

শ্রীশ্রীবৈকুণ্ঠনাথ ভাগবত ভট্টাচার্য-বিৰচিত-

কথা-ভাগবত

(সম্পূৰ্ণ)

সম্পাদক : ড° শ্রীহৰিনাথ শৰ্মাদলৈ

সহযোগী সম্পাদক : শ্রীশুক্লকৃষ্ণ গোস্বামী

পূৰ্বভাৰতী : নলবাৰী

অসম

Kathā-Bhāgavata : The Kathā-Bhāgavata, written by Baikunthanath Bhagavat Bhattacharyya by the end of the 16th century compiled by late Ramdev Goswami Satradhikar of Patbausi Satra and edited by Dr. Harinath Sarma Daloi of M. C. Collage, Barpeta and published by Purvabharati, Nalbari, Assam. with the assistance of the Govt. of India, Deptt. of Culture. Price Rs. 100.00

প্রকাশক : ড° কৈলাশ শর্মা
সচিব, পূর্বভাৰতী, নলবাৰী

প্রথম প্রকাশ : জুলাই, ১৯৮৭ খৃষ্টাব্দ

দাম : ১০০.০০ টকা (এশ টকা)

মুদ্রক :

শ্রীপ্রশান্তকুমাৰ শৰ্মা বি. এছ. চি.

পূৰ্বদেশ মুদ্রণ

বিহাৰবাৰী,

গুৱাহাটী—৭৮১০০৮

প্ৰকাশকৰ নিবেদন

বৈকুণ্ঠনাথ ভাগৱত ভট্টাচাৰ্য্য অসমীয়া সাহিত্যজগতত ভট্টদেৱ নামে খ্যাত। তেখেতৰ বিৰচিত ‘কথা-ভাগৱত’ গ্ৰন্থখনক অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰে নহয়, ভাৰতীয় প্ৰাদেশিক ভাষাসমূহৰ প্ৰথম পূৰ্ণ গদ্য-সাহিত্যৰ নিদৰ্শন বুলি লোৱা হয়। ‘কথা-ভাগৱত’ৰ বেচি অংশ স্বল্প স্বল্প হিচাপে পূৰ্বতে যদিও প্ৰকাশ পাইছে, সম্পূৰ্ণ কথা-ভাগৱতখন এতিয়াও প্ৰকাশ নোহোৱা হেতুকে নলবাৰীত অৱস্থিত প্ৰস্তাৱিত সাংস্কৃতিক বিশ্ববিদ্যালয় পূৰ্বভাৰতীয়ে প্ৰকাশ কৰিবৰ মানসেৰে পাটবাউসী সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ শ্ৰীগুৰুৰুক্ষ গোস্বামীদেৱৰ ওচৰ চাপে। তেখেতৰ পিতৃ ৬ৰামদেৱ গোস্বামীয়ে সঘজেৰে সাঁচীপতীয়া সম্পূৰ্ণ কথা-ভাগৱতখন ৰক্ষা কৰিছিল আৰু ১মৰ পৰা নৱম স্বল্পলৈ এটা এটাকৈ প্ৰকাশো কৰিছিল। শ্ৰীগোস্বামীদেৱে পূৰ্বভাৰতীৰ ইচ্ছানুসৰি পুথিখন প্ৰকাশৰ বাবে দিবলৈ ৰাজী হয়। ড° হৰিনাথ শৰ্মাদলে দেৱে পূৰ্বভাৰতীৰ উপসভাপতি হিচাপে এই ক্ষেত্ৰত আমাক যথেষ্ট সহায় কৰে আৰু সম্পাদনা কৰাৰ দায়িত্বও গ্ৰহণ কৰে। সেইমতে কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ সাংস্কৃতিক বিভাগৰ লগত প্ৰকাশৰ বাবে আৰ্থিক অনুদান বিচাৰি যোগাযোগ কৰা হয় আৰু শেষত ১৯৮৫ খৃঃৰ ১৪ মাৰ্চ তাৰিখৰ No. F 35-28/84-Lib. চিঠিৰ মৰ্মে মুঠ ব্যয় ১,১২,৫০০.০০ টকাৰ ৮৪,৩৭৫.০০ টকা কথা-ভাগৱত প্ৰকাশৰ বাবে আৰ্থিক মঞ্জুৰী দান কৰে আৰু সেই বছৰৰে ২৫ এপ্ৰিল তাৰিখৰ Bill No. 584/84-85/Grants মৰ্মে আমাৰ উক্ত টকাখিনি পোৱা হয়।

সেইমতে পূৰ্বভাৰতীয়ে ‘কথা-ভাগৱত’ গ্ৰন্থখন প্ৰকাশৰ বাবে আগবাঢ়ে আৰু গুৱাহাটীৰ পূৰ্বদেশ মুদ্ৰণত ছপা কৰাৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰা হয়। কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ এই অনুদান অবিহনে এই গ্ৰন্থখন আমাৰ প্ৰকাশ কৰা কোনোমতে সম্ভৱ নহ’লহেতেন। সেয়েহে আমি তেওঁলোকৰ ওচৰত আন্তৰিকভাৱে স্বীকৃতি জনায়। কিতাপখন কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ চৰ্ত অনুসৰি এবছৰৰ ভিতৰত প্ৰকাশ কৰি উলিয়াই দিব লাগিছিল, কিন্তু আহি কাকত চোৱা

সংস্কৃত পণ্ডিত ত্ৰীযোগেশ গোস্বামীদেৱৰ সাময়িক অসুস্থতা আৰু তাৰ পৰিবৰ্তে দক্ষ লোকৰ প্ৰাপ্তিৰ বিজুতিৰ বাবে, আমাৰ আৰু প্ৰেছৰ মাজত থকা দূৰত্বজনিত ব্যৱধানৰ বাবে আমি গ্ৰন্থখনি সময়মতে উলিয়াই দিব নোৱাৰি চৰ্ত্তভঙ্গ দোষত জগৰীয়া হৈ পৰিছোঁ। তাৰ বাবে আমি সঁচাই হুখিত। তথাপিও বিলম্বকৈ হলেও গ্ৰন্থখনি উলিয়াই দিবলৈ পাই আমি আজি আনন্দিত।

গ্ৰন্থখনি সংগ্ৰহ কৰি সহযোগী সম্পাদক হিচাপে আমাক সহায় কৰা সত্ৰাধিকাৰ ত্ৰীশুককৃষ্ণ গোস্বামীলৈ আমি কৃতজ্ঞতা জনাই তেখেতৰ পিতৃ শ্ৰীৰামদেৱ গোস্বামীলৈ আমাৰ শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰিছোঁ। প্ৰসঙ্গক্ৰমে উল্লেখ কৰা হ'ল যে ত্ৰীগোস্বামীৰ ইচ্ছানুসৰি শ্ৰীৰামদেৱ গোস্বামীলৈ এটি শ্ৰদ্ধাঞ্জলি গ্ৰন্থখনিত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। ভূমিকা লিখি গ্ৰন্থখনি সম্পাদনা কৰি উলিয়াই দিয়া বাবে ড° হৰিনাথ শৰ্মাদলৈদেৱৰ ওচৰতো আমি কৃতজ্ঞ থাকিলোঁ। অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি নন্দনতান্ত্ৰিক, পূৰ্বভাৰতীৰ প্ৰতিষ্ঠাপক সভাপতি আৰু বৰ্ত্তমানে প্ৰকাশন সমিতিৰ সভাপতি পণ্ডিতপ্ৰৱৰ ত্ৰীযুত ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী দেৱে বহু কষ্ট কৰি ইংৰাজীতে 'Introduction' এটি লিখি দি আমাক উৎসাহিত কৰা বাবে আমি তেখেতৰ ওচৰত চিৰজ্ঞানী থাকিলোঁ। পূৰ্বভাৰতীৰ প্ৰতিষ্ঠাপক সচিব অধ্যাপক ত্ৰীশশী শৰ্মাদেৱে প্ৰকাশনৰ এই আঁচনিটো হাতত লৈ প্ৰাৰম্ভিক সকলোখিনি কামেই সম্পন্ন কৰি প্ৰকাশৰো ভালেখিনি কাম আগুৱাই যোৱা আৰু শ্ৰীৰামদেৱ গোস্বামীদেৱলৈ আগবঢ়োৱা শ্ৰদ্ধাঞ্জলিটো যুগুতাই দিয়া বাবে আমি তেখেতলৈ কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ।

আৰ্হি-কাকত চোৱাত প্ৰধানকৈ সংস্কৃত পণ্ডিত ত্ৰীযোগেশ গোস্বামী দেৱে আমাক সহায় কৰিছে, লগতে সম্পাদক ড° শৰ্মাদলৈদেৱে আৰু ড° পৰাগ ভট্টয়ো মাজে মাজে আৰ্হি-কাকত চাই কিতাপখন প্ৰকাশত আমাক উদগনি দিছে। আমি তেখেতসকললৈ আমাৰ কৃতজ্ঞতা আগবঢ়ালোঁ।

গ্ৰন্থখন প্ৰকাশ কৰাত পূৰ্বদেশ মূদ্ৰণৰ স্বত্বাধিকাৰীকে ধৰি কৰ্মীবৃন্দই, আমাৰ পূৰ্বভাৰতীৰ কৰ্মচাৰীসকলে বিভিন্নধৰণে আমাক সহায় কৰা বাবে তেখেতসকললৈ শলাগ লওঁ।

প্ৰকাশন উপসমিতিৰ সকলো সদস্যই আমাক বিভিন্নধৰণে 'দিহা-

পৰামৰ্শ দি গ্ৰন্থখনি প্ৰকাশ কৰাত সহায় কৰা বাবে এইখিনিতে তেখেত-
সকলৰো শলাগ লওঁ।

আমাৰ আশা, অসমৰ সদাশয় ৰাইজে বিশেষকৈ পঢ়ুৱৈ সমাজে গ্ৰন্থখনি
আদৰেৰে গ্ৰহণ কৰি আমাক উৎসাহিত কৰিব।

যত্ন কৰা সত্বেও গ্ৰন্থখনিত দুটা-এটা ভুল থাকি যাব পাৰে ; তাৰ বাবে
আমি দুঃখিত। সদাশয় পঢ়ুৱৈসকলে মাৰ্জনা কৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ।

পূৰ্বভাৰতী, নলবাৰী

২২ জুন, ১৯৮৭ ইং চন

শ্ৰীকৈলাশ শৰ্মা

সচিব, পূৰ্বভাৰতী

শ্ৰদ্ধাঞ্জলি

সংগীত-বান্ধৱ-গোশ্বামী-সত্ৰাধিকাৰ, পাটবাউসী সত্ৰ

পূৰ্বভাবতীয়ে প্ৰশংসা কৰা এইখন কথা-ভাগৱতৰ পাণ্ডুলিপি পোৱা গৈছে মহাপুৰুষ দামোদৰদেৱে প্ৰকাশ কৰা বৈষ্ণৱ সত্ৰ পাটবাউসীৰ বৰ্তমান সত্ৰাধিকাৰ শ্ৰীগুৰুকৃষ্ণ গোশ্বামীদেৱৰ পৰা। সত্ৰাধিকাৰ শ্ৰীগোশ্বামীৰ পৰা জানিব পৰা গৈছে যে তেখেতৰ পিতৃ পাটবাউসী সত্ৰৰ পৰলোকগত সত্ৰাধিকাৰ বান্ধৱ গোশ্বামীয়ে কথা-ভাগৱতৰ পাণ্ডুলিপি সযত্নে ৰক্ষা কৰিছিল আৰু প্ৰথম স্কন্ধৰ পৰা নৱম স্কন্ধলৈ প্ৰকাশো কৰিছিল। কথা-ভাগৱত সম্পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ কৰা তেখেতৰ জীৱনৰ আকাঙ্ক্ষা আছিল, কিন্তু অকালবিয়োগৰ কাৰণে তেখেতৰ আকাঙ্ক্ষা পৰিপূৰ্ণ হৈ নুঠিল।

পূৰ্ণভাৰতীয়ে বিশিষ্ট বৈষ্ণৱ পণ্ডিত শ্ৰীৰামদেৱ গোস্বামীৰ আধৰুৱা কাম পৰিপূৰ্ণ কৰিবলৈ পাই আনন্দ অনুভৱ কৰিছে। এইদৰে পণ্ডিত-জনালৈ পূৰ্ণভাৰতীয়ে শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰি সংক্ষিপ্ত পৰিচয় এটি দাঙি ধৰিব বিচাৰিছে।

ৰামদেৱ গোস্বামী বৈকুণ্ঠনাথ ভাগৱত ভট্টাচাৰ্য্যদেৱৰ অধস্তন পাটবাউসী সত্ৰৰ একাদশ সত্ৰাধিকাৰ। ১৮২১ শকৰ বহাগৰ শুক্লা একাদশীত তেখেতে জন্মগ্ৰহণ কৰে আৰু ১৮৭৮ শকৰ কৃষ্ণা একাদশীত মৃত্যুবৰণ কৰে। ১৮৪৯ শকত তেখেত পাটবাউসী সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ পদত অধিষ্ঠিত হয়। তেখেতৰ পিতৃ 'গোবিন্দদেৱ গোস্বামী আৰু মাতৃ 'দেৱকোপ্ৰিয়া দেৱী।

ৰামদেৱ গোস্বামীদেৱ এজন ধৰ্মপ্ৰাণ বৈষ্ণৱ পণ্ডিত আৰু বিদ্যোৎসাহী লোক আছিল। তেখেত এজন সুবক্তাও আছিল। সংস্কৃত আৰু অসমীয়া ভাষাৰ সুপণ্ডিত। এই সত্ৰাধিকাৰ জনাই ইংৰাজী ভাষাও ভালকৈ জানিছিল।

সত্ৰাধিকাৰ 'গোস্বামীদেৱে এই খুহুকাঁয়া জীৱনকালতে পৰিকল্পিত ভাৱে 'ভালেমান মহৎ কাম সম্পন্ন কৰি থৈ যায়। তাৰ ভিতৰত সত্ৰৰ মণিকুট, কোঠনঘৰ, মঠ আদিৰ পুনৰ নিৰ্মাণ, দামোদৰদেৱৰ নিবাস-স্থান বাসপাবাত থকা মঠৰ পুনৰ নিৰ্মাণ আৰু ভালেমান সত্ৰগ্ৰন্থ সম্পাদনা আৰু প্ৰকাশনৈই আছিল প্ৰধান। বাজমোহন নাথ, সোণাপতিদেৱ শৰ্মা, নবনাৰায়ণ গোস্বামী, মহেন্দ্ৰমোহন চৌধুৰী, মতিৰাম বৰা, ধনীৰাম তালুকদাৰ, বেণুধৰ শৰ্মা, শ্ৰীখনীন্দ্ৰচন্দ্ৰ বৰুৱা, ডাঃ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা প্ৰমুখ্যে বিশিষ্ট লোকৰ সহযোগত বৈষ্ণৱধৰ্ম আৰু সাহিত্য বিস্তাৰ সাধনত মনোনিবেশ কৰিছিল। ভট্টদেৱৰ কথা-ভাগৱতৰ উপৰি 'প্ৰসঙ্গ-মালা, শ্ৰীমন্তক্ৰিবিবেক, নন্দোত্সৱ, গুৰুলোলা বা সমুদ্ৰ যশায়ত' এই পণ্ডিত-জনাই প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। ভট্টদেৱ বিবচিত পদপুথি 'বিষ্ণু মহাশ্ৰনাম' আৰু 'ভক্তিমূলক গীতৰ সংকলন' এই পুথি দুখনো তেখেতে প্ৰকাশৰ বাবে যুগুতাই ৰাখিছিল। ভট্টদেৱৰ ৰচনাৱলীৰ সংগ্ৰহ, প্ৰকাশ আৰু প্ৰচাৰত সত্ৰাধিকাৰ ৰামদেৱ গোস্বামীৰ যত্ন অতুলনীয়।

সং আৰু সাধুৰূপে সম্মানিত এইজন মহান লোকলৈ আমি পুনৰ শ্ৰদ্ধা যাচিলোঁ।

Introduction to the Katha-Bhagavata

The Bhāgavata-purāṇa is one of the most out-standing works in the devotional literature in India. It exercises tremendous influence over a section of devotees who love and adore a personal God like Sri Krisna or Ramchandra. Devotion or *bhakti* is the most sincere love for a personal God. Unflinching devotion to such a god generates love for all, broadens the mind of the devotee and frees it from all selfish motives and actions. *Bhakti* is characterised in the Bhāgavata as a surging emotion leading to trance. It drives away pettiness of mind and generating love for all, ultimately leads the devotee to peace and serenity.

The Bhāgavata, which is one of the most popular works in the devotional literature in India, is considered as the fifth Veda by the Vaisnavas, who are the followers of *bhakti* cult. In addition to this important, but popular work, there are other treatises which deal exclusively with *bhakti*. Some of these are Bhakti-sutra supposed to be written by Sāṇḍilya, Nāradiya Bhakti Sāstra, attributed to Nārada, Bhaktiratnāvali which was commented upon by Viṣṇupurī, and Bhaktisāgara written by Nārāyaṇ Bhaṭṭa. In addition to these there are other books both in Sanskrit and modern languages of India which deal exclusively with *bhakti* or devotion to Godhead. But Bhāgavata is undoubtedly the most popular of them all.

Outstanding writers who upheld a theistic doctrine in India are Rāmānuja, Madhva, Nimbārka and Ballabha, Rāmānuja is the founder of the theory known as Viśiṣṭādvaitavāda, which upholds that Brahma is the whole and the living beings on earth are the parts of the whole. In other words, Brahma is the soul and the world and the living beings are its body. The world and the beings inhabiting it have separate existence from Brahma ; but they have their shelter in Brahma and as such, though they have separate existence, they are, strictly speaking not separate from Brahma, the ultimate reality.

Some scholars believe that Rāmānuja was greatly influenced

by Nammarvār, one of the great mystics of the south, known as Alwārs. An Alwār means a person who is absorbed in love of God. Alwārs were twelve in number. Some of them were Brāhmins and some belonged to the lower classes. Of all the Alwārs Nammarvār was the most prominent. Andel or Godāmbājee was a female devotee of the south who may be compared with Mirābāi, another female devotee of northern India.

Nāthmuni, a famous vaiṣṇava saint, migrated from northern India to modern Manerguidi, in the Chidāmbaram Taluk. He was the follower of the Bhāgavata school in modern India and it was he who in his book *Ubhaya Vedānta* gave a status to the songs of the alwārs known as Prabandham. Nāthmuni is supposed to be the founder of the Rāmānuja school of thought but, in fact Yamunācārya, Nāthmuni's grand son, who commented on the Pancharātra in the Tantra in the light of Vedānta, laid the foundation of the Visistādvaita school before Rāmānuja.

Rāmānuja seriously undertook the task of stirring up the religious consciousness of the lower classes and, to a great extent, succeeded in his attempt. He did not find any difference between the philosophy of the Vedānta and that of the Tāmil Prābandham of the Alwārs.

After Rāmānuja's death Vaiṣṇava cult was divided into two branches. The northern branch was led by Vedānta—Deśika and the southern one was founded by Pillai Lokacārya. Gradually the difference between the two groups became more and more prominent. The northern branch considered Vedānta to be more important than Tāmil Prabandham whereas the southern branch laid stress on the latter.

Rāmānanda, a disciple of Rāmānuja, took upon himself the task of propagating the ideals of Vaiṣṇavism among the lower classes of people. It is said that he had Twelve disciples from different lower classes. Ruidas, Pipa, Kabir, Dadu and Tulsidas were the most prominent among his disciples. Rāmānanda lived towards the end of the fourteenth century.

Rāmānanda, Nimbāditya, Vallavācchārya, Sankardev, Mādhavdev, Chaitanya, Damodardev and Haridev were some of the famous gurus of the Vaiṣṇava cult in northern India. These vaiṣṇava saints made vaiṣṇavism popular in this region.

Mahapurusa Sankardev, Haridev and Dāmodardev were the three most prominent preachers of the theory and practice of the vaiṣṇava cult in Assam where Saktism prevailed earlier. Even

Mādhabdeva who was the prominent disciple of Sankardeva was at one time a worshipper of *Sakti* before he was converted to vaiṣṇavism by his *guru* Sankardeva. The temple of Kamakhya, near Guwahati was, and even now, is a centre of attraction of the śākta devotees from all parts of India. Hence the vaiṣṇava preachers had a tough problem before them to handle ; but they proved themselves competent enough to influence the people and convert a large number of them to the new faith.

Sankardev started preaching vaiṣṇavism towards the latter part of the fifteenth century. Kusumbār Bhuyān who was his father was a devotee of Lord Siva. He named his son after the name of the god he adored zealously. Sankardev was endowed with natural gifts. So he could easily master the bhakti-śāstras, like the Bhāgavat-purāṇ, Viṣṇupurāṇ and such other treatises which deal with vaiṣṇava faith. Sankardev preached *nām-dharma*. He was helped in his mission by his devoted disciple Madhabdeva. Both of them wrote books, composed devotional songs and translated some bhakti-śāstras into Assamese, so that people could understand easily the texts of the śāstras written in Sanskrit.

Damodardeva was another prominent preacher of vaiṣṇava faith in Assam. Baikunthanāth Bhattāchārya known popularly as Bhattadeva, who was a great scholar in Sanskrit, was Deb Damodar's chief disciple. Under orders of his preceptor Bhattadev translated into Assamese three important books written in Sanskrit. Damodardeva felt that free translation of the śāstras written in prose would be understood by the devotees with the least effort and the tenets of vaiṣṇavism also would thus be more popular. Damodardeva could rightly discern the power and scholarship of Baikunthanāth Bhattāchārya, his disciple. So he directed him to write in Assamese prose three important bhakti-śāstras viz. The Bhāgavatapurāṇa, The Geetā and The Ratnāvali.

Bhattadeva was born in 1558 A. D. at Bheragram, near Barpeta in the district of Kamrup. His father's name was Kavi-Saraswati and the name of his mother Taradevi. He was a talented young man of great promise who could easily learn not only the grammar and the kāvyas but also the systems of Indian philosophy as well. Owing to his fluency and power of exposition of the knotty philosophical problems of the Bhāgavatapurāṇa, he was honoured by an assembly of scholars and bhaktas with the title Bhāgavata Bhattāchārya. Baikunthanāth Bhattacharya, therefore became popularly known as Bhāgavata Bhattāchārya or simply as Bhattadeva.

Bhattadeva, who was a great sanskrit scholar, wrote a number of

books in sanskrit as well. These books are Bhāgavata-adhikarana, Saran-mālika, Bhakti-Viveka and Bhakti-sāra.

The Bhāgavata is a voluminous work which discusses difficult philosophical problems raised in Kapila's Sāṅkhya and Sankara's Vedanta philosophies. It was indeed a difficult task to express these complicated philosophical truths through the medium of a language which was awaiting proper development. But Bhattadeva's amazing power of expression through a number of short sentences succeeds in conveying the ideas effectively from the original sanskrit. Strictly speaking, it is not the direct language spoken by the common man in their daily communication, but it is a refined form of this language which flows like the slow current of a book. Here and there we come across sanskrit words appropriately used for suggesting deep philosophical import.

The following lines are quoted from the eighth chapter of the tenth skandha of the Assamese Katha-Bhāgavata.

গোপীসরো কৃষ্ণৰ চঞ্চল ভাব দেখি : সবে একত্ৰ হুৱা যশোদাৰ আগত
কহিবে লাগিলা : হে মাতৃ : তুমাৰ পুত্ৰে আমাৰ যি যি অপকাৰ কৰে
তাক শুনা । সময় বিনেয়ো দামুৰি মেলে : ক্ৰোধ কৰিলেয়ো হাসিয়া থাকে :
চুৰ কৰিও দধি ছুধ খাই : খাইবাক হুৱাবিলে বানৰক দেই : বানৰে নাখাইলে
ভাঙক ভাঙে : দ্ৰব্যক নপাইলে কলস ফুটোৱে ।

The above extract shows that it is not the language used in the Ankia Nats written by Sankardev and his disciples. It is, on the other hand, a language which is spoken by the common people and which is carefully chosen for conveying effective the desired meaning.

Acārya Prafulla Chandra Rāy was greatly moved by the prose-writing of Bhattadeva in his Kathā-gītā. He wrote, "Indeed the prose Gita of Bhattadeva composed in the sixteenth century is unique of its kind.....It is a priceless treasure. Assamese prose literature developed to a stage in the distant sixteenth century which no other literature of the world reached except the writings of Hookers and Latimer in England. It shows clearly that the Assamese literature developed to a standard in the sixteenth century which Bengali literature reached only in the time of Isvar Chandra and Bankim Chandra. Infact, if some Assamese scholars now get up and say that it is the Bengali who has borrowed his prose from Assamese literature and enriched his own, it will be very difficult to dislodge him."

The great scholar and the Vice Chancellor of the Calcutta University late Sri Ashutosh Mukherjee writes, "The, people, who

could write the Geeta in the sixteenth century was not a small people."

Besides the appreciation recorded above from these two stalwarts of Bengal, there is a third one from the same state who was a poet, a novelist, a short story writer, a dramatist and a critic of great fame. He is Ravindra Nath Tagore, a Nobel-laureate who read Kathā-Gītā and wrote to Pandit Hem Chandra Goswami thus—"You may very well be proud of the author of this book who could handle prose in such a remarkable lucid style more than a century before we had any prose in Bengali."

Bhattadeva wrote the entire Bhāgavata in prose towards the last part of the sixteenth century. He took nearly five years to complete the work he undertook to write. Assamese Bhāgavata, written in verse form had seven more writers besides Sankardeva and Ananta Kandali. But the prose Bhāgavata in Assamese is the work of a single individual who besides being a great scholar in Sanskrit was also a prominent vaiṣṇava preceptor.

Bhattadeva's Kathā Bhāgavata is not a literal translation of the original slokas, written in Sanskrit. But the writer gives the summary of the slokas without disturbing the sense of the original. He has mastery over the prose which at times produces a lyrical sweetness.

Trailokyanath Goswami
Nalbari Satra

ভূমিকা

১। ভাগৱত-পুৰাণ

ভাগৱত এখন অতি প্ৰসিদ্ধ আৰু জনপ্ৰিয় পুৰাণ। ইয়াৰ মাজেদি বিশেষভাৱে পূৰ্ণ অৱতাৰ শ্ৰীকৃষ্ণৰ মাহাত্ম্য প্ৰকাশ কৰা হৈছে। ই এখন ভক্তি-প্ৰধান গ্ৰন্থ। ব্যাসদেৱৰ পুত্ৰ স্তুকে অৰ্জুনৰ নাতি পৰম-ভাগৱত পৰীক্ষিতৰ আগত ইয়াৰ কথাবিলাক বৰ্ণনা কৰিছে। এই মহাপুৰাণত মুঠতে ওঠৰ হাজাৰ শ্লোক আছে।*

ভাগৱতৰ উৎপত্তিৰ কথা ভাগৱতেই আছে। এদিনাখন ব্যাসদেৱে সম্বন্ধী জলত স্নান কৰি উঠি পৱিত্ৰ বদৰিকাজ্জমত বহি দিব্যজ্ঞানৰ দ্বাৰা তেওঁ কাল-প্ৰভাৱ দেখিলে। তেতিয়া তেওঁৰ মনলৈ চিন্তা আহে—কি কৰিলে সকলো বৰ্ণ আৰু আশ্ৰমৰ মঙ্গল হব। তেওঁ আকৌ ভাবিলে—লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে তেওঁ বেদ বিভাগ কৰিছে আৰু পুৰাণ, মহাভাৰত আদি নানা শাস্ত্ৰ প্ৰণয়ন কৰিছে; তথাপি তেওঁৰ মনে যথার্থ শান্তি নাপায়। মহাভাৰত আদিত ভগৱানৰ প্ৰিয় ভাগৱত-ধৰ্ম কীৰ্তন কৰা নাই, সেই কাৰণেই কি তেওঁৰ অশান্তি? এইদৰে মহৰ্ষি ব্যাসদেৱে নিজৰ ক্ৰটি চিন্তা কৰি থাকোতে দেৱপুঞ্জিত নাৰদ আহি তাত উপস্থিত হয়।* ব্যাসদেৱে নাৰদৰ আগত নিজৰ অন্তৰৰ অশান্তিৰ কথা কয়। নাৰদে তেতিয়া কয় যে, ব্যাসদেৱে নানান শাস্ত্ৰ প্ৰণয়ন কৰিছে যদিও তাৰ ক’তো তেওঁ

(১) ভাগৱত, ১২।১৩।৪।

(২) ১।৪।১৫—৩৩।

ভগৱান জীহবিৰ নিৰ্মল যশ বিস্তাৰ ভাৱে বৰ্ণনা কৰা নাই। এতিয়া তেওঁ সেই কাম কৰিব লাগে। তেতিয়া হলে তাৰ পৰা তেওঁ শাস্তি পাব।^{১০} এই উপদেশ দি নাৰদ মুনি গুচি যোৱাত ব্যাসদেৱ যোগাসনত ধ্যানস্থ হয়, আৰু পৰমেশ্বৰ আৰু তেওঁৰ অধীনা মায়াক দৰ্শন পায়। ইয়াৰ পাছত তেওঁ হৰি-যশপ্ৰধান ভাগৱত প্ৰণয়ন কৰে আৰু প্ৰথমতে ইয়াক বিষয়াভিলাষণ্য নিজ পুত্ৰ গুৰুদেৱক পঢ়ায়।^{১১}

(ক) ৰচয়িতা :—প্ৰাচীনসকলৰ বিশ্বাস যে, আটাইবোৰ পুৰাণেই মহৰ্ষি ব্যাসদেৱৰ ৰচিত। আধুনিক পণ্ডিতসকলে কিন্তু এই মত স্বীকাৰ নকৰে, বিশেষকৈ ভাগৱত পুৰাণৰ ক্ষেত্ৰত। অষ্টাদশ মহাপুৰাণৰ মাজত ভাগৱত যে এখন অৰ্বাচীন পুৰাণ, এই কথাৰ ইঙ্গিত গ্ৰন্থৰ ভিতৰতে আছে। (১ম স্কন্ধ ৪র্থ অধ্যায়)

কোলক্ৰক, বাৰ্ণোফ, উইল্‌চন আদি পণ্ডিতসকলৰ মতে খৃষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ বিখ্যাত বৈয়াকৰণ বোপদেৱেই ভাগৱতকৰ্তা।

মৃত্যুংগ আৰু হৰি-লীলা—এই দুই গ্ৰন্থ লিখি বোপদেৱে ভাগৱত মতৰ পোষকতা কৰিছিল। সম্ভৱ এই কাৰণেই তেওঁকেই ভাগৱতৰ ৰচক বুলি ভুল কৰা হয়। ভাগৱত অপেক্ষাকৃত নবীন গ্ৰন্থ হলেও ত্ৰয়োদশ শতিকালৈকে তাক পিছুৱাই নিব নোৱাৰি। একাদশ শতিকাতে ভাগৱতৰ সৌৰভ দশোদিশে বিয়পি পৰিছিল—আলবেৰ্গীৰ লিখনিত ই প্ৰকাশ পাইছে।

আজিকালি পণ্ডিতসকলে প্ৰায় একবাক্যে স্বীকাৰ কৰে যে, ভাগৱত দ্ৰাবিড় দেশত ৰচিত হয়। নিৰ্মল ভাগৱতী ধৰ্মৰ পৱিত্ৰ প্ৰবাহ প্ৰথমে দাক্ষিণাত্যতে বৈছিল। একাদশ স্কন্ধৰ ৫ম অধ্যায়ত আছে—

“কলৌ খলু ভবিষ্যন্তি নাৰায়ণ-পৰায়ণাঃ।

কচিৎকচিন্মহাৰাজ দ্ৰাবিড়েষু চ ভূবিশঃ ॥

তাত্ৰপৰ্ণী নদী যত্ৰ কৃতমালা পয়স্বিনী।

কাবেৰী চ মহাপুণ্য প্ৰতীচি চ মহানদী ॥

যে পিৱন্তি জলং তাসাং মনুজা মনুজেশ্বৰ।

প্ৰায়ে ভক্তা ভগৱতি বাসুদেৱেহমলাশয়াঃ ॥

দ্ৰাবিড় দেশৰ এই “নাৰায়ণ-পৰায়ণ”সকল বিখ্যাত আলোৱাৰসকলত

বাহিৰে অইন নহয়। খৃষ্টীয় ৭ম, ৮ম আৰু ৯ম শতিকাত তামিল দেশত আলোৱাৰসকলে ভাগৱতী ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। ভাগৱতৰ হৃদয় আলোড়নকাৰী উচ্ছাসৰ লগত আলোৱাৰ সম্প্ৰদায়ৰ উচ্ছাসৰ মিল আছে। সেই কাৰণেই অমুমান হয়, উক্ত কালছোৱাৰ ভিতৰতে আলোৱাৰসকলৰ মাজত ধীৰে ধীৰে ভাগৱতৰ আবিৰ্ভাৱ হয়।*

(খ) **বচনা-কাল** :—ভাগৱত পুৰাণৰ বচনা-কাল সম্বন্ধে কোনো সঠিক সিদ্ধান্ত নাই। এই বিষয়ে বিভিন্ন পণ্ডিতৰ বিভিন্ন মতবাদবিলাকে ইয়াৰ বচনা-কাল খৃষ্টীয় ৫ম শতিকাৰ পৰা ১৩শ শতিকাৰ ভিতৰত পেলাইছে। কোলব্ৰুক (Colebrooke), বাৰ্ণোফ (Burnouf), আৰু উইল্‌চন্ (Wilson) আদি পণ্ডিতসকলে কয়—বোপদেৱে ১৩শ শতিকাত ভাগৱত পুৰাণ বচনা কৰিছে। উইণ্টাৰনিজে (Winternitz) কিন্তু ইয়াৰ বচনা কাল ১০ম শতিকালৈ বুলিহে কৈছে। আব.-জি.-ভাণ্ডাৰকাৰৰ মতে আনন্দভট্টাৰ মাদৱৰ (১১৯৯—১২৭৮) অন্ততঃ দুই শতাব্দী পাছত ভাগৱত পুৰাণ বচনা হৈছে। গতিকে ইয়াৰ বচনা-কাল ১০ম শতিকাতকৈ আগ হ'ব নোৱাৰে। অৱশ্যে ভাণ্ডাৰকাৰৰ এই মত বিশ্বাসযোগ্য বুলি বহুতে কয়। আকৌ এটা কথা—ভাগৱত পুৰাণ দক্ষিণ ভাৰতৰ ত্ৰাবিড় দেশত উদ্ভৱ হৈছিল। কিন্তু প্ৰসিদ্ধ দাৰ্শনিক শঙ্কৰাচাৰ্য্যই (৯ম শতিকা) ইয়াৰ ভূ নোপোৱা যেন অনুমান হয়। সেয়েহে ভাগৱত ৯ম শতিকাৰ শেষ ভাগতকৈ আগৰ হ'ব নোৱাৰে। পাৰ্গীতাৰ (Pargitar) আৰু ফাৰ্‌কুইহাৰেও (Farquhar) এইটো সময়কে সমৰ্থন কৰিছে। ফাৰ্‌কুইহাৰে তেওঁৰ “Outline of the Religious Literature of India” নামৰ গ্ৰন্থত কেবাটাও যুক্তি দি সিদ্ধান্ত দেখুৱাইছে—“It thus seems natural to conjecture that the Bhagabata was

(৫)The suggestion of Dr. Farquhar that the Bhagabata Purana, the latest of the Puranas, dating probably from about A. D. 900, sprang from the midst of some such community as the Alvars, seems highly probable. The kind of bhakti described in the Purana is precisely that of the Alvars—a surging emotion produced by gazing on images of Krishna, singing his praises, meditating on him, associating with other devotees, touching their bodies, serving them lovingly, talking with them of his wondrous doing and his graces etc.

Hymns of the Alvars, by J. S. M. Hooper. Page 18.

written about A. D. 900 in the Tamil country in some community of ascetics belonging to the Bhagabata sect who felt and gave expression to the Bhakti characteristic of the work.” আকৌ ডাঃ আৰ, চি, হাজ্জাই (R. C. Hazra) তেওঁৰ “Studies in the Puranic Records on Hindu Rites and Customs” নামৰ গ্ৰন্থত ভাগৱতৰ ৰচনা কাল সম্বন্ধে মত দিছে—“.....the Bhagabata does not seem to be a late work. A composition, so far as theology is concerned between this and the Kurma Purana shows that the Bhagabata is earlier than the Vishnuite Kurma Purana.....the date of Vishnuite K. P. is to be placed between 550—650 A. D. So Bhagabata cannot possibly be dated later than 600 A. D.” কিন্তু ডাঃ হাজ্জাই তেওঁৰ উক্ত গ্ৰন্থখন যাৰ নামত উচৰ্গা কৰিছে, আনকি সেই পণ্ডিত ডাঃ এচ., কে, দেৱো (S. K. De) হাজ্জাই উপৰোক্ত মত গ্ৰহণ কৰা নাই। তেওঁ ৰবণ ওপৰত দেখুৱা ফাৰকুইছাৰৰ মতকে বেছি যুক্তিপূৰ্ণ বুলি কৈছে। বহুত যুক্তি থাকিলেও ভাগৱত পুৰাণক ৯ম শতিকাৰ আগৰ ৰচনা বুলি বলবৎ যুক্তি দেখুৱাব নোৱাৰি।

(গ) ভাগৱত পুৰাণৰ মূল-কথা :—ভক্তি-ৰসাত্মক সংস্কৃত-সাহিত্য আৰু দৰ্শনবিলাকৰ ভিতৰত ভাগৱত পুৰাণ এখন শ্ৰেষ্ঠ গ্ৰন্থ। ইয়াৰ প্ৰধান উপাস্ত-দেৱতা পৰম-পুৰুষ শ্ৰীকৃষ্ণ। ভাগৱতৰ মতে শ্ৰীকৃষ্ণ কেৱল ভগৱানৰ এটা অংশ নহয়, তেওঁ পূৰ্ণ-অৱতাৰ পৰম-ব্ৰহ্ম (কৃষ্ণস্ত ভগৱান্ স্বয়ম্)। ব্ৰহ্ম পৰমাত্মা বা ভগৱান ভাগৱতৰ মতে হৈছে এক (one), অনন্ত (eternal) আৰু অদ্বয় (non-dual) জ্ঞান স্বৰূপ সত্তা। ৮

দাৰ্শনিক তথ্যৰ বিচাৰত ভাগৱত পুৰাণক বেদান্ত, সাংখ্য আৰু মীমাংসা আদি ভাৰতীয় দৰ্শনবিলাকৰ এটা সমন্বয়ী মতবাদ বুলিব পাৰি। বেদান্ত দৰ্শনত একমাত্ৰ ব্ৰহ্মকেই পৰম-সত্য বা সত্তা (Ultimate Reality) বুলি স্বীকাৰ কৰিছে আৰু দৃশ্যমান জগতৰ সমস্ত বৈচিত্ৰ্যকেই তেওঁৰ (ব্ৰহ্মৰ) এটা অৱতাৰ (appearance) বুলি কল্পনা কৰা হৈছে। এই বৈচিত্ৰ্যৰ মূল হৈছে ভগৱানৰ ‘মায়’, যি নেকি অনাদি (beginningless), অথচ অন্ত থকা

(having end) এটা ভাবৰূপ শক্তি। কিন্তু ভাগৱতৰ মতে এই বিশ্বব্যাপক বৈচিত্ৰ্য এটা সম্পূৰ্ণ অলীক (illusory) অৱভাস অথবা অবিজ্ঞা-সম্ভূত প্ৰতিবিম্ব (reflection) নহয়। ভাগৱতে একালেদি দ্বিতীয় ব্ৰহ্মকো স্বীকাৰ কৰিছে আৰু আনহাতেদি তেওঁৰ অনন্ত বিভূতিকেো মানি লৈছে। “একতেই বহু আৰু বহুতেই এক” (One in many and many in One) এয়েই হৈছে ভাগৱতৰ মূল কথা। ভাগৱতৰ মতে ‘মায়া’ অবিজ্ঞা বা অজ্ঞতা নহয়, ই ভগৱানৰ এটা অলৌকিক শক্তি। এই শক্তিৰ বলত ‘এক’ কেৱল ‘বহুত’ত প্ৰতিভাতই হোৱা নাই, পৰিণতও হৈছে। সাংখ্য দৰ্শনৰ নিচিনাকৈ ভাগৱতেও ‘প্ৰকৃতি’ক বিশ্ব-সৃষ্টিৰ মূল কাৰণ বুলি মানি লৈছে। কিন্তু ভাগৱতৰ ‘প্ৰকৃতি’ “পুৰুষৰ” পৰা পৃথক নহয়—ই “পুৰুষ”ৰেই এটা শক্তি। ইয়াৰ উপৰিও এই “প্ৰকৃতি” বিশ্ব-সৃষ্টিৰ কেৱল উপাদান কাৰণেই (Material cause) নহয়, নিমিত্ত কাৰণেই (Efficient cause)। আকৌ, সাংখ্যদৰ্শনে ঈশ্বৰ-বিশ্বাস নকৰে;^১ কিন্তু ভাগৱতৰ মূল মন্ত্ৰই হৈছে ঈশ্বৰত বিশ্বাস, ভক্তি আৰু সম্পূৰ্ণভাৱে আত্ম-নিবেদন। মীমাংসাদৰ্শনৰ যুক্তি আৰু সিদ্ধান্তৰ লগত ভাগৱতৰ যথেষ্ট মিল আছে। কাৰণ, মীমাংসাদৰ্শনৰ নিচিনা ভাগৱতেও জীৱৰ কৰ্মফল-ভোগ আৰু জন্মান্তৰ-গ্ৰহণ মানি লৈছে। আকৌ, শৈৱদৰ্শনৰ “শক্তিবাদো” (Sakti doctrine) ভাগৱতৰ “মায়াবাদৰ” মাজত সোমাই আছে।

ভাগৱতৰ লীলা-তত্ত্ব এটা অভিনৱ তথ্য। ইয়াৰ দ্বাৰা প্ৰকাশ কৰা হৈছে—সমস্ত বিশ্ব-ব্ৰহ্মাণ্ডই ভগৱানৰ এটা অপৰূপ অভিব্যক্তি। ইয়াৰ ফলত বেদান্তৰ “মায়াবাদ”, সাংখ্যৰ “প্ৰকৃতিবাদ” আৰু শৈৱদৰ্শনৰ “শক্তিবাদৰ” পৰা ভাগৱতে এটা বেলেগ ৰূপ লৈছে। ভাগৱতৰ “তত্ত্বতাবাদ” এই “লীলাবাদৰ” দ্বাৰাই সমৰ্থিত হৈছে। কাৰণ, এক পৰম-সত্যই (Ultimate Reality) নিজ মহিমা বা লীলা-প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে “বহু” ৰূপ লৈছে আৰু সেই “বহু”ক ঠিকমতে পৰিচালিত কৰি “এক”ৰ লগত মিলাবৰ কাৰণে তেওঁ মাজে মাজে অৱতাৰ ধৰে। অৰ্থাৎ অমুৰ্ত্ত মহান সত্তা (Absolute Reality) মৰ্ত্ত্যলোকত অৱতাৰ্ণ হয়। এয়েই হৈছে ভাগৱতৰ বিশ্বাস আৰু

(১) ব্ৰিজান ভিক্ৰককে আদি কৰি কিছুমান আধুনিক সাংখ্যবাদীয়ে সাংখ্যদৰ্শনত ঈশ্বৰ আছে বুলি প্ৰমাণ কৰে।

ইয়াৰ ওপৰতে ভিত্তি স্থাপন কৰিয়েই ত্ৰীকৃষ্ণক যুগান্তৰ পৰম-ব্ৰহ্ম কল্পনা কৰিবলৈ কোনো সন্দেহ নাহে।

ভাগৱতে কয়—সংকীৰ্ণ স্বার্থপৰতা আৰু অহংভাৱ এৰি ভক্তই ভগৱানত সম্পূৰ্ণভাৱে আত্ম-সমৰ্পণ কৰিব লাগে। নিজকে “কৰ্তা” বা কোনো কাৰ্য্যৰ অধিকাৰী জ্ঞান নকৰি কৰুণাময় পৰমেশ্বৰে যিকপে নিযুক্ত কৰে ঠিক সেই বকমে ক্ৰিয়া সম্পাদক নিমিত্ত (Instrumental cause) হিচাপেই যদি ভক্তই কাম কৰি যায়, তেতিয়া তেওঁৰ অন্তৰলৈ আসক্তি আৰু ফলাকাঙ্ক্ষা আহিব নোৱাৰে। ফলত মুক্তিৰ পথ মুকলি হয়।

ভাগৱতৰ মতে ভক্তি দুই প্ৰকাৰ—সগুণ আৰু নিগুণ। জীৱৰ হৃদয়ত সৎ, ৰজ আৰু তম গুণৰ সমাৱেশৰ কম-বেচি অনুপাতে সগুণ ভক্তিও তিনি বকমৰ হয়। সৎ-গুণবিশিষ্ট ভক্ত সদায় সকলো সময়তে ঈশ্বৰত আত্মসমৰ্পণ কৰি নিজ কৰ্ত্তব্য-সাধনত ৰত থাকে। সেয়েহে সাংসাৰিক সুখ, দুখ বা পাপ-পুণ্যজনিত কোনো মানসিক বিকৃতিয়ে তেওঁৰ মনক কোনো প্ৰকাৰে উদ্ভিন্ন কৰিব নোৱাৰে। আন দুবিধ সগুণ ভক্তিৰ প্ৰত্যেকতে সাংসাৰিক ভোগ-বিলাস আৰু বিষয়-বাসনাৰ প্ৰতি আসক্তি থাকে আৰু সেয়েহে এই ভক্তই সুখ-দুখৰ অনুভূতি পায়। ৰাজসিক ভক্তই ধন-ঐশ্বৰ্য্য, যশ-কীৰ্ত্তি আদিৰ কাৰণে ভগৱানক উপাসনা কৰে আৰু তামসিক কৰে হিংসা, দ্বেষ, ঘৃণা আদিৰ কাৰণে।

সাধিক-ভক্তি অহৈতুকী। ইয়াত পোৱা যায় ভক্ত আৰু ভগৱানৰ মাজৰ সহজ, সৰল আৰু সুন্দৰ এটা প্ৰেমৰ অনুভূতি, যি নেকি ভক্তৰ মনৰ কামনা-বাসনাৰ স্তৰ অতিক্ৰম কৰি অন্তৰৰ অন্তৰতম স্থানৰ পৰা নিঃসৃত হয়। ভক্ত আৰু ভগৱানৰ মাজৰ প্ৰেমৰ এই যোগসূত্ৰক বহিৰ্জগতৰ কোনো বাধা-বিধিনিয়ে ছিঙিব নোৱাৰে। এই কথা সুন্দৰভাৱে পৰিস্ফুট হৈছে ভাগৱতৰ “বাস-লীলাত”। ইয়াত কৃষ্ণ স্বয়ং ভগৱান আৰু ৰাধা হৈছে মূৰ্ত্তিমতী ভক্তি। গোপীগণ প্ৰত্যেকেই সেই ভক্তিৰ একোটি আংশিক প্ৰকাশ। ভাগৱতৰ “বাস-লীলা” জৈৱ-ইন্দ্ৰিয়বৃত্তি চৰিতাৰ্থ কৰা কোনো ঐতিহাসিক ঘটনা নহয়।^৮

(৮) ভাগৱতত ৰাধাৰ উল্লেখ নাই। কিছুমানে ‘অনয়াবাধিতো নুনং ভগৱান্ হৰিবীৰবঃ। যন্মো বিহাৰ গোবিন্দঃ শ্ৰীতো দামনৱদ্রহঃ॥’ (১০।৩০।২৮)—এই শ্লোকৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি এই মত প্ৰকাশ কৰে। কিছুমানে আকৌ উক্ত শ্লোকৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি ব্ৰহ্মবৈবৰ্ত্তপুৰাণৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱাৰিত হৈ ৰাধা নামৰ কোনো নাৰীক স্বীকাৰ কৰে।

যি কি নহওক, ভাগৱতে আৰু এবিধ ভক্তিব কথা কয়—সেয়ে হৈছে নিগূৰ্ণ ভক্তি। ইয়াৰ উৎস সম্বন্ধ আৰু তম গুণকো অতিক্ৰম কৰা গভীৰতম স্থানত পৰি আছে। আকাজকা বা বাসনাৰ কোনো মানসিক বিকৃতি আহি এই ভক্তৰ মনক চঞ্চল কৰিব নোৱাৰে—আনকি তেওঁৰ মুক্তিৰ আকাজকাও নাথাকে। যেতিয়া এই ভক্তিৰ ভাৱ হৃদয়ত উদ্বেগ হয়, তেতিয়া আৰু ভক্ত-ভগৱানৰ মাজত ভেদজ্ঞান নাথাকে। ভক্ত তেতিয়া ‘অহং ব্রহ্মাস্মি’ বা ‘সোঃহং’ ভাৱত বিভোৰ হয়। ভাগৱতৰ এই নিগূৰ্ণ ভক্তিয়ে বৈদান্তিকৰ “অদ্বৈত সিদ্ধি”ৰ পথ উন্মুক্ত কৰি দিয়ে। ভক্ত তেতিয়া সম্পূৰ্ণ জীৱমুক্ত আৰু “সংচিদানন্দ”ৰ অল্পভূতিত বিভোৰ। বহিৰ্জগতৰ কোনো চিন্তা-ভাৱনা বা আঘাত-সংঘাতৰ আশঙ্কা আহি ভক্তৰ সেই শান্ত, সৌম্য, সুন্দৰ মানসপটত কোনো আলোড়ন তুলিব নোৱাৰে। এই ভক্তি লাভ কৰিব পৰা যায় নিকাম কৰ্ম-সম্পাদন, ভগৱানৰ পূজা-উপাসনা আৰু তেওঁৰ নাম শ্ৰৱণ, মনন, নিদিধ্যাসন আদি উপায়ৰ দ্বাৰা।

২। ভট্টদেৱ : কথা-ভাগৱত

(ক) ভট্টদেৱৰ জীৱনীৰ চমু আভাস :—ভট্টদেৱৰ আচল নাম বৈকুণ্ঠনাথ ভট্টাচাৰ্য্য। তেওঁ ১৫৫৮ খৃঃত কামৰূপ জিলাৰ বৰনগৰৰ ওচৰৰ ভৈৰা-গ্ৰামত ওপজে।^১ তেওঁৰ পিতৃ আৰু মাতৃৰ নাম যথাক্ৰমে কবি সৰস্বতী আৰু তাৰাদেৱী। ভট্টদেৱে “বিষ্ণুসহস্ৰনাম” পুথিত নিজৰ যি বংশ-পৰিচয় দিছে তাৰ পৰা জনা যায়—শ্ৰীচন্দ্ৰ ভাগৱতী তেওঁৰ পিতামহ। তেওঁৰ পিতৃ কবি সৰস্বতী বিখ্যাত পণ্ডিত আছিল। তেওঁলোক পৰাশৰ গোত্ৰীয় ব্ৰাহ্মণ।

যথাসময়ত বৈকুণ্ঠনাথৰ কবিত্বলগীয়া জাতকৰ্ম শেষ কৰে আৰু বৰনগৰৰে গোপালদেৱ নামৰ বহু-শাস্ত্ৰবিদ পণ্ডিত এজনৰ সংক্ৰতটোলত বিদ্যার্থী হিচাপে তেওঁক ভৰ্তি কৰি দিয়ে। অসাধাৰণ স্মৃতি-প্ৰতিভাৰ ফলত তেওঁ অল্প দিনৰ ভিতৰতে ব্যাকৰণ, কাব্য স্মৃতি, ভাগৱত, দৰ্শন

(১) নীলকণ্ঠ দাসকৃত “দ্বায়োদবদেৱৰ চৰিত্ৰ” মতে ভট্টদেৱৰ জন্ম বৰালী অঞ্চলৰ বিচানকুছিত। ৰামৰায়ৰ ‘গুৰুজীৱা’ মতে তেওঁৰ জন্ম ভৈৰাগ্ৰামত বুলি বুলি যায়।

আদি অধ্যয়ন কৰি সেইবিলাকত বিশেষ ব্যুৎপত্তি লাভ কৰিলে। এইদৰে শিক্ষা শেষ কৰি বৈকুণ্ঠনাথ নিজ গাৱঁলৈ উভতিল আৰু সমাজৰ ভাগৱতবসপিপাসুৰমণ্ডলীক তাৰ বস পান কৰাবলৈ ধৰিলে। ঐসময়ত তেওঁ এখন বিবাট সভাত তেওঁৰ স্বভাৱমূলভ বাগ্মিতা আৰু মধুৰ ভঙ্গীৰে ভাগৱত ব্যাখ্যা কৰি সকলো শ্রোতাকে মুগ্ধ কৰিছিল। তেতিয়াৰে পৰা তেওঁক সমাজে “ভাগৱত ভট্টাচাৰ্য্য” উপাধি দিয়ে। ভাগৱত শাস্ত্ৰত অগাধ পাণ্ডিত্য দেখি বহুতে তেওঁক ব্যাসদেৱো বুলিছিল। পিছলৈ লাহে লাহে ভট্টদেৱ বুলিয়েই জনাজাত হ’ল। এই সময়তে তেওঁৰ বিয়াও হৈ যায়।

পিছত পিতৃদেৱৰ কথামতে ভট্টদেৱ পাটবাউসীলৈ গৈ দামোদৰদেৱত শৰণ লয় আৰু গুৰুৰ কথামতে তাতে কিছুদিন থাকিবলৈ লয়। তাত গুৰুৰ ওচৰত থাকিবলৈ পাই এফালেদি যেনেকৈ তেওঁৰ অন্তৰত স্বৰ্গীয় ভাৱৰ উদ্ভেক হৈছিল, আনফালেদি ভাগৱত ব্যাখ্যা কৰি আনৰ অন্তৰতো তেওঁ তাৰ বসৰ নিজৰা বোৱাইছিল। ইপিনে ভট্টদেৱৰ অভাৱত বৰনগৰীয়া বাইজ বিশেষকৈ ভাগৱত-বসৰ কাঙাল—এই কথা “মোড়লসকলৰ” জৰিয়তে দামোদৰদেৱৰ কাণত পৰিল। দামোদৰদেৱে তেতিয়া বাইজৰ কুশলৰ কাৰণে ভট্টদেৱক পুনৰ বৰনগৰলৈ পঠালে আৰু লগতে সৰ্বসাধাৰণে বুজাকৈ ভাগৱত-শাস্ত্ৰ গদ্যত লিখিবলৈ উপদেশ দিলে। বৰনগৰলৈ গৈ বাইজৰ মাজত তেওঁ “হংস গদ্ গদ্ বাগী পঢ়ে ভাগৱত।” শুদ্ধ মূললিত ভাগৱত ব্যাখ্যাত বৰনগৰীয়া ‘মোড়লসকল’ মুগ্ধ হৈ তেওঁক ‘কবিরত্ন’ উপাধি দিলে—“সবে মিলি দিলা তাক কবিরত্ন নাম।” তাৰ পিছত পৰীক্ষিত-নাৰায়ণৰ টেকেলাই দামোদৰদেৱক ধৰি নিয়া সময়ত তেওঁ পুনৰ ভট্টদেৱক পাটবাউসীলৈ মতাই নিয়ে আৰু যাবৰ সময়ত সত্ৰৰ সমস্ত ভাৰ তেওঁক দি তাৰ ৰখীয়া পাতি থৈ যায়। ইয়াৰ কিছুকাল পিছত দামোদৰদেৱৰ ভতিজাক কৃষ্ণদেৱে পাটবাউসীসত্ৰৰ অধিকাৰ পদৰ কাৰণে ভট্টদেৱৰ লগত গোলমাল কৰে। এই কথা শুনি কোচবিহাৰৰ পৰা দামোদৰদেৱে কৈ পঠালে—তেওঁৰ জীৱনৰ অন্তিম সময়, কৃষ্ণদেৱে আৰু ভট্টদেৱে যি পাৰ্বে তেওঁৰ কাৰণে মিষ্ট-দ্রব্য লৈ যাব লাগে। তেতিয়া কৃষ্ণদেৱে কিছুমান মিষ্ট-দ্রব্য আৰু ভট্টদেৱে স্বৰচিত কথা-ভাগৱতখন নি দামোদৰদেৱৰ আগত নিবেদন কৰিলে। দামোদৰদেৱে ভট্টদেৱৰ দানহে পৰম সুস্থোবে গ্ৰহণ কৰিলে আৰু তেওঁকেহে নিজৰ উত্তৰাধিকাৰী বুলি ঘোষণা কৰিলে।

পৰম নিষ্ঠা আৰু অক্ষুণ্ণ গৌৰৱৰ সৈতে ভট্টদেৱে পাটবাউসী সত্ৰ চলাই থকাৰ কিছুদিন পিছত দামোদৰ পাটোৱাৰী নামৰ আত্মৰিক প্ৰবৃত্তিৰ মানুহ এজনে তেওঁৰ কামত বাধা জন্মাবলৈ ধৰে। ভট্টদেৱে তেতিয়া তুৰ্জ্জনৰ সঙ্গ ত্যাগ কৰি লুইতৰ দাঁতিত নতুনকৈ এখন সত্ৰ পাতে। পিছত ই ব্যাসকুছি সত্ৰ বুলি জনাজাত হয়। জীৱনৰ শেষ দিনটোলৈকে কোনো আউল নলগাকৈ কৰ্ত্তব্য সমাপন কৰি থাকি ১৬৩৮ খ্ৰঃত যোগী পুৰুষৰ দৰে এই মহাপুৰুষে ইহলীলা সমাপন কৰে।

অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত ভট্টদেৱৰ সাহিত্যিক-অৱদান অতুলনীয় আৰু অমৰ। পাটবাউসীসত্ৰৰ ভূতপূৰ্ব সত্ৰাধিকাৰ ৮ৰামদেৱ গোস্বামী সম্পাদিত কথা-ভাগৱতৰ পাতনিত ৰায়বাহাদুৰ দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাই ভট্টদেৱ বিৰচিত এই এঘাৰখন কিতাপৰ তালিকা দি গৈছে : অসমীয়াত লিখা—কথা-ভাগৱত, কথা-গীতা, ভক্তি-ৰত্নাৱলী, নন্দোৎসৱ, প্ৰসঙ্গমালা, সাধুত তন্ত্ৰ, বিষ্ণুসহস্ৰনাম, আৰু সংস্কৃতত লিখা গ্ৰন্থ—ভক্তি-সাৰ, ভক্তি-বিরেক, ভাগৱত-অধিকাৰণ আৰু শৰণ-মালিকা। সোণাপতি দেৱ শৰ্মাই আকৌ “দেৱ দামোদৰ গুৰু” গ্ৰন্থত ভট্টদেৱ বিৰচিত গ্ৰন্থৰূপে এই চাৰিখনৰ নামো সংযোগ কৰিছে—গুৰু-বংশাৱলী, দামোদৰ ব্যাখ্যান, বৰগীত আৰু সম্ভৱনিৰ্ণয়।

সেই যুগৰ উপযোগী হিচাপে সমাজ-সংস্কাৰৰ বাটতো ভট্টদেৱৰ স্থান আগশাৰীত।^{১০}

(খ) কথা-ভাগৱতৰ ৰচনা-প্ৰসঙ্গ—মহাপুৰুষ দামোদৰদেৱে পাটবাউসীত থাকি ভাগৱতী ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা সময়ত বৰপেটা অঞ্চল আছিল বাঁৰ চিলাবায়ৰ নাতি পৰীক্ষিতনাবায়ণৰ শাসনাধীন। মহাপুৰুষৰ বৈষ্ণৱ-ধৰ্ম প্ৰচাৰ-কাৰ্য্য কিছুমান বিৰুদ্ধ খলুৱাই সহ কৰিব নোৱাৰি ৰজাত গৈ লগালে যে, দামোদৰদেৱে তেওঁলোকৰ ধৰ্ম নষ্ট কৰিলে। “তেহো একশৰণ লগাইলা লোকক। শৰত কালৰ পূজা লোকে এৰিলেক ॥ আন দেৱতাৰ নাম মুণ্ডনয় কাণে। ভাগৱত ধৰ্ম প্ৰবৰ্তাইলা থানে থানে ॥” —বা-বা। তাকে শুনি ৰজা পৰীক্ষিতনাবায়ণে “ধোপধৰাসবক বুলিলা তেতিয়কণে। চলা ধোপধৰা দামোদৰৰ পাশক। কি কাৰণে মুপূজ্য জগত-

(১০) ৰামৰায় আৰু নীলকণ্ঠ দাসৰ ছুই চৰিত পুথিৰ উপৰি পণ্ডিত ৮হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী সম্পাদিত “কথা-গীতাৰ” পাতনি আৰু বাদৰ শৰ্মাৰ “ভট্টদেৱ”ৰ এই প্ৰসঙ্গত আলোচনা কৰা হৈছে।

মাহক ॥ যদি দেৱী পূজা থাকোক সেই থান। হুহি তেৱে মোৰ থানে
 শীত কৰি আন ॥” বজাৰ কথাত মান্তি নোহোৱাত দামোদৰদেৱক
 “ধোপধৰাই” ৰাজধানী বিজয়নগৰলৈ (আজি-কালি বিজনী) মাতি
 আনিলে। ৰাজ-আজ্ঞামতে দামোদৰদেৱে তালৈ যাবলৈ ওলাই তেওঁৰ
 প্ৰিয়শিশু ভট্টদেৱক বৰনগৰৰ পৰা মতাই আনি পাটবাউসীসত্ৰৰ বখীয়া কৰি
 থৈ যায় আৰু যাবৰ সময়ত আন আন উপদেশৰ উপৰিও স্ত্ৰী-শূদ্ৰ সকলোৱে
 বুজিব পৰাকৈ অসমীয়া গদ্যত ভাগৱতৰ সবল ভাঙনি কৰিবলৈ কয় :

“আৰু এক জগত ঈশ্বৰ আন্তা ধৰা।

কথাবন্ধে এক খণ্ড ভাগৱত কৰা ॥

পূৰ্বে মহাপুৰুষে কৰিলা দশ স্কন্ধ।

কীৰ্ত্তন, ভটিমা, ছবি ছলৰী শূছন্দ ॥

তাতো কৰি শৃগম কৰিও ভাগৱত।

স্ত্ৰী-শূদ্ৰ সকলোকে বুজা যেনমত ॥—বা-বা

অৱশ্যে ইয়াৰ আগতে (বৰনগৰীয়া ৰাইজৰ অনুৰোধত ভট্টদেৱ
 যেতিয়া পাটবাউসী এৰি বৰনগৰলৈ যায়) ভট্টদেৱে গুৰুৰ পৰা এই কামৰ
 কাৰণে অনুপ্ৰেৰণা পায় আৰু বৰনগৰীয়া ৰাইজৰ আগত ভাগৱত ব্যাখ্যা কৰি
 থাকোতেই কথা-ভাগৱত লিখা কাম আৰম্ভ কৰে। সি যিয়েই নহওক,
 ভট্টদেৱে ভাগৱত লিখাৰ মূলতে হৈছে দামোদৰদেৱৰ উপদেশ আৰু
 অনুপ্ৰেৰণা। প্ৰকৃততে কবলৈ গলে “অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ সৃষ্টি কাৰ্য্যত
 ভট্টদেৱ যন্ত্ৰ মাথোন, যন্ত্ৰী আছিল দামোদৰদেৱ”।^{১১}

দামোদৰদেৱ বিজয়নগৰত এবছৰ থকাৰ পিছত পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ
 আজ্ঞামতে তেওঁৰ ৰাজ্য এৰিবলগীয়া হয় আৰু লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ (নৰনাৰায়ণৰ
 পুত্ৰ) ৰাজ্যলৈ (কোচবিহাৰ) যাত্ৰা কৰে। গুৰুৰ এই সংবাদ ভট্টদেৱে
 পাটবাউসীৰ পৰা পায়। মূল শ্লোকৰ উপৰিও স্ত্ৰীধৰ্ম্মামীৰ টীকা-ভাষ্য আদিৰে
 তেওঁ বহুলভাৱে কৰা ভাগৱতৰ প্ৰথম স্কন্ধৰ অসমীয়া গদ্য ভাঙনি লগত লৈ আহি
 সোণকোষ নদী পাৰ হোৱা সময়ত বাটতে তেতিয়া তেওঁ গুৰুদেৱক লগ ধৰে
 আৰু ভাগৱতৰ উক্ত ভাঙনিখিনি গুৰুক দেখুৱায়। দামোদৰদেৱে পঢ়ি চাই কয় :

“কিন্তু এতখানি, বহু কথা ভৈলে, পুথিও হৈবেক বৰ।

বাহুয় কঙ্কৰ, কথাক লিখিতে, লাগিবে পাত বিস্তৰ ॥

এতেকে ইহাক, কহিতে নপাৰি, নকৰিবে কেহো যত্ন ।

সংক্ষেপ কবিতা, সাৰ মাত্ৰ লৈয়া, কৰা কথা কবিবস্তু ॥”—বা-বা

ইয়াৰ পিছত পাটবাউসীলৈ ঘূৰি আহি গুৰুৰ আন্ত্যায়তে “সংক্ষেপ কবিতা, সাৰ মাত্ৰ লৈয়া” ভট্টদেৱে দ্বাদশ স্কন্ধ ভাগৱত ১৫১৫ শকৰ পৰা ১৫১৯ শকৰ ভিতৰত (১৫২৩খৃঃ—১৫২৭খৃঃ) অসমীয়া গদ্যত ভাঙনি কৰিছে বুলি পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে কথা-গীতাৰ ভূমিকাত কৈ গৈছে ।

অৱশেষত স্বৰচিত কথা-ভাগৱতখনি ভট্টদেৱে কোচবিহাৰলৈ নি গুৰুৰ আগত নিবেদন কৰে । (কেনেকৈ কি প্ৰসঙ্গত এই কাম কৰা হ’ল তাক “জীৱনীৰ আভাস”ত ইতিমধ্যে কোৱা হৈছে ।)

(গ) কথা-ভাগৱতৰ স্বৰূপ :—দামোদৰদেৱৰ আদেশমতে ভট্টদেৱে ১৫২৩ খৃঃৰ পৰা ১৫২৭ খৃঃৰ ভিতৰত ভাগৱত শাস্ত্ৰ অসমীয়া গদ্যত লিখে— এই কথা ইতিমধ্যে কোৱা হৈছে । কি কাৰণে ইয়াক অতি চমুকৈ লিখিব-লগা হ’ল তাকো উল্লেখ কৰা হৈছে । ভট্টদেৱৰ আগতে কোনো লিখকে সমগ্ৰ দ্বাদশ স্কন্ধ ভাগৱত নিজ হাতে অনুবাদ কৰিব পৰা নাই । বিভিন্ন কবিসকলে ইয়াৰ বিভিন্ন স্কন্ধবিলাক পৃথক অনুবাদ কৰি গৈছে । ইয়াৰ ফলত, সেইবিলাকৰ মাজত ৰচনা-ৰীতিৰ সামঞ্জস্য ঠিকমতে বন্ধা হোৱা নাই । শঙ্কৰদেৱ, অনন্ত কন্দলি আদি বৈষ্ণৱ কবিসকলে ভাগৱতৰ বিভিন্ন অংশবিলাক অনুবাদ কৰিছিল তেওঁলোকৰ নিজা নিজা অভিকটিৰ ওপৰত জোৰ দি । সেয়েহে ক’তো ক’তো তেওঁলোকে মূলৰ দুই এটা কথা সমূলি বাদ দিছে আৰু কোনো কোনো অংশ আলঙ্কাৰিক ভাষাৰ মাজেদি মূলতকৈ বৰ বিকৃত-ভাৱে লিখিছে । গতিকে উক্ত কাব্যিক অনুবাদবিলাকক ভাগৱতৰ যথার্থ অনুবাদ বুলিব নোৱাৰি । ভট্টদেৱৰ কথা-ভাগৱতৰ কিন্তু এটা বিশেষত্ব হৈছে— ইয়াক এক হাতেৰে ক্ৰমভঙ্গ নোহোৱাকৈ এক গতত লিখা, মূলৰ কোনো বিশেষ কথা ইয়াত বাদ পৰা নাই, সাৰখিনি আছেই । কিন্তু হলেও কোনো কোনো ঠাইত ইয়াক একেবাৰে চমুকৈ লিখা হৈছে । যেনে—দ্বিতীয় স্কন্ধৰ ১ অধ্যায়ৰ ১৬—৩৯ শ্লোকৰ কথা, ৬ অধ্যায়ৰ ১—৩০ শ্লোকৰ কথা আৰু দশম স্কন্ধৰ ১৩ অধ্যায়ৰ ৩৫—৩৯ শ্লোকৰ কথা, ১৪ অধ্যায়ৰ ৬—৩০ শ্লোকৰ কথা, ৪৯ অধ্যায়ৰ ১৪—২৫ শ্লোকৰ কথা, ৬১ অধ্যায়ৰ ১—২৭ শ্লোকৰ কথা, ৬৫ অধ্যায়ৰ ৯—১৭ শ্লোকৰ কথা আৰু ৭৪ অধ্যায়ৰ ৩০—৪৫ শ্লোকৰ কথাবোৰ ইত্যাদি । ১১শ আৰু ১২শ স্কন্ধৰ গোটেইবোৰ অধ্যায়ৰ কথাই

আন স্বৰূপবোৰৰ তুলনাত আপেক্ষিক ভাবে অধিক চুটি। তাৰ ভিতৰতো ১১শ স্বৰূপ ৫ম, ৮ম, ১০ম, ১৭শ, ১৮শ, ২১শ, ২৩শ, ২৫শ, ২৭শ অধ্যায় আৰু ১২শ স্বৰূপ ১ম, ৫ম, ৭ম অধ্যায়ৰ কথা একেবাৰে চমু। বোধকৰো অতি কঠিন কাৰণেই নেকি, বেদস্তুতি অধ্যায়টো (১০ম স্বৰূপ, ৮৭ অধ্যায়) তেওঁ চমুকৈ লিখা নাই, বৰং বহলভাৱেই লিখিছে। ইয়াৰ বাহিৰে গোটেই কথা-ভাগৱতখনৰ ভিতৰতে মূলতকৈ বহলভাৱে লিখা কথা পোৱা নাযায়। মাত্ৰ ১০ম স্বৰূপ ৭২ অধ্যায়ৰ ২১ শ্লোকৰ কথাখিনি ত্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকাক অনুসৰণ কৰি বৰ বহলকৈ লিখিছে। হৰিচন্দ্ৰ, ৰস্তুদেৱ, শিবি আদি ৰজাসকলৰ আভাস দিয়াটোৱেই হয়তো ইয়াৰ কাৰণ হ'ব পাৰে।

ভাগৱতৰ অগাধ পণ্ডিত ভট্টদেৱে ভাগৱতৰ বিষয়বস্তু হজম কৰিছে আৰু তাৰ সাৰখিনি নিজা ৰূপ দিয়াৰ নিচিনাকৈ কথা-ভাগৱতত লিখিছে। উপযুক্ত ভাৱপ্ৰকাশৰ কাৰণে ঠায়ে ঠায়ে সংস্কৃতীয়া আৰু অসমীয়া শব্দৰ উপযুক্ত প্ৰয়োগেও তেওঁৰ ভাৱৰ স্বতঃস্ফুৰণৰ পৰিচয় দিয়ে। (গঢ় শৈলী দ্ৰষ্টব্য) প্ৰকৃততে কবলৈ গলে, কথা-ভাগৱত মূলৰ অবিৰল অনুবাদো (literal translation) নহয়, নাইবা ই বহলভাৱে লিখা (explanatory) ৰচনাও নহয়। ইয়াত ভট্টদেৱৰ নিজস্ব বৈশিষ্ট্য আছে। সমস্ত ভাগৱত হজম কৰি লৈ তাৰ সাৰখিনি তেওঁ লিখি থৈ গৈছে—অৱশ্যে অতি চমুকৈ আৰু ত্ৰীধৰীটীকাৰ আঁত নেহেৰুৱাকৈ।

ভাগৱতৰ মূলকথা বাদ নপৰিলেও ভট্টদেৱৰ কথা-ভাগৱতত ত্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকাৰ প্ৰভাৱ আছে। ইয়াৰ আৰম্ভণিতে তেওঁ নিজেও এইদৰে লিখিছে—“মই অল্পমতি তথাপি ত্ৰীদামোদৰৰ আজ্ঞায়ে সন্তসৰৰ অনুমোদনে টীকা-ভাষ্য অনুসৰি সংক্ষেপ প্ৰকাৰে নিবন্ধো।”^{১২} মূল ভাগৱতৰ অধ্যায়-বিলাকৰ ভিতৰত কি বিষয় আছে, তাৰ আৰম্ভণিতে কোনো সন্দেশ নাই। কথা-ভাগৱতৰ অধ্যায়বিলাকৰ আৰম্ভণিতে তেনে সন্দেশ আছে আৰু ভট্টদেৱে ইয়াক ত্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকাৰ পৰা লিখিছে। যেনে—“তৃতীয় অধ্যায়ে সূত্ৰে বাইশ অৱতাৰ কহন্তু” (১ম স্বৰূপ), “চতুৰ্থ অধ্যায়ে ব্যাসৰ অপৰিতোষ কহিবা” (১ম স্বৰূপ), “সপ্তম অধ্যায় অৱতাৰ লীলা কহিবা” (২য় স্বৰূপ), “দ্বিতীয় অধ্যায়ে দৈৱকীৰ গৰ্ভত কৃষ্ণৰ স্থিতি, দেৱকো স্তুতি কহিবা” (১০ম স্বৰূপ), “তৃতীয় অধ্যায়ে কৃষ্ণৰ জন্ম: বস্তুদেৱ-দৈৱকীৰ

স্তুতি : গকুল গমনো কহিবা” (১০ স্কন্ধ) ইত্যাদি। আকৌ, অধ্যায়টোৰ সাৰ-মৰ্ম কি, তাৰ সঙ্কেত দি মূল ভাগৱতৰ অধ্যায়বিলাকৰ শেষত কোনো শ্লোক নাই। ভট্টদেৱে কিন্তু তেনে সঙ্কেত আৰু ক’তো ক’তো অলপ কৃষ্ণ-মাছাছৰ ওপৰত জোৰ দি প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ শেষত নিজাকৈ একোটা সংস্কৃত শ্লোক লিখি গৈছে। প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ আদিতে অধ্যায়টোৰ বিষয়-বস্তুৰ ইঙ্গিত দি শ্ৰীধৰ স্বামীয়ে লিখা শ্লোকবিলাকৰ আৰ্হিত এই শ্লোকবিলাক লিখা যেন অনুমান হয়। আকৌ, প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ শেষত সংস্কৃত শ্লোকটোৰ ওপৰত কৃষ্ণ-স্তুতি-সাপেক্ষ দুই এটা বাক্য তেওঁ নিজাকৈ লিখিছে।

ভট্টদেৱৰ কথা-ভাগৱতে যে অকল সেই যুগৰ সৰ্ব-সাধাৰণৰ আধ্যাত্মিক জ্ঞানলাভৰ পথকেই উজু কৰি দিছিল এনে নহয়, ই পৰৱৰ্তী লিখক-সকলৰ কাৰণেও গল্প-সাহিত্যৰ বাট মুকলি কৰি দিছিল। ইয়াৰ সবল ৰচনা-ৰীতি, চুটি চুটি বাক্য-বিশিষ্ট লিখনি আৰু কথোপকথনমূলক (Conversational) ৰচনা-ভঙ্গিমা আদিয়ে পৰৱৰ্তী চৰিতকাৰসকলক প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল।

(ঘ) ভট্টদেৱৰ গদ্য শৈলী :—শ্ৰীমদ্ভাগৱত পুৰাণৰ নিচিনা শ্ৰীমদ্ভগৱদগীতা আৰু ভক্তি-বত্ৰাৱলী গ্ৰন্থও গুৰু দামোদৰদেৱৰ আদেশ অনুসৰি ভট্টদেৱে যথাক্ৰমে অসমীয়া গদ্যত লিখিছে বুলি জনা যায় :

প্ৰভুৰ আশ্ৰয়ে

বাঢ় স্কন্ধ ভাঙ্গি

কথাকপ কৰিলন্ত ॥

গীতা ৰত্নাৱলী

কথাকপে তাকে।

কৰিলন্ত বিৰচন। (বামৰায়, গুৰুলীলা)

পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যত “কথা” শব্দই গদ্যক বুজোৱা কাৰণে (“কথাবন্ধে এক খণ্ড ভাগৱত কৰা”—বামৰায়) এই তিনি শাস্ত্ৰৰ অসমীয়া গদ্যৰূপ ক্ৰমে কথা-ভাগৱত, কথা-গীতা আৰু কথা-ভক্তি-বত্ৰাৱলী নামেৰে জনাজাত। এই তিনিখন গ্ৰন্থৰ ৰচনাৰ মাজেদি ভট্টদেৱী গদ্যশৈলীয়ে যি স্বকীয়ৰূপ লাভ কৰিছে সি ভাৰতীয় প্ৰাদেশিক গদ্য-সাহিত্যৰ ভিতৰতে প্ৰাচীনতম অমূল্য সম্পদ।

ভাষাৰ আলঙ্কাৰিক আভাষ আৰু কথা-বস্তু প্ৰকাশৰ নূনতা-দীৰ্ঘতাৰ ফলত পূৰ্ব-কবিসকলৰ অনুবাদবোৰ যে মূল ভাগৱতৰ সকলো অংশৰ স্বৰূপ-প্ৰকাশক নহয় আৰু ভট্টদেৱৰ কথা-ভাগৱতে যে মূলৰ ক্ৰমাগত সাৰ-সংগ্ৰহ

ৰূপে বিশেষৰূপ লাভ কৰিব পাৰিছে, এই কথা ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰা হৈছে। ভট্টদেৱে কথা-ভাগৱতৰ আৰম্ভণিতে লিখিছে—“মণ্ডি অন্নমতি তথাপি ত্ৰীদামোদৰৰ আজ্ঞায় সন্তসৱৰ অনুমোদনে টকা-ভাষ্য অনুসৰি সংক্ষেপ প্ৰকাৰে নিবন্ধো”। কথা-গীতাৰ আৰম্ভণিতে লিখিছে—“যতপি আমি ত্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰসাদে ত্ৰীধৰী, শাস্ত্ৰী, দামোদৰী, ভাস্কৰী চাৰিও টকা বিচাৰ কৰিছি, তথাপি প্ৰায় ত্ৰীধৰী টকাৰ মতে কথা নিবন্ধিবো”। কথা-ৰত্নাৱলীৰ শেষত লিখিছে—“এমনে মহাযন্ত্ৰে ভক্তি-ৰত্নাৱলী কাস্তিমালা টকা সমে মণ্ডি প্ৰকট কৰিলো। তাত ত্ৰীধৰ স্বামী লিখনক যি যি কিছু ন্যূনাধিক ব্যাখ্যা কৰিলো, তাক সূবুদ্ধিসেৱে ক্ষমা কৰিবা”। তিনিওখন গ্ৰন্থৰ মাজত নিজে লিখি যোৱা এই বাক্যকেইটাই প্ৰমাণ কৰে যে, ভট্টদেৱে শাস্ত্ৰ কেইখনৰ গতানুবাদ কৰিছে ত্ৰীধৰ স্বামীৰ টকাৰ আদৰ্শত। কিয় ত্ৰীধৰ স্বামীৰ টকাক প্ৰধানভাৱে অৱলম্বন কৰিছে, তাকো তেওঁ কথা-গীতাৰ আৰম্ভণিতে স্পষ্টভাৱে কৈছে—“ত্ৰীধৰী ভক্তিক মাত্ৰ নিৰূপণ কৰে, শঙ্কৰী টকা জ্ঞানক প্ৰধান কৰি ব্যাখ্যা কৰে, ভাস্কৰী কৰ্মক প্ৰধান কৰে, দামোদৰী তিনিও যোগক সমান কৰে। বৈষ্ণৱসৱৰ প্ৰীতিৰ অৰ্থে ভক্তিপ্ৰধান টকাৰ মতকে প্ৰায় লিখিবোঁ”। ভক্তিমন্ত পুৰুষ ভট্টদেৱৰ উক্ত কথাখিনিয়ে অধিক স্পষ্ট কৰি তুলিছে যে, তেওঁ তিনিওখন গ্ৰন্থতে ত্ৰীধৰ স্বামীয়ে দেখুৱাই দিয়া পথ অনুসৰণ কৰিছে। সূক্ষ্মভাৱে বিচাৰ কৰিলেও বুজা যায়—ভট্টদেৱৰ গদ্য-সাহিত্যৰ সামগ্ৰিক-ৰূপৰ মাজত ত্ৰীধৰী প্ৰভাৱৰ ছিটিকনি মিশ্ৰিত হৈ আছে।

ভট্টদেৱৰ দিনতো গ্ৰন্থ পঢ়াত লিখাবেই দস্তৰ আছিল। তেওঁ ভাগৱত, গীতা আদিৰ নিচিনা গভীৰ তত্ত্বপূৰ্ণ শাস্ত্ৰ গঢ়ত উলিয়াবলগীয়া হয়। উল্লেখ কৰিবলগীয়া কথা এই যে ভট্টদেৱে তেওঁৰ আগত অসমীয়াৰ কোনো লিখিত গদ্যৰ আৰ্হি পোৱা নাই। তেওঁৰ আগতে আমাৰ সাহিত্যত গদ্যৰ এক প্ৰকাৰ প্ৰাথমিক নমুনা পোৱা যায় শঙ্কৰদেৱ আদিয়ে ৰচনা কৰা অঙ্কীয়া নাট সমূহত। সিও প্ৰকৃত অসমীয়া ভাষা নহয়, অসমীয়া ব্ৰজাৱলীহে।

যি কাৰণতেই নহওক, ভট্টদেৱে এই ভাষাৰ কাৰ চপা নাই। সেই সময়ৰ জনসাধাৰণৰ কথিত-ভাষাকো গীতা-ভাগৱতৰ মাধ্যম স্বৰূপে তেওঁ গ্ৰহণ নকৰিলে। ইয়াৰ ছটা সম্ভৱপৰ কাৰণ দেখুৱাব পৰা যায়। প্ৰথমতে, গদ্যৰূপ দিবলৈ লোৱা ভাগৱত আদি তিনিওখন শাস্ত্ৰই আধ্যাত্মিক তত্ত্বপ্ৰধান আৰু বহু ক্ষেত্ৰতেই হুৰ্কেধাৰ্য। এনেহে গ্ৰন্থৰ তাৎক্ষিক-বিষয়বস্তু ককৰা-যোজন

আৰু জুৱা-ঠাচ আদিৰে পৰিপূৰ্ণ জনসাধাৰণৰ কথিত ভাষাৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ যোৱাটো বিফল প্ৰয়াস। দ্বিতীয়তে, উক্ত তিনিওখন গ্ৰন্থই অতি পৱিত্ৰ আৰু বৈষ্ণৱ-সমাজৰ শীৰ্ষস্থানীয়। ইয়াৰ কথাবোৰ সৰ্বসাধাৰণৰ কথিত-ভাষাৰ মাজেৰে লিখি দিলে সেই পৱিত্ৰ গ্ৰন্থৰ প্ৰতি জন-সাধাৰণৰ পৱিত্ৰতাৰ ভাৱ কমিবও পাৰে। গতিকে, প্ৰাক্-শঙ্কৰী যুগৰ পৰা কবিসকলে তেওঁলোকৰ কাব্যাদিত ব্যৱহাৰ কৰি অহা ভাষাৰ পৰা ভট্টদেৱে শকাৱলী গ্ৰহণ কৰে। গল্প ৰচনা কৰিবলৈ হলে যি হেতুকে ব্যাকৰণসম্বন্ধত বাক্য-বিশ্লেষণ প্ৰকৰণৰ নিয়ম আগত ৰাখিব লাগে, সেই হেতুকে প্ৰসিদ্ধ সংস্কৃতজ্ঞ পণ্ডিত ভট্টদেৱে সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ নিয়ম প্ৰধানভাৱে অৱলম্বন কৰি উক্ত শকাৱলীৰে একপ্ৰকাৰ গহীন আৰু কিছু পৰিমাণে কৃত্ৰিম গল্পৰ সৃষ্টি কৰি লয়। “খালন্ত” “বোলন্ত” আদি যুক্ত ব্যঞ্জনান্ত ক্ৰিয়া আৰু তৎসম শব্দৰ সঘন প্ৰয়োগে ভট্টদেৱী গল্প-শৈলীক গহীন কৰি তোলাৰ লগতে অলপ কৃত্ৰিমো কৰি তুলিছে। শঙ্কৰ-মাধৱ আদিৰ গীত-নাটৰ ভাষাত ব্ৰজবুলি মিহলাই তেওঁলোকৰ ৰচনা-শৈলী গহীন কৰি তোলাৰ যেনেকৈ অন্ততম উদ্দেশ্য আছিল যে, তেনে ভাষাত ধৰ্ম্মৰ কথা লিখিলে বিষয়-বস্তুটোৰ প্ৰতি সৰ্বসাধাৰণৰ ধৰ্ম্মৰ ভাৱ নকমিব। এই একে উদ্দেশ্যৰ বশৱৰ্তী হৈ ভট্টদেৱেও হয়তো এনেবোৰ যুক্ত ব্যঞ্জনান্ত ক্ৰিয়া ব্যৱহাৰ কৰি তেওঁৰ ৰচনা-ৰীতি গহীন কৰিছে। এই কথাও ঠিক যে, এনে-হেন গহীন ভাষাৰ মাজেদি গীতা-ভাগৱত আদিয়ে গল্পৰূপ লোৱাত সেই গ্ৰন্থ-কেইখনৰ যথোচিত গাভীৰ্য্য ৰক্ষা পৰিছে।

বহু বছৰ আগতে ড° বাণীকান্ত কাকতিদেৱে মন্তব্য কৰি গৈছে— ভট্টদেৱৰ গল্প তৎসম শব্দৰ দ্বাৰা ভাবাক্ৰান্ত আৰু ই পত্নলিখকসকলৰ ভাষাতকৈও কম ঘৰুৱা।^{১৩} উক্ত উক্তি কিছু পৰিমাণে সঁচা হলেও এই প্ৰসঙ্গত কবলগীয়া কথা আছে। প্ৰথমতে, ভট্টদেৱ আছিল সংস্কৃতৰ বিদগ্ধ পণ্ডিত; গতিকে তেওঁৰ ভাষা সংস্কৃতীয় হোৱা স্বাভাৱিক। দ্বিতীয়তে, খাচ অসমীয়া শব্দৰ মাধ্যমত গীতা-ভাগৱতৰ নিচিনা ধৰ্ম্মগ্ৰন্থৰ আধ্যাত্মিক তত্ত্বমূলক ভাৱ ঠিকমতে প্ৰকাশ কৰা টান। তেনে ভাৱ প্ৰকাশৰ কাৰণে সংস্কৃতীয় ভাষাৰ প্ৰয়োজন নহৈ নাথাকে। ভট্টদেৱৰ গল্পৰ বিষয়-বস্তু প্ৰকাশৰ কাৰণে সংস্কৃত শব্দৰ প্ৰয়োজনীয়তা সাব্যস্ত কৰাৰ প্ৰসঙ্গত ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্ম্মাদেৱে^{১৪}

(১৩) Assamese, Its Formation and Development. Page 26.

(১৪) কথা-গীতাৰ ভূমিকা।

কৈছে—“অনন্ত কন্দলিয়ে ভাগৱতৰ বেদন্ততি অনুবাদ কৰোতে কিমান ঘৰুৱা শব্দ বা ভাষা প্ৰয়োগ কৰিব পাৰিছে ? আনকি শব্দবদেৱেও একাদশ-দ্বাদশ স্বৰূপ তত্ত্বমূলক ভাঙনি সমূহত কিমান ঘৰুৱা হব পাৰিছে ?” সেইবুলি ভট্টদেৱৰ গল্পশৈলী যে ঘৰুৱা শব্দ বা জতুৱা-ঠাচে মুঠেই সৌষ্ঠৱপূৰ্ণ কবি তোলা নাই, এই কথা অসত্য। তেওঁৰ সমগ্ৰ গল্প-গ্ৰন্থ পঢ়োতাজনে দেখিবলৈ পাব—স্থান বিশেষে সংস্কৃতীয়া শব্দৰ কাবত প্ৰগতি-মাধুৰ্য্য নকমোৱাকৈ অসমীয়া ঘৰুৱা শব্দৰ ব্যৱহাৰে ভট্টদেৱী গল্পশৈলী সৌষ্ঠৱ পূৰ্ণ কৰি তুলিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে : “খেৰে মেঢ়াট অগ্নি দেই : আপুনাৰ মাংস কাটি থুৱাৰে : জীৱন্ততে শৃগাল—শগুণে আন্ত উভাৰে : সৰ্পে কামোৰে : বিছায়ে ডাঙে : ডাহে বহে খায় : হাত ভৰি ভাঙে : হস্তী ফেটাট মাৰে : পৰ্বতৰ পৰা পেছলাৱে : গাত খানি পোতে : পানীত ডুৱাৱে : এমনে অনেক ভুজাৱে” (কথা-ভাগৱত ৩৩০)। “গ্নেন মঞ্জি অনাদি ঈশ্বৰ লীলাতনু ধৰিতে এড়িতেওঁ নাইকা নহৌ, কিন্তু সদায়ে থাকে। তুমিও এই বাজা সৰো উপজি মৰিও মোৰ অংশ পদে নাইকা নহৱা। কিন্তু সততে থাক।” (কথা-গীতা, ১য় অধ্যায়) ক’তো ক’তো জতুৱা ঠাচৰ ব্যৱহাৰেও ভট্টদেৱৰ গল্প-শৈলী মনোৰম আৰু যথার্থ অৰ্থ-প্ৰকাশক কৰি তুলিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, “কথা-ভাগৱত”ৰ পৰা—থানথিত (৭/৭), আলাসতে, দেওদি, আলগতে (১০/৪৪), ঘাৰ খোচাৰি (১০/৩৬, ৩৭), কানাকানি (১০/৫৬) ইত্যাদি।

কথা-গীতা কিন্তু চমু নহয়, ইয়াৰ কোনো কোনো অংশ বৰষুণী টীকাৰ অৱলম্বনত মূলতকৈ বিস্তৃত হৈছে। কথা-ভক্তি বহাৱলীও বিস্তৃত নহয়, যদিও কথা-ভাগৱতৰ নিচিনা চমু নহয়।

বিষয়বস্তু সম্যকৰূপে বুজি লৈ লিখকে নিজৰ অনুভূতিৰ সৈতে উপযুক্ত ভাষাৰ মাধ্যমত যেতিয়া তাক ৰূপ দিয়ে, তাৰ মাজেদিয়ে নিজস্ব শৈলী ফুটি উঠে। নানা শাস্ত্ৰৰ বিদগ্ধ-পণ্ডিত ভট্টদেৱে টীকা-ভাষ্যৰ সৈতে গীতা-ভাগৱত-বহাৱলীৰ সকলো কথা হজম কৰি লৈছে। নিজৰ অনুভূতি-বঞ্জিত সেইবোৰ কথাৰ কপায়ণৰ স্থানবিশেষে টীকাৰ ৰীতি প্ৰকট হলেও ভট্টদেৱৰ গল্প-কপায়ণত শূকীয়া ৰীতি প্ৰকট নহৈ থকা নাই। অনুভূতিৰ উন্মাদে সজীৱ হোৱা কথ্য বস্তুয়ে কথা-ভাগৱতত লৈছে সংক্ষিপ্ত-ৰূপ, কথা-গীতাত লৈছে বিস্তৃত ৰূপ আৰু কথা-বহাৱলীত লৈছে মধ্যম ৰূপ। টীকা আৰু মূল শ্লোকৰ, যথার্থ অনুবাদ নোহোৱা কাৰণে, অথচ ভট্টদেৱৰ অনুভূতি বঞ্জিত হৈ কথ্য বস্তুয়ে

সংক্ষিপ্ত ৰূপ লোৱা কাৰণে কথা-ভাগৱতৰ ভাষা অধিক ভাৱে মূল আৰু টীকাভূগামী কথা-গীতাৰ ভাষাতকৈ অধিক স্বাভাৱিক যেন লাগে। এই দিশৰপৰা চালে কথা-ভাগৱতত পৰিমিত শৈলীৰ (Economic Style) বৈশিষ্ট্য লক্ষ্য কৰা যায়। এই শৈলীৰ বৈশিষ্ট্য অৱশ্যে কথা-বত্ৰাৱলীৰো অধিকাংশতে দেখিবলৈ পোৱা যায়। যথার্থ অৰ্থবোধক শব্দৰে গঠিত চুটি চুটি বাক্যৰ এই ধৰণৰ ৰচনা-ৰীতিয়ে পৰৱৰ্ত্তী গদ্য লিখক সকলকো অনুপ্রাণিত কৰে। কথা-গীতা কিন্তু চুটি চুটি বাক্যত লিখা নহয়। বাক্যবোৰ আপেক্ষিক ভাৱে দীঘলীয়া হলেও, বোধহয় পৰৱৰ্ত্তী ৰচনা কাৰণেই নেকি, কথা-গীতাৰ গদ্য অধিক উন্নত, কথা-বত্ৰাৱলীৰ গদ্য আকৌ তাতোকৈ উন্নত আৰু মধুৰ। এই দুই গ্ৰন্থৰ গদ্য শৈলী কথা-ভাগৱততকৈ সৰল।

কথা-ভাগৱত আৰু কথা-গীতাৰ ঠায়ে ঠায়ে কথোপকথনমূলক গদ্যৰীতি পৰিলক্ষিত হয়। উক্ত তিনিওখন গদ্য-গ্ৰন্থতেই কিন্তু যুক্তিপ্ৰদ (Logical) ৰচনা-ৰীতি পৰিস্কৃত হৈছে। যুক্তি-শাস্ত্ৰত যেনেকৈ পূৰ্বপদৰ (Prenise) পৰা সিদ্ধান্তত (Conclusion) উপনিত হয়, ভট্টদেৱেও তেওঁৰ ৰচনাত ওপৰৰ বাক্য কিছুমানৰ পৰা একোটা সিদ্ধান্ত দেখুৱাইছে। কোনো এটা প্ৰশ্ন উপস্থাপন কৰি লৈ তাৰ উত্তৰ যুক্তিৰ মাজেদি শ্ৰীধৰ স্বামীয়ে ব্যাখ্যা কৰিছে। ভট্টদেৱী গদ্যশৈলীৰ উক্ত দুয়োবিধ বৈশিষ্ট্যই এই ধৰণৰ টীকা-ৰীতিৰ মাজেদি গঢ় লৈ উঠিছে। টীকাৰ আদৰ্শত প্ৰশ্নৰ উপস্থাপন আৰু তাৰ উত্তৰ-ব্যাখ্যা কৰা পদ্ধতিৰ মাজেদি গঢ় লৈ উঠা ৰীতিটোক ভট্টদেৱী গদ্যৰ ব্যাখ্যাাত্মক (Expository) ৰীতিও বুলিব পাৰি।

কথা-ভাগৱত মূল-ভাগৱতৰ সংক্ষিপ্ত সংস্কৰণ। সংক্ষেপ হোৱা কাৰণে কোনো কোনো ঠাইৰ কথাবস্তু সৰ্বসাধাৰণ পাঠকৰ বোধগম্য হোৱাত অৱশ্যে কঠিন হৈছে। সেইবুলি এই কথা অসত্য যে, কথাবস্তুৰ স্পষ্ট স্বৰূপ দাঙি ধৰিবলৈ কথা-ভাগৱতৰ সকলোবোৰ ঞ্ণওই অপাৰগ। ইয়াৰ নিৰলঙ্কাৰ-সংক্ষিপ্ত ৰচনা-ৰীতিয়ে কোনো কোনো ঠাইত মূলৰ স্বৰূপ চিত্ৰবৎ দাঙি ধৰিছে। যেনে—“যেখন সৰ্বগুণ যুক্ত পৰম-শোভন কাল হৈল, তেখন ভগৱন্ত দৈৱকীত আবিৰ্ভাৱ হৈলা, যেন পূৰ্বদিশত চন্দ্ৰো দেখা দিল। তেখনে ৰোহিনী নক্ষত্ৰ মিলিল, গ্ৰহগণো শাস্ত্ৰ হৈল, দশোদিশ প্ৰসন্ন পৰিল, নিৰ্মল নক্ষত্ৰ হৈল। পৃথিৱীতো থানে থানে মঙ্গল ৰবিল, নদীৰো প্ৰসন্ন হৈল, হৃদটো পদ্ম ফুলিল।” ইত্যাদি (১০/৩)। “যাতো লাজলৰ ইয়াহেন দন্ত, পৰ্বতৰ গজৰ হেন নাক,

গুণশিলা হেন স্তন, অক্ষুপ হেন চক্ষু, বাজ আলিহেন ভূজ-উক-পাদ, শৃগু হৃদসম্
উদৰ। হেন দেহা দেখি গোপ গোপী মহাভয় হৈল” (১০/৬) ইত্যাদি।
এনেকুৱা চিত্ৰ কথা-গীতাৰো ঠায়ে ঠায়ে আৰু কথা-বত্কাৱলীৰ সকলো অংশতে
পোৱা যায়।

ভাগৱতৰ বিশেষকৈ ৰূপ-সৌন্দৰ্য্যৰ বৰ্ণনাংশবোৰ অল্পপম কাব্যিক-
লালিত্যৰে পৰিপূৰ্ণ। পূৰ্ব-কবি সকলৰ কাব্যৰাজিৰ ভাষাৰ মাজেদি
এনেধৰণৰ কাব্যাংশৰ গঢ়ৰূপ প্ৰথমতে দিবলৈ যত্ন কৰিছে ভট্টদেৱে। তেওঁৰ
গছৰ ভাষা আৰু বিষয়বস্তু—এই দুয়োটাৰে মূল কাব্য হোৱা কাৰণে লিখকৰ
অনভিপ্ৰেত ভাৱে হলেও কথা-ভাগৱতৰ ৰচনাৰ মাজত কোনো কোনো অংশই
গছৰ বাক্য-বিজ্ঞাস-প্ৰকৰণৰ নিয়ম (Rules of Syntax) ছেৰাই এটা
ছন্দোময়-লালিত্য গ্ৰহণ কৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে : কেমন ৰূপ : শ্ৰাম সুন্দৰ
পীতাম্বৰ : প্ৰসন্ন বদন : কমল নয়ন : নাসা তিলফুল : মুখে মন্দ হাস :
কটাক্ষ বিকাশ : পৰম নিকঙ্ক : চাক চতুৰ্জ : শঙ্খ চক্ৰধৰ : গদাপদ্মকৰ :
সৰ্ব্বাঙ্গে সুন্দৰ : ৰূপে মনোহৰ : কিৰীটিৰ কাস্তি : অলকাৰ পাস্তি : কৰ্ণত
কুণ্ডল : শোভে গণ্ডস্থল : কস্তুৰ কণ্ঠত : শ্ৰীবৎসবন্ধত : বনমালাচয় : ভ্ৰমৰে
বজ্জয়” (৩য় স্কন্ধ ২৮শ অধ্যায়)। উল্লেখযোগ্য কথা—এনে ধৰণৰ পদ্ধতি
ৰচনাৰ দৃষ্টান্ত কথা-ভাগৱতৰ মাজতো কম, কথা-গীতাৰ মাজত পাবলৈ টান
আৰু কথা-বত্কাৱলীৰ মাজত নায়েই।

ভট্টদেৱে সংস্কৃততো কেইবাখনো গ্ৰন্থ লিখিছে। কথা-ভাগৱত ৰচনাৰ
আগে আগে তেওঁ “ভক্তি-সাৰ” নামৰ সংস্কৃত গ্ৰন্থখন লিখে। সম্ভৱতঃ এই
কাৰণত সংস্কৃতৰ বাক্য-বিন্যাস প্ৰকৰণৰ প্ৰভাৱ তেওঁৰ, ৰচনাৰ ওপৰত পৰে।
ফলস্বৰূপে, সেই আদৰ্শত অৱিকল ভাবে গঢ়লোৱা বাক্য কথা-ভাগৱতত হুই
এটা পোৱা যায়। যেনে—“জৰাসন্ধো আজি বা কালি বা অৱশ্যে আসিবা”
(১০।৫০)। সংস্কৃত প্ৰত্যয়সিদ্ধ একেবাৰেই সংস্কৃতগদ্য হুই এটা শব্দৰ ব্যৱহাৰো
কথা-ভাগৱত পোৱা যায়। যেনে—তাতে জানস্তাৰ কৰ্মসিদ্ধ হয়” (১০।২৪)
যাত হাবস্তা কৰৈ, জিনস্তা কৰৈ” (১০।১৮) ইত্যাদি। এই ধৰণৰ বাক্য
আৰু শব্দ কিন্তু “কথা-বত্কাৱলী”ত পোৱা নাযায়।

সংস্কৃতৰ বিদগ্ধ পণ্ডিত ভট্টদেৱ। তথাপি তেওঁৰ ৰচনা—বিশেষকৈ কথা-
ভাগৱত আৰু কথা-বত্কাৱলীৰ ৰচনাবীতি দীঘলীয়া সন্ধি-সমাসৰ দ্বাৰা-ভাৰা-
ক্ৰান্ত হোৱা নাই, যদিও সেইবোৰৰ সঘন প্ৰয়োগ দেখিবলৈ পোৱা যায়।

সংস্কৃত গদ্য-সাহিত্যৰ নিচিনা পৃষ্ঠাজোৰা বাক্যবোৰো কথাই নাই, আনকি তিনি-চাৰি শাৰীৰ বাক্যও উল্লেখ হৈছে বেচি নোলায়। ক্ৰিয়া পদ উচ্চ থকা বাক্য নাই বুলিলেও হয়। চুটি চুটি বাক্যৰ মাজতো অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ ব্যৱহাৰ অতি স্পষ্ট আৰু সুন্দৰ। যেনে—“হেনন্তুনি কহা সবে শীতত থাকিবে নপাৰি হুই হাতে অঙ্গ ঢাকি জলৰ পৰা উঠিলা। হেন দেখি ভগৱন্তে স্বৰ্জত বস্ত্ৰ থৈয়া বুলিবে লাগিলা। তোৰা সৰো বিবস্ত্ৰ হৈয়া জলত স্নান কৰিলা” (১০।১২)। এইবোৰ কিন্তু সৰল গল্পৰীতি (Simple prose style)ৰ বৈশিষ্ট্য। কলাচিহ্নে হুই এটা দীঘল বাক্য পোৱা যায়। তাকো নানান অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগে সুন্দৰ কৰি তুলিছে। যেনে—“দণ্ড কমণ্ডলু জটা জাপ্যমালা যজ্ঞসূত্ৰ কুশ ধৰি তপোময় মূৰ্ত্তি দেখি হৰি অৱতাৰ জানি পৰম আদৰে উঠি দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰি পৰম প্ৰেমে আকুল হয়। আসন দিয়া পাদ্য, অৰ্ঘ্য, আচমন, পুষ্প-চন্দন, ধূপ-দীপ উপহাৰ নিবেদি অৰ্চা কৰিলা। (১২।৮),

শব্দ-চয়ন আৰু বৈয়াকৰণিক-বৈশিষ্ট্যৰ ওপৰত থকা সংস্কৃত-ব্যাকৰণৰ প্ৰভাৱ ভট্টদেৱী গল্পশৈলী সংস্কৃতীয়া হোৱাৰ অন্যতম প্ৰধান কাৰণ।

ভট্টদেৱৰ ৰচনাত নাম-ধাতুৰ ব্যৱহাৰ আৰু কিছুমান ধাতুৰ ছটা ৰূপৰ প্ৰয়োগো মন কৰিবলগীয়া। ওপৰত উল্লেখ কৰি অহা কিছুমান ঘৰুৱা শব্দৰ ব্যৱহাৰৰ উপৰিও পঞ্চমী বিভক্তিৰ চিন “পৰা” নিষেধাৰ্থক “ন”ত আকাৰ সংযোগ নাম-ধাতুৰ ব্যৱহাৰ আদিয়ে ভট্টদেৱী গল্পশৈলীক সেই সময়ৰ কথিত ভাষাৰ লগত সম্পূৰ্ণ সঙ্গত বিহীন কৰি ৰখাত বাধা জন্মায়। [“বৈয়াকৰণিক বৈশিষ্ট্য” জটব্য]

(ঙ) কথা-ভাগৱতৰ বৈয়াকৰণিক-বৈশিষ্ট্য : ভট্টদেৱৰ গল্পৰ শব্দ-চয়ন আৰু বৈয়াকৰণিক-বৈশিষ্ট্যৰ ওপৰত সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ প্ৰভাৱ যথেষ্ট। বিভক্তি প্ৰয়োগত তেওঁৰ কেইটামান বৈশিষ্ট্য আছে। ৫মী বিভক্তিৰ চিনৰ কাৰণে তেওঁ “হন্তে” আৰু ‘ৰ’ প্ৰয়োগ কৰিছে—“ভূমাৰ দৈবকীত হন্তে কিছু ভয় নাই : তাৰ পুত্ৰ হন্তেসে হৈব।” (১০।১) “মোত বিনে কুন যছৰীৰ যুদ্ধৰ নতো পলায়” (১০।৭৬), মহাক্ৰোধে আসনৰ উঠি (১০।৭৪), মঞ্চৰ পেহলাই (১০।৪৪) “সম্বৰে খাটৰ নামি” (১০।৬০) “পাছে কক্মিনী ৰথৰ নামি” (১০।৫৪), ইত্যাদি। হুই এঠাইত আকৌ “পৰা”ৰ ব্যৱহাৰো আছে :—গৰ্ভ পৰ্বতৰ পৰা ইন্দ্ৰক নমাইতে

[১০২৪], ওয়া বিভক্তিৰ চিনৰ কাৰণে ‘এ’ প্ৰায়েই ব্যবহাৰ কৰা হৈছে—
‘একহস্তে অঙ্গ ঢাকি এক হস্তে প্ৰণামিলা’ [১০২২]।

প্ৰত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষ—এই দুয়োবিধ উক্তিৰ ব্যৱহাৰ কথাভাগৱতত
থাকিলেও প্ৰত্যক্ষ উক্তিবোৰেই প্ৰাধান্য লক্ষ্য কৰা যায়। ‘অৰে’ ‘হে’
আদিৰ দ্বাৰা সাধাৰণতে প্ৰত্যক্ষ উক্তি আৰম্ভ হৈছে :—“আকাশী বাণী
বোলয়ঃ অৰে কংস যাক বথত লৈয়া যাস : এইৰ অষ্টম গৰ্ভে তোক বধিবেক।
[১০১১] “কেহো বোলে : হে সখীসব : লতাত ক্ৰীকৃষ্ণৰ বাৰ্তা পুছা”
[১০৩০] ইত্যাদি। বহুবচন বুজাবৰ কাৰণে প্ৰধানভাৱে তেওঁ ‘সব, আৰু
‘গণ’ শব্দৰ ব্যৱহাৰকেই কৰিছে। সৈতেৰ পৰিবৰ্তে ‘সমে’ৰ ব্যৱহাৰ
দেখা যায়। কথা-ভাগৱতৰ ঠায়ে ঠায়ে তৃতীয়া পুৰুষৰ কৰ্তৃত্ব দ্বিতীয়া পুৰুষৰ
ক্ৰিয়া প্ৰয়োগ হৈছে :—‘যাক ক্ৰীনাৰায়ণে কহিছা (১/১) ; ‘আম্মাৰ সকল
বাৰ্তা ভগৱন্তে আপুনি জানিছা” (১০/১) ; ইত্যাদি।

নিষেধাৰ্থক ‘ন’ আকাৰ নোহোৱাকৈ প্ৰায়েই ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায় :—
প্ৰত্নপকাৰ কৰণ নযাই” (১০৩২) “বজ্জ কেশ সম্ভৱিবে নপাৰি” (১০/৩৫)।
ক’তো ক’তো আকৌ আকাৰৰ সংযোগ দেখা যায় :—‘এমন ঐশ্বৰ্য্য যাত
নাথাকে’ (১০/৩৩)। ভট্টদেৱে কিছুমান ক্ৰিয়াৰ ছুটাকৈ ৰূপ ব্যৱহাৰ
কৰিছে :—হয়া, হুয়া। নাম ধাতুৰ প্ৰয়োগো কথা-ভাগৱতৰ নানান ঠাইত
পোৱা যায়।^{১৫} ইয়াৰ উপৰিও, ভট্টদেৱৰ গদ্যৰ স্থানবিশেষে প্ৰথমাদি সাতটা
বিভক্তিৰ চিন যথাক্ৰমে “এ” “ক” “দ্বাৰা” “অক”, “পৰা”, “ব”, “ত” ব
ব্যৱহাৰ, বিভিন্ন ক্ৰিয়াৰ ক’তো ক’তো আধুনিক ৰূপ আৰু বিশেষকৈ কামৰূপী
কথিত ভাষাৰ নানান শব্দৰ প্ৰয়োগে দৃঢ়ভাৱে প্ৰমাণ কৰে—ভট্টদেৱী ভাষা
তদানীন্তন কথিত ভাষাৰ পৰা সম্পূৰ্ণৰূপে বেলেগ হোৱা নাছিল, লগতে ই
আধুনিকীকৰণৰো বাট কাটিছিল।

(৫) কথা-ভাগৱত জনপ্ৰিয় নোহোৱাৰ কাৰণ :—দামোদৰদেৱৰ
আদেশ মতে ভট্টদেৱে কথা-ভাগৱত লিখিছে। ইয়াৰ উদ্দেশ্য আছিল ‘স্বী-
শূদ্ৰ সৰ্বলোকে’—অৰ্থাৎ, অশিক্ষিত পুৰুষ-তিৰোতা সকলোৱে যাতে ভাগৱতৰ
নিগূঢ় দাৰ্শনিক তত্ত্ব-কথা সহজে উপলব্ধি কৰিব পাৰে। এই মহান উদ্দেশ্যত
ভট্টদেৱে যে কৃতকাৰ্য্য হোৱা নাই—এনে কথা কব নোৱাৰি ; তেওঁৰ কথা

(১৫) এই প্ৰসঙ্গত ডাঃ গাৰ্ভাৰ কুমাৰ বৰুৱা দেৱৰ কথা-গীতাৰ গদ্য দ্ৰষ্টব্য (অসমীয়া
কথা-সাহিত্য, পুৰণি ভাগ)

ভাঙনিয়ে ভাগৱতৰ মৌ-জোল পান কৰাত সৰ্বসাধাৰণ ৰাইজক অন্ততঃ কিছু পৰিমাণে সহায় কৰিছিল। “স্ত্রী-শূদ্ৰ শিশু, সমস্তে বৃজ্য, পঢ়ে নাই দূষণ” —ভাগৱত-গীতা-বজ্জাৱলীৰ গঢ়কপ সঙ্ঘে ৰামৰায়ৰ এই উক্তিও ইয়াৰ প্ৰকৃষ্ট প্ৰমাণ। কিন্তু এই কথাও নুই কৰিব নোৱাৰি যে, কথা-ভাগৱত সম্পূৰ্ণৰূপে জনপ্ৰিয় হৈ উঠিব পৰা নাছিল। ইয়াৰ কাৰণ অৱশ্যে কেইবাটাও।

প্ৰথমতে, কথাভাগৱতৰ ভাষাটো উচ্চ পৰ্যায়ৰ। ই সংস্কৃত শব্দ-প্ৰধান। এনেকুৱা সংস্কৃতীয়া ৰচনা-ৰীতিৰ গহীন ভাষা সৰ্বসাধাৰণ ৰাইজে বুজিবলৈ টান পাইছিল।

দ্বিতীয়তে, ভট্টদেৱৰ গঢ়ৰ ভাষাটো সেই সময়ৰ সৰ্বসাধাৰণৰ কথিত ভাষাৰ লগত পূৰ্ণৰূপে মিল নথকা। (এই কথা আগতে উল্লেখ কৰা হৈছে)। কথিত ভাষাৰ লগত পূৰ্ণৰূপে মিল নথকা তান ভাষাৰ পতি ধাউতি কম হোৱাতো স্বাভাৱিক।

তৃতীয়তে, ভাগৱতৰ বিষয়বস্তু হৈছে কঠিন তত্ত্বমূলক। এনে কথা অতি সহজ ভাষাৰে প্ৰকাশ কৰি দেখুৱাব পাৰিলেহে ই সৰ্বসাধাৰণৰ বোধগম্য হ'ব পাৰে। কিন্তু কথা-ভাগৱতৰ ভাষা গহীন আৰু উচ্চ পৰ্যায়ৰ। বিষয়-বস্তু আৰু প্ৰকাশ-ভঙ্গি—এই দুয়োটাই কঠিন হোৱা কাৰণে কথা-ভাগৱত সৰ্বসাধাৰণৰ বৰকৈ বোধগম্য হোৱাত বাধা জন্মিল।

চতুৰ্থতে, আধ্যাাত্মিক তত্ত্বমূলক কথাবিলাক কিছু বহল ভাবে বুজাই দিলেহে সকলোৰে বুজাত সহজ হয়। ভাগৱতৰ এনেকুৱা তত্ত্বমূলক কথাবিলাক ভট্টদেৱে কিন্তু কথা-ভাগৱতত অতি চমুকৈ লিখি গৈছে। ফলত ইয়াৰ কঠিন বিষয় বস্তুৰ কথা বুজাত সৰ্বসাধাৰণৰ কাৰণে কিছু টান হৈ উঠিল।

পঞ্চমতে, ভাগৱতৰ সকলো কথাকে শব্দবদেৱ, মাধবদেৱ, অনন্ত কন্দলি আদি ভিন ভিন বৈষ্ণৱ কবিসকলে তেওঁলোকৰ বিভিন্ন গীত, পদ, কাব্য আদিৰ মাজেদি বহলভাৱে আগতে লিখি থৈ গৈছে। তেওঁলোকৰ ভাষাও সহজ, নানা অলঙ্কাৰ আৰু কাব্যিক সৌন্দৰ্য্যৰে ভৰা। লিখাৰ পদ্ধতিও কিছু পৰিমাণে সৰ্বসাধাৰণৰ কচিসাপেক্ষ। ইয়াৰ উপৰিও গঢ়তকৈ বিশেষকৈ সেই যুগৰ মানুহৰ পঢ়ৰ প্ৰতিহে ধাউতি বেছি আছিল। সেয়েহে সৰ্বসাধাৰণে ভাগৱতৰ কথা জানিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে এনেবোৰ কাৰণত তেওঁলোকৰ মন ভট্টদেৱৰ কথা-ভাগৱতলৈ নগৈ পূৰ্বকবি সকলৰ গীত, পদ আৰু কাব্যৰাজি লৈহে সহজে ঢাল খাইছিল।

(ছ) ভট্টদেৱৰ সাহিত্যৰ মূল্যায়ন :—ভট্টদেৱে সংস্কৃত আৰু অসমীয়া উভয় ভাষাতে গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰি গৈছে। তেনে ধৰণৰ এই পোন্ধৰখন গ্ৰন্থৰ নামোক্তে ইতিমধ্যে কৰা হৈছে : কথা-ভাগৱত, কথা-গীতা, কথা-ভক্তি বন্ধাৱলী, নন্দোৎসৱ, প্ৰসঙ্গমালা, সাধুত-তত্ত্ব, বিষ্ণু-সহস্ৰনাম, ভক্তি-সাৰ, ভক্তি-বিরেক, ভাগৱত-অধিকৰণ, শৰণ মালিকা, গুৰু বংশাৱলী, দামোদৰ ব্যাখ্যান, বৰগীত আৰু সন্তুনিৰ্ণয়। উল্লিখিত এই গ্ৰন্থ সমূহৰ বেছি ভাগেই ইতিমধ্যে চপা হৈ ওলাইছে যদিও ভক্তি-সাৰ, ভাগৱত অধিকৰণ, শৰণ মালিকা, গুৰু-বংশাৱলী, দামোদৰ ব্যাখ্যান আৰু সন্তু-নিৰ্ণয় এতিয়াও ছপা হৈ ওলাবলৈ বাকী আছে। প্ৰকাশিত গ্ৰন্থবোৰৰ ভিতৰত বিশেষকৈ কথা-ভাগৱত, কথা-গীতা, কথা-ভক্তি-বন্ধাৱলী, প্ৰসঙ্গমালা আৰু ভক্তি-বিরেকে শঙ্কৰোত্তৰ বৈষ্ণৱ যুগৰ ইতিহাসৰ ধৰ্মীয় আৰু সাহিত্যিক দিশৰ ৰূপাঙ্কনত যি ৰেখাপাত কৰিছে সি অতীৰ স্পষ্ট।

ভট্টদেৱৰ গদ্যৰচনাৰ স্থান ভাষাসাহিত্যৰ পটভূমিত সৰাতোকৈ ওপৰত। মূলৰ ষোড়শ শতিকাতে যি ভট্টদেৱী গদ্য সম্পদক লৈ অসমীয়া সাহিত্য সম্বন্ধিশালী হোৱাৰ উপৰিও গৌৰৱান্বিত হৈছিল, ভাৰতীয় আন প্ৰাদেশিক ভাষা সমূহে সেই সময়ত তেনে সম্পদক লৈ গৌৰৱ কৰিব দূৰৰ কথা, সেই বিষয়ে ভাবিবকে পৰা নাছিল—আনকি বিশ্বৰো অনেক ভাষাই গদ্য সৃষ্টিৰ সপোনকে দেখা নাছিল। মাত্ৰ কথা-গীতাখন পঢ়ি আচাৰ্য্য প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ ৰায়ে কোৱা কথা—“It is a priceless treasure. Assamese prose literature developed to a stage in the far distant sixteenth century, which no other literature of the world reached except the writing of Hooker and Latimer in England,” বিশ্বকবি ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰৰ মন্তব্য—“You (পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী) may very well be proud of the author of this book who could handle prose in such a remarkable lucid style more than a century before we had any prose in Bengali.” আৰু ছাৰ আন্তোণ মুৰ্খাৰ্জীৰ কথা—“The people who could write Gita in such prose in the sixteenth century was not a small people.”—এই প্ৰসঙ্গত বিশেষ গুৰুত্বৰ সৈতে মন কৰিবলগীয়া। এই পণ্ডিত কেইগৰাকীয়ে ভাগৱত আৰু ভক্তি-বন্ধাৱলীৰ গদ্যৰূপ দেখিলে যে আৰু কিমান বিশ্বয়াভিভূত হ'লহেঁতেন, তাক ভাবিব নোৱাৰি।

ঋষ্টীয় বোড়শ শতিকাত, অকল অসমৰ বুলিয়েই নহয়—সমগ্ৰ ভাৰতৰ "প্ৰাদেশিক ভাষাবোৰতেই গ্ৰন্থ-ৰচনা, বিশেষকৈ ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰৰ অনুবাদ বুলিলে "পদবন্ধ"কেই বুজাইছিল। এনেকুৱা সময়ত বৈকুণ্ঠনাথ ভট্টাচাৰ্য্য কবিৰ বা ভট্টদেৱে নিজ গুৰু দামোদৰদেৱৰ আদেশমতে ভাগৱত, গীতা আৰু ভক্তি-ৰত্নাৱলীৰ অসমীয়া গদ্যৰূপ দিয়ে। ইতিমধ্যে অৱশ্যে কোৱা হৈছে যে, প্ৰকৃত অসমীয়া গদ্যৰ কোনো নমুনা নথকা কাৰণে ভট্টদেৱে "পূৰ্বকবি" শাখৰ কন্দলী আদিৰ কাব্য ৰাজিৰ ভাষাৰ শকাৱলী আহৰণ কৰি বিষয়বস্তু-সাপেক্ষে সংস্কৃত ভাষাৰ কিছুমান শব্দ মিহলাই লয়। সংস্কৃত-ব্যাকৰণৰ কিছুমান নিয়ম আগত ৰাখি সম্ভৱতঃ তেওঁৰ গদ্য-ৰচনাৰ অপৰিহাৰ্য্য বস্তু বাক্য-বিশ্ৰাস-প্ৰকৰণৰ সৃষ্টি কৰি লয় আৰু তাৰ সহায়ত যথাযোগ্য ঠাঁচত উক্ত শকাৱলীৰ গদ্যৰূপ দিয়ে। সেয়েহে এই গদ্য হৈ উঠে কিছু পৰিমাণে কৃত্ৰিম, অৰ্থাৎ জনসাধাৰণৰ কথিত-ভাষাৰ লগত পূৰ্ণৰূপে মিল নথকা। এই গদ্যত ভট্টদেৱে সমগ্ৰ ভাগৱত-পুৰাণ, শ্ৰীমদ্ভগৱদ্গীতা আৰু ভক্তি-ৰত্নাৱলী কপায়িত কৰে।

বিহঙ্গম-দৃষ্টিৰে চাই কোনো কোনো লোকে অৱশ্যে মন্তব্য দি গৈছে যে ভট্টদেৱৰ গদ্যৰ ভাষা তৎসম শব্দেৰে ভাষাক্ৰান্ত আৰু কথিত ভাষাৰ লগত সম্বন্ধ নথকা। এটা ভাত টিপি চালেই এচক ভাতৰ উমান পোৱা সত্যতা ভট্টদেৱৰ গদ্য-হস্তীৰ সূক্ষ্ম বিচাৰত কিন্তু নাখাটে। ভট্টদেৱৰ গদ্য সম্যকৰূপে অধ্যয়ন কৰোঁতা সকলে দেখিবলৈ পাব যে, উক্ত মন্তব্য পূৰ্ণৰূপে শুদ্ধ নহয়। বিষয় বস্তুৰ গুৰুত্ব আৰু সূক্ষ্মতা প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে তেওঁ তৎসম শব্দ প্ৰয়োগ কৰিলেও নানান ঠাইত প্ৰয়োজন বিশেষে ঘৰুৱা আৰু জতুৱা ঠাঁচৰ ব্যৱহাৰেও তেওঁৰ ৰচনা শৈলীক সুস্থ আৰু মনোৰম কৰি তুলিছে। তেওঁৰ বৈয়াকৰণিক-বৈশিষ্ট্যও এই প্ৰসঙ্গত মন কৰিবলগীয়া। (বৈয়াকৰণিক বৈশিষ্ট্য জটব্য)

চিৰকালীয়া সত্যকথা এই যে, লিখক যিমানেই প্ৰসিদ্ধ নহওক, তেওঁৰ সাহিত্যিক ৰচনাৰ ভাষা যৎসামান্যভাৱে হলেও কৃত্ৰিম—অৰ্থাৎ কথিত ভাষাৰ লগত সকলো ফালেদি নিখুঁতভাৱে ইয়াৰ মিল নাথাকে, নাইবা সেই ভাষাৰ পৰা সম্পূৰ্ণৰূপে ই বেলেগ হৈয়ো নাযায়। ভট্টদেৱে কামৰূপতে জন্মগ্ৰহণ কৰি ইয়াতেই শিক্ষা-দীক্ষা লয় আৰু কামৰূপতেই তেওঁৰ সাহিত্যকৃতিৰ সৃষ্টি কৰি ইহলীলা সমাপন কৰে। সেয়েহে, তেওঁৰ ৰচনাৰ মাজৰ সকলো দিশতে

কামৰূপী কথিত ভাষাৰ তদানীন্তন আৰু আধুনিক ৰূপৰো কম বেছি সাদৃশ্য আছে। কামৰূপী ভাষা অধ্যয়ন কৰা সূক্ষ্ম-বিচাৰকে ইয়াক দেখিবলৈ পায়। এই প্ৰসঙ্কত মনকবিবলগীয়া আন কথা এই যে, ভট্টদেৱে বিশেষকৈ কথা ভাগৱত লিখাৰ উদ্দেশ্য আছিল—যাতে ভাগৱতৰ কথা “স্ত্ৰী-শূদ্ৰ সৰ্বলোকে” ভালদৰে বুজি পায়। চৰিতপুথিৰ পৰাই স্পষ্টভাৱে বুজা যায়- তেওঁৰ গল্প-ৰচনা বুজিবলৈ “স্ত্ৰী-শূদ্ৰ-শিশু” কোনেও অসুবিধা পোৱা নাছিল :

প্ৰভুৰ আজ্ঞায়ে বাঢ়কন্ধ ভাজি

কথাকপ কবিলন্ত ॥

গীতা বজাৱলী

কথাকপে তাকো

কবিলন্ত বিবোচন।

স্ত্ৰী-শূদ্ৰ-শিশু

সমস্তে বুজয়

পঢ়ন্তে নাহি দৃশণ ॥ (বামৰায়)

ইয়াত কিবা অতিৰঞ্জন থকা বুলি কোনোবাই ভাবিলেও এঠি কথা ঠিক যে ভট্টদেৱৰ গল্প একেবাবে নুবুজা হলে নাইবা ইয়াৰ ভাষা কথিত ভাষাৰ পৰা সম্পূৰ্ণ বেলেগ হোৱা হলে চৰিতকাৰে এইদৰে নিলিখিলেহেঁতেন। খ্ৰীষৰীটীকাৰ অবলম্বনত ভক্তিৰস অটুট ৰাখি আৰু কথা-বস্তু প্ৰতিপাদনৰ পৌৰাণিক গাভীৰ্য্য ৰক্ষা কৰি ভাগৱতৰ গল্পৰূপ দিছে বিদগ্ধ-শাস্ত্ৰজ্ঞ পণ্ডিত ভট্টদেৱে পৰিমিত ভাষাৰ মাজেদি এক গতত, য’ত ভাগৱতৰ সাৰ কথা লুপ্ত হোৱা নাই। গীতাৰ গল্পৰূপ কিন্তু চুমু নহয়—ইয়াৰ কোনো অংশ বৰং খ্ৰীষৰীটীকাৰ অবলম্বনত মূলতকৈ বিস্তৃতহে। কথা-ৰজাৱলীত বিস্তৃত নহয় যদিও কথা-ভাগৱতৰ নিচিনা চমু নহয়। লিখিত গল্পৰ আদৰ্শ আগত নোপোৱাকৈও ভট্টদেৱে যথাসম্ভৱ বৈয়াকৰণিক নিয়মেৰে শৃঙ্খলিত যি গল্পৰ সৃষ্টি কৰিলে আৰু যি গল্পক গীতা-ভাগৱত-ৰজাৱলীৰ নিচিনা তাত্ত্বিক বৈষ্ণৱ-শাস্ত্ৰৰ ব্যাপক তত্ত্বকথাৰ প্ৰকাশক্ষম কৰি পৰবৰ্ত্তী লিখক সকললৈ সেই গল্পত শাস্ত্ৰ ৰচনাৰ বাট মুকলি কৰি দিলে, সেই গল্প আৰু সেই গল্পই ৰূপ দিয়া গ্ৰন্থ কেইখনৰ মূল্য অসমীয়া সাহিত্যৰ উপৰিও ভাৰতীয় প্ৰাদেশিক সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো লক্ষ্য আৰু আদৰ্শৰ সম্পদ। কথা-ভাগৱত, কথা-গীতা আৰু কথা-ৰজাৱলী অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত ভবিষ্যতলৈ উন্নতিৰ বাট মুকলি কৰি দিয়া সুস্পষ্ট চিহ্ন (Land mark) স্বৰূপ। এই তিনিখন গ্ৰন্থই শূদ্ৰৰ ১৬শ শতিকাত অসমীয়া গল্প-সাহিত্যক সুপ্ৰসিদ্ধ স্তৰত প্ৰতিষ্ঠিত কৰি গৈছে।

ভট্টদেৱ গল্প সাহিত্যৰ অকল জনকেই নহয়, তিনিখন বিশাল শাস্ত্ৰৰ প্ৰকাশৰ মাজেদি সাহিত্য-জগতত তাক তেওঁ সুপ্ৰতিষ্ঠিতও কৰি গৈছে— ইয়েই ভট্টদেৱৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ অমৰ দান।

ভট্টদেৱৰ সংস্কৃত গ্ৰন্থ কেইখনৰ ভিতৰত মাত্ৰ “জীমদুক্তি-বিরেক”খন ছপা হৈছিল ১৯৫১ চনতে। এই গ্ৰন্থখনৰ সংগ্ৰাহক আছিল ড° বাণীকান্ত কাকতি, সম্পাদক অধ্যাপক লক্ষ্মীনাৰায়ণ চট্টোপাধ্যায় আৰু প্ৰকাশক আছিল হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱা। বিশেষকৈ ধৰ্ম্মীয় দিশৰ পৰা ভক্তি-বিরেক ভট্টদেৱৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ গ্ৰন্থ। অৱশ্যে তেওঁৰ গল্প গ্ৰন্থই যে ধৰ্ম্মীয়-বৈশিষ্ট্য প্ৰতিপাদন কৰা নাই সেই কথাও নহয়। সৰ্বসাধাৰণ বা অল্পজ্ঞানী শোকে ছুবুজা বা বুজিবলৈ টান পোৱা গীতা-ভাগৱত আদিৰ অস্তৰ্গত তাত্ত্বিক-ঐখ্যাবোৰ নিজ সম্প্ৰদায়ৰ অনুকূলে বুজোৱাৰ কাৰণে তেওঁ তাত মগ্ন কৰিছিল। স্থানিক, স্থানবিশেষে স্বকীয় ধৰ্ম্মমত অধিক স্পষ্ট কৰি তোলাও দেখা যায় : “সকল কৰ্ম্মৰ সঙ্কল্প ভেদে আত্মজ্ঞানৰ অৰ্থে বিনিয়োগ আছে। এতেকে বঞ্চক পদে সকল কৰ্ম্মৰ ফলক এড়ি আত্মজ্ঞানৰ অৰ্থে কৰ্ম্ম আচৰিব। যাৱে বুদ্ধি আত্মনিষ্ঠ নহে, তাৱে চিন্তাশুদ্ধিৰ অৰ্থে যথোচিত কাৰ্য্য কৰিব। এই অৰ্থোবেদতো কহিছা, নৈষ্কৰ্ম্মা সিদ্ধিতো কহিছা, বশিষ্ঠবাক্যতো পায়, ভাগৱততো কহন্তু।” গীতাৰ “কাম্যাণাং কৰ্ম্মণাং হ্যাসং সন্মাসং কৰয়ো বিতুঃ। সৰ্বকৰ্ম্ম ফল তাগং প্ৰাপ্তস্তাগং বিচক্ষণাঃ ॥” (১৮।২), এই শ্লোকৰ অনুবাদ-প্ৰসঙ্গত এই কথাখিনি ভট্টদেৱে লিখি স্বকীয় ধৰ্ম্মমতৰ আভাষ দিছে যে তেওঁৰ ধৰ্ম্ম (দামোদৰী ধৰ্ম্ম) শ্ৰুতি (বেদ), স্মৃতি (বশিষ্ঠ বাক্য) আৰু যুক্তি শাস্ত্ৰ বা দৰ্শন (নৈষ্কৰ্ম্ম)—এই তিনি বিধৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত সনাতন-বৈদিক ধৰ্ম্মৰ লগত একে। ভট্টদেৱৰ তিনিখন গল্পগ্ৰন্থৰ মাজত প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষভাৱে দামোদৰী ধৰ্ম্মৰ এই ধৰণৰ মত বা আদৰ্শ পোৱা যায়। ভাগৱত আদিৰ গল্পৰূপ কবোৱাৰ মূলতো দামোদৰ দেৱৰ উদ্দেশ্য আছিল যাতে সৰ্বসাধাৰণে ভাগৱতৰ ধৰ্ম্মীয় তত্ত্ব সহজতে বুজি পায় (“তাতোকৈ শৃগম কৰিয়ো ভাগৱত। জ্ঞী-শূত্ৰ সৰ্বলোকে বুজে যেন মন্ত ॥”— ইয়াত ভাগৱতৰ ধৰ্ম্মতত্ত্ব বুজাৰ কথাকেই অৰ্থ কৰিছে।) গতিকে এই কথাও ঠিক যে, কথা-ভাগৱত, কথা-গীতা আৰু কথা-বহ্মাবলীয়ে ধৰ্ম্মগ্ৰন্থৰ মৰ্যাদালাভ নকৰাকৈও থকা নাই। তথাপি কিন্তু এই তিনিখন গ্ৰন্থই ষোড়শ সপ্তদশ শতিকাৰ ভাৰতীয় সাহিত্যৰ পটভূমিত শ্ৰেষ্ঠতম স্থান পাইছে ইয়াৰ গল্প-ৰীতিৰ কাৰণেহে।

“ভক্তি-বিরেক” ভট্টদেৱৰ গদ্য-গ্ৰন্থৰ পৰৱৰ্তী ৰচনা। ইয়াৰ শেষতম শ্লোকৰ^{১৩} পৰা স্পষ্ট ভাৱে জনা যায়—এই গ্ৰন্থখন ১৫৪৩ শকাব্দত (১৬২১ খৃঃ) সঙ্কলিত। ই পোন্ধৰটা পৰিচ্ছেদত বিভক্ত। ইয়াৰ প্ৰথম পৰিচ্ছেদত ভক্তিৰ স্থান নিৰ্ণয়, দ্বিতীয়ত গুৰু-শিষ্য-নিৰ্ণয়, তৃতীয়ত শৰণ নিৰ্ণয়, চতুৰ্থত নাম-মাহাত্ম্য, পঞ্চমত ভগৱদ্ভক্তি-মাহাত্ম্য, ষষ্ঠত সংসঙ্গ নিৰ্ণয়, সপ্তমত শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তনাদি নিকপণ, অষ্টমত শ্ৰৱণ-নিৰ্ণয়, নবমত কীৰ্ত্তন-নিৰ্ণয়, দশমত শ্ৰৱণ-মাহাত্ম্য, একাদশত পাদ-সেৱন মাহাত্ম্য, দ্বাদশত পূজা-নিৰ্ণয়, ত্ৰয়োদশত পূজামাহাত্ম্য, চতুৰ্দশত দাস্য-নিৰ্ণয় আৰু পঞ্চদশ পৰিচ্ছেদত ভগবদ্ভক্তিৰ সত্য আলোচনা কৰা হৈছে। উল্লেখযোগ্য কথা এই যে ইয়াৰ আগতেই মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে নিজেই প্ৰায় সমতাবাপন্ন গ্ৰন্থ “ভক্তি-বত্নাকৰ” সঙ্কলন কৰিছিল আৰু মাধৱদেৱৰ হতুৱাই বিষ্ণুপুৰী সন্ন্যাসীৰ “ভক্তি-বত্নাৱলী”ৰ পদ কৰাইছিল। “ভক্তি-বত্নাৱলী”ৰ তেৰটা বিৰচনৰ প্ৰথম তিনিটাই ভক্তি, সংসঙ্গ আৰু ভক্তি বিশেষণৰ কথা, তাৰ পাছৰ নটা বিৰচনে শ্ৰৱণাদি নবিধ ভক্তিৰ কথা আৰু ত্ৰয়োদশ বিৰচনে শৰণৰ কথা কৈছে। বিষয়-সংখ্যাৰ ফালৰ পৰা “ভক্তি-বত্নাকৰ”ৰ গুৰুত্ব কিন্তু অধিক। গুৰু-সেৱা-মাহাত্ম্যক আৰম্ভ কৰি নবদেহ, সংসঙ্গ, ভক্তি, ভক্তিৰ বিভিন্ন শ্ৰেণী, ভক্ত—ইয়াৰ বিভিন্ন শ্ৰেণী, জীৱাত্মা-পৰমাত্মাৰ ভেদ, মায়া-তৰণৰ উপায় আদি বিষয়বোৰ একুৰি ঠেৰটা মাহাত্ম্যৰ মাজেদি এই গ্ৰন্থই বৰ্ণনা কৰিছে। সম-পৰ্য্যায়ৰ এই দুই উৎকৃষ্ট ধৰ্ম-গ্ৰন্থ ধৰ্ম-সমাজত প্ৰচলিত হোৱাৰ পাছত ভট্টদেৱে “ভক্তি-বিরেক” সঙ্কলন কৰাৰ কাৰণৰ মাজত কি বিশেষত্ব থাকিব পাৰে তাক অৱশ্যে ভাবিবলগীয়া।

ধৰ্মৰ স্বৰূপ-নিৰ্ণায়ক গ্ৰন্থ “ভক্তি-বত্নাকৰ”ত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে সকলোবোৰ বিষয় প্ৰতিপাদন কৰিছে পৌৰাণিক সাহিত্যৰপৰা—বিশেষকৈ ভাগৱত-পুৰাণৰ পৰা প্ৰয়োজনীয় শ্লোকবোৰ আহৰণ কৰি। ভট্টদেৱে “ভক্তি-বিরেক”ত পোন্ধৰটা পৰিচ্ছেদৰ মাজেদি যি পোন্ধৰটা বিষয় আলোচনা আৰু বিচাৰ কৰিছে, তাৰ প্ৰমাণ সাপেক্ষে সকলো কথা তেওঁ বৈদিক-

(১৬) শ্ৰীমদ্ভগৱদ্গীতাৰ বৰসদোমগুপেনাধ্যুটে তিষ্ঠন,

শ্ৰীকৃষ্ণদ্বৈপায়নভট্টদেৱতঃ সৰ্বশাস্ত্ৰাৰুণাৰাণ্য।

শ্ৰীমদ্ভক্তি বিবেকগ্ৰন্থমকৰোং শাকদেৱি বেদেষুভি

শচ্চৈ মাধ দিনে যিনেশ দিনে ভেনৈৰ তুয়েকৰিঃ ॥

সাহিত্যৰ পৰা আৰম্ভ কৰি পৌৰাণিক তথা ভাস্কৰিক সাহিত্য পৰ্যন্ত বিভিন্ন
 গ্ৰন্থবোৰৰপৰা প্ৰয়োজনীয় কথাবোৰ উদ্ধাৰ কৰি স্বকীয় মত প্ৰতিষ্ঠা
 কৰিছে। তাকে কৰিবলৈ যাওতে শাস্ত্ৰীয় যুক্তি-প্ৰমাণৰ ভেঁটিত প্ৰায়বোৰ
 কথাৰেই বিচাৰৰ ধাৰাও মুকলি কৰি গৈছে—পণ্ডিতসকলৰ কাৰণে। সেয়েহে
 দেখা যায়—অন্তৰ্ভুক্ত বিষয়বস্তুৰ গণনাত “ভক্তি-বিরেক” ওপৰত তুলিলেও
 প্ৰমাণৰ আধিক্য আৰু প্ৰাচীনত্বৰ যোগসূত্ৰৰ সম্পৰ্কই বিষয়বস্তুক যি দৃঢ়-
 ভাবে প্ৰতিষ্ঠিত কৰিছে, তাৰবাবে ইয়াৰ স্থান নিশ্চিতভাবে মুকীয়া।

চতুৰ্থ পৰিচ্ছেদত নাম-মাহাত্ম্য-নিকৰ্ণ প্ৰসঙ্গত ভট্টদেৱে আন আন বহু
 শাস্ত্ৰৰ প্ৰমাণ-প্ৰদৰ্শনৰ শেষত ঋগ্বেদৰ বচন উদ্ধৃত কৰি সিদ্ধান্ত দেখুৱাইছে যে,
 হৰিনাম চৈতন্তস্বৰূপ; পাপমুক্ত হোৱাৰ কাৰণে—শুদ্ধ হোৱাৰ কাৰণে ইয়াক
 সদায় জপ কৰিব লাগে। “মৰ্ত্য অমৰ্ত্তন্ত তে ভূবিনাম মনামহে, বিপ্ৰাসো জাত
 বেদসঃ ॥” (৮।১১।৫), “অন্ত্ৰ জানন্তো নাম চিৰিবৰ্জন্ত্ ॥” (৫।৮।৩৫।৫) এই
 দুই বেদবাক্য উদ্ধৃত কৰি উক্ত কথা সুস্পষ্ট কৰাৰ উদ্দেশ্যে ভট্টদেৱে এই ধৰণে
 ইয়াক ব্যাখ্যা কৰি দেখুৱাইছে: “হে ঃগৱন্ অমৰ্ত্তন্ত নিত্য মুক্তন্ত নাম ভূবি
 সমস্ত পুণ্যাধিকং মনামহে মন্তামহে। যতন্ত্ৰান্ন নিঃশ্ৰমমেৱ মুক্তিৰূপনয়তীতি।
 মৰ্ত্যাপি বিপ্ৰাবয়ং যং প্ৰাসাদাদি ধ্বস্তাখিল তুৰ্দ্ধমাশয়া জাতবেদম ইৱ শুদ্ধা
 ভৱামঃ, অত উপদিশামঃ ঃ জানন্তো মুমুক্শবো যুয়মন্তা ভগৱতো নাম চিৎ স্বৰূপং
 মাৰিবৰ্জন্ত্ অজন্তং জপত ॥” ভট্টদেৱে এইদৰে প্ৰতিপন্ন কৰিছে যে, ভগৱানৰ
 নাম-মাহাত্ম্য বেদ-প্ৰতিপাদিত, ইয়াৰ পৰাই এই সৃষ্টি পৌৰাণিক যুগলৈ বৈ
 আহিছে। আকৌ, শৰণ-নিৰ্ণয় প্ৰসঙ্গত কোৱা হৈছে—উপাধিভেদে যদিও
 ভিন্নৰূপ দেখা যায়, স্বৰূপাৰ্থত ভগৱান এক—তেওঁ সৰ্বব্যাপী, অন্তৰ্য্যামী
 সৰ্বজ্ঞ, নিৰ্বিকাৰ, নিগুণ ইত্যাদি। “একমেৱাদ্বিতীয়ম্ (ছান্দোগ্যোপনিষৎ),
 “একো দেৱঃ সৰ্বভূতেষু গৃঢ় সৰ্বব্যাপী সৰ্বভূতাস্তবান্। কৰ্ম্মাধ্যক্ষঃ
 সৰ্বভূতাবিবাসঃ, সাক্ষীচেতা কেৱলো নিগুণশ্চ ॥” (খৈতাৰ্ণৱ উপনিষৎ,
 ৬।১১) আদি আৰু কেইবাটাও কাঠোপনিষৎ আৰু ঈশোপনিষদৰ প্ৰমাণেৰে
 ব্ৰহ্মৰ এই ধৰণৰ স্বৰূপ প্ৰতিপন্ন কৰিছে। এনেকুৱা ভগৱানেই শৰণ্য। এই
 ধৰণৰ আৰু কিছুমান মূলতঃ “ভক্তি-বিরেক”ত বৈদিক-সাহিত্যৰ প্ৰমাণেৰে
 প্ৰতিষ্ঠা কৰি ভট্টদেৱে দেখুৱাইছে যে তেওঁৰ ধৰ্ম্মৰ (দামোদৰী ধৰ্ম্মৰ)
 মূল বেদ।

“ভক্তি-বিরেক”ত বিষয়বস্তুৰ উপস্থাপনৰ ক্ৰমৰ মাজতো বিশেষত্ব লক্ষ্য

কৰা যায়। প্ৰথমতে ভক্তি-সাধনৰ উপযুক্ত স্থান হিচাপে ভাৰতভূমিক বিভিন্ন শাস্ত্ৰ-প্ৰমাণদ্বাৰা প্ৰতিপন্ন কৰি লৈ, দ্বিতীয়তে গুৰু-শিষ্যৰ স্বৰূপ আৰু সম্বন্ধ আৰু তৃতীয়তে শৰণৰ স্বৰূপ আৰু তাৎপৰ্য্য ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। ভক্তিমাৰ্গৰ এই তিনিটা প্ৰাথমিক ক্ৰমাগত প্ৰয়োজনীয় কথা দেখুৱাই চতুৰ্থতে নামমাহাত্ম্য সৰ্বিশেষ ভাবে প্ৰকাশ কৰি ভক্তক নামৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰা যেন লাগে। ইয়াৰ পাছতে আকৌ ভক্তি-মাহাত্ম্য আৰু সাধুসঙ্গৰ প্ৰয়োজনীয়তা ব্যাখ্যা কৰি ভক্তক হয়তো শ্ৰৱণাদি ভক্তিৰ আচৰণীয় কৰ্মৰ প্ৰতি প্ৰস্তুত কৰিছে। ভাগৱত-প্ৰদৰ্শিত নববিধা ভক্তিৰ^{১৭} শ্ৰৱণৰ পৰা আত্মনিবেদন পৰ্য্যন্ত একাদিক্ৰমে গোটেই কেইবিধৰেই বৰ্ণনা বিষ্ণুপুৰীয়ে “ভক্তি ৰত্নাৱলী”ত দিছে। মন কৰিব-লগীয়া আৰু বিশেষত্বপূৰ্ণ কথা এই যে, ভট্টদেৱে শ্ৰৱণ, কীৰ্ত্তন শ্ৰৱণ, পাদসেৱন, অৰ্চন, বন্দন আৰু দাস্য—এই সাতবিধ ভক্তিৰ কথাহে ক্ৰমান্বয়ে বৰ্ণনা কৰিছে, শেষ পৰ্য্যায়ৰ সখ্য আৰু আত্মনিবেদনৰ বৰ্ণনা তেওঁ নকৰিলে। ইয়াৰ কাৰণ নোহোৱা নহয়। আচলতে নববিধা ভক্তিৰ শেষৰ তিনিবিধ—অৰ্থাৎ দাস্য, সখ্য আৰু আত্মনিবেদন, উচ্চতম পৰ্য্যায়ত উঠা ভক্তৰ কাৰণেহে সম্ভৱপৰ। এই তিনিবিধ তেনে ভক্তৰ ক্ৰমোন্নত মানসিক অৱস্থাৰ ফল। নিষ্ঠাবান দাস যেনেকৈ নিজে কৰ্মফল আশা নকৰি নিষ্ঠাৰ সৈতে সকলো কাম প্ৰভুৰ কাৰণেই কৰে, ঠিক তেনেকৈ দাস্য-ভক্তিত ভক্তই সকলো কৰ্মফল ভগবানৰ চৰণত অৰ্পণ কৰি নিষ্প্ৰত্যাৰে কাম কৰে। ভট্টদেৱে ইয়াৰ স্বৰূপৰ কথা চমুকৈ কৈছে --“দাস্য ভাবো দাস্যং কৰ্ম্মাৰ্পণঞ্চ” (১৪শ পৰিচ্ছেদ)। ভগৱানৰ ওপৰত পৰম বিশ্বাস স্থাপনেই সখ্য। ভক্তৰ এই মানসিক অৱস্থা দাস্য ভাৱতকৈ গভীৰ। আত্মনিবেদন বা দেহাৰ্পণ ভক্তিৰ উৰ্গতম অৱস্থা। ইয়াৰ আগৰ ছুই অৱস্থাত ভক্তৰ অহংভাবনা যৎকিঞ্চিৎ থাকিলেও এই অৱস্থাত সি একেবাৰে লোপ হয়, ভক্ত তেতিয়া নিৰ্বিকাৰ। গৰু এটা বেচাৰ পাচত সেই গৰুটোৰ ঘাঁহ-পানীৰ কাৰণে বেচোতা জনে আৰু যেনেকৈ চিন্তা নকৰে, আত্মনিবেদনৰ পাছতো ভক্তই আৰু নিজৰ কোনো কথা নাভাবে। দাস্য ভাবৰ খোপত কদাচিৎ কোনো ভক্ত উঠিলেও স্বৰূপাৰ্থত ভক্তিৰ সখ্যভাব আৰু আত্মনিবেদন অৱস্থা লাভ কৰা ভক্তৰ সংখ্যা বৰ কম, গৃহস্থাশ্ৰমীৰ কাৰণে ই অসম্ভৱেই। সেয়েহে, ভট্টদেৱে সম্ভৱতঃ এই ছবিধ ভক্তিৰ ব্যাখ্যা দাঙি ধৰাৰ প্ৰয়োজন বিবেচনা

(১৭) শৱনং কীৰ্ত্তনং বিষ্ণোঃ শ্ৰৱণং পাদসেৱনম্। অৰ্চনং বন্দনং দাস্যং সখ্যমাত্মনিবেদনম্॥ (ভাগৱত, ৭।৫।২৩)

নকৰিলে। এই ধৰণে গ্ৰন্থৰ অন্তৰ্ভুক্ত সকলোবোৰ বিষয়ৰ মাজতেই যথাযোগ্য শাস্ত্ৰৰ যুক্তি সাপেক্ষে ভট্টদেৱে বিশেষত্ব দেখুৱাইছে।

ভক্তি-বিৱৰেক ভট্টদেৱৰ অসাধাৰণ-পাণ্ডিত্য আৰু বিচাৰ-বুদ্ধিৰ পৰিচায়ক। বিষয়বস্তুৰ গুৰুত্ব, তাৰ উপস্থাপন ৰীতি, পৰিমিত উপযুক্ত ভাষাৰ মাজেদি শাস্ত্ৰীয় অৰ্থৰ দিগ্‌বলয়-প্ৰদৰ্শন আৰু সকলো কথাৰ সংযোগ-কাৰ্য্যৰ মাজত থকা শাস্ত্ৰীয় যুক্তিৰ দৃঢ়ত্বৰ বাঞ্ছনীয় কাৰণে এই গ্ৰন্থ ধাৰ্ম্মিক-পণ্ডিত-লোকৰ অতি আদৰৰ বস্তু হৈছে। অকল অসমৰ চাৰিসীমাৰ ভিতৰতেই নহয়, সমগ্ৰ ভাৰত ভূমিতেই বৈদিক-বৈষ্ণৱ-ধৰ্ম্মৰ ৰূপৰেখা প্ৰকাশত “ভক্তি-বিৱৰেকে” চিৰদিনেই সহায়তা কৰিব।

ভট্টদেৱে বিৰচিত পদপুথিৰ ভিতৰত “প্ৰসঙ্গমালা” আৰু “বিষ্ণু সহস্ৰ নাম” উল্লেখযোগ্য। দামোদৰী সত্ৰত দ্বাদশ-প্ৰসঙ্গ যাতে ঠিকমতে চলে সেই উদ্দেশ্যে ভট্টদেৱে প্ৰসঙ্গ-মালা ৰচিছিল বুলি জনা যায়। পাটবাউসী সত্ৰৰ ভূতপূৰ্ব সত্ৰাধিকাৰ ৮ৰামদেৱ গোস্বামীৰ দ্বাৰা সম্পাদিত এই কিতাপখন ১৮৬৭ শকতে ছপা হৈ ওলাইছিল। প্ৰতিটো প্ৰসঙ্গতে গাবলগীয়া গীতবোৰৰ উপৰিও গুৰু-ভটিমা আৰু গুৰুৰ ৰূপমালা ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। “প্ৰসঙ্গ-মালা” মতে দামোদৰী সত্ৰ বিলাকত নাম-প্ৰসঙ্গ চলি আহিছে বুলি শুনা যায়। কাব্যিক-মূল্যতকৈ ধৰ্ম্মীয়-মূল্যৰ কাৰণেহে এই পুথিৰ গুৰুত্ব উপলব্ধি কৰা যায়।

“বিষ্ণু সহস্ৰ নাম” ১৮ পদ্য পুৰাণৰ উত্তৰ খণ্ডৰ অন্তৰ্গত উমা-মহেশ্বৰ-সম্বাদ প্ৰসঙ্গত কথিত বিষ্ণু-সহস্ৰ-নাম খণ্ডৰ পদানুবাদ। সহস্ৰ-নাম-কথনৰ আগত প্ৰাসঙ্গিক কথাখিনিৰ অনুবাদত বিশেষ কোনো বিশেষত্ব দেখুৱাবলৈ যত্ন কৰা নাই। ছুই এটা কথা অৱশ্যে কিছু চমু কৰি থৈছে। মূলৰ সহস্ৰ-নামৰ

(১৮) পাটবাউসী সত্ৰৰ ভূতপূৰ্ব সত্ৰাধিকাৰ ৰামদেৱ গোস্বামীয়ে বহু বছৰ আগতে গাঁচিপতীয়া বিষ্ণু-সহস্ৰনাম পুথিখন ব্যাসকৃষ্ণি সত্ৰৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰিছিল। পুণিগনৰ প্ৰথমতে আৰু মাজৰ এঠাইত কেইটামান পাত নাছিল। সেই পাতকেইটা আন ঠাইত ক’তো নাপাই গোস্বামীদেৱে তাৰ এটা যথাযথ প্ৰতিলিপি কৰি গৈছিল। সেই প্ৰতিলিপিটো স্বৰ্গত অধিকাৰৰ পুত্ৰ শ্ৰীশুক কৃষ্ণ গোস্বামীয়ে (বৰ্ত্তমান অধিকাৰ) প্ৰায় ২৫ বছৰ মান আগতে আমাক দেখুৱাইছিল। সেই প্ৰতিলিপিটোকেই যথাযথভাৱে ছপা কৰিলেও যে আমাৰ উপকাৰ হ’ব, এই কথা আমি তেতিয়াই কৈছিলো। যি কি নহওক, সেই প্ৰতিলিপিটো শ্ৰীযুত খগেন্দ্ৰনাথ পাঠকৰ উদ্যোগত এতিয়া ছপা হৈ ওলাইছে।

অসমীয়া কপাস্তৰতো আচলতে বিশেষত্ব দেখুৱাবলৈ বেচি সুবিধা নাই। তথাপি বিশেষে কঠিন নাম বিলাকৰ অৰ্থ বুজাৰ কাৰণে ভট্টদেৱে অলপ বহলাই অনুবাদ কৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে :

কোটািন্দুজগদানন্দী শস্ত্ৰ কোটি মহেশ্বৰঃ ।
 কন্দৰ্প কোটিলাৰণ্যো ভূৰ্গকোটিবিমৰ্দ্দনঃ ॥
 সমুদ্ৰ কোটি গম্ভীৰস্তীৰ্থ কোটি সমাহৰয়ঃ ।
 কুৰেৰ কোটিলক্ষ্মীৱান শত্ৰুকোটিবিলাসবান ॥
 হিমৱন্ত কোটি নিষ্কম্পঃ কোটি ব্ৰহ্মাণ্ডবিগ্ৰহঃ ।
 কোটাস্থ মেধপাপন্যো যজ্ঞকোটি সমাৰ্চনঃ ॥
 সুধাকোটি স্বাস্থ্যহেতুঃ কামধুকোটি কামদঃ ।
 ব্ৰহ্মবিজ্ঞা কোটিকপঃ লিপিবিস্তঃ শুচিশ্ৰৱাঃ ।

(মূল, ৭১।১৫২—১৫৫)

পদ: চন্দ্ৰমা কোটিতো কৰি বিশ্ব সুখকৰ ।
 মহাস্ত কোটিতো কৰি মহাস্ত ঈশ্বৰ ॥
 কুৰেৰ কোটিতো কৰি প্ৰভুলক্ষ্মীৱন্ত ।
 মহেন্দ্ৰ কোটিতো কৰি বিলাস হোৱন্ত ॥
 কন্দৰ্প কোটিতো কৰি লাৰণ্য শোভন ।
 ভূৰ্গা কোটি সমমন্ত্ৰ বল বিমৰ্দ্দন ॥
 সমুদ্ৰ কোটিতো কৰি পৰম গম্ভীৰ ।
 সতীৰ্থ কোটিতো কৰি কৌৰিতি কচিৰ ॥
 হিমৱন্ত কোটিসম নিষ্কম্প সুসাৰ ।
 কোটি কোটি ব্ৰহ্মডিষ্ট লোম বজ্জো যাৰ ॥
 কোটি অশ্বমেধ সম পাপ বিনাশন ।
 যজ্ঞ কোটি সম যাৰ স্কৃত অৰ্চন ॥
 স্নাত কোটিত কৰি সুখৰ কাৰণ ।
 কোটি কামধেনু সম কামনা পূৰণ ॥
 ব্ৰহ্মবিজ্ঞা কোটি যাক কৰে নিষ্কপণ ।
 সিকিৰিষ্ট শুচিশ্ৰৱ যেন প্ৰাণধৰ ॥ (১০৬—১০৯)

মূলৰ সহস্ৰ-নামৰ ভিতৰত “শিৱিত্ৰী শূল-বিক্ষংসী”ও (৭১।১৭১।

অন্ততম । বিষ্ণুৰ এই নামটো কেনেকৈ হ'ল, ভট্টদেৱে পদত বহলকৈ দেখুৱাইছে :

একদিনা শিৱ নৰনাৰায়ণ
আসি ভৈল উপাসন ॥
হাতত কপোল দেখি তাত কাল
বুলিলন্ত মুনীশ্বৰ ।
তোমাৰ ত্ৰিশূল মোহাৰ কান্ধত
প্ৰহাৰ কৰা সম্ভৱ ॥
ঈশ্বৰৰ বাণী শুনি শূলপাণি
হানিলা কাঙ্খে ত্ৰিশূল ।
তেতিস্কণে চণ্ড শবদেক কৰি
ত্ৰিশূল ভৈলা নিৰ্মূল ॥
এতেক তাহান ভৈলা এক মন
শিৱৰ ত্ৰিশূল ধৰি ।
আৰু মহেশক দিলা এক বৰ
কপোল মোচন কাৰী ॥ (১৩৩—১৩৪)

এইদৰে বেচিভাগ ঠাইতে নামবোৰৰ অৰ্থটো বুজাকৈ আৰু কোনো কোনো ঠাইত নামটোৰ তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ অৰ্থ বহলকৈ ব্যাখ্যা কৰাও হৈছে । এই বিশেষত্বৰ কাৰণে ভট্টদেৱৰ বিষ্ণু-সহস্ৰনাম পদৰ মূল্য বাঢ়িছে । এই কিতাপখনৰ ধৰ্ম্মীয় মূল্যতকৈ কাব্যিক বা সাহিত্যিক মূল্য বেচি । বিষ্ণুবাচক নানান ছৰ্বেষ্য শব্দৰ অৰ্থ, যিবোৰ অভিধানতো পানলৈ নাই, তাক জনাব কাৰণে ভট্টদেৱৰ এই পদ সহজলভ্য অবলম্বন । এই দিশৰ পৰা চালে ভাৰতীয় কাব্যিক পটভূমিতেই এই বিষ্ণু-সহস্ৰ-নাম-পদৰ মূল্য আছে । নানান শাস্ত্ৰৰ ব্যাপক কথাৰে ভট্টদেৱৰ জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰ যে পৰিপুষ্ট, তাৰ চিন এই পদ পুথিখনৰ মাজতো স্পষ্ট ।

“নন্দোৎসৱ” ভট্টদেৱ বিবচিত আন এখন পুথি । কলেবৰত ই অতি ক্ষুদ্ৰ । ৬গজাধৰ দেৱ গোস্বামী সংগৃহীত এই পুথিখনিও বহুবছৰ আগতে ৬ৰামদেৱ গোস্বামীৰ সৌজস্নাত প্ৰকাশ হৈছিল । কৃষ্ণ জন্মাৰ পাচত নন্দগৃহত গোস্বীগণ সমন্বিতে আনন্দ উৎসৱৰ যি পয়োভৰ হ'ল, নন্দৰাজে যি দান-দক্ষিণা দিলে, তাৰেই চমু বৰ্ণনা এই পুস্তিকাত পোৱা যায় । সন্তান জন্মাৰ পাছত

আচৰণীয় ধৰ্মীয় আৰু লৌকিক কৰ্ম-পদ্ধতিৰ ধাৰা পুস্তিকাখনিয়ে বহন কৰিছে। কলেবৰত ক্ষুদ্ৰ হলেও ইয়াৰ বচনা-গান্ধীৰ্য্যই ভট্টদেৱক সোঁৱৰণ কৰাব পাৰে।

৩। সামৰণি

বি-এ মহলাৰ ছাত্র-ছাত্রী সকলৰ কাৰণে উপযোগীকৈ আমি কথা-ভাগৱতৰ ১ম স্কন্ধ সম্পাদন কৰি ১৯৫৭ ইং চনতে প্ৰকাশ কৰিছিলো। সেই গ্ৰন্থখনে সকলো দিশৰ পৰা সমাদৰ-প্ৰশংসা লাভ কৰাত আৰু লগতে, সহৃদয় পাঠক-গোষ্ঠীৰ পৰা আমিও উৎসাহিত হোৱাত সমগ্ৰ কথা-ভাগৱতখন সম্পাদন কৰি উলিয়াবলৈ আমাৰ অন্তৰত প্ৰবল আগ্ৰহ জন্মে আৰু তাৰ হেচা ক্ৰমে বাঢ়ি আহিছে। ১৯৬০ ইং চনত কথা-ভাগৱত ১ম স্কন্ধ আৰু ১৯৬৭ ইং চনত ইয়াৰ দ্বিতীয়-তৃতীয় স্কন্ধ যে আমি সম্পাদন কৰি প্ৰকাশ কৰিব পাৰিছো, ইয়ো সেই ক্ৰমবৰ্দ্ধমান আগ্ৰহৰেই ফল।

১৯৮১ ইং চনত নলবাৰীৰ পূৰ্বভাৰতী”য়ে মূল্যবান পুৰণি পুথি প্ৰকাশৰ এটা আঁচনি গ্ৰহণ কৰে। সেই আঁচনিৰ প্ৰথম পদক্ষেপ হিচাপে শ্ৰীশ্ৰী ভট্টদেৱ-বিৰচিত সমগ্ৰ, কথা-ভাগৱতখন ছপা কৰি উলিয়াবলৈ সিদ্ধান্ত লয় আৰু তাৰ সম্পাদন-কাৰ্য্যৰ ভাৰ আমাৰ ওপৰত দিয়ে। বহু কালৰে পৰা আমাৰ অন্তৰ হেন্দোলিত কবি অহা প্ৰবল আগ্ৰহৰ স্ৰোতে বহিঃপ্ৰকাশ লাভ কৰাৰ সুযোগ পোৱা বুলি আমিও ভাবিলো। সেই মৰ্ম্মে গ্ৰন্থখনৰ সম্পাদনাৰ কামটো কৰা হ’ল। এই প্ৰসঙ্গত বিশেষ ভাবে উল্লেখ কৰিবলগীয়া কথা—পাটবাউসী সত্ৰৰ সাঁচিপতীয়া পুথিৰপৰা ইয়াৰ পাঠ শুদ্ধ ভাৱে লোৱা হৈছে, তাৰ মাজত মূল-ভাগৱতৰ অৰ্থ আৰু ভাব যাতে ঠিক থাকে, তাৰ বাবেও চকু ৰখা হৈছে। এই উদ্দেশ্যে সাঁচিপতীয়া পুথিখন দি ভট্টদেৱী সাহিত্য-প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত উদাৰতা দেখুৱা বাবে মোৰ প্ৰিয়-ছাত্র (পাটবাউসীসত্ৰৰ বৰ্ত্তমান অধিকাৰ), শ্ৰীমান গুৰুগোস্থামী এম-এ বোপাক আন্তৰিক ধন্যবাদ জনাইছে। আন

এটা কথা। আমাৰ দ্বাৰা সম্পাদিত কথা-ভাগৱতৰ ১০ম স্বৰূপ ভূমিকাত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভূতপূৰ্ব উপাচাৰ্য ডঃ শূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাদেৱে আমাক যথোচিত প্ৰশংসা কৰাৰ লগতে আশা পোষণ কৰিছিল—“আশা কৰোঁ, শ্ৰীমান শৰ্মাদলৈৰ চেষ্টাত ভট্টদেৱবিৰচিত সম্পূৰ্ণ কথা-ভাগৱত একেখন গ্ৰন্থ হিচাপে সৰ্বসাধাৰণে পঢ়িবলৈ পাব।” (১৯১১-৬০ ইং) ব্ৰহ্মানন্দজনাৰ আশীৰ্বাদ স্বৰূপ এই মন্তব্যৰ কাৰণে আজি ভেখেতৰ স্বৰ্গত আত্মাৰ প্ৰতিও শ্ৰদ্ধা জনাইছোঁ।

সাঁচিপতীয়া পুথিৰ পৰা পাঠ মিলোৱাত অনবৰত সহায় কৰিছে প্ৰিয়তমা পত্নী শ্ৰীমতী শশীবালা দেৱীয়ে আৰু বহুত কষ্ট কৰি এই গোটেইখন প্ৰকাণ্ড গ্ৰন্থৰ পাণ্ডুলিপি প্ৰস্তুত কৰিছে মৰমৰ কন্যা শ্ৰীমতী মঞ্জু দেৱীয়ে (বুলু)। ছয়োজনীৰে শলাগ লৈছে। বৰপেটা সংস্কৃত টোলৰ প্ৰধান অধ্যাপক শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ শৰ্মা স্মৃতি-বাকৰণ শাস্ত্ৰীদেৱে বিশেষকৈ গ্ৰন্থৰ অন্তৰ্গত সংস্কৃত শ্লোক বিলাক শুদ্ধ কৰাত আমাক সহায় কৰিছে। তেখেতলৈ শ্ৰদ্ধা, আৰু কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। “পূৰ্বভাৰতীৰ সচিব অধ্যাপক শ্ৰীশশী শৰ্মাই সততে থা-খবৰ লৈ উৎসাহ-উদ্বীপনা যোগোৱা কাৰণে তেৱাকৈ ধন্যবাদ জনাইছোঁ। এই মহৎ জাতীয় গ্ৰন্থখন ছপা কৰি উলিওৱা কাৰণে “পূৰ্বভাৰতী”ৰ কৰ্তৃপক্ষকৈ কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ।

আকৌ, শেষৰ ফালে এই গ্ৰন্থৰ ছপা কাৰ্য্যত “পূৰ্বভাৰতী”ৰ নৱনিৰ্বাচিত-সচিব ড° কৈলাশ শৰ্মাক আৰু ইয়াৰ কিছু অংশৰ প্ৰফ্. চোৱা কাৰণে শ্ৰীযুত যোগেশ গোস্বামীকো আমি ধন্যবাদ জনাইছোঁ।

গোটেইখন গ্ৰন্থৰে প্ৰফ্. চোৱাৰ সুবিধা আমাৰ নিজৰ নহ'ল। এই কাৰণত অজ্ঞাতসাৰে কিবা ভুল ৰৈছে যদি, সদাশয় পাঠকে যেন মাৰ্জ্জনা কৰে
ইতি—

শ্ৰীহৰিনাথ শৰ্মাদলৈ

বৰপেটা

১০।৭।৮৭ ইং

ওঁ নমো ভগৱতে বাহুদেৱায় ।

প্ৰথম স্কন্ধ

প্ৰথম অধ্যায়

নমো গণেশায় ।

শ্লোক : যো লোকমোক্ষায় যশোৱিত্তৈঃ
চকাৰ লীলাং ব্ৰজবাসি ভূতৈঃ ।
তং গোপবেশং প্ৰণমামি কৃষ্ণং
তং কৌন্তীগীতোক্তং গোপজুষ্টম্ ॥
শ্ৰীকৃষ্ণ পাদযুগলাজমুখকুণ্ডলাঃ
গায়ন্ত যজ্ঞনমনোহৰ শাস্ত্ৰযুগ্মৈঃ ।
তৎসম্প্ৰদায়কথমা কথয়ামি গাথাং
সম্ভক্তৱ্ণবভয়ে যন্তয়ে জনানাম্ ॥

সূতৰ প্ৰতি শৌনকাদ্যৰ প্ৰশ্ন :

কথা : জয় জয় শ্ৰীকৃষ্ণ বিষ্ণু দেৱকী নন্দন পৰমানন্দ গোৱিন্দ যো জগত-
ঈশ্বৰ পুৰুষোত্তম সকল লোকক হৃদ্যে অৱতৰি বহুবিধ লীলা কয়ল, সেট
গোপবেশ নন্দনন্দন চৰণে সহস্ৰ কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো । যাৰ নাম পাপ হৰ

পৰম মঙ্গল মুক্তি দায়ক, তাহানে চৰিত্ৰ শ্ৰীভাগৱত শাস্ত্ৰ ; দ্বাদশ স্কন্ধ তিনি শত পঞ্চত্রিংশ অধ্যায়, তাহাৰ কথাবন্ধে কিছো নিবন্ধিতে চাওঁ। ময়ি অল্পমতি তথাপি শ্ৰীদামোদৰৰ আজ্ঞায়ে সন্তুষ্টবৰ অনুমোদনে টীকা ভাগ্য অনুসৰি সংক্ষেপ প্ৰকাৰে নিবন্ধো। [ভট্টদেৱৰ নিজা মঙ্গলাচৰণ]

প্ৰথমে প্ৰথম স্কন্ধ কহো : বিশ্ব সৃষ্টি আদি নব লক্ষণে লক্ষিত জগতৰ পৰম আশয় শ্ৰীকৃষ্ণক নমো। বেদব্যাস ঋষি প্ৰথমে নানা শাস্ত্ৰ কৰিলা ; তথাপি মন প্ৰসন্ন নঠৈল, পৰম খেদত শ্ৰীনাৰদ উপদেশে শ্ৰীভাগৱত কৰিতে শাস্ত্ৰৰ প্ৰতিপাদ পৰামৰ্শবক চিন্তন্ত। (শ্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকা)

যাহাত মিছা প্ৰপঞ্চ প্ৰকাশে, যাত হস্তে জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰ হয় ; প্ৰতি-পুৰুষত পৰ, ব্ৰহ্মাৰো জ্ঞানদাতা সত্য সৰ্ব্বদ্ব্য তাহাক চিন্তাওঁ। সকল শাস্ত্ৰত কৰি শ্ৰীভাগৱত শ্ৰেষ্ঠ ; যাক শ্ৰীনাৰায়ণে কহিছা ; যাত কহে 'পৰম ধৰ্ম্ম কেৱল হৰিভজন ; মোক্ষতো কৰি শ্ৰেষ্ঠ ; যাত ব্ৰহ্মজ্ঞান অযত্নে হয় ; পৰম সুখ দেই, তিনি তাপ হৰে। আন শাস্ত্ৰে তাৰ উৎ সাধনেয়ো ঈশ্বৰক সত্যে সত্যে হৃদয়ত স্থিৰ কৰিতে নাপাৰে ; ইয়াৰ শুশ্ৰূষা সকলে তৎক্ষণে হৰিক হৃদয়ত ৰাখে। বুলিবা, সবে কেনে হুস্তনয়, যাতো পুণ্যবিনে শ্ৰৱণত ইচ্ছা কৰিতে নাপাৰে। বেদ-কল্পতাৰ ফল ভাগৱত শাস্ত্ৰ কেৱল অমৃত ৰস বৈকুণ্ঠে আছিল ; নাৰদে জানি বাসক দিল ; বাসো শুকক পঢ়াইলা ; শুক মুখে পৃথিবীত ব্যক্ত হৈলা। আক জানি হে ৰসিকসব, সদায়ে পান কৰা ; যাতো মুক্তো আদৰে। হেন জানি সামাজিকসব শ্ৰীভাগৱত সাবধান মনে নিত্য ধৰণ-কীৰ্ত্তন কৰা ; প্ৰথমে ডাকি হৰি বোল হৰি। (শ্লোক ১—৩)

নৈমিষাৰণ্যত শৌনকাদি মুনিগণে বিষ্ণুপ্ৰাপ্তিৰ অৰ্থে সহস্ৰ বৎসৰ যজ্ঞ কৰন্ত ; একদিনা প্ৰভাতে সৰ্ব কৰ্ম্ম কৰি পুৰাণবক্তা সূতক আদৰি প্ৰশ্ন কৰন্ত : হে সূত, তুমি পুৰাণ ভাৰত ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰৰ পঢ়ি ব্যাখ্যা কৰিছা ; আৰো বাস আদি মুনিসবে যি জ্ঞানন্ত তাকো জানা ; যাত প্ৰিয় শিষ্যত গুৰুসবে গুহ্যকো কহে। সেই সেই শাস্ত্ৰৰ পুৰুষৰ ঐকান্তিক শ্ৰেয়স তুমি নিশ্চয় কৰি কহ। বুলিবা, আনো বিচাৰি জানোক, তাক নাপাৰে। যাতো কলিযুগে লোক অল্পমতি, অল্পআয়, অল্পভাগ্য ; আৰো নানা তাপে তাপিত ; এতেকে বহুশাস্ত্ৰ বিভাগি শুনিতে লোকে তাক নাপাৰে ; আক জানি তুমি সৰ্বশাস্ত্ৰ-সাৰ উদ্ধাৰি লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে কহ। যাহাত লোকৰ মন প্ৰসন্ন হৈবেক।

(শ্লোক ৪—১১)

। আৰো প্ৰশ্ন কৰো : ভগৱন্ত দেৱকীৰ গৰ্ভে কি নিমিত্তে উপজিলা তাক
শঙ্কায়ে শুনিতে চাওঁ। যাৰ নামে সংসাৰ হবে : যাৰ ভক্তক দৰ্শনে লোক
পৱিত্ৰ হয় ; যাৰ যশে কলিমল বিনাশে ; এতেকে তাহান কথা কোনে মুণ্ডনিব
(শ্লোক ১১—১৬) ।

আবে সৃষ্টাদি লীলা কহা । যাক নাৰদাদিয়ো গাৱে । আৰো হৰিৰ
অৱতাৰ কথা কহা : যাক শুনিতে তৃপ্তি নাই । যাতো ক্ষণে ক্ষণে স্বাদোত্ত
কৰি স্বাদ । (শ্লোক ১৭—১৯)

আৰো শ্ৰীকৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ কহা, বলভদ্ৰ সঙ্ঘিতে যে যে কথা কৰিছা । আৰো
প্ৰশ্ন কৰো : যাৰ বক্ষক বক্ষ বৈকুণ্ঠক গৈলে পদ্ম কাছান শৰণ পাৰ্শ্বজ । এতি
ৱ পদ্ম আমাত বুঝাই কহা ; হেন বলিবা তোৰা যজ্ঞাদিত থাকল । কেনে
এতেক কথা শুনিবা : আমি কলি কাল দেখি তাক ভয়ে তৰিবাৰ লাগি দীৰ্ঘ
মত্ৰ পাতি আছো ; এতেকে শুনিতে অবজব পাৰো ॥ (শ্লোক : ২০—২৩)

শ্ৰীদামোদৰপাদপদ্মমধুব্রতকৰিৰত্নকুতায়ঃ শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ

প্ৰথম সন্ধে প্ৰথমোধ্যায়ঃ ॥

হে প্ৰপাময় মহেশ্বৰ : যাক জানিবাক লাগি স্থায়সৰে হয় প্ৰশ্ন কৰিলা :
হেন ভগৱন্তৰ কথা আৰম্ভি তাক প্ৰণাম কৰো । আন জানি সামাজিকসৰ,
ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : প্ৰথমে প্ৰথমাধ্যায়ে ষট্ প্ৰশ্না স্বৰ্ঘাভি, কৃতাঃ ।

তৎকথাকথনং কৃতা শ্ৰীকৃষ্ণ পণতোহম্মাহম ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

মৃত্যুৰ উদ্ভব

কথা : এহি ছয় প্রশ্ন শুনি মৃত আনন্দিত হৈলা । চাৰি প্রশ্নৰ উদ্ভব
কহিতে লাগিলা । প্ৰথমে গুৰু দেৱতাক নমি সংসাৰ জয় গ্ৰন্থ আবন্তিলা ।
(শ্লোক ১-৪)

সেই পুৰুষৰ পৰম ধৰ্ম্ম, যাতে হস্তে হৰি-ভক্তি হয় । যি ভক্তিত মন
প্ৰসন্ন হয় । বলিবা ধৰ্ম্মে জ্ঞান সাধে, কেনে ভক্তি হৈব ; ভাল খুলিলা, সিও
জ্ঞান ভক্তি কৰিলেহে হয় ; ভক্তি বিনে সকল জ্ঞান কেৱলে শ্ৰম । (শ্লোক ৫-৮)

ধৰ্ম্মৰ ফল মোক্ষ মাত্ৰ, অৰ্থ কাম নোহে । এতেকে জীৱনৰ ফল তত্ত্ব-
জিজ্ঞাসা ; যাক বৈদাস্তিকে ব্ৰহ্ম বোলে ; যোগী পৰমাত্মা বোলে ; ভক্ত সকলে
ভগৱন্ত বোলে, সেই তত্ত্বক ভক্তিসি পাই । এতেকে একাগ্ৰমনে কৃষ্ণক শ্ৰৱণ
কীৰ্ত্তন শ্ৰৱণ কৰা । যাৰ ধ্যানখণ্ডে কৰ্ম্ম-গ্ৰন্থি ছেদে, তাহান কথা কৈব
বতি নকৰিবেক । (শ্লোক ৯-১৫)

ভাল কহিলা, তথাপি কথাত বতি নহে, আবে কি কৰিবো । ইহাৰ
উদ্ভব শুনা । প্ৰথমে সমু গুৰুক আশ্ৰয় কৰি সেৱা কৰা ; পাছে হৰিকথা শ্ৰৱণ
ইচ্ছা হৈবেক ; তেবেসে কথাত বতি হৈবেক । কথা শ্ৰৱণ কৰিলে হৰি
হৃদিগত হয়। সকল কাম-বাসনা নাশ কৰিবন্ত । কাম-বাসনা নাশ হৈলে
হৰিত নিচল ভক্তি হৈব । তেবে কাম ক্ৰোধ এৰি মন প্ৰসন্ন হয় । প্ৰসন্ন
মনত ভগৱন্তক দেখে । তেবে অহঙ্কাৰ গুহে, অহম্ভাবনা নাশ হয় , পাছে জীৱ

মুক্ত হয়। এতেকে বিবেকী সকলে পৰম আনন্দে ভগৱন্ত বাসুদেৱত নিভায়ে ভক্তি কৰন্ত। (শ্লোক ১৬—২২)

ৰাজসিক তামসিক ব্ৰহ্মা মহেশ্বৰ নভজন্ত। যাতো সব মূৰ্ত্তি বাসুদেৱতোসে মোক্ষ, আনত নহে। পূৰ্বত মূনিসবে বাসুদেৱক মাত্ৰ ভজিচন্ত; তাৰাক যি অনুবৰ্ত্তে তাৰ কুশল হয়। এতেকে মুমুক্শবে ঘোৰকপ দেৱতাক এৰি হৰিৰ শাস্ত মূৰ্ত্তি অৱতাৰক মাত্ৰ ভজন্ত; আনো দেৱতাকো নিন্দা নকৰন্ত। ৰাজসিক তামসিক জনেসে ধন সম্পত্তি পুত্ৰৰ অৰ্থে নানা দেৱতাক ভজে; মোক্ষদাতা পদে বাসুদেৱ ভজনি কহিলো। আৰো বেদাদি শাস্ত্ৰগণে বাসুদেৱক মাত্ৰ কহে। এতেকে বাসুদেৱ মাত্ৰ ভজনি, আন নহে। (শ্লোক ১৩—১৯)

সৃষ্টি আদি প্ৰপঞ্চৰ উত্তৰ কহন্ত; বাসুদেৱে আপুনাৰ মায়ায়ে সকল জগত সৃজিছা; তাত প্ৰৱেশ হয় নানাকপে প্ৰকাশ কৰা। যেন একে অগ্নি নানা কঠিত নানাকপে প্ৰকাশ কৰন্ত; নানা দেহত জীৱকো নানা ভোগ কৰাস্ত, কৃষ্ণে নানা অৱতাৰ ধৰি নানা ক্ৰীড়া কৰি লোক পালন্ত; আতে চুই প্ৰপঞ্চৰ উত্তৰ বুঝিবা ॥ (শ্লোক ৩০—৩৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে দ্বিতীয়োহধ্যায়ঃ ।

হে কৃষ্ণ নন্দনন্দন পৰমানন্দ, দ্বিতীয় অধ্যায়ত চাৰি প্ৰশ্ন সিদ্ধান্ত যাক কহিল হেন ঈশ্বৰত মগ্নি শৰণ পশিলোঁ। হেন জানি সামাজিকসব নিবন্তবে হৰি বোল হাঁৰি ॥

শ্লোক : চতুঃপ্ৰশ্নাৰ্থসিদ্ধান্তদ্বিতীয়াধ্যায়বৰ্ণনৈঃ ।

শ্ৰীকৃষ্ণঃ শৰণংমামি নন্দনন্দনমচ্যাতম্ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

অৱতাৰকথনৰদ্বাৰা ভগৱানৰ চৰিত্ৰবৰ্ণনা

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে সূত্ৰে বাইশ অৱতাৰ কহন্ত। ভগৱন্ত প্ৰথমে পুণৰ অৱতাৰ হৈল, যি পুণৰত তিনিলোক প্ৰকাশে। বুলিবা কোন ভগৱন্ত তাক কহ ; যাক জলশায়ী নাৰায়ণ বুলি। যাৰ নাভিপদ্মত ব্ৰহ্মা উপজিলা তেওঁ সৰ্ব অৱতাৰৰ কাৰণ। (শ্লোক ১—৫)

সেই নাৰায়ণে প্ৰথমে কুমাৰ অৱতাৰ হৈয়া অখণ্ড ব্ৰহ্মচৰ্যা কৰিলা। দ্বিতীয়ে ববাহকপে পৃথিৱী উদ্ধাৰিলা : তৃতীয়ে নাৰদকপে সাক্ষত তন্ত্ৰ কৰিলা। চতুৰ্থে নৰনাৰায়ণ ঋষি হুয়া কৃষ্ণৰ তপ আচৰিলা ; পঞ্চমে কপিল অৱতাৰে সাংখ্য কহিলা। (শ্লোক ৬—১০)

ষষ্ঠ অৱতাৰে দত্তাদেয় হুয়া প্ৰহ্লাদ আদিক আত্মজ্ঞান দিলা : সপ্তমে যদু অৱতাৰে আপুনি ইন্দ্ৰ হুয়া স্বায়ম্ভুৱ মনুজৰ পালিলা। অষ্টমে ঋষত অৱতাৰ হুয়া ধীৰৰ পন্ত দেখাইলা। নবমত পৃথু অৱতাৰ হুয়া পৃথিৱী দহিলা। দশমত মন্ত্ৰ অৱতাৰ হুয়া প্ৰলয় জলত সত্যব্ৰতক তাৰিলা। (শ্লোক ১১—১৫)

একাদশে কুৰ্ম অৱতাৰে মন্দৰ ধৰিলা। দ্বাদশত ধৰ্ম্মন্তৰী অৱতাৰে অমৃত-খট আনিলা ; ত্ৰয়োদশে মোহিনীকপে দৈত্যক মোহি দেৱক অমৃত পান কৰাইলা। চতুৰ্দশে নৰসিংহ অৱতাৰে হিৰণ্যকশিপুক বধিলা। পঞ্চদশে বামন অৱতাৰে তিনিপদ হলে বলিব ত্ৰৈলোক্য হৰিলা। ষোড়শ অৱতাৰে পশুৰাম হুয়া পৃথিৱী নিক্ষেপ্ত কৰিলা। (শ্লোক ১৬—২০)

সপ্তদশে বাস অৱতাৰে বেদতত্ক কথাত বিভাগ কৰিলে। অষ্টাদশে শ্ৰীৰাম অৱতাৰে সেতু বন্ধনাদি কথাত কৰিলে। উন্বিশ অৱতাৰে বলভদ্ৰক্ৰপ পলম্বাদি বহিলা। বিংশ শ্ৰীকৃষ্ণ অৱতাৰে ভূভাৰ হৰিলা। পাছে কলিংগে বদ্ধ অৱতাৰে পাৰশু বাদে অশ্বৰ মোহিলা। কলিৰ অজ্ঞত কৰি অৱতাৰে পাৰশু দণ্ডিলা। (শ্লোক ২১—২৫)

এহ্মতে হৰিৰ অনেক অৱতাৰ বুঝিলা। ঋষি, মনু, মনুপুত্ৰ দেৱ প্ৰজাপতি সবাকো হৰিৰ বিভূতি জানিলা। আত বিশেষ কহো। অৱতাৰ সব নাৰায়ণৰ কতো অংশ, কতো কলা, কৃষ্ণ পুত্ৰ পৰিপূৰ্ণ ভগৱন্ত আপুনি নাৰায়ণে হৈয়াছা। এই অৱতাৰ কথা প্ৰভাক্ত সায়াছে। ভক্তিপূৰ্ণকে যি কীৰ্ত্তন কৰে সি জ্ঞান পায়। অন্যাসে দুখ সংসাৰ তৰে। (শ্লোক ২৬—২৯)

এহ্মতে অজ্ঞনৰ জন্ম অকৰ্ত্তাৰ কশ্ম নাৰদাদিয়ো গাৱে। বুলিবা ঈশ্বৰৰ নানা কথাত কি প্ৰয়োজন। আৰ উত্তৰ শুনা। নিপুণ বুদ্ধিয়ো অনেক শাস্ত্ৰ জানি ঈশ্বৰৰ লীলা নজানে। ভকতে কদাচিত জানে যদি শুদ্ধভাৱে তান কথা শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰে। (শ্লোক ৩০—৩৮)

এতেকে তোৰা কৃতার্থ হৈলা; যাতে ভকতি পন্থত প্ৰবৰ্ত্তিলা, যে পন্থত প্ৰবৰ্ত্তিলে পুত্ৰ সংসাৰ নহে। শৌনকাদি পুছন্ত : হে সূত, কি অপূৰ কহিলা। সূত বোলন্ত : ই ভাগৱত শাস্ত্ৰ হৰিনাম প্ৰধান; চাৰি বেদতুলা কৃষ্ণচৰিত লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে বাস ঋষি কহিছা; যাক কামনা কৰি শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰিলে ধনধান্য হয়; পুত্ৰপৌত্ৰ বাঢ়ে, সকল আপদ গুচে, নিষ্কাম জনৰ মহাকল ভক্তি হয়; আৰো অযত্নে মুক্ত হয়। সৰ্বশাস্ত্ৰ সাৰ ভাগৱত কৰিয়া বাসে পৰম জ্ঞানী শুকক পঢ়াইলা। শুকে পৰীক্ষিতক শুনাইলা, মৰণ সময়ে বৈৰাগা মনে ঋষিগণ সহিতে গঙ্গাৰ্ভাৰত থাকন্তে। কৃষ্ণ বৈকুণ্ঠক গৈলে পদ্মজ্ঞান বৈৰাগা লগতে গৈল। ধৰ্ম্মাদি প্ৰকাশবিনে কলিৰ লোক সব অন্ধ ভৈল। আৰে পুৰাণৰ সূৰ্য্য শ্ৰীভাগৱত উদয় ভৈলা। যাৰ প্ৰকাশে সকল লোক সংসাৰ তৰে সেই ভাগৱত শুক মুনি কন্তে বঞ্চিত শুনিলো। তান প্ৰসাদে ভাগৱত জানিলো। তাক সংক্ষেপে কহিছা, বিস্তৰ কৰি কহিবো যদি সাদৰে শুনা। (শ্লোক ৩৯—৪৫)

ଶ୍ରୀভାଗବତକଥାয়াଂ ପ୍ରଥମସ୍କନ୍ଧେ ତୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥

ହେ ଭଗବନ୍ତ ନାମୋଦବ, ତୋମାକ ପ୍ରଣାମ କରୋ—যেমনে সাধু সঙ্গত তোমা'র
কথা কহিবে পাবো তেমনে কৃপা কৰা । সামাজিকসব ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : দ্বାବିଂଶତରତାବୋକ୍ତା ତୃତୀୟାଧ୍ୟାୟର୍ବଂ ନୈଃ ।

ଶ୍ରୀମନ୍ତାଗବତବାখ୍ୟାଂ କର୍ତ୍ତୁଂ ଯାଚେ ସତାଂକୁଳେ ॥

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ

ବ୍ୟାସର ଅପରିତୋଷ

କଥା : ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟେ ବ୍ୟାସର ଅପରିତୋଷ କହିବା । ମୁନିଗଣ ମୁଖା
ଶୌନକେ ପୁଛନ୍ତ : ହେ ମୂତ, ତୁମି ମହା ଭାଗବନ୍ତ, ଆମାତ ଭାଗବତ କଥା କହ, ଶୁକ
ମୁନି ଯାକ କହିଛା । କୋନ ଯୁଗତ, କୋନ ସ୍ଥାନତ, କିବା କାରଣେ, କୋନେବା
ବୁଲିଲେ, ବ୍ୟାସେ ଭାଗବତ କରିଲା । ତାକୋ କହ । ଆରୋ ବଲିଛା, ଶୁକେ
ଭାଗବତ କହିଲା : ତାହାନ କଥା କହନ କେମନେ ଘଟେ, ଯାତୋ ମହାଯୋଗୀ ସମଦର୍ଶୀ
ଯଦ ହେନ କୁବନ୍ତ : ଯାକ ଦେଖି ଦ୍ଵୀଗଣୋ ବନ୍ତ ନସନ୍ତବେ । । ଶ୍ଳୋକ ୧—୫)

ଏମନ ଜନକ ଲୋକେ କେମନେ ମହାମୁନି ବୁଲି ଜ୍ଞାନିଲକ । ତାନ୍ତ
ପରୀକ୍ଷିତେୟୋ କେମନେ କଥା ପୁଛିଲା ; ଶୁକେୟୋ କେମନେ କହିଲା ; ଯାତୋ
ଗୋଦୋହନର କାଳ ମାତ୍ର ଗୃହସ୍ଥର ଗୃହତ ଥାକନ୍ତ । ହେନ ମୁନି କେମନେ ବହୁଦିନ ବହି
ଭାଗବତ କହିଲନ୍ତ । ପରୀକ୍ଷିତବୋ ଚବିତ୍ର ପରମ ପବିତ୍ର ତାକୋ କହା । କେନେ
ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ପାତି ଏରି ତରୁଣ କାଳତେ ମରିବାକ ଲାଗି ଗଞ୍ଜାତୀରେ ଶୈଳା ।
(ଶ୍ଳୋକ ୬ ୧୦)

যাতো বিষ্ণুভক্তসব লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে প্ৰাণ ধৰে। এতেকে লোকৰ উপকাৰী শৰীৰ কেমনে তেজিলা; একথা আমাত বুখাই কহা। যাতো তুমি সকল শাস্ত্ৰ জানা। (শ্লোক ১১—১৩)

স্মৃতে কহন্তু : দ্বাপৰ যুগৰ অন্তত পৰাশৰ হস্তে সতাবতী কন্যাত হৰিৰ কলা পৰম জ্ঞানী ব্যাস অৱতাৰ হৈলা। সেই ব্যাস ঋষি একদিনা সবস্বতী জলত স্নান কৰি বদৰিকাশ্ৰমত বসি মনত গুণন্তু : কলিযুগত ধৰ্ম ছন্ন হৈবেক, লোকৰ বলশক্তি টুটিবেক; ছৰ্ব্ববুদ্ধি অশ্ৰদ্ধা ভাগ্যহীন হৈবেক। আক দিবা চক্ষুয়ে আপুনি দেখি লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে একে বেদক চাৰিভাগ কৰিলা : ঋক্, যজুস, সাম, অথৰ্ব। পৈলক ঋগ্বেদ, জৈমিনিক সামবেদ, বৈশম্পায়নক যজুৰ্বেদ, শুমন্তক অথৰ্ববেদ পঢ়াইলা; ভাৰত-পুৰাণ কৰি মোৰ পিতৃ বোমহৰ্ষণক পঢ়াইলা। (শ্লোক ১৪—২২)

এমনে কায়বাক্যমনে লোকৰ হিত চিন্তিতেয়ো আপুনাৰ মন প্ৰসন্ন নভৈল। পাছে আপুনি গুণন্তু : মই ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰত আচৰিলো, বেদ পঢ়িলো, গুৰু অগ্নিকো গুৰুত্ৰা কৰিলো, ভাৰত পুৰাণ কৰি নানাবিধ ধৰ্ম প্ৰপঞ্চিলো, তথাপি মন কেমনে প্ৰসন্ন নহে। কিবা ভাগৱত ধৰ্ম প্ৰধান কৰি নকহিলো। যি ধৰ্মে বিষ্ণু বৈষ্ণৱৰ প্ৰীতি কৰে। এহুমতে আপুনাক প্ৰতি খেদ কৰিতে হৰিগুণ গাই বীণা বজাই শ্ৰীনাৰদ আসিলা। নাৰদক দেখি ব্যাসে তেখনে উঠি নমস্কাৰ কৰি পূজা কৰিলা। (শ্লোক ২৩ - ৩৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে চতুৰ্থোহধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদসব, দেখ ব্যাস ঋষি বেদ-পুৰাণ বিভাগিয়ো হৰি কথা বিনে চিত্তৰ শাস্তি নপাইলা। আক জানি হৰি কথাত চিত্ত দিয়া সদায়ে নিৰন্তৰে ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : ব্যাসস্যাপৰিতোষণে চতুৰ্থাধ্যায়ৱৰ্ণনৈঃ।

হৰিকীৰ্ত্তিং বিনা চিত্তশাস্তিনাস্তীতি দৰ্শিতম্ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

হৰিকীৰ্ত্তনৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে সকল ধৰ্ম্মত কৰি হৰিকীৰ্ত্তন শ্ৰেষ্ঠ কহিবা !
শ্ৰীনাৰদ মহান্মথে বসি ব্যাসক বোলন্তু : হে পৰাশৰ পুত্ৰ, মহাভাগ্যৱন্ত তোমাৰ
মন প্ৰসন্ন হয় নয়, যাতে তুমি সৰ্ব্বধৰ্ম্ম কহিছা, ব্ৰহ্মকো বিচাৰ কৰিছা,
সমাধিতো ব্ৰহ্ম ব্যক্ত হোৱন্তু ; তথাপি আপোনাক প্ৰতি কেনে খেদ কৰা ।
(শ্লোক ১—৪)

ব্যাসে বোলন্তু : তুমি যে বুলিলা সবে মোত আছে ; তথাপি মন প্ৰসন্ন
নোহে ; ইহাৰ কাৰণ নজানএণ । এতেকে তুমাত পুছো । তুমি ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ
পৰম বৈষ্ণৱ, সমদৰ্শী, তিনিয়ো লোকৰ মনক জানা । মই মন সন্তোষৰ কাৰণ
যি কাৰ্য্য নকৰিছো তাক কহা । (শ্লোক ৫—৭)

নাৰদে বোলন্তু : তুমি ভগৱন্তৰ নিৰ্ম্মল যশস্তা বাহুল্য কৰি নকহিলা ।
ভগৱন্তৰ যশ বিনে যি ধৰ্ম্মাদি কহিলা, মন সন্তোষনহে, তাক ব্যৰ্থ বুলি । বুলিবা
ভগৱন্তৰ যশ সেই সেই শাস্ত্ৰে ঠাঠ ঠাই কহিছো । তাত শুনা । যেমনে ধৰ্ম্ম
অৰ্থ কাম মোক্ষ তাৰ সাধনকো কহিছা, তেমনে হৰিগুণ নকহিলা । জগত-
পাৱন হৰিগুণবিনে বিচিত্ৰ বাক্যো কাক তুল্য কামুক জনৰেমে প্ৰিয় ।
জ্ঞানীগণৰ প্ৰিয় নহে । যেন ৰাজহংসসব মানসসৰোবৰত চৰে, পদ্ম সমূহত
নিবাস কৰে । বিচিত্ৰ অন্নয়ক কাকৰ ক্ৰীড়া-স্থান উচ্ছিষ্ট গৰ্ভত *নৰমে ।
সামান্য বচনো হৰিগুণ যুক্ত হৈলে পৰম পৱিত্ৰ হয় । সৰ্বলোকৰ সৰ্বপাপ

হবে। যাক মহন্ত সবে বক্তা পাইলে শুনে, শ্রোতা পাইলে কহে, কতো
বেলা আপুনি গ্রহণ কৰে। হৰিভক্তি বিনে নিৰঞ্জন জ্ঞানো কেৱলে অম।
ঈশ্বৰত নৰ্পিলে কৰ্ম কৈত শোভা কৰে। যাতো হৰিভক্তি বিনে জ্ঞান কৰ্ম
বাক্য চাতুৰি, কেৱলে ব্যৰ্থ। এতেকে সকল লোকৰ মোক্ষৰ কাৰণে
হৰিচৰিত্ৰ বৰ্ণাৱ। হৰিগুণ নকহিলে কদাচিতো মন থিৰ হুহিবেক।
(শ্লোক ৮—১৪)

আৰো তুমি বৰ অত্যাৱ কৰিলো; যাতো সকাম কৰ্ম কহিলো, যি
কৰ্মে লোক সংসাৰী হয়। ইদানীকো কাম্য কৰ্ম এৰি হৰি লীলা কহ।
সৰ্ব কৰ্ম এৰি ঈশ্বৰ অনুভৱত হৰিগুণত যি মুখ আছে তাক বিচক্ষণসবে জানে,
আনে নজানে। এতেকে সংসাৰী জীৱৰ অৰ্থে হৰিগুণ কহ। স্বধৰ্মকো এৰি
হস্তিক ভঞ্জিলে কৃতাৰ্থ হয়। অন্ন ভক্তিৰো বাসনা ৰহে, এতেকে যি নিপুণ হয়
সি হৰি ভক্তিৰে যত্ন কৰোক। মুখৰ অৰ্থে যত্ন নকৰোক, যেমানে দুখ দুখঞ্জিলেও
পাই, তেমনে মুখে মিলিবেক। এতেকে মহাগুণৱন্ত তুমি জগতৰ মুক্তিৰ অৰ্থে
ভগৱন্তৰ লীলা কহ। বুলিবা কোন ভগৱন্ত, কিবা তান লীলা, তাক কহো
শুনা। ভগৱন্ত জগতক কাৰণ। সৃষ্টি স্থিতি লয় তাহান লীলা, আক
আপুনিও জানা। তথাপি সংক্ষেপে কহিলো, যাতো গুৰুৰ উপদেশ পাইলেনে
ভগৱন্তক জানে। বিশেষত তুমি হৰিৰ কল। অৱতাৰ। এতেকে সকল
লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে হৰিৰ লীলা প্ৰধান মাত্ৰ কহ। তেবেসে তোমাৰ
তপাদি সফল হয়। সমুদয় লৈলেনে হৰিকথা শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন সফল হয়।
(শ্লোক ১৫—২২)

আত মোৰ বৃত্তান্ত শুনা। পূৰ্ব কল্পত সি জন্মত মই ব্ৰাহ্মণৰ দাসীৰ পুত্ৰ
আছিলো। তাৰে গৃহত বাৰিষা বৰ্ষিতে চাৰি মহন্ত ৰহিলা। তাৰাৰ
শুশ্ৰূষা কৰিতে ব্ৰাহ্মণে মোক নিয়োজিলা। মঞি কায়বাক্যমানে তাৰাক
শুশ্ৰূষা কৰিলো। তাৰায়ো কৃপায়ে অৱশেষ অন্ন দিলা। তাক খায়া
নিপ্পাপ হৈলু। পাছে চিত্তশুদ্ধ হৈলে হৰি ভজিবাক কচি হৈল। পৰম
ব্ৰহ্মায়ো তাৰাৰ মুখে মনোহৰ কৃষ্ণকথা শুনিলা। পাছে মোৰ হৰিত
অখণ্ডিত মতি হৈল যি মতিয়ে দেহাত্মা বিবেক জ্ঞান হৈল। এমনে চাৰি মাস
নিতে হৰিকথা শুনিতে ভগৱন্তত দৃঢ় ভক্তি হৈল। পাছে সাধুসৰ চলিবাৰ
সময়ে মোত কৃপায়ে গুহ ঈশ্বৰ জ্ঞান উপদেশ দিলন্ত। (শ্লোক ২৩—৩০)

যি জ্ঞানে ভগৱন্তৰ মায়া বৈভৱক জানিলো। যাক জানি তাহান স্বৰূপ

পাই। জ্ঞানৰ ঈশ্বৰাপিত কৰ্মকো কহিলন্ত। এহুমতে উপদেশ পায়, হৰিভক্তি কৰিতে মোক ঈশ্বৰে জ্ঞান ঐশ্বৰ্য্য ভক্তি দিলন্ত। তুমিও হৰিগুণ বৰ্ণনা, তেবে মন সন্তোষ হইবেক। যাতো সংসাৰ ছুখে পীড়িত জনৰ আন মতে ছন্দ শাস্তি নাই। (শ্লোক ৩১—৪০)

শ্রীভাগৱতকথায় প্রথমস্কন্ধে পঞ্চমোহধ্যায়ঃ ॥

হে সামাজিকসব, নাৰদী ভক্তিৰ ক্রম শুনা। প্রথমে মহন্তৰ সেৱা, পাছত কৃপা, পাছে হৰিভজন, ধৰ্ম্মত শ্রদ্ধা, পাছে হৰিকথা শ্রৱণ, পাছে ভগৱন্তত বতি, পাছে দেহাশ্র বিবেক ; পাছে দৃঢ়া ভক্তি ; পাছে ঈশ্বৰ তত্ত্বজ্ঞান ; পাছে হৰিৰ কৃপায়ে সৰ্বজ্ঞাদি গুণ হয়। আক জ্ঞানি প্রথমে মহন্তৰ সেৱা কৰা। ইদানীক ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : কথিতং পঞ্চমাধ্যায়ে হৰিকীৰ্ত্তনমুত্তমম্।

তদহং সততং কৰ্ত্তুং যাচে শ্রীকৃষ্ণমিষ্টদম্ ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

নাৰদৰ পূৰ্বজন্মৰ ভাগ্য

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে নাৰদে আপুনাৰ পূৰ্ব জন্মৰ ভাগ্য কহিবা। ব্যাসে পুছন্ত : হে নাৰদ, জ্ঞানদাতা সন্তসব গৈলে তুমি পাছে কি কৰিলা, কেমনে বস্তিলা, কেমনে সি দেহ এৰিলা। পূৰ্বকল্পৰ ইকথাক কেনে কালে নাশ নকৰিলু ; আক মোক বুঝাই কহা। (শ্লোক ১-৪)

নাৰদে কহন্ত : সাধুসব এৰি গৈলে পাঞ্চ বৎসৰৰ অবোধ বালক মঞ্চি। মাতৃৰ স্নেহত থাকি ভৈতে কতো কাল বঞ্চিলো। একদিনা বাত্ৰি গাই ছহিবাক যাইতে মাতৃক সৰ্পে দংশিল, মৰিলন্ত। মঞ্চি হৰিৰ অন্তঃপ্রহ মানি উত্তৰ দিশক গৈলু। (শ্লোক ৫—১০)

নানা দেশ, নগৰ, পৰ্বত, নদী, নদ এৰাই ঘোৰ অৰণ্যত পৰিলো। পাছে মহাত্ম্যন্তে ক্ৰুখায়ে তৃষ্ণায়ে আকুল হৈয়া নদীত স্নান পান কৰি কিছো শুষ্ট হৈলো। সেই নিৰঞ্জন স্থানত অশ্বখ-মূলত সি হৰিক চিন্তিলো। ভক্তিবৃন্ত-চিন্তে হৰিক চিন্তিতে প্ৰেমপুলক-নেত্ৰ সলোতক হৈল। তেখেত হৰি হৃদয়ত দেখা দিল। (শ্লোক ১১-১৭)

মঞে হৰিক দেখি আনন্দ সাগৰে মগ্ন হৈলো। অনন্তৰে নেদেখি মহা আকুল হৈলো। পুনৰপি পৰম যত্নে মন থিৰ কৰিয়ো নেদেখি অতি আকুল হৈলো। পাছে ভগৱন্তে গম্ভীৰ বচনে মোক পৰম কৃপায়ে বলিলা। হে বালক, আউৰ ইন্দ্ৰিয়ত মোক দেখিতে নপাস। যাতো কুযোগীজনৰ মই দুৰ্দৰ্শ। মোত শ্ৰীতিৰ অৰ্থে একবাৰ দেখা দিলো। যাতো মোত শ্ৰীতি হৈলৈ পুৰুষে সকলো কামনা এৰে। অল্পকাল সাধুসেৱায়ে মোত দৃঢ়মতি হৈল। এতেকে ইদেহ এৰি মোৰ পৰিষদ জইবি। ইদানীক নাম লৈয়া ফুৰ। লোক সৃষ্টি প্ৰলয়তো মোত তোৰ মতি হুণ্ডিবি। (শ্লোক ১৮-২৫)

এহি বাক্য শুনি মই ঈশ্বৰক নমস্কাৰ কৰিলো। তান কৃপায় পাছে লজ্জা এৰি নাম কীৰ্ত্তন কৰিলো, লীলাকো শাৰিলো, মদ মৎসৰ এৰি পৃথিৱী ফুৰিলো। পাছে কালবেগে ভৌতিক দেহ এৰিলো। শুদ্ধ পাৰিষদ তনু পাইলো। সেই সময়ত প্ৰলয় ভৈলো। ঈশ্বৰ ইচ্ছায়ে মঞে ব্ৰহ্মাৰ উদৰে পৰিলো। সহস্ৰ যুগৰ অন্তত ব্ৰহ্মা উঠি জগত প্ৰজন্তে মঞে ব্ৰহ্মাৰ কোলাত ব্যক্ত ভৈলো। হৰিৰ কৃপায়ে অবাধিত গতি পায়। তিনিলোক পৰ্য্যটো। (শ্লোক ২৬-৩১)

ঈশ্বৰে এই বীণা দিহা : তাত হৰিগুণ গাই লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে ফুৰো। গুণ গাইতে হৃদয়ত দেখা পাওঁ। বিষয়ী লোকৰ সংসাৰ-সাগৰ-তৰণ উপায় কেবলে হৰি-কীৰ্ত্তন। হৰিনামকীৰ্ত্তনে যেমনে চিন্ত শুদ্ধ হয় অষ্টাঙ্গ যোগেও তেমনে শুদ্ধ নহে। এতেকে তুমি কেবলে হৰিগুণ বৰ্ণনা। মোৰ জন্ম-কৰ্ম্ম পৰম বহন্ত। তোমাৰ মন সন্তোষৰ নিমিত্তে কহিলো। এহি বুলি নাৰদ হৰিগুণ গাই বীণা বজাই চলি গৈলো। স্মৃতে বোলন্ত : অহো দেৱঋষি নাৰদ ধন্য; যাতো হৰিগুণ গাই আপুনি আনন্দিত হোৱন্ত, আনকো আনন্দ কৰাবন্ত ॥ (শ্লোক ৩২-৩৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে ষষ্ঠোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসব দেখ : ষষ্ঠ অধ্যায়ত কহিলা সম্ভৱ সন্ধে ভগৱন্তক পাই ।
আক জানি সাধুসঙ্গ লৈয়া নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : দেৱৰ্ষেৰ্জ্জন্মকৰ্ম্মোক্ত্য ষষ্ঠাধ্যায়ে নিকপিতম্ ।

ব্ৰহ্মভক্তপ্ৰসঙ্গেন তৎপদপ্ৰাপ্তিকাৰণম্ ॥

সপ্তম অধ্যায়

শুপ্ত-বালকবধী দ্ৰোণিৰ দণ্ড

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে শুপ্ত বালকবধী দ্ৰোণিৰ দণ্ড কহিবা । শৌনকে
পুছন্ত : হে সূত, নাৰদৰ অভিমত বাসে জানি পাছে কি কৰ্ম্ম কৰিলা । সূতে
কহন্ত : সৰস্বতী তীৰত বদৰিকাশ্রমত বাস ঋষি একাগ্ৰ মনে কৃষ্ণক চিহ্নিতে
নিৰ্ম্মল মনত পৰিপূৰ্ণ ঈশ্বৰক দেখিলা । তান অগ্নি মায়াকো দেখিলা । যি
মায়ায়ে মোহিত হৈয়া জীৱে সংসাৰক পাৱে । সংসাৰনাশিনী ভক্তিকো
দেখিলা । আক আপুনি জানি অঙ্গননী লোকৰ অৰ্থে ভাগৱত শাস্ত্ৰ কৰিলা ।
যাৰ শ্ৰৱণ ইচ্ছাতে কৃষ্ণত ভক্তি হয় । শুনিলে হৈবেক তাক কি বুলিবো ।
যি ভক্তি শোক মোহ ভয় বিনাশে । পাছে শাস্ত্ৰ শুদ্ধ কৰি নিবৃত্তিৰত শুকক
পঢ়াইলা । (শ্লোক ১ ৮)

শৌনকে পুছন্ত : হে সূত, শুক মুনি পৰম বিৰক্ত আত্মাবাম হৈয়া কেনে
ভাগৱত পঢ়িলা । সূতে কহন্ত : আত্মাবাম মুনিসবো হৰিভক্তি কৰন্ত ।
যাতো হৰিৰ গুণে মুক্তবো মন আকৰষে । এতেকে শুকে সাধুসঙ্গ অৰ্থে
মহাভাগৱত পঢ়িলা । আবে পৰীক্ষিত ৰাজ্যৰ জন্ম কৰ্ম্ম মুক্তি, পাণ্ডৱসবো
নিৰ্ঘাণ কহো । (শ্লোক ৯—১২)

কৌৰব-পাণ্ডৱ যুদ্ধত অঠৰ অক্ষৌহিণী সেনা মৰিল । বীৰসবো সমুখ
যুদ্ধত পৰি গতি পাইলা । যেতিয়া ভীমৰ গদা গ্ৰহাৰে দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যৰ

উজ্জ্বল ভৈল তেতিয়া জ্যোতি তাৰ প্ৰিয় কৰিতে জ্যোপদীৰ পাৰ্শ্বপুত্ৰ নিজাতে কাটি আনিলা। তাক দেখি দুৰ্য্যোধনে বংশচ্ছেদ খেদে মৰিল। পুত্ৰনাশ দেখি জ্যোপদীয়ে বিলাপ কৰিলা। অৰ্জ্জুনে তাক সাস্থনা কৰি কৃষ্ণক সাৰথি লৈয়া কবচ পিন্ধি গাণ্ডীব ধনু ধৰি বথত চড়ি জ্যোত্বিক খেদি গৈলা। জ্যোতিও অৰ্জ্জুনক দেখি মহাভয়ে বথত চড়ি পলাইলা। ঘোড়া শাস্ত হৈলে পলাইভে নপাৰি ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ মাৰিলা। (শ্লোক ১৩—২০)

ব্ৰহ্মাস্ত্ৰৰ তেজ দেখি অৰ্জ্জুনে কৃষ্ণক বোলন্ত : হে কৃষ্ণ, তুমি মহাবাহু, ভক্তভয়হাৰী, পুৰুষৰ পুৰুষাৰ্থ পৰামেশ্বৰ, ই অৱতাৰ ভূভাৰ হৰিতে একান্ত ভক্তৰ প্ৰৱণৰ অৰ্থে হৈয়াছ। ই দাক্ষণ তেজ কৈবৰবা আস আক কহ। (শ্লোক ২১—২৬)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে সখি, ই জ্যোতিৰ ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ : আক আন অস্ত্ৰে কিছো কৰিতে নাপাৰে। এতেকে ব্ৰহ্মাস্ত্ৰে সংহৰ। সূত্ৰে বোলন্ত : অৰ্জ্জুনে এহি বাক্য শুনি প্ৰদক্ষিণে কৃষ্ণক নমি ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ সংহৰিতে ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ মাৰিলা। দুই অস্ত্ৰ এক স্থান জুহা জগত দহিবাৰ দেখি সকল লোকে প্ৰলয় হৈল বলি মানিলা। অৰ্জ্জুনে লোকৰ দুখ দেখি কৃষ্ণৰ মত বুলি দিয়া অস্ত্ৰ সংহৰিলা। পাছে জ্যোত্বিক বান্ধিয়া বথত তুলিয়া ৰাজাৰ আগক আনিতে কৃষ্ণে ক্ৰোধ কৰি বোলন্ত : হে পাৰ্থ, ই চুপ্ত ব্ৰাহ্মণক ৰাখিতে নলাগে। যিটো বিনা অপৰাধে ৰাত্ৰি শূণ্ড ছৰালক কাটিছে। যাতো ধৰ্ম্মভঙ্গসে শত্ৰুৰো স্ত্ৰী ছৰাল শূণ্ডকো নবধে। পৰক মাৰি যিটো আপনি বৰ্ত্তে তাৰ মৰণেসে ভাল। আৰো তুমি আমাৰ আগতে জ্যোপদীক শুনাই অঙ্গীকাৰ কৰিছা, তোমাৰ পুত্ৰবধী ব্ৰাহ্মণৰ শিৰ দিবো বুলি। এতেকে পাপী ব্ৰাহ্মণক সত্বেৰ কাটি ॥ (শ্লোক ২৭—৩৯)

সূত্ৰে বোলন্ত : এমনে ধৰ্ম্ম পৰীক্ষা কৰি কৃষ্ণে বলিলোৱা অৰ্জ্জুনে গুৰুপুত্ৰ বধিতে ইচ্ছা নহৈল। পাছে ৰাজগৃহ পায় জ্যোপদীৰ আগত ব্ৰাহ্মণক থৈলা। জ্যোপদী গুৰুপুত্ৰক দেখি নমিলা। অৰ্জ্জুনক বোলন্ত : সত্বেৰ বন্ধন মেলা, ব্ৰাহ্মণ সূত্ৰসে আমাৰ গুৰু। বিশেষত ধনুৰ্বেদ পঢ়িছা; সেই জ্যোপ পুত্ৰৰূপে আছ। তান অৰ্জ্জু শৰীৰ ভাৰ্য্যাযো আছন্ত। আক জানি গুৰুপুত্ৰক দুখ নেদা। ইহান বধে পত্তিব্ৰতা গৌতমীয়ো বিলাপ কৰিবন্ত; তান কোপে সবংশে নষ্ট জইবা। এতেকে সত্বেৰ মেলা। (শ্লোক ৪০—৪৮)

সূত্ৰে বোলন্ত : জ্যোপদীৰ বাক্যক সধিষ্টিৰ অৰ্জ্জুন নকুল সহদেৱ কৃষ্ণো প্ৰশংসিল। তাতে ক্ৰোধ কৰি ভীমে বোলন্ত : ই চুপ্ত ব্ৰাহ্মণৰ বধেসে ভাল।

যাতো অকাৰণে শূণ্য বালক বধিলে । এহি বুলি ভীমে বধিতে উদ্যম হৈল ।
 দ্রোপদী বাখিতে লাগিল । ছইকো নিবাৰি ভগৱন্ত চতুৰ্ভুজ হৈয়া সখিৰ মুখ
 চাই বোলন্ত : হে সখি, মঞি বেদমুখে ছয়ো কথা কহিছো । ব্রাহ্মণক
 কদাচিতো নবধি, আততায়ী ভৈলে বধি । ছয়ো বাক্য বাখা । তোমাৰ
 অঙ্গীকাৰ সফল কৰা । দ্রোপদী ভীমৰো প্ৰিয় কৰা । সূতে বোলন্ত : অৰ্জুনে
 তেখনে কৃষ্ণৰ মত ব্ৰহ্ম চূড়ামণি সহিতে কেশ কাটি বান্ধ মেলি ঢকাই থৈছিল ।
 পাছে পুত্ৰশোকাতুৰ পাণ্ডৱ সৰো মৃতকৰ দাহাদি কৰ্ম কৰিলা ।

(শ্লোক ৪৯—৫৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে সপ্তমোহধ্যায়ঃ ॥

হে সামাজিক সব দেখ : শুকাদি মুনিসৰো মুক্ত ছয়ো কৃষ্ণ কথাত
 বতি কৰে । এতেকে জানিবা কৃষ্ণ কথা মোক্ষতো অধিক । আৰু জানি
 কৃষ্ণৰ কথাত সদায়ে প্ৰীতি কৰি ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : নিঃশ্ৰেয়সৰসাধিকাং শ্ৰীমৎকৃষ্ণকথাবসম্ ।

শুকাদ্যাচাৰকথায়াং সপ্তমে সমুদাৰিতম্ ॥

—

অষ্টম অধ্যায়

পৰীক্ষিত ৰক্ষা

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে পৰীক্ষিত ৰক্ষা, কুন্ত'স্তুতি, ৰাজাৰ শোক কহিবা। পাছে পাণ্ডৱ সবে গজাত যতকক জলাঞ্জলি কৰি বিলাপ কৰিলা। ক্ৰোধে মুনিগণ সমে তাৰাৰ শোক-শাস্তি কৰিলা। পাছে সবাকৈ সধুধি দ্বাৰকাক যাইতে ৰথত চড়িলা। সেই সময়ত মহাভায়ে উত্তৰা কৃষ্ণক প্ৰাৰ্থন্ত : হে কৃষ্ণ, তুমি মহাযোগী জগতপতি মোক ত্ৰাণ কৰা। মই মৰো আত কিছো নাই ; কিন্তু গৰ্ভমাত্ৰ ৰক্ষা কৰা। (শ্লোক ১—১০)

তুমি বিনে লোকৰ আন ৰক্ষা নাই, এতেকে তোমাক প্ৰাৰ্থনা কৰো। হেৰ অগ্নিময় শৰসবে মোক খেদি আসে। তাহান কাৰ্পণ্য বাক্য শুনি ভক্ত-বৎসল ভগৱন্তে দেখন্ত। পাঞ্চ পাণ্ডৱক লাগি কোপিত দ্ৰৌণিৰ পাঞ্চ ব্ৰহ্মাণ্ড আসে। ভক্তৰ দুখ দেখি মূৰ্ছাৰ্শন চক্ৰে পাণ্ডৱক ৰক্ষা কৰিলা। উত্তৰাৰো গৰ্ভ গদা ধৰি ৰক্ষা কৰিলা। পাঞ্চ পুত্ৰ সহিতে কুন্তী শ্ৰীকৃষ্ণক স্তুতি বোলন্ত : (শ্লোক ১১—১৭)

হে কৃষ্ণ, তোমাক প্ৰণাম কৰো। তুমি মহাপুৰুষ প্ৰকৃতিতো পৰ, পৰম ঈশ্বৰ ; সকলো লোকৰ বাহিৰে ভিতৰে আছা ; তথাপি অজ্ঞজনে তোমাক নজানে। জ্ঞানীৰো গম্য নহা, মগ্নি স্ত্ৰীমতি কেমনে জানিম। ভক্তিকো নজানো, কেৱলে নমো। হে কৃষ্ণ, বাসুদেৱ, দৈৱকীনন্দন, নন্দ-গোপ-কুমাৰ, গোবিন্দ তোমাক বন্দো। পদ্মনাভ, পদ্মমালী, পদ্মনেত্ৰ, পদ্মচৰণ, তোমাক নমো। (শ্লোক ১৮—২২)

মাতৃভো কৰি তোমাৰ মোত অধিক স্নেহ । যাতে নানা আপদত
পুত্ৰসমে তেখেনে ৰাখিছা । এতেকে আমাৰ সদায় আপদ হোক । যি আপদত
তোমাক দেখিতে পাই, সম্পদত তোমাৰ নাম লৈবাক নপাৰি । অজ্ঞানো জ্ঞান
ধৰা, অকৰ্ত্তায়ে কৰ্ম্ম কৰা, এতেকে লোকে তোমাৰ তত্ত্বক নজানি নানানমতে
কহে । তুমি পুত্ৰ ৰূপায়ে যশ বিস্তাৰিতে অৱতাৰ হৈয়াছা । এতেকে যশক
যি শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন শ্ৰৱণ কৰে সি অনায়াসে সংসাৰ তৰি তোমাৰ পদ পাৱে ।
মোৰ যাদৱ-পাণ্ডৱ বংশত স্নেহ গুচাই তোমাৰ চৰণত সদায় ৰতি দিয়া । হে
ভগৱন্ত কৃষ্ণ, তোমাক কোটি কোটি বাৰ প্ৰণাম কৰো ॥ (শ্লোক ২৩—৪৩)

সূত্ৰে বোলন্ত : পাছে কৃষ্ণ হস্ত কৰি কুন্তীক মোহিলা । পুত্ৰ হস্তিনাপুৰক
যায়া সবাকো সম্বুধি চলিবাক চাইতে যুধিষ্ঠিৰে প্ৰীতি কৰি ৰাখিলা । ভীষ্ম
নিৰ্ধাণ উৎসৱ প্ৰসঙ্গ কহো । যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য বন্ধু বধ হুখে আকুল হৈলা । ব্যাসাদি
মুনিগণে প্ৰবোধ দিলা, কৃষ্ণে বুঝাইলা, তথাপি শোক দূৰ নহৈল ।
মহাশোকে আকুল হৈয়া মনত গুণন্ত ; মিছা দেহৰ অৰ্থে অঠৰ অক্ষৌহিণী
সেনা বধিলো । আনো জ্ঞাতিসব বধিছো ; এতেকে মোৰ নৰক কোটি
বৎসৰতো নিস্তাৰ নাই ॥ (শ্লোক ৪৪—৫২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদসব দেখ : মহাভয়ত পুত্ৰ কৃষ্ণ বিনে আন ভ্ৰাতা নাই । আক
জানি সদায়ে কৃষ্ণক শ্ৰবি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : উক্তঃপৰীক্ষিতো মাত্ৰা ভ্ৰাতা কৃষ্ণে ন চাপৰঃ ।

অতঃ কুন্তীস্তুতো ৰাক্তং সদা তৎস্মৰণং নৃণাম্ ॥

নবম অধ্যায়

ভীষ্মজ্ঞপ্তি

কথা : নবম অধ্যায়ে ভীষ্মজ্ঞপ্তি কহিবা । এমনে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা বহু-বধ
ভয়ে ভীত হুয়া ভ্ৰাতৃগণে সমে কুরুক্ষেত্ৰ গৈলা । যাত পিতামহ ভীষ্ম পৰি আছা ।
ভগৱন্ত কৃষ্ণ অৰ্জুন সহিতে একে ৰথে গৈলা । ভীষ্মক দেখি সবে পাণ্ডব কৃষ্ণ
সহিতে নমিলা ।

সেইবেলা ব্ৰহ্মাৰ্ষি ৰাজাৰ্ষি দেৱৰ্ষি ভীষ্মক দেখিতে আসিলন্ত । তাৰাৰ
নাম শুনা : পৰ্বত, নাৰদ, ব্যাস, বোধায়ন, ধোম্য, বৃহদৰ্ষ, ভৰদ্বাজ, পদ্ম ৰাম, বশিষ্ঠ,
ইন্দ্ৰপ্ৰমদ, ত্ৰিত, গৃৎসমদ, অসিত, কুক্ষিমন্ত, গৌতম, অত্ৰি, কৌশিক সুদৰ্শন, শুক,
কাণ্ডপ, বৃহস্পতি ; ইসব প্ৰমুখে আনো নানা যুঁসিব শিষ্য সমে আসিলা ।
তাৰাসবক ভীষ্মে বচনে সৎকাৰ কৰিলা, কৃষ্ণকো মনে পূজা কৰিলা । পাছে পাণ্ডব-
সবক দেখি সলোতক নয়নে বোলন্ত : অহো কষ্ট, কি অশ্ৰায় যাতো তোৰা ধৰ্ম্মিষ্ঠ,
ব্ৰহ্মাণ্য বৈষ্ণৱ হুয়ো হুত্ব পাইলা । পাণ্ডু মৰিলে তোৰাৰ নিমিত্তে কুন্তীয়ো মহাহুত্ব
পাইলা । তোৰা সবৰ হুত্ব কালে কৰিল । যি কালৰ সকল লোক অধীন । অহো
দুৰ্ঘটঘটন সমৰ্থ কাল । যাতো ধৰ্ম্মপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ, গদাধৰ বৃকোদৰ অস্ত্ৰত নিপুণ
অৰ্জুন, কৃষ্ণ ইষ্ট শূৰদ, তাতো আপদ বুলিবা । কৃষ্ণ শূৰদ হৈলে কেনে আপদ
হয়, ইয়াত শুনা । (শ্লোক ১১-১৫)

কৃষ্ণৰ আন্তিপ্রায় কেহো নজানে ; যাক জিজ্ঞাসিতে ব্ৰহ্মাদিয়ো মোহ

হয়। এতেকে ঈশ্বৰাধীন জগত জানি আপুনিয়ো তান অধীন হয়। অনাথ
প্ৰজাক পালা। এঞে কৃষ্ণ ভগৱন্ত নাৰায়ণ জগতকাৰণ, তাহান মহিমাৰ শিৰ
নাৰদ কপিলে জানন্ত; যাক নজানি মমাৰ-পুত্ৰ বোলা; প্ৰিয় মিত্ৰ মৃদুদ মানিছা;
পাত্ৰ মন্ত্ৰী দূত সাৰথিয়ো কৰা। যত্ৰপি সৰ্ব্বাঙ্গা কৃষ্ণ সবাতে সম তথাপি একান্ত
ভক্তক দায়া কৰন্ত। দেখ মোৰ মৰণ সময়ত আপুনি আসিছা। (শ্লোক
১৬—২২)

যাৰ নাম মুখে লৈয়া মনে কপ ধৰি যোগীসবো দেহ এৰি মুক্ত হয়, সেই দেৱ
দেৱ ভগৱন্ত; যাবো দেহ এৰে তাবে অপেক্ষা কৰিবা। সূত্ৰে বোলন্ত: হেন শুনি
যুধিষ্ঠিৰ নানা ধৰ্ম পুছিল। ভীষ্মো কহিলা, সৰ্বধৰ্ম শ্ৰেষ্ঠ হৰিনামো কহিলা।
পাছে মৰণ সময় দেখি মোন হৈলা। কৃষ্ণ-মুণ্ডিত মন দিলা। তেখনে সকল
অশুভ নষ্ট হৈল। সৰ্ব ইন্দ্ৰিয় নিশ্চল কৰি দেহ এৰিতে ভীষ্মে কৃষ্ণক স্তুতি
বোলন্ত। (শ্লোক ২৩—৩১)

হে কৃষ্ণ, তুমি ভগৱন্ত; তোমাত নিষ্কাম ৰতি অৰ্পিলো। ত্ৰিভুবন সুন্দৰ,
শ্যাম কলেবৰ, পীতাম্বৰ ধৰ। বনমালী চাক চতুৰ্ভুজ, অলকা আৱৃত মুখ,
কমল বিজয় ধৰ্মী, তোমাত মোৰ ৰতি ৰহোক। অৰ্জুন সাৰথ্য কৰ্ম কৰি শত্ৰুৰ
আয়ু হৰি আশ্বজ্ঞান দিয়া কুঁমতি হৰিয়া হিত কৰি আছা। মোৰ অঙ্গীকাৰ
ৰাখি অমুগ্ৰহ কৰিছা। মায়া শৰ মাৰি আছা; বীৰসব যুদ্ধত মৰিতে তোমাক
দেখি সাক্ষ্য পায় আছা। তুমি জগতৰ পূজা, যাভো ৰাজ্যমুয় যজ্ঞত অগ্ৰ পূজা
পায় আছা। হেনয় শ্ৰীকৃষ্ণত মোৰ সদায়ে ৰক্তি ৰহোক। সবাৰে অন্তৰ্যামী
এক অজ তোমাক আজি সাক্ষাতে পায় কৃতার্থ হৈলো। (শ্লোক ৩৭—৪২)

সূত্ৰে বোলন্ত: এহি স্তুতি কৰি ভীষ্মে কৃষ্ণক চিন্তি প্ৰাণ এৰিল।
কৃষ্ণক পৰশি পাৰিষদ হয়। বৈকুণ্ঠক গৈলা। তাক দেখি দেৱ মনুয়ে ছন্দুভি
বাস্ত কৰিলা। সাধুসবে প্ৰশংসিলা, আকাশৰ পৰা পুষ্পৱৃষ্টি হৈল।
যুধিষ্ঠিৰে দাহাদি কৰ্ম কৰিলা। মুনিগণো জয় কৃষ্ণ বুলি কৃষ্ণক মনত ধৰি
আশ্ৰম গৈলা, যুধিষ্ঠিৰো হস্তিনাপুৰক গৈয়া ধৃতৰাষ্ট্ৰ গান্ধাৰীৰ শোক দূৰ
কৰিলা। পাছে শ্ৰীকৃষ্ণৰ আজ্ঞায়ে ৰাজা হৈলা: পৃথিৱী শাসন কৰিলা। কৃষ্ণ
সেৱা উৎসুক বিষয়ত নিষ্পৃহ হৈয়া পুত্ৰবতে প্ৰজা পালিলা। (শ্লোক ৪৩—৪৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়া প্ৰথমস্কন্ধে মনমোহন্যায়ঃ ॥

হে সাধুসব দেখ : ভীষ্মে কহিলা ভজ্ঞনীয় ঈশ্বৰ একে কৃষ্ণ মাত্ৰ ; এতেকে তান পদাৰবিষ্মত বত্বিক প্ৰাৰ্থিলা । আক জ্ঞানি সততে আচৰিয়া ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : ভজ্ঞনীয়ৈশ্বৰঃ কৃষ্ণ এৱমুক্তো যুধিষ্ঠিৰঃ ।

তৎপাদাজ্জৰতিং সাক্ষাৎ কৰ্ত্তুং বাচিতৱান্ শ্ৰয়ম্ ॥

দশম অধ্যায়

কৃষ্ণৰ প্ৰতি পুৰুষীসবৰ বাক্য

কথা : দশম অধ্যায়ে কৃষ্ণ চলিতে পুৰুষীসবৰ বাক্য কহিবা । শৌনকে পুছন্তু : যুধিষ্ঠিৰে শত্ৰু বধি ৰাজ্য পায়৷ কি কৰ্ম কৰিলা তাক কহ । স্মৃতে বোলন্তু : যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা, ভীষ্মৰ বাক্যে শোক মোহ এৰি সাগৰ পৰ্য্যন্তে পৃথিবীক শাসন কৰিলা । কৃষ্ণ সেৱা উৎসূকে বিষয়ত নিম্পৃহ হৈয়া পুত্ৰৱতে প্ৰজা পালিলা । তাহান ৰাজ্য সৰ্ব্বসম্পন্ন হৈল । প্ৰজা সবো মহা সূখে ৰহিল । (শ্লোক ১—৬)

কৃষ্ণো মুছদৰ শোক দূৰ কৰি কতিপয় মাস আছিল । পাছে সবাকে প্ৰবোধি ৰথত চড়িলা । পাণ্ডবসবো কৃষ্ণ বিবহে আকুল হৈলা । আক আশ্চৰ্য্য নেদেখিবা । সাধুসজত যাৰ কথা শুনি বিষয় সঙ্গ এৰিয়ো সাধুসঙ্গ এৰিতে নপাৰে, সেই কৃষ্ণত দৰ্শন পৰ্শন আলাপ শয়ন আসন ভোজনে মন নিবেশায়৷ আছে । কেমনে বিবহ সহিবেক ? এতেকে অনিমিষ চক্ৰুয়ে চায়৷ লড়িলা । স্ত্ৰীসবৰো কৃষ্ণ বিবহে চক্ৰুৰ লোতক ঝৰিল । কৃষ্ণ চলিতে অমঙ্গল মানি তাক নেত্ৰতে নিৰোধিল । (শ্লোক ৭—১৪)

তেখনে নানাবিধ বাত্ৰ বজাইলা। জীগণে গৃহত চড়ি পৰম প্ৰেমে পুষ্প
যুষ্টি কৰিলা; অৰ্জুনে ধবল ছত্ৰ ধৰিলা; উদ্ধৱ সাত্যকি চামৰ ঢুলিনা;
বিপ্ৰসবে সত্য আশিস দিলা। পাছে পুৰজীসবৰ অস্ত্ৰে অস্ত্ৰে আলাপ হৈল।
কতো জীসবে কৃষ্ণৰ পৰম লাৱণ্য মূৰ্ত্তি দেখি বিস্ময় হৈলা। কতো জীসবে
তাৰাক সম্বুধি কহে : হে সখীসব, ইহাত বিস্ময় নকৰিবা। (শ্লোক
১৫—২০)

ওহি কৃষ্ণ সাক্ষাতে পূৰাণ পুৰুষ পৰমেশ্বৰ : যাতো সৃষ্টিৰ পূৰ্বত
প্ৰলয়ৰ অন্তত একলায়ে থাকন্ত। পাছে প্ৰকৃতিকো প্ৰবৰ্ত্তান্ত; ৱেদকো
কৰিছন্ত। যাৰ চৰণক নিঃশল বুদ্ধিয়ে যোগীগণে চিন্তে; যাহাৰ চৰিত্ৰ
বেদবাদীসবো গান্ত। অহো যত্নকুল কি ভাগ্যৱন্ত, যাতো শ্ৰীকৃষ্ণ জন্মিছা।
অহো মধুবন কি পুণ্যস্থান, যাত শ্ৰীকৃষ্ণ ভ্ৰমিছা। অহো দ্বাৰকা স্বৰ্গতো কৰি
অধিক, যাৰ লোকে কৃষ্ণক নিতে দেখে। ইহান পত্নীসব পূৰ্বজন্মে
অনেক পুণ্য কৰি কৃষ্ণক পূজা কৰিছে। যাতো আন অধৰায়ত নিত্যে পান
কৰে। গোপীসবে যাক নাপয়া মোহ হৈয়াছে। আৰাসবে অশুচি অম্বতন্ত
জীজ্ঞাতিকো সাধু কৰিল। যাতো আৰাৰ গৃহ এৰি কৃষ্ণ কোনো ঠাই নযান্ত।
আৰো পাৰিজাত আদি প্ৰিয় বস্তু দিয়া আনন্দ কৰান্ত। (শ্লোক ২১—৩০)

সূতে বোলন্ত : জীসবৰ এমন বাক্য শুনি কৃষ্ণ হস্ত কটাক্ষে আনন্দ কৰাই
চলিলা। পাছে যধিষ্ঠিৰে শত্ৰুক শঙ্কায় চতুৰঙ্গ সেনা দিলা। পাছে কত দূৰ
গৈলে কৃষ্ণ পাণ্ডবসবক প্ৰবোধি পঠাইলা। উদ্ধবাদি সহিতে আপুনাৰ নগৰ
চলিলা। পথত নানা দেশবাসী লোকে নানা দ্ৰব্য দিয়া স্তুতি নতি কৰি অৰ্চা
কৰিলেক। পাছে অনেক দেশ এৰাই আপুনাৰ আনন্ত দেশ পায় বহিলা ॥
(৩১—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে দশমোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসব দেখ : নগৰৰ নাৰীসবে কৃষ্ণক পৰমেশ্বৰ কহিলা। দেশবাসী
সবো নানা দ্ৰব্যে অৰ্চি তাকে পষ্ট কৰিল। এতেকে কৃষ্ণক পৰম দেৱতা জানি
সততে ভজা। এহি জানি নিৰন্তৰে ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোৰ্ক : দশমে পুৰনাৰীভিবীৰিতঃ শৌৰিবীৰ্য্যবঃ ।

স এৱ হাৰ্চিতো দ্ৰৱ্যৈঃ প্ৰীত্য দেশনিৱাসিভিঃ ॥

একাদশ অধ্যায়

কৃষ্ণৰ পূৰ্ণ প্ৰৱেশ

কথা : একাদশ অধ্যায়ে পূৰ্ণ-প্ৰৱেশ কহিবা। সূত্ৰে কহন্তু : শ্ৰীকৃষ্ণে আপুনাৰ আনন্ত্ৰ দেশ পায়। তাৰাৰ বিষাদ দূৰ কৰিতে পাৰ্শ্বজগা শঙ্খ বাইল। শঙ্খনাদে প্ৰজ্ঞাসব হৰিৰিত হৈয়া আগবাটি আসিলা। নানা উপায়ন কৃষ্ণক দিয়া গদগদ বাক্যে বুলিতে লাগিলা। হে স্বামী শ্ৰীকৃষ্ণ, তোমাৰ পাদ-পদ্মক সদায়ে বন্দে। যাক ব্ৰহ্মাদিয়ো বন্দে, মুমুক্শ জনৰো পৰম আশ্ৰয়, যাহাত শৰণ পশিলে কালো কিছো কৰিতে নপাৰে। তুমি আমাৰ পিতৃ, সুহৃদ, গুৰুদেৱতা ; তোমাক সেৱায়ে আমি কৃতার্থ হৈলো। তুমি নাথে নাথৱন্ত হৈলো। যাতো দেৱৰ দুৰ্লভ তোমাৰ সুন্দৰ কপক দেখিলো। যেখন আমাক এৰি হস্তিনাপুৰ মথুৰাপুৰক যাৱা, তেখনে আমাৰ ক্ষণে কোটি বৎসৰ সমান হয়। যেন সূৰ্য্য বিনে চক্ৰ অন্ধ, তেমনে আমিও অন্ধ হঞো। (শ্লোক ১—১০)

সূত্ৰে বোলন্তু : প্ৰজ্ঞাসবৰ এহিবাক্য শুনি : ভক্তবৎসল ভগৱন্তে কটাক্ষে আনন্দ কৰাই, আপুনাৰ অলঙ্কৃত পূৰ্ণ পশিলা। বহুদেৱ আদি বহুসবে কৃষ্ণ আসিবাৰ শুনি আনন্দমনে পাটহন্তী আগকৰি পঞ্চ শব্দ কৰি আগবাটি আসিলা। নট-নটীগণ গায়ন-বায়ন সবে উৎসুকে আসিলা। শ্ৰীকৃষ্ণে বহুজন পূৰ্ণজন সেৱক জনক যথাযোগ্য সৎকাৰ কৰি আশ্বাস কৰি নগৰ পশিলা। গুৰু, বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণসবো কৃষ্ণক আশীৰ্বাদ দিল। ৰাজপথে কৃষ্ণক চলিতে কুলদ্বীপসবো দৰ্শন উৎসুকে গৃহত চড়িল। (শ্লোক : ১১—২৫)

যত্ৰাপি কৃষ্ণক নিত্যে দেখে তথাপি দৰ্শনে নেত্ৰৰ তৃপ্তি নহে । যাতে লক্ষ্মীৰ নিবাস বন্ধঃস্থল, চক্ষুৰ পানপাত্ৰ মুখ, লোকপালৰ আশ্ৰয় বাহু, ভক্ত ভ্ৰমৰৰ পাদপদ্ম আশ্ৰয় । উপৰত ধৱল ছত্ৰ, দুই পাশে গুৰু চামৰ, পুষ্প বৃষ্টি, পীত বস্ত্ৰ, বনমালায়ে পথত কৃষ্ণক প্ৰকাশিলা । যদি মেঘৰ উপৰে সূৰ্য্য, দুই পাৰ্শ্বে চন্দ্ৰ, সৰ্ব্বতো নক্ষত্ৰ, মৰ্য্যো দুই ইন্দ্ৰধনু, স্থিৰ বিহুং হয় তেবে কৃষ্ণৰ শৰীৰৰ, উপমা পাই । পাণ্ডে কৃষ্ণে পিতৃগৃহ প্ৰবেশিলা ; মাতৃসবক নমিলা । তাৰাসবো হৰ্ষে বিহ্বল হৈয়া কৃষ্ণ পুত্ৰক সাৰটি কোলাত বসাই নেত্ৰজ্জলে তিয়াইলা । স্নেহত সবাবো স্তন প্ৰবিলা । পাছে আপুনাৰ ষোড়শ সহস্ৰ অষ্টোত্তৰ শত গৃহত একেবাৰে প্ৰবেশিলা । পত্নীসবো কৃষ্ণ আসিবাৰ দেখি তেখনে আসন বটাই আগবাঢ়ি গৈয়া প্ৰণাম কৰি কোলাত পুত্ৰ দিবাৰ চলে আলিঙ্গন কৰিলা । প্ৰেমে লোতক ঝড়িল । যদ্যপি কৃষ্ণ তাৰাৰ সমীপে থাকা, তথাপি তাহান চৰণ যগল ক্ষণে ক্ষণে নব । চঞ্চলা লক্ষ্মীয়ো যাক এৰিতে নপাৰে । (শ্লোক ২৬--৩৪)

সেই ভগৱন্ত উত্তম স্ত্ৰী সমূহত প্ৰাকৃত যেন ৰমিলা । বুলিলা, তেবে কেনে প্ৰাকৃত লুব্ধি । ইহাৰ উত্তৰ শুনা । যাৰাসবক দেখি মহেশো মোহ হুয়াছে, তাৰাৰ হাশু লাশু কটাক্ষে কৃষ্ণৰ মন মোহিতে নপাৰে । তাক্স অজ্ঞ জ্ঞানে স্ত্ৰীসঙ্গী বুলি মানে । ঈশ্বৰৰ ঈশ্বৰতা মায়াত থাকিলেও মায়াগুণে নোচোৱে ॥ (শ্লোক ৩৫ ৪০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে একাদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে নৰনাৰীসব দেখ : দেশবাসী পুৰবাসী জনৰো কৃষ্ণত ভক্তি ।
এতেকে যিমান পাৰা কৃষ্ণত প্ৰীতি কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : আনৰ্ভৱাসিনাং স্তুত্যা ভগৱান্ ভূৱনেশ্বৰঃ ।

প্ৰাৱিণস্তৱনং ভূত্যা ৰৈভৱং সাধু দৰ্শয়ন্ ॥

—

দ্বাদশ অধ্যায়

পৰীক্ষিতৰ জন্ম

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে পৰীক্ষিতৰ জন্ম কহিবা। শৌনকে পুছন্ত : হে সূত, যি অশ্বখামাৰ ব্রহ্মান্বে উত্তৰাৰ গৰ্ভ নষ্ট হৈল তাক পুছ দৈত্বে ৰাখিলা। তাহান জন্ম কৰ্ম মৰণ মুক্তি আমাত কহা। সূতে বোলন্ত : উত্তৰাৰ গৰ্ভ ব্রহ্মান্বে দহিতে ত্ৰীকৃষ্ণক দেখিলা : অঙ্গুষ্ঠ প্ৰমাণ শ্ৰামতন্ত্ৰ, পীতবাস, চতুৰ্ভুজ, শূৰ্ণময় কিৰীটি কুণ্ডল, আৰকত নেত্র, গদা ধৰি ৰক্ষা কৰি চৌপাশে কুৰন্ত। ব্রহ্মান্ন তেজ গদায়ে বিনাশন্ত। তাক দেখি কোন বুলি মনে বিভৰ্কিলা। কৃষ্ণে ব্রহ্মান্ন বিনাশি দশ মাসৰ শিশু চাই থাকিতে অন্তৰ্ধান হৈলা। (শ্লোক ১—১১)

পাছে সৰ্বান্নকুল লয় হৈলে পাণ্ডৱৰ বংশধৰ নাতি উপজিলা। যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা মহা আনন্দে মাজল্য কৰি ব্ৰাহ্মণ সহিতে জাতকৰ্ম কৰিলা। ব্ৰাহ্মণক ভোজন কৰাইলা। ব্ৰাহ্মণসবো দক্ষিণা পায়্য তুষ্ট হৈয়া ৰাজাক বোলন্ত : হে মহাৰাজ যুধিষ্ঠিৰ, ওহি শুদ্ধ ছৱাল গৰ্ভতে ব্রহ্মান্ন তেজে মৰিছা। কৃষ্ণে তাৰেক কৃপায়ে ৰক্ষা কৰিলা। এতেকে বিষ্ণুৰাং নাম হোক। আত কিহো সংশয় নকৰিবা। মহাৰাজা মহা ভাগৱত হুইবা। (শ্লোক ১২—১৭)

ইন্ধাকু সম প্ৰজা পালিবা। ৰামচন্দ্ৰ সম ব্ৰহ্মণ্য সত্যবাদী হুইবা। শিবি ৰাজা সম তেজস্বী হুইবা। অগ্নি সম সুৰ্দ্দৰ্শ, সাগৰ সম দ্ৰুন্তৰ, সিংহসম বিক্ৰম হুইবা। পৃথিৱীসম সহিবা। সমভাৱে ব্রহ্মা, প্ৰসাদে ৰুদ্ৰ, আত্ৰয়ে বিষ্ণু সম হুইবা। ৰস্তিদেব সম উদাৰ, যযাতি সম ধাৰ্মিক হুইবা। ধৈৰ্য্যে বলি সম,

প্ৰহ্লাদ সম হৰিভক্ত হইবা । তিনি অশ্বমেধ কৰিবা, সাধুৰ সেৱক হইবা ।
পুত্ৰসব উপজাইবা, দুৰ্জ্জন দণ্ডিবা, ধৰ্ম্ম-পৃথিৱীৰ অৰ্থে কলিক নিগ্ৰহিবা । পাছে
বিপ্ৰ-পুত্ৰৰ শাপে তক্ষকত হস্তে আপুনাৰ মৃত্যু শুনি বিষয়-সঙ্গ এৰি হৰিক
ভজিবা । শুক মুখে জ্ঞান পায় গঙ্গাত দেহ এৰি বৈকুণ্ঠ পাইবা । স্মৃতে কহন্তু :
এহি কথা কহি ব্ৰাহ্মণ সবে দক্ষিণা পায় গৃহক গৈলা । পাছে তাহান পৰীক্ষিত
নাম হৈল । যাতো গৰ্ভদণ্ড কৃষ্ণক লোকত পৰীক্ষিল । (স্কন্ধ ১৮—৩০)

সিটো ৰাজকুমাৰ গুৰু পক্ষৰ চন্দ্ৰ সম বাঢ়িলা । পিতামহ সবে চৌষষ্টি
কলা শিখাইলা । পাছে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য বন্ধু-বধ ভয়ে অশ্বমেধ কৰিতে চাস্ত ।
ধন নাটে নিমিত্তে মনত গুণন্ত । কৰ দণ্ডৰ ধনে পৰিজন পুষিবে লাগে ।
পাছে ৰাজ্যৰ চিন্তা দেখি ভগৱন্তে উপায় দিল । সেই উপায়ে ভ্ৰাতৃসবে মৰুত
ৰাজ্যৰ যন্ত্ৰাৱশেষ ধন আনিলন্ত । সেই ধনে সন্তাৰ কৰি কৃষ্ণক মাতি আনি
অশ্বমেধ কৰিলা । কৃষ্ণে তিনি ক্ৰতুৰ যশ শত ক্ৰতুৰ সম বিস্তাৰিলা । পাছে
সবাকৈ সম্বুধি দ্বাৰকাক গৈলা । (স্কন্ধ ৩১—৩৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে দ্বাদশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসব দেখ, কৃষ্ণৰ ভক্তবৎসল গুণ । গৰ্ভতো প্ৰবেশি ৰক্ষা কৰন্তু ।
এতেকে তান ৰূপালু গুণ দেখি সততে ভক্তি কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

স্কন্ধ : ৱিষ্ণোঃ স্বভক্ত পাতিত্বং পৰীক্ষিতক্ষণাদিভিঃ ।

দ্বাদশে দৰ্শিতং সাক্ষাদ্ভিৰ্যদৃষ্ট্যা দ্বিজাতিভিঃ ॥

— — —

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়

ধূতৰাষ্ট্ৰৰ নিৰ্গম

কথা : ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ে ধূতৰাষ্ট্ৰৰ নিৰ্গম কহিবা। স্মৃতে কহন্তু :
বিভূৰে তীৰ্থ-যাত্ৰা কৰিতে মৈত্ৰেয়ত হন্তে ইশ্বৰ কৃষ্ণক সাক্ষাতে জ্ঞানি তাহান
একান্ত ভক্ত ছয়া হস্তিনাপুৰক আসিলা। বিভূৰ আসিবাৰ শুনি ধূতৰাষ্ট্ৰ
যুধিষ্ঠিৰ প্ৰমুখ্যে সবে জ্ঞাতি আগবাঢ়ি গৈয়া যথাযোগ্য সংকাৰ কৰিলা।
পাছে যুধিষ্ঠিৰে আসনে বসাই পাদ-প্ৰক্ষালন কৰি পঞ্চামৃতে ভোজন কৰাইলা।
বিশ্ৰান্ত ছয়া মহা মুখে বসিলে সবাবে আগতে যুধিষ্ঠিৰে পুছন্তু :
(শ্লোক ১—৭)

হে খুড়া, তুমি আমৰা সবক সুমৰা। যাতো আমি তোমাৰ ছায়াত
বাঢ়িছি। নানা আপদতো ৰাখিছা। আৰো তুমি পৃথিৱী ফুৰিতে কেমনে
বৰ্জিলা। কোন কোন তীৰ্থক্ষেত্ৰ ফুৰিলা। তীৰ্থক কৃপায়েসে তোৰাৰ তীৰ্থ যাত্ৰা।
আপুনাৰ কাৰ্য্য নাই, যাতো তোৰা মহা ভাগ্যবন্ত। হৰিক হৃদয়ে ধৰিছা,
এতেকে তোমাৰ পৰশে তীৰ্থো পবিত্ৰ হয়। আমাৰ মুহুৰ্দসৰ দ্বাৰকাত কুশলে
আছে। আক তুমি দেখিছা বা শুনিছা। (শ্লোক ৮—১১)

স্মৃতে বোলন্তু : ৰাজা এহি কথা পুছিলে বিভূৰে যত্ৰ কুলৰ ক্ষয় বিনে সবে
কহিলা। যাতো মহন্তসবে পৰৰ দৃষ্ট দেখিতে নাপাৰে। কতো দিন ভহিতে
বৰ্জিলা। তাৰায়ো দেৱক যেন সংকাৰ কৰিলা। বড় ভাই ধূতৰাষ্ট্ৰকো

উপদেশ দিলা। যাতো যমৰাজা মাণ্ডব্য ঋষিৰ শাপে জন্মিছা। একদিনা বিহুৰে ধৃতৰাষ্ট্ৰক বোলন্ত : হে মহাৰাজা, সত্বেৰে গৃহৰ ববৱা। দেখ ভয়ে পাইলৈ আৰ প্ৰতিকাৰ কেয়ো কদাচিতো কৰিতে নপাৰে। কিন্তু সেই কালে পুত্ৰ সবাকো সংহৰে। বুলিবা ধন-সৰ্বস্ব কেমনে এৰি যাইবো। তাত শুনা : কালে পাইলৈ প্ৰিয়তম দেহো পৰিবেক, আউৰ ধনাদিক কে গণে। (শ্লোক ১২—২০)

তোমাৰ পিতৃ ভ্ৰাতৃ মুহুৰ্দ পুত্ৰ মৰিল, বয়সো গৈল, বৃদ্ধ ভৈলা, আৰ জীৱাৰ কি ফল। যি ভীমে তোমাৰ শত পুত্ৰ মাৰিলে তাহান অন্নত কি কাৰ্য্য। আঠেক অপকাৰ কৰিছা। তাঠেৰ অন্নে কি কাৰ্য্যে আউৰ বৰ্তিবে লাগে। তথাপি তোমাৰ দেহ জৰা অৱস্থায়ে জীৰ্ণ হৈল। ইদানীকো গৃহ এৰি বন গৈয়া হৰিক চিন্তি দেহ এৰা। স্মৃতে বোলন্ত : এমনে বিহুৰৰ প্ৰবোধ শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজা স্নেহপাশ ছিন্দি তেখনে গৃহৰ ববাই হিমবন্তক গৈলা। তাক জানি পতিব্ৰতা গান্ধাৰীয়ো লগতে গৈলা। (শ্লোক ২১—৩০)

পাছে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা প্ৰভাতে নিত্য কৰ্ম কৰি তাৰাক প্ৰণামিতে গৃহ প্ৰবেশিলা। নেদেখি শক্তি মনে সঞ্জয়ত পুছিল। সঞ্জয়ে বোলন্ত : মণ্ডি কিছো বাৰ্তা নজানো, যাতো বঞ্চিত হৈলো। আত অনন্তৰে উদ্ভক সহিতে নাৰদ আসিলা। ৰাজা নাৰদক দেখি পূজা কৰি পুছন্ত : হে নাৰদ, আমাৰ পিতৃমাতৃসবৰ বাৰ্তা নজানো। কুন ঠাই গৈল আক সৰ্বজ্ঞ তুমি কহ। (শ্লোক ৩১—৪০)

নাৰদে বোলন্ত : হে মহাৰাজ, তুমি কাহাকো লাগি শোক নকৰিবা। যাতো ঈশ্বৰাধীন সকল জগত। আৰো আত্মা নিত্য, দেহ নশ্বৰ, ব্ৰহ্ম শুদ্ধ, এতেকে অজ্ঞানকৃত শোক এৰা। আপুনি কালকৰ্ম-গুণাধীন। কেমনে আনক বাখিবা। যাতো জীৱে জীৱৰ জীৱিকা হৈয়া আছে। এতেকে জানিবা সৰ্বৰূপে ভগৱন্ত প্ৰকাশ কৰা। সেই ভগৱন্ত ছাৰকাৰ কৃষ্ণ, তেঞু দেৱৰ সকলো কাৰ্য্য কৰিলা। কিছো মাত্ৰ অৱশেষ আছে। পাছে বৈকুণ্ঠ যাইবা, তেবে তোৰায়ে চলিবা। (শ্লোক ৪১—৫০)

এমনে শোক নিবাৰি ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ কথা কহন্ত। বিহুৰে ধৃতৰাষ্ট্ৰ গান্ধাৰীক হিমন্তৰ দক্ষিণ ভাগে সপ্তশ্ৰোতাক নিলা। তথায়ে অষ্টাঙ্গ যোগ আচৰি দেহ এৰি গতি পাইবা। তাক কিছো বিয়ি নকৰিবা। গান্ধাৰীয়ো ভাঙে

অজ্ঞগমন কৰি মৰিবা ; বিচুৰো ভীৰ্ষ কৰিতে যাইবা । নাৰদে এহি কথা
কহি ডব্বক সহিতে স্বৰ্গক গৈলা । যুধিষ্ঠিৰো নাৰদৰ বাক্যে শোক ভেজিলা ।
(শ্লোক ৫১ - ৬০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ প্ৰথমস্কন্ধে ত্ৰয়োদশোহধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : পুত্ৰমিত্ৰগৃহাদীনান্ হৃৎখদন্তঞ্চ নশ্বৰম্ ।

যুতৰাষ্ট্ৰাখ্যাসান্কাহুত্ৰমশ্বিন ত্ৰয়োদশে ॥

চতুৰ্দশ অধ্যায়

যুধিষ্ঠিৰৰ চিন্তা

কথা : চতুৰ্দশ অধ্যায়ে যুধিষ্ঠিৰৰ চিন্তাত অৰ্জুন আসিবা । কদাচিত্ত
অৰ্জুন দ্বাৰকাক গৈয়া সাত মাহ নাসন্ত । পাছে যুধিষ্ঠিৰৰাজ লোকৰ স্বভাৱ দেখি
ভীমক বোলন্তু : হে ভীমসেন, শ্ৰীকৃষ্ণৰ অভিপ্ৰায় জানিতে অৰ্জুন দ্বাৰকাক
গৈল । সাত মাস ভৈল, কিবা কাৰণে নাসন্ত তাক নজানো । কিবা নাৰদে
কথিত কৃষ্ণ বৈকুণ্ঠক যাইবাৰ কাল ভৈল । (শ্লোক ১—৮)

যাতো নানা দাকণ বিমজ্জল দেখো । মোৰ বাম বাহু উক আখি কন্দে ।
হৃদয় কম্পে । এমনে স্বৰ্গ পৃথিৱীতে নানা বিমজ্জল দেখো । এতেকে আমাৰ
কিবা ছন্দ দেখাৱে আন কিছো নহে, সৰ্ব্ব পুৰুষাৰ্থ হেতু শ্ৰীকৃষ্ণ, তান বিয়োগ
বিনে এতৈক বিমজ্জল নঘটে । নিশ্চয়ে জানিলো শ্ৰীকৃষ্ণ পদ পৃথিৱী হ'ল হৈল ।
(শ্লোক ৯—২১)

এমানে ৰাজ্য চিন্তা কৰিতে দ্বাৰকাৰ পৰা অৰ্জুন আসিয়া ৰাজ্যৰ চৰণত পৰিল। তাক আতুৰ, অধোমুখ, কান্দিহীন দেখি সভাৰ মাজতে পুছন্ত : হে অৰ্জুন, দ্বাৰকাপুৰত আমাৰ বন্ধুসবো মুখে আছন্ত, শূৰ মাতামহ, মমা বন্ধুদেৱ কুশলে আছন্ত। উগ্ৰসেন ৰাজ্য জীৱন্ত, অক্ৰুৰ আদি জ্ঞাতিসব কুশলে আছা। ৰামকামঅনিকন্ধৰ কুশল। আনো কৃষ্ণ পুত্ৰসবৰ বাৰ্তা ভাল। উদ্ধৱ আদি কৃষ্ণ-ভক্ত মুখে আছা। ভক্তবৎসল ভগৱন্ত দ্বাৰকা পুৰত মুখৰ্শা সভাত লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে আছন্ত, যাৰ বাহু দণ্ডক আশ্ৰয় কৰি যত্নবীৰসব পৰম আনন্দে ক্ৰীড়ন্ত। যাৰ পদসেৱা মাত্ৰে সত্যভামা আদি জ্ঞীগণো শচীৰ পাৰিজাত আদি আনিয়া ভোগ কৰে। (শ্লোক ২২—৩৮)

হে বাপু অৰ্জুন, তোৰ শৰীৰ আৰোগ, কেনে কান্দিহীন হৈলি। কিবা ছুখ পাইলি, কিবা অন্মায় কৰিলি, কিবা অধমত পৰাজয় হৈলি, কিবা প্ৰিয়তম কৃষ্ণ বিয়োগ হৈল। আত পৰে তোৰ বিষাদৰ কাৰণ নঘটে॥ (শ্লোক ৩৯—৪৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে চতুৰ্দশোহধ্যায়ঃ।

সব লোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : প্ৰেষ্ঠকৃষ্ণং বিনানিষ্টমিষ্টমিষ্টমুহুজ্জনম্।

স্পষ্টং বিনিষ্টভূপালৱাচা চতুৰ্দশোহস্থিতম্॥

— — —

পঞ্চদশ অধ্যায়

পাণ্ডৱৰ প্ৰয়াণ

কথা : পঞ্চদশ অধ্যায়ে পাণ্ডৱ প্ৰয়াণ কৰি বা । সূত্ৰে বোলন্ত : এমানে
ৰাজা নানাভাৱে শঙ্কিলে, কৃষ্ণক চিন্তি উত্তৰ দিবাৰ নপাবিলা, যাতো কৃষ্ণ
বিৰহে কৃষ্ণ হৈয়াছে । মুখো শুখাই আছে । পাছে লোতক মলছি অদৃশ্য
কৃষ্ণৰ স্নেহে আকুল হৈয়া আহান সৌজত সখ্য মৈত্ৰী স্মৰি গদগদ বচনে ৰাজাক
বোলন্ত : (শ্লোক ১—৪)

হে মহাৰাজ, যাৰ ক্ষণ বিয়োগে লক্ষ্মৰ মৃত্যু সমান হয়, সেই বান্ধৱ
কৃষ্ণে বঞ্চিত হৈলো । এতেকে মোৰ কান্ধি টুটিল । আবে উপকাৰ নবন্ত ।
যাক আশ্ৰয় কৰি ৰাজাগণ মাজে মন্ত্ৰ কাটি, দ্ৰৌপদীক পাইলো । যাৰ
সহায়ে ইন্দ্রৰ খাণ্ডব বনক অগ্নিকো দিলো । আৰো দেবগণ সমে ইন্দ্রকো
জ্বিনিলো । ময়দানৰ বাখি দিব্য সভা পাইলো । আৰো যাৰ তেজ্ঞে ভীমে
জবাসন্ধ বধি ৰাজাগণ মেলাইলো । যাৰ প্ৰসাদে লক্ষ্মক ৰাজ্যো কৰ দিলো ।
ৰাজসূয় যন্ত কৰিলো । আৰো দ্ৰৌপদীৰ কেশত হুংশাসনে ধৰিলে : তেজ্ঞে
চৰণত পৰি কান্দিলা । এতেকে কোঁৱক মাৰি তাৰাৰ স্ত্ৰীক বিধবা কৰিলো ।
বনতো অৱশেষ শাক ভুঞ্জি দুৰ্ব্বাসা শাপত হন্তে বাখিছো । (শ্লোক ৫—১১)

যাৰ তেজ্ঞে যুদ্ধত মহেশক বিস্ময় কৰাইলো । পাণ্ডপাত অস্ত্ৰ দিলো,
আনো দেবগণে আপুনাৰ অস্ত্ৰ দিলো । এহি শৰীৰে ইন্দ্রৰ অৰ্দ্ধাসন পাইলো ।
যাৰ প্ৰভাৱে মোৰ বাহুবলক নিবাতকবচ দৈত্য বধিতে ইন্দ্রাদি দেৱো আশ্ৰয়
কৰিলে । যাক বান্ধৱ মানি উত্তৰ গোত্ৰহত কুক সৈন্ত সাগৰত একে বধে

তৰিলো। বীৰ সবাকো মোহ কৰি মুকুট পাণ্ডবি আনিলো। মোৰ সাৰথি হৈয়া ভীষ্ম দ্রোণ কৰ্ণ আদি বীৰ সবৰ আয়ু উৎসাহ বল শক্তি চক্ষুয়ে হৰিলা। যুদ্ধত বীৰসবৰ অস্ত্ৰে মোক মুচুইলো, যাতো বান্ধৱে বন্ধা কৰিলা। সেই ভগৱন্ত কৃষ্ণে বঞ্চিত হৈলো। আবে আপুনাৰ অপৰাধ স্বৰস্ত। যাৰ পাদপদ্মক ব্ৰহ্মাদিয়ো ভজে। হেন কৃষ্ণক মঞি কুমতি সাৰথি কৰিলো। সখি বুলিয়ো নানা পৰিহাস উপালম্ব কৰিলো। সেই অপৰাধ-সৰো ঈশ্বৰ ছয়ো সহিলা। সেই প্ৰিয়তম কৃষ্ণে বঞ্চিত হৈলো। তাহাৰ যোৱা হাজাৰ পত্নী ৰাখি আনিতে হুষ্ট গোৱালগণে মোক পৰাজয় কৰিলেক। (শ্লোক ১২—২০)

কৃষ্ণ বিনে মোৰ সেই ধনুশৰ ৰথ ভয়ত হোম যেন নিৰ্মল হৈল। যত্ৰ-বংশো বিপ্ৰ শাপে মোহ হৈয়া বাকলী সুৰাপান কৰি অস্ত্ৰে অস্ত্ৰে যুদ্ধ কৰি সবে মৰিল। পৰমার্থত ভগৱন্তে যত্ৰকুল সংহৰি ভূতাৰ হৰিলা। ইদানিক শ্ৰীকৃষ্ণৰ হস্ত কটাক্ষ পৰিহাস বাক্য স্বৰি মোৰ হৃদয় দহে। বাক্য মনো হৰিল। আৰ কিছো কৰিতে নপাবো। (শ্লোক ২১—২৭)

এমনে অৰ্জুনৰ কৃষ্ণ পাদপদ্ম স্মৰিতে মন নিৰ্মল হৈল। ভক্তিত ঈশ্বৰ প্ৰকাশ পাইল। শোক মোহ গুচিল। জীৱনমুক্ত হৈলা। কুন্তীয়ো কৃষ্ণৰ বৈকুণ্ঠ পয়াগ, যত্ৰকুল নাশ শুনিয়া একান্ত ভক্তিয়ে কৃষ্ণক চিন্তি দেহ এৰি তাহাকে পাইল। যুধিষ্ঠিৰো কৃষ্ণৰ এমন কথা শুনি লোকভো কলি প্ৰবেশিবাৰ দেখি স্বৰ্গে চলিতে মন কৰিলা। হস্তিনাপুৰত জম্বুদ্বীপৰ ৰাজ্য পৰিকীৰ্তক পাতিলা। মথুৰাপুৰত শ্ৰবসেন দেশৰ ৰাজ্য বজ্জক পাতিলা।

(শ্লোক ২৮—৩৯)

পাছে বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ এৰি কানিকঙ্কা পিন্ধি নিৰহঙ্কাৰ হৈলা। কৃষ্ণক হৃদয়ত ধৰি জড় পিণ্ডাচৰ বেণে উত্তৰ দিশক গৈলা। তাহান ভ্ৰাতৃ-গণ মন নিয়ম কৰি কৃষ্ণক হৃদয়ত ধৰি পাছতে লড়িলা। কৃষ্ণৰ ভক্তিয়ে সবাতো মন নিৰ্মল হৈলা। হৃদয়তে কৃষ্ণক দেখিলা। পাছে দেহ এৰি পাৰিষদ হৈয়া বৈকুণ্ঠক গৈয়া কৃষ্ণৰ একান্ত ভক্ত হৈয়া ৰহিলা। দ্ৰৌপদীয়ো পাকপতিক যাইবাৰ দেখি কৃষ্ণক দেখিতে একান্ত মতি দিয়া কৃষ্ণকে পাইলা। বিহ্বৰো প্ৰভাস ক্ষেত্ৰক যাদা দেহ এৰি পুত্ৰ যম হৈলা। বুলিবা-পাণ্ডৱসব কৃষ্ণক দেখি স্নেহ ভক্তি কৰি গতি পাইলা। আঠেৰ লোকৰ কিবা হোক

ইহাও শুনা। এই কৃষ্ণ কথা শুনায়ে অৱশ কীৰ্ত্তন কৰি সেই গতি পাবো।
আত কিছো সংশয় নাই। (শ্লোক ৪০—৪১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে পাণ্ডৱপ্ৰয়াণং নাম পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ।

সামাজিক সব ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : বিনা শ্ৰেষ্ঠতমং কৃষ্ণং নানন্দাস্পদমাস্পদম্।

পঞ্চপাণ্ডৱভাৰ্য্যৈঃ স্মৃটপঞ্চদশে দ্বিত্বম্ ॥

ষোড়শ অধ্যায়

ধৰ্ম্ম-পৃথিৱী সংবাদ

কথা : ষোড়শ অধ্যায়ে ধৰ্ম্ম-পৃথিৱীৰ সম্বাদ কহিবা। স্মৃতে বোলন্ত :
পাছে পৰম বৈষ্ণৱ পৰীক্ষিত ৰাজা ব্ৰাহ্মণ-শিষ্যয়ে পৃথিৱী পালিলা।
উত্তৰৰ হুহিতা ইবাৱতী কন্যাক বিবাহ কৰিলা। তান্ত জয়েজয় আদি চাৰি
পুত্ৰ হৈলা। তিনি অশ্বমেধ কৰিল। যাতে দেৱগণ প্ৰত্যেকে আসিছিল। বিধি-
জয়ত কলি নিগ্ৰহিলা। (শ্লোক ১—৪)

শৌনকে পুছন্ত : হে স্মৃত, পৰীক্ষিতে কেনে কলিক নিগ্ৰহিলা।
যাতো শূদ্ৰ হৈয়া ৰাজ্যচিহ্ন ধৰি গোক চৰণে প্ৰহাৰে। আক আমাত
কহিয়োক। যদি বিষ্ণু-বৈষ্ণৱৰ কথা শ্ৰৱণ হয়, আত বিনে আন মিথ্যা
কথাত কি কাৰ্য্য। যাতে লোকৰ আন কথায় বথায় আয়ু যাই।
এতেকে আমাৰ সত্ৰ পাতিবাৰ ফল হৰি-কথা শ্ৰৱণে। (শ্লোক ৫—১০)

স্মৃতে বোলন্ত : যেখন পৰীক্ষিত ৰাজা নিজ ৰাজ্যত কলি প্ৰক্ষেপ
কথা শুনিলা, তেথনে ধনুশৰ ধৰি ৰথত চড়ি চতুৰঙ্গ দলে সাজি দিবিজয়
কৰিতে গৈলা। অল্পক্ৰমে নব বৰিষ জিনি কৰতাৰ লৈলা। সেই সেই

ববিষত আপুনাৰ পিতামহসৰ হৰিভক্তি শুনি, আপুনাকো ব্ৰহ্মান্বত .
হস্তে কৃষ্ণে বাধিবাৰ শুনি মহা সন্তোষে তাবাসবক বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা ।

(শ্লোক ১১—১৬)

আবো পাণ্ডৱসৰ্বত শ্ৰীকৃষ্ণৰ স্নেহ অনুবৰ্তন শুনি আপুনিয়ো কৃষ্ণ-চৰণত
ভক্তি কৰিল। এমনে ৰাজা হৰি- ভক্তি কৰিতে সমীপতে যি আশ্চৰ্যা
ভৈলন্ত তাক শুনা । ব্ৰহ্মৰূপ ধৰ্ম একপাদে কুবন্ত, গোকপা পৃথিৱীক সলোভক
দেখি পুছন্ত : হে কল্যাণী, তোমাৰ দেহত কিছো ব্যাধি নেদেখো । তথাপি
ম্লান মুখ দেখি মনে চিন্তা কৰা হেন মানো । তাৰ কাৰণ কল্পি পুছন্ত :
তোমাৰ স্বামী কি বিদূৰ গৈল, কিবা একপাদ দেখি মোক শোক কৰা,
কিবা কলিত অনেক অগ্নায় হইবে তাকে চিন্তা । কিবা কালৰ কালে
সৌভাগ্য হবিল। কিবা কৃষ্ণ-বিয়েগে তাহান লীলাক শ্ৰমৰি খেদ কৰা,
যি লীলায়ে মোক্ষকো তুচ্ছ কৰে । (শ্লোক ১৭—২৫)

পৃথিৱী বোলন্ত : হে ধৰ্ম, তুমি কি কথা পুছিলা আৰু আপনি জানা ।
তথাপি কহো : যাৰ প্ৰসাদে চাৰিপদে আছিল, যাহাত সকলে গুণ আছে,
লক্ষ্মীৰো নিবাস, হেন কৃষ্ণে বঞ্চিত লোকক শোক কৰো । তুমাবো তিনি
পদ টিটুবাৰ দেখি চিন্তা কৰো । আৰ সকললোকক পাপ কলিয়ে পাইবাৰ
দেখি খেদ কৰো । (শ্লোক ২৬—৩১)

সৰাতো কৰি কৃষ্ণ-বিবহ দুঃসহ । ব্ৰহ্মাদিয়ো লক্ষ্মীৰ কটাক্ষ আশায়
বহুকাল তপ কৰন্ত । সি লক্ষ্মীয়ো যাৰ পাদ-পদ্মক ভজন্ত । মঞো
তাহান ধ্বজ-বজ্ৰাদি চিহ্নবৃত্ত পদে অলঙ্কৃত হৈয়া তিনিও লোকত প্ৰকাশ
কৰিলো । পাছে গৰ্ভ কৰিবাৰ দেখি মোক প্ৰভু এৰি গৈলা । যি ভগৱন্তে
অশ্বৰ ৰাজাক মাৰি মোৰ ভাৰ হবিল, তুমাবো চাৰি পাদ পূৰ্ণ কৰিলা ।
যাৰ হস্ত কটাক্ষ বাক্যে মানিনীৰো মান হৰে, যাৰ পদে অঙ্কতি হৈয়া ময়ো
ৰোমাঞ্চিত হঞু, তাহান বিবহ কোনে সহিবেক । সূত্ৰে বোলন্ত : এমনে
ধৰ্ম-পৃথিৱী কৃষ্ণ-কথা কহিতে পৰীক্ষিত ৰাজা লাগ পাইলন্ত ।

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ প্ৰথমস্কন্ধে ষোড়শোহধ্যায়ঃ ।

সকলোক ডাকি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : কৃষ্ণবিলেবসন্তপ্ততুমিধৰ্মকথায়তে ।

ষোড়শে কবিতা কৃষ্ণকথা মোক্ষৰসাত্মক ॥

সপ্তদশ অধ্যায়

কলি নিগ্রহ

কথা : সপ্তদশাধ্যায়ে কলি-নিগ্রহ কহিবা ।

সূত্রে বোলন্ত : তথ্যে বাজা, গৌবুগল বাজবেশধৰ শূজক দেখিলা ।
গুৰুৰ্ণ বৃষ ভয়তে কল্পে, এক পাদ মাত্ৰ আছে । আৰো শূজ্বে কোবাবে ।
ধেহুৰো বংস নাই, হুস্থত কান্দতে কুশ হইয়াছে । শূজ্বে লাখিয়াৱে ।
এমন দেখি বাল্মীকি বথত থাকি ধনুশৰ ধৰি পুছন্ত : অৰে কোন তঞি, কেনে
মোৰ বাজ্যত ছায় কৰস । আজি ভোক বধিবো । (শ্লোক ১-৬)

হে বৃষ, 'ম' কোন, কোনে তোমাৰ তিনি পাদ ভাঙিলে তাক কহ ।
তাৰ আজি বাহ কাটিবো । যাতে আমাৰ কীৰ্ত্তিকে নষ্ট কৰিলেক ।

(শ্লোক ৭-১৬)

ধৰ্ম্মে বোলন্ত : হে মহাবাজ, তোমাৰ হুস্থিতৰ হুস্থ নিবাৰণ যুক্ত
হয় । কিন্তু আমি যাৰ হস্তে হুস্থ পাঞো তাক নানা বাদীৰ বাদে মোহ
হৈয়া নজানো । যাতে যোগীসবে হুস্থৰ কাৰণ আত্মাক কহে । দৈৱজ্ঞসবে
গ্ৰহক কহে । মীমাংসকসবে কৰ্ম্মক কহে । বোধসবে স্বভাৱক কহে ।
ভক্তসবে ঈশ্বৰক কহে । এতেকে আমি নিশ্চয় কৰিতে নপাবো । আক
আপুনি বিচাৰ কৰা । সূত্রে বোলন্ত : ধৰ্ম্মৰ এহি বাক্য শুনি বাজা
মনত্ৰ জানিয়া বোলন্ত : তুমি বৃষৰূপ ধৰ্ম্ম, যাতে পাপীকো জানিয়ো নকহিলা ।
কহিলেও আশ্বুনি পাপী হয় । তোমাৰ তপ, শৌচ, দয়া, সত্য, এহি চাৰি-

পদ সত্য যুগত আছিল। অধৰ্ম্মে তিনি পাদ নাশ কৰিলে, আবে এক পাদ মাত্ৰ আছে। তাকো কলি নষ্ট কৰিতে চাৰে। এঞা গোকপা পৃথিৱী, যাৰ মহাভাৰ কৃষ্ণে হৰিলা। ইদানিক তান বিয়োগে শোক কৰা হে ধৰ্ম্ম, তুমি খেদ নকৰিবা। মঞি থাকিতে তোৰাৰ কিছো ভয় নাই। (শ্লোক ১৭—২৭)

সূত্ৰে বোলন্ত : এমনে ছইকো আশ্বাস কৰি কলিক কাটিতে খড়্গ ধৰিলা। কলিয়ো কাটিবাৰ দেখি মহা ভয়ে তেখনে ৰাজচিহ্ন এৰি ৰাজ্যৰ চৰণত দণ্ডবতে পৰিলা। ৰাজ্যো শৰণাগত দেখি নকাটি বোলন্ত : অৰে ছষ্ট কলি, আউৰ মোত হস্তে তোৰ মৰিতে ভয় নাই। কিন্তু মোৰ ৰাজ্যত নাথাকিব। তঞি ৰাজ্যত থাকিলে তোৰ গোষ্ঠী অধৰ্ম্ম অন্মায় দণ্ড কপট ৰাজ্যত হৈবেক। এতেকে এখনে স্তচ। আৰো যি ৰাজ্যত হৰিভক্তি শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, তাত কদাচিতো নাথাকিব।

(শ্লোক ২৮—৩৪)

সূত্ৰে বোলন্ত : মহা ভয়ে কম্পমান হৈয়া কলি বোলয় : হে মহাৰাজ, মই গুহা গহবত থাকিতেয়ো তোমাত হস্তে ভয় লুপ্তচিহ্ন। এতেকে নিৰ্ণয় কৰি থান দিয়োক। যাত সপৰিবাৰে নিৰ্ভয়ে থাকিম। পৰীক্ষিতে বোলন্ত : জুৱা পাশা মত্ৰপান স্ত্ৰী সূৰ্ণ প্ৰাণীহিংসা স্থানত সপৰিবাৰে নিৰ্ভয়ে থাক। সূত্ৰে বোলন্ত : এহি পাঞ্চ ঠাইত কলি সপৰিবাৰে বঞ্চিল। এতেকে যি আপুনাৰ কুশল চাৰে : সি এতেক ঠাইত ন প্ৰৱৰ্ত্তিব। স্ত্ৰী সূৰ্ণতো আসক্তি নকৰিব। ৰাজ্য এহিমতে কলিক নিগ্ৰহি ধৰ্ম্মৰ তিনি পাদ জোড়াইলা। লোকতো হৰিভক্তি প্ৰৱৰ্ত্তাইলা। পাছে মহাৰাজা মহা সূত্ৰে হস্তিনাপুৰত ৰাজ্য কৰিলা। যাৰ কালতে তোৰায়ে এহি সত্ৰ পাতিছা। (শ্লোক ৩৫—৪৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে সপ্তদশোহধ্যায়ঃ ।

কলি নিগ্ৰহ নাম । হে সামাজিক সব নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : হৰিভক্তিযুতে দেশে কলিশক্তিৰ্গ্ৰিহতে ।

ইতি সপ্তদশোহধ্যায়ে কথিতং কলিনিগ্ৰহে ॥

অষ্টাদশ অধ্যায় পৰীক্ষিতৰ ব্ৰহ্মশাপ

কথা : অঠৰ অধ্যায়ে ৰাজ্যৰ ব্ৰহ্মশাপ কহিবা।

সূত্ৰে কহন্তু : যেখনে ত্ৰীকৃষ্ণ বৈকুণ্ঠক গৈলা, তেখনে কলি
প্ৰবেশিয়ো পৰীক্ষিতৰ ৰাজ্যত প্ৰভাব নকৰিলা। (শ্লোক ১ ৬)

যাতো ৰাজ্য মহাশুণ দেখি ছুট কলিকো নবধিলা। যাত ইচ্ছা মাত্ৰে
হৰিভক্তি হয়। পাপ পুহু কৰিলেসে হয়, আৰো হৰি-ভক্তক দেখি ভয়
কৰে। অভক্তক বাঘে যেন ধাৰে। পাছে ৰাজ্য ব্ৰাহ্মণৰ শাপে তৰ্কক
মৃত্যুতো ভয় নকৰিলা। কিন্তু সৰ্ব্ব সজ তেজি শুক মুখে কৃষ্ণক সাক্ষাত
জানি তাহাক্কে চিন্তি গঙ্গাত দেহ এৰিলা। আক বিচিত্ৰ নেদেখিবা।
যাৰা কৃষ্ণ-কথা শ্ৰৱণ-কীৰ্তন কৰে, মনে পাদ-পদ্ম স্মৰে, তাৰা মৃত্যুত ভয়
নকৰে। মঞি ৰাজ্য কৃষ্ণ-কথা যুক্ত পৰীক্ষিতৰ চৰিত্ৰ কহিলো, আন
কি বিস্তৰ কহিবো। পুৰুষৰ এইমানে কৰ্তব্য। সদায়ে কৃষ্ণ-কথা শুনিবা।
শৌনকে পুছন্তু : হে সূত, তুমি চিৰাম্ হৱা। যাতো আমাৰ কৃষ্ণ-কথায়
সংসাৰ গুচাৰে। আৰো নানান বিঘ্নি দেখি আমাৰ কৰ্ম্মতো বিশ্বাস গুচিল।
ধূমে ধূম্ৰ-বৰ্ণ শৰীৰ হৈল। এতেকে কেৱলে কৃষ্ণ-কথামত পান কৰাৱ, যাতো
যিহু-ভক্তৰ একক্ৰম সজে স্বৰ্গ মৰ্ত্য মোক্ষ সুখো ভুগ্না মুই। এতেকে সাধু-
সকল হৰিকথা শুনি তাৰ বস জানি কোনে তৃপ্তি নহৈবেক। ব্ৰহ্মা
মহেশো যাৰ গুণৰ অস্ত নপাস্ত। সেই কৃষ্ণকথা শুক-পৰীক্ষিত সন্মানে কহ।

যাক শুনি ৰাজা মোক্ষনাম কৃষ্ণ পদ-যুগল পাইলা। যাতো জ্ঞান-যোগ কৰ্ম-যোগ ভক্তি-যোগ কৰিছে। সেই ভাগৱত পুৰাণ আমাত সৱশেষ কহ। (শ্লোক ৭—১৭)

স্মৃতে বোলন্ত : অহো আজি আমাৰ জন্ম সাফল হৈল। যাতো সন্ত-সবে আদৰিলা। তোৰাৰ লগত সামান্য কথাতো মঞি অকুলীন হেন মনৰ চিন্তা গুচিল। হৰি-কথা কহিলে গুচিবেক তাক কি বুলিবো। ব্ৰাহ্মাদিকো এৰি লক্ষ্মী যাৰ চৰণ-সেৱা কৰে। যাৰ পদোদক গঙ্গায়ে সৰলোক পৱিত্ৰ কৰে। যাক ভক্তি পৰম-গতি পাই। সেই কৃষ্ণ বিনে আন কোন পৰমেশ্বৰ আছে। এতেকে তাহান কথা মতি অনুসাৰে কহো, সাবধান মনে শুনা। (শ্লোক ১৮—২৩)

একদিনা পৰীক্ষিত ৰাজা ধনু-শৰ ধৰি যুগয়া কৰিতে বনক গৈলা। যুগক খেদি ক্ষুধায়ে তৃষায়ে ভ্ৰান্ত হৈলা। জল খুজিতে শমীক-মুনিৰ আশ্ৰম গৈলা। দেখন্ত : মুনি চকু মুদি সমাধি কৰি আছন্ত। এমন মুনিতো তৃষায়ে আকুল হৈয়া জল খুজিলা। পাছে দান সমিধান একো নপাই অবজ্ঞা কৰিলে মানি ক্ৰোধ কৰিলা। ই ব্ৰাহ্মণে মিছায়ে সমাধি ধৰি মোক নামাতিলা। আৰ আজি বোল বুঝ। এহি বুলি মৰা সৰ্প ধনুৰ আগে আনি মুনিৰ গলত সৰ্প দিয়া গৃহক গৈলা। পাছে তান পুত্ৰ শৃঙ্গী বাৰ্তা পায়৷ ক্ৰোধে ছৱাল-সবৰ আগতে বোলন্ত। অহো ৰাজাৰ অন্তায় দেখা : দাস হৈয়া স্বামীক অপকাৰ কৰে। ব্ৰাহ্মণসবে ক্ষত্ৰিয়ক ৰাজা পাতিছে। সি কেনে আমাক দ্ৰোহ কৰে। হুষ্টৰ নিয়ন্তা কৃষ্ণ বৈকুণ্ঠ গৈলে, আৰা এতেক অন্তায় কৰে। আজি মঞি দণ্ডিবো। মোৰ বল দেখ। (শ্লোক ২৪—৩৫)

এহি বুলি কৌষিকী জলত আচন্ত কৰি ৰাজাক সপ্ত দিনত তৰুতে দংশোক বুলি শাপ দিলা। পাছে আশ্ৰম আসি পিতৃৰ গলত সৰ্প দেখি উচ্চ কৰি কান্দন্ত। পুত্ৰৰ বিলাপ শুনি শমীকে চকু মেলি সৰ্প গুচাই পুছন্ত : হে বালক, কেনে ক্ৰন্দন কৰস, কোনে তোক অপকাৰ কৰিলেক। পাছে শৃঙ্গী ৰাজাক শাপিবাৰ কথা কহিলা। (শ্লোক ৩৬—৪০)

তাক শুনি পুত্ৰক নিন্দা কৰন্ত। অহো হুষ্ট পুত্ৰ, কি অন্তায় কৰিলি, ৰাজাকো শপিলি, যাতো ৰাজা নষ্ট হৈলে লোকত চৌৰ খাট হইবেক। প্ৰজায়েো নানা দুখ পাইবেক। সি পাতেকে তোক পাইবেক। বিশেষত পৰীক্ষিত চক্ৰবৰ্তী ৰাজা। মহা ধৰ্মপৰ, আৰো হৰিভক্ত। মহাভাষ্য

হৈয়া আমাত জল খুজিলন্ত । আত্ম কেনে শাপ দিলি । ই পাপৰ আন
প্রায়শ্চিত্ত নেদেখি কৃষ্ণক প্রার্থন্ত : হে কৃষ্ণ, অনা অপৰাধী তোমাৰ ভক্তক
অবোধ ছয়ালে অপকাৰ কৰিলে । তাক সৰ্ব্বাখা তুমি ক্ষমা কৰা । নৃত্তে
বোলন্ত : হৰিভক্তসবো অপৰাধ কৰিলেও সমৰ্থ ছয়ো প্রতিকাৰ নকৰন্ত ।
এতেকে শমীকেও পুত্ৰৰ অপৰাধেৰে যে ভাপিত হৈলা, বাজাৰ অপৰাধ
হুণুনিলা । যাতো সাধুসৰে পৰৰ ছত্বেৰে ছত্বী হৈয়া আপুনাৰ ছত্ব হুণুণে ।
(শ্লোক ৪১—৫০)

ত্ৰীভাগৱতকথায়াং প্ৰথমস্কন্ধে অষ্টাদশোহধ্যায়ঃ ।

বিপ্ৰশাপ নাম । সৰ্বজন ডাকি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : প্ৰশ্নস্বভাগ্যসিদ্ধান্ত শাপতাপামুহুৰ্ণ নৈঃ ।

অষ্টাদশে শ্লোনিৰ্ণীতং সংকথাঙ্কৱণং নৃণাম্ ॥

উনবিংশ অধ্যায়

পৰীক্ষিতৰ বৈবাগ্য

কথা : উনৈশ অধ্যায়ে বাজাৰ বৈবাগ্য, শুকৰ আগমন কহিবা । নৃত্তে
বোলন্ত : পাছে পৰীক্ষিত বাজা গৃহক আসি স্নান-পান-ভোজন কৰি মনত
গুণন্ত : অহো মঞি কি অশ্ৰায় কৰিলো, বিনা অপৰাধে ব্ৰাহ্মণৰ গলত
শাপ দিলো । এই অপৰাধে মোৰ মহা ছত্ব হোক । তেবে সেই পাপৰ
প্ৰায়শ্চিত্ত হয় । পুত্ৰ যেন এমন অশ্ৰায় নকৰো । আৰো এখনে মোৰ বাজ্য-
ভাৰ সম্পত্তি নাশ হোক । তেবেসে ব্ৰাহ্মণ-বৈষ্ণৱক অপকাৰ কৰিতে মন
হুহিবেক । এমন চিন্তিতে শমীকৰ শিষ্যে কহিলেক : বাজা, তোমাক শূলী
শাপে সাত দিনত তক্ষকে খাইবেক । যেন পাৰা সাবধান হৱা । তাক তুনি

ৰাজা ভাল মানিলা। পাছে জয়েজয় পুত্ৰক ৰাজ্যভাৰ দিয়া বিশিষ্ট মৰণ ইচ্ছায়ে গজা তীবৰক গৈলা। সকল সঙ্গ এৰি কৃষ্ণৰ চৰণ চিন্তিতে লাগিলা। তেখেনে তীৰ্থ-যাত্ৰা চলে ৰাজ্যক দেখিতে জগত-পারন মুনিগণ শিষ্য সন্মম আসিলা। (শ্লোক ১—৮)

তাৰা সবক দেখি ৰাজা নমস্কাৰ কৰি পাচ অৰ্ঘ্য আচমন দিয়া পূজা কৰিলা। তাৰা স্মৃথে বসিলে ৰাজা পুত্ৰ প্ৰণাম কৰি অঞ্জলি ধৰি গোচৰ কৰন্ত। হে মহা মুনিসৰ, ৰাজ্যৰ মাজত আমি ধন্যতম। যাতো তোৰা আশি অনুগ্ৰহ কৰিলা। ইটো ৰাজ্যৰ পৰম দুৰ্লভ। মই পাপীৰ বিপ্ৰশাপো কৃষ্ণৰ অনুগ্ৰহে সে ভৈল। যি শাপে গৃহাসক্তো বিবৰ্ত্ত হয়। এতেকে মই কৃষ্ণত শৰণ লৈলো। (শ্লোক ৯—১৪)

আক তোৰা জানিবা, মার গজা তুমিও জানিবা : মোক তক্ষকে খাউক তাত কিছো চিন্তা নাই। কিন্তু তোৰা হৰিকথা কহিয়োক আৰো যেই সেই জন্ম হৈলেও কৃষ্ণত বতি হৌক, বৈষ্ণৱৰ সঙ্গ হৌক, ভূত দয়া নচাৰোক, এহিমানো প্ৰাৰ্থনা কৰো। স্মৃতে বোলন্ত : ৰাজা এহি নিশ্চয় কৰি গজাৰ দক্ষিণ কুলে উত্তৰমুখে কুশাসনে বসিলা। তাক দেখি দেৱতা সবে ছন্দুভি বাঢ় কৰিলা, সাধু সাধু বুলি পুষ্প বৰিষিলা। (শ্লোক ১৫—১৮)

ঋষিসবো প্ৰশংসা কৰি বোলন্ত : হে মহাৰাজা, তোমাৰ ই চিত্ৰ নহে। যাতো তোমাৰ পিতামহ পাণ্ডৱসবে কৃষ্ণক আশায়ে সার্বভৌম পদ ক্ষণেকে এৰিলা। এতেকে ৰাজা যাৱে দেহ এৰি পৰম গতি পাৱে, তাৱে আমি বহিম। ঋষিসবৰ এহি বাক্য শুনি ৰাজা পুত্ৰ প্ৰণাম কৰি হৰিকথা শ্ৰৱণ ইচ্ছায়ে বোলন্ত : হে মহা মুনিসৰ, মোক কৃপায়ে নানা থান হস্তে আসিছা। এতেকে তোৰাত মই প্ৰশ্ন কৰো। পুৰুষৰ কি সময়ত কি কৰ্তব্য, তাক নিৰ্ণয় কৰি কহিয়োক। তাত্তে কোহো যোগ, কোহো যাগ, কোহো তপ, কোহো জপ, কোহো যজ্ঞ, কোহো দান কহন্ত। সবাৰে এক মতি নহে। ৰাজ্যৰো সিদ্ধান্ত নপান্ত। তেখেনে ব্যাসৰ নন্দন ক্ৰীষ্ণকদেৱ উপসন্ন ভৈল। যাতো পিৰপেক্ষ হৈয়া যদৃচ্ছায়ে পৃথিৱী ফুৰন্ত। অবধুত বেশ দেখি লোকে চিনিতে নপাৰি ছৱালগণে আৱৰি ফুৰে। শ্যাম শৰীৰ, দিগম্বৰ, প্ৰলম্ব বাহু, নীলাকুণ্ঠিত কেশ। সৰ্বাঙ্গ সুন্দৰ, কৃষ্ণৰে সমান ৰূপ। তাত্ত দেখি তেখেনে মুনিসৰ উঠিলা। পাছে পৰীক্ষিত ৰাজা দণ্ডবতে নমস্কাৰ কৰি

অপুনি চৰণ ধুৱাইলা। পাত্ত অৰ্ঘ্য আচমনী মধুপৰ্ক দিয়া বস্ত্ৰ অলকাৰে গন্ধ চন্দন পুষ্পে ভূষিত-কৰাইলা। ধূপ-দীপ নৈৱেদ্য আগ কৰি দেহ অপাৰিলা। তাক দেখি অবোধ ছৱাল জ্বীসবে নিবৰ্ত্তিয়া গৈলা। (শ্লোক ১৯—২১)

পাছে শ্ৰীশুকদেৱ দেৱঋষি ব্ৰহ্মঋষি বাহ্মঋষিযুক্ত সভাৰ মধ্যত বসি নক্ষত্ৰৰ মাজে চন্দ্ৰ যেন প্ৰকাশিলা। শাস্ত্ৰ সৰ্ব্বদুঃ শুকক ৰাজা পুত্ৰ প্ৰণাম কৰি পুছন্ত : হে মহামুনি, কৃপায়ে আমাৰ ধানক আসি আমাক পৱিত্ৰ কৰিলা। তোমাক শ্ৰমবিলি লোক সত্যে শুদ্ধ হয়। দৰ্শন স্পৰ্শন পাদ-প্ৰক্ষালন কৰি শুদ্ধ হইবেক তাক কি বুলিবো। আজি মোত পাণ্ডৱৰ প্ৰিয় কৃষ্ণ ভূষ্ট হৈলা। তাৰাৰ প্ৰীতিৰ অৰ্থে তোমাক পঠাই মোক স্বীকাৰ কৰিলা। কৃষ্ণ কৃপা বিনে মৰণ সময়ে কেনে তোমাক দেখিলো হই। এতেকে তোমাক মই প্ৰশ্ন কৰো। পুৰুষৰ মৰণ সময়ত কি কৰ্জবা, কি অকৰ্জবা, কাক ভজিব, কি শুনিব, কি জপিব, কি চিন্তিব, আৰু মোক এখানে কহিয়োক। যাতো গৃহস্থৰ গৃহত তোমাক গোদোহন কাশ নেদেখি। স্মৃতে বোলন্ত : এমনে ৰাজা মধুৰ বচনে প্ৰশ্ন কৰিলে শ্ৰীশুবে প্ৰসন্ন হৈয়া কহিতে লাগিলা ॥ (শ্লোক ৩০—৪০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কৱিৰত্নকুতায়াং প্ৰথমস্কন্ধে উনবিংশোহধ্যায়ঃ

ৰাজাৰ বৈৰাগ্য, শুকাগমন নাম

ই স্কন্ধ এহিমনে সমাপতি। হে সামাজিকসব, এহিমনে প্ৰথম স্কন্ধৰ সংক্ষেপে সাৰ তুলি কথা নিবন্ধিলো। আত কৃষ্ণ-কথা বুলি বৈষ্ণৱ সবে বতি কৰিবন্ত। পণ্ডিত সৰ্বো মোৰ ভ্ৰম দেখি আদৰিবন্ত। সামান্য জনো আতি শূণ্য দেখি সত্যতে ধৰিবন্ত। যদি কোহো জনে হঠাৎ অৰ্থ আন দেখি নিন্দা কৰন্ত, তাকো প্ৰিয় বাক্য বলো। ভাৱ্য টীকা, পূৰ্ব্বাপৰ সম্প্ৰদায় দেখিয়ো যদি অৰ্থ আন দেখা তেবে নিন্দা কৰিবা। তথাপিয়ো মোৰ দোষ নাই। সাগৰসঙ্ক্ৰান্ত শ্ৰীভাগৱত, মঞি পৰমাণু প্ৰায়। যি কথা শুনিলা, কিন্তু জীদামোদৰৰ আজ্ঞায়ে মতি অনুসাৰে কহিলো। আৰু কহিলে শুনিলা পুত্ৰ মহাকল আছে। এহি স্কন্ধত পঞ্চম অধ্যায়ত নাৰদে কহিছন্ত। যেই সেই বাক্যো হৰিশ্চন্দ্ৰ যুদ্ধ হৈলে জগৎ পৱিত্ৰ কৰে। মহন্ত সবে ভ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰে। আৰু জানি কৃষ্ণ-কথা নিতে কহিয়োক, শুনিয়োক। যাতো কলিযুগে

ନୋକିବୋ ଜ୍ଞାନ ଯତେ ନିଷ୍ଠାବ ନାହି । ଯନ୍ତ୍ର କାୟ-ବାକ୍ୟ-ମନ ଶୁଦ୍ଧ କରିତେ କୃଷ୍ଣ
କଥା ନିରାକ୍ଷିଣୋ । ଆକ ଜ୍ଞାନି ସବଲୋକ ଡାକି ହରି ବୋଲ ହରି ॥

ସ୍ଳୋକ : ମୃଣାମାସରମୃତ୍ୟୁନାଂ ପ୍ରଥମାନ୍ତେ ନିକ୍ଷିପିତମ୍ ।
କୃତଂ କୁମ୍ଭପଳାନ୍ତୋଞ୍ଜସେରନଂ ତତ୍ତ୍ୱକଥାବତିଃ ॥
ସମାପ୍ତା ପ୍ରଥମସ୍କନ୍ଧକଥା ସଂକ୍ଷେପରୂପିଣୀ ।
ଲିଖିତା କରିବେନ ବୈଷ୍ଣବଶ୍ରୀତିଦାୟିନୀ ॥
ରନ୍ଦେ ଦାୟୋଦୟଂ ଶାନ୍ତଂ ସଂକଥାଶ୍ରବଣୋଽସୁକମ୍ ।
ଯଦାଞ୍ଜୟାମୟା କୃଷ୍ଣକଥା ଲୋକହିତେ କୃତା ॥

ପ୍ରଥମ ସ୍କନ୍ଧ ସମାପ୍ତ

— — — — —

দ্বিতীয় স্কন্ধ

প্ৰথম অধ্যায়

শ্লোক : বন্দে গৌৰিনন্দমীশানমিন্দিবানন্দবৰ্দ্ধনং ।
বৃন্দাৰণ্যকবন্দাক বৃন্দাৰকগণাবৃতম্ ॥

শ্ৰৱণ-কীৰ্তন সমে ভগৱদকণৰ থূল ধাৰণা

কথা : যাৰ নাম-কীৰ্তনে যাগ যোগাদিৰ সৰূফল, সেই পৰমানন্দ গৌৰিনন্দক নমো । প্ৰথম স্কন্ধত শ্ৰোতা বক্তাৰ জন্ম কৰ্ম প্ৰসঙ্গ সহিতে কহিলা । আৰু দ্বিতীয় স্কন্ধত দশ অধ্যায়ে সংক্ষেপে ভাগৱত কহিবা । তাত প্ৰথম অধ্যায়ে ৰাজাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কহিতে শ্ৰৱণ-কীৰ্তন সমে থূল ধাৰণা কহিবা । [শ্ৰীধৰস্বামীৰ টীকাৰ শ্লোক]

শ্ৰীশুকদেৱে বোলন্ত : হে মহাৰাজা, তুমি ভাল প্ৰশ্ন কৰিলা । যাতে লোকৰ হিত, মুক্তৰো সম্বত । প্ৰথমে অকৰ্তব্য প্ৰশ্নৰ উত্তৰ জনা : অজ্ঞানী লোকৰ অনেক অকৰ্তব্য আছে । সি কৰ্মে পুত্ৰ বৃথায়ে আয়ু যাই, যাতে দিনত অৰ্থ আৰ্জি মিছা পুত্ৰ-ভাৰ্যা পোষে, ৰাজিত মৈথুন-নিজা কৰে, আপুনাৰ মৰণ নেদেখে । এতেকে পুৰুষৰ এহিমানৈ কৰ্তব্য, ভগৱন্ত কৃষ্ণক শ্ৰৱণ-কীৰ্তন শ্ৰবণ কৰিব, যাতে হৰিশ্ৰৱণেৰে জন্মৰো লাভ, সাংখ্য যোগ স্বধৰ্মৰো ফল । অস্ত কালত শ্ৰৱণৰ পুত্ৰ কি মহিমা কহিবো ? এতেকে মুক্তসৰো হৰি-কথাত সদায়ে বৃত্তি কৰে । বুলিবা অপূৰ্ব কহিলা । ই অত্যন্ত অপূৰ্ব, যাতে ইটো শাস্ত্ৰ ভগৱন্তে কহিছা, নাম প্ৰধান, চাৰিৱৈদহুলা, কলিযুগৰ আত্মত মঞি

ব্যাসত পঢ়িলো। বুলিবা, মুক্ত হই কেনে ভাগৱত পঢ়িলা ? আত শুনা : মঞি নিগুণ ব্ৰহ্মত থাকিতেও হৰিগুণে মন টানি আনিলেক। এতেকে ভাগৱত পঢ়িলো। সেই ভাগৱত তোমাৰ আগত কহিবো। যাতে তুমি পৰম বৈষ্ণৱ, যাতে শ্ৰদ্ধা মাত্ৰে মুকুন্দত সতী মতি হয়। (শ্লোক ১—১০)

জানা ৰাজা, ইহাৰ শ্ৰৱণ-কীৰ্তনে কামীৰ কাম পূৰে, মুমুক্ষৰ মোক্ষ সাধে। মুক্তৰো এহিসে ফল। মোৰ অল্প মাত্ৰ আয়ু, আত কি কৰিবো বুলি খেদ নকৰিবা। প্ৰমত্তজনৰ অনেক আয়ুয়ে কি কাৰ্য্য সাধিলে। বিবেকীজনৰ ছই দণ্ডে মোক্ষ সাধে। ইহাত প্ৰমাণ কথা কহো। খটাজ নাম ৰাজা দেৱৰ পক্ষ হয়। অনুৰ জিনিলা। পাছে দেৱে তুষ্ট হয়। বৰ যাচিলা। ৰাজা বোলন্ত : আগে মোৰ আয়ু কহ। দেৱসবে বোলন্ত : ছই দণ্ড মাত্ৰ আছে। পাছে দেৱদন্ত বিমানে পৃথিৱীত আসি সকল সজ এৰি হৰিক চিন্তি গতি পাইল। তোমাৰ পুত্ৰ সাত দিন আয়ু আছে। এতেকে যথাযোগ্য পৰলোকৰ কৰ্ম কৰ। অন্ত কালত পুৰুষে মৃত্যুত ভয় নকৰিব, কিন্তু বৈৰাগ্য-থড়ো পুত্ৰ ভাৰ্য্যাৰ বিষয়-স্নেহ-লতা কাটিব। (শ্লোক ১১—১৫)

গৃহৰ বৰাই পুণ্য-তীৰ্থ যাইব, নিৰঞ্জন থানত আসন পাৰি বসিব, ইন্দ্ৰিয় দমিব। প্ৰাণায়ামে মন থিৰ কৰিব, হৰিৰ স্থূল ৰূপ চিন্তিব। যি বিৰাট-ৰূপত চৈধ্য ভূৱন আছে, সকল দেৱগণে প্ৰকাশে, বিৰাট বৈৰাজ নাৰায়ণক আগে অভেদ ধৰিব। পাছে নাৰায়ণক মাত্ৰ চিন্তিব, তেবে পৰমানন্দ পায়। কৃতার্থ হয়। এতেকে বিবেকীজনে সদায়ে হৰিক ভজোক, আনত মন নেনোক। (শ্লোক ১৬ ৩৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কবিসঙ্কুতায়ং দ্বিতীয় স্কন্ধে প্ৰথমোহধ্যায়ঃ।
বিৰাট কহিলো সংহৰি। আক জানি সামাজিকসৰ ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : দ্বিতীয়ে প্ৰথমধ্যায়ে নৰাণাং কৃত্যমীৰিতং।

শ্ৰৱণ-কীৰ্তনং বিশেষকৰ্ত্তব্যমতঃ পৰম ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

সূক্ষ্ম-ধাৰণা

দ্বিতীয় অধ্যায়ে সূক্ষ্ম-ধাৰণা কহিবা।

কথা : শুকে কহন্তু : হে মহাৰাজা, এই বিৰাট ধাৰণা কৰি পূৰ্বে ব্ৰহ্মা হৰিক তুষ্ট কৰাই জগত স্ৰজিলা। আবে তাৰ সাধ্য সূক্ষ্ম-ধাৰণা শুনা, যাক চাকি বেদে নানা কৰ্ম কহে। তাৰ ফলে পুৰুষে সংসাৰত কুৰে। এতেকে বিবেকীজনে আন কৰ্ম এৰি দেহ নিৰ্দ্ধাহৰ অৰ্থে মাত্ৰ যত্ন কৰিব, অধিক নকৰিব, তাকো সুখ-বুদ্ধি নেদেখিব। তাকো যদি ভ্ৰম দেখে তেবে এমনে বৰ্তিব। মাটিত নিদ্ৰা আসিলে পাটীক যত্ন নকৰিব। বাহুশিথান হৈলে গাখুত কি কাৰ্য্য? অঞ্জলি থাকিতে ঝাৰি-খুৰি কিসক লাগে? কানি থাকিতে আন বস্ত্ৰত কি ফল আছে? আৰো, পন্থত কি কানি নপাইব? গাছে কি ফল-ফুল নেদিবেক? নদী কি শুখাইবেক? পৰ্বত গহবৰ কি নিৰোধ হৈল বুলিবা? আকো নপাইলে কি কৰিবেক? তেবে শৰণাগতক হৰি কি নাৰাখিবা? তথাপি ধনৰ মদে অন্ধজনক পণ্ডিতে কেনে ভঞ্জে, ভগৱন্ত কৃষ্ণক কেনে নভঞ্জে। যাতো ভগৱন্ত আপুনি হৃদয়ত আছা, তাক নিচয় কৰি ভজিলে অযত্নে সংসাৰ শুচে। সংসাৰত তাপিত লোকক দেখি পশু বিনে কোন জনে হৰিসেৱা এৰি বিষয়-সেৱা কৰিবেক। (শ্লোক ১—৭)

এতেকে মহন্তসবে আপুনাৰ হৃদয়ত হৰিক চিন্তে। হৰিব কপ শুনা :
শ্ৰাম শৰীৰ : পীত বসন : চতুৰ্ভুজ : শঙ্খ-চক্ৰ-গদা-পদ্মধাৰী : প্ৰসন্নমুখ :

কমললোচন : নীল আকৃষ্ণিত কেশ : কিৰীটি কুণ্ডল হাৰ-অঙ্গদ-বলয়-অঙ্গুৰী-
মেথেলা-কিছিনী-নুপুৰে অলঙ্কৃত : শ্ৰীবৎস-কৌমুভ-বন-মালাযুক্ত : হস্তবদন :
সদয় নিৰীক্ষণ । এমনে সৰ্বাঙ্গ চিন্তিব । পাছে চৰণৰ পৰা আশ্র পৰ্যন্তো
একৈক অঙ্গ চিন্তিব । যাৱে ই ৰূপত শ্ৰীতি মূপজে তাৱে পূৰ্বোক্ত সুল ধাৰণাও
কৰিব । (শ্লোক ৮—১৪)

এবে যোগীৰ দেহ এৰিবাৰ প্ৰকাৰ কহো । আসন প্ৰাণায়াম ধ্যান-
ধাৰণা সমাধি কৰি নিগুণ ব্ৰহ্মত মন দিব । পাছে ছয় চক্ৰ ভেদি মূৰ্দ্ধ ফুটি
প্ৰাণ এৰি ব্ৰহ্মক পাইব । আক সত্ত্ব-মুক্তি বুলি । যদি তাৰ ভোগ্যক ইছা
থাকে, তেবে লিঙ্গ-শৰীৰে সাতো স্বৰ্গ এৰাই ব্ৰহ্মক পাইব । তাত ভোগে
বিৰক্ত হয়৷ সপ্তাবৰণ ভেদি ব্ৰহ্মক পাইব । আক ক্ৰম-মুক্তি বুলি । জানা
ৰাজ্য, এমনে মুক্তিৰো অনেক পথ আছে । ভাল পহু পুহু আকেসে বুলি, যাঁত
হস্তে পুহু হুৰিত ভক্তি হয় । বুলিবা, দেখিলেহে হৰিক ভজিবে পাৰি,
নেদেখিলে কমনে ভজিব ? ই শঙ্কা নকৰিবা, যাতে হৰি সকল জীৱৰ
অন্তৰ্য্যামী ৰূপে আছে । কাৰ্য্য দ্বাৰেহে কাৰণ জানি, জড়দেহৰ প্ৰবৃত্তিয়ে
চৈতন্য হৰিক জানিবা । এতেকে সৰ্বাঙ্গা হৰিক সকল ঠাই সৰ্বদায়ে শ্ৰৱণ-
কীৰ্ত্তন শ্ৰৱণ কৰা । যাৰা কৃষ্ণ-কথা কৰ্ণদ্বাৰে পান কৰে তাৰা বিষয়-দৃষণ
চিন্তক শুদ্ধ কৰি হৰিৰ চৰণ সমীপ পাৱে । (শ্লোক ১৫—৩৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কবিৰত্নকুতায়াম্ দ্বিতীয় স্কন্ধে দ্বিতীয়োহধ্যায়ঃ ।
আক জানি সৱ লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : দ্বিতীয়ে ভক্তি যোগৈকসংপথো মোক্ষলক্ষণে ।

উক্তঃ শ্ৰীশুকদেৱেন ৰাজ প্ৰম্বাহুসাৰতঃ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

নানাদেৱ ভজনত কৰি হৰি ভজন শ্ৰেষ্ঠ

তৃতীয় অধ্যায়ে নানাদেৱ ভজনত কৰি হৰি ভজন শ্ৰেষ্ঠ শুনি শোনকে পুছন্ত।

কথা : শুকে কহন্ত : জানা মহাৰাজা, তুমি যি পুছিলি, পুৰুষৰ মৰণ সময়ত কি কৰ্তব্য, তাক কহিলো। হৰি-ভজন বিনে আন শ্ৰেষ্ঠ নাই। আৰু নজানি লোকে নানা কামনায়ে নানা দেৱতাকে ভজে, তাৰ সবে তুচ্ছ ফল। এতেকে সকামে, নিষ্কামে, ভক্তিকামে কেৱলে তত্ত্বযোগে হৰিক ভজোক। আন দেৱ ভজিবাৰ এহি মোক্ষ ফল, যেৱে সাধুৰ সঙ্গত হৰিত লুট ভক্তি হয়। সাধুৰ সঙ্গত হৰি কথা শুনিলে অযত্নে জ্ঞান হয়, যি জ্ঞানে বাগাদি গুচে, চিন্তো প্ৰসন্ন হয়, আৰু মোক্ষকপভক্তি পাৱে। এতেকে কোননো জনে হৰিৰ কথাত ৰতি নকৰিবেক ? (গ্লোক ১—১২)

শোনকে পুছন্ত : হে সূত, পৰীক্ষিত ৰাজা শুক মুখে এই কথা শুনি আন কি প্ৰশ্ন কৰিলি, তাক আমাত কহ। অৱশ্যে হৰি কথা হয়। ছে, যাতো শ্ৰোতা বক্তা দুয়ো পৰম বৈষ্ণৱ। আমাৰ আত্ম বিফলে সূৰ্য্যে হবন্ত। তুমি হৰি-কথা কহি সাফল কৰাৱ। বলিবা, অভক্তৰো জীৱন সাফল আছে। আত শূনা, অভক্তৰো যদি জীৱন বলি, তেবে কি বৃক্ষ নিজীয়ে ? বলিবা, বৃক্ষৰ নিশ্বাস নাই। তেবে কি তাখি নিশ্বাস নাকাঢ়ে। বোলা যদি তাহাৰো আহাৰ-মৈথুন নাই, তেবে শূকৰসৱে বিষ্ঠাভোগ, শূকৰী সন্তোষ নকৰে নেকি ? এতেকে মনুষ্য হয়। হৰি-কথা শুনিলে সুস্থ,

শুকৰ, উট, গাধ, এহি চাৰি পশুসম হয়। আৰো তাৰ সকল অঙ্গ ব্যৰ্থ
কহো। হৰি-কথা মুণ্ডনিলে ছয়ো কৰ্ণ গৰ্ভ সম। হৰি-নাম নলৈলে বেঙ্গৰ
জিহ্বাসম জিহ্বা। হৰিক প্ৰণাম নকৰিলে কিৰীটিষুণ্ণ শিৰো কেবলে
ভাৰ। হৰিৰ কৰ্ম নকৰিলে কঙ্কণযুক্ত হস্তো মৃতকৰ হস্তসম। হৰিৰ মূৰ্ত্তি
নেদেখিলে দুই চক্ষু মগ্ধৰ পুচ্ছ। হৰিৰ ক্ষেত্ৰ নগৈলে বৃক্ষ-মূলসম দুই
চৰণ। বৈকুণ্ঠৰ পদ-ৰেণু নলৈলে জীৱন্তে মৰা শৱ। হৰিৰ নিশ্চালা তুলসীৰ
গন্ধ নলৈলে সাক্ষাতে শৱ বুলি। হৰি-গুণনাম গাইতে যদি হৃদয় নজ্বৰে,
প্ৰেম-পুলক নহে, তেবে সি হৃদয় শিলা সম। এতেকে আমাত তুমি হৰিৰ
চৰিত্ৰ কহ, যাক শুকে ৰাজাত কহিছ। (শ্লোক ১৩—২৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কবিৰত্নকুতায়াং দ্বিতীয়স্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সবলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোকঃ হৰিভক্তিবিহীনানাং সৰ্বগুণজানি কেবলং ।

বিকলানীতি মুনীনাং তৃতীয়ে সমুদীৰিতম্ ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

শুকে হৰিক নমিবা

চতুৰ্থ অধ্যায়ে ৰাজা পুছিলে শুকে হৰিক নমিবা ।

কথা : সূত্ৰে কহন্ত : পৰীক্ষিত ৰাজা শুকৰ বাক্য শুনি কৃকত
সতী মতি কৰিলা, দেহ-গেহাদিতো মমতা এৰিলা, আপুনাৰ মৃত্যুক জানি
কৃষ্ণ-কথা শুনিতে প্ৰজ্বলু হৈয়া শুকত পুছন্ত : হে মহামুনি, তুমি ভাল
কহিলা। আক শুনি মোৰ অভ্জান শুচিল। আৰো হৰিৰ লীলা জানিতে
চাঞো। যেমনে ভগৱন্তে আপুনাৰ মায়ায়ে জগতক স্ৰজন পালন সংহৰণ

কবন্ত, প্রকৃতিৰ গুণকো যেমনে ধৰন্ত, আৰু কহিয়োক, যাতো তুমি শঙ্ক-
ব্রহ্ম পৰম-ব্রহ্মকো জানা । (শ্লোক ১ ১০)

ৰাজ্যৰ এহি প্ৰশ্ন শুনি শুকে হৰিক শ্বৰন্ত : পৰমপুৰুষ ভগৱন্তক নমো,
যাৰ অপৰিমিত মহিমা, সৰ্বাৰে অন্তৰ্য্যামী, তথাপি কেৱে নজানে । সন্তৰ
হুখহাৰী, অসন্তৰ নাশকাৰী, জ্ঞানীৰ জ্ঞানদাতা, ভক্তৰ বিধাতা, অন্তৰ্ভব
অগম্য, হেন ঈশ্বৰক নমো । যাৰ শ্ৰৱণ, কীৰ্ত্তন, শ্ৰৱণ, দৰ্শন, বন্দন, পূজনে লোকৰ
সতে পাপ নষ্ট হয়, তথাপি সৰ্বাৰে শ্ৰেষ্ঠ যাৰ শ্ৰমঙ্গল যশ, হেন হৰিক নমো ।
হেন বিচক্ষণ সৰে যাৰ চৰণ-সেৱায়ে সৰ্ব্ব সঙ্গ এৰি ব্ৰহ্মগতিক পাৱে, যাত
অৰ্পণা নকৰিলে সকল কৰ্ম বিফল হয়, যাৰ ভক্তক আজয় কৰি মহাপাপী
অন্ত্যজাতি শুদ্ধ হয় সেই প্ৰভুক নমো । যাক জ্ঞান-কৰ্ম-ভক্তি পথে ভজে,
ব্ৰহ্মাদিও যাৰ মহিমা নজানে, সেই লক্ষ্মীপতি, যজ্ঞপতি, জগতপতি, লোক-
পতি, ভক্তৰ গতি মোত প্ৰসন্ন হৈয়োক । ব্ৰহ্মাৰো জ্ঞানদাতা, সৰ্বাৰে
অন্তৰ্য্যামী মোৰ বচনক অলঙ্কৃত কৰা, যেমনে শ্ৰোতাৰ আনন্দ হয় । শাস্ত্ৰ-
কৰ্ত্তা ব্যাসক নমো, যাৰ মুখ-পদ্ম-উদ্ভৱ জ্ঞান-মধু ভক্তসৰে পান কৰে । জানা
ৰাজ্য, তুমি মোত যি কথা পুছিলা এহি প্ৰশ্ন পূৰ্বত নাৰদে ব্ৰহ্মাত কহিছা ।
ব্ৰহ্মায়ে ভগৱন্তে আপুনাৰ যি কহিছা তাক কহিলা । সেই কথা তোমাৰ
কহো, সাৱধানে শুনা । (শ্লোক ১১ -২৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দ্বিতীয়স্কন্ধে চতুৰ্থোহধ্যায়ঃ ।

আৰু জানি সৰ লোক ডাকি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যথা কথঞ্চিৎ শ্ৰীকৃষ্ণ-ভক্তিঃ পাতকনাশিনী ।

শ্ৰমঙ্গলং যশস্তন্তু চতুৰ্থে সমুদীৰিতম্ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

হৰিলীলা

পঞ্চম অধ্যায়ে নাৰদে হৰিলীলা পুছিলা, ব্ৰহ্মা কহিবা ।

কথা : নাৰদে পুছন্ত : হে দেৱ দেৱ বিধাতা, মোত আত্মজ্ঞান কহ, আৰো জগতৰ স্বৰূপ কহ, তাক যে প্ৰকাশে, যি নিয়ম কৰে, যি শ্ৰেষ্ঠে, যাত লয় যাই, যাৰ অধীন । আৰো মঞি জানো তুমিসে ঈশ্বৰ, একলায়ে সৃষ্টি-স্থিতি-সংহৰণ কৰা । তোমাৰ তপস্বী দেখি শঙ্কায় পোছো, তুমি কাৰ অধীন, কোনে জ্ঞান দিছে, কাক আশ্ৰয় কৰিছা ? ই কথা মঞি যেমনে বুজিম, তেমনে কহা । (শ্লোক ১—৮)

ব্ৰহ্মা বোলন্ত : হে নাৰদ, মোক তুমি কি দায়া কৰিলা, যাতে হৰিগুণ কহিবে বুলিলা । মোক যে ঈশ্বৰ বুলিলা, সিও তোমাৰ বাক্য মিছা নহে ; যাত হস্তে মোৰ এতেক ঐশ্বৰ্য্য তাক নজানা । যাৰ প্ৰকাশিত জগতক মঞি প্ৰকাশ কৰো, যাৰ মায়ায়ে মোক ঈশ্বৰ বোলে, সেই বান্ধুদেৱক প্ৰণাম কৰি চিন্তো । যি মায়ায়ে মোহ হয় লোক অহঙ্কাৰ মমকাৰ কৰে, সি মায়া যাৰ আগত লজ্জায়ে থাকিতে নপাৰে । কাৰ্য্য-কাৰণ জগত যাত বিনে নাই, যাৰ সৃষ্ট্যক মঞি শ্ৰেষ্ঠো, যাৰ মায়াগুণে জীৱ বদ্ধ হয় যাক জানিতে নপাৰে । সেই ভগৱন্ত ঈশ্বৰে পুৰুষ ৰূপ হয় মায়াক কটাক্ষ কৰা । (শ্লোক ৯—২০)

পাছে কাল কৰ্ম্ম স্বভাৱে মহন্তৰ উপজ্ঞে । মহন্তৰ হস্তে অহঙ্কাৰ হয় ।
অহঙ্কাৰো তিনিগুণে তিনি বিধ হয় । তামস অহঙ্কাৰত শব্দ হয়, শব্দ হস্তে

আকাশ, আকাশ হস্তে স্পৰ্শ, স্পৰ্শ হস্তে বায়ু, বায়ু হস্তে কপ, কপ হস্তে তেজ, তেজ হস্তে বস, বস হস্তে জল, জল হস্তে গন্ধ, গন্ধ হস্তে পৃথিৱী। আকাশত শব্দ, বায়ুত স্পৰ্শ শব্দ, তেজত কপ স্পৰ্শ শব্দ, জলত বস শব্দ স্পৰ্শ কপ, পৃথিৱীত গন্ধ শব্দ স্পৰ্শ কপ বস আছে। বাজস অহঙ্কাৰ হস্তে দশ ইন্দ্ৰিয় হয়, শ্ৰোত্ৰ, স্বক, শ্ৰাণ, চকু, জিহ্বা, আকে জ্ঞান ইন্দ্ৰিয় বুলি। বাক, পানি, পাদ, পায়ু, উপস্থ, আক কৰ্ম্মেন্দ্ৰিয় বুলি। সাত্বিক অহঙ্কাৰ হস্তে ইন্দ্ৰিয়ৰ অধিষ্ঠাতা দশ দেৱতা হৈল, দিশ, বায়ু, সূৰ্য্য, বৰুণ, অশ্বিনীকুমাৰ ই পাৰু জ্ঞানেন্দ্ৰিয়ৰ অধিষ্ঠাতা। অগ্নি, ইন্দ্ৰ, বিষ্ণু, মিত্ৰ, প্রজাপতি ই পাক্ষ কৰ্ম্মেন্দ্ৰিয়ৰ অধিষ্ঠাতা। (শ্লোক ২১—৩১)

এই ভূতেন্দ্ৰিয়, দেৱভাগণে আপুনি ব্ৰহ্মাণ্ড কৰিতে নপাবিলা। পাছে ঈশ্বৰ শক্তি পায় ব্ৰহ্মাণ্ড শ্ৰজিলা। সিও অণু অচেতনে সহস্ৰ বৎসৰ জলত আছিল। পাছে বৈবাজৰ অন্তৰ্য্যামী নাৰায়ণে চেতন কৰাইলা। তেৱে বৈবাজ পুৰুষ উঠিলা, যাৰ মুখত ব্ৰাহ্মণ, বাহুত কত্ৰিয়, উকত বৈশ্ব, পদত শূদ্ৰ, যাৰ শৰীৰত চৈধ্য ভূৱন কল্পি। তাক শুনা : পাদ তলত পাতাল, পাদাগ্ৰত বসাতল, গুলফত মহাতল, জঙ্ঘাত তলাতল, জাহুত স্তম্ভল, উকত বিস্তল, কটিত অতল, জঘনত ভূলোক, নাভিত ভূৱলোক, হৃদয়ত স্বৰ্লোক, বক্ষস্থলত মহল্লোক, ঐৰাত জনলোক, গৰ্ভত তপলোক, যুৰ্দ্ধাত সত্যলোক। ব্ৰহ্মাণ্ডৰ বাহিৰত সনাতন বৈকুণ্ঠ লোক। (শ্লোক ৩২—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ দ্বিতীয়কন্ডে পঞ্চমোহিত্যায়ঃ।

আক জানি সবলোক ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : পঞ্চমে ব্ৰহ্মণা শ্ৰোত এক এয়েষৰো হৰিঃ।

সৰ্বকৰ্ত্তা সৰ্বভোক্তা সৰ্বপাতা সৰ্বদৰ্শনঃ ॥

ষষ্ঠ অধ্যায় বিবাটৰ বিভূতি

ষষ্ঠ অধ্যায়ে বিবাটৰ বিভূতি কহিবা।

কথা : ব্ৰহ্মা বোলন্ত : জানা নাৰদ, ভগৱন্ত বৈৰাজ পুৰুষৰ অঙ্গসবোৰ
আমাৰ ইন্দ্ৰিয়-দেৱতা বিষয়ৰ আশ্ৰয় ; আৰো মোৰ পৰা তৃণ পৰ্য্যন্তে জগত
সবে পুৰুষ সবাৰে হৃদয়ত আছা, বিবাটৰো বাহিৰে ভিতৰে প্ৰকাশ কৰা।
জীৱকো কৰ্মফল দিয়া ; মোক্ষৰো ঈশ্বৰ। আৰো যেখনে নাৰায়ণৰ নাভি-
পদ্মত জাত ভৈলো, তেখন তাহান অৱয়ৱ বিনে যন্ত্ৰৰ স্তম্ভৰ নাজানিলো।
পাছে তাহান অৱয়ৱে নানা স্তম্ভৰ কৰি তাহাকে যন্ত্ৰে বজিলো। পাছে স্ববি-
গণে বজিল। (শ্লোক ১—৩০)

ই জগতখন ভগৱন্ত নাৰায়ণত আছে, যাতো নিগুণ ব্ৰহ্মে নানা গুণক
ধৰিছা। তাহান আভায়ে বজি জগত ব্ৰহ্মো, কল্পে সহস্ৰব্ৰহ্ম, আপুনি বিম্বৰূপে
পালন্ত। ভগৱন্ত বিনে কাৰ্য্য-কাৰণ কিছো নাই। তাহান প্ৰভাৱে মোৰ
বাক্য, মন, ইন্দ্ৰিয়ৰ ব্যাপাৰ ব্যৰ্থ নহে, যাতো প্ৰেমভক্তিয়ে হৰিক হৃদয়ে
ধৰিছো। তান ভক্তি বিনে বেদ জানি, ভণ কৰি আপুনাৰ উদ্ধৰ-হানকে
নাজানিলো। এতেকে তাহান স্তম্ভক চৰণক নমো, যাত শৰণ লৈলে সন্তোষ
পুচে, সকল কুশল হয়। যাৰ মায়া-বৈভৱৰ অন্ত নাই, যাৰ স্বৰূপক কেৱে
নাজানে। যাতো তান মায়ায়ে মোহিত হয় প্ৰপঞ্চ মাত্ৰ জানে, যাৰ অৱতাৰ-
চৰিত্ৰ গাই তান স্বৰূপ লাক্ষণে নজানি। এতেকে কেৱলে নমস্কাৰ মাত্ৰ কৰি।
(শ্লোক ৩১—৩৮)

সেই ভগৱন্ত পুৰুষ অৱতাৰ হয়। কৰে কৰে জগতক শ্ৰজন, পালন, সংৰক্ষণ কৰন্ত। শাস্তিচিন্ত মুনিসে যাক জানন্ত, কুতৰ্কবাদত অন্তৰ্জান হন্ত, আয়ে তাহান অৱতাৰ-কথা কহো। ভূমা পৰমেশ্বৰ আদি অৱতাৰ প্ৰকৃতি কৌন্তক পুৰুষ, যাৰ লীলা-বিগ্ৰহ সহস্ৰশীৰ্ষ নাৰায়ণ, কাল স্বভাৱ প্ৰকৃতিক শক্তি বুলি, মহন্তাদিক কাৰ্য্য বুলি, ব্ৰহ্মা বিষ্ণু মহেশ্বৰ গুণাৱতাৰ প্ৰজাপতি দেৱদেৱতা বিভূতি, আৰো সকল জগত তাহান ৰূপ। আয়ে শুদ্ধ সত্ত্ব অৱতাৰ কথা কহো, সাৱধান মনে শুনা, যাক শুনিলে কৰ্ম্মৰ মল হবে। (শ্লোক ৩৯-৪৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায় দ্বিতীয়স্কন্ধে ষষ্ঠোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : কায়বাক্‌মনসা চেষ্টা সত্যে বিকো স্মৃতা যতঃ ।

অতন্তচ্চৰণং কাৰ্য্যমিতি ষষ্ঠে নিকপিতম্ ॥

সপ্তম অধ্যায়

অৱতাৰ লীলা

সপ্তম অধ্যায়ে অৱতাৰ লীলা কহিবা।

কথা : ব্ৰহ্মা বোলন্ত : যেখন নাৰায়ণ পৃথিৱী উজাৰিতে ববাহ ৰূপ ধৰিলা, তেখনে হিৰণ্যাক দৈত্যক দন্তে ছিৰি মাৰিলা। কচি প্ৰজাপতিৰ ভাৰ্যা আকৃতি কন্তাত যন্ত অৱতাৰ হৈয়া দক্ষিণা পৰীত যম নামে দেৱক জাত কবাই আপুনি ইন্ত হয়। লোকৰ দুখে হৰিলা। কৰ্দ্ধবৰ গৃহত দেৱজন্তি কন্তাত কপিল অৱতাৰ হয়। মাভূত আশ্বৰ্য্যোগ কহিলা। অজিৰ পুৰুষ কন্ত অৱতাৰ হৈলা, যাৰ পাদপদ্মক স্নেহ কৰি যন্ত, হৈহয় আদি

ভুক্তি-মুক্তি পাইলা। মোৰ অখণ্ড তপস্ৰাত সনক, সনন্দ, সনাতন, সনত-
কুমাৰ চাৰি কপ হয়। আত্মজ্ঞান কহিলা। (শ্লোক ১—৫)

ধৰ্মৰ পত্নী মৃতি কস্তাত নৰ-নাৰায়ণ অৱতাৰ হয়। দুশচৰ তপ কৰিলা,
যাৰ তপ-ভঙ্গ কৰিতে আপুনাৰ গণসমে কামো নপাবিলা। সপত্নী মাতৃৰ
বাক্যে ব্যথিত হয়। ধ্ৰুব বনে গয়া হৰিক আবাহিলা। তাক কোনো
অৱতাৰ হয়। ধ্ৰুবলোক দিলা। বিপ্ৰশাপে দুষ্ট বেণ নষ্ট ভৈলে বিপ্ৰৰ
প্ৰাৰ্থনাত পৃথু অৱতাৰ হৈয়া পৃথিৱী হুহিলা। নাভিৰ পত্নী মেক দেৱীত
অবন্ত অৱতাৰ হৈয়া যোগচৰ্য্যা আচৰিলা। (শ্লোক ৬—১০)

মোৰ যজ্ঞত হয়গ্ৰীৱ অৱতাৰ হয়। নাসিকাত হস্তে বেদ শ্ৰজিলা।
সত্যব্ৰত ৰাজাক মংগু ৰূপ দেখাই প্ৰলয় জলত বিহাৰ কৰিলা। শীৰ সাগৰত
দেৱ-দৈত্য অমৃত মথিতে কচ্ছপ ৰূপে মন্দৰ ধৰিলা। নৰসিংহৰূপ ধৰি হিৰণ্য-
কশিপুক নখে ছিৰিলা। গজেন্দ্ৰক গ্ৰাহে ধৰিলা, মহাভূধ পায়। হাতত
পদ্ম ধৰি- নাৰায়ণ বুলি শৰণ পশিলা, তাক হৰি-অৱতাৰে তাৰিলা।
(শ্লোক ১১—১৬)

অদিতিত বামন অৱতাৰ হয়। তিনি পাদ চলে ত্ৰৈলোক্য আক্ৰমি
লৈলা। হংস অৱতাৰে মোত আত্ম-ভক্তি কহিলা। চৈধ্য মহন্তৰত
নানা অৱতাৰে দুষ্টক দণ্ডি কীৰ্ত্তি বিস্তাৰ কৰিলা। ধনন্তৰি অৱতাৰে
যজ্ঞভাগ ভুঞ্জিলা, আয়ুৰ্বেদ কৰিলা। পশুৰাম অৱতাৰে একৈশবাৰে পৃথিৱী
কুৰি দুষ্ট খেত্ৰিয় বধিলা। আমাক কৃপায়ে চাৰিকপে ৰামচন্দ্ৰ হয়।
পিতৃৰ বাক্যে বনক গৈয়া, সীতা-হৰণ হেতুৱে সাগৰত সেতু বান্ধি সসৈন্তে
বাৰণ বধিলা। (শ্লোক ১৭—২৫)

আৱে কৃষ্ণঅৱতাৰ শুনা। পৃথিৱীৰ ভাৰ হৰিবাক লাগি বলভদ্ৰ
সহিতে পৰিপূৰ্ণ কৃষ্ণ অৱতাৰ হৈলা। যাক সামান্য জনে ঈশ্বৰ বুলি নাজানিব,
কিন্তু অকৰ্ম সমে মহিমা কহিবেক, যাতে। শিশুকালে পুত্ৰনাৰ ভঙ্গ শুবিবা,
ভিনি হাসত শকট উত্ততাইবা, মুখেতে ৰশোলা চৈধ্য ভুজ দেখিবা, অনেক
জড়িয়ে যশোদা বান্ধিবে নাটাইবা, ৰসমাৰ্জুন উত্তজিবা, বৎস, বক, অৰ
বধিবা, ক্ৰমাকো সুহিবা, খেয়কাহুৰ কৰি তাল কল খাইবা, বিৰ-জল পানে
হৃদক কোশ-গকক জীয়াইবা, কালিকো দৰি দুৰব খেবাইবা, কমান্নিকো
পান কৰি ক্ৰমক খাইবা, গোৱৰ্দ্ধন কৰি কুষ্টি-বাত হস্তে সোহুৰু পাতিবা,
স্বাক্ষৰ পঞ্চত নন্দক মেলাইবা, সোহুৰুবাৰীক বৈকুণ্ঠ দেখাইবা, কাম-

ক্ৰীড়া কবি শঙ্খচূড় বধিবা, বৃষভ কেশীকো বধিবা, অক্ৰুৰকো নিজ কপ
দেখাইবা, ধনুক ভাঙ্গিবা, কুৰুলয়পীড়, চান্দাদি যাল কংসকো একে দিনে
বধিবা, দ্বাৰকা নিৰ্মিয়া লোককো নিবা, কালযৱন মৰাইবা, অষ্ট মহিবীৰ
বিহা কৰিবা, আৰো নবকক মাৰি বোজ হাজাৰ একশত কস্তা বিহাইবা,
সবাতে দশ দশ পুত্ৰ উপজাইবা, ইন্দ্রকো জিনি পাৰিজাত হৰিবা, বাণব
নিমিষ্টে শিৱক জিনিবা, পৌণ্ড্ৰক কাশীৰাজ বধিবা, জ্বাসন্ধ মৰাইবা, বাজ্জয়
কৰাইবা, শিশুপাল, শাশ্ব, দম্ভবক্ৰ, বিহুৰথ বধিবা, ভাৰত বৃদ্ধ কৰাই ৰাজাগণ
বধিবা, ব্ৰাহ্মণ সবকো অমুগ্ৰহ কৰিবা, উদ্ধৱত তবুজ্ঞান কহিবা, যদুকুল
সংহৰিবা, ভূমিৰ ভাৰ সংহৰিবা, সেই শৰীৰে বৈকুণ্ঠ বাটবা। আৰো
আপুনি যাক বধিছা, অৰ্জুনাদিৰো হাতায়ে যাক মৰাইলা, সবাকে বৈকুণ্ঠে
নিৱা। (শ্লোক ২৬—৩৪)

পৰাশৰ হস্তে সত্যৱতী-কন্যাত ব্যাস অৱতাৰ হয়। বেদ-বৃক্ষক শাখা
ভেদ কৰিবা। বৃদ্ধ অৱতাৰ হয়। পাশণ্ড বাদে অশ্বৰ মুহিবা। পাছে কলি-
যুগত হৰি-কথা বজ্জিত হৈলে, ব্ৰাহ্মণ সব পাশণ্ড হৈলে, বেদ-পন্থ লুপ্ত
হৈলে, কঙ্কি অৱতাৰ হয়। পাশণ্ড দমিবা। আৰো সৃষ্টিত ব্ৰহ্মা, খিতিত
বিষ্ণু, প্ৰলয়ত ৰুদ্ৰ ৰূপ ধৰন্ত। জ্ঞান নাৰদ, এমানে মণ্ডি বিষ্ণুৰ লীলা
সংক্ষেপে কহিলো, বিস্তৰ কৰি কহিবাক কেয়ো নপাৰে। যদি পৃথিৱীৰ
ধূলিকো গণিতে পাৰে তথাপি বিষ্ণুৰ বীৰ্য্যৰ অন্ত নপাৰে। হৰিৰ মায়া-
বলৰ মণ্ডি, মুনিগণো অন্ত নপাঞ, আনে আক কৈত পাৰে, যাভো
অনন্ত সহস্ৰ মুখে গুণ গায়। অন্ত নপান্ত। যদি বোলা, জানিতে
নপাৰিলে কোনে কেমনে লোক তৰিবেক। তাত শুনা : যাবাক ভগৱন্তে
দায়া কৰন্ত, তাৰায়ে যদি নিৰুপটে কায়-বাক্য-মনে তাহান চৰণক
আশ্ৰয় কৰে, তেৱে দুস্তৰ মাৱাকো অনায়াসে তৰে। শ্লোক (৩৬ - ৪২)

অন্তজ্ঞানক নজানিও মায়া হেন জ্ঞান তাহান কুপায়ে অনেক হয়।
তাক শুনা : মণ্ডি, ভূমি, সনকাদি, শিৱ, স্বয়ম্ভুৱ, মনু, তান পুত্ৰ-ভাৰ্য্যা-
হুহিভা, ক্ৰব, অঙ্গ, পৃথু, প্ৰাচীনবৰ্হি, ইন্দ্ৰাকু মুচুকুন্দ, বহু, অশ্বৰীৰ, সগৰ,
যযাতি, জনক, গয়, গাথী, মাঙ্কাতা, অলক, হৈহয়, শতধনু, অমু, বভ্ৰিদেশ,
সৌভৰি, উত্তৰ, দিলীপ, শিৱি, দেৱল, পিঙ্গলাদ, কপ, উদ্ধৱ, পৰাশৰ,
কুৰিংশ, বিভীষণ, হনুমন্ত, শুক, পাণ্ডৱ, বিহুৰ, অত্ৰদেৱ। আবাসবৰ সলীও
হৰিৰ কুপায়ে হৰিক জানিহন্ত। বিস্তৰ কি কহিবো। সংসৰ লৈলে জী-

শুভ্ৰ, অন্ত্যজাতি মহাপাপীও তৰে। উত্তম মনুষ্যৰ কি কহিবো। সন্তসঙ্গে
পুত্ৰ-পক্ষীও তৰে। হে বাপু নাৰদ, ইটো ভাগৱত-কথা হৰি-লীলা মঞি
তোত সংক্ষেপে কহিলো। তঞি আন ঠাইত বিস্তৰ কৰি কহ। যেমনে
লোকৰ হৰিভক্তি হয় তেমনে কহিবে। বুলিবা, লীলা মায়াশ্ৰয়, আক
কহিলে কি হৈবেক ? আত শুনা : হৰিৰ মায়া বৰ্ণাইলৈ, প্ৰশংসিলে, শুনিলে,
মায়ায়ে মোহ নহে। (শ্লোক ৪৩—৫৩)

ত্ৰীভাগৱতকথায়াং দ্বিতীয়স্কন্ধে সপ্তমোহধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সত্বে কৃষ্ণকৃপাং হিহা সতাং সঙ্গমহং ফলম্ ।

গীষা ব্ৰহ্মা হৰিকথাং মুচ্যেৎ সপ্তম ঈৰিতম্ ॥

অষ্টম অধ্যায়

ৰাজাৰ প্ৰশ্নচয়

অষ্টম অধ্যায়ে ৰাজাৰ প্ৰশ্নচয় কহিবা।

কথা : পৰীক্ষিতে পুছন্ত : হে মহামুনি, নিগুণ কৃষ্ণৰ গুণ কহিবাক
ব্ৰহ্মা নাৰদকু বুলিলা, নাৰদো যে ঠাইত যেমনে কহিলা, তাক মোত
কহিয়োক। আৰো হৰিৰ শ্ৰমজল কথা কহ, যাক শুনি কৃষ্ণত একান্তে মন
দিয়া দেহ এৰিবো। যাতো কহন্তা শুনন্তা জনৰ হৃদয় অৱকালে ভগৱন্ত
প্ৰৱেশন্ত। তেৱে সারশেষে মন হবন্ত। তেৱে শুদ্ধচিত্ত পুৰবে কৃষ্ণপাদ-মূল
নেবে, তেৱে সকল ক্লেশ গুচে। (শ্লোক ১—৬)

আমি অসল আশ্রয় কেনে দেহ সবক'হয় ? জীৱ-ঈশ্বৰ জ্ঞান শৰীৰ
কহিহা, তাতে কি বিশেষ আছে তাকো কহা । ঈশ্বৰে প্ৰলয়ত কেনে
খাঁকন্তু প্ৰলয়ৰ কথা, কালৰ স্বৰূপ, 'সবাবে আশ্রয় প্ৰমাণ, কৰ্মৰ সত্তি'কহ ।
কৰ্ম-মৰ্ত্য-পাতাল, নন্দ-নদী, সমুদ্ৰ-দীপ, ববিষ-পৰ্বত, গ্ৰহ-নক্ষত্ৰৰ কথা কহ ।
ব্ৰহ্মাণ্ডৰ প্ৰমাণ, বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্ম, হবিষ অন্নভাব চৰিত্ৰ, মহন্ত সৰ্ব চৰিত্ৰ, কৃপ,
বৃগমান, বৃগধৰ্ম কহ । কৃষ্ণ-গুণাব বিধি, দোষৰ প্ৰকাৰ, অনিমাধি সিদ্ধি,
লোকৰ সৃষ্টি-স্থিতি-প্ৰলয় কহ । জীৱৰ বন্ধ-মোক্ষ কহ । আৰো মোনোহা
কথাও কহিবা, যাতো তোমাত প্ৰপন্ন হই আছে । তুমি ব্ৰহ্ম সম্প্ৰদায়ে
জান । এতেকে সকলে কথা কহিবা । মঞি কিছু ভোজন নকৰিয়ো আকুল
নহো, যাতো হৰিকথামৃত পান কৰো । শূতে কহন্তু : এমনে বাজা প্ৰশ্ন
কৰিলে শুক মুনি মহাপ্ৰীত হয়, যাক ভগৱন্তে ব্ৰহ্মাত কহিহা, সেই ভাগৱত
কহি প্ৰশ্নৰ সিদ্ধান্ত কহিতে লাগিল । (শ্লোক ৭-২৯)

ত্ৰিভাগৱতকথায়্য দ্বিতীয়স্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোকি : অষ্টমে বাজ সংপ্ৰপ্নে শৃংখতাং গৃণতাং হৃদি ।

বিষ্ণোঃ প্ৰৱেশায়শ্চক্ষি পাশানীতি নিকশিতম্ ॥

নৱম অধ্যায়

নাৰায়ণোক্ত ভাগৱত

নৱম অধ্যায়ে নাৰায়ণোক্ত ভাগৱত কহিবা ।

কথা : শুক কহন্তু : জানা বাজা, হৰিৰ নানা বিনে জীৱৰ দেহ-সৰ্ব
নকট, সঙ্গাবো ব্যাভ্যন্তেই হয় । যেখন আশ্রয় স্বৰূপ ব্ৰহ্মক জানে, তেখনে
যাৱাক এৰি স্কৃত হয় । জীৱৰ জ্ঞান-বাতা ভগৱন্তে, যাতো ব্ৰহ্মৰ ভক্তি

তুই হয় শুদ্ধ স্বৰূপ দেখাই জ্ঞান কহিছা। এহি কথা আছে অস্তে শুনা।
যেখন নাৰায়ণৰ নাভিপদ্মত ব্ৰহ্মা উপজিলা, তেখনে আপুনাৰ কাৰণ জানিতে
পদ্মনালত ডুব দিয়া শত বংসৰ বিচাৰিলা, তথাপি অস্ত নপাইলা। উলটি
আসি, পদ্মত বসি সৃষ্টি কৰিবাক চাহিলা, যেমনে প্ৰপঞ্চ নিৰ্মাণ হয়, তাক
নজানিলা। পাছে চিন্তা কৰিতে “তপ, তপ” বাক্য শুনিলা। তাৰ বক্তা
দেখিবাক লাগি দশো দিশ চায়া কিছো নেদেখিলা। পাছে আপুনাৰ হিত
হেম মানি প্ৰাণ-মন-ইন্দ্ৰিয় নিয়মি দেৱৰ বংসৰে সহস্ৰ বংসৰ তপ কৰিলা।

(শ্লোক ১ ৮)

পাছে ভগৱন্ত তুই হয় আপুনাৰ বৈকুণ্ঠলোক দেখাইলা, যাত ক্লেণ, মোহ,
ভয়, কালৰ বিক্ৰম, মায়াৰ কাৰ্য্য প্ৰকৃতিৰ তিনি গুণ নেদেখিলা, কেৱল
শুদ্ধ-স্বৰূপ জ্ঞানীয়ে যাক তুতি কৰে। যাত পাৰিষদসৰ শ্ৰাম-মনোহৰ,
পীত-বসন, কঁমললোচন, সৰ্ব্বাঙ্গ সুন্দৰ, নানা অলঙ্কাৰে মণ্ডিত। সৰে চতুৰ্ভুজ,
মুকুতা-প্ৰবাল মণাল বৈদূৰ্য্যৰ বৰ্ণ। তাৰাৰো বিমানসৰ প্ৰকাশ কৰে, যাত
উত্তম নাৰীসৰ আছে, যাত লক্ষ্মী অনেক বিভৱে পূজা কৰন্ত, হৰি-গুণ নিতান্তে
গান্ত। সেই বৈকুণ্ঠত জগতপতি, লক্ষ্মীপতি, ভক্তৰ গতি ভগৱন্তক দেখিলা,
সুন্দ-নন্দাদি পাৰিষদগণ, অনিমাди সিদ্ধিসৰো উপাসন্ত, ভূত্যক কৃপায়ে
সমুখ হয়াকন্ত, কটাক্ষে অমৃত বৰিষে, প্ৰসন্ন হাস, অকণ লোচন-যুক্ত মুখপদ্ম,
পীতাম্বৰ, চতুৰ্ভুজ, কিৰীটি, কুণ্ডলাদি অলঙ্কাৰে মণ্ডিত বন্ধহস্ত সূৰ্য্য বৈধাৰে
লক্ষ্মী প্ৰকাশন্ত, দিব্য সিংহাসনত বসিছা, এমন ঈশ্বৰক দেখি ব্ৰহ্মা হৰ্ষে আমুত
হয়া প্ৰেমে পুলক সলোতক নয়ন হয় পাদ-পদ্মক নমিলা।

(শ্লোক ২—১৭)

ভগৱন্তে মহাপ্ৰীত হয় হাস্ত বদনে ব্ৰহ্মাৰ হাতত ধৰি বোলন্ত : হে
ব্ৰহ্মা, তুমি মোক মহাতুই কৰাইলা, যাতো সৃষ্টিক ইহায়ে চিৰকাল তপ
কৰিলা। তোমাৰ কুশল হৌক। মনবাহিত্ত বৰ লয়া। মোৰ কৃপায়েসে
মোৰ বৈকুণ্ঠলোক দেখিলা। যি তপ কৰিলা, সিও মোৰ আজ্ঞায়েসে
পাবিলা, যাতো আগে মোহ হয়াকিছা। তপেয়ে জানিবা মোৰ সূৰ্য্য বল,
যাতো তপোবলে জগত ব্ৰহ্মন-পাশ্বন-সংহাৰণ কৰো। ব্ৰহ্মা বোলন্ত : হে
ভগৱন্ত, তুমি সবাত্বে বুদ্ধি-সাক্ষী। একেৰে মোৰ কাৰ্য্যক আশুনি আনা।
তথাপি আৰ্বৰনা কৰো, যেমনে তোমাৰ স্তুল-স্বৰূপ কৰ জানিবো, তেনেয়ে তুমি

জগত অজ্ঞান-পালন-সংহাৰণ কৰি ক্ৰীড়া কৰা। তোমাত মোৰ মতি যেমনে
বহে, জগত অজ্ঞিতে যেমনে অহঙ্কাৰ জুপজে, তেমনে কৰা।

(শ্লোক ১৮—২৯)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে ব্ৰহ্মা, জ্ঞান-বিজ্ঞান, ভক্তি কহো, তুমি ধৰিবা।
আৰো মোৰ স্বৰূপ, ভাৱৰূপ, গুণ, কৰ্ম, ভক্তজ্ঞান তোমাত বহোক। স্বৰূপ
শুনা : সৃষ্টিৰ পূৰ্বত, প্ৰলয়ৰ অন্তত এক মক্তি মাত্ৰ থাকে। মায়াকো শুনা :
যাত হস্তে মিহা জগত দেখি, সত্য আত্মাক নেদেখি, তাকে মোৰ মায়া কৰি
জানিবা। ভাব শুনা : সমস্ত ভূততে মোৰ প্ৰবেশ-অনুপ্ৰবেশ জানিবা।
জিজ্ঞাসুসবে মোকে মাত্ৰ জিজ্ঞাসা কৰিবেক। মোৰ এহিমত আচৰিলে তুমি
মোহ নপাইবা। শুকে কহন্ত : এহি বুলি ভগৱন্ত অন্তৰ্জ্ঞান ভৈলা। ব্ৰহ্মাও
হৰিক নমিয়া পূৰ্বৱৰ্তে জগত অজিলা। পাছে একদিনা প্ৰজাপতি লোকৰ
কুশল ইহা কৰি আহন্ত। সেইবেলা বিষ্ণুৰ মায়া জানিবাক প্ৰতি নাৰদে
শুশ্ৰূষা কৰি পিতৃক তুষ্ট কৰাইলা। তুষ্ট দেখি, তুমি যি পুছিল, তাকে
পুছিলন্ত। ব্ৰহ্মায়ো তাহান্ত ভগৱন্ত কথিত দশ লক্ষণে ভাগৱত কহিলা।
পাছে নাৰদে ব্যাসত কহিলা। সেই ভাগৱত কহি তোমাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ
কহো, সাৱধান মনে শুনা। (শ্লোক ৩০—৪৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্যং দ্বিতীয়স্কন্ধে নৱমোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সবলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সংক্ষেপতঃ চতুঃশ্লোকৈঃ শ্ৰীভাগৱতসুত্তমং ।

যেনোক্তং ব্ৰহ্মণে ভগ্নৈ হৰয়ে শুভৱে নমঃ ॥

দশম অধ্যায়

ভাগৱতৰ দশ লক্ষণ

দশম অধ্যায়ে ভাগৱতৰ দশ লক্ষণ কহি অধ্যাত্মাদি প্ৰপঞ্চিবা ।

কথা : শুকে কহন্তু : এহি ভাগৱত সৰ্গ, বিসৰ্গ, স্থান, পোষণ, উক্তি, মনস্তত্ত্ব, ঈশাস্থকথা, নিবোধ, মুক্তি, আত্মীয় দশ লক্ষণে কহিহা । দশ লক্ষণ কহিলেও শাস্ত্ৰৰ অৰ্থ ভেদক বুজিবা, যাতো দশ লক্ষণে একে ঈশ্বৰক মাত্ৰ জনায়ে । দশবো প্ৰত্যেক লক্ষণ শুনা । কাৰণ-সৃষ্টি সৰ্গ । কাৰ্য্য-সৃষ্টি বিসৰ্গ । মৰ্যাদা পালনে স্থান । ভক্তক, অল্পগ্ৰেহে পোষণ । সন্তৰ ধৰ্ম মনস্তত্ত্ব । কৰ্ম-বাসনায়ে উক্তি । হৰিক অৱতাৰ-চৰিত্ৰ, ভক্তবো চৰিত্ৰ, ঈশাস্থকথা । জীৱৰ শক্তি-লয়ে নিবোধ । অহঙ্কাৰ এৰি স্বৰূপ-স্থিতিক মুক্তি বুলি । সৃষ্টি, স্থিতি, লয় বাত হস্তে হয়, তাত আত্মীয় বুলি, যাক ব্ৰহ্ম, পৰমাত্মা শব্দে কহে । (শ্লোক ১—৭)

আৱে অধ্যাত্মাদি বিভাগ কহে । যেখানে পুৰুষে আপুনাৰ স্থানক ইহা কবিল, তেখন গুচি জল প্ৰজ্জ্বলা । সেই জলত সহস্ৰ বৎসৰ আছিল ; এতেকে নাৰায়ণ নাম ভৈল । আৰো নানা বিষয় ভোগ বাহ্যত গোজক, ইন্দ্ৰিয়, স্নেহতা, বিবৰ্গসৰ হৈল । ইন্দ্ৰিয়গণক অধ্যাত্ম বুলি । অধিষ্ঠাতা, স্নেহগণক অধিদেৱ বুলি । গোলক, বিবৰ্গকো অবিভূত বুলি । সপ্তাৱৰণ মুক্ত বিবাটক হৰিব সুন্দ-দেহ বুলি । বিবাটৰ কাৰণ সূক্ষ্ম দেহ আছে । ইয়ে

দেহ ঈশ্বরত মায়ায় বুলি বিবেকী সবে কহে যাভো তাহান নিজকণ বাক্য-
মনব অগোচব। এতেকে প্রথমে উপাসাব পদে ইহাকে দেহ বুলি কহে।
জানা বাজা, তোমাত মহাকল্প পদ্মকল্পব কথা সামান্তে কহিলো। তৃতীয়
স্কন্ধত পদ্মকল্প আবো বাহুল্যমতে শুনিবা। (শ্লোক ৮—৭৬)

শৌনকে পুছন্তু : হে সূত, তুমি প্রথম স্কন্ধত কহিছা, বিহুবে বহুগণ
এবি ভীর্থযাত্রা কবিতে মৈত্রেয়ত হস্তে জ্ঞান পায়। হস্তিনাপুৰক আসিলা।
সেই বিহুবে-মৈত্রেয় সংবাদ কথা আশ্রিত কহ। বিহুবে যেমনে বহুগণ এবি
গৈলা তাকো কহ। সূত্রে বোলন্তু : জানা শৌনক, তুমি যি কথা পুছিলা
আক পৰীক্ষিত বাজায়ো শুকত পুছিছন্তু। এতেকে তোমাব প্রশ্নক শুক-
পৰীক্ষিত সন্যাদে কহো, সারথানে শুনা। (শ্লোক ৪৭—৫১)

শ্রীভাগবতকথায় কবিবরকৃত্যায় দ্বিতীয়স্কন্ধে দশমোহধ্যায়ঃ।

একঙ্কো সমাপিত ভৈল। হে সামাজিকসব, ই ভাগবত সংক্ষেপ সাব
কথা, কিঞ্চিতো লভ্য নাই। আক মোব বাক্য বুলি অনুরা নকবি কেবল
শ্রবণ-কীৰ্তন কবা। তেরে শ্রীকৃষ্ণ তুষ্ট হয়। সকল বাছা সিদ্ধ কবিবা, অযন্তে
বৈকুণ্ঠ পাইবা। অধিক কি বুলিবো। আপুনি মন্দমতি, পর উপদেশে
পণ্ডিত বোলঞো, আপুনাৰ কার্য্য নচাঞো। হে কৃষ্ণ, দৈবকীনন্দন, ভক্ত-
বৎসল, তোমাব অভয়-চরণত কোটি কোটি বার প্রণাম কবো। মোক এক-
লেশে কৃপা কৰিয়োক। সম্ভব সঙ্গত, তোমাব কথাত বাক্য-মন সততে
বহোক। এহিমনে প্রার্থনা পূবা। আন কিছো নোখোজো। আরে
মোক কৃপায়ে সামাজিক উচ্চ কবি হবি বোল হবি।

শ্লোক : দশমে সাবকথয়া দশ লক্ষণ ব্যাখ্যয়া।

কথিতো দশমো কৃষ্ণ আশ্রয়ঃ শ্রেয় ইচ্ছতাম্ ॥

নমামি দামোদর-পাদপদ্মং প্রপন্নতাপোপশমং সুসেবয়।

বদোঃ কুলেশ্বরগৃহীতমেতাং কবোমি গাথাং কবিরত্ন শর্যা ॥

তৃতীয় স্কন্ধ

প্রথম অধ্যায়

শ্লোক : গোপালবালসমনালকবুত্তভালং
গোলোকপালশুববৈবিনিকায়কালং ।
গোপাঙ্গনাগণলসংকুসুমারজালং
গো-গোপ গোপীৰমণং শ্ৰেণমামি পালম্ ॥

বিচুব-উদ্ধব সংবাদ

যাব কৃপায়ে মূৰ্খকো পণ্ডিত কবে, পঙ্গুকো পৰ্বত আৰোহায়ে, সেই পৰমানন্দ
নন্দ-নন্দনক বন্দো [মঙ্গলাচরণ]

তৃতীয় স্কন্ধত তেজস্বী অধ্যায়ে সৰ্গ কহিবা । ঈশবব ইচ্ছায়ে তিনিগুণ
হস্তে ব্রহ্মাণ্ড-উৎপত্তিক সৰ্গ বুলি । তাত প্রথম অধ্যায়ে বহুগুণ এবি বিহুব
ভীৰ্বক যাজ্ঞা কবিতো উদ্ধবক দেখি যানন্দ, পাণ্ডৱক কুশল পুছিবা । হুই
একাধে ভাগৱত প্রবৰ্ত্তিছে ; এক নাৰায়ণ সন্তোষায়, আউৰ অনন্ত সন্তোষায় ।
কিচীৰ স্কন্ধত এক সন্তোষায়ে সৰ্বকো ভাগৱত কহিল্য । আবে তৃতীয়
স্কন্ধত অনন্ত সন্তোষায় বহুলা কবি কহিবা । তাত চাবি অধ্যায়ে বিহুব-
উদ্ধব সংবাদ কহিবা । আঠ অধ্যায়ে শক্টি ; সাত অধ্যায়ে কবাহ অৱতাৰ ;
এক অধ্যায়ে শক্টি সংহাৰ ; চাবি অধ্যায়ে কপিল অৱতাৰ ; সৰ অধ্যায়ে

কপিলাখ্যান, এমনে তেত্রিশ অধ্যায়ে তৃতীয় স্কন্ধ কহিবা। তাহাৰ মতি অজ্ঞাসাবে সংক্ষেপে কথা নিবন্ধো। [শ্ৰীধৰন্যামীৰ টীকা]

শ্ৰীশুকে কহন্তু : জানা ৰাজা, তোমাৰ ই প্ৰশ্নক পূৰ্বত বিহুৰো গৃহক এৰি ভীৰ্ষ-যাত্ৰা কৰিতে মৈত্ৰেয়ত পুছিল। ৰাজা পুছন্তু : হে মহামুনি, কোন ঠাই কৈসানি বিহুৰ-মৈত্ৰেয় সন্বাদ হৈল তাক মোত কহিয়োক, যাতে দুই সম্ভৱ সন্বাদত বৰ কথা হয়। (শ্লোক ১—৫)

শুকে কহন্তু : যেখানে ধৃতবাহু ৰাজা আপুনাৰ দুই পুত্ৰৰ পক্ষ হয়। পাণ্ডৱসকল জোগহত থৈয়া দাহ কৰিলেক, আৰো কুটপাশা খেলাই অন্ত্যায় জিনি দ্ৰৌপদীৰ কেশকৰ্ণ কৰিলেক, তেৰ বছৰ বনবাস খপিলে বনেও, ৰাজ্যৰ বণ্টা নেদিলেক, শ্ৰীকৃষ্ণ পাণ্ডৱৰ দত্ত হৈয়া যি বাক্য বুলিলন্ত তাকো ন কৰিলেক, তেখনে বিহুৰৰ মনে বিচাট হৈলেক। আৰো ধৃতবাহু ৰাজা বিহুৰক গৃহক আনি মন্ত্ৰণা পুছন্তু : হে বাপু বিহুৰ, আৱে কি কৰিব ? পাণ্ডৱক ৰাজ্য দিম, নেদিম ? বিহুৰে বোলন্ত : হে ৰাজা, যুধিষ্ঠিৰক ৰাজ্য-ভাগ সম্ভবে দিয়া, যাতে তোৰে অনেক অপকাৰ সহিছন্ত। তান দুই ভাই, মহাবলৱন্ত ভীম-অৰ্জুন ক্ৰোধ কৰি আছন্ত। এতেকে তাহাক ভয় কৰা। আৰো পাণ্ডৱৰ পক্ষ শ্ৰীকৃষ্ণ হয়। শ্ৰীকৃষ্ণৰ লগত ব্ৰাহ্মণগণ, দেৱগণ, যজ্ঞগণ তাৰে পক্ষ হৈবন্ত। বুলিবা দুৰ্য্যোধনে আক নকৰিব। তাত শুনা : ই দুৰ্য্যোধন কেৱল দোষগোট, যাতে কৃষ্ণক ঘেৰ কৰে, যাক পুত্ৰ বুলি তুমি হতশ্ৰী ভৈলা। ইদানীক কুলৰ কুলৰ অৰ্থে আক সম্ভবে এৰা। হেন শুনিয়া পাছে ক্ৰোধ কৰি দুৰ্য্যোধনে বোলে : কপটী দাসীৰ পুত্ৰক কোনে ই ঠাইক আনিলেক ? যাতে আমাৰ অন্ন খায়া পৰোৰ কাৰ্য্য কৰে। এতেকে ইহাৰ সৰ্বস্ব আগ্ৰহি লয়া ঢকাই থৈদাও।

(শ্লোক ৬—১৫)

ধৃতবাহুৰ আগত দুৰ্য্যোধনে বাক্য-শৰে মৰ্ম্মভেদ কৰিলেও বিহুৰে হাস্ত কৰি ভগৱন্তৰ মায়াৰ মহিমা জানি তাহাৰ দ্বাৰতে ধনু-শৰ থৈয়া হস্তিনাপুৰৰ ৰাজ হৈয়া গৈল। এক বৎসৰ ভাৰত বৰিবন্ত ক্ষেত্ৰ ভীৰ্ষ কৰি-প্ৰভাসক আসিলা। সিঠাইতে শুনিলা : কোষৰ পাণ্ডৱসকল অস্ত্ৰো অস্ত্ৰো বৃদ্ধ কৰি নষ্ট ভৈলা, যুধিষ্ঠিৰো কৃষ্ণক সহায় কৰি কোষৰক মাৰি এক-ইত্ৰে ৰাজ্য কৰন্ত। পাছে মনট শোক কৰি সবৰ্ত্তীক গৈলা।

(শ্লোক ১৬—২১)

গিঠাইয়ো একাদশ তীৰ্থ কৰিলা, হৰিৰো নানাবিধ মন্দিৰ দেখিলা ।
পাছে নানা দেশ এবাই বয়নাক পায়। কৃষ্ণৰ একান্ত ভক্ত উদ্ধৱক দেখি পৰম
আনন্দে সৱটি ধৰি জ্ঞাতিসম্বৰ বাৰ্তা পুছন্ত : হে উদ্ধৱ, পুৰাণ পুৰুষ বাম-কৃষ্ণ
পৃথিৱীৰ হিত কৰি বনুদেৱৰ গৃহত কুশলে আছন্ত ? আমাৰ বৃহদ বনুদেৱ
কুশলে আছন্ত ? কৃষ্ণৰ পুত্ৰ মুখ্য সেনাপতি প্ৰহ্মাৰ স্মৃথে আছা, যাক কল্লিণী
ব্ৰাহ্মণক আৰাধি পায়।ছন্ত ? ৰাজা উগ্ৰসেন কুশলে আছা, যাক কৃষ্ণে অভিষেক
কৰিছা ? মহাৰথী সান্ন স্মৃথে আছন্ত, যাক জাম্বৱতী ব্ৰত কৰি পায়।ছা ?
সাত্যকি কুশলে আছা, যিটো কৃষ্ণসেনা কৰি তাহান গতি পায়।ছা ? কৃষ্ণভক্ত
অক্ৰুৰ ভালে আছা, যাতো তাহান পদাঙ্কিত বেণুত বাগৰ পাৰিছা ? কৃষ্ণৰ
নাতি অনিৰুদ্ধ ভালে আছা ? আনো কৃষ্ণৰ পুত্ৰ, পৌত্ৰ, মিত্ৰসব স্মৃথে
আছন্ত ? (শ্লোক ২২—৩৫)

আৱে পাণ্ডৱ কুশল পোছন্ত : কৃষ্ণাৰ্জুন সহায়ে ধৰ্মৰাজা ধৰ্মিষ্ঠিৰ প্ৰজা
পালন কৰন্ত, যাৰ সভাৰ সম্পত্তি দেখি দুৰ্য্যোধনে তাপ কৰিছে ? মহাক্ৰোধী
ভীম ভালে আছন্ত, যাৰ চৰণ-প্ৰহাৰ যুদ্ধভূমি নসহন্ত । গাণ্ডীৱধৰ্মা অৰ্জুন স্মৃথে
আছা, যাৰ শৰসমূহে মতেশ তুষ্ট হয়।ছা ? যৱজ নকুল-সহদেৱ কুশলে আছা,
যি শত্ৰুক জিনি ধন-মান আনিছা ? আপুনাৰ পতি পাণ্ডুৰিনে কুন্তী প্ৰাণে
জীৱন্ত, যি পাণ্ডু একেথৰে চৌদিশ জিনিছন্ত ? হে উদ্ধৱ, অধোগামী বড় ভাই
দুতৰাষ্ট্ৰক লাগি শোক কৰঞোঁ, যাতো পাণ্ডৱক অনেক দুঃখ দিলেক, পুত্ৰৰ
বঞ্চ হৈয়া মোক নগৰৰ খেদাইলেক । বুলিবা, কি বিনয়, মহাজ্ঞানী দুতৰাষ্ট্ৰো
কেনে এতেক অত্যাচাৰ কৰিলেক ? আত শুনা : হৰিৰ এহুয় লীলা, জ্ঞানী-
সবৰো বুদ্ধি ভ্ৰংশ কৰন্ত । মজ্জি পুছ তাহান প্ৰসাদে বিনয় নামানি তান লীলা
দেখি পৃথিৱী পৰ্য্যটো । যদি বোলা হৰিৰ ই কি লীলা, তান ভক্তক হৃষ্ট সৱে
দুঃখ দেই, কোনো বেলা আপুনাৰ পৰামৰ্শ কৰে । তেৱেঁসে ভাল দেখি ;
যেখনে অপৰাধ কৰে, তেখনে মাৰিবন্ত ; আত শুনা—ভগৱন্তে অপৰাধ
সময়ত মাৰিতে সমৰ্থ হয়ো অপেক্ষা কৰিছিলো যাতো সকল হৃষ্ট একেলগে বধ
নহে । হে সখি, হৃষ্টক দণ্ডি সন্তক ৰাখি দেৱকাৰ্য্য সাধিতে ভগৱন্ত যত্নকুলে
অৱতাৰ হয়।ছন্ত । আগে তাহান বাৰ্তা কথা । (শ্লোক ৩৬—৪৫)

শ্ৰীদামোদবাহুগত-কৱিবন্ধ-কৃত্যায়ঃ শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ তৃতীয়স্কন্ধে
প্রথমোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সবে লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : তৃতীয়ে প্ৰথমাধ্যায়ে ভক্ত পাণ্ডৱ ভ্ৰোহতঃ ।

হৰ্য্যোধনাদিনাশেন সত্যং দ্বেষো নিবাৰিতঃ ॥

— — —

দ্বিতীয় অধ্যায়

শিশু-লীলা

দ্বিতীয় অধ্যায়ে উদ্ধৱ কৃষ্ণ-বিশোগে শোক কৰি শিশু-লীলা কহিবা ।

শুকে কহন্ত : এমনে পৰম ভাগৱত উদ্ধৱত কৃষ্ণৰ বাৰ্তা পুছিলে উত্তৰ দিবাক নপাবিলা । যি পাঞ্চ বৰিষতে বাল্যলীলা এৰি কৃষ্ণ-পূজা কৰিতে মাতৃবাক্যেও ভোজন ইচ্ছা নকৰন্ত, সি উদ্ধৱ কৃষ্ণৰসে বৃদ্ধ হৈলা । এতেকে কেমনে উত্তৰ দিবাক পাবিবা ? দুই দণ্ডমানে মৌনে আছিল। পাছে ভক্তি-মুখে মগ্ন হৈয়া প্ৰেমে পুলকিত হৈলা, চক্ষুৰো লোভক ৰবিলা । কৃষ্ণত মন লাগি দেহকো পাসবিলা । পাছে দেহত স্থিতি পায়। লোভক মলটি বিহুৰক বোলন্ত : জানা বিহুৰ, কৃষ্ণসূৰ্য্য অন্ত গৈলে লোকক কাল-অজগৰে গিলিলেক । আক্ৰিৰ আমাৰ কি কুশল পুছাবা, যাতো আমি গৃহতে হতশ্ৰী হৈলো । সকল লোক ভাগ্যহীন, তাতে যত্নকুল অভ্যস্ত অভাগী, যাতো একে ঠাই থাকিও কৃষ্ণক ঈশ্বৰ বুলি নজানিল । তাহান মায়ায়ে মোহ হয়। কতো লোকে কৃষ্ণক বাক্কৰ বুলিলেক, কতো শত্ৰু বুলিলেক । তাৰাৰ বাক্যে আমাৰ ভক্তৰ ঈশ্বৰ বিনে আন মতি নহৈল । (শ্লোক ১—১১)

যাক দেখি আপুনি বিশ্বয় হৱন্ত, হেন ভূষণৰো ভূষণ পৰম লাভ্য
 ত্ৰীমূৰ্ত্তিক অল্পপুণ্য লোকক দেখাই তাৰাবো চক্ষু লৈয়া অন্তৰ্ধান হৈল। যি
 মূৰ্ত্তিক বাজন্তুয় যন্ত্ৰত তিনি লোকে দেখি চক্ষুৰো পৰম আনন্দ পায়। তাত
 অধিক আন নমানিলা। যাৰ হাত্ত কটাক্ষ লীলায়ে মান্য পাই গোপীসব সকল
 কৰ্ম এৰি তাহাক দেখি থাকন্ত, এমন মূৰ্ত্তি দেখাইবাৰ কাৰণ কহো। চৰ্জ্জনত
 হন্তে সাধুসবৰ দুঃখ দেখি তাৰাক কৃপায়ে অজ ভগৱন্তো জ্ঞাত হৈলা। হে
 সখি, অজব জন্ম দেখি, অনন্ত বাঁহ্যৰ ভয়ে পলায়ন দেখি, ঈশ্বৰৰো অনীশ্বৰতা
 দেখি মোৰ মনে খেদ কৰে। যদি বোলা, তেবে অনীশ্বৰতা কেনে লুপ্তি,
 তাত শুনা—যাৰ কটাক্ষে ভূ-ভাৰ হৰিলেক, যাৰ চৰণ-পদ্ম গন্ধ পায়। পুৰুষে
 পাসৰিতে নপাবে, যাক ছেব কৰিও শিশুপালো মহাগতি পাইলে তাক কোনে
 অনীশ্বৰ বুলিব। (শ্লোক ১২—১৯)

আবো যুদ্ধত বাঁহসৰ যাৰ মুখ-পদ্ম দেখি অৰ্জ্জুনৰ শৰত পৰি পৰম-গতি
 পায়ছে, তাহান বিবহ কোনে সহিবেক? এমন পৰম ঐশ্বৰ্য্য থাকিতেও
 উগ্রসেনে বাজাক অমুবৰ্তন দেখি মোৰ মনত মহা দুঃখ মিলে। কি তাহান
 মহিমা কহিবো, যাতে মাৰিবাক লাগি পুতনা তন দিলেক, তথাপি যশোদা
 গতি পাইলেক। এতেকে তান্ত বিনে কাত শৰণ লৈবো? অশ্বৰ সবকো
 বৈষ্ণৱ মানো, যাতে ক্ৰোধপথে হৰিত চিত্ত দিয়া থাকে, আবো মৰণ সময়ত
 কৃষ্ণক সমুখে দেখে। আৰে আত্মৰ পৰা তাহান চৰিত্ৰ সংক্ষেপে কহো।
 ব্ৰহ্মাৰ প্ৰাৰ্থনাত ভূ-ভাৰ হৰিতে ভগৱন্তে দৈৱকীৰ গৰ্ভত উপজিলা। পাছে
 বশুদেৱে নন্দৰ ব্ৰজত পলুৱাই থৈলা। তহিতে গৃহ হয়। বলভদ্ৰ সহিতে এঘাৰ
 বৎসৰ আছিল। শিশুকালতে পুতনা শুবিলা, ভৃগাৱৰ্ষ বধিলা। অনেক
 বাল-লীলা কৰি গোপ-গোপীক আনন্দ কৰাইলা। যমলার্জ্জন উভজিলা।
 গোপ-ছৱাল সহিতে যমুনা ভীৰত নানা ক্ৰীড়া কৰি গক চাৰিলা। অঘ, বক,
 বৎস, ধেনুক বধিলা, কালিকো দমিলা, এলম্ব মৰাইলা, বনাগ্নিকো পিলা,
 গোৱৰ্দ্ধন ধৰিলা, বাস-ক্ৰীড়া কৰিলা। (শ্লোক ২০—৩৪)

ত্ৰীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে দ্বিতীয়োহধ্যায়ঃ।

আক জানি সবলোক ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : দ্বিতীয়ে ছেবভাৱেন ভক্তী পুতনাপি চ।

ভেতে মুক্তি অক্ষয় চ কিং বক্তব্যমিত্যৰিতম্ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

মথুৰা-দ্বাৰকাৰ লীলা

তৃতীয় অধ্যায়ে মথুৰা-দ্বাৰকাৰ লীলা কহিবা।

উদ্ধৱে কহন্ত : পাছে মথুৰাক আসি পিতৃক শ্ৰীতিৰ অৰ্থে কংস বধিলা।
সান্দীপনি গুৰুত সকল শাস্ত্ৰ পঢ়ি মৃতক পুত্ৰক আনি দক্ষিণা দিলা। কাল-
যবনক মৰাইলা। ৰাজাগণ জিনি কল্লিণীক হৰি আনিলা। স্যামন্তক আনি
জাম্বৱতী-সত্যভামাক বিহাইলা, সাত বলধ জিনি নাগজিভীক বিবাহ কৰাইলা।
কালিন্দীক যমুনা-তীৰত পাইলা। ভদ্ৰা, সত্যা, লক্ষ্মণাকো স্বয়ম্বৰে হৰিলা।
ইন্দ্রকো জিনি পাৰিজাত আনিলা। (শ্লোক ১—৫)

নবকক মাৰি যোদ্ধা হাজাৰ একশত কন্যা আনিলা। তাৰাক একেলগে
নানা গৃহত অনেক ৰূপে বিবাহ কৰাইলা। সৰ্বতে দশ দশ পুত্ৰ উপজাইলা।
বাণৰ নিমিত্তে হৰক জিনিলা। পৌণ্ড্ৰক কাশীৰাজ বধিলা। বাৰাণসী
দহিলা। জবাসন্ধ বধি ৰাজসুয় কৰাইলা। শাৰ, শিঙাপাল, দম্ভবক্ৰ বধিলা।
সম্বৰু, দ্বিবিদ, বৰলাদিকো মৰাইলা। (শ্লোক ৬—১১)

পাছে ভাৰত যুদ্ধত ধূৰ্য্যোধন আদি বীৰগণক মৰাই আনন্দ পাই মনত
গুণি বোলন্ত : পৃথিৱীৰ অল্পমাত্ৰ ভাৰ হুবিছে, ৰাতো মহাভাৰ বহুকাল আছে।
যেখন মন্তপানে ভাৰাৰ মাজত বিবাদ হয়, তেখন মোৰ উত্তমে অস্ত্ৰে অস্ত্ৰে
যুদ্ধ কৰি আপুনি নষ্ট হৈবেক। (শ্লোক ১২—১৫)

এই চিন্তি যুধিষ্ঠিৰক বাজা পাতিলা, সুন্দৰ সবকো আনন্দ কৰাই দ্ৰৌণীৰ ব্ৰহ্মাস্ত্ৰত হস্তে উদ্ভাব গৰ্ভ বন্ধা কৰিলা। যুধিষ্ঠিৰৰো তিনি অৰ্ধমেধ কৰাইলা, আপুনিও বেদ পুত্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তাই দ্বাৰকা নগৰত নানা বিষয় ভোগ কৰিলা। স্নেহ, হাস্য, কটাক্ষ, অমৃত বচনে, মনোহৰ শৰীৰে, সুন্দৰ লীলায় সকলো লোকক আনন্দ কৰাই যতুকুলকো অধিক আনন্দ কৰাইলা; পত্নীসবকো বহুশ্ৰে আলাপে ক্ৰীড়ি দিলা। এহ্মতে অনেক বৎসৰ আনন্দ কৰিতে গৃহৰ মুখত বিৰক্তি হৈলা। যাতো স্বতন্ত্ৰ কৃষ্ণে স্বাধীন বিষয়-মুখত বিৰক্তি কৰিলা, দৈৱাধীন বিষয়ত কোন দৈৱাধীন পুৰুষে আসক্তি কৰিবেক, যদি ভক্তি কৰি হৰিক ভজি থাকে? পাছে একদিনা যতুকুমাৰসৰে ঋষিসৰক উপলভ কৰিলেক। তাৰায়ো কৃষ্ণৰ অভিপ্ৰায় জানি ক্ৰোধ কৰি শপিলেক। পাছে সকল যতুকুল প্ৰভাসক্ষেত্ৰক গৈলা। সিঠাই স্নান-তৰ্পণ কৰি ব্ৰাহ্মণসৰক গো-সুৱৰ্ণাদি দান কৰিল; ভোজন কৰাই নমস্কাৰ কৰিলেক।

(শ্লোক : ৬—২৮)

ত্ৰীভাগৱতকথায়ঃ তৃতীয়স্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সবলোক হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : কংসধ্বংসি বণদ্ধংশি হংসি মে পাপধংসিনঃ ।

গুণ্ডাৱতংসি হংসীৰ বুদ্ধিস্তৱ পদাজ্জয়োঃ ॥

— — —

চতুৰ্থ অধ্যায়

যত্ন-কুলৰ ক্ষয়, উদ্ধৱৰ জ্ঞানলাভ

চতুৰ্থ অধ্যায়ে যত্ন-কুলৰ ক্ষয়, উদ্ধৱৰ জ্ঞানলাভ কহিবা।

উদ্ধৱে কহন্ত : পাছে যত্নগণে মতপান কৰি ঞ্জতিহত হয়। অশ্ৰো অশ্ৰো যুদ্ধ
কৰি সবংশে মৰিল। ভগৱন্তে আপুনাৰ মায়া-গতি দেখি সৰস্বতী জলত
আচন্ত কৰি বৃক্ষমূলত বসিলা। মোক দ্বাৰকাতে বুলিলা বদৰিকাশ্রমক
যাইবাক প্ৰতি। তথাপি তাহান চৰণক এৰিবাক নপাৰি তাহান পাছতে
গৈলো। (শ্লোক ১—৫)

যত্ন-কুল সংহৰি একলায়ে বসিছন্ত। বিচাৰি গৈয়া সাক্ষাতে দেখিলো
শ্যাম মনোহৰ, পীত-বসন, অকণ-লোচন, স্ত্ৰীনিবাস, চতুৰ্ভুজ, দক্ষিণ উকত বাম
পাদ-পদ্ম ধাপিছন্ত, শিশু অশ্বখত আৱজি আহন্ত। সেহিবেলা পৰম বৈষ্ণৱ
মৈত্ৰেয় ঋষি উপস্থিত হয়। কৃষ্ণক দণ্ডতে নমি অঞ্জলি কৰি বহিলা। তাহাক
শুনায়। মোক স্নেহে হস্ত অৱলোকন কৰি কৃষ্ণে বুলিলা : হে উদ্ধৱ, তোমাৰ
মনৰ বাঞ্ছিত জানো ; যদি আনৰ দুৰ্দ্ধৰ তথাপি তোমাক দিবো। যাতে
পূৰ্বজন্মত তুমি বশু আছিল। মোক আৰাধিহা, এতেকে ই জন্মত মোৰ
অনুগ্ৰহ লভিবা, যাতে বৈকুণ্ঠে যাইবাৰ বেলা ভক্তিৰ প্ৰভাৱে সাক্ষাতে মোক
দেখিলা। পূৰ্বত ব্ৰহ্মাত যাক কহিছো, যি মোৰ লীলা প্ৰকাশ কৰে, যাক
জ্ঞানীগণে ভাগৱত বোলে, সেই জ্ঞান তোমাত কহিবো। (শ্লোক ৬—১৩)

ঈশ্বৰ এহি আদৰ বাক্য শুনি আপুনাৰ তাহান অনুগ্ৰহৰ পাত্ৰ মানি
প্ৰেমে লোম শিহৰিল, চক্ৰ লোভক ৰবিল, গঙ্গ-গদ বাক্যে বুলিলা : হে
ঈশ্বৰ, তোমাৰ পাদ-পদ্ম ভক্তস্বাক্ষৰ সকল পুৰুষাৰ্থ চূৰ্ণভ নহে। তথাপি
তোমাৰ চৰণ-সেৱাক ইচ্ছায়ে মঞি কিছোকো নোখোজো। কিন্তু অজ্ঞন
জন্ম, অকৰ্ত্তাৰ কৰ্ম, কাল ৰূপৰ ভয়-পলায়ন দেখি, আত্মাৰামৰো অনেক নাৰীত
বিহাৰ দেখি মোৰ মনে খেদ কৰে। আৰো মন্ত্ৰণা সময়ত অখণ্ড জ্ঞান ছয়ো
মোত নজানি হেন মন্ত্ৰণা-পোছা। তাক শ্রমবিলে মোৰ মন অধিক মোহ
যাই। এহি মোহ নিবাৰিবাব অৰ্থে ব্ৰহ্মাণ্ডত যি জ্ঞান কহিছা, তাৰ য়ে
পাত্ৰ হঞো, তেৰে কহিয়োক, যাক জানি অনায়াসে সংসাৰ তৰিম।

(শ্লোক ১৪—১৮)

এহমতে মোৰ অভিপ্ৰায় বুজি আপুনাৰ স্বৰূপ জ্ঞান কহিলা। এহু-
মতে ঈশ্বৰ গুৰুত হস্তে জ্ঞান পায়। তাহান্দ্ৰ প্ৰদক্ষিণ দণ্ডৱৎ কৰি বিবাহে আকুল
হয়। ইঠাই আসিলো। তাহান আজ্ঞায়ে বদৰিকাশ্রম যাইবো, যাত নব-
নাৰায়ণ তপ কৰন্ত। (শ্লোক ১৯ ২২)

শুকে কহন্ত : উদ্ধৱৰ মুখে বন্ধুবধ শুনি বিহুৰৰ পৰম শোক হৈল।
তাক জ্ঞানে শাস্ত কৰি উদ্ধৱত পোছন্ত : হে উদ্ধৱ, ভগৱন্ত কৃষ্ণে তোমাত যি
জ্ঞান কহিছা, তাক মোত কহা ; যাতো বিষ্ণুভক্ত-সৰ আপুনাৰ ভূতাৰ অৰ্থে
ফুৰন্ত। উদ্ধৱে বোলন্ত : জানা বিহুৰ, তোমাক জ্ঞান কহিবাক লাগি কৃষ্ণে
মোৰ আগতে মৈত্ৰেয়ক আজ্ঞা কৰিছা। তাহান আজ্ঞা ভাঙ্গি কেমনে মঞি
কহিবো ? এতেকে তাহান্ত পোছাগৈ। শুকে বোলন্ত : এমনে ছয়োজনে
কৃষ্ণকথা কহি যমুনা-তীৰত এককণ হেন ৰাত্ৰিগোট বকিলা। প্ৰভাতে উদ্ধৱ
লড়ি গৈলা। (শ্লোক ২৩—২৭)

ৰাজা পুছন্ত : বিপ্ৰশাপে সকল যত্ৰকুল নষ্ট হৈলে মহাবীৰ উদ্ধৱ কিয়
বহিলা ; যাতো হৰিও মন্ত্ৰণা-শৰীৰ এৰিলা ? শুকে কহন্ত : বিপ্ৰশাপ
হলে যত্ৰকুল সৰহৰি কৃষ্ণে মনত গুণন্ত, মঞি বৈকুণ্ঠ গৈলে মোৰ ভক্তি লোকত
প্ৰৱৰ্ত্তাই মোৰ সমান উদ্ধৱ এঠাই থাকন্তোক। যাতো বিষয়ে আকুল নোহন্ত,
এতেকে কৃষ্ণৰ আজ্ঞায়ে হৰিভক্তি প্ৰৱৰ্ত্তায়া বদৰিকাশ্রমত বহিল, আপুনিও
হৰিভক্তি কৰিলা। বিহুবো উদ্ধৱৰ মুখে কৃষ্ণৰ জন্ম-কৰ্ম, বৈকুণ্ঠ পয়াণ শুনি
আপুনাৰো কৃষ্ণ শ্ৰবিবাৰ শুনি প্ৰেমে আকুল হয়। কাশিলা। পাছে গঙ্গা-দ্বাৰ
গৈলা, যাত মৈত্ৰেয় আহন্ত। (শ্লোক ২৮—৩৬)

শ্রীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে চতুৰ্থোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সবলোক হবি বোল হবি ॥

শ্লোক : আশ্রজ্ঞানায় লোকানাম উদ্ধারো যেন স্থাপিতঃ ।

তং প্রপত্তে দয়াসিদ্ধিং দীনবন্ধু জগদগুরুম্ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

চবিশ তত্ত্বৰ স্তুতি

পঞ্চম অধ্যায়ে বিহুৰে হৰি-লীলা পুছিলে চবিশ তত্ত্বৰ স্তুতি মৈত্রেয়ে কহিবা ।

শুকে কহন্তু : গঙ্গা-দ্বাৰত অগাধবোধ মৈত্ৰেয়ক বিহুৰে দেখি দগুৱতে
প্রণাম কৰি পুছন্তু : হে মৈত্ৰেয়, লোকে মুখৰ অৰ্থে নানা কৰ্ম কৰে । সি
কৰ্মে মুখ নপারে, হুংখো হুংখো, কিন্তু পুহু হুংখ মাত্ৰ পারে । আত যি মুক্ত হয়,
তাক সৰ্বজ্ঞ তুমি কহিয়োক । লোকসব ক্লান্ত বিমুখ হয়। অধৰ্ম কৰে,
এতেকে নানা হুংখ পারে । তাবাক অনুগ্রহৰ অৰ্থে বিকৃতভক্তসৰ ফুৰন্তু ।
এতেকে তুমি মোত হৰি-ভজিবাৰ পছ দেখায়োক । তেৱে ভক্তিযুক্ত চিন্তত
হৰি প্রকাশ হয়। জ্ঞান দিবন্তু । আৰো ভগৱন্তে পুৰুষ অৱতাৰ হয়। যেমনে
জগত শ্ৰবন-পালন-সংহাৰ কৰন্তু, তাকো কহা । (শ্লোক ১—৫)

নানা অৱতাৰ ধৰি নানা ক্ৰীড়া কৰি যেমনে গো, ব্ৰাহ্মণ, দেৱতাৰ হিত
কৰন্তু, তাকো কহিয়োক, যাতে ভাহান চৰিত্ৰ গুনি মোৰ মন তৃপ্তি নৰায় ।
হৰিকথা বিনে ব্যাসৰ মুখত ধৰ্ম-কৰ্ম গুনি তৃপ্তি হৈলো, যাতে তাক

আচৰিলে অক্সমাত্ৰ নুখ পাই। এতেকে মহাকল কৃষ্ণকথা ভোমাব সৰ্বত
শুনি কোন জন তৃপ্তি হৈবেক, যাক মুক্তসবো জ্ঞতি কৰে, যি কথা শুদ্ধালু
পুৰুষৰ কৰ্ণ-বন্ধে প্ৰবেশ হয়। বিৰক্তি কৰায়া সঙ্গাব শুচায়ে। এতেকে যিজন
হৰিকথা নজানি ছুতনে, সি শোচ্য মাত্ৰ। যিজন জানিও ছুতনে, সি শোচ্যবো
শোচ্য হয়, যাতো বৃথা ব্যাপাবে আয়ু ক্ষয় হয়। এতেকে তুমি সকল শাস্ত্ৰবে
সাব উদ্ধাৰি হৰিকথা কহ। বিশেষত কৃষ্ণৰ কথা বাহুল্য কৰি কহিবা।

(শ্লোক ৬—১৬)

শুকে কহন্ত : এমনে লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে বিদূৰে প্ৰশ্ন কৰিলে মৈত্ৰেয়ে
প্ৰশ্নক প্ৰশংসা কৰি বোলন্ত : হে সাধু বিদূৰ, তুমি ভাল প্ৰশ্ন কৰিলা ;
যাতো লোকক দয়া কৰি আপুনাৰ কীৰ্ত্তি বিস্তাৰ কৰিলা। তোমাত ইটো
চিহ্ন নহে, যাতো মণ্ডব্য ঋষিৰ শাপে যম আসি ব্যাসৰ বীৰ্য্যে হয়। একান্ত
ভাবে কৃষ্ণক ভজিছা, কৃষ্ণবো তুমি পৰম প্ৰিয়। যাতো তোমাব জ্ঞান কহিবাক
লাগি মোক আজ্ঞা কৰিছা ; এতেকে তোমাত হৰিলীলা কহিবো।

(শ্লোক ১৭—২২)

প্ৰথমে সৃষ্টিলাীলা শুনা। জগতৰ আদ্যত ভগৱন্ত একলায়ে আছিল,া
যাতো মায়াকাৰ্য্য সহিতে তাহান্তে লীন হয়। পাছে ঈশ্বৰে প্ৰপঞ্চ
নেদেখি আপুনাক নাইকা হেন মানিলা। এতেকে মায়া জাত হৈলা।
পাছে আপুনি পুৰুষৰূপে কাল-শক্তিয়ে মায়াত গৰ্ভাধান কৰিলা। তেৱে মহন্ত
উপজিলা। (শ্লোক ২৩—২৮)

মহন্ত হস্তে অহঙ্কাৰ হৈলা। অহঙ্কাৰবো সাত্বিক, ৰাজসিক, তামসিক
ভেদে তিনিবিধ ভৈলা। সাত্বিকত হস্তে মন সহিতে দেৱগণ হৈল।
ৰাজসিকত হস্তে ইন্দ্ৰিয়গণ হৈল। তামসিকত হস্তে শব্দ, পৰশ, কপ, বস,
গন্ধৰ দ্বাৰায়ে আকাশ, বায়ু, ভেজ, জল, পৃথ্বী হৈল। (শ্লোক ২৯—৩৬)

ইসব দেৱগণে নানা মত নিমিত্তে ব্ৰহ্মাণ্ড কৰিতে নপাৰি অজ্ঞানি কৰি
হৰিক জ্ঞতি বোলন্ত : হে পৰমেশ্বৰ, তোমাব পদাৰবিদ্দক বন্দো, যাত
প্ৰপঞ্চজনৰ সকল তাপ শুচে, যাক আশ্ৰয় কৰি সন্ধ্যাসীসবো সঙ্গাব তাপ দূৰ
কৰে। হে বিধাতা ভগৱন্ত, ই সঙ্গাবত জীৱসব তিনিভাবে তাপিত হয়।
আপুনা কিছু নুখ নপায়ে। এতেকে তোমাব চৰণ-ছায়াত শৰণ পালিলো।
যাক ঋষিসবে বেদপন্থে বিচাৰ কৰে, যাত গঙ্গাও উদ্ভৱ হয়। সেই চৰণত
আমি প্ৰপন্ন হৈলো। শুদ্ধায়ে প্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন ভক্তি কৰি যাক জয়ত ধৰি জ্ঞান-

বৈরাগ্য লভি মুক্ত হয়, যাক বেদেও নজ্ঞানে, যাক শ্রবণ মাত্রে মুক্ত হয়, পুরুষৰ সকল পাপ শুচে, হেন তোমাৰ চৰণত শৰণ পশিলো। হৃদয়ত থাকিলিও কেৱল বিষয়ীসবে যাক নজ্ঞানে, সেই তোমাৰ চৰণক প্ৰণামো। হে ভগৱন্ত, বহিৰ্মুখসৱৰ তোমাক জ্ঞানন থাকোক, তোমাক পাইবাৰ পথ ভক্তসৰক নজ্ঞানে। যাৰা তোমাৰ কথায়ত কৰ্ণদ্বাৰে পান কৰে, তাৰা অনায়াসে বৈকুণ্ঠ-লোক পাৱে। জ্ঞানীগণে যদি যোগবলে তোমাক পাৱে, তথাপি তাহাত অনেক শ্ৰম আছে। ভক্তি-পথত অনায়াসে পাৱে। এহি স্তুতি কৰি আপুনাৰ কাৰ্য্য কহে, হে আত্ম, ব্ৰহ্মাণ্ড কৰিবে লাগি আমাক সজিলা। আমি পুহু তাক কৰিতে নপাৰি, যাতো সবাৰে একমতি নাই। এতেকে তোমাৰ আজ্ঞায়ে মনে কৰি আমিও যেমনে অন্ন খাইব, তেমনে তোমাক আমাক লোকে গুজ্জা কৰিবেক, তেমনে শক্তি দিয়া, যাতো তুমিসে আমাৰ পিতৃ। (শ্লোক ৩৭—৫১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে পঞ্চমোহধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : পঞ্চমে বিহুৰ-প্ৰশ্নে কথিতং তত্ত্ব-সংস্তুতো ।

বৃথা কথাশ্ৰমং হিহা শ্ৰৱণং কীৰ্তনং হৰেঃ ॥

ষষ্ঠ অধ্যায় বিবাটৰ সৃষ্টি আৰিদ্ৰৈৱাদি

ষষ্ঠ অধ্যায়ে বিবাটৰ সৃষ্টি কহি আৰিদ্ৰৈৱাদি প্ৰপঞ্চিবা ।

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : এমনে তত্ত্বৰ স্তুতি-বাক্য শুনি ভগৱন্তে প্ৰকৃতি সহিত
তেইশ ভৱত একেবাৰে প্ৰবেশ হৈলা । ভগৱন্তৰ প্ৰবেশে ভাৰায়ো একত্ৰ
হৈয়া আপুনাৰ অংশে বিবাট সৃজিলে । বিবাটো সহস্ৰ বৎসৰ জলতে
আছিল। পাছে নাৰায়ণৰ অধিষ্ঠানে চৈতন্য, মন, প্ৰাণ হৈলা । পাছে
ঈশ্বৰ ইছায়ে গোলোক ইন্দ্ৰিয়-দেৱতা বিষয় হৈল যাৰ শিৱত স্বৰ্গ আছে, চৰণত
পৃথিৱী, নাভিত আকাশ । (শ্লোক ১—২৮)

তান মুখত বেদ সমে ব্ৰাহ্মণ ভৈল ; বাহুত প্ৰজা পালন সমে ক্ষত্ৰিয়
হৈলা । উকত কৃষি-বাণিজ্য সমে বৈশ্য হৈলা, চৰণ শুদ্ধাৰ্য্য সমে শূদ্ৰ হৈলা ।
জানি বিহুৰ, ই চাৰিও আতিৰ ভগৱন্ত গুৰু, পিতৃ, ঈশ্বৰ । এতেকে তাহাক
সদায়ে ভজোক । ভগৱন্তৰ লীলা সাৱশেষে কহিতে নপাৰি । তথাপি
আপুনাৰ বৃথা কথায়ে, অশুদ্ধ বাক্য শুদ্ধ কৰিবাক লাগি গুৰুগুথে শুনি
মতি অনুসাৰে কহিবো, যাতো হৰিৰ গুণ-কথন, শ্ৰৱণেসে বাক্য-কৰ্ণৰ একান্ত
লাভ । ব্ৰহ্মায়ো সহস্ৰ বৎসৰেও হৰিগুণৰ অন্ত নপায় । এতেকে পুৰুষে
আপুনাৰ মতি অনুসাৰে যিমান পাৰে তাকে সদায়ে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰোক ।

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ তৃতীয়স্কন্ধে ষষ্ঠোহধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সবলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : বাকৰ্ণয়ো পৰো লাভঃ শ্ৰৱণং কীৰ্ত্তনং হৰেঃ ।

আত্মমত্যনুসাৰেণ ইতি ষষ্ঠে নিকপিতম্ ॥

সপ্তম অধ্যায় বিহুৰ সংশয়-ছেদী নানা প্ৰশ্ন

সপ্তম অধ্যায়ে বিহুৰ সংশয়-ছেদী নানা প্ৰশ্ন কহিবা।

বিহুৰে পুছন্ত : হে মৈত্ৰেয়, নিগুণ ভগৱন্তৰ গুণময় সৃষ্টি আদি লীলা কেমনে হয়? তুমি কহিছা, জীৱৰ অৰ্থে কৰন্ত। সিও নঘটে। দেশ-কালাদিয়ে অলুপ্তবোধ ব্ৰহ্মৰূপ জীৱৰ কেনে অবিভাৱময় সংসাৰ হয়? মোৰ এহি মনৰ সংশয় দূৰ কৰা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : জানা বিহুৰ, এইতো হৰিৰ মায়া। যি বিচাৰ নহে, যাত হন্তে মিছা সংসাৰ জীৱত লক্ষি, যেন স্বপ্নত আপুনাৰ শিৰশ্ছেদ আপুনি দেখি। বোলা যদি ঈশ্বৰত কেনে নেদেখি, আত দৃষ্টান্ত শুনা : যেন চন্দ্ৰৰ প্ৰতিবিম্বতেসে কম্পাদি গুণ দেখি, বিম্বত নেদেখি। তেমনে জীৱবেসে সংসাৰ, ঈশ্বৰত নাই। এতেকে ঈশ্বৰত ভক্তি কৰিলে আপুনি সংসাৰ গুচে। বুলিবা—কেতিয়া গুচিব? তাত শুনা : যেখন সকল ইন্দ্ৰিয়ৰ বৃত্তি ঈশ্বৰত লাগে; তেখনে সকল ক্ৰেশ গুচে। হৰি-গুণ শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন মাত্ৰে সকল ক্ৰেশ গুচাৰে; তাহান চৰণত সপ্ৰেম বভিয়ে গুচাইবেক, তেবে কি বুলিবো? (শ্লোক ১—১৪)

বিহুৰে বোলন্ত : হে মৈত্ৰেয়, তোমাৰ বাক্য-খড়্গে মোৰ সংশয় ছিঙ্গিল, যাতো জানিলো, স্বতন্ত্ৰ ঈশ্বৰক ভজিলেসে পৰতন্ত্ৰ জীৱৰ সংসাৰ গুচে। জানী, অজানী দুইবো সংশয় নাই। মধ্যস্থ পদে আৰ্গে মোত আহিল। আৰে তোমাৰ প্ৰসাদে গুচিল। কেৱল আভাস মাত্ৰ আছে। তাকো তোমাৰ

চৰণ-সৈৱায়ে গুচাইবো, যাতো হৰিক সেৱা কৰি হৰি-কথা শুনিলেহে হৰিৰ চৰণত প্ৰেম বতি হয়, তাৰ সংসাৰ গুচে । যে সাধুসেবে সততে কৃষ্ণক সেৱে, তাৰাৰ সেৱা অন্ন-পুখ্যৰ পৰম-তুল্লৰ্ভ । তাক মঞি পায়ো কৃতার্থ হৈলো । এতেকে কৃষ্ণ-কথা শুনিতে চাঞো । হৰিৰ ব্ৰহ্মাদি বিষ্ণুতি কহ, যাৰ পুত্ৰ-পৌত্ৰে প্ৰজাসৱ হয়ছে । মনু, মনু-বংশ, তাৰাৰো চৰিত্ৰ কহ । হুলোক, জ্যোতিষ্কৰ কথা কহ, দেৱ-দৈত্য-মনুষ্য-পশু-পক্ষী-বৃক্ষৰ সৃষ্টি কহ, জগতৰো সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰ কহ, বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্ম, বেদ-বিভাগ, যাগ-যোগ, সাংখ্য, পায়ণ-পন্থ, জীৱৰ গতি চাৰি পুৰুষাৰ্থ সাধন সহিতে কহ । আৰ যেমনে হৰি তুষ্ট হয় তাকো কহ । (শ্লোক ১৫—৩৫)

আবো প্ৰশ্ন কৰি বোলন্তু : নোপোছা কথাকো অনুগত শিগ্ৰত গুৰুসৱে কহঁন্তু । গুৰু বিনে জ্ঞান, বৈবাগ্য, ভক্তি একো নোহয় । মঞি অবিছায়ে অন্ধ হয়ো হৰিৰ লীলা জানিতে এতেক প্ৰশ্ন কৰিলো । তুমি কৃপায়ে কহিয়োক, যাতো হৰি-ভক্তি উপদেশে জীৱক অভয় দিবাৰ সকল বেদ-যজ্ঞ-তপ-দানে লেশমাত্ৰো নহে । শুকে কহন্তু : এমনে কুৰু-প্ৰধান বিহুৰে প্ৰশ্ন কৰিলে মুনি-প্ৰধান মৈত্ৰেয়ে হৰিৰ বদনে কহিবাক লাগিলা ।

(শ্লোক ৩৬—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে সপ্তমোঃধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সংসেৱা কৃষ্ণযশসঃ শ্ৰৱণং তদ্রতিগতিঃ ।

যথাক্ৰমেণ ভৱন্তীত্যেতাৰং সপ্তমে স্থিতম্ ॥

অষ্টম অধ্যায়

অনন্ত সম্প্রদায়ে ব্রহ্মাৰ তপ

অষ্টম অধ্যায়ে অনন্ত সম্প্রদায়ে ব্রহ্মাৰ তপ কহিব।

মৈত্ৰেয়ে বোলন্ত : হে বিহুব, কুক-বংশ সম্ভবো সের্য হৈলা, যাতে মহাভাগৱত যম তুমি জাত হয়াহা, যাতে হৰি-কথাক ক্ৰণে ক্ৰণে নৱ কৰ। ময়ো লোকৰ সংসাৰ-দুঃখ গুচাইবাক লাগি অনন্ত সম্প্রদায়ে ভাগৱত কহি তোমাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিবো। পূৰ্বত সনতকুমাৰ আদি চাৰি মুনি ভাগৱত শুনিবাক ইছায়ে সভ্যলোকত গজাত ডুব দিয়া পাতালক গৈলা। সিঠাই ভগৱন্ত অনন্তৰ পাদপীঠ পদ্মক জটাৰ অগ্ৰে ছুয়া বাসুদেৱক জানিবাক লাগি জ্বতি-নতি কৰি পুহিলা। অনন্তো কৃপাদৃষ্টি চায়া তাৰাত ভাগৱত কহিলা। পাছে সনতকুমাৰে সাংখ্যায়নত কহিলা। সাংখ্যায়নো পৰাশৰত কহিলা। পৰাশৰো মোত কহিলা। ময়ো সেই ভাগৱত তোমাত কহিবো, যাতে ব্ৰাহ্ম্য অল্পগত হয়াহা। (শ্লোক ১—৯)

প্ৰথমে ব্রহ্মাৰ জন্ম কহো। যেখন প্ৰলয়-জলত সকল জগত মগ্ন হৈল, তেখনে কাল-শক্তিয়ে সবাক উদ্বত কৰি জীনাৰায়ণ জলৰ উপবত অনন্ত শয্যাত নিদ্ৰা কৰিলা। পাছে চাৰি হাজাৰ বৃগ অনন্তৰে আপুনাতে সব লোক জীন হয়াহে দেখিলা। পাছে তাহান ইছায়ে বজোপুণে নাতি হস্তে পদ্মগোট হৈল। সেই পদ্মত আপুনি ব্ৰহ্মা হৈল। ব্ৰহ্মায়ো পদ্মৰ কৰ্ণিকাত থাকি লোক নেদেখি চাৰিও দিশ চাহিলা, তেখনে তাহাৰ চাৰি ভূৰ হৈল।

পাছে পদ্মক, আপুনাৰ, লোককো নজানি মনত গুণন্ত : মঞি কোন ? ই
পদ্ম কোথাইব পৰা হৈল ? আৰ আশ্ৰয় একটা আছে । (শ্লোক ১০—১৮)

এই মনে গুণি পদ্মৰ নালে জলভেঁ পশিলা । একশত বৎসৰ বিচাৰিও
কিছোকো নেদেখি পাছে উলটি আসি পদ্মত বসি শ্ৰাণ-মন নিয়মি একশত
বৎসৰ সমাধি কৰিলা । পাছে যোগবলে জ্ঞান পায় আপুনাৰ জন্মত
মৃগাল-গৌৰ, সহস্র-ফণ অনন্ত শয্যাত হৰিক দেখিলা । আগে মৰকত পৰ্বত
হেন, চন্দন বৃক্ষ হেন দেখি, পাছে শ্ৰীম মন্দৰ, পীতবসন, চতুৰ্ভুজ, স্তম্ভ
অলঙ্কাৰে মণ্ডিত, শ্ৰীবৎস-কৌন্তভ-বনমালাযুক্ত, হস্ত-বদন, নিকম মূৰ্ত্তি দেখি
হৰি বুলি জানিলা । তেখনে নাভি পদ্ম, জল-বায়ু-আকাশ, আপুনাকো
জানিলা । সৃষ্টিক ইছায়ে স্তুতি কৰিবাক লাগিলা । (শ্লোক ১৯—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : কৃপয়া ব্ৰহ্মণে যেন দৰ্শিতং কপমুক্তমং ।

তং প্ৰপদ্যেহিলাধাৰং নাৰায়ণমনাময়ম ॥

নৱম অধ্যায়

ব্ৰহ্মাৰ স্তুতি

নৱম অধ্যায়ে ব্ৰহ্মাৰ স্তুতি কহিবা ।

ব্ৰহ্মা স্তুতি বোলন্ত : হে ভগৱন্ত, তোমাক মঞি বহুকাল উপাসা কৰি
আজি জানি কৃতার্থ হৈলো । লোকৰ এই দোষ—তোমাক নজানে, বাতো
তোমাত ০ বিনে আন সত্য বস্তু নাই । তুমি আমাক কৃপায়ে অৱতৰি নিজকপ
দেখাইলা, যাৰ নাভি-পদ্মত মঞি জাত হৈছো । ব্ৰহ্ম-ৰূপকো আত কৰি

ভিন্ন নেদেখো। এতেকে ইহাকে উপাসা কৰো। হে ভূৱনমঙ্গল, যি কুটকী ই ৰূপক অনাদৰ কৰে সি নবকভাগী হয়; যি আদৰে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰি ভজ্ঞে, তাৰ হৃদয়ৰ পৰা তুমি হুগুচ। তেৱেৰে পুৰুষৰ শোক মোহ-হুঃখ-ভয় হুগুচে, যাৱে তোমাৰ অভয় চৰণ নভজ্ঞে। (শ্লোক ১—৬)

যি তোমাৰ কথাত বিমুখ হয় বিষয়-সুখৰ অৰ্থে নানা কৰ্ম কৰে, সি দৈৱে হতবুদ্ধি হয়। নানা হুঃখ পায়। সংসাৰত ফুৰে। তাক দেখি মোৰ মনত মহা হুঃখ মিলে। ভক্তৰ হৃদয়-পথত সততে থাকো, যাতো তাৰা তোমাৰ কথা শুনি তোমাৰ পদ দেখিছে। আৰো যি যি ৰূপক মনে দেখিব খোজ্ঞে, তাকো কৃপায়ে প্ৰকট কৰো। নিকামে সৰ্বভূত-দয়াত যেমনে তুমি তুষ্ট হৱা, সকামে দেৱগণে অনেক দ্ৰব্যে পূজা কৰিলেও তেমনে তুষ্ট নহৱা। এতেকে পুৰুষৰ সকল ধৰ্ম্মৰ ফল তোমাৰ ভক্তিয়ে। যাৰ নামক মৰণ সময়ত অনিছায়ে লৈয়া অনেক জন্মৰ পাপ এড়াই পৰম গতি পাৱে, সেই তোমাত শৰণ পশিলো। যি ভগৱন্ত সকল লোকক উদৰত কৰি প্ৰলয় জলত অনন্ত শয্যাত নিজে কৰিছা, যাৰ নাভি-পদ্মত মঞি উপজিলো, তাহান চৰণত মঞি প্ৰণাম কৰো। ইদানীক নিজাৰ উঠি মোক কৃপাদৃষ্টি চায়া মধুৰ বচনে খেদ দূৰ কৰন্তোক।

(শ্লোক ৭—১৫)

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : ব্ৰহ্মা এহি স্তুতি কৰি মৌন হৈলা। পাছে তা-
অভিপ্ৰায় বুজি ব্ৰহ্মাক বোলন্ত : হে ব্ৰহ্মা, আউৰ খেদ নকৰিবা। সৃষ্টি-
উত্তম কৰা, যাতো তোমাৰ কাৰ্য্য মঞি আগে কৰিছো। তাক পুহু ত-
কৰিলেমে দেখিবা। তোমাত মঞি তুষ্ট হৈলো, যাতো গুণময় মোক নিৰ্গু-
কৰি স্তুতি কৰিলা। যিজনে এহি স্তুতি পঢ়ি মোক ভজ্ঞে, তাৰো তুষ্ট হয়
বাহিত পূৰো। মঞি সবাৰে আত্মা। মোৰ নিমিত্তেমে দেহাসি প্ৰি-
হয়্যছে। এতেকে পুৰুষে মোত সদায় ভক্তি কৰোক। তুমিও মোত ভৱি
কৰি পূৰ্বৱতে প্ৰজ্ঞা প্ৰজ্ঞা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : ভগৱন্তে ব্ৰহ্মাক এহি বাৰ
বুলি অন্তৰ্জান হৈলা। (শ্লোক ২৬—৪৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্য তৃতীয়স্কন্ধে নৱমোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সবলোক হবি বোল হবি ।

শ্লোক : শৃণু গৃণ যশো যন্ত জনো যাতি পৰং পদং ।

পাপতাপাৰ্হিনিমুক্তস্তমহাং শৰণং ব্ৰজ ॥

দশম অধ্যায়

কালৰ দশবিধ সৃষ্টি

দশম অধ্যায়ে কালৰ দশবিধ সৃষ্টি কহিবা।

বিহুৰে পুছন্ত : হে মৈত্ৰেয়, ভগৱন্ত অন্তৰ্জান হৈলে, ব্ৰহ্মা কেমনে কেইবিধ প্ৰজা সৃষ্টিলা তাক কহ। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : পাছে ব্ৰহ্মা ভগৱন্তৰ বাক্যে তাহান্ত মন দিয়া দেৱৰ বৎসৰে একশত বৎসৰ তপ কৰিলা। পাছে তপোৰলে প্ৰলয় জল বায়ুক পান কৰিলা, পন্থকো তিনি লোক ৰূপে বিভাগ কৰিলা, যাত জীৱসৰ ব্ৰহ্মাৰ দিন, ৰাত্ৰিত ওপজে, মৰে। (শ্লোক ১—২)

বিহুৰে পুছন্ত : হে মৈত্ৰেয়, কালৰ স্বৰূপ কহ। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : কাৰ্য্যৰ দ্বাৰাসে কাৰণ জানি, যাতো আদি অন্ত নাই, যাক নিমিত্ত কৰি ঈশ্বৰে জগত সৃষ্টি। তাহান নিত্য-নৈমিত্তিক প্ৰকৃতিক ভেদে তিনিবিধ প্ৰলয় দশ-বিধ সৃষ্টি। তাক সাৱধান মনে শুনা, যাতো হবিৰ লীলা। প্ৰথমে মহন্তত্বৰ সৃষ্টি। দ্বিতীয়ে অহংকাৰ সৃষ্টি। তৃতীয়ে মহাপঞ্চভূতৰ সৃষ্টি। চতুৰ্থে ইন্দ্ৰিয়ৰ সৃষ্টি। পঞ্চমে দেৱতাৰ সৃষ্টি। ষষ্ঠে অবিচ্ছাদৰ পঞ্চপৰ্বাৰ সৃষ্টি। ই ছয়বিধক প্ৰাকৃত বুলি। সপ্তমে ছয়বিধ বৃক্ষৰ সৃষ্টি। অষ্টমে আঠাইশ বিধ পশু-পক্ষীৰ সৃষ্টি। নৱমে একবিধ মনুষ্যৰ সৃষ্টি। দশমে আঠবিধ দেৱৰ সৃষ্টি। ই চাৰিবিধ বৈকৃত বুলি। সনকাদিৰ সৃষ্টিক প্ৰাকৃত, বৈকৃত দুয়ো বুলি। (শ্লোক ১০—৩০)

ত্ৰীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে দশমোহধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সবলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : বৎকালশক্ত্যা ভূতানাং সৃষ্টিভেদঃ প্ৰৱৰ্ত্ততে ।

লয়ভেদশ্চ তমহং শৰণং যামি মাধৱম্ ॥

একাদশ অধ্যায়

কালৰ গতি

একাদশ অধ্যায়ে কালৰ গতি কহিবা ।

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : যাক ভাগ কৰিতে নপাৰি, সেই কালক পৰমাণু বুলি ।
তুই পৰমাণুয়ে এক অণু বুলি । তিনি অণুয়ে এক ত্ৰ্যসৰেণু হয়, যাক কুস্ত্ৰাক্ষ-
জালত আসিতে দেখি । তাৰ তিনি ভাগ এক ক্ৰটি হয় । এমনে চাৰি যায়
পক্ষ, মাস, বৎসৰ হয় । (শ্লোক ১—১২)

আমাৰ বৎসৰে দেৱৰ দিন-ৰাত্ৰি হয় । আমাৰ তিনি শ বাঠি বৎসৰে
দেৱৰ এক বৎসৰ হয় । তেনয় বৎসৰৰ বাহু হাজাৰ বৎসৰে চাৰি যুগ হয় ।
তাতে সভ্য যুগ চাৰি হাজাৰ আঠ শ, ত্ৰেতা যুগ তিনি হাজাৰ ছয় শ, দ্বাপৰ যুগ
দুই হাজাৰ চাৰি শ, কলি যুগ এক হাজাৰ দুই শ । এমনে চাৰি হাজাৰ যুগে
ব্ৰহ্মাৰ এক দিন, ৰাত্ৰিও সেই মান । ব্ৰহ্মাৰ দিনত তিনি লোক প্ৰৱৰ্ত্তে ;
তাতে চৈধ্য ইন্দ্ৰ, চৈধ্য মনু হয় । একো মনু কিছু অধিক একাসত্ত্বৰি যুগ
ভোগ কৰে । পাছে ব্ৰহ্মাৰ ৰাত্ৰি হৈলে অনন্তৰ মুখাশ্বি তিনি লোক
দাছ কৰে, লাভ সাগৰ এক ঠাই হৈয়া তিনি লোক ডুবাৰে ; ব্ৰহ্মাও নাৰায়ণ

লগত অনন্ত শয্যাতে নিদ্রা কৰন্তু ; জনলোকবাসী জনে স্তুতি কৰে । পাছে
দিন হৈলে ব্ৰহ্মা নিজাৰ উঠি পুত্ৰ তিনি লোক স্ৰজন্ত । (শ্লোক ১৩—৩২)

এমানে দিন বাত্ৰিয়ে পঞ্চ-মাস ক্ৰমে শত বৎসৰ ব্ৰহ্মাৰ পৰমাণু । তাৰ
অৰ্দ্ধেক গৈল, অৰ্দ্ধেক মাত্ৰ আছে । ব্ৰহ্মাৰ প্ৰথম দিনক ব্ৰহ্মকল্প বুলি, যাত
ব্ৰহ্মা শৰময় হয়। তাৰ পঞ্চাশ বৎসৰৰ অন্ত দিনক পান্দকল্প বুলি, যাত হৰিৰ
নাভিত লোক-পদ্ম হয়। তাৰ আউৰ দিনক ববাহকল্প বুলি, যাত হৰি
ববাহ অৱতাৰ হয়। তাৰ শত বৎসৰক পৰম মহন্ত কাল বুলি ।
তাকে পৰমেশ্বৰৰ এক নিমেষ কৰি উপচাৰ কৰি, স্বৰূপ জানিতে নপাৰি,
যাতো ভগৱন্তক কালে নিয়মিবে নপাৰে । ব্ৰহ্মাও ভিতৰত পঞ্চাশ কোটি,
বাহিৰত দশ গুণে অধিক সপ্তাৱৰণ । হেনয় ব্ৰহ্মাও কোটি কোটি যাত পৰমাণু
প্ৰায় দেখি, তাকে পুৰুষোত্তম বুলি । তাহান চৰণ ভজিলে কালো কিছো
কৰিতে নপাৰে । (শ্লোক ৩৩—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে একাদশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : এসন্ সৰ্ব্বং মহাকালো যং ন কলয়িতুং ক্ষমঃ ।

আত্ময়ে তমহং বন্দে অনন্তমজমচ্যুতম্ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

ব্ৰহ্মাৰ সৃষ্টি

দ্বাদশ অধ্যায়ে ব্ৰহ্মাৰ সৃষ্টি কহিবা ।

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : জানা বিদ্বৰ, তোমাত কালৰ কথা কহিলো । আৰে
ব্ৰহ্মাৰ সৃষ্টি শুনা । প্ৰথমে ব্ৰহ্মা অবিষ্টাৰ পঞ্চপৰ্বা স্ৰজিলা, তম, মোহ,
মহামোহ, ভামিষ্ৰ, অজ্ঞভামিষ্ৰ । তাক পাপ দেখি আপুনাক ভাল নমানি

হৰিক চিন্তিলা। পাছে সনকাদি চাৰি সিদ্ধ শ্ৰদ্ধি তাৰাক সৃষ্টি কৰিবে
বুলিলা। তাৰা নিবৃত্তিৰত উৰ্দ্ধবেতা, বাসুদেৱপৰ হয় সৃষ্টিক ইচ্ছা নকৰিলা।
ৰাক্য নকৰিবাব দেখি ব্ৰহ্মাৰ ক্ৰোধ হৈল। তাক ৰাখিতেও ক্ৰ-মধ্যৰ পৰা
কল্প উপজিলা। তাক স্থান, নাম, ভাৰ্য্যা দিয়া সৃষ্টিক আদেশিলা।

(শ্লোক ১—১৫)

কল্পৰ সৃজ্য উৎপ্ৰজ্জা দেখি ভপ কৰিৰাক বুলিলা। পাছে ব্ৰহ্মাৰ
শৰীৰৰ পৰা মৰীচি, অত্ৰি, অজিৰা, পুলস্ত্য, পুলহ, ক্ৰতু, দক্ষ, ভৃগু, বশিষ্ঠ,
নাৰদ জাত হৈলা। আৰো ধৰ্ম্ম, অধৰ্ম্ম, কাম, ক্ৰোধ, লোভ, কৰ্দমকো
অজিলা। পাছে ব্ৰহ্মাৰ সবস্বতী নাম ছহিতা হৈলা। তান ৰূপ দেখি কামে
মোহ হয় ইচ্ছা কৰিলা। মৰীচি আদি পুত্ৰসবে বাধা কৰিলা। তথাপি
নবহিলা। তাৰা হৰিত গোচৰ কৰিলা। তাক দেখি ব্ৰহ্মা লজ্জিত 'হয়া
সি দেহ'এৰিলা। সেই কুছৰি হৈল ; তাক দশোদিশে ধৰিলেক।

(শ্লোক ১৬—৩৩)

পাছে চাৰি মুখে চাৰি বেদ, ধৰ্ম্মৰো চাৰি পাদ অজিলা। আৰো নানা
কৰ্ম্ম-ধৰ্ম্ম-শাস্ত্ৰ অজিলা। তথাপি সৃষ্টিৰ বুদ্ধি নেদেখি আপুনাৰ দেহক দুই
ভাগ কৰিলা। এক ভাগে স্বায়ম্ভুৱ মনু হৈলা। আউৰ ভাগে তান পত্নী
শতকপা হৈলা। তাহাস্তে মনু পাঞ্চ অপত্য উপজাইলা, দুই পুত্ৰ—প্ৰিয়ব্ৰত,
উত্তানপাদ ; তিনি জী—আকৃতি, দেৱহুতি, প্ৰসূতি। আকৃতি কণ্যাক কচি
প্ৰজাপতিক দিলা ; দেৱহুতিক কৰ্দমক দিলা, প্ৰসূতিক দক্ষক দিলা ; যাৰ
বংশে জগত ব্যাপিলা। (শ্লোক ৩৪—৫৬)

ত্ৰীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে দ্বাদশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সবলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যদ্যানাজ্জগতাং ধাতা সসৰ্জাভিমতাঃ প্ৰজাঃ ।

তং প্ৰপশ্নেহখিলাবাসমাকাশবদনাশ্ৰয়ম্ ॥

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়

ববাহৰ জন্ম-কৰ্ম

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ে ববাহৰ জন্ম-কৰ্ম কহিবা।

বিহুৰে পুছন্ত : হে মৈত্ৰেয়, স্বায়ম্ভুৱ মনু আদি ৰাজা বিষ্ণুক আশ্ৰয় কৰিছা। এতেকে তাহান চৰিত্ৰ কহিয়োক, যাতো যুকুন্দৰ পাদ-পদ্ম—যাৰাৰ হৃদয়ত থাকে, তাৰাৰ কথা শ্ৰৱণে পুৰুষৰ মহাকল বুলি মহন্তসৱে কহে। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : যেখনে স্বায়ম্ভুৱ মনু ভাৰ্য্যা সমে জাত হৈল, তেখনে ব্ৰহ্মাক প্ৰণাম কৰি বোলন্ত—হে বিধাতা, তুমি সবাৰে কাৰণ। তথাপি তোমাৰ গুজ্জৰা আমাৰ যেমনে হয়, তাক কহিয়োক। (শ্লোক ১—৮)

ব্ৰহ্মা বোলন্ত : হে বাপু, তোৰ কুশল হোক। মঞি ভোত ভুট হৈলো, যাতো অকপটে মোৰ আজ্ঞা কৰিতে চাস। পিতৃ পুত্ৰৰ এহিমানে উপকাৰ, আদৰে বচন কৰিবেক। এতেকে তঞি ই ভাৰ্য্যাত পুত্ৰ উৎপন্ন কৰাই ধৰ্মে পৃথিৱী পালন কৰি হৰিক ভজ। মোৰ ই পৰম গুজ্জৰা। আতে হৰিও তুষ্ট হইবা। যাৰ হৰিও তুষ্ট নহইলা, তাৰ সকলে কৰ্ম ব্যৰ্থ, যাতো সি আপুনাৰ আপুনি আদৰ নকৰিলে। (শ্লোক ৯—১৩)

মনু বোলন্ত : হে পিতৃ, তোমাৰ আজ্ঞা মঞি সৰ্বথা কৰিম। কিন্তু আমাক স্থান দিয়োক। সকল লোকৰ নিবাস বি পৃথিৱী, তেঞি জলতে মগ্ন হৈলা। এতেকে তাহাৰ উদ্ধাৰিতে যত্ন কৰা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : পাছে ব্ৰহ্মা জলৰ মধ্যত পৃথিৱীক দেখি মনত গুণন্ত, মঞি প্ৰলয়-জলক পান কৰি

পৃথিবী দেখাইলো। নানাবিধ প্রজা স্রজস্তে পুহু পৃথিবী জলতে ময় হয়
বসাতলে গৈলা। আৰে কি উপায় কৰো? যাৰ হৃদয় হস্তে মঞি জাত
হৈলো, সেই ঈশ্বৰে পৃথিবী উদ্ধাৰন্তোক। এহি গুণতে ব্রহ্মাৰ নাসিকাৰ হস্তে
অদৃষ্ট প্ৰমাণ ববাহ জাত হৈলা; তেখনে ব্রহ্মাৰ আগতে হস্তীসম হৈলা।
তাক দেখি ব্রহ্মা পুত্ৰগণ সমে বিষয় হৈয়া বোলন্ত: অহো কি অভূত!
এখনে নাসিকাৰ পৰা অদৃষ্ট মাত্ৰে ববাহ হয় পৰ্বত সমান হৈলা। এতেকে
জানিলো ই বিষ্ণু-অৱতাৰ। এই বিচাৰ কৰিতে ববাহ-ৰূপ ভগৱন্তে গৰ্জন
কৰি পুত্ৰ সমে ব্রহ্মাক হৰিষ কৰাইলা। তাৰায়ো জয় ববাহ বুলি স্তুতি
কৰিলা। তাৰাৰ স্তুতিবাক্য শুনি ভগৱন্তে পুহু গৰ্জন কৰি জলত প্ৰবেশিলা,
জলক অতিক্ৰম কৰি পৃথিবীক দন্তৰ অগ্ৰে ধৰি উদ্ধাৰিলা। তেখনে আদি
দৈত্য হিৰণ্যাক্ষক লাগ পায় বধিলা। (শ্লোক ১৪—৩২)

তাকি দেখি মুনীগণে অঞ্জলি কৰি স্তুতি বোলন্ত: হে যজ্ঞমূৰ্তি ভগৱন্তে,
তোমাক নমস্কাৰ কৰো। যাৰ লোমকূপত সাগৰ লুকাইল, সেই কাৰণ-শূৰ,
তোমাক নমো। তুমি মন্ত্ৰ-তন্ত্ৰ-দ্রব্য-দেৱতা যজ্ঞ-ৰূপ, জ্ঞানদাতা গুৰু। হেনয়
তোমাক প্ৰণাম কৰো। তোমাৰ দন্তৰ অগ্ৰত পৃথিবী প্ৰকাশ কৰা, পৃথিবী
সমেত তোমাৰ ৰূপ প্ৰকাশ কৰে। তুমি জগতৰ পিতৃ, পৃথিবী মাতৃ। এতেকে
ইহাঙ্ক থাপন কৰি আমাৰ কুশল কৰা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত: ঋষিগণে এহি
স্তুতি কৰিলে ভগৱন্তে জলৰ উপৰত পৃথিবীক থাপন কৰি বৈকুণ্ঠক গৈলা।
এহি কথা যি শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, তাৰ হৰি প্ৰসন্ন হৈবন্ত। হৰি প্ৰসন্ন হৈলে
পুৰুষৰ কি অপ্ৰাপ্য আছে? তথাপি তুচ্ছ বিষয়ত কি কাৰ্য্য; যাতে
নিস্কাম ভক্তিয়ে ভগৱন্তক ভজিলে আপুনি পৰম গতি দেন্ত। এতেকে কৰ্ণদ্বাৰে
হৰিকথামৃত পান কৰি পশুত বিনে কোনে তৃপ্তি নহৈবেক?

(শ্লোক ৩৩—৫০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ তৃতীয়স্কন্ধে ত্ৰয়োদশোহিধ্যায়ঃ।

আক জানি সবলোক হৰি বোল হৰি।

- শ্লোক: ত্ৰয়োদশে ববাহস্তাৱতাৰকথয়া স্থিতং।

শ্ৰৱণং কীৰ্ত্তনং তন্ত্ৰ কীৰ্ত্তেস্ততোষকাৰণম্ ॥

চতুৰ্দশ অধ্যায়

কণ্ঠপত হস্তে দিতিৰ গৰ্ভ-সম্ভৱ

চতুৰ্দশ অধ্যায়ে সন্ধ্যাবেলা কণ্ঠপত হস্তে দিতিৰ গৰ্ভ-সম্ভৱ কহিবা।

বিছৰে পুছন্তু : হে মৈত্ৰেয়, পৃথিৱী উদ্ধাৰিতে যজ্ঞ-বৰাহৰ হিৰণ্যাক্ষ
সমে কি নিমিত্তে যুদ্ধ হৈল, তাক কহ। মৈত্ৰেয়ে বোলন্তু : হে বিছৰ, তুমি
ভাল শ্ৰদ্ধা কৰিলা, যাতো মৃত্যুপাশ-ছেদনী হৰিকথা পুছিলা, যি কথায়
উত্তানপাদৰ পুত্ৰে মৃত্যুৰ মাখাত ভৰি দিয়া সেই শৰীৰে বিষ্ণুলোক পাইলা।

(শ্লোক ১—৬)

আত ব্ৰহ্মা কথিত পুৰাতন কথা কহো। প্ৰথমে তাৰ প্ৰসঙ্গ শুনা।
দক্ষৰ নন্দিনী দিতি পুত্ৰক ইছায়ে কণ্ঠপ পতিক হোমৰ গৃহতে প্ৰাৰ্থন : হে
স্বামী, তোমাৰ নিমিত্তে কামে মোক পীড়া কৰে। এতেকে মোত অনুগ্ৰহ
কৰি গৰ্ভাধান কৰা। কণ্ঠপে বোলন্তু : হে দিতি, তোমাৰ প্ৰিয় মই অৱশ্যে
কৰিম, যাতো তুমি মোৰ অৰ্দ্ধশৰীৰ। যাত হস্তে ধৰ্ম, অৰ্থ, কাম সিবে, হেনয়
তোমাৰ ইছা কোনে নুপুৰিবে ? কিন্তু, সন্ধ্যা মুহূৰ্ত্ত অপেক্ষা কৰা, যাত ক্ৰী-
কত্ৰ ভূতগণ সমে কুৰন্তু, তিনি চকুৰে সবাকে দেখন্তু, যাৰ চৰিত্ৰক কেও নজানে,
যাৰ আজ্ঞা ব্ৰহ্মাদিও কৰে। এতেকে তাহাকে মাগু কৰি সন্ধ্যাকাল অপেক্ষা
কৰা। (শ্লোক ৭—২৯)

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : কণ্ঠপে এহি বাক্য বুলিলেও দিতি কামে আকুল হয়
বেজ্ঞা হেন লজ্জা এৰি অৰিৰ বজ্ৰত ধৰিলা। অৰিও তাহান আক্ৰোশ দেখি

মহাস্থানত গৰ্ভাধান কৰিলা। পাছে স্নান কৰি প্ৰাণায়াম কৰি, মৌন হয়।
গায়ত্ৰী জপিলা। দিতিও লজ্জিত হয়। স্বামীৰ সমীপে গৈয়া অধোমুখে
বোলন্ত : হে স্বামী, ভূতপতি কদ্ৰে মোৰ গৰ্ভ নবধন্তোক, যাতো তাহান
অপবাধ কৰিলো। সেই কদ্ৰক প্ৰণাম কৰো। ভগিনীপতি ভগৱন্ত মোত
প্ৰসন্ন হৱন্তোক। (শ্লোক ৩০—৩৬)

কণ্ঠে বোলন্ত : হে দিতি, তোমাৰ অন্তৰ মন, সন্ধ্যাকাল, মোৰ
আত্মা ভঙ্গ, কদ্ৰকো হেলন, এহি চাৰি দোষে অধম ছই পুত্ৰ ছইবেক। ছয়ো
সকল লোকক নানা দুঃখ দিবেক। পাছে মহন্তৰ কোপ হৈলে ভগৱন্তে কোপ
কৰি অৱতাৰ হয়। ছইকো বধিবা। দিতি বোলন্ত : ভগৱন্তৰ হাতত মোৰ
পুত্ৰ বধ হৌক, কিন্তু ব্ৰাহ্মণৰ কোপত নহৌক, যাতো বিপ্ৰকোপে নষ্ট হৈলে,
লোকক ভয় দিলে নাৰকীসবো তাক লাগ নেদে। কণ্ঠে বোলন্ত : ' হে
দিতি, তুমি অহুতাপে শোক কৰিলা, তেখনে ভাল-মন্দ বিচাৰ কৰিলা,
ভগৱন্তকো বহুমান কৰিলা, কদ্ৰকো নমিলা, মোকো আদৰিলা, এহি পঞ্চগুণে
তোমাৰ এক নাতি উত্তম ছইবেক, যাৰ যশক লোকে হৰিগুণে সমে গাইবা ;
যাৰ প্ৰসাদে লোক সুখী হৈবেক, যাৰ কেৱল ভক্তিয়ে হৰি তুষ্ট ছইবা, সেই
মহাভাগৱত প্ৰহ্লাদ ভক্তিয়ে ভগৱন্তক মনত প্ৰবেশ কৰাই সকল সঙ্গ এৰিবা ;
বিষয়ে লম্পট নহৈবা ; সকল গুণৰ আশ্ৰয় হৈবা, লোকৰ তাপ হৰিবা,
বাহিৰে ভিতৰে কমললোচনক দেখিবা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : মহাভাগৱত
নাতি ছইবাৰ কথা শুনি দিতি মহা হৰিষ হৈলা, কৃষ্ণৰ হাতত পুত্ৰৰ বধ শুনি
আনন্দ কৰিলা ; যাতো হৰিৰ হাতত পৰি পুত্ৰৰ কীৰ্ত্তি, গতি ছয়ো ছইবেক।

(শ্লোক ৩৭—৫১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ তৃতীয়স্কন্ধে চতুৰ্দশোহধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সবলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যন্তুক্ত পৌত্ৰ প্ৰহ্লাদমাহাত্ম্যশ্ৰৱণাদিতিঃ ।

মুমোদ তমহং বন্দে জগদানন্দকাৰকম্ ॥

পঞ্চদশ অধ্যায়

জয়-বিজয়ৰ শাপ

পঞ্চদশ অধ্যায়ে জয়-বিজয়ৰ শাপ কহিবা।

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : দিতি দেৱক শঙ্কায়ৈ একশত বংশৰ গৰ্ভ ধৰিছিল। গৰ্ভৰ ভেজ্জ চন্দ্ৰ-সূৰ্য্যৰ কাস্তি টুটল। দেৱসৱো হীনবল হয়। ব্ৰহ্মাত গৈয়া গোচৰ কৰন্তু : হে দেৱদেৱ বিধাতা, তোমাক প্ৰণাম কৰো। তুমি সকল লোকৰ অভিপ্ৰায় জানা। এতেকে আমাৰ কুশল কৰ। কণ্ডপৰ বীৰ্য্যে দিতিৰ গৰ্ভ দশো দিশ অন্ধকাৰ কৰি বাঢ়ে। তাৰ কাৰণ কহ।

(শ্লোক ১—১১)

ব্ৰহ্মা বোলন্তু : একদিনা মোৰ মানস চাৰি পুত্ৰ সনকাদি ঈশ্বৰৰ ইছায়ে সৰ্বলোক বন্দিত বৈকুণ্ঠক গৈলা ; যাত আদি পুৰুষ ভগৱন্ত শুদ্ধ সত্ত্বমুত্তিয়ে ভক্তৰ প্ৰিয় কৰি আছ। আবো মুক্তিৰ মুক্তি হেন নিত্ৰেয়স নামে বন আছে, যাত কল্পতকসৱ আছে। যি নিকাম ধৰ্ম্মে হৰিক ভজিছা, সেই পুৰুষসৱে হৰিৰ সমান মুক্তি পায়। বৈমানিকসৱে নাৰীগণ সমে হৰিগুণ গান্ত। মাধৱী পুষ্পৰ গন্ধে স্নগন্ধ বায়ুকো নগণে। নানা পক্ষীগণো ভ্ৰমৰাৰ মুখে হৰিগুণ শুনে। স্নগন্ধ স্নন্দৰ নানা পুষ্পে হৰিৰ প্ৰিয়পদে ফুলসৌ প্ৰশংসে।

(শ্লোক ১২—১৯)

বৈকুণ্ঠ মৰকত স্মৰ্ণ বিমানত দিব্য স্ত্ৰীগণে হান্ত-লাস্ত কটাক্ষ কৰি হৰি-ভক্তসৱৰ কাম জন্মাইতে নপাবে। যেমন হৰিৰ গৃহত হাতত পদ্য ধৰি লক্ষী

কুবন্ত, তেখনে ফটিকৰ বাৰত প্ৰতিবিম্বত লক্ষ্মীক দেখি গৃহ মাৰ্জ্জন্ত।
পুৰিণীসৱত পদ্মবনত দাসীগণ সমে যেন তুলসী লৈয়া হৰিক পূজন্ত, তেখনে
আপুনাৰ স্তম্ভৰ মুখৰ প্ৰতিবিম্ব দেখি ভগৱন্তে চুৰন্ত বুলি মনে মানন্ত। যি
হৰি-কথা বিনে আন কুখ্যা শুনে, সি কদাচিতো বৈকুণ্ঠ নযাই, কিন্তু সকল
পুণ্য নষ্ট কৰি নৰকত পৰে। যি আমাৰ বাঞ্ছিত নৰ-শৰীৰ পায় হৰিক
নভঞ্জে, সি হৰিৰ মায়ায়ে মোহিত হৈলা। আমাৰ উপৰত বৈকুণ্ঠ লোকক
যম-নিয়ম নকৰিও কেৱল হৰি-সেৱা মাত্ৰে পাৱে, কিন্তু হৰিগুণ কথন অনুৰাগে
লোম-পুলক নেত্ৰৰ লোভক যদি হয়। (শ্লোক ২০—২৫)

হেনয় চৈধ্যয়'ভূৱনৰ বন্দ্য বৈকুণ্ঠ লোকক পায় চাৰি সিদ্ধ অপূৰ্ব আনন্দ
লভিলা। তাত ছয় দ্বাৰ এৰাই সপ্তমদ্বাৰ পায় জয়-বিজয় নাম দুই পাৰিষদ
দেখিলা। ছয়ো চতুৰ্ভুজ, সমান বয়স, গদা ধৰি আছা; অমোলা কিৰীটি,
কুণ্ডল, বলয়, বনমালা; বিচিত্ৰ বেশ ধৰিছা। তাৰাত হুপুছি পূৰ্বৱৰ্তে
সিদ্ধসৱ সমদৃষ্টিয়ে সপ্তম দ্বাৰতো প্ৰবেশিলা। পাছে জয়-বিজয় নয় চাৰি
ছৱাল দেখি ক্ৰোধে বেত্ৰ দিয়া নিবাৰিলা। পাছে সিদ্ধসৱে কৃষ্ণ-দৰ্শন-ইচ্ছা-ভঙ্গ
ক্ৰোধে বস্ত্ৰনয়ন হয় বোলন্ত : (শ্লোক ২৬—৩১)

অহো! সমদৰ্শী বৈকুণ্ঠ-বাসীৰ মধ্যত তোৰাৰ ই বিষম স্বভাৱ। প্ৰশান্ত
পুৰুষ ত্ৰীকুণ্ডল কিবা শঙ্কা কৰস। এতেকে তোৰা ছয়ো কপটী, যাতো
ভগৱন্ততো ভেদ ভয় দেখাইলি। এতেকে আমি তোৰাক শপাঞে—এখানে
ছয়ো অশ্বৰ-যোনিক যা, যাতো কাম-ক্ৰোধ-লোভ তিনি শত্ৰু আছে। পাছে
ছয়ো পাৰিষদে ব্ৰহ্মশাপ জানি মহাভয়ে তাৰাৰ চৰণত পৰি বোলন্ত : হে
মুনিসৱ, তোৰা আমাক যি দণ্ড কৰিলা, সি দণ্ড হৌক, যাতো মহন্তৰ অৱত্তা-
পাপ হৰিবেক। কিন্তু তোৰাৰ কৃপালেশে অশ্বৰ যোনিতো আমাৰ হৰি
ক্ৰান্তি নষ্ট নহৌক। (শ্লোক ৩২—৩৬)

পাছে ভগৱন্তে আপুনাৰ পাৰিষদে মহন্তক অপৰাধ কৰিবাক জানি চৰণ
চলায় লক্ষ্মী সহিতে তেখনে আসিলা। পাৰিষদসৱো সেৱাৰ সামগ্ৰী লৈয়া
লগতে আসিলা। সিদ্ধসবে সমাধিদ্ৰুটি ব্ৰহ্মাক সাক্ষাতে দেখিলা : দুই
ভিত্তি গুৰু চামৰে বিন্ধে, উপৰত ধৱল ছত্ৰ প্ৰকাশ কৰে, সবাকে কপায়ে সমুখ
হয়ালন্ত, স্নেহ নিৰীক্ৰমে আনন্দ কৰান্ত। শ্ৰাম শৰীৰ; হৃদয়ত লক্ষ্মী;
কটিত পীত বসন, মেখলা; শিৰত কিৰীটি; কৰ্ণত মকৰ-কুণ্ডল, কণ্ঠত কোমলভ,
গলত আলোলা হাৰ, বনমালা, বাহুত অঙ্গদ, হস্তত বলয়, চৰণত নুপুৰ।

পৰম-জ্ঞান্য মূৰ্ত্তিয়ে বৈকুণ্ঠক শোভা কৰন্ত, যাক দেখি লক্ষ্মীবো দৰ্প গুচিছে,
ব্রহ্মা-মহেশকো অহুগ্ৰহ কৰিছন্ত । হেন কপক তাৰা সাক্ষাতে দেখি দণ্ডয়ে
প্ৰণাম কৰিলা । প্ৰণাম কৰিতে পাদপদ্মৰ মিশ্ৰ তুলসীৰ গন্ধ নাসা-বন্ধে
ভিতৰ পৰি চিন্তিত হৰিষ, শৰীৰত পুলক কৰাইলেক । (শ্লোক ৩৭—৪০)

তাৰা প্ৰথমে কৃষ্ণৰ মুখ-পদ্মক দেখি মহা সন্তোষ হয়। পুহু নখমণি যুক্ত
চৰণ দেখি মনত ধ্যান কৰি বোলন্ত : হে ভগৱন্ত, বিষয়ীজনৰ হৃদয়ত
থাকিতেও মনৰ গোচৰ নহয়। আমাৰ পুহু গোচৰ হয়, যাতো পিতৃৰ মুখে
তোমাৰ তত্ত্ব শুনিছি। চকুৰ গোচৰ পুহু আক্সিসে হৈলা। হেন নুবলিবা,
তোৰা ব্ৰহ্মকেসে শুনিছা, মঞ্জি পুহু আনসে। আমি পুহু সেই ব্ৰহ্ম বলি
তোমাক জানিলো। যদি বোলা নিকপাধি ব্ৰহ্মাৰ কেন এতেক ঐশ্বৰ্য্য ?
আত্ম শুনা : সেই ব্ৰহ্ম শুদ্ধসৰ্ব মূৰ্ত্তিয়ে ভক্তৰ সদায় প্ৰীতি কৰিতে লাগিছা।
তুমাৰ কুপাত শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন-ভক্তি কৰি অহঙ্কাৰ তেজি বিৰক্ত মুনিগণে যাক
জানে, সেই ভগৱন্ত তুমি। যাৰা তুমাৰ চৰণত শৰণ পশিয়া কথাৰস পায়ছে,
তাৰা তোমাৰ প্ৰসাদে মোক্ষকো নলৱে, আন বিনাশী বিষয় সম্পত্তি নলৈবেক
তাক কি বলিবো ? আমাৰ নৰকত জন্ম হৌক, যাতো তোমাৰ ভক্তক
শপিলো, যদি চিন্তে তোমাৰ পাদ-পদ্মক চিন্তে, বাক্যে তুমাৰ গুণ গাৱে, কৰ্ণে
তুমাৰ কথা শুনে। হে ভগৱন্ত, যেখন আমাক ই কপ দেখাইলা, তেখনে
চকু পৰমানন্দ পাইলো। হেন কৃপাময় তুমাক কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো।

(শ্লোক ৪৪—৫০)

শ্ৰীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সভামৰজ্ঞামাত্ৰেণ বৈকুণ্ঠে বসতোপিচ ।

যাতি পাপীয়সীং যোনিমিতি পঞ্চদশে স্থিতম্ ॥

ষোড়শ অধ্যায়

সিদ্ধক সাস্ত্রনা, হৰিৰ স্তুতি, জয়-বিজয়ক অনুগ্ৰহ

ষোড়শ অধ্যায়ে সিদ্ধক সাস্ত্রনা, হৰিৰ স্তুতি, জয়-বিজয়ক অনুগ্ৰহ কৰিবা।

ব্রাহ্মা বোলন্ত : জানা দেৱগণ, সিদ্ধসৱৰ এহি বাক্য শুনি ভগৱন্তে বোলন্ত : হে মুনিসৱ, এই দুই পাৰিষদে মোক কদৰ্খিয়া তুমাক অৱজ্ঞা কৰিলে। এতেকে আৰাক যি দণ্ড কৰিলা, তাকো মঞি মানিলো। আৱে তোৰাক প্ৰসন্ন কৰাও, যাতে ব্ৰাহ্মণে মোৰ দেৱতা। যদি বোলা তুমাব দোষ ? তাও শুনা : মোৰ ভৃত্যে যি অপকাৰ কৰিলে, তাক মঞি কৰিলো বুলি মানো, যাতে ভৃত্যৰ দোষে স্বামীৰ কীৰ্ত্তি হৰে। যি ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰসাদে মোৰ যশে জগত পৱিত্ৰ কৰে, যাৰাব সেৱায়ে মোক লক্ষ্মী নেৰন্ত, চৰণতো পৱিত্ৰ ৰেণু আছে, সি ব্ৰাহ্মণক অপকাৰ কৰিলে দেৱকো কাটিবো। ব্ৰাহ্মণৰ মুখে যেমনে ভোজন কৰো, যজ্ঞত অগ্নিৰ মুখেও তেমনে নকৰো। মোৰ পাদোদক গজায়ে সকল লোক পৱিত্ৰ কৰে। হেন মঞো যাৰ পদ-ৰেণুক শিৰে ধৰো, হেনয় ব্ৰাহ্মণ অপকাৰ কৰিলে কোনে নসহিব ? মোৰ তনু গো-ব্ৰাহ্মণ বৈষ্ণৱক যিজনো ক্ৰোধত কটাক্ষ কৰি চাৱে, তাৰ যমদূতে চক্ষুক কাঢ়ে। ব্ৰাহ্মণে মন্দ বুলিতে ঈশ্বৰ-বুদ্ধিয়ে যি প্ৰীতি কৰি মাতে সি মোক অৱশ্যে বন্ত কৰে। এতেকে ই হুয়ো মোৰ অভিপ্ৰায় নজানি তোৰাব অপৰাধে অনুৰ-

যোনিক পায়্য, পুহু মোৰ ঠাইক সমবে আসোক । এইমান তোৰা অহুগ্ৰহ
কৰা । (শ্লোক ১—১২)

ব্ৰহ্মা বোলন্ত : জানা দেৱগণ, ভগৱন্তৰ এহি বাক্য শুনি সিহঁতসে
অভিপ্ৰায় বুজি মনত তৃপ্তি নষ্টল । পাছে বিচাৰ কৰি লোক-সংগ্ৰহৰ
অৰ্থে আমাক প্ৰশংসন্ত জানি হৰিষ হয়৷ অজলি কৰি বোলন্ত : হে ভগৱন্ত,
তুমৰ অভিপ্ৰায় নজানিলো, যাতো ঈশ্বৰ হয়৷ আমাক অহুগ্ৰহ কৰিবাক
বোলা । তুমি ব্ৰহ্মণ্যৰ ব্ৰাহ্মণেসে দেৱতা, ব্ৰাহ্মণৰো তুমিসে পূজ্য, এতেকে
লোক সংগ্ৰহাৰ্থে ধৰ্ম্ম বন্ধা কৰি ব্ৰাহ্মণক মাছ কৰা । চৰণ-পদ্মক আশায়
লক্ষী তোমাক নিতান্তে সেৱা কৰা, তথাপি তুমি একান্ত ভক্তৰ সঙ্গ পায়৷ তাত
আদৰ নকৰা । যাৰ কৃপায়ে যোগীও সংসাৰ তৰে, তাক কোনে অহুগ্ৰহ
কৰিবেক ? এতেকে আৰা হুইকো দণ্ড লাগে তুমি কৰা । তাক অকপটে
মানিবো । আমৰাসৱক উচিত দণ্ড কৰা, যাতো তুমৰ ভক্তক বিনা অপৰাধে
শপিলো । (শ্লোক ১৩—২৫)

ভগৱন্তে বোলন্ত : আৰা ছয়ো এখনে অশ্বৰ-যোনিক পায়৷ ক্ৰোধভাৱে
মোক চিন্তি পুহু মোৰ সমীপক লীজে আসোক । তোৰায়ে খেদ নকৰিবা,
যাতো শাপকো মঞ্জিৰে কৰাইছো । ব্ৰহ্মা কহন্ত : মুনিসৱে চকুৰ আনন্দ-
পাত্ৰ ভগৱন্তক দেখি বৈকুণ্ঠকো দেখি মহা আনন্দে ভগৱন্তক দণ্ডৱতে প্ৰদক্ষিণ
কৰি সবাকো প্ৰশংসা কৰি চলি গৈলা । ভগৱন্তে হুই পাৰিষদক বোলন্ত :
হে জয়-বিজয়, তোৰা হুই অশ্বৰ-যোনিক বাৱা । কিছো ভয় নকৰিবা ।
তোৰাৰ কুশল হোক । মঞ্জি সমৰ্থ হয়৷ ব্ৰহ্ম-শাপক নষ্ট নকৰো, যাতো
মোৰো ইছা আছে, তাতে হেন অভিপ্ৰায় বুজিবা । বৈকুণ্ঠবাসীৰো জয় নঘটে ;
সনকাদিৰো ক্ৰোধ নঘটে ; জয়-বিজয়ৰো ব্ৰাহ্মণক অৱজ্ঞা নঘটে ; ভগৱন্তৰো
ভক্তক উপেক্ষা নঘটে । কিন্তু কদাচিতো ঈশ্বৰৰ বৃদ্ধক ইছা হৈলে, পাৰিষদ
বিনে সমান যোদ্ধা নেদেখি ব্ৰাহ্মণক আনায়া জয়-বিজয়ৰ হতায় নিবাৰি ক্ৰোধ
ভোলাই শাপ দিয়াইলা । তেৱে কিছু বিৰোধ নাই । অশ্বৰ-যোনিতো
তোৰা মোক ক্ৰোধভাৱে চিন্তি শাপ এৰাই পুহু অল কালতে মোৰ ঠাই
আসিবা । বিপ্ৰ-শাপ নিমিত্তে তোৰাৰ আমাৰো ভূৱন-পাৱন কীৰ্ত্তি বহিবেক ।
এতেকে কদাচিতো ভয় নকৰিবা । (শ্লোক ২৬—৩১)

ভগৱন্তে বাৰীক এহি আদেশ কৰি আপুনাৰ গৃহত লক্ষী সহিতে
প্ৰবেশিলা । ছয়ো পাৰিষদ ক্ৰীহত হয়৷ বৈকুণ্ঠলোকৰ পৰা পৰিতে বিমান-

সৱত হাহাকাৰ শব্দ ভৈল। সেই দুই পাৰিষদ কণ্ঠপৰ বীৰ্য্যে দিতিৰ গৰ্ভে
প্ৰবেশিলা। সেই দুইৰ তেজ তোৰাৰ তেজ হবিলেক। আত আমি কি
উপায় কৰিবো? আপুনি ভগৱন্তে কৃপায়ে আমাৰ কুশল কৰিবা।

(শ্লোক ৩২—৩৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে ষোড়শোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সবলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : ষোড়শে মহতাং দ্ৰোহে স্বভক্তমপি কেশৱঃ ।

ন বন্ধতীতি নিৰয়াং স্ববাক্যেনৈৱ দৰ্শিতম্ ॥

সপ্তদশ অধ্যায়

দুইবো লোক-ভয়ঙ্কৰ জন্ম, হিৰণ্যাক্ষৰ প্ৰভাৱ

সপ্তদশ অধ্যায়ে দুইবো লোক-ভয়ঙ্কৰ জন্ম, হিৰণ্যাক্ষৰ প্ৰভাৱ কহিবা।

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : দেৱগণে ব্ৰহ্মাৰ বাক্যে কাৰণ শুনিয়া শঙ্কা তেজিয়া
বৰ্গক আসিলা। দিতিও স্বামীৰ বচনে দেৱক শঙ্কায়ে শত বৰিষ অন্তৰে
যন্ত্ৰণ পুত্ৰ প্ৰসৱিলা। তেখনে পৰ্বত সহিতে পৃথিৱী কম্পিলা, উদ্ধাপাত-
বজ্ৰপাত হৈল, ধূমকেতু উদয় হৈল, হুঃসহ বায়ু বহিল, নদী-নদ-সাগৰ-সৰোবৰ
খলকিল, মেঘে পূজ-তেজ বৰবিল, দেৱৰ প্ৰতিমা কান্দিল, বিনা বাৱে বৃক্ষ
উল্লবিল, নক্ষত্ৰে যুজিল। এমনে অনেক উৎপাত দেখি লোকে প্ৰলয় হৈল
হেন খুলি মানিলেক।

পাছে ছয়ো দৈত্য পৰ্বত সমান হৈয়া বাঢ়িল—কিবাটিৰ অগ্ৰে স্বৰ্গ চুইল, বাহুৱে দশোদিশ জুড়িল, চৰণে পৃথিৱী কম্পাইল, কটিয়ে আদিত্যক অভিক্ৰমিল। পাছে কণ্ঠে ছইবো নাম থৈলা—আপুনাৰ দেহ হস্তে যি আগে হিয়াছে তাকে হিৰণ্যকশিপু বুলি; দিতি যাক আগে প্ৰসৱিলা, তাক হিৰণ্যাক্ষ বুলি, যাতে প্ৰবেশৰ বিপৰ্য্যয়ে প্ৰসৱ হয়। (শ্লোক ১—১৮)

পাছে হিৰণ্যকশিপু ব্ৰহ্মাৰ বৰে তিনিও লোক বশ্য কৰি ৰাজ্য হয় ৰহিলা। তাৰ কনিষ্ঠ ভাই হিৰণ্যাক্ষে বড় ভাইৰ প্ৰীতি কৰি গদা ধৰি যুদ্ধক ইচ্ছায়ে স্বৰ্গক গৈলা। তাক দেখি দেৱগণ মহাভয়ে পলাইলা। হিৰণ্যাক্ষে দেৱক লাগ নাপাই মহানাদ কৰিলেক। পাছে ক্ৰৌড়াক মনে সাগৰত নামি অনেক বৎসৰ জল-ক্ৰৌড়া কৰিলেক। আনন্দত গদায়ে তেঁ কোবাই বৰুণৰ পূৰ্বক দেখাইলেক। বৰুণক লাগ পায়ো উপহাস্য কৰিতে প্ৰণাম কৰি বোলয়: হে মহাৰাজ, মোক যুদ্ধ দিয়া। তুমি লোকপালৰ অধিপতি, যাতে দৈত্য দানৱক জিনি ৰাজ্যস্থ যজ্ঞ কৰিছা। এহি বাক্য শুনি বৰুণৰ ক্ৰোধ ভৈল। তাক বুদ্ধিয়ে নিবাৰি বোলন্ত: হে মহাবীৰ, আৱে আমি যুদ্ধ-কৌতুক এৰি শান্ত হৈলো। ইদানীক তোক যিজনৈ যুদ্ধত তুষ্ট কৰাইবেক, তাক ভগৱন্ত বিনে নেদেখো। এতেকে তাহাক খেদি যা, যাক তোৰ সম বীৰসৱে প্ৰশংসে। তাক লাগ পায়ো হতগৰ্ব্ব হয় যুদ্ধ-ভূমিত কুৰুৰ-শশুগ সমে মুখে শুয়া থাকিবি, যি ভগৱন্তে তোৰ সম তুষ্ট বধিতে বৰাহাদি অৱতাৰ ধৰা। (শ্লোক ১৯—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে সপ্তদশোধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সত্যং জ্ঞোহণ মহতামপি সংহাৰকাৰণম্ ।

ইতি সপ্তদশাধ্যায়ে পাৰ্বদাভ্যাস প্ৰদৰ্শিতম্ ।

অষ্টাদশ অধ্যায় হিবণ্যাক্ষ-ববাহৰ যুদ্ধ

অষ্টাদশ অধ্যায়ে হিবণ্যাক্ষ-ববাহৰ যুদ্ধ কহিবা ।

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : হিবণ্যাক্ষে বৰুণৰ বাক্য শুনি বঙ্গ২১ন নাৰদৰ মুখে ববাহৰ বাৰ্তা পায়। তেখনে বসাতল পশিলা । পৃথিৱীক আনিতে ববাহক দেখি হান্স কৰি বোলয় : আহা কি অভূত ! জলতো ববাহ ফুৰে । আৰে তঞি পৃথিৱীক এড়, যাতো ব্ৰহ্মা আমাক দিয়াছন্তু । যদি নেবস, তেৱে তোৰ কুশল নাই । আমাক মাৰিতে তোক শক্ৰসৱে পুৰিছে । যি তঞি আমাক মায়া কৰি জিনস, সেই মায়া তোৰ প্ৰাণ লৈয়া মুহুৰ শোক গুচাইবো । মোৰ গদাৰ প্ৰহাৰে তঞি মৰিলে তোৰ সেৱক দেৱ-ঋষিসব নষ্ট হৈবেক । ভগৱন্ত ববাহে দৈত্যৰ বাক্য-প্ৰহাৰ পায়। দম্ভৰ অগ্ৰত পৃথিৱীক ভীত দেখি জলৰ পৰা উঠিলা, যেন গ্ৰাহক ভয়ে হস্তিনী সহিতে হস্তী উঠে । পাছে ববাহে জলৰ উপৰত পৃথিৱী ধাপিলা । দেৱগণো শক্ৰৰ আগতে পুষ্প-বৃষ্টি কৰি জয় ববাহ বুলি স্তুতি কৰিলা । পাছে ক্ৰোধ কৰি দৈত্যক বোলন্তু : অবে দৈত্য, যদি আমি বনৰ ববাহ হঞ, তথাপি তোৰ সদৃশ কুকুৰক খেদি মাৰো । তঞি যদি বীৰ হস, তেৱে মোক মাৰি মুহুৰ শোক গুচাৰ ।

(স্লোক ১—১২)

ববাহৰ এহি আক্ষেপ বচন হিবণ্যাক্ষে শুনি মহা ক্ৰোধ কৰি গদায় প্ৰহাৰ কৰিল । তাকো ববাহে গ্ৰম কৰি এবাইলা । পুত্ৰ দৈত্যো গদা ফুৰাইতে

তাঁহাৰ জ্ঞাত বৰাহেয়ো গদা মাৰিলা। দৈত্যো গদায়ে গদাক মাৰিলা।
এমনে হিবণ্যাক বৰাহে অনেক দিন যুদ্ধ কৰিলা। গদাৰ প্ৰহাৰে দুইবো
অঙ্গ ভাগিল, শৰীৰবো শোণিত প্ৰস্থিল। তথাপি ক্ৰোধত দুয়ো যুদ্ধ নেভিল।
তাক দেখি ঋষিগণ সমে ব্ৰহ্মা আসি বৰাহক বোলন্ত : হে ভগৱন্ত, ই দৈত্য
গো-দেবতা, ব্ৰাহ্মণৰ, বৈষ্ণৱৰো অপকাৰী। আক কেরো যুদ্ধা নাই, যাতো
আমাত বৰ পায়। আছে। আৰো ই মহা মায়াৱী। যাৱে ই আপুনাৰ
বেলা পায়। নৈবাঢ়ে, তাৱে সম্বৰে মাৰ। ইদানীক অভিজিৎ যুগুৰ্ত্ত হয়াছে।
এতেকে আপুনাৰ মায়া কৰি আক মাৰি আমাৰ কুশল কৰ।

(শ্লোক ১৩-২৮)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াম্ তৃতীয়স্কন্ধে অষ্টাদশোঃধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : উদ্ধতা ধৰণী যেন লীলয়া জলসংপ্লুতা ।

ভং যন্ততনুমীশানং প্ৰণমামি জনাৰ্দনম্ ॥

উনবিংশ অধ্যায়

হিবণ্যাক-বধ

উনবিংশ অধ্যায়ে হিবণ্যাক-বধ কহিবা।

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : ব্ৰহ্মাৰ বাক্য শুনি ভগৱন্ত বৰাহে হস্ত কৰি মহাবেগে
দৈত্যক গদা প্ৰহাৰিলা। দৈত্যো গদায়ে গদাক প্ৰহাৰিলা। সেহি প্ৰহাৰে
বৰাহৰ গদা মাটিত পৰিল। তেখনে ছিঁড় পায়ো দৈত্যো আউৰ প্ৰহাৰ
নকৰিল, কিন্তু খৰ্চ চায়া ক্ৰোধ তোলাই ৰহিল। বৰাহৰ হাতৰ গদা পৰিবাৰ

দেখি দেৱগণে হাহাকাৰ কৰিলেক। বৰাহো ভয় নাই বুলি দেৱক আশ্বাস কৰি সুদৰ্শন চক্ৰক স্মৰিলা। পাছে দেৱগণে বৰাহৰ হাতত চক্ৰ দেখি তোমাৰ জয় হোক বুলি আশীৰ্বাদ কৰিল। দৈত্যো চক্ৰ ধৰিবাব দেখি ক্ৰোধে অধৰ কামুৰি চক্ষু পকাই চাই এই কোবে মৰিলি বুলি গদা হানিলেক। বৰাহো বায়ুবেগে গদাক বাম ভৰিয়ে লাথি মাৰিলা। পুহু দৈত্যে সেই গদা মাৰিল। তাক বৰাহে চক্ৰ হানি পহুতে কাটিলা। ত্ৰিশূল ছেদ দেখি দৈত্যে ক্ৰোধে খেদি আসি বৰাহৰ বক্ষস্থলত এক মুষ্টি মাৰি অন্তৰ্ধান হৈল। তাৰ প্ৰহাৰে বৰাহে অগ্ন্যমাত্ৰ নকম্পিলা। (শ্লোক ১—১৬)

পাছে দৈত্যে অনেক মায়া পাতিল। তাক দেখি লোকে প্ৰলয় হৈল বুলি মানিল। প্ৰথমে ধূলিয়ে অন্ধকাৰ কৰি প্ৰচণ্ড বায়ু বহিল। দশোদিশৰ পৰা শিল পৰিল। মহামেঘগণে পূজ্জ-তেজ্জ, কেশ, মল, মূত্ৰ বৰষিল। পৰ্ব্বত-সৰু দেখা দিল। স্ত্ৰীসমে যক্ষ, ৰাক্ষসগণ মাৰ মাৰ বুলি খেদি আসিলা। এমনে অনেক মায়া দেখি ভগৱন্ত বৰাহে সৰ্ব্বমায়া-নাশন সুদৰ্শন চক্ৰ মাৰিল। তেখনে দৈত্যৰ সকল মায়া গুচিল। তাক দেখি হিৰণ্যাক্ষে বৰাহক খেদি আসি ধৰিবাক মায়া মুঠি হানিতে লাগিল। বৰাহো তাৰ কৰ্ণমূলত এক চাপৰ মাৰিলা। সেই চাপৰে দৈত্যৰ সকল শৰীৰ কম্পিল, চক্ষুও থিৰ হৈল, হাত-ভৰি মেলি পৰিল, যেন বায়ু লাগি বৰ বৃক্ষ উভৰি পৰিল। তাক দেখি ব্ৰহ্মাদি দেৱগণে প্ৰশংসি বোলয় : অহো আৰ কি ভাগ্য ! এমন মৰণ কাহাৰ হয় ? যাক যোগীগণে মনে ধ্যান কৰে, সেই ভগৱন্তৰ মুখ দেখি ই দৈত্যে দেহ এড়িল, যাতো ই পূৰ্বত পাৰিষদ আছিল, ব্ৰাহ্মণৰ শাপেৰে অশুৰ হৈল, পুহু তিনি জন্মে সেই বৈকুণ্ঠ লোক যাইবেক। আৱে বৰাহক স্তুতি বোলন্ত : হে ভগৱন্ত, যন্ত বিস্তাৰ কৰা। শুদ্ধ-সত্ত্ব মুৰ্তি, তোমাক নমস্কাৰ কৰো। জগতৰ অপকাৰী দৈত্যক বধি বৰ কাৰ্য্য কৰিলা। তোমাৰ চৰণ-সেৱায়ে আমিও মুখী হৈলো। (শ্লোক ১৭- ২৯)

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : ভগৱন্ত বৰাহে এমনে হিৰণ্যাক্ষক বধি অখণ্ড উৎসৱে বৈকুণ্ঠক গৈলা। জানা বিহুৰ, মণি গুৰু-মুখে যেমনে শুনিলা, তেমনে তোমাৰ আগত ই সব কথা কহিলো।

সুতে কহন্ত : বিহুৰে মৈত্ৰেয়ৰ মুখে বৰাহৰ চৰিত্ৰ শুনি পৰম আনন্দ পাইলা, যাতো মহাভাগৱত চৰিত্ৰকতৰ কথা শুনি আনন্দ পান্ত, হৰিকথা শুনি পাইবন্ত, তাক কি বুলিবো। যি ভগৱন্তে ভক্তিমাতে পণ্ডকো ভাৰিলা,

হেনই শবণমাত্রে শ্বখে সেয়া ভগৱন্তক কোনে নভজিব ? এই হিবণ্যাক-বধ, ববাহৰ লীলা যি অৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, সি মহাপাপক এবাই, ইহলোকত মহান্ধৰে থাকি অনন্ত নাৰায়ণ-গতি পাৰে । (শ্লোক ৩০—৩৭)

ত্ৰীভাগৱতকথায়ঃ তৃতীয়স্কন্ধে উনবিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : লীলয়া নিহতো যেন হিবণ্যাকো মহাবলঃ ।

তৎ কথা কথনৈনৈৰ মুক্তিকন্তোনবিংশকে ॥

বিংশ অধ্যায়

ব্ৰহ্মাৰ দেহত্যাগ সৃষ্টি

বিংশ অধ্যায়ে ব্ৰহ্মাৰ দেহত্যাগ সৃষ্টি কহিবা ।

বিদ্ববে পুছন্ত : হে মৈত্ৰেয়, প্ৰজাপতিসকল অজি আউৰ কি কৰ্ম কৰিলা ? প্ৰজাপতিসবো কেমনে প্ৰজা অজিলা, আক মোত কহিয়োক । মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : ব্ৰহ্মা অবিভাৰ পঞ্চপৰ্ব্বা অজি সি দেহ এড়িলা । সেই দেহে ৰাত্ৰি হৈল । তাত উত্তৰ যক্ষ-ৰাক্ষসগণ ক্ষুধায়ে তৃষায়ে পীড়িত হয় ব্ৰহ্মাক খাইবাক লাগি খেদি গৈল । তাক দেখি ভয়ে ব্ৰহ্মা বোলন্ত : তোৰা মোক নখাইবি, কিন্তু ৰাখিবা, যাতো মোৰ পুত্ৰ হয়।ছা । পাছে ব্ৰহ্মা দেৱক অজি সি দেহ এড়িলা । সেই দিন হৈল । তাক দেৱগণে নিল ।

(শ্লোক ১—১২)

জঘনত হস্তে জোলুপ অশ্বৰক অজিলা । তাৰা ব্ৰহ্মাকে মৈথুন কৰিবাক খেদি গৈলা । তাক দেখি পলাই গৈয়া হৰিত শবণ পশি প্ৰাৰ্থন্ত : হে

ভগৱন্ত, তুমি মোক বন্ধা কৰা, যাতে তোমাৰ আজ্ঞায়ে প্ৰজা অজ্ঞিতে পাপী-
সৰো মৈথুনক লাগি মোক খেদি আসে। তুমিহে ভক্তৰ ক্লেশ হৰা, অভক্তক
হুংখ দিয়া। এহি প্ৰাৰ্থনা শুনি ভগৱন্তে দেহ এৰিবাক বুলিলা। হৰিৰ বচনে
ভেখনে সি দেহ এড়িলা। সেই দেহে সায়ং-সন্ধ্যা ভৈল। তাক দেখি পৰম
সুন্দৰী নাৰী মানি অনুবসৱ মোহ হৈল। (শ্লোক ২৩—৩৭)

হাত্ত কৰি গন্ধৰ্ব-অপ্সৰাগণ অজি সি দেহ এড়িলা। সেই কাস্তি শৰীৰক
তাৰা মহাবলে নিল। আলাস কৰি ভূত-প্ৰেত-পিশাচগণ অজিলা। তাৰাক
দিগম্বৰ, মুক্তকেশ দেখি চক্ষু ৰপাই সি দেহ এড়িলা। সেই আলসে নিজা-
হাসিঃ, উদ্গাদ দেহক ভূতগণে খুজি নিল। (শ্লোক ৩৮—৪১)

পৰোক্ষে সাধ্যগণ, পিতৃগণ অজি সি দেহ এড়িলা। সেই দেহ তাৰায়ে
পাইল। অন্তৰ্জান হৈয়া সিদ্ধ বিদ্যাধৰগণ অজি তাৰাক সেই দেহ দিলা।
আপুনাৰ প্ৰতিবিম্ব দেখি কিন্নৰ-কিম্পুকষগণ অজি সি দেহ এড়িলা। তাৰায়ে
সেই দেহ নিল। চিন্তায়ে শুয়া যি দেহ এড়িলা, তাৰ কেশ হস্তে ছোট সৰ্পসৱ
হৈল, হাত-ভৰিত বৰ বৰ সৰ্প হৈল, উৰু-গল হস্তে নাগগণ হৈল। সকল
ঠাই ব্ৰহ্মাৰ ভাব-ত্যাগকে দেহ-ত্যাগ বুলিবা। পাছে আপুনাৰ কৃতকৃত্য
মানি মন্থসৱ অজিলা। তাৰাকো আপুনাৰ পুৰুষ দেহ দিলা। তপ-জপ,
যোগী-ঋষি-সৱ অজিলা। তাৰাকো তপ আদি যুক্ত দেহৰ একো একো ভাগ
দিলা। (শ্লোক ৪২—৫৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে বিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যৎ প্ৰসাদান্তৰুং ত্যক্তা সৃষ্টা বহুবিধাঃ প্ৰজাঃ ।

বিধাত্ৰা তমহং বন্দে স্বচ্ছন্দোপাস্তবিগ্ৰহম্ ॥

একবিংশ অধ্যায়

কৰ্দমৰ তপ, স্তুতি, বিবাহৰো প্ৰসঙ্গ

একবিংশে কৰ্দমৰ তপ, স্তুতি, বিবাহৰো প্ৰসঙ্গ কহিবা।

বিহৰে পুছন্ত : হে মৈত্ৰেয়, স্বায়ম্ভুৱ মনুৰ পুত্ৰ ছহিতৃৰ বংশচৰিত্ৰ কহ।
মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : প্ৰথমে মনুৰ ছহিতা দেৱহুতি-চৰিত্ৰ শুনা। ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ
কৰ্দম ঋষি পিতৃৰ আজ্ঞায়ে প্ৰজা অজ্ঞিতে দশ হাজাৰ বৎসৰ তপ কৰি হৰিক
ভজিলা। পাছে ভগৱন্তে তুষ্ট হৈয়া গৰুড়ৰ কন্ধত উঠি তাক দেখা দিলা—
সূৰ্য্যৰ সম শৰীৰৰ কাস্তি ; নিৰ্মল বসন, কিৰীটি-কুণ্ডল আদি অলঙ্কাৰে মণ্ডিত,
বক্ষস্থলত লক্ষী প্ৰকাশী, ত্ৰীবৎস-কৌন্তভ আছে, সদায়ে হান্ত-কটাক্ষে মনত
আনন্দ কৰাস্ত। (শ্লোক ১—১১)

এহিমতে কৰ্দম ঋষি ভগৱন্তক দেখি দণ্ডস্থতে প্ৰণাম কৰি মহা আনন্দে
অঞ্জলি কৰি স্তুতি বোলন্ত : হে ভগৱন্ত, যাক দেখিতে যোগীগণে অনেক
জন্মে যোগ অভ্যাসি প্ৰাৰ্থনা কৰে, সেই তোমাক দেখি চকু মোৰ সাকল হৈল।
হে ঈশ্বৰ, সংসাৰ তাৰণ তোমাৰ পাদ-পদ্মক যি সকামে উপাসা কৰে, সি
তোমাৰ মায়ায়ে মোহিত হৈল। তথাপি মঞি দুৰ্ব্বুদ্ধিয়ে কণ্ঠাক আশায়ে
তোমাৰ চৰণ ভজিলো। যাতো ব্ৰহ্মাৰ বাক্যে বদ্ধ হয় কালক ভয়ে কৰ্ম
কৰিতে চাঞো। যাৰা সবাকো এৰি তোমাৰ চৰণত শৰণ পৰি অতো অতো
শ্ৰীতি কৰি তোমাৰ গুণক ধ্ৰুৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, তাৰাক কালচক্ৰে জগত নাশ
কৰন্তেও কিছো নকৰে। এতেকে তোমাৰ ভক্তক সম্পত্তি দিবাক ইচ্ছা নাই।

তথাপি—আমাক কৃপায়ে দিয়া। সেই ভুক্তি-মুক্তিদাতা তোমাক প্রণাম
কৰো। ভগৱন্তে বোলন্তু : হে ঋষি, তুমি মোক যি নিমিত্তে এতকাল পূজা
কৰা, তাক জানি আগে কৰিবো, যাতে মোৰ ভজন কদাচিতো ব্যৰ্থ নহে।
ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ স্বায়ম্ভুৱ মনু সাতো দ্বীপৰ ৰাজা ব্ৰহ্মাৱৰ্ত্ত দেশত আছে। সেই
ৰাজা মহিষী সহিতে আপুনাৰ কন্যা লৈয়া তোমাক দেখিতে পৰন্তুই দিনা
আসিব। এঠাইতে পৰম সুন্দৰী মহা গুণৱতী দেৱহুতি কন্যাক তোমাক
বিবাহ দিব, যাত তোমাৰ হস্তে নৱ কন্যা হৈব। পাছে ময়ো অৱতাৰ হয়
সাংখ্য কহিবো। তুমি গৃহস্থ-ধৰ্ম্মত সকল কৰ্ম্ম মোত অৰ্পিয়া ভূতদায়া
কৰিব। পাছে সন্ন্যাস লৈয়া মোক চিন্তিব। (শ্লোক ১২—৩২)

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : ভগৱন্তে কৰ্দমক এহি বাক্য বুলি গৰুড়ৰ কন্ধে বৈকুণ্ঠ
গৈলা। পাছে কৰ্দমে সেই বিন্দু-সৰোবৰত ভগৱন্তৰ চৰণ অপেক্ষা কৰি
ৰহিলা। মনুও স্মৰ্ণমণ্ডিত ৰথত চড়ি ভাৰ্য্যা-কন্যা সমে সেই দিনা তান
আশ্ৰমক আসিলা, যাত হৰিৰ হৰিষ-লোতক পৰিছে, যাক সৰস্বতী নদী
আৱৰিছে, যাৰ পুণ্য জলক ঋষিগণে সেৱা কৰে, যাত নানাবিধ বৃক্ষ-লতাসব
আছে, অনেক পশু-পক্ষীগণো আছে। মনু সেই আশ্ৰম পশি পৰম সুন্দৰ
তপস্বী ঋষিক দেখি নমস্কাৰ কৰিলা। ঋষিও আশীৰ্বাদ কৰি যথাসাধ্য
সত্কাৰ কৰি হৰিৰ বচন শ্রুতি বোলন্তু : হে মহাৰাজা, তুমি ৰথত চড়ি
ধনু-শৰ ধৰি চতুৰঙ্গ সেনা সহিতে লোক ৰক্ষাৰ অৰ্থে ফুৰা প্ৰসঙ্গতেসে মোৰ
আশ্ৰমক আসিলা। তথাপি পোছো মোত কি কাৰ্য্য থাকে তাকে কহা,
মঞি তাক অকপটে কৰিম। (শ্লোক ৩৩—৫৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে একবিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : বিহায় কামান্ হৰিপাদসংশ্ৰয়ান্ সংসজ্জতো কৃষ্ণকথা নিমগ্নান্ ।

ন কালচক্ৰং ঐসতে কদাচিদিত্যেকবিংশে সমুদীৰিতং যুদা ॥

দ্বাবিংশ অধ্যায়

দেৱহুতিৰ বিবাহ, মনুৰো চৰিত্ৰ

বাইশ অধ্যায়ত দেৱহুতিৰ বিবাহ, মনুৰো চৰিত্ৰ কহিবা।

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : কৰ্দমৰ বাক্য শুনি মনু বোলন্তু : হে ব্ৰাহ্মণ, ভগৱন্তে আপুনাৰ মুখ হন্তে তোৰা বেদবিদ ব্ৰাহ্মণক অজিলা। তাক বাখিবাক লাগি বাহুত হন্তে আমি ক্ষত্ৰিয়ক অজিলো। এতেকে তোৰা আমাত সৎকৰ কৰিলে কিছো দোষ নাই। এতেকে মঞি গোচৰ কৰো, আমাৰ এই কথাতুমি বিবাহ কৰা, যাতি নাবদৰ মুখে তোমাৰ গুণ-ৰূপ শুনি মনে বৰি আছে। মঞি শ্ৰদ্ধায়ে দেঞু, তোমাৰো সকল মতে যোগ্য হয়। যাতি নিকামীজনো অযাচিত বস্তু পাইলে নেৰে, সকামে নেৰিব, তাক কি বুলিম? যি আগে দিলেও নলৱে, পাছে তাক খোজে, তাৰ সকল মাণ্ড-যশ গুচে। তুমি বিবাহ কৰিবা হেন শুনি আছে। এতেকে মঞি যাচি কথাত দেঞু, বিবাহ কৰা। (শ্লোক ১ ১৭)

কৰ্দমে বোলন্তু : ভাল, অৱশ্যে মঞি বিবাহ কৰিম। মোৰো ইচ্ছা আছে, কথায়ো বৰিছে। ই কথাক কোনে নাদৰিব, যাৰ দেহৰ কাণ্ডিয়ে অলঙ্কাৰৰ কাণ্ডিক দূৰ কৰে, যাক দেখি বিশ্বাসনু গন্ধৰ্বো মোহ হয়। কথাত উত্তমা, মনুৰ দুহিতা, উত্তানপাদৰ ভগিনী। তাক অযত্নে পায়। কোনে বিবাহ নকৰিব? কিন্তু একখানি নিৰ্বন্ধ কৰো : যাৱে আহান

পুত্ৰ নহে তাৰে গৃহত থাকিম। পাছে হৰি আজ্ঞায়ে সন্ন্যাস লৈবো।
মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : কৰ্দমে এহি বাক্য বুলি মৌন হয়। হৰিক চিন্তি বহিলা।
মহুও মহিষী সহিতে কণ্ঠাৰ অভিপ্ৰায় বৃজি মহাৰঞ্জে বিবাহ দিলা।
শতকপায়ে অনেক যৌতুক বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ দিলা। সপ্ৰশ বৰত কণ্ঠা দিয়া মহু
নিচিন্ত মন হৈলা। পাছে জীউ-জামাইক সমুদ্ৰি অমুদ্ৰা লৈয়া সপৰিয়ালে
দেখক গৈলা। (শ্লোক ১৫—১৬)

ৰাজা আসিবাৰ জানি প্ৰজাসব পঞ্চম শব্দ কৰি মহা-আনন্দে আগবাঢ়ি
গৈলা। পাছে আপুনাৰ পুৰী বৰ্হিষতীক প্ৰৱেশিলা, যাত যজ্ঞবৰাহৰ লোম
পৰিছে, সেই লোমে কুশ, কাশি হৈলা, যাক লৈয়া ঋষিসৱে যজ্ঞ কৰি হৰিক
যজন্ত। পাছে আপুনাৰ গৃহ পশি ধৰ্ম্ম ৰাখি অনেক বিষয় ভোগ কৰিলা,
যজ্ঞ কৰি হৰিক যজিলা, ইছাময় বিষয় ভোগেও তাক সংসাৰী কৰিতে
নপাৰিলা, যাতো হৰিত শৰণ লয়া প্ৰত্যেক দিনে প্ৰভাতত শ্ৰদ্ধায়ে হৰি-কথা
শুনিলা, মনতো চিন্তিলা, আপুনিও কৰিলা। এমনে হৰিকথাৰ প্ৰসঙ্গে তিনিও
গুণৰ বৃত্তি জিনি একসত্তবি যুগ গঞাইলা, যাতো হৰিৰ একান্ত ভক্তক তিনিও
তাপে বাধা নকৰে। জানা বিহুৰ, প্ৰসঙ্গত মহুৰ চৰিত্ৰ কহিলো। আৱে
দেৱহুতিৰ কথা শুনা। (শ্লোক ২৭—৩৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে দ্বাবিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : কামভোগান্তথা তাপা ভগৱৎপদসংশ্ৰয়ং ।

নৈৱাভিভৱিতুং শক্তা ইতি দ্বাবিংশকে স্থিতম্ ॥

ত্ৰয়োবিংশ অধ্যায়

কৰ্দমৰ গৃহাশ্রম

তেইশ অধ্যায়ে কৰ্দমৰ গৃহাশ্রম কহিবা ।

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : পিতৃ গৃহক গৈলে দেৱহুতি স্বামীৰ ইঙ্গিত বুজি
সাৱধানে শুদ্ধভাৱে শুদ্ধাৰা কৰিলা । সেৱাত তুষ্ট হয় কৰ্দমে বোলন্ত : হে
দেৱহুতি, তোমাৰ সেৱাত মঞি তুষ্ট হৈলো, যাতো মোৰ অৰ্থে দেহৰ দুঃখক
নচাহিলা । এতেকে ভগৱন্তৰ কৃপাত মোৰ অবিনাশী যোগ-সমাধিসৰ
তোমাক দিবো, যাক পায় তুমি মহামুখে দিব্য ভোগ কৰিবা । দেৱহুতি
বোলন্ত : হে দ্বিজোত্তম, তুমি যে সম্পত্তি দিবাক পাৰা তাক মঞি জানো ।
কিন্তু পুত্ৰৰ অৰ্থে তোমাৰ আমাৰ অঙ্গ-সঙ্গ হোক । তাক লাগি গৃহাদি
নিৰ্মাণ কৰা । তেৱে স্নান-পান-ভোজনে মহাবজ্জ হয় কাম-কেলি কৰিম ।

(শ্লোক ১—১১)

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : পত্নীৰ প্ৰীতি ইছায়ে কৰ্দম ৰুচি যোগবলে তেখেনে
দিব্য বিমান কৰিলা, যাত সকল সম্পত্তি আছে, যাত সকল বাঞ্ছিত বস্তু
পাই । দেৱহুতি এমন বিমান দেখিয়ো দাসীগণ নেদেখি মন সন্তোষ নহৈল ।
তাক জানি কৰ্দমে বোলন্ত : হে দেৱহুতি, তুমি এই তীৰ্থত স্নান কৰি
বিমানত উঠা । ই তীৰ্থ হৰি কৰিছা, যাত স্নান কৰিলে সকল কামনা সিধে ।
পাছে দেৱহুতি স্বামীৰ বচনে বিবৰ্ণ দেহে জলত নামিলা । জলত দেখন্ত—
গৃহত সহস্ৰ পদ্মিনী কন্যাসৰ আছে । তাৰাও তাক দেখি তেখেনে উঠি অঞ্জলি

কৰি বোলয় : আমি তোমাৰ কিঙ্কৰী, যি লাগে আজ্ঞা কৰা। পাছে তাৰা তাক উত্তম মতে স্নান কৰাই বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ পিন্ধাইলে, পঞ্চামৃতে ভোজন কৰাইলে, কপূৰ-তাম্বুল দিলে। (শ্লোক ১২—৩০)

পাছে দেৱহুতি দৰ্পণত আপুনাৰ সুন্দৰ ৰূপ দেখি স্বামীক মনত স্মৰিলা। তেখেতে তাহান সমীপতে আপুনাক দেখিলা। এমনে ঋষিৰ যোগ-মহিমা দেখি মনত বিস্ময় হৈলা। কৰ্দ্দমেও দেৱহুতিক দেখি ভাৰ্য্যাসমে বিমানত উঠিলা। সেই বিমানত বিদ্যাধৰীসৱে সেৱিত ছয়া দেৱৰ ক্ৰীড়া-স্থানসৱত ফুৰিলা। বৈশ্ৰভক, সুবসন, নন্দন, পুষ্পভজক, চৈত্ৰবথ বনতো ৰমিলা; মানস সৰোবৰতো ক্ৰীড়া কৰিলা; কামগ বিমানে দেৱহুতিক সকল ভূমণ্ডল দেখাই আপুনাৰ আশ্ৰমক আসিলা। হে বিদ্বৰ, কৰ্দ্দমৰ ঐশ্বৰ্য্যক আশ্চৰ্য্য নেদেখিবা, যাতে যাৰা হৰি চৰণক আশ্ৰয় কৰিছে তাৰাৰ কিছো দুঃখ নাই। এমনে কৰ্দ্দম-দেৱহুতিৰ আনন্দতে অনেক বৎসৰ নিমিষ হেন গৈল।

(শ্লোক ৩৪ - ৪৬)

পাছে ঋষি ভাৰ্য্যাত গৰ্ভাধান কৰিলা। দেৱহুতিও একেদিনে নৱ-কণ্ঠা প্ৰসৱিলা। সবে পদ্মগন্ধী সৰ্ব্বাঙ্গ-সুন্দৰী ভৈলা। পাছে দেৱহুতি মুনিক সন্ন্যাসী হৈবম্ৰ জ্ঞানি মনত বিবাদে কান্দিয়া বোলন্ত : হে স্বামী, তুমি আপুনাৰ অঙ্গীকাৰ সবে পূৰিলা; তথাপি মোক অভয় দিবাক লাগে, যাতে তোমাত শৰণ পৰিছো। তোমাৰ ছুহিতাসৱে অৱশ্যে সমান পতিব বৰিব। তুমি বনক গৈলে কোনে মোৰ শোক দূৰ কৰিবেক? হৰিভক্তি বিনে বিষয় ভোগত এতকাল ব্যৰ্থে গৈল। ভোগক আশায়েসে তোমাক পতি কৰিলো, মহামহন্ত বুলি নজানিলো। তথাপি মোক অভয় দিয়া, যাতে সাধু-সঙ্গতো বিষয়-সঙ্গে মোক্ষ সাধে। হৰিভক্তি নকৰিলে পুৰুষক জীৱন্তে শৱ বুলি। ময়ো তেমনে হৰিৰ মায়ায়ে বঞ্চিত হয়। তুমি হেন মহন্তক পায়। সংসাৰ ভৰিতে নুখুজিলো। (শ্লোক ৪৭—৫৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে ত্ৰয়োবিংশোহধ্যায়ঃ।

আক জ্ঞানি সব লোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : ত্ৰয়োবিংশে দেৱহুত্যা বাক্যেনেতি নিৰূপিতং।

যথা তথা প্ৰকাৰেণ সংসঙ্গে মুক্তিকাৰণম্ ॥

চতুৰ্বিংশ অধ্যায়

কপিলৰ জন্ম, কৰ্দ্দমৰ সন্ন্যাস

চব্বিশ অধ্যায়ে কপিলৰ জন্ম, কৰ্দ্দমৰ সন্ন্যাস কহিবা ।

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : পাছে কৰ্দ্দমে বিষ্ণুৰ বাক্য শুমাব কৃপায়ে দেৱহুতিক
বোলন্তু : হে ৰাজপুত্ৰী, তুমি আপুনাক প্ৰতি খেদ নকৰিবা, যাতো তোমাৰ
গৰ্ভত ভগৱন্ত জাত হৈবা । এতেকে কায়-বাক্য-মনে ভগৱন্তক ভজা । তেয়ে
পুত্ৰ হয় তোমাৰ এস্থি ছেদিবা । মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : দেৱহুতি স্বামীৰ বচনক
বিশ্বাস কৰিয়া শুদ্ধভাৱে ভগৱন্তক ভজিলা । পাছে ভগৱন্তো কৰ্দ্দমৰ বীৰ্য্যে
দেৱহুতিত জাত হৈলা, যেন কাঠত স্বতঃসিদ্ধ অগ্নি ঘৰ্ষণে ব্যক্ত হয় ।

(শ্লোক ১—৬)

তেখনে স্বৰ্গত নানা বাত্ৰ হৈল, গন্ধৰ্বো গীত গাইল, অপেচবাসৱো
নৃত্য কৰিল, দশোদিশ প্ৰসন্ন হৈল, জলো নিৰ্ম্মল পৰিল, লোকৰ মন স্বস্থ
হৈল । পাছে কৰ্দ্দমৰ আশ্ৰমক পুত্ৰগণসৱে ব্ৰহ্মা আসিলা । ভগৱন্তক শুদ্ধ
সৰ্ব অংশে অৱতাৰ হৈবাব জানি স্তুতি-নতি কৰি কৰ্দ্দমক বোলন্তু : হে পুত্ৰ,
তুমিসে মোক শুশ্ৰূষা কৰিলা, যাতো ব্ৰহ্মায়ে মোৰ বাক্য ধৰিলা । এই
তোমাৰ কণ্ঠাসৱক অমুকপ চায়া ঋষিসৱক দান কৰা । পুত্ৰ পুত্ৰ সাক্ষাতে
ঈশ্বৰ, সাংখ্য কহিবাক লাগি অৱতাৰ ধৰিলা, যাতো পদ্ম-লোচন, চৰণতো
পদ্ম-চিহ্ন আছে । আৱে দেৱহুতিক বোলন্তু : হে মানৱী, ভগৱন্তক
তুমি পুত্ৰ পাইছা । এতেকে জ্ঞান কহি তোমাৰ অবিজ্ঞা দূৰ কৰিবা,

লোকত কপিল নাম হৈবেক, সিদ্ধগণৰো ঈশ্বৰ হৈবা, তোমাৰ কীৰ্ত্তি বঢ়াইবা ।

(শ্লোক ৭—১৯)

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : ব্রহ্মা ছয়োকো আশ্বাস কৰি মৰীচি আদিক বিবাহৰ অৰ্থে থৈয়া চাৰি সিদ্ধ, নাৰদ সহিতে ব্রহ্মলোকক গৈলা । কৰ্দমো ব্রহ্মাৰ বচনে নৱ কন্যা দান কৰিলা । তাক পৃথকে শুনা : মৰীচিক কলা, অগ্নিক অননুয়া, অজিৰাক ব্রহ্মা, পুলস্তিক হবিভূ, পুলহক গতি, ক্রতুক ক্ৰিয়া, ভৃগুক ধ্যাতি, বশিষ্ঠক অৰুন্ধতী, অথৰ্ব্বনক শাস্তি যথাযোগ্য বিবাহ দিলা ।

(শ্লোক ২০—২৪)

নৱ বৰ-কন্যাক বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিয়া আনন্দ কৰাই আপুনাৰ আশ্ৰমক পঠাই দিলা । পাছে পুত্ৰক হৰিৰ অৱতাৰ জানি নিৰঞ্জন থানত শ্ৰণাম কৰিয়া অনেক স্তুতি কৰিয়া বোলন্তু : হে ভগৱন্ত, মগ্ৰি সন্ন্যাস লৈয়া তোমাক মনত চিন্তি বনক যাইবাক চাঞে । তাত কিবা আজ্ঞা পাও ? ভগৱন্তে বোলন্তু : হে ঋষি, মগ্ৰি তোমাক কৃপায়ে পুত্ৰ হৈয়া আছে । এতেকে তোমাৰ গৃহত থাকিলেও মোক ছুইবেক । তথাপি যদি বনক চলিবে চাহা, তেৱে সদায়ে মোক চিন্তি ফুৰা । মগ্ৰি মাতৃত আত্মজ্ঞান কহিবো, যাক জানি অনায়াসে সংসাৰ তৰিবা । মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : কপিলৰ বাক্য শুনি কৰ্দমে তাক দণ্ডৱতে প্ৰদক্ষিণ কৰি বনক চলি গৈলা, মৌনব্ৰত ধৰিলা, অঙ্গল হৈলা, অহঙ্কাৰ-মমকাৰ এড়িলা, কাষ-ক্ৰোধ জিনি সমদৃষ্টি ভৈলা, সকল জগতত বান্ধুদেৱক দেখিলা, জগতক বান্ধুদেৱেতে দেখিলা, ভগৱন্তৰ ভক্তিকলে ভাগৱতী গতি পাইলা । (শ্লোক ২৫—৪৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ তৃতীয়স্কন্ধে চতুৰ্বিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : ভক্তি সাংখ্যক যোগশ্চ কথিতাঃ কৰ্দমাংয়ে ।

গৃহীত দেহং কপিলং সিদ্ধেশং শ্ৰণতোহন্যাহম্ ॥

পঞ্চবিংশ অধ্যায়

ভক্তি-যোগ

পঞ্চবিংশ অধ্যায়ে কপিলে মাতৃভক্তি-যোগ কহিবা ।

মৈত্রেয়ে কহন্তু : পিতৃ বনক গৈলে মাতৃৰ প্ৰিয়ক ইছায়ে কপিল
গোসাই আশ্ৰমতে বহিলা । পাছে দেৱহুতি কপিল পুত্ৰক অকৰ্মা বেদি
ত্ৰিশাৰ বচন মনত স্থাৰি বোলন্তু : হে ভগৱন্ত, মঞি মিছা বিবদ্য মুখত অজ্ঞেয়
ভাপ পাইলো ; যি মুখ কবিতো নবকত পৰিলো । তুমি লোকক কল্পায়ৈ
জ্ঞান প্রকাশক সূৰ্য্য হৈন অৱতাৰ হয়ছা । এতেকে মোৰ মোহ দূৰ
কৰিবাক যোগ্য হোৱা । (শ্লোক ১—১০)

মাতৃৰ এছি বাক্য শুনি কপিল গোসাই হস্ত বদনে বোলন্তু : জ্ঞান
মাতৃ, পুৰুষৰ চিন্তে বন্ধ-মোক দুয়োৰে কাৰণ ; যাতো হৰিত বমিলে মোক
হয়, বিয়ত বমিলে বন্ধ হয় । যেখন অহঙ্কৰ জন্ত কাম-ক্ৰোধাদি মল এৰি
মন শুদ্ধ শাস্ত হয়, তেখেমে পূৰ্বে জ্ঞানপ্ৰাপ্ত পায়ে । আক পাইবাক লাগি
ভগৱন্তৰ ভক্তিবিনে আন স্বপ্ন উপায় নাই । সত্তাৰে মূল সঙ্গত সজ ।
এতেকে সাধুৰ লক্ষণ জ্ঞান : কৃপালু, সৰ্বাৰে সুহৃদ, পৰম শাস্ত, মোত সদায়
ভক্তি কৰহু, মোৰ অৰ্থে কৰ্ম-ধৰ্ম, জ্ঞাতি-কুটুম্বকো এৰিছন্ত । মোৰ কথাও
নিতে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰন্ত । এমানে সাধুৰ সজ তুমি সদায় প্ৰাৰ্থনা কৰা ।
তেৱে তাৰা, তোমাৰ সকল দুঃসজ-দোষ হৰিবা, যাতো সাধু-সজত হৰিকথা
বলে কৰ্ণ-মনৰ আনন্দ দেই, মোৰো বীৰ্য্যক জনাৱে, তাক শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰিলে

হৰিত শ্ৰদ্ধা, বতি, ভক্তি হয়। ভক্তি হৈলে বিষয়ত বিবক্তি হয়, তেৱে চিন্তা থিৰ কৰি জ্ঞান পায়। এহি শৰীৰতে মোক পাৱে। দেৱহুতি পুছন্ত : হে ভগৱন্ত, কাক তোমাৰ ভক্তি বুলি, যাত অনায়াসে তোমাৰ পদক পাইবো, তাক মই জ্ঞানমতি যেমনে বুজিবো, তেমনে কহিয়োক।

(শ্লোক ১১—৩০)

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : এমনে মাতৃৰ মন বৃদ্ধি কৃপায়ে কপিল গোসাই সাংখ্য-বোগ ভক্তি কহিলা। প্ৰথমে উত্তম ভক্তি কহন্ত, পুৰুষৰ সকল ইন্দ্ৰিয় নিকামে সদায়ে হৰিত লাগিলে ভাগৱতী ভক্তি বুলি তাক মোক্ষতো কৰি বৰ কহি। মোক্ষ পুছ অযত্নে হয়। এতেকে মোৰ একান্ত ভক্তসৱে মুক্তিকো বাঞ্ছা নকৰে, কিন্তু অত্ৰো অত্ৰো প্ৰীতি কৰি মোৰ গুণ নিত্যে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে। তেৱে তাৰা মোৰ দিব্যকপক দেখে, কথা-বাৰ্ত্তাও কহে। পাছে সেই কপে প্ৰাণ-মন হৰে। হুখুজিলেও ভকতিয়ে মোক্ষ গতি দেই। পাছে সত্য-লোকৰ সম্পত্তি, অষ্টাঙ্গ ঐশ্বৰ্য্য, বৈকুণ্ঠ সম্পত্তিও তাৰাক লাগ ধৰে। তাৰা যদি ইছা নকৰে তথাপি বৈকুণ্ঠলোকত অৱশ্যে পাৱে। মোৰ ভকতসৱ কদাচিতো বৈকুণ্ঠলোকৰ পৰা নপৰে। যাতো মোৰ প্ৰিয় আত্মা বান্ধৱ মানিছে। এতেকে কালচক্ৰে নোচোৱে। সবাকো এৰিয়া মোত শৰণ পশি যিজনে নিভাস্তে ভকতি কৰে, তাক অৱশ্যে মঞি সংসাৰক তাৰি বৈকুণ্ঠলোকক নেঞ। মঞি ভগৱন্ত বিনে আনক ভজিলে কদাচিতো সংসাৰ হুগুচে। মোক ভয়েসে বায়ু বহন্ত, সূৰ্য্যে তাপ কৰন্ত, ইন্দ্ৰে বৰিষন্ত, অগ্নিয়ে দহন্ত, মৃত্যুয়ে মাৰন্ত। এতেকেসে যোগীসৱে ভকতি কৰি মোৰ অন্তৰ চৰণ ভজে। এহিমানে মাত্ৰ পুৰুষৰ পুৰুষাৰ্থ, ভক্তি কৰি সদায়ে মোত মাত্ৰ চিন্তা দিব।

(শ্লোক ৩১—৪০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে পঞ্চবিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : পঞ্চবিংশে নিগদিতং হৰিপাদনিবেশনং ।

মোক্ষাধিকং মুখং সৰ্ব্বমুখদং হুঃখনাশনম্ ॥

ষড়্বিংশ অধ্যায়

চৌবিশ তত্ত্বৰ জন্ম, লক্ষণ

ছাবিশ অধ্যায়ে চৌবিশ তত্ত্বৰ জন্ম, লক্ষণ কহিবা ।

কপিলে কহন্তু : হে মাতৃ, আৰে তোমাত সাংখ্য কহিবো, যাক জানি পূৰ্বে প্ৰকৃতি গুণে মুক্ত হয়। প্ৰথমে পূৰ্ব প্ৰকৃতি কহো। প্ৰকৃতিৰ পৰ নিৰ্গুণ আত্মাক পূৰ্ব বুলি, যাত হস্তে জগত প্ৰকাশ কৰে। প্ৰকৃতি তিনি গুণময়, যাত হস্তে কাৰ্য্য-কাৰণ জগত হয়। আৰে চৌবিশ তত্ত্বৰ লেখা শুনা। পৃথিৱী, অপ, ভেজ, বায়ু, আকাশ, আৰু মহাভূত বুলি। গন্ধ, ৰস, ৰূপ, স্পৰ্শ, শব্দ, আৰু বিষয় বুলি। ত্বক্, চক্ষু, ৰসনা, ভ্ৰূণ, শ্ৰোত্ৰ, আৰু জ্ঞানেন্দ্ৰিয় বুলি। বাক্, পানি, পাদ, পায়ু, উপস্থ, আৰু কৰ্ম্মেন্দ্ৰিয় বুলি। মন, বুদ্ধি, অহঙ্কাৰ, চিন্ত আৰু অন্তঃকৰণ বুলি। এই চৌবিশ তত্ত্ব জানিবা।

(শ্লোক ১—১৫)

আৰে ইহাৰ সৃষ্টি শুনা। পূৰ্বে প্ৰকৃতিৰ গৰ্ভাধান কৰন্তু। তেৱে মহত্ত্ব উপজ, তাকে চিন্তো বুলি। মহত্ত্ব হস্তে অহঙ্কাৰ হয়। সিও সাংখ্যিক বাহ্যিক, তামসিক ভেদে তিনিবিধ হয়। সাংখ্যিকত হস্তে মন, দেৱগণ হয়। বাহ্যিকত হস্তে বুদ্ধি, ইন্দ্ৰিয়গণ হয়। তামসিকত হস্তে মহাভূত, বিষয়গণ হয়। এমানে চৌবিশ তত্ত্ব জাত হয় ব্ৰহ্মাণ্ড কৰিতে নাপাৰিলা। পাছে ভগৱন্তে সৰ্বাত প্ৰৱেশিলা। তেৱে চৌবিশ তত্ত্ব হস্তে ব্ৰহ্মাণ্ড হৈল, বাৰ ভিতৰত তিনিও লোক প্ৰকাশে, বাহিৰত সপ্তাৱৰণ আছে। অচেতনে ব্ৰহ্মাণ্ড

সহস্র বৎসব জলত আছিল। ভগবন্ত অধিষ্ঠানে অনেক ছিত্র জাত হৈল।
তাক আরে সারথানে গুনা : (শ্লোক ১৬—৫৩)

প্রথমে মুখ জাত হৈল ; তাত বাক্ ইন্দ্রিয়, অগ্নি দেহতা, বাক্য বিষয়
বুদ্ধিবা। নাসাত জ্ঞাণ ইন্দ্রিয় ; অধ্বিনীকুমাৰ দেহতা, গন্ধ বিষয়। অক্ষিত
চক্ষু ইন্দ্রিয় ; সূর্য্য দেহতা ; রূপ বিষয়। কর্ণত শ্রোত্র ইন্দ্রিয় ; দিশ দেহতা ;
শব্দ বিষয়। চর্ম্মত ত্বক্ ইন্দ্রিয় ; বায়ু দেহতা, পৰশ বিষয়। শিপ্তত বেতস
ইন্দ্রিয়, প্রজাপতি দেহতা, আনন্দ বিষয়। গুদত পায়ু ইন্দ্রিয় ; মিত্র
দেহতা ; মলভ্যাগ বিষয়। হৃদয়ত মন ইন্দ্রিয় ; চন্দ্র দেহতা, অনিচ্ছা উপাস্ত
বুদ্ধিত ব্রহ্মা দেহতা, প্রহ্মায় উপাস্ত। অহঙ্কাৰত কল্প দেহতা, শঙ্কবিষয়
উপাস্ত। চিত্তত ক্ষেত্রজ দেহতা ; বাসুদেব উপাস্ত। এমনে ইন্দ্রিয় সমে
দেহগণে অনেক যত্ন করিও বিৰাটক তুলিবাক নাপাবিলা। পাছে
চিত্ত সমে ভগবন্ত প্রবেশ হৈলে বিৰাট সচেতন হৈয়া উঠিল। যাক বিনে প্রাণ
ইন্দ্রিয় দেহগণে বিৰাটক চেতন করিতে নাপাবে, সেই ভগবন্তক দেহত বিবেক
করি সদায় চিন্তোক। (শ্লোক ৫৪—৭২)

শ্রীভাগবতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে ষড়্বিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হরি বোল হরি ।

শ্লোক : প্রাণেন্দ্রিয় মনোদেহা নোথাপয়িতুমঙ্গসা ।

শরুবন্তি বিনা যেন ব্রহ্মাণ্ডং তমহং ব্রজে ॥

— — —

সপ্তবিংশ অধ্যায়

সাধন বলে প্রকৃতি-পুৰুষ বিবেকে মোক্ষৰ প্ৰকাৰ

সাতাইশ অধ্যায়ে সাধন বলে প্ৰকৃতি-পুৰুষ বিবেকে মোক্ষৰ প্ৰকাৰ কহিবা।

কপিলে বোলন্ত : জানা মাত্ৰ, নিগুৰ্ণ আত্মা প্ৰকৃতিৰ গুণত অহঙ্কাৰে বদ্ধ হয়। নানা বিধ সংসাৰক পালে। যত্বেপি সংসাৰ মিছা হয়, তথাপি হুণ্ডে, যেন স্বপ্নত মিছা ভয়াদি দুঃখ নজাগে পৰ্য্যন্ত হুণ্ডে। তেমনে জ্ঞান-বৈবাগ্য ভক্তিৰ বলে যারে জ্ঞান হুপজে, তাৰে পুৰুষৰ সংসাৰ হুণ্ডে। এতেকে পুৰুষে সদায় হৰি-ভক্তি কৰোক। তেৰে প্ৰকৃতি-পুৰুষক পৃথকে জানি জীৱাত্মায়ে পৰমাত্মাক পালে। মায়াও আপুনি দূৰ হয়। সেই বেলা যোগ-সিদ্ধিসৰো লাগ ধৰে, তাত মন নেদিলে পুৰুষৰ আত্যন্তিক মোক্ষ হয়, যাত যত্নৰ প্ৰভাৱ নাই। (শ্লোক ১—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্য তৃতীয়স্কন্ধে সপ্তবিংশোঃধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সসাধনেন কৰিতং পুস্ত্ৰকৃত্যোৰ্বিবেচনং ।

ষেনেদং ভৱহং বন্দে কপিলং লোক-লোচনম্ ॥

অষ্টাবিংশ অধ্যায় যোগ-পথে হৰিৰ ধ্যান

অষ্টাবিংশ অধ্যায়ে যোগ-পথে হৰিৰ ধ্যান কহিবা ।

কপিলে কহন্তু : হে মাতৃ, আৰে যোগৰ লক্ষণ শুনা, যাক কৰিলে
মন প্ৰসন্ন হয় । প্ৰথমে যম-নিয়ম কহো । পূৰ্বে স্বধৰ্ম্ম কৰিব, অধৰ্ম্ম এৰিব,
অযত্নে যি মিলে তাতে সন্তোষ হৈব, মহন্তৰ চৰণ সেৱা কৰিব, প্ৰবৃত্তি ধৰ্ম্ম এৰি
নিবৃত্তি ধৰ্ম্ম ধৰিব ; অন্ন আহাৰ কৰিব ; ব্ৰহ্মচৰ্য্য ধৰিব ; নিৰঞ্জন স্থানত
থাকিব ; পুৰহিংসা নকৰিব ; ইৰিপূজা কৰিব ; বৃথা কথা নকহিব ;
বাগ-লোভ এৰি পাছে শুচি দেশত কুশাসনত বসিব ; পদ্মাসন ধৰি প্ৰাণায়াম
কৰিব ; ইন্দ্ৰিয়-মন নিয়মি হৃদয়তে হৰিৰ ৰূপ চিন্তিব । কেমন ৰূপ : শ্যাম সুন্দৰ,
পীতাম্বৰ, প্ৰসন্ন বদন, কমল নয়ন, নাসা তিল-ফুল, অধৰ বাতুল, মুখে মন্দ
হাস, কটাক্ষ বিলাস, পৰম নিকম্ব, চাকু চতুৰ্ভুজ, শঙ্খ-চক্ৰধৰ, গদা-পদ্মকৰ,
সৰ্বাঙ্গ-সুন্দৰ, ৰূপ-মনোহৰ, কিৰীটিৰ কাস্তি, অলকাৰ পাস্তি, কৰ্ণত কুণ্ডল,
শোভে গুণ্ডল, কোমলত কণ্ঠত, জীবৎস বক্ষস্থলত, ভ্ৰমৰে বজ্ৰ, অঙ্গদ বলয়,
বাহুত শোভয়, মেখলা কটিত, কিঙ্কিণী বস্ত্ৰিত, চৰণ হৃদয়, নৃপুৰে শোভয়, বজ্ৰ
পাদতল, অঙ্কুশ-কমল, ধ্বজ-বজ্ৰ পাস্তি, নখ-চন্দ্ৰ কাস্তি, জঘা জাহ্নুবৰ, উক
কৰিকৰ, কিশোৰ বয়স, আছে সৰ্ববস, ভকত বৎসল, পৰম উজ্জল, ভক্ত
জয়ন্ত থাকন্ত সতত । (শ্লোক ১—১৮)

এমনে সমগ্র কপত মন খিৰ কৰি এটেক অজ চিহ্নিব চৰণৰ পৰা স্ফূৰ্ত্ত
পৰ্য্যন্তে । পাছে হৰিৰ কপত একাগ্র মন কৰি আন কিছো নেদেখিব ।
এমনে হৰিৰ শ্রীতি হৈলে হৃদয় জ্বলিত, তহু বোম্বাৰ্জিত, আনন্দু জ্বলিত হয় ।
পাছে চিন্তে মূৰ্ত্তিক এৰি পৰমানন্দ আকাশে বহে ; ধ্যান-ধ্যেয় বিস্তাৰ
গুচে । তেৱে জীৱ যুক্ত হয় আপুনাৰ দেহকো নেমেখে । যাৱে প্ৰাণক
কৰ্ম ভোগ থাকে, তাৱে দেহ ৰহি থাকে । পাছে তাকো এৰি পুৰুষে
আপুনাৰ স্বকপত বহে । (শ্লোক ১২—৪৪)

শ্রীভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে সপ্তবিংশোধ্যায়ঃ ।

আক জ্ঞানি সব যোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যদ্যানোদন্তয়া ভক্ত্যা ভক্ততে নিজকপতঃ ।

তমহং পৰমানন্দং নমামি প্ৰাণরত্নভয় ॥

একোদশিংশ অধ্যায়

বহুবিশ ভক্তি, কালবো বিক্রম

উনত্রিংশ অধ্যায়ে বহুবিশ ভক্তি, কালবো বিক্রম কহিব ।

দেবকৃতি পুৰুষ : হে ভগৱন্ত, মাংসৰোগ গুলিলো । আৱে অজি-
মোগৰ পথ বাকল্য কৰি কহা । স্ৰাবো বৈরাগ্যৰ স্মৰ্শে বিবিধ সংস্কাৰ,
কালত্ৰো যকণ কহা । এসতে যত্নৰ সাক্ষ্য শুনি কৃপাৱে কপিলে কহহা :
হে সত্ব, গুণবৰ সত্যৰ গুণে অজি-যোক জনক নকৈ প্ৰকাশ কৰ, সৰ্বক
পুথকে পুথকে জনা । এক বসিবাক ইচ্ছাৱে বি হসিতকি কৰে, ততক প্ৰাণক

ভাস্বস বুলি। দম্বভারে কবিলে মধ্য ভাস্বস বুলি। মৎসব ভারে কবিলে
উত্তম ভাস্বস বুলি। ভোগক আশাই কবিলে শ্রোকৃত বাজস বুলি। যশক
আশাই কবিলে মধ্যম বাজস বুলি। ঐশ্বৰ্য্যক আশাই কবিলে উত্তম বাজস
বুলি। পাপ-ক্ষমার্থে কবিলে শ্রোকৃত সাত্বিক বুলি। হবিব শ্রীতিব অর্থে
কবিলে মধ্যম সাত্বিক বুলি। মোব কর্তব্য বুলি কবিলে উত্তম সাত্বিক বুলি।
এমনে নর ভাগ বুজিবা। পুহু নরবিধ ভক্তিক নর ভাগ কবিলে ন-নরাংশে
একানী বিধ বুজিবা। নিগুণ ভক্তি একে বিধ। আবে আক শুনা : মোব
শুণ শ্রবণ মায়ে মঞি পুৰ্বোত্তমত নিছামে নিবন্তবে মনব বৃত্তিকে নিগুণ
ভক্তিব স্বৰূপ বুজিবা। যেন গজাজল সততে সাগবতে পবে, তেমনে মনব
বৃত্তিও হবিত থাকে। (শ্লোক ১—১২)

এমনে ভক্তসবে মোব সেৱা বিনে সালোক্য, সাত্বি, সামীপ্য, সাক্ষ্য,
একম মঞি দিলেও নলয়ে, যাতো সেই ভক্তিকে পবম মুখ বুলি কহে, যাক
আচবিলে অব্যয়ে তিনিগুণ এবাই মোব স্বৰূপ পাৱে। আবে এহি ভক্তিব
সাধন শুনা। মোত অৰ্পিয়া নিছামে স্বধৰ্ম কবিব; নিতে পূজা কবিব;
শ্রাণীক হিংসা নকবিব; মোব প্রতিমাক দৰ্শন, স্পৰ্শন, শ্রাণম কবিব; শ্রাণীক
হবিবুদ্ধি দেখিব, বিষয়ত বিবক্তি, মহন্তক মাত্ত, দীনক দয়া, সমানত মৈত্ৰী,
মোব নাম-কীৰ্ত্তন কবিব, মহন্তব সঙ্গ লৈব, মোব কথা শুনিব। এতেকে
সাধনে চিত্ত শুদ্ধ হয়। পুৰ্ব্বে সাক্ষাতে মোক পাৱে। মঞি সৰ্ব্ব শ্রাণীক
হৃদয়ত থাকে। তাক নিন্দা, অশ্লীয়া, হিংসা, অৱজ্ঞা কবি যি মোব প্রতিমা
পূজে, তাত কদাচিতো মঞি তুষ্ট নহো, মনো অসঙ্গ নহে, পূজাও বিফল হোৱে,
সংসাৰো হুগুচে। তাৰে প্রতিমা পূজিব যাৱে সবাবো অন্তৰ্য্যামী মোক
নজানে। এতেকে সদায় অন্তৰ্য্যামী মোক পূজা কৰোক।

(শ্লোক ১৩—২৭)

তাতে ববক বব সংকাব কবিবেক। তাত ভাবতম্য শুনা : বুদ্ধাদিত
কবি পক্ষীসৱ শ্ৰেষ্ঠ, পক্ষীত কবি পশুসৱ শ্ৰেষ্ঠ, তাতো কবি মহুগ্ন শ্ৰেষ্ঠ।
মহুগ্ন মধ্যত ব্রাহ্মণ শ্ৰেষ্ঠ, তাৰো মাজত পণ্ডিত শ্ৰেষ্ঠ, তাতো কবি মোব
একান্ত ভক্ত শ্ৰেষ্ঠ, যাতো সি ভক্তে সকল জগন্তক মনে মাত্ত কৰে, আৰো
মোব কথা নিবন্তবে শ্রবণ-কীৰ্ত্তন কৰে। জানা মাত্ত, ভোমাত মঞি ভক্তি-
যোগৰ কথা কহিলো। আবে কালব বিক্রম শুনা : কাল ভগৱন্তৰে ৰূপ,
যাত হন্তে সবাবে ভয় হয়, বাব শত্রু-মিত্র নাই, সলায়ে অশ্রমন্ত হয়। শ্রমন্ত জনক

অন্ত কবন্ত, যাক ভয়ে দেৱগণে আপুনাৰ কাৰ্য্য কবন্ত, যাক ভয়ে বৃক্ষসৰ কালে
কালে ফল-ফুল ধবন্ত, যাক ভয়ে নদ-নদী বহে, সাগৰো মৰ্য্যাদা নলভে,
যাব আদি-অন্ত নাই, তেওঁ পুৰুষ সৰাৰে আদি-অন্ত কবন্ত । (শ্লোক ২৮--৪৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে একোনত্ৰিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যৎসেৱাৰসসংময়াঃ সালোক্যাদি পদাশ্ৰুপি ।

নেচ্ছন্তি তমহং বন্দে ভক্ত্যন্ত-মুখকাম্যয়া ॥

ত্ৰিংশ অধ্যায়

বিষয়ী জনৰ অধোগতি

ত্ৰিংশ অধ্যায়ে কেৱলে বিষয়ী জনৰ অধোগতি কহিবা ।

কপিলে কহন্ত : জানা মাতৃ, যত্ৰপি কালে সবাকো সংহৰে, তথাপি
তাৰ বিক্ৰমক কেৱো নজানে । আপুনাৰ সুখৰ অৰ্থে যি যি কাৰ্য্য কৰে,
তাকে তাকে কালে সংহৰে, পুৰুষে কেৱলে হুংখ মাত্ৰ পাৱে, যাতো মিছা দেহৰ
অৰ্থে মিছা বিষয়ক সত্য কৰি মানে । এতেকে জীৱে যেই যেই যোনিক
যাই, তাতে তাতে সুখ পায় তাক এড়িবে নোখোজে । নৰকত থাকি
তেও সি দেহ এড়িতে ইছা নকৰে, যাতো হৰিৰ মায়ায়ে মোহিত হয় নৰক-
আহাৰকে সুখ মানে । সংসজ নলৈয়া মোক নভজিয়া নানা দেহত হুংখ পায়
পুত্ৰ-ভাৰ্য্যাত আসক্তি কৰে ; তাৰাৰ পোষণ চিন্তিয়ে দেহ পোৰে । এতেকে
অন্তায় কৰে, গৃহধৰ্মত থাকি নানা হুংখ পাৱে । কোনো বেলা হুংখৰ প্ৰতিকাৰ
কৰি পুত্ৰ-ভাৰ্য্যাৰ সঙ্গ আপুনাৰ সুখী মানে । আপুনাৰ অৰ্থ নষ্ট হৈলে

লোভত পৰব অৰ্থ হবে। পাছে বন্ধ হৈলে পুত্ৰ-ভাৰ্যা পুৰিতে নাপাবে, তাৰায়ো পূৰ্বৱৰ্ত্তে আদৰ নকৰে, তথাপি তাৰ বিবক্তি নহে। পাছে কৰা অৱস্থাতে দেখো বিকপ হয়, পো-বহাৰীসৰে অৱজ্ঞা কৰি অন্ন দেই, তাকে খায়া কুকুৰ হেন থাকে। তাত নানা বোগ হয়, অন্নমাত্ৰ অন্ন খাই, সিও জীৰ্ণ নাযাই, উঠিবাকো নাপারে, শুই মাত্ৰ থাকে, মাতিলেও নামাতে, সকল কুটুম্বে বেঢ়িয়া কান্দে, সিও মহাত্ম্যে প্ৰাণ ছাড়ে। পাপৰ ফলে যাতনা দেহত পশে। ভয়ঙ্কৰ দুই যমদূতে আসি হাতে-গলে বান্ধি, তজ্জি-গজ্জি নৰকক লৈয়া যাই। পথত কুকুৰে কামোৰে, তপ্ত বলুকাৎ যাই, ওপৰত আদিত্যে তাপ কৰে, বনাগ্নিৰো তাপ পাৱে, পিঠিত চাবুকে কোবাৱে, ছুংখতে মুৰ্ছা যাই, পুহু উঠি চলে, পাপক শূমৰি খেদ কৰে। (শ্লোক ১ -২০)

এক হাজাৰ মন্দ লক্ষ গ্ৰহৰ পত্ৰক পাপীজনক চাৰি দণ্ডে নিয়া নৰক ঠেকাৱে। তাত যাতনা সংক্ষেপে শুনা : খেৰে মেঢ়াই অগ্নি দেই, আপুনাৰ মাংস কাটি খুৱাৱে, জীৱন্ততে শৃগাল-শৃগুণে আশ্ৰু উভাৰে, সৰ্পে কামোৰে। বিছায়ে ডাকে, ডাসে-মসে খাই, হাত-ভৰি ভাঙ্গে, হস্তী ফেটাই মাৰে, পৰ্বতৰ পৰা পেহ্লাৱে, পানীত ডুবাৱে, এমনে অনেক যাতনা ভুঞ্জাৱে। জানা মাতৃ, আৰু আশ্চৰ্য্য নেদেখিবা, যাতো এঠাইতে পাপীৰ নৰক দেখি, পুণ্যৱন্তৰ স্বৰ্গ-মুখ দেখি। পাপাৰ্জ্জিত বস্ত্ৰ সবে খাই, কৰ্ত্তামাত্ৰ নৰকক যাই। এমনে পাপ অনুসাৰে নৰক ভোগ কৰি মনুষ্যৰ অধৰ্ আউঠ কোটি যোনি অনুক্ৰমে কুৰি নানা ছুংখ পায় পুহু মনুষ্য হয়। (শ্লোক ২৪-৩৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ তৃতীয়স্কন্ধে ত্ৰিংশোহধ্যায়ঃ ।

আৰু জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : হৰিভক্তিং সমুৎসৃজ্য পুঞ্চন্ পুত্ৰাদি কামতঃ ।

অৱশ্যে যাতি নিৰয়ানিতি ত্ৰিংশে নিকপিতম্ ॥

একত্রিংশ অধ্যায়

পাপ-পুণ্য মিশ্র মানুষী গতি

একত্রিংশ অধ্যায়ে পাপ-পুণ্য মিশ্র মানুষী গতি কহিবা ।

কপিলে কহন্তু : জানা মাতৃ, পাছে সেই জীৱ দৈৱাধীন কৰ্ম্মে পুৰুষৰ
বেতসে মাতৃৰ গৰ্ভত প্ৰবেশ হোৱে । তাতে এক ৰাত্ৰে শুক্ল-শোণিত মিশ্ৰ
হই, পঞ্চ ৰাত্ৰে বৃদ্ধ বৃদ্ধ, দশ ৰাত্ৰে বদৰী প্ৰমাণ, এক মাসে শিৰ, দুই মাসে
হাত-ভৰি, তিনি মাসত নখ, লোম, অস্থি, ছিদ্ৰ-চিহ্ন হয় ; চাৰি মাসত
সাত ধাতু ; পঞ্চ মাসত ক্ষুধা-ভুক্ষণ হয় । ছয় মাসত জালে আৱৰে ; মাতৃ
যি অন্নপান কৰে সেই নাড়ী সঞ্চ সঞ্চৰে ; তাতে দেহ বাঢ়ে, মল-মূত্ৰও পৰি
থাকে । কুমিসৰে কামুৰে, মহাহুংখ মুৰ্ছা যায়, লৰিবাকো নপাৰে, দৈৱবশে
শ্ৰুতি পাৱে, শতেক জন্মৰ কৰ্ম্ম স্মৰি মহাখেদ কৰে । সাত মাস হ'লে
বোধ পায়৷ ত্ৰাস কৰে, প্ৰসূতি বতাসে দেহ ধিৰে নাথাকে । পাছে কৃতাজ্জলি
ধৰি মহাভয়ে জীৱে জ্বতি কৰয় । যি ভগৱন্তে মঞি দুৰ্জ্জনক এমন অৱস্থা
দিয়াছন্তু, সেই কৃষ্ণ-চৰণত শৰণ পৰিলো । (শ্লোক ১—১২)

এই দেহত মঞি মায়ায়ে মোহিত হয়, নানা কৰ্ম্মে বদ্ধ হয়৷ নানা হুংখ
পাঞ । আত থাকিলেও যি অৰুণ বোধ নিত্য-মুক্ত, প্ৰকৃতি-পুৰুষত পব, তাক
প্ৰণাম কৰো । যি সবাৰে অন্তৰ্য্যামী ভগৱন্ত মোক এমন জ্ঞান দিয়াছন্তু,
সেই দীন-দয়াল ঈশ্বৰ আপুনি তুষ্ট হোৱন্তোক । তাক কোনে নমস্কাৰ বিনে
প্ৰত্যুপকাৰ কৰিব পাৰে ? পৰাদি শৰীৰে স্বৰূপে মাত্ৰ পাৱে । মঞি

পুত্ৰ ভাহান কৃপায়ে ভক্তি-সাধন মনুষ্য শৰীৰ পায়। বাহিৰে ভিতৰে তাহাঙ্ক দেখে। হে ভগৱন্ত, গৰ্ভবাসত নানা দুঃখ পাস্তেও বাহিৰ হৈবাক ইহা নকৰে, যাতো উপজিল মাত্ৰে তোমাৰ মায়ায়ে পাই দেহত অহঙ্কাৰ হৈবেক। তেৱে নানা দুঃখ সংসাৰ হৈবেক। এতেকে মঞি ইঠাইত থাকিয়া হৰি-চৰণ সেরা কৰি আপুনাক তাৰিম। পুত্ৰ যেন নানাবিধ দুঃখ নাপাঞে।

(শ্লোক ১৩ - ২১)

কপিলে কহন্ত : জানা মাতৃ, এমন গৰ্ভত জীৱে হৰিক স্তুতি কৰন্তে দশ মাস হৈলে প্ৰসূতি বায়ুয়ে অধক লাগি পেহ্লায়ে, মহাদুঃখ পায়। অধোমুখে বাজ হয়। পৰে। সৱে প্ৰতি গুচে, মাটিত পৰিয়া কান্দে, মাতৃ দুখ দিয়া পোষে, উদৰ পীড়াতো দুঃখ দেই, বৰ ক্ষুধাতো তিতা দেই, যাতো আপুনি কহিতে নপাৱে। এমনে শিশু কালত দুঃখ ভুঞ্জে। ছৱাল কালতো দুঃখ নেড়াৱে, যাতো পঢ়িবাকো দণ্ডি কৰে। পাছে যুৱাকালতো কাম-ক্ৰোধাদি দুঃখ মুগুচে, আৰো মিছা দেহৰ অৰ্থে নানা কৰ্ম কৰে সি কৰ্মে দুঃখ মাত্ৰ পাৱে। যদি অসন্তৰ সঙ্গ লৈয়া অশ্ৰায় কৰে, তেৱে পূৰ্ব্বৱতে নৰকক যাই। বুলিবা, কাক অসন্ত বুলি? তাক শুন : যি হৰিভকতি নকৰিয়া কেৱল শিশু-উদৰৰ অৰ্থে উত্তম কৰে, তাকে অসন্ত বুলি। তাৰ সঙ্গ লৈলে সত্য, শৌচ, দয়া আদি সকল গুণে নষ্ট হয়। এতেকে যি আপুনাৰ কুশলক চাৱে, সি স্ত্ৰী-সঙ্গীৰো সঙ্গ কদাচিতো নলৈব, স্ত্ৰীসঙ্গে ব্ৰহ্মায়ে মোহ হয়। যি স্ত্ৰীও আপুনাৰ হিত চাৱে, সিও পুৰুষত আসক্তি নকৰিব, যাতো দুইৰ মঙ্গে দুইয়ো বদ্ধ হয়। কিন্তু সন্ত-সঙ্গ লৈয়া হৰিত শৰণ পশি সদায়ে হৰি-সেৱা কৰিব। তেৱে সংসাৰ-বদ্ধ গুচিব। (শ্লোক ২২—৪৮)

ত্ৰিভাগৱতকথায় তৃতীয়স্কন্ধে একত্ৰিংশোহধ্যায়ঃ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : জ্ঞানবানপি দুঃসঙ্গাৎ প্ৰযাতি নৰকং যতঃ।

ততো দুঃসঙ্গমুৎসজ্যমিত্যুক্তমেকত্ৰিংশকে ॥

দ্বাত্রিংশ অধ্যায়

পুণ্যকৰ্ম্মে উৰ্দ্ধ-গতি

বত্রিশ অধ্যায়ে পুণ্যকৰ্ম্মে উৰ্দ্ধ-গতি কহিবা ।

কপিলে কহন্ত : জানা মাতৃ, যিজনে গৃহৰ ধৰ্ম্মত থাকি হৰিত বিমুখ হয়।
সকামে নানা কৰ্ম্ম কৰি, নানা দেৱতাক ভজে, সি মৰি স্বৰ্গভোগ ভুজে, পাছে
পুণ্য ক্ষয় হৈলে পৃথিৱীত পৰে । যদি বিস্তৰ পুণ্য কৰি থাকে, তথাপি দেৱ-
নন্দনী প্ৰলয়ত লোকসৱ সমে নষ্ট হয় । যি নিষ্কামে হৰিক ভজে, সি পৰম
ঈশ্বৰকে পাৱে, পুত্ৰ সংসাৰত নপৰে । যি ব্ৰহ্মাক ঈশ্বৰ বুলি উপাসা কৰে, সি
ব্ৰহ্মাৰ আয়ু পৰ্য্যন্তে ব্ৰহ্ম ভৱনত থাকে । পাছে ব্ৰহ্মাৰ লগতে মোক্ষ পাৱে ।
এতেকে তুমি ভক্তিভাৱে সাক্ষাতে হৰিত শৰণ লৱা । তেঞি সবাৰে
অন্তৰ্য্যামী, তাহান মহিমাও শুনিলা । ভেদদৃষ্টি অহঙ্কাৰ ভৈলে ব্ৰহ্মাদিও পুত্ৰ
সংসাৰী হয় । আনৰ কোন কথা । (শ্লোক ১—১৫)

এতেকে যিজনে হৰিকথা মুণ্ডনিয়া কুকথা মাত্ৰ শুনে, সি দৈৱে নষ্ট ভৈল,
যেন শূকবসৱে অমৃত এৰি গুৰীষ ভোগ কৰে । এতেকে তুমি কাম-মনো-
বাক্যে হৰি-গুণ আৱণ-কীৰ্ত্তন কৰি সদায়ে পৰম ঈশ্বৰক ভজা । এমলে হৰি
ভজিলে আপুনি জ্ঞান হৈবেক । ভক্তি কৰিতে যেখন পুৰুষ সবাত্তে সৰ্ব্বশ্ৰুতি
হয় তেখনে আপুনি সাক্ষাতে পৰম ঈশ্বৰক জানে । যেন একে ছন্দক চকুৱে
গুৰু বোলে, নাসায়ে পদ বোলে, জিহ্বায়ে স্বাদ বোলে, স্তেনে একে ভগৱন্তক
নানা শাস্ত্ৰমতে সগুণ-নিগুণভাৱে নানামতে কহে, পৰমার্থত পুত্ৰ একে

ভগৱন্ত । জানা মাত্ৰ, ই পৰম বহুস্ত কথা তোমাত কহিলো । আক যাতে তাতে নকহিবা ; কিন্তু যি পৰম শ্ৰদ্ধায়ে ভক্তিভাৱে শুনিবে চাৰে, তাতেসে কহিবা । যি ই কথাৰ শ্ৰদ্ধা কৰি শুনে, মোত চিত্ত দিয়া যিবা কৰে, সি ছয়ো মোৰ পদক পাৰে । (শ্লোক ১৬-৪৩)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং তৃতীয়স্কন্ধে দ্বাত্রিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সব লোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : হৰিভক্ত্যা ভৱেন্মুক্তিঃ কৰ্মশক্ত্যা তু সংসৃতিঃ ।

ইতি দ্বাত্রিংশকাধ্যায়ে কপিলেন নিকপিতম্ ॥

ত্ৰয়স্তিংশ অধ্যায়

দেৱহুতিৰ জ্ঞান-লাভ, জীৱমুক্তি

ত্ৰেস্তিংশ অধ্যায়ে দেৱহুতিৰ জ্ঞান-লাভ, জীৱমুক্তি কহিবা ।

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : জানা বিহুব, কপিলৰ এহি উপদেশ শুনি কৰ্দমৰ প্ৰিয়-পত্নী দেৱহুতিৰ মোহ-পটল গুটিল । কপিলক প্ৰণাম কৰি স্তুতি কবন্ত : যাৰ কপক ব্ৰহ্মায়ো ধ্যান কবন্ত, যি আপুনি জগতৰ জন্মাদি কবন্ত, যাৰ জন্মাদি কবন্তা কেও নাই, সেই তুমি ঈশ্বৰক কেমনে মঞি গৰ্ভতো ধৰিলো । যদি বোলা, মঞি শিশুক কেনে এডেক স্তুতি কৰো ? আত শুনা : যেন মাৰ্কণ্ডেয়ক প্ৰজয় দেখাই মায়াশিশু হয় বটপত্ৰ শয়ন কৰি অঙ্গুষ্ঠ পান কৰিলা, তেনে ভোমাৰ ইও শিশু মায়াতেসে ঘটে, তুমি ভকতৰ বন্ধাৰ অৰ্থে, অভক্তক

সংহৰিতে যেমনে ববাহাদি অৱতাৰ ধৰা, তেমন ইও অৱতাৰ জ্ঞান-পদ্ম
প্ৰৱৰ্ত্তাইবে লাগি ধৰিছা। এতেকে মঞি তোমাক দেখি কৃতার্থ হৈলো,
যাতো তোমাৰ নামক শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন-স্মৰণ কৰি চণ্ডালো অতি পূজ্য হয়। যাৰ
জিহ্বাৰ অগ্ৰত তোমাৰ নাম থাকে, সি চণ্ডালো অতি কৃতার্থ হয়, যাতো
তোমাৰ নাম-কীৰ্ত্তনে তপ, জপ, যাগ-যোগাদিৰো মহা ফল পায়। আছে।
সেই পৰম ব্ৰহ্ম মূৰ্ত্তি ভগৱন্ত কপিল, তোমাক নমস্কাৰ কৰো। মৈত্ৰেয়ে
কহন্তু : মাতৃৰ স্তুতি শুনি কৃপায়ে কপিলে বোলন্তু : হে মাতৃ, এহি ভক্তিপদ্ম
তুমি শ্ৰদ্ধায়ে আচৰিলে, অচিৰ কালতে জীৱমুক্ত হয়। মোক পাইবা।

(শ্লোক ১-১১)

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : কপিল গোসাই মাতৃত এহি জ্ঞান কহি তাত অমুজা
লৈয়া পিতৃৰ আশ্ৰমৰ পৰা পূৰ্ব-উত্তৰ দিশক গৈলা। সাগৰে সতকাৰ কৰি
স্থান দিলা। তিনিও লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে তথায়ে বহিলা। সিদ্ধ-
বিদ্যাধৰগণে নানা স্তুতি-নতি কৰিলা। সাংখ্যাচাৰ্য্যসকলো উপাসা কৰিল।
দেৱহুতি তত্বক জানিয়ো পুত্ৰ বিৰহে আকুল হয়। কিছো শোক কৰিলা, বিৰহ
হৃৎথে পুত্ৰ-কপ হৰিক চিন্তন্তে দিব্য বিমানতো স্পৃহা এৰিলা, কিন্তু সেই
আশ্ৰমতে পুত্ৰৰ উপদেশে যোগ-পথে হৰিক চিন্তিলা। পাছে ভক্তি-বিৰক্তি
জ্ঞানৰ বলে ভগৱন্ত লক্ষ্মণ ভৈলা। পাছে জীৱমুক্ত হৈয়া দেহকো
পাসৰিলা, পাছে দেহ এৰি ভগৱন্তক পাইলা। যি ঠাই দেহ এৰিলা সেই
স্থান সিদ্ধপদ নামে ক্ষেত্ৰ হৈল। দেহ গোট সিদ্ধিলা নাম নদী হৈল।

(শ্লোক ১৩-৩৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কৰিবন্তু কৃত্যয়াং তৃতীয়স্কন্ধে ত্ৰয়স্বিংশোহধ্যায়ঃ।

তৃতীয় স্কন্ধৰ সংক্ষেপ কথা এহিমনে সমাপতি ভৈল। হে সামাজিক-
সৱ, ইটো কৃষ্ণ-কথা সদায়ে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰা, যাতো তিনিতাপে ভাপিত
জনৰ সংসাৰ-সাগৰ তাৰিবাৰ উপায় কৃষ্ণকথা-বসপান বিনে উপায় নাই।
এতেকে কৃষ্ণ-কথা শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন সদায় কৰা। বিশেষত কলিযুগে আন উপায়
স্বতসে নাই। হে কৃষ্ণ, মোৰ ইষ্টদেৱ, তোমাৰ চৰণত কোটিবাৰ প্ৰণাম
কৰো। মোক কিছো দায়া কৰিয়োক, যেমনে কায়-বাক্য-মনে তোমাৰ
কথাত বিৰাম নহো, তেমনে উপায় দিয়োক। মহন্তসকল প্ৰাৰ্থনা কৰো
তোমাৰ সঙ্গত যেমনে শ্ৰীতি হৈবেক, তেমনে দায়া কৰিয়োক। প্ৰথমে ভাক
ছাড়ি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : ত্রয়স্বিংশে দেৱহুত্যা স্তুত্যা এতদুদীৰ্ঘতং ।
 নামকীৰ্ত্তনমাত্ৰেণ পুৰুষোহপি শুচিৰ্ভৱেৎ ॥
 সৰ্গপ্ৰধান কথায়া তৃতীয়ার্থনিৰুদ্ধয়া ।
 বদন্তো ভক্তি সংবক্তন্তং প্ৰপত্তে জগদ্বশুৰ্ভবম্ ॥
 দামোদৰং প্ৰপত্তেহং কৰুণানন্দসাগৰম্ ॥
 যৎকৃপালবলেশেন কথিতৈষা কথা ময়া ॥

তৃতীয় স্কন্ধ অন্ত

চতুৰ্থ স্কন্ধ

প্ৰথম অধ্যায়

শ্লোক : যন্মাম কীৰ্ত্তনাং সত্যঃ স্বপচোহপি শুচিৰ্ভৱেৎ ।
 স্বমহং পৰমানন্দং নমামি যত্ননন্দনম্ ॥

মনুকণ্ঠ্যৰ বংশ

কথা : জয় জয় পৰমানন্দ নন্দ-নন্দন গোবিন্দ পুৰুষোত্তম, তোমাৰ চৰণ-
 পদ্মত সহস্ৰ কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো ॥ চতুৰ্থ স্কন্ধত একত্ৰিংশ অধ্যায়ে বিসৰ্গ
 কহিবা। যাক ব্ৰহ্মা মনু আদি কৰিছন্ত; তাত প্ৰথম অধ্যায়ে মনুকণ্ঠ্যৰ
 বংশ কহিবা। যাত দন্ত নৰনাৰায়ণ অৱতাৰ হয়।ছন্ত ।

(জীৱৰ স্বামীৰ টীকা)

বৈষ্ণৱে কহন্ত : হে বিহব, আৱে আকৃতিৰ চৰিত্ৰ শুনা। স্বায়ম্ভুৱ
 মনু ভাৰ্য্যাৰ বচনে কচি প্ৰজাপতিক আকৃতি কণ্ঠ্যক নিবদ্ধ কৰি দিলা। ই
 কণ্ঠ্য তোমাক দেখুওঁ, ইহাত যি পুত্ৰ হয় সি মোৰ পুত্ৰ হৈবেক। কচিয়ে

এহি নিবন্ধে কন্যা বিবাহ কৰি হৰিক চিন্তিয়া তাহাস্তে পুত্ৰ-পুত্ৰী জাত কৰাইলা। পুত্ৰ সাক্ষাতে বিষ্ণু যজ্ঞকণী। পুত্ৰী লক্ষ্মীৰ অংশা দক্ষিণা। পাছে স্বায়ম্ভুৱ মনু যজ্ঞক পুত্ৰবোধে নিলা; কচিৰ গৃহত দক্ষিণা ৰহিলা; পাছে দক্ষিণায়ো যজ্ঞকে বৰিলা। যজ্ঞো মহাৰজে বিবাহ কৰি তোষ-প্ৰতোষ আদি দ্বাদশ পুত্ৰ জাত কৰাইলা। তাৰাসৰে তুষিত নাম দেৱগণ হৈলা। যজ্ঞো ইন্দ্ৰ হৈলা। আৰে কৰ্দ্দমৰ হুহিতাৰ বংশ শুনা। (শ্লোক ১—১২)

মৰীচিৰ পত্নী কলাত হস্তে কল্মশ পূৰ্ণিমা দুই পুত্ৰ হৈলা। অত্ৰিৰ পত্নী অনশূয়াত ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু-মহেশ্বৰ অংশ চন্দ্ৰ-দন্ত-হৰ্বাসা হৈলা। বিহুৰে পুত্ৰস্তু : হে মৈত্ৰেয়, অত্ৰিৰ গৃহত কেনে জগতৰ কাৰণ তিনি দেৱতা জাত হৈলা আৰু মোত কহিয়োক। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত, ব্ৰহ্মাৰ বাক্যে পত্নী সমে অত্ৰি ঋষি ঋক্ষ পৰ্বতত গৈয়া হৰিত শৰণ পশি, তান সম পুত্ৰক ইছায়ে পাণ-মন নিয়মি, বায়ু ভক্ষণ কৰি একপাদে শত বৎসৰ ৰহিলা। মূনিৰ তপে তিনি ভূৱন তাপিত দেখি ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু-মহেশ তাহান আশ্ৰমক আসিলা। তাৰাক দেখি অত্ৰি ঋষি দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰি স্তুতি বোলন্ত : হে জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰ-কাৰণ দেৱসৱ, তোৰাক নমস্কাৰ কৰো। মত্ৰি পুত্ৰৰ অৰ্থে এক পৰমেশ্বৰত শৰণ পশিছো। কেনে তোৰা তিনি আসিলা আৰু আপুনি কহিয়োক। ঋষিৰ এহি বাক্য শুনি তিনিয়ো বোলন্ত : হে ঋষি, তুমি যাক ধ্যান কৰা, সেইটো আমি তিনি, এতেকে আমাৰ অংশে তিনি পুত্ৰ তোমাৰ হয়। যশস্তা বিস্তাৰিত কৰিবা। এহি কাম বৰ দিয়া তিনিয়ো গৈলা। পাছে ব্ৰহ্মাৰ অংশে চন্দ্ৰ, বিষ্ণুৰ অংশে দন্ত, কত্ৰৰ অংশে হৰ্বাসা হৈলা। (শ্লোক ১৩—৩২)

অঙ্গিৰাৰ ভাৰ্য্যা শ্ৰদ্ধাত হস্তে বৃহস্পতি-উত্থা দুই পুত্ৰ হৈলা। পুলস্তিৰ ভাৰ্য্যা হবিৰ্ভূ হস্তে অগস্তি-বিজ্জৱা দুই পুত্ৰ হৈলা। পুলহৰ ভাৰ্য্যা গতিত কৰ্ম্মশ্ৰেষ্ঠ আদি তিনি পুত্ৰ হৈলা। ক্ৰতুৰ ভাৰ্য্যা ক্ৰিয়াত বালখিলা নাম বাঠি হাজাৰ অঙ্গুষ্ঠ প্ৰমাণ ঋষি হৈলা। বশিষ্ঠ ভাৰ্য্যা অকল্মষিত চিত্ৰকেতু আদি সপ্ত ঋষি হৈলা। অথৰ্বনৰ ভাৰ্য্যা চিন্তিত দধ্যক্ষ ঋষি হৈলা। ভৃগুৰ পত্নী খ্যাতিত ধাতা-বিধাতা দুই পুত্ৰ হৈলা, শুক্ৰকো ভৃগুৰ পুত্ৰ বুলি। এহি দেৱহুতিৰ বংশ যি শ্ৰদ্ধা কৰি শুনে তাৰ তেখনে সকল পাপ হবে।

(শ্লোক ৩৩—৪৫)

মনু হুহিতা প্ৰনৃতিক দক্ষে বিবাহ কৰিলা। যাত বোড়শ কন্যা জাত হৈল। তাত শ্ৰদ্ধা আদি তেৰ কন্যা ধৰ্ম্মক দিলা। অগ্নিক এক কন্যা,

পিতৃগণক এক কন্যা, মহেশকো এক কন্যা দিলা । আৱে আৰাৰ বংশ শুনা ।
ধৰ্ম্মৰ ভাৰ্যা শ্ৰদ্ধাত সত্য, মৈত্ৰীত প্ৰসাদ, দায়াত অভয়, শাস্তিত স্বৰ্ধ, তুষ্টিত
মদ, পুষ্টিত স্নায়, ক্ৰিয়াত যোগ, উন্নতিত দৰ্প, বুদ্ধিত অৰ্থ, মেধাত স্মৃতি,
তিতিক্ষাত ক্ষেম, হীত প্ৰশ্ৰয় জাত হৈলা । (শ্লোক ৪৬—৫০)

সকলে গুণৱতী মূৰ্ত্তি কন্যাত হস্তে নৰনাৰায়ণ অৱতাৰ হৈলা । যাৰ
জন্মত সকল জগত আনন্দিত হৈলা, দেৱগণো ছন্দুভি বাত কৰি পুষ্প-বৃষ্টি
কৰিলা । গন্ধৰ্ব্ব-অম্বৰা সৱে গীত-বাচ-নৃত্য কৰিলা ; ব্ৰহ্মাদিয়ো অনেক
জ্ঞতি-নতি কৰিলা । পাছে তাৰাক কুপায়ে অৱলোকন কৰি গন্ধমাদন
পৰ্বতক গৈয়া তপস্তা কৰি ৰহিলা । স্বাহা নাম অগ্নিৰ ভাৰ্য্যাত তিনিপুত্ৰ
হৈলা । তাৰাত হস্তেও পঞ্চালিশ পুত্ৰ হৈলা । এমনে কন্যাসুসাৰে উনপঞ্চাশ
অগ্নি হৈল। স্বধা নাম পিতৃগণৰ ভাৰ্য্যাত বায়না-ধাৰিণী দুই কন্যা হৈলা ।
দুয়ো হৰিভক্তি কৰি জীৱমুক্ত হৈল । সতী নাম শিৱ ভাৰ্য্যাত পুত্ৰ নহৈল ।
যাতো দক্ষ-শিৱৰ বিবাদৰ নিমিত্তে অল্প বয়সতে দেহ এৰিলা ।

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কৰিবজ্ঞতায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে প্ৰথমোঃধ্যায়ঃ ।

(শ্লোক ৫১—৬৫)

হে সামাজিকসৱ দেখ ; ভগৱন্ত কৃষ্ণ কুপায়ে অৱতাৰ ধৰি লোকৰ পৰম
হিত কৰন্ত । এতেকে তাহান চৰণ সততে ভজা । প্ৰথমে ডাক ছাৰি হৰি
বোল হৰি ।

শ্লোক : জগদ্ধিতায় বিধুতা অৱতাৰো মহাত্মনাং ।

নৰনাৰায়ণো দন্তো যেন তৎ সততং ভজ্যে ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

দক্ষৰ বিবোধ

কথা : দ্বিতীয় অধ্যায়ে ৰুদ্ৰ-দক্ষৰ বিবোধ কাৰণ কহিবা। বিহুৰে পুছন্ত : হে মৈত্ৰেয়, চৰাচৰ গুৰু মহেশ্বৰ দক্ষে কেনে বিবোধ কৰিলা ? মোত জমাই-শম্ভুৰ বিবোধ কাৰণ কহিয়োক। যাতে আপুনাৰ ছহিতা সতী প্ৰাণ এড়িলা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : পূৰ্বত প্ৰজাপতিসকল সত্ৰত ব্ৰহ্মা-মহেশ্বৰ আদি সকল দেৱ-ঋষিগণ আসিলা। পাছে দক্ষ প্ৰজাপতি সেই সভাত প্ৰবেশিলা। তাক দেখি ব্ৰহ্মা-মহেশ্বৰ বিনে সকল সভাসদ উঠিয়া সতকাৰ কৰিলা। দক্ষে ব্ৰহ্মাক নমিয়া তাহান আঙায়ে বসিলা। পাছে আপুনি শিৱৰ শতকাৰ নপায়া ক্ৰোধ কৰি বোলন্ত। এই মহেশ্বৰ মোৰ জমাই ছয়া মোক নমস্কাৰ নকৰিল। হা হা অমৰ্য্যাদি ভূতপতিক কেনে কথা দিলো, আনো অনেক নিন্দা কৰি বোলয়, ই ৰুদ্ৰ দেৱৰ লগত যন্ত্ৰভাগ নপাওক। দক্ষে মহেশ্বৰক এহি শাপ দিয়া সভাৰ উঠি গৈলা।

(প্লোক ১—১২)

পাছে নন্দীয়ে ক্ৰোধ কৰি দক্ষক শপন্ত। ই দক্ষে আপুনাৰ বড় দেখে, ৰুদ্ৰক দেখ কৰিল। এতেকে ই হবিবিমুখ ছয়া বিষয়-মুখক ইচ্ছায়ে গৃহত আসক্তি কৰি কৰ্মকাণ্ডী হোক। জীভো অভ্যস্ত আসক্তি হোক। ছাগৰ মুখ হোক ; আৰু যি অন্তৰ্হৰ্ষে সি বেদবাদে মোহিত ছয়া সঙ্গাৰত ফুৰোক। ব্ৰাহ্মণসকল সৰ্বভক্ষ ছয়া জীৱিকাৰ অৰ্থে বিচাৰত ধৰোক।

দেহ-গেহত প্ৰীতি কৰি যাচক ছয়া ফুৰোক। এমনে দ্বিজকুলৰ শাপ শুনি
ভৃগু ঋষি ক্ৰোধত মহেশ্বৰ গণকো শপন্ত। যি মহেশ্বৰ ত্ৰত ধৰে সি শৌচাচাৰ-
হীন হৈয়া জটা-অস্থি-ভঙ্গ ধৰি শূৰাপী পাৰও ছয়া ফুৰোক ॥ মৈত্ৰেয়ে কহন্ত :
এমনে ভৃগুৰ শাপ শুনি মহেশ্বো অগ্ৰে অগ্ৰে শপি সবাৰে বিনাশ জানি কিছো
বিমন হয়। ভূতগণ সমে কৈলাসক গৈলা। তথাপি ভগৱন্তৰ প্ৰসাদে শাপ
নহৈল। প্ৰজাপতিসৰো সহস্ৰ বৎসৰ হৰিক পূজা কৰি যজ্ঞ সমাপিয়া
আপুনাৰ থানক গৈলা। (শ্লোক ২০—৩৫)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে দ্বিতীয়োঃধ্যায়ঃ ॥

তে সভাসদসৱ দেখ। মহন্তক জোহ কৰি দক্ষে আপুনাৰ বিনাশ
সাধিল। এতেকে মহন্তে অপকাৰ কৰিলেয়ো কদাচিতো জোহ নকৰিবা।
ইদানিক উচ্চ কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : শিৱাপৰাধতো দক্ষ স্বপুৰাষ্মাবিনাশন।

অতোহপৰাধে জাতেহপি সতাং দ্বেষো নিবাৰিতঃ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

সতীৰ পিতৃযজ্ঞ যাত্ৰাক শিৱৰ নিৰাৰণ

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে সতীৰ পিতৃযজ্ঞ যাত্ৰাক শিৱে নিৰাৰণ কহিবা।
মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : জানা বিহুৰ, এমনে জামাই-শশুৰৰ বিৰোধত অনেক কাল
গৈল। যতপি কজৰিনে যজ্ঞ নাই, তথাপি দক্ষে দ্বেষত গৰ্ব্বত থাকি, কদ্রক
এড়িলা। তাত দ্বেষৰ কাৰণ কহিলো। আৱে গৰ্ব্বৰ কাৰণ শুনা : যেখন
প্ৰজাপতিসৱৰ অধিপতি কৰি দক্ষক অভিষেক কৰিলা, তেখনে তাহান
মহাগৰ্ব্ব হৈল। গৰ্ব্বত থাকি ব্ৰাহ্মণসৱক অৱজ্ঞা কৰি বাজপেয় যজ্ঞ যজি
বৃহস্পতিসব নাম যজ্ঞ আৰজিলা। সেই যজ্ঞত সকল দেৱ-ঋষি-পিতৃগণ

আসিলা। সেই বেলা কৈলাসৰ সমীপত ভাৰ্যা সমে বিমানত যাইতে, গন্ধৰ্ব-
কিন্নবাдиৰ মুখে পিতৃৰ যজ্ঞ মহোৎসৱ শুনি, পৰম আনন্দে সতী মহেশ স্বামীক
বোলন্ত : হে স্বামী, আজি মোৰ পিতৃৰ যজ্ঞ মহোৎসৱ হয়ছে ; দেখা, সকল
দেৱগণ ভাৰ্যা সমে বিমানত উঠি যাই। আসা আমিও যোঞো। যাতো
স্নেহত থাকি গুৰুজনৰ গৃহক নমাতিলেয়ো যাই ॥ (শ্লোক ১—১৪)

মহেশে বোলন্ত : হে সতী, তুমি ভাল বুলিলা, গুৰুজনৰ গৃহক
নমাতিলেয়ো যাই, যদি তাৰা গৰ্বত থাকি, মিছা দ্বেষ দৃষ্টি নকৰে। তাৰা
পুত্ৰ বিছাবিস্ত গৰ্বে ঐতিহ্যত হয়, মহন্তসৱৰ প্ৰভাৱ নেদেখে। এতেকে
তাৰাৰ গৃহক কুটুম্ব বুদ্ধিয়ে কদাচিতো নযাইব। গৈলে পুত্ৰ তাৰা ক্ৰোধ-
দৃষ্টিয়ে কটাক্ষ কৰি চাইবা। কুটুম্বৰ কটুকাকো যেমনে পুৰুষে দুঃখ
পায়ে, শৰৰ প্ৰহাৰেও তেমন দুঃখ নপায়ে। তুমি যদ্যপি দক্ষৰ প্ৰিয় পুত্ৰী
হৱা, তথাপি আমাৰ সম্বন্ধে কদাচিতো সংকাৰ নপাইবা। যাতো মহন্তৰ
সংকীৰ্ত্তি দেখি মহাতাপে তাপিত হয়, আমাক সদায়ে দ্বেষ কৰে। যদি
বোলা তুমি আগে কেনে সংকাৰ নকৰিলা, তাত শুনা : লোকে লোকক
যি সংকাৰ কৰে, তাক মহন্তসৱে ভাল মতেসে কৰে। যাতো সবাধে
অন্তৰ্য্যামী ভগৱন্ত বাসুদেৱক মনে প্ৰীতি কৰি সদায়ে চিন্তে। দেহমানী
অজ্ঞানীক আদৰ নকৰে। এতেকে তুমি পিতৃবুদ্ধিয়ে দক্ষক কদাচিতো
নযাইবা। যাতো প্ৰজাপতিসৱৰ সত্ৰত মোক অনেক নিন্দা কৰিছে।
যদি মোৰ বাক্য নধৰি যাৱা, তেৱে তোমাৰো কুশল নাই। যাতো উত্তম
জনৰ কুটুম্বত পৰাভৱ হৈলে অৱশ্যে মৰণ হয় ॥ (শ্লোক ১৫—২৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ॥

হে নব-নাৰীসৱ, দেখ। মহন্তৰ দ্বেষী দক্ষৰ ঠাইক যাইবাৰ মহেশো
সতীক নিবাৰিলা। আক জানি মহন্তক দ্ৰোহীৰ সঙ্গক কদাচিতো নলৈবা :
কিন্তু নিৰন্তৰে ডাক ছাড়ি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : তৃতীয়ে তু সতাং দ্বেষি দক্ষ সঙ্গ জিহাসয়া।

সতী শিৱেন সহগা তৎপ্ৰসঙ্গে নিবাৰিতা ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

সতীৰ দেহত্যাগ

কথা : চতুৰ্থ অধ্যায়ে সতীৰ দেহত্যাগ কহিবা। মৈত্ৰেয়ে কহন্তু :
জানাম বিহুৰ, এহি বাক্য বুলি মহেশো মৌন হৈলা। সতীবো দ্বিধা মন হৈলা,
বন্ধু দৰ্শন ইছায়ে গৃহৰ বন্ধাস্ত। মহেশক ভয়ে পুহু প্ৰবেশন্ত, পাছে স্নেহ শোকে
ব্যাকুল হৈয়া ক্ৰোধদৃষ্টিয়ে মহেশক চাই, স্ত্ৰী-স্বভাৱে মোহিত মনে গৃহৰ বন্ধাই
গৈলা। তাহাক একলায়ে যাইবাৰ দেখি পাৰিষদসৰ পাছত চলি যায়।
সতীক বৃষভত তুলি, বাত-ভাণ্ড, দণ্ডে-ছত্ৰে মণ্ডিত হয়। লড়ি গৈলা। পাছে
দক্ষৰ যজ্ঞশালাত প্ৰবেশিলা। তাহাক দেখি দক্ষক ভয়ে, কয়। সতকাৰ
নকৰিলা। কিন্তু মাতৃ-ভগিনীসৰ মাত্ৰ সাদৰে সতকাৰ কৰিলা। সতী
পিতৃসতকাৰ নেদেখি, তাত তুই নহৈল। যজ্ঞতো কল্পৰ ভাগ নেদেখি,
মহেশক পিতৃৰ অৱজ্ঞা জানি, মহাক্ৰোধ কৰিলা। তাক দেখি ভূতগণে দক্ষ
বধিতে উত্তম হৈলা, তাক নিবাৰণ কৰি সবাকৈ শুনাই নিন্দা কৰি বোলন্তু :
হে পিতৃ, যাৰ লোকত শত্ৰু-মিত্ৰ-উদাসীন নাই, হেন সৰ্ব্বাত্মা শিৱক ভোমাত
বিনে কোনে ঘেৰ কৰিব। কতো দুৰ্জনসৱে পৰৰ গুণতো দোষ মাত্ৰ দেখে,
মহন্তসৱে গুণ-দোষ বিভাগি দেখে, মহন্তসৱে গুণ মাত্ৰ ধৰে দোষ নধৰে।
মহন্তসৱে দোষক নেদেখয়, কিন্তু অল্পমাত্ৰ গুণকে বাহুল্য কৰয়। তাৰ
মাজত তুমি দোষ মাত্ৰ দেখিলা। দুৰ্জনসৱে যে মহন্ত নিন্দা কৰে ই মিত্ৰ
নহে। যাতে মহন্তৰ পদ-ৰেণুয়ে তাৰাৰ ভেজ নাশ কৰিছে। যাৰ নামে

জগতৰ পাপ হ'বে, যাক মহন্তসৱে মুক্তিক আশায়ে সেৱা কৰে, যি সকাষী জনৰ কামনা পূৰন্ত, অহো, হেন শিৱক তুমি হেৰু কৰ। মহন্তৰ নিন্দা শুনিলে, যদি সমৰ্থ থাকে, তেৱে তাৰ টানিয়া জিহ্বা কাটিব। হুহি আপুনাৰ প্ৰাণ এড়িব, ছইকো জুয়াৰিলে, কাণত অঙ্গুলি দিয়া শুচিব। যেন অপৱিত্ৰ অন্ন খাইলে উগাৰেসে শুদ্ধ হয়, তেনে মহেশক নিন্দক তোমাত উৎপন্ন ই দেহক মগ্ৰি অৱশ্যে এড়িবো। (শ্লোক ১—১৮)

এমনে দক্ষক অনেক নিন্দা কৰিয়া মৌন হয়। পাতবস্ত্ৰে দেহ আবৰিলা। পাছে যোগপথে বায়ু অগ্নি ধাৰণা কৰি, স্বামীৰ চৰণ চিন্তি, যোগায়িয়ে দেহ দহিলা। পাছে ভূত-পাৰিষদগণে দক্ষ বধিতে উদ্ভম হৈলা। তাক দেখি ভৃগুৰ্ষি মন্ত্ৰ পঢ়ি অগ্নিত আহুতি দিলা। তেখনে ঋভু নাম দেৱগণ উঠি ভূতগণক আধাপোড়া কাঠ লৈয়া প্ৰহাৰ কৰিল। সেই প্ৰহাৰে ভূতগণ দশ-দিশক পলাই গৈলা। (শ্লোক ১৯—৩৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে চতুৰ্থোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ দেখ। মহেশক হেৰু-নিন্দা নিমিত্তে সতী প্ৰাণ এড়িলা। আক জ্ঞানি মহন্ত নিন্দকৰ সমীপক কদাচিতো নযাইবা। কিন্তু নিবন্তৰে ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : শিৱনিন্দকসম্বন্ধাৎ তন্মুং তত্ৰ্যাজয়েৎ সতী ।

অতো মহন্নিন্দকানাং সঙ্গং ত্যজ্জ্বা হৰিং স্মৰেৎ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

দক্ষযজ্ঞ বিঘাত

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে দক্ষযজ্ঞ বিঘাত কহিবা। মৈত্রেয়ে কহন্তু : পাছে মহেশে নাবদৰ মুখে, সতীৰ মৰণ শুনি অপাৰ ক্ৰোধ কৰিলা। ক্ৰোধৰ বেগত মাথাত জটা ছিন্দি পৃথিবীত পেলাইলা। তাত হস্তে উচ্চকায়, মেঘবৰ্ণ, সহস্ৰ বাহু, তিনি চক্ষু, বিকট দাস্ত, কপাল মালা, অনেক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ধৰি বীৰভদ্ৰ হৈলা। তাক দেখি মহেশে আদেশ কবন্তু। হে বীৰভদ্ৰ ! তঞি মোৰ সকল গণৰ সেনাপতি হৈয়া যজ্ঞ সহিতে দক্ষক বধ গৈয়া। এহি আজ্ঞা পায়। বীৰভদ্ৰ শিৱক প্ৰদক্ষিণ কৰি, সকল গণ সহিতে দক্ষক খেদি গৈলা। পাছে দক্ষৰ ব্ৰাহ্মণসৱে উত্তৰ দিশত ধূলায়ে অন্ধকাৰ দেখি, মহাভয়ে চিস্তিত হৈল। প্ৰসূতি আদি স্ত্ৰীসৱো কম্পিত চিত্ত হুয়া বোলয়। আজি আমাৰ সতীক অৱজ্ঞাৰ ফল মিলিল আসি। যি মহেশে প্ৰলয়ত জগত সংহৰন্ত, তাহান ক্ৰোধ তোলাইলে কাহাৰ কুশল আছে। দক্ষো নানা ভয়ঙ্কৰ উৎপাত দেখিলা। (শ্লোক ১—১২)

পাছে কক্ষৰ অনুচৰগণে যজ্ঞশালা নিৰোধিলা, কেহো গৃহসৱ ভাঙিল, কেহো অগ্নিক হুয়ুয়াইল, কেহো কুণ্ডত মূৰ্ত্ত কৰিল, কেহো মূৰ্খগণক বাধা কৰিল, কেহো পত্নীগণক তজিল, কেহো দেৱগণক ধৰিল। মণিমন্ত্ৰে ভূগুক বন্দী কৰিল, বীৰভদ্ৰে দক্ষক ধৰিল, চণ্ডৰে পুষাদিত্যক, নন্দীৰবে ভগাদিত্যক বান্ধিল। সকল ঋষি, সদস্ত, দেৱগণ ভূতগণৰ প্ৰহাৰ পায়,

দশো দিশক পলাই গৈলা । পাছে বৌৰভদ্রে ভৃগুৰ দাড়ি উভাবিলা, যাতে
দাড়ি দেখাই শিৱক হাসিহা । ভগাদিত্যৰ চকু কাঢ়িলা, যাতে মহেশক
শাপিতে চকু ঠাৰিহা । পুৰাদিত্যৰ দন্ত ভাজিলা, যাতে কব্ৰক শপন্তে দন্ত
দেখাই হাসিহা । দক্ষৰ হিয়াত বসি তীক্ষ্ণ খড়েগ শিৰ ছেদিলেয়ো ছেদ নহে ।
পাছে মন্ত্ৰ পঢ়ি অস্ত্ৰসৱ হানিল, তথাপি ছালো মুকুটিল । বিশ্বয় হয় শিৱক
চিন্তি খাসী মাৰণ মতে পকাই শিৰ ছিন্দি অগ্নিত হুনিলা । তাক দেখি
ভূতগণৰ আনন্দ হৈলা, দেৱগণৰ বিষাদ হৈলা, পাছে সকল যজ্ঞশালা দহি
কৈলাসক গৈলা ॥ (শ্লোক ১৩—২৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায় চতুৰ্থস্কন্ধে পঞ্চমোহধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদসৱ, দেখ, মহন্ত জোহাৰ ফল । আক জানি কদাচিতো
মহন্তৰ জোহ নকৰিবা । কিন্তু উচ্চ কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : শিৱদেবেণ দগ্ধশ্চ প্ৰাণহানিৰ্ষিতোভবৎ ।

অতঃ সত্যং দেবভাৱং হিহা কৃষ্ণং সদা স্মৰেৎ ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

কদ্ৰ সাত্বনা

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে কদ্ৰ সাত্বনা কহিবা । মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : পাছে
দেৱগণে ভয়-গাত্ৰ হয়, প্ৰণাম কৰি ব্ৰহ্মাত সকল কথা কহিলা । তাক শুনি
ব্ৰহ্মা বোলন্ত : হে দেৱসৱ, মহন্তে অপকাৰ কৰিলে যি তাৰ প্ৰতিকাৰ
কৰিতে চায়ে, তাৰ কদাচিতো কুশল নাই । এতেকে তোৰা বৰ অত্যা

কৰিলা । যাতো মহেশক যন্ত্ৰভাগ নেদিলা, তথাপি তাহান চৰণত ধৰি
প্ৰসন্ন কৰাৱা । তাহান ক্ৰোধ ভৈলে পুত্ৰ আমি কিছো কৰিতে নপাৰি ।
দেৱগণক এহি বাক্য বুলি ব্ৰহ্মা তাবাসমে কৈলাসক চলি গৈলা ।

(শ্লোক ১—৮)

যাক সিদ্ধ-বিদ্যাধৰ, গন্ধৰ্ব-কিন্নৰ, স্ত্ৰীগণ সমে পৰম আনন্দে আবৰি
আছে । যাক নানা ধাতু বিচিত্ৰ শৃঙ্গগণে শোভা কৰে । যাত মানা পশু-
পক্ষীগণে নাদ কৰে । যাত নানা বৃক্ষ-লতাসৱ আছে । যাক অলকানন্দা
আবৰি আছে । তাত অলকা নগৰী এড়াই সৌগন্ধিক নাম বনকো পাইল,
উচৈ একশত প্ৰহৰ, প্ৰেছে পঞ্চ সতৰি অচলা ছায়া শীত-তাপ বৰ্জিত দিবা
বটবৃক্ষ দেখিলা । তাৰ মূলত বোগাসনে মহেশ বসিছা । সনকাদি সিদ্ধগণে
কুবেৰ সমে উপাশা কৰন্তু, ভষ্ম-জটা-দণ্ড ধৰিছন্তু, ব্যাঘ্ৰ-চৰ্ম্ম পিন্ধিছন্তু, শিৰত
চন্দ্ৰবেধা ধৰিছন্তু, কৰত জপমালা পিন্ধিছন্তু, সবাকো শুনাই নাৰদন্ত কৃষ্ণকথা
কহন্তু । এমানে শিৱক দেখি সকল দেৱগণে প্ৰণাম কৰিলা । মহেশো
আপুনাৰ পিতৃ ব্ৰহ্মাক দেখি, তেখনে উঠিয়া প্ৰণাম কৰিলা । পাছে ব্ৰহ্মা
হাস্ত কৰি মহেশক বোলন্তু, হে মহেশ, তুমি মোক যতপি প্ৰণাম কৰিলা,
তথাপি তুমাক ঈশ্বৰ বুলি জানিলোঁ । যাতো তোমাক হৰিৰ মায়ায়ে
নোছোৱে । এতেকে অজ্ঞানী জনক অনুগ্ৰহ কৰিতে লাগে । আৱে যন্ত্ৰক
উদ্ধাৰ কৰা, দক্ষকো জীৱয়া, ভগো চক্ৰ পাশ্তোক, ভৃগুৰ দাড়ি গজোক, পুষাৰো
দন্ত আসোক, ভগ্ন-গাত্ৰ দেৱসৱৰ গাত্ৰ ভাল হোক, যন্ত্ৰৰ অৱশিষ্ট ভাগ তোমাৰ
আছে । তাক পায় যন্ত্ৰ পূৰ্ণ কৰা ॥ (শ্লোক ৯—৫৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্য চতুৰ্থস্কন্ধে ষষ্ঠোহধ্যায়ঃ ॥

হে সামাজিকসৱ, দেখ । ব্ৰহ্মাৰ বাক্যত মহন্তে অপকাৰ কৰিলেয়ো
প্ৰতিকাৰ কৰন্তাৰ কুশল নাই । এতেকে তাক এড়ি ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : মহতামপকাৰেহপি প্ৰতিকাৰঃ ন শশ্ততে ।

ইত্যেবং ব্ৰহ্মবাক্যেন ষষ্ঠাধ্যায়ে নিকপিতং ॥

সপ্তম অধ্যায়

দক্ষৰ পুনৰ্জীৱন

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে দক্ষাদিৰ জীৱন, হৰিৰ স্তুতি কহিবা ॥ মৈত্ৰেয়ে
কহন্ত : এমনে ব্ৰহ্মাৰ বাক্যে মহেশ তুষ্ট হৈয়া বোলন্ত : হে বিধাতা, মঞি
অজ্ঞানীসৱৰ অপকাৰ নকহঞোঁ নিচিন্তোঞোঁ, যাতে তাৰ মঞি দণ্ড
কৰিলো, আৰে অনুগ্ৰহ কৰো। দক্ষৰ অঙ্গ মুখ মন্তক হোক। মিত্ৰৰ চক্ষুয়ে
ভগে দেখোক, পুৰায়ে যজ্ঞমানৰ দন্তে খায়োক, দেৱসৱৰো অগ্নিনীকুমাৰৰ
বাহুয়ে বাহু, পুৰাৰ হস্তে হস্ত হোক। ছাগৰ দাড়িয়ে ভৃগুৰ দাড়ি হোক,
এমনে শিৱৰ বাক্য শুনি দেৱগণে সাধু সাধু বুলি ব্ৰহ্মা মহেশ সমে পুত্ৰ সেই
যজ্ঞশালাক গৈলা। যথাযোগ্য সবাৰে অঙ্গ জোড়াই, ঋষিৰ শিৰ আনি
দক্ষৰ শিৰ জ্বাইলা। শিৱৰ অৱলোকনে তেখনে দক্ষ সচেতন হয়, আগতে
শিৱক দেখি স্তুতি বোলন্ত : হে ভগৱন্ত, তুমি মোক কি দায়া কৰিলা।
যাতো মহন্ত নিন্দায়ে নৰকত পৰন্তা মোক বন্ধা কৰিলা, ই হৰি-হৰ দুইতো
চিত্ৰ নহে, যাতে সামান্য বিপ্ৰকো অৱজ্ঞা নকৰা। (শ্লোক ১—১২)

এমনে দক্ষো শিৱক শাস্ত কৰায়া ব্ৰহ্মাৰ বাক্যে মাধৱ মাধৱ স্তম্ভৰি যজ্ঞ
আৰম্ভিলা। আহুতি লৈয়া বিগুহ বুদ্ধিয়ে হৰিক চিন্তিলা। তেখনে দশো
দিশ প্ৰকাশ কৰি গৰুড়ৰ কন্ধে অষ্টভুজ যুদ্ধিয়ে ভগৱন্ত দেখা দিলা। 'তাক
দেখি ব্ৰহ্মা-মহেশ আদি দেৱগণে দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰি স্তুতি বোলন্ত। প্ৰথমে
দক্ষে ভগৱন্তক নানা অৰ্য্যো পূজা কৰি শৰণ পশি স্তুতি বোলন্ত : হে ভগৱন্ত,
তুমি শুদ্ধ বুদ্ধ চৈতন্ত, মায়ায়ে নানা অৱতাৰ ধৰা, এতেকে তুমিসে পৰমেশ্বৰ,
কজাদি নহে। ঋষিজনৱে বোলন্ত, হে নিৰঞ্জন, আমি নন্দীৰ শাপে ভোমাক

নজানো, কৰ্ম কৰি নানা দেৱতাক যজ্ঞে। এতেকে আমাৰ অজ্ঞান দোষ
ক্ষমা কৰিবা। সদন্তসৱে কহে। হে শৰনদ, ই সংসাৰ-পথত জীৱনৰ নানা
তাপ পায়াকৈসানিনো শৰণ পৰিব। কৰ্ত্তে বোলন্ত, হে বৰদ, আৱে মঞি
তোমাৰ চৰণত চিত্ত দিয়া অজ্ঞানীৰ নিন্দা নগণে। ভৃগু বোলন্ত, হে প্ৰগত-
বন্ধো, মায়ায়ে মোহিত হয় ব্ৰহ্মাদিয়ে তোমাৰ তত্ত্ব নহানে। এতেকে মোৰ
অজ্ঞান দোষ ক্ষমা কৰা। ব্ৰহ্মা বোলন্ত, হে ভগৱন্ত, তোমাত বিনে সকল
জগত তুচ্ছ মিছা, তুমি পুহু তাতে পৰম সত্য। ইন্দ্ৰে বোলন্ত, হে অচ্যুত,
তোমাৰ ই মূৰ্ত্তি পুহু সদায়ে সত্য। সিদ্ধগণে বোলয়, হে ভগৱন্ত, তোমাৰ
কথায়তত আমাৰ তাপিত মন মগ্ন হৈয়া পুহু উঠি নাসোক। দক্ষপত্নীসৱে
বোলয়, হে ভগৱন্ত, তুমি বিনে যজ্ঞ নোশোভে, এতেকে আমাক ভক্ত কৰা।
যোগেশ্বৰসৱে বোলয়, হে প্ৰভো, তোমাক যি অভেদে ভজ্জে, তাত বিনে
তোমাৰ আন প্ৰিয় নাই। যি স্বামী-ভৃত্যভাৱে ভজ্জে তাকে অমুগ্ৰহ কৰা।
বিদ্যাধৰসৱে বোলয়, হে ভগৱন্ত, তোমাৰ কথায়ত মুগুনিলে বিদ্যা জানিয়ে
গৃহাসক্তি এড়িতে নপাৰে। (শ্লোক ১৩—৪৪)

ব্ৰাহ্মণসৱে বোলয় : হে যজ্ঞমূৰ্ত্তি, তুমি আমাৰ যজ্ঞ উদ্ধাৰ। যাতো
তোমাৰ নাম মাত্ৰে সকল বিঘ্ন নাশে। এমনে দেৱগণে নানা স্তুতি কৰিলে
ভগৱন্তে দক্ষৰ যজ্ঞ প্ৰৱৰ্ত্তাইলা। পাছে দক্ষৰ ভক্তিত তুষ্ট হয় ভগৱন্তে
বোলন্ত : হে দক্ষ, মঞি, ব্ৰহ্মা, মহেশ একে ঈশ্বৰ, আমাক অভেদ জানিলে
পুৰুষে পৰম শাস্তি পায়। এহি ব্ৰহ্মা হৰি আজ্ঞা শুনি দক্ষে হৰি-হৰ, দেৱ-
সৱক অভেদে পূজা কৰি যজ্ঞ সাজ কৰিলা। দেৱসৱো দক্ষক হৰিভক্তি
উপদেশ দিয়া আপুনাৰ স্থানক গৈলা। সতীয়ো হেমৱন্তৰ ভাৰ্যা মেনকাত
উপজিল, শিৱক স্বামী বৰিবা। এহি সতীচৰিত্ৰ কথা যি প্ৰজ্ঞায়ে শ্ৰৱণ-
কীৰ্ত্তন কৰে, তাৰ অনায়াসে সংসাৰ দুঃখ হুচে। (শ্লোক ৪৫—৬১)

ত্ৰিভাগৱতকথায়ঃ চতুৰ্থস্কন্ধে সপ্তমোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, দেখ। ভগৱন্তক সকল দেৱে স্তুতি কৰিলা। এতেকে
হৰিসে সবাতে শ্ৰেষ্ঠ। আক জানি তাহান কথা নিত্যে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰা।
এখন ডাক ছাড়ি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : সপ্তমে সৰ্বদেৱেশো ভগৱান দেৱ্য ঈড়িতঃ।

সৰ্বদেৱগণৈস্তস্ম্যং তৎ কথা স্তুতি-কীৰ্ত্তনম্ ॥

অষ্টম অধ্যায়

ঋবৰ তপস্বী

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে ঋবৰ তপস্বী কহিবা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত, স্বায়ম্ভুৱ
মহুৰ পুত্ৰ উত্তানপাদ ৰাজাৰ দুই ভাৰ্য্যা। তাতে উত্তমৰ মাতৃ শুকচি ৰাজাৰ
প্ৰিয়া, ঋবৰ মাতৃ সুনীতি অপ্ৰিয়া হৈলা। একদিনা ৰাজা উত্তমক কোলাত
লৈয়া সিংহাসনত বসিছা। সেইবেলা ঋবো আসি উঠিবে খোজন্ত।
ৰাজায়ে নোতোলন্ত। তাক দেখি মহাগৰ্বে শুকচি বোলয় : হে ছৱাল,
তঞি ৰাজাৰ আসনত উঠিবে যোগ্য নহ, যাতো সতিনীৰ গৰ্ভত উপজিছস,
যদি তোৰ আক ইহা থাকে তেৱে হৰিক ভজি তাহান প্ৰসাদে মোৰ গৰ্ভত
উপজ আসি। (শ্লোক ১—১৩)

এমনে হুকন্ত বাক্যে ব্যথিত হয় কান্দন্তে মাতৃৰ ঠাই আসিলা।
সুনীতিয়ো পুত্ৰক কোলাত লৈয়া লোকৰ মুখে সেই কথা শুনি অতি ব্যথিত
হয় বিলাপ কৰিলা। পাচে দুঃখৰ পাৰ নেদেখি বোলন্ত : হে পুত্ৰ, তঞি
পৰক দোষ নেদিবি, শুকচিয়ো ভাল সত্য বাক্য বুলিছে, তঞি তাকে বিশ্বাস
কৰি হৰিক ভজ, যদি ৰাজপদক ইচ্ছা কৰস। যাৰ চৰণ সেৱা কৰি ব্ৰহ্মা
ব্ৰহ্মপদ পায়ছন্ত। যাক ভজি তোৰ পিতামহ মহুয়ো ভুক্তি-মুক্তি পায়ছে,
তয়ো তাহাস্তে শৰণ পশি ভক্তি কৰ। তান্ত বিনে তোৰ দুঃখ গুচন্তা আন
নাই। যাতো লক্ষ্মী সবাকো এৰি তাহাঙ্ক ভজিছা। এমনে মাতৃৰ বাক্য শুনি
ঋবে চিত্ত দঢ়ায়া পিতৃৰ নগৰৰ বৰাইলা। পথত নাৰদে দেখি প্ৰথমে অনেক

ভাগবাইল, তথাপি তাহান নিৰ্বন্ধ দেখি তুষ্ট হয়। বোলন্ত। তে ধ্ৰুব ! তোৰ মাতৃ যি কথা কহিছে, সেই তোৰ কুশলৰ পথ, এতেকে তঞি বামুদেৱক একাগ্ৰ মনে ভজ। তাহান চৰণ সেৱাতেহে চাৰি পুৰুষাৰ্থ পাই। এতেকে মধুন গৈয়া যমুনাত স্নানি হৰিৰ মূৰ্ত্তি ধ্যান কৰি পূজা কৰ। তান নাম জাপ্য কৰা, জীলাকো স্মৰা, এমনে কায়-বাক্য-মনে সেৱা কৰিলে যেই খোজা তাকে দিবন্ত, সকামে বা নিষ্কামে পুৰুষে সদায় মাত্ৰ হৰিক ভজোক। নাৰদৰ এহি বাক্য শুনি ধ্ৰুবে তাহাঙ্ক প্ৰণাম কৰি মধুন গৈলা ॥

(শ্লোক ১৪—৬২)

ঋষিয়ে ৰাজ্যৰ অন্তেষপুৰত প্ৰবেশি, আসনত বসি সতকাৰ পায়া পুছন্ত। হে ৰাজা, কেনে তুমি চিন্তা কৰা, কি কাৰ্য্য নিসিজে। ৰাজা বোলন্ত, হে ঋষি, মঞি স্ত্ৰীজিত হয়। পঞ্চ বৎসৰৰ ছৱালক নিৰ্বাস দিলো। অনাথ ছৱালক ক্ষুধা-তৃষায়ে শ্ৰান্ত হৈলে, সিংহ-ব্যাঘ্ৰে খাইবেক। এতেকে চিন্তা কৰো। নাৰদে বোলন্ত, তুমি পুত্ৰৰ প্ৰভাৱ নজানি শোক নকৰিবা। যাতো ভগৱন্তে ৰাখিবা, যাৰ যশে জগত ব্যাপিব। অল্প বয়সতে দেৱৰ কৃষ্ণ কৰ্ম কৰি তোমাৰ গৃহক আসিবা। এহি নাৰদৰ বাক্য শুনি ৰাজা ৰাজ্য-সম্পত্তি অনাদৰি পুত্ৰকে চিন্তি ৰহিলা। ধ্ৰুবো যমুনাত স্নান কৰি সাৱধান হয়। হৰিক ভজিলা। তিনি তিনি দিন অনন্তৰে কপিথ-বদৰী খায়া হৰিক অৰ্চিয়া এক মাস নিলা। দ্বিতীয় মাসতো ছয় ছয় দিন অনন্তৰে পকা পাত খায়া হৰিক পূজিলা। তৃতীয় মাসতো ন ন দিন অনন্তৰে জলপান কৰি কৃষ্ণক চিন্তিলা। চতুৰ্থ মাসতো বাহু বাহু দিন অনন্তৰে বায়ু ভক্ষি হৰিক ধ্যান কৰিলা। পঞ্চম মাসতো বায়ুক জিনি হৰিক চিন্তি, এক পাদৰ অঙ্কুৰে পৃথিবী ছুয়া ৰহিলা। তান তপ দেখি তিনিয়ো লোক কস্পিল, পৃথিবীয়ো অৰ্দ্ধেক নমিলা, লোকৰো বায়ু নিৰোধিল। তাক দেখি দেৱসৱ মহাভয়ে হৰিত শৰণ পশি বোলন্ত। হে ভগৱন্ত, জগতৰ বায়ু নিৰোধৰ কাৰণ আমি নজানো, আক আপুনি জানি হুঃখৰ মোচন কৰা। যাতো তোমাত শৰণ পশিঁলো। ভগৱন্তে বোলন্ত, হে দেৱসৱ, ভয় নকৰিবা। যাত হন্তে তোৰাৰ প্ৰাণ নিৰোধ হয়। হে, সেই ধ্ৰুবক মঞি নিৰাৰো গৈয়া ॥ (শ্লোক ৬৩—৮২)

শ্ৰীভাগৱতকথায় চতুৰ্থস্কন্ধে অষ্টমোঃধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসৱ, দেখ। যখন ধ্ৰুব কৃষ্ণক সমুখ হৈলা, তেখনে তাহাঙ্ক

লাগি জীৱিত ৰাজ্যো জগত সমে সমুখ হৈলা । এতেকে তাহান চৰণত
শৰণ পশি সততে ভজা, প্ৰথমে ডাক ছাড়ি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : যদা ঐবঃ কৃষ্ণপদাঙ্কুৰোন্মুখস্তদৈৱ ৰাজা জগতাপি সমুখঃ ।

অতো নৰাণাং শৰণং হৰেঃ পদং সদাঙ্গুৰস্ত্যা পৰিকীৰ্ত্তিতং বুধৈঃ ॥

নৱম অধ্যায়

ঐবৰ স্তুতি

কথা : নৱম অধ্যায়ে ঐবৰ স্তুতি কহিবা । মৈত্ৰেয়ে কহন্ত :
ভগৱন্তৰ বাক্যে দেৱগণ নিৰ্ভয় হয়৷ প্ৰণাম কৰি স্বৰ্গ গৈলা । ভগৱন্তো
গৰুড়ৰ কক্ষে ভক্তক দেখিতে মধুবনক গৈলা । ঐবো ভক্তিযোগ বলে
ভগৱন্তক হৃদয়ত লাগ পায়৷ বাহিৰত নেদেখন্ত । তাক জানি ভগৱন্তে হৃদয়ৰ
কপক অন্তৰ্দ্ধান কৰিলা । তাক নেদেখি ঐবে চকু মেলি বাহিৰত সেইকপ
দেখি দগুৱতে পৰিলা । চকুয়ে পান হেন, মুখে চুষন হেন, বাহয়ে আলিঙ্গন
হেন কৰিলা । স্তুতি কৰিবাক ইচ্ছা কৰি তাক নজানি অঞ্জলি কৰি বহিলা ।
তাক অন্তৰ্ধ্যামী ভগৱন্তে জানি বেদময় শব্দ কপোলত ছুৱাইলা । তেখনে
দৈৱী বাণী পায়৷ জীৱেখৰ নিৰ্ণয় জানি স্তুতি কবন্ত । (শ্লোক ১—৫)

যি পুৰুষে মোৰ হৃদয়ত থাকি বাক্য-মন চেতন কৰাস্ত, সেই ভগৱন্তক
প্ৰণাম কৰো । হে দীনদয়াল, তোমাৰ প্ৰসাদেলে ব্ৰহ্মায়ো জগত দেখিলা ।

সেই সৰ্ব্বশ্ৰিয় প্ৰবৰ্ত্তন তোমাৰ উপকাৰ অৰি মুক্তৰো আশ্ৰয় তোমাৰ চৰণ
কুনেহু পাসবিব। এতেকে যি মোৰ সম সকামে তোমাৰ চৰণ উপাসা কৰে
সি তোমাৰ মায়ায়ে মোহ হৈল। তোমাৰ পাদপদ্ম ধ্যানত যি শ্বখ আছে
সি শ্বখ ব্ৰহ্মানন্দতো নাই। কালে খণ্ডিত স্বৰ্গাদিতো হুহিবেক, তাক কি
বুলিবো। এতেকে কথা শ্ৰৱণক লাগি তোমাৰ ভক্তৰ সঙ্গ দিয়া, যাতে
তোমাৰ কথামত পানে মত্ত হয়। অনায়াসে সংসাৰ তৰিম। হে পদ্মনাভ, যি
তুমাৰ ভক্তৰ সঙ্গ লৈয়া আছে সি অতি প্ৰিয়তম, দেহ-গেহাদিকো হুমুৰে।
হে ভগৱন্ত, যাৰা তোমাক নিকামে ভজন্ত তাৰা তুমি মহাকল হয়। তথাপি
সকামী জনকো মোক্ষ ফল দিয়া। এহি স্তুতি শুনি ভগৱন্তে বোলন্ত : হে
ঐব, তোৰ অভিপ্ৰায় মঞি জানু। এতেকে পৰম দুৰ্লভ ঐবলোক দিবু।
ঐথমে তোক ৰাজ্য দিয়া পিতৃ বনক গৈলে ছত্ৰিশ হাজাৰ বংশৰ ৰাজ্য
কৰিবি। যতপি তোমাৰ ইচ্ছা নাই তথাপি তোমাৰ জোহে শ্বকচিৰো
এমন অৱস্থা হৈবেক। উত্তম পুত্ৰ যুগয়াত নষ্ট হৈলে তাক বিচাৰ কৰিতে
বনাগ্নি দাহ কৰিব। তুমিয়ে মোক যজ্ঞে যজ্ঞি অন্তকালে মোকে অৰি মোৰ
স্থান পাইবা। এহি বাক্য বুলি ভগৱন্ত বৈকুণ্ঠক গৈলা। (শ্লোক ৬—২৬)

ঐবো আপুনাৰ সকাম ভাৱক নিন্দা কৰি গৃহক আসিলা। যাতে
মুকুন্দদাস সৱে তাহান দাস্য বিনে আন কিছো বাঞ্ছা নকৰে। পুত্ৰ আসিবাৰ
কথা শুনি উত্তানপাদ ৰাজা পাত্ৰ-মন্ত্ৰী-পুৰোহিত সমে পৰম আনন্দে আগবাঢ়ি
আসিলা। শুনীতি-শ্বকচিয়ে একে দোলাত চড়ি উত্তমক মধ্য কৰি লৰি
গৈলা। উপবন সমীপত ৰাজা পুত্ৰক দেখি, তেখনে ৰথৰ নামি প্ৰেমে বিহ্বল
হয়া সাৰটি ধৰিয়া স্নেহত শিৰজ্ঞাণ কৰিলা। নেত্ৰজলে তিয়াইলা; ঐবো
পিতৃক নমস্কাৰ কৰি ছই মাতৃক নমিলা। শ্বকচিয়ে প্ৰেমানন্দে আলিঙ্গি
ধৰি চিৰজীৱ বুলিলা। আক আশ্চৰ্য্য নেদেখিবা। যাৰ গুণে ভগৱন্ত প্ৰসন্ন
হৈলা তাক সকল লোকে প্ৰণাম কৰে। ঐবৰ পুত্ৰ হৰিচৰণ পৰশে সকল
পাপবন্ধ গুচিল। উত্তমো ঐবৰ অঙ্গ সঙ্গে মহা আনন্দ পাইলা। শুনীতিয়ো
প্ৰিয়তম পুত্ৰক সাৰটি ধৰি মনৰ চিন্তা এড়াই মহাপ্ৰীতি হৈলা। স্নেহে ছয়ো
স্তন স্ৰবিল, নেত্ৰৰ লোভক নিগড়িল। তাহাৰ সকল লোকে প্ৰশংসিল।
পাছে ৰাজা ঐবক উত্তম সমে হস্তিনীত তুলি আপুনাৰ অলঙ্কৃত নগৰত
ঐবেশিলা। পুৰজীৱয়ো দুৰ্ব্বাক্ষত সিদ্ধি আশীৰ্বাদ কৰিল। পাছে
বিচিত্ৰ গৃহত ঐবেশি পিতৃৰ আৰ্ত্তি লালক পান্না শ্বখে কহিলা। ৰাজায়ে

পুত্ৰৰ প্ৰভাৱ দেখি গুনি পৰম বিস্ময় হৈলা । পাছে আপুনাৰ বৃদ্ধ দেখি,
 ক্ৰবক ৰাজ্য দিয়া ভোগ বিৰক্ত হুয়া বনক গৈলা । (শ্লোক ২৭--৬৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায় চতুৰ্থস্কন্ধে নৱমোহিধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদগৰ, দেখ, ক্ৰবৰ স্তুতি কহিলা । কথা শ্ৰৱণত যি শূন্য আছে
 সি ভুক্তি-মুক্তি দুইতো নাই । আক জানি সদায় হৰিকথা শ্ৰৱণ কৰা ।
 প্ৰথমে ডাক ছাড়ি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যৎশুখং কৃষ্ণ সঙ্কীৰ্ত্তো তন্ন মোক্ষে ন সম্পদি ।

অতন্তুং শ্ৰৱণং নিত্যং নৱমে পৰিকীৰ্ত্তিতং ॥

দশম অধ্যায়

ক্ৰবৰ বিক্ৰম—যক্ষবধ

কথা : দশম অধ্যায়ে ক্ৰবৰ বিক্ৰম যক্ষবধ কহিবা । মৈত্ৰেয়ে কহন্তু :
 হে বিহুৰ, ক্ৰবে ভ্ৰমি-ইলা দুই কণা বিবাহ কৰিলা । ভ্ৰমিত হস্তে কল্প-
 বৎসৰ দুই পুত্ৰ হৈলা । ইলাত হস্তে উৎকল নাম পুত্ৰ হৈলা । উত্তমক
 যুগয়া কৰিতে হিমৱন্তত যক্ষগণে বধিলা । তাক বিচাৰিতে বনান্নিত পুৰি
 শূকচিয়ো মৰিল । তাক গুনি ক্ৰবে মহাক্ৰোধ কৰি একে বথে খেদি
 গৈলা । যক্ষপুৰী অলকাৱতী দেখি মহা শঙ্খনাদ কৰিলা ; তাক গুনি যক্ষৰ
 ক্ৰীসৱো ভয় হৈলা । (শ্লোক ১—৬)

পুৰুষসৱো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ধৰি খেদি আসিলা। ক্ৰবেয়ো শৰ হানিলা, নানা
অস্ত্ৰ বৰষিলা; কপালত একেলগে তিনি শৰ মাৰিলা। তাৰায়ো শৰ
পায়া কোপিত হয়, গাৱে গাৱে ছয় ছয় শৰ হানিলা, নানা অস্ত্ৰো বৰষিল।
অস্ত্ৰবৃষ্টিয়ে ক্ৰবক ছন্ন হৈবাব দেখি, সিদ্ধসৱে হাহাকাৰ কৰিলা। পাছে ক্ৰব
বথ সমে উপৰ উঠি, ধনু টকাৰ কৰি, শৰসৱ হানি, অস্ত্ৰসমূহক কাটিলা।
সেই শৰসৱে যক্ষৰ কৰচ ভেদি, দেহত পৰিল, শিৰ-উৰু-বাহকো ছেদিল।
এমনে যক্ষ সৱে বধিল। অলঙ্কৃত দেহ পৰি যুদ্ধভূমিয়ো শোভা কৰিল।

(শ্লোক ৭—১২)

কতোসৱ মহাভয় পায়া পলায়া গৈলা। পাছে ক্ৰবে যুদ্ধভূমিত কাহাকো
নেদেখি, নগৰ দেখিতে ইছা কৰি, পুন্ম আগমনে শঙ্কিত হৈলা। এতেকে
মহাশক শূনি চণ্ডবাণু দেখিলা। মেঘগণো আকাশ ঢাকি পূজ-তেজ, মল-মূত্ৰ
বৰষিলা। দশোদিশ হন্তে নানা অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ পৰিল, সিংহ-ব্যাঘ্ৰ-হস্তী-সৰ্পসৱো
খেদি আসিল, সাগৰো দশোদিশ ডুবাইল। এমনে যক্ষৰ অনেক মায়া দেখি
ঋষিসৱে ক্ৰবৰ হিত কহন্ত। হে ক্ৰব, ভগৱন্তে শাৰঙ্গ ধনু ধৰি বিপক্ষক ক্ষয়
কৰন্তোক, যাতে অৱনত জনৰ দুঃখ হৰন্ত। যাৰ নামক শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰি,
লোকে দুস্তৰ মৃত্যুকো তৰে। (শ্লোক ২০—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে দশমোহধ্যায়ঃ।

হে সভাসদসৱ, দেখ। ক্ৰব ভক্তৰ বিপদত বিমুগ্ধকৃত ঋষিসৱে হিত
কহি হৰিক শ্বৰাইল। এতেকে হৰিভক্তৰ হিত কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল
হৰি।

শ্লোক : ক্ৰব ভক্তশ্চ বিপদি মুনয়ো হিতমাজগুঃ।

অতো ভক্তপ্ৰিয়ং কুৰ্যাদিতোবং দশমে স্থিতং ॥

—

একাদশ অধ্যায়

যক্ষবধ নিবারণ

কথা : একাদশ অধ্যায়ে মনু পৰম-তত্ত্ব কহি যক্ষবধ নিবাবিলা ।
মৈত্ৰেয়ে কহণ : জানা বিতুৰ, ঋষিসত্ত্বৰ বাক্য শুনি ধ্ৰুবে আচল্য হৈয়া বিমু-
গ্ধৰি, ধনুত নাৰায়ণ অস্ত্ৰ জুৰিলা, তেখনে যক্ষৰ সকল মায়া নাশ হৈল ।
সুৰ্গপুচ্ছ অনেক শৰ বৰাই শত্ৰু-সেনাত প্ৰবেশি বাহু-উৰুগণ ছেদি, পৰম
গতি দিলা । এমানে যক্ষৰ ক্ষয় দেখি স্বায়ম্ভুৱ মনু ঋষি সমে আসি বোলন্ত ।

(শ্লোক ১—৬)

হে ধ্ৰুৱ ! নবকৰ দ্বাৰ ইটো ক্ৰোধত তোহোৰ কাৰ্য্য নাই,
যি ক্ৰোধে বিনা অপবাধে যক্ষক বধস, ই আমাৰ কুলৰ উচিত নহে । আক
সাধুসৰে নিন্দা কৰে । একৰ দোষে অনেক নষ্ট কৰস, ই বৈষ্ণৱসত্ত্বৰ পথ
নহে । তয়ো ছৱাল কালতে সাধুৰ মতে হৰিক আৰাধনা কৰি, আৱে কেনে
অন্তায় কৰস । অহিংসা পাত্ৰসে হৰি তুষ্ট হন্ত, হৰি তুষ্ট হৈলোঁসে পুৰুষ মুক্ত
হয় । পৰমার্থত তোমাৰ ভাতৃক আৰা নবধে, যাতে জগতৰ জন্ম-মৃত্যু
হৰিসে কাৰণ । এতেকে তাহান্ত কায়-বাক্য-মনে শৰণ পশ । ব্ৰহ্মাদিয়ো
যাৰ অধীন হয় কৰ্ম কৰন্ত, তাহাক বিচাৰ কৰি ভক্তি কৰ । তেৱে তোৰ
আপুনি অবিভা গুচিব । এতেকে নিত্য হৰিকথা শুনি ক্ৰোধ এড় । যাতে
ই শ্ৰেয়সৰ প্ৰতিকূল । যক্ষ বধি কুবৰক অৱজ্ঞা কৰিছস, যাৱে মহন্তৰ তেজ
আমাৰ কুলক নাশ নকৰে, তাৱে তাহাক স্তুতি-নতি কৰি তুষ্ট কৰাৱ । এহি

উপদেশ শুনি মন্থক প্ৰণাম কৰিলা। মন্থয়ো আশ্বাস কৰি আপুনাৰ নগৰ
গৈলা। (শ্লোক ৭—৩৫)

হে লোকসৱ দেখ, মহন্ত জনক অপকাৰ কৰিলে, মহন্তৰে অপকাৰ
হয়। এতেকে তাহাক নকৰি সদায় হৰিকথা শুনি ক্ৰোধ এৰি নিবন্তৰে
হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : মহজ্জনাপৰাধেহপি মহতামপৰাধৱান্।

ভৱত্যোৱেতি তৎ জ্ঞাত্বাশ্ৰয়েদ্ হৰেঃ কথায়তম্ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

কুবেৰৰ প্ৰশংসা, ঋবৰ হৰিভক্তি, বিষ্ণুপদ প্ৰাপ্তি

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে কুবেৰৰ প্ৰশংসা, ঋবৰ হৰিভক্তি, বিষ্ণুপদ
আৰোহণ কহিবা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : ঋবক ক্ৰোধ এৰি যুদ্ধত নিৰন্তৰিবাৰ দেখি
কুবেৰে আসি বোলন্ত। হে ঋব, তোমাত মণ্ডি তুষ্ট হৈলো। যাতে
পিতামহৰ বাক্যে হস্ত্যাভ্য বৈৰকো এৰিলা। তুমিও যক্ষক নবধা, যক্ষো
তোমাৰ ভাতৃক নবধে, কিন্তু ঈশ্বৰ কালোসে জগতৰ জন্ম-মৰণ কাৰণ,
অজ্ঞানেসে মণ্ডি-মোৰ কৰে, সেই ঈশ্বৰ ভগৱন্তত শৰণ লৈয়া ভক্তি কৰা।
আবো তুমাৰ মন-বাহিত বৰ লৱা। এহি বাক্য শুনি ঋবেয়ো হৰিত
দৃঢ়ভক্তি ধুজিল, যাক পায় অনায়াসে সলাৰ ভৰি। কুবেৰে সেহি বৰ দিয়া
অন্তৰ্ধান হৈলা। (শ্লোক ১—৯)

ঐবো আপুনাৰ নগৰক গৈলা, যজ্ঞ কৰি হৰিক যজ্ঞিলা, প্ৰজাসম্ভো
তাশাক পিতৃ বুলি মানিলা, এমনে ছতিশ হাজাৰ বৎসৰ ৰাজ্য কৰিলা, ভোগ্য
পুণ্য কৰিলা, ব্ৰতাদি কৰি পাপ কৰি কৰিলা। পাছে পুত্ৰক ৰাজ্য দিয়া
জগতক মায়াময় কালগ্ৰন্থ জানি বদৰিকাশ্ৰমক গৈলা। তহিতে হৰিভক্তি
কৰিতে হৃদয় জ্বলিল, আনন্দ-লোভক ৰাঙিল, শৰীৰ পুলকিত হৈল, আপুনাৰ
পাৰিষদ, পাছে দিব্য বিমানক দেখিলা। তাতে শুনন্দ-নন্দ দুই পাৰিষদক
দেখি হৰিৰ নাম লৈয়া প্ৰণাম কৰিলা। দুয়ো পৰম ভক্ত ঐবক দেখি সাদৰে
বোলয় : হে মহাৰাজ, তুমাৰ কুশল হোক, আমাৰ বাৰা সাদৰানে শুনা।
তুমি পাঞ্চ বৎসৰত ভক্তি কৰি যাক তুই কৰাইছা, সেই ভগৱন্তৰ আমি দুয়ো
পাৰিষদ, তোমাক বিষ্ণুপদ নিবে আসিছি, এহি বিমান হৰি পঠাই দিছা,
এতেকে সেই শৰীৰে তুমি ইহাত উঠিবাব যোগ্য হোৱা। ঐবে এহি বাৰা
শুনি স্নান কৰি, শুনিসক প্ৰণমি দিব্যৰূপ ধৰি প্ৰদক্ষিণ কৰি বিমানত উঠিলা।
স্বৰ্গতো অনেক বাত, নৃত্য-গীত হৈলা, পুষ্পসৰ বৰবিল, সেইবেলা শুনীতি
মাতৃক স্মৰিলা, তাক জানি দুয়ো পাৰিষদে আগতে যাইবাব দেখাই বৈমানিক-
সম্ভো প্ৰশংসা কৰিলা। যথাক্ৰমে তিনিলোক ছেড়াই ঐবলোক পাইলা,
যি থান আপুনি প্ৰকাশ কৰে, যাক বিষ্ণুভক্ত বিনে আনে নপাৰে। এমনে
উত্তানপাদৰ পুত্ৰ তিনিলোক চূড়ামণি প্ৰায় ৰহিলা ॥ (শ্লোক ১০—৩৭)

যাহাৰ মহিমা দেখি নাৰদ ঋষি দশ প্ৰচেতাৰ সত্ৰত কহিলা। মৈত্ৰেয়ে
কহন্ত : জানা বিহুৰ, তোমাত এহি ঐব-চৰিত্ৰ কহিলো। আৰু প্ৰদ্বায়ে
প্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰিলে সকল মনোবাঞ্ছা সিহে। হৰিবো একান্ত ভক্ত হয় ॥

(শ্লোক ৩৮—৫১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে দ্বাদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে নব-নাৰীসৰ, দেখ, সকাম ভক্তৰ এতেক মহিমা। নিকাম ভক্তৰ কি
কহিবো, এতেকে নিকামী সদায়ে হৰিভক্তি কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : ঐবঃ সকামভাৱেন লেভে দিব্য মহোদয়ঃ ।

অভো নিকামভক্তানাং মাহাত্ম্যং কিমু বৰ্ণয়ে ॥

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়

ঐবৰ বংশত অঙ্গ ৰাজ্যৰ বৃত্তান্ত

কথা : ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ে ঐবৰ বংশত অঙ্গ ৰাজ্যৰ বৃত্তান্ত কহিবা।
শ্রুতে কহন্তু, এমনে ঐব-চৰিত্ৰ শুনি বিত্ৰবে পৰম প্ৰীত হয়। প্ৰশ্ন কৰন্তু। হে
মৈত্ৰেয়, নাৰদে যি প্ৰচেতাসৱৰ আগত ঐব-চৰিত্ৰ কহিলা সেই প্ৰচেতাসৱ
কোন ? কাহাৰ বংশত জাত হয়। তাতে মহাভাগৱত নাৰদে যি কথা
কহিলা, তাক মোত কহিয়োক। মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : ঐবৰ পুত্ৰ ঙ্গকলক ৰাজ্য
দিয়া, পিতৃ বনক গৈলে সাৰ্বভৌম সম্পত্তিক ইচ্ছা নকৰিলা। কিন্তু জন্মায়ি
বিবস্ত হুয়া হৰিভক্তি কৰিলা। তাহাৰ জড়দেহ মানি কুলবৃক্ষসৱে বংশবক
ৰাজ্য পাতিলা। বংশবৰ ভাৰ্যা শুবীৰ্য্যত হস্তে পুণ্ডৰ্গ আদি ছয় পুত্ৰ হৈলা।
পুণ্ডৰ্গ হস্তে ব্যাট, ব্যাটৰো পুত্ৰ সৰ্বভেজা, তান পুত্ৰ চক্ৰ হৈলা। চক্ৰৰো পুত্ৰ
চান্দুৰ নাম মহু হৈলা। তান পুত্ৰ উল্লুক অন্ত দ্বাদশ পুত্ৰ হৈলা। উল্লুকত
হস্তে অঙ্গ হৈলা। (শ্লোক ১—১৭)

তাহান পত্নী মৃত্যুক হুহিতা হুনিখা হৈলা। পাছে অঙ্গৰাজ অশ্বমেধ
কৰিতে দেৱসৱ আসি যজ্ঞভাগ নলৈলন্ত, তাক জানি ঋষিভসৱে ৰাজ্যত
কহিলা, ৰাজ্যৰো তাৰ কাৰণ পুছিলা। সদন্তসৱে কহন্তু, ডোমাৰ ই জন্মত
কিছো পাপ নাই, কিন্তু পূৰ্বৰ জন্মৰ পাপে অপুত্ৰক হয়। এতেকসে
দেৱগণে আসি যজ্ঞভাগ নলন্ত, তথাপি হৰিক যজিয়া আপুনাৰ সপুত্ৰ কৰা।
তেৱেসে দেৱগণে যজ্ঞভাগ লৈবা। এহি বুলি সদন্তসৱে যজ্ঞে হৰিক

যজাইলা। তেখনে অগ্নিৰ পৰা সূৰ্যৰ পাত্ৰত পৰমায় লৈয়া দিব্য পুৰুষক
উঠিলা। (শ্লোক ১৮—৩৬)

ব্রাহ্মণৰ অহুজ্ঞায়ে ৰাজা অঞ্জলি কৰি পৰমায় লৈয়া জ্ঞান কৰি পত্নীক
দিলা। সেই পৰমায় ভোজনে, স্বামীৰ বীৰ্য্যে সুনীথাৰ পুত্ৰ জাত হৈলা।
সি ছৱাল কালতে মাতামহ যুতাক অহুসৰি অধৰ্ম্মী হৈলা। অকাৰণে পশু-
হিংসা কৰিল, ক্ৰীড়া সময়তো ছৱালসৰ বধে। এমনে ৰাজা পুত্ৰৰ ছুশ্চেষ্ঠা
দেখি অনেক খেদ কৰি পৰম বিবৰ্ত্ত হয়। কাহাতো নকহি মধ্যবাত্ৰি গৃহৰ
বৰাই গৈলা। তাহাঙ্ক নেদেখি পাত্ৰ-মন্ত্ৰী-পুৰোহিতসৰে অনেক বিচাৰ
কৰি লাগ নপাইলা। (শ্লোক ৩৭—৪৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে ত্ৰয়োদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদসৰ, দেখ। তুৰ্জ্জন পুত্ৰৰ সঙ্গ নিমিত্তে অঙ্গৰাজ ৰাজ্য-
সম্পত্তিক এড়িল। এতেকে অসাধু সঙ্গ এৰি সদায়ে সাধুসঙ্গ লৈয়া, ডাক ছাড়ি
হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : অসংস্ৰুতনিমিত্তেন ৰাজ্যঞ্চাপি জহৌ নৃপঃ ।

অতোহসংসঙ্গমুৎশ্ৰুগুপ্তং প্ৰাজ্ঞৈস্ত্ৰয়োদশে ॥

চতুৰ্দশ অধ্যায়

বেনৰ অভিষেক—বৰ

কথা : চতুৰ্দশ অধ্যায়ত বেনৰ অভিষেক বৰো কহিবা। মৈত্ৰেয়ে
কহন্ত : ভৃগু আদি মুনিগণে অৰাজক ভয় দেখি উগ্ৰদণ্ড বেনকে ৰাজ্য পাতিলা।
তাক শূনি দম্ভ্যচয় দশোদিশ পলাইল, বেনো ৰাজাসন, ঐশ্বৰ্য্য পায়৷ মহন্ত-
সৱকো অৱজ্ঞা কৰিল। মহা মদগৰ্ব্ব ছয়া ৰথে চড়ি পৃথিৱী ভ্ৰমিতে যজ্ঞ-
দান-হোম, হৰিভক্তি নিষেধিলা। এমনে বেনৰ অগ্ৰায় দেখি মুনিগণ লোকক
কৃপায়ে আলোচনা কৰি বোলন্ত : হে মহাৰাজা, আমাৰ বাক্য অৱধান
কৰিবা। যাত তোমাৰ যশ-শ্ৰী, বল-শক্তি-কীৰ্ত্তি বাঢ়িব। (শ্লোক ১-১৪)

লোকে ধৰ্ম্ম কৰিলেহে ভুক্তি-মুক্তি পাই। তাক তুমি নাশ নকৰিবা,
ধৰ্ম্ম নষ্ট হৈলে পুত্ৰ ৰাজ্যৰ ঐশ্বৰ্য্য গুচে। ধৰ্ম্মে প্ৰজা পালিলেহে লোক সুখে
থাকে। যি ৰাজ্যৰ ৰাজ্যত হৰিভক্তি প্ৰবৰ্ত্তে, তাৰ হৰি তুষ্ট হোৱন্ত।
হৰি তুষ্ট হৈলে কি অপ্ৰাপ্য আছে। এতেকে হৰিভক্ত লোকক প্ৰতিপাল
কৰিবে যোগ্য হয়। তাক হেলা কৰিতে নপাৱ। এহি বাক্য শূনি বেনে
বোলয়, তোবাসৰ অজ্ঞসে, যাতো অধৰ্ম্মক ধৰ্ম্ম বুলি মানা, নিজ পত্তিক এড়ি
উপপত্তিক ভজা, যাতো তোবা এমন ভক্তি কৰা, সেই যজ্ঞপুৰুষ কোন ?
ৰাজ্যৰ দেহতসে বিষ্ণু আদি দেৱগণ হয়। এতেকে তোবা কৰ্ম্ম কৰি মোকে
পূজা কৰা, উচিত কৰকো দিয়া, মোত বিনে আন কোন অগ্ৰভোক্তা আছে।
মৈত্ৰেয়ে কহন্ত, এমনে হুষ্ট বেনে ঋষিবাক্য নকৰিলে, তাৰা ক্ৰোধ কৰি এখনে

মাৰ মাৰ বুলিলা। ই বহিলে পুহু লোকক নাশ কৰিবেক। ই বাহু-
আসনকো যোগ্য নহে। যাভো নিলাজ হয় হৰিকো নিন্দা কৰে, যাছাৰ
প্ৰসাদে এতেক ঐশ্বৰ্য্য পায় আছে, তাহাছ আত বিনে কোনে নিন্দা কৰিব।
ঋষিসে এই বাক্য বুলি হুহুৰ কৰি বেনক নাশ কৰিলা।

(স্লোক ১৫—৩৭)

যাভো অচ্যুত নিন্দায়ে হত হয়ছে। এমনে বেন বধি ঋষিসৰ আশ্ৰমক
গৈলা। সুনীথায়ো উপায় কৰি শয়ক বন্ধা কৰিলা। একদিনা মুনিসৰ
সবস্বতী জলত স্নান কৰি অগ্নিত হোম কৰি হৰিকথা কহন্ত। সেইবেলা
অনেক উপাত্ত দেখি, লোকবো চৌৰাদি হস্ত উপজ্ঞৰ দেখি, উপেক্ষা দোষ
এবাইতে বেনৰ উক মথিলা। তাভ বিবৰ্ণ পুৰুষেক জ্ঞাত হৈলা। সি বেনৰে
পাপ লৱা চণ্ডাল হৈল। পাছে বাহু মথিতে বৰ-কন্যা জ্ঞাত হৈলা ॥

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে চতুৰ্দশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ দেখ, মহন্তৰ হিত বাক্য নকৰি বেন নষ্ট হৈলা। এতেকে
মহন্তৰ বাক্য কৰি ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

স্লোক : হিতোপদেশে মহতাং বাক্যানাদবকাৰণাং ।

হতো বেন ইতি ভাষা হিমা প্ৰপত্ততাং হৰিম্ ॥

— — —

পঞ্চদশ অধ্যায়

পৃথুৰ অভিষেক

কথা : পঞ্চদশ অধ্যায়ে পৃথুৰ অভিষেক কহিবা । সেই বৰ-কন্যা জাত হৈবাৰ দেখি ঋষিসৱে পৰম তুষ্ট হৈয়া বোলন্ত : এঞো পুৰুষ বিষ্ণুৰ অংশ কলা মহাৰাজ হৈবা । এঞো কন্যা অৰ্চি নাম লক্ষ্মীৰে অংশা, পৃথুকে বৰিবা । এমনে বিপ্ৰসৱে প্ৰশংসিল, সিদ্ধসৱে পুষ্প বৰষিল । অপ্সৰা-গন্ধৰ্বৰে নৃত্য-গীত কৰিল, স্বৰ্গতো নানা বাত্ৰ হৈল । সে ঠাই ব্ৰহ্মাদি দেৱগণ আসি পৃথুৰ হস্তত চক্ৰ চিহ্ন দেখি চৰণত পদ্য দেখি হৰিৰ কলা বুলি মানিলা । তাহান অভিষেকৰ দ্ৰব্য সৱলোকে দিলা, ব্ৰাহ্মণসৱে মন্ত্ৰ পঢ়ি স্নান কৰাইলা । পাছে বজ্ৰ-অলঙ্কাৰ পিন্ধি অৰ্চি পত্নী সমে অগ্নি সম প্ৰকাশ কৰিলা ॥

(শ্লোক ১—১৩)

কুবেৰে আনি সূৰ্য্য সিংহাসন দিলা । বৰ্ণে ধৱল ছত্ৰ দিলা, বায়ু দুই ছামৰ দিলা, ধৰ্ম্মে কীৰ্ত্তিময় মালা দিলা, ইন্দ্ৰে উৎকৃষ্ট কিৰীটি দিলা, যমে যমদণ্ড, ব্ৰহ্মা দিব্য কৰচ দিলা, সবম্ভতী উত্তম হাৰ দিলা । হৰি স্তুদৰ্শন চক্ৰ দিলা, লক্ষ্মী অখণ্ড সম্পত্তি দিলা, ঋষিসৱে আশীৰ্বাদ দিলা, সাগৰে দিব্য শঙ্খ দিলা ; হৰগৌৰী খড়্গ চৰ্ম দিলা, চক্ৰে ঘোটক, বিশ্বকৰ্মা বধ দিলা, অগ্নি অজগৰ ধনু, সূৰ্য্যো বশ্ৰিময় শব দিলা, পৃথিৱী যোগময় পাছুকা দিলা, আকাশে নিত্যে নিত্যে পুষ্পমালা দিলা, গীত-নৃত্য-বাত্ৰ অন্তৰ্জানকো গন্ধৰ্বাদি দিলা । পাছে স্তাৱকসৱে স্তুতি কৰিতে উঠিলা, তাক দেখি গম্ভীৰ বাক্যে

পৃথু বোলন্ত । হে সূত, মাগধ, বন্দি, এখন মোৰ গুণ বৰ্ণনা কৰিতে নজাগে ।
পাছে লোকত বিদিত হৈলে কৰিবা । ইদানিক্ হৰিগুণ মাত্ৰ গাহা ॥
সমৰ্থসৰো আত্ম-প্রশংসা শুনি লজ্জা কৰে, আমি পুত্ৰ লোকত বিদিত নভো
হঞো, কেমনে আপুনাৰ অন্ত হেন স্তুতি কৰি উপালন্ত কৰাইবঞু ॥

(শ্লোক ১৪--২৬)

ত্ৰীভাগৱতকথায় চতুৰ্থস্কন্ধে পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসৰ, দেখ । মহন্ত আপুনাৰ গুণ শুনিতে লজ্জা দেখি-হৰিগুণ
শুনিবাক ইচ্ছা কৰিলা । আৰু জানি আন কথা এড়ি হৰিগুণ শুনি মধ্যে
মধ্যে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : অশ্ৰদ্ধা স্বগুণান্ শ্লাঘ্যান্ অন্তৰান্ ভগৱদগুণান্ ।

যতোহভয় পৃথুঃ সাক্ষাস্তস্মাস্তং শ্ৰৱণং বিধিঃ ॥

ষোড়শ অধ্যায়

পৃথুস্তুতি

কথা : ষোড়শ অধ্যায়ে স্তাৱকসৱে পৃথুক স্তুতি কৰিবা । মৈত্ৰেয়ে
কহন্ত, মুনিসৱৰ বাক্যে গায়কসৱে উঠিয়া স্তুতি বোলন্ত : হে মহাৰাজা,
তোমাৰ মহিমা কহিতে আমি সমৰ্থ নহো । যাতে তুমি হৰিৰ অৱতাৰ,
যাৰ মহিমা কহিতে ব্ৰহ্মাৰো মতিভ্ৰম হয় । তথাপি তুমাৰ বাক্য-অমৃত
আনন্দিত হয়, মহন্তৰ আজ্ঞায়ে বিশেষ গুণচয় কহিবো । তুমি লোকত
হৰিস্তুতি ধৰ্ম প্ৰবৰ্ত্তায় ধৰ্মধাৰী মধ্যে শ্ৰেষ্ঠ হৈবা । ধৰ্মক বাখি অধৰ্মক

দণ্ডিবা । লোকপালৰ তেজ শৰীৰতে ধৰিবা । আদান-প্ৰদানত সূৰ্য্য সম হৈবা । পৃথিবী সম সহিবা, ইন্দ্ৰ হেন বৰষিবা, চন্দ্ৰ যেন বজ্জিবা, সাগৰ সম গঙীৰ হৈবা, অগ্নি সম দুগ্ধ হৈবা । বায়ু সম সান্ধী হৈবা । যথোচিত দণ্ডত যম সম হৈবা । মানসচল ব্যাপি তুমিৰ আজ্ঞা চলিব । অন্নবাগ দেখি লোকে বাজা কৰি বুলিব । মহাজন ব্ৰাহ্মণৰ কিঙ্কৰ হৈবা । সবাকৈ বন্ধা কৰি, দীনক দায়া কৰিবা । পৰশুৰীক মাতৃ সম দেখিবা, পিতৃ সম প্ৰজাক স্নেহ কৰিবা । সকল লোকৰে প্ৰিয় হৈবা । সুহৃদৰ আনন্দ বঢ়াইবা, বৈষ্ণৱ প্ৰীতি কৰাইবা । পৃথিবীক দুহি সমান কৰিবা, বথে চড়ি দিগ্ৰিজয় কৰিবা, নাম শুনি ৰাজ্যসৱে কৰ দিবা, শতেক অশ্বমেধ কৰিবা, শেষ যজ্ঞত ইন্দ্ৰে অশ্ব হৰিবা । গৃহতে সনতকুমাৰক লাগ পায় হৰিভক্তি কৰি পৰম জ্ঞান পাইবা । তুমি এমন মহাৰাজা হৈয়া লোক বন্ধা কৰিবা ॥

(শ্লোক ১—২৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে ষোড়শোহধ্যায়ঃ ॥

হে সামাজিকসৱ, দেখ । লোকক কৃপায়ে ভগৱন্তে সকল গুণযুক্ত পৃথুকপ ধৰিলা । এতেকে তাতাক পৰম কৃপালু জানি সততে ভক্তি কৰি নিবন্তুৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : জনানাং কৃপয়া যেন পৃথুকপং-গুণাকৰং ।

দধ্ৰে তং পৰমানন্দং গোবিন্দং সততং ভজ্যে ॥

— — —

সপ্তদশ অধ্যায়

পৃথিবীৰ পৃথুস্ততি

কথা : সতৰ অধ্যায়ে লোকৰ ক্ৰোধাত পৃথিবী আপুোনাক বধিবাৰ দেখি পৃথুক স্ততি কৰিবা। মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : এমনে পৃথু আপুোনাৰ গুণ-কৰ্ম শুনি তাৰাক প্রশংসি বাঞ্ছিত পূৰিলা। সকল লোকক অনুকপে বচী দিলা। বিচুৰে পুছন্ত, কেনে পৃথুৰাজা পৃথিবী ছুটিলা, তাত কোন বৎস পাত্ৰ হৈলা, কেমনে তাক সমান কৰিলা। কেনে বা তাহান যজ্ঞৰ অৰ্থ ইচ্ছা হৰিলা, সনতকুমাৰৰ মুখে জ্ঞান পায়ী কি গতি পাইবা। ই কথা মঞি অনুবাসী ভক্তত তুমি কহিবাক যোগ্য হয়। মৈত্ৰেয়ে কহন্তু, যেখনে ব্ৰাহ্মণসৱে পৃথুক অভিষেক কৰি বাজা পাতিলা, তেখনে পৃথিবী নিবন্ত হৈলে প্ৰজাসৱ ক্ৰোধে কুশ-দেহ হয়। গোচৰ কৰন্ত। হে মহাবাহু, আমি গৰ্ভাশ্লিত তাপিত হয়। তোমাত শৰণ পশিলোঞু, যাতো তোমাক জীৱিকাদাতা পতি পায়ীছোঞু। এতেকে যাৱে আমি ক্ৰোধাত প্ৰাণে নতো মৰো তাৱে তুমি অন্ন দিবাক যত্ন কৰ। (শ্লোক ১—১১)

বাজা প্ৰজাৰ এহি কাৰুণ্য বাক্য শুনি চিৰকাল চিন্তি কাৰণ পাইলা। পৃথিবী সকল শস্ত গ্ৰাস কৰি নেদিবাৰ জানি ক্ৰোধে ধনু-শৰ ধৰিলা। তাক দেখি পৃথিবী মহাভয়ে কম্পমান হয়। গো কপ ধৰি দশোদিশ পলাইলা। পাছে পাছে পৃথুয়ে খেদি গৈলা। পাছতে ভাঙাত দেখি একো ঠাই ত্ৰাণ নপাই কাপূৰ্ণ্য কৰি পৃথুক বোলন্ত : হে মহাভাগ, ধৰ্মজ্ঞ, মোক ত্ৰাণ কৰ। বিনা

অপবাণে স্ত্রীক কেমনে বধিবা । অজ্ঞব নৌকা মোক বধি কেমনে জলত প্রজা-
সৱ ধৰিবা । পৃথু বোলন্ত : অবে পৃথিবী, অবচনকাবী, তোক মঞি
অৱশ্যে বধিবো । যজ্ঞৰ ভাগ খায়া শস্তক বৃদ্ধি নকৰস, ই দোষে তোৰ দণ্ডক
যোগ্য হয় । ব্রহ্মাৰ মৃজ্য শস্তক তঞি মোক অৱজ্ঞা কৰি গিলিয়া নেদস,
এতেকে মোৰ শৰৰ প্ৰহাৰে তোৰ প্ৰাণ লৈয়া তোৰ মাংসে প্ৰজাৰ ক্ষুধা দূৰ
কৰিবো । যি নিৰ্দ্দয় হয় অধমো আপুনাক বৰ দেখে, সি স্ত্রী-পুৰুষ-নপুংসক
বধে ৰাজ্যৰ কিছো দোষ নাই । এতেকে তোক বধি যোগবলে জলতো
প্ৰজা ধৰিবো । (শ্লোক ১২—২৭)

এহি বাক্য শুনি পৃথিবী কম্পমান হয় প্ৰণাম কৰি অজ্ঞলি ধৰি বোলন্ত :
হে মহাপুৰুষ, তোমাক প্ৰণাম কৰো, মায়ায়ে নানা তম্বু ধৰা, স্বকপত ৰাগাদি
দূৰ কৰিছা, যি তুমি লোকাশ্ৰয় মোক অজিছা, সেই তুমি মোক বধিতে ধনু-শৰ
ধৰিলা । আৱে আন কাত শৰণ পশিবো । তুমাব ভক্তৰে চৰিত্ৰ কেয়ো
নজানি । তোমাব কেমনে জানিবো । এতেকে তাৰাকো তোমাব সমান
প্ৰণাম কৰো । (শ্লোক ২৮—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে সপ্তদশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । হৰিভক্তৰ চৰিত্ৰ কেহো জানিতে নপাৰি ।
এতেকে তাহান গুণ-দোষ নধৰি নিবস্তবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : হৰেকন্তম-ভক্তানাং চৰিত্ৰং নৈব জ্ঞায়তে ।

অতস্তেবাং গুণং দোষমবিচার্য্য শ্ৰবেদ্বৰিষ্ম ॥

অষ্টাদশ অধ্যায়

পৃথিবী দোহন

কথা : মৈত্রেয়ে কহন্ত, এমনে পৃথিবী পৃথুক জ্বতি কবি পুহু বোলন্ত ।
হে মহাবাজা, ক্রোধ এবি মোৰ বাক্য ধৰা, যাভো বিবেকীসৱে সাৰ মাত্ৰ
সবাবো লয়ে । পূৰ্বত ব্ৰহ্মা শস্ত্ৰসৱ সজ্জিলা, তাক চুৰ্জনে ভোগ কৰিবাব
দেখি সৱে মঞি গিলিলো । সিও অনেক কালে জীৰ্ণ হৈল, তাক দৃষ্ট উপায়ে
আদান কৰা মোৰ অনুকপ বংস, পাত্ৰ, দোকাৰো কল্পা, তেৱে ভোমাৰ সকল
বাছা পুৰিবো । যেমনে সদায়ে মোত বৃষ্টিজল বহে তেমনে সমান কৰা ।
পৃথিবীৰ এহি হিত বাক্য শুনি মনুক বংস কৰি হস্ততে সকলে শস্ত্ৰ হুহিলা ।
সেইবেলা ঋষিসৱে বৃহস্পতিক বংস কৰি ইন্দ্ৰিয় পাত্ৰত বেদ হুহিলা ।
দেৱগণো ইন্দ্রক বংস কৰি সূৰ্য্য পাত্ৰত অমৃত, বল, বীৰ্য্য হুহিলা । দৈত্য-
সৱে প্ৰহ্লাদক বংস কৰি লোহাৰ পাত্ৰত মন্ত্ৰ-মুৰা হুহিলা । গন্ধৰ্ব-অঙ্গৰা-
সৱো বিশ্ববসুক বংস কৰি পদ্মপাত্ৰত গন্ধ-মধুৰস সৌন্দৰ্য্য হুহিলা । পিতৃগণো
অৰ্য্যমাক বংস কৰি আমপাত্ৰত আপুনাৰ অন্ন হুহিলা । পশুসৱো মহেশ্বৰ
বৃষভক বংস কৰি অৰণ্যপাত্ৰত তৃণ-বন হুহিলা । পক্ষীসৱো গৰুড়ক বংস
কৰি ফলাদি হুহিলা । বৃক্ষসৱো বটক বংস কৰি নানা বস হুহিলা ।
পৰ্ব্বতসৱো হিমৱন্তক বংস কৰি নানা ধাতু হুহিলা । এমনে সৰ্ব্বজনে মুখ্য
মুখ্য বংস কৰি নানা বস্তু হুহিলা । পাছে পৃথু বাজা তুষ্ট হৈয়া পৃথিবী হুহিতা

বুলি আখাস কৰিলা । ধনুৰ অগ্ৰে পৰ্বত চূৰ্ণ কৰি পৃথিৱী সমান কৰিলা ।
গ্ৰাম, নগৰ, পণ্ডন গড় কৰি লোকক স্মৃতে পালিলা ॥ (শ্লোক ১—৩২)

ত্ৰীভাগৱতকথায় চতুৰ্থস্কন্ধে অষ্টাদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসন্ত, দেখ, বিবেকীজনে সবাবে সাৰ মাত্ৰ লয়ে । এতেকে
সৰ্বশাস্ত্ৰৰ সাৰ হৰিগুণ জানি ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : বিবেকিনঃ সৰ্বসাৰং গৃহ্ণন্তি মধুপা যথা ।

অতঃ সকলশাস্ত্ৰাণাং সাৰং হৰিগুণং স্মৰেৎ ।

উনবিংশ অধ্যায়

পৃথুৰ যজ্ঞ-অশ্বহৰণ

কথা : উনৈশ অধ্যায়ে পৃথুৰ যজ্ঞ-অশ্বহৰণ কহিবা । মৈত্ৰেয়ে কহন্তু,
পাছে পৃথু ৰাজা ত্ৰক্ষাৰজ্ঞ দেৱত শতাব্দমেধ সঙ্কল্প কৰিলা, সেই যজ্ঞত যজ্ঞেৰ
হৰি, ত্ৰক্ষা-মহেশ সয়ে আবিৰ্ভাৱ হৈলা । সকল দেৱ, য়ুনি, গন্ধৰ্ব, কিন্নৰ, সিদ্ধ-
বিদ্যাধৰসকলে আছিল, শুনন্দ আদি পাৰিষদসকল আসিলা । নাৰদ, কপিল,
দত্ত, সনকাদিয়ো আসিলা । যাতে পৃথিৱী সৰল কামনা দোহন কৰিলা ।
নদীসকলে সৰ্ববস দিলা, বৃক্ষসকলে ফল-পুষ্প দিলা, সাগৰসকলে বহুসমূহ দিলা,
পৰ্বতসকলে চাৰিবিধ অন্ন দিলা । এনে সকল লোকে নানা উপায়
দিলা । বিষ্ণুভক্ত পৃথুৰ যজ্ঞৰ মহোদয় দেখি ইন্দ্ৰে নসহিয়া শেষ যজ্ঞত অশ্ব
চুৰি কৰিলা । তাক অতি ঋষি দেখি কহিলা । তেখনে পৃথুৰ পুত্ৰে খেদি
গৈলা, জটী-ভয়ধাৰী ধৰ্ম্ম শৰীৰ দেখি শব নমাৰিলা । পুত্ৰ অতি ঋষি
প্ৰেৰণ কৰিলা । তাক পুত্ৰ খেদি আসিবাব দেখি ইন্দ্ৰে অশ্ব এৰি অন্তৰ্ধান

হৈলা। পৃথুপুত্ৰো অশ্বক লৈয়া যজ্ঞক আসিলা। তাক দেখি ঋষিসৱে
তান বিজিতাশ্ব নাম থৈলা। পুহু ইন্দ্রে অন্ধকাৰ শক্তি যুগৰ পৰা অশ্ব
হৰিলা। অত্ৰিৰ বাক্যে পুহু বিজিতাশ্ব খেদি গৈলা। কপালমালি
দেখি শব নমাৰিলা। পুহু অত্ৰি ঋষিৰ বচনে শব সন্ধান কৰিতে অশ্ব এৰি
অন্তৰ্জান হৈলা। বিজিতাশ্বো অশ্ব লৈয়া যজ্ঞক আসিলা। এমানে
বাৰম্বাৰ নানাকপ ধৰি ইন্দ্রে বোৰা চুৰি কৰিলা, সেই বেশ ধৰি অজ্ঞানীসৱে
নানাবিধ পায়ণ হৈলা, তাক জানি পৃথু ৰাজা ইন্দ্রক বধিতে ক্ৰোধে
ধনু-শৰ ধৰিলা। (শ্লোক ১—২৬)

তাক ঋষিজসৱে নিবাৰণ কৰি ইন্দ্র বধিতে আছতি লৈলা। সেই-
বেলা ব্ৰহ্মা বোলন্ত, হৰিৰ মূৰ্ত্তি ইন্দ্রক ভোৰাৰ বধিবে নালাগে। হে
পৃথু, তোমাৰ যজ্ঞত কি কাৰ্য্য, যাতে তুমি হৰিৰ অৱতাৰ, ভক্তি ধৰ্ম্মো
জান। তোমাৰ উনশতক্ৰতু শতক্ৰতুত কৰি অধিক কীৰ্ত্তি হোক। এতেকে
যজ্ঞ এৰি ইন্দ্র সজ্জা পায়ণক দণ্ড কৰ। যাতে তুমি ধৰ্ম্ম ৰক্ষাৰ অৰ্থে
অৱতাৰ ধৰিছা। ব্ৰহ্মাৰ বাক্য শুনি পৃথু ৰাজা যজ্ঞ এৰি ইন্দ্র সমে দ্ৰীতি
কৰিলা, দেৱসৱো তুষ্ট হয়। বৰ দিলা, ব্ৰাহ্মণসৱো দক্ষিণা পায়। আশীৰ্ব্বাদ
কৰিলা। (শ্লোক ২৭—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে উনবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ দেখ, ইন্দ্র সজ্জা পায়ণসৱ ভয়-জটাধাৰী, বোধ কপালি,
নগ্ন, বস্ত্ৰপাটাদি বেষণে জগত বধি কৰে। এতেকে তাৰ সঙ্গ নলৈয়া ডাকি
হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : নানা বেষণেন পায়ণো বকয়ন্তি জনান্ কিম্ ।

অতন্তুং সঙ্গমুৎসজ্জ্য নবঃ কৃৎস্না সদা শ্ৰবেৎ ॥

—

বিংশ অধ্যায়

পৃথু-ইন্দ্র প্ৰীতি

কথা : বিংশ অধ্যায়ে বিষ্ণু পৃথুক শিক্ষা দিলে দুইহান প্ৰীতি কহিবা ।
মৈত্ৰেয়ে কহন্তু, ভগৱন্ত বৈকুণ্ঠে ইন্দ্রসমে পূজিত হয়। বোলন্ত । হে ৰাজা,
ইন্দ্রে তোমাৰ শতান্বমেধ ভঙ্গ কৰিবেক, এতেকে তোমাত প্ৰীতি কৰে, ইহান
দোষ ক্ষমা কৰিতে যোগ্য হৱা । যাতে কদাচিতো সাধুসৱে পৰম জোহ
নকৰে, অবিচা জনিত দেহ-গেহাদিত আসক্তি নকৰে । কিন্তু শ্ৰদ্ধায়ে মোত
মাত্ৰ ভক্তি কৰে, তেৱে মন প্ৰসন্ন হয়, তেৱে তিনি গুণ এৰাই পৰম জ্ঞান পাৱে,
মুক্তি পাৱে । তুমি ব্ৰাহ্মণৰ অনুমতি লৈয়া ধৰ্ম্মে প্ৰজা পালন কৰা, তেৱে
অল্প কালতে গৃহতে সনকাদিক লাগ পাইবা । মনোবাঞ্ছিত বৰ লৱা, যাতে
মঞ্জি তোমাৰ ভক্তিত বশ্ব হৈব । ভক্তি বিনে যজ্ঞ-তপ-যোগাদিতো তুষ্ট
নোহে । (শ্লোক ১—১৬)

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু, এই হৰিৰ আদেশ ৰাজা শিবে ধৰিলা । নমস্কাৰ কৰিতে
ইন্দ্রেকো আলিঙ্গি ধৰি বিৰোধ এড়িলা । ভগৱন্তো পৃথুৰ ভক্তি দেখি মহা
সন্তোষে অৰিহণা লৈয়া, যাইবাক সমুখ ছয়ো, পৃথুক অনুগ্ৰহে চায়া গৰুড়-
স্বৰূপ হস্ত দিয়া বহিলা । ৰাজায়ে কৃতান্তলি কৰি অশ্রুযুক্ত নেত্ৰ হয়। হৰিক
চাইতে নপাবিল । প্ৰেমে বিহ্বল হয়। কিছো বুলিতে নপাৰি মনে আলিঙ্গি
বহিলা । পাছে লোতক মলচি ভগৱন্তক চায়া বোলন্ত : হে বিজ্ঞো,
বিবেকী জনে তোমাত কি বৰ কৰিবেক, যাক নাৰেকীয়ে নিতে পাই,

এতেকে তাক নবৰো। যাত মহন্তৰ মুখে তোমাৰ কথা শ্ৰৱণ নাই, সি কৈৱল্যকো নোখোজ্ঞে, কিন্তু তোমাৰ কথা শুনিবাক লাগি অযুত কৰ্ণ দিয়া।

(শ্লোক ১৭—২৪)

হে উত্তমশ্লোক, মহন্তৰ মুখে তোমাৰ কিঞ্চিৎ কথায়ুত শুনিলেয়ো, কুযোগীৰ আশ্ৰয়ত হয়, এতেকে বৰত কি কাৰ্য্য। মহন্তৰ সঙ্গতো তুমাৰ যশস্তা শুনি তাৰ গুণক জ্ঞানি পশুত বিনে কোনেনো তাক এৰিব। যাক লক্ষ্মীয়ো ধৰিছা। এতেকে মঞে লক্ষ্মীয়ো আন বৰ এৰি তোমাকে ভজিলো, তোমাৰ চৰণ চিস্তিতে লক্ষ্মী সমেয়ো আমাৰ বিৰোধ হৈবেক, তথাপি তুমি দীনবৎসল, ভক্তৰ অল্লকো বাহুল্য কৰা, স্বকপানন্দে নন্দিত তোমাৰ লক্ষ্মীত কি কাৰ্য্য আছে। এতেকে তোমাৰ চৰণ স্মৰণ নিমিত্তে মুক্তসৱো তোমাক সততে ভজন্ত। ভজন্তা জনক বৰ লো বচনে তোমাৰ মোহিবাৰ যোগ্য নয়, সি আপুনি মায়ায়ে মোহিত হয়। যাতে আন বৰ খোজে, যেন গুৰুলিলেয়ো পিতৃ পুত্ৰৰ হিত কৰে, তেনে তুমি আমাৰ কুশল কৰা। (শ্লোক ২৫—৩১)

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত, পৃথু ৰাজা এমনে স্তুতি-নতি শ্ৰীতি কৰিলে ভগৱন্তে তুষ্ট হয়। মোত তোমাৰ ভক্তি ৰহোক বুলি সবাৰে মনক হৰি বৈকুণ্ঠক গৈলা। দেৱাদিকো ৰাজা ঈশ্বৰমূৰ্ত্তিয়ে পূজা কৰিলে মহা আনন্দে চলি গৈলা, ৰাজ্যয়ো অদৃষ্ট কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰি আপুনাৰ নগৰক আসিলা। (শ্লোক ৩২—৩৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্য চতুৰ্থস্কন্ধে বিংশোহিত্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ। পৃথুৰাজা একো বৰ নবৰি কথায়ুত শুনিতে অযুত কৰ্ণ খুজিলা। আক জ্ঞানি সদায়ে হৰিকথা শুনি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : পৃথুৰ্যতঃ কৃষ্ণকথা শ্ৰুত্বাৰসং পাতুং যযাচেহযুতকৰ্ণমাদৰাৎ ।

অতো নৰানান্ শৰণৈষিনান্ সদা হৰেগুণানুশ্ৰৱণং নিকপিতম্ ॥

একবিংশ অধ্যায়

পৃথু ৰাজ্যৰ প্ৰজ্ঞাশিক্ষা

কথা : একৈশ অধ্যায়ে পৃথু ৰাজ্য সত্ৰত প্ৰজ্ঞাক শিক্ষা দিবা। মৈত্ৰেয়ে কহন্ত, ৰাজ্য আসিতে প্ৰজ্ঞাসৰ নগৰ অলঙ্কৃত কৰি নানা বাস্তৱ বজাই জাগবাড়ি গৈলা। ৰাজ্যো গৃহত প্ৰবেশি দেশস্থ-নগৰস্থ লোকক গন্ধ-পুষ্প-তাম্বুল-বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ দিলা। এমনে যশস্ত্ৰা বঢ়াই মণ্ডৱীপা পৃথিৱী পালিলা, প্ৰাৰন্ধ ভোগ মাত্ৰ কৰিলা। ব্ৰাহ্মণ-বৈষ্ণৱ বিনে সৰমতে আজ্ঞা চলাইলা, একদিনা মহাসত্ৰ পাতিলা। তাত দেৱ-ঋষি-ৰাজ্যসৰ বসিলা, তাৰাৰ মধ্যত পৰম শুল্কৰ চন্দ্ৰ হেন ৰাজ্য উঠিয়া বোলন্ত। (শ্লোক ১—১৪)

হে সামাজিকসৰ, সৱাৰ কুশল হোক, সৱাৰ বাক্য অৱধান কৰিবা। যাতো তোৰাক শিক্ষা হলে আপুনাৰ কৰ্তব্য ধৰ্ম্ম জিজ্ঞাসা কৰো। ব্ৰহ্মা মোক ৰাজ্য পাতিছা। এতেকে তোৰাক মোৰ ধৰ্ম্ম শিখাইতে লাগে। তেৱে আমাত হৰি ভুট্ট হৈবা। এতেকে তোৰা ঈশ্বৰাৰ্পিত কৰি সকল কৰ্ম্ম কৰিবা, তেৱে মোক অনুগ্ৰহ হয়, দেৱ-ঋষি-পিতৃগণো অনুমতি দিবা। যাতো কৰ্ত্তা, শাস্তা, অনুজ্ঞাতা সবাৰে সম কল হয়। হৰিসে পৰম ঈশ্বৰ, অনেকৰ মত যাৰ পাদসেৱা কচি মাত্ৰে, অশেষ জন্মৰ পাপ শুচে। জ্ঞান-বৈবাগ্য মিলে, তাহান চৰণ কথা আশ্ৰয় কৰি পুত্ৰ সন্সাৰৰ ছুখ নপাৱে, তাহান তোৰা কায়-বাক্য-মনে ভজা। যি হৰিত শৰণ পশি নিভাস্তে ভক্তি কৰে, সি মোক পৰম অনুগ্ৰহ কৰে। এমনে বিকৃতভক্তি কৰি বৈষ্ণৱ-ব্ৰাহ্মণক সেৱা কহন্ত। তাৰাৰ

পদ-বেণুক কিবীটিৰ অগ্ৰে নিত্য বহিবোওঁ, যাক ধৰিলে হৃত্যুপাশ গুচে, সকল গুণ সম্পত্তি হয়। এতেকে মোত বিষ্ণু-বৈষ্ণৱ গো-ব্রাহ্মণ সদায় তুষ্ট হস্তোক (শ্লোক ১৫—৪৪)

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত, বাজাৰ এহি বাক্য শুনি সকল লোকে স্তুতি কৰি প্ৰশংসন্ত। হে বীৰবৰ, তুমি চিৰকাল জীয়া, যাৰ অচ্যুতত এমন ভক্তি আছে, আমিও তুমি নাথে মুকুন্দ নাথ হৈলো, যাতো আমাত হৰিকথা কহিলা। তোৰা কৃপালুত ইটো আশ্চৰ্য্য নহে, আজিসে আমাক সংসাৰৰ পাৰ দেখাইলা, যাতো সদায়ে হৰিভক্তি কৰিবে বুলিলা। এতেকে ঈশ্বৰ-বুদ্ধিয়ে তোমাক আমি প্ৰণাম কৰো। (শ্লোক ৪৫—৫২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে একবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে শিষ্টসৱ, দেখ। পৃথু বাজা প্ৰজাক হৰিভক্তি কৰিতে বুলিলা। তাৰায়ো তাক ধৰিলা। তোৰায়ো যদি আপুনাৰ কুশল চাৱা, তেৱে নিতে হৰিভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : বাহু প্ৰজানাং হৰিভক্তিমাৰ্গং

সন্দৰ্শিতা সোহপি সমাদদৌ বৃধঃ।

অতো জনানাং শৰণৈষিনাং সদা

ত্ৰিবিষ্ণুভক্তিঃ কথিতৈকবিশে।

— — —

দ্বাবিংশ অধ্যায়

পৃথুক সনৎকুমাৰৰ জ্ঞান

কথা : বাইশ অধ্যায়ে পৃথুক সনৎকুমাৰে জ্ঞান হৰিভক্তি কহিবা ।
মৈত্ৰেয়ে কহন্তু, লোকে পৃথুক এমনে স্তুতি কৰিতে লোকক পৱিত্ৰ কৰি তহিতে
চাৰিসিদ্ধ আসি ভৈলা । তাৰাক আকাশে আসিবাৰ দেখি ৰাজা পৰম
সাদৰে উঠি আসন দিয়া প্ৰণাম কৰি বিধিমতে পূজা কৰিলা । পাদোদক
শিৰে ধৰি, পৰম প্ৰীত হুয়া প্ৰশ্ন কৰন্তু : হে সিদ্ধসৱ, মই কি পূণ্য কৰিছো,
যাতো যোগীৰ দুৰ্দ্দৰ্শ তোৰাক দেখিলো । যাৰ বিষ্ণু-বৈষ্ণৱ-ব্ৰাহ্মণ প্ৰসন্ন হৈল,
তাৰ কি দুৰ্ভাগ আছে । যাৰ গৃহৰ জলাদি মাত্ৰেও মহন্তৰ পূজা সিবো,
সি নিৰ্ধন হুয়ো ধন্য, যাৰ গৃহক বৈষ্ণৱসৱ নগৈলা, সি সকল সম্পত্তিযুক্ত হৈলেও
সৰ্পৰ কোটৰ । এতেকে তোৰাত মই বিশ্বাস কৰি প্ৰশ্ন কৰো ।
সংসাৰীজনৰ কেমনে কুশল হয়, তাক কহিয়োক । যাতো তুমি সিদ্ধকণী
ঈশ্বৰ । আমাক কৃপায়ে আসিছা । (শ্লোক ১—১৭)

এমনে পৃথুক শোভন বচন শুনি সনৎকুমাৰে বোলন্তু : হে মহাৰাজা !
তুমি জানিয়ো লোকৰ কুশল চিন্তি ভাল প্ৰশ্ন কৰিলা, সাধুসকল পুত্ৰ সৱাৰে
সন্মত । যাতো তাৰাৰ সম্ভাষণে সৱাৰে কুশল হয় । তোমাৰ ভগৱন্তৰ
কথাত সদায়ে বাত আছে, যি বতিয়ে কাম-কৰ্ম্মায় দূৰ কৰে, সকলে শাস্ত্ৰ
লোকৰ কুশলৰ হেতু এইমানে মাত্ৰ নিশ্চয় কৰিছে । ঈশ্বৰত বত্টি, বিষয়ত
বিষকতি, সিয়ো উত্তম অধিকাৰীৰ প্ৰৱণ মাত্ৰে হয় । আনৰ পুত্ৰ সাধন

অনুসাৰে হয়। এতেকে শ্ৰদ্ধায়ে হৰিৰ অৰ্পিতা কৰ্ম কৰিব, মহন্তক উপাসা কৰিব, হৰিকথা শুনিব, অৰ্থ-কামত বতি নকৰিব, পৰহিংসা এৰিব, কাকো নিন্দা নকৰিব, হৰিৰ গুণ-নাম লৈব। এতেক সাধনে হৰিভক্তি কৰিলে আপুনি ঈশ্বৰত বতি, বিষয়ত বিৰক্তি হৈব। তেৱে গুৰু উপাসা কৰি জ্ঞান পায়। লিঙ্গ দেহা দহি মুক্ত হয়। তুমি সৱাৰে আত্মা হৰিক জানা, সিও পৰম দুষ্কৰ। আৱে সুগম পথ শুনা : সন্তসৱে যাৰ পাদ-পদ্মত চিন্তি, যেমনে কৰ্মবাসনা দূৰ কৰে, সন্ন্যাসীসৱে ইন্দ্ৰিয় দমি তেমনে নপাৰে। এতেকে তুমি সেই বাস্তুদেৱকে ভজা। হৰিকথা শ্ৰৱণ কৰি সংসাৰ তৰিতে যোগাদি পথত মহাশ্রম আছে। এতেকে তুমি তৰি-চৰণক আজয় কৰি অনায়াসে সংসাৰ তৰা। (শ্লোক ১৮—৪০)

এমনে সনতকুমাৰে ঈশ্বৰ জ্ঞান কৰিলে ৰাজা বোলন্ত : মোক পূৰ্বত হৰি কৃপা কৰিছা, তোৰাসৱো আসি আকে সম্পন্ন কৰিলা। এতেকে মই গুৰু-দক্ষিণাৰ অৰ্থে ৰাজ্যভাৰ সম্পত্তি দিঞু, স্বীকাৰ কৰা, তথাপিয়ো আব প্ৰতাপকাৰ নহে। আপুনাৰ কৃপাগুণে তুষ্ট হৈবা। মঞি অজ্ঞানি মাত্ৰ কৰিলো। এমনে ৰাজা সিদ্ধক পূজা কৰিলা, তাৰায়ে তাহাক প্ৰশংসা কৰি আশ্বাসে লড়ি গৈলা। পৃথুয়ো আপুনাক কৃতার্থ মানি ঈশ্বৰত অৰ্পি কৰ্মচয় কৰিলে সাৰ্বভৌম সম্পত্তিযুক্ত হয়ো গৃহত আসক্তি নকৰিলা। লোকপালসৱৰ দহন-শোষণ-বৰিষণ-সহনাদি গুণক আপুনি ধৰিলা, গুৰু-বৈষ্ণৱ-ব্ৰাহ্মণতো ভক্তি কৰিলা, কীৰ্ত্তিয়ে সকল জগত ব্যাপিলা।

(শ্লোক ৪১—৬৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায় চতুৰ্থস্কন্ধে দ্বাবিংশোঃধ্যায়ঃ।

হে মহাজ্ঞানসৱ, দেখ। সনতকুমাৰ য়নি জ্ঞান দুষ্কৰ কহি ভক্তি মাত্ৰ উপদেশ দিলা। এতেকে সদায় হৰিভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : সনৎকুমাৰঃ পৃথবে শ্ৰুত্বং

জ্ঞানঞ্চ ভক্তিঞ্চ সমুপাদিশং স্বয়ং।

অতো জনানাং হৰিপাদভক্তিঃ

দ্বাবিংশকে মোক্ষপ্ৰদা নিকপিতা ॥

দ্বয়োবিংশ অধ্যায়

পৃথুৰ বৈকুণ্ঠগতি

কথা : ভেইশ অধ্যায়ে পৃথুৰ বৈকুণ্ঠগতি কহিবা। মৈত্ৰেয়ে কহন্তু, পাছে ৰাজা আপুনাৰ বৃদ্ধ দেখি পুত্ৰক ৰাজ্যভাৰ দিয়া, সভাৰ্য্যে বনক গৈলা। আপুনি পৰম ভক্ত ছয়ো লোক শিক্ষাৰ্থে উগ্ৰতপ কৰিলা। কতো দিনমানে ফল-ফুল খাইলা, পাছে শুকান পাত, পাছে জল, পাছে বায়ুক ভোজন কৰিলা। ঐশ্বৰ্য্যত পঞ্চাশি তাপিলা, বৃষ্টিৰ ধাৰা সহিলা, শীতত আকৰ্ষ ময় হৈয়া আছিল, সদায় ভূমিত শয়ন কৰিলা, ইন্দ্ৰিয়ক দমি শ্ৰাণ-মনক নিয়ম কৰিলা। এমনে তপ কৰিতে মন প্ৰসন্ন হৈল, তেৱে সনতকুমাৰৰ উপদেশে হৰিত ভক্তিৰে প্ৰেম ভকতি হৈল, জ্ঞান-বৈৰাগ্যৰ বলে লিঙ্গ দেহা দহিলা, যোগ-সিদ্ধিসৰো লাগ ধৰিল। ৰাজা কৃষ্ণকথাৰ নিমিত্তে তাক বাছা নকৰিলা। পাছে হৰিত চিত্ত দিয়া যোগ-ধাৰণা ধৰি ই দেহ এৰি চতুৰ্ভুজ হৈলা। অৰ্চ্চিয়ো পতিৰে ত্ৰত কৰিছিল। পাছে তাহাৰ মৰিবাব জানি কিহো বিলাপ কৰি চিত্তাত পতিৰ দেহ তুলি নদীত স্নান কৰি স্বামীক জলাঞ্জলি দিয়া, পতিকৈ চিন্তি প্ৰদক্ষিণ কৰি অগ্নিত প্ৰবেশিলা। (শ্লোক ১—২২)

অৰ্চ্চিব অঙ্গুগমন দেখি, দেৱগণে প্ৰশংসা কৰি পুষ্প বৰিলা। অনেক গীত-নৃত্য-বাণ কৰিল, দেৱসৰে প্ৰশংসি বোলয়। অহো অৰ্চ্চি কহা, পৰম ধন্য। বাতো মহাৰাজাক সৰ্ব্বভাৱে ভক্তি, অঙ্গুগমন কৰি দেখ তাহান লগতে আমাৰ উপবেশ চলি যাই। ব্ৰহ্ম লোকৰ কোন অসাধ্য আছে;

যাতো চক্ৰল আনুয়ো পৰম গতি পাৱে। এতেকে যি মহুয়া-শৰীৰ পাই,
হৰিক নভজি বিষয়ত বতি কৰে, সি মহা আত্মধাতী। এমানে দেৱসৱে স্তুতি
কৰিতে তাৰা হয়ো বৈকুণ্ঠক পাইলা। মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : জ্ঞান বিহব, ভোমাত
এহি পৃথু-চৰিত্ৰ কহিলো। আক যি জ্ঞান কৰি শুনে বা শুনাৱে হয়ো পৃথুৰ
গতি পায়ে, আক পঢ়িলে চাৰিও জাতিৰ বাহিৰ সিন্ধে, শুনিলে ধন-ধাণ্ড,
পুত্ৰ, কীৰ্ত্তি-পণ্ডিত হয়, চাৰি পুৰুষাৰ্থ সিন্ধে, ৰাজ্যয়ো অভিজিত হয়, সৰ্ব
ৰাজ্যে কৰ বোগাৱে, যতপি আক পঢ়িলে শুনিলে পৰম কল পায়ে, তথাপি
নিকাম হয়ো সদায়ে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰোক। তেৱে ভগৱন্তৰ পৰম ভক্তি পায়ে।
(শ্লোক ২৩—৩৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ চতুৰ্থস্কন্ধে ত্ৰয়োবিংশোঃধ্যায়ঃ।

হে সামাজিকসৱ, দেখ। পৃথু ৰাজা তপাদি কৰি যি গতি পাইলা,
আৱে পুহু তাক শুনিলে পাই। এতেকে আন কৰ্ম এৰি, সদায়ে শ্ৰৱণ-
কীৰ্ত্তন কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : তপাদি ক্লেশেন পুৰা পৃথুৰ্গতিং

মেভেধুনা তং কথ্যামি সাক্ষাৎ।

অতো বিমুজ্য ভৱকৰ্ম-সঙ্গং

সদা জনানাং শ্ৰৱণং নিকপিতং ॥

— — —

চতুবিংশ অধ্যায়

কজ্জগীতা

কথা : চৌবিংশ অধ্যায়ে পৃথুবংশ প্ৰচেতাৰ কজ্জগীতা কহিবা।
মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : পৃথুব পুত্ৰ বিজিতাশ্ব মহাবাজা হুয়া, কনিষ্ঠ চাৰি পুত্ৰক
চাৰি দিশ দিলা। তান পুত্ৰ হবিৰ্দ্ধান বাজা হৰি-ভক্তি কৰি বাজ্য এৰিলা।
হবিৰ্দ্ধানৰ পুত্ৰ প্ৰাচীনবৰ্হি কৰ্মকাণ্ডত নিপুণ হৈলা। যাৰ যন্ত্ৰৰ কুশে
পৃথিবী জুৰিল। সমুদ্ৰৰ হুহিতা শতদ্রুতিক বিবাহ কৰিলা। তাহান্ত দশ
প্ৰচেতা জাত হৈলা, দশৰো তুল্য নাম ব্ৰত ধৰ্ম হৈল। (শ্লোক ১—১৩)

তাৰাসৰে পিতৃৰ বাক্যে তপস্বাক প্ৰতি পশ্চিম দিশক গৈলা।
তহিত মহা সৰোবৰ দেখি দিব্য গীত শুনি বিস্ময় হৈল। তথ্যে সুবৰ্ণ
গৌৰ নীলকণ্ঠ ত্ৰিলোচন প্ৰসাদমুখ মহেশক দেখি পৰম আনন্দে প্ৰণাম
কৰিলা, মহেশো তাৰাক প্ৰপন্ন দেখি তুষ্ট হুয়া বোলন্ত। হে বাজপুত্ৰসৰ,
মজ্জি তোৰাৰ কৰ্তব্য জানি কৃপায়ে দেখা দিলু, যি বাসুদেৱত প্ৰপন্ন হয়, সি
মোৰ পৰম প্ৰিয়, যাতো পূৰ্বে শতক জন্ম স্বৰ্ধৰ্ষ কৰি ব্ৰহ্মলোক পালে।
তাতো অধিক পুণ্য হৈলে মোকে পালে, ভগৱন্তক ভজি পুহু দেহান্তে বৈকুণ্ঠ
পালে। আমি যেন অধিকাৰী অৱসানে পাইবো, এতেকে তোৰা মহা
বৈষ্ণৱ মোৰ প্ৰিয়ন্তম হৈলা, তোৰায়ো মোত শ্ৰীতি কৰিবা। আৰে
ভগৱন্তৰ স্তোত্ৰ কহো সাৱধান মনে শুনা : হে ভগৱন্ত, তোমাক প্ৰণাম
কৰো, তুমি সৰ্বকপ, সৰ্ববাজা, সবাবে কাৰণ, তোমাৰ পৰম হৃদৰ দিবাকপ

আমাক দেখুৱা, তুমি সৱাৰে হৰ্গভ, ভক্তৰ মূলভ। তোমাক একান্ত ভক্তি
আৰাধন কৰি তোমাৰ পাদমূলত বিনে কোনেহু আন বিষয় খুজিব। যাহান্ত
শৰণ পশিলে কালকো ভয় নকৰে। তোমাৰ ভক্তৰ ক্ষণিক সঙ্গকো ভুক্তি-
মুক্তিস্থখো তুল্য নহে। এতেকে তোমাৰ ভক্তৰ সঙ্গ দিয়া, যাক সেৱা কৰি
তুমাৰ স্বৰূপ জানে। তুমি কালৰূপে সৱাকো সংহাৰ কৰা, এতেকে কোননো
পণ্ডিতে তোমাৰ পাদ-পদ্ম এৰিবেক, যাক নভজিলে দেহো নাশ হয়, যাক
ভয়ে ব্ৰহ্মা মন্থ প্ৰজা কৰা। এতেকে তুমি আমাৰ পৰম গতি হোৱা ॥

(শ্লোক ১৪—৬৮)

কদ্মে বোলন্ত : হে ৰাজপুত্ৰসৱ, ই স্তোত্ৰ পূৰ্ণত ব্ৰহ্মা আমাত কহিছা,
আমিও আকে পঢ়ি নিষ্পাপ হয়৷ অনেক প্ৰজা শ্ৰজিলো। তোৰায়ো আকে
পঢ়ি হৰিত ভক্তি কৰা, তেৱে সকলে মন-কামনা পূৰ্ণ হৈয়া হৰিক পাইবা।

(শ্লোক ৩৯—৭৯)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াম্ চতুৰ্থস্কন্ধে চতুৰ্বিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, দেখ। প্ৰচেতাৱক হৰিত প্ৰপন্ন হৈবাৰ দেখি কৃপায়ে
কদ্মে দেখা দিলা, পৰম তত্ত্ব কহিলা। আক জানি হৰিত একান্ত শৰণ লৈয়া
ডাক ছাড়ি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : বাসুদেৱপদান্তোজ-প্ৰপন্নান্ ৰাজবালকান্।

বিলোক্য কৃপয়া কদ্মে পৰতত্ত্বমুপাদিশৎ ॥

পঞ্চবিংশ অধ্যায়

পুৰঞ্জন চৰিত্ৰ

কথা : পঞ্চিশ অধ্যায়ে নাৰদে প্ৰাচীনবৰ্হিক পুৰঞ্জন চৰিত্ৰ কহিবা ।
মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : কত্বে প্ৰচেতাসৱক এহি আদেশ কৰি অন্তৰ্দ্ধান হৈলা ।
তাৰায়ো সেই স্তোত্ৰ পঢ়ি কলৰ ভিতৰত অযুত বৎসৰ তপস্তা কৰিলা,
প্ৰাচীনবৰ্হিকো কৰ্মাসক্ত দেখি কৃপায়ে আসি নাৰদে বোলন্তু : হে ৰাজা,
তুমি কৰ্ম কৰি কি ফল ইচ্ছা কৰা, তাক মোত কহা । ৰাজা বোলন্তু, হে
মহামুনি, কৰ্মমূঢ় ছয়া মঞি পৰম পুৰুষাৰ্থক নজানোঞ । এতেকে মোত
তুমি পৰম জ্ঞান কহা, যাক জানি কৰ্মে মুক্ত হৈবো । নাৰদে বোলন্তু :
হে ৰাজা, তুমি নিৰ্দিয় হৈয়া যজ্ঞত যি পশুসৰ বধিছা, তাক দেখ, তোমাৰ
অপকাৰ শুমৰি অপেক্ষা কৰিছে । মৰিলে তোমাক ক্ৰোধত-অন্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ধৰি
কাটিবেক, এই তোমাৰ সঙ্কটত মঞি এক পুৰাতন কথা কহো, সাৱধান কৰি
গুনা । (শ্লোক ১—৯)

পুৰঞ্জন নাম এক ৰাজা, তাহান অবিজ্ঞাত নাম এক সখা আছিল,
পুৰঞ্জনে বিষয় ভোগক ইচ্ছায়ে সখী সঙ্গ এৰি নগৰ বিচাৰিতে পৃথিবী কুৰিলা ।
একো-ঠাই ভাল স্থান নপায়৷ ভাৰত ভূমিত আসি নৱদ্বাৰ যুক্ত বিচিত্ৰ নগৰেক
পাইলা । তাহাৰ বম্য উপবনত এক সৰ্প সখি সমে পৰম সুললিত নাৰী এক
দেখিল, তাই সমে সম্ভাষা কৰি সেই নৱদ্বাৰ যুক্ত নগৰত প্ৰবেশিলা, তহিতে
ভাৰ্য্যাৰ অধীন হয়৷ নানা বিষয়-ভোগ কৰি আপুনি বঞ্চিত হৈলা ।

(শ্লোক ১০—৬২)

ত্ৰীভাগবতকথায় চতুৰ্থঙ্কে পঞ্চবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসন, দেখ । যজ্ঞত পশুহিংসা কৰিলেয়ো পুত্ৰ সেই পত্নয়ে বধ কৰে । এতেকে পশুহিংসা এৰি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : যো যজ্ঞেহপি বিধানেন পশূন হন্তি নিবন্ধুণঃ ।

ভেংপি তং গ্ৰহবিয়ন্তি পঞ্চবিংশে ইতি স্থিতং ॥

ষড়্‌বিংশ অধ্যায়

পুৰঞ্জনৰ মৃগয়া

কথা : ছাবিশ অধ্যায়ে পুৰঞ্জনৰ মৃগয়া কহিবা । নাৰদে কহন্ত : একদিনা পুৰঞ্জন ৰাজা ভাৰ্য্যাক এৰি পঞ্চঅশ্ব বথত চড়ি, ধনু-শৰ ধৰি সেনা-সমে মৃগয়া কৰিতে পঞ্চপ্ৰস্থ নাম বনক গৈলা । আশুবী বন্তি ধৰি নিৰ্দয় হয়। অনেক পশুহিংসা কৰিলা । যদি বোলা, বিহিত মৃগয়াক কেনে নিন্দা কৰা, তাত শুনা । কদাচিতো মৃগয়া বিহিত নহে, তথাপি যদি মাংসলোভী হয়। কৰে, তেৱে নিয়ম মাত্ৰ কহে । প্ৰসিক্ত আকৃত ৰাজা বনক গৈয়া, যথাযোগ্যে পৱিত্ৰ পশুক বধিবেক । আত অক্ৰথা পশুহিংসা কৰিলে কৰ্ম্ম বন্ধ হয়। নবকত পাৰে । এতেকে পশুহিংসা নিন্দা কৰিলোঞু । পুৰঞ্জনো অক্ৰথা পশুহিংসা কৰি ক্ৰোধে-ভূষায়ে আন্ত হয়। গৃহক আসিলা । পাছে স্নান-পান-ভোজন কৰি গন্ধে-পুষ্পে অলঙ্কৃত হয়। শয্যাতে বসি ভাৰ্য্যাক মন কৰিল । কামে আবুল হয়। ভাৰ্য্যাক নেদেখি দাসীসকল পুছন্ত ।

(শ্লোক ১—১৬)

ভাৰাসনো অৱমান কৰি মাটিত শয়ন কৰিবাৰ কথা কহিলা ; পুৰঞ্জনো মাটিত মহিষীক দেখি জ্ঞানশূন্য হৈয়া কোলাত বসাই চৰণত ধৰি অনেক কাৰ্পূণ্য কৰি বোলয়, হে সুন্দৰী, তোক যি অপকাৰ কৰিছে, ব্ৰাহ্মণ-বৈষ্ণৱ বিনে তাক দণ্ড কৰিবঞা ; এতেকে তোক এৰি যাইবাৰ দোষ ক্ষেমা কৰি মোত প্ৰসন্ন হোউ ॥ (শ্লোক ১৭—২৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে ষড়্ বিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । পুৰঞ্জন ৰাজ্যায়ো ব্ৰাহ্মণ-বৈষ্ণৱকো অপকাৰ কৰিতে ইচ্ছা নকৰিল । এতেকে তোৰায়ো তাক এৰি নিবস্তৱে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : পুৰঞ্জনোপি বিপ্ৰাণাং বৈষ্ণৱানাং বিৰোধতঃ ।

নিবস্তুবুদ্ধিমকৰোং অতন্ত্য ত্যাগ ঈৰ্ষিতঃ ॥

— — —

সপ্তবিংশ অধ্যায়

পুৰঞ্জনৰ জৰা অৱস্থা

কথা : সাতাইশ অধ্যায়ে পুৰঞ্জনৰ পুত্ৰাদি হৈলে জৰা অৱস্থা কহিবা । নাৰদে কহন্তু : এমনে পুৰঞ্জনো স্বামীক বশ্য কৰি আনন্দ কৰিল ; ৰাজ্যায়ো পত্নীৰ প্ৰীতি কৰি আলিঙ্গন-আলাপে জ্ঞানশূন্য হুয়া কালক বেগক নজানিল । মহিষী সঙ্গে মহামোহে মোহিত হুয়া ঈশ্বৰক পাসবিল ; অনেক পুত্ৰ-পুত্ৰী হৈল ; সবাবে বিবাহ কৰাইলা । এমনে ভাৰাৰ প্ৰীতি কৰাইতে মোহলাপে বদ্ধ হৈল । পণ্ডহিংসা কৰি নানা দ্বেষক যজিল ; একশৰণ লৈয়া হৰিভক্তি নকৰিল । এমনে ৰাজ্য ব্যৰ্থ কৰ্ম্ম কৰি বৃদ্ধ হৈল । (শ্লোক ১—১২)

চণ্ডবেগ নাম গন্ধৰ্বৰ ৰাজা, তাহাক যজ্ঞিবাক আসিল। বাহাব কুড়ি
অধিক সাতশত গন্ধৰ্ব-গন্ধৰ্বী। তাৰা যেখনে পুৰজ্ঞন নগৰক ভাঙিতে লাগিল
তেখনে পঞ্চশিৰ সৰ্পে নিষেধ কৰিল; এমনে একেলায়ে অনেক সমে শত
বৎসৰ যুদ্ধ কৰিল। পাছে সৰ্পৰ বল খীণ দেখি পুৰজ্ঞন ৰাজা চিন্তা কৰিল।
তথাপি স্ত্রীজিত হয় ৰাজ-সুখত থাকি ভয়ক নজানিল, কালকণ্ঠ্যো পত্তিক
ইচ্ছায়ে তিনি লোক ফুৰি আপুনাৰ দুৰ্ভগ্য দোষে বৰ নপায়ে। পাছে মোক
লাগ পায় বৰিল, পাছে ময়ো নিৰাকৰণ কৰিলে ক্ৰোধ কৰি বোলে, তোমাৰ
গৃহবাস নহোক বুলি মোক শাপ দিলা; পাছে মোৰ বাক্যে যৱনপতি ভয়
নাম ৰাজ্যক বৰিল; সিয়ো লোকৰ নাশ ইচ্ছায়ে ভগিনী বুলিয়া উপায় কহে;
হে জৰা; কহিয়া বৰিলে তোক কেহো স্বীকাৰ নকৰে; এতেকে নজনায়া
বৰ; তেৱেমে সকল লোকে তোৰ পতি হৈব। মোৰ যৱন-সেনা লগতে
লৈয়া যাব। প্রজ্ঞাৰ ভায়ে তোৰ সহায় হৈবেক। ময়ো ভাইব সেনাসমে
লোকত ফুৰিবোণ্ডু। (শ্লোক ১৩—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে সপ্তবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, দেখ। হৰিভক্তি বিনে পুৰজ্ঞনৰ আয়ু ব্যৰ্থে গৈলা।
এতেকে আয়ুক সাফল কৰি সদায়ে আনন্দে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : হৰিভক্তিবিশ্বীনানামায়ুৰ্য্যতি নিবৰ্থকং।

কুকতাং তন্ত্ৰ সকলং সদা গোৱিন্দকীৰ্ত্তনং ॥

—

অষ্টাবিংশ অধ্যায়

ভক্তিবলে পুৰঞ্জনৰ মুক্তি

কথা : আঠাইশ অধ্যায়ে পুৰঞ্জন ৰাজা মৰণ সময়ত জীৱ চিন্তি জী হৈলৈও ভক্তিবলে মুক্তি কহিবা। নাৰদে কহন্তু, পাছে ভয় ৰাজাৰ সেনায়ে পুৰঞ্জনৰ নগৰ নিৰোধিল, কালকণ্ঠায়ে নগৰত পশি ভোগ কৰিল, যৱনসৱো দ্বাৰে দ্বাৰে অপ কৰিল, তাক দেখি পুৰঞ্জন আকুল হয়। মহা চিন্তা কৰি নগৰ এবিৰাক ইচ্ছা কৰিল। (শ্লোক ১—১২)

পাছে প্ৰজাৰ আসি সকল নগৰ দাহ কৰিল, তেৱে পুৰঞ্জন মহাতাপ পায়। ভাৰ্য্যাব গুণক স্তম্ভি প্ৰাণ এবিলা। তাক দূতসৱে বান্ধি যমলোক নিল, পথত যন্তৰ পশুসৱে ক্ৰোধে কুঠাৰ ধৰি কাটিল, অনেক বৎসৰ নৰকত থাকিয়ো মহাহুঃখ পাইল, মৰণ সময়ত জীৱ চিন্তি মৰিবাব পদে পাছে বিদৰ্ভ ৰাজাৰ ঘৰত জী হৈয়া জাত হৈলা। সেই বৈদৰ্ভী কণ্ঠাক মলয়ধ্বজ নাম ৰাজা বিবাহ কৰিল, তেৱে পুত্ৰাদি জাত হৈল, ভাগ্যবশে সেই মলয়ধ্বজে ভক্তসঙ্গত হৰিসেৱা কচি হৈল, তেৱে শ্ৰৱণাদি সাতবিধ ভক্তি হৈল। পাছে মলয়ধ্বজে পুত্ৰক ৰাজ্য বিভাগি দিয়া লোকতো হৰিভক্তি পছ প্ৰবৰ্ত্তায়া বনক গৈলা, বৈদৰ্ভীয়ে পত্নিকপ গুৰুসেৱা কৰি লগতে গৈলা। তথায়ে মলয়ধ্বজে অনেক কায়-ক্ৰেশ কৰি দেৱৰ বৎসৰে শতক বৎসৰ তপস্তা কৰিয়ো জ্ঞান নপাইলা, পাছে বাসুদেৱত ভক্তি কৰি জ্ঞান লাভি পৰম গতি পাইলা।

(শ্লোক ১৩—৪২)

বৈদৰ্ভীয়ে তাহাঙ্ক গুঞ্জৰা কবিল, পাছে স্বামীক মৰিবার আনি অনেক
বিলাপ কৰি চিতাত পতিৰ দেহ তুলি অগ্নি জ্বালি, অমুগমন কৰিবাক মন
কৰিল। সেইবেলা ভগৱন্তে ব্ৰাহ্মণৰ ৰূপ ধৰি বোলন্ত : হে মহাসতী,
তুমি কোন, কাক লাগি শোক কৰা, মোক চিনা কি নিচিনা, তুমি মোক
পাসৰিয়া বিষয়-ভোগ ইচ্ছায়ে এতেক দুঃখ পাইলা, তুমি-আমি দুয়ো একে
ব্ৰহ্ম, বিবেকীসৱে আমাৰ কিছো ভেদ নেদেখে। নাৰদে কহন্ত, জ্ঞান বাক্সা,
এমনে ঈশ্বৰ উপদেশে জীৱ মুক্ত হৈলা। ই পুত্ৰ পৰমার্থ আত্মবিচাৰ কথা,
মঞি বাক্স-কথাছলে পৰোক্ষ বাদে কহিলো। যাতো ভগৱন্ত পৰোক্ষ কথাত
শ্ৰীতি হোৱন্ত ॥ (শ্লোক ৪৩—৬৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায় চতুৰ্থস্কন্ধে অষ্টাবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসৱ, দেখ। নজানিয়া হৰিভক্তি কৰিলেয়ো আপুনি
পৰমেশ্বৰে জ্ঞান দেন্ত। এতেকে সদায়ে হৰিভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল
হৰি।

শ্লোক : অজ্ঞানজপাদাজ্ঞ ডঙ্কতে যো জনো হৰিঃ ।

তস্মৈ দদাতি সজ্ঞানং ইত্যষ্টাবিংশকে স্থিতং ॥

—

উনত্রিংশ অধ্যায়

হবিভক্তি উপদেশ

কথা : উনত্রিংশ অধ্যায়ে পৰোক্ষার্থ প্রপঞ্চি হবিভক্তি উপদেশ দিবা ।
প্রাচীনবহি পুছন্ত : হে মহামুনি, তোমাৰ বাক্যক মঞি ভালমতে বুঝিলো, যাতে বিবেকীসৱে আক জানন্ত । এতেকে মঞি কৰ্ম্মমূঢ়ো, যেমনে জানিবো তেমনে কহিয়োক । নাৰদে কহন্ত, জানা ৰাজা, জীৱ পুৰুষকে পুৰঞ্জন বুঝিবা, যাতে আপুনাৰ কৰ্ম্মে অনেক দেহ জাত কৰাইছে । অবিজ্ঞাত নাম ঈশ্বৰক জানিবা, যাতে তাহাৰ কেহো নজানি । যেখনে জীৱে সকল ভোগক ইচ্ছা কৰিল, তেখনে মনুষ্য শৰীৰক ভাল বুলি মানিলেক । বুদ্ধিকে জ্ঞী বুলি মানিবা, যাক পায়ো জীৱে বিষয়-ভোগ কৰিল । ইন্দ্রিয়গণক সখি বুলি, পঞ্চ-প্রাণক সৰ্প বুলি, দেহকে নগৰ বুলি, চক্ষু-কৰ্ণ-মুখ-নাসা-পায়ু-উপস্থকে নৱদ্বাৰ বুলি, স্বপ্নদেহক ৰথ বুলি, পঞ্চ ইন্দ্রিয়ক অশ্ব বুলি, বিষয়-ভোগক যুগয়া বুলি, কালক চণ্ডবেগ বুলি, দিন-ৰাত্ৰিক গন্ধৰ্ব্ব বুলি, জৰা অৱস্থাকে কালকণ্ঠা বুলি, মৃত্যুকে ভয় বুলি, অবিজ্ঞাদিক বৰন-সেনা বুলি, মাৰক জ্বৰকে প্ৰজ্জাৰ বুলি । এমনে পৰোক্ষ অৰ্থক ব্যাখ্যা কৰি সকল কথাৰ তাৎপৰ্য্য কহন্ত । জানা ৰাজা, এহুমতে হবিবিমুখ জীৱসৱে সংসাৰত নানা তাপ পায়, নানা কৰ্ম্ম কৰি গুণৰ অনুৰূপে স্বৰ্গ-মৰ্ত্য-নৰকক যাই, দেৱ-মনুষ্য-পশু-পক্ষীয়ো হৱে, জ্ঞী-পুৰুষ-নপুংসকো হয় । দৈৱবশে সকল ঠাই সুখ-দুঃখ পাৱে । কৰ্ম্মত কদাচিতো দুঃখ হুওচে । এতেকে জীৱৰ দুঃখময় সংসাৰ হয়াকে ।

ঈশ্বৰ ভক্তিসে সি হুঃখ গুচে । ভগৱন্তৰ ভক্তি কৰিলে আপুনি জ্ঞান বৈবাগ্য হয় । সেই ভক্তিয়ো ঈশ্বৰ কথাক আশ্ৰয় কৰি আছে । এতেকে শ্ৰদ্ধায়ে কথা শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰিলে, অচিৰ কালতে মহাকল হৰিভক্তি হয় । বুলিবা কোন ঠাই শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰিব । তাক শুনা, যথাত হৰিগুণত ব্যাখ্যিত সাধুসৰ থাকে, তথায়ে কৃষ্ণকথা-নদী চৌভিতি বহে । তাক যি গাঢ় কৰ্ণে শান কৰে, তাক ক্ষুধা-তৃষ্ণা, ভয়-শোক-মোহে নোচোৱে । সাধুসঙ্গ বিনে গৃহত থাকি হৰিকথা শ্ৰৱণত আলম্ভাদি ধৰে, তেৱে কৃষ্ণকথা অমৃতত বতি নপৰে । ভগৱন্তৰ অন্তৰ্গত বিনে ব্ৰহ্মাদি বেদ-বাদীসত্তো কৰ্ম্মনিষ্ঠ হয় ভগৱন্তক নজানন্ত । যদি বোলা তেৱে কোনে জানিবেক, তাত শুনা । যেখনে পুৰুষে ভগৱন্তক সৰ্ব্ব কৰ্ম্মকৰ্ত্তা বুলি মানে, তেখন তাহান অহুগ্ৰহে লৌকিক বৈদিক কৰ্ম্মত পুৰুষাৰ্থ বৃদ্ধি নকৰিব । অজ্ঞানী সৱে বেদক কৰ্ম্মপৰ কৰি কহে, যাতো বেদ তাৎপৰ্য্য ভগৱন্তক নজানে, তঞি পুহু মহামৰ্থ, যাতো সকল পুৰুষী কুশে ঢাকি, অনেক পশুহিংসা কৰি মঞি মহাধৰ্ম্মী হেন অহঙ্কাৰ কৰম । তাকসে কৰ্ম্ম বুলি, যাত সৰ্ব্বাত্মা হৰি তুষ্ট হন্ত । তাকে বিছা বুলি, যাত সৰ্ব্বাত্মা হন্তে হৰিত মতি হয় যাতো হৰিৰ অভয় চৰণ শৰণে লোকৰ কুশল হয়, আক যিজনে জানে তাকে পণ্ডিত বুলি, সেই হৰিকণ গুৰু । এতেক কথা কহিলেয়ো ৰাজাৰ পুত্ৰাগমন অপেক্ষা দেখি, তেখনে গৃহৰ বাৰ কৰিবাক লাগি গৃহকথা কহন্ত । হে ৰাজা ; তঞি স্ত্ৰী বনৰ মধ্যত কালশৰে বিদ্ধ আপুনাৰ হৰিণ সম দেখ, গৃহাশ্ৰম এড় ; কৃষ্ণকথা হুন্তন, কায়-বাক্য-মনে হৰিত শৰণ পশ । প্ৰাচীনবৰ্হি বোলয়, হে মহামুনি, তোমাৰ বাক্য শুনি মোৰ সকল সংশয় গুচিল ; আক মোৰ কৰ্ম্মী গুৰুসৱে নজানে । এতেকে পুহু প্ৰশ্ন কৰো, ইদেহে কৰ্ম্ম কৰি কেমনে আন দেহে ভোগ কৰে । কৰ্ম্মো তেখনে নাশ হয় কেমনে পুহু প্ৰকাশ কৰে ; আক মোত কহিয়োক । নাৰদে কহন্ত, জানা ৰাজা, স্থল দেহ নাশ হৈলেয়ো লিঙ্গ দেহৰ নাশ নাই । এতেকে কিছো বিবোধ নাই । যেমনে ইন্দ্ৰিয়ৰ বৃত্তিয়ে চিন্তক অনুমান কৰে, তেমনে চিন্তৰ বৃত্তিয়ে পূৰ্ব্বকৰ্ম্ম লখি । মনেসে জানিবা সংসাৰৰ কাৰণ । এতেকে তাক নিবৃত্তিৰ অৰ্থে সৰ্ব্বভাৱে হৰিক ভজা । (শ্লোক ৩৭—৭৯)

মৈত্ৰেয়ে কহন্ত, এমনে নাৰদে ৰাজাত পৰম তত্ত্ব কহি ব্ৰহ্মলোক গৈলা । ৰাজায়ে মন্ত্ৰীৰ আগত পুত্ৰক ৰাজা পাতিবা বুলি কপিলশ্ৰমক গৈলা । তথায়ে একাগ্ৰমনে গৌৰিন্দৰ চৰণ ভজি তাহাকে পাইলা । এই কথা যি

আদৰে অৱশ-কীৰ্ত্তন কৰে সি কৰ্মবন্ধ এড়াই ভগৱন্তক পায়ৈ ।

(শ্লোক ৮০—৮৫)

ঐভাগৱতকথায়াং চতুৰ্থস্কন্ধে উনত্রিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদসৱ, দেখ । যথাত হৰিগুণলক বৈকুণ্ঠসৱ থাকে, তথায়ে কৃষ্ণকথা শুনি ভণি মহাকল ভক্তি সাধা । ইদানিক নিবন্তবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যস্মিন্ কৃষ্ণকথালুকা বৰ্ত্তন্তে ভগৱৎপ্ৰিয়াঃ ।

শ্ৰদ্ধা গীত্বা হৰিষশঃ তস্মিন্ ভক্তিং সমশ্নুতে ॥

ত্ৰিংশ অধ্যায়

প্ৰচেতাসৱৰ বৰপ্ৰাপ্তি

কথা : ত্ৰিংশ অধ্যায়ে প্ৰচেতাসৱৰ সৈম্বৰক দেখি বৰ লজ্জিবা । মৈত্ৰেয়ে কহন্ত : প্ৰচেতাসৱো পিতৃৰ বাক্যে সাগৰৰ মধ্যত কজ্জগীতা পঢ়ি হৰিক আৰাধন কৰিল । অযুত বৰ্ষ অন্তে ভগৱন্ত তুষ্ট হৱা গৰুড়ৰ স্কন্ধে দেখা দিলা । মেঘপ্ৰাণ পীতবাস অষ্টভুজ মূৰ্ত্তিয়ে গন্তীৰ বাক্যে বোলন্ত । হে ৰাজপুত্ৰসৱ, তোৰাব সৌহৃদ্যভাৱে মঞি তুষ্ট হৈলো, পিতৃবো বাক্য কৰিছা, এতেকে তোৰাব কীৰ্ত্তিয়ে সকল লোককে ব্যাপিব । (শ্লোক ১—১২)

প্ৰয়োচা অপ্সৰাত জাতকণ্ঠ ঋষিৰ পুত্ৰীক বৃক্ষসৱে বন্ধা কৰিছা ; চল্লো অযুত পান কৰাইছা । সেই কন্তাক তোৰাসৱে বিবাহ কৰা, তাহাত ব্ৰহ্মাৰ সমান এক পুত্ৰ হৈবা, যাৰ সন্তানে তিনিও লোক জুৰিবা । তোৰায়ো দেৱ

বৎসৰে সহস্ৰ সহস্ৰ বৎসৰ দিব্যভোগ ভুঞ্জিবা, পাছে মোৰ একান্ত ভক্তিয়ে গৃহত
বিৰক্তি হয়। মোৰ লোক পাইবা । গৃহত থাকিয়ো মোৰ কথা শুনি। গৃহে
বন্ধ নকৰে, যাতো কথাৰ দ্বাৰে মঞি হৃদয়ত নিত্য প্ৰকাশ হওঁ । ভগৱন্ত
এহি বাক্য শুনি প্ৰচেতাসৰো অজ্ঞানি কৰি স্তুতি বোলন্তু : হে ক্ৰেশনাশন,
উদাৰগুণ, শুদ্ধ-শাস্ত, হৰিকৃষ্ণ, কমলনাভ, কমলমালী, কমলপাদ, কমলেশ্বৰ,
তোমাক প্ৰণাম কৰো । তুমি আমাৰ হৃদয়ত থাকি সকল বাঞ্ছিত জানা,
তথাপি এক বৰ খোজো, যেমনে ভ্ৰমৰে মুখে পাৰিজাত পুষ্প পায়। আন পুষ্পত
বতি নকৰে, তেমনে তোমাৰ চৰণ-মূল পায়। আন কিবা বাঞ্ছা কৰিবো ।

(শ্লোক ১৩—৩২)

যাৱে আমি মায়ায়ে মোহিত হয়। কৰ্মফলে সংসাৰত ক্লৰো, তাৱে জন্মে
জন্মে তোমাৰ ভকতৰ সঙ্গ হোঁক । যাতো ভক্তৰ কিঞ্চিৎ সঙ্গকো স্বৰ্গ-মৰ্ত্যে
মোক্ষমুখকো তুল্য নেদেখো, যাতো তোমাৰ অমৃতকথা কহে, যাত তৃষ্ণা বৈভৱ
নাই, যাত তুমি প্ৰকাশ হোৱা । হেন ভক্তৰ সঙ্গে সংসাৰ ভিতৰে কেনে
আনন্দ কৰাইব, আমি পুহু তোমাৰ ভক্ত মহেশ্বৰ সঙ্গে তোমাক পায়ছি ;
হে পৰমপুৰুষ ভগৱন্ত বাহুদেৱ, তোমাক পুহু প্ৰণাম কৰো । প্ৰচেতাসৰে
এহি স্তুতি কৰিলে, ভক্তবৎসল ভগৱন্ত তাৰাৰ বাঞ্ছিত পুৰি বৈকুণ্ঠক গৈলা ।
তাৰায়ো জলৰ পৰা উঠি বৃক্ষব্যাপ্ত পৃথিবী দেখি ক্ৰোধ কৰিলা । যাত প্ৰাচীন-
বহি বনক গৈলে বাজা বিনে প্ৰজা উচ্ছন্ন হৈয়াছে । বৃক্ষ-শূণ্য পৃথিবী কৰিবাক
প্ৰতি মুখ হস্তে অগ্নি-বায়ু শ্ৰজিলা । বৃক্ষ ছন্ন দেখি ব্ৰহ্মা আসি প্ৰবোধ কৰি
নিবাৰিলা । অৱশেষ বৃক্ষসৰে ভৌত হয়। বাক্ষি কণাক দিলা, তাৰায়ো
ব্ৰহ্মাৰ বাক্যে বাক্ষিক বিবাহ কৰিলা । যাত শিৱৰ অৱন্তাত হত ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ
দক্ষ জাত হৈলা । দক্ষো ঈশ্বৰৰ আজ্ঞায়ে চাক্ষুষ মনুষ্যৰত অনেক প্ৰজা
শ্ৰজিলা । (শ্লোক ৩৩—৫১)

হে শিষ্টসৱ, দেখ । দশ প্ৰচেতা ভগৱন্ত লাগ পায়। সাধুসঙ্গ খুজিলা ।
আক জানি তোৰায়ো সাধুসঙ্গ লৈয়া নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যতঃ প্ৰচেতসোহ্যচন্ সাধুসঙ্গ জনাৰ্দ্দিনং ।

অতো নৃভিৰ্গৃহং সঙ্গঃ প্ৰাৰ্থ্যঃ ত্ৰিংশে নিকপিভং ।

একত্রিংশ অধ্যায়

নাৰদৰ উপদেশে দশ প্ৰচেষ্টাৰ মুক্তি

কথা : একত্রিংশ অধ্যায়ে নাৰদৰ উপদেশে দশ প্ৰচেষ্টাৰ মুক্তি কহিবা ।
মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : পাছে প্ৰচেষ্টাসৰ ভগৱন্তৰ বচন শ্ৰুত্বি ভোগত বিবস্ত্ৰ হুয়া
পুত্ৰত ভাৰ্যা, ৰাজ্য সমপিয়া গৃহৰ ববাইলা, পশ্চিম দিশত সাগৰ তীৰত সত্ৰ
পাতি ৰহিলা, তাক কৃপায়ে নাৰদ আসিলা । তাৰায়ো নাৰদক দেখি উঠিয়া
প্ৰণাম পূজা কৰি প্ৰশ্ন কৰন্তু : হে দেৱঋষি, তোমাৰ দৰশনে আমাৰ পৰম
আনন্দ হৈল, যাতো তুমি লোকৰ মুক্তিৰ অৰ্থে ফুৰা, আমাত হৰে-হৰিয়ো
যি জ্ঞান কহিছা, সি জ্ঞানক আমি গৃহৰ আসক্তিয়ে পাসৰিলো । আৱে তুমি
সেই জ্ঞান কহা, যাক জ্ঞানি অনায়াসে সংসাৰ তৰিবো । (শ্লোক ১ -৭)

নাৰদে কহন্তু : যাত হন্তে হৰিসেৱা সিকে তাকেসে কৰ্ম্ম বুলি ।
এতেকে তোৰায়ো হৰিসেৱা নকৰি সকল জন্ম-কৰ্ম্ম ব্যৰ্থ কৰিলা, যাতো হৰিৰ
প্ৰীতি হৈলসে সকল কৰ্ম্মৰ ফল সিকে, অগুণা পুণ্য সৰে ব্যৰ্থ হয়, যেন বৃক্ষমূল
নিষেচনে নিশেষ শাখাদি তৃপ্তি হয়, প্ৰাণৰ আহাৰে যেন ইন্দ্ৰিয়ৰ তৃপ্তি,
তেমনে হৰিসেৱা হৈল সকল দেৱৰে তৃপ্তি হয়, পৃথকে পৃথকে কৰিলে কাৰো
নয় । যাতো হৰিসে সবাৰে মূল । এতেকে তোৰা সদায় হৰিক মাত্ৰ ভজা,
তেৱে হৰি হৃদয়ৰ মুগুচিবা । ভক্তৰো এমন হৰি বশ্য হন্ত, অভক্তৰ পুণ্য পূজা
নলন্ত, যাতো তাৰা খনাদি মদে বৈষ্ণৱকো নিন্দা কৰে, ভগৱন্ত পুণ্য একান্ত
ভক্তৰ বশ্য হন্ত, সকামী ভাৰ্যা ৰাজ্য দেৱসৱকো আদৰ নকৰন্ত । এমন
কৃপালু ভগৱন্তক কোনমু পুৰুষে নভজিব । (শ্লোক ৭—২২)

মৈত্ৰেয়ে কহন্তু : নাৰদ ঋষি প্ৰচেতাসৱৰ এহি কথা কহি ঋষ-চৰিত্ৰো
কহি ব্ৰহ্মলোক গৈলা । তাৰায়ো নাৰদৰ মুখে হৰিযশ শুনি হৰিচৰণ চিন্তি
পৰম গতি পাইলা । জানা বিহুৰ, তোমাৰ প্ৰশ্ন মন্ত্ৰ, উত্তানপাদ ৰাজ্য ৰংশো
কহিলো । আৰে প্ৰিয়ব্ৰতৰ চৰিত্ৰ শুনা । যি প্ৰথমে নাৰদৰ মুখে আত্মজ্ঞান
পায়৷ ৰাজ্যভোগ কৰি পুত্ৰ পৰমেশ্বৰক পাইলা । শুকে কহন্তু : জানা ৰাজ্য,
এমনে বিহুৰে মৈত্ৰেয়ৰ মুখে হৰিকথা শুনি পৰম ভক্তিমন্ত্ৰ শুনা হৃদয়ত হৰিচৰণ
চিন্তি মুনিৰ চৰণ শিৰত ধৰি বোলন্তু, হে মহাঋষি, তুমি মোক কৃপায়ে সংসাৰ
পাৰ দেখাই হৰিক জানাইলা । এহি বুলি মুনিক দণ্ডৱতে প্ৰদক্ষিণ কৰি
জ্ঞাতিসৱ দেখিতে ইছায়ে হস্তিনাপুৰক গৈলা । (শ্লোক ২০—৩১)

শ্ৰীভাগৱতকথায় চতুৰ্থস্কন্ধে একত্ৰিংশোহধ্যায়ঃ ।

চতুৰ্থস্কন্ধৰ কথা এহিমনে সমাপত হৈল । হে সাধুসৱ দেখ । হৰিসেৱা
বিনে সকল জন্ম-কৰ্ম ব্যৰ্থ হয় । আক জানি সদায়ে হৰিসেৱা কৰা । ময়ো
মাৰে মাৰে তোৰাক যি কিছো উপদেশ দিছো, সিয়ো উপদেশ ছলে আপুনাৰ
বুদ্ধিৰ নিছয়েসে জিজ্ঞাসা কৰিলো । আক জানি মোক নিন্দা নকৰি সদায়ে
কৃষ্ণপাদপদ্ম ভজা, তেৰে অৱশ্যে পৰম গতি পাইবা । হে কৃষ্ণ, মোৰ ইষ্টদেৱ,
তোমাৰ চৰণত কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো । যেমনে তোমাৰ কথাত কৰ্ণ-বাক্য-
মন ৰহে, তেমনে মোক দায়া কৰা । আক লাগি বৈষ্ণৱসৱকো মিনতি
কৰিয়া প্ৰাৰ্থনা কৰো । আৰে সৰ্বজনে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : হৰিসেৱাং বিনা জন্ম-কৰ্মাদি বিফলং যতঃ ।

অতঃ কৃষ্ণপদাস্তোজ-সেৱা কাৰ্য্য্য নৃভিঃ সদা ।

প্ৰণম্য কৃষ্ণমিষ্টং তং সংযাচে আশিষঃ সদা ।

অৱণং কৌৰ্ত্তনং ধ্যানং কৰ্ম্মবাঙ্ৰমনঃ সাকচিঃ ।

চতুৰ্থাৰ্থ-কথাহেবা স্তুসংক্ষেপাক্ষৰাৱিভা ।

নিশ্চিন্তা কৰিবহেন বৈষ্ণৱপ্ৰিয়কাৰিণী ।

বন্দে দামোদৰং দেৱং দীনহীনৈকবল্লভ ।

যং প্ৰসাদেন মে বুদ্ধিঃ কথা কৰ্ত্তুং প্ৰৱৰ্ত্তিতা ।

সমাপ্তেয়ং চতুৰ্থস্কন্ধকথা ।

শ্ৰীকৃষ্ণায় নমঃ ॥ গোবিন্দায় নমঃ ॥ শ্ৰীদামোদৰায় নমঃ ॥

পঞ্চম স্কন্ধ

প্রথম অধ্যায়

শ্লোক : যংপাদমুজ্জ শাস্ত্রযোজিতজলাজ্জাতা নদী জাহরৌ
যন্মামানি চ কীৰ্ত্তিতানি মনুজ্ঞে যং ভক্তবৃন্দানিব ।
পাপং স্তুতি পুণস্তি চিত্তমচিৰাং হিন্দন্ত্যবিদ্যাবিতঃ ।
তস্মৈ ত্ৰীপুৰুষোত্তমায় হৰয়ে কৃষ্ণায় নিত্যং নমঃ ॥

কথা : যাৰ পাদদোকে জগতৰে পাপ হৰে, যাৰ নামে মনকো নিৰ্মল
কৰে, যাৰ ভক্তসৰে সংসাৰ বিনাশে, সেই ভগৱন্ত কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰো। পঞ্চম
স্কন্ধত চৰিশ অধ্যায়ে লোকৰ গৃহত স্থিতি কহিবা। তাত প্ৰথম অধ্যায়ে
প্ৰিয়ব্ৰতৰ চৰিত্ৰ কহিবন্ত। পৰীক্ষিত ৰাজা শুকত ৩৭ কবন্ত : হে
মহামুনি, প্ৰিয়ব্ৰত পৰম ভাগৱত হুয়া কেনে গৃহত ৰতি কৰিলা। যাতে
মহন্তসৱৰ কদাচিতো ৰতি নঘটে। যাত থাকিলে কৰ্ম্মবন্ধ সংসাৰ হয়।
গৃহাসক্ত হুয়ো কেমনে পুহু পৰম গতি পাইলা, আক মোত কহিয়োক।
শুকে কহন্ত : জানা ৰাজা, তুমি ভাল বুলিলা, হৰিব একান্ত ভক্তসৰে
কদাচিতো গৃহত প্ৰীতি নকৰন্ত ; বিনিবশেষে প্ৰবৰ্ত্তন্ত ; পুহু ভক্তিৰ বলে
গৃহক এৰিয়া হৰিক ভজন্ত। প্ৰিয়ব্ৰতৰ পুহু ব্ৰহ্মাৰ আজ্ঞায়ে বিয়ো হৈল।
তাক কহ, সাৱধানে শুনা। মনুৰ পুত্ৰ প্ৰিয়ব্ৰত ; প্ৰথমে বিষ্ণুভক্ত, উদাসীন
হুয়া মন্দৰাচলত সত্ৰ পাতি নাৰদৰ উপদেশ শুনি আহন্ত ; তাহান যোগ্য গুণগণ

দেখি স্বায়ম্ভুৱ মনু যেখন ৰাজ্য পাতিবে খোজন্ত, তাক প্ৰিয়ব্ৰতে ইহা নকবন্ত ।
 তেখনে ব্ৰহ্মা তাক জানি হংসযানে আসিলা । ব্ৰহ্মাক দেখি নাৰদ-ঋষি মনু
 প্ৰিয়ব্ৰত সহিতে উঠিয়া সতকাৰ কৰিলা । ব্ৰহ্মায়ে লোকক কৃপায়ে হান্ত
 কৰি বোলন্ত ; হে বাপু প্ৰিয়ব্ৰত, মোৰ মুখে ভগৱন্তে তোমাক আজ্ঞা কৰন্ত ।
 তাক তঞি অশ্ৰয়া কৰিতে যোগ্য নহ । যাতো তোৰ গুৰু পিতৃ আমিয়ে
 তাহান আজ্ঞা কৰেঞি । যাৰ কাৰ্য্যক কেঞে নিবাৰিতে নপাৰে । যাৰ
 বেদজড়ি জগত বন্দী হুৱাছে । তঞিয়ে তাহান চৰণ সেৱা কৰি ইন্দ্ৰিয়-শত্ৰুক
 জিনিহুস । এতেকে তাহান আজ্ঞা পালি ৰাজ্য-ভোগ কৰ । পাছে বৈবাগ্য
 কৰি হৰিক ভজ । (শ্লোক ১—১২)

গুকে কহন্ত : প্ৰিয়ব্ৰতে ব্ৰহ্মাৰ আজ্ঞাকে বহুমান কৰি ধৰিল ।
 ব্ৰহ্মায়ে হৰিক চিহ্নিত ব্ৰহ্মলোক গৈলা । মনুষ্যে নাৰদৰ অনুমতি লৈয়া
 পুত্ৰক ৰাজ্য পাতি বিষয়-বিষক এৰিলা । প্ৰিয়ব্ৰতে ঈশ্বৰ ইচ্ছায়ে ৰাজ্য
 হৈয়া পৃথিবী পালিলা । বিশ্বকৰ্ম্মাৰ ছহিতা বহিগ্নতীক বিবাহ কৰিলা ;
 তাহান দশ পুত্ৰ, এক কন্যা জাত হৈলা । তাৰ মধ্যতে তিনি পুত্ৰ ব্ৰহ্মচাৰী
 হৈয়া হৰিভক্তি কৰি পৰম গতি পাইলা । এমনে ৰাজ্য এঘাৰ অৰ্ব্বুদ বৎসৰ
 ৰাজ্যভোগ কৰিলা, ধনুৰ টকাৰে শত্ৰুসৰ জিনিলা ; ৰাত্ৰিৰ লোপ কৰি
 জ্যোতিৰ্ম্ময় ৰথত সাতদিন সাতপাক ফুৰিলা ; তাক ব্ৰহ্মা নিবাৰিলা, সেই
 ৰথচক্ৰ ঘাৱে মথ্যে মথ্যে সাত দ্বীপ সাত সাগৰ হৈলা । তাৰ নাম শুনা ;
 জম্বু, প্লক্ষ, শাল্মলী, কুশ, ক্ৰৌঞ্চ, শাক, পুষ্কৰ এহি সাত দ্বীপ । লৱণ, ইক্ষু,
 সুৰা, সপি, দধি, দুগ্ধ, জল এহি সাত সাগৰ, সেই সাত দ্বীপত অগ্নীত্ৰ আদি
 সাত পুত্ৰক ৰাজ্য পাতিলা, উৰ্জ্জয়তী কন্যাকে গুত্ৰক দিলা, যাত দেৱযানী
 নাম কন্যা হৈলা । (শ্লোক ২০—৩৫)

পাছে ৰাজ্য আপুনাৰ পৰম বিষয়ী দেখি অনেক ধিকাৰ কৰিলা ।
 ভগৱন্তৰ প্ৰসাদে ভাৰ্য্যাসমে সকল সম্পত্তি এৰি পুত্ৰ নাৰদৰ সঙ্গ লৈয়া হৰিভক্তি
 কৰিলা । তাহান প্ৰসিদ্ধ কৰ্ম্মক সৰ্বলোকে পাইলা । ঈশ্বৰ বিনে প্ৰিয়ব্ৰতৰ
 কৰ্ম্মক কোনে কৰিতে পাৰে । যাৰ প্ৰকাশে ৰাত্ৰিকো দিন কৰিছে ।
 যিসকল মুখক নৰকতুল্য দেখি বৈষ্ণৱত শ্ৰীতি কৰিলা । জানা ৰাজ্য, হৰিৰ
 একান্ত ভক্তৰ এমন চৰিত্ৰ চিত্ৰ নহে । যাতো যাৰ নাম লৈয়া চণ্ডালো
 সঙ্গাৰ ভবে । (শ্লোক ৩৬—৪১)

শ্ৰী ভাগৱতকথায়ঃ কৱিবদ্ধকথায়ঃ পঞ্চমস্কন্ধে প্ৰথমোঃধ্যায়ঃ ।

হে লোকসকল, দেখ। এই কথাতে ভগবন্তৰ ভক্তৰ মহিমা দেখি সদায়ে
তাহান চৰণত ভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : আলোক্য ভগবন্ত-ভক্তমাহাত্ম্যমুত্তমং ।
শ্রিয়ত-চৰিত্রোক্তো ভক্তো নন্দনন্দনম্ ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

আগ্নীশ্বৰ চৰিত্র

কথা : দ্বিতীয় অধ্যায়ে আগ্নীশ্বৰ চৰিত্র কহিবা। শুক কহন্ত :
এমনে পিতৃ ৰাজ্যত নিবৃতি হৈলে, আগ্নীশ্ব ৰাজ্য জয়দ্বীপ নিবাসী শ্ৰদ্ধাক
পুত্ৰৱতে প্ৰতিপাল কৰিলা। কদাচিত্তু কামে মন্দৰ জ্বলিত ব্ৰহ্মাক আৰাধনা
কৰিলা। তাক জানি ব্ৰহ্মা পূৰ্বচিন্তি নাম অগ্নীশ্বাক পঠাই দিলা, অগ্নীশ্বায়ে
তাহান পৰম বম্য আশ্ৰমক আসিলা। আগ্নীশ্বো তাহান নৃপৰ ধৰ্ম্মি শুনি,
চক্ষু মেৰি দিব্য অগ্নীশ্বা দেখি, কামৰ বশ্য হুৱা জড় হেন বোলন্ত : হে
মহামুনি, কুন তুমি, কি কৰিবে খোজা, কেনে পৰ্বতত কুৰা, অৱশ্যে তুমি
দেৱৰ মায়া হৈবা, তোমাৰ চৰণত দেখো তিষ্ঠিব চটকে বাসা কৰিছে, যাতে
তাহাৰ শৰ্ম্ম শুষ্ক। হৃদয়ত দেখো দুই শৃঙ্গ ধৰিছা, যাৰ অকণপঙ্কজ গন্ধে আশ্ৰমক
শুগন্ধ কৰে। মুখকো সৰোবৰ হেন দেখো, যাত দুই মংগু, ভ্ৰমবসমূহ আছে।
হে তপোধন ! তোমাৰ কপে তপস্বীসকল তপ নাশ কৰে। আক তুমি কি
তপ কৰি পাইলা। আসা, তুমি-আমি এঠাইতে তপ কৰো। এমনে অনেক
বিদগ্ধ বাক্যে তাহাক সন্তোষ কৰিলা। (শ্লোক ১—১৬)

অপ্সৰায়ো তাহান কপ-গুণ-সম্পত্তি দেখি আয়ীত্ৰ সমে অযুতায়ুত
বৎসৰ ভোগ ভুজিলা। পাছে নাভি আদি নৱো পুত্ৰ জাত হৈলে পূৰ্ণচিন্তি
পুত্ৰ ত্ৰল্ললোক গৈলা। ৰাজ্যায়ো তাহান্ মহানুখ মানি কৰ্ম কৰি সেই লোক
পাইলা। নাভি আদি নৱো পুত্ৰ সমান নাম নৱ বৰিষৰ ৰাজ্য হৈলা। মেকৰ
হুহিতা মেক দেবী আদি নৱ কথা বিবাহ কৰিলা। (শ্লোক ১৭—২০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ পঞ্চমস্কন্ধে দ্বিতীয়োহধ্যায়ঃ ।

হে পুৰুষসৱ, দেখ। কামুকক হান্য় কৰি সে শুকে ই কথা কহিলা।
এতেকে ত্ৰীত অত্যন্ত আসক্তি নকৰি ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : দ্বিতীয়ে আয়ীত্ৰ-চৰিত্ৰবৰ্ণনেনৈব কামিনাং ।

চৰিত্ৰং হসিতং সন্ত্ৰিৰতন্তং ত্যাগ ঈৰিতঃ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

নাভিৰ চৰিত্ৰ

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে নাভিৰ চৰিত্ৰ কহিবা। শুকে কহন্তু :
নাভিয়ো পুত্ৰকামে মেকদেবী ভাৰ্যা সমে ভগৱন্তক যজ্ঞে যজিলা। সেই যজ্ঞত
ভক্ত-বৎসল ভগৱন্ত ভক্তৰ বাঞ্ছিত পুৰিবাৰ লাগি মনোহৰ ৰূপে দেখা দিলা।
তাহান পৰম সুন্দৰ চতুৰ্ভুজ, পীতবসন, শ্ৰীবৎসাদিন্ত কপ দেখি যজ্ঞমান-
পুৰোহিতসৱে পৰম আদৰে উঠিয়া নমস্কাৰ, পূজা কৰি স্তুতি বোলন্তু : হে
ভগৱন্ত, তুমি আমাৰ পূজা লৈবাৰ যোগ্য হৱা। যাতো ভোমাক আমি
প্ৰণাম কৰো। আমাক সাধুলৱে এইমান শিক্ষা দিছা, ভোমাৰ গুণ-কথন বিনে

কুনে স্বৰূপ জানিতে পাবে। ভক্তৰ স্তুতি-নতি, পত্ৰ-পুষ্প, কল-জলডে তুমি
তুষ্ট হৱা। (শ্লোক ১—৬)

অভক্তৰ অনেক সম্ভাৱকো নলৱা, নানান তাপতো মৰণ সময়তো তোমাৰ
নাম যেমনে আমাৰ মুখত আসে। এই নাতি ৰাজা মায়ায়ে মোহিত হয়।
তোমাৰ সমান পুত্ৰক আশায়ে উপাসা কৰিছে। এই কাৰ্য্যে তোমাক আমি
আহ্বান কৰিলো। আমাৰ ই দোষ ক্ষমা কৰিবা। তাৰাৰ এহি স্তুতি শুনি
ভগৱন্তে বোলন্ত : হে ঋষিসৱ, তোৰা মোৰ পৰম দুৰ্জীভ বৰক প্ৰাৰ্থিলা।
মোৰ পুত্ৰ আন সম নাই, তোৰাৰ বাক্য কেমনে মিছা হৈবেক, যাতো ব্ৰাহ্মণ-
সৱ আমাৰ মুখ। এতেকে মঞি নাতিৰ গৃহত অংশ-কলায়ে অৱতাৰ হৈবো।
এহি বুলি ভগৱন্ত অস্ত্ৰদান হৈলা। পাছে ভগৱন্ত লোকধৰ্ম্ম দেখাইবাক
প্ৰতি শুদ্ধ-সদ্ব অৱতাৰে মেকদেবীত অৱতাৰ হৈলা। (শ্লোক ৭—২০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং পঞ্চমস্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদসৱ, দেখ। ঋষিসৱো নানা তাপতো মৰণ সময়তো হৰিৰ
নামক প্ৰাৰ্থনা কৰিলা। এতেকে নামক পৰম তত্ত্ব জানি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : নানা তাপেহপি মুনয়ো যাচন্তে নাম মঙ্গলং ।

অতো নাম পৰং তত্ত্বং জ্ঞাত্বা কীৰ্ত্তয় সৰ্বভঃ ।

চতুৰ্থ অধ্যায়

ঋষভ-চৰিত্ৰ

কথা : চতুৰ্থ অধ্যায়ে ঋষভৰ চৰিত্ৰ কহিবা। শুকে কহন্তু : পাছে নাভি-পুত্ৰ ভগৱন্তৰ লক্ষণ দেখি বল-বীৰ্য্য, বিদ্যা-যশ-সম্পত্তিয়ে শ্ৰেষ্ঠ লক্ষি ঋষভ নাম থৈলা। তাক নসহিয়া ইলৈ সেই বৰিষত নববৰিলা। তাক জানি ভগৱন্ত ঋষভদেৱে যোগবলে বৃষ্টি কৰিলা। নাভিয়ো পুত্ৰক লালন-তোলন কৰি পৰম আনন্দ পাইলা। পাছে লোকৰ অল্পভাগ দেখি পুত্ৰক ৰাজ্য পাতি বদৰিকাশ্ৰমক গৈলা। তথায়ে ভক্তি কৰি ভগৱন্তক পাইলা। পাছে ভগৱন্ত ঋষভদেৱে আপুনাৰ বৰিষ কৰ্ম্মক্ষেত্ৰ মানি লোকৰ শিক্ষাৰ অৰ্থে গুৰুৰ গৃহত থাকি শাস্ত্ৰসৰ পঢ়িলা, দক্ষিণা দিয়া গুৰুৰ আজ্ঞায়ে গৃহক আসিলা। ইন্দ্ৰৰ দুহিতা জয়ন্তী কন্যাক বিবাহ কৰিলা। তাহান্তে শতেক পুত্ৰ জাত কৰাইলা, সবাতো শ্ৰেষ্ঠ মহাগুণৱন্ত ভৰত হৈলা, যাৰ নামে ই বৰিষত ভাৰত নাম হৈলা। তান কনিষ্ঠ নৱ কুশাৱৰ্ত্ত আদি নৱ দেশৰ নৱ ৰাজ্য হৈলা। কবি আদি নৱ জন মহাভাগৱত হৈলা ; কনিষ্ঠ একাশী জন কৰ্ম্মকাণ্ডী ব্ৰাহ্মণ হৈলা। (শ্লোক ১—১০)

ভগৱন্ত ঋষভো ধৰ্ম্ম কৰিয়া লোকক নিয়মিলা ; যাতো শ্ৰেষ্ঠ জনে কৰিলেসে আন লোকে কৰে। যন্তপি সবাকো জানা, তথাপি ব্ৰাহ্মণত গুহিসে লোকক শাসন কৰিলা ; শতেক অৰমেধ যজিলা। যাৰ ৰাজ্যব

প্ৰজাসৱে তান গ্ৰীতি বিনে আন কিছো নবাহিল। কদাচিত পৃথিবী কৃষিতে
ব্ৰহ্মাৱৰ্ত্ত দেশত সকল প্ৰজাক শুনায়া পুত্ৰসৱক শিক্ষা দেন্ত। (শ্লোক ১৪-১৯)

ত্ৰীভাগৱতকথায়াং পঞ্চমস্কন্ধে চতুৰ্বোহধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসৱ, দেখ। ঋষভদেৱৰ প্ৰজাসৱে তান গ্ৰীতি বিনে
কিছো বাহা নকবিল। এতেকে তোৰায়ে হবিৰ গ্ৰীতিৰ অৰ্থে ডাকি জয়
হবি বোল হবি।

শ্লোক : ঋষভস্য প্ৰজাঃ সৰ্বা ঋতে তৎ-গ্ৰীতিমবহং ।

ন বাহ্যন্ত কিয়দম্যাস্তম্যন্তং কাৰ্য্যমাদৰাং ॥

পঞ্চম অধ্যায়

ঋষভৰ পুত্ৰক যোগশিক্ষা

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে ঋষভ পুত্ৰক শিক্ষাযোগ চৰ্চা কৰিবা। ঋষভে
বোলন্ত : হে পুত্ৰসৱ, যি বিষয়-সুখ শূকৰ-শৰীৰতো আছে, তাক কৰিবাক
ই মনুষ্য শৰীৰ যোগ্য নহে। কিন্তু হবি-ভক্তি মাত্ৰ কৰিহে, যাত শুদ্ধচিত্ত
হবিভক্তি ব্ৰহ্মসুখ হয়। মহন্ত সেৱাসে যুক্তিৰ দ্বাৰ, স্ত্ৰীৰ সঙ্গীৰ সঙ্গ নবকৰ
দ্বাৰ। মহন্তসৱ সবাতে সমচিত্ত হয়। কাম-ক্ৰোধ-লোভ এড়ি নিতে মোৰ
চৰিত্ৰ মাত্ৰ অৱণ কৰন্ত ; মোত মাত্ৰ সৌহৃদ কৰিহন্ত ; দেহ-গেহাদিতো গ্ৰীতি
নকৰন্ত। যদি হবিভক্তি উপদেশেৰে সংসাৰ নতৰে, তেৱে গুৰু-পিতৃ-মাতৃ-
দেৱতা সৰ্ব্ব নষটে। এতেকে গুৰু-পিতৃ ৰাজাসৱে মোৰ লোকক বি ইচ্ছা
কৰে, তেৱে শিষ্য-পুত্ৰ-প্ৰজাক হবিভক্তি মাত্ৰ উপদেশ দিব। কদাচিতো

কৰ্মত নপ্ৰবৰ্ত্তাইব। সকল জগতত কবি ব্ৰহ্মা, মহেশ বড়, ভাবাতো কবি মঞ্জি বড়। মোত কবি বৈষ্ণৱ ব্ৰাহ্মণ বড়। ভাবাৰ সমান জনেকো নেদেখো, অধিক কৈত দেখিব। ব্ৰাহ্মণৰ মুখত দিলে ব্ৰহ্মায়ে মঞ্জি যেমনে ভোজন কৰো, অগ্নিৰ হোমতো তেমন নকৰো, যাতো ভাবা মোৰ গুণ-চৰিত্ৰক সদায়ে শ্ৰবি থাকে, মোত কিছো বাহা নকৰে। যাতো মোত মাত্ৰ পৰম ভক্তি পায় আছে। এতেকে ভোবাসৱ সদায়ে ভাবাক সেৱা কৰিবা; জগতকো হৰিবুদ্ধি দেখিবা, কৰ্মসৱো ঈশ্বৰত অৰ্পি কৰিবা। (শ্লোক ১—২৭)

এমনে ভগৱন্ত ঋষভদেৱে লোক শিক্ষাৰ অৰ্থে শিষ্য-পুত্ৰকো উপদেশ দিলা। সবাতো শ্ৰেষ্ঠ বিষ্ণু-বৈষ্ণৱত ভক্ত ভৱতক বাজা পাতিলা। সন্ন্যাসী-সৱৰো ধৰ্ম দেখাইবাক প্ৰতি বাতুল হেন মুক্তকেশ দিগম্বৰ জয়া ব্ৰহ্মাৱৰ্ত্ত দেশৰ পৰা বৰাই গৈলা। কণা-কলা-বোৰা যেন লোকে মাতিলেও নামাতিলা। নগৰ-গ্ৰামাদিত ছৰ্জ্জনসৱে অনেক উপদ্ৰৱ কৰিলা। নিবহঙ্কাৰ পদে তাক নগণিয়া একায়ে পৃথিৱী ভ্ৰমিলা। তাহান পৰম মুন্দৰ দেহাকো জটিল-মলিন নিমিত্তে লোকে উন্নত হেন দেখিল, পাছে অনেক লোক যাত্ৰা দেখি যোগৰ প্ৰতিকূল মানি অজগৱ ব্ৰত ধৰিলা। একে ঠাই শয়ন কৰিলা, অযাচিত মিলিলে পান-ভোজন কৰিলা, ওখাই মল-মূত্ৰো এৰিলা, পুৰীষতে বাগৰিলা, পুৰীষৰ গন্ধেয়ো দশ যোজন দেশক মুগন্ধ কৰিলা, কাক-গো-মৃগ-চৰ্যা কৰিয়ো ফুৰিলা। থাকন্ত, শয়নো কৰন্ত; খাস্ত; পিয়ন্ত, মল-মূত্ৰ এড়ন্ত; পাছে ঋষভ ভগৱন্ত প্ৰাপ্ত যোগসিদ্ধিকো আদৰ নকৰন্ত।

(শ্লোক ২৮—৩৫)

ত্ৰিভাগৱতকথায়্য পঞ্চমস্কন্ধে পঞ্চদশোঃধ্যায়ঃ ॥

হে সামাজিকসৱ, দেখ! ঋষভদেৱে পুত্ৰক লক্ষ্য কৰি সাধুসেৱা কৰিতে লোক উপদেশ দিলা। আক জানি ভোবায়ো সাধুসেৱা কৰি জয় হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : পুত্ৰায়ুপদিদৈশৈৱ ভগৱান্ ঋষভো হৰিঃ।

সাধুসেৱাং দৃঢ়ীকৃত্য জনানাং হিতমাদিশেৎ ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

ঋষভৰ দেহত্যাগ

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে ঋষভৰ দেহত্যাগ কহিবা। ৰাজা পুৰুষ : হে গুৰু, আত্মাবামসৱৰ স্বতঃপ্ৰাপ্ত সিদ্ধিসৱে তুংখ দিবাৰু নৰিছে। তাক পায়। ঋষভে কেনে নাদৰিলা আৰু মোত কহ। গুৰু কহন্তু : জানা ৰাজা, কতো যোগীসৱে চঞ্চল মনক বশ্য কৰিও বিশ্বাস নকৰে, যাৰ বিশ্বাসত মহেশ্বৰো তপভঙ্গ হয়। আত বিশ্বাস কৰিলে কামাদি শত্ৰুৰ অৱকাশ দিয়া পুৰুষক নষ্ট কৰে। এতেকে ঋষভদেৱে মনত বিশ্বাস নকৰি সিদ্ধিকো নাদৰিলা। পাছে ভগৱন্ত ঋষভ জড়ৰ হেন বাক্য-বেশ চৰিত্ৰে লোকত লক্ষিত হয়। যোগীৰ মনৰ সিদ্ধি দেখাইবাক প্ৰতি দেহত অহঙ্কাৰ এৰিলা। নানা দেশ কুৰি কুটকাচল সমীপত শিলা কবল কৰি উন্নত হেন কুৰিতে বনান্ধি দেহ দহিলে। তাহান সেই চৰিত্ৰ গুনি অৰ্হৎ নাম ৰাজা কলিযুগৰ লোকত পাবণ ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাইব। তাক আচৰি লোকসৱ নবকত পৰিব। ঋষভদেৱৰ এহি পত্নিত্ৰ চৰিত্ৰক যি প্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, তাৰ বাসুদেৱত একান্ত ভক্তি হয়। যি ভক্তিত বিবেকীসৱে নিতান্তে তাপিত মনক প্ৰবেশ কৰাই পৰম আনন্দ পায়। পৰম পুৰুষাৰ্থ মোক্ষস্থকো নাদৰন্ত। যিটো ভক্তিতে সৰ্ব পুৰুষাৰ্থ সমাপ্তি হয়। হে ৰাজা, ভগৱন্ত শূলভ, মোক্ষ প্ৰদ এমন শব্দ কদাচিতো নকৰিবা। বাতো বাদন-পাত্ৰ কুলৰ ভগৱন্ত কৃষ্ণ গুৰু দেৱতা প্ৰিয় আছিল। বংশকো

বাখিছা, কিছবালিয়ো কবিছা। তোঠেব এমন বশ্য হোস্তেয়ো পুহু আন
ভক্তক মুক্তি বিনে প্রেম-ভক্তি নেদন্ত। (শ্লোক ১ ১৯)

শ্রীভাগবতকথায় পঞ্চমস্কন্ধে ষষ্ঠোহধ্যায়ঃ।

হে বৈষ্ণবসর, দেখ। পৰম পুৰুষাৰ্থ মোক্ষতো কৰি প্রেম-ভক্তিক শ্ৰেষ্ঠ
কহিলা। তাক যেরে ইচ্ছা কৰা, তেৱে সদায়ে ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : পুৰুষাৰ্থাধিকায়োক্ষাৎ প্রেমভক্তি গৰীয়সী।

অভিস্তদাপ্তিকামেন কৃষ্ণনাম সদা স্মৰেৎ ॥

সপ্তম অধ্যায়

ভবত চবিত্র

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে ভবভব চবিত্র কহিবা। শুকে কহন্ত : মহা-
ভাগবত ভবত ৰাজ্য হয়, বিশ্বকৰ্ম্মাৰ হুহিতা পঞ্চজনী বিবাহ কৰিলা। তাহাত
মুমতি আদি পাৰুপত্ৰ জাত কৰাইলা। প্রজাসৱকো যথাধৰ্ম্মে প্ৰতিপাল
কৰিলা, অনেক যজ্ঞ কৰিয়ো হৰিক যজিলা, তাৰ ফলকো হৰিত অৰ্পিলা,
যজ্ঞত পূজা দেৱসৱকো হৰিব অঙ্গতে চিহ্নিলা। এমন ধৰ্ম্মত চিত্ত শুদ্ধ হৈলে
ভগৱন্তত পুৰম ভক্তি হৈলা। এমানে অযুত হাজাৰ বৎসৰ ৰাজ্য কৰিলা।
পাছে বিষম-অভিলাষ এৰি পুত্ৰসৱক ৰাজ্য বিভাগি দিয়া পুলহাশ্ৰমক গৈলা ;
যাত ভক্তসৱক দায়ায়ে ভগৱন্ত ইচ্ছাকপে ইদানিকো আছা। যাত চক্ৰেন্দী
বহন্ত ; উহিতে ৰাজ্য ফল-মূল নৈবেদ্য কৰি নানা পুষ্প-তুলসী-জলে ভগৱন্তক
পূজা কৰি পৰম আনন্দ পাইলা। স্নেহত হৃদয় ত্ৰিলি ; শৰীৰত লোম

সিহবিলা ; প্ৰেমত লোভক বড়িল ; প্ৰেমানন্দে পূজাকো পাসবিলা ; হৰিব
চৰণ চিন্তিতে ভজনানন্দে মগ্ন হয় থাকন্ত । কতো দণ্ডতে প্ৰদক্ষিণ কৰন্ত ;
কতোবেলা হৰিনাম কীৰ্ত্তন কৰন্ত ; কৃষ্ণকথাকো গুনন্ত, এমন ভক্তিত দিন-
বাতি পৰাণ্ড । (শ্লোক ১—১৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং পঞ্চমস্কন্ধে সপ্তমোহধ্যায়ঃ ।

হে ভক্তসত্ত্ব, দেখ । ভবত ছেন ৰাজ্যায়ো ৰাজ্যতাব এবি হৰিভক্তি
কৰিলা । আক জানি তোৰায়ো হৰিভক্তি কৰি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : ভবতোহপি পৰিত্যজ্য ৰাজ্যং হৰিপলাজয়োঃ ।

ভক্তিৰূপাব পৰমামতো নৃনাময়স্বিধিঃ ॥

অষ্টম অধ্যায়

ভবতৰ হৰিণ-দেহ বন্ধা

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে হৰিণৰ দেহ বন্ধা কহিবা । শুকে কহন্ত :
একদিনা ৰাজা নদীত স্নান-সন্ধ্যা-তৰ্পণ কৰি ছয় দণ্ড আছিল । সেইবেলা এক
গৰ্ভৱতী হৰিণী তৃষাভ তথ্যে জলপান কৰিবে লাগিল । তেখনে সিহব
শব্দ শুনি মহাভয়ে নদীক ঝাপ্প দিয়া চেড়াইতে গৰ্ভ ৰসি জলত পৰিল ।
ভায়ো মহাহুঃখ পায় পৰিয়া মৰিল । হৰিণ-হয়াল জলত ভাসিবাব দেখি
কুপায়ে ৰাজা আত্ৰমক আনিলা । তাহাক পোষণ-পালন-লালন কৰিতে
হৰিভক্তিকো এবিলা । ওহলাই যাইতেয়ো স্নেহত থাকি লগতে নিলা ।
পূজা কৰন্তেয়ো উঠিয়া চাহিলা । নেদোখিলেয়ো অনেক খেদ কৰিলা ।
এমনে প্ৰাৰব্ধ কৰ্মবলে হৰিণ সৰে ভক্তিত ভষ্ট হৈলা । মৰণ সময়তো তাকে

দেখি চিন্তি প্রাণ এৰিলা। পাছে কালজৰ গৰিত হৰিণ হুয়া জাত হৈলা।
ভক্তিৰ বলে তাহাকতো জাতিস্বৰ হৈয়া, অনেক খেদ কৰি পুলহাশ্রমক
আসিলা, তথাতো আনৰ সঙ্গত ভৌত হুয়া একলায়ে কুৰিলা, শুখান তৃণ-বন
খায়া কাল গৱাইলা। পাছে তীৰ্থত অন্তৰ্জলে হৰিৰ নাম লৈয়া প্রাণ
এৰিলা। (শ্লোক ১—৩১)

শ্রীভাগৱতকথায়ঃ পঞ্চমস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদসৱ, দেখ। ভৰত হেন ভক্তো হুঃসঙ্গৰ বলে হৰিণ হৈলা।
আক জানি কদাচিতো হুঃসঙ্গ নলৈয়া সদায়ে ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : হুঃসঙ্গদোষতো বাজা ভৰতো মৃগতাং গতঃ ।

অতোহসংসঙ্গমুচ্ছেত্তু মুদ্দিষ্টমষ্টমে বৃধৈঃ ॥

নৱম অধ্যায়

জড়-ভৰত চৰিত্ৰ

কথা : নৱম অধ্যায়ে জড়-ভৰত চৰিত্ৰ কহিবা। শুক কহন্তঃ
পাছে ভৰত গৈয়া আজিৰস গোত্ৰ ব্ৰাহ্মণৰ কনিষ্ঠ ভাৰ্য্যাত পুত্ৰ হুয়া জাত
হৈলা। তাতো জাতিস্বৰ হুয়া, জনসঙ্গত ভয় কৰি মনে হৰি-চৰণ, লোকত
আপুনাক জড় হেন দেখাইলা। তেমনে জড় পুত্ৰৰ স্নেহত পিতৃ বজ্জহুত্ৰ দিয়া
শৌচ-আচাৰ্য-জ্ঞানাদি কৰ্ম্ম শিখাইলা। জড়-ভৰতেয়ো পিতৃৰ আগ্ৰহ
এৰাইবাক প্ৰতি ভালমতে নকৰিলা। চাৰি মাস পঢ়াইয়ো ভালমতে
পাৱত্ৰীক শিখাইবে নপাবিলা। এমনে অনেক দণ্ড কৰিয়ো জড় পুত্ৰক পণ্ডিত

কৰিবে নপাৰি ব্ৰাহ্মণ মৰিল। জড়মাতৃয়ো সতিনীত পুত্ৰ অৰ্পি অহুগমন
কৰিলা। পিতৃ মৰিলে, ভাতৃসৱে তাক জড় বুলি কোমু কথক লাগি আশ্ৰেহ
নকৰিলা। আন লোকেও তাক জড়, উন্নত, বধিৰ বুলি মানিল। কবাইলে
যাবে তাৰে কৰ্ম কৰন্তু ; যি কিছো বেতন পাস্ত তাকে খাস্ত ; মাগিয়ো ফুন্ত ;
অযাচিভো পান ; অন্ন-বিস্তৰ ভাল-মন্দ কিছো বিচাৰ নকৰন্তু ; প্ৰাণ মাত্ৰ
বৰ্ত্তাস্ত ; ইন্দ্ৰিয়ৰ প্ৰীতি নচাস্ত। যাতো পৰমানন্দে ভগৱন্তক পায়৷ দেহত
অহঙ্কাৰ এৰিছন। শীত উষ্ণ, বাত-বৃষ্টিভো ফুন্ত ; মাটিভো শোৱণ ; কটকো
নলন্ত। যেখন আনৰো কৰ্ম কৰন্তু, তাক দেখি ভ্ৰাতৃগণে আপুনাৰ ভূমিত
লগাস্ত। তাকো কৰন্তু ; কিন্তু ভাল-মন্দ নজানন্ত। তুষ-কণাদি যেই দেই
তাকে অমৃত হেন খাস্ত। (শ্লোক ১ ১১)

পাছে কদাচিত শূদ্ৰ চৌৰৰাজা পুত্ৰকামে দেৱীক মনুষ্য বলি দিবাক
প্ৰবন্তিল ; তাৰ কাটিবাৰ মনুষ্য মেলান হইয়া পলাইল, তাক বৰীয়াসৱে খেদি
যায়া আন্ধাৰ বাত্ৰিত লাগ নাপায়া ধাত্ৰ বাখিতে সেই জড় বিপ্ৰক লাগ পায়৷
হুষ্ট-পুষ্ট-সুন্দৰ দেখি, মহা আনন্দে বাক্দিয়া দেৱীৰ গৃহক আনিল। পাছে
চৌৰৰ পুৰোহিতে তাহাক স্নান-ভোজন কবাই, গন্ধ-চন্দন-পুষ্প-বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰে
মণ্ডিত কৰি দেৱীৰ আগত বসুৱাইলা। চৌৰ ৰাজ্যো তাহাক কাটিতে
খড়্গ ধৰিল। তাক দেখি দেৱী বৈষ্ণৱ ব্ৰাহ্মণৰ তেজ তপিত ছয়া প্ৰতিমা
ভাগি ব্যক্ত হৈল। মহাক্ৰোধে চণ্ডনাদ কৰি সেই খড়্গ ধৰি সপৰিয়ালে
চৌৰৰাজাক কাটি শোণিত পান কৰিল। জানা ৰাজা ; বৈষ্ণৱ ব্ৰাহ্মণক
অপকাৰ কৰি দেৱী পূজা কৰিলেও এহু ফল হয়। জড়-ভৰতো কাটিবাৰ
সময়ভো কিছো ভয় নকৰিল। আক চিত্ৰ নেদেখিবা। যাতো দেহত
অহঙ্কাৰ এৰি ভগৱন্তক পাই আছন্ত ; সামাগ্ৰ ভক্তকো পুত্ৰ ভগৱন্তে চক্ৰ ধৰি
বাখন্ত। (শ্লোক ১১—২০)

ঐভাগৱতকথায়ঃ পঞ্চমস্কন্ধে নৱমোহধ্যায়ঃ।

হে লোকসৱ, দেখ। বৈষ্ণৱ ব্ৰাহ্মণক অপকাৰ কৰি দেৱতা পূজা
কৰন্তাৰ ফল। হেন জানি আক কদাচিতো নকৰি সদায়ে জয় হৰি বোঁল
হৰি।

শ্লোক : বিপ্ৰ-বৈষ্ণৱজ্ঞোহেন দেৱপূজাং সমাচৰন্।

সত্ৰঃ প্ৰাণবিপত্তিঃ শ্ৰাদ্ধিভোজ্ঞঃ নৱমে হিতম্॥

দশম অধ্যায়

জড়-বহুগণ সংবাদ

কথা : দশম অধ্যায়ে জড়-বহুগণ সংবাদ কহিবা। শুকে কহন্ত : পাছে বহুগণ রাজা সেই জড় ব্রাহ্মণক পথত লাগ পাই ধৰি আনি দোলা যোড়াইলা। ব্রাহ্মণো আপুনাৰ প্ৰাৰক্ৰ ক্ষয় কৰিতে দোলা বহিলা। কিন্তু প্ৰাণীবধ ভয়ে শৰৰ প্ৰমাণ কৰি ভৰি কাটিলা। তাত দোলা বিষম হৈবাৰ দেখি রাজা বোলয়। হে বাহকসৱ, ভালমতে বহ, কেনে বিষম কৰস। রাজাৰ এহি বাক্য শুনি দণ্ডক ভয়ে বাহকসৱে কহয়। হে মহাৰাজা, আমি ভালমতে বহোঁ ; এতিয়া যোড়াইবাৰ মনুষ্যগোট্টেসে বেগ ধৰি নযাই। আৰ লগত আমি বহিবাক নপাৰো। পাছে রাজা এটাৰ দোষ জানি কিছো ফোৰ কৰি বোলয়। হে ভায়া, তঞি বৰ ভ্ৰান্ত পাইলি ; একলায়ে অনেক দূৰ বহিলি। তঞি অতি পুষ্ট নহে, শৰীৰো দৃঢ় নহে, জ্বা অৱস্থায়ো পীড়িত হৈলি ; আৰাৰ লগত বহিবে নপাৰস। এমনে অনেক উপালন্ত কৰিলা। দেহত নিবহুজ্বাৰ পদে ব্রাহ্মণ পূৰ্ব্বয়তে মৌন হুৱা দোলা বহিলা। পুন্ম বিষম হান দেখি মহাক্ৰোধ কৰি বোলয়, অবে, তঞি মৰাস মৰা নেকি, যাতেো রাজাৰ আঙ্গা নগণস ; আজি তোক শাস্তি কৰিম, যেমনে ভাল হস।

(শ্লোক ১-৮)

ব্রাহ্মণে বোলন্ত : হে রাজা, তঞি ভাল বুজিলি, উপালন্ত নকৰিলি, যাতেো মোৰ ভাব নাই, যাইবাবো ঠাই নাই, দেহেহে স্থল, বই নহিকেঞো,

ভোৰ-মোৰ কিছো বিষম নেদেখোঞো । . ভাউ কোন বাজা, কাক নিয়ম
কৰিব ; মুক্তজনক তঞি কি শিখাইবি ; জড়ৰ শিক্ষায়ে বা কি ফল হৈব ।
এহি বুলি ব্ৰাহ্মণ মৌন হৈলা । বাজায়ো ব্ৰাহ্মণৰ বাক্য বৃথি, তেখনে দোলাব
নামি শিবে চৰণ প্ৰণাম কৰি বোলয় । কোন তুমি অৱধূত ব্ৰাহ্মণ, কাৰ পুত্ৰ,
কোঠাইৰ পৰা বা আসিছা ? মঞি ব্ৰাহ্মণৰ অৱজ্ঞাত যেমনে ভয় কৰো,
দেৱৰ অন্তত তেমনে ভয় নকৰো । তোমাৰ বাক্যসৱ বৃথিতে নপাবো, যাতো
সত্য প্ৰপঞ্চক তুমি মিথ্যা কৰি কহা ; এতেকে আপুনাক পৰিচয় দিয়া ;
মঞো কপিল গোসাঞিত জ্ঞান পুছিবাক যাঞো । কিবা সেই কপিল মোৰ
কৃপায়ে আসিছা ; এতেকে তুমি মোক কৃপা কৰা, যতপি আমাৰ অৱজ্ঞাত
তোমাৰ কিছো দুঃখ নাই, তথাপি মহন্তৰ অনাদৰে আতি সমৰ্থো নষ্ট হয় ।

(শ্লোক ৯—২৫)

ত্ৰিভাগৱতকথায়ঃ পঞ্চমস্কন্ধে দশমোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । মহন্তক প্ৰমাদত অৱজ্ঞা কৰিলেয়ো গুৰুত্ব-নতি
কৰি তুষ্ট কৰাবে লাগে । নকৰাইলে পুত্ৰ অতি সমৰ্থো নষ্ট হয় । আৰু জানি
উচ্চ কৰি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : মহতামপৰাধোহপি প্ৰসাদেন সমো নৃভিঃ ।

কাৰ্য্যোহন্তথা সমৰ্থোহপি নন্তোদাস্ত ন সংশয়ঃ ॥

একাদশ অধ্যায়

বহুগণক জড়-ভৰতৰ জ্ঞান

কথা : একাদশ অধ্যায়ে জড়-ভৰত বহুগণক জ্ঞান দিবা। ব্ৰাহ্মণে বোলন্ত : - হে ৰাজা, ত্ৰিঃ মূৰ্খ ছয়ো পণ্ডিতৰ কথা কস। যাতো মিছা প্ৰপঞ্চক সত্য বোলেস। পণ্ডিতসৱে পুহু তত্ত্ব বিচাৰত প্ৰপঞ্চক সত্য কৰি নকহু, কৰ্মকাণ্ডত বেদতো তত্ত্ববাদ প্ৰকাশ নকৰে ; যি স্বপ্নসম গৃহৰ মুখক মিথ্যা কৰি নজানে, সি বেদান্ত পঢ়িয়ো তত্ত্ব কহিবে নপাৰে। মনেসে জানিবা সংসাৰৰ কাৰণ, যাতো গুণযুক্ত ছয়া নানা কৰ্ম কৰে। সেই কৰ্মে জীৱে নানা দেহ ধৰিয়া মুখ-দুঃখাদি ভুঞ্জে। এতেকে মনক পৰম শক্তি জানি হৰি-গুৰুসেৱা খড়্গ ধৰি সংসাৰ কৰা। (শ্লোক ১--১৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্যং পঞ্চমস্কন্ধে একাদশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেৱ। হৰি-গুৰু সেৱা কৰি সংসাৰৰ কাৰণ মনক সংহৰিবে বুলিলা। আক জানি সদায়ে হৰিসেৱা কৰি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : হৰিসেৱৈৱ-খড়্গেন সংসাৰাবপনং মনঃ ।

হস্তাদেকাদশাধ্যায়ে বিপ্ৰেনেতি নিকপণম্ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

পৰমতত্ত্ব কথন

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে বাজার সংশয় ছেদি পৰমতত্ত্ব কহিব। বহুগণে বোলয় : হে ঈশ্বরমূৰ্ত্তি, অরুণত ব্রাহ্মণ, তোমাক প্রশংসা কৰো। তোমাৰ বাক্য-অমৃত মোৰ অহঙ্কাৰ গুচায়। এতেকে পুছো, তোমাৰ পূৰ্ববাক্যসৰ সুবোধ কৰি কহ। প্রপঞ্চক যি মিছা বুলিলাহা, তাহাত মোৰ সংশয় আছে। ব্রাহ্মণে বোলন্ত : জানা বাজা, কাবো কেহো ভাব নহে ; যাতে চৰণৰ উপৰত জন্ম-জাহ্নু আছে, জাহ্নুৰ উৰ্দ্ধত উক-উদৰ-হৃদয়-স্বৰ্গ আছে ; তাত দোলাবাৰি আছে ; দোলাত সৌকীৰ বজা হেন একজন আছে ; তাত তঞি মদে অন্ধ হয়। বাজা হেন অহঙ্কাৰ কৰস। নিৰ্দ্ধয় হয়। হুঃখিত জনকো খৰি-বাহ ; তথাপি বাজা বোজাস। এতেকে তঞি সামুৰ সভান্ত শোভা নকৰস ; যাতে দেহ পৃথিবীতে উপজে, মৰে। পৃথিবীয়ে পৰমাণুত জন্ম হয় ; পৰমাণুকো মনেসে কল্পি ; মনকো অবিভাভেদে দেখি ; এতেকক প্রপঞ্চক অসত্য জামিষি ; সত্য পুছ ভগৱন্ত বহুধের। তাতো সামুৰো বিনে ভক্ষ-অপ-সাম-যোগাৰি কৰিলে নশারে। যি সামুৰে কুখ্য নকহি হনিকখ্য বাজ কহে, তাৰাকে নিতে সোৱা কথিলে বাহুদেৱত সত্যী মতি হয়। অসামুৰ সজে পুছ জননীকো জট কৰে। যাতে যঞি পূৰ্বজন্মত ভৱত নাম বাজা আছিলো, পাছে সকল সৰ এৰি হৰিক আৱাৰিলো। ভৱত হৰিক-সৰ লৈয়া হৰিণ হৈলো। হৰিসেৱাক বলে হৰিণ জন্মতো জাতিদৰ হৈলো।

ই জন্মভো মণ্ডিঃ লোকব সজ্জত ভয় কবি অকপট হয়। কুবো। এতেকে মনুষ্যে
সংসঙ্গ লৈয়া হৰিৰ গুণ শ্রবণ-কীৰ্ত্তন কৰি জ্ঞান পায়। সংসাৰ এড়াই হৰিকে
পাইবেক। (শ্লোক ১—১৬)

শ্রীভাগবতকথায়ঃ পঞ্চমস্কন্ধে দ্বাদশোহধ্যায়ঃ।

হে লোকসর, দেখ। সাধুসেৱা বিনে জ্ঞান উপায়ে হৰিক নপায়ে।
আক জ্ঞানি সদা সাধুসঙ্গ লৈয়া নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : সাধুসঙ্গেন ভগৱান্ প্রাপ্যতে নাত্মসাধনৈঃ।

ইত্যেবং দ্বাদশাধ্যায়ে বিপ্রবৰ্য্যেকদৌৰিতম্ ॥

ত্রয়োদশ অধ্যায়

ভরাটবী বর্ণন

কথা : ত্রয়োদশ অধ্যায়ে ভরাটবী কহিবা। ব্রাহ্মণে কহন্ত, জানা
বাজা, সংসাৰ-পথত জীৱসৱ মায়ায়ে প্রবেশি তিনি গুণৰ কৰ্ম্মে নানা দেহত হুৰি
নৃতক আশায়ে ভরাটবীক যাই। তাত ডকাইতে সৰ্ব্বশ্ব হৰে, শিয়াল-
কুকুৰেও নেই, বনত ডাঁহ-মহে খাই, আধামুণ্ডি দেৱক লাগ পায়, স্নান-পান-
ভোজন অৰ্থে কুৰে, বস্তাসৰ ধলায়ে অন্ধ হয়। থাকে, চোৰাস্তৰো ছায়া লয়ে ;
তুখান জানকো যাই, যক্ষও প্রাণ লয়ে, অজগৰো গিলে ; বিছায়ো ডাকে, কুত্ৰ
বসকো ইচ্ছা কৰে, তাৰ মাখিয়ো কামুৰি মাৰে, লভাবো সাক্ষি পশে, তাৰ
পক্ষীৰ বাক্য শুনি থাকে ; গৰ্ভত পৰি হস্তীত ভৱ পায়, লভাত ধৰিয়া উঠে।
এমনে নানা স্থখে ভরাটবীত কুৰে। ইদানিকো কেৱে পাৰ নপায়, যতলি

বাজাসরে দশোদিশ জিনে, তথাপিভো যুদ্ধতেসে পৰি মৰে । বিবেকীসৱে
যাক পায়ৈ তাক কদাচিতো নপায়ৈ । হে বহুগণ, ভঞ্জে তাতে পৰি আহুস ;
আৱে হৰিসেৱা কৰি তাৰ পাৰ হোউ । (শ্লোক ১ - ২০)

বহুগণে বোলয় : সংসজ্জৰ হিউ দেৱাদি জন্মভো কৰি মহুয়া জন্মেসে
ভাল ; যাত ছই দণ্ড তোমাৰ সেৱামাত্ৰে মোৰ অন্তান গুচিল । সদায়ে সেৱা
কৰিলে গুচিব, তাক কি বুলিবো, এতেকে বাল্য-যুৱ-যুৱা যতেক আছে, সবাকৈ
মঞ্জি নমস্কাৰ কৰো । শুকে কহন্ত : এমনে জড় ব্ৰাহ্মণে কৃপায়ে বাজাব
মনত বোধ লগায়া পৃথিৱী ফুৰিলা, বহুগণেয়ো পৰমতন্ত্ৰ জানি জীৱ-মুক্ত হৈলা ।
জানা বাজা, বৈষ্ণৱ সজ্জৰ একুয় মহিমা । ভালমতে বিশ্বাস কৰিলে লগতে
মুক্তি সাধে । পৰীক্ষিতে পুছন্ত : হে শুক, তুমি পৰোক্ষবাদে যি ভৱাটবী
কহিলা, আক বিবেকী বিনে আন লোকে নুবুঝয় । এতেকে সুবোধ কৰি
কহ । (শ্লোক ২১—২৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ পঞ্চমস্কন্ধে ত্ৰয়োদশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ, সাধুৰ সজ্জৰ মহিমা । ছই দণ্ড মাত্ৰতে বহুগণ মুক্ত
হৈলা । আক জানি সাধুত দৃঢ় বিশ্বাস কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : মহৎ সজ্জং মুহূৰ্ত্তেন মায়াং বাজা যতোহভ্যজ্যং ।

অতো নৃভির্মহৎ সজ্জং কৰ্ত্তব্যমিতি দৰ্শিতম্ ॥

—

চতুৰ্দ্ধশ অধ্যায়

ভৰাটবীৰ ব্যাখ্যান

কথা : চতুৰ্দ্ধশ অধ্যায়ে ভৰাটবীৰ ব্যাখ্যান কহিবা । শুকে কহন্তু : মায়া-বশে জীৱসৱ ভৰাটবীত পৰি নানা তাপো পাৱে, তাৰ নিবাৰক হৰি-চৰণ-সেৱা ইদানিকো নজানে ; যাত ইন্দ্ৰিয় নাম ডকাইতে হৰিসেৱাৰ যোগ্য ধন হৰে । পো-ভাৰ্য্যা শৃগাল-কুকুৰেয়ো বেঢ়ি খাই ; গৃহবনত দুৰ্জনে ডাস-মহে কামোৰে ; তাতে মিছা বিষয়-সুখকো সত্য কৰি মানে ; আধামুণ্ডি দেৱসম স্তৱৰ্ণকো ইছা কৰে । বায়ুসম চঞ্চল জীৱ প্ৰীতিত অন্ধ হৈ থাকে ; চোৰাস্তসম কুপণ বতুয়াক সেৱা কৰে ; শুখান জ্ঞানসম পায়ণৰ লাগ ধৰে, বনাগ্নিসম গৃহৰ তাপ পায়ে, যক্ষসম বাজায়ো ধন-প্ৰাণ হৰে, নিজা-অজ্ঞগৰে গিলিলে শৱ হেন পৰি থাকে, বিছা সম দুৰ্জনে উপজ্ঞৰ কৰে, ক্ষুজ্জ বসসম পৰৰ স্ত্ৰী ধনক ইছা কৰে । তাৰ মাখিসম স্বামীয়ে ধৰি কিলানে, লভাসম কন্তাক বিবাহ কৰে, তাৰ পক্ষীসম ছৱালৰ মাত শুনি থাকে, গৰ্ভসম বোগত পৰি হস্তীসম মৃত্যুত ভয় কৰে, কৰ্মবশে পুত্ৰ জীয়ে । এই সংসাৰত সুখ-দুঃখ, কাম-লোভ, মদ-মৎসৰ, হিংসা-পৈশুণ্য, স্নেহ-শোক, ভয়-ভ্ৰাণি, প্ৰমাদ-অহঙ্কাৰ, ক্ৰোধ-ভূষা, শীত-উষ্ম, বাত-বৰ্ষ, জৰা-মৰণাদি নানা তাপো পাৱে, সাধুসকল লৈয়া হৰিসেৱা নকৰিলে কদাচিতো এতেক দুঃখ নেবাৱে । এই ভবত-চৰিত্ৰক প্ৰহায়ে অৱণ-কীৰ্ত্তন কৰিলে মনোবাছা পূৰ্ণ হৈয়া পৰম গতিক পাৱে । (শ্লোক ১—৪৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায় পঞ্চমস্কন্ধে চতুৰ্দশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, এই সংসাৰৰ দুখ দেখ । আৰু এড়াইবাক প্ৰতি সম্ভবে
হৰিচৰণ ভক্তি নিবন্ধবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : প্ৰদৰ্শ্য ভৱহুঃখানি ক্ৰন্তং হৰিপদাভয়োঃ ।

ভক্তিঃ কাৰ্য্যোতি লোকানাং স্বহিতং মুনিব্ৰতবীং ॥

পঞ্চদশ অধ্যায়

গয়ৰ চৰিত্ৰ

কথা : পঞ্চদশ অধ্যায়ত ভৰতৰ বংশ গয়ৰ চৰিত্ৰ কহিব।। শুকে
কহন্তু : ভৰতৰ পুত্ৰ সুমতি হৈলা ; তাহান জীৱন্ত অৱস্থা দেখি পাবণ্ড লোকে
বুদ্ধ অৱতাৰ কৰি মানিল । তাহান বংশত নক্ৰৰ তনয় হৰিৰ অৱতাৰ গয়
ৰাজ্য হৈলা । যথা ধৰ্ম্মে পুত্ৰৱতে প্ৰজাক পালিলা ; যজ্ঞাদি কৰিয়ো হৰিক
যজিলা ; মহন্তক সেৱা কৰি হৰিৰ চৰণত ভক্তি কৰিলা ; নিবহন্তাৰ ছয়ো
পৃথিৱী পালিলা । যাৰ যশক ইদানিয়ো গায়ে, যাক দক্ষকন্যাসৱে অভিবেক
কৰিছা ; যাৰ গুণে পৃথিৱীয়ো লোকৰ কামনা পূৰিছা ; যাক সকল ৰাজ্যয়ে
কৰ যোগাইছা । যাৰ যজ্ঞত ভগৱন্ত তুষ্ট হয়। আপুনি যজ্ঞৰ ফল লৈলা ।
হৰিৰ শ্ৰীতি দেখি তাহান্তু সকল জগতৰ শ্ৰীতি হৈলা ; তাহান্তু বংশ বিৰজত
সমাপতি হৈলা । এইমানে প্ৰিয়ৱ্ৰতৰ বংশৰ কথা গৈলা । (শ্লোক ১—১৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায় পঞ্চমস্কন্ধে পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসৱ, দেখ । হৰি তুষ্ট হৈলে সকল জগত তুষ্ট হয় ; আৰু
জানি হৰিৰ শ্ৰীতিৰ অৰ্থে নিবন্ধবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : হৰৌ শ্ৰীতিঃ জগৎ সৰ্ব্বং যতঃ শ্ৰীপাতি তৎক্ষণাৎ ।

অন্তঃ তন্ত্ৰৈৱ শ্ৰীভাৰ্য্যং কাৰ্য্যং গোবিন্দ-কীৰ্ত্তনম্ ॥

ষোড়শ অধ্যায়

মেকস্থিতি কথন

কথা : ষোড়শ অধ্যায়ে মেকৰ স্থিতি কহিবা। ৰাজা পুছন্ত : হে গুৰো, মোত ভূমণ্ডলৰ স্থান মান কহ। যাতে হৰিৰ এফুয় স্থল ৰূপ ; আৰু জানিলেসে সূক্ষ্মকো জানিতে পাৰি। গুকে কহন্ত : জানা ৰাজা, এই ভূমণ্ডলৰ স্থান মান সবিশেষে কহি কেয়ো পুৰুষে অন্ত নপায়ে। তথাপি সংক্ষেপে কহো ; সাৱধানে শুনা : এই জম্বুদ্বীপ লক্ষ যোজন বহল ; পদ্ম-পত্ৰ সম বৰ্জুল ; যাৰ নৱবৰিষক আঠ পৰ্বতে বিভাগ কৰিছে। সৰাৰ মাজত ইলাবৃত বৰ্ষ আছে, যাৰ মধ্যে শূৰণৰ মেক, মেকৰ উপৰত বত্ৰিশ হাজাৰ যোজন বহল, তলত ষোল্ল হাজাৰ, পোততো ষোল্ল হাজাৰ, বাহিৰত উচ্চ চৌবাশী হাজাৰ, এমানে এক লক্ষ যোজন, ইলাবৃতৰ উত্তৰে নীল-খেত শূন্যবৃত্ত পৰ্বতে ৰম্যক হিৰণ্ময় উত্তৰা কুক বৰিষক বিভাগি আছে। দক্ষিণে নিষেধ হিমকূট হিমবৃত্ত পৰ্বতে হৰি বৰিষ ক্ৰিম্পুকষ ভাৰতক বিভাগি আছে। ই পৰ্বতে পূৰ্ব-পশ্চিমে সাগৰক ছুয়া আছে। উৰ্দ্ধে দশ, প্ৰেস্থে দশ হাজাৰ, বৰ্ষসৰ ন ন হাজাৰ। ইলাবৃতৰ পশ্চিমে উত্তৰ-দক্ষিণে নীল নিষেধ কুড়ি হুই হাজাৰ উচ্চ, প্ৰেস্থে মাল্যবৃত্ত পৰ্বত আছে। তাৰ পশ্চিমে চৌত্ৰিশ হাজাৰ প্ৰমাণ কেতুমাল বৰিষ, পূৰ্বেয়ো সেইমান গন্ধমাদন পৰ্বত ভদ্ৰাখ বৰিষ ; মেকৰ মূলত মেকসম উচ্চ অনেক কেশবাচল আছে, পূৰ্বে জঠৰ দেহকূট, দক্ষিণে কৈলাস কৰবীৰ, পশ্চিমে পৱন পাৰিপাত্ৰ, উত্তৰে ত্ৰিশূল দকৰ ; এই আঠ

পৰ্বত দশ হাজাৰ উচ্চ, গ্ৰন্থে আঠাৰ হাজাৰ। দীৰ্ঘে মেকক গড় হেন আবৰি আছে। মন্দৰ, মেক-মন্দৰ, সুপাৰ্শ্ব, কুমুদ এই চাৰি পৰ্বতে অযুত যোজন উচ্চ। দীৰ্ঘে মেকৰ চক্ৰ হেন আবৰি আছে। তাতে এঘাৰ শত যোজন উচ্চ, গ্ৰন্থে আম, জাম্বু, কদম্ব, বট চাৰি গাছ আছে। (শ্লোক ১—১২)

হৃথ, মধু, গুড়, জল চাৰি হ্রদো আছে। নন্দন, চৈত্ৰবথ, বৈজ্ঞানক, সৰ্বভোভজ এই চাৰি বনো আছে। বাত দেৱসৱে ক্ৰীড়া কৰে। মন্দৰৰ পৰা পৰ্বতৰে শৃঙ্গসম আশ্ৰফল পৰি তাৰ বসে অকণোদ নাম নদী বহে। হস্তী-সম জম্বুফল পৰি জম্বুনদী বহে। যাৰ তাৰৰ যন্ত্ৰিকায়ে দেৱৰ ভূষণ জম্বুনদ স্তূৰ্ণ হয়। কদম্বৰো পৰা পাঞ্চ মধুধাৰা বহে। বটৰো পৰা দধি-হৃদ-মধু-গুড় নদী বহে। মেকৰ উৰ্দ্ধে মধ্যত ব্ৰহ্মাৰ সভা। আঠ দিশত দিগপাল-সৱৰ আঠ সভা আছে। (শ্লোক ১৩—২৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং পঞ্চমস্কন্ধে ষোড়শোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, যাৰ আদেশে মই একথা নিবন্ধো, সেই ভগৱন্তৰ শৰণ পশিলো। আক জানি তোৰাসৱো হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অন্তৰ্বহিৰ্যদাদেশাং যৎ কথা কথয়াম্যহং ।

তমহং শৰণং যামি সৰ্ববাক্ৰুন্তি কাৰণম্ ।

সপ্তদশ অধ্যায়

গঙ্গাৰ মাহাত্ম্য, শঙ্কৰিষণ স্তুতি

কথা : সপ্তদশ অধ্যায়ে গঙ্গাৰ মাহাত্ম্য, শঙ্কৰিষণ স্তুতি কহিবা । শুকে
কহন্তু : বামন অৱতাৰে ত্ৰিপদ ছলে বলিৰ ত্ৰৈলোক্য হৰি দক্ষিণ পাদে
পৃথিৱী আক্ৰমি বাম পাদে উৰ্দ্ধক তুলিলা । তাহাৰ চৰণ-নখে কটাহ ফুটাইলে
বাহুৰ জল ভিতৰ পশিল । তাক ব্ৰহ্মা কমণ্ডলু পাতি লৈয়া সেই জলে চৰণ
ধুৱাইলা । হৰিচৰণ-পঙ্কজবজ্জে মিশ্ৰ হয় সেই জলে সৰ্বপাপহৰা গঙ্গা হৈলা ।
তেঞু অনেক কালে বিষ্ণুপদত পড়িলা । যাত মহাভাগৱত ঞ্ৰব আছে ।
তেঞু গঙ্গাক দেখি বিষ্ণুপাদোদকী বুলি পৰম আদৰে অভ্যাগিও ধবন্ত ।
পাছে পৰম বৈষ্ণৱ সপ্তঋষিসৱো দেখি তাহান মহিমা জানি তপস্তাৰ এহি
মহাকল বুলি ইদানিকো জটা-জুটে বহন্ত । পাছে অনেক বিমানে যুক্ত দেৱমাৰ্গে
আসি চন্দ্ৰমণ্ডলকো ব্যাপি, মেকৰ মধ্যত ব্ৰহ্মাৰ সভাত পবন্ত । তাত চাৰি-
ভাগ হয়, চৌদিশে সাগৰক বহি যান্ত । পূৰ্বে সীতা, দক্ষিণে অলকানন্দা,
পশ্চিমে বন্ধু, উত্তৰে ভদ্ৰা । ভাৰত বৰিষ মাত্ৰ কৰ্মভূমি ; আন আঠ বৰিষ
কৰ্গৰ অৱশেষ পুণ্যভোগ স্থান । তাৰ মনুগ্ৰন্থৰ অবৃত্ত বংশৰ জীৱন্ত ; অবৃত্ত
হস্তীৰ সম বল ; পৰাক্ৰম দেৱৰ সম । নানা ভোগ কৰন্ত ; এক বংশৰ আত্ম
ধাকিডে বৰ-কন্ডা জাত কৰান্ত, আঠো বৰিষত দেৱসৱে নানা ক্ৰীড়া কৰন্ত ।
নৱ বৰিষত ভক্তক কৃপায়ে শুগৱন্তে নৱ অৱতাৰ ধৰি আহন্ত । ইলাবৃত্তৰ
উত্তৰত একে মহাদেৱ মাত্ৰ পুৰুষ ; তাত অনেক দ্বীপৰ সমে জৱানী সৱা

কবন্ত । মহেশেয়ো আপুনাৰ স্বামী শৰুৰিষণক উপাসা কৰি স্তুতি বোলন্ত :
হে ভগৱন্ত, ঈশ্বৰ, তোমাক প্ৰণাম কৰো । তুমি ভক্তক পৰম গতি দিয়া,
অভক্তকো নানা দুঃখ দিয়া । তুমিহে জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰ কাৰণ । অনন্ত
বাৰ কণাৰ অগ্ৰত পৃথিবীখন সৰিৰণসম আছে ; বাৰ মায়ায়ে আমি বদ্ধ হয়
ভক্তি বিনে আন তৰিবাৰ উপায় নজানি, সেই তোমাক প্ৰণাম কৰো ।

(শ্লোক ১—২৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায় পঞ্চমস্কন্ধে সপ্তদশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । বাৰ পাদোদকে সৰ্বপাৱনৌ গজা জাত হয়হা ।
যাক মহেশো সেৱন্ত, এতেকে তাস্ত বিনে আন ঈশ্বৰ নাই, আৰু জানি ভাহান্ত
শৰণ লৈয়া নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যৎ পাদোদকমাত্ৰেন পুণাতি ভূৱনত্ৰয়ং ।

যং সিসেৱে শিৱঃ সত্যঃ তমহং শৰণং ব্ৰজে ॥

অষ্টাদশ অধ্যায়

সেৱ্য-সেৱক কথন

কথা : অষ্টাদশ অধ্যায়ে ছয় বৰিষৰ সেৱ্য-সেৱক কহিবা । জ্ঞানবান
নাম ৰাজা ভক্তাৰ বৰিষত হয়গ্ৰীৱক উপাসা কৰি স্তুতি বোলন্ত : হে
ভগৱন্ত, তোমাৰ সৃষ্টিত বিচিত্ৰ, যাতো লোকসৱ পিতৃ আদি যৰিবাৰ দেখিযো
তাৰ ধনে জীৱাক মাত্ৰ খুজে । তৰিবাৰ নচাৱ, পণ্ডিতসৱো জগতক বিনাপী
বুলি কহন্ত । বিচাৰিযো দেখন্ত, তথাপি তোমাৰ মায়ায়ে মোহ যান্ত ।
সেই হয়গ্ৰীৱ স্তুতি তোমাক প্ৰণাম কৰো । হৰি বৰিষত নবসিংহ ৰূপক মহা-

ভাগৱত প্ৰহ্লাদে ভক্তিভাৱে স্তুতি কৰন্তু : হে ভগৱন্ত ; সকল জগতৰ কুশল হৌক । দুৰ্দ্ধনসৱো অশ্রায় এড়োক । সবাৰে মতি তোমাত লাগোক । আমাৰ কদাচিতো পুত্ৰ-ভাৰ্যা বিষয়ৰ সঙ্গ নহৌক । কিন্তু বৈষ্ণৱৰ পাত্ৰ সঙ্গ হৌক । যাৰ সঙ্গত হৰিকথা শুনিলে মনৰ মল গুচে । তীৰ্থে পুত্ৰ বাহিৰৰ মলমাত্ৰ গুচাৱে । যাৰ ভগৱন্তত নিৰ্দ্ধাম ভক্তি আছে, তাত সকলে গুণ থাকে । অভক্তৰ কৈত মহাগুণ আছে । যাতে সি মিছা বিষয়ক লাগি ধৰে ; হৰি সবাৰে আশ্ৰা, জীৱন । তাক এৰি যদি গৃহত আসক্তি কৰে, তাৰ তেৱে কিছো মহত্ব নঘটে । এতেকে নানা দুঃখৰ কাৰণ গৃহক এৰি সদায়ে হৰিৰ অভয় চৰণত ভজা । (শ্লোক ১—১৪)

কেতুমাল বৰিষত ভগৱন্ত কামদেৱৰূপে আছা । তাক দিন-বাতিত অভিমানী দেৱ-দেৱীসমে লক্ষ্মী উপাসা কৰি, স্তুতি বোলন্তু : হে ভগৱন্ত, যি তোমাৰ নিৰ্দ্ধাম উপাসা কৰে, সি সকল কাম পায় ; যি সকামে ভঞ্জে, সি বাঞ্ছিত পায় পাছে তাপ কৰে । হে অচ্যুত, মোক শ্ৰী আশায়ে ব্ৰহ্মাদিয়ে উগ্ৰ তপ কৰন্তু । তোমাৰ পাদ-পদ্মপৰায়ণ বিনে তাৰা মোৰ সম্পত্তিকে নপাস্ত, যাতে মঞি তোমাত চিন্তা দিয়া আছো । বম্যক বৰিষতো সত্যব্ৰত ৰাজা মংস্ত্ৰ অৱতাৰক উপাসা কৰি বোলন্তু : যাক এৰি লোকপালসৱো অনেক যত্ন কৰি লোকক ৰাখিতে নপাৰে, সেই মংস্ত্ৰ মূৰ্ত্তি ভগৱন্ত তোমাক নমস্কাৰ কৰো । হিৰণ্যক বৰিষতো কৃষ্ণ অৱতাৰক পিতৃগণাধিপতি অৰ্য্যমা অনেক স্তুতি-নতি কৰি সেৱা কৰন্তু । উত্তৰা কুকতো বৰাহ অৱতাৰক পৃথিৱী স্তুতি কৰি উপাসা কৰন্তু । (শ্লোক ১৫—৩৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং পঞ্চমস্কন্ধে অষ্টাদশোঃধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । লোকক কৃপায়ে ভগৱন্ত নৱ বৰিষত নৱ মূৰ্ত্তিয়ে আছন্তু, ভক্তসৱো উপাসা কৰন্তু । আক জানি তাহান চৰণত ভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : অন্তাপি নৱবৰ্ণেষু স আন্তে নৱমূৰ্ত্তিভিঃ ।

তন্তল্লোকহিতং কৰ্ত্তুং তং প্ৰপত্তে কৃপানিধিम् ॥

উনবিংশ অধ্যায়

ভাৰতবৰ্ষ মাহাত্ম্য

কথা : উনৈশ অধ্যায়ে দুই বৰিষৰ সেৱা-সেৱক ভাৰতৰ মাহাত্ম্য কহিবা। কিম্পুৰুষ বৰিষতো ৰামচন্দ্ৰক হনুমন্তে উপাসা কৰন্তু। ৰামায়ণো শুনন্তু, স্তুতিয়ো বোলন্তু ; হে ব্ৰহ্মকপী সীতাপতি, তোমাক প্ৰণাম কৰো। তোমাৰ তোষৰ কাৰণে জাতি-কুল-কৰ্মাদি নহে। যাতো বনৰ বানৰকো সখিহ কৰিছা, এতেকে সকল জাতি শ্ৰীৰামক ভজোক। যাতো অযোধ্যাবাসী সকল লোককো বৈকুণ্ঠক নিয়াছন্তু। ভাৰতবৰিষতো ভগৱন্ত নৰ-নাৰায়ণ ৰূপে আকল্পান্তে তপ কৰন্তু। তাহাৰ নাৰদ ঋষি উপাসা কৰন্তু। সাৱণিতো হৰিভক্তি কৰন্তু, স্তুতিয়ো বোলন্তু : হে ভগৱন্ত, আমাত ব্ৰহ্মা এহিমাণে যোগ নৈপুণ্য কহিছন্তু, পুৰুষে আজ্ঞাৰাধি ভক্তি কৰি দেহত অহঙ্কাৰ এড়ি অন্তকালতো তোমাত মন দিবেক, এতেকে মোৰ মন সততে তোমাত ৰতি বহোক। শুকে কহন্তু : জানা ৰাজা, এই ভাৰতবৰিষত অনেক পুণ্য নদী-নদ, পৰ্বতসৰ আছে, যাহাত স্নান কৰি পৱিত্ৰ হন্তু। এই বৰিষত লোকে সাধ্বিক কৰ্ম কৰি স্বৰ্গক যাই, ৰাজসিক কৰ্মে মনুষ্য হয়। তামসিক কৰ্মে নৰকক যাই। (শ্লোক ১—১৮)

হৰিভক্তি কৰি মোক্ষক পায়, সংসৰ লৈয়া ভগৱন্ত বাসুদেৱত নিকাম ভক্তিকে মোক্ষ বুলি। আকে দেৱগণো পায় ; যাৰা হৰিসেৱাৰ যোগ্য মনুষ্য খৰীৰ ভাৰতভূমিত পায় আছে। কিবা আঠেত আপুনি ভগৱন্ত

এসল হৈলা। স্বৰ্গ-ব্রহ্মলোকতো মোক্ষতো কবি ভাবতভূমিত জন্ম শ্ৰেষ্ঠ।
যাত মনুষ্য শৰীৰে কণেক হবিভক্তি কবিলেয়ো অভয় পদ পারে। এতেকে
যি ঠাইত হবিকথা হবিদাস হবিভক্তি নাই, সেই পুৰুষে ইন্দ্র লোকক
নবাউক। যি মনুষ্য শৰীৰ পায়। হবিভক্তিক যত্ন নকৰে, তাৰ কদাচিতো
আউৰ সংসাৰ ঘূণ্ডে। তাতে নিকামে যি হবিক ভজ্ঞে তাত কবি আন শ্ৰেষ্ঠ
নাই। . যদি আমাৰ স্বৰ্গ ভোগৰ অৱশেষ পুণ্য আছে, তেৱে সেই পুণ্যে ভাবত-
ভূমিত জন্ম হোক। যাত ভক্তজনক হবি কুশল কবন্ত। শুকে কহন্ত :
জানা বাজা, জবুদীপৰ উপদীপ আঠখান আছে। সগৰৰ পুত্ৰসৱো পৃথিবী
খানিতে কলি আছে। (শ্লোক ১৯—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায় পঞ্চমস্কন্ধে উনবিংশোঃধ্যায়ঃ।

হে সভাসদসৱ, দেখ। দেৱৰো প্ৰাৰ্থনী মানুষ্য শৰীৰ ভাবতভূমিত
পায়। বিফল নকৰা। কিন্তু হবিভক্তি কবি সংসাৰ নিন্তৰা। ডাকি নিবন্তৰে
হবি বোল হবি।

শ্লোক : ভাবতভূয়াং মানুষ্যদেহং লক্ণ। মা কুক দৈহিকক্ৰেণং।

ভজ হবিপদ চৰণমাণ্ডসাৰং নিন্তৰ নিন্তৰ ভৱপাবম্ ॥

বিংশ অধ্যায়

ছয়দ্বীপ কথন

কথা : শুকে কহন্তু : জানা বাজা, জম্বুদ্বীপ লক্ষ যোজন প্রমাণ ।
ক্বাব-সাগরে আবরি আছে । প্লক্ষদ্বীপ দুই লাখ ; যাত প্লক্ষ গাছ আছে ।
তার লোকে সূর্য্যকপ ভগবন্তক আরাধনা করে । প্লক্ষদ্বীপকো সমান গুড়-
সাগরে আবরি আছে । তার সিঁথি ৮০০লাখ শাল্মলীদ্বীপ । যাত
গকড়র নিবাস শাল্মলী গাছ আছে । তার লোকে চন্দ্রকপ হরিক ভজে ।
সিয়ো দ্বীপক সমান সুবা-সাগরে আবরি আছে । তার সিকালে আঠ লাখ
কুশদ্বীপ ; যাব প্রকাশক কুশ গাছ আছে । তার লোকে অগ্নিকপ ভগবন্তক
ভজে । সিয়ো দ্বীপক সমান হুত-সাগরে আবরি আছে । তার সিকালে
ষোল লক্ষ ক্রৌঞ্চ-দ্বীপ আছে ; যাত ক্রৌঞ্চ নাম পর্ব্বতেক আছে । তার
প্রজায়ে জলকপ নাভায়ণক উপাসা করে । সিয়ো দ্বীপ সমান ক্বাব-সাগরে
আবরি আছে । তার সিঁথি ৮০০ লাখ শাকদ্বীপ । যাব শাক বৃক্ষ
গকে দ্বীপক মুগন্ধ করে । (শ্লোক ১—২৪)

তার লোকে বায়ুকপ ভগবন্তক উপাসা করে । ই পাকদ্বীপত সাত সাত
ববিষ-পর্ব্বত-নদী বৃদ্ধিবা । শাকদ্বীপকো সমানে গুড়-নদী সাগরে আবরি
আছে । তার সিঁথি ৮০০ লাখ পুষ্কদ্বীপ । যাত অয্যাবুত পত্র ব্রহ্মাব
আসন সুবর্ষর পদ্মগোটে আছে । সেই দ্বীপর মধ্যত কুণ্ডলাকাবে অবুত যোজন
উচ্চ প্রস্থে মানসোত্তর নাম পর্ব্বত আছে । যাব উপবত সূর্য্যাব বধক্রে কুরে ।

তাত দুই ববিব মাজ। তাব লোকে ব্রহ্মাৰ্ম্মি ভগবন্তক ভজে, সকল দ্বীপব
ববিবত প্ৰিয়ব্ৰতব পুত্ৰ-নাভিকে ব্ৰহ্মিবা বাজ। সিয়ো দ্বীপক সমান জল-
সাগৰে আববি আছে। তাব সিকালে দেড় কোটি আদষ্ট লক্ষ যোজন ভূমিত
লোকসৰ আছে। তাব সিকালে উনচল্লিশ লক্ষ আঠ কোটি কাঞ্চনভূমি।
তাৰ সিকালে আতেহু কোটি উচ্চ শ্ৰেণ্ঠে লোকালোক পৰ্বত, বাক চড়াইয়া
সূৰ্য্যাদিব জ্যোতি যাইবাক নপাবে। তাব উপবত লোকব কুশলব অৰ্ধে
চাৰি দিগ্গজ সমে ভগবন্ত আছে। লোকালোকব সিভিতিয়ো অন্ধকাৰ
জ্যোতি জল আছে। পঞ্চম কোটি যোজন ব্ৰহ্মাণ্ড মধ্যত সূৰ্য্য আছন্ত।

(শ্লোক ২৫—৪৬)

শ্ৰীভাগবতকথায়্য পঞ্চমস্কন্ধে বিংশোঃধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৰ, যাত বন-পৰ্বত-সাগৰসমে ভূৱন প্ৰকাশে, যাত মনুপুত্ৰাদি
ৰাজাগণো জন্ম কৰে, তাক আমি প্ৰণাম কৰো। হেন জানি নিবন্তবে হবি
বোল হবি।

শ্লোক : যন্নিধিলসতি ধৰণিখণ্ডং সহ জলনিধিৰণ ভূধৰসন্তং ।

মনুসন্ত-সুতকৃত-বহুযজ্ঞ প্ৰণমতি ষাং প্ৰতি বৃদ্ধবিৰজঃ ॥

— — —

একবিংশ অধ্যায় জ্যোতিষচক্র-সূর্য্যৰ গতি

কথা : একৈশ অধ্যায়ে জ্যোতিষচক্ৰ সূর্য্যৰ গতি কহিবা। শুক
কহন্তু : জানা বাজা, তোমাত মঞি ভূগোল কথা কহিলো। আয়ে
জ্যোতিষচক্ৰ শুনা। যিমান বহল ভূমণ্ডল, সূর্য্যমণ্ডলো সেইমান বুজিবা।
যাব মধ্যত আকাশ আছে। যাত থাকি সূর্য্যো লোকক প্রকাশ
কৰা। তাহান শীত-ষষ্ঠ সমগতিয়ে দিন-ৰাত্ৰি দীৰ্ঘ-ব্রহ্মসম হয়। উত্তৰায়ণত
দিন বাঢ়ে ৰাত্ৰি টুটে। দক্ষিণায়ণত ৰাত্ৰি বাঢ়ে দিন টুটে। ছই বিষুত
দিন-ৰাত্ৰি সমানে থাকে, কুন্তলাকাষে মানসোত্তৰ গিৰি নৱ কোটি এক
পকাশ লক্ষ। তাৰে পূৰ্বে ইন্দ্রৰ দৈৱধানী পূৰ্বী। দক্ষিণত যমৰ সংঘমনী
পুৰী, পশ্চিমত বৰুণৰ নিয়োজনী, উত্তৰত চন্দ্ৰৰ বিভাবৰী। এই চাৰি ঠাই
সূর্য্যো একেলগ উদয়, মধ্যাহ্ন, সায়াহ্ন, মধ্যৰাত্ৰি কৰন্ত। মেকৰ মধ্যত সদায়ে
মধ্যাহ্ন থাকে। মেকক প্ৰদক্ষিণ কৰি বাশি নক্ষত্ৰক সমূখে সূর্য্যোমুখতে
অৰ্ধেক ঘেণ প্ৰকাশ কৰন্ত ; অৰ্ধেক মেকৰ হাৱায়ে অন্ধকাৰ কৰে। ত্ৰৈলোক্য
সজ্জক চড়াই সূর্য্যৰ বশি সিঁত্ৰিত হইবাক নপাৰে। সূর্য্যৰ লগতে এই
নক্ষত্ৰগণো ঘূৰে। সূর্য্যৰ বথখান চত্ৰিশ লক্ষ দীৰ্ঘ, বৰলক্ষ প্ৰহ। অক লাভ
বোড়ায়ৰ বহে, জাৰ জুৱলিয়া নৱলক্ষ ; অকল বোড়ায় কান্ধ, বথৰ একো
ফল, এক মানসোত্তৰত কুৰে ; তাৰ এক কলকা মেকত লাগিয়ে, মোট
খককা কৈৰে এবৰ অকুৰ্ত্তত বান্ধি আছে। তৈলবহ্ন সম মেকৰ চৌপাশত কৰ

হুবে ; বধৰ উপৰে বাজখিল্য নাম অজুৰ্ত্ত প্ৰমাণ বাঠি হাজাৰ ঋষি সূৰ্য্যক
জ্ঞতি কৰন্তু । আনো ঋষি, গন্ধৰ্ব, অশ্বৰা, নাগ, যক্ষ, বান্দসগণো উপাসা কৰে ।

(শ্লোক ১—১৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং পঞ্চমস্কন্ধে একবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদসৱ, দেখ । লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে ভগৱন্ত কৃপায়ে সূৰ্য্যকপে
হুৱন্ত । এতেকে তাহান চৰণত ভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সূৰ্য্যকপেন লোকানাং স্বস্থয়ে মানসোন্তৰে ।

(যো) পৰ্য্যটতি দয়াসিদ্ধুঃ স্বামহং শ্ৰীহৰিং ভজে ॥

দ্বাবিংশ অধ্যায়

চন্দ্ৰাদি গ্ৰহৰ স্থিতিকথন

কথা : বাইশ অধ্যায়ে চন্দ্ৰাদি গ্ৰহৰ স্থিতি কহিয়া । বাজা পুহন্ত :
হে গুৰু, মেকক প্ৰদক্ষিণ কৰি বাশি-মক্ষত সমূখে সূৰ্য্যে হুৰিবাৰ কথা কহিলা ;
আক আমি কেমনে বুঝিম । গুৰু কহন্ত : জানা বাজা, চক্ৰৰ সেতন্তলে হুই
গতি হয় ; যেন কুমাৰৰ চাক কুৰান্ত ; যতপি তাৰ পিঙ্গবাসন্তকো একেলগে
হুৰিবাৰ লেখি, তথাপি হুইবো গতি বেলেগ হয় । তেমনে বাশি-মক্ষতসকল
সূৰ্য্যক একেলগে হুৰিবাৰ দেখন্তেয়ো পৃথকে বুঝিবা ; তেৱে কিছো বিবেচন
নাই । এতেকে ভগৱন্তে নাৰায়ণে লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে বাহু সূৰ্য্য কপে বাহু
বাস প্ৰবৰ্ত্তান্ত । এতেকে ভগৱন্তক ভজিলেহে লোকৰ কুশল হয় । আমাৰ
এক লক্ষ বোজনৰ উপবন্ত সূৰ্য্যে হুৱন্ত ; হুই লক্ষত চন্দ্ৰ ; পাঁচ লক্ষত

নক্ষত্রগণ ; সাত লক্ষত শুক্ল, নয় লক্ষত বৃধ ; এঘাব লক্ষত মঙ্গল ; তেহু লক্ষত বৃহস্পতি, পোন্ধৰ লক্ষত শনি, চাবি লক্ষত সপ্তৰষি । (শ্লোক ১ ১৭)

শ্রীভাগৱতকথায়ঃ পঞ্চমস্কন্ধে দ্বাবিংশোঃধ্যায়ঃ ।

হে লোকসন্ত, দেখ । ভগৱন্তু এই-নক্ষত্রৰূপে অভক্তৰ হৃদিত, কবন্ত । ভক্তৰ সদায়ে কামনা পূৰন্ত । এত্বেকে সদায়ে তাহাক সেৱা কৰি নিবন্তয়ে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : এই-নক্ষত্রৰূপেন যো জনান্য হিতাহিতং ।

কুকতে ভমহং বন্দে ভক্তানাং কামপূৰকং ।

ব্রহ্মোবিংশ অধ্যায়

ঋষৰ স্থিতি, শিশুম্ভাৰ চক্ৰকথন

কথা : ভেইশ অধ্যায়ে ঋষৰ স্থিতিসমে শিশুম্ভাৰ চক্ৰ কহিবা । আমাৰ উনচল্লিশ লক্ষত জ্যোতিষ্চক্ৰমেধী মহাভাগৱত ঋষ আছিল । কাক এই-নক্ষত্রগণে প্ৰদক্ষিণ কৰি আবৰি কৰে । ঋষৰ অঙ্গুগ্ৰেহে জ্যোতিৰ্গণ আকাশত কৰে ; পৃথিবীত নপৰে । কেহো এই জ্যোতিষ্চক্ৰক শিশুম্ভাৰ কণ কহে ; অধোগুণে কুণ্ডলাকাৰে গোম্বিকাকণ ; শিশুম্ভাৰ পুচ্ছাগ্ৰত ঋষ আছিল ; জাহ্নুলত নক্ষত্রৰূপ কণ্ঠপ, অগ্নি, ইন্দ্ৰ, ধৰ্ম্ম ; পুচ্ছত ধাতা-বিষ্ণুজ্ঞান ; কটিত সপ্তৰষি ; হুই পাৰ্বত অভিজিতসমে আঠাইশ নক্ষত্ৰ ; উদৰত আশ্বিনী-মুখত মঙ্গল, উপহৃত শনি, বক্ষস্থলত আদিত্য, হৃদয়ত নাৰায়ণ, মনত

চন্দ্র, নাভিত নৃষ্য, লোমসকলত নক্ষত্র । সৰ্বদেৱময় জ্যোতিঃচক্ৰকণ হৰিষ
মুৰ্ত্তিক যি দেখে, শুনে, স্মৰে তাৰ সকলে পাপ নষ্ট হয় । (শ্লোক ১—৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং পঞ্চমস্কন্ধে ত্ৰয়োবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ । ভগৱন্ত যি নিজদাস পদে ক্ৰবক সৱাৰে উপবে
ধাৰিলা । এতেকে তাহান দাস হৈয়া নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যো জ্যোতিৰ্ময়-দেৱানাং মুৰ্ত্তিহাং নিজসেৱকং ।

চকাৰ ভমহং বন্দে নিজদাসজনৈষ্টম্ ॥

চতুৰিংশ অধ্যায়

বাহু-স্থিতি, পাতালবৰ্ণন

কথা : চৌৰিংশ অধ্যায়ত বাহুৰ স্থিতি সনে পাতাল বৰ্ণাইবা । তকে
কহন্ত : নৃষ্যৰ অথত অবুত বোজন অন্তৰে বাহু কৰে । চন্দ্ৰমণ্ডল বাহু
হাতিৰ বোজন প্ৰমাণ । নৃষ্যমণ্ডল দশ হাজাৰ ; বাহুমণ্ডল তেহু হাজাৰ ;
এতেকেসে বৈবৰ্ত্ত্যৰ স্মৰি পূৰ্ণিমা-অমাৱস্তাত চন্দ্ৰ-নৃষ্যক গ্ৰহিবে খেদি ৰাই-
ভাঁকি জানি ভগৱন্তে স্মৰ্শন চক্ৰ ক্ষেপন্ত । তাহান হুহুহ তেজ ক্ষণক্ষণ
ইয়া বামিক থাকি অন্তৰ হয় । তাকে লোকে গ্ৰহণ কৰি বোলে । তাহান
অবুত বোজন অথত সিক-বিজ্ঞাধৰ-চাৰণ স্থান । তাৰ অথত ভূত-প্ৰেত-শিশাচ-
বৰ্ণাশ্ৰমৰ নিবাস । আকাশ যাত বায়ু বহে ; কৈব কৰে ; তাৰ অথত লভ
বোজন অনন্তৰে এই পৃথিৱী । পক্ষীসৱ বিমানক উৰাৱ কৰে ; এসেইমান পৃথিৱীৰ
তাপ বুজিবা । (শ্লোক ১—৬)

ভূমিৰ অধত অযুত যোজন অন্তৰ কটাই পৰ্য্যন্তে সাত পাতাল আছে ।
 তাৰ অল্পক্ৰমে নাম শুনা । অতল, বিতল, স্তম্ভল, তলাতল, মহাতল,
 বসাতল, পাতাল । ই স্থানসৱত দৈত্য-দানৱ-সৰ্পসৱ আছে । স্বৰ্গতো কবি
 অধিক ভোগ থাকে ; ময় নিশ্চিত বিচিত্ৰ নগৰ-উজ্জান-সবোৰৰ প্ৰকাশ কৰে ।
 যাত দিন-ৰাত্ৰি বিভাগ নাই ; মহাবক্সসে অন্ধকাৰ নিৰাৰে । হৰিৰ চক্ৰ
 বিনে কাহাতো হস্তে তাত ভয় নাই । অতলত ময়ৰ পুত্ৰ বল থাকে ।
 বিতলত হৰ-গৌৰী আছা । স্তম্ভলত বিকুভক্ত বলিৰাজা থাকন্ত ; যাৰ
 ভগৱন্ত বামনে ত্ৰৈলোক্য কাঢ়ি লৈয়া স্তম্ভলত স্থান দিছা । সি ঐশ্বৰ্য্য পুহু
 তান ভূমিদানৰ ফল নহে । যাৰ নাম আনিছাতো একবাৰ মাত্ৰ লৈলে কৰ্ম-
 বন্ধ দূৰ হয়, তাহান হাতত সাক্ষাতে ভূমিদান কৰিছা । এতেকেসে ভগৱন্ত
 তান ছাৰত গদা ধৰি আছন্ত, যাৰ পদাঙ্গঠে ৰাৱণকো উচ্চাতন কৰিছা ।
 তলাতলে ময়দানৰ আছে । মহাতলত তক্ষকাদি সৰ্পসৱ আছে । বসাতলত
 দৈত্য-দানৱগণ আছে, পাতালতো বায়ুকী আদি অনেক নাগ আছে ।

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ পঞ্চমস্কন্ধে চতুৰ্বিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ ; প্ৰসঙ্গতো যাৰ নাম লৈলে কৰ্মবন্ধ দূৰ হয়, হেন কাকন্ত
 শৰণ পশি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : প্ৰসঙ্গাদপি যন্নামকীৰ্ত্তিতে কৰ্মবন্ধনাং ।

বিমুচ্যতে যোহপি কোহপি তমহং শৰণং ব্ৰজে ॥

পঞ্চবিংশ অধ্যায়

অনন্তৰ স্থিতিকথন

কথা : শুকে কহন্তু : পাতালৰ অধত ত্ৰিশ যোজন অন্তৰে স্থান এক আছে । যাত সহস্ৰ ফণা অনন্ত আছন্ত । তান এক শিৰত ভূমণ্ডল সৰিষপ-সম দেখি । প্রলয় সময়ত যাৰ ক্ৰোধত ক্ৰব পৰা একাদশ কল্প জাত হুয় । যাক নাগকজাগণে সেৱা কৰে । দেৱ-অশ্বৰ, সিদ্ধ-মুনি, গন্ধৰ্ব-বিদ্যাধৰগণে উপাসা কৰে । বৈজয়ন্তী বনমালা নীলবস্ত্ৰ এক কুণ্ডল ধৰিছা । যাক শুনিলে শ্ৰবিলে সংসাৰ গুচে । যাৰ মহিমাৰ তুষ্ণক সমে নাৰদ ঋষি ব্ৰহ্মাৰ সভাত গান্ত । যাৰ নামক পতিত জনো অকস্মাৎ কীৰ্ত্তন কৰি শুদ্ধ হৈবেক, তাক কি বুলিম । যাত সেইজনে সবাৰে পাপ হৰিবাক পাৰে ; এতেকে তাত বিনে মুমুক্ জনে কাহাত শৰণ পশিব । (শ্লোক ১—১৫)

ঐভাগৱতকথায়াং পঞ্চমস্কন্ধে পঞ্চবিশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ দেখ ; মহাপাপীসৱো যাৰ নাম লৈয়া শুদ্ধ হৈয়া আনকো পৱিত্ৰ কৰে । এতেকে তাহান্ত শৰণ লৈয়া নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : মহাপাপীজনো যন্ত নামকীৰ্ত্তনমাত্ৰতঃ ।

বন্ত শুদ্ধোহন্তসংশুদ্ধো সন্তঃ স্তান্তমহং ভজে ॥

ষড়্বিংশ অধ্যায়

নবক-বর্ণনা

কথা : ছাবিশ অধ্যায়ে নবক-বর্ণনা কবিবা। পাতালৰ তলত জলৰ উপৰত অনেক নবক আছে। যাত যমে পাপীসৱক যথোচিত্তে দণ্ড কৰন্ত। তাত প্ৰথমে পাপীসৱ শুনা। যি ব্ৰহ্মবধ, গো-বধ কৰে, ব্ৰাহ্মণৰ শূৰণ হৰে, সুৰাপান কৰে, অগম্যাগমন আচৰে, চুৰি কৰে, ডকা দেই, বিষ-ভূত-ডাইনি দি মাৰে, পৰৰ ভাৰ্যা হৰে, সৱাকৈ বঞ্চি খাই, খল দেই, অনাদোষে দণ্ডে, হৰিভক্তি বিনে পুত্ৰ-ভাৰ্যা পুষে, আপুনি বা বৰ্জে, প্ৰাণীহিংসা কৰে, পশু-পক্ষী মাৰে, বেদপত্ৰ এড়ৈ; পাষণ্ডক লগ ধৰৈ, ভক্তিধৰ্ম ছন্ন কৰৈ, দণ্ড যন্তে পশু মাৰৈ, সাধিত মিছা মাঠে, মহন্তক নিন্দা কৰৈ, অতিথিক ঠাই নেদে, অভ্যাগতকো হুশুধৈ; অৰ্থ থাকোন্তেয়ো হৰিকৰ্ম নকৰে, বৈকৰ্মক নিন্দা কৰে, তাকে যিটো শুনি থাকে, ই পাপীসৱক ভয়হৰ যমদূতে হাতে-গলে বান্ধি অন্ধকাৰ পথে নবকক নেই। নিতে উপৰত সূৰ্য্যো তাপ কৰে; পাণ্ডবত বনাগ্নিয়ে তাপে; পিঠিত চাবুকে কোবায়ৈ, কুহুবেয়ো কামূৰৈ, কুখা-তুখাতো দুঃখ পায়ৈ; পাছে কালনৃত্যাদি নানা নবকত পাপ অজুসাৰে নানা যাতনা ভুঞ্জৈ। তাক বাহুল্যভয়ে নকহিলো। (শ্লোক ১—৪০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কবিসঙ্কল্পতয়াং পঞ্চমস্কন্ধে ষড়্বিংশোঃধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ ! ই কলিযুগত পাপ নকৰন্তা মনুষ্য নেদেখো। এতেকে নবক এড়াইবাক আন উপায় নাই। আক জানি সৰ্ব্বপাপনাশক হৰিনাম

নিবন্ধবে লরা । তেরে নবক এড়াই পবন গতি পাইবা । হে শ্রীকৃষ্ণ দৈবকী-
নন্দন, তোমাৰ চৰণত কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো । যেমনে তোমাত মোৰ
বতি বহে তেমনে অভুগ্ৰহ কৰা । জান কিছো নোখোজো । পঞ্চম স্কন্ধো
এহিমনে গৈল । আৰু জানি নিবন্ধবে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : কলৌ বদ্ধিতপাপানামকৰ্তা নৈৱ দৃশ্যতে ।

অতঃ সৰ্বমঘং হন্তুং বিষ্ণুনাং সদা স্মৰেৎ ॥

নমামি কৃষ্ণং কৰুণাসমুদ্ভূতং স্বভক্তপাপানলবাৰিবাহং ।

যৎপাদপদ্মানুস্মৃতিং সুৰেশা বাহুস্তি তস্মৈ বতিবন্ত নিত্যম্ ॥

পঞ্চমস্কন্ধ গুঢ়াৰ্থকথা যথার্থকপিণী ।

নৃভিনিসেৱ্যভামেৱ দামোদৰ-কৃপাশ্ৰিতা ॥

দামোদৰপদাস্তোজগন্ধসম্বন্ধচেতসা ।

নিশ্চিন্তা কবিৰঞ্জন কথৈষা পঞ্চমাশ্ৰয়া ॥

পঞ্চম স্কন্ধ সমাপ্ত

— — —

যষ্ঠ স্কন্ধ

প্রথম অধ্যায়

শ্লোক : জয় জয় সুন্দর হরিপাদপদ্মযোগীবিবুধবুধমধুকর সম ।
আশ্রিতজন সম খগবরস্কন্ধ ত্রিভুবনপারন গুণগগনগন্ধ ॥

অজামিল উপাখ্যান

কথা : যার নামসিংহে পাপহন্তী ভেদ করে, হেনর ইষ্ট ত্রীকৃৎক সহস্র-
বার প্রণাম করো। যষ্ঠ স্কন্ধত উনৈশ অধ্যায়ে পোষণ করিবা। আপুনার
ভক্তক কৃপায়ে বন্ধাকে পোষণ বুজি। তাত প্রথম অধ্যায়ে অজামিলর কথা
করিবা। পবীকিতে পুছন্ত : হে মহামুনি ; যেমনে মনুষ্যে নরকক নবাই
আরে তাক করিয়োক। বুজিবা, যি পাপর প্রায়শ্চিত্ত করিবেক, তাকে
ভাল নেদেখো। যাতো লোকে প্রায়শ্চিত্ত করিয়ো পাপ পুছ করে।
এতেকে জানি প্রায়শ্চিত্তে নিশেষ পাপ হুগুচে। শুকে কহন্ত : জানা বাজা ;
প্রায়শ্চিত্তে পুঙ্কর নিশেষ পাপ হুগুচে। কিন্তু জ্ঞানাত্যাসে গুচে, সিয়ো পবম
হুঙ্কর ; এতেকে বিবলসরে হরিক আশ্রয় কবি কেবল ভক্তিসে নিশেষ পাপ
দূর করে। সাধুসেরা কবি হরিসেরা ভক্তি করিলে যেমনে পাপ দূর হয়, তপাদি
আচরিয়ো তেমনে নহয়। এতেকে ভক্তিপন্থ লোকর সুগম, যাত কিছো ভয়
নাই, তাক হরিপবারণ সাধুসরে আচবে। হবিবিমুখক পুছ প্রায়শ্চিত্তসরো

ভক্তি নকৰে। যেন সুৰাৰ ভাণ্ড অনেক নদীত পখালিয়ো শুদ্ধ নহে। ভক্তিৰ পুষ্টি অন্ন কৰিলেয়ো শুদ্ধ হয়। যাতো ভক্তসৱে যত্নতো যম-যাতনা নেদেখে। আৰু প্ৰমাণৰ অৰ্থে এক পুৰাতন কথা কহো তাক শুনা। (শ্লোক ১—২০)

কনৌজপুৰত এক অজ্ঞামিল নাম ব্ৰাহ্মণ আছিল; বেষ্ঠাত পতিত হয়। সদাচাৰ এড়িল। চুৰি-ডকা-অত্যাচাৰ কৰি তাইকে পুৰিলা, তাইতে দশ পুত্ৰ হৈল, এমনে তাইৰ অন্ন খাইতে আঠাইশ বৎসৰ গৈলা। কনিষ্ঠ পুত্ৰৰ নাৰায়ণ নাম থৈলা। পৰম স্নেহত সেই পুত্ৰক লালন-তোলন কৰিতে আনন্দো পাইল। নাৰায়ণ পুত্ৰসমে স্নান-পান-ভোজন কৰিলা। মৰণ সময়তো তাতে মন দিল। পাছে ভয়ঙ্কৰ তিনি যমদূত দেখি নাৰায়ণ আৱ বুলি উচ্চ কৰি মাতিল। মৰস্তাৰ মুখে প্ৰভুৰ নাম শুনি ভয় নাই বুলি তেখেনে চাৰি পাৰিষদ আসিল। যমদূতসৱেয়ো অজ্ঞামিলক হাতে-গলে বান্ধি টানিবাক লাগিছে। তাক দেখি পাৰিষদসৱে বলে নিবাৰণ কৰিল। যমদূতসৱো মহাভয়ে অস্তব হয়। পুছন্ত। হে মহাপুৰুষসৱ, তোৰা কোন, কেনেবা যম ৰাজ্যৰ আজ্ঞা বাধা, কাৰবা দূত, কোন ঠাইৰ পৰা আসিছা, কিবা তোৰা দেৱ গন্ধৰ্ব-সিদ্ধ। আমি এমনে ৰূপ কোনোকালে নতো দেখো। সৱে তোৰা নবীন বয়স, চতুৰ্ভুজ, কমললোচন, পীতবসন, কিৰীটি কুণ্ডল, বনমালা ধৰিছা, হাতত শঙ্খ-চক্ৰ-গদা-পদ্ম ধৰিছা, দেহৰ জ্যোতিয়ে দশোদিশ প্ৰকাশ কৰে, এমন মহাজ্ঞান হয়। কেনে মহাপাপী ব্ৰাহ্মণক নৰকক নেস্তে নিবাৰণ কৰা। (শ্লোক ২১—৬৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ ষষ্ঠস্কন্ধে প্ৰথমোহধ্যায়ঃ ॥

হে ভক্তসৱ দেখ, তপাদি বিনেয়ো ভক্তৰ ভক্তিবোগে সৰ্বপাপ হৰে। আৰু জ্ঞানি হৰিভক্ত হয়। নিৰতৰে ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : তপাদি নিৰপেক্ষে ভক্তিবোগেন যোগিনাং ।

সৰ্বপাপবিপত্তিঃ স্তাদিতী গীতমুপক্ৰমে ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

নামৰ মাহাত্ম্য, অজামিলৰ মোক্ষকথন

কথা : দ্বিতীয় অধ্যায়ত নামৰ মাহাত্ম্য, অজামিলৰ মোক্ষ কহিবা।
বিষ্ণুদূতসৱে বোলন্ত : অহো কি অত্যাৱ, যাতো ধৰ্মৰাজ্য ছয়ো অত্যাৱ কৰে।
এই অজামিল ব্ৰাহ্মণ কোটি জন্মৰ পাপৰো প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিলে। যাতো মৰণ-
সময়ত মুক্তিদায়ক হৰিনাম লৈলে। কেৱল নামমাত্ৰে মহাপাপীৰো পাপ
দূৰ কৰে। নামৰ এক অক্ষৰে পাৰে। ই ব্ৰাহ্মণে পুত্ৰ নাৰায়ণ আৰু বুলি
চাৰিয়ো অক্ষৰ ডাকিল। মহাপাপীসৱৰো হৰিনামেসে মুখ্য প্ৰায়শ্চিত্ত।
যাতো নামগ্ৰাহী পুৰুষক ভগৱন্তে মোৰ বুলি ধৰন্ত, হৰিনাম লৈয়া যেমনে
পাপীসৱ শুদ্ধ হয়, তপাদি কৰিয়ো তেমনে নয়। হৰিনামেসে চিত্ত শুদ্ধ কৰে,
প্ৰায়শ্চিত্তে পুত্ৰ তাক নপাৰে। এতেকে তোৰা ই ব্ৰাহ্মণক নেনিবা। যাতো
মৰণ সময়ত হৰিনাম লৈয়া সকলো পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিছে। বুলিবি,
পুত্ৰবেসে নাম লৈলে, হৰিনাম নলৈলে। তাত শুনা : পুত্ৰ সঙ্কটে বা গীত
আলাপেতে বা অৱজ্ঞায়ো বা অনিছায়ে বা হৰিনাম লৈলে সকলো পাপ
হৰে। বুলিবি, অনেক পাপৰ অনেক প্ৰায়শ্চিত্ত শুনিছি। কেমনে একে
নামে অনেক পাপ দূৰ কৰিব। তাত শুনা : আন প্ৰায়শ্চিত্তবেসে সিসৱ
ব্যৱস্থা, নামৰ পুত্ৰ সি নহে, যেন একে দীপে বড় অন্ধকাৰকো দূৰ কৰে, যেন
দীপ থাকন্তে অন্ধকাৰ নাশে, তেমনে নামৰ আৱৃত্তিয়ে পুত্ৰ পাপ নহে, চিন্তো
শুদ্ধ হয়। যদি বোজা, নজানৈ, ইছায়ো নাই, আত কেনে পাপ গুচিব, তাত

শুনা। যেন অজ্ঞানতো অগ্নি দিলে পুড়ে, নজানি অমৃত খায়ো অমৰ হয়, তেমনে জানিবি অজ্ঞানতো অনিহাতো হৰিনামে পাপ হবে।

(শ্লোক ১—১৯)

শুকে কহন্তু : এহি বাক্য বুলি বিষ্ণুদূতে বাক্য কাটি অজামিলক মেজিল। যমদূতসরো ই কথা যমৰ আগত কহিল। ব্রাহ্মণো নির্ভয় হয়। মহা আনন্দে চাৰিকো প্রণাম কৰিল। তাক মাতিবাব হেন দেখি চাৰিয়ো অন্তর্দীন হৈলা, অজামিলো তাবাব মুখে নামৰ মহিমা শুনি ভক্তিমন্ত হয়। অনেক খেদ কৰি বোলয়। যদি ইচ্ছান্ত মঞি ভাগ্যহীন হঞু, তপাদি জামু পূর্বপুণ্য আছে, সি নহৈলে মৰণ সময়ত মঞি মহাপাপীৰ মুখত কেনে পৰম মজল হৰিনাম আসিল হয়। এতেকে মঞি যেমনে পুহু সংসাৰত আউৰ নপৰো, তেমনে হৰিভক্তি কৰিতে যত্ন কৰিম। শুকে কহন্তু : জানা বাজা, এমনে ক্ষণেক সাধুসঙ্গে ব্রাহ্মণ বিবস্ত হয়। গঙ্গাঘাৰ গৈলা। তথায় হৰিভক্তি কৰি তেখনে হৰিত মন দিলা। তেখনে সেই চাৰি পাৰিষদক দেখি প্রণাম কৰিলা। পাছে গঙ্গাত দেহ এড়ি তাবাব কপ ধৰিলা। তাবাসমে বিমানত উঠি বৈকুণ্ঠক গৈলা। হে মহাবাজ, দেখ, মহাপাপী অজামিল ব্রাহ্মণো হৰিনাম লৈয়া মুক্ত হৈল। এতেকে জানিবা, নাম-কীর্তনত পৰে পাপৰ আন প্রায়শ্চিত্ত নাই, যাক কৰিলে পুহু পাপত নপড়ে। আন প্রায়শ্চিত্তে পুহু ভেমন নহে। এই বহুস্ত কথাক যি শ্রৱণ-কীর্তন কৰে, সি কদাচিতো নবকত নপৰে। যম-দূতেয়ো নেনৈ, কিন্তু বৈকুণ্ঠক যাই। যাতো মৰণ সময়তো অজামিল পাপীয়ো পুত্ৰ সঙ্কেতে নাম লৈয়া বৈকুণ্ঠক গৈলা, শ্রদ্ধায়ে নিত্যে যি নাম জয়ে, তাৰ কি মহিমা কহিবো। (শ্লোক ২০—৪৯)

শ্রীভাগৱতকথায় ষষ্ঠস্কন্ধে দ্বিতীয়োঃধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, নামৰ মহিমা দেখি শুনি সদায়ে হৰিক ভজা। তেৱে অৱশ্যে সৰ্বপাপ এড়াই কৃতার্থ হৈবা। আক জানি উচ কৰি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : ক্ৰম্বা দৃষ্টা চ ভগৱতায়মাহাখ্যমুক্তমং ।

যে ভক্তন্তি হৰিং নিত্যং মুক্তাশ্চৈৱৈৱ কেৱলং ॥

তৃতীয় অধ্যায়

যমৰ দূতক বোধকৰণ

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে যমেয়ো বৈষ্ণৱৰ মহিমা কহি দূতক বোধ দিবা।
ৰাজা পুছন্ত : হে মহামুনি, দূতমুখে যমৰাজা আজ্ঞাভঙ্গ শুনি কি বুলিলা
আক মোত কহ। শুকে কহন্ত : জানা ৰাজা, যমদূতসৱে বিমুদৃত্ত
পৰাভৱ হৈয়া যমৰাজাত গোচৰ কৰয়। হে জগতৰ ঈশ্বৰ, মহাৰাজা, আজি
তোমাৰ আজ্ঞাক কোঠাইৰ বা চাৰিসিদ্ধে বাধা কৰিল। তুমাৰ আজ্ঞায়ে
আমি মহাপাপীক নৰকক আনিতে বান্ধ কাটি ৰাখিল। আমাকো মাৰিল।
তোমাকো মন্দ বুলিলে, তাক আমি জানিতে চাঞ। যদি নকহা, তেৱে
তুমাবো কুশল হুহিবেক। যাতো তাৰাৰ অদ্ভুত প্ৰভাৱ দেখিলো। দূতৰ
এহি বাক্য শুনি মহাভুট্ট ছয়া যমে বোলন্ত : হে দূতসৱ, আক আশ্চৰ্য্য
নেদেখিবি, যাতো মোত পৰ সৱাবে যোগেশ্বৰ ভগৱন্ত আছন্ত। সেই ভগৱন্তৰ
পাৰিষদসৱ। তান সম ৰূপ-গুণ-স্বভাৱে, লোকত ফুৰন্ত। হৰিভক্তসৱকো
ৰক্ষা কৰন্ত। যদি বোলা, পাৰিষদ ছয়া কেনে অধৰ্ম্মীক ৰাখিলা ; তাত
শুনা : ভাগৱত ধৰ্ম্মক কেয়ে নজানে। (শ্লোক ১—১৯)

কিন্তু ব্ৰহ্মা, মহেশ, নাৰদ, কুমাৰ, কপিল, মনু, প্ৰহ্লাদ, জনক, ভীষ্ম,
বলি, শুকদেৱ, মঞ্জি এই বাহু জনে জানি মাত্ৰ। যাতো সি ধৰ্ম্ম পৰম শুভ,
পৰম শুদ্ধ, আনৰ ছৰ্কোণ ; যাক জানিলে মাত্ৰে মোক্ষ পায়। হৰিগুণ ভৱণ-
কীৰ্ত্তনত হৰিৰ প্ৰেম-ভক্তিকে পৰম ধৰ্ম্ম বুলি। হৰিনামৰ মহিমা মঞ্জি কি

কহিবো, তাক আপুনি দেখিলি। অজামিল হেন পাপীয়ো নামৰ আভাষ
মাত্ৰে যুত্থাপাশ ভৰিল। এতেকে জানিবি পাপ হৰিবাক লাগি, নামত
শ্রদ্ধা-ভক্তি-আত্মস্তুতি নলাগৈ, আভাষ মাত্ৰে ভৰে। শ্রদ্ধাদি পুহু পাপ-বাসনা
গুচিবাৰ সমৰ্থে কহিছা। লোকৰ আত বিশ্বাস নেদেখিলে মনু আদি
ঋষিসকলে নামক নকহি আন প্ৰায়শ্চিত্ত কহিলা। এতেকে শ্রুত্বকিসকলে নাম-
মহিমা জানি কায়-বাক্য-মনে হৰিভক্তি কৰন্তু। তাৰাত মোৰ অধিকাৰ
নাই, তাৰাৰ সমীপকো নযাবি, যাতে হৰিৰ গদায়ে বন্ধা কৰে। হৰি-
বিয়ুথক মাত্ৰ নৰকক আনিবি। যদি বোলা, কাক বিয়ুথ বুলি, তাত শুন :
যাৰ মুখে দিনতো একবাৰো হৰিনাম নলগে, কৰ্ণেয়ো হৰিকথা শুনুনে,
শিৰেয়ো কৃষ্ণক নমস্কাৰ নকৰে, তাকে নৰকক লাগি বান্ধি ধৰি আন। দূতক
এহি শিক্ষা দিয়া ভগৱন্তক প্ৰাৰ্থনা কৰন্তু : হে মহাপুৰুষ নাৰায়ণ, তোমাৰ
ভক্তক আমাৰ দূতে নজানি যি অপৰাধ কৰিল তাক ক্ষমা কৰিবা, যাতে
তোমাক আমি প্ৰণাম কৰো। শুকে কহন্তু : জানা ৰাজা, দূতসকলে যমৰ
মুখত এই কথা শুনি সাক্ষাতে প্ৰতীত হৈল। সেই দিনবেপৰা হৰিভক্তক
চাইবাক ভয় কৰে। এতেকে জানিবা মহাপাপৰো হৰিনামে মুখ্য প্ৰায়শ্চিত্ত।
শ্রৱণ-কীৰ্ত্তন ভক্তিত যেমনে চিন্তা শুদ্ধ হয়, ত্ৰতাৰ্হি কৰিয়ো তেমনে নয়।
যাতো কৃষ্ণকথা শুনি পুৰুষে পুহু বিষয়ত ৰতি কৰিবাক নপাৰে, কৰ্ম্ম কৰি
পুহু বিষয়ী হয়। এই কথাক পূৰ্ব্বত অগতি ঋষি মলয় পৰ্ব্বতত বসি মোত
কহিলা, বিশ্বাসৰ অৰ্থে হৰিক শ্রবিল। (শ্লোক ২০—৩৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্য ষষ্ঠস্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদসকল দেখ, হৰিভক্তি নকৰিলে কদাচিতো যম-যাতনা এড়ন
নযাই। তাকে জানি হৰিভক্তি কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : তৃতীয়ে যমবাক্যেন হৰিপাদবতিত্বিনা ।

নস্তায়বকনিস্তাবঃ কেশামপীতুদ্যদীৰিতম্ ॥

—

চতুৰ্থ অধ্যায়

দশ প্ৰচেতা-পুত্ৰ দক্ষৰ হৰিস্তুতি

কথা : চতুৰ্থ অধ্যায়ে দশ প্ৰচেতাৰ পুত্ৰ দক্ষ হংসগৃহ্য স্তোত্ৰে হৰিক
স্তুতি কহিবা। ৰাজা পুছত : হে শুক গুৰু, দেৱাদিৰ সৃষ্টি মোত সংক্ষেপে
কহিছা, আৱে তাক বাছল্য কৰি শুনিবে ইছা কৰো। শুকে কহন্ত : যেখনে
বাৰ্দ্ধী কতাহন্তে দশ প্ৰচেতাৰ পুত্ৰ দক্ষ জাত হৈলা, তেখনে তেনে অনেক
প্ৰজা সৃজিলা। (শ্লোক ১ : ১৭)

পাছে তাৰ বুদ্ধি নেদেখি বিদ্যাগিৰিৰ সমীপ গৈলা। তথায়ে অঘমৰ্শণ
তীৰ্থত তপস্তা কৰি হংসগৃহ্য স্তোত্ৰ পঢ়ি হৰিক স্তুতি কৰন্ত : হে অগণ-
ঐশ্বৰ্য্য, পৰমেশ্বৰ, তোমাক প্ৰণাম কৰো। তুমি প্ৰকৃতি-পুৰুষৰ নিয়ন্তা, তোমাৰ
স্বৰূপক কেঞো নজানে। এতেকেসে ভক্তক কৃপায়ে নানা অৱতাৰ ধৰি নানা
কৰ্ম কৰন্ত। আনো অনেক স্তুতি কৰিলে ভক্তবৎসল ভগৱন্ত তুষ্ট হয় গৰুড়
কক্ষে দেখা দিলা : মেঘশ্ৰাম তৰু, পীতবস্ত্ৰ, বনমালা, জীৰৎস, কোমলভ, কিৰীটি-
কুণ্ডল, অঙ্গদ-বলয়, নৃপুৰ-মেখলা, আঠভূজে আঠ অস্ত্ৰ ধৰিছা, নাৰদাদি
পাৰিষদসৱে আবৰিছে, দেৱ-সিদ্ধ-গন্ধৰ্বসৱে স্তুতি কৰে। এমনে অদ্ভুত ৰূপ
দেখি দক্ষ দণ্ডৱন্তে পড়িলা। আনন্দভৰে কিছো বুলিতে নপাবিলা। তাক
দেখি সৰ্বভক্ত ভগৱন্তে বোলন্ত : হে দক্ষ, তুমি তপস্তাত মোৰ ভক্তি কৰি
বৃত্তাৰ্থ হৈলা, যয়ো তুষ্ট হৈলো। যাকো প্ৰজাৰ সৃষ্টিত মোৰ ইছা আছে।

এতেকে পঞ্চজন প্রজাপতিৰ হুহিতা অসিক্ৰীক বিবাহ কৰা। তেয়ে মৈথুন-ধৰ্ম্মে প্রজাবৃদ্ধি হৈবেক। এহি বুলি অন্তৰ্দ্ধান হৈলা। (শ্লোক ১৮—৫৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং ষষ্ঠস্কন্ধে চতুৰ্থোহধ্যায়ঃ।

হে সভাসদসৱ, দেখ। দক্ষ-প্রজাপতিয়ে ভগৱন্তক স্তুতি কৰিসে সৃষ্টি কৰিবে পাৰিলা। আক জানি হৰিত শৰণ লৈয়া নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : চতুৰ্থে হংসগৃহেন স্তুতো যো জগদীশ্বৰঃ।

স্বমহং শৰণং যামি জনাৰ্দ্দনমনাময়ম্ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

নাৰদৰ প্ৰতি দক্ষৰ শাপ

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে বাচক্ৰুতে পুত্ৰনাশ শুনি দক্ষে নাৰদক শাপিবা। শুকে কহন্ত : পাছে দক্ষে সেই অসিক্ৰী কথাত হৰ্য্যাম্ব নাম অযুত পুত্ৰ জাত কৰাইলা। সবাকে একে ধৰ্ম্মা দেখি প্রজা স্ৰজিবাৰ আদেশিলা। তাৰাও পিতৃ-আজ্ঞা পালি পছিম দিশক গৈলা, যেঠাই নাৰায়ণ সৰোবৰ আছে। তাৰ স্নান-পানে শুদ্ধচিত্ত হুয়া উগ্রতপ কৰিলা। তাৰাক ভাগৱত ধৰ্ম্মৰ অধিকাৰী দেখি কৃপায়ে নাৰদে বোলন্ত : হে হৰ্য্যাম্বসৱ, তোৰা ভূমিৰ অন্ত। এক পুৰুষ বাহু, অপূৰ্ণৰ ভৱগৰ্ভ, বহুকপী স্ত্ৰী, বেশ্যাপতি, উভয়বাহিনী নদী, পঞ্চবিংশতি তৰুৰ গৃহ, চিত্ৰকথা হংস, ভীক্ষু খৰ, নিজ পিতৃৰ আজ্ঞা, এতেকক নজানিলে কেমনে প্রজা স্ৰজিবা। তাৰাও এহি বাচক্ৰুট শুনি মনে বিচাৰ কৰি বোলয় : ভূমিৰ অন্ত জিজ্ঞাসে নাশ ; এক পুৰুষ বাহু ঈশ্বৰ জগত্তৰ ;

ব্রহ্মে অপূৰ্ণৰ ভৱগৰ্ভ ; বুদ্ধিয়ে বহুকণী স্ত্ৰী ; বুদ্ধি সজে জীৱে বেত্ৰাপতি ;
নৃষ্টি লয় কৰি মায়ায়ে উভয়বাহিনী নদী ; পশ্চিমে তত্ৰৰ দেহে গৃহ ; ভাগৱত
শাস্ত্ৰে চিত্ৰকথা হংস ; কালচক্ৰে তীক্ষ্ণখৰ , বিষয়ৰ নিবৃত্তিসে নিজপিতৃ
শাস্ত্ৰৰ আত্মা ; এতেকক নজানিলে মিথ্যা কথ্যত কি কাৰ্য্য আছে ?

(শ্লোক ১—১১)

তাৰাসৱে এহি নিশ্চয় শুনি নাৰদক প্ৰদক্ষিণ কৰি নিবৃত্তি পশ্চে হৰি-
ভক্তিৰ প্ৰবৰ্ত্তিলা । নাৰদো হৰিচৰণত চিত্ত দিয়া জড়ি গৈলা, দক্ষো পুত্ৰনাশ
শুনি অনেক খেদ কৰিলা । পাছে ব্ৰহ্মাৰ বাক্যে শান্ত হয় সেই ভাৰ্য্যাভ
সবলাখ নাম সহস্ৰ পুত্ৰজাত কৰাইলা । তাৰাও পিতৃৰ আত্মায়ে প্ৰজা
প্ৰজিবাক লাগি সেই সৰোবৰক গৈলা । তাৰ স্নানে চিত্তশুদ্ধ হয় হৰিনাম
জপি তপ কৰিলা । তাৰাকো কৃপায়ে নাৰদ আসিয়া পূৰ্ব্বহতে বাক্যকুটে
কহি বোলন্ত : হে দক্ষনন্দনসৱ, মোৰ বাক্য শুনা । ভাতৃসৱৰ পথ
বিচাৰ কৰা । যি ভাতৃৰ পথক অনুসৰে তাৰ পৰম কুশল হয় । এহি বুলি
নাৰদ গৈলা । তাৰাও উদাসীন হয় ভাতৃৰ পশ্চে হৰিভক্তিৰ প্ৰবৰ্ত্তিলা ।
দক্ষয়ো পুত্ৰনাশ শুনি অনেক শোক কৰি নাৰদক ক্ৰোধ কৰিলা । পাছে
নাৰদক লাগ পায় অনেক নিন্দা কৰি 'তোমাৰ একত্ৰ বাস নহৌক' বুলি শাপ
দিলা । নাৰদো তাক স্বীকাৰ কৰিলা । যাভো সাধুসৱৰ এহুয় লক্ষণ,
সমৰ্থ হয়ো সহন্ত । (শ্লোক ২২—৪৪)

ত্ৰীভাগৱতকথায়াং বৰ্চক্কে পঞ্চমোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ । দক্ষ হেন প্ৰজাপতিয়ো হৰিভক্তি কৰিবাক নসহিলা ।
আৱে নবলোকে কি তাক সহিবেক । তথাপি যদি আপুনাৰ কুশল চাৱা,
ভেৱে হৰিভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : নিবৃত্তিমার্গং দক্ষোহপি পুত্ৰানাং নাসহৎ কৃতঃ ।

অন্তোহত্ৰকক্ষিণঃ নিন্দামগণয়্য হৰিঃ ভজ্যে ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

দক্ষ-কন্যাৰ বংশকণন

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে দক্ষ-কন্যাৰ বংশ কহিবা। শুকে কহন্তু : পাছে দক্ষে প্রজাপতিৰ প্রবোধ শুনি যাঠি কন্যা অঞ্জিলা। তাৰ দশ কন্যা ধৰ্ম্মক দিলা। ভৃগু-অঞ্জিবা-কুশাখক দুই কন্যা কৰি ছয় কন্যা দিলা। আৰাৰ পুত্র-পৌত্রৰূপে অনেক দেৱগণ হৈলা। তাক্ষৰ্য্যক দিলা চাৰি কন্যা, তাত পতঙ্গীত পক্ষী, যামিনীত কৰিজ, বিনতাত গৰুড়-অনুক হৈল। সাতাইশ কন্যা চন্দ্রক দিলা। বোহিগীত চন্দ্রে প্রীতি কৰিলা। তাক সপত্নীসৱে নসহি পিতৃক কহিলা। দক্ষে ক্ষয়ৰোগ হোক বুলি শাপ দিলা। পাছে দক্ষক তুষ্ট কৰাই ক্ষয়-বৃদ্ধিয়ে কলা পাইলা, পুত্র নহৈল। কন্যাপক দিলা তেহু কন্যা। তাৰ বংশ শুনা : তিমিত জল-জন্তু, সবমাত কুকুৰ-শৃগাল, সুবভিত গো-মহিষ ; তাত্ৰাতে গৃধাদি চটক, মূনিত অঙ্গৰা, ক্ৰোধবশাত সৰ্প, ইলাত বৃক্ষ, স্তবসাত বাক্স, অৰিষ্টাত গন্ধৰ্ব, কাষ্ঠাত বোটক, দম্ভত একষষ্ঠি দানৱ ; দিতিত দৈত্য, অদিতিত দ্বাদশাদিত্য। বিবস্বত আদিত্যৰ তিনি ভাৰ্য্যা। সংজ্ঞাৰ পুত্র শ্ৰীকৃষ্ণদেৱমুখ, যমৰাজা, যমুনা কন্যা, ছায়াত শনৈশ্চৰ, সাৱণিক মনু, তপতি কন্যা। বড়বাত অশ্বিনীকুমাৰ। ষষ্ঠাদিত্যৰ ভাৰ্য্যা দৈত্যৰ হুহিতা বচনা ; তাত্ত বিধকপ হৈল। যাক দেৱগণে পুৰোহিত মানিল, যাডো অৱজ্ঞা দেখি শুক বৃহস্পতি এড়িলা। (শ্লোক ১—৪৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায় ষষ্ঠস্কন্ধে ষষ্ঠোঃধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসন্ন, দেখ । বিষ্ণু-বৈষ্ণৱৰ জন্মকথাৰ অৰ্থে দেৱ-দানৱৰ বংশ
কহিলা । আৰু জানি শুনি হৰিভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : বিষ্ণু-বৈষ্ণৱজন্মার্থং দেৱ-দানৱসম্ভৱিতি ।

বৰ্ণিতা ইতি বিজ্ঞায় জ্ঞানং নিত্যং ভক্ত্যেবম্ ॥

সপ্তম অধ্যায়

বিষ্ণুকপক পুৰোহিত বৰণ

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে বৃহস্পতি এড়িলে বিষ্ণুকপক পুৰোহিত মানিবা ।
বাজা পুহন্তু : হে গুৰু, কিসক বৃহস্পতি আপুনাৰ শিগ্ৰুক এড়িলা । তাৰা
বা কি অপবাধ কৰিলা, আৰু মোত কহিয়োক । শুকে কহন্তু : যেখনে
ইন্দ্র ত্ৰৈলোক্যৰ ঐশ্বৰ্য্যমদে সভাত আসিবাব দেখি গুৰুক আদৰ নকৰিলা,
তেখনে গুৰু মৌন হয় গৃহক গৈলা । ইন্দ্রো পাচতে গৈলা । তাক দেখি
গুৰু অন্তৰ্দ্ধান হৈলা । ইন্দ্রে বিচাৰ কৰিয়ো গুৰুৰ বাৰ্ত্তা নপাই অনেক খেদ
কৰিলা । সেইবেলা অনুবৰণে গুৰুক আশ্ৰয় কৰি দেৱক যুদ্ধ কৰিল ।
দৈত্যৰ প্ৰহাৰে দেৱগণ ভগ্নগাত্ৰ হৈয়া, ব্ৰহ্মাত শৰণ পৰিলা । ব্ৰহ্মায়ো
দেৱৰ দুঃখ দেখি কৃপায়ে বোলন্তু : তাৰা বৰ অজ্ঞায় কৰিলা, যাতো বৈষ্ণৱ
গুৰুকো আদৰ নকৰিলা । তাৰ কলেসে অনুবৰ্ত্ত হাবিলা । দেখা, দৈত্যগণে
গুৰুসেৱা কৰি মোৰ লোক লৈবাক পাৰে । এতেকে জানিবা, হৰিগুৰু-
সেৱকৰ অকল্যাণ নাই ; ইদানিক বিষ্ণুকপক পুৰোহিত মানা । তেৱে সকল
লোকৰ কুশল হৈবেক, যদি তাহান কিছো দোষ ক্ষমা কৰা । ব্ৰহ্মাৰ এহি

বাক্য শুনি দেৱগণে পুত্ৰ স্বৰ্গক যায়া বিশ্বকপক বোলয় : হে বাপু বিশ্বকপ,
তোৰ কুশল হোক ; আমি তোৰ অতিথি হৈলো ; আমি যি বোলো ভাক
কৰিবি। যাতো পিতৃৰ বাক্যকৰণে পুত্ৰৰ পৰম ধৰ্ম্ম। তোমাক আমি
পুৰোহিত মানিলো। এতেকে যেমনে শত্ৰুক জিনো তেমনে কৰা। কনিষ্ঠকে
গুৰু মানিলে নমস্কাৰ কৰিলেয়ো কিছু দোষ নাই, যাতো পণ্ডিতে সবাতো
শ্ৰেষ্ঠৰ কাৰণ। বিশ্বকপে বোলন্ত : হে দেৱসৱ, যাজ্ঞন কৰ্ম্মক সাধুসৱে
নিন্দা কৰে, তোবাৰো বাক্য বাধা নযাই। এতেকে তোবাৰ কাৰ্য্য মণ্ডি
প্ৰাণ অৰ্থে কৰিম। এই বুলি বিশ্বকপে ঈশ্বৰক যজ্ঞ ইন্দ্ৰক নাৰায়ণ-কৱচ
দিলে, যাক পায় ইন্দ্ৰে অপ্ৰয়াসে দৈত্যক জিনি ত্ৰৈলোক্য লক্ষ্মীক ভোগ
কৰিলে। (শ্লোক ১—৪০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্যঃ ষষ্ঠস্কন্ধে সপ্তমোহধ্যায়ঃ ।

হে, লোকসৱ দেখ। গুৰুৰ অনাদৰে ইন্দ্ৰকো অশুৰে জিনিলে। আক
জানি গুৰুক আদৰ কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অশুৰৈৰ্নিজিতো যস্মাৎ ইন্দ্ৰোহপি গুৰুহেজনাৎ ।

অতো গুৰোৰৱজ্ঞানং সপ্তমে বিনিবাৰিতম্ ॥

অষ্টম অধ্যায়

নাৰায়ণ-কল্পচকখন

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে নাৰায়ণ-কল্পচ কহিবা । ৰাজা পুহন্তু : হে গুৰু, যি নাৰায়ণ-কল্পচ পায়৷ ইন্দ্ৰে শত্ৰুক জ্বিনিলা, তাক মোত কহা । গুৰুে কহন্তু : ভয় সময়ত পুৰুষে হৰিক চিন্তি নাৰায়ণ-কল্পচ পঢ়িব, তাক কহো৷ সৱধানে শুনা । ভগৱন্ত হৰি অষ্টভুজ্ঞে অষ্টঅস্ত্ৰ ধৰি গৰুড়ৰ বন্ধে থাকি মোক ৰক্ষা কৰিবাক । জলত মৎস্ত, থলত বামন, আকাশত ত্ৰিবিদ্ৰুম, পথত ববাহ, শঙ্কটত নৰসিংহ, পৰ্বতত পশুৰাম, প্ৰবাসত জীৰাম, লোকভয়ত হলিবাম, নৰকত কুৰ্ম, সৰ্পত অনন্ত, পায়ণত বৃদ্ধ, কলিমলত ককী মোক ৰক্ষা কৰহো৷ক । (শ্লোক ১—১৯)

প্ৰাতসে কেশৱ, চুই দণ্ডত গোবিন্দ, ছয় দণ্ডত নাৰায়ণ, চুই প্ৰহৰত বিষ্ণু, পাচবেলাত মধুসূদন, সায়াহুত মাধৱ, গোখলিত জ্বীকেশ, মধ্যৰাত্ৰিত পদ্মনাভ, পাচৰাত্ৰিত ঈশ্বৰ, প্ৰত্যুষত জনাৰ্দন, সন্ধ্যাত দামোদৰ, প্ৰভাতে বিষ্ণেশ্বৰ বাখন্তো৷ক । হে শম্ভু-চক্ৰ-গদা-খড়্গ-চৰ্ম্ম তোৰা মোৰ শত্ৰুক নষ্ট কৰা । হৰিনাম-কীৰ্তনে গ্ৰহাদি ভয় গুচে । হে গৰুড়, তুমিয়ে পাৰিষদ সমে আপদত ৰাখিবা, নানা গীড়াত হৰিৰ নামৰূপে অস্ত্ৰে দশোদিশতো নৰসিংহ ৰাখন্তো৷ক । এই নাম-কল্পচ ধৰি যাক দেখে, চৰণে বা যাক চুৱে, তাৰো সকল ভয় গুচে । ধৰন্তাব ভয় হুহিবেক তাক কি বুলিব । পূৰ্বত কৌশিক ঋষি এই কল্পচ ধৰি নিৰ্জল ভূমিত দেহ এড়িলা । তান উপবত বিমানত উঠি চিত্ৰ-

বথ গন্ধৰ্ব গেল মাত্ৰে বিমানসমে অধোমুখে পড়িল। পাছে বালখিল্য
ঋষিৰ বচনে তান অস্থি নিয়া সবস্বতীত পেলাইলা, তেৱে বিমানত উঠি স্বৰ্গক
গৈলা। আক যি শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে সিয়ো নিৰ্ভয় হয়। সবাৰে পূজ্য হয়।

(শ্লোক ২০—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং ষষ্ঠস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ, নামকৱচৰ মহিমা। আক জানি সদায় মুখত নাম
নেৰিবা। ইদানিক উচ্চ কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অষ্টমে নামকৱচমাহাত্ম্যপৰিকীৰ্ত্তনাং ।

ভগৱন্মায়ি লোকানামাদিষ্টমিতি সন্ততিঃ ॥

নৱম অধ্যায়

বিশ্বকপ বথ, বৃত্তৰ জন্ম, দেৱতাৰ স্তুতি

কথা : নৱম অধ্যায়ে বিশ্বকপৰ বথ, বৃত্তৰ জন্ম, দেৱতাৰ স্তুতি কহিবা।
শুক কহন্ত : জানা বাজা, সেই বিশ্বকপৰ অমৃত অন্ন খুবা খাইবাৰ তিনি শিব
প্লাছিল। একদিনা যন্ত কৰিতে প্ৰত্যক্ দেৱক যন্তভাগ দিলা, মাড়ৰ স্নেহত
মনে মনে অশ্বৰকো কিছু দিলা। তাক দেখি ইশ্বে ক্ৰোধত তিনিয়ো শিব
কাটিল। ব্ৰহ্মহত্যাকো অপ্সলি কৰি ধৰিলা। এক বৎসৰ অন্তৰে চাৰি
ভাগ কৰি চাৰি বৰ সমে ভূমি, জল, বৃক্ষ, স্ত্ৰীক দিলা। বহুদিনো পুত্ৰহন্ত
দেখি ক্ৰোধত ইশ্ব শত্ৰু বাঢ়োক বুলি যন্ত কৰিলা। তাত মন্ত্ৰ অস্ত্ৰক হৈল
পদে ইশ্বেসে ডাৰ শত্ৰু হৈলা; অগ্নিকুণ্ডৰ পৰা ভয়ত পুৰষেক উঠিলা; সি

প্ৰত্যেক দিনে শবৰ গতিমান বাঢ়ে ; চৰণে পৃথিবী চলিয়া যুখে আকাশ
গিলে, জিহ্বায়ে নক্ষত্ৰ চেলেকে ; যাতো সকল লোকক দেখে আবৰিল ।
এতেকে তাৰ বৃত্ত হেন নাম হৈল । তাক জয়ে লোকে দশোদিশে পলাইলা,
দেৱগণে খেদি আসি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ হানিলা ; তাক সবে বৃত্তে গিলিল ।

(শ্লোক ১—১২)

হেন দেখি দেৱসৱো বিশ্বয় ছয়া মহাভয়ে ভগৱন্তক স্তুতি বোলন্ত :
যি কালক ভয়ে আমি তান আঞ্জা কৰো, সিয়ো কাল যাক ভয় কৰন্ত, সেই
ভগৱন্তে আজি আমাক বন্ধা কৰন্তোক । যি ভগৱন্তক এড়ি আনত শৰণ
পশে সি মহামূৰ্খ, যেন কুকুৰৰ লাজত সাগৰ তৰণ নযাই, তেমনে আনক
আশ্ৰয় কৰিলে, সংসাৰ তৰণ নহয় । যাক আশ্ৰয় কৰি ব্ৰহ্মায়ে ভয়ত তৰিহা,
সেই ভগৱন্তে আজি আমাক বাখন্তোক । যাতো আমি তাহান্ত শৰণ
পশিলো । (শ্লোক ২০—২৭)

দেৱৰ এহি স্তুতি শুনি ভগৱন্ত চতুৰ্ভূজ ৰূপে শঙ্খ-চক্ৰ-গদা-পদ্ম ধৰি বোহল
পাৰিষদ সমে দেখা দিলা । ভগৱন্তক দেখি দেৱগণে স্তুতি বোলয়, হে নাৰায়ণ,
বামুদেৱ, আদিপুৰুষ, লোকনাথ, লক্ষ্মীপতি, তোমাক প্ৰণাম কৰো, বৈষ্ণৱসৱে
তোমাৰ গুণ-যশক প্ৰৱণ-কীৰ্তন কৰি পৰম আনন্দ পায়। সকল সুখকে এড়ে ।
এতেকে তোমাৰ চৰণক সাধুসৱে কেমনে এড়িবেক, যাক ভজিলে পুত্ৰ সংসাৰ
নহে । আমাক কৃপায়ে অৱলোকন কৰি বাক্যামৃত তপ দূৰ কৰা ।
বৃত্তাস্থৰকো বধা, যাতো আমাৰ ভেজ, অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ গিলি আছে ।

(শ্লোক ২৮—৪৫)

ভগৱন্তে বোলন্ত, হে দেৱসৱ, তোমাৰ ভক্তিত মঞি তুষ্ট হৈলো । মঞি
তুষ্ট হৈলে, পুৰুষৰ কিছো দুৰ্গত নাই । তথাপি মোৰ একান্ত ভক্তে, কিছো
বাছা নকৰে । কৃত্তক যি বধিবে বুলিলা, তাক মঞি কৃপালু কেমনে কৰিম ।
তথাপি উলায় কহো । দধ্যাক ঋষিৰ অস্থি খোজা গৈয়া ; তেঞু ধৰ্ম্ম জানি
তোমাক দিবন্ত । সেই অস্থিয়ে বিশ্বকৰ্ম্মা বজ্ৰ গঢ়িবা । সেই বজ্ৰে তুমি মোৰ
ভেজে কৃত্তক বধিবা । তেৱে তোমাৰ ভেজ, অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ, সম্পত্তি পাইবা ।

(শ্লোক ৪৬—৫৫)

ঐতহাশ্বত্থকথায়া বৰ্ণনক্ৰমে নবমোধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ। হুঁটাচিত্যৰ যজ্ঞত অন্নমাত্ৰ মন্ত্ৰ-বৈশ্বণ্যে কল
বিপৰীত হৈল। আৰু জানি কৰ্মত বিশ্বাস এড়ি নিৰ্বিয় হৰিভক্তি মাত্ৰ ধৰি
নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : মন্ত্ৰাজহীনাং কলবৈপৰীত্যমালোক্য হুঁতুঃ শূক্ৰভেহপি যজ্ঞে।

অতঃ স্বকৰ্মাগ্ৰহমান্ত হিবা ভজ্যেত লোকোহভয়ভক্তিমাৰ্গম্ ॥

দশম অধ্যায়

ইন্দ্র-বৃদ্ধৰ যুদ্ধকথন

কথা : দশম অধ্যায়ে ইন্দ্র-বৃদ্ধৰ যুদ্ধ কহিবা। শুকে কহন্তু : ইন্দ্রক
এই বুলি ভগৱন্ত অন্তৰ্জান হৈলা, দেৱসৱো গৈয়া দধ্যাকৰ অস্থি খুজিলা।
তেঞু আনন্দ পায়া হান্ত কৰি বোলন্তু : হে দেৱগণ, তোৰা লোকৰ মৰণ-
হুংখ নজানা, যাভো দেহ পৰম প্ৰিয়। যদি বিফুয়ো খোজন্তু তথাপি কুনে
দিৱাক পাৰে। দেৱগণে বোলয়, হে ঋষি, কুপালু পুৰুষৰ কি হুন্তোজ্য আছে,
যাচকে লোকৰ হুংখ নজানে, যদি জানে তেৱে কেনে খোজে। ঋষিৱো
বোলন্তু : তোৰাৰ মুখে এই ধৰ্ম্মক শুনিবাক ইছায়ে মঞি আগে নেহু
বুলিলো, তোৰাৰ শ্ৰীতিৰ অৰ্থে হুন্তোজ্য দেহো দিবো। যি পুৰুষে বিনাশী
দেহে যশ-ধৰ্ম্ম নাৰ্জে সি সেৱ্য হয়। এই বুলি দধ্যাক ঋষি হৰিত চিত্ত দিয়া
তেঞু যোগবলে তেখনে দেহ এড়িলা। (শ্লোক ১—১২)

পাছে সেই অস্থিয়ে বিশ্বকৰ্মা বজ্জ গঢ়িলা । তাক লৈয়া ইন্দ্ৰে ঐবাৰভট
চড়ি দেৱগণ সমে বৃত্তক খেদি গৈলা । তাক দেখি দৈত্যসৰো খেদি আসিলা ;
পাছে দেৱ-দৈত্যৰ ঘোৰ যুদ্ধ হৈলা । প্ৰথমে দৈত্যসৰে সিংহনাদ কৰি
অনেক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ বৰষিলা ; তাক দেৱসৰে পথতে কাটিল । পাছে বৃক্ক-শিলা
হানিল ; তাকো দেৱে ছন্ন কৰিল, অভক্ত দৈত্যগণে আপুনাৰ প্ৰয়াস নিফল
দেখি বৃত্তক এড়ি পলাইবে লাগিলা । তাক দেখি বৃত্তে বোধ দেই, হে অশুভ-
সৰ, কেনে পলাস, যাতো উপজিলে অৱশ্যে মৰিব লাগে, এতেকে যি যত্নাত
হস্তে গতি-কীৰ্ত্তি হয় তাক কেনে এড় । যাতো সমুখ যুদ্ধত মৰিলে পৰম গতি
পায় । (শ্লোক ১৩—৩৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায় ষষ্ঠস্কন্ধে দশমোঃধ্যায়ঃ ।

হে নব-নাৰীসৰ, দেখ । অভক্ত দৈত্যৰ সকল প্ৰয়াস নিফল হৈল । হৰি-
ভক্তিপদেমে যুদ্ধ জিনিলা । আক জানি ভক্ত হয় নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : হৰেবভক্তা অশুভাঃ পৰাজিতাঃ কৃষ্ণাৰ্যৈৰ্দ্ধেৱগণৈৰ্যতো যুধি ।

অতো নবাণাং হৰিপাদযুগ্মমাৰাধ্যমুক্তং দশমে স্মধীতিঃ ॥

একাদশ অধ্যায়

যুদ্ধত বৃত্তৰ বাক্যকথন

কথা : একাদশ অধ্যায়ে যুদ্ধত বৃত্তৰ বাক্য কহিবা। এমন বোধ দিলেও অশ্বৰ-সেনা ভাগিবাৰ দেখি ক্ৰোধ কৰি বৃত্তে দেৱক তৰ্জিয়া মহানাদ কৰিল। সেই নাদে দেৱসেনা মুৰ্ছিত হয় পৃথিৱীত পড়িল। বৃত্তো তাৰাক গড়কি ইন্দ্রক খেদি গৈলা, ইন্দ্রো ক্ৰোধ কৰি গদা হানিলা ; তাকো বৃত্তে বাম-হস্তে সেই গদা ধৰি ঐবাৱতৰ কুন্তলত প্ৰহাৰিলা। তাক দেখি সকল লোকে বৃত্তক প্ৰশংসিল। ঐবাৱতো গদাৰ প্ৰহাৰে বড় পীড়া পায়। কুব্জি দেখিয়া উলটি পলাইলা। ইন্দ্রৰ বিবাদ দেখি পুত্ৰ বৃত্তে প্ৰহাৰ নকৰিল। ইন্দ্রো অমৃতহস্তে হস্তীৰ কুন্ত মৰ্জন কৰি, সুহু হয় পুহু খেদি আসিলা। বৃত্তো ইন্দ্রৰ কৰ্ম্ম সুমৰি হাসিয়া বোলয় : হে ইন্দ্র, তঞি গুৰু-ব্ৰাহ্মণ মোৰ ভাইক মাৰিছস, আজি তাৰ প্ৰতিকাৰ কৰো, শূল হানি হৃদয় বিদাৰো, তোক মহাপাপী জানি কেহু নুপুড়িবে। শপ্তে বেঢ়ি থাইবে, আনো যি অঙ্গ-সত্ত্বে তোৰ লাগ ধৰি মোক বুদ্ধ কৰে, তাকো মাৰি ভূতগণ যজিবো। যদি ব্ৰহ্মহানি মোক মাৰস, তথাপিয়ো দেহে ভূতবলি দিয়া মহন্তৰ চৰণ-বেণু পাইবো। মোৰ জীৱনত কৰি মৰণেসে ভাল। যাতো হবিচৰণ চিন্তি বুদ্ধত পৰি পৰম গতি পাইবো। (শ্লোক ১—২০)

ইন্দ্রক এহি বুলি হৰিক প্ৰাৰ্থন্ত : হে বৃক্ষ, তুমাব নঞি ভক্তৰ দাসবো দাস হৈবো। মোৰ মনে তোমাৰ গুণক স্মৰোক, বাক্যেও তোমাক কহোক,

সেহো তোমাৰ কৰ্ম কৰোক, তোমাৰ সেৱা বিদে বৰ্গ-কৰ্তা-পাতালবো এৰুখা
নোখোজো, যোগনিষিকো মুক্তিকো ইছা নকৰো, মোৰ তানিত মনেয়ে
তুমাক দেখিবাক খোজে, কৰ্মবশে সংসাৰত ফুৰিভেটো তুমাৰ ভক্তৰ মঙ্গল
হোক। মেহ-গেহাদিতো আসক্তি নহোক। (শ্লোক ২১—২৭)

ঐভাগৱতকথায়ঃ বৰ্ণক্কে একাদশোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ। যুদ্ধতো মহাভাগৱত বৃত্তে হৰিতক্তি থুজিলা। আকৈ
জানি আন কাম এড়ি হৰি-ভক্তি ধৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যুদ্ধেহপি বৃত্তো হৰিপাদভক্তিং যযাচ যশ্মাভগৱৎপ্ৰপন্নঃ ।

অতো নবঃ কৃষ্ণদাজভক্তিং কুৰ্যাদেকাদশে ঈবিতং বৃথৈঃ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

বৃত্তান্ত-বৰ্ণকৰ্ণন

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে বৃত্তৰ বৰ্ণ কহিবা। শুকে কহন্ত : এমনে বৃত্তে
দেহ এড়িবাক ইছায়ে খেদি গৈয়া ইন্দক শূল হানিলা। ইন্দো বজ্জ হানি
পথতে শূল কাটি বাছক ছেদিলা। পাছে বামহন্তে পৰিষ ধৰি ইন্দ, এবাৱতক
হুইকো মাৰিলা। তেখনে ইন্দৰ হাতৰ বজ্জ পৰিল, বৃত্তৰ কৰ্ম দেখি লোকে
প্ৰশংসিল, ইন্দৰো শব্দট দেখি হাহাকাৰ কৰিল। লজ্জায়ে ইন্দক বজ্জ
নধৰিবাৰ দেখি বৃত্তে বোলয় : হে ইন্দ, বজ্জ ধৰি শব্দক মাৰা ; এখন বিবাদৰ
কাল নহে ; যাতো ঈশ্বৰ বিদে যুদ্ধতা জনৰ জয়-পৰাজয় হুই আছে। বাব
সকল জনত অধীন, হেন সৰ্বকাৰণ ঈশ্বৰক নজানিসে অজানীসৱে আপুনাৰ
কৰ্তা কৰি মানে। ইন্দে বোলন্ত : হে বৃত্ত, তাকি কৃত্যৰ্হ হৈবি, যাতো যুদ্ধ-

সময়তো হৰিক ভজিলি, মাঝাকো তৰিলি। যাতে অম্বৰ বতাব এড়িলি, হৰিভক্ত হৈলি। আকেসে আশ্চৰ্য্য মানি, যাতে বাজসিক অম্বৰ ছয়ো হৰিভ মন দিলি। যাৰ হৰিচৰণত ভক্তি আছে, যি অমৃতসাগৰত ক্ৰীড়া কৰে, তাৰ খালৰ পানী সম ক্ষুজ বিষয়-মুখত কি কাৰ্য্য আছে। (শ্লোক ১—২১)

এহি বাক্য বুলি ছয়ো যুঝিবে লাগিলি, বৃজে বামহন্তে তুলি ইন্দ্রক পৰিষ মাৰিলি, তাক ইন্দ্রে বজ্জে কাটি বাহক ছেদিলি। পাছে হাতকটা বৃজে নহল মুখ মেলি খেদি গৈয়া ঐবাবত সম্মে ইন্দ্রক গিলিল। তাক দেখি সকল লোক হাহাকাৰ কৰিল। নাৰায়ণ-কৰুচৰ প্ৰসাদে বৃজৰ উদৰতো ইন্দ্র নমৰিলি; কিন্তু বজ্জে পেট ছিড়ি বাৰু ছয়া শিৰ ছেদিলি, বেগবন্ত বজ্জো এক বংশৰ ফুৰিষে বৃজৰ শিৰ ছেদি পেছলাইলি। তাক দেখি দেৱগণে হৃদুভি বঝাই জয় বাজ কৰিলি। বৃজৰো জ্যোতিৰ্গয় জীৱ সৰাবে আগতে ভগৱন্তক পাইলি।

(শ্লোক ২২—৩৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং ষষ্ঠস্কন্ধে দ্বাদশোহধ্যায়ঃ।

হে লোকসৱ, দেখ। হৰি-ভক্ত দেখি শত্ৰুকো ইন্দ্রে প্ৰশংসিলি। আক জানি সদায়ে ভক্তক প্ৰশংসা কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : আলোক্য গৌৰিন্দপদাৱৰিন্দে ৰতিং শূশাত্ৰোৰপি বজ্জপাণেঃ।

যতঃ প্ৰশংসাং প্ৰচকাৰ প্ৰাট্জ্জবতো নৰাণামপি দৰ্শিতৈষা ॥

—

ত্রয়োদশ অধ্যায়

ব্রহ্মহত্যা হন্তে ইন্দ্রৰ বক্ষা

কথা : ত্রয়োদশ অধ্যায়ের ব্রহ্ম ব্রহ্মহত্যাৰ হন্তে ইন্দ্রক হৰি বাখিবা ।
শুকে কহন্তু : এমনে ব্রহ্ম বধ হৈলে তিনিলোক মুখী হৈলা । দেৱসৱো
মহা আনন্দে আপুনাৰ স্থানক গৈলা । ব্রহ্ম ব্রহ্মহত্যাৰো ইন্দ্রক মাত্ৰ খেদি
গৈলা । কুবেশ, কুকপ, দুৰ্গন্ধ, ব্রহ্মহত্যা দেখি ইন্দ্র পলাইলা । ব্রহ্মহত্যাৰো
পাছে পাছে খেদি গৈলা । পাছে ঐশাচ্য দিশক গৈয়া মানস সৰোবৰত পদ্মৰ
তন্তত লুকাই বহিল । যজ্ঞৰ ভাগ নপাই মহা-দুঃখত সহস্ৰ বৎসৰ আছিল,া
মহেশ্বক ভয়ে ব্রহ্মহত্যা খেদি নগৈলা । (শ্লোক ১—১৫)

সেইবেলা দেৱগণে নহুযক ৰাজা পাতিলা । তেওঁ ঐৰথ্যমদে অন্ধ
হয়া শচীক ইছা কৰিলা । শচীয়ো বৃহস্পতি সনে আলচি কহিলা । যদি তুমি
ব্রাহ্মণক দোলা যোড়াই মোৰ ঠাইক আসিবে পাৰা তেৱে ভজিবো । তাক
শুনি নহুয়ে অগস্তি আদি চাৰি ঋষিক দোলা যোড়াইলা, তাক্তে অগস্তি অজগৰ
হোক বুলি শাপ দিলা । পাছে ব্রাহ্মণসৱে ইন্দ্রক আশ্বান কৰি আনিলা ।
ইন্দ্রো হৰিক চিহ্নি পাপ এড়াইল । ঋষিসৱো অশ্বমেধ কৰাই হৰিক
মজাইলা । যাতো হৰিনাম-কীৰ্ত্তনে মহাপাপীয়ো শুদ্ধ হয় ।

(শ্লোক ১৬—২৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায় ষষ্ঠস্কন্ধে ত্রয়োদশোধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, দেখ । হবিসেৱা কৰি ব্ৰহ্মবধীয়ো শুদ্ধ হয় । আৰু জানি
হবিসেৱা ধৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যৎপাদভজনাৎ সত্তে যদ্ যশঃ কীৰ্ত্তনাদপি ।

ব্ৰহ্মহাপি জনঃ শুক্লোত্তমহং সততং ভজে ॥

চতুৰ্দ্ধ অধ্যায়

চিত্ৰকেতু ৰাজাৰ হৰ্ষ-বিবাদ

কথা : চৈধ্য অধ্যায়ত চিত্ৰকেতু ৰাজাক পুত্ৰপ্ৰাপ্তি, হৰ্ষ, হানি-বিবাদ
কহিবা । ৰাজা পুছন্ত : হে শুৰো, ৰাজসিক তামসিক ব্ৰহ্মশ্বৰ কেমনে
ভগৱন্তত দৃঢ়মতি হৈল । যাভো সাত্বিক দেৱ-ঋষিসৱৰো হৰিত একান্ত মতি
নেদেখি । এতেকে মুক্ত কোটিবো মধ্যত নাৰায়ণপৰায়ণ পৰম দুৰ্লভ । তাত
ব্ৰত অশ্বৰ ছয়ো কেমনে হৰিত চিত্ত দিল আৰু মোত কহিয়োক । শুকে
কহন্ত : হে ৰাজা ; আত এক পুৰাতন কথা কহো, সাৱধানে মনে শুনা ।
শুৰসেন দেশত চিত্ৰকেতু নাম চক্ৰৱৰ্ত্তী ৰাজা আছিল । তেওঁ এককোটি
ভাৰ্য্যা বিবাহ কৰিলা ; তথাপি পুত্ৰ নহৈল । একদিনা তান গৃহক অজিবা ঋষি
গৈলা । ঋষিক দেখি ৰাজা উঠি সংকাৰ কৰিলা । ঋষিয়ে মহা আনন্দে
বসি ৰাজাক বোলন্ত : হে ৰাজা, তোমাৰ পাত্ৰ-মন্ত্ৰী-পুৰোহিতসমে কুশল ।
তোমাৰ দেখো মনত সন্তোষ নাই । কিবা কাৰ্য্য নভো সিৰে ; যাভো চিন্তায়ৈ
বিবৰ্ণ মুখ দেখো । চিত্ৰকেতু বোলন্ত : হে মহাঋষি, তুমি মোত যি পুছিলা,
তাক আপুনি জানা ; তথাপি তুমাৰ আজ্ঞায়ৈ কহো । যিকি অপুত্ৰক,

চক্ৰৱৰ্তী সম্পত্তিয়ে আনন্দ নকৰাৰে, এভেকে অপুত্ৰক হুংখ বেমনে তৰিম
ভেমন কৰা। ৰাজ্যৰ প্ৰাৰ্থনা শুনি ঋষি পৰমায় পাক কৰি যজ্ঞ কৰিলা।
তাৰ অৱশেষ ত্ৰৈষ্ঠ পত্নী কৃতছাত্তিক দিয়া ৰাজ্যত কৰিলা। তোমাৰ এক
পুত্ৰ হয় হৰিষ-বিষাদ হুইকো দিবেক, এহি বুলি ঋষি চলি গৈলা।

(শ্লোক ১—৩০)

পাছে ৰাজ্য পুত্ৰজাত হৈলে অনেক দান-পুণ্য কৰিলা। পিতৃৰ মাতৃৰ
পুত্ৰত অত্যন্ত স্নেহ হৈলা, সপত্নীসৱৰ মহাতাপ হৈলা, ৰাজ্যো পুত্ৰৱৰ্তী পত্নীক
স্নেহ কৰিলা। তাক সপত্নীসৱে জানি আপুনাৰ অনেক খেদ কৰি দ্বেষত
ছৱালক বিধ দিয়া মাৰিল। তাক দেখি পিতৃ-মাতৃ মৃতকৰ সমীপত পৰি
শোকে অনেক কান্দি বিলাপ কৰিলা। সপত্নীসৱো মিছায়ে কান্দিলা।
লোকসৱো শোকে অচেতন হৈলা। তাক জানি নাৰদ-অজিৰা হুয়ো ঋষি
আসিলা। (শ্লোক ৩১—৬১)

শ্ৰীভাগৱতকথায় ষষ্ঠস্কন্ধে চতুৰ্দশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ, পুত্ৰৱন্তৰ হুংখ। আৰু জানি পুত্ৰাভিলাষ এড়ি
নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : আলোক্য পুত্ৰাণাং তাপং চিত্ৰকেতুচৰিত্ৰতঃ ।

পুত্ৰাভিলাষং সংত্যজ্য সদা বিষ্ণুপদং স্মৰেৎ ॥

পঞ্চদশ অধ্যায়

চিত্ৰকেতু ৰাজাক নাৰদ-অজিৰাৰ সাক্ষাৎ

কথা : পঞ্চদশ অধ্যায়ে নাৰদ-অজিৰায়ে চিত্ৰকেতুৰ শোক দূৰ কৰিবা ।
শুকে কহন্তু : পাছে যতকৰ সমীপত ত্ৰয়ো ঋষি ৰাজাক বোলন্তু : হে
মহাৰাজা, যাক শোক কৰা, ই তোমাৰ কি হয়, আৰ বা তুমি কি হৱা ।
যদি বোলা ই মোৰ পুত্ৰ, আৰ মঞি পিতৃ, তাত শুনা । পূৰ্বজন্মত যি
পুত্ৰাদি আছিল, ই জন্মত সি শত্ৰু-মিত্ৰাদি হয় । যেন নদীৰ বেগত বালুকা
সংযোগ-বিয়োগ হয়, তেনে কালবেগে জীৱসৰ সংযোগ-বিয়োগ পায় ।
এতেকে সৎস্কৰ নিয়ম নাই, কেনে মিছাত শোক কৰা । এই আশ্বাস বাক্য
শুনি ৰাজা বোলয় : তোৰা হুই কোন মহন্ত, অৱধূত বেশে মোৰ ঠাই
আসিছা, যাতে বিষ্ণুভক্ৰ ত্ৰাণসৰ অজ্ঞানীজনক কুপায়ে পৃথিবীত ফুৰন্ত ।
তাৰাৰ নাম শুনা : কুমাৰ, নাৰদ, অজিৰা, গৌতম, ব্যাস, মাৰ্কণ্ডেয়, দুৰ্ব্বাসা,
বশিষ্ঠ, দত্ত, কপিল, শুক । আনো অনেক সিন্ধুসৰ অজ্ঞানীজনৰ জ্ঞানৰ
কাৰণে ফুৰন্ত । এতেকে তোৰা ত্ৰয়ো পৰম জ্ঞানী, মঞি অজ্ঞানীত জ্ঞান
কহা । (শ্লোক ১—১৬)

অজিৰা বোলন্তু : হে ৰাজা, তোৰ পুত্ৰদাতা মই অজিৰা, এঞা নাৰদ
ঋষি । তঞি হেন হৰিভক্তো পুত্ৰশোকে তুংহ পাইবাৰ দেখি কুপায়ে আসিছি ।
পূৰ্বভো জ্ঞান দিবাক লাগি, তোৰ ঠাই আসিছিলো, তেখনে তোৰ আন মতি
দেখি পুত্ৰকেলে দিলো, আয়ে তঞি পুত্ৰবন্তৰ তাপ জানিলি । এমনে জানিবি

সকল ধন-জ্ঞান, পুত্ৰ-ভাৰ্য্যা, সম্পত্তি-বাক্য, বিষয়, শোক-মোহ ভয়ৰ কাৰণ,
অনিষ্ট অশুখ । এতেকে মনক গৃহ কৰি শোক এড়া । নাৰদে কহন্তু : ই বোধ
ঈশ্বৰ কৃপা বিনে নঘটে, এতেকে তান কৃপাৰ অৰ্থে ভক্তি কৰা, তেৱে সাত-
দিনতে অনন্তক পাইবা । যাৰ পাদপদ্ম সেৱা কৰি পূৰ্বত মহেশাদিয়ো দ্বৈত-
ভ্ৰম এড়াই পৰম মহিমা পায়৷ আছে । তুমিও ভক্তি কৰিলে তাক অন্নতে
পাইবা । (শ্লোক ১৭—২৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্য বৰ্ত্তম্বে পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । মহেশাদিয়ো হৰিভক্তি কৰিলে পৰম মহিমা পায়৷
আছা । আকে জানি কোৱায়ো হৰিভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যৎপাদপদ্মকবন্দনিসেৱনেন শব্দুঃ

প্ৰধান-মুনয়োপ্যতিহায় মোহং ।

ভেষ্মুৰ্য্যহিষ্মতুলং তমহং পুৰাণমানন্দ-

মুস্তিমমলং সততং প্ৰপত্তে ॥

ষোড়শ অধ্যায়

অনন্ততোষণী বিজ্ঞা কথন

কথা : ষোড়শ অধ্যায়ে পুত্ৰৰ বাক্যে বাজাৰ শোক দূৰ কৰি, নাৰদে
অনন্ততোষণী বিজ্ঞা কহিবা : পাছে নাৰদে ঋষি মৃতক ছগালক জীয়াৱা
বোলন্তু : হে জীৱ, তোৰ কুশল হৌক । তোৰ শোকে তাপিত পিতৃ-মাতৃক
দেখ, দেহত প্ৰবেশি ৰাজ্যভোগ কৰ । জীৱে বোলন্তু, কুন জয়ত আৰা
মোৰ পিতৃ-মাতৃ, যাতো মঞ্জি আপুনাৰ কৰ্ম্মবশে নানা দেহত হুৰো । এতেকে
দেহৰ সৰ্ব্বকে সৱাবে সৱে পিতৃ-মাতৃ, বন্ধু-বান্ধৱ, শত্ৰু-মিত্ৰ হয় । আত্মাৰ পুহু

একো সৰ্বক নথটে। যাতো সন্নাতে পৰমব্ৰহ্ম ৰূপ। এহি বুলি জীৱ গৈলা।
জ্ঞাতিসহে বিনয় হয়। শোক এড়ি দাহাদি কৰ্ম কৰিলা। ৰাজ্যো গৃহ-অঙ্গ-
কূপৰ বৰাই যয়নাত স্নান কৰি অজিৰা-নাৰদক বন্দিলা। নাৰদো ৰাজ্যক
প্ৰশ্নয় দেখি মন্ত্ৰবিদ্যা কহি অজিৰা সমে চলি গৈলা। চিত্ৰকেতুয়ো সাৱধান
মনে সেই বিদ্যাক সাতদিনে ধৰিলা। এতেকে বিদ্যাধৰ-ঐশ্বৰ্য্য পাইলা।
পাছে কতো দিন অন্তৰ সমীপক গৈলা। গোৰ কলেৱৰ, নীলবাস, কিৰীটি-
কুণ্ডল, কেয়ূৰ-বলয়-নূপুৰ-মেখলায়ে মণ্ডিত, প্ৰসন্ন মুখ, অৰুণ-লোচন, সিদ্ধেশ্বৰ-
সম্বোধো উপাস্ত অনন্তক দেখি, ভেখনে সকল পাপ গুচিল। নিৰ্মল মন হৈল,
পৰম ভক্তিত অৰুণ-লোচন, লোম পুলক হয়। নমস্কাৰ কৰিলা। পাছে উঠি
ধীৰে ধীৰে স্তুতি বোলহ : হে অজিত, সাধুসহে ভক্তি কৰি তোমাক জিনিলা,
তুমিয়ো আপুনাৰ দিয়া তাৰাক জিনিলা, তুমিসে পৰমেশ্বৰ অনন্ত। যাতো
লোমকূপত কোটি কোটি ব্ৰহ্মাণ্ড ফুৰে, পশু সম অজ্ঞানীসে তুমাক এড়ি আন
দেৱক উপাসা কৰে। যাতো দেৱদত্ত সম্পত্তি ক্ষণেকতে নষ্ট হয়। সকামেও
তুমাক উপাসা কৰিলেয়ো কৃপায়ে পৰম গতি দিয়া। তোমাক দেখিলে
লোকৰ সকল পাপ ক্ষয় হয়। যাতো তোমাৰ নামক একবাৰ শুনিয়ো চণ্ডালো
সংসাৰ তৰে। হে ভগৱন্ত অনন্ত, তোমাৰ চৰণত কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো।

(শ্লোক ১—৪৮)

এহি স্তুতি শুনি ভগৱন্ত অনন্তে, তুষ্ট হয় বোলন্ত, হে চিত্ৰকেতু,
তোমাক নাৰদ-অজিৰায়ে যি মোৰ ভক্তি-উপদেশ দিয়াছন্ত, তাতে তঞি কৃতাৰ্থ
হৈলি। তথাপি সৰ্বাত্মা মোত ভক্তি কৰিবি। যাতো মোৰ ভক্তি নকৰিলে
সংসাৰ হুগুচে। এতেকে মনুষ্যশৰীৰ পায়ো যি মোৰ ভক্তি নকৰে, সি
কদাচিতো সংসাৰ নেড়ই। ভগৱন্ত অনন্তে চিত্ৰকেতুক এই আশ্বাস কৰি
অন্তৰ্ধান হৈলা। (শ্লোক ৪৯—৬৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ ষষ্ঠস্কন্ধে ষোড়শোহধ্যায়ঃ।

হে সাধুসহ, দেখ। চিত্ৰকেতু ৰাজ্য সাতদিন ভক্তি কৰি পৰম ঐশ্বৰ্য্য
পাইলা। আক জানি সততে হৰিসেৱা কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যং সন্তুদিৱসং সম্যগ্বিসেষ্য সহসা নৃপঃ।

অৰাপ মহদৈশ্বৰ্য্যং তং প্ৰপণ্তে মহেশ্বৰম্ ॥

সপ্তদশ অধ্যায়

চিত্ৰকেতুক পাৰ্বতীৰ শাপ

কথা : সতৰ অধ্যায়ত চিত্ৰকেতুক পাৰ্বতীৰ শাপ কহিবা। শুক
কহন্তু : যি দিশত অনন্ত অন্তৰ্ধান হৈলা, সেই দিশক চিত্ৰকেতু প্ৰণাম কৰি
লক্ষ বৎসৰ বিমানে ফুৰিলা, জীৱগণ সমে হৰিগুণ গায়৷ নানা স্থানত ক্ৰৌড়া
কৰিলা। একদিনা বিমানে যাইতে সভাত পাৰ্বতী সমে মহেশক দেখি হাস্ত
কৰি বোলয়। এ মহেশ জগতৰ শুক, ধৰ্মবাদী, জটাধাৰী, তপস্বী হয়৷ লজ্জা
এড়ি সভাত জীৱ আলিঙ্গি ধৰিছা। সামান্যসৰো বহন্ত স্থানতেসে জীৱ
ধৰি আলিঙ্গে। এঞু মহাব্ৰতধাৰী হয়৷ সভাত জীৱ ধৰি আছা। এহি
বাক্য শুনি ভগৱন্ত মহেশ হাস্ত কৰি মৌনে বহিলা। পাৰ্বতী শুনি ক্ৰোধ
কৰি বোলন্ত : অৰে, এহি চিত্ৰকেতু, আমি হুষ্ট নিলাজৰ শাস্তা দণ্ডধৰ্তা হৈলি
নিকি ? ব্ৰহ্মাদিয়ো যাৰ দোষ নেদেখে। কিন্তু নিবন্তৰে সেৱা কৰে, হেন
মহেশকো ই হুষ্ট শিক্ষা দেই। এতেকে আক জানি দণ্ড কৰিবঞু, ই হৰি-
ভক্তি কৰিবাৰ যোগ্য নহে ; যাতো আপুনি আপুনাক বড় দেখে ; এতেকে
ভঞ্জে অন্তৰ হোউ ; পুহু যেন মহন্তক অপকাৰ নকৰস। এহি শাপ শুনি
চিত্ৰকেতু তেখনে বিমানৰ পৰা নামি প্ৰণাম কৰি বোলয় : হে দেৱী,
তোমাৰ শাপক অঙ্গলি কৰি মঞি লৈলো। দেৱে মন্ত্ৰগ্ৰক যি বোলে সি পূৰ্ব-
অদৃষ্টেসে মিলে। জীৱসৰ সংসাৰত ফুৰি অজ্ঞানতেসে সুখ-দুঃখ পায়।
পৰমাৰ্থত হয়৷ মিছা। এতেকে মঞি শাপ-মোক্ষৰ অৰ্থে তুমাক শ্ৰীতি

নকৰো, কিন্তু মোৰ অসাধু বাক্যকো অসাধু কৰি থানা, তাক যাত্ৰ ক্ষমা কৰিবা। এই বুলি চিত্ৰকেতু বিমানে লড়ি গৈলা। (শ্লোক ১-২৫)

মহেশো সভাৰ মাজতে পাৰ্ৱত্যক বোলন্তু : হে পাৰ্ৱত্যী, হৰিভক্তৰ মহিমা দেখিলা ; নাৰায়ণ-পৰায়ণসৰে কাহাতো ভয় নকৰন্তু ; বাতো স্নৰ্গ-মোক্ষ-নৰকক তুল্য দেখন্তু ; এতেকে তুমি বিষ্ণুভক্তৰ মহিমা দেখি বিস্ময় নকৰিবা। শিৱ-ৰ এই বাক্য শুনি পাৰ্ৱত্যী গৰ্ব এড়ি শান্ত হৈলা। চিত্ৰকেতুয়ে ষষ্ঠাদিত্যৰ যন্ত্ৰত ব্ৰতাসুৰ হয় জাত হইলা। এতেকেসে হৰিভক্ত হৈলা। শুকে বোলন্তু : জানা ৰাজা, তোমাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কহিলো। আৰু যি প্ৰৱণ-কোৰ্তন কৰে সি পৰম গতি পালে। শ্লোক ২৬-৪১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং ষষ্ঠস্কন্ধে সপ্তদশোহিধ্যাং ।

হে লোকসৱ, দেখ। চিত্ৰকেতু হেন ভক্তো মহেশক হাসিবাৰ পদে অসুৰ হৈলা। আৰু জানি মহন্তক উপহাস নকৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : মহেশশ্ৱাহাস্তেন চিত্ৰকেতুৰপি ক্ৰতং ।

অসুৰং গতো যস্মাৎস্মাস্তদ্বৰ্জনং স্মৃতম্ ॥

— — —

অষ্টাদশ অধ্যায়

বায়ুৰ জন্মকথন

কথা : আঠৰ অধ্যায়ে বায়ুৰ জন্ম কহিবা। শুকৈ কহন্ত : জানা
ৰাজা, দিতিৰ পুত্ৰ হিৰণ্যাক্ষ-হিৰণ্যকশিপুক ইন্দ্ৰৰ সহায় হয়। বিষ্ণু বধিলে
তাৰ মাতৃ দিতি শোকে-ক্ৰোধে তাপিত হয়। চিন্তিবে লাগিল। কৈসানিনো
পুত্ৰবধী ইন্দ্ৰক মৰায়া সুখে নিজা যাইবো, যি দেহ মৰি বিষ্ঠা-পলু-ছাই
হৈবেক, তাৰ] অৰ্থে যি প্ৰাণীবধ কৰে সি কি আপুনাৰ স্বার্থ নজানে। এনয়
ইন্দ্ৰৰ মদনাশক মোৰ পুত্ৰ কেমনে হয় বুলি পতিক গুজ্জৰা কৰিল। তাহান
সেৱাত তুষ্ট হয়। কণ্ঠ্যপে বোলন্ত : হে দিতি, তুমাৰ সেৱাত মঞি তুষ্ট হৈলো।
মনৰ বাঞ্ছিত বৰ লৱা, জীৱ স্বামী তুষ্ট হৈলে কি অপ্রাপ্য আছে।

(শ্লোক ১—৩২)

যাতো জীৱ স্বামীসে পৰম দেৱতা, এতেকে পতিব্ৰতা জীসৱে ঈশ্বৰ বুলি
স্বামীক গুজ্জৰা কৰে। তুমি সেইভাৱে মোক সেৱা কৰিল। এতেকে
তোমাৰ কামনা পূৰিবো। দিতি বোলন্ত, হে স্বামী, যদি বৰ দিবা, তেৱে
মোৰ অমৰ পুত্ৰ হোক। সেই পুত্ৰে ইন্দ্ৰকো বধোক। যাতো ইন্দ্ৰে তুষ্ট
পুত্ৰ মৰাইছে। এই গুনি কণ্ঠ্যপে বিমন হয়। আপুনাৰ খেদ কৰি বোলন্ত :
অহো, মোৰ মহা অধৰ্ম্ম হৈল। ইন্দ্ৰিয়ৰ প্ৰীতি কৰিতে জী-মায়ায়ে মোৰ মন
মুছিলেক। অৱশ্যে মঞি নৰকত পৰিম। জীৱ চেষ্টাক কোনে বুঝিব, যাতো
আপুনাৰ-কুশলৰ অৰ্থে পুত্ৰ-পত্নি-ভাতৃকো মৰাৱে। মঞি বৰ দিবে। বুলি

অঙ্গীকাৰ কৰিছো, ইল্লে বধ নৰিহয়। এতেকে ইহাক বিহুৰ ব্ৰত উপদেশ দেও, তেৱে ক্ৰোধ হুচিব, পুত্ৰো অমৰ হৈব, দীৰ্ঘ ব্ৰতত ছিহ পৰিলে ইল্লে বধ নহৈব। এহিমানো গুণি বোলন্ত, হে দিতি, তোমাৰ অমৰ পুত্ৰ হৈয়া ইল্লে বধিবেক, যদি এক বৎসৰ অছিহে ব্ৰত ধৰিবে পাৰ।

(শ্লোক ৩৩—৪৫)

দিতি বোলন্ত : হে স্বামী ; মঞি অৱশ্যে ব্ৰত ধৰিবো। তাৰ বিধি-নিষেধ কহ। কহুপে বোলন্ত : প্ৰথমে বিধি-নিষেধ শুনা : প্ৰাণীক হিংসা নকৰিব ; কাকো মন্দ মুখলিব ; মিছা বাক্য নকহিব ; নখ-লোম ধৰিব, অপৱিত্ৰ বস্তু মুচুইব, ক্ৰোধ নকৰিব, দুৰ্জনৰ লগত সম্ভাষা নকৰিব, অধৌত বস্ত্ৰ নিপিন্ধিব, আনৰ উচ্ছিষ্ট অন্ন, মৎস্য-মাংস নখাইব। ভৰি মুখুই, তিতা ভৰিয়ো, উত্তৰ-পশ্চিম শিৰেয়ো, নগ্ন হুয়ো, সন্ধ্যা সময়তো নিজা নখাইব। আৱে বিধি শুনা : স্নান কৰি ধৌতবস্ত্ৰ পিন্ধি অলঙ্কাৰে মণ্ডিত হুয়া গন্ধ-পুষ্প, ধূপ-দীপে, নৈবিত্তে, লক্ষ্মী নাৰায়ণ পূজা কৰিব। গো-ব্ৰাহ্মণকো অৰ্চিব, পত্নীকো গুৰুত্বা কৰিব। এমানে এই পুংসবন ব্ৰত এক বৎসৰ কৰিলে, তোমাৰ ইল্লেহুতা পুৰুষ হৈবেক। দিতিয়ো তাক অঙ্গীকাৰ কৰি কহুপত হস্তে গৰ্ভ লাভিলা, ব্ৰতকো ধৰিলা। আক জানি ইল্লে কপট বেশে দিতিক গুৰুত্বা কৰিবে লাগিলা। নিতে বনৰ পৰা নানা বস্তু আনি দিলা। এমানে গুৰুত্বা ছলে ব্ৰতৰ ছিহ নেদেখি মনে খেদ কৰিলা। পাছে একদিনা দিতি অশুচি হৈয়া, অনাচাৰে ভৰি মুখুই সন্ধ্যাবেলা নিজা গৈলা। হেন ছিহ পায়ো ইল্লে নিজাত দিতিৰ উদৰত প্ৰবেশি বাহু গৰ্ভক সাত খণ্ড কৰিলা। তথাপি তাৰা নমৰি অঙ্গলি কৰি বোলায় : হে ইল্লে, তোমাৰ ভাতৃ আমি মকত গণক কেনে মাৰা। (শ্লোক ৪৬—৬৭)

ইল্লেয়ো তাৰাক নিৰ্ভয় দিয়া পাৰিষদ কৰিলা। হৰিৰ কৃপায়ে দিতিৰ গৰ্ভ বজ্ৰে কাটিলেয়ো নমৰিলা, যাতো একেবাৰ হৰিক অৰ্চ্চিলে পুৰুষে সাক্ষ্য পায়। দিতি পুত্ৰ এক বৎসৰ হৰিক অৰ্চ্চিহ। এতেকে তাৰাস্ত্ৰ মকত নাম দেৱগণ হৈল। দিতিয়ো নিজাৰ জাগি, ইল্লে সন্মৈ পুত্ৰগণক দেখি অনেক তাপ কৰি পুছন্ত। হে ইল্লে, মঞি তোমাক মাৰিবে হেন এক পুত্ৰক ইহায়ে ই ব্ৰত কাৰলো। তাত কেনে উনপক্ষাণ হৈল, আক যদি জান তেৱে কহ। ইল্লে বোলন্ত : হে মাতৃ, মঞি আক জানি তোমাৰ সমীপ আসিলো। ছিহ পায়ো বজ্ৰে গৰ্ভক সাত খণ্ড কৰিলো। তথাপি নমৰিবাব দেখি পুত্ৰ এক খণ্ডক

সাত খণ্ড কবিলো। তথাপিয়ো হবিব কুলাভ থাকি নমবিল, মোৰ চুৰ্ছন-ভাৱক কমা কবিবা। যাতো মহন্তৰ কামালে ধৰ্ম্ম। এই বুলি ইল্লে দিতিৰ আত্মা লৈয়া মকতগণসমে স্বৰ্গক গৈলা। (শ্লোক ৬৮—৭৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ বৰ্ত্তম্বে অষ্টাদশোহধ্যায়ঃ।

হে সভাসদসৱ, দিতিৰ হিংসা-ভাৱত হবিসেৱাৰ যি মহিমা দেখ, যি নিকামে হৰিভক্তি কৰে তাৰ কি মহিমা কহিবো। সি সহজে কৃতাত্ম। আৰু জানি নিকামে হবিসেৱা কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : হিংসয়াপি দিতিঃ কৃষ্ণমাৰাধ্যাপবান্ শূতান্।

অতো নিকামভক্তানাং মহন্তং কিম্ বৰ্ণয়ে ॥

উনবিংশ অধ্যায়

ব্ৰতৰ বিধান

কথা : উনৈশ অধ্যায়ে সেই ব্ৰতৰ বিধান কহিবা। ৰাজা পুছন্ত : হে শুৰো ; পুসবন ব্ৰতৰ বিধান কহা ; যাতে হৰি তুষ্ট হয়। শুকে কহন্ত : আজ্ঞা মাসৰ শুক্লপক্ষত বায়ুৰ জন্মকথা শুনি স্বামীৰ আজ্ঞা লয়া ব্ৰাহ্মণত পুছি দ্বীসৱে এই ব্ৰত আৰম্ভিব। স্নান কৰি শুক্লবস্ত্ৰ পিন্ধি মন্ত্ৰ পঢ়ি লক্ষ্মী-নাৰায়ণক পূজা কৰিব। পাত্ত-অৰ্ঘ্য-আচমনীয়-মধুপক-বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ-গন্ধ-পুষ্প-ধূপ-দীপ-নৈবেদ্য দিব। নিত্যে দ্বাদশ আছতি হোম কৰিব। ভক্তিভাৱে দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰিব। স্তোত্ৰ পঢ়ি স্তুতি কৰিব। পতিকা ভক্তিভাৱে স্তুতি কৰিব। এমানে এক বৎসৰ হৈলে, মহাপূজা, হোম, ব্ৰহ্ম-ভোজ কৰাই

ব্রত সাজ কবিব । গুরুদক্ষিণা দ্বিগ ; মহোৎসব কবাইব । এমনে এই
ব্রতক প্রকাভারে কবিলে সরাবে মনবাহিত সিদ্ধি হয় । (শ্লোক ১—২৮)

শ্রীভাগবতকথায় কবিবত্বকৃত্যায় ষষ্ঠস্কন্ধে উনবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসর, দেখ । যথা তথা প্রকাৰেয়ো হবিসেবা কবিলে সরাবে মন-
বাহিত বর পায় । আক জ্ঞানি সততে ভক্তি কৰা । ই স্কন্ধ কথ্য এহিমানৈ
গৈল । হে শ্রীকৃষ্ণ, পৰমানন্দ, গোবিন্দ, তুমাক লক্ষ লক্ষ কোটিবার প্রণাম
কৰো । যেমনে তোমাব চরণত সততে বতি থাকে তেমনে দয়া কৰা ।
সভাসদসরো নিবন্তবে হবি বোল হবি ।

শ্লোক : যথা তথা প্রকাৰেণ যং ভজন্তভতে গতিং ।

তমতং দেবকীপুত্রং নমামি ভক্তবৎসলম্ ॥

ষষ্ঠস্কন্ধকথ্যাহেবা সমাপ্তা ইনমুক্তিদা ।

বর্ণিতা কবিবত্বেন দামোদরপদার্থিনা ॥

কৃষায় যত্নদেবায় দৈত্য-দানবঘাতিনে ।

ভক্তক্রেগুসংহর্তে চ নমস্তে গোপীবন্ধরে ॥

নমো নমস্তেহস্ত সুখার্ণারয় স্বভক্তহৃৎখন্ড নিৰোধকায় ।

ব্রজাঙ্গনানন্দবিবৰ্জকায় সদাপ্তকামায় নমো নমস্তে ॥

ষষ্ঠ স্কন্ধ সমাপ্ত

সপ্তম স্কন্ধ

প্ৰথম অধ্যায়

শ্লোক : স্মৃচচটাকোটবিধ্তমেঘং নখায়ুধোংপাটিতদৈত্যবৃষম্ ।
স্বভক্তভক্ত্যাদৃতিচিন্তমীশং নমামি দেৱং নৃহৰিং সনাডনম্ ॥

হিবণ্যকশিপুৰ প্ৰহ্লাদৰ মতিভেদ

কথা : যি ভগৱন্তে আপুনাৰ ভক্তৰ পক্ষপাত হয়, বিপক্ষক ক্ষয় কৰিলা, হেন অদ্ভুত নৃসিংহক প্ৰণাম কৰো। সপ্তম স্কন্ধত পোন্ধৰ অধ্যায়ে উক্তি কৰিবা। পাপ-পুণ্য বাসনাকে উক্তি বুলি, মহন্তৰ অপৰাধে মহাপাপ। মহন্তৰ কৃপায়ে মহাপুণ্য। এতেকে বুদ্ধিমন্তে মহন্তৰ অনুগ্ৰহক লাগি বদ্ধ কৰোক। তাত প্ৰথমে হিবণ্যকশিপুৰ প্ৰহ্লাদৰ মতিভেদ কৰি শুভাশুভ বাসনা দেখাইবা। পূৰ্ব স্কন্ধত ইশ্বৰ পক্ষপাত হয় বিষ্ণুৰ দৈত্যবধ কথা শুনি বিস্ময় হয় ৰাজা পুহন্ত। (ঈশ্বৰী টীকা)

হে শুকসুনি, ভগৱন্ত বিষ্ণু সন্মতে সৰান, প্ৰিয় শূক্ৰন হয় কেনে বিৰম হেন ইশ্বৰ অৰ্থে দৈত্য কৰিলা; আৰু মোত কহা। শুকে কহন্ত : জানা ৰাজা, নিগুণ ভগৱন্তো আপুনাৰ মায়া-গুণত প্ৰবেশি কালক অনুসৰি, অজানীজনত বিৰম হেন প্ৰকাশ কৰন্ত। পৰমৰ্থত বিৰম নঘটে। আত এক পুৰাণত কথা শুনা : ৰাক্ষসই বভন্ত দুৰিষ্ঠিৰ ৰাজ্য শিশুপালক মাক্ষ্য গতি দেখি বিস্ময়ে নাৰদত পুহন্ত : হে মহাশক্তি নাক, একান্ত ভক্তো

হৰ্গত গতিক শিশুপাল-দম্ভবক্ৰে ঘেৰ কৰি কেনে পাইলেক। শিশুপাল হস্তে কৃষ্ণক নিন্দা কৰিল, তথাপি ত্ৰিহাত কুষ্ঠ নহৈল; নবকতো নপৰিল। কিয় হৰিৰ সায়ুজ্য গতি পাইলেক আৰু মোক কহিয়োক। (শ্লোক ১—২১)

নাৰদে কহন্ত : জানা বাজা, স্তুতি-নিন্দা, সংকাৰ-তিৰস্কাৰ, অজ্ঞানীজন-বেসে দেহাভিমানত থাকি হয়। ঈশ্বৰৰ পুত্ৰ অভিমান নাই; এতেকে নিন্দাদি নঘটে। কিন্তু যথা তথা প্ৰকাৰে তাহান্ত মতি প্ৰবেশাইলে পৰম গতি পাৱে। এতেকে বৈৰে বা ভক্তিয়ে বা স্নেহে বা সম্বন্ধে বা কামে বা ঈশ্বৰত মন লগাউক। সৱাতো কৰি বৈৰাশ্বৰ্য্য বড়। যাতো বৈৰাশ্বৰ্য্যে শীঘ্ৰে ভগৱন্তক যেমনে পায়, ভক্তিযোগেয়ো তেমনে নপাৱে। বৈৰাদি ভাৱে অনেকে ভগৱন্তক পায়। তাক শুনা : কামে গোপী, ভয়ে কংস, ঘেৰে বাজাগণ, সম্বন্ধত বৃষ্ণিবংশ, স্নেহত ভোবা, ভক্তিত আমবা ভগৱন্তক পায়। এতেকে যেমনে তেমনে প্ৰকাৰেয়ো পূৰ্বে পৰমেশ্বৰত মতি লগাউক। দম্ভবক্ৰ-শিশুপাল পুত্ৰ বিষ্ণুৰ পাৰিষদ আছিল। ব্ৰাহ্মণৰ শাপেসে বৈকুণ্ঠৰ পৰা পৰিল। (শ্লোক ২২—৩২)

যুধিষ্ঠিৰে পুছন্ত : হে নাৰদ, প্ৰাকৃত দেহাদিশূন্য বৈকুণ্ঠবাসীৰ কেনে জন্ম হৈল, আৰু মোত কহ। নাৰদে কহন্ত : একদিনা ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ সনকাদি চাৰি সিদ্ধ বৈকুণ্ঠক গৈলা। তাৰাক দিগম্বৰ দেখি শিশু বুলি জয়-বিজয় দাবী যাইবাক নেদিল। সিদ্ধসৱো ক্ৰোধ কৰি ছুইয়ো অম্বৰ হো বুলি শাপ দিল। পুত্ৰ তিনি জন্মৰ অন্তৰে এইলোক পাউক বুলি কপায়ে কহিলা। এতেকে ছয়ো বৈকুণ্ঠৰ পৰা পড়ি, দিতিৰ গৰ্ভত হিৰণ্যাক্ষ-হিৰণ্য-কশিপু হয় জাত হৈলা। পাছে বৰাহ অৱতাৰে পৃথিবী উদ্ধাৰিতে হিৰণ্যাক্ষক বধিলা। হিৰণ্যকশিপু আপুনাৰ পুত্ৰ প্ৰহ্লাদক হৰিভক্ত দেখি মাৰিবাক লাগি অনেক হুংধ দিল। তথাপিয়ো হৰিৰ প্ৰসাদে মাৰিবাক নপাবিলা। পাছে হৰি নৰসিংহ ৰূপে হিৰণ্যকশিপুক মাৰিলা। পাছে ছয়ো বাৰণ-কুম্ভকৰ্ণ হয় জাত হৈলা। তাতো জীৰাম অৱতাৰে ভগৱন্তে বধিলা। পুত্ৰ ছয়ো তুমাৰ মানুহৰ পুত্ৰ শিশুপাল-দম্ভবক্ৰ হয় জাত হৈলা। আৱে হৰিৰ চক্ৰত পড়ি শাপ এড়াইল। বৈৰত্যাৱে সদায়ে কৃষ্ণক চিন্তি তাহান সায়ুজ্য পায়। পুত্ৰ বৈকুণ্ঠ গৈলা। যুধিষ্ঠিৰে পুছন্ত : হে নাৰদ, প্ৰিয়ন্তম পুত্ৰক কেনে হিৰণ্যকশিপু ঘেৰ কৰিল, কেনেবা প্ৰহ্লাদৰ অচ্যুতত মতি হৈলা। আৰু মোত কহিয়োক। (শ্লোক ৩৩—৪৭)

ত্ৰিভাগৱতকথায় সপ্তমস্কন্ধে প্ৰথমোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসন, দেখ । যথা তথা প্ৰকাৰেয়ো কৃকত মতি দিলে পৰম পতি
পারে । এতেকে স্নায়ো কৃকত চিন্তি নিবন্তবে হবি বোল হবি ।

শ্লোক : যথা তথা প্ৰকাৰেণ প্ৰবেশ্য মতিমচ্যুতে ।

লভতে তস্য সাযুজ্যমিত্যেবং প্ৰথমে স্থিতম্ ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

মাতৃ-ভ্ৰাতৃক হিবণ্যকশিপুৰ সাক্ষনা

কথা : দ্বিতীয় অধ্যায়ে হিবণ্যকশিপু ভ্ৰাতৃৰ শোকত, লোক নাশ কৰাই
মাতৃ-ভ্ৰাতৃ-পুত্ৰক সাক্ষনা কৰিব । নাৰদে কহন্ত : ভগৱন্তে ববাহ কণ ধৰি
হিবণ্যাক্ক বধিলে হিবণ্যকশিপু ক্ৰোধে শোকে তাপিত হয় বোলয় : হে
দৈত্য-দানৱসন, মোৰ বাক্য শুনি সান্থন কৰিবা । অন্নবীৰ্য্য দেৱতাসনে
বিষ্ণুক সহায় কৰি মোৰ ভ্ৰাতৃক বধিছে, সেই হৰিৰ কৰিবে যাৱে মঞি তৰ্পণ
নকৰো তাৱে ডোবা পৃথিৱীক যাৱ । বিষ্ণু নষ্ট হৈলে, আপুনি সকল দেৱতা
নষ্ট হৈবেক, যাতো বিষ্ণু সন্নাৰে মূল । মূল নষ্ট হৈলে, ডালহেঁদে দেৱতাগণ
অৱশ্যে শুখাই মৰিব । ব্ৰাহ্মণৰ ধৰ্ম্মেদে বিষ্ণুৰ মূল । এতেকে যে ব্ৰাহ্মণসৱে
তপ-জপ-যজ্ঞ-দান-ব্ৰত কৰে, তাক বধ গৈয়া । যি দিশত গো-ব্ৰাহ্মণ থাকে,
ভক্তি-ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তে সি দিশক নাশ কৰ গৈয়া । স্বামীৰ বাক্যক শুনি দৈত্যসন
পৃথিৱীক গৈয়া লোকৰ অনেক পীড়া কবিল । নগৰ-গ্ৰামকো ছয় কবিল,
গৃহসন পুড়িল ; বৃক্ষসৱো কাটিল, সেতুসন ভাঙিল, এমনে লোকক অপকাৰ
কৰিতে দেৱগণ বজ্জভাগ নপায় স্বৰ্গ এড়ি অলক্ষিতবেশে পৃথিৱীত কুৰিল ।

(শ্লোক ১—১৬)

হিৰণ্যকশিপুয়ো ভ্রাতৃৰ দাহাদি কৰ্ম কৰি বহুসৰৰ শোক শাস্তি কবিতো লাগিল। হে মাতৃ, হে ভ্রাতৃৰ পত্নী-পুত্ৰসৰ, বীৰ হিৰণ্যাক্ষক লাগি শোক নকৰিবা। যাতো শত্ৰুৰ সমুখে বীৰৰ বধক প্ৰশংসা কৰে। লোকবো একো ধান-খিতি নাই, যাতো দৈৱ সংযোগ-বিয়োগ কৰাৱে। বিনাশী দেহৰেমে জন্ম-মৰণ। নিত্য আত্মাৰ নবটে। আত এক পুৰাতন কথা শুনা : উদীনৰ দেশত শূৰ্য্যক নাম ৰাজাক শত্ৰুসৰে যুদ্ধত মাৰিল। পাছে তাৰ বহুসৰে চৰণত পৰি অনেক বিলাপ কৰিল। দাহাদি কৰিবাৰো নেদিল। এনেতে আদিত্য অন্ত গৈলা। পাছে তাৰাৰ বিলাপ শুনি যমৰাজা বালকৰূপ ধৰি আসিয়া বোলন্ত : অহো, কি আশ্চৰ্য্য ! মোত কৰি বয়োবৃদ্ধসৰো বৃথায়ে শোক কৰে। আমিসে ধন্য, যাতো পিতৃ-মাতৃ ইঠাই এড়িলেয়ো চিন্তা নকৰএ, যি ভগৱন্তে গৰ্ভত ৰাখন্ত, সেই ভগৱন্তে ইদানিকো ৰাখন্ত। ঈশ্বৰে ৰাখিলে পথৰ বন্ত ৰক্ষা পৰে। বনতো অনাথ জীয়ে; তেওঁ নাৰাখিলে, গৃহত ৰাখিলেও নষ্ট হয়। প্ৰকৃত দেহসে উপজ্ঞে মৰে, তাত পৃথক আত্মাৰ পুত্ৰ জন্ম-মৰণ নাই। এতেকে তোৰা নিত্য আত্মা, অনিত্য দেহা ছয়োকো শোক নকৰিবা। (শ্লোক ১৭—৪৯)

আত এক কথা শুনা : কোনো ব্যাধে কুলিঙ্গ পক্ষীক বিচাৰি লাগ পায়। লোভ লগাই জাল পাতি কুলিঙ্গক বধিল। তাক কুলিঙ্গী দেখি, স্নেহত অনেক বিলাপ কৰিলা। পাছে ব্যাধে তাহাকো শৰ হানি বধ কৰিল; তোৰায়ো এমনে আপুনাৰ মৰণ নেদেখি মিছাত শোক কৰা। শতেক বৎসৰ শোক কৰিয়ো, শূৰ্য্যক লাগ নপাইবা। এই বাক্য বুলি যম অন্তৰ্জান হৈলা; শূৰ্য্যকৰ ভ্ৰাতৃসৰো বিস্ময় হয়। সবাকো অনিত্য জানি শোক এড়ি দাহাদি কৰ্ম কৰিল। আক জানি তোৰায়ো শোক নকৰিবা। এহি বোধ শুনি দিতি শোক এড়ি স্বস্থ হৈলা। (শ্লোক ৫০—৬১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং সপ্তমস্কন্ধে দ্বিভীয়োঃধ্যায়ঃ ।

হে শিষ্টসম, দেখ ! বিষ্ণু বন্ধন কৰিলেসে সৰে সদাই সকল লোকতে মহানুৰ্বে থাকে। এতেকে তাহান্তে শৰণ পশি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : দ্বিভীয়ে বিষ্ণুবন্ধিতঃ সৰ্ব্বঃ সৰ্ব্বত্র সৰ্বদা ।

স্থব্রান্তে জনো যন্মাং তন্মাস্তম্ভবণং শ্রুতম্ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

হিবণ্যকশিপুৰ তপস্তা

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে হিবণ্যকশিপুৰ তপস্তা কহিবা । নাৰদে কহন্তু : পাছে হিবণ্যকশিপু আপুনাৰ অজৰ-অমৰ কৰিবাক ইছায়ে মন্দৰ জ্যোতীত উগ্ৰ তপস্তা আৰম্ভিল। উপৰক বাহু তুলিল, আকাশত দৃষ্টি কৰিল, পদাদ্বৈত পৃথিৱীক ছুইল। জটাৰ ভেজে প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্যসম প্ৰকাশ কৰিল। তাক তপ কৰিবাব দেখি, দেৱগণ পুত্ৰ স্বৰ্গক আসিল। পাছে তাহাৰ মাথাৰ পৰা অগ্নি বৰাই দশোদিশ তাপ কৰিল, সাগৰো খলকিল, পৃথিৱী কম্পিল, নক্ষত্ৰো খসি পৰিল। পুত্ৰ দেৱগণ স্বৰ্গত বহিবাক নপাৰি ব্ৰহ্মলোক গৈয়া, ব্ৰহ্মাত গোচৰ কৰন্ত। হে বিধাতা, হিবণ্যকশিপুৰ তপৰ প্ৰভাৱে আমি স্বৰ্গত বহিবে নপাৰি। এতেকে বাৰে সকলে লোক নষ্ট নহয়, তাৰে ইহাৰ শাস্তি কৰা। সি পুত্ৰ তোমাৰ বৰে তোমাৰ থানক লৈয়া জগতক অশুখা কৰিবাক খুজিছে। (শ্লোক ১—১০)

এহি শুনি ব্ৰহ্মা ঋষিগণসমে তাহাৰ আশ্ৰমক গৈয়া দেখন্ত, তৃণ-বন-বংশে শৰীৰ ঢাকিছে। মাংস-শোণিতকো উই খায়াছে। অস্থিত যাত্ৰ প্ৰাণ বহিছে, তাক দেখি বিস্ময় হয়। বোলন্ত : হে কল্পপনন্দন, উঠ উঠ ; বাহ্যিক বৰ জোড়। তোৰ তপ দেখি মঞি তুষ্ট হৈলো। এহি বুলি কমণ্ডলু জল সিকিলা। সি তেখনে দিব্যকপ ধৰি উইভিঠাৰ পৰা উঠিল। আগত ব্ৰহ্মাক দেখি প্ৰণাম কৰি স্তুতি বোলয় : তে জগত সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰ-কাৰণ বিধাতা,

তুমাক প্ৰণাম কক। তুমিসে সকল কৰ্মৰ ফলদাতা, মোক যদি বৰ দিবা,
তেৱে ভোমাব সূত্ৰ্যত হস্তে কোনো অস্ত্ৰত মোৰ মৃত্যু নহৌক। দিনত-ৰাত্ৰিত
নমৰো, জল-স্থল-আকাশতো প্ৰাণ নঘাউক। মোক যুজস্তা নহৌক, জগতৰ
মণ্ডি মাত্ৰ পতি হঞু, সকল দেৱ-সিদ্ধৰ মহিমা মিলোক, ভোমাবো মহিমা
আমাতে হোক। (শ্লোক ১৪-৩৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ সপ্তমস্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ॥

হে সামাজিকসৱ, দেখ। হিবণ্যকশিপু পূৰ্বত এতেক দুঃখ কৰিয়ো যি মুখ
নহু পাবে, তাক আৱে নামপৰ হৈলে পাবে, আক জানি নিবন্তৰে হৰি
বোল হৰি।

শ্লোক : মহাত্ম্যেন দৈত্যৈস্ত্ৰো যন্ন প্ৰাপ পুৰা মুখম্।

ভদনায়াসেন সততং নৰো নামপৰো লভেৎ ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

হিবণ্যকশিপুৰ বিষ্ণু-বিদ্বেষ

কথা : চতুৰ্থ অধ্যায়ে হিবণ্যকশিপু বিষ্ণুক বিদ্বেষ কৰিতে লাগিল।
বিক্ৰমে তিনিয়ো লোকক জিনি। সবাকো বশ্ত কৰিল। দেৱসৱে।
স্থান কাটি লৈল। ইন্দ্ৰৰ গৃহত বহিল, অনেক ভোগ কৰিল, লোকেও
পূজিল। যোগবলেও যন্ত্ৰভাগ ডুজিল। দেৱবো কাৰ্য্য আপুনি কৰিল,
পৃথিবীয়ো শস্ত্ৰসম্পন্ন হৈল। স্বৰ্গতো নানা ভোগ মিলিল। সাগৰো
বহুগণ দিল, পৰ্বততো ক্ৰীড়াস্থান হৈল, যুদ্ধো সৰ্বকালে ফল-ফুল ধৰিল।
এমনে অনেক কাল গৈল, দেৱসৱো তাৰ পীড়া সহিবে নপাৰি হৰিত শৰণ পৰি।

স্তুতি-নতি কবিল। তাত তুষ্ট হয়। দৃশ্যকপে ভগৱন্তে বোলন্ত : হে দেৱসৱ,
ভয় নকৰিবা, মঞি ভোবাৰ হিত কৰিম। কিন্তু কিছোকাল অপেক্ষা কৰা,
যেখন মোৰ ভক্ত প্ৰহ্লাদক দেখে কৰে তেখন মঞি আপুনি বধিবো। যাতে
মঞি সৱাকৈ সহিতে পাবো। মোৰ ভক্তৰ জ্যোহ সহিবে নপাবো।

(শ্লোক ১—২৮)

এহি বাক্য শুনি দেৱসৱ নিৰ্ভয় হয়। অন্তৰক হত হেন মানিল। হিৰণ্য-
কশিপুবো চাৰি পুত্ৰ মাৰে প্ৰহ্লাদ গুণে বৰ হৈল। আৱে তাহান গুণগণ শুনা :
ব্ৰাহ্মণৰ ভক্ত, সুশ্ৰৱাৰ, সত্যবাদী, জিভেশ্ৰিয়, সৱাৰে প্ৰিয়, উত্তমৰ দাস,
সামান্যৰ মিত্ৰ, দীনত দয়াল। গুৰুক ঈশ্বৰ বুলি মানন্ত, দম্ভ-দৰ্প-অহঙ্কাৰ
নকৰন্ত, হুংখতো আকুল নহন্ত, সুখত ল্পৃহা নকৰন্ত, প্ৰাণ-মন দমিহন্ত, বালক
ছয়ো ক্ৰীড়া নকৰন্ত, কৃষ্ণত মন দিয়া থাকন্ত, জড় হেন প্ৰকাশন্ত, দেহকো
পাসবন্ত ; উঠন্ত, বসন্ত, ভোজন কৰন্ত, নিদ্ৰাতো থাকন্ত, তথাপি তাত মন
নেদন্ত। হৰিক চিন্তন্ত, প্ৰেমত কান্দন্ত, নাচন্ত, হাসন্ত, হৰিগুণ গান্দ, ভাৱনাযো
কৰন্ত, বোমাৰিতো হন্ত, আনন্দে লোতক বড়য়, লোম শিহৰয়, যাৰ গুণ এভো
প্ৰকাশয়, যাক দেৱসৱে প্ৰশংসয়, এমনে সংসঙ্গলক হৰিসেৱায়, আপুনি
পৰম আনন্দ পায়। সঙ্গ হুংখিত আনৰো মনক আনন্দ কৰাইলা। এমন
পুত্ৰকো হিৰণ্যকশিপু অনেক দেখে কবিল। আৱে তাৰ প্ৰসঙ্গ শুনা।

(শ্লোক ২৯—৪৬)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াঃ সপ্তমস্কন্ধে চতুৰ্থোঃধ্যায়ঃ।

হে সাধুসৱ, দেখ, প্ৰহ্লাদৰ শিশুকালতে হৰিভক্তি ! আক জানি যদি
আপুনাৰ হিত চাৱা, তেৱে সদা হৰিভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : আবাল্যকালমাবভ্য প্ৰহ্লাদস্ত্যচ্যুতাত্মা।

বিলোক্য ভগৱন্তক্তা যঙ্গ কুৰ্ব্বন্ত মাধৱে ॥

পঞ্চম অধ্যায় হিবণ্যকশিপুৰ প্ৰহ্লাদক দ্বেষ

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে হিবণ্যকশিপু প্ৰহ্লাদক বৈষ্ণৱ দেখি হিংসা কৰিব । নাৰদে কহন্তু : জানা ৰাজা, অনুৰূপ পুৰোহিত গুৰুৰ ষণ্মৰ্ক দুইপুত্ৰ হিবণ্যকশিপুৰ গৃহত থাকি ছৱাল পঢ়াস্তু, লগতে প্ৰহ্লাদো পঢ়াস্তু । কিন্তু মনে ভাল নমানন্তু, যাতো মিছা অৰ্থবাদ কহে । পাছে একদিনা হিবণ্যকশিপু প্ৰহ্লাদ পুত্ৰক কোণে লৈয়া পুছয় । হে পুত্ৰ, তঞি কাক মনে ভাল মানস । প্ৰহ্লাদে কহন্তু : হে পিতৃ, মঞি তাকেমে মনে ভাল মানএল, লোকে গৃহক এড়ি বনক গৈয়া হৰিক আশ্ৰয় কৰয় । পুত্ৰৰ এতি বাক্য শুনি, ৰাজা হাসিয়া বোলয় : পৰৰ বুদ্ধিয়ে ছৱালৰ বুদ্ধিভেদ কৰিলেক । এতেকে গুৰুৰ গৃহত ছৱালক ভালমতে ৰাখোক । যেন আন বেণে বিকৃতভক্তে বুদ্ধি দিবে নপাৰে । ষণ্মৰ্কেয়ো প্ৰহ্লাদক গৃহক আনি মধুৰ বচনে পুছিবে লাগিলা : হে প্ৰহ্লাদ, তঞি আমাত সত্য কহিবি, মিছা নকহিবি । আন ছৱালত কৰি কেনে ভোব বুদ্ধিভেদ হৈল, কিবা আনে কৰিল, কিবা আপুনি হৈল, আক মোত কহ । প্ৰহ্লাদে কহন্তু : যাৰ মায়ায়ে লোকৰ আত্মাপৰবুদ্ধি হয়, সেই ভগৱন্তক প্ৰণাম কৰো । তেঞু যেনে অনুকূল হন্তু, তেয়েমে পুৰুষৰ অহংবুদ্ধি গুচে । যাৰ পশুক ব্ৰহ্মাদিয়ো নাজানে সেই ভগৱন্তৰ সকাশত মোৰ বুদ্ধিভেদ হৈল । এহি বুলি প্ৰহ্লাদে মৌন হৈলা । (শ্লোক ১—১৪)

তাক শুনি ব্ৰাহ্মণে ভৎসিবে লাগিল । অৰে ছাত্ৰসৱ, বেত্ৰবাৰি আন,

ই কুলাজাবক আজি কোবাই ছাল কাৰো। যাতো দৈত্য-চন্দনবনত ই কষ্টকৰক হৈয়া বৈবী বিষ্ণুৰ সহায় ভজিল। এমনে অনেক তৰ্জি ধৰ্ম্ম-অৰ্থ-কামৰ উপায় শিকাইলেক। পাছে পাঠ জানিবাৰ জানি দৈত্যেন্দ্ৰত দেখাইল নিয়া। দৈত্যেন্দ্ৰে বালকক আশীৰ্বাদ কৰি কোলাত বসাই পৰম আনন্দ পায়া পুহিবে লাগিলা। হে বাপু প্ৰহ্লাদ, তোৰ গুৰুত হস্তে এতকাল যি শোভন পাঠ পঢ়িছ তাক কহ। প্ৰহ্লাদে কহন্তু : পুৰুষে ঈশ্বৰত অৰ্ণিৱা প্ৰৱণ, কীৰ্ত্তন, অৰ্চন, স্মৰণ, পাদ-সেৱন, বন্দন, দাস্ত, সখ্য, আশ্ৰ-নিবেদন কৰি এহি নৱ লক্ষণ ভক্তিকে শোভন পাঠ বুলি। (শ্লোক ১৫—২৪)

এহি কথা শুনি হিৰণ্যকশিপু ক্ৰোধ কৰি বোলয় : অৰে দুৰ্দ্ধতি ব্ৰাহ্মণ, কেনে বিপক্ষক স্তুতি কৰি ছৱালক অসাৰ শিকাইলি। গুৰুপুত্ৰে বোলয়, হে মহাবাজা ! আমাৰ তুমি দোষ নেদিবা, যাতো তোমাৰ পুত্ৰে আমাৰ শিক্ষিত নকহে। আৰ এফুৰ স্বভাৱ। হিৰণ্যকশিপু পুহয় : অৰে অমলল, গুৰুৰ উপদেশ বিনে কেনে তোৰ ই বুদ্ধি হৈল। প্ৰহ্লাদে কহন্তু : পিতৃ, গৃহস্থ লোকৰ কৃষ্ণত মতি পৰত হস্তে নহে। আপুনাত হস্তেয়ো নহে, অশ্ৰ আশ্ৰেতো নহে, যাতো অজিত ইন্দ্ৰিয়ে বিষয় মাত্ৰ ভোগ কৰে। প্ৰাকৃত গুৰুৰ উপদেশেয়ে হৰিক নজানে, যাৱে মহন্তৰ পদৰেণুক শিবে নধৰে। এহি বুলি প্ৰহ্লাদে মৌন হৈলা। দৈত্যেন্দ্ৰেয়ো তাহাক কোলাৰ পৰা আচাৰি পেলাই বুলিবে লাগিল : হে দৈত্যসৱ, ইহাক এখনে বধ। যাতো সকলো কুটুংক এৰি মোৰ ভাতৃবৈবী বিষ্ণুচৰণক দাস হেন ভজিল, বিষ্ণু বা আত কেনে বিশ্বাস কৰিল। যাতো ই পাঞ্চ বৎসৰতে আমাৰ স্নেহ এড়িল। আনত কি কৰিব। যদি বোলা পুত্ৰক কেনে বধিবা। তাত শুনা : ঔষধ হেন হিতকাৰী হৈলে পৰকো পুত্ৰ বুলি ; ব্যাধি হেন অহিত হৈলে পুত্ৰকো নষ্ট কৰি। এতেকে নানা উপায় কৰিয়ো ইহাক বধিবা। এহি আজ্ঞা শুনি দৈত্যসৱো প্ৰহ্লাদক খুল লৈয়া প্ৰহাৰিল। (শ্লোক ২৫—৪০)

হৰিত একান্ত চিত্ত প্ৰহ্লাদত পৰি সি প্ৰহাৰ সৱে বিফল হৈল। তাক দেখি দৈত্যেন্দ্ৰ শঙ্কিত হয়। দিগ্গজক আদেশিলা, তাৰো দাস্ত ভাঙিল, কিছো কৰিতে নপাবিল। পাছে বড় বড় সৰ্পক নিয়োজিল, তাৰায়ো কামুৰি বিষ লগাই ছাল ফুটাইবাকো নপাবিল। পাছে পৰ্বতত তুলি আকালিল, তথাপি লোমো নলড়িল। পাছে নানা মায়া কৰিল। তথাপি ত্ৰাস নকৰিল। পাত খানিয়ো পুতিল, তাহাতে উঠিল, বিষ দিল, তথাপি নমৰিল। অন্ন-পান

নিবোধিল। তথাপি সেইমতে বহিল। হিম-বায়ু-জলতো নিয়োজিল, অস্তিত পেহ্লাইল, পৰ্বত দিয়ে জাঙ্গিল, তথাপি কিছো কৰিতে নপাবিল। পাছে দৈত্যোস্ত্রে মহা বিশ্বয়ে অনেক চিন্তা কৰি বোলয় : আহাৰ বিবোধে জাঙ্গিলো মোৰ অৱশ্যে মুহু হৈবেক। পাছে বাজাৰ চিন্তা দেখি গুৰুৰ পুত্রে বোধ দেই। হে মহাবাজ, কেনে চিন্তা কৰা, ছৱালৰ কোনো গুণ-দোষ নথি। কিন্তু যাৱে আমাৰ পিতৃ গুৰু আসন্ত, তাৱে বৰুণৰ পাশে ইহাক বন্দী কৰি থৈয়ো ; যেন ভৱত নপলাৱে। গুৰুসেৱায়ে বয়স হৈলে, আপুনি বুদ্ধি ভাল হৈবেক। হিৰণ্যকশিপু বোলয় : ইয়াক গৃহক নিয়া ৰাজধৰ্ম্ম শিখায়োক। বাজাৰ আজ্ঞা শুনি গুৰুৰ পুত্রে প্ৰহ্লাদক আনি ধৰ্ম্ম শিখাইতে লাগিল। শিৰাশ্বেয়ো প্ৰহ্লাদে তাক মনে ভাল নোবলন্ত। যেখনে ব্ৰাহ্মণ আন কৰ্ম্মৰ ব্যগ্ৰ হন্ত, তেখন প্ৰহ্লাদ ছৱালসৱক মাতি হৰিকথা কহন্ত। ছৱাল-সৱে ডাহাঙ্ক আবৰি পৰম আনন্দে হৰিকথা শুনন্ত। (শ্লোক ৪১—৫৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং সপ্তমস্কন্ধে পঞ্চমোহধ্যায়ঃ ।

হে শিষ্টসব, দেখ। প্ৰহ্লাদ এতেক দুঃখতো হৰিভক্তি নেড়িলা। আক জামি আপদ কালতো হৰিভক্তি নেৰি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : মহাঃখেহপি প্ৰহ্লাদো নাভ্যজন্তগৱজ্জতিম্ ।

অতো দুঃখেহপি শ্ৰীকৃষ্ণে ভক্তিঃ কাৰ্য্যা সদা নৃভিঃ ॥

— — — — —

ষষ্ঠ অধ্যায়

দৈত্য-ছয়ালক প্রহ্লাদৰ বোধ

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে দৈত্য-ছয়ালক প্রহ্লাদে বোধ দিবা। প্রহ্লাদে
কহন্তু : হে দৈত্যবালকসর ; বুদ্ধিৱন্ত জনে ছয়াল কালৰে পৰা হৰিত ভক্তি
কৰোক। যাতো তুৰ্গভ মনুষ্য জন্ম কেতিক্ষণে পৰে, তাৰ থান-থিতি নাই।
এতেকে জানিবা পুৰুষৰ হৰিসেৱায়েসে কৰ্তব্য। যাতো হৰি সৱাৰে
আত্মা, প্ৰিয় সুহৃদ। বিষয়-সুখ, পুৰুষ সকল যোনিতে পাই ; যেন মুখুজিলেয়ো
হুখে মিলে, তেমনে সুখ মিলিব। এতেকে সুখৰ অৰ্থে যত্ন কৰোক। যাতো
আমু বিকলে যাই, যাতো শৰীৰ বৈকল্য নভা হোৱে, তাৱে হৰিসেৱাক
লাগি যত্ন কৰোক। পুৰুষৰ শতেক বৎসৰ পৰমায়ু, তাৰ অৰ্দ্ধেক নিজাত
বিকলে যাই। বালক কালত ক্ৰীড়া কৰিতেয়ো কুৰি বৎসৰ যাই, পাছে
জবা অৱস্থাতো কুৰি বৎসৰ যাই। কুননো পুৰুষে গৃহত থাকি ধন-জনত
আসক্তি কৰি আপুনাৰ মুক্ত কৰিব। (শ্লোক ১—১৭)

এতেকে ভোবা সৱাৰে সজ এড়ি নাৰায়ণক ভজা। তাহান্ত শ্ৰীতি
কৰিতে কিছো প্ৰয়াস নাই। যাতো হৰি সৱাৰে আত্মা, সৱাতে পাই।
ভোবাও সকল প্ৰাণীক দয়া কৰিবা। তেৱে অৱকালতে হৰি তুষ্ট হৈব ;
হৰি তুষ্ট হৈলে পুৰুষৰ সকল পুৰুষাৰ্থ অপ্ৰাপ্য নহে। তথাপি একান্ত
ভক্তৰ ভাত কিছো প্ৰয়োজন নাই। এই জ্ঞান-কথা পূৰ্বত নাৰায়ণে নাৰদত
কহিলা, ময়ো নাৰদৰ মুখে শুনিলো, এহি জ্ঞান হৰিৰ একান্ত ভক্তৰ পদবেণু

লৈলে, সৰ্বাৰে হৈব। দৈত্যবালকসৱে পুছয় : হে প্ৰহ্লাদ, তুমি-আমি
এই ব্ৰাহ্মণত বিনে আন গুৰুক নজানি, তাত তুমি কেনে বাক্যৰ অভ্যন্তৰত
থাকি নাৰদৰ সঙ্গ পাইলা। বিশ্বাসৰ অৰ্থে আমাৰ ই সংশয় দূৰ কৰা।

(শ্লোক ১৮—৩০)

ত্ৰীভাগৱতকথায়াং সপ্তমস্কন্ধে ষষ্ঠোহধ্যায়ঃ।

হে সভাসদ ! যাৱে বিষয়-বাসনায়ে অত্যন্ত বন্ধনতো হৱা, তাৱে হৰি-
ভক্তি সেৱা কৰি সংসাৰ পাৰ হৱা। প্ৰথমে নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যাৱদ্বিষয়পাশেন পুমান্ নৈৱেহ বধ্যতে।

তাৱদ্ধৰিপদাস্তোজং ভক্ত্যা ভৱমতিক্ৰমেৎ ॥

সপ্তম অধ্যায়

প্ৰহ্লাদৰ জ্ঞানকথন

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে প্ৰহ্লাদ মাতৃৰ গৰ্ভত নাৰদৰ মুখে যি জ্ঞান পাইছা
তাক কহিবা। প্ৰহ্লাদে কহন্ত : যেখনে আমাৰ পিতৃ মন্দৰ গিৰিত তপ
কৰিতে শৰীৰক উঠি খাইল, তেখনে দেৱগণো দৈত্যক যুঝিবাক উত্তম কৰিল।
তাক দেখি দৈত্যসৱ প্ৰাণ ৰক্ষা কৰি পুত্ৰ-ভাৰ্যা সৰ্বস্বকো এড়ি পলাইল।
দেৱগণে দৈত্যস্বৰ গৃহ লুড়ি কৰিল। ইন্দ্ৰ মোৰ মাতৃক ধৰি নিল, পথত
নেস্তে নাৰদে বুলিলা, কেনে অকাৰণে গৰ্ভৱতী স্ত্ৰীক নিয়া। ইন্দ্ৰে কহিলা :
এইৰ গৰ্ভত দৈত্যস্বৰ বীৰ্য্যো পুত্ৰক আছে। প্ৰসৱ হৈলে তাক বধি এইক
এড়ি দিবো। নাৰদে বুলিলা : এওঁ মহাভাগৱত নিষ্পাপ মহাবীৰ্য্য। আছ
তুমি বধিবে নপাৰিবা। নাৰদৰ এই বাক্য শুনি মোক ভক্তিয়ে মাতৃক
প্ৰণাম কৰি ইন্দ্ৰ গৈলা। পাছে নাৰদে মাতৃক আপুনাৰ আশ্ৰমক নিয়া

অনেক আশ্বাস বুলিলা। মাড়য়ো ইচ্ছা প্ৰসন্নৰ অৰ্থে ঋষিক শুভ্ৰাৰ্থা কৰি
তথ্যে বহিলা। কৃপায়ে ঋষি মাড়ত জ্ঞান কহিলা। চিৰকালৰ পদে ভেঞ্
তাক পাসবিলা। ঋষিৰ অঙ্গুগ্ৰহে মই নাপাসবিলো। তোৰা যদি শ্ৰদ্ধা
কৰা, তেৱে তোৰাতো সেই জ্ঞান হৈবেক। তাৰ উপায় সহস্ৰৰ মধ্যত
ভগৱন্তে ভক্তিকেহে শ্ৰেষ্ঠ কৰি কহিছা। আৱে তাৰ সাধন শুনা। শুকক
শুভ্ৰাৰ্থা কৰিব, সকল কৰ্ম্ম কৰি হৰিত অৰ্পিব, বৈষ্ণৱৰ সঙ্গ লৈব, হৰিকথা
শ্ৰদ্ধা কৰিব, হৰিনাম-কীৰ্ত্তন কৰিব, কৃষ্ণক মনত স্থাৰিব, এতেকে সাধনে
ভগৱন্তত একান্ত ভক্তি হৈব। (শ্লোক ১—৩৩)

তেৱে হৰিৰ গুণ শুনিতে হৰ্ষে লোম পুলক হয়, বাক্যো গদগদ হয়,
কতো নাচই, কতো হাসই, কতো হৰিগুণ গাই, মনতে হনিক লাগ পাই।
তেৱে অনায়াসে সংসাৰ নাশ হোই। এতেকে তোৰা ঈশ্বৰক ভজা, যা
কিছো প্ৰয়াস নাই। যাতো হৰি সততে আছা। বিষয় আৰ্জ্জনত পুত্ৰ
কিছো ফল নাই। যাতো ই দেহ কেতিয়া পড়ে তাৰ থান-পিত নাই, তাত
পুত্ৰ-ভাৰ্য্যা, ধন-সম্পত্তিয়ে কি শ্ৰীতি কৰিব। এমানে কৰ্ম্মজ্ঞ স্বৰ্গস্থকো
বিনাশী জানিবা। সকলো লোকে বিনাশী দেহৰ শ্বৰ অৰ্থে কৰ্ম্ম কৰে,
সি কৰ্ম্মে পুত্ৰ কেৱলে দুখ মাত্ৰ পাবে, শ্বৰ নপাবে। এতেকে যাৰ অধীন
সকলে শ্বৰ, সেই ভগৱন্তক তোৰা ভক্তিভাৱে ভজা। যাতো হৰি সৱাৰে
ঈশ্বৰ, শ্ৰিয়আত্মা হেন নুবুলিবা, আমাৰ আত অধিকাৰ নাই। যাতো দেৱ-
অশ্বৰ-মহুৰ-যক্ষ-ৰাক্ষস-গন্ধৰ্ব্ব হৰিক ভক্তি মহাশূৰী হুয়াছে। দেৱ-দ্বিজ-ঋষি-
তপ-জপ, দান-পুণ্য কৰিয়ো মুকুন্দৰ শ্ৰিয় কৰিতে নপাবে। কেৱল ভক্তিতে
হৰি তুষ্ট হন্ত। এতেকে তোৰা একান্ত ভক্তি কৰা। যাতো গোবিন্দৰ
ভক্তিসে পুৰুষৰ পুৰুষাৰ্থ, যাক পায়৷ শ্ৰী-শূভ্ৰাদিয়ো নিস্তৰিছে।

(শ্লোক ৩৪—৫৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ সপ্তমস্কন্ধে সপ্তমোহধ্যায়ঃ।

হে লোকসৱ, দেখ। হৰিভক্তিক লাগি একো জাতি, আচাৰ নলাগে।
কেৱল ভক্তিত পৰম গতি পাবে। আৰু জানি আন কাম এড়ি হৰিভক্তি
কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : ন জাতি নৈৱ চাচাৰো হৰিভক্তা যতো জনাঃ।

অতো ব্ৰহ্ম পৰমাং গতিং ভক্ত্যৈৱমাদতাঃ ॥

অষ্টম অধ্যায়

নবসিংহ অৱতাৰ, হিবণ্যকশিপু-বধ, ব্ৰহ্মাদিৰ স্তৱিকথন

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে নবসিংহ অৱতাৰ, হিবণ্যকশিপু-বধ, ব্ৰহ্মাদিৰ স্তৱিত্ব কহিবা। নাৰদে বোলন্ত : এমনে দৈত্যবালকসৱে প্ৰহ্লাদৰ উপদেশ পায়। ব্ৰাহ্মণৰ শিক্ষা এড়ি হৰিকথা শুনি হৰিনাম লৈতে লাগিল। তাক জানি ব্ৰাহ্মণে মহাভয়ে ৰাজ্যত জান দিল। তাক শুনি হিবণ্যকশিপু কোপে শৰীৰ কম্পাই অনেক আক্ৰমণে বধিতে উত্তত হয়। বুলিবে লাগিল। অবে, দুৰ্বিনীত মন্দবুদ্ধি, কাৰ বলে তঞি মোৰ আগ্ৰা অতিক্ৰমস। প্ৰহ্লাদে বোলন্ত : তেঞু কেৱলে মোৰ বল নহন্ত, কিন্তু সৱাবে পুত্ৰ, যি জগতক বশ্য কৰে তাহাঙ্কে ঈশ্বৰ বুলি। তুমি অশুৰ স্বভাৱ এড়ি মন সাম্য কৰা, যাতো সাধু-জনৰ অজ্ঞিতেন্দ্ৰিয় বিনে আন শত্ৰু নঘটে। এহি বাক্য শুনি হিবণ্যকশিপু বোলয় : মঞি জানিলো তঞি অৱশ্যে মৰিবে খোজস। যাতো মোত পৰম ঈশ্বৰ কহস। যদি ঈশ্বৰ থাকে, তেৱে কুন ঠাই আছে। প্ৰহ্লাদে বোলন্ত : সৱ্যতে আছে। হিবণ্যকশিপু বোলয় : তেৱে কেনে ভস্তে নেদেখি। প্ৰহ্লাদে বোলন্ত : ভস্ততে আছন্ত। দৈত্যেন্দ্ৰে তাক নেদেখি ক্ৰোধ কৰি বোলয় : ভালে মোক কদৰ্ভহ, আজি তোৰ শিৰ ছেদো, দেখো কেমনে হৰি আসি ৰাখে। এহি বুলি খড়্গ ধৰি খেদি যাইতে ক্ৰোধৰ বেগত তন্তত মূৰ্তি হানিল। তাত ভেতিক্ষণে মহাশল উঠিল, যি শলে ব্ৰহ্মাণ্ডক ফুটাইল। যাক জনি সকল লোকে প্ৰলয় হৈল বুলি মানিল, অশ্বৰসৱো আস হৈল। পাছে

ভগৱন্তে নিজভৃত্য-বাণী সত্য কবিবাক লাগি অদ্ভুত নবসিংহ কপ ধৰি দেখা দিলা । (শ্লোক ১-১৯)

বাৰ চক্ষু স্বৰ্ণৰ বৰ্ণ, উপৰক উঠি আছে উচ্চ দুই কৰ্ণ, ভয়ঙ্কৰ মুখ-নাসিকা, দন্ত ভীক্ষু, চঞ্চল জিহ্বা, শৰীৰৰ কেশ স্বৰ্গকো চুইছা । শত সহস্ৰ ভূজ দশদিশ জুৰিছা, এমন নবসিংহক দেখি হিৰণ্যকশিপু গদা ধৰি খেদি গৈয়া অগ্নিত পতঙ্গ হেন অদৃশ্য হৈলা । তথাপি ক্রোধত গদা প্ৰহাৰিলা । তাক নবসিংহে গৰুড় সৰ্পক হেন হাসিয়া ধৰিল । তাহান জীলাত হাত এড়াই দৈত্যো বল বুজিলো বুলি মনে মানিল । এতেকেহে খড়্গ-চৰ্ম্ম ধৰি খেদি আসিল । নব-সিংহে অট্টহাস কৰি জীলায়ে ধৰিয়া কোলাত বসাই সভাৰ মধ্যত নখে ছিৰি পেলাইলা, নাড়ীসৰ টানিয়া শিৰত বান্ধিলা, কধিৰে কেশ তিয়াইলা । তাক দেখি দৈত্যসেনাসৰ অস্ত্ৰ ধৰি খেদি আসিল । তাহাকো নখ-অস্ত্ৰ হস্তে তেখনে সংহাৰিলা । তেখনে নবসিংহৰ জটাৰ চোটত মেঘগণ খণ্ড খণ্ড হৈল, চক্ষুৰ তেজ লাগি সূৰ্য্যাদিৰো প্ৰকাশ টুটিল । নিখাসত সাগৰসৰ খলকিল, শব্দ শুনি দিগ্গজসৰ দশোদিশ পলাইল । চৰণৰ আঘাতে পৃথিবী কম্পিল, শৰীৰৰ বেগ লাগি পৰ্ব্বতো উভবিল । পাছে নবসিংহে যুঝন্তা বীৰ নেদেখি, দৈত্যেন্দ্ৰৰ সিংহাসনত বসিলা । তেখনে তাহান প্ৰচণ্ড বেগ দেখি, ভয়ে সমীপ চাপি কেউ সেৱা নকৰিলা । আকাশৰ পৰা দেৱ-স্ত্ৰীসৰে পুষ্পবৃষ্টি কৰিল । দেৱে হুন্দুভি বজাইল, গন্ধৰ্বৰ গীত গাইল, অপ্সৰাসৰে নৃত্য কৰিল, ব্ৰহ্মাদি দেৱসৰো ভয়ে দূৰত থাকি অনেক স্তুতি কৰিল । (শ্লোক ২০-৫৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্য সপ্তমস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসৱ, দেখ । ভক্তৰ প্ৰাণ-সঙ্কট সময়ত কৃপায়ে নবসিংহ কপ ধৰি দৈত্যেন্দ্ৰক বধিলা । এহেন গুণবাজি তাহান ভক্ত হয় নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যো ভক্তবাক্যসত্যার্থং নবসিংহাকৃতিন্ধন ।

হিৰণ্যকশিপুং দৈত্যং জঘান তমহং ভজে ॥

নৱম অধ্যায়

প্ৰহ্লাদৰ স্তুতি

কথা : নৱম অধ্যায়ে প্ৰহ্লাদৰ স্তুতি কহিবা। নাৰদে বোলন্ত : এমনে ব্ৰহ্মাদি দেৱগণে পৃথকে পৃথকে নানা স্তুতি কৰিয়ো, নৰসিংহৰ ক্ৰোধ দেখি কেয়ো সমীপ চাপিবে নপাবিলা। পাছে লক্ষ্মীক পঠাইলা, তেওঁ অশ্ৰুত অদৃষ্ট ৰূপ দেখি শঙ্কিত হয়। সমীপক নাসিলা। তেৱে ব্ৰহ্মা প্ৰহ্লাদক পঠাইলা। তেওঁ অঞ্জলি কৰি ধীৰে ধীৰে যায়। নৰসিংহৰ চৰণত দণ্ডৱতে পৰিলা। তাক দেখি নৰসিংহ উঠ উঠ বুলি শিৰত হস্ত দিলা, তেখনে তাহান সকল অশুভ গুচিল। ব্ৰহ্মজ্ঞানো মিলিল, হৃদয় ত্ৰিল, লোম শিহড়িল, লোতক বড়িল। নৰসিংহৰ পাদপদ্ম হৃদয়ত ধৰি একাগ্ৰচিত্তে গদগদ বাক্যে স্তুতি কৰিতে লাগিলা : (শ্লোক ১—৭)

হে ভগৱন্ত নৰসিংহ, যাক ব্ৰহ্মাদিয়ো অনেক গুণগণে আৰাধিবে নপাৰে, হেন তুমাক মঞি অশ্ৰু হয়। কেমনে তুই কৰো। ভক্তি বিনে ধন-জন, বিদ্যা-ব্ৰতাদি গুণো তুমাব তোৰৰ কাৰণ নহে। যাতো তুমি গুণহীন, গজেন্দ্ৰতো ভক্তিমায়ে তুই হৈলা। এতেকে বাহুগুণীয়া অশুভ ব্ৰাহ্মণতো কৰি, তুমাব একান্ত ভক্ত চণ্ডালকো শ্ৰেষ্ঠ মানো। যাতো তোমাত ভক্তি কৰিলে সে পুৰুষ শ্ৰেষ্ঠ হয়। এতেকে মঞি নীচ হয়ো তোমাব গুণ কহিবোঁ। যাক কহি পুৰুষে সঙ্গাব মুক্ত হয়। তুমাব স্মৰণ মায়ে লোকৰ ভয় গুচে। লীলাতে শূন্য হয়, এতেকে ক্ৰোধ এড়ি সৰাৰে ভয় গুচোৱা। মঞি পুত্ৰ তুমাব উগ্ৰৰূপ

দেখি ভয় নকৰো, কিন্তু সংসাৰৰ দুখ দেখি মহাভয় লাগে। এতেকে তুমি কৃপায়ে চৰণ মূলক নিয়া ; তেৱে তোমাৰ দাস হৈয়া ভক্তৰ সঙ্গত তবু গুণ গায়া অনায়াসে সংসাৰ তৰিম। তোমাত বিনে আন বাৰস্তা নাই, তুমিসে সৰ্ব্বৰূপে বাখা। এতেকে মঞি তোমাত শৰণ পশিলো, বন্ধা কৰা। তবু ভকতৰ সঙ্গ বিনে আন বিনাশী সম্পত্তিক ইচ্ছা নকৰো, যাতো পূৰ্বত নাৰদে অমুগ্ৰহ কৰিছা। এতেকে তাহাৰ সেৱাক মঞি কেমনে পাসৰিবোঁ। তুমিসে নানা অৱতাবে জগতক বন্ধা কৰা। তথাপি তুমাৰ কথায়ত্তত মোৰ দুৰ্কাৰ মন শ্ৰীতি নপায়ে। আৰো দশ ইন্দ্ৰিয়ে দশভিতি টানে। এতেকে তুমাৰ স্বৰূপক কেমনে বিচাৰ কৰিবোঁ। তথাপি বেদগুণ গায়া সংসাৰক ভয় নকৰো। কিন্তু তবু কথা বিমুখক মাত্ৰ খেদ কৰো। এতেকে তুমি কৃপায়ে সৱাক গতি দিয়া, যাতো তোমাত বিনে আন তাৰস্তা নাই। এতেকেসে মই প্ৰাৰ্থনা কৰো, হে ভগৱন্ত, শ্ৰৱণাদি বিনে আনমতে সপ্ৰেম ভকতি নপায়ে। এতেকে মোক তোমাৰ চৰণ সেৱা দিয়া। (শ্লোক ৮—৫০)

নাৰদে বোলন্ত : প্ৰহ্লাদৰ এই স্তুতি শুনি নৰসিংহ তুষ্ট হুয়া কৃপায়ে বোলন্ত : হে প্ৰহ্লাদ, তোত মঞি তুষ্ট হৈলো, বাঞ্ছিত বৰ লভ, যাতো মোৰ দৰশন পৰম দুৰ্গন্ত। এতেকে মোক দেখি পুৰুষ কৃতার্থ হয়। এমনে বৰে লোভ লগাইলৈয়ো প্ৰহ্লাদে বৰক ইচ্ছা নকৰিল। যাতো হৰিৰ একান্ত ভক্ত। (শ্লোক ৫১—৫৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ সপ্তমস্কন্ধে নৱমোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ। নৰসিংহক লাগ পায় প্ৰহ্লাদে সাধুসঙ্গত কথা শ্ৰৱণ প্ৰাৰ্থিল। আক জানি সাধুসঙ্গ লৈয়া হৰিকথা শুনি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : নৃসিংহং প্ৰাপ্য প্ৰহ্লাদো যযাচে সাধুসঙ্গতিঃ ।

শ্ৰোতুং হৰিবিশো যন্মাস্তন্মাস্তৎকাৰ্য্যামাদৰাৎ ॥

দশম অধ্যায়

প্ৰহ্লাদক নৰসিংহৰ অনুগ্ৰহ

কথা : দশম অধ্যায়ে নৰসিংহে প্ৰহ্লাদক অনুগ্ৰহ কৰিবা। প্ৰসঙ্গত কৰিবা ত্ৰিপুর দহন্তে ৰুদ্ৰকো কৃষ্ণে ৰাখিবা। নাৰদে কহন্তু : প্ৰহ্লাদে সেই বৰসন্নক ভক্তিৰ বিন্দি মানি কাৰ্পূণ্য কৰি বোলন্তু : হে ভগৱন্ত, স্বভাৱতে মঞি বিষয় আসক্ত, আউৰ বৰ লোভ নলগাইবা। যাতো তাত ভয়েসে তোমাত শৰণ পৰিছো; ভক্তলক্ষণ জিজ্ঞাসা বিনে সংসাৰৰ কাৰণ বৰ যাচিবাৰ পৰম কৃপালু তুমাৰ ফল নাই। এতেকে যি ভক্তি কৰি বিষয়-ভোগক ইছা কৰে, তাক ভক্ত হুবুলি; কিন্তু সি বাণিজ্যকসে যি ভৃত্য হস্তেয়ো আপুনাৰ মহত ইছা কৰে, তাকো স্বামী হুবুলি; এতেকে জানিবা মঞি নিকাম ভক্ত। তুমিয়ে নিৰপেক্ষ স্বামী; তথাপি যদি বৰ দিবাক খোজা, তেৱে মোৰ মনত একো কামনা হুপুজোক এহি বৰ দিয়া। নৰসিংহে বোলন্তু, ভাল বুলিলি, তঞি মোৰ একান্ত ভক্ত, তথাপি মোৰ প্ৰীতি অৰ্থে এক মঘন্তৰ কাল দৈত্যৰ ৰাজ্য হৈয়া বিষয় ভোগ কৰ, যন্ত কৰিয়া মোক যন্ত; কীৰ্ত্তিকো বিস্তাৰ, নিত্যে মোৰ কথা শুনিলে কৰ্মবদ্ধ নহৈবি। যাতো তোৰ কথা যি শুনে, যি কহে, তাৰ সংসাৰ শুচে। তোৰ শুচিবেক আত কি বুলিবোঁ। পাছে ই দেহ এড়ি মোক পাইবি। প্ৰহ্লাদে বোলন্তু : হে ভগৱন্ত; আৰো মোক এক বৰ দিয়া, মোৰ পিতৃ তোমাক নিন্দা কৰিল। মঞি ভক্তকো অনেক জোহ কৰিল। এতেকে সেই পাপত হস্তে পিতৃ পৱিত্ৰ হোক।

নবসিংহে বোলন্ত : হে প্ৰহ্লাদ, তোৰ একৈশ পুত্ৰ সহিতে পিতৃ পত্নিত হৈল, যাতে ইহাৰ গৃহত কুলপাৱন তঞি জাত হুয়াছস। যি ঠাইত মোৰ ভক্ত থাকে, সি অপৱিত্ৰ দেশো পৱিত্ৰ হয়। তঞি পুত্ৰ সকল ভক্ততে শ্ৰেষ্ঠ, যাতে তোকে সেৱা কৰি অনেক লোক মোৰ ভক্ত হৈবেক। ই দৈত্য মোৰ অঙ্গ-পৰশে পৰম পৱিত্ৰ হুয়া পৰম গতি পাইবেক। এতেকে তঞি শিষ্টকাৰ্য্য কৰি সিংহাসনত বস। নবসিংহৰ আজ্ঞায়ে প্ৰহ্লাদে পিতৃৰ শ্ৰেষ্ঠকাৰ্য্য কৰিলা। ব্ৰাহ্মণসৱো অভিষেক কৰি তাহাৰ দৈত্যৰ ৰাজ্য পাতিলা। পাছে নবসিংহৰ প্ৰসন্ন মুখ দেখি ব্ৰহ্মা অনেক স্তুতি কৰি বোলন্ত : হে দেৱ দেৱ ভগৱন্ত, এই পাপী অশুৰক বধিবাৰ দেখি মঞি বড় ৰক্ত পাইলো; যাতে ই মোত হস্তে সৱাতে অবধ্য বৰ পায়৷ সকল বেদ নাশ কৰিলেক। ইহাৰ পুত্ৰ তোমাত শৰণ পশিল, তুমি ৰক্ষা কৰিলা। দেৱসৱো প্ৰহ্লাদক আশীৰ্বাদ কৰি, আপুনাৰ থানক গৈলা। (শ্লোক ১৮—৩০)

নাৰদে কহন্ত : জানা ৰাজা, পাছে হুয়ো দৈত্য ৰাৱণ-কুম্ভকৰ্ণ হৈয়া জাত হৈলা। তাক শ্ৰীৰাম অৱতাৰে বধিলা। পুত্ৰ হুয়ো শিশুপাল-দন্তবক্ৰ হৈয়া জাত হৈলা। যাতে হৰিক বৈৰভাৱে চিহ্নি সকল পাপ এড়াই মোৰ আগতে ঈশ্বৰৰ সায়ুজ্য গতি পাইলেক। নাৰদে বোলন্ত : হে ৰাজা, তুমি মোত যি কথা পুছিল, তাক কহিলো। আক যি শ্ৰদ্ধায়ে প্ৰৱণ-কোঁঠন কৰে, সি সকলে পাপ এড়াই পৰম গতি পাৱে। হেন বা বুলিবা, প্ৰহ্লাদ কি ভাগৱন্ত, যাতে ভগৱন্তক দেখিলা। আমিসে অভাগা, তাহাক দেখিবে নপাই। আত শুনা, ঈলোকত তোৰাসে মহাভাগৱন্ত; যাতে তোৰে গৃহক বৈষ্ণৱসৱ আসন্ত। পৰমব্ৰহ্মো মনুগ্ৰবেশে আছন্ত। যাক নজানি মমাৰ পুত্ৰ বোলা, নানা কৰ্ম্মো কৰৱা, যাৰ স্বৰূপক ব্ৰহ্মা-মহেশ নজানন্ত, আমবা ভক্তি কৰিসে যাৰ প্ৰসাদক প্ৰাৰ্থনা কৰি। হেন ভগৱন্ত কৃষ্ণ তোৰে স্তুত হুয়াছন্ত। এতেকে তোৰে কৰি আন কুন ভাগৱন্ত আছে। যুধিষ্ঠিৰে পুছন্ত : হে মহামুনি, কোন বেলা ময়দানৱে মহেশ্বৰ যশ নাশ কৰিল। কেমনে বা এই কৃষ্ণে মহেশ্বৰ যশ বঢ়াইল। আক মোত কহ। (শ্লোক ৩১—৫০)

নাৰদে কহন্ত : যেখনে দেৱগণ কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে দৈত্যগণ জিনিল, তেখন অশুৰসৱে মহামায়াৱী ময়ত শৰণ পশিল। ময়ো মূৰ্ণ-ৰক্তত-লোহাময় অভেদ তিনি পূৰ্ণ নিৰ্ম্মিয়া তাবাক দিলা। তাক পায়৷ দৈত্যগণো অলক্ষিত হুয়া তিনিয়ো লোক নাশ কৰিল। তাক জয়ে দেৱগণ মহেশ্বত শৰণ পশিল।

মহেশো তাকে নিৰ্ভয় দিয়া, তিনি প্ৰবোক লাগি, ধনুত অগ্নিশৰ জ্বলিল। তাত হস্তে অনেক অগ্নিবৰ্ণ শৰসৰ বৰাই সকল দৈত্যক বধিল। তাক দেখি ময়দানৰে মায়াবলে কূপবস নিশ্চিয়া পেছাইল। কূপবস ছুয়া দৈত্যসৰে বজ্জসম শৰীৰে তেখান উঠিল। তাক দেখি মহেশ বিমন ছুয়া মহাভয় পাইল। তেখনে এই কৃষ্ণে তাহাক কূপায়ে উপায় কল্পিল। ব্ৰহ্মাক বৎস কৰি আপুনি ধেনু ছুয়া দুই পৰ বেলা সকল কূপবস পিল। তাক দেখিয়া দৈত্যসৰ মোহিত ছুয়া বাধা নকৰিল। তাক জানি ময়ে শোকাকুল ছুয়া দৈত্যক বোধ দিলা। ঈশ্বৰে যি কৰিব তাক কেঞু নিবাৰিতে নপাৰে। এতেকে তোৰা বৃথা খেদ নকৰ। পাছে ভগৱন্তে আপুনাৰ শক্তিয়ে মহেশক যুদ্ধৰ সামগ্ৰী বথ-ধ্বজ, ধনু-শৰ, কৰচ দিলা। তেয়েসে মহেশে শৰ হানি ত্ৰিপুৰক দাহ কৰিল। তাক দেখি দেৱগণে হৃন্দুভি বৰাই পুষ্প বৰষিয়া জয় শব্দ কৰিল। মহেশে কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে যুদ্ধ জিনি মহাবল্লে কৈলাসক গৈলা। (শ্লোক ৫৩ - ৭০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং সপ্তমস্কন্ধে দশমোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ। মহেশৰো কৃষ্ণৰ প্ৰসাদেসে যশ ছুয়াছে। এতেকে কৃষ্ণক পৰমেশ্বৰ জানি তাহান্ত শৰণ পশি ভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : মহেশস্তাপি শ্ৰীকৃষ্ণপ্ৰসাদাদিতত্তং যশঃ ।

অতন্তুংপাদশৰণং গচ্ছা ভক্তিং সমাচৰেৎ ॥

একাদশ অধ্যায়

লোক-ধৰ্ম্মকথন

কথা : একাদশ অধ্যায়ে শ্রবাসনাৰ অৰ্থে লোকৰ ধৰ্ম্ম কহিবা ।
যুধিষ্ঠিৰে পুছন্ত : হে মহামুনি, আৰে বৰ্ণাশ্রম ধৰ্ম্ম কহা, যাতো বৈষ্ণৱ
ব্রাহ্মণেসে পৰমধৰ্ম্ম গৃহ্য জানন্ত । আন ব্রাহ্মণে নজ্ঞানে । নাৰদে কহন্ত :
জানা ৰাজা, যাত ভগৱন্ত তুষ্ট হন্ত, তাকেসে পৰমধৰ্ম্ম বুলি । তাতে মুখ্য
শ্রৱণ, কীৰ্ত্তন, শ্রবণ, পদসেৱন, অৰ্চন, বন্দন, দাস্য, সখ্য, আত্মনিবেদন ।
আৰে চাৰি জাতিৰ ধৰ্ম্ম শুনা : ব্রাহ্মণে যজ্ঞন-যাজন, অধ্যয়ন-অধ্যাপন
কৰিব । আত জীৱাক নপাবিলে কৃষিকৰ্ম্ম কৰিব । তথাপি নীচসেৱা
নকৰিব । ক্ষত্ৰিয়ে প্ৰজা-পালন কৰি কব-দণ্ড লৈব । বৈশ্যে কৃষি-বাণিজ্য
কৰিব ; সৱাবে অনুকূল হৈব । শূদ্রে দ্বিজ সেৱা কৰিব ; জীসৱৰো পতি-সেৱা
ধৰ্ম্ম বুঝিবা । আন জাতিৰো চুৰি-ডকা পাপ বিনে কুলাচাৰকে ধৰ্ম্ম বুলি ।
হৰিভক্তি পুহু সৱাবে ধৰ্ম্ম জানিবা । (শ্লোক ১-৩৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ সপ্তমস্কন্ধে একাদশোহধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদ দেখ, ধৰ্ম্মৰো মাৰুত হৰিভক্তিসে শ্ৰেষ্ঠ, আৰু জানি নিৰন্তৰে
হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : ধৰ্ম্মমধ্যেহপি শ্ৰীবিষ্ণোৰ্ভক্তিঃ শ্ৰেষ্ঠা যতো জনৈঃ ।

অতঃ কাৰ্য্যা সদা সৰ্ব্বৈৰ্বিত্যেকাংশ ঈৰিতম্ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

আশ্রমৰ ধৰ্ম

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে ব্রহ্মচাৰী-বানপ্রস্থৰ ধৰ্ম কহিবা। নাৰদে
কহন্ত : ব্রহ্মচাৰী গৃহগৃহত থাকি ইন্দ্রিয়ক দমি গুরুক শুশ্রূষা কৰি বেদ
পঢ়িব। পঢ়ি আদি-অস্তে গুরুক প্রণাম কৰিব, ত্ৰিসন্ধ্যা আচৰিব, অগ্নিক
সেৱা কৰিব, হৰিতো ভক্তি কৰিব, দণ্ড-কমণ্ডলুক ধৰিব, গোধূলি-পুৱা ভিক্ষা
কৰি গুরুক দিব, তান আজ্ঞায়েসে ভোজন কৰিব। নচেৎ উপবাসে থাকিব।
স্ত্ৰীক সম্ভাষা নকৰিব, গন্ধ-চন্দন, মালা-অলঙ্কাৰ নিপিন্ধিব। এমনে বেদ
পঢ়ি গুরুক দক্ষিণা দিয়া বিবাহ কৰি গৃহত থাকিব। পাছে পঞ্চাশ বৎসৰ
হৈলে বনক যাইব। তাত ফল-মূল মাত্ৰ খাইব, নিত্য-নৈমিত্তিক কৰিব,
সংযম নকৰিব, দণ্ড-কমণ্ডলু নেড়িব, বাত-বৃষ্টি-হিম সহিব। নখ-লোম ধৰিব,
শৰীৰ পঞ্চালিব, হৰিকো চিন্তিব। এমনে পঞ্চ-সত্তৰি বৎসৰ গৈলে পাছে
সন্ন্যাস লৈব। (শ্লোক ১—৩১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ সপ্তমস্কন্ধে দ্বাদশোহধ্যায়ঃ ।

“ হে সভাসদসৱ, দেখ। এতেক ধৰ্ম কৰিয়ো হৰিভক্তি বিনে মোক্ষ
নপাৱে। এতেকে হৰিভক্তি ধৰি, সদায়ে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : বিনা কৃষ্ণপদাস্তোত্ৰং ভক্তিমাশ্ৰমকৰ্মভিঃ ।

নৈৱ সংলভতে মুক্তিং তস্মাস্তাং নৈৱ বৰ্জয়েৎ ॥

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়

প্ৰহ্লাদ-অৱধূত সংবাদ

কথা : ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ত প্ৰহ্লাদ-অৱধূত সংবাদ কহিবা। নাৰদে বোলন্ত : পাছে সন্ন্যাস লৈয়া সবাকৈ এড়ি দণ্ড-কমণ্ডলু, কৌপীন মাত্ৰ ধৰি একেখৰে পৃথিবীত ফুৰিব। গ্ৰামত একবাতি মাত্ৰ বন্ধিব, নগৰত ভেৰাত্ৰ থাকিব। গৃহস্থৰ গৃহত একসঙ্ক্যা মাত্ৰ ভোজন কৰিব, আত্মাৰাম হয়। কাহাতো আশ্ৰয় নকৰিব। সৱাবে উপকাৰী হৈব, বাগ-লোভ এড়িব, নাৰায়ণ-পৰায়ণ হৈব, অৰ্থ সঞ্চয় নকৰিব, সৱাতে ব্ৰহ্ম দেখিব, ব্ৰহ্মতো সৱাকে দেখিব। এই ধৰ্ম্মত এক পুৰাতন কথা শুনা : ভগৱন্তৰ প্ৰিয় প্ৰহ্লাদ পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসমে লোক জিজ্ঞাসা কৰিতে কাৰেবী তীৰত অৱধূত ব্ৰাহ্মণক দেখি সাদৰে প্ৰণাম কৰি পুছন্ত : হে ব্ৰাহ্মণ, কামভোগ বিনেয়ো তুমাৰ শৰীৰ পুষ্ট দেখো, আৰ কাৰণ কহ। তুমি সমৰ্থ ছয়ো কেনে কিছো কৰ্ম নকৰা, আক কহ। (শ্লোক ১-১২)

ব্ৰাহ্মণে বোলন্ত : হে মহাভাগৱত, অনুৰঞ্জেষ্ঠ, তুমি মোত যি পুছিলা, আক আপুনি জানা। তথাপি কহো। মঞি পূৰ্বত কৰ্ম কৰি নানা যোনিত ফুৰিলো। পাছে আসি স্বৰ্গ-নৰক-মোক্ষৰো দ্বাৰ, এই মহুগ্ৰ শৰীৰ পাইলো। আতো লোকে লুখৰ অৰ্থে কৰ্ম কৰিয়ো হুংখ পাইবাব দেখি, মঞি সকল কৰ্ম এড়িলো। হৰিব প্ৰসাদে আত্মস্থ পায়। নিশ্চিন্ত হৈলো। আক নজানিসে লোকে কৰ্ম কৰি সংসাৰত ফুৰে। ধনবন্তৰো চৌবাদি চিন্তা হুংখ লুপ্তে।

যাতো ধনেসে কাম-ক্ৰোধ-শোক-মোহ-লোভৰ কাৰণ । এতেকে বুদ্ধিমন্তজনে
 ধনত স্পৃহা এড়োক । মঞি মধুমাখিৰ সঞ্চিত মধুক আনে হৰিবাৰ দেখি
 ধন সঞ্চয়ৰ অৰ্থে ইচ্ছা এড়িলো । যদৃচ্ছা লাভতে মনৰ সন্তোষ অজগৰ হস্তে
 শিকিলো, এতেকেসে অন্ন-বিস্তৰ স্বাদ নাচাই, পাইলে মাদ্র খাঞু । পাট-
 নেত, কানি-কণ্ঠা, বাকলিকো পিন্ধো । পাটী, মাটি, খেড়, খাট, তুলি, বিচনাতো
 শোঞু । পাইলে ফুল, চন্দন, অলঙ্কাৰো পিন্ধো, হাতী-বোড়াতো কুৰো,
 দিগম্বৰ ছয়ো লড়ো, কাহাকো ভাল-মন্দ নোবোলো, সৱাবে কুশল বাঞ্ছো, এই
 পৰম গুহ্য আপুনাৰ বৃত্তান্ত তোমাত কহিলো ; যাতো তুমি মহাভাগৱত ।
 এহি কথা শুনি প্ৰহ্লাদ মহাত্ম ছয়া তাহাঙ্ক সংকাৰ কৰি গৃহক গৈলা ।

(শ্লোক ২০—৪৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ সপ্তমস্কন্ধে ত্ৰয়োদশোঃধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ । প্ৰহ্লাদ হেন বৈষ্ণৱো অৱধূত মহন্তক লগ পায়৷ সাদৰে
 কথা আলাপিল৷ । আক জ্ঞানি আপুনাৰ বড় নমানি মহন্তক পাইলে সম্ভাষা
 কৰিবা । ইদানিক উচ্চ কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : প্ৰহ্লাদোহপি যতঃ চক্ৰে সদালাপনমাদৰাৎ ।

অতো নৰাণামেবা দিঙ্ নিৰ্গীতা শাস্ত্ৰবিস্তমৈঃ ॥

চতুৰ্দশ অধ্যায়

গৃহস্থৰ ধৰ্ম্মকথন

কথা : চতুৰ্দশ অধ্যায়ে গৃহস্থৰ ধৰ্ম্ম কহিবা । যুধিষ্ঠিৰে পুছন্ত : হে মহাশ্বৰি, গৃহস্থৰো যেমন মুক্তি হয় তাক মোত কহা । নাৰদে কহন্ত : গৃহত থাকিয়া পুৰুষে হৰিত অৰ্পিয়া নিত্য-নৈমিত্তিক কৰ্ম্ম কৰিব । মহন্তকো শুশ্ৰূষা কৰিব । যদি অধিক ধন থাকে, তেৱে যাত্ৰা-মহোৎসৱ কৰাইব । বৈভৱকো দিব, ভাগৱত-গীতা পঢ়াইব, কথাব অবিৰোধেৰে ক্ষেত্ৰ-ভীৰ্থ কৰিব, একাদশী-অমাসী-সংক্ৰান্তি পালিব । পিতৃৰো শ্ৰাদ্ধ কৰিব, নৱান্ন-অপৰপাক কৰিব, পুণ্য দেশক আশ্ৰয় কৰিব । যি ঠাইত বৈষ্ণৱসৱ থাকন্ত তাহাকে পুণ্য দেশ বুঝিবা । (শ্লোক ১—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায় সপ্তমস্কন্ধে চতুৰ্দশোঃধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদসৱ, দেখ । গৃহস্থসৱো হৰিভক্তি কৰি পৰম গতি পাৱে, উদাসীনে পাইবে তাক কি বুজিবো ! আক জানি হৰিভক্তি কৰি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : চতুৰ্দশে গৃহস্থোঃপি হৰিভক্ত্যা পৰম্পদম্ ।

প্রাপ্নোতীত্যজসা বন্দ্যাদভ্যেবাং কিমূলবৰ্ণয়ে ॥

পঞ্চদশ অধ্যায়

সংসার-ধৰ্ম্মকথন

কথা : পঞ্চদশ অধ্যায়ে সৰ্বসাৰ ধৰ্ম্ম কহিবা। নাৰদে কহন্ত : জ্ঞান
ৰাজা, বিস্তৰ কি কহিবো। কায়-বাক্য-মনে প্ৰাণীহিংসা বৰ্জনত পৰ আন
শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্ম নাই। বিধৰ্ম্ম, পৰধৰ্ম্ম, আভাষ, উপমা, ছল এই অধৰ্ম্মৰ পঞ্চ শাখা।
আক পুৰুষে কদাচিতো নকৰিব। যাক ধৰ্ম্ম বুলি কবন্ত্যে আপুনাৰ ধৰ্ম্ম
নষ্ট হয় তাক বিধৰ্ম্ম বুলি। পৰৰ ধৰ্ম্মক পৰধৰ্ম্ম বুলি। পায়ণ ধৰ্ম্মকে উপমা
ধৰ্ম্ম বুলি। শব্দভেদকে ছল ধৰ্ম্ম বুলি। যেন গোদান কৰ বুলিলে মৰিবাৰ
গো দিয়া বাক্যমাত্ৰ পালে। অনিচ্ছাকৰণকে আভাষ বুলি। গুৰুসেৱাত
পৰ আন শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্ম নাই। সন্ত দোষ দেখিবাতে পৰ অধৰ্ম্ম নাই। সৰ্ব-
সাধাৰণে আন ধৰ্ম্ম কহিছো। ভক্তৰ পুত্ৰ ভক্তিসে পৰম ধৰ্ম্ম, সিয়ো ভক্তি
মহন্তৰ সেৱায়েহে হয়। তাৰাৰ অৱজ্ঞায়ে সৱে নষ্ট হয়। আৰ মোত প্ৰমাণ
লয়া। (স্কন্ধ ১—৬৮)

- পূৰ্বকল্পত যত্নে কপে-গুণে সম্পন্ন উপবৰ্হন নামে গন্ধৰ্ব্ব আছিলো।
একদিনা সত্ৰত হৰিগুণ গাইবাক লাগি মহন্তসৱে মোক আহ্বান কৰিল।
যত্নে জীগণসমে আন গীত গাইলো। সেইবান মোৰ অৱজ্ঞা জানি তাৰা ক্ৰোধ
কৰি শূদ্ৰ হো বুলি শাপ দিলা। এতেকে মই ব্ৰাহ্মণৰ দাসীৰ গৰ্ভত জাত
হৈলো, তাতে মহন্তক শুশ্ৰূষা কৰি ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ হৈলো। গতক কহন্ত : জ্ঞান
পৰীক্ষিত, এই কথা শুনি যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা নাৰদক গুৰু মানি পূজা কৰিলা।

কৃষ্ণক দেখিব মানি ভক্তি কবিল। ; পাছে নাবদ কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিরত অহুমতি জৈয়া
লবি গৈলা । (শ্লোক ৬৯—৮০)

শ্রীভাগবতকথায় কবিরত্নভাষ্যে সপ্তমস্কন্ধে পঞ্চদশোধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসর, দেখ । মহন্তব অরজাত ভক্তি-ত্রষ্ট হয়, তাবাব শুদ্ধায়া
পৰম ভক্তি হয় ; আক জানি মহন্তব শুদ্ধায়া কৰা ।

ইককৰো এইমান অৰ্থ । মহন্তব সেৱায়েসে শ্ৰবাসনা হয় ; তাৰ অৱজাত
হুৰ্বাসনা হয় । হে কৃষ্ণ, নন্দনন্দন, পৰমানন্দ, তোমাৰ চৰণত কোটিবাৰ
প্ৰণাম কৰো । যেমনে মোৰ মন তমু গুণ-কীৰ্ত্তন সমে তোমাৰ ভক্তত শ্ৰীতি
বহে, তেমনে অহুগ্ৰহ কৰা ; সামাজিকসর, নিবন্তবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : উক্তং পঞ্চদশাধ্যায়ে ভক্তিবৃদ্ধিকল্পং কৰং ।

সতাং শুদ্ধাৰণন্তেষামাদৰণমহুন্তমম্ ॥

উক্তং সদ্বাসনাবীজং সতাং পদনিষেৱনম্ ।

তথা হুৰ্বাসনামূলং তেষাং বৃদ্ধাহুনিন্দনম্ ॥

প্ৰণম্য পৰমানন্দং গোবিন্দং নন্দনন্দনম্ ।

যাচে তন্তুস্তসংশ্ৰীতিং তথা তদগুণকীৰ্ত্তনম্ ॥

বন্দে দামোদৰং বিপ্ৰং ক্ষিপ্ৰং যন্তু প্ৰসাদনাং ।

কথা নিবন্ধা কচিবা কবিরত্নেন ধীমতা ॥

সপ্তম স্কন্ধ সমাপ্ত

অষ্টম স্কন্ধ

প্রথম অধ্যায়

চাৰি মহন্তৰ কথা

শ্লোক : যো নিৰ্জ্বানাং নিৰ্জবীৰ্য্যভূতিং পীযুষপানাং প্ৰেচিকীৰ্ণাবিঃ ।

সিদ্ধুং মমস্থখিলশক্তিপূৰ্ণং তং দেৱ-দেৱং প্ৰণমামি বিষ্ণুং ॥

কথা : যি ভগৱন্তে ভক্ত দেৱতাক কৃপায়ে ক্লীবোদ মথি অমৃত উজ্জাবিলা, হেন কৃপাময় কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰো। অষ্টম স্কন্ধত চৌবিশ অধ্যায়ে চৈধ্য মহন্তৰ কহিবা। তাত প্ৰথমে অধ্যায়ে চাৰি মহন্তৰ কথা কহিবা। (শ্ৰীধৰী টকা)

ৰাজা পৰীক্ষিতে প্ৰশ্ন কৰন্ত : হে মহামুনি শুকদেৱ, আৱে মোত মহন্তৰসৱ কহা ; যি যি মহন্তৰত ভগৱন্ত যি যি অৱতাৰ ধৰন্ত, যি যি কৰ্ম কৰন্ত, তাকো কহিবা। শুকে কহন্ত : জানা ৰাজা, প্ৰথম স্বায়ম্ভুৱ মনু কপিল-যন্ত দুই অৱতাৰ, তাত কপিলৰ চৰিত্ৰ কহিবো। আৱে যন্তৰ ধৰ্ম গুনা, যেখন স্বায়ম্ভুৱ মনু বিষয়ত বিবক্ত হয় ৰাজ্য এড়ি ভাৰ্যাসমে বনক যায়। শুনন্দা নদীৰ তীৰত একপাদে পৃথিৱী ছুয়া শত বৎসৰ বহিলা, তেখেনে সমাধিব অল্পভাৱে বুলিবে লাগিলা। যি ভগৱন্তে সকল লোককে চেতন কৰান্ত, সৱাকৈ জানন্ত, সৱাকৈ দেখন্ত, তাহাত কেঐ নেনেখে। সেই ভগৱন্তৰ অধীন হয় তাহাত সত্ততে ভজা। (শ্লোক ১—১০)

এই উপদেশ দেখে যক্ষ-বান্ধবসকল ক্রোধে তাহাকে খাইবাক খেদি আসিল। তাক দেখি ভগবন্ত যজ্ঞে আপুনার পুত্র যাম নাম দেহগণ লৈয়া, সকল যক্ষ-বান্ধব বধিল। পাছে ইন্দ্র ছয়া ত্রৈলোক্য পালিলা। স্বাবোচিব মনু দিতি নাম, বোচন ইন্দ্র ; তাত ভগবন্তে বিতু অরতাব হয়। ব্রহ্মচর্য্য ব্রত আচবিলা। তৃতীয় মনুস্তব উত্তম নাম, সভ্যজিত ইন্দ্র। তাতো সভ্যসেন। অরতাবে যক্ষ-বান্ধব বধিলা। চতুর্থ তামস মনু, ত্রিশিখা ইন্দ্র। তাত হবি অরতাব হয়। গ্রাহ হন্তে গজেন্দ্রক তাবিলা। রাজা প্রশ্ন কবন্ত : হে শুকশুক, যেমনে হবি অরতাবে গ্রাহত গজেন্দ্রক তাবিলা, আক মঞ জানিতে ইছা কৰো। যাতো হবিকথায় পৰম পুণ্য হয়, কুশল সাধে, মোক্ষকো দেই। স্তোত কহন্ত : রাজাব এই প্রশ্ন শুনি পৰম আনন্দে শুকমুনি কহিতে লাগিলা। (শ্লোক ১৪—৩৩)

শ্রীভাগবতকথায়ঃ অষ্টমস্কন্ধে প্রথমোহধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদসকল, দেখ। ভগবন্তে প্রত্যেক মনুষ্যবতে অরতাব হবি লোকক পালন্ত। এতেকে তাহান কৃপাশুণ দেখি সততে ভক্তি নিবন্তবে হবি বোল হবি।

শ্লোক : প্রতি মনুষ্যবং যেন তনুভিভূ রনত্রয়ম্ ।

পাল্যতে তমহং বন্দে বন্দনীয়পদাম্বুজম্ ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

গ্ৰাহগ্ৰন্থ গজেন্দ্রৰ হৰি-স্তুতি

কথা : দ্বিতীয় অধ্যায়ে গ্ৰাহগ্ৰন্থ গজেন্দ্রৰ হৰি-স্তুতি কহিবা।
শুকে কহন্তু : ক্ষীৰ সাগৰত অযুত যোজন দীৰ্ঘ-প্ৰস্থে ত্ৰিকুট নাম এক পৰ্বত
আছিল ; যাত ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু-মহেশ্বৰ নিবাস, শূৰ্গ-ৰজত-লোহাৰ প্ৰসিদ্ধ
তিনি শৃঙ্গ আছে ; নানাবিধ ক্ৰম-লতায়ৈ মণ্ডিত, আনো শৃঙ্গসৰ আছে, যাৰ
অনেক মৰকত শিলায়ে স্থানকো শ্ৰীমবৰ্ণ দেখি। যাত প্ৰসিদ্ধ বিদ্যাধৰ-
গন্ধৰ্ব-অপ্সৰাসৰ ক্ৰীড়া কৰে। যাত নিখল নদী-সৰোবৰসৰ প্ৰকাশে।
যাত বৰুণৰ এক উত্থান আছে। যাক অনেক বৃক্ষে অলঙ্কৃত কৰিছে। তাত
দিব্য এক সৰোবৰ আছে, যাত শূৰ্গৰ পদ্মসৰ আছে। যাত ভ্ৰমবসৱে শৰ
কৰয়। নানা পক্ষীসৱো নিবাস কৰে। মৎস-কছপসৰ সঞ্চৰে। নানা
পুষ্পসৱে আবৰি আছে। সেই পৰ্বতত মহামন্ত্ৰ এক গজেন্দ্র আছে। যাৰ
গন্ধত সিংহ-ব্যাজ-হস্তীসৰ পলায়। সেই গজেন্দ্রক একদিনা আপুনাৰ যুথ
সমে পৰ্বত কম্পায়া ৰোজত তুফাত জলৰ গন্ধ পায়। গহন বনকো ভাঙি
সেই সৰোবৰক গৈলা। তাত নামি মহামন্ত্ৰে জলপান কৰিল। পুত্ৰ-পত্নী-
সৱকো স্নান-ভোজন কৰাইলা। সেইবেলা দৈৱযোগে এক বলৱন্ত গ্ৰাহে
চৰণত ধৰিল। তাৰ চোট পায়। গজেন্দ্র উজ্বৰি উঠিল। বলৱন্ত গ্ৰাহে
পুহু টানি নিল। তাক দেখি আহু হস্তীসৱো সহাই ভজিল। তথাপি
কিছো কৰিবে নপাৰি আৰ্ত্তনাদ কৰিল। এমনে গজেন্দ্র-গ্ৰাহৰে যুদ্ধতে

সহস্ৰ বৎসৰ গৈলা । পাছে মনে বোলয় : মোক আঁউৰ জাতিগণে বাধিবে
নপাবে । যাতে বিধাতাৰ পাশে গ্ৰাহ বন্দী হৈল । এতেকেসে মঞি
ঈশ্বৰত শৰণ পশো । যি ভগৱন্তে কালভয়ত প্ৰপন্নজনক বন্ধা কৰন্তু, তাহান্ত
মঞি মনে শৰণ পশিলু । (শ্লোক ১-৩৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে দ্বিতয়োঃধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । আপুনাৰ সঙ্কট সময়ত হৰি বিনে আন বাধন্তা
নাই । এতেকে তাহান্ত আগে শৰণ পশি সদায়ে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সুসঙ্কটে পৰিত্ৰাতা বিনা বিমুখ ন কশ্চন ।

অত স এৱ শৰণং নাৰাণাং সততং স্মৃতং ॥

তৃতীয় অধ্যায়

গজেন্দ্ৰৰ স্তুতিকথন

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে গজেন্দ্ৰৰ স্তুতি কহিবা । শুকে কহন্তু :
গজেন্দ্ৰ এই নিশ্চয় কবি স্তুতি আৰম্ভিল । যাত হন্তে এই জগত চেতন হয়,
সেই প্ৰকৃতি-পুৰুষৰ পৰমেশ্বৰ ভগৱন্তক নমস্কাৰ কৰি চিন্তোঞোঁ । যাৰ
স্বৰূপক দেৱ-ঋষিসৰো নজানয়, তাক আন প্ৰাণী কেমনে জানিবেক । যাতো
নানা অৱতাৰ ক্ৰীড়া কৰন্তু । যাৰ লীলাক কেউ জানিভে নপাবে, সেই
হৰি মোক বন্ধা কৰন্তোক । যাক ভজি পুৰুষে বাঞ্ছিত সিদ্ধি পাবে, সেই
ভগৱন্তে মোক ত্ৰাণ কৰন্তোক । ভক্তিহীন নজানিসে মঞি আক প্ৰাৰ্থনা
কৰো । যাতো একান্ত ভক্তসৱে কিছো প্ৰাৰ্থনা নকৰে, মহন্তৰ উপদেশ লৈয়া,

তাহান শুমলল চৰিত্ৰ গায়। আনন্দ-সাগৰে মন হয়। থাকে। সেই অক্ষৰক
ব্ৰহ্ম পৰমেশ্বৰ পৰিপূৰ্ণক মঞি স্তুতি কৰো। হে ভগৱন্ত, মঞি এই গজদেহে
জীৱাক ইচ্ছা নকৰো। যাৰ কালৈয়ো নাশ নাই, সেই আত্মাৰ মোক্ষ কৰ।
হে বিদ্বেশ্বৰ, প্ৰপন্নজনপালক ভগৱন্ত, তুমাক কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো।

(শ্লোক ১—২২)

শুভক কহন্ত : গজেন্দ্ৰৰ এহি স্তুতি শুনি সৰ্বাত্মা ভগৱন্ত হৰি তাহাৰ হৃৎ
জানি, চক্ৰ ধৰি গকড়ৰ স্বৰ্দ্ধন্ত উঠি সেই সৰোবৰক আসিলা। গ্ৰাহগ্ৰস্ত
গজেন্দ্ৰো প্ৰাণ-সঙ্কট সময়ত গকড়ৰ স্বৰ্দ্ধে হৰিক উপৰত দেখি, শুও পদ্মগোট
উপৰক তুলি বুলিবে লাগিল : হে নাৰায়ণ, অখিলগুৰু ভগৱন্ত, তোমাক
প্ৰণাম কৰো। ভগৱন্তো তাৰাৰ মহাহৃৎ দেখি গকড়ৰো বেগক অন্ন হেন
মানি, তাৰ পৰা বাষ্প দিয়া মহাবেগে আসি শুণ্ডত ধৰি গ্ৰাহসমে গজেন্দ্ৰক
উদ্ধাৰিলা। তথাপি নেড়িবাৰ দেখি চক্ৰ হানি গ্ৰাহৰ মুখ ছিড়ি গজেন্দ্ৰক
মুক্ত কৰিলা। (শ্লোক ৩০—৩৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ। শৰণ মাত্ৰ ভগৱন্ত গজেন্দ্ৰক আপুনি আসি তাৰিলা।
এতেকে তাহাক কৃপালু জানি সততে শুমৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো গজং স্মৃতিমাত্ৰেন গ্ৰাহগ্ৰস্তং যুমোচহ ।

তমহং শৰণং যামি হৰিমার্ত্তাৰ্ত্তিনাশনম্ ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

গ্ৰাহৰ গন্ধৰ্ব গতি, গজেন্দ্ৰ পাৰিষদ গতি

কথা : চতুৰ্থ অধ্যায়ে গ্ৰাহৰ গন্ধৰ্ব গতি, গজেন্দ্ৰৰ পাৰিষদ গতি কহিবা।
গুকে কহন্তু : যেখন ভগৱন্তে গজেন্দ্ৰক দুঃখত তাবিলা, তেখন ব্ৰহ্মা-মহেশ
আদি দেৱগণ আসি পুষ্প বৰষি জয় হৰি ধ্বনি কৰিল। হৃন্দুভি বৰাইলা,
অপ্সৰা-গন্ধৰ্ব নৃত্য-গীত কৰিলা। ঋষিসৰো প্ৰশংসিলা। গ্ৰাহো দেৱল
ঋষিৰ শাপ এড়াই পুত্ৰ দিব্যৰূপে ছত্ৰ গন্ধৰ্ব হয়। হৰিগুণ গাইবাক লাগিলা।
যাতো সি পূৰ্বত স্নান কৰিতে দেৱল ঋষিৰ চৰণত ধৰি গহন জলত টানিল।
তাত ক্ৰোধ কৰি ঋষি গ্ৰাহ হউ বুলি শাপ দিলা। পাছে তাৰ প্ৰাৰ্থনাত
বুলিলা : গজেন্দ্ৰক ধৰিলে তোক হৰি ভাবিবন্ত। তেখনে হৰিৰ কৃপায়ে শাপ
এড়াই তাহাক প্ৰদক্ষিণ প্ৰণাম কৰি পুত্ৰ স্বৰ্গে গৈলা। গজেন্দ্ৰয়ো ভগৱন্তৰ
পৰশে অজ্ঞান-বন্ধ এড়াই, তান কপ শ্ৰাম শৰীৰ, চতুৰ্ভুজ, গীতবাস হৈল।
যাতো সি পূৰ্বজন্মত হৰিপৰায়ণ ইন্দ্ৰহাস্য নাম ৰাজা আছিল। একদিনা
নাম লৈয়া গিৰিত তপ কৰিয়া মৌনব্ৰত ধৰি হৰিক পূজা কৰিলা। তেখন
অগস্তি ঋষি গৈলা ; তাক দেখি উঠিয়া সতকাৰ নকৰিলা। তাক জানি ক্ৰোধ
কৰি গজ হোক বুলি শাপ দিয়া ঋষি গৈলা। (শ্লোক ১—১০)

ইন্দ্ৰহাস্যো আসি ত্ৰিকুট পৰ্বতত গজেন্দ্ৰ হৈলা। তথাপি হৰিসেন্নাৰ
বলে স্থতিহত নহৈল। এমনে হৰি গ্ৰাহ-গজক মুক্তি কৰি সন্মাকে শুনাৱা
এই বাক্য বুলিলা : যি জনে মোক, গজেন্দ্ৰক, এই স্থানক, মোৰ বিভূতি

অৱতাবকে শেষবাত্ৰিত উঠিয়া শ্বে বা কীৰ্ত্তন কৰে, সি সকল পাপ এড়াই পৰম গতি পালে। যি এই স্তোত্ৰ পঢ়ি শ্ৰদ্ধাতে মোক স্তুতি কৰে, তাৰ মৰণ সময়ত নিশ্চল মতি দিবো। এহি বুলি ভগৱন্ত শঙ্খ-ধ্বনি কৰি দেৱসকল হৰিষ কৰাই গজেন্দ্ৰক পাবিষদ কৰি বৈকুণ্ঠক গৈলা। (শ্লোক ১১—২৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ অন্তিমশ্লোকে চতুৰ্থোধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসকল, দেখ। গজেন্দ্ৰে ছই জন্মৰ ভক্তিয়ে মৰণ সময়ত একাগ্ৰচিত্তে হৰিক স্তুতি কৰি যি গতি পাইল, আৱে মৰণ যাত্ৰে সেই গতি পালে। আৰু জানি সততে কৃষ্ণক শ্ৰবি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : সমাধিনা গজেন্দ্ৰেন স্তুত্বা বিষ্ণুং জগদ্গুৰুং ।

সেভে গতিং যথা তদং শ্ৰবণাদেৱ তাং লভেৎ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

অমৃত-মথন

কথা : এমনে তিনি অধ্যায়ে গজ মোক্ষ কহি আৱে আঠ অধ্যায়ে অমৃত-মথন কহিবা। তাত পঞ্চম অধ্যায়ে পঞ্চম বৰ্ণ ছই মনু কহি গৃহত দেৱৰ স্তুতি কহিবা। শুকে কহন্ত : পঞ্চম মনু বৈবত ঋতু ইন্দ্ৰ। তাত শ্ৰুত্বৰ ভাৰ্য্যা বিকুণ্ঠাত বৈকুণ্ঠ অৱতাৰ হৈলা। তাত লক্ষ্মীৰ ক্ৰীতিৰ অৰ্থে বৈকুণ্ঠ-লোক দেখাইলা। চান্দুৰ নাম বৰ্ষ মনু মন্ত্ৰক্ৰম ইন্দ্ৰ ; তাতো বৈবাত্ৰৰ ভাৰ্য্যা সন্তুতিত অজিত অৱতাৰ হয় দেৱৰ অৰ্থে কীৰ্ত্তনগৰ মণি অমৃত সাধিবা। তাতে কুৰ্মৰূপে মন্দৰো ধৰিলা। ৰাজা পুছন্ত : হে গুৰু, যেমনে ভগৱন্তে কীৰ্ত্তন-গৰ মণিলা, আৰু মোত বিস্তৰ কৰি কহা। তাতো তমু মুখে হৰিকথা শুনি মোৰ মন ভূপিতি নবাই। (শ্লোক ১—১৩)

ভুক্ত কহন্তু : যেখন দেৱ-দৈত্যৰ যুদ্ধ হৈল, তেখন অনেক দেৱ যুদ্ধত পৰি পুহু হুঠিল। তাত কদাচিত্তু ইন্দ্ৰদন্ত মালা লৈয়া এক বিছাৰবী পথত বাই। সেই মালা খুজি লৈয়া দুৰ্ব্বাসা ঋষি, ঐবাৱতৰ কঙ্কত থাকিতে ইন্দ্ৰক আশীৰ্ব্বাদ দিলা। ইন্দ্ৰে আপুনাৰ হাতৰ মালা জানি অৱজ্ঞায়ে ঐবাৱতৰ কঙ্কত থৈলা, মত্তহন্তীয়ে মালাক বন্ধাৰি পেলাই গড়কি চূৰ্ণ কৰিল। ভাক দেখি দুৰ্ব্বাসা হতভী হো বুলি শাপ দিলা। তেখনে তিনি লোকলমে দেৱগণ ক্ৰীহত হয়। চিন্তায়ে কিছো উপায় নপাইলা। পাছে ব্ৰহ্মাৰ আগত সকলে বৃত্তান্ত কহিলা। ব্ৰহ্মায়ে দেৱগণক ক্ৰীহত দেখি, দৈত্যক বলৱন্ত দেখি সাৱধান মনে হৰিক চিন্তিলা। হৰিত শৰণ পশিলে সকল কুশল হয় জানি, হৰিষ বদনে বুলিবে লাগিলা। মঞ্জি মহেশ আদি দেৱগণ যাৰ অংশ-কলা, সেই ভগৱন্তত আমি আমি শৰণ-পশো। তেৱে ভগৱন্তে আমাৰ কুশল কৰিবা।

(শ্লোক ১৪—২৩)

এহি বুলি ব্ৰহ্মা দেৱগণ সমে ক্ষীৰসাগৰ গৈলা। অদৃশ্য কৃষ্ণক স্তুতি কৰিবে লাগিলা। হে দেৱবৰ, অবিকাৰ সত্য, আত্ম-অনন্ত, মন-বচনৰ অগোচৰ, তুমাক প্ৰণাম কৰো। তুমিসে সৰ্ব্বজ্ঞ, সংসাৰ চক্ৰৰো আধাৰ। যাৰ মায়াক কেউ ভৰিতে নপাৰে। এনয় পৰমেশ্বৰক প্ৰণাম কৰো। তুমিসে বিশ্বৰূপ ভগৱন্ত, ব্ৰহ্মা-মহেশ বিভূতি, এতেকে আমি প্ৰপন্নত প্ৰসন্ন হৱা। হস্ত বদনে দেখা দিয়া, যেন বহির্মুখ জনৰ কৰ্ম্মসৰ বিফল হৈবাক নহে। যাভো সামাগ্ৰ কৰ্ম্মো হৰিত অৰ্পিলে মহাকল সাধে, যেন বৃক্ষৰ মূলত জল দিলে ডাল-পত্ৰ-পুষ্প-ফলৰ হয়। তেমনে তোমাক পূজিলে, সৱাৰে তৃপ্তি সমে আপুনাৰো হয়। যাভো তুমি সৱাৰে প্ৰিয় আত্মা ; সেই নিগুণ গুণৰ নিয়ন্তা অনন্তক প্ৰণাম কৰো। (শ্লোক ২৪—৫০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্য অষ্টমস্কন্ধে পঞ্চমোহধ্যায়ঃ।

হে লোকসৱ, দেখ। হৰিপূজা কৰিলে, সৰ্ব্ব দেৱ সমে আপুনাৰো হয়। এতেকে কৃষ্ণক মাত্ৰ পূজা কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : হৰৌ পূজা কৃতে লোকে সৰ্ব্বেষামেৱ পূজনম্।

অন্ত্যেয় বতন্ত্ৰাং সম্যন্তো অৱ বিধিঃ ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

অমৃতৰ অৰ্থে দেৱ-দৈত্যৰ উত্তম

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে হৰিৰ আবিৰ্ভাৱ, স্তুতি, অমৃতৰ অৰ্থে দেৱ-দৈত্যৰ উত্তমো কহিবা। শুক কহন্তু : দেৱগণে এই স্তুতি কৰিলে ভগৱন্ত ঈশ্বৰ সহস্ৰ আদিত্যৰ কাস্তিয়ে দেখা দিলা। তান তেজ দেৱগণে প্ৰতিহত-চক্ৰ হয়। কেউ দেখিতে নপাবিলা। ব্ৰহ্মা-মহেশ্বৰ মাত্ৰ দেখিলা। মৰকত শ্যাম, কমল-লোচন, পীতবসন, সৰ্ববাল্মুক্য, কিৰীটি, কেয়ুৰ, বলয় সহিত মৰক-কুণ্ডলে প্ৰসন্ন মুখ, হাৰ-নৃপুৰুষক্ৰীত-কৌন্তভ-বনমালা ধৰিছা। অন্তৰে মূৰ্ত্তি ধৰি উপাসা কৰে, এমন ৰূপ দেখি দেৱগণসমে দণ্ডৱতে পৰি স্তুতি বোলন্ত :

(শ্লোক ১—৭)

যাব জন্ম-স্থিতি-নাশ নাই, হেন মহামুভৱ, ভগৱন্তক প্ৰণাম কৰো। হে পুৰুষোত্তম, তোমাৰ এই মূৰ্ত্তি সনাতন, সত্য। তুমিসে জগতৰ আদি-অন্ত-মধ্যে থাকা, তুমি মায়া-গুণে জগতক স্ৰষ্টি প্ৰবেশি আছা। এতেকে বিবেকীসৱে ভক্তি কৰি তুমাক জানে। হেন তুমাক দেখি সৰ্বভাপ এড়াইলো। যি অৰ্থে আমি তুমিৰ পাদমূলক উপাসা কৰিলো, অন্তৰ্য্যামী আপুনি জানা। আউৰ বাহিৰত আমি কি কহিবো। এতেকে হিত উপায় কহা। ভগৱন্তে বোলন্ত : হে ব্ৰহ্মা-মহেশ্বৰ, দেৱগণ, সাৱধানে মোৰ বাক্য শুনা। প্ৰথমে দৈত্যসমে প্ৰীতি কৰা, যাতো কাৰ্য্য নিমিত্তে শত্ৰুকো মিত্ৰতা কৰি, যেন পেটাত বন্ধ সৰ্পে ইন্দুৰ সমে মিত্ৰতা কৰি বৰাই তাক খাইলা।

তেমনে দৈত্যসনে শ্রীতি কৰি অমৃত মথিতে যন্ত কৰা, যাক খাইলে যত্নাশ্রো
অমৰ হয়। ক্ষীৰসাগৰত তৃণ-লতা-ঔষধি পেহ্লাই, মন্দৰগিৰিক মন্দন দণ্ড
কৰি বাসুকিক জড়ি কৰি সাগৰ মথ। ময়ো সহায় হৈবো। পাছে ভোবা
অমৃত পাবা, দৈত্যে চুঃখ মাত্র পাইবো। প্রথমে কালকূট বিবত ভয় নকৰিবা,
মথিত বস্তুতো লোভ এড়িবা। (শ্লোক ৮—২৫)

এহি বুলি ভগৱন্ত অন্তৰ্দ্ধান হৈলা। তাক প্রণাম কৰি, ব্রহ্মা-মহেশো
আপুনাৰ নিলয় গৈলা। দেৱসবো বলিৰ স্থান আসিলা, দৈত্যাসৱে নিৰস্ত দেৱক
দেখি বন্দী কৰিবে খুজিলা। তাক বলিৰাজা নিষেধ কৰি পৰম আদৰ
কৰিলা। ইল্লো মধুৰ বাক্যে বলিক সাস্তনা কৰি অমৃতৰ কথা কহিলা।
তাক শুনি দৈত্যসৱৰ শ্রীতি হৈল। পাছে ছয়ো দলে মন্দৰগিৰি উভাৰি,
আকাশৰ পথে, ক্ষীৰসাগৰক নিবাক লাগিল। মহাভাবে শ্রাস্ত পায়া নিবাক
নপাৰি পহুত পেহ্লাইলা। সেই পৰ্বত পৰি অনেক দেৱ-দৈত্য মৰিল। তাক
জানি কুপায়ে ভগৱন্তে গকড়ৰ কন্ধে দেখা দিলা; অমৃতদৃষ্টিয়ে সৱাকে
জীয়াইলা। বামহস্তে গকড়ৰ কন্ধত পৰ্বত থৈলা; দেৱ-দৈত্যসমে ক্ষীৰসাগৰ
গৈলা, তথায় পৰ্বত থৈয়া গকড়ক পঠাই দিলা; যাতো গকড় থাকিলে, ভয়ে
বাসুকি নাসিবা। (শ্লোক ২৬—৩৯)

শ্রীভাগৱতকথায়ঃ অষ্টমস্কন্ধে যষ্ঠোহধ্যায়ঃ।

হে সভাসদসৱ, দেখ। ভক্তৰ চুঃখ দেখি, ভগৱন্তে তেখনে দেখা দিলা।
এমন কুপাপ্ত দেখি, তাহাস্তে ভক্তি কৰি নিৰস্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো ভক্তচুঃখ-মোক্ষায় সমাসীং গকড়ধ্বজঃ।

তমহং শ্রীহৰিং বন্দে বৃন্দাৰকগণেশ্চদম্ ॥

সপ্তম অধ্যায়

শিৱৰ কালকূট পান

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে সাগৰ মথিতে কালকূট ভয়ে স্ততি কৰিলে শিৱে বিষপান কৰিবা। পাছে দেৱে-দৈত্যে অমৃতৰ ভাগলগ্না বাসুকিক মাতি আনি পৰ্বতত পেলাইলা। প্ৰথমে দেৱসমে হৰি বাসুকিৰ মুখত ধৰিলা। তাক দৈত্যগণে ভাল নমানি বুলিবে লাগিলা : আমি জন্মে কৰ্মে প্ৰখ্যাত হয়, কিসক সৰ্পৰ পুচ্ছত ধৰিবো। এহি বুলি মৌনে বহিল। তাক দেখি দেৱগণসমে ভগৱন্তে শিৱ এড়ি পুচ্ছত ধৰিলা। ছেন দেখি দৈত্যসৱে বজ্জমনে শিৱত ধৰিলা। এমনে দুয়ো দলে মথিবে লাগিলা। আধাৰ বিনে মহা পৰ্বত ভাবে, তল যাইবাক দেখি সৱে মহা হুংখিত হৈল। তাক দেখি ভগৱন্তে লক্ষ যোজন প্ৰমাণ কুৰ্মকপ হয়, তুলিয়া মন্দৰ ধৰিলা। পৰ্বত উঠিবাব দেখি পৰম আনন্দে সাগৰ মথিবে লাগিলা। কুৰ্মো পৰ্বতৰ অবিষণত গৱত কণ্ঠতি মাৰিল। পাছে ভগৱন্ত অমুৰত অমুৰকপে, দেৱত দেৱকপে, বাসুকিতো অবোধকপে, পৰ্বততো দৃঢ়কপে প্ৰবেশি বল-বীৰ্য্য বঢ়াইলা। উপবতো সহস্ৰ বাহুয়ো আক্ৰমিলা। পাছে বাসুকিৰ চক্ষু-মুখ নিশ্বাসৰ অগ্নিয়ে দৈত্যগণ দাহ হয়। পোড়া গাছ ছেন বহিলা। দেৱগণকে স্বাস্থ্যশিখায়ে কিছো কান্দিহীন দেখি হৰিৰ আজ্ঞায়ে মেখে বৰহিল। জল-বামু বহিল ; ভেৱে সাগৰ মথিতে দশোদিশ ব্যাপি হলাহল বিষ উঠিল। তাৰ উগ্ৰবেণ দেখি প্ৰজাসৱ মহাভয়ে কৈলাসক গৈয়া মহেশ্বত শৰণ পশি, বিকুবোধে স্ততি বোলন্ত : (শ্লোক ১—২০)

হে দেৱ দেৱ মহাদেৱ, আমি তুমিৰ শৰণ পৰিলোঁ। এহি মহাবিষ
 হস্তে ত্ৰাণ কৰা। তুমিহে জগতৰ ঈশ্বৰ, সৱাকৈ শ্ৰদ্ধা-পালন-সংহাৰণ কৰা।
 তুমি ব্ৰহ্ম, পৰম পুৰুষ, দেৱবোৰ কৰ্ত্তা, সৰ্বদেৱময়। তুমিৰ ভৱক কেণ্ড
 নজানে। আত্মাবাসৰো যাক উপাসা কৰে, আমি অৱজ্ঞানে কি স্তুতি
 কৰিবো, তথাপি তোমাৰ দৰশনে আমাৰ কুশল হৈবেক। এহি তুতি শুনি
 ভগৱন্ত শিৱে তাৰাৰ হৃৎ দেখি, কৃপাযুক্ত হয়। ভৱানীক বুলিবে লাগিলা :
 হে ভৱানী, কালকূট বিষ হস্তে প্ৰজাৰ হৃৎ দেখা। এতেকে মঞি আৰাৰ
 হৃৎ গুচাইবো। যাতো সমৰ্থৰ এইমানে মাত্ৰ প্ৰয়োজন। সাধুসৱে আপুনাৰ
 প্ৰাণ দিয়ো প্ৰাণীক ৰক্ষা কৰে। যাতো লোকক কৃপা কৰিলে হৰি তুষ্ট
 হন্ত। হৰি তুষ্ট হৈলে চৰাচৰ সমে ময়ো তুষ্ট হঞো। এতেকে প্ৰজাৰ
 কুশলৰ অৰ্থে বিষপান কৰিবো, এই বুলি মহেশ চলি যায়। গণ্ডুষ কৰি
 বিষপান কৰিলা। তাৰো বীৰ্য্য দেখাই গজত নীল ৰাখিলা। ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু
 প্ৰশংসিলা। ভৱানীয়ো ভাল মানিলা। গণ্ডুষৰ ছিটিকা বিষক বিছা, কোহা,
 সৰ্পসৱে ধৰিলা। (শ্লোক ২১-৪৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে সপ্তমোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ। লোকৰ হিতাৰ্থে ৰুদ্ৰে বিষপান কৰিলা। আক
 জ্ঞানি বিমান পাৰা পৰক উপকাৰ কৰা। প্ৰথমে নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : শিৱোহতীৰ বিষং পীত্বা লোক হৃৎখবিনাশনঃ ।

পৰোপকাৰকৰণে অহমপি সমাদিশেৎ ॥

অষ্টম অধ্যায়

লক্ষ্মীৰ বিষ্ণুবৰণ

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে সাগৰ মথিতে বিষ্ণুক লক্ষ্মী বৰিলে, অমৃতক অম্ৰবে হৰিলে, মোহিনী উদ্ভৱ কৰিবা। শুক কহন্তু : এমনে কজ্জে বিৰপান কৰিলে, দেৱ-দৈত্যাসৱ মহাপ্ৰীতি পায়। সাগৰ মথিবে লাগিলা। প্ৰথমে কামধেনু উপজিল; তাক হোমৰ হৃত নিমিত্তে অধিগণে খুজি নিলা। গুৰু-বৰ্ণ উচ্চৈশ্ৱৰ্য্য নাম অথ হৈলা; তাক বলি স্পৃহা কৰিলা। ঐবাৱত আদি সৰ্বগুৰু আঠদিগ্গজ-হস্তিনী সমে জাত হৈলা। কোস্তভ বজ্জো হৈলা; তাক ভগৱন্তে বাহ্য কৰিলা। সৰ্বকাম বৰিষক পাৰিজাত বৃক্ষ হৈল, দিব্য অপ্সৱাসৱ হৈল। পাছে কাস্তিয়ে দশোদিশ প্ৰকাশি লক্ষ্মী আবিৰ্ভাৱ হৈলা। তান ৰূপ-গুণ-মাধুৰ্য্যে জ্যোতিত হয়, সকল দেৱ-দৈত্য-মনুষ্যে বাঞ্ছা কৰিলা। (শ্লোক ১—১০)

প্ৰথমে ইন্দ্ৰে আনি সূৰ্য্যৰ আসন দিলা। তীৰ্থনদীসৱো মূৰ্তি ধৰি সূৰ্য্যৰ ঘটে জল আনি দিলা, পৃথিৱী অভিষেকৰ জব্য দিলা, গন্ধৰ্ব্ব-অপে-দেৱা-সৱো গীত-নৃত্য কৰিলা। নানা বাঢ়ো বৰাইলা, ব্ৰাহ্মণবাক্যে দিগ্গজ-সৱে শুভে সূৰ্য্যৰ ঘট ধৰি স্নান কৰাইলা। সাগৰে আনি দুইখান গীতবজ্জ দিলা। বকণেয়ো বৈজয়ন্তী মালা, বিশ্বকৰ্ম্মে অলঙ্কাৰ, সবমতী হাব, ব্ৰহ্মা পদ্ম, নাগগণে কুণ্ডল দিলা। এমনে নানা মজল কৰিলে লক্ষ্মী উৎপল মালা ধৰি আপুনাৰ যোগ্য বৰ বিচাৰিতে উঠিলা। দেৱ-দৈত্য-গন্ধৰ্ব্ব-বিচাৰ-সিদ্ধ

চাৰণাদিতো বিচাৰি নপাইলা । যাভো কাভো ক্ৰোধ, কাভো লোভ, কাভো
কাম দেখিলা । কেউ পৰাশ্রয়, কেউ নিৰ্দ্দয়, কেউ অল্লায়, কাৰো অমঙ্গল
দেখিলা । নিৰ্দোষ সৰ্বগুণৱন্ত কৃষ্ণকো নিৰপেক্ষ জানিলা । তথাপি
তাঁহাৰে নিশ্চয় কৰি পুষ্পমালা দিয়া বৰিলা । প্ৰণাম কৰি বক্ষস্থল চায়া অঞ্জলি
কৰি ৰহিলা । ভগৱন্তো বক্ষস্থলতে তাঁহাৰ স্থান দিলা ; যাঁত থাকি লক্ষ্মী
সকল দেৱকে নিৰীক্ষিলা । তেখন দেৱগণে সকল গুণে সম্পন্ন হৈয়া আনন্দিত
হৈলা । লক্ষ্মী উপেক্ষিলে অশ্বৰসয় নিসৰ্গ-নিৰ্বল-নিলাজ হৈল । এমনে
লক্ষ্মী ভগৱন্তক বৰিলে, অনেক নৃত্য-গীত-বাণী হৈল । ব্ৰহ্মাদিয়ো প্ৰশংসিয়া
পুষ্প বৰবিয়া জয় কৃষ্ণ ধ্বনি কৰিল । তাত পাছে দেৱ-দৈত্য সাগৰ মথিতে
শুবাৰ কলস লৈয়া, বাৰুকীকণ্ঠা জাত হৈলা । তাক হৰিৰ অনুমতিয়ে অশ্বৰ-
গণে নিল । (শ্লোক ১১ ৩০)

পাছে পৰম সুন্দৰ অন্তৰূপে সৰ্ব অলঙ্কাৰে মণ্ডিত হয় অমৃতৰ কলস
ধৰি ধ্বন্তৰি উঠিলা । তাক দেখি তেখেনে অশ্বৰগণে অমৃতৰ কলস কাঢ়ি
নিল । দেৱগণে মহা মনঃস্থে হৰিত শৰণ পশিল । ভগৱন্তো তাৰাৰ
জুখ দেখি মধুৰ বাক্যে আশ্বাস কৰিলা । অশ্বৰৰ মাজত বিবাদ লগাইলা ।
তাবাক মুহিৰে লাগি দিব্যানাৰীৰূপে দেখা দিলা । (শ্লোক ৩১—৪৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ, লক্ষ্মী সৱাকে পৰিত্যাগ কৰি শ্ৰেষ্ঠ জানি ভগৱন্তক
ভজিলা । আৰু জানি সদায়ে ভগৱন্তক ভজি নিৰহৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : লক্ষ্মী: সৰ্বান্ পৰিত্যজ্য বাশুদেৱং যতোহভজনং ।

অত: স এৱ লোকানাৰ্ভাৰ্য্যোহষ্টম ঈৰিত: ॥

বৰম অধ্যায়

মোহিনী কেশ

কথা : বৰম অধ্যায়ে মোহিনী দৈত্যক বধি দেৱক অমৃত দিলা।
শুকে কহন্ত : এমনে দৈত্যগণে অত্ৰে অত্ৰে বিবাদ কৰিতে এক দিব্য স্ত্ৰীক
দেখিলা। তান কপ-গুণভাৱে মোহিত হয়, আগবাঢ়ি পুছিতে লাগিলা।
হে কমললোচনী, কুন তুমি, কাৰ ভাৰ্যা, কোঠাইবপৰা আসা, কি কৰিবে
খোজা, আমি জানু তোমাক কেউ নহু পায়। যাতো বিধাতা আমাৰ মন
ইন্দ্ৰিয়ৰ প্ৰীতিৰ নিমিত্তে কৃপায়ে পঠাই দিছ। আমি সৱে কণ্ঠপৰ পুত্ৰ, এই
অমৃতৰ নিমিত্তে ভাই ভাই দন্দ কৰি। তুমি বিবাদ ভাঙ্গি বিভাগি দিয়া।
দৈত্যৰ এহি বাক্য শুনি মায়াস্ত্ৰীকপে হৰি বুলিবে লাগিলা। হে কণ্ঠপ-
নন্দনসৱ, কেনে মঞি বেষ্ঠাত বিশ্বাস কৰিলা। যাতো ত্ৰিকাল কুকুৰৰ সম
বেষ্ঠাৰ সমীহ চিৰকাল নাথাকে। এতেকেসে পণ্ডিতে আমাত বিশ্বাস নকৰে।
শুকে কহন্ত : মোহিনীৰ এই পৰিহাস বাক্য শুনি দৈত্যসৱো মোহিত হয়
হাস্ত কৰিলা; অমৃত কলসো দিলা; মোহিনীয়ো কলস লৈয়া হাস্তবদনে
বুলিবে লাগিলা : হে দৈত্যসৱ, মোৰ ভাল-মন্দকৰণক যদি দায় নধৰা,
তেন্তেসে অমৃত বিভাগি দিবে পাক। তাক অনুবে অজীকাৰ কৰি উপবাস
দিয়া প্ৰভাতে স্নান-দান-হোম কৰিল। ত্ৰাঙ্গণসৱো আশীৰ দিল। যথা-
ন্থখে বজ্জ-অলঙ্কাৰ পিন্ধি ধূপ-দীপপুত্ৰ মণ্ডপত কুশাসনে পূৰ্বমুখে বসিলা।
পাছে সেই ধানত অমৃতৰ কলস বধি মোহিনী প্ৰবেশিলা। (শ্লোক ১—১৭)

ভাহান হান্দ-কটাক্কে সকল দৈত্য মোহ গৈল । ক্রুব অনুবক অমৃত দান
অন্মায় মানি, দেব-দৈত্যৰ পৃথক পণ্ডক্তি কৰি বশুৱাইলা । দৈত্যক প্ৰিয়-
বাক্যে বঞ্চি দেৱক অমৃত পিয়াইলা । দৈত্যসৰো পূৰ্ব অঙ্গীকাৰ শুমৰি স্নেহ-
ভল ভয়ে দ্বীবিবাদ শঙ্কায়ে, কিছো অশ্ৰিয় লুপ্তি মৌনে বহিলা । তাতে চন্দ্র-
সূৰ্য্যৰ মধ্যত প্ৰবেশি বাহু অমৃত পিল । তাক চন্দ্র আশ্চৰ্য্যক কহিলে,
তেখনে ভগৱন্তে চক্ৰ হানি শিৰ কাটিলা । অমৃত পানৰ বলে অমৰো হৈল ।
এতেকে ভগৱন্তে গ্ৰহ কৰিলা । এমতে সকল দেৱে অমৃত পান কৰিলে,
অনুৰব আগতে মোহিনী চতুৰ্ভুজ হৈলা । শুক কহন্ত : জানা বাজা,
হৰিভক্তৰেমে পুৰুষাৰ্থ সিজ, অভক্তৰ নিসিজ । দেখ, সমান প্ৰয়াস কৰিয়ো
অভক্ত দৈত্য অমৃত নপাইলা, ভক্ত দেৱেমে পাইলা । এতেকে জানিবা,
আপুনাৰ অৰ্থে যতক কৰি, সি পুত্ৰ জলত জলদান সম সকলে বাৰ্থ । ঈশ্বৰৰ
অৰ্থে যি কৰি, সি সৱে মূলত জল-সেচন সদৃশ সকলে সত্য । এতেকে ঈশ্বৰক
মাত্ৰ সেৱা কৰা । (শ্লোক ১৮—২২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে নৱমোঃধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । হৰিভক্তৰেমে উত্তম সাবল হয়, অভক্তৰ নহৈ, আঁক
জানি হৰিভক্ত হয় নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : উত্তমাঃ সফলাঃ সৰ্ব্বৈ ভক্তানাংমৈৱ কেৱলং ।

সিদ্ধান্তি নৈবাভক্তানাংমিতোৱং নৱমে স্থিতং

দশম অধ্যায়

দেৱ-দৈত্যৰ যুদ্ধকথন

কথা : দশম অধ্যায়ে দেৱ-দৈত্যৰ যুদ্ধ কহিবা। এমনে কহিলা, অভক্ত
দৈত্যৰ অমৃতলাভ নহৈল। আৱে ভক্তবৎসলত প্ৰাণ হানিয়ো কহন্ত। শুকে
বোলন্ত : জানা ৰাজা, এমনে হৰিবিমুখ দৈত্যগণে উত্তম কৰি অমৃত
নপাইলা। ভগৱন্তো ভক্ত দেৱক অমৃত পিয়াইয়া গৰুড়ৰ কন্ধে লড়ি গৈলা।
অশ্বৰসৱো দেৱৰো উদয় নসহি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ধৰি যুঝিবে সাজু হৈল। দেৱগণে
অমৃতপানে বন্ধি হৈয়া হৰিক আশ্ৰয় বলে যুঝিবে লাগিল। পাছে সাগৰ-
তীৰত ঘোৰ দেৱাশ্বৰৰ যুদ্ধ হৈল, নানা বাতৰো শব্দ উঠিল। পাছে দৈত্যগণে
অনেক বাহনত উঠি খেদি আসিল, বলিয়ো অদ্ভুত বিমানত উঠি চলি হেন
প্ৰকাশি খেদি আসিলা। তান লগতো সেনাপতিসৱো আসিলা। তাক
দেখি, ইন্দ্ৰে ঐবাৱত কন্ধে সূৰ্য্য হেন প্ৰকাশি দেৱগণসমে ধায়া আসিল।
বলিৰ ইন্দ্ৰেৰে যুদ্ধ হৈল, এমনে আনো দেৱ-দৈত্য বীৰসৱে অস্ত্ৰে অস্ত্ৰে যুঝিলা।
অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰসৱো বৰষিলা। শিৰ-উৰু-বাহক কাটিল, শোণিতৰো নদী বহিল।
পাছে বলিৰাজা দশ শব ইন্দ্ৰক, ঐবাৱতক তিনি শব হানিলা।

(স্লোক ১—৪১)

তাক ইন্দ্ৰে পথত কাটিল, পাছে বলি শক্তি লৈলা। তাকো ইন্দ্ৰে
হাততে ছেদিলা। পাছে শূল-পাশ-তোমৰ ধৰিলা, তাকো তেখনে ছেদিলা।
যেই অস্ত্ৰ বলি ধবন্ত তাক ইন্দ্ৰে হাততে কাটন্ত। পাছে বলিৰাজা অনেক

আশ্ববী মায়া কবিল। তাক দেখি দেৱসেনা মহাভয় পাইল। ইন্দ্রাদিয়ো
আন উপায় নজানি হৰিক শ্ৰবিল। তেথনে ভগৱন্ত অষ্টভুজৰূপে গকড়ৰ স্বৰ্গে
দেখা দিল। ভগৱন্তৰ প্ৰৱেশ মাত্ৰে অশ্ববসৱৰ মায়া গুচিল। আক বিচিত্ৰ
নেদেখিবা, যাতো হৰিক শ্ৰবণ মাত্ৰে সকল বিপদ গুচিল। পাছে কালনিমি
সমে দৈত্য সিংহৰূপে আসি গকড়ক প্ৰতি শূল হানিল। তাক লীলায়ে
ভগৱন্তে ধৰি সেই শূলে সিংহসমে তাক বধিল। মালী-সুমালী দুই বীৰ খেদি
আসিল। ভগৱন্তে তেথনে চক্ৰতানি দুই বীৰৰো শিৰ ছেদিল। পাছে
মাল্যৱন্ত আসি গকড়ক গদা হানিল, তাকো হৰি চক্ৰে শিৰ কাটিল।

(শ্লোক ৪২—৫৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে দশমোঃধ্যায়ঃ ।

হে "সভাসদসৱ, দেখ । শ্ৰবণ মাত্ৰতে ভগৱন্ত দেৱৰ হুঃখ গুচাইল। আক
জানি যদি হুঃখ এড়াইতে ইচ্ছা কৰা, তেৱে সদায়ে হৰিক শ্ৰবি হৰি বোল
হৰি ।

শ্লোক : স্মৃতিমাত্ৰেন দেৱানাং যো হুঃখঃ সমখণ্ডয়ৎ ।

অভিস্তং শ্ৰবণং কাৰ্য্যমিত্যেৱং দশমে স্থিতম ॥

একাদশ অধ্যায়

নাৰদৰ যুদ্ধ নিবাৰণ

কথা : একাদশ অধ্যায়ে দৈত্যক্ষয় দেখি নাৰদে দেৱক নিবাৰিলা ।
শুক্ৰো মৰা দৈত্যক জীয়াইবা । শুকে কহন্ত : পাছে দেৱগণে হৰিৰ প্ৰসাদে
স্মৃতি পায়। দৈত্য বধিতে লাগিল : ইন্দ্ৰো মহাক্ৰোধে বজ্ৰ ধৰি বলিক অনেক
নিন্দিল : বলিয়ো তাৰ প্ৰত্যুত্তৰ দিয়া অনেক শৰ হানিল : তাক নসহি
ইন্দ্ৰে বজ্ৰ মাৰিলা : বজ্ৰৰ প্ৰহাৰ পায়। বলিবাজ্জ। বিমানে সমে ঢলি পৰিলা :
সখি পৰিবাৰ দেখি তেখনে সিহঁত উঠি জন্তাস্থৰে খেদি আসিলা । ক্ৰোধত
ইন্দ্ৰৰ কন্ধত ঐবাৱতৰ কুন্তত গদা প্ৰহাৰিলা, গদাৰ প্ৰহাৰে ঐবাৱত বিকল
হয়া কৰ পাৰিলা । (শ্লোক ১--১৫)

তাক দেখি তেখনে মাতলি সহস্ৰ বোড়ায়ৈ বথখান যোগাইলা । ইন্দ্ৰে
বজ্ৰ হানি হস্তীক এড়ি বথত চড়িলা । জন্তয়ো সাৰথিৰ কৰ্ম প্ৰশংসি শূল
হানিল, তাক মাতলি ধৈৰ্য্যক অৱলম্বি সহিলা । পাছে ইন্দ্ৰে বজ্ৰ হানি
জন্তৰ শিৰ ছেদিলা । নাৰদৰ মুখে জন্ত হত শুনি তাৰ তিনি ভাই বল, পাক,
নমুচি খেদি আসিলা । অনেক আক্ৰেপি ইন্দ্ৰক শৰ হানিল । তাত বজ্ৰে ইন্দ্ৰৰ
সহস্ৰ বোড়াক সহস্ৰ শৰ হানিল । পাকে মাতুলিক দুই শত হানি নমুচিয়ো
ইন্দ্ৰক স্তূৰ্ণস্তুৰীয়া পোন্ধৰ শৰ হানিল । এমনে শৰজালে ইন্দ্ৰক ছয় দেখি দেৱগণে
আকুল হৈল । পাছে ইন্দ্ৰে শৰ পজবৰ বৰাই, প্ৰভাতৰ সূৰ্য্য হেন প্ৰকাশ
কৰিল । দেৱৰ দুখে দেখি তেখনে বজ্ৰ হানি বল পাকৰ শিৰ ছেদিলা ।

নমুচিয়ো তুই ভাইৰ বধ দেখি ক্ৰোধে শোকে আকুল ছয়া ইন্দ্রক বধিতে শূল হানিল। তাক ইন্দ্রে পথত সহস্র খণ্ড কৰিলা। পাছে ক্ৰোধে গলত বজ্জ হানিলা। বজ্জৰ প্ৰহাৰে তাৰ ছাল মুকুটিল। তাক দেখি ইন্দ্রে মহাভয় পাই গুণিবে লাগিল। যি বজ্জে মঞি পূৰ্বতো ব্ৰতক বধিছো, পৰ্বতবো পাখি ছেদিছো, সি বজ্জ আৰে অল্প অশুৰ হত হৈল, এতেকে নভি সম ই বজ্জক আউৰ নথক। (শ্লোক ১৬—৩৬)

এমনে ইন্দ্রৰ খেদত আকাশী বাণী হৈল। ই দৈত্যে আমাৰ বৰে চিন্তা শুখনাত নমৰে ; এতেকে তুমি আন উপায় চিন্তা। এই শুনি ইন্দ্রে মনে গুণি উপায় জানি, জলত ফেলে নমুচিৰ শিৰ ছেদিলা। তাক দেখি মুনিগণে পুষ্প-যুষ্টি কৰি জয়ধ্বনি কৰিল, গন্ধৰ্বৰে গীত গাইলা, হৃদভি ববাইল, আন মুখ্য মুখ্য দেৱগণো দৈত্যাবীৰসৱক যুগক সিংহে হেন বধিল। এতেকে ব্ৰহ্মা দৈত্যাক্ষয় দেখি নাৰদক পঠাই দিলা, নাৰদে দেৱক বোলন্তু : হে দেৱগণ, তোৰা নাৰায়ণক আশ্ৰয় কৰি অমৃত পাইলা। শ্ৰীয়ে সমুদ্র হৈলা, এতেকে বিফল যুদ্ধ এৰা। দেৱসৱো নাৰদৰ বাক্য শুনি যুদ্ধ এৰি পৰম আনন্দে স্বৰ্গক গৈলা। যুদ্ধৰ অৱশেষ দৈত্য নাৰদৰ আন্তায়ৈ মৃতক বলিক লৈয়া অন্তৰ্গিৰি গৈলা। শুক্ৰো মৃত সঞ্জীৱনী কৰি মৰা দৈত্যক জীয়াইল। বলিয়ো শুক্ৰৰ প্ৰসাদে চেতন পায় উঠিয়া বসিল। লোকৰ তত্ত্ব জানি পৰাজিত হয়ো খেদ নকৰিলা।

(শ্লোক ৩৭—৪৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ অষ্টমস্কন্ধে একাদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদসৱ, দেখ। অতুমত দৈত্যবো ঈশ্বৰ কালে দেখা কেনে অৱস্থা কৰাইল। আক জানি দন্ত দৰ্প এড়ি সদায়ে হৰিসেৱা কৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অতুমতানাং দৈত্যানাং কালাদালোক্য সংক্ষয়ং ।

সাক্ষাক্ষৰিপদাভোজ্ঞ ভক্ততাহৰ্ম্মিশং নবাঃ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

হৰমোহন

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে হৰমোহন কহিবা। শুকে কহন্ত : মহেশে
গুনিলা, ভগৱন্তে জীবেশ ধৰি দৈত্যক মোহি দেৱক অমৃত পিয়াইলা।
আক দেখিবাক প্ৰতি বৃষভত চড়ি পাৰ্ব্বতী সন্মে ভূতগণ লৈয়া, যি ঠাই
ভগৱন্তে আছন্ত সি ঠাই গৈলা। ভগৱন্তে শিৱক দেখি সাদৰে আশ্বাস
কৰিলা। শিৱে হৰিক প্ৰণাম কৰি শ্বখে বসি স্তুতি বোলন্ত : হে দেৱ দেৱ
জগদীশ্বৰ, তুমিসে সৰাৰে আত্মা, সৰাৰে ত্ৰেষ্ঠ। তুমি সৰাৰে আদি-অন্ত
কৰা, তুমাৰ আদি-অন্ত নাই। মুনিগণে মুক্তিকামে তুমাৰ চৰণ উপাসা
কৰে, তুমি পুত্ৰ ব্ৰহ্ম, জীৱৰো ঈশ্বৰ। তুমাকেসে বৈদান্তিকে ব্ৰহ্ম বোলে,
মীমাংসকে কৰ্ম বোলে, সাংখ্যে পুৰুষ বোলে, পঞ্চবাঞ্চে নৱশক্তি যুক্ত বোলে,
পাতঞ্জলে মহাপুৰুষ বোলে। তুমাৰ তত্ত্বক কেঞে নজানে, তুমিতো
সৰাকে জানা। মঞি তুমাৰ অনেক লীলা অৱতাৰো দেখিছো, এতেকে যি
জীৱপে দৈত্যক বঞ্চিত দেৱক অমৃত পিয়াইলা, তাক কোতুকে দেখিবে
আসিছো। শিৱৰ এই বাক্য শুনি ভগৱন্তে হাস্ত কৰি বোলন্ত : পূৰ্বত
দৈত্যে অমৃত হৰিলে, মঞি তাৰাক মুহিবাক লাগি যি জীবেশ ধৰিলো, যাক
কামীসৱে বহুমান কৰে, যাক দেখি কাম উদয় হয়, আজি তুমাকে সেইৰূপে
দেখাইবো। এই বুলি ভগৱন্তে অন্তৰ্ধান হৈলা। (শ্লোক ১—১৭)

মহেশে দশোদিশ চায়া বহিলা। পাছে বিচিত্ৰ উপবনত দিব্য জী

এক দেখিলা। দিব্য পাটশাবী পিঙ্কিছা, তাতে মেখলা বাক্কাছা, আয়ত কম্পিত স্তনহাবভাবে মধ্যত ভাগে হেন দেখি। পদপল্লৱক চলাইবে লাগিছা, ভট্টাখাড়িৰ মস্ত চঞ্চল নয়ন হয়াক্ষন্ত। শোভন কর্ণত কুণ্ডল প্রকাশে, একহাতে বজ্রকো সত্ত্ববস্ত, আউৰ হাতে ভট্টাকো নেবস্ত। এমনে মহেশে মোহিনীক দেখি তাহান হস্ত কটাক্কে মোহিত হয়, আপুনাক পাসবিলা। যেখন মোহিনীৰ হাতৰ ভট্টা দূৰ গৈল, তাক খেদি যাইতে বায়ু লাগি বজ্র খসিল। তেখনে মহেশ অত্যন্ত কামবশ হয়। ভৱানীৰ আগত তাক খেদি গৈলা। মোহিনীয়ে মহেশক খেদি আসিবাৰ দেখি লজ্জিত হয়। গাহৰ আৰ হৈলা। তাক দেখি মহেশ মহাবঙ্গে খেদি যায়। আলিঙ্গি ধৰিলা। মোহিনীয়ে হাতৰ এড়াই লব দিলা। মহেশো পাছে পাছে খেদি গৈলা। খেদি যাইতে পথত বেতঃ স্তৱিল। সি থানসৱো স্তৱণৰ ক্ষেত্ৰ হৈল।

(শ্লোক ১৮—৩৩)

একমতে তাহাক খেদিতে অনেক নদ-নদী এড়াইল। ঋষিৰো আশ্রম পাইল। পাছে বেতস সাক্ষ হৈলে মহেশ আপুনাকে মায়া মুহিত জানি দুঃখত নিবৰ্জিলা। পাছে ভগৱন্ত পুৰুষ ৰূপ ধৰি শিৱক বোলন্তঃ হে মহাদেৱ, তুমি মোৰ মায়ায়ে মোহিত হয়। আপুনাৰ স্বৰূপত ৰহিবাব দেখি মোৰ বৰ আনন্দ হৈল। আউৰ মায়ায়ে তুমাক মোহ নকৰিবো। এহি আশ্বাস শুনি মহেশ হৰিক প্রদক্ষিণ কৰি কৈলাসক গৈলা। ঋষিৰ মধ্যত ভৱানীৰ আগত সকল বৃত্তান্ত কহিলা। এই অমৃত-মথন কথা যি শ্রদ্ধায়ে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে তাৰ কদাচিতো উত্তম নষ্ট নহে। সংসাৰ পৰিত্ৰাণো গুচে।

(শ্লোক ৩৪—৪৭)

ত্ৰিভাগৱতকথায়ঃ অষ্টমস্কন্ধে দ্বাদশোঃধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসদ, দেখ। যাৰ মায়ায়ে মহেশো মোহ যান্ত; এতেকে তাক পৰমেশ্বৰ জানি সৰবে ভজ। নিবস্তবে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যন্মায়া মহেশোহপি নিৰ্জিহতো নিৰ্জিহতেন্দ্রিয়ঃ ।

তমহং দেৱ-দেৱেশঃ প্রাপ্তে শৰণং সদা ॥

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়

সাত মন্বন্তৰ কথন

কথা : ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ে সাত মন্বন্তৰ কহিবা । শুকে কহন্তু : জ্ঞান
ৰাজা, এমনে তুমাত কহিলু ছয় মন্বন্তৰ । আৰে সপ্তম মন্বন্তৰ শুনা । ইদানিক
সপ্তম মনু আদিতাৰ পুত্ৰ শ্ৰাক্ষদেৱ । পুৰন্দৰ ইন্দ্ৰ, বামন অৱতাৰ । আৰে
ভৱিষ্যত শুনা । অষ্টম মনু সাৱণি, বলি ইন্দ্ৰ, মাৰ্কণ্ডেয় অৱতাৰ । নৱম
মনু দক্ষসাৱণি, প্ৰজ্ঞ ইন্দ্ৰ, ঋষভ অৱতাৰ । দশম মনু ত্ৰক্ষসাৱণি, শঙ্কু ইন্দ্ৰ,
বিশ্বক্সেন অৱতাৰ । একাদশ মনু ধৰ্ম্মসাৱণি, বৈষ্ণৱ ইন্দ্ৰ, ধৰ্ম্মসেতু অৱতাৰ ।
দ্বাদশ মনু কক্ষসাৱণি, ৰুতধাম ইন্দ্ৰ, সুধৰ্ম্ম অৱতাৰ । ত্ৰয়োদশ মনু দেৱ-
সাৱণি, বৃহস্পতি ইন্দ্ৰ, যোগেশ্বৰ অৱতাৰ । চতুৰ্দশ মনু ইন্দ্ৰসাৱণি, শুচি
ইন্দ্ৰ, বৃহন্তানু অৱতাৰ । এই চৈধ্য মন্বন্তৰ, যাতে চাৰি হাজাৰ যুগ যাই ।

(শ্লোক ১—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে ত্ৰয়োদশোহধ্যায়ঃ ।

হে শিষ্টসৱ, দেখ । প্ৰত্যেক মন্বন্তৰতে হৰি অৱতাৰ ধৰি জগতক
পালন্তু । আৰু জ্ঞানি চৰণত ভক্তি কৰি নিবস্তুৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : মন্বন্তৰেষু যো দেৱো প্ৰপাদি ভূবনত্ৰয়ম্ ।

ভমহং শৰণং যামি স্তম্ভচিন্তামণিৰিভূম্ ॥

চতুৰ্দ্দশ অধ্যায়

ছয়বিধ কাৰ্য্যকথন

কথা : চতুৰ্দ্দশ অধ্যায়ে মনু আদি ছয় বিধৰ কাৰ্য্য কহিবা । ৰাজা
পুছন্ত : মনু আদি ছয়োবিধে যি যি কাৰ্য্য কৰন্ত তাক মোত কহা । শুকে
কহন্ত : মনু, মনুপুত্ৰ, ঋষি, ইন্দ্ৰ, দেৱগণ সৱাকে হৰি অৱতাৰে নিয়ম কৰন্ত ।
কলিযুগত বেদ নষ্ট হৈলে ঋষিগণে তপোবলে উদ্ধাৰন্ত । মনুসৱে লোকত
প্ৰৱৰ্ত্তান্ত, মনু-পুত্ৰসৱে প্ৰজা পালন্ত, দেৱগণে যজ্ঞভাগ ভূঞ্জন্ত, ইন্দ্ৰে তিনি
লোক পালন্ত, আনো বেলা ভগৱন্তে সিদ্ধৰূপে জ্ঞান কন্ত । ঋষিকপ ধৰি
ধৰ্ম্ম কৰন্ত ; যোগীকপেয়ো যোগ কহন্ত, প্ৰজাকপে প্ৰজা প্ৰজন্ত ; কালকপে
সৱাকে সংহৰন্ত । (শ্লোক ১—১১)

ত্ৰিভাগৱতকথায়্য অষ্টমস্কন্ধে চতুৰ্দ্দশোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ । ভগৱন্তেৰে নানাকপে জগতক পালন্ত । আক জানি
সদায়ে হৰিসেৱা কৰি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : নানাকপেণ যো দেৱো জগদ্যাভ্যাত্ৰ যুগে যুগে ।

প্ৰাৱৰ্ত্তয়ত তং দেৱং নমামি কৰণাৰ্ণৱম্ ॥

পঞ্চদশ অধ্যায়

বলিৰ স্বৰ্গগ্ৰহণ

কথা : পঞ্চদশ অধ্যায়ে বলি বিশ্বজিত কৰি স্বৰ্গ লৈলা, ভয়ে দেৱগণ পলাইবা। ৰাজা পুহন্ত : হে মহামুনি, ভগৱন্ত ঈশ্বৰ ছয়ো, কেনে বলিত তিনিপদ ভূমি খুজিলা, দান পায়ো কেনে বা বাহিলা, আৰু মঞি জানিতে ইছা কৰো। শুকে কহন্ত : বলিৰাজা ইন্দ্রত ৰাজ্য-শ্ৰী হাবিবা। প্ৰাণেয়ো মাৰিলা, শুক্ৰেমে জীয়াইলা। এতেকে কায়-বাক্য-মনে তাহাকে ভজিলা। শিষ্যৰ ভক্তি দেখি তুষ্ট হয় শুক্ৰ ঋষি বিশ্বজিত যজ্ঞ কৰাইলা। অগ্নিৰ পৰা অশ্বখৰজসমে স্তৰ্ণমণ্ডিত বথখান উঠিল, দিয়া ধনু, অক্ষয় টোণ, অভেদ কৰচো পাইলা। পিতামহ প্ৰহ্লাদে অন্নান পদ্যৰ মালা দিলা, শুক্ৰে বাঢ় শঙ্খ দিলা। এমনে বিপ্ৰসৱে যুদ্ধ পৰিকৰ সাজি দিয়া স্বস্তায়ন কৰিলা। বলিয়ে তাৰাক প্ৰদক্ষিণ কৰি প্ৰণাম কৰিলা। পাছে দিব্যৰথে চড়ি বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে মণ্ডিত হয় অগ্নি হেন প্ৰকাশ কৰিলা। সমবল পৰাক্ৰম দৈত্যবীৰসমে আবৃত হয় অনেক সেনা লৈয়া ইন্দ্রপুৰী গৈলা। যাত বিচিত্ৰ বলসৱ আছে। আকাশী গজায়ে আবৰিছা, গঢ় প্ৰাচী দ্বাৰসৱো প্ৰকাশে, দিয়া গৃহসৱো শোভা কৰে, বিমানগণেয়ো কান্দি কৰে, স্তম্ভৰ স্ত্ৰী-পুৰুষসৱো ক্ৰীড়া কৰে। সদায় স্তম্ভ বায়ু বহে ; গীত-নৃত্য-বাঢ়েয়ো মনোহৰ হয়। এমন স্তম্ভ পুৰীক বলিৰাজা সেনায়ে চৌভিতি বেঢ়ি শঙ্খধ্বনি কৰিলা। (শ্লোক ১—২০)

তাক শুনি মহাভয়ে ইন্দ্রে দেৱগণসমে গুৰুত পুছিবে লাগিলা । হে গুৰু, মোৰ পূৰ্ববৈবৰী বলিৰ উত্তম দেখা । কেনে এমন প্ৰভাৱ হৈল, আৰু মোত কহা । বৃহস্পতি বোলন্ত : জানা ইন্দ্ৰ, বলিৰ তেজক গুৰুে যজ্ঞ কৰি বঢ়াইছে । ঈশ্বৰ বিনে তুমি ইদানিক যুদ্ধে নাপাৰা । এতেকে থান এড়ি কতো পলাই থাকা । আৱে বলি ব্ৰাহ্মণৰ অৱজ্ঞায়ে নষ্ট হয় । গুৰুৰ এই মন্ত্ৰণা শুনি দেৱগণে স্বৰ্গক এড়ি পলাইলা । তাক জানি বলিয়ো নগৰ উঠি ইন্দ্ৰৰ খাটত বসিলা । তিনিয়ো লোকক বশ্য কৰি অনেক ভোগ ভুঞ্জিলা । পাছে গুৰু ঋষি বলিৰ ইন্দ্ৰপদ স্থিৰ কৰিবাক প্ৰতি শতক অখমেধ কৰাইলা ।

(শ্লোক ২৪—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । ইন্দ্ৰে এমন সম্পত্তিয়ো ক্ষণেকতে হেৰুৱাইলা ; এতেকে সম্পত্তিক অথিৰ জানি সত্বে হৰিকৰ্ম কৰা । আৰু জানি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : ক্ষণেনেত্ৰপদশ্চৈতং বিনা সমাৱলোকয়ন্ ।

দ্ৰুতং হৰিপদাভ্যোজং ভজত যত্নতো জনাঃ ॥

— — —

ষোড়শ অধ্যায়

পয়োব্রত কথন

কথা : ষোড়শ অধ্যায়ত অদিতিৰ প্ৰাৰ্থনাত কশ্যপে পয়োব্রত
কহিবা। শুকে কহন্ত : এমনে পুত্ৰসৱ থান এড়ি পলাইলে, দেৱমাতা অদিতি
অনেক শোক কৰিলা। পাছে একদিনা কশ্যপ স্বৰ্গি সমাধিত বিৰক্ত হয়।
তাহান আশ্ৰমক গৈলা। স্বামীক দেখি অদিতি উঠিয়া আসন দিয়া শুভ্ৰা
কৰিলা। কশ্যপো পত্নীৰ মুখ য়ান দেখি পুছিবে লাগিলা। হে গৃহিণী,
ইদানিক বিপ্ৰধন্য লোকৰ কিছো কুশল নাই, তোমাৰ অৰ্থিতি শুভ্ৰা বা
নাইল। যাতো অৰ্থিতি বিমুখ হৈলে গৃহস্থৰ গৃহ শৃংগালৰ সম হয়। বেলাত
বা অগ্নি হোম নিসিৰিল। যাতো অগ্নি ব্ৰাহ্মণ হৰিৰ মুখ, যাক পূজা কৰিলে
গৃহস্থো পৰম গতি পাৱে। তোমাৰ পুত্ৰসৱ কি কুশলে আছে, কেনে বা
তোমাৰ মনত স্বস্থ নাই, আক মোত কহ। অদিতি বোলন্ত : হে স্বামী,
মোত যি পুছিলা সিসৱো তোমাৰ প্ৰসাদে অব্যাহতে সিবো, কিন্তু আনসে
চিন্তাৰ কাৰণ আছে। তাক শুনা। মোৰ পুত্ৰৰ স্থানক শত্ৰুসৱে কাঢ়ি নিল।
এতেকে মঞি শোক-সাগৰত মগ্ন হৈলো। পুত্ৰ সেই সম্পত্তি মোৰ পুত্ৰগণে
ধেমনে পাৱে তেমনে কৰ। (শ্লোক ১—১৭)

এহি বাক্য শুনি কশ্যপে বিস্ময় ছলে প্ৰবোধ বোলন্ত : অহো ঈশ্বৰৰ কি
মায়া ! কৈব দেহা, কৈব আত্মা, কৈব বা পুত্ৰসৱ মিছাত কেমনে মোহ দেখ।
আত তান সন্তোষ নেদেখি পুত্ৰ বোলন্ত : হে অদিতি, তুমি ভগৱন্তক সেৱা

কৰা। তেৱে তুমাৰ সকলো কামনা সিদ্ধি হৈবেক। যাতো হৰি দীনদয়াল, এতেকে জানিবা হৰিসেৱাৰ অল্লৰো নষ্ট নাই। অদিতি বোলন্ত : কেনে বিধে হৰিক অৰ্চিবো, কেমনে বা মোত হৰি তুষ্ট হৈবন্ত, তাক কহা।

(শ্লোক ১৮—২৩)

কণ্ঠপে বোলন্ত : ফাল্গুন মাসা শুক্লপক্ষত দ্বাদশ দিন পয়োব্রত কৰিবা। তাৱে অমাবস্তা দিনা বৰাহৰ দন্তৰ মাটি শৰীৰত ঘহি মন্ত্ৰ পঢ়ি নদীত স্নান কৰিবা। পাছে নানা মন্ত্ৰে হৰিক পূজিবা। ধ্যান-আহ্বান কৰিবা, পাছ-অৰ্ঘ্য-আচমন দিবা, মধুপৰ্কে নিবেদিবা, দুগ্ধে স্নান কৰাইবা, বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ দিবা, গন্ধ-পুষ্প-ধূপ-দৌপ নানা নৈবেদ্যে অৰ্পিবা। পৰমানো দিবা, নিত্যে দ্বাদশ আহুতি হোম কৰিবা। অষ্টোত্তৰ শত মন্ত্ৰ জপিবা, স্তুতি পাঠো কৰিবা। প্ৰদক্ষিণ কৰি দণ্ডৱতে পড়িবা, ব্ৰাহ্মণ ভোজন কৰাইবা, ব্ৰহ্মচৰ্য্যে থাকিবা, কাকো হিংসা নকৰিবা। এমনে দ্বাদশ দিন গৈলে ত্ৰয়োদশ দিনত পঞ্চামৃতে স্নান কৰাইবা। বিত্তশাঠ্য নকৰিবা, মহাপূজা কৰিবা। গুৰুকো দক্ষিণা দিবা, অভ্যাগতকো অৰ্চিবা, পাছে বহুগণসমে ভোজন কৰিবা। ই ব্ৰত পূৰ্বত ব্ৰহ্মা আমাত কহিছা, এতেকে আক তুমি শ্ৰদ্ধায়ে কৰিবা, তেৱে তুষ্ট হয়। হৰি সকলো বাছা পূৰিবা। (শ্লোক ২৪—৬২)

ত্ৰিভাগৱতকথায়ঃ অষ্টমস্কন্ধে ষোড়শোঃধ্যায়ঃ।

হে সভাসদসৱ, দেখ। কণ্ঠপে কহিলা, হৰিসেৱাৰ অল্লৰো ব্যৰ্থ নাই, আনো দেৱৰ সেৱা পুহু এমন নহে। আক জানি কৃষ্ণসেৱা মাত্ৰ কৰা, মুখে নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অমোঘা ভগৱৎসেৱা নাশ্বসেৱা কদাচন।

ইত্যেৱং ষোড়শাধ্যায়ে কণ্ঠপেন নিকপিতম্ ॥

সপ্তদশ অধ্যায়

হৰিৰ অদিতি-গৰ্ভত প্ৰবেশ

কথা : সপ্তদশ অধ্যায়ে অদিতিৰ ব্ৰতত হৰি দেখা দিয়া তান গৰ্ভত বাসা লৈলা। শুকে কহন্ত : কশ্যপৰ এহি বাক্য শুনি একাগ্ৰ চিন্তে হৰিক চিন্তি অদিতি পয়োব্ৰত কৰিলা। পাছে ভগৱন্ত চতুৰ্ভুজৰূপে তাহাৰ দেখা দিলা। অদিতিয়ে সাক্ষাতে ভগৱন্তক দেখি দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰিলা। প্ৰেমে বিহ্বল হয় সজল নয়নে কতো বেলি মৌন আছিল, পুলকে আকুল হয় গদগদ বচনে স্তুতি আৰম্ভিলা : হে যজ্ঞেশ, যজ্ঞপুৰুষ, অচ্যুত, অৱণ-মঙ্গল, দীননাথ, ভগৱন্ত, তুমাক প্ৰণাম কৰো। তুমি তুষ্ট হৈলে পুৰুষাৰ্থ সিদ্ধি হয়, শত্ৰুজয়াদি যে হৈবেক তাক কি বুলিবোঁ। অদিতিৰ এহি স্তুতি শুনি ভগৱন্তে বোলন্ত : হে দেৱমাতৃ, তুমি পুত্ৰৰ জয় সম্পত্তিক ইচ্ছা কৰা, তাক মঞি জাহ্নু। তথাপি অশ্লৰক ইদানিক জিনা নৰাই। যাতো ব্ৰাহ্মণসৱে বক্ষা কৰিছা; আত পৰাক্ৰম কৰিল্লৈয়ো কুশল নহে। তথাপি মঞি উপায় চিন্তো। যাতো তুমাব ব্ৰতত তুষ্ট হয় আছো। এতেকে আপুনাৰ অংশে তুমাব পুত্ৰ হয় দেৱৰ কাৰ্য্য সাধিবো। তুমি পত্তিক উপাসা কৰা। এই বুলি ভগৱন্ত অন্তৰ্ধান হৈলা। (শ্লোক ১—২১)

অদিতিয়ে দুৰ্লভ লভিয়া পৰম আনন্দে পত্তিক ভজিলা। কশ্যপো সমাধিত জানিলা, হৰিৰ অংশে আপুনাৰ প্ৰবেশ হৈলা। পাছে অদিতিত গৰ্ভাধান কৰিলা, আক জানি ব্ৰহ্মা আসি স্তুতি বোলন্ত। হে উৰ্গায়, উৰ্গায়,

ভগৱন্ত, তুমাক প্ৰণাম কৰো। তুমিসে সৱাবে সৃষ্টি-স্থিতিৰ কাৰণ, এতেকে
অৱতাৰি দেৱক প্ৰতিপাল কৰিবা। (শ্লোক ২২—২৮)

ত্ৰীভাগৱতকথায়ঃ অষ্টমস্কন্ধে সপ্তদশোঃধ্যায়ঃ।

হে সাধুসৱ, দেখ। অদিত্যৰ শুদ্ধভাৱে দ্বাদশ দিনতে হৰি তুষ্ট হৈলা।
এতেকে শুদ্ধভাৱে হৰিক ভজি নিবস্তবে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অদিতেঃ শুদ্ধভাৱেন দিনৈর্দ্বাদশভিৰ্যতঃ।

সন্তুষ্টৌ ভগৱান্ যস্মাস্তস্মাস্তজ্ঞে সসৰ্বদা ॥

অষ্টাদশ অধ্যায়

বামন অৱতাৰ

কথা : অষ্টাদশ অধ্যায়ে বামন অৱতাৰ হয়। বলিৰ যজ্ঞক যজাইবা।
শুকে কহন্ত : এমনে ব্ৰহ্মা স্তুতি কৰিলে ভাৰ্জমাসা গুহ্মা দ্বাদশীত হুই পৰ
বেলা ভগৱন্ত অৱতাৰ হৈলা। শ্যামভৰু, গীতবাস, কমললোচন, চতুৰ্ভুজ,
শঙ্খ-চক্ৰ-গদা-পদ্ম ধৰিলা। কিৰীটি-কুণ্ডল, হাব-অঙ্গদ-বলয়; ত্ৰীবৎস, কোস্তভ,
বনমালা, মেখলা, নূপুৰে বজ্জিত হয়। যেনে বামন অৱতাৰ ধৰিলা,
তেখনে দশোদিশ প্ৰসন্ন হৈল, জলাশয়সৱো নিৰ্মল পবিল, সৰ্ব্বজনে আনন্দ
লভিল। মুনিগণো প্ৰশংসিল : দেৱ-সিদ্ধ-বিজ্ঞাধৰসবো জয় জয় কৰি পুষ্প
বৰিষিল। অম্ববা-গন্ধৰ্বো নৃত্য-গীত কৰিল। কশ্যপ-অদিত্য নিজগৰ্ভ-
সন্তান মহাপুৰুষক দেখি বিস্ময় হয়। জয় জয় বলিলা। পাছে ভগৱন্ত সেইৰূপে
বহু বামন হৈল। তাক দেখি ঋষিসৱে জাতকৰ্ম কৰাইলা। উপনয়ন দিতে

আদিত্য আসি গায়ত্ৰী শুনাইলা । বৃহস্পতি যজ্ঞসূত্ৰ দিলা, কশ্যপ মেথলা
বাহ্ণিজী, চন্দ্ৰে দণ্ড দিলা, অদিতি কপীন বস্ত্ৰ দিলা, স্বৰ্গে ছত্ৰ দিলা, ব্ৰহ্মা
কমণ্ডলু দিলা, ঋষিগণে কুশ দিলা, সবস্বতী জাপ্যমালা দিলা, কুবেরে ভিক্ষা-
পাত্ৰ দিলা, পার্ৱতী ভিক্ষা দিলা । এমনে বামন ব্ৰাহ্মণ হয় ব্ৰহ্মভেজে সনাত্তে
অধিকমতে প্ৰকাশিলা । (শ্লোক ১—১২)

পাছে নৰ্মদাৰ তীৰত বলিৰ অশ্বমেধ শুনি, জগত্তৰ ভব ধৰি পদে পদে
পৃথিৱী কম্পাই চলি গৈলা । যজ্ঞৰ ঋষিগণে দ্বাৰোত বামনক দেখি সূৰ্য্য,
অগ্নি, সনতকুমাৰ বুলি তৰ্কিলা । বামনো দণ্ড-কমণ্ডলু ধৰি যজ্ঞশালা
প্ৰবেশিলা, তাক দেখি অগ্নিসমে শুক্ৰ আদি ঋষিসনে আগবাঢ়ি নিলা ।
যাতো তাহান তেজে ধৰ্ষিত হৈলা । বলিয়ো পৰম আনন্দে আপুনি উঠি
আসন দিলা । চৰণ পখালি পাদোদক শিৰে ধৰি সাদৰে বুলিবে লাগিলা ।
হে ব্ৰাহ্মণ, কুশলে আসিলা, তোমাক প্ৰণাম কৰো, কি কাৰ্য্য কৰিবো আজ্ঞা
কৰা, যাতো ঋষিৰ তপোযুৰ্দ্ধি কৰি তুমাক মানো, এতেকে তুমিৰ আগমনে
মোৰ কুল পৱিত্ৰ হৈল । ভূমিয়ো শুদ্ধ হৈল, পিতৃ, দেৱ, অগ্নিয়ো তৃপ্তি হৈল,
যজ্ঞো সফল হৈল, তুমি যি বাঞ্ছা কৰা তাকে দিবোঁ । (শ্লোক : ২০—৩২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ অষ্টমস্কন্ধে অষ্টাদশোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ । অদিতিৰ ভক্তিত তুষ্ট হয় ভগৱন্তে তান কাৰ্য্য
সাধিবাক লাগি বামন ৰূপ হৈলা । এতেকে তাহাক কপালু জানি সততে
ভজি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যোহদিতৈ: উক্তিমাভ্ৰেন তুষ্টো বামনতাং গত: ।

তং প্ৰপতেহখিলাখাবমাখাবধৰধাৰিণম্ ॥

উনবিংশ অধ্যায়

তিনিপদ ভূমি ভিক্ষা, শুক্ৰৰ বাৰণ

কথা : উনৈশ অধ্যায়ে বামনে বলিৰ তিনিপদ ভূমি বুলিলে, বলিয়ো দিবাক খুজিলে, শুক্ৰে নিবাৰিলা। শুক্ৰে কহন্তু : বলিৰ এহি বাক্য শুনি শ্ৰীত হয়। ভগৱন্তে বোলন্তু : হে নৰদেৱ, তুমি ভাল সত্য বাক্য বুলিলা, যাত হন্তে ধৰ্ম্ম-যশ হয়। যাৰ পুৰোহিত শুক্ৰ, পিতামহ প্ৰহ্লাদ, তাৰ কি ভালমতি হুহিবেক। তুমাৰ বংশত কৃপণ-দৰিদ্ৰ নাই, প্ৰাৰ্থকো বিমুখ নহু হয়, যাত নিৰ্মল যশ প্ৰহ্লাদ চল্ল হেন প্ৰকাশন্তু ; তুমাৰ উপৰি পুৰুষ হিৰণ্যাক্ষক দিগ্-বিজয়তো কেঞা যুৱন্তা নহৈল। পৃথিৱী উদ্ধাৰিতে বৰাহ অৱতাৰে কথঞ্চিত বধিয়ো, তাৰ পৰাক্ৰম স্মৰি আপুনাৰ জিনিষো নোবলন্তু। পাছে হিৰণ্যকশিপু ভাতৃবধ শুনি হাতে শূল ধৰি বৈকুণ্ঠক খেদি গৈল। হৰিয়ো তাক আসিবাৰ দেখি মনত গুণিলা। মঞি যি ঠাই পলাইবো, ই দৈত্য সি ঠাইক যাইবেক। এতেকে আবহ্নয়ত প্ৰবেশি থাকো। এহি গুণি-মহাভয়ে ভগৱন্ত নাসিকাৰ বন্ধে প্ৰৱেশি বহিলা। সিয়ো শূন্য নগৰক বিচাৰিয়া লাগ নপাই নাদ কৰিলা। পাছে স্বৰ্গ-মৰ্ত্য-পাতালতো বিচাৰি লাগ নপাই, মোৰ ভয়ে হৰি মৰিল বুলি মনে মানিলা। তথাপি নমৰিল পৰ্য্যন্তে বৈব নেড়িল। তুমাৰ পিতৃ বিবোচন ব্ৰাহ্মণৰ বেশ দেৱক জানিয়ো, আপুনাৰ আয়ু দিহা। তুমিয়ো মহাধৰ্ম্মপৰ, এতেকেসে তুমাৰ মোৰ পদ প্ৰমাণে তিনিপদ ভূমি খোজো। আন কিছো বাছা নাই, যাতে যিমান

লাগে সেইমান পৰিগ্ৰহ কৰিলে সে ব্ৰাহ্মণক দোষে নপায়ে । বলি বোলন্ত :
 হে ব্ৰাহ্মণৰ ছয়াল, তুমাৰ বাক্যসৰ পণ্ডিতৰ সন্মত, তুমি পুত্ৰ বালক, যাভো
 আপুনাৰ কাৰ্য্য নজান। মোৰ প্ৰশংসা বাক্যে বড় তুষ্ট কৰাই তিনিপদ
 ভূমি খোজ। মই পুত্ৰ দ্বীপকে দিবা পাৰো। পুৰুষে মোত একবাৰ
 প্ৰাৰ্থিলে, পুত্ৰ আৰ প্ৰাৰ্থনা নকৰে । এতেকে তুমি জীৱিকা প্ৰমাণ ভূমি লৱা ।
 (শ্লোক ১—২০)

বামনে বোলন্ত : জানা ৰাজা, অজিতেন্দ্ৰিয় পুৰুষৰ ত্ৰৈলোক্য
 সম্পত্তিয়ো মন হুপুৰে, এতেকে মঞি তিনিপদতে তুষ্ট হৈলো । দ্বীপত কি
 কাৰ্য্য আছে, যাভো সপ্তদ্বীপপতি ৰাজ্যসৱে তৃষ্ণাৰ অন্ত নতু পায়ৈ ।
 অসন্তোষত ব্ৰাহ্মণৰ তেজ হানি হৱে, সংসাৰো বাঢ়ে, সন্তোষত মুক্তি পায়ৈ ।
 এতেকে মোৰ তিনিপদতে সকলে কাৰ্য্য সিৰে, অধিকত কি কাৰ্য্য । এই
 শুনি বলি তুমাৰ যেমন ইচ্ছা তেমনে লৱা, বুলি জলপাত্ৰ ধৰিলা । এতেকতে
 শুক্ৰে বোলন্ত : হে বলি, এঞো সাক্ষাতে বিষ্ণু, দেৱকাৰ্য্য সাধিবাক প্ৰতি
 কণ্ঠপত হস্তে অদিতিত হয়। হস্ত । নজানি তই দিবাক বুলিলি, তাক মঞি
 ভাল নমানো । যাভো তোৰ সম্পত্তি কাঢ়ি লৈয়া ইল্লক দিবন্ত, একপদে
 পৃথিৱী আক্ৰমিবন্ত, দ্বিতীয় পদে স্বৰ্গক লভিবন্ত, শৰীৰে আকাশ জুবিবন্ত ।
 এতেকে প্ৰতিষ্ঠিত তিনিপদ দিবাক নপাৰিলে তোৰ নৰকত থিত হৈবেক ।
 যি দানে জীৱিকা নষ্ট হয় তাক লোকেয়ো ভাল নোবোলে । যাভো পঞ্চ-
 ভাগৰ একভাগসে দান কৰি । বৃত্তিসঙ্কটত মিছা মাতিলেও দোষ নাই ।

(শ্লোক ২১—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্যং অষ্টমস্কন্ধে উনবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসৱ, দেখ । বামনৰ বাক্যত অসন্তোষত সংসাৰ বাঢ়ে ।
 এতেকে যথালভে সন্তোষ হয় নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : অসন্তোষেন লোকানাং সংসাৰো জায়তে যতঃ ।

অতন্তুষ্টো যথালভে বামনাম সদা জপেৎ ॥

বিংশ অধ্যায়

বামনৰ নিজকপ ধাৰণ

কথা : বিংশ অধ্যায়ে বলিৰ দান পায়। বামন বাঢ়িল। গুকে কহন্ত : এমনে গুত্ৰৰ বাক্য শুনি বলি ক্ষণেক মৌন ছয়া বুলিবে লাগিলা : হে গুৰু, তুমি যি বুলিলা সত্য হয়। তথাপি বিভুলোভে মঞি প্ৰহ্লাদৰ নাতি হয়, ব্ৰাহ্মণক দিবো বুলি কেমনে নেদিম। পৃথিবী কহিছা, অসত্যত কৰি অধৰ্ম নাই, মোৰ নৰকাদি দুঃখতো ভেমন ভয় নালাগে, ব্ৰাহ্মণক বঞ্চিলে যেমন ভয় লাগে। পূৰ্বে সাধুসৱে আপুনাৰ প্ৰাণ দিয়ো ধৰ্ম কৰিছে, মঞি পুত্ৰ সৰ্বস্বকে দিবো। প্ৰাণদানতো কৰি সৰ্বস্ব দানত অধিক কীৰ্ত্তি হৈব। যাতে পুৰুষৰ মৰণত কৰি সৰ্বস্ব ত্যাগেসে বড়। যি বিষ্ণুক তোৰা যজ্ঞ কৰি যজ্ঞ, তাক মঞি সাক্ষাতে দান দিবোঁ। আতপৰ কুন লাভ আছে, যতপি অধৰ্ম্মেয়ো মোক বন্দী কৰন্ত। তথাপি মই হিংসা নকৰিবো, যদি এঞু যশ নষ্ট কৰি মোক যুঝিলা হুই, তেৱে মঞি বধিলো হুই। (শ্লোক ১—১৩)

গুকে কহন্ত : এমনে অবচনকাৰী শিশুক গুকে ক্ৰোধত অনেক ভংগিয়া হতভী হো বুলি শাপ দিলা। তথাপি বলি সত্য নেড়িলা ; কিন্তু বামনক তুমি উছৰ্গি দিলা। পাদোদক শিবে লৈলা, তেখন স্বৰ্গত দেৱগণে বলিক প্ৰশংসি পুষ্পবৃষ্টি কৰিল। ছন্দুভি বকাইলা, গন্ধৰ্ব-বিষ্ণাধৰো গীত পাইলা। পাছে বামনৰ দেহ বাঢ়িবে লাগিল, যাত পুৰোহিতসমে বলি সচৰাচৰ জৈলোকা দেখিলা, যাক দেখি অশ্ববসুৱো মহাহুংখ পাইল। বামনে নানা অলঙ্কাৰে

মণ্ডিত হয় প্রকাশ কৰিলা । দ্বিতীয় পদে বৰ্ণ লভি সত্যলোক পাইলা, তৃতীয়
পদক লাগি কিছো নবহিল । (শ্লোক ১৪—৩৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায় ষষ্ঠস্কন্ধে বিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসর, দেখ । বলিৰাজা শুক্রে নিবাবিলেয়ো সত্য নেবিলা ।
এতেকে অসত্য ছুবুলি নিবন্তবে হবি বোল হবি ।

শ্লোক : নিবাবিতোহপি গুণা ন সত্যমজহাৱলিঃ ।

অতোহসত্যং পৰিত্যজ্য বামনাম সদা জপেৎ ॥

একবিংশ অধ্যায়

বলিৰ বন্ধন

কথা : একবিংশ অধ্যায়ে দৈত্যৰ যুদ্ধ, বলিৰ বন্ধন কহিবা । শুক্রে
কহন্তু : পাছে সত্যলোকত বামনৰ চৰণ দেখি ব্ৰহ্মা, ঋষি-মুনি, সিদ্ধ-শাস্ত্ৰসরো
আসি প্রণাম কৰিলা । চৰণৰ নখে কটাহ ফুটাইলে আবৰণ জল বহি
আসিল । তাক ব্ৰহ্মা কমণ্ডলু পাতি লৈয়া সেই চৰণত অর্ঘ্য দিলা । সেই
জলে গঙ্গা হয় তিনিলোক পৱিত্ৰ কৰন্তু । পাছে ভগৱন্ত পুত্ৰ বামনৰূপে
বহিলা । তাক দেখি ব্ৰহ্মাদি দেৱগণো পুষ্প-চন্দন-গন্ধ-বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ-ধূপ-দীপ-
নৈবেদ্য দিয়া পূজা কৰিলা । স্তুতি-নতি-ভক্তিৰো আচৰিলা । নৃত-গীত-বাত্ত
কৰি পৰম উৎসৱ কৰিলা । সেইবেলা জাহ্নৱন্তো ভেৰীনাদ কৰি দশোদিশে
বামনৰ বীৰ্য্যক ঘূৰিলা । পাছে দৈত্যগণে স্বামীৰ সকল পৃথিৱী হৰিবাৰ দেখি

ক্ৰোধ কৰি বামনক বধিডে অস্ত্র-শস্ত্র ধৰি খেদি আশিল। তাক দেখি হৰিৰ পাৰিষদসৱে নিষেধিল। অন্তঃসৰো বৰষিল, এমনে পাৰিষদৰ হাতত লৈত্যাৰ কয় দেখি, বলিৰাজা প্ৰবোধ বুজি লৈত্যাৰ নিবৰ্তাইলা, তথায়ে স্বামীৰ বাক্য শুনি যুদ্ধ এৰি পলাই পাতাল পনিল। (শ্লোক ১—২৫)

পাছে গৰুড় বামনৰ ইজিত বুজি নাগপাশ লৈয়া বলিক বান্ধিলা। তাকে দেখি সকল লোকে হাহাকাৰ কৰিলা। এমনে বলিক বন্ধাই, তাহান অহঙ্কাৰ গুচাইবাক লাগি বামনে বোলন্তু : অৰে বলি, তঞি মোক তিনি-পদভূমি দিয়াছস, দেখ, একপদে পৃথিবী জুৰিলো, আউৰ পদে স্বৰ্গ আক্ৰমিলো, আৱে তৃতীয় পদৰ স্থান দে। যদি নাপাৰস তেৱে কতো কাল নবকত হুংখ ভুঞ্জ। (শ্লোক ২৬—৩৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে একবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ। ভগৱন্তৰ কেমন লীলা। বলিক পৰম অহুগ্ৰহ কৰিবাক* লাগি আগে হুংখ দিলা। আক জানি আপদতো হৰিসেৱা নেৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : পৰমানুগ্ৰহং কৰ্ত্তুং বলিৰাজমধোক্কজঃ ।

ববন্ধ প্ৰথমং যস্মাক্তস্মাদ্ হুংখেন তং ত্যজ্ঞেৎ ॥

—

দ্বাবিংশ অধ্যায়

বামন প্রসন্ন

কথা : দ্বাবিংশ অধ্যায়ে বামন প্রসন্ন হইবা। শুকে কহন্তু : বামনব এহি আক্ষেপ শুনি বলি বোলন্তু : হে উত্তমশ্লোক, মোৰ সত্য বাক্যকো যদি তুমি অসত্য বুলি মানা, তথাপি সত্য কহিবো। যেমনে তুমাক বঞ্চনা নহে, মোৰ শিৰত তৃতীয় পদ ধরা। তুমি আমাৰ শত্রুৰূপ পৰম গুৰু, যাতে দৈত্যকো বৈবভাৱেয়ো একান্ত ভক্তৰ গতি দিছা। এতেকে মঞি লাজ-ভয় নকৰি তুমাৰ দণ্ডক অনুগ্ৰহ কৰি মানো। ই অনুগ্ৰহো তোমাৰ ভক্ত প্ৰহ্লাদৰ নাতি বুলিহে কৰিলা, মঞি পুত্ৰ তাৰ পাত্ৰ নোহো। বলি এতেক বুলিতে প্ৰহ্লাদ আসিলা। তাক দেখি বলি উঠিতে নপাৰি নমস্কাৰ কৰি অধোমুখে বহিলা। প্ৰহ্লাদো পাৰিষদসমে ভগৱন্তক দেখি, দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰি বোলন্তু : হে ভগৱন্ত, তুমিসে বলিক ত্ৰৈলোক্য দিছা। আৰে তুমি কাঢ়ি লৈলা। আত মোৰ পৰম আনন্দ, যাতে আমাৰ শ্ৰী গুচাই পৰম অনুগ্ৰহ কৰিলা। সম্পত্তি পুত্ৰ পুৰুষে তোমাক জানিতে নপাৰে, সেই পৰম কাকণিক তুমাক প্ৰণাম কৰো। (শ্লোক ১—১৮)

বিষ্ণুৱলীও পণ্ডিৰ বন্ধন দেখি ভয়ে বামনক প্ৰণাম কৰি বোলন্তু : হে পৰমেশ্বৰ, ক্ৰীড়াৰ অৰ্থে তুমি ত্ৰৈলোক্য অজিহা, তাক কুব্জিসে আপুনাৰ ঈশ্বৰ মানি কি দান কৰে। এতেকে এঈ অজ্ঞানীক কৃপায়ে দোষ কমি বন্ধন মেলা। পাছে ব্ৰহ্মা বলিৰ ছুখ দেখি উঠিয়া বোলন্তু : হে দেৱদেৱ ভগৱন্ত,

তুমার চৰণত নিশ্চল মনে জল-দূৰ্বা দিয়ো পূৰ্বে উত্তম গতি পায়ো । ই বলি-
বাজা পুত্ৰ অব্যাকুল মনে দেহসমে ত্ৰৈলোক্য দিয়া আছে । আউৰ কেন হুংখ
দিয়া, সম্বৰে মেলা । ভগৱন্তে বোলন্ত : হে বিধাতা, মঞ্জি যাক অনুগ্ৰহ
কৰিম, তাৰ আগে ধন হৰো, যি ধনে গৰ্ব্ব ছয়া মঞ্জিসমে লোকক অৱজ্ঞা
কৰে । এতেকে জানিবা, পুৰুষৰ জন্ম-কৰ্ম-বিদ্যা-বিত্ত থাকিতেয়ো যদি-গৰ্ব্ব
নহে তেৰে মোৰ অনুগ্ৰহ বুঝিবা । মোৰ ভক্তৰ সম্পত্তি হৈলোয়ো মোহ নঘটে,
এতেকে জানিবা, ই বলিবাজা মোৰ মায়া জ্বিনিল, যাতো এতেক হুংখতো সত্য
নেড়ি মোৰ ভক্ত হৈল । ই পাচে সারণি মনুত ইন্দ্র হৈবেক । ইদানিক
শুভলত থাকোক, ব্ৰহ্মা এতেক বুলি বলিক বোলন্ত : হে ইন্দ্রসেন মহাবাজ,
তঞ্জি শূতলক যা, যাক দেৱসৱে বাঞ্ছা কৰন্ত ; তাত তোৰ কেঞে পৰাভৱ
নকৰিব, মি দৈত্যে তোৰ বাক্য নকৰে, তাকো মোৰ চক্ৰে দণ্ড কৰিব । ময়ো
সদায় গদা ধৰি তোঁক বক্ষা কৰিম । এতেকে মোক তঞ্জি নিতে দেখিবি,
তোৰ সঙ্গত মোৰ মহিমা দেখি অনুবসৱো পূৰ্ব স্বভাৱ গুটিব ।

(শ্লোক ১৯--৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে দ্বাবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে নৰ-নাৰীসৱ, দেখ । ধন-নাশ ছৱে যে সিয়ো পুত্ৰ হৰিব অনুগ্ৰহৰ
নিমিত্তেসে । আক জানি হৰিসেৱা নেৰি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : হৰেবনুগ্ৰহাইব ধননাশোহপি দেহিনাং ।

অতঃ আপত্ৰপি হৰেঃ পাদসেৱাং ন বিস্মৰেৎ ॥

দ্রয়োবিংশ অধ্যায়

বলিৰ স্তুতল গমন, বামনৰ ইন্দ্রসমে স্বৰ্গযাত্রা

কথা : তেইশ অধ্যায়ত স্তুতলক গৈলে বামন ইন্দ্রসমে স্বৰ্গ যাইবা।
শুকে কহন্তু : পাছে বলি বন্ধন এড়াই অঞ্জলি কৰি প্ৰেমে গদগদ বাক্যে
ভগৱন্তক বুলিবে লাগিলা : অহো, হৰি প্ৰণামৰ কি মহিমা ! যাক উত্তম মাত্ৰে
মণ্ডি নিশ্চয় অম্বৰকো দেৱৰ চুৰ্ভ একান্ত ভক্তৰ প্ৰসাদ দিলা। পাছে
প্ৰহ্লাদে নাতিৰ বন্ধন এড়াই প্ৰসাদ পাইবাৰ দেখি, আনন্দে বোলন্তু : হে
ভগৱন্ত ! ই বলি তুমাৰ যি প্ৰসাদ পাইলে, আক ব্ৰহ্মা-মহেশ-লক্ষ্মী সেৱা
কৰিয়ো নতু পাবন্তু। তাক আমি অম্বৰ হয়ো কি ভাগ্যে পাইলু আক
নজানো। এতেকে তুমাৰ চৰিত্ৰ পৰম বিচিত্ৰ, যাতো সৱাতো সম হয়ো
কলতক সম ভক্তৰ প্ৰিয় হবা। ভগৱন্তে বোলন্তু : হে প্ৰহ্লাদ, তৰ্কি বলিসমে
মহাৰঙ্গে স্তুতলক চল। তথায়ে দ্বাৰত মোক নিত্য দেখিবি। শুকে কহন্তু :
ভগৱন্তৰ এহি আশ্ৰা মানি বলিসমে প্ৰহ্লাদ বামনক প্ৰদক্ষিণে প্ৰণাম কৰি
স্তুতল পলিলা। পাছে ভগৱন্তে শুকক বোলন্তু : হে ঋষি, তুমি বলিৰ কৰ্ম
কবা। হেন হুবুলিবা, যজমান বিনে কেমনে কৰিম। যাতো ব্ৰাহ্মণ দেখিলা
মাত্ৰকে কৰ্ম সাধ হয়। (শ্লোক ১-১৪)

শুকে বোলন্তু : হে ভগৱন্ত, কৈত আউৰ বলিৰ কৰ্ম অসল আছে।
যাতো তুমি যজ্ঞপত্ৰিক সৰ্বভাৱে পূজা কৰিছা। যাতো যজ্ঞ-তজ্ঞ, কাল-দেশ-
পাত্ৰ, জব্য-হিহকো তুমাৰ নাম-কীৰ্ত্তনে অহিহ কৰে। তথাপি তুমাৰ আশ্ৰা

কৰিম, যাতো তুমাব আজ্ঞাকৰণে পুৰুষাৰ্থ পুৰুষৰ। এহি বুলি শুক্ৰ ঋষিগণ-
সমে বলিৰ যজ্ঞ সাজ কৰিলা। বামনে অদিতিৰ প্ৰীতি সাধিতে বলিৰ
ত্ৰৈলোক্য কাটি ইন্দ্ৰক দিলা। ব্ৰহ্মাদিয়ো লোকহিতাৰ্থে বামন বিষ্ণুক
উপেক্ষ পাতিলা। তাক জানি সৰ্বলোক আনন্দিত হৈলা। পাছে বামন
ইন্দ্ৰক আগে কৰি দেৱগণসমে স্বৰ্গক গৈলা। ইন্দ্ৰে বিষ্ণুৰ প্ৰসাদে ত্ৰৈলোক্য
পায়৷ মহাশ্বখে বহিলা। ব্ৰহ্মাদিয়ো বামনৰ অঙ্কিত কৰ্ম গায়া আপুনাৰ স্থান
গৈলা। শুক কহন্তু : জানা ৰাজা, তোমাত বামনৰ চৰিত্ৰ কহিলোঁ ; নিশেষে
কহিবৈ কেঞুঁ নপাৰে, যাতো পৃথিবীৰ ধূলিসম গণন অসংখ্য, তথাপি আকে
শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, সি সৰ্বপাপ এড়াই পৰম গতি পাবে।

(শ্লোক ১৫—৩১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং অষ্টমস্কন্ধে ত্ৰয়োবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ। ভগৱন্ত সৱাতে সম ছয়ো কল্পতক হেন ভক্তৰসে প্ৰিয়
হন্ত, অভক্তৰ নহন্ত। আক জানি সততে ভক্তি কৰি নিবন্তৰে হৰি বোল
হৰি।

শ্লোক : যো দেৱঃ সৰ্বভূতেষু সমোহপি ভক্তবৎসলঃ ।

ভমহং পৰমানন্দং বন্দেহত্যঙ্কুতবামনম্ ॥

চতুবিংশ অধ্যায়

মংস্ত অৱতাৰ চৰিত্ৰ

কথা : চৰিশ অধ্যায়ে প্ৰসঙ্গত মংস্ত অৱতাৰ চৰিত্ৰ কহিবা। ৰাজা
পুহন্ত : হে গুৰু, ভগৱন্ত কি নিমিত্তে নীচ মংস্তৰূপ ধৰিলা, তাক মোত কহা।
গুৰু কহন্ত : গো-ব্ৰাহ্মণ, দেৱ-সাদু ৰক্ষাৰ্থে ভগৱন্ত যুগে যুগে নানা অৱতাৰ
ধৰন্ত। নিগুৰ্ণ পদে উচ-নীচ নহন্ত, তাত বেদহৰ্ত্তা হয়গ্ৰীৱ দৈত্যবধাৰ্থে মংস্ত-
ৰূপ হৈলা। তাক প্ৰপঞ্চ শূনা : আউৰ কল্পত নাৰায়ণ পৰম সত্যব্ৰত
নাম ৰাজা আছিল। তেঞি একদিনা কৃতমালা নদীত তৰ্পণ কৰিতে
আঞ্জুলিত এক পুষ্টি মংস্ত পায়া জলতে এড়িলা। তাত মংস্তে বোলন্ত : হে
মহাৰাজা, মঞি আন মংস্তে খাইবাক ভয়ে তুমাত আশ্ৰয় কৰিলো, তুমি
কেনে মোক জলত পেলাৱা। এমনে মংস্তৰ কাকণ্য বাক্য শুনি ৰক্ষাৰ্থে
কমণ্ডলুত থৈয়া আশ্ৰম গৈলা। মংস্তে একৰাত্ৰে কমণ্ডলুক ব্যাপি অৱকাশ
নাপাই ৰাজাক বোলন্ত : হে মহীপতি, ই কমণ্ডলুত মঞি মহাভুংখ পাঞু,
জড়িবাকো নাটে। এতেকে যেমনে স্তুখে থাকিম, তেমনে বহল স্থান দিয়া,
যাতো মঞি তুমাত শৰণ পৰিছো। পাছে ৰাজা তাৰ পৰা আনি সৰোবৰত
ধৈলা, তাকো একে পাকে যুড়ি মহা মংস্ত হয়। বুলিবে লাগিলা : ইয়ো স্থানে
দেখো য়োক নাটে, এতেকে বহল স্থান দিয়া। পাছে ৰাজা মহাভুদক নিলা,
তাতো নাটিবাব দেখি তাতো কৰি বড় ভুদক নিলা, তাতো নাটিবাব দেখি

শীঘ্ৰে সাগৰত পেলাইলা। তাক দেখি মৎস্তে বোলন্ত : হে মহাৰাজা, মোক আত বড় মৎস্তসৱে খাইবেক, এতেকে মোক নেড়িবা।

(শ্লোক ১—২৪)

এমনে মৎস্তৰ বাক্যত মোহিত হুয়া ৰাজা বোলন্ত : তুমি কুন, কেনে মোক মোহ কৰাৱা, এমন মৎস্ত আমি নতো দেখি, নতো শুনি, যাতো তুমি শত যোজন সৰোবৰক একে দিনে ব্যাপিলা। নিশ্চয়ে জানিলো, তুমি নাৰায়ণ, লোকক কৃপায়ে মৎস্তৰূপ ধৰিছা। হে ভক্তবৎসল ভগৱন্ত, পুৰুষোত্তম, তুমাক প্ৰণাম কৰো। তুমি যি নিমিত্তে মৎস্তৰূপ ধৰিছা, তাক জানিব খোজো। যাতো তোমাৰ পাদসেৱা অশ্ৰু দেৱসেৱা হেন বিফল নহে। এতেকে তুমি মোক অদ্ভুত ৰূপ দেখাইলা। এহি বাক্য শুনি ভগৱন্ত মায়া-প্ৰলয় জলত বিহাৰ কৰি ভক্তৰ প্ৰিয় কৰিবাৰ ইছায়ে বোলন্ত : হে মহাৰাজা, সাত দিন অন্তৰে প্ৰলয় জলত তিনিলোক তল যাইব। যেন তুমাক প্ৰতি এক বহল নৌকা আসিব, তুমি সকল শস্ত্ৰৰ বীজ লৈয়া, ঋষি-গণ সমে তাত উঠিবা, মহাবায়ু লাগি নৌকা তল-বল হৈলে মঞি আসিবো। তুমি বাহুকিক লৈয়া মোৰ শৃঙ্গত নৌকা বান্ধিবা। ময়ো ব্ৰহ্মাৰ ৰাত্ৰি পৰ্য্যন্ত প্ৰলয়-জলত বিহাৰ কৰিবো। তুমিয়ো মোৰ অনুগ্ৰহে মোৰ মহিমা জানিবা। এহি বুলি ভগৱন্ত অহুৰ্জান হৈলা। ৰাজায়ে কুশাসনে বসি হৰিক চিন্তি প্ৰলয়ক অপেক্ষা কৰি বহিলা। পাছে সাতদিন অহুৰে মহাবৃষ্টিয়ে বৃদ্ধি হুয়া সাগৰে পৃথিৱী ডুবাইলা। নৌকায়ে আসিল, ৰাজায়ে সৰ্ব্ব শস্ত্ৰ-বীজ লৈয়া সপ্ত ঋষি সমে নৌকাত উঠিলা। যেখনে ঋষিসৱে বুলিলা, হে ৰাজা, তুমি ঈশ্বৰক চিন্তা কৰা, তেঞি আসি আমাক এই সঙ্কটত ৰাখন্তোক। এহি শুনি ৰাজা হৰিক চিন্তিলা, তেখনে লক্ষ যোজন প্ৰমাণ সূৰ্য্যৰ বৰ্ণ এক শৃঙ্গীমৎস্ত আসি ভৈলা। তাহান শৃঙ্গত ৰাজা বাহুকিয়ে নৌকা বান্ধি তুট্ট হুয়া তুতি আৰম্ভিলা। (শ্লোক ২৫—৪৫)

যাব সেৱায়েসে পুৰুষে মনৰ মল গুচাই নিজ স্বৰূপক ভজে, সেই ভগৱন্ত মোৰ পৰম গুৰু হোক। যাৰ প্ৰসাদৰ অযুত লেশভাগকো সকল দেহ-গুৰুয়ো কৰিতে নপাৰে, সেই ঈশ্বৰক মঞি শৰণ পশিলো। প্ৰাকৃত গুৰু অনৰ্থৰ হে কাৰণ। যাতো তাৰ উপদেশে পুৰুষ সংসাৰতে পৰে। তুমি গুৰু পুত্ৰ জ্ঞান দিয়া সংসাৰত পাৰ কৰা। এতেকে মঞি তুমাকে গুৰু মানি শৰণ পশিলো। জন্মদয় এহি ছেদ কৰি স্বৰূপ প্ৰকাশ কৰা। গুৰুে কহন্ত :

বাজাব এহি ভক্তি গুনি, মৎস্তকপী ভগৱন্তে জলত বিহাব কৰিতে পৰম তৰু
কহি ভক্তি উপদেশ দিলা। বাজায়ো সপ্তঋষি সমে নৌকাত বসি গুনিলা।
পাছে প্ৰলয় অৱসান হৈলে ব্ৰহ্মাব মুখৰ পৰা হয়গ্ৰীৱ অন্তৰে বেদ হবিল।
পাছে তাক বধিয়া মৎস্তে ব্ৰহ্মাক বেদ দিলা। সত্যব্ৰতো হৰিব প্ৰসাদে
ই কল্পত শ্ৰাদ্ধদেৱ মমু হৈলা। ই কথা যি শ্ৰদ্ধায়ে অৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে তাৰ
সৰ্বপাপ গুচে, মনবাঞ্ছা সিদ্ধ হয়, পৰম গতি পাৰে। (শ্লোক ৪৬—৬১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্যং অষ্টমস্কন্ধে চতুৰ্বিংশোঃধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ। ভক্তি কৰিলে ভগৱন্তে ভক্তক কৃপায়ে আত্মনি দেখা
দেস্ত। এতেকে তাহান্ত সদায় ভক্তি কৰা। অষ্টম স্কন্ধ এহিমানৈ গৈল।
যাত চৈধ্য মনন্তৰ কহি স্বধৰ্ম্ম কহিছা। আৰ শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তনে জীউ শুদ্ধ হয়।
পূৰ্বো ভক্তিৰ পাত্ৰ হয়। এতেকে আক আদৰে গুনিবা। হে কৃষ্ণ, ভক্ত-
বৎসল ভগৱন্ত, তুমাব চৰণত কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো। যেমনে তয় গুণ-নাম
সদায় মোৰ মনত ৰহে তেমনে কৃপা কৰা। সামাজিকসৱ, ডাকি নিবন্তৰে হৰি
বোল হৰি।

শ্লোক : যো ভক্তভক্ত্যা ভগৱান্ ভজ্যে কপং জলৌকসঃ ।

তমহং পৰমানন্দং বন্দে বৃন্দাবকার্চিতম্ ॥

যৎকথা শ্ৰৱণার্থায় কৃতঃ স্বধৰ্ম্মনিৰ্ণয়ঃ ।

দ্বিসপ্তমমুখ্যাত্মানং তমহং শৰণং ব্ৰজে ॥

নমামি পৰমানন্দং শ্ৰীকৃষ্ণং ভক্তবৎসলম্ ।

যথা তব গুণাভোজ্যে মনো মধুকৰো মম ॥

বমভেহহৰ্ষিণং দেৱ তথা মে কুক তৎকৃপাং ।

দামোদৰং প্ৰপত্তেহহং ককণানন্দসাগৰম্ ॥

যৎপদানুক্ৰম্যাত্মানং কবিৰত্নোৎকলসং কৃতী ॥

অষ্টম স্কন্ধ সমাপ্ত

নৱম স্কন্ধ

প্ৰথম অধ্যায়

শ্লোক

ভাষ্যদিনুকুলাস্তোজবিবৃদ্ধিকাবকাবৃত্তো ।
বামকৃষ্ণো মুদা বন্দে কৌশল্যা-দেৱকীসুভো ॥
যয়োকৰ্বংশে জগন্নাথো নাথো লোকহিতাশয়া ।
উদ্ধৃত স্তো প্ৰবক্ষ্যামি সংক্ষেপকথয়া যথা ॥
বিষ্ণু-বৈষ্ণৱচৰিত্ৰং প্ৰখ্যাভ্যায় প্ৰযত্নতঃ ।
শুশ্ৰণো মানুষো বক্ষ্যে কবিবয়ো অহং শূধীঃ ॥

কথা : যাৰ গুণসৱো আপুনাৰ সামৰ্থ্যৰ অৰ্থে সততে ভঞ্জে, হেনয়
কৰুণানিধি ভগৱন্তত শৰণ পৰিণীৰ্ণো । নৱম স্কন্ধত চৰিত্ৰ অধ্যায়ে বংশাৱলী
কহি ঈশানকথা দেখাইবা । তাত প্ৰথমে তেহু অধ্যায়ে সূৰ্য্যবংশ
কহিবা । এঘাৰ অধ্যায়ে চন্দ্ৰবংশ নিকসিবা । তাত প্ৰথমে শূদ্ৰাম্বল কথা
কহিবা । (ঈশবী টীকা)

ৰাজা প্ৰশ্ন কৰন্ত : হে গুৰু, তুমিৰ প্ৰসাদে মঞি হৰিব চৰিত্ৰ সমে
মৰন্তৰ শুনিলা । তাত কহিছা, সত্যত্ৰত ৰাজা সিকন্ত হৰিব প্ৰসাদে জ্ঞান
পায়। ইকন্ত বৈষ্ণৱত মন্ত হৈলা । আৰে তান বংশ চৰিত্ৰ সমে কহা ।

গুকে কহন্তু : হে বাজা, সংক্ষেপে মনুবাংশ শুনা। যাতে বিস্তবমতে
শতববিষতেও অস্ত নাপাই। পূর্ব-প্রায়ত নাৰায়ণ মাত্র আছিল। পাছে তান
নাভিপন্নত হস্তে লোক জাত হৈলা। তাহান সংজ্ঞা পত্নীত সত্যব্রত বাজা আসি
শ্রাদ্ধদের মনু হৈলা। তেঞু পুত্রার্থে মকতৰ যজ্ঞ কৰিতে শ্রদ্ধা পত্নী আসি
হোতাক প্রার্থিলা। যেমনে মোৰ হুহিতা হয়, তেমনে যজ্জিবা। তান প্রার্থনা
শুনি হোতায়ো তেমনে যজ্জিলা। এতেকে ইলা নাম কন্যা হৈলা। তাক
দেখি মনু পুৰোহিত বশিষ্ঠক কষ্টমনে বুলিলা। কেমনে সংকল্প অগুণা হৈল।
বশিষ্ঠে বোলন্ত : মোৰ দোষ নাই, হোতাৰ নিমিস্তেসে এতেক হৈল। তথাপি
তুমাক মজ্জি পুত্ররন্ত কৰিবো। এহি বুলি হৰিক স্তুতি কৰিলা। হৰিব বলে
ইলা জী গুচি পুরুষ হৈলা। (শ্লোক ১—২২)

তেঞু একদিনা কতিপয় পাত্র-মন্ত্রী সৈন্তসমে যুগয়াক লাগি উত্তর দেশ
যায়। স্কুমার বন প্রবেশ হৈলা। তেখনে সসৈন্তে পুরুষ গুচি স্ত্রী হৈলা।
বাজা পুছন্ত : হে গুচ, কেমনে সি দেহ এমন হৈলা, আক মোড কহা।
গুকে বোলন্ত : একদিন যুনিগণ মহেশক দেখিবাক প্রতি বন গৈলা। তেখন
ক্রীড়া সময়ত অস্থিক মহেশৰ কোলাত বসি বিবস্ত্রে আছিল। তাবাক
দেখি মহালজ্জায়ে সতবে উঠি বস্ত্র পিন্ধিলা। যুনিসরো তাঠেব বতিবস দেখি
নিবর্তি আসি নবনাৰায়ণ আশ্রম গৈলা। (শ্লোক ২৩—৩১)

তেখনে প্রিয়ার প্রীতি সাধি মহেশে বুলিলা। ই স্থানত যি পুরুষ
প্রবেশ হয়, সি বনক নযাই। তাক নজানি স্ত্রীয়ে ভাস্ত পশি স্ত্রী হয়। লজ্জায়ে
গৃহক নাসি বনতে কুৰিলা। পাছে আপুনার আশ্রম সমীপতে বৃধে দেখি,
সেই স্ত্রীক বাজা কৰিলা। তেঞু সোমনস্কত বৃধক ভজমান হৈলা। এতেকে
তাহাস্তে পুরুষবা নাম পুত্র হৈলা। পাছে স্ত্রীয়ে আপুনার পুৰোহিত বশিষ্ঠক
বুলিলা। বশিষ্ঠো আসি তাহাক স্ত্রী দেখি, কৃপায়ে প্রীত হয়, মহেশক স্তুতি
কৰিলা। মহেশো তুষ্ট হয়, একমাস স্ত্রী, একমাস পুরুষ হোক বুলিলা।
এহিমতে স্ত্রীয়ে স্ত্রী-পুরুষ হৈয়া পৃথিবী পালিলা। তাহো তিনি পুত্র হৈলা।
পাছে বৃদ্ধ হৈলে পুরুষবাক বাজ্য বিয়া বনক গৈয়া হৰিক আবাসিলা।

(শ্লোক ৩২—৪২)

শ্রীভাগবতকথায় কবিরত্নভাষ্যায় নরমন্ডকে প্রথমোহধ্যায়ঃ।

হে সাধুসক, শ্রাদ্ধদের মনু পুত্রকামে আন দেহক ভজি প্রাপ্ত পুত্রবো

এতেক অরহা দেখ । এতেকে আন দেহ উপাসা এৰি সকামে বা নিকামে বা
হৰিক ভজা । তেয়েসে উত্তম ফল পাইবা । প্রথমে ডাক ছাডি জয় বাম
বোল ।

শ্লোক : নরমে সম্পূত্রকামেন দেহতান্ত্রবভক্তিতঃ ।

কামবৈবম্যমালোক্য কৃষ্ণেব সঙ্গা ভজ্যেৎ ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

মনুৰ পুত্র বর্ণনা

কথা : শুকে কহন্ত : এমনে সুহৃদ্য বনক গৈলে, পুত্ৰ আত্মদের মনু পুত্র-
কামে শত বৎসৰ হৰিক যজিলা । তেয়ে ইন্দ্ৰাকু, বৃগ, শৰ্য্যাতি, দিষ্ট, ধৃষ্ট,
ককষ, নৰিগন্ত, পৃষা, নান্তাগ, কবি এহি দশ পুত্র লভিলা । তাতে পৃষা
গুৰব আজ্ঞায়ে খড়্গ ধৰি বাত্রি গকক বন্ধা কৰন্ত । একদিনা বাত্রি রুষ্টি
কৰিতে, গোহালিত ব্যাঘ্র পশিলা । ডাক ভয়ে গকসয়ে উয়ড়ি উঠিল ।
ব্যাঘ্রো কপিলা গাইক ধৰিলা । তাৰ শব্দ শুনি পৃষাে খড়্গ গ্রহাবিলা ।
অজ্ঞকাবত নজানি গকৰ শিৰ ছেদিলা । ব্যাঘ্রো কর্ণচ্ছেদ হয় ভয়ে
পলাই গৈলা । পৃষাো ব্যাঘ্র বধিলু বুলি মহাবজে বহিলা । প্রভাতত
কপিলা হত দেখি, মহা দ্বেষিত হৈলা । ডাক জানি বশিষ্ঠে শূত্র হোক বুলি
ডাক শাপ দিলা । পৃষাো শাপক অঙ্গলি কৰি, সৰ্ব্ব সঙ্গ এৰি ব্রহ্মৰ্চ্যে ধৰি
হৰিভক্তি কৰিলা । পাছে বনায়ি দেহ দহিলে, পৰম গতি পাইলা ।

(শ্লোক ১—১৪)

কবियो বিষয়ত স্পৃহা এৰি, হৰিসেৱায়ে ব্ৰহ্মগতি লভিল। ককযত
হস্তে কাকব নাম ক্ষত্ৰিয়গণ হয়, উত্তৰ দেশৰ ৰাজ্য হৈল। ধৃষ্টৰ বংশ ব্ৰাহ্মণ
হৈল। নগৰ অন্নমাত্ৰ বংশ বাঢ়িল। নৰিহাস্ত-বংশতো দশ পুত্ৰ অস্ত্ৰে
ব্ৰাহ্মণ হৈল। দিষ্টৰ বংশত মকন্ত নাম চত্ৰস্বৰ্গী ৰাজ্য হৈল। যাক
মহাযোগী সম্বৰ্ণে যজাইল। যাৰ যজ্ঞৰ পাত্ৰসম্ব স্বৰ্ণৰ। যাত সোম পায়
ইন্দ্ৰে হৰিৰিত হৈল। দক্ষিণা পায় ব্ৰাহ্মণসৰো তুষ্ট হৈল। বিশ্বদেৱগণো
সভাসদ হৈল। মকন্তগণে বস্তু বিভাগিল। (শ্লোক ১৫—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং নৱমস্কন্ধে দ্বিতীয়োহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, বিষ্ণু-বৈষ্ণৱৰ চৰিত্ৰ সফল জানি ই কথাৰ সাৱধানে শুনা।
যি কিছো মাৰে মাৰে আন কথা দেখা, তাকে বিষ্ণু-বৈষ্ণৱৰ কথাৰ অৰ্থে
জানিবা। কেৱল আন কথা হৈলেসে শুকেয়ো নকহিল। হৈ। আৰু জানি
আদৰে শুনা। প্ৰথমে ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : বিষ্ণুৰৈষ্ণৱচৰিত্ৰং তৎপ্ৰসঙ্গঞ্চ সাধবাৎ ।

শ্ৰোতব্যমেৱ সততং যস্মাৎ সমকলং শ্রুতম্ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

শৰ্য্যাতিৰ বংশত শূকন্যাব কথা, বৈৰত চৰিত্ৰকথন

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে শৰ্য্যাতিৰ বংশত শূকন্যাব কথা, বৈৰত চৰিত্ৰ কহিবা। মনুষ্য পুত্ৰ শৰ্য্যাতি বেদাৰ্থনিষ্ঠ হৈলা। এতেকেসে অজিষাত দ্বিতীয় দিনৰ কৰ্ম কহিলা। তাহান শূকন্যা নাম কন্যা হৈলা। একদিনা সেই কন্যাসমে বাজা বনক যায়া, চ্যৱন ঋষিৰ আশ্ৰমত প্ৰবেশিলা। তাতে শূকন্যা উইভিত্তাত দুই জ্যোতি দেখি কণ্টকে বিদ্ধিলা। তাৰ পৰা অনেক শোণিত স্ৰৱিল। তেখনে সৱাৰে মল-মূত্ৰ নিৰোধ হৈল। তাক জানি বাজা সৱাতে পুছিল : কুনে ঋষিৰ আশ্ৰম দূষিত কৰিলা ? শূকন্যা কহিলা, মঞি নজানি দুই জ্যোতিক কণ্টকে বিদ্ধিলু। তাক জানি বাজা মহাভয়ে মুনিক স্তুতি-নতি কৰি প্ৰসন্ন কৰাইলা। তান অভিপ্ৰায় বুজি কন্যাকো দিলা। শূকন্যায়ো মহাক্ৰোধী স্বামী পায়, সাদৰধানে শুশ্ৰূষা কৰিলা। একদিনা অশ্বিনীকুমাৰ সেই আশ্ৰম আসিলা। দুইকো অজিয়া, ঋষি যন্তৰ সোমভাগ সহিতে আপুনাৰ ৰূপ-বোৱন প্ৰাৰ্থিলা। দুয়োজনে ঋষিৰ হাতত ধৰি সিদ্ধ হৃদত বুৰ দিলা। তাত স্নান মাৰ্জে তিনিয়ো দিব্যৰূপ ধৰি উঠিলা। তিনিকো সমান ৰূপ দেখি মোৰ স্বামী কুন, চিনিবাক বুলি শূকন্যা অশ্বিনী-কুমাৰক প্ৰাৰ্থিলা। তাৰায়ো তুষ্ট হয়, ঋষিক চিনায়া স্বৰ্গক গৈলা।

কতো দিন অহৰে শৰ্যাতি চ্যৱনৰ আশ্ৰমক গৈলা। তথায় হুহিতাব সমীপত দিব্য পুৰুষ দেখি, ভ্ৰষ্ট হেন মানি কষ্ট কৰিলা। মুকুতা বৃডাস্ত কহিলে, তুষ্ট হয়। সাবটি ধৰিলা। পাছে চ্যৱন ঋষি, ৰাজ্যক যজ্ঞ কৰিতে, অশ্বিনী-কুমাৰক সোমভাগ দিলা। তাক দেখি ইন্দ্ৰে ক্ৰোধত বজ্জ ধৰিলা। তাক চ্যৱনে হাততে ভঙাইলা। তেৰে দেৱগণে জানিল। অশ্বিনীকুমাৰৰো সোমভাগ হৈল। যাতে বৈষ্ণু বুলি লগত ভাগ নেদিছিল। শৰ্যাতিৰ পুত্ৰ আনৰ্ভ, আনৰ্ভৰ পুত্ৰ বৈৱত। সাগৰ মধ্যত কুশস্থলী নাম নগৰ নিৰ্মিয়া ৰাজ্য কৰিলা। তাহান ককুদ্বী জ্যেষ্ঠ শতেক পুত্ৰ হৈল। ককুদ্বীতো ৰেৱতী কন্যা হৈল। তাৰ বৰ পুৰিবাৰ প্ৰতি, কন্যা সমে ৰাজ্য ব্ৰহ্মলোক গৈলা। গন্ধৰ্বৰ গীতত অৱসৰ নপাই ক্ষণেক ৰহিলা। পাছে ব্ৰহ্মাক নমিয়া কাৰ্য্য নিবেদিলা। তাক শুনি ব্ৰহ্মা হাসিয়া বোলন্ত : হে ৰাজ্য! তুমি যাক মনত কৰিছিল, সিসৱে কালে নষ্ট হৈলা। তাৰ পুত্ৰ-পৌত্ৰ, গোত্ৰ নাই। যাতে সাতাইশ যুগ ৰহি গৈল। তথাপি যাৱা, বহুদেৱৰ অংশে বলভজ্জ অৱতৰিছা, সেই নৰ-বহুক কন্যাবত্ত দিয়া গৈয়া। এহি আদেশ শুনি ৰাজ্য ব্ৰহ্মাক নমিয়া পৃথিৱীক আসিয়া বলভজ্জক কন্যা দিয়া বদৰিকাশ্ৰম গৈল।

(শ্লোক ১৮—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ নৱমস্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ।

হে কৃষ্ণ, ভক্তবৎসল ভগৱন্ত, তযু চৰণত কোটি কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো। যেমনে তযু গুণ-নাম ব্ৰুত মোৰ মন-মাতঙ্গ সদায় ৰজ্জ কৰো, তেমনে কৃপা কৰ। যাতে তুমাক আশ্ৰয় কৰিছো। সাধুসৱক প্ৰাৰ্থনা কৰো। হৰি সন্তোষৰ পৰম কাৰণ জানি ডাকি সৱে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : নমাম্যহং কৃষ্ণপদাৰবিন্দমনন্তবাবাহুৰবাবলাভ ।

যথা ভবৎ কীৰ্ত্তিহৃদে মনো মে ৰমেত হে নাথ তথা কৃষ্ণ ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

নাভাগ আৰু অশ্বৰীষ চৰিত্ৰ

কথা : চতুৰ্থ অধ্যায়ে নাভাগৰ কথা, অশ্বৰীষৰ চৰিত্ৰ কহিবা।
শুকে কহন্তু : নভাগৰ পুত্ৰ নাভাগ হৈলা। যাক চিৰকাল পঢ়িবাক দেখি,
ভাতৃসৱে ব্ৰহ্মচাৰী হৈল বুলি ভাগ নখৈল। পাছে আসি ভাগ থুজিলে,
পিতৃকে ভাগ বুলি দিল। পিতৃয়ো বুলিলা, মোক তঞি ভাগ নলৈবি,
তথাপি তোৰ ভাতৃসৱে মোক ভাগ বুলি দিল। উপায় কহো : অগ্নিৰাৰ
পুত্ৰসৱ স্বৰ্গকামে যজ্ঞ কৰিছে। ছয় ছয় দিন অন্তৰে দুই মন্ত্ৰ নজানি কৰ্ম্মত
মোহ হয়। তঞি তাৰাত সেই মন্ত্ৰ কহ গৈয়া। তেহে তাৰা স্বৰ্গ যাইতে
তোক যজ্ঞ অৱশেষ ধন দিবেক। এহি উপদেশ পায় নাভাগো তেনয় কৰিলা।
তাৰায়ে অৱশেষ ধন দিয়া স্বৰ্গক গৈলা। সেই ধন স্বীকাৰ কৰিতে, উত্তৰৰ
পৰা আহি মহেশে বোলন্তু : কেনে তুমি মোৰ ধন নিয়া ? নাভাগো
বোলন্তু : মোক ঋষিসৱে দিয়াছন্তু। মহেশে বোলন্তু : তেৱে তোৰ
পিতৃত পুছ গৈয়া। নাভাগে গৈয়া পিতৃত পুছিলা। তেউ বোলন্তু : যজ্ঞৰ
অৱশেষ বস্তু পূৰ্ব্বত ঋষিসৱে মহেশক দিয়াছন্তু। বিশেষত তেউ ঈশ্বৰৰ
অধিকাৰ সৱাতে আছে। এহি কথা শুনি নাভাগ আসিয়া শিৱক প্ৰণাম কৰি
তুমাৰ সৱে বস্তু বুলি পিতৃ বাক্য কহিলা। মহেশে বোলন্তু : যাতো তোৰা
পিতা-পুত্ৰে ধৰ্ম্ম সত্য কহিলি, এতেকে তুট হৈয়া সকল ধন দিলো। জানো
কহো। এহি বুলি শিৱ অন্তৰ্জান হৈল। নাভাগে ধন পায় গৃহক আসিলা।
এহি কথা যি শ্ৰদ্ধায়ে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, সিয়ো পৰম জ্ঞানী হয়।

(শ্লোক ১—১২)

নাভাগব পুত্ৰ পৰম ভাগৱত অশ্বৰীষ হৈলা। যাক ব্ৰহ্মশাপে হুচুইল।
 ৰাজা পুছন্ত : হে গুৰু, মঞি অশ্বৰীষৰ চৰিত্ৰ শুনিবাক ইচ্ছা কৰো। যাৰ
 হুৰতায় ব্ৰহ্মশাপেয়ো কিছো কৰিতে নপাবিল। শুকে কহন্ত : অশ্বৰীষ
 ৰাজা সপ্তদীপৰ অধিকাৰী হৈয়া, অতুল্য সম্পত্তি কৰিলা। কিন্তু তাক স্বপ্ন
 হেন মানিলা। যাতো বিষ্ণু-বৈষ্ণৱত মহাপ্ৰীতি কৰিছা। আৱে তাহান
 ভক্তি শুনা : মনে কৃষ্ণচৰণ চিন্তন্ত; বাক্যে হৰিগুণ বৰ্ণান্ত। হস্তেয়ো
 মন্দিৰাদি মাৰ্জ্জন কৰ্ম কৰন্ত, কৰ্ণেয়ো কৃষ্ণকথা শুনন্ত, চক্ষুয়ে মুকুন্দৰ মূৰ্ত্তি
 দেখন্ত, বাহুয়ে বৈষ্ণৱক আলিঙ্গন্ত, নাসায়ে চৰণ-পদ্যৰ তুলসী শুঙ্গন্ত, জিহ্বায়ে
 কৃষ্ণ-নিবেদিত বস্তু আশ্বাদন্ত, পদেয়ো হৰিৰ ক্ষেত্ৰত যান্ত। শিবে
 হৃষীকেশক প্ৰণামন্ত। কাম-ভোগকো হৰিৰ প্ৰসাদ বুলি মানন্ত। কেৱলে
 ভোগক ইচ্ছা নকৰন্ত, বৈষ্ণৱত প্ৰীতি কৰন্ত। কৰ্মসৱো কৰি হৰিত অৰ্পন্ত,
 ব্ৰাহ্মণৰ অনুমতি লৈয়া লোকক শাসন্ত। অশ্বমেধ কৰিয়ো হৰিক যজন্ত,
 যাত দেৱসৱো প্ৰত্যেকে আসন্ত। যাৰ প্ৰজায়ে স্বৰ্গ নোখোজন্ত। যাতো
 সদা হৰিষণ শুনন্ত, গাৱন্ত। এমনে ৰাজা হৰিভক্তি কৰিতে, কিছো কিছো
 কৰি বিবৰ-ইচ্ছা এৰিলা। দেহ-গৃহাদিকো অবন্ত দেখিলা। তান একান্ত
 ভক্তিত তুষ্ট হৈয়া হৰিয়ো বন্ধাৰ্থে চক্ৰ দিলা। পাছে ৰাজা সভাৰ্যো হৰিক
 আৰাধিতে দ্বাদশী একাদশী ব্ৰত ধৰিলা। ব্ৰতৰ অন্তত কাৰ্ত্তিক মাসত ত্ৰিৰাত্ৰ
 উপবাস কৰি যমুনাত স্নানিয়া, মথুৰাত ভালমতে অনেক সন্তাৰে হৰিক
 অৰ্চিলা। ব্ৰাহ্মণসৱাকো ভোজন কৰাই যাঠি কোটি গো দান দিলা। পাছে
 তাৰাৰ অনুজ্ঞায়ে পাৰণক উত্তম কৰিলা। এতেকতে হুৰ্বাসা আসিলা।

(শ্লোক ১৩—৩৫)

ঋষিক দেখি উঠি, ৰাজা সাদৰি ভোজনক প্ৰাৰ্থিলা। ঋষিয়ে অভিনন্দা
 কৰি যমুনাত সন্ধ্যা কৰিবাক গৈলা। এতেকতে একদণ্ড মাত্ৰ দ্বাদশী দেখি,
 ধৰ্ম্মসঙ্কট জানি ব্ৰাহ্মণ সমে চিন্তিবে লাগিলা। ব্ৰাহ্মণক এৰি ভোজনত
 দোষ হয়। দ্বাদশীত পাৰণ নকৰিলেয়ো অধৰ্ম্ম হয়। আৱে কেমনে মোৰ
 হুয়ো ৰীতি বহে। এহি বুলি জল-ভোজনক নিশ্চয় কৰিলা। যাতো জল-
 পানক ভোজন অভোজন হুইয়ো বুলি। এমনে ৰাজা জলপান কৰি ঋষিক
 অপেক্ষা কৰি ৰহিলা। ঋষিয়ে সন্ধ্যা কৰি আসি, ৰাজাৰ কাৰ্য্য জানি,
 ক্ৰোধে কম্পমান হয়, অনেক নিন্দিয়া এক জটা ছিণ্ডি কৃত্য নিৰ্ম্মিলা।

(শ্লোক ৩৬—৪৬)

কৃত্যায়ো হাতে খড়্গ ধৰি, চৰণে পৃথিৱীক কম্পাই ৰাজ্যক খেদি গৈলা ।
 তাক দেখি ৰাজ্য খোজকো নলড়িলা । কিন্তু হৰিৰ চক্ৰে খেদি আসি, কৃত্য
 নাশ কৰিলা । ঋষিয়ো চক্ৰক দেখি, প্ৰাণভয়ে দশো দিশে পলাইলা ।
 চক্ৰে পাছে পাছে খেদি গৈলা । তাক দেখি মূনি মেকৰ গহবৰ পশিলা ।
 তথাতো চক্ৰক দেখি, সাত পৃথিৱী, সাত সাগৰ, সাত পাতাল, সাত স্বৰ্গক
 গৈলা । সৱাতে সুদৰ্শন দেখিলা । একো ঠাই ৰক্ষা নাই । ব্ৰহ্মাত শৰণ
 পশিলা । ব্ৰহ্মায়ো ঈশ্বৰক ভয়ে ৰক্ষা নকৰিলা । মহেশত শৰণ পশিলা,
 মহেশো হৰিৰ মহিমা জানি হৰিতে শৰণ পশিবে বুলিলা । পাছে ছৰ্ব্বাসা
 বৈকুণ্ঠক গৈয়া, হৰি-চৰণত শৰণ পশি প্ৰাৰ্থিবে লাগিলা । হে অচ্যুত, ভগৱন্ত,
 অনন্ত ! নজানি তুমাৰ ভক্তক অপৰাধ কৰিলো । তাক ক্ষমা কৰা, যাতো
 তুমাৰ নাম লৈলে নাৰকীয়ো তৰে । ভগৱন্তে বোলন্ত : হে ছৰ্ব্বাসা, মঞি
 স্বতন্ত্ৰ নহো । যাতো একান্ত ভক্তৰ অধীন, মোৰ ভক্ত বিনে লক্ষ্মীতো
 স্পৃহা নাই, দেহতো প্ৰীতি নকৰো । যাৰা দেহ, দেহাদিকো এৰি মোতে
 শৰণ পশিছে, তাৰাক কেমনে মঞি পৰিত্যাগ কৰিম । এতেকে জানিবা
 তাৰা ভক্তিয়ে মোক বশ্য কৰিল । যেন পতিব্ৰতা স্ত্ৰীসৱে সেৱায় পতিক
 বশ্য কৰে । কিন্তু স্ত্ৰীৰ সুখক ইচ্ছা আছে । মোৰ ভক্ত পুহু পাইলৈয়ো
 সালোক্যাদিকো নলৱে । আন বিনাশী সম্পত্তিক মুখুজিব, তাক কি বুলিবো ।
 বিস্তৰ কি কহিবো, সাধুসৱে মোৰ হৃদয়, সাধুৰো মইসে হৃদয় । মোতে
 বিনে তাৰা কিছো নজানে । ময়ো তাৰাত পৰে কিছো নজানু । এতেকে
 তুমি যাক প্ৰতি অভিচাৰ কৰিছা, তাহান্তে শৰণ পশা গৈয়া । যাতো মোৰ
 ভক্তক অপকাৰ কৰিলে, আপুনাৰ কুশল নাই । সুবিনীত ব্ৰাহ্মণৰ তপ-বিছায়ে
 মুক্তি সাধে । ছৰ্ব্ববিনীতে পুহু অনৰ্থ কৰে । এতেকে তুমি অশ্বৰীষক ক্ষমা কৰয়া ।
 (শ্লোক ৪৭—৭১)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং নৱমস্কন্ধে চতুৰ্থোঃধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসৱ, দেখ ! ভক্তদ্রোহীৰ অৱস্থা, ভক্তৰো মহিমা ।
 এতেকে যিমান পাৰা ভক্তক সেৱা কৰা । অপৰাধ পুহু কিঞ্চিতেকো
 নকৰিবা । যদি আপুনাৰ কুশল চাৱা, তেৱে উচ্চ কৰি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : ঋষেঃ প্ৰদৰ্শ্য সন্তাপমম্বৰীষাপৰাধতঃ ।

সত্যং দেৱং পৰিত্যজ্য সেৱামেৱমুপাদিশৎ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

অশ্বৰীষৰ স্তুতিত দুৰ্ব্বাসাৰ প্ৰাণৰক্ষা

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে অশ্বৰীষে স্তুতি কৰি দুৰ্ব্বাসাৰ প্ৰাণ ৰাখিলা ।
শুকে কহন্তু : এমনে দুৰ্ব্বাসা হৰিৰ উপদেশ শুনি, চক্ৰে তাপিত হয়,
অশ্বৰীষৰ চৰণত পৰিলা । ৰাজ্যায়ো ঋষিৰ হুঃখ দেখি কৃপায়ে পীড়িত হয়,
চক্ৰক স্তুতি কৰিবে লাগিলা । হে সৰ্বকারণ, সুদৰ্শন, অচ্যুতৰ প্ৰিয়ন্তম,
তুমাক প্ৰণাম কৰো । ব্ৰাহ্মণক তাপ এৰা । তুমি হৰিৰ আজ্ঞায়ে দৈত্য-
দানৱক নাশ কৰা । সাধুক ৰক্ষা কৰা । এতেকে আমাৰ ভাগ্যৰ অৰ্থে
ব্ৰাহ্মণৰ কুশল কৰা । যদি মোৰ ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্মত হৰি তুষ্ট হোৱাছন্তু, তেৱে তুমি
ব্ৰাহ্মণৰ হিত কৰা । (শ্লোক ১—১১)

শুকে কহন্তু : ৰাজ্যৰ এই স্তুতি শুনি চক্ৰে ব্ৰাহ্মণক তাপ এৰিলা ।
ঋষিয়ো স্নহ হৈয়া ৰাজ্যক প্ৰশংসিবে লাগিলা । অহো, হৰি ভক্তৰ মহিমা
আজিসে দেখিলো । মজ্জি হেন অপৰাধীৰো হিত চিন্তিলা । যাৰা একান্ত-
মতে হৰিক ধৰি আছে তাৰাৰ কি হুস্তাজ আছে ? যাৰ নাম মাত্ৰে পুৰুষ
নিৰ্ম্মল হয়, তান আন কি অৱশেষ থাকে । এতেকে ৰাজ্য, তুমি মোক
অভ্যগ্ৰহ কৰিলা । যাৰ অপৰাধ নগণিয়ো প্ৰাণৰক্ষা কৰিলা । শুকে কহন্তু :
যাৱে ঋষি পলাই গৈয়া পুত্ৰ আসিলা, তাৱে এক বৰিষ গৈল । ভাত ৰাজ্য
জলপান কৰিছিলো । পাছে ঋষিৰ চৰণত ধৰি ভোজন কৰাইলা । ঋষিয়ো
ভোজন কৰি তৃপ্তি হৈয়া, ৰাজ্যক প্ৰশংসা কৰি ব্ৰহ্মলোক গৈলা । পাছে

অশ্ববীষে ভোজন কৰিলা । এমনে বাজা কৰ্মপথে হৰিভক্তি কৰি পুত্ৰক বাজা
দিয়া বনক গৈলা । কৃষ্ণক চিন্তি পৰম গতি পাইলা । ই কথা যাৰা শ্ৰৱণ-
কীৰ্ত্তন কৰে, সিও সেই গতি পাবে । (শ্লোক ১২—১৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায় নৱমস্কন্ধে পঞ্চমোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ দেখ, মহন্তৰ মহিমা । অপৰাধীকো ক্ষমা কৰয় । কদাচিতো
বৈবভাৱ নকৰয়, আক জানি কাৰো বৈবভাৱ নকৰি হৰিভক্তি কৰি উচ্চ কৰি
হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : দ্বিৰামপ্যপবাধান্ যে সহস্তু ভগৱৎপৰাঃ ।

সংস্ৰ বতি পৰা যে চ ভেভ্যো নিভ্য নমো নমঃ ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

ইক্ষাকুৰ বংশ, সৌভৰি চৰিত্ৰ

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে ইক্ষাকুৰ বংশ, সৌভৰি চৰিত্ৰ কহিবা । শুক
কহন্ত : ইক্ষাকু বাজাৰ শতক পুত্ৰ হৈলা । তাত বিকুকি, নিমি, দণ্ডক নাম
তিনি পুত্ৰ শ্ৰেষ্ঠ হৈল । একদিনা বাজা শ্ৰাদ্ধৰ অৰ্থে, মাংস আনিবাক শ্ৰুতি
বিকুকিক পাৰিলা । বিকুকিয়ো বনক গৈয়া, পৱিত্ৰ পশুসৱ বধিলা । পাছে
ক্ষুধায়ে শ্ৰান্ত হৈয়া, একটি শহা পুৰি খাইলা । আন পশুসৱ পিতৃত
যোগাইলা । তাক শাস্তি কৰিবে বুলি বশিষ্ঠে বোলন্ত : সৱে অপৱিত্ৰ
হৈল । পাছে শুকসমে বাজা আলোচি, পুত্ৰক দেশৰ বাহিব কৰিলা ।
আপুনিও বশিষ্ঠৰ উপদেশে ভক্তি যোগ আচৰি পৰম গতি পাইলা । এমনে

পিতৃ পৰলোক গৈলে, বিকুন্ঠি আসি বাজা হৈলা। এতেকে তাক শশাদ
বুলি। তান পুত্ৰ পুৰঞ্জয় হৈলা। যাক দেৱগণে দৈত্য বধিবাক প্ৰাৰ্থনা
কৰিলা। তেঞু বোলন্ত : ইন্দ্র বাহন হৈলেসে বধিবে পাৰো। তাক ইন্দ্র
লজ্জা কৰন্ত। পাছে ভগৱন্তৰ বাক্যে মহাব্য ভৈলা। তাৰ ককুদত চড়ি,
বিষ্ণুতেজে যুক্ত হয়। দেৱগণসমে দৈত্যপুৰ ভেটিলা। তাত যি দৈত্যসৱ
যুজিবাক খেদি আসিল, তাক শৰে হানি, সেই শৰীৰে যমক দেখাইলা।
তাক দেখি কতোসব পলাই গৈল। এমনে বাজা দৈত্যসৱ জিনি, ধন-সৰ্বস্ব
আনি ইন্দ্রক দিলা। এতেকে পুৰক জিনিলা পদে পুৰঞ্জয় বুলি। ককুদত
আছিল। নিমিষ্টে ককুৎস্থ বুলি। ইন্দ্র বাহন হৈলা পদে ইন্দ্রবাহ বুলি।

(শ্লোক ১—১৫)

তাহান পুত্ৰ অনেকা হৈলা। অনেকাৰ পুত্ৰ পুত্ৰ, পুত্ৰপুত্ৰ বিংশগন্ধ, তান
পুত্ৰ চন্দ্র, তান পুত্ৰ যুৱনাথ, তান পুত্ৰ শ্ৰীৰাম, তান পুত্ৰ বৃহদাথ, বৃহদাথৰো
পুত্ৰ কুৱলাথ। যি উত্তম ঋষিৰ প্ৰিয়ার্থে একৈশ হাজাৰ পুত্ৰসমে
ধুকুনাং দৈত্য বধিলা। এতেকে তান ধুকুনাং নাম হৈলা। যুদ্ধত ধুকুনাং
মুখাণ্ডিত সবে পুত্ৰ, নষ্ট হৈল। দৃঢ়াথ, কপিতাথ, ভদ্ৰাথ নাম তিনিজন
অৱশেষ বহিল। দৃঢ়াথৰ পুত্ৰ হৰ্যাথ হৈল। হৰ্যাথৰো নিকুন্ত,
নিকুন্ততো বহুলাথ, তাত হস্তে কুশাথ, কুশাথৰ পুত্ৰ সেনজিৎ, সেনজিৎৰ পুত্ৰ
যুৱনাথ, যি শতক ভাৰ্যাত পুত্ৰ নহৈল, বৈৰাগ মনে বনক গৈলা। তাক
দেখি কৃপালু ঋষিসৱে ইন্দ্রযাগ কৰাইলা। তাত বাজা, বাজি তৃষাৰ্ত্ত হয়,
যজ্ঞশালা পশি বিপ্ৰসৱক নিজাত দেখি, নজানি পত্নীক দিবাৰ পুত্ৰোৎপত্তি
কাৰণ মন্ত্ৰিত জলপান কৰিলা। তাক জানি ব্ৰাহ্মণসৱে ঈশ্বৰক প্ৰণাম
কৰিলা। পাছে পেট ছিড়ি ছৱাল জাত হৈলা। হৃৎকৰ নিমিষ্টে তান ক্ৰন্দন
শুনি, মোক পান কৰ বুলি ইন্দ্রে অমৃতশ্ৰাবী তৰ্কনী আঙ্গুলি পিয়াইলা।
এতেকে মাকাতা নাম হৈলা। তাহান পিতৃয়ো বিপ্ৰ-দেৱৰ প্ৰসাদে নমৰিলা।
কিন্তু তৰ্প কৰি সিদ্ধি পাইলা। পাছে মাকাতা সাতো দ্বীপৰ বাজা হয়, যজ্ঞ
কৰি হৰিক যজিলা। যাত হস্তে বাদণ আস হৈল। যাৰ পুৰকুৎস, মুচুকুন্দ,
অম্ববীৰ নাম তিনি পুত্ৰ, পঞ্চাশ কন্যা হৈল। সৱে কন্যা সৌভৰিক
বৰিলা। (শ্লোক ১৬—৩৮)

সৌভৰিয়ো যমুনা জলত মীনৰ মৈথুন দেখি মাকাতাক কন্যা প্ৰাৰ্থিলা।

ৰাজ্যায়ো ঋষিক বৃদ্ধ দেখি, কন্যা যদি ববে, তেৱে নিয়া বুলিলা । ঋষিয়ে
ৰাজ্যৰ অভিশ্রায় বৃদ্ধি দিব্যকপ ধৰি, দ্বাৰী সমে অশ্বেষপুৰ প্ৰবেশিলা ।
ঋষিৰ কপ দেখি পঞ্চাশ কন্যা একেলগে বৰিলা । ঋষিয়ে কন্যাগণ বিবাহ
কৰি, দিব্য পঞ্চাশ গৃহ কৰি পঞ্চাশ কপে অনেক আনন্দ কৰিলা । পঞ্চাশ
শতো পুত্ৰ জাত কৰাইলা । যাৰ সম্পত্তি দেখি, ৰাজ্যায়ো বিস্ময় ভৈলা ।
পাছে বিষয়-ভোগত বিবাগ কৰি আপুনাক অনেক গৰিহিয়া, বনক গৈয়া
হৰিক চিন্তি পৰম গতি পাইলা । পত্নীসৰো লগতে বনক যায়া তান প্ৰভাৱে
সেই গতি পাইলা । (শ্লোক ৩৯—৪৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং নৱমস্কন্ধে ষষ্ঠোহিধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ দেখ, সৌভৰি হেন ঋষিৰো বিজাতীয় মন্ত্ৰ সঙ্গতে ধৰ্ম নষ্ট
হৈলা । আক জানি কদাচিতো অসম্ভৱ সঙ্গ নলৈবা । কিন্তু সাধুসঙ্গ লৈয়া
ডাকি জয় ৰাম বোল ।

শ্লোক : সৌভৰেৰপি দুঃসঙ্গান্তপোহানিং প্ৰদৰ্শয়ন্ ।

দ্রুতং দুঃসঙ্গং সন্ত্যজ্য সৎসঙ্গং কুরুত বুধাঃ ॥

—

সপ্তম অধ্যায়

পুককুংস, হৰিশ্চন্দ্ৰৰ চৰিত্ৰ

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে পুককুংস হৰিশ্চন্দ্ৰৰ চৰিত্ৰ কহিবা। শুকে
কহন্তু : মাক্ষাতাৰ পুত্ৰ পুককুংসৰ ভাতৃগণে আনি নৰ্মদা নাম নাগকন্যা
দিল। সৰ্পৰাজ্যৰ আজ্ঞায়ে, সেই কন্যায় তাক পাতালক নিল। তেওঁ
তথাত ছষ্ট গন্ধৰ্বসকল বধি নাগত বৰ পাইল। আৰু স্নৰজ্ঞাৰ সৰ্পভয় নহে।
পুককুংসৰ পুত্ৰ ত্ৰসদম্ভা, তান পুত্ৰ অনবণ্য, অনবণ্যহন্তে হৰ্ষাশ্ব, তান পুত্ৰ
প্ৰাকৰ্ণ। প্ৰাকৰ্ণৰ পুত্ৰ ত্ৰিবন্ধন। ত্ৰিবন্ধন পুত্ৰ সত্যব্ৰত, যাক ত্ৰিশঙ্কু বুলি।
যাক গোবধ হেতু শুক চণ্ডাল কৰিল। তেভো বিশ্বামিত্ৰে সশৰীৰে স্বৰ্গক
পঠাইল। তাক জানি দেৱগণে অধোমুখে পেলাইল। তথাপি ঋষি
যোগবলে বাখিল। ত্ৰিশঙ্কুৰ পুত্ৰ হৰিশ্চন্দ্ৰ হৈল। যাক বিশ্বামিত্ৰে ৰাজসূয়
দক্ষিণাৰ ছলে সকল সৰ্বস্ব আগ্ৰহিয়া নিগ্ৰহ কৰিল। যাৰ নিমিত্তে বশিষ্ঠ
বিশ্বামিত্ৰে অগ্নোত্ত শাপে বক-শৰালি জয়া বহুদিন যুদ্ধ কৰিল। প্ৰথমে
অপুত্ৰক হৰিশ্চন্দ্ৰে নাৰদৰ উপদেশে পুত্ৰাৰ্থে বৰুণত বৰ লৈল। যদি মোৰ
পুত্ৰ হৱে, তেৱে সেই পুত্ৰ তোমাক যজিবে বুলি। এতেকে বৰুণৰ বৰে
ৰোহিণী নাম পুত্ৰ হৈল। তাক জানি বৰুণে যজিবে বুলিল। ৰাজ্যায়ো
কহিল, দশদিন হৈলে পণ্ড শুদ্ধ হয়। দশদিন অন্তৰে বৰুণ আসিল।
দন্তজাত হৈলেসে পণ্ড শুদ্ধ হয়, ৰাজ্য কহিল। দন্তজাত হৈলেও বৰুণ

আসিলা। দন্ত ভাগিলেয়ে পশু শুদ্ধ হয়, বাজা কহন্ত। দন্ত ভাগিলেয়ে বকণ আসিলা। বাজা পূৰ্বদন্ত গজিবাক খাস্তা দিলা। তাৰ পাছে বকণ আসিলা। কৰচ পিদ্ধিবাক সমৰ্থ হৈলেয়ে ক্ষত্ৰিয় পশু শুদ্ধ হয়, বাজা বুজিলা। (শ্লোক ১—১৪)

এমনে বাজা পুত্ৰস্নেহে কালক্ষেপ কৰিলা। বকণো তাক অপেক্ষা কৰি আছিল। তাক জানি বোহিভো হাতে ধনু-শৰ ধৰি, প্ৰাণ ভয়ে বনক গৈলা। বাজাক বকণে ধৰি জলোদৰ কৰিলা। তাক শুনি বোহিভ গৃহক আসন্ত। ভীৰ্ণ কৰণেয়ে উত্তম পুণ্য বুজি ইন্দ্রে নিবাৰিলা। এমনে বাৰহাব নিবাৰিয়া ছয় বৎসৰ বাখিলা। পাছে অজিগৰ্ভৰ মধ্যম পুত্ৰ শুনঃশেফক কিনি আনি পিতৃক দিলা। হৰিশ্চন্দ্ৰ জলোদৰ এড়াই পুৰুষ মধ্যে দেৱক যজিলা। পাছে বাজাক সত্যবাদী দেখি, তুষ্ট হুয়া বিশ্বামিত্ৰে পৰম জ্ঞান দিলা। যাক পায়ী জীৱন মুক্ত হৈলা। (শ্লোক ১৫—২৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং নৱমস্কন্ধে সপ্তমোহধ্যায়ঃ।

হে সভাসদ, দেখ। দেৱৰ আক্ৰোশ, আৰু জানি ঘোৰ ৰূপ দেৱক এৰি শাস্ত্ৰমূৰ্ত্তি হৰিক ভজি জয় বাম বোলা।

শ্লোক : আলোক্য দেৱতাক্ৰোশং হৰিশ্চন্দ্ৰ-চৰিত্ৰতঃ।

ঘোৰৰূপান্ পৰিত্যজ্য শাস্ত্ৰমূৰ্ত্তিং হৰিং ভজ্যে ॥

অষ্টম অধ্যায়

সগৰ, তৎপুত্ৰগণৰ চৰিত্ৰ

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে সপুত্ৰ সগৰ চৰিত্ৰ কহিবা। শুকে কহন্তু :
বোহিডৰ বংশত বাহুক ৰাজা হৈলা। যাৰ শত্ৰুসৱে ৰাজ্য কাটি লৈলে,
ভাৰ্যাসৱে বনক গৈলা। তথায় বৃদ্ধ হয়৷ মৰিলা। মহিষী অনুগমন কৰিতে
জানি ঔৰ্ব্য ৰুৰি নিবাবিলা। তাক জানি সপত্নীসৱে ক্ৰোধে বিৰ দিলা।
তথাপি নমৰি গৰ সমে পুত্ৰজাত হৈল। এতেকে তান নাম সগৰ হৈল।
তেঞু চক্ৰৱৰ্তী ৰাজা হয়৷ সকল শত্ৰু বধিলা। কাহাকো নবধি বিকৃত বেশ
কৰিলা। স্মৃতি কেশিনী দুই কণা বিহা কৰিলা। স্মৃতি হস্তে বাঠি
হাজাৰ পুত্ৰ হৈলা। কেশিনী হস্তে অসমঞ্জ হৈলা। পাছে ৰাজা অশ্বমেধ
কৰি হৰিক যজিলা। যাৰ বোবাক ইশ্ৰে চুৰি কৰি কপিলাত্ৰমত থৈলা,
তাক বিচাৰিতে সগৰ পুত্ৰসৱে পৃথিবী খানিলা। তাত সাগৰ হৈলা। পাছে
ঐশাশ্ব দিশত কপিলাত্ৰমত ঘোড়া দেখিলা। এহি ঘোড়া চুব বুলি অন্ধ-শত্ৰু
খৰি, ধৰ-মাৰ বুলি চৌভিতি ভেটিলা। আপুনাৰ পাপসে তাৰা নষ্ট হৈল।

(শ্লোক ১—১১)

অসমঞ্জসো লোকত অসমঞ্জস কৰ্ম কৰিলা। যাভো পূৰ্বজন্মতো সজ-
দোষত যোগদ্রংশ হয়৷ছ। তাক স্মৰি সজত যে অপ্ৰিয় আচৰিলা। সবসু
নদৌড ক্ৰৌড়া কৰিতে ছৱালসৱক জলত পেলাই লোক ভয় দিলা। এতেকে
পিড়প্নেহ ডেজি তাক খেদাইলা। তেঞো বোগবলে ছৱালসৱক দেখাই

বনক গৈল। তাক দেখি অযোধ্যাবাসীসকলে বিস্ময় হৈল। ৰাজ্যে অনেক খেদ কৰিল। পাছে অসমন্তসৰ পুত্ৰ অংগুমন্ত পিতামহৰ আজ্ঞায়ে ঘোড়াক চাহিতে গৈল। কপিলৰ সমীপত ঘোড়াক দেখি অনেক ভুতি-নতি কৰিল। তুষ্ট হয় কপিলে ঘোড়া নিবাক বুলিল। গজাজল পাইলে যুতকসৰৰ উদ্ধাৰ কৰিল। অংগুমন্তো তাক প্ৰণাম কৰি, ঘোড়া আনিলা। সগৰো বজ্জ সাজ কৰি অংগুমন্তক ৰাজ্য দিয়া বনক গৈয়া ওৰ্বা উপদেশে নতি পাইলা। (শ্লোক ১২—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ নৱমস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

হে সামাজিকসকল, দেখ। মহন্তৰ অপবাধে সগৰপুত্ৰসকল কণেকতে ভগ্ন হৈল। আক জানি মহন্তৰ অপবাধ নাচৰি নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : বিলোক্য নাশং সগৰাশ্বজানান্ কণেন সাক্ষাৎ কপিলাপবাধতঃ ।

অতো বিহায় সতোহপবাধং ভজন্ত কৃষ্ণং পৰয়ান্ত ভক্ত্য ॥

নৱম অধ্যায়

অংগুমন্ত, ভগীৰথ, সৌদাসৰ চৰিত্ৰ

কথা : নৱম অধ্যায়ে অংগুমন্ত, ভগীৰথৰ সৌদাসৰো চৰিত্ৰ কহিবা। শুকে কহন্ত : অংগুমন্তো দিলীপ পুত্ৰক ৰাজ্য দিলা। গজা নমাইবাব অৰ্থে অনেক কাল তপ কৰিলা। তথাপি তাক নমাইবাক নপাবি, তথায় মৰিলা। তেনে দিলীপো ভগীৰথ পুত্ৰক ৰাজ্য দিয়া, তপস্তা কৰিতে মৰিলা। পাছে ভগীৰথে তপস্তাত গজাক তুষ্ট কৰাইলা। গজায়ে বৰ লোট বুলি দেখা

দিল। ভগ্নীৰথো পুৰুষ উদ্ধাৰিতে বুলিলা। গঙ্গা বোলন্ত : মঞ্চি পৃথিবীত পৰিলে বেগ কুনে ধৰিব। বেগ নধৰিলে পৃথিবী ভেদি পাতাল পৰিবো। আৰো লোকে মোত স্নানি পাপ এড়াইব। মঞ্চি পাপ কাত এড়াইম ডাক কহ। ভগ্নীৰথো বোলন্ত : বিহুভন্ত সাধুসৱে তুমাৰ পাপ হৰিবন্ত। যাতো তাৰা পাপহৰ, হৃদয়ত হৰি প্ৰকটে থাকন্ত। তুমাৰ বেগক মহেশে ধৰিবন্ত। যাতো জগতৰ আত্মা। গঙ্গাক আনি পূৰ্ব পুৰুষক তাৰিলা। দেহ ভয়য়ো যি জলৰ পৰশে সগৰপুত্ৰসৱ স্বৰ্গে গৈলা। ভাস্ত যি প্ৰজ্ঞায় স্নান কৰে, তাৰ কথা কি কহিবো। যাতো বিহু-পাদোদক বুলি স্নান কৰিলে সংসাৰ দূৰ হয়। (শ্লোক ১—১৫)

ভগ্নীৰথৰ বংশত সৌদাস ৰাজা গুৰুশাপে ৰাক্ষস হৈলা। আপুনাৰ কৰ্মবশে পুত্ৰ নহৈল। ৰাজা পুছন্ত : হে গুৰু ! কি নিমিত্তে বশিষ্ঠে সৌদাসক শাপিলা। আক মোত কহ। গুৰু কহন্ত : সৌদাস ৰাজা যুগয়া কৰিতে এক ৰাক্ষস বধি আউৰ গোট এড়িলা। সিয়ো তাৰ প্ৰতিকাৰ কৰো বুলি সুপকাৰ ৰূপ ধৰি ৰাজাৰ গৃহত পশিল। একদিনা বশিষ্ঠক ভোজন কৰাইতে সেই ৰাক্ষসে আনি মনুষ্যৰ মাংস দিলা। তাক দেখি বশিষ্ঠে ৰাক্ষস হো বুলি ৰাজাক শাপিলা। পাছে ৰাজাৰ দোষ নাই জানি, বাহু বৎসৰক লাগি সীমা দিলা। ৰাজায়ে অনাদোষে শাপ পায়, গুৰুকো শাপিবাক লাগি জল তুলি লৈলা। তাক দেখি পত্নী মদয়ন্তী নিবাৰিলা। পাছে ৰাক্ষস হয় বনবাসী ব্ৰাহ্মণ-ব্ৰাহ্মণীক মৈথুন সময়ে দেখি কুধাতুৰ হয় ব্ৰাহ্মণক ধৰিলা। ব্ৰাহ্মণী অনেক কাৰ্পণ্য কৰি স্বামীদান খুজিলা। তথাপি শাপে মোহিত হয় ব্ৰাহ্মণক খাইলা। তাক দেখি ব্ৰাহ্মণী তোৰো মৈথুনত প্ৰাণ যাউক বুলি শাপ দিলা। অস্থিৰ লগতে অস্থগমন কৰি পতিলোক পাইলা। (শ্লোক ১৬—৩৭)

ৰাজায়ে দ্বাদশ বৎসৰ অন্তৰে শাপ এড়াই মৈথুনত উদ্ধত হৈলা। ব্ৰাহ্মণীৰ শাপ জানি মহিৰী নিবাৰিলা। তাৰে পৰা দ্বীস্থ বকিত হৈলা। পাছে ৰাজাৰ বাক্যে মদয়ন্তীত বশিষ্ঠে গৰ্ভাধান কৰিলা। সিয়ো গৰ্ভ সাত বৎসৰ হুপুজিবাব দেখি শিলায়ে প্ৰহাৰিলা। এতেকে সি অশ্বক নামে জাত হৈলা। তান পুত্ৰ অলৰ্ক হৈলা। তান বংশত খট্টাক নাম ৰাজা হৈলা। যাক দেৱগণে প্ৰাৰ্থি স্বৰ্গে নিলা। তেওঁ তথায়ে অনেক দৈত্য বধিলা। পাছে দেৱগণে ভূষ্ট হয় বৰ যাচিলা। ৰাজা বোলন্ত : প্ৰথমে জাহ্নু কহ।

দেখে কহিল। হুই দণ্ড যাত্র আছে। তাক জানি আন বব নলৈয়া দেহদত্ত
বিমানে ভাবতভূমিক আসি আপোনাৰ পূৰ্ব বৃত্তান্ত শ্রমবি হবিত একাধ
চিন্ত দিয়া পৰম গতি পাইলা। (শ্লোক ৩৮—৫০)

শ্রীভাগৱতকথায়ঃ নরমন্ধে নরমোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ, দেখ। খট্টাক বাজা স্বৰ্গ এড়ি ভাবতভূমিক আসি হৰিক
চিন্তি, হুই দণ্ডতে পৰম গতি পাইলা। আক জানি মনুষ্য শৰীৰ বিফল
নকৰি, সমবে হৰিক ভজিয়া জয় বাম বোল।

শ্লোক : লক্ষ্য ভাবতভূমিকে শ্রুত্যা নববিগ্রহঃ ।

ভজ যত্নে গোৱিন্দং দৃষ্ট্বা খট্টাক সদগতিম্ ॥

দশম অধ্যায়

খট্টাকৰ বংশত বাম-চৰিত্ৰকথন

কথা : দশম অধ্যায়ে খট্টাকৰ বংশত বামৰ চৰিত্ৰ কহিবা। শুকে
কহন্তু : খট্টাকৰ বংশ দীৰ্ঘবাহু, তান পুত্ৰ বহুতো অজ হৈলা। অজৰ পুত্ৰ
দশবধ, যাত দেৱৰ প্ৰাৰ্থনাত চতুৰ্মুখিত্তিয়ে ভগৱন্ত জাত হৈলা—বাম-লক্ষণ-ভবত-
শক্ৰম। শ্রীবামচন্দ্ৰ চৰিত্ৰ অবিসৰে বাহুল্য মতে কহিছা। যত্ৰ সংক্ষেপে
কহো সাৱধানে শুনা। গুণৱন্ত, বলৱন্ত, ভগৱন্ত জানি বিশ্বামিত্ৰে দশবধত
খুজি শ্রীবামক নিলা। পথত তাৰকা বধিলা। অহল্যাকো ভাবিলা।
কবিৰ যজ্ঞত মাৰীচ, শূৰাহ আদি অনেক বান্ধস বধিলা। জনেকবো গৃহত
মহেশ্বৰ ধনু ভাজি, বাজাগণ জিনি, সীতা বিহাইলা। আসিতে পথত
পত্নী বামক জিনি পৰম উৎসৱে নগৰ পশিলা। পিতৃৰ সত্যক পালি, কৈকেয়ীৰ

বাক্যে বাজ্য এড়ি বনক গৈলা। কামে ববিবে আসি, সীতাক খাইবে
মূৰ্শমখীক বিকপ কৰিলা। খব, দূষণ, ত্ৰিশিবা সমে চৈধ্য হাজাৰ বাক্স
বধিলা। সূৰ্ণৰ মৃগকপ মাৰীচ বধিতে, বারণে সীতা হৰিলা। স্ত্রী সঙ্গীৰ
হুংথ দেখাই অনেক বিলাপ কৰিলা। জটায়ুক দাহ কৰি কবন্ধ
বধিলা। সূত্ৰীসমে সখিহ কৰি, বালীক নিপাতিলা। সীতাক খুজিতে
হুংমন্তে লঙ্কা দহিলা। সীতাৰ বার্তা পায়, সাগৰতীৰ গৈয়া, পহু নপাই,
অন্ন কোপতে সাগৰ মহাভয় হয় পহু দিলা। (শ্লোক ১—১৫)

তথাপি শিলায়ে সেতু বান্ধি সসৈন্তে পাৰ হৈয়া লঙ্কা বেঢ়িলা। তাক
দেখি বারণে বব বব বীৰ আদেশিলা। তাক সূত্ৰীৰ, অঙ্গদ, জাহবন্ত, হনুমন্ত
আদিয়ে বধিলা। পাছে কুম্ভকৰ্ণক জগাইল, তাক ত্ৰীবামে বধিলা। লক্ষ্মণে
ইন্দ্রজিতক বধিলা। পাছে বারণে পুষ্পক যানে খেদি আসিল। বামে ইন্দ্র
বধত চড়ি, বচনে আক্ষেপ কৰি শব হানি দশোশিৰ ছেদিলা। বাক্সৰ স্ত্রী-
সৱো বিলাপ কৰিলা। বিভীষণকে বাজ্য দিয়া, সীতাকে অগ্নিপৰীক্ষা
দিয়া, পুষ্পক যানত চৰি, অযোধ্যাক আসিলা। ভৰতে শুনি দণ্ডে-ছত্ৰে
আগবাঢ়ি আসিলা। পাছে পৰম মঙ্গলে গৃহত প্ৰবেশি বাজ্য হৈলা।
ভাতৃসৱ সমে পৰম আনন্দে পিতৃবৎ প্ৰজ্ঞা পালিলা। প্ৰজাসৱো তাহাকে
পিতৃ মানিলা। ত্ৰেতাযুগত সত্যৰ ব্যৱস্থা হৈল। সকল লোকে মহামুখে
বঞ্চিলা। কাহাবো কিঞ্চিতো হুংথ নাছিল। (শ্লোক ১৬—৫৫)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং নৱমস্কন্ধে দশমোঃখ্যায়ঃ ।

হে সাধুসৱ ! যি ভগৱন্তে বাক্স বধাৰ্থে স্ত্ৰীসঙ্গীৰ মুখ-হুংথ দেখাইবাব
প্ৰতি ত্ৰীবাম কপ হৈলা, হেনয় কুম্ভক শৰণাপন্ন হৈলো। হেন জানি তোবা
ডাকি জয় বাম বোল।

শ্লোক : ধো যক্ষ-বক্ষক্ৰিয়ত্বং পৃথিৱ্যাং দধাব বামাকৃতিমপ্ৰমেয়ম্ ।

স্ত্ৰীসজিনাক্ষাপি মুখং বিবান প্ৰদৰ্শয়ন্তং সত্যতং প্ৰপত্তে ॥

একাদশ অধ্যায়

বামৰ যজ্ঞ-চৰিত্ৰ কথন

কথা : একাদশ অধ্যায়ে বামৰ যজ্ঞাদি চৰিত্ৰ কহিবা। শুকে কহন্তু : পাছে বাম ৰাজ্য যজ্ঞ কৰি, ঋত্বিজসৱক সকল ৰাজ্য দিয়া, বজ্জ-অলঙ্কাৰ সমে সভায়ে বহিলা। ব্ৰাহ্মণসৱো তান কৃপা শুনি, তুষ্ট হয় তাহান্তে অৰ্পি, জ্ঞতি-নতি কৰিলা। পাছে গৃঢ়ৰূপে লোকে জিহ্বাসা কৰিতে, লোকৰ দুৰ্ব্বাদ শুনি, গৰ্ভৱতী সীতাক বনতে এড়িলা। সীতায়ো বান্ধীকি আশ্ৰম পাইলা। তথায় লৱ-কুশ নাম দুই পুত্ৰ জাত হৈল। লক্ষ্মণৰ অঙ্গদ-চিত্ৰকেতু নাম দুই পুত্ৰ। ভৰতৰ তক্ষক-পুত্ৰ। শত্ৰুঘ্নৰ শুবাহু-জ্ঞতদেৱ। বাম আজ্ঞায়ে ভৰতে দিগ্বিজয়ত গন্ধৰ্ব্ব কোটি বধি, ধন-মান আনি ৰাজ্যত যোগাইলা। শত্ৰুঘ্নে মধুবনতে লৱণ বান্ধস বধি, মথুৰা নাম নগৰ পাতিলা। পাছে সীতা স্বামীত অপমানে পাভাল প্ৰবেশিলা। বামেয়ো অনেক শোক কৰিলা। ৰাতো দ্বী-পুত্ৰৰ প্ৰসঙ্গে ঈশ্বৰসৱো সুখ নাই। আনৰ কুন কথা। পাছে অৰুণ ব্ৰহ্মচৰ্য্য ধৰি, তেহু হাজাৰ বৎসৰ অগ্নিহোত্ৰ কৰিলা। প্ৰজাসৱন্তো ধৰ্ম্ম-জ্ঞান কহিলা। তৈসানি শ্ৰীৰামক দৰ্শন, স্পৰ্শন, সেৱন কৰিলে অৰোধ্যা-বাসীকে বৈকুণ্ঠে নিলা। ইদানিক সেই কথা যি প্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, সিয়ো সেই গতি পালে। (শ্লোক ১—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায় নৱমস্কন্ধে একাদশোধ্যায়ঃ।

হে সাধুসৱ, দেখ ত্ৰীৰামৰ কৃপালু গুণ, যাভো নগবাসীকো বৈকুণ্ঠক
নিলা । আক জানি সদায় তান পাদ-পদ্ম ভজি, জয় বাম বোলা ।

শ্লোক : অযোধ্যাবাসিনো যেন নীতা লোকমলৌকিকং ।

তমহং বামমমলং বন্দে সৎ ককর্ণাৰ্ণৱম্ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

বামৰ বংশ কথন

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে বামৰ বংশ কহিবা । শুকে কহন্তু : বাম-পুত্ৰ
কুশ হস্তে অধিতি নাম পুত্ৰ হৈলা । অধিতিতো নিষেধ জাত হৈলা ।
এমনে আঠ পুৰুষ অন্তৰে আদিত্যৰ বংশে ব্ৰজনাভ হৈলা । তাৰ পৰিনাতি
হিৰণ্যনাভ যোগাচাৰ্য্য হৈলা । যাত হস্তে যাজ্ঞবল্ক্য যোগ অভ্যাসিলা ।
হিৰণ্যনাভৰো পাণ্ড পুৰুষ অন্তৰে মক হৈলা । যি যোগসিদ্ধ হয়, ইদানিকো
কলাপ গ্ৰামত আছা । কলিৰ অন্তত সূৰ্য্যবংশ নষ্ট হৈলে, পুণ্ড্ৰ বংশ
প্ৰবৰ্ত্তাইবা । মক হস্তেয়ো আঠ পুৰুষ অনন্তৰে বৃহদল হৈলা । যাক ভাবত-
যুদ্ধত অভিমত্ৰ্য্যই বধিলা । তাস্ত পাছেহো কলিযুগত সাতাইশ পুৰুষ নামিব ।
পাছে শ্ৰমিজক পায়্য সূৰ্য্যবংশ নষ্ট হৈব । (শ্লোক ১—১৬)

ত্ৰিভাগৱতকথায়ঃ নৱমস্কন্ধে দ্বাদশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । সূৰ্য্যবংশী বৰ বৰ ৰাজ্যসৱো নষ্ট হৈল । এতেকে
দেহক বিনশী জানি সত্বে হৰিচৰণক ভজা । নিবন্তৰে ডাকি হৰি বোল
হৰি ।

শ্লোক : ৰাজ্যং সূৰ্য্যাপ্ৰসূতানাং নাশমালোক্য সত্বেব ।

শৰীৰমন্তবৎ জ্ঞাত্বা যত্নতঃ প্ৰভঞ্জেদ্বৰিম্ ॥

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়

নিমিবংশ কথন

কথা : ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ে নিমিৰ বংশ কহিবা। শুকে কহন্তু : ইক্ষ্বাকু-পুত্ৰ নিমি ৰাজ্য যন্ত আৰম্ভি বশিষ্ঠক পুৰোহিত বৰিলা। বশিষ্ঠে বোলন্তু : মোক ইন্দ্ৰে যন্ত কৰাইবাৰ পুছিলন্তু। যাৱে তাক কৰাই আসো, তাৱে অপেক্ষা কৰিবা। এহি শুনি নিমি মৌনে বহিলা। বশিষ্ঠে ইন্দ্ৰে যন্ত কৰাইলা। নিমিয়ো দেহৰ চঞ্চল জানি, আন ব্ৰাহ্মণ বৰি যন্ত আৰম্ভিলা। বশিষ্ঠে আসি নিমিৰ কাৰ্য্য দেখি, তোৰ দেহ পড়োক বুলি শাপ দিলা। নিমিয়ো বুলিলা তোমাবো দেহ পড়োক। যাতো লোভত থাকি ধৰ্ম্ম নজানিলা। এহি বুলি যোগবলে দেহ এড়িলা। বশিষ্ঠে গৈয়া উৰ্ব্বলীৰ নিমিতে মিত্ৰাবৰ্ণ হন্তে জাত হৈলা। ব্ৰাহ্মণসৰে নিমিৰ দেহক শূগন্ধি তৈলত থৈয়া, যন্ত সাজ কৰি নিমি জীৱন্তোক বুলি দেৱক প্ৰাৰ্থিলা। নিমি বোলন্তু : যাৰ বিয়োগ ভয়ে মুনিসৱে হৰিৰ চৰণ ভজন্তু, ই হেন দুঃখ-শোক ভয়াত্ম দেহ মোৰ নাহোক। দেৱসৱো বোলন্তু : তুমি অদেহে লোকৰ নিমিৰ প্ৰবৰ্ত্তাই লোচনত থাকা। পাছে ব্ৰাহ্মণসৱে অৰাজক ভয়ে, তান দেহ মথিলা। তাত জনক নাম কুমাৰ জাত হৈলা। যাৰ বিদেহ মিথিল হুয়ো নাম বুলি। (শ্লোক ১—১৩)

তানন্দ্য আঠাৰ পুৰ অৱন্তৰে শিবকাজ হৈলা। যাৰ বজাৰ্থে হাল

বাহিতে সৌৰলব অগ্ৰত সীতা হৈলা । তানো পৰা একত্ৰিশ পুৰুষ নামিল ।
এমনে আৰা পঞ্চাশ বাজা গৃহতে থাকি মহন্তৰ প্ৰসাদে হৰি-সেৱা কৰি
মুক্ত হৈল । (শ্লোক ১৪—২৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ নৱমস্কন্ধে ত্ৰয়োদশোঃধ্যায়ঃ ।

হে নব-নাৰীসৱ, দেখ । জনকৰ গোষ্ঠী গৃহত থাকি মহন্তৰ প্ৰসাদে হৰি-
ভক্তি কৰি পৰম গতি পাইলা । আৰু জ্ঞানি গৃহতে থাকিয়ো মহন্তৰ উপদেশে
হৰিভক্তি কৰি জয় বাম বোলা ॥

শ্লোক : জনকানাং গৃহে যস্মাৎ সাধুসঙ্গপ্ৰসাদতঃ ।

হৰিভক্ত্যাভবম্মোকঃ তস্মাস্তৎ কাৰ্য্যমাদৰাৎ ॥

চতুৰ্দ্দশ অধ্যায়

চন্দ্ৰবংশ কথন

কথা : এমনে তেহু অধ্যায়ে সূৰ্য্যবংশ কহিলো । আৰে চন্দ্ৰবংশ
শুনা । প্ৰথমে নাৰায়ণৰ নাভিপদ্ম হস্তে ব্ৰহ্মা জাত হৈলা । ব্ৰহ্মাৰে
পুত্ৰ অতি হৈলা । তাহান আনন্দ-জোতকত চন্দ্ৰ উপজিল । যাক ব্ৰহ্মা
বৃক্ষ, নক্ষত্ৰ, ব্ৰাহ্মণৰ ৰাজ্য পাতিলা । তেঞি তিনি লোকক তিনি ৰাজ্যয়
কৰিলা । এতেকে গৰ্বত থাকি, বৃহস্পতিৰ ভাৰ্যা ভাৰাক হৰি নিলা ।
বৃহস্পতি আসি বাৰম্বাৰ প্ৰাৰ্থিলা । তথাপি গৰ্ব নৈদিলা । এতেকে
তান নিমিত্তে দেৱাস্থৰ যুদ্ধ হৈলা । শুক্রে বৃহস্পতিক ধৰী ; অশ্বৰ সৈ
চন্দ্ৰৰ ভিত্তি হৈলা । ইক্সো দেৱগণ সৈ তান লগ লৈলা । এতেকে
দেৱাস্থৰ বিনাশ যুদ্ধ হৈলা । পাছে সোতৰ কৰিমে ব্ৰহ্মা চন্দ্ৰক ভাৰি

বৃহস্পতিক ডাবাক দিলা। তার গর্ভরতী দেখি বৃহস্পতি বোজন্ত : তবে
দুর্বন্ধে, পবন সন্তান গর্ভ লববে এড়। এহি শুনি ডাবা গর্ভ এবিলা। ডাব
দিব্য কুমার দেখি, চক্রে বৃহস্পতি ছুরো বাহা কবিলা। দুইবো বন দন্দ
দেখি অবিসরে কাব সন্তান বুলি ডাবাত পুছিল। ডেঙ্কু লজ্জায় নকহিবাক
দেখি কুমারে অনেক ভংগিলা। পাছে ব্রহ্মা আসি বহুত স্থানত অনেক
প্রবোধে পুছিল। তেরে চক্ৰব সন্তান বুলি কহিলা। এতেকে চক্রে কুমারক
নিলা। এতেকে তাহান সুখি দেখি, ব্রহ্মা বৃহ নাম থৈলা।

(শ্লোক ১—১৪)

বৃহ হস্তে ইলাত পুরোবরা হৈলা। তান কপ-গুণ পবাক্রম শুনি উর্বশী
কামাতুব হৈয়া, সমীপক আসিলা। যাতে মিত্রাবরণ শাপে মহুয় লোকক
পাইবা। বাজায়ো উর্বশীক দেখি পবন আনন্দে মধুর বচনে আশাসিলা।
উর্বশীয়ো অনেক প্রিয় বুলি নিবন্ধ কবন্ত। মোব এই মেব পুত্র দুইকো বন্ধা
কবিবা। মোক হুত ভক্ষ্য দিবা। তুমাকো মৈথুন বিনে যেন নয়ে
নেদেখিবো। তেরে তুমাক নেড়িম। বাজায়ো আক অঙ্গীকার কবি অনেক
প্রশংসি দিব্য স্থানত বসি দিব্য উপবনত বিহার কবিলা। পাছে ইন্দ্রে
উর্বশীক শ্রমবি গন্ধর্বক আনিবে পাঙ্কিলা। গন্ধর্বো দোভাগ বাতি যায়
দুই মেব হবি নিল। তাব আটাস শুনি উর্বশী বাজাক অনেক নিন্দিলা।
বাজায়ো বাক্য-প্রহাবে ক্রোধ হয়, খড়া ধবি খেদি গৈলা। (শ্লোক ১৫—৩০)

গন্ধর্বো দশোদিশ প্রদয় কবি মেব এবি পলাইল। এতেকে মেব
জানিতে বাজাক নয় দেখি নিবন্ধ ফল জানি উর্বশীয়ো গৈলা। বাজায়ো
শ্রীক হেদেখি মিলন হৈয়া, কান্দিতে পৃথিবী ভ্রমিলা। পাছে কুব্জের
পক্ষ পক্ষীকমে উর্বশীক দেখি কর্ণ্য বুলিলা। বাজায়ো তার গর্ভরতী জানি
গৃহত আনিলা। পাছে বৎসর অন্তরে উর্বশীক পায়, মহা আনন্দে আনুহিলা।
তেখনে ডাব খেদ দেখি গন্ধর্বকো জড়ি কবিবে বুলিলা। বাজাব জড়িত
গন্ধর্বকরে তুটু-হুতা অগ্নিহানী দিলা। বাজা নজানি ডাবকে উর্বশী রাগি বনত
কুবিলা। পাছে অগ্নিহানী আনি বনতে থৈয়া গৃহক স্মাসিলা। ডাবে
ভিত্তিতে ত্রেতাযুগ হৈল। জনতো তিনি বেদ প্রকাশ পাবিল। পাছে
অগ্নিহানী লৈয়া সমিধ মূলত অশ্ব দেখি দুই কার্য কবি অগ্নি মণ্ডিলা। সেই
অগ্নিগত নক্ষত্র কবি, উর্বশী কলাক পাইবা। এতেকে জানিবা পুরোবরার কথা

মেঘ কৰ্ম-কাণ্ড প্ৰৱৰ্ত্তিত। যাতে পূৰ্বত একদেৱ নাৰায়ণ, একে জাতি হংস
মাত্ৰ ব্ৰাহ্মণ, একে ধৰ্ম নাম মাত্ৰ আছিল। (শ্লোক ৩১—৪২) :

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ নৱমস্কন্ধে চতুৰ্দশোহধ্যায়ঃ।

হে সাধুসহ, দেখ। কামাতুৰৰ কণ্ঠেৰে হৃৎক। আৰু জানি কদাচিতো
কামবশ নহৈয়া সদায় কৃষ্ণ-পাদপদ্মজ ভজ। ডাকি জয় বাম বোলা।

শ্লোক : কামাতুৰমনস্তাপমালোক্য অস্ত বৃত্ততঃ।

তদ্বিতায় সদা বিষ্ণোঃ পাদপদ্মাত্মজং ভজ্যে ॥

পঞ্চদশ অধ্যায়

এলপুত্ৰ বংশত পৰশুৰামৰ কাৰ্ত্তবীৰ্য্য বধ

কথা : পঞ্চদশ অধ্যায়ে এল পুত্ৰ বংশত পৰশুৰামে কাৰ্ত্তবীৰ্য্য বধিবা।
তাকে কহন্ত : এল ৰাজ্যৰ উৰ্ব্বৰীত হস্তে ছয় পুত্ৰ হৈল। আয়ু, ঞ্জতায়ু,
সত্যায়ু, বয়, বিজয়, জয়। বিজয়ৰ পৌত্ৰ কাঞ্চন। কাঞ্চন হস্তে হোত্ৰক
হৈলা। হোত্ৰক হস্তে জাহ্নু। তেঞু ভক্তি যোগবলে গন্ধাক গধুৰ কবি
পান কৰিলা। তান পুত্ৰ পুক, পুকৰ পুত্ৰ বলাক। তেঞু হস্তে অজক
হৈলা। অজকতো কুশ, কুশৰো পুত্ৰ কুশায়ু, তান পুত্ৰ গাধি। মাৰ সত্যবতী
কন্তাক ঋষিকে খুজিলা। গাধিৰো অসদৃশ বৰ দেখি বুজিলা। শ্ৰামকৰ্ণ,
শুক্লবৰ্ণ যদি ঘোড়া সহস্ৰেক দিবাৰ পাৰা, তেৱেঁসে আৰাৰ কন্তা পাৰা।
ঋষিৰো ৰাজ্যৰ মত বুজি, বৰুণত খুজি ঘোড়া সহস্ৰেক আনি কন্তা বিহাইল।
পাছে মাতৃ হহিত্ব ছয়ো পুত্ৰাৰ্থে প্ৰাৰ্থিলা। ঋষিৰো ব্ৰাহ্মণ কত্ৰিয় মন্ত্ৰে হুই চক
পৰমায় পাক কৰি জানিবে গৈলা। সেই বেলা মাতৃয়ে খুজিলে, সত্যবতী

আপুনা চক দিলা। মাড়ৰ চক আপুনি খাইলা। তাক জানি ঋষি পত্নীক
বুলিলা। তেঁওৰ পুত্ৰ ঘোৰ হইবেক। ভাতৃ ভাল ব্ৰাহ্মণ হৈবেক।
সত্যবতী প্ৰাৰ্থিলা এমন হোক। তেঁওৰে বুলিলা পুত্ৰ ভাল হৈবেক, নাড়ি
ঘোৰ হৈবেক। এতেকে জমদগ্নি পুত্ৰ হৈলা। সত্যবতীয়ো কোষিক নাম
নদী হৈল। জমদগ্নিৰো বেণুকা নাম ভাৰ্য্যাত চাৰিপুত্ৰ হৈল। কনিষ্ঠ
পৰশুৰাম হৈল। যাক বান্ধদেৱৰ অংশ বুলি। তেঁওঁ এৰিষ্যাব প্ৰলম্ব
কৰি পৃথিৱী নিষ্কেন্দ্ৰী কৰিলা। (শ্লোক ১—১৫)

পৰীক্ষিতে পুহন্তু : হে গুৰু, ক্ষত্ৰিয়সকলে পৰশুৰামৰ কি অপবাদ
কৰিলা। যাত হস্তে সকল বংশ নষ্ট হৈল ? গুৰু কহন্তু : হৈহে বংশৰ
অৰ্জুন ৰাজ্য দস্তায়েক আবাদি, সহস্ৰ বাহুবলে মহাবল পৰাক্ৰম সম্পত্তিক
পায়া, সাতো দ্বীপৰ ৰাজ্য হৈলা। একদিনা স্ত্ৰীগণসমে কলকৌড়া কৰিতে,
কোতুকে নৰ্মদা নদীক বাহুয়ে বান্ধিলা। সেইবেলা বাৰণ দিয়ি জয় কৰিতে
উলটা নদীৰ জলে দেৱপুজাৰ স্থান ডুবাইবাৰ দেখি ক্ৰোধবলে খেদি গৈলা।
অৰ্জুনো তাক লীলায়ে ধৰি বন্দী কৰি থৈয়া পাছেহে মেলিলা। এতেকে
তাৰ মহাগৰ্ব হৈল। (শ্লোক ১৬—২২)

আৰো একদিনা যুগয়া কৰিতে জমদগ্নিৰ আশ্ৰম গৈল। ঋষিয়ে
কামধেনুৰ প্ৰসাদে সৈন্তে ৰাজ্যক ভোক্ষ্য-ভোজ্য দিলা। ৰাজ্যো আপুনাত
কৰি ঋষিৰ বড় সম্পত্তি দেখি বন্তু নলৈয়া কামধেনু কাটি নিল। পাছে
পৰশুৰামে ই কথা শুনি মহাক্ৰোধ কৰি ধনু-শৰ, পৰশু ধৰি অৰ্জুনক খেদি
গৈলা। অৰ্জুনো ৰামক দেখি অনেক সেনা নিয়োজিলা। তাৰে পৰা ৰামে
একলায়ে সহবিলা। পাছে অৰ্জুনে খেদি আসি পঞ্চশত ধনু টানি পঞ্চশত
শৰ হানিল। তাক ৰামে একে ধনুয়ে কাটিলা। পুহু বৃক্ষ-পৰ্বত ধৰি খেদি
আসিলা। ৰামে পৰশু হানি বাহুসৰ কাটি শিৰ হেদি পেলাইলা। তাক
দেখি তাৰ অব্যত পুত্ৰে ভয়তে পলাইলা। ৰামো কামধেনুক আনি পিতৃক
দিলা। আপুনাবো পৰাক্ৰম কহিলা। তাক শুনি জমদগ্নি যোশন্তু : হে
ৰাম, তুমি বৰ ক্ষত্ৰায় কৰিলি, যাতো ৰাজ্যক বহিলি। ব্ৰহ্মৰথতো কৰি
ৰাজ্যবধে বৰ। আমি ব্ৰাহ্মণ, কমাৱন্ত ইঞু। কমাৱন্ত পুৰুষত ভগৱন্ত
হুই হন্ত। তাক তুমি কেনে নকৰিলি। তথাপি তীৰ্থসেৱা কৰি পাণ
দূৰ কৰা। (শ্লোক ২৩—৪১)

শ্রীভাগবতকথায় নরমন্ধে পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদসর, দেখ। অৰ্জুন বাজা ঐশ্বর্য-গৰ্বত ব্রাহ্মণৰ গৰু আনি
সংশে নষ্ট হৈল। আৰু জানি ধন-জন গৰ্ব এৰি, ক্ষমাশীল হয়৷ হৰিসেন৷
কৰি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অৰ্জুনো মোহিতো যস্মাদ্ বীৰ্যৈশ্বৰ্য্যমদাৎ ক্রতং ।

অভো বিহায় তমন্তঃ ক্ষমী বিষ্ণুপদং ভজ্যে ॥

ষোড়শ অধ্যায়

বামৰ বীৰ্য্য, বিশ্বামিত্ৰৰ বংশকথন

কথা : ষোড়শ অধ্যায়ে বামৰ বীৰ্য্য, বিশ্বামিত্ৰৰ বংশ কহিবা। শুক
কহন্ত : পাছে বামে পিতৃৰ শিক্ষায়ে বৎসবেক ভীৰ্ব কৰি গৃহক আসিলা।
একদিনা বেণুকা গৰাক জল আনিবাক যায়া, অশ্বৰা সমে চিত্ৰবৰ্ণ গন্ধৰ্বক
দেখি কিকিভেক প্ৰহাৰ চায়াছিল। পাছে বিলম্ব দেখি অৰি শাপ-জল
আনি দিল। অৰিয়ে পত্নীৰ মন ব্যভিচাৰ জানি, ক্ৰোধে পুত্ৰসক বৃদ্ধিলা।
ই-পাপিষ্টক সৰবে কাটা। তথা তাক নকৰিলা। পাছে বামক বৃদ্ধিলা।
ভেঞ্ পিতৃৰ বাক্য মনি, মাতৃসমে তিনিয়ো ভাতৃক কাটিলা। বাহো
পিতৃৰ অহিনা জানা। অৰিয়ে ভুট হয় বৰ যাচিলা। বামো বোজন্ত : যদি
অৰ দিবা, তেৰে তাৰা জীয়েক। বধিবাৰ কথাও নজানোক। এতেকে
অৰিৰ দৰে তাৰা নিজৰ জাগি হেন উঠি বসিল। পাছে অৰ্জুনৰ পুত্ৰসক
পিতৃবধ সুমৰি, প্ৰতিকাৰ কৰো বুলি, বাম বনক গৈলো হিং পায়, অমলিক

কাটি শিব লৈয়া গৈল। বেণুকা স্বামীবধে মহা হুংখিত হয়, উচ্চ কবি কান্দিলা। তাক বামে দূৰৰ পৰা শুনি, সত্বে আসি পিতৃবধ দেখি, অনেক বিলাপ কৰিলা। পিতৃৰ দেহক ভাতৃসৱক বন্ধা দিয়া, একেৰেৰে মাহিমন্তী-পুৰীক বায়া শত্ৰুসৱ বহিলা। তাৰাৰ শিবে পৰ্বত বান্ধিলা। শোণিতৈয়ো নদী কৰিলা। পিতৃৰ শিব আনি দেহত যোড়া দিয়া, পূৰ্বৱৰ্ত্তে জীয়াইলা। পিতৃবধ হেতুয়ে একৈশবাৰ পৃথিবী প্ৰদক্ষিণ কৰি, ক্ষত্ৰিয়সৱ আনি কুকৰ্কেত্ৰত কাটি শোণিতৰ ন-টা হুদ কৰিলা। (শ্লোক ১—১৯)

এমনে সকল ক্ষত্ৰিয় বধি পৃথিবীৰ ভাব সংহৰি, যন্তু কৰি হৰিক যজ্জিলা। পৃথিবীকো ব্ৰাহ্মণক দিয়া, ক্ৰোধ এৰি মাহেন্দ্ৰগিৰিত বহিলা। জমদগ্নিয়ে বামৰ প্ৰসাদে সপ্ত ঋষিৰ মध्ये এক ঋষি হৈলা। প্ৰসঙ্গত বামৰ চৰিত্ৰ কহি, গাধিৰ বংশ কহন্ত। গাধিৰ পুত্ৰ বিশ্বামিত্ৰ তপোবনে ক্ষত্ৰিয় গুচি ব্ৰাহ্মণ হৈল। যাৰ একাধিকশত পুত্ৰ হৈল। আৰো হৰিশ্চন্দ্ৰৰ বদ্ৰত দেৱক প্ৰাৰ্থি গুনঃশেফক আনি পুত্ৰসৱকো বোলন্ত : হে পুত্ৰসৱ, তোৰা আক জ্যেষ্ঠ কৰি মানা। তাক বৰ পঞ্চাশ জনে ভাল নমানিল। স্নেহ হৌক বুলি ঋষিয়ে শাপ দিলা। মধুচ্ছন্দ আদি পঞ্চাশ পুত্ৰে বোলন্ত, তুমি পিতৃ যি বোলা আমি তাকে কৰিম। এতেকে পণ্ডিত গুনঃশেফক জ্যেষ্ঠ ভাই মানি প্ৰণাম কৰিলা। বিশ্বামিত্ৰে বুলিলা, তোৰাসৱ পুত্ৰৱন্ত হৱা। যাঁতো মোৰি বাক্য মানিলা। (শ্লোক ২০—৩৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ নৱমস্কন্ধে বোড়শোহধ্যায়ঃ।

হে লোকসৱ, দেখ। গুৰু-পিতৃৰ বাক্য নমানিলে অনৰ্থ হয়। আঁক জানি গুৰুবাক্য পালি, হৰিশ্চন্দ্ৰ কৰি জয় বাম বোলা।

শ্লোক : গুৰুবাগ্ হেলনাদশ্বাদিশ্বামিত্ৰস্বভাৱতঃ।

স্নেহমগমংস্তস্মাৎ কাৰ্য্যম্ ত্যজ্যতাং বৃধৈঃ ॥

সপ্তদশ অধ্যায়

আয়ুৰ বংশকথন

কথা : সপ্তদশ অধ্যায়ে আয়ুৰ বংশ কহিবা । শুকে কহন্তু : ঐলপুত্র
আয়ুৰ পঞ্চপুত্র হৈলা । নহুষ, ক্ষত্ৰবৃদ্ধ, বজ্জী, বস্তু, অনেনা । ক্ষত্ৰবৃদ্ধৰ বংশত
ধৰ্ম্মস্তুৰি জ্ঞাত হৈয়া আয়ুৰ্বেদ প্রবর্তাইলা । যাক বাসুদেৱৰ অংশ বুলি ।
তান বংশত অলৰ্ক ৰাজ্য হৈয়া, যাঠি হাজাৰ যাঠি সন্তসৰ ৰাজ্য কৰিলা ।
বজ্জীৰ পাঞ্চশত পুত্র হৈলা । যাক দেৱে দৈত্য বধিবাক প্রার্থিলা । তেঞু
দৈত্য বধি ইন্দ্রক ত্ৰৈলোক্য দিলা । ইন্দ্রো পুহু তাক দিয়া প্রত্নাদিক
শঙ্কায়ৈ স্বৰ্গৰাজ্য সমৰ্পিয়া তাহান্তে দেহ অৰ্পিলা । পাছে বজ্জী মৰিলে, পুত্রসৱে
ত্ৰৈলোক্য লয়া যজ্ঞভাগ ভুঞ্জিল । তেৱে বৃহস্পতি অগ্নিত ছনিলে তাৰা
ধৰ্ম্মত ভ্ৰষ্ট হৈল । এতেকে ইন্দ্রে বজ্জহানি সবাকৈ বধিলা ।

(শ্লোক ১- ১৭)

ত্ৰীভাগৱতকথায়ঃ নৱমস্কন্ধে সপ্তদশোহধ্যায়ঃ ।

হে কৃষ্ণ, ভক্তঃৎসল, ভগৱন্ত ! তোমাৰ চৰণ-পদ্মত যেমনে মোৰ মন-
মধুৱত ৰহে, তেমনে দায়া কৰা । সাম্বাজিকসৱ হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : গোপাঙ্গনাম্বুদুগ্ধে কৃষ্ণে ক্লিষ্টতমং মনঃ ।

ৰমস্বাত্মশিশং সাক্ষাদ্ যথা পদ্মে মধুৱতঃ ॥

অষ্টাদশ অধ্যায়

যযাতিৰ চৰিত্ৰ

কথা : অষ্টাদশ অধ্যায়ে যযাতিৰ চৰিত্ৰ কহিবা। শুক কহন্ত : নহৰষ পুত্ৰ যযাতি ৰাজা, গুৰু-বৃষপৰ্ব্বাৰ বেটী বিবাহ কৰি পুথিৱী পালিলা। ৰাজা পুছন্ত : হে শুক, ব্ৰাহ্মণৰ কন্যা ক্ষত্ৰিয় যযাতি কেমনে বিবাহ কৰাইলা, আৰু মোত কহ। শুক কহন্ত : একদিনা বৃষপৰ্ব্বা দৈত্যেন্দ্ৰৰ শম্ভিষ্ঠা কন্যা সৰীসঙ্গে গুৰুপুত্ৰী দেৱযানীকো মাতি, উপবনত ফুৰিলা। জলাশয় সমীপত গৈয়া ভীৰত বন্ত্ৰ থৈয়া জলত্ৰীড়া কৰিলা। সেইবেলা মহেশ্বৰ দেখি লজ্জিত হয়। তেখন বন্ত্ৰ পিন্ধিলা। শম্ভিষ্ঠা নজানি দেৱযানীৰ বন্ত্ৰ পিন্ধিলা। তাক দেখি দেৱযানী ক্ৰোধ কৰি বোলন্ত : অহো, দাসীৰ অভয়া দেখ, যি ব্ৰাহ্মণে ভপোবলে জগত প্ৰজিছে, যেদগ্ন প্ৰবৰ্ত্তাইছে, যাক দেৱগণে সেৱা কৰে, তাতে আমবা ভৃগুগোষ্ঠী বিষ্ণুক পূজা কৰি। এইৰ পিতৃয়ে আমাৰ শিশু, তথাপি মোৰ বন্ত্ৰ পিন্ধিল। এই নিন্দা শুনি শম্ভিষ্ঠা বোলায় : অৰে ভিক্ষুকী, যদি তোৰা এমন হ'ল, তেৱে কেনে আমাৰ গৃহত কুৰু হেন চুপ্পি থাক'ল। এমনে অনেক আক্ষেপে বন্ত্ৰ কাটি লৈয়া কূপত পেলায়া গৃহক আসিল। (শ্লোক ১—১৭)

পাছে যযাতি ৰাজা বৃগয়া কৰিতে সেই কন্যা লাগ পায়, বন্ত্ৰ দিয়া কূপৰ তুলিলা। তেঞি ৰাজাক সন্তোষ কৰি বিবাহ কৰিবে বুলিলা। ৰাজা বোলন্ত : ব্ৰাহ্মণক বৰা, ক্ষত্ৰিয়ত কি কাৰ্য্য। দেৱযানী বোলন্ত : পূৰ্বত

যুহম্পতিৰ পুত্ৰ কচ আনি পিতৃৰ ঠাইত যুহ্যসম্ভৱনী বিত্তা শিখিলা। ময়ো
 ভাঙ বিবাহ কৰিবে বুলিলো। তেওঁ বোলন্ত : গুৰুপুত্ৰী গুৰুসম পূজ্যা,
 কেমনে বিবাহ কৰিবো। মঞি বুলিলো, তেৱে তুমাৰ বিত্তা বিফল হৈবেক।
 মোক শাপিলা, তোমাৰ ব্ৰাহ্মণ পতি নহোক। এতেকে তুমি বিবাহ কৰ।
 যযাতি ভাক দৈৱকৃত মানি বচনে স্বীকাৰ কৰি গৃহক গৈলা। দেৱযানীয়ো
 ক্ৰন্দন কৰি পিতৃৰ আগত সকল বস্তান্ত কহিলা। তাক শুনি শুক্ৰে যাজ্ঞন
 কৰ্ম্মক নিন্দা কৰি দুহিতা সমে নগৰ বৰাই গৈল। তাক জানি যুধৰ্ষা চৰণত
 পৰি শাস্তনা কৰিলা। শুক্ৰে বোলন্ত : তেৱে দেৱযানীক প্ৰীতি কৰ। যাভো
 ইহাক এড়িতে মঞি নপাৰো। দেৱযানী বোলন্ত : যদি শম্বিষ্ঠা মোৰ দাসী
 হয় তেৱে প্ৰীতি হয়। শম্বিষ্ঠায়ে কাৰ্য্য গোৱৰ জানি পিতৃৰ বাক্যে দাসী
 সহস্ৰ সৰ্মে দেৱযানীক সেৱা কৰিলা। (শ্লোক ১৮—২৯)

পাছে শুক্ৰ স্বৰি শম্বিষ্ঠা সমে যযাতিক কহা দিয়া নিবন্ধ কৰিলা,
 তুমি শম্বিষ্ঠাত প্ৰবেশ নহৈবা বুলি। দেৱযানীত যত্ন-তুৰ্ব্বশু হুই পুত্ৰ হৈলা।
 তাক দেখি শম্বিষ্ঠায়ে পুত্ৰাৰ্থে ঋতু সময়ত ৰাজ্যক প্ৰাৰ্থিলা। ৰাজ্যায়ো
 শুক্ৰৰ ৰচন শ্ৰমৰি ধৰ্ম্ম দেখি দৈৱযোগে প্ৰবৰ্ত্তিলা। এতেকে ক্ৰন্দ্য, অন্ধ,
 পুক তিনি পুত্ৰ জাত হৈলা। তাক জানি দেৱযানী ক্ৰোধে যুজ্জিত হয় পিতৃৰ
 গৃহ গৈলা। ৰাজ্যায়ো কাৰ্পণ্য কৰি পাছে পাছে গৈলা। চৰণত ধৰিয়ো
 নিবৰ্ত্তাইবা নপাবিলা। শুক্ৰে বুলিলা : তুমাক জৰা অৱস্থা পাইক, যাভো
 মোৰ বাক্য নকৰিলা। যযাতি বোলন্ত : মঞি তোমাৰ দুহিতাত হস্তে
 কাম ভোগ তৃপ্তি নহওঁ। কেনে এমন শাপ দিলা। শুক্ৰে বোলন্ত :
 আনৰ বয়সে জৰা পৰিবৰ্ত্তন কৰ। তেৱে ৰাজ্য পুত্ৰ যত্নক জৰা লৈবে বুলিলা।
 যত্ন বোলন্ত : পুৰুষে ভোগ বিনে বিষয় এড়িতে নপাৰে। এতেকে মঞি
 জৰা অৱস্থাত থাকিবে নপাৰিম। এমনে তুৰ্ব্বশু, ক্ৰন্দ্য, অন্ধকো বুলিলা।
 তাৰায়ো জৰাক নলৈলা। পাছে পুকন্ত পুহিলা। তেওঁ বোলন্ত : কুন
 শূপুকমে পিতৃৰ প্ৰতিকাৰ কৰিতে পাৰে। ভাতে ইজিত জানি যি জনে কৰে,
 তাকে উত্তম বুলি। বাক্যত কৰিলে মধ্যম বুলি, অনিচ্ছায় কৰিলে অধম
 বুলি। পিতৃবাক্য নকৰিলে পুত্ৰক শক্ৰ বুলি। এহি বুলি যুহাৰকে পিতৃৰ
 জৰাক লৈলা। যযাতিয়ো পুত্ৰ বয়সে অনেক ভোগ কৰিলা। মৰু কৰি
 হৰিক যজিলা। (শ্লোক ৩০—৫১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং নৱমস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

হে সাধুসক, দেখ জীৱি ক্ৰোধ । অন্ন দোকত স্বামীক নচাৱে । আৰু
অন্নমি জীৱসক এড়ি সাধুসক ধৰি উৎসৱ কৰি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : জীবাং পৌৰ্ণমালাক্য যযাতি চৰিতোক্তিতঃ ।

অন্তস্তং সৰ্বদুঃস্থস্য সাধুসকং নৰো ব্ৰজে ॥

উনবিংশ অধ্যায়

যযাতিৰ অজ সদৃশ বৃত্তান্ত, পৰম গতিকথন

কথা : উনবিংশ অধ্যায়ে যযাতি ৰাজা আপুনাৰ অজ সদৃশ বৃত্তান্ত
কহি, পৰম গতি পাইবা । শুকে কহন্ত : পাছে যযাতি ৰাজা ভোগে
বিবস্ত হয়, প্ৰিয়াকো বৈবাগ্য কৰিতে বোলন্ত । হে দেৱযানী, য়ি
এক কথা কহো, সাৱধানে শুনা । মোৰ সম এক অজ আপুনাৰ প্ৰিয় বস্ত
বিচাৰিতে কুপত এক অজা দেখি, প্ৰবন্ধ কৰি ভীৰক তুলিল । তায়ে
তাকে স্বামী ববিল । তাক দেখি আন অজাসৰে লাগ ধবিল । অজো
তাৰাৰ প্ৰীতি কৰিতে আপুনাক পাসবিল । পাছে কুপৰ অজায়ে আন অজাব
লগত স্বামীৰ প্ৰীতি দেখি, ক্ৰোধ মনে গৃহস্থৰ ঠাইক গৈল । অজো কাৰ্পণ্য
কৰি পাছে পাছে যায় নিবৰ্তাইবে নপাবিলা । গৃহস্থো ক্ৰোধত অজৰ অণুকোব
হেঁদিল । পাছে দুঃখ দেখি ভোগাৰ্থে যোড়া দিলা । (শ্লোক ১—১০)

অজা বহুকালে উই মমে ভোগে তৃপ্তি নহৈল । ময়ে তেনমতে
ভোগিব নজন্ত আপুনাক পাসবিলো । এভেকে জানিবা কামুক পুৰুষৰ পৃথিৱীৰ
লক্ষ্যভিৰে যম স্থাবে । নানা ভোগেয়ে কামৰ শাস্তি নোহে । দেখ জীৱ
উললেও অজ নাক নাই । হেনম দুঃখৰ কাম জেয়াৰ্থী পুৰুষে নহবে এড়োক ।

শ্রীসক পুত্ৰ কদাচিতো নকৰিব। যাতো বলৱন্ত ইন্দ্ৰিয়সম্ভৱে বিবেকীৰো
মন লড়াবে। দেখ, সহস্ৰ বৎসৰ ভোগ কৰিতেয়ো মোৰ বিষয়-ভোগ তুল
নিতে নিতে বাঢ়ে। এতেকে মঞি আৰু এড়ি হৰিত চিন্ত দিয়ো।
নিবহুত্বৰ হৈয়া সাধুসক লৈবো। ভাৰ্য্যাক ৰাজা এহি বাক্য বুলি পুত্ৰক
বয়স দিয়া জ্বাৰহা লৈলা। চাৰি পুত্ৰক চাৰি দিশ দিয়া মধ্যত পুত্ৰক ৰাজা
পাতিলা। সবাকে বশ্য কৰি বনক যাবা হৰিক চিন্তি পৰম গতি পাইবা।
দেৱযানীয়ো স্বামীৰ বাক্য শুনি সৰ্ব্ব সঙ্গ এৰি কৃষ্ণতে মন দিয়া লিঙ্গদেহ
দহিলা। (শ্লোক ১১—২২)

শ্রীভাগৱতকথায়াং নৱমস্কন্ধে উনবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে কৃষ্ণ, কৰুণাসাগৰ, ভক্ত-বৎসল, যেমনে তোমাৰ কথাশ্রুতত মোৰ
মন আনন্দ কৰে, তেমনে দায়া কৰ। সামাজিকসক ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : যথার্ভকোভূৰ্জীলাভিৰাক্রীড়ন্ ক্রীড়তে মুদা।

তথা মনো মে গোবিন্দে বমতাং তৎপাদাশ্রজে ॥

বিংশ অধ্যায়

হৃষন্ত-ভবত চৰিত্ৰ

কথা : বিংশ অধ্যায়ে হৃষন্ত-ভবত চৰিত্ৰ কহিবা। শুকে কহন্ত :
পুত্ৰক বংশত হৃষন্ত নাম ৰাজা হুগয়া কৰিতে কথ কৰিব আশ্ৰমক গৈলা।
ভাৱে দিব্য কন্তা দেখি, কামে মোহিত হয়। পুত্ৰত : হুন তুমি, কাৰ হুহিত্য,
কি নিমিত্তে বনত আছ। শকুন্তলা বোলন্ত : মঞি বিশ্বামিত্ৰৰ ছহিত্য,
বেনকা অলপাত জাত। আৰু কথ হুনি জানন্ত, তুমি কি কৰিবো। কদি

ইচ্ছা থাকে, তেৱে ইঠাইতে বহা। কল-মূল ভোজন কৰা। হৃদয়ে বোলন্ত : ই তুমাব যুক্ত হয়। যাতো ক্ষত্ৰিয়ৰ কন্তা, সমান বৰ পাইলৈ আপুনি বৰে। এহি বুলি ৰাজা দেশ-কাল জানি গন্ধৰ্ব বিধানে বিবাহ কৰিল। ৰাজি গৰ্ভাধান কৰি, প্ৰভাতে গৃহক গৈল। শকুন্তলায়ো কালমানে পুত্ৰ প্ৰসবিল। কণ ঋষি জাতকৰ্ম কৰাইল। ৰাজকো সিংহক বান্ধি ক্ৰৌড়া কৰিল। এমনে মহামহিমা দেখি স্বামীৰ সমীপক গৈল। যেখন ৰাজা পুত্ৰক স্বীকাৰ নকৰে, তেখন আকাশবাণী বোলয় : হে ৰাজা, তুমি পত্নীকো অৱজ্ঞা নকৰিবা। ভৰণ-পোষণ কৰা। যাতো হৰিৰ অংশে তুমাত জাত হয়হে। এতেকে তান ভৰত নাম হৈল। (শ্লোক ১—২২)

হেন শুনি ৰাজায়ে স্বীকাৰ কৰিল। পাছে তাক ৰাজা পাতি বনক গৈল। ভৰতৰো মহিমা ইদানীক গারে। যাৰ হস্তত চক্ৰ, চৰণত পদ্ম চিহ্ন আছে। সাতো দ্বীপৰ ৰাজা হয়, গঙ্গাত পাণ্ড পঞ্চাশ অশ্বমেধ কৰিল। যমুনাতো আঠাস্তৰ যজ্ঞ কৰিল। আৰোবাব ভেজিণ অধিক শত্ৰুক যজিল। এমনে ৰাজাক বিশ্বয় কৰাইল। যাৰ দন্ত ধেমুক সহস্ৰ ব্ৰাহ্মণে ভেহু হাজাৰ চৌবাৰী কৰি ভাগে লৈল। চৈধ্য লক্ষ হস্তীকো স্তম্ভৰ্মণ্ডিত কৰি দিল। যি দিগ্বিজয় কৰি লোকৰ বিপক্ষ কয় কৰিল। অশ্বৰকো জিনিলা। এমনে সাতাইশ সহস্ৰ বৎসৰ ৰাজ্য কৰি দেৱৰ মায়া তৰি দাক্ষিণ্য হৰিক পাইল। যাৰ তিনি পত্নীয়ে অহুকণ নেদেখি ত্যাগ ভয়ে পুত্ৰনাশ কৰিল। পাছে পুত্ৰাৰ্থে মকতৰো যজ্ঞ কৰিতে ভৰতাককে পুত্ৰ পাইল। (শ্লোক ২৩—৩৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ নৱমস্কন্ধে বিংশোহধ্যায়ঃ।

হে লোকসৱ, দেখ ত্ৰীৰ অস্তাৱ। আপুনাৰ কুশলৰ অৰ্থে পুত্ৰকো নাপ কৰে। এতেকে ত্ৰীসজ এবি সাদৃশজ ধৰি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : ভৰতস্তাপি পত্নীনামাত্মজজবিনাশনম্।

বিলোক্য সজন্তিস্তাসাং পৰিত্যজ্য হৰিং শ্ৰবেৎ॥

একবিংশ অধ্যায়

ভবতবংশত বন্তীদেৱৰ চৰিত্ৰকথন

কহন : একবিংশ অধ্যায়ে ভবতবংশত বন্তীদেৱৰ চৰিত্ৰ কহিবা।
 কহে কহন্ত : জ্ঞানী ৰাজা, ভবদ্বাজৰ বিস্তৰ নাম হৈল। তান বংশত বন্তীদেৱ
 নাম ৰাজা হৈলা। যাৰ যশ সকল লোকে গারে। বাতো অবাচিত ভোজন
 কৰন্ত। তাকো ভিক্ষুকক পাইলে দেখ্ত। সপৰিয়ালে উপবাসে থাকন্ত।
 অসুখসে নকৰন্ত। এমনে আঠচল্লিশ দিন গৈলে, ঘৃত, দুগ্ধ, অন্ন, জল
 মিলিল। তাকো ব্ৰাহ্মণ অতিথি পাইলে ভোজন কৰায়। অন্ন বিভাগিলে
 শূদ্রক মিলিল। তাক আপুনিৰ ভাগ দিয়া নষ্টহৈলা। পাছে কুসুৰগণ
 লৈব কৰ্ম আৰম্ভিল। তাকো অৱশেষ অন্ন দিয়া প্ৰণামিল। একজনক আটে
 এহি জল মাত্ৰ বহিল। তাক পান কৰিতে চঙালে খুজিল। তাৰ ক্ৰোধ
 দেখি কৃপায়ে বোলন্ত : মজ্জি-স্বৰূপ হস্তে কিছো বহিল নকক। কিন্তু সবাৰে
 জলমত থাকি ক্ৰোধ মাত্ৰ খুজিল, তেয়েলে লোক হুই হুইব। মোৰ ক্ৰোধ
 ওচৰেক। এহি বুলি চণ্ডালক জল দিলা। ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, মহেশেয়ো মায়া
 এড়ি দেখা দিলা। ৰাজায়ে তাবাক প্ৰণাম কৰি বাসুদেৱত মতি দিলা।
 আন কিছো হুখুজিলা। এতেকে গুণময়ী মায়াত লীন হৈল। তান প্ৰভাৱে
 অজুহাৰীসমূহো নাৰায়ণপৰ হৈল। (শ্লোক ১—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ নৱমস্কন্ধে একবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হে লোকসৱ, দেখ । বস্তীদেৱৰ ভূতদায়া । এতেকে বিমান প্ৰবা কুকৰ্ণ
কবি ডাকি জয় বাম বোলা ।

শ্লোক : সনা গৰোপকাৰায় বস্তীদেৱ-চৰিত্ৰতঃ ।

নিৰ্দিষ্টমত্ৰ মূৰ্খিনা বিত্তদ্বাষয়বৰ্ণনে ॥

দ্বাবিংশ অধ্যায়

ঋক্ষবংশ, শান্তনুৰ কথা

কথা : দ্বাবিংশ অধ্যায়ে ঋক্ষবংশত শান্তনু আদিৰ কথা কহিবা ।
তুকে কহন্তু : হে ৰাজা, ঋক্ষবংশত প্ৰতীপ ৰাজা হৈলা । ৰাধ
দেৱাপি, শান্তনু বাহলীক পুত্ৰ হৈল । তাত দেৱাপি, পিণ্ড ৰাজ্য
নলৈয়া বনক গৈলা । এতেকে শান্তনু ৰাজা হৈলা । তান
ৰাজ্যত দেৱে দ্বাদশ বংশৰ নবৰযিল । তাক দেখি শান্তনু ব্ৰাহ্মণত পুছিল ।
তাৰা বুলিলা, তুমি বড় ভাই থাকতে ৰাজা হৈলা, তাতে দেৱে নবৰিষে ।
ইদানিক লোকৰ কুশলার্থে তাক ৰাজ্য দিয়া । হেন তনি ৰাজা বড় ভাইক
ৰাজ্য যাচিলা । দেৱাপি বোলন্তু : মঞি আৰে ৰাজা নহো, বৃষ্টি অৰ্থে
ব্ৰাহ্মণক বোলা । শান্তনুৰ মন্ত্ৰীয়ো আগে ব্ৰাহ্মণক পঠাই তান আগে পাবত-
বাক্য বোলাইলা । এতেকে ৰাজ্যত দেৱে ববৰিল । দেৱাপিয়ো যোগক
আশ্ৰয় কৰি, কলাপগ্ৰামত বহিলা । কলিৰ অন্তত চন্দ্ৰবংশ নষ্ট হৈলে
পুত্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তাইবা । শান্তনু হস্তে গঙ্গাত মহাভাগৱত ভীষ হৈলা । ব্যাসৰ মাতৃ
সত্যৱতীতো বিচিত্ৰবীৰ্য্য, চিত্ৰাঙ্গদ হৈল । চিত্ৰাঙ্গদক মৃগয়া কবিত্তে গন্ধৰ্বে
বধিল । বিচিত্ৰবীৰ্য্যে অশ্বালিকা, অশ্বিকাক বিবাহ কৰি যক্ষা বোণে
হৰিল । পাছে মাতৃৰ বাক্যত ব্যাস আসি তাতুৰ ক্ষেত্ৰত ধৃতবাঈ, পাণ্ডু

বিহ্বলকো জ্ঞাত কৰাইলা। ধৃতবাহুবো গান্ধাৰীত দুৰ্য্যোধন আদি শতপুত্ৰ হৈলা। (শ্লোক ১—২৬)

পাণ্ডুয়ো কুন্তী, মাজী দুই কন্যা বিবাহ কৰাইলা। প্ৰমাদত মৈথুন সময়ত যুগ বধিলা, তাৰ শাপে মৈথুন এড়ি ধনু, বায়ু, ইন্দ্ৰ হস্তে কুন্তীত যুষ্টিৰ, ভীম, অৰ্জুনক জ্ঞাত কৰাইলা। মাজীত অশ্বিনীকুমাৰ হস্তে নকুল-সহদেৱ হৈলা। পাণ্ডো ভাই জ্যোপদীক বিহা কৰিলা। তাত হস্তে যুষ্টিৰৰ প্ৰতিবিদ্য, ভীমৰ ঞ্জতসেন, অৰ্জুনৰ ঞ্জতকৌন্তি, নকুলৰ শতানীক, সহদেৱৰ ঞ্জতদেৱ। আৰাৰ আন কন্যাসৱত পুত্ৰসৱ হৈল। তাত শূভ্ৰজাত অৰ্জুনৰ বীৰ্য্যে অভিমত্য় হৈল। যাত হস্তে উত্তৰাত তুমি হৈলা। গৰ্ভতে জ্যোতীৰ ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰে দাহ হয়ছিল। কৃষ্ণৰ প্ৰসাদেৰে বতিলা। তুমাতো জন্মেজয় আদি চাৰি পুত্ৰ হয় আছে। জন্মেজয়ে তক্ষকত তুমাৰ মৰণ শুনি যজ্ঞত সৰ্প-সৱ বধিবা। পৃথিৱী জিনি অশ্বমেধো যজিবা। তান পৰা সাতাইশ পুৰুষ নামি ক্ষেমক ৰাজ্যক পায়। কলিযুগত বংশ নষ্ট হৈব। (শ্লোক ২৭--৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায় নৱমস্কন্ধে দ্বাবিংশোহধ্যায়ঃ।

হে গোবিন্দ, তুমাৰ দিব্য বৃত্ত মূলস্থিত পদাৰবিন্দক বন্দো। যাক দেৱগণে সেৱা কৰে। পাৰিজাত পুষ্পে আবৃত্ত হয় আছে। যাক বন্দিলে সৰ্ব পাপ হৰে। সংসাৰো বিনাশে। সভাসদসৰো জয় গোবিন্দ বোলা।

শ্লোক : শ্ৰীগোবিন্দপদাৰবিন্দমমলং নাকন্দমূলস্থিতম্।

বন্দাবোৰখিলাঘনাশনপৰং বৃন্দামুমানাবৃত্তম্ ॥

বৃন্দাবননিবাস কাৰণৰতং বন্দাক গোপৈৰিতম্।

বন্দেহমন্দমহোদয়ায় সততং সংসাৰতাপাপহম্ ॥

ত্ৰয়োবিংশ অধ্যায়

যত্নবংশ কথন

কথা : ত্ৰয়োবিংশ অধ্যায়ে যত্নবংশ কহিবা । শুকে কহন্তু : হে
ৰাজা, যযাতিৰ জ্যেষ্ঠপুত্ৰ যত্নবংশ শুনা । যাক শুনিলে সকল পাপ হবে ।
যাতো ভগৱন্ত কৃষ্ণ অৱতাৰ হয়াক্ষন্ত । যত্নৰ চাৰি পুত্ৰ হৈল । সহস্ৰজিৎ,
ক্ৰোষ্টু, নল, বিপু । সহস্ৰজিৎৰ বংশত সহস্ৰাৰ্জুন হৈলা । যি দত্তাত্ৰেয়ক
আৰাধি যোগৰ সিদ্ধি পায়াক্ষে । যাক কোনো ৰাজা সমান নহৈল । যাতো
পঞ্চালী হাজাৰ বৎসৰ অব্যাহতে ৰাজ্য কৰিলা । ক্ৰোষ্টুৰ বংশত শশবিন্দু
ৰাজা মহাযোগী মহাভোগী হৈলা । যাৰ দশ হাজাৰ পত্নীত দশ লক্ষ হাজাৰ
পুত্ৰ হৈলা । তান বংশত জ্যামঘ নাম ৰাজা অপুত্ৰক ছয়ো শৈব্যা ভাৰ্য্যাৰ
ভয়ে বিবাহ কৰিতে নপান্ত । কদাচিত স্বৰ্গৰ পৰা এক কন্যা আসিল । তাক
বথত দেখি শৈব্যা বোলয় : হে কপটী ৰাজা, কেনে বথত তুলি মোৰ ঠাই কন্যা
আনিলি । ৰাজা বোলয় : বোহাৰী আনিলোঁ । শৈব্যা বোলয় : মগ্ৰি
বন্ধা, সতিনীয়ো নাই, কেমনে বোহাৰী হৈল । মহাভয় হয় ৰাজা বোলয় :
তুমাৰ যি পুত্ৰ হয়, তাৰে পত্নী ছইবেক । পাছে ভাৰ্য্যাৰ ভয়ে ৰাজাৰ প্ৰাণ
শঙ্কত দেখি, দেৱৰ প্ৰসাদে শৈব্যাক গৰ্ভ হৈল । বিদৰ্ভ নাম পুত্ৰ হয় সেই
কন্যা বিবাহ কৰিলা । (শ্লোক ১—৩৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং নৱমস্কন্ধে ত্ৰয়োবিংশোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি লোকসৱ হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : নবাকাৰং পবংক্ৰম কৃষ্ণাখ্যস্থিৰভাৱনং ।

বন্দে নন্দমহানন্দকৰং গোপালকপিণম ॥

চতুৰ্বিংশ অধ্যায়

বিদৰ্ভৰ বংশ কথন

কথা : চবিশ অধ্যায়ে বিদৰ্ভৰ বংশ কহিবা। শুকে কহন্তু : জানা
ৰাজা, বিদৰ্ভৰ সেই কথা হস্তে তিনি পুত্ৰ হৈলা। তিনিবো অনেক বংশ
বাঢ়িল। পাছে শ্বৰসেনৰ মাৰিষা পত্নীত বহুদেৱ আদি দশ পুত্ৰ, পৃথাদি
পাণ্ডা কথা হৈলা। ৰাজা পৃথাক কুন্তি ৰাজাক পুত্ৰী কৰি দিলা। তেঞু
তথায়ৈ চুৰ্বাসাক আৰাধি দেৱহুতি বিত্তা পাইলা। পৰীক্ষাৰ্থে নদীতীৰত
সূৰ্য্যক অঞ্জলি কৰিলা। সূৰ্য্যো তেখনে আসিলা। তাক দেখি দেৱীয়ে
বোলন্তু : মঞি বিত্তা পৰীক্ষাৰ্থে তুমাক মাতিলো। আন কিছো কাৰ্য্য
নাই। মোৰ দোষ ক্ষমা কৰি চলি যাবা। সূৰ্য্যো বোলন্তু : দেৱৰ দৰ্শন
বাৰ্থ নোহে, অৱশ্যে তুমাত পূজাধান কৰিম। এহি বুলি কথাক যুৱতী কৰি
গৰ্ভাধান কৰিলা। তেখনে দিব্য কুমাৰ জাত হৈল। পৃথায়ো পুত্ৰ কথা
হৈয়া, ভয়ে কুমাৰক সঙ্ক্ৰান্ত লৈয়া নদীত অটাইলা। যাক বধ ৰাজা তুলিল।
সেই কুমাৰ কৰ্ণ নাম মহাদানী বীৰ হৈল। পাছে সেই পৃথাক পাণ্ডু বিবাহ
কৰিলা। (শ্লোক ১-৩৬)

বহুদেৱৰ জন্মত দেৱে হুন্দুভি বজাইলা। এতেকে তান নাম আনক
হুন্দুভি হৈলা। যাৰ ত্ৰয়োদশ পত্নীত অনেক পুত্ৰ হৈল। ৰোহিণীত ৰাম
আদি সাত পুত্ৰ হৈল। দৈৱকীত কীৰ্ত্তিমন্ত আদি অষ্ট পুত্ৰ হৈল। অষ্টম
পুত্ৰ সাক্ষাতে ঈশ্বৰ। যাভো ধৰ্ম্মৰ ক্ষয়, অধৰ্ম্মৰ বৃদ্ধি হৈলে অৱতাৰ ধৰন্তু।

মায়া বিনে তান জন্ম-কৰ্ম নঘটে, যাৰ জন্ম-কৰ্ম শুনিতে জীৱৰো জন্ম শুচে ।
তান কৈত বাস্তৱ জন্ম আছে ? ইচ্ছা মায়ে শ্ৰজন, পালন, ভূভাৰ হৰণ সমৰ্থ
হয়ো কলিৰ লোকৰ নিস্তাৰৰ অৰ্থে অৱতাৰ কৰ্ম কৰিলা । যাৰ গ্ৰন্থ-
কীৰ্ত্তনে অনায়াসে সংসাৰ শুচে । যাক সৰ্বলোকে প্ৰশংসে, যাৰ মুৰ্ত্তিয়ে
লোকৰ আনন্দ কৰাৱে । আৱে তান সংক্ষেপে লীলা শুনা । প্ৰথমে
নিজৰূপে অৱতৰিলা, পাছে মনুষ্য ছৱাল হয় ব্ৰজক গৈলা, তথায় শিশুলীলা
কৰি ব্ৰজবাসীৰ আনন্দ কৰাইলা । দ্বাৰকাতে কন্যাগণ বিহা কৰাইলা ।
পুত্ৰসৱো জাত কৰাইলা । যজ্ঞ কৰি লোকতো বেদপন্থ প্ৰৱৰ্ত্তাইলা ।
ভূভাৰো হৰিলা । অৰ্জুনৰো জয় সাধিলা । পাছে উদ্ধৱত পৰম তত্ত্ব কহি
বৈকুণ্ঠক গৈলা । (শ্লোক ৩৭-৬৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কবিৰত্নকুতয়াং নৱমস্কন্ধে চতুৰ্বিংশোঃধ্যায়ঃ ।

হে সভাসদসৱ ! দেখ, যি ভগৱন্তে কলিমল বিনাশিতে যশ বিস্তাৰিলা,
তাহাস্ত শৰণ পশিলো । এহিমানে নৱমৰ কথা গৈলা । যাত ঈশানু কথা
কৈলা । আক জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সমাপ্তা নৱমস্কন্ধে কথেশানুকথাজিতা ।

ধীমতা কৰিবহেন দামোদৰদয়াৱতা ॥

কলিকালমলং হস্তং যশো যেন শুবিস্তৃতং ।

তমহং শৰণং যামি পৰমানন্দদায়কম্ ॥

নৱম স্কন্ধ সমাপ্ত

দশম স্কন্ধ

প্ৰথম অধ্যায়

শ্লোক

শ্ৰীকৃষ্ণচন্দ্র যত্বংশপয়োধিচন্দ্র
সৎকীৰ্ত্তিচন্দ্র দমুজামুজ পূৰ্ণচন্দ্র ।
গোপাঙ্গনা-কুচচকোৰ শুমিত্ৰচন্দ্র
সংসাৰতাপহৰ চন্দ্র নমো নমস্তে ॥
যো ভূমিভাবান্ প্ৰজহাব লীলয়া
যশো বিতত্যাপি জনান্ ততাব ।
তং পূৰ্ণব্ৰহ্মামৰসেৰ্যমব্যয়ং
বন্দে পৰং প্ৰাণভূতামখীৰবম্ ॥

দেৱকীৰ ছয় পুত্ৰ বধ

কথা : যি ভগৱন্তক নৱলক্ষণে লক্ষিত কৰে, নৱভক্তিতো লক্ষিত হয়, হেন পূৰ্ণব্ৰহ্ম শ্ৰীকৃষ্ণক মঞি কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো। দশম স্কন্ধত নৱভি অধ্যায়ে ছষ্ট বাজাসৱৰ নিবোধ কহিবা। তাত প্ৰথমে চাৰি অধ্যায়ে প্ৰসঙ্গ সমে শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্মকথা পঞ্চত্ৰিংশ অধ্যায়ে গোকুলৰ লীলা, এক অধ্যায়ে অৰ্জুণৰ স্তুতি, একাদশ অধ্যায়ে মথুৰাৰ লীলা, ঊনচলিশ অধ্যায়ে

দ্বাবকাৰ কথা, এমনে নৱতি অধ্যায়ে শ্ৰীকৃষ্ণলীলা নিকপিবা। তাৰ মতি
অনুসাৰে কথা নিবন্ধো। (শ্ৰীধৰস্বামীৰ টীকাৰ শ্লোক)

পৰীক্ষিত ৰাজা শুকত পুছন্ত : হে মহামুনি, তুমি মোক চন্দ্ৰ-সূৰ্য্য
বংশ কহিলা। তাৰ ৰাজ্যসৱৰো চৰিত নিকপিলা। তাতে যদুবংশত
অৱতৰি ভগৱন্তে যি যি কৰ্ম কৰিলা, তাক বিস্তাৰ কৰি কহা। যাতে
তান চৰিত্ৰক মুক্তো গাৱে, যুমুকুৰো মোক্ষ সাধে, বিষয়ী জনৰো কৰ্ণ-মনৰ
আনন্দ কৰাৱে। হেন কৃষ্ণলীলাত চণ্ডাল বিনে কুনে বিৰাম হৈব।
বিশেষত আমাৰ ইষ্ট দেৱতা শ্ৰীকৃষ্ণ; যাতো পিতামহসৱে তাক আশ্ৰয়
কৰি দুৰ্গম কোঁৱৰসৈন্ত-সাগৰক অনায়াসে তৰিল। দ্রৌণীৰ ব্ৰহ্মাঙ্গে
মোৰ দক্ষ দেহকো মাতৃৰ গৰ্ভত পশি ৰক্ষা কৰিছা। এতেকে তান লীলা
অৱশ্যে শুনিতে লাগে। ভগৱন্ত ঈশ্বৰ ছয়া কি নিমিত্তে পিতৃৰ গৃহ
এৰি গোকুলক গৈলা, কিবা কৰ্ম কৰিলা, কুন ঠাই বঞ্চিলা, কিবা
নিমিত্তে মাতুল কংস বধিলা, কতেক পত্নী বিবাহ কৰিলা, কতেক বংশৰ
পৃথিবীত আছিল, ইসৰ কথা সকলে কহিবা। যাতো তুমাৰ মুখপদ্মৰ পৰা
হৰিকথামৃত পান কৰিতে দুগ্ধ ক্ষুধায়ো বাধা নকৰে।

(শ্লোক ১—১৩)

হেন শুনি শুকদেৱে কলিমলনাশন কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ কহিতে আৰম্ভিলা।
হে মহাৰাজা, তুমি ভাল শ্ৰৱণ কৰিলা। যাতো কৃষ্ণকথা শ্ৰৱে
শ্ৰোতা-বক্তাক পৰিত্ৰাণ কৰে। আৱে কৃষ্ণৰ জন্ম প্ৰসঙ্গ শুনা। ছষ্ট দৈত্য-
ৰাজ্যসৱৰ মহাভাৱে পৃথিবী পীড়িত ছয়া গোকপ ধৰি ব্ৰহ্মাত শৰণ পশি
কান্দিয়া আপুনাৰ দুঃখ নিবেদিলা। ব্ৰহ্মা তান দুঃখ দেখি দেৱগণ মহেশ সমে
ক্লীৰসাগৰৰ তীৰক গৈলা। তথায়ে ঈশ্বৰক উপাসা কৰিলা। সমাধিত
তান বাক্য শুনি বুলিবে লাগিলা : হে দেৱসৱ, ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা সাৱধানে
শুনি সত্বে কৰিবা। আত্মাৰ সকল বাৰ্তা ভগৱন্তে আপুনি জানিছা।
এতেকে বশুদেৱৰ গৃহত অৱতাৰ হৈবা। তান শ্ৰীতিৰ অৰ্থে দেৱস্বীসৱ
জাত হোক। তোৰাসৱো অংশে যদুবংশত উপজা। অনন্তো আসি তান আগে
জাত হৈবা। কাৰ্য্যৰ অৰ্থে মায়াতো উপজিবো। শ্লোক ১৪—২৫)

দেৱক এই আদেশ কৰি পৃথিৱীকো আখাসি ব্ৰহ্মা ব্ৰহ্মলোক গৈলা।
পাছে শ্ৰবসেনৰ পুত্ৰ বশুদেৱে দৈৱকীকে বিবাহ কৰি প্ৰয়াণ সময়ত বধন্ত
চৰিলা। কংসো ভগিনীৰ শ্ৰীতি সাধি সাৱধি হৈলা। দেৱকে অনেক

যোতুক দিয়া নানা বাস্তবজ্ঞাই শ্রমজল কবিল। সেইবেলা পন্থত
আকাশবাণী বোলয় : অবে কংস, যাক বধত লৈয়া যাস, এইব অষ্টম
গর্ভে তোক বধিবেক। হেন শুনি পাপী কংসে কেশত ধরি দৈৱকীক কাটিতে
উত্তত হৈলা। তাক দেখি বশুদেৱে বোলন্ত : হে মহাবীৰ, তুমি গুণৱন্ত
যশৱন্ত ছয়া কেনে বিবাহ সময়ত ভগিনীক বধ। যদি মৃত্যুভয়ে বধিবে
খোজা, তথাপি মৃত্যু এৰাণ নযায়। যাতে দেহৰ লগতে জাত ছয়াছে।
আজি বা শতবৎসৰত বা দেহৰো মৃত্যু অৱশ্যে আছে। যদি ইদেহ মৰিলে
আন দেহ নহে, তেৱে অন্ধ্যায় কৰিয়ো দেহক বাখিবে লাগে। সি পুহু
নঘটে। যাতে ইদেহ মৰিতে কণ্ঠবশে আন দেহ পায়াসে। জীৱে ইদেহ
এৰে। যেন জোক আন তৃণ পাইলে পূৰ্বতৃণ পৰিত্যাগ কৰে। এতেকে
নবীন দেহ অৱশ্যে হৈবেক। জীৱদেহ বাখিবে লাগি অন্ধ্যায় নকৰিবা।
কৰিলে পুহু পাছে ভয় আছে। বিশেষত আপুনাৰ ভগিনীক কমনে
বধিবা।

(শ্লোক ২৬—৪৫)

এমনে বোধতো কংসে দৈৱকীক নেবিল। পুহু উপায় চিন্তি বশুদেৱে
বোলন্ত : হে মহাবীৰ, আকাশবাণীৰ ইচ্ছাই তুমাৰ দৈৱকীত হস্তে
কিছো ভয় নাই। তান পুত্ৰ হস্তেসে হৈব। এতেকে জাত মাত্ৰতে সকল
পুত্ৰ অৰ্পিবো তোমাত। (শ্লোক ৪৬—৫০)

হেন শুনি কংসে নিবৰ্ত্তিয়া গৈল। বশুদেৱো গৃহক গৈলা। পাছে
অনুক্ৰমে দৈৱকীৰ আঠ পুত্ৰ, এক কন্যা হৈল। কীৰ্ত্তিমন্ত নাম প্ৰথম পুত্ৰক
বশুদেৱে সত্যপালি কংসক নিয়া দিল। কংসে তান বাক্যত প্ৰমাণ পায়।
তুষ্ট ছয়া বোলয় : ইহাত মোৰ কিছো ভয় নাই। অষ্টম পুত্ৰক মাত্ৰ আনি
দিবা। (শ্লোক ৫৪—৬০)

বশুদেৱো ভাল বুলি পুত্ৰ লৈয়া গৃহক গৈলা। কিন্তু তুষ্ট কংসৰ বাক্যত
সজ্ঞাত নকবিল। পাছে নাৰদ আসি নন্দাদি গোপক, বশুদেৱাদি
যক্ষকুলক, দৈৱকী আদি ক্ৰীসৱক, জাতি-বন্ধু শূদ্ৰদকো কংসৰ আগত
দেৱতা বুলি কহিল। দৈত্যবধক প্ৰতি দেৱৰ উগ্ৰমো জনাইলা। এতেকে
কংসে যত্নবশক দেৱতা মানি, দৈৱকীৰো গৰ্ভত আত্মা বধক প্ৰতি
কৃষ্ণৰ উদ্ভৱ জানি বশুদেৱ-দৈৱকীক বন্দী কৰি বিষ্ণুক শঙ্কায়ৈ পুত্ৰসৱ

বধিলা । আপুনাৰ বিষ্ণুৰ বৈবী কালনেমি অশ্বৰ জ্ঞানি যত্নবংশক বিবোধ
কৰিলা । উগ্রসেন পিতৃকো নিগ্রহ কৰি আপুনি ৰাজা হৈল ।

(শ্লোক ৬১—৬৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে প্ৰথমোহধ্যায়ঃ ।

হেন জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : মহীভাৰৱতাবায় যো দৈৱৈৰৰ্ষিতো বিভুঃ ।

তমহং ভক্তভীতিস্বং পুৰুষোত্তমমাশ্ৰয়ে ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

দৈৱকীৰ গৰ্ভত কৃষ্ণস্থিতি

কথা : দ্বিতীয় অধ্যায়ে দৈৱকীৰ গৰ্ভত কৃষ্ণস্থিতি, দেৱৰো স্তুতি কহিবা ।
শুকে কহন্তু : পাছে কংসৰাজা প্ৰলম্বক, চানুৰ, তৃণাৰুৰ্ভ, অঘ, মুষ্টিক,
অৰিষ্ট, দ্বিবিদ, পূতনা, কেশী, ধেমুক, বাণ, নৰক, জ্বাসন্ধাদি সমে যত্নবংশক
অনেক অপকাৰ কৰিলা । তাৰাও নানা পীড়া পায়্যা দেশক পলায়া গৈলা ।
কন্তো জ্ঞাতিসৰে কংসকে অহুৱন্তি ৰহিল । এমনে কংসে দৈৱকীৰ ছয়
পুত্ৰ মাৰিলা । বিষ্ণুৰ অংশে সপ্তম গৰ্ভ হৈল । যাক অনন্ত বুলি । ভগৱন্ত
কৃষ্ণে যত্নবংশৰ মহাভয় দেখি যোগমায়াৰ আদেশিলা : হে দেৱি,
তুমি গোকুলক যায়া যাত বসুদেৱৰ ভাৰ্যা ৰোহিণী আছা, দৈৱকীৰ গৰ্ভ
আকৰষি ৰোহিণীত থবা, যাতো মঞি পৰিপূৰ্ণৰূপে দৈৱকীৰ পুত্ৰ হৈবো ।
তুমিয়ো যশোদাত উৎপত্তি হৈবা । তেৱে তুমাক নানা নামে, নানা ৰূপে,

নানা লোকে যজিব। দেৱীয়ো হবিষ আজ্ঞা মানি পৃথিৱীক গৈয়া সকলো কৰিলা। (শ্লোক ১—১৩)

এমনে ষোণমায়ায়ে দৈৱকীৰ গৰ্ভ ৰোহিণীক নিলে। গৰ্ভস্ৰাৱ হৈল বুলি লোকে কহিল। ভক্তক পুহু কেয়ো নজানিল। ভক্ত-ভয়হাৰী ভগৱন্তো পৰিপূৰ্ণৰূপে বহুদেৱৰ মনত পশিলা, যাক ধৰি বহুদেৱ সূৰ্য্যহেন প্ৰকাশ কৰিল। পাছে জগতমজল ভগৱন্তক দৈৱকীত অপিলা। দৈৱকীয়ো মনত ধৰিলা, যেন পূৰ্বদিশে চক্ৰক ধৰে। ভগৱন্তক ধৰিয়ো দৈৱকী প্ৰকাশ নকৰিলা। যাতো কংসগৃহত নিৰোধ হুয়াছ। আনে দেখিবে নাপাৰে। কংসো দৈৱকীক দেখি বিশ্বয় ভৈলা। যাতো গৰ্ভত কৃষ্ণক ধৰিছ। এতেকে গৃহক প্ৰকাশ কৰ। কংসে বুলিবে লাগিল : অৱশ্যে মোৰ প্ৰাণহাৰী হৰি এইৰ গৰ্ভত স্থিতি হৈলা। যাতো পূৰ্বত এমন প্ৰকাশ নকৰিছে। আৱে মঞি কি কৰিবো। এইক বধিয়ো মহাপাপী হঞু। গৰ্ভৱতী ভগিনী বধে মোৰ যশ-শ্ৰী-আমু হৰিব। যি অত্যন্ত ঘাতুক কৰি বৰ্ণে, সি জীৱন্তে মৰা হয়, লোকেয়ো শপয়। মৰিয়ো নবকত পৰে। এই গুণি হিংসা কৰ্মত নিৰ্ভিল। বিষ্ণু জন্ম অপেক্ষা কৰি বহিল। আসন-ভোজন-শয়নতো বিষ্ণুক চিন্তিতে সকল জগতকে বিষ্ণুময় দেখিল।

(শ্লোক ১৪—২৪)

পাছে ব্ৰহ্মা মহেশ, দেৱ-মুনি-সিদ্ধাদি সমে সেইস্থান আসি স্তুতি আৰম্ভিলা : সত্যব্ৰত, সত্যপৰ, তিনিয়ো কালত সত্য, সত্যৰ প্ৰৱৰ্ত্তক, সত্যৰূপ, তুমাত আমি শৰণ পশিলো। সংসাৰ বৃক্ষো তুমাত উপজে। যাৰ প্ৰকৃতি আশ্ৰয়, স্তম্ভ-দৃক ফল, তিনি গুণে মূল, চাৰি অৰ্থে বস, সাত ধাতু চাল, আঠ প্ৰকৃতি ডাল, দশ প্ৰাণ পাত, জীৱ-ঈশ্বৰ দুই পক্ষী, তুমি লোকৰ কুশলার্থে নানা অৱতাৰ ধৰ। এতেকে ভক্ত-সৱে তুমাব পাদপদ্ম-নৌকাক আশ্ৰয় কৰি অনায়াসে সংসাৰ তৰে, আনকো ভবাৱে। অভক্তে পুহু মুক্তিৰ দ্বাৰ উত্তম নৱদেহ পায়। সংসাৰত পৰে। তুমাব ভক্তক পুহু বিয়ে পৰাভৱ নকৰে। যাতো তুমি বক্ষা কৰ। এতেকে ভক্তসৱে তুমাব নাম ৰূপক শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন-স্মৰণ কৰি অনায়াসে মুক্তি লাভে। হে ভগৱন্ত, পূৰ্বত যেমনে মংগ-কুৰ্মাদি ৰূপ ধৰি আমাক প্ৰতিপাল কৰিছ। ইদানীকো তেমনে কুতাৰ হৰ। আমিসৱে তুমাক প্ৰণাম কৰো। ইদানীক দৈৱকীক বোলন্ত : হে মাতৃ, তুমাব গৰ্ভত ভগৱন্ত বহিলা। এতেকে

আউৰ কংসক ভয় নকৰিবা। যাভো তুমাব পুত্ৰে যত্নকূলক বঁধা কৰিব।
দৈৱগণে ভগৱন্তক এই স্তুতি কৰি ব্ৰহ্মা-মহেশ্বক আগ কৰি স্বৰ্গক গৈলা।

(শ্লোক ৩১—৪১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ান দশমস্কন্ধে দ্বিতীয়েহধ্যায়ঃ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : দৈৱকী বিলসদগৰ্জ সঙ্ক্ৰি়তং ব্ৰহ্মচিদ্‌ঘনং।

বন্দ্যামহে সদানন্দং শিৱদ্রুহিনবন্দিতম্॥

তৃতীয় অধ্যায়

শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্ম

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্ম, বহুদৈৱ-দৈৱকীৰ স্তুতি, গোকুল গমনো কৰিবা। শুকে কহন্ত : জানা বাজা, যেখনে সৰ্বগুণযুক্ত পৰম শোভন কাল হৈল, তেখন ভগৱন্ত দৈৱকীত আবিৰ্ভাৱ হৈলা। যেন পূৰ্বদিশত চক্ৰো দেখা দিল। তেখনে বোহিগী নক্ষত্ৰ মিলিল, এহগণো শান্ত হৈল, দশো-দিশ প্ৰসন্ন পৰিল, নিৰ্মল নক্ষত্ৰ হৈল, পৃথিৱীতো ধানে ধানে মঙ্গল কৰিল, নদীবো প্ৰসন্ন জল হৈল, বৃক্ষতো পদ্ম ফুলিল, গীত সুগন্ধ বায়ু বহিল, কুণ্ডল অগ্নিকুণ্ড দীপ্তি কৰিল, লোকবো মন প্ৰসন্ন পৰিল, স্বৰ্গতো গীত-বৃত্ত-বাঁজ-পুষ্পগুটি কৰিল, মেঘ-সাগৰো অন্ন অন্ন গৰ্জিল, দোভাগ ৰাতি অন্ধকাৰ সময়ত ভগৱন্ত আবিৰ্ভাৱ হৈল। বহুদৈৱ দেখিলা, দেহৰ কাঙ্ক্ষিয়ে গৃহক প্ৰকাশ কৰে। ভ্ৰাতৃ শৰীৰ, পীতবাস, চতুৰ্ভুজ, শঙ্খ-চক্ৰ-গদা-পদ্মধৰ, সৰ্বদায়ে সুন্দৰ,

কমল লোচন, গলত কোঁজত, বকত জীবৎস, বহুসয় অলঙ্কারে মণ্ডিত ।
(শ্লোক ১—১০)

হেন অকৃত্ত বাজকক প্রকৃষ্ট নয়নে বহুসেয়ে দেখি মহাবিশ্বয়ে
হর্ব্যুক্ত হয়। ব্রাহ্মণক প্রতি মনে অযুত গো উছগিলা। পাছে পুত্রব
প্রভাব জানি নির্ভয় হয়। অন্ননস্ত ভাবে অজনি ধবি জুতি বোলন্ত : হে
ভগবন্ত, তুমি প্রকৃতিত থব। কেবল অল্পভরানন্দকণ সবাবে বুদ্ধি সাকী।
(শ্লোক ১১—১৬)

চক্ষুৰ গোচৰ হৈলা। মোৰ কি ভাগ্য! যদি বোলা, দৈৱকীৰ পুত্ৰক
কেনে এতমান জুতি কৰা। তাত শুনা : জগতক অজিয়ো তুমি তাত
প্রবেশ নহরা, কিন্তু এবিষ্ট হেন প্রকাশ কৰা। এতেকে দৈৱকীৰ গৰ্ভত
কেমনে প্রবেশিবা। তুমাত হস্তেসে জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰ হয়।
তুমি তিনিগুণে ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু-মহেশ মূৰ্ত্তি ধৰিছা। এতেকে জগতক
বাধিবে ইছাই মোৰ গৃহত শুদ্ধ-সদ মূৰ্ত্তিয়ে অৱতাৰ ধৰিছা। হুই বাজা
সৱকো বধিবা। তথাপি সাৱধানে থাকিবা। যাতো এই হুই কংসে
তুমাব ভাড়াপক বধিছে। তুমাব জন্ম শুনি এখনে খেদি আসিব।
(শ্লোক ১৭—২২)

পাছে দৈৱকী পুত্ৰক মহাপুৰুষ লক্ষণ দেখি কংসভয়ে জুতি
বোলন্ত : যি কপক বেদে কহে, কেয়ো নেদেখে, সৱাবে কাৰণ, নিগুণ,
নিৰ্বিকাব, সেই বিষ্ণু তুমি মহা প্ৰলয়তো থাকা। সৰ্ব সংহাৰক
কালকো যাৰ জীলা কহে, হেন ঈশ্বৰত মণ্ডি শৰণ পশিলো। মনুষ্যে
মৃত্যুক ভয়ে সকল লোকক গৈয়ো নির্ভয় নপায়ে, কুনো ভাগ্যোদয়ে
তুমাব পাদ-পদ্ম পায়। মহানুখে থাকে, যাক দেখি মৃত্যুয়ো পলাই
আসে, সেই তুমি কংস হস্তে আমাক ত্ৰাণ কৰা। জুতাবো ভয় হবা,
চতুৰ্ভুজ কপকো সংহাৰ কৰা। যদি বোলা, কেনে কপ সংহবিম, এমন
পুত্ৰ হৈলে তুমাব মহা ক্ষুতিসে হৈব। তাত শুনা : যাৰ মূৰ্ত্তিত সকল
জগত সাৱকাশে থাকে, হেন পৰম পুৰুষ মোৰ গৰ্ভত হৈলা। ই লোকব
হাস্তান্দসে। (শ্লোক ২৩—৩১)

ভগৱন্তে বোলন্ত : তোৰা ছয়ো পূৰ্বজন্মত পুষ্টি-মৃতপা আছিল।
ব্ৰহ্মাৰ আদেশে প্ৰজা প্ৰজিবাক লাগি ইন্দ্ৰিয়ক দমি, বাত-বৃষ্টি সহি,
বান্ধু নিৰোধি, দেৱব বৰিবে দ্বাদশ হাজাৰ বৎসৰ তপ কৰি মোক

আবাধিলা। ময়ো তুষ্ট হয়। এই কপে দেখা দিয়া বব লৱা বুলিলো।
তোষায়ো মোৰ সম পুত্ৰ বৰিলা। যাতো বিষয় ভোগ নতো কৰা। পুত্ৰ
নতো ছয়ে। এতেকে মোৰ মায়ায়ে মোহিত হয়। মোক্ষ নবৰিলা।

(শ্লোক ৩২—৩৩)

ময়ো গুণ-কপ স্বভাৱো আনক সমান নেদেখি পৃথিগৰ্ভ নামে
পুত্ৰ হৈলো। পাছে তোৰা কাশ্যপ অদিতি হৈলা। তাতো মঞ্চি বানন
কপ হৈলো। তৃতীয় জন্মতো সেইকপে দেখা দিলো। যাতো মোৰ
বাক্য অসত্য নাই। মোৰ বাক্য শ্বৰাইবাৰ অৰ্থেই ইকপে দেখা দিলো।
অনুখ্য মনুয্যকপ হৈলো মোৰ জন্ম নজানিলা ছই। আৱে তোৰাৰ ইচ্ছাত
বালক হৈলো। ইজন্মত তোৰা পুত্ৰভাৱে বা স্নেহ কৰা, ব্ৰহ্মভাৱে
বা চিন্ত্য, অৱশ্যে মোৰ গতি পাইবা। (শ্লোক ৪০—৪৫)

যদি কংসত ভয় কৰা, তেৱে মোক নিয়ো ব্ৰজত থয়া। যশোদাৰ
কন্যা যোগমায়াক আনা। এহি বুলি ভগৱন্তে তাৰাৰ আগত সামান্য
শিশু হৈলা। বসুদেৱো পুত্ৰক কোলাত লৈয়া যেখনে যাইবাক খোজা, তেখনে
যশোদাত যোগমায়া জাত হৈলা। তান প্ৰভাৱে দ্বাৰী-প্ৰহৰী লোক-
সৱ নিজাত পৰিল। কৃষ্ণক লৈয়া বসুদেৱ আসিতে বন্ধদ্বাৰসৱো মুক্ত
হৈল। মেঘগণে বৰষিল। অনন্তো বিচিত্ৰ কণা ধৰিলা। অগাধ যমুনা
পন্থ দিলা। বসুদেৱো গোকুলক পায়। গোপগণক নিজাত দেখি যশোদাৰ
শয্যাত কৃষ্ণক থৈয়া তান কন্যা যোগমায়াক লৈয়া গৃহক আসিলা। দৈৱকীৰ
শয্যাত কন্যা থৈয়া নিহল পিঙ্গিল। যশোদায়ো জাত হৈবাৰ মাত্ৰ জনিলা,
পুত্ৰ বা স্ত্ৰী বা আক নজানিলা। যাতো শ্ৰান্ত হৈয়া যোগমায়ায়ে ক্ৰটিহত
হৈলা। (শ্লোক ৪৬—৫৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ দশমস্কন্ধে তৃতীয়োঃধ্যায়ঃ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো দৃশ্যঃ শৌৰ্য্যদনে দেৱকী দেৱীন্দনঃ।

তমহং শৰণং যামি সক্তিদানন্দবিগ্ৰহম্ ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

কংসৰ আলোচনা

কথা : চতুৰ্থ অধ্যায়ে চণ্ডিকাৰ বাক্য, কংসৰ আলোচনা কহিবা। শুকে কহন্তু : পাছে দ্বাৰসৰ পূৰ্বৱৰ্ত আৱৃত হৈল। পহৰীসৱো শিশুৰ ক্ৰন্দন শুনি নীত্বে কংসত জ্ঞান দিল। সিয়ো সহবে শয্যাতে উঠি এই কাল বুলি মহা বিহ্বল হয়। আতৰেথ কৰি শিলত আফালিল। (শ্লোক ১--৮)

দেৱীয়ো তাৰ হাত এৰাই আকাশক যায়। দিব্যৰূপে অষ্টভুজ হয়। বুলিবে লাগিলা : অৰে মহামন্দ, কিসক মোৰ মায়াৰ মাৰস। তোৰ অন্তকাৰী যেঠাই সেঠাই জাত হৈল। বুথায় ছুখিনী দৈৱকীক হিংসা নকৰিবি। (শ্লোক ৯—১২)

এই বুলি মায়াদেৱী বহুনাশ ৰূপে নানা স্থানত বহিলা। দেৱীৰ বাক্য শুনি কংসো বিস্ময় হয়। দৈৱকী-বশুদেৱৰ নিহল ছাৰি নত্ৰ ভাৱে বুলিবে লাগিল : হে ভগিনী, ভগিনীপতি, মঞি পাপিষ্ঠে তোৰাৰ পুত্ৰসৰ বধিলো। হেন নিৰ্দয় দুৰ্জয় মঞি কুন লোকক যাইবো। ব্ৰহ্মবধী হেন জীয়েন্তে মৰা হৈলো। দেখা, দেৱো মিছা বোলে। যাত বিশ্বাস কৰি মঞি ভাগিনসৱক বধিলো। তথাপি তোৰা শোক নকৰিবা। যাতো তাৰাৰ কৰ্মফলে এনয় হৈবাক লাগে। দৈৱাধীন সকল শোক একত্বে নাথাকে। (শ্লোক ১৩—১৮)

কিন্তু বিয়োগ হৱে। আত্মাৰ মাত্ৰ সংযোগ-বিয়োগ নাই। এতেকে

ভোবা আৰ শোক নকৰিবা। মোৰ দোষ ক্ষমা কৰা। এই বুলি কংসে
ছুইবো চৰণত ধৰিলা। (শ্লোক ১৯—২৪)

ভাৰায়ো শোক এৰি কংসক আশ্বাস কৰি বুলিলা। পাছে ভাৰাত আজ্ঞা
লৈয়া কংস গৃহক গৈলা। প্ৰভাতে মন্ত্ৰীগণ মাতি সকল বৃত্তান্ত কহিল।
ভাৰায়ো সেই কথা শুনি দেৱক কোপ কৰি বুলিবে লাগিল : হে মহাবাজা,
যদি তুমাৰ শত্ৰু জাত ছয়াছে, তেৱে আমাক আজ্ঞা কৰা। সকল
বাজ্যৰে শিশুসকল বধি। ভয়াতুৰ দেৱসকলে উত্তম কৰি কি কৰিবে পাৰে।

(শ্লোক ২৫—৩২)

যাতো তুমাৰ ধনুৰ টকাবতে কম্পিতমান হৱে। যুদ্ধত শৰ প্ৰহাৰিতে
প্ৰাণ বাধি যুদ্ধ এৰি পলায়। কতোসকল অঞ্জলি কৰি শৰণ মাগে। যাতো
তুমি ভগৱত, ভয়াতুৰ, বিমুখক নামাৰা, তাতেসে দেৱগণে প্ৰাণ বৰ্তে।
এতেকে দেৱে উত্তম কৰি আমাক কি কৰিতে পাৰে। অদৃশ্য হৰিয়ে বা কি
কৰিব। তপস্বী ব্ৰহ্মাক কোনে ভয় কৰে। বনবাসী মহেশে কি কৰিতে
পাৰে। অন্নবীৰ্য্য ইন্দ্ৰে কিসক পাত্ৰ। তথাপি শত্ৰু দেৱক উপেক্ষা
কৰিবে নালাগে। যেন ব্যাধিক আগে ঔষধ নেদিলে পাছে দূৰ কৰা
নযায়। তেনে অন্ন বুলি বৈবী নমাৰিলে পাছে অপকাৰ কৰে।

(শ্লোক ৩৩—৩৮)

এতেকে দেৱৰ মূল খানিতে আমাক আজ্ঞা কৰা। বিষ্ণুসে জানিবা
দেৱৰ মূল। যি ঠাই ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্তে, তাতে বিষ্ণু থাকে। ধৰ্ম্মৰো কাৰণ
গো-ব্ৰাহ্মণ, তপ-জপ-যজ্ঞ। এতেকে আমি গো-ব্ৰাহ্মণক নাশ কৰো।
যাতো আৰা হৰিব মূৰ্ত্তি। সম্ভৱ হিংসাসে জানা বিষ্ণুবধ উপায়। এমানে
ছুই মন্ত্ৰীসকলে কংসে আলোচনা কৰি ব্ৰাহ্মণৰ হিংসাক হিত কৰি মানিলা।
সামুদ্ৰিক অপকাৰ কৰিতে দৈত্যক আদেশিল। সমীপতে মৃত্যু মিলিল।
যাতো মহন্তক অপকাৰ কৰিতে আমু-ঐ-মণ-ধৰ্ম্ম হৰে। (শ্লোক ৩৯—৪৬)

ঐভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে চতুৰ্থোঃধ্যায়ঃ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : মহতামপকাৰেণ সৰ্বনাশো যতো ভবেৎ।

ততো বিষ্ণুজনদ্বৈং হিহা হৰিবশঃ শ্ববেৎ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

কৃষ্ণ-জন্ম মহোৎসব

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে কৃষ্ণ জন্ম মহোৎসব কহিবা। শুকে কহন্ত :
নন্দে আপুনার পুত্র উৎপন্ন হৈবার দেখি পৰম আনন্দে স্নান কৰি বস্ত্র-
অলঙ্কাৰ পিন্ধি ব্রাহ্মণসৱ আনি জ্ঞাতকৰ্ম্ম কৰাইল। দুই লক্ষ ধেনুও
ব্রাহ্মণক দিলা। সূৰ্গ-বহুমণ্ডিত কৰি সাতটা তিলৰ পৰ্বত দিলা। যাভো
দান কৰিলে সে অৱ্যসৱ শুদ্ধি হয়। ব্রাহ্মণসৱো মঙ্গল কৰিল। নট-নটী-
গণে প্ৰশংসা বুলিল। গীত-নৃত্য-বাভো কৰিল। ব্ৰজকো সান্ধি-মাঝি
ধ্বজ-পতকা-বস্ত্ৰ-পল্লৱ-পুষ্পে মণ্ডিল। গোপসৱকো হৰিজ্ঞা ভৈল দিলা।
গোপসৱ বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰে মণ্ডিত হয়। উপায়ন বস্ত্ৰ হস্তত লৈয়া নন্দগৃহক
আসিল। গোপীসৱো যশোদাৰ পুত্ৰ হৈবাৰ শুনি পৰম আনন্দে নানা ভূষণে
আপোনাক ভূষিত কৰি হস্তত উপায়ন লৈয়া সম্বৰে নন্দগৃহক গৈলা।
শিশুকো চিৰঞ্জীৱ বুলি আশীষ দিলা। হৰিআচুৰ্ভ-ভৈল-জল সিদ্ধি
মহা আনন্দে হৰিগুণ গাইলা। (শ্লোক ১—১২)

গোপসৱে দধি-দুধ, ঘৃত-জল সিদ্ধি নৱনৌভব দলি হানিয়ো বিহাৰ
কৰিলা। নন্দো পুত্ৰৰ মঙ্গলার্থে সকল লোককে বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ-পুষ্প-চন্দনে
পূজা কৰিলা। সেই দিনৰ পৰা ব্ৰজত পৰম সমৃদ্ধি মিলিল। হৰিব
নিবাসে সৰ্ব্বগুণবৃদ্ধ হয়। লক্ষ্মীৰ-ক্ৰীড়া স্থান হৈল। (শ্লোক ১৩—১৮)

পাছে নন্দে গোপক সোকুল বন্ধার্থে নিয়োজিয়া কংসৰ বৎসব কড়ি দিবাৰ

প্ৰতি মথুৰাক গৈলা। তথাই ৰাজ্যক কৰ দিয়া বাসা কৰি বহিলা।
 ভাক জানি বসুদেৱো তথাক গৈলা। নন্দো বসুদেৱক দেখি সাদৰে উঠি
 আলিঙ্গি ধৰি সংকাৰ কৰিলা। বসুদেৱো মহামুখে বসি কুশল পুছি
 বুলিবে লাগিলা : হে ভাই, তুমাৰ বৃদ্ধকালত পুত্ৰ হৈবাৰ শুনি
 আমাৰ বৰ আনন্দ হৈল। প্ৰিয় দৰ্শন পুত্ৰ পৰম দুৰ্লভ। যাভো শূদ্ৰ-
 সৱ কৰ্মসৰে একত্ৰে নাথাকে। (শ্লোক ১৯—২৫)

তুমি যি ব্ৰহ্মচৰ্য্য ত্যাগ কৰি, সি গো-মল্লগ্ৰস্ত হিত হয় নহয়। আমাৰ পুত্ৰ
 কুশলে আছে। তুমাক যি পিতৃ বুলি মানে, যাভো ভোৰা পুত্ৰৱৰ্ত্তে স্নেহ
 কৰা, শূদ্ৰক উপকাৰ কৰিলে সে পুৰুষৰ পুৰুষাৰ্থ সাফল হয়। তাৰা
 হুংখ পাইলে পুত্ৰ সৱে বিফল হৱে। এহি বুলি বসুদেৱে পুত্ৰ বিয়োগ হুংখ
 কৰিলা। তাক নন্দে শাস্ত কৰাস্ত। অহো, দৈৱকীৰ পুত্ৰসৱ কংসে বধিল।
 যিবা কন্তাখানি অৱশেষ বহিল, সিয়ো স্বৰ্গক গৈল। এতেকে জানিবা
 পুৰুষৰ অদৃষ্টে সৰ্বকৰাণ। বসুদেৱে বোলন্ত : ভোৰা ৰাজ্যক কৰ দিলা,
 আমাকো দেখিলা, আউৰ ইঠাইত বহুদিন নাথাকিবা। যাভো গোকুলত
 অনেক উৎপাত আছে। হেন শুনি গোপসৱে তাস্ত অহুমতি লৈয়া শকটত
 চড়ি গোকুলক গৈল। (শ্লোক ২৬—৩২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে পঞ্চমোহধ্যায়ঃ ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যন্নিবাসেন সহসা ব্ৰজঃ সৰ্ব্বসমৃদ্ধিমান্ ।

তমহং পৰমানন্দং নন্দনন্দনমাত্ৰায়ৈ ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

পুতনা বধ

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে পুতনা ধোষণ কহিবা। শুকে কহন্ত : পঞ্চ
নন্দে বহুদেব বাৰ্য্য সত্য হেন জানি উৎপাত ভয়ে হৰিত শৰণ লৈলা।
পুতনায়ে কংসৰ আদেশে শিশুসৰ বধি নগৰ-গ্রামত ভ্রমিবে লাগিল।
যে ঠাই শ্ৰীকৃষ্ণৰ অৱগ-কীৰ্ত্তনাদি ভক্তি নাথাকে, তথাতেসে বাৰ্হসীসৰে
প্রভাৱ কৰে। গোকুলত পুহ সাক্ষাতে ভগৱন্ত আছে; তাত কৈত ভয়
শঙ্কা থাকে। এতেকে গোকুলক গৈয়া পুতনাসে মৰিল। আৱে তাক শুনা :
একদিনা পুতনা বাৰ্হসী দিব্য নাৰীবেশ ধৰি গোকুলক গৈয়া, যাক দেখি
গোপসৰ মোহ হৈল, গোপীসৱো লক্ষ্মী বুলি মানিল। এতেকে সৱাৰে
অনিবাৰিত হয়। নন্দৰ গৃহ পলিল। তথাই শিশুক বিচাৰিতে ছুটব
অন্ত কৃষ্ণক দেখি সামান্য শিশু মানি কোলাত লৈয়া স্তন দিবে লাগিল।
বশোদা-বোহিণী গৃহৰ মধ্যত দিব্য স্ত্ৰীক দেখি বিস্ময়ে বহিলা। ভগৱন্তো
কেৱলে বিষয় অপেক্ষা মানি স্তনক ছুই হাতে ধৰি প্ৰাণ সমে পান কৰিবে
লাগিলা। (শ্লোক ১ -- ১০)

ভাৱো মহাপীড়া পাইয়া এৰ এৰ কৰি আৱাৰ কৰিল। বাৰ শকে
জৈলোক্য কম্পিল। দশোদিশে প্ৰতিধ্বনি গৈল। লোকসৱো বহুপাত
পঙ্কায়ে পৃথিৱীত পৰিল। পুতনায়ে ভনৰ পীড়ায় নিম্নকণ ধৰি কেশ-পান-
যাক দেখি প্ৰাণ ছাড়ি ডেব প্ৰাইবৰ পৰ ছুৰি পৰিল। যাক দেখি

সর্বলোকে ত্রাস হৈল। যাতো লাজলব ইব হেন দন্ত, পৰ্বতব গহবর হেন নাক, গণ্ড শিলা হেন স্তন, অঙ্কুপ হেন চক্ষু, বাজআলি হেন ভুজ-উক-পাদ, শূণ্য হৃদ সম উদৰ। হেন দেহা দেখি গোপ-গোপীয়ো মহাভয় হৈল। যাতো আগে তাই শব্দতে কৰ্ণ-মস্তক ভাঙ্গিছে। গোপীসরে তাইব হৃদয়ত হরালক দেখি সঘৰে নমাই আনি বক্ষা কবিলে লাগিলা।

(শ্লোক ১১—১৮)

প্রথমে গো-পুছ ফুৰাইল। গোমূত্রে ধুয়াইল। গোধূলি ঘষিল। গোময় লিপিল। প্রথম অনাচাত্তে দ্বাদশ অঙ্গত দ্বাদশ নামে বক্ষা বান্ধিল। পাছে কিছু স্মৃতি পায় আচন্ত ছয়া আপুনাৰ অঙ্গজ্ঞাস কৰি বালকক বক্ষা কৰে। তুমাৰ চৰণক অঙ্গে বক্ষা কৰন্তোক, মণিমস্তে জামুক, যজ্ঞে উকক, অচ্যুতে কটিক, ইয়ত্ৰীয়ে উদৰক, কেশৰে হৃদয়ক, ঈশে বক্ষস্থলক, ইলে কঠক, বিষ্ণু ভুজক, উকক্রমে মুখক ঈশ্বৰে শিবক, বক্ষা কৰন্তোক। হবি চক্ৰ-গদা ধৰি তুমাৰ আগে-পাছে থাকন্তোক। মধুনা-অজ্ঞানো ধনু-অসি ধৰি দুই পাশে বহন্তোক। শঙ্খ ধৰি উকগারে তুমাৰ চাৰিকোণ বাখন্তোক। উপবত উপেন্দ্ৰে, পৃথিবী ভাস্কৰ, হস্তধৰে বক্ষা কৰন্তোক। ইন্দ্রিয়ক জয়ীকেশ, প্রাণক নাৰায়ণ, চিন্তক যেতদীপপতি, মনক যোগেশ্বৰ, বুদ্ধিক পৃথ্বীগৰ্ভ, অহঙ্কাৰক ভগৱন্তে বাখন্তোক। ক্রীড়াত গোবিন্দ, শয়নত মাধৱ, কুবন্তে বৈকুণ্ঠ, বসিতে লক্ষ্মীপতি, ভুজন্তে যজ্ঞভোক্তা বাখন্তোক। ভূত-প্ৰেত-পিশাচ-যক্ষ-বান্দস-উগাদ গ্ৰহাদিয়ো নাশ যাউক। যাতো বিষ্ণুনাং গ্ৰহণতে মহাভয় হৰে। (শ্লোক ১৯ ২৯)

এমনে গোপীসরে কৃষ্ণক বক্ষা কৰিলা। যশোদায়ো স্তনপান কৰাই শয়ন কৰাইলা। তেৱে নন্দাদিয়ো মথুৰাৰ পৰা গোকুল পায় পূতনাৰ দেহা দেখি মহা বিস্ময় হৈল। বহুদেৱকো ঋষি বুলি মানিলা। যাতো ভান বাক্যত প্রমাণ পায় পূতনাৰ দেহাকো পাছে পৰন্তু কুঠাৰে খণ্ড খণ্ড কৰি দ্বক নিয়া কাঠে বেষ্টিত কৰি অগ্নি লগাইল। দন্ধ দেহৰো মহা শ্লগদ্ধ উঠিল। যাতো কৃষ্ণ স্তনপানে সৰ্বপাপ গুচিল। বালকঘাভিনী পূতনা বান্দসী মৰিবাক ইছায়ে কৃষ্ণক বিষ-স্তন দিয়া যশোদাৰ গতি পাইলো। যি পুত্ৰ শুক ভক্তিয়ে কৃষ্ণক প্ৰিয়বন্ত দেই, সি যে পাইবেক তাক যি বুলিৰো। (শ্লোক ৩০—৩৬)

এতেকে গোপীৰ মহিমা কি কহিৰো। যাতো ব্ৰহ্মা সো-বস হৰিতে

ভগৱন্ত কৃষ্ণে এক বৎসৰ স্তন খাইলা। তাৰায়ে পুত্ৰবুদ্ধিয়ে সদায় জেহ কৰিল। এতেকে তাৰাৰ কদাচিতো সংসাৰ নহটে। গোপসৱো ধৃত্বৰ গন্ধ পায়। ইকি বুলি ব্ৰজক আসিল। তথায়ে গোপ-মুখে পুতনাৰ বধ জনি শিতবো কুশল দেখি বিস্ময় হৈলা। নলো পুত্ৰক কোলে লৈয়া শিবজ্ঞান কৰি মহা আনন্দ পাইলা। এই পুতনাৰ কথা যি আকায়ে আৱণ কৰে, সি গোবিন্দৰ পৰম ভক্তি লভে। (শ্লোক ৩৭ ৪৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ দশমস্কন্ধে বৰ্ত্তোহিধ্যায়ঃ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যঃ পুতনা-পন্নঃ পানাত্ৰাণান্ হৃদ্য গতিন্দদৌ।

ভমহং ককণাসিদ্ধুং দীনবদ্ধুয়ুপাশ্ৰয়ে ॥

সপ্তম অধ্যায়

শকট-ভঞ্জন, তৃণাৰ্ঘ বধ

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে শকট-ভঞ্জন, তৃণাৰ্ঘ বধ, বিশ্ব-দৰ্শন কহিবা।
 বাক্য পুৰুষ : হে মহামুনি, ভগৱন্ত দেখে যি যি অৱতাবে যি যি কৰ্ম কৰন্ত, মিসৰে আমাৰ কৰ্ণ-মন আনন্দ কৰায়ে। তথাপি যাক গুনিতে বিবৰত স্পৃহা আছে, চিত্তো শুদ্ধ হয়ে, হৰিতে। ভক্তি বাঢ়ে, বৈষ্ণৱতো। শ্ৰীতি মিলে, হেন মনোহৰ কৰ্ম শিতলীলা আমাত কহা। শুকে কহন্ত : কদাচিত্ৰ জ্বৰ জ্বৰন্ত অল পৰিহৰ্ত্তন কোটুৰত নকল সোপীল যাকি নানা বাত-পীত পদ

উৎসবে যশোদা কৃষ্ণৰ অভিষেক কৰাইলা। ব্ৰাহ্মণসকলো শিশুৰ স্বাক্ষৰ কৰিলা। তাবাকো অন্ন-বস্ত্ৰ-খেহু দিয়া পুষ্প-চন্দনে পূজা কৰিলা। পাছে কৃষ্ণৰ চক্ষুত নিজা দেখি যশোদা শৰটৰ তলত গুৱাই থৈয়া লোক জনক সাদৰিবে লাগিল। তেখেনে স্তনৰ অৰ্থে কৃষ্ণে কান্দিবে লাগিল। তাক যশোদা হুণুনিলা। এতেকে কোমল চৰণ লাগি শৰট উলটি পৰিল। দধি-হুণ্ধাদিৰ কলসসকলো নষ্ট হৈল। চক্ৰাসনৰ জেঞ্জোলি ভাগিল।

(শ্লোক ১—৭)

তাক গোপ-গোপী দেখি কেমনে শৰট পৰিল মহা বিস্ময় হৈল। শিশুসকলে বোলে : কান্দিতে কৃষ্ণ-চৰণ আঘাতে উলটাই পেলাইলা। শিশুৰ বচন বুলি তাক কেয়ো নমানিল। যাতো কৃষ্ণৰ অপৰিমিত বলক নজানে। যশোদায়ো পুত্ৰক কোলাত লৈয়া গ্ৰহক শঙ্কায়ে ব্ৰাহ্মণক মাতি স্বাক্ষৰ কৰি স্তনপান কৰাইলা। বলবন্ত গোপসকলো পূৰ্ব্বৱৰ্ত্তে শৰট স্থাপিল। বিপ্ৰসকলো যজ্ঞ-হোম কৰি কুশ-তুলসী-জলে শিশুক শাস্তি কৰাইল। নন্দো বিপ্ৰক ভোজন কৰাই পুত্ৰ কুশলার্থে অনেক গো দান দিলা। তাবাসকলো সত্য আশীৰ্বাদ দিলা। (শ্লোক ৮—১৭)

আৰো একদিনা যশোদা পুত্ৰক কোলাত লৈয়া লালনা কৰি পৰ্ব্বত সম শিশুক গৰিষ্ঠ জানি সহিতে নপাবি ভূমিত থৈয়া মহা বিস্ময়ে হৰিক চিন্তিলা। সেইবেলা তৃণাৱৰ্ত্ত দেহে বামাণুলি কপে গোকুলক ধূলায়ে ঢাকিলা কৃষ্ণক হৰিলা। যশোদায়ো পুত্ৰক নপাইয়া অনেক বিলাপ কৰিলা। পাছে উপবাস হৈলে গোপীসকলো তান বিলাপ শুনি সঘৰে আসিয়া কৃষ্ণক নেদেখি অনেক কান্দিলা। (শ্লোক ১৮—২৫)

তৃণাৱৰ্ত্তো কৃষ্ণক নেস্তে বেগ ধিৰ হৈল। কথকিত হুৱালে গলত ধৰিহে, এতেকে নিচেই ছদ্ম চক্ষু ধিৰ কৰি মাতিবক নপাবি ব্ৰজৰ মধ্যত প্ৰাণ ছাড়িল। শিলাত পৰি সকলো অঙ্গ ভাগিল। গোপীসকলো বিলাপ কৰিতে অকৃষ্ণৰ ছন্দত কৃষ্ণক দেখি সঘৰে আনিয়া যশোদাক দিলা। নন্দ-যশোদায়ো পুত্ৰ পায় পৰমানন্দ লভিলা। গোপ-গোপীসকলো আনন্দিত হুৱা হুজিৰে লাগিলা। (শ্লোক ২৬—৩০)

অহো কি অদ্ভুত ! ই বালক মৰিও পুনৰপি আসিল। যাতো হিংসক-সকলে আপুনাৰ পালে আপুনি নষ্ট হৱে। সাধুসকল সমভাৱে বন্ধা পৰে। আমবা কিছু কৰ্ম কৰি হৰিক আৰ্তিহো। যাতো হুতক বাবাকো আমাক হৰি

কবাই পুত্ৰ আসিল। এমনে নন্দে ব্রহ্মত বহুত অকুত দেখি বিস্ময় হয়। পুত্ৰ
বহুদেৱৰ বাক্যক সত্য কৰি মানিল। আৰো একদিন যশোদা কৃষ্ণক
কোলাত লৈয়া স্তনপান কৰাইলা। পৰম স্নেহত মনোহৰ মুখক চুসন
কৰিতে লাগিল। সেইবেলা কৃষ্ণে হামি তুলিলা। তেখেনে যশোদা কৃষ্ণক
মুখত জগত দেখিলা। বৰ্গ পৃথিবী আকাশ চক্ৰ সূৰ্য্য অগ্নি বায়ু জ্যোতি-
চক্ৰ দ্বীপ বৰিষ পৰ্বত সাগৰ বন নদী স্থাৱৰ জলম সকল প্রাণীসহ
যাত আছে, এমনে কৃষ্ণক মুখতে সকল ভূৱন দেখি মহাবিস্ময়ে কম্পমান হয়।
হুইয়ো চক্ষু মুদিলা। (শ্লোক ৩১—৩৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দৰ্শনক্কে সপ্তমোহধ্যায়ঃ।

আক জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : শকটোচ্চাটনক্কে বাত-দানৱবাতনং।

বিশ্বসন্দৰ্শনং যেন কৃতং তমহমাত্ময়ে ॥

অষ্টম অধ্যায়

কৃষ্ণৰ বাল্যলীলা

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে নামকৰণ, বালক লীলা, মৃত্তিকা ভোজন,
ভূৱন দৰ্শনন নিৰূপিত। শুকে কহন্ত : একদিনা বহুদেৱে গৰ্গ পুৰোহিতক
ব্রহ্মক পঠাইলা। নন্দো গৰ্গক দেখি পৰম সন্তোষে উঠিয়া আসন দিয়া
প্ৰণাম কৰি ঈশ্বৰৰ বৃত্তিয়ে অৰ্চা কৰি বুলিবে লাগিল। হে মহাশক্তি,
তুমি পূৰ্ণ, আমি কি কাৰ্য্য কৰিম। যদি বোলা আমি পূৰ্ণ হৈলে ধনী
হুইক। কিন্তু আমিহ, ক্ষান্ত জন। সকলকে পূৰ্ণত্বৰ কৃশল্যৰ্থেই ভাবাব হুইক

যায়। আপুনার পুত্র কিছো কার্য্য নাই। তুমি পৰম বেদজ্ঞ; জ্যোতিষকে জানা; এতেকে দুই ছতালৰ সংস্কাৰ কৰা। যাতো ব্রাহ্মণ মাত্রে আমাৰ শুক। (শ্লোক ১-৬)

গৰ্গে বোলন্ত : মঞি যত্নবংশৰ পুৰোহিত। এঠাই আসিবাবো সৱ লোকে জানে। এতেকে তুমাৰ পুত্ৰক মঞি সংস্কাৰ কৰাইলে পাপী কংসে তুমাৰ বশুদেৱৰ সখিছ জানি দৈৱকীৰ পুত্ৰ মানি যদি আসি বধে, তেৱে আমাৰ কল অস্তায় হয়। নন্দে বোলন্ত : তেৱে বহুস্থ স্থানত অলক্ষিত হয়। স্বস্তি-বাচন কৰি সংস্কাৰ মাত্ৰ কৰাৱ। (শ্লোক ৭-১০)

হেন শুনি গৰ্গে গুচ হৈয়া নানা কৰ্ম্ম মাত্ৰ কৰন্ত। এই বোহিণীপুত্ৰে গুণে শ্ৰুত কৰাইব। এতেকে আত্ম ৰাম সবেয়ো বুলিব। বলধিক্য পদে বলজ্ঞে বুলিব। যত্নবংশক একমতি কৰিবা পদে সদ্ধৰিষণ নামো হৈব। এই তুমাৰ পুত্ৰৰ সতা-ত্ৰেতা-দ্ৰাপদত গুৰু-বক্ত-গীত বৰ্ণ আছিল। ইদানিক কৃষ্ণ-বৰ্ণ হৈলা; এতেকে কৃষ্ণ নামো থাকক। পূৰ্বত বশুদেৱৰ পুত্ৰ আছিল। পদে বাশুদেৱ নাম হৈব। আৰো আন গুণ-কৰ্ম্মৰ অনুসাৰে অনেক নাম কণ আছে। তাক কেয়ো নজানি। এঞু গোকুলৰ আনন্দ কৰাই তোঠেৰ অনেক কুশল কৰিবা। এঞুৰ প্ৰসাদে তোৰাও অনায়াসে আপদ ভৰিবা। পূৰ্বত সাধুসৱো আন প্ৰসাদে সে দম্যগণ জিনিছে। আন্ত যিজনো ধীতি কৰে তাক কেয়ো পৰাভৱ কৰিতে নপাৰে। এতেকে আত্ম গুণ-কীৰ্ত্তি প্ৰভাৱে নাৰায়ণ সম জানি প্ৰতিপাল কৰা। (শ্লোক ১১-১৯)

এই বুলি গৰ্গে গৃহক গৈলা। নন্দো মহাহৰিষ হয় আপুনাৰ কৃতার্থ মানিলা। পাছে অল্পকালতে ৰাম-কৃষ্ণ আঠ কাঢ়ি ফুৰিবে লাগিলা। কিছিনীৰ শব্দ শুনি পৰম আনন্দে কৰ্দ্ধমত ভ্রমিলা। লোকৰ লগতে খানিক চলি যায় পাছে ভয় হয়। মাতৃৰ সমীপ আসিলা। ছয়ো পুত্ৰক স্নেহে কোলা লৈয়া স্তন দিয়া মুখ চায়। হৰিষ লভিলা। যেখনে ছয়ো ভাই-বৎসৰ পুচ্ছত ধৰিয়া নেবন্ত, বৎসো ইতিতি সিতিতি টানি নেই, তাক দেখি গোপীসৱে গৃহকৰ্ম্ম এৰি মহা হৰিষ লভে। যেখনে ক্ৰীড়াপৰ হয়। গো-বহিষৰ সমীপ চাপন্ত, সৰ্পকো ধবন্ত, জলতো নামন্ত, পক্ষীকো চোৱন্ত, কণ্টকতো হাঠন্ত, তাক ছয়ো মাতৃ নিষেধিবে নপাবন্ত। গৃহকৰ্ম্মকো নপাবন্ত। কেবলে মন হুংখ লভন্ত। (শ্লোক ২০-২৫)

পাছে অল্পদিনত ছয়ো ভাই ছয় এৰি পাছে ফুৰিবে ধৰিলা। সৰান

বয়সি শিশুগণ সমে ক্রীড়া কবি ব্রজবাসীৰ প্রীতি দিলা । গোপীসরো কৃষ্ণ চঞ্চল ভার দেখি সরে একত্র ছয়া যশোদাৰ আগত কহিবে জাগিলা : হে মাতৃ, তুমার পুত্রে আমার বি বি অপকাৰ কৰে, তাক শুনা । সময় বিনেরো দামুৰি মেলে, ক্রোধ কবিলেয়ো হালিয়া থাকে, চুৰি কবিলে দধি-দুধ খায়, খাইবাক ছয়াবিলে বানবক দেই, বানবে নখাইলে ভাঙক ভাদে, জ্বাক নপাইলে ছয়ালক কন্দুয়াই যাই, চত্বাৰ বস্তকো পাঠ উকথল জুৰি নমানে, তাতো লাগ নপাইলে কলস ফুটানে, মধ্যৰ বস্তকো আপুনি আনে, আন্ধাৰ গৃহতো শৰীবে পসবারে । আমি গৃহন্ত নাখাকিলে এতেক অপকাৰ কৰে । চোৰ বুলিলেয়ো উলটি চান্দে । উত্তম গৃহতো পুৰীষ এবে । (শ্লোক ২৬—৩০)

এখন তুমার কোলাত সুরলিত হেন আছে । এমনে গোপীসরো কৃষ্ণ মুখ চায়। এতেক কথা কহিলে যশোদা হান্ত কবি কৃষ্ণক উপালন্ত কবিত্তে ইছা নকবিল। । কদাচিতসে কবিল। । তাতে মহা আশ্চর্য্য হৈল । ভাব প্রসঙ্গ শুনা । একদিনা গোপবালক সমে ক্রীড়া কবিত্তে কৃষ্ণে মৃত্তিকা ভোজন কবিল। । তাক দেখি সকল ছরালে যশোদাত কহিলা । তেঞী কৃষ্ণ হাতত ধৰি পুছন্ত : হে মহাচঞ্চল, কিসক মাটি খাল । বামাদি সকল ছরালে কহে । কৃষ্ণ বোলন্ত : মঞি আজি মাটি নাখাঞ ; সরে মিছা কহে । যদি ভাৰাৰ বাক্য সত্য হরে ভেরে মোৰ মুখ চাৰা ।

(শ্লোক ৩২—৩৫)

যশোদা বোলন্ত : তেরে দেখো, মুখ মেল । হেন শুনি অখণ্ড সূর্য্য কৃষ্ণ মুখ মেলিল। । তাতো যশোদা সকলো জগত দেখিলা । গোকুল সমে আপুনাক দেখি মহাবিস্ময় হৈলা । পাছে মনে বিচাৰি কৃষ্ণৰ মহিমা জানি তান্ত শবণ লৈলা । (শ্লোক ৩৬— ২)

কৃষ্ণে যশোদাক জানিবার জানি বৈষ্ণবী মায়া প্রবল কবিল। । যাত হস্তে যশোদা স্মৃতিহত ছয়া পৰম স্নেহে কৃষ্ণক কোলা লৈয়া, যাব মহিমাৰ বেদে-উলনিষদে-সাধ্যাযোগে কহে, শুক্লসরো ভগবন্ত বোলে, হেন ঈশ্বরক যশোদা পুত্রে বুলি মানিলা । বাজা পুছন্ত : হে গুৰু, নন্দ-যশোদা কি পুণ্য কবিছে, যাতো কবিসরে ইদানিকো গারে, লোকবো মন হবে ।

(শ্লোক ৪৩—৪৭)

শুকে কহন্ত : জ্ঞোণ নাম বসু ধবা ভাৰ্য্যা সমে ব্রহ্মাৰ আজ্ঞা পায়। প্রাৰ্পনা কবিলা । হে ব্রহ্মা, আমি পোৱাল হৈলে কৃষ্ণত ভকতি হৌক ।

বাক্য পায়া লোকে হস্তব সনোব তবে । ব্রহ্মারো তাক ভাল বুলিলা । সেই
কোণে নন্দ হৈলা । ধবা আসি যশোদা হৈলা । কৃষ্ণে ব্রহ্মাক বাক্যক সত্য
কবিত্তে বামক সমে ব্রজত নিবাস কবি তাবাব ঐতি দিলা । এতেকে
ভগবন্তব প্রভারে গোপ-গোপীৰো কৃষ্ণত ভকতি আছে । যশোদা-নন্দবো
অত্যন্ত ভকতি হৈলা । (শ্লোক ৪৮—৫২)

শ্রীভাগবতকথায়ঃ দশমস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ।

হেন জানি সৰ্বলোক হবি বোল হবি ।

শ্লোক : যো বাললীলা নিত্যঃ গোপ-গোপীমুন্দদো ।

নমামি তমহং কৃষ্ণ গোষ্ঠেষ্ঠফলদায়িনম্ ॥

নরম অধ্যায়

কৃষ্ণব বন্ধন

কথা : নরম অধ্যায়ে ভাণ্ড ভাজিলে কৃষ্ণক যশোদা বাক্দিবা । শুকে
কহন্ত : একদিনা যশোদা দালীসরক নানা কর্ত্ত নিয়োজি আপুনি পুত্রব
চৰিত্র প্রায়া দধি মথিবে লাগিলা । সেইবেলা কৃষ্ণে স্তনক ইছাই আসি মন্থন
দণ্ডে ধবি মথিবে নেদিলা । যশোদায়ো পুত্রক কোলা লৈয়া দুন্দব মুখ
নিবেধি স্তনপান কৰাইলা । এতেকতে আখাতে দুখ উতলিবাব দেখি কৃষ্ণক
খৈয়া সববে গৈলা । কৃষ্ণে স্তন পিরে নপাই ফোথে দন্ত কাযুবি পটা-পো
হানি দধিব হাণ্ডি ভাজিলা । অত্যন্তব পশিয়ো মরনীত খাইলা ।

যশোদায়ো দুগ্ধ নমাই মথিবাৰ স্থান আনি হাতি ভৰ্ত্তা দেখি পুত্ৰৰ ক্ষুধা জানি সি ঠাই ভাঙ নেদেখি হাত্ত কৰিলা । পাছে উকথলৰ উপবত বসি বানৰক নৱনীত দিবাৰ শুনি ধীৰে ধীৰে গৈলা । কৃষ্ণো হাতত বাহিসমে মাতৃক দেখি সম্বৰে উৰলৰ নামি ভয়ে লব দিলা । যশোদায়ো পাছে পাছে খেদিলা । যাক যোগীসৱে মনে লাগ নপায়ে, হেন কৃষ্ণক কেমনে লাগ পাইবা । পাছে মহাপ্ৰাস্ত হয় বেগে গৈয়া ধৰিলা । ভগৱন্তো মাতৃক ভয়ে কান্দিবে লাগিলা । (শ্লোক ৭—১১)

পাছে যশোদা পুত্ৰৰ ভয় দেখি হাতৰ বাৰি এৰিলা । কিন্তু বান্ধিবে ইচ্ছা কৰিলা । যাৰ বাইৰ-ভিতৰ, পূৰ্বাপৰ নাই, হেন সৰ্বকপ ভগৱন্তক পুত্ৰ মানি যশোদা বান্ধিবে লাগিলা । দেখন্ত জৰি দুই অঙ্গুলে নাটে । পুহু আনি জৰি জোৰা দিলা ; সিয়ো দুই অঙ্গুল নাটিল । পুহু আউৰ গাহ জোৰা দিলা ; সিয়ো দুই অঙ্গুল নাটিল । একেল যতেক গৃহৰ জৰি পাইলা সৱাকো জোৰা দিলা । সৱে দুই অঙ্গুলি কৰি নাটিল । হেন দেখি সকল গোপী হাস্ত কৰিলা । যশোদায়ো বিস্ময় হৈলা । (শ্লোক ১২—১৭)

পাছে কৃষ্ণ মাতৃৰ শ্ৰম দেখি কুপায়ে আপুনি বন্ধন লৈলা । এমচন স্তম্ভ কৃষ্ণ আপুনিৰ ভক্ত বশুতা দেখাইলা । এতেকে জানিবা যশোদা ত্ৰিকুঞ্চত যি প্ৰসাদ পাইলা, আক ব্ৰহ্মা মহেশ্ব লক্ষ্মীয়ো নতো পাস্ত । ভগৱন্ত কৃষ্ণো ভক্তিমন্ত্ৰৰ যেমনে শ্বথে লভ্য হস্ত, জ্ঞানী কৰ্ম্মীৰ ভেমত নহস্ত । পাছে যশোদা গৃহকন্দ্ৰত ব্যাগ্ৰ হৈলা; ত্ৰিকুঞ্চ যমলার্জুন দেখিলা ; স্বাতো দুয়ো কুব্ৰবৰ পুত্ৰ নাৰদৰ শাপে বৃক্ষ হুয়াছে । (শ্লোক ১৮—২০)।

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে নৱমোহধ্যায়ঃ ।

আক জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যো ভক্তবশুতাং গদ্য বন্ধনকাপি জগ্যবান্ ।

তমহং কৰণাপূৰ্ণং পূৰ্ণানন্দং ভজ্যে হৰিষ্ম ॥

দশম অধ্যায়

অৰ্জুন ভঞ্জন

কথা : দশম অধ্যায়ে অৰ্জুন ভঞ্জন কহিবা। ৰাজা পুহন্তু : হে
গুৰু, তুমিৰো শাপৰ কাৰণ কহা, যাও হন্তে মহাভাগৱত নাৰদৰ কোপ হৈল।
গুৰু কহন্তু : কুবেৰৰ তনয় নলকুবেৰ-মণিগ্ৰীৱে কৰুৰ অশুচৰ জয়া মহামদে
মগ্ধপান কৰি কৈলাসৰ উপবনত পলি স্ত্ৰীগণ সমে গজাজলত নামি বিবস্ত্ৰে
জলক্ৰৌড়া কৰিল। সেইবেলা তুমিকো নাৰদে দেখি মন্ত বুলি জানিলা।
যাতো তাক দেখি স্ত্ৰীসমে শাপ শঙ্কায়ে সত্বে বস্ত্ৰ পিছিল। 'তাৰা তুমি'
শ্ৰীমদে অন্ধ জয়া সেইমতে বহিল। (শ্লোক ১—৬)

তুমিকো অমুগ্ৰহাৰ্থে শাপ দিবাক লাগি নাৰদে বুলিলা : পুৰুষৰ শ্ৰীমদে
যেমনে বুদ্ধিভ্ৰংশ কৰে আন মদে তেমনে কৰিতে নাপাৰে। যাতো স্ত্ৰী হৈলে
স্ত্ৰী-মত্ত-দ্যাক ইছা কৰে। নিৰ্দ্ধয় জয়া পশুহিংসা কৰে। নথৰ দেহাকো
অজ্ঞামৰ মানে। যি দেহ মৰি কৃষি-ভস্ম-বিষ্ঠা হৱে, তাৰ অৰ্থে যি ভূতদ্রোহ
কৰে সি কি আপুনাৰ কুশল জানে। (শ্লোক ৭—১২)

এতেকে শ্ৰীমদ জন দৰিদ্ৰ হৈলেসে ভাল হয়। যাতো আপুনাৰ হুংখে
পৰৰ হুংখ দেখি কাকো হিংসা নকৰে। তেৱে অতি হুংখ পায় সাধুসঙ্গ লভে।
তেৱে মহন্তৰ প্ৰাসাদে গুৰু হয়। এতেকে আৰা তুমি দেৱৰ বৎসৰে শতেক বৎসৰ
বৃদ্ধ জয়া থাকোক। পাছে মোৰ প্ৰাসাদে কৃষ্ণক লগ পায় শাপ এৰাই
হৰিত ভক্ত জয়া স্বৰ্গক পাইব। (শ্লোক ১৩—২২)

এই বুলি নাবদ নাৰায়ণ আশ্ৰমক গৈল। নলকূৱেৰ-মণিঈৱো
যমলাৰ্জুন হৈলা। এতেকেলে ভগৱন্ত কৃষ্ণে নাবদৰ বাক্য সত্য কৰিবাক
প্ৰতি উকল ঘৰায়া ধাৰে ধাৰে গৈয়া হুই অৰ্জুনৰ মধ্য পশিলা। কৃষ্ণ
প্ৰৱেশে উবলো পথালি হৈল। পাছে ভগৱন্তে বল দিলে হুয়ো গাহ কম্পমান
হুয়া চণ্ড শব্দ কৰি উভাৰি পড়িল। (শ্লোক ২৩—২৭)

তাৰ পৰা দশোদিশ প্ৰকাশ কৰি দিব্যকণ ধৰি হুয়ো দেৱ উঠি শিবে কৃষ্ণক
প্ৰণাম কৰি অঞ্জলি ধৰি বুলিবে লাগিল : হে কৃষ্ণ, মহাযোগী, মহাপুৰুষ,
প্ৰকৃতিত পৰ, তুমাক প্ৰণাম কৰোঁ। হে ভগৱন্ত, বাহুদেৱ, পৰমেশ্বৰ,
আমাৰ পূৰ্বস্বভাৱ নহোক। কিন্তু বাক্যে তুমাৰ গুণ বৰ্ণাউক, কৰ্ণে কথা
শুনোক, হস্তয়ো তুমাৰ কৰ্ম কৰোক, মনেয়ো তুমাৰ চৰণ শ্ৰবোক, শিবে
তুমাক প্ৰণাম কৰোক, চকুয়ো তুমাৰ মূৰ্ত্তিমন্তক দেখোক। নাৰদৰ প্ৰসাদেলে
আমি তুমাক দেখিলোঁ। আৱে অমৃত্যু দিয়োক স্থানক যাঞু। হেন
জ্ঞতি শুনি ভগৱন্তো বোলন্ত : নাৰদৰ কৃপায়ে তোৰাৰ শ্ৰীমদ নাশ কৰিলা ;
আক মই আগে জানিছো। যাতো মোৰ ভক্তৰ দৰ্শন ৰাত্ৰে পুৰুষৰ সংসাৰ
মাত্ৰ গুচে ; এতেকে তোৰাৰ বাহিৰ সিদ্ধি হোক। মোৰ ভক্ত হুয়া স্থানক
চলা। হেন শুনি হুয়ো কৃষ্ণক প্ৰদক্ষিণে প্ৰণাম কৰি উত্তৰ দিশ গৈলা।

(শ্লোক ২৮—৪৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে দশমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : বে বে কৰ্ণ শৃণু কৃষ্ণচৰিতং বে বক্ত কৃষ্ণং বদ।

বে নাসে হৰিপাদলগ্ন তুলসীগন্ধ যুদা স্বাদয় ॥

বে চিন্ত শ্ৰব কৃষ্ণ-পাদযুগলং বে পাদ সত্ৰং ব্ৰজ।

বে হস্তৌ কুঁকুতাং ত্ৰিমা ভগৱতো বে দেহ কৃষ্ণং শুভ ॥

একাদশ অধ্যায়

বৎস-বক বধ

কথা : একাদশ অধ্যায়ে কৌমাৰ লীলা : বৎস-বক বধ কহিয়া ।
শুকে কহন্তু : পাছে নন্দাদি গোপসনে বৃক্ষপতনৰ মহাশব্দ শুনি নিৰ্যাত
শব্দায়ে সেই ঠাই আসি কৃষ্ণক উকথলে টানিবাক দেখি কেমনে বৃক্ষ পৰিল
বুলি বিস্ময় হৈল । ছৱালসৱে কহিল : এই কৃষ্ণ উকথল টানিতে ছয়ো
বৃক্ষ উভাৰি পৰিল । তাৰ পৰা দুই দিব্য পুৰুষ যাইবাবো দেখিলো । তাক
তাৰা ছৱালৰ কথা বুলি নধৰিল । (শ্লোক ১—৫)

পাছে নন্দ পুত্ৰক উকথলত বন্ধ দেখি হস্ত কৰি বন্ধন মেলিল ।
ভগৱন্তে আপুনাক লোকে জানিবে ভয়ে অভ্যস্ত বালক লীলা কৰিল ।
আৰে তাক শুনা । যেন গোপীসৱে চাপৰি বায়া নাচিবে বোলে ভেখন
ভগৱন্ত নাচন্ত । তাৰাৰ বস্ত্ৰ ছয়া গীতো গাৱন্ত, যুদ্ধো কৰন্ত, আভা
কৰিলে পীঠ পাছকো ধৰন্ত । পাছে আনিবে ছুৱাবন্ত । এমনে ভগৱন্ত কৃষ্ণ
আপুনাৰ ভক্তবন্ততা দেখাই বালক-লীলায়ে ব্ৰজৰ শ্ৰীতি দিল । আৰো
একদিনা কুনে কল কিনিবি বুলি পসাবী ডাকিল । তাক শুনি কৃষ্ণ ধাত্ত
লৈয়া সঘৰে গৈলা । পসাবীয়ো ধাত্ত গুচাই ছয়ো হস্ত ভৰি কল দিল ।
এতেকে ভগৱন্তে পঞ্চবস্ত্ৰে তাইৰ পাচি পুৰিলা । (শ্লোক ৬—১১)

আৰো একদিনা বামো-কৃষ্ণে শিশুগণ সনে নদীৰ তীৰত অনেক
বেলি ক্ৰীড়া কৰিলা । বোহিগী গৈয়া ভোজনৰ অৰ্থে ছইকো মাতিলা ।

পাছে বোহিণী বশোদাক পঠাই দিলা। বশোদায়ো পুত্ৰস্নেহে মাতিবে লাগিল। হে কৃষ্ণ, কমললোচন, বাপু আস, স্তন পান কৰা। কুখ্যায়ো আন্ত হৈলা, এখন ক্ৰীড়া এৰি ভোজন কৰা। হে কুলনন্দন বাম, লবৰে ছয়ো ভাই আসা। বাভো প্ৰভাতে ভোজন কৰিছা, কুখ্যায়ো হুংখ পাইবা। নন্দো ভোজন কৰিতে তুমাক অপেক্ষা কৰি আছন্ত। এতেকে আনিয়া আমাক প্ৰীতি কৰা। ছৱালসৱো গৃহক যাউক। দেখ, ছৱালসৱো স্নান-ভোজন কৰি অলঙ্কৃত হুয়া বিহাৰ কৰে। তঞো আসি স্নান কৰা। স্নাৰো জয়নক্ৰ হুয়া আছে, গোদান কৰ। পাছে ভোজন কৰি অলঙ্কাৰ পিছি যথামুখে ক্ৰীড়া কৰ। এমনে যশোদা সৰ্ব্বেষথৰ ভগবন্তক পুত্ৰ মানি পুত্ৰস্নেহে ছয়ো ভাইব হস্তত ধৰিয়া গৃহক নিয়া স্নান-ভোজন কৰাইলা।

(শ্লোক ১২—২০)

পাছে গোপবৃদ্ধসৱে বৃহত বনত উৎপাত দেখি সৱে একত্ৰ হুয়া মোকুলব হিত চিন্তিবে লাগিল। তাতে বয়োবৃদ্ধ স্তানাদিক উপানন্দ নাম গোপ বুলিলা : হে গোপসৱ, আসা আমি এঠাইব উঠো। বাভো আত ব্ৰজনাথক অনেক উৎপাত উঠে। দেখ, হৰিব কৃপায়েসে পূতনাৰ হাতত ই ছৱাল এৰাইল, শকটো উপবত নপৰিল, চক্ৰবাভৰো হাতত এৰাইল, অৰ্জুন মাততো নমাৰিল, এতেকে জানিবা এতেক আপদত অচ্যুতেসে বাখিল। যাৱে উৎপাত অৰিষ্ট ব্ৰজক অভিভৱ নকৰে, তাৱে ছৱালসৱ লৈয়া শীঘ্ৰে সৰ্বসম্পন্ন বৃন্দাবনক যাই। যদি আক ভোবা ভাল দেখা তেৱে চলা আজি। (শ্লোক ২১—২৯)

হেন শুনি সকল গোপে সাধু সাধু বুলি একমতি কৰিল। তেখনে শকটত সৰ্বস্ব সমে বৃদ্ধ কুলক্ৰীকো তুলি গোদন আগ কৰি শিখৰী শক কৰি ধনু-শব ধৰি লৰি গৈল। গোপীসৱো শকটত চড়ি কৃষ্ণলীলা গায়। আনন্দে লৰিল। যশোদা-বোহিণীয়ো কৃষ্ণ-বাম সমে একে শকটত উঠি কৃষ্ণগীত শুনি উৎসুকে গৈলা। পাছে গোপীসৱ বৃন্দাবন পাল্ল। শকটে অৰ্জচক্ৰ আকাৰ কৰি নিবাস কৰিল। বাম-কৃষ্ণে বৃন্দাবন, গৌৰঙ্গন, যমুনা পুলিন দেখি মহাপ্ৰীতি পাইলা। (শ্লোক ৩০—৩৬)

এমনে ছয়ো ভাই বাললীলা কৰি ব্ৰজৰ প্ৰীতি কৰিতে বৎসপালক হৈলা। ব্ৰজৰ সমীপতে ছৱালগণ সমে বৎস চাৰিলা। অনেক ক্ৰীড়ায়ো কৰিলা। কুনো বেলা বেণু বাইলা। কুনো বেলা বিধ-আমলকী ফলে দলিযুদ্ধ

খেলিলা। কুনো বেলা ব্ৰাহ্মণৰ ছয়া ভেমনে শব্দ কৰিলা। যুদ্ধো কৰিলা।
পশু-পক্ষীৰো নাদ কৰিলা। এমনে সামান্য হেন কুৰিলা। একদিনা যমুনাব
তীৰত ছদ্মালগণ সমে বংস চাৰিতে বাম-কৃষ্ণক মাৰিবে ইছাই বংশলগ্ন
ধৰি বংসানুৰ আসি বংসৰ মধ্যত পৰিল। তাক কৃষ্ণ দেখি বলভদ্ৰক
দেখাইতে নজানা হেন তাৰা সমীপক গৈলা। নাজল সমে পাছ ছই চৰণত
ধৰি আলগতে ফুৰায়া কপিথক লাগিয়া ক্ষেপিয়া পঠাইলা। সিয়ো মৰা দেহ
কপিথক ভাজি পৃথিবীত পৰিল। (শ্লোক ৩৭—৪৩)

তাক দেখি বালকসৱ সাধু সাধু বুলি প্রশংসা কৰিলা। দেৱগণো পৰম
সন্তোষে পুষ্পবৃষ্টি কৰি জয় কৃষ্ণ বুলিল। এমনে সৰ্ব লোকপালক ভগৱন্তো
বংসপাল ছয়া গোবংস চাৰিলা। পাছে বংসক জলপান কৰাইতে গোপ-
শিশু সন্নে যমুনাক গৈলা। তথাই বংসক জলপান কৰাই আপুনিয়ো
কৰিলা। তাতে মহা ভয়ঙ্কৰ বক এক দেখি শিশুসৱো মহাত্ৰাস হৈলা।
সিয়ো শীঘ্ৰে আসি কৃষ্ণক গিলিলা। হেন দেখি বালকসৱে মৰা হেন হৈল।
কৃষ্ণো তাৰ তালুক অগ্নি হেন দহিবে লাগিল। এতেকে সেৱা দিয়া
পেলাই চোঠে হানি মাৰিবে আসিল। তেখনে ভগৱন্তো ছই চোঠত
ধৰি বিধিণা হেন ছিৰি পেছাইলা। হেন দেখি গোপসৱ বিস্ময় হৈল।
দেৱগণো পুষ্পবৃষ্টি কৰি গীত-নৃত্য-বাঞ্চে স্তুতি-নতি আচৰিলা।

(শ্লোক ৪৬—৫২)

বালকসৱো কৃষ্ণক আলিঙ্গি পৰম আনন্দ পায় বংশলগ্ন লৈয়া ব্ৰজক
আসিয়া সেই কথা কহিলা। হেন শুনি গোপ-গোপীসৱ মহা বিস্ময় কৰা
পৰম উৎসৱে কৃষ্ণক চায়া তৃপ্তি ছয়া বুলিবে লাগিল : অহো কি আশ্চৰ্য্য !
ই ছদ্মালৰ অনেক যত্ন হেতু হৈল। তথাপি তাৰাৰে অকুশল হয়।
যাতো পূৰ্বত তাৰা পৰম অপকাৰ কৰিছে। এওঁ বধিবে ইছাই আসিয়া
পতঙ্গ হেন নাশ হৱে। এমনে গোপসৱে কৃষ্ণকথা কহি সংসাৰৰ দুখ
নজানিল। (শ্লোক ৫৩—৫৯)

ঐভাগৱতকথায়ঃ দশমস্কন্ধে একাদশোহধ্যায়ঃ ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : লীলয়া নিহন্তো যেন কুবো বংস-বকানুবো ।

তং গোপৰাজকং কৃষ্ণমিষ্টলোকহিতং ভকৈ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

অঘাসুৰ বধ

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে অঘাসুৰ বধ কহিবা। শুকে কহন্তু : একদিনা ভগৱন্ত কৃষ্ণে বনত ভোজন কৰিবক ইছাই প্ৰভাতে উঠি শিলা শৰে ছৱালসৱক বুজাই বৎসসৱ আগ কৰি লৰি গৈলা। ছৱালসৱো শিকিয়াত অন্ন লৈয়া বৎসক আগ কৰি গৈলা। বনত বৎস চাৰিতে নানা ক্ৰীড়া কৰিলা। নানা অলঙ্কাৰে মণ্ডিত ছয়া ফল-পত্ৰ-পুষ্প-ময়ূৰপুচ্ছে আপুনাৰ ভূষিত কৰিল। আনো আনৰ শিকিয়া চুৰি কৰিলা। জানিলে দূৰ মেজি হানিল। তাৰ পৰায়ো দূৰক খেপিল। পুহু হাসিয়া তাকে দিল। (শ্লোক ১—৫)

কুহু বেলা বনশোভা চাইতে কৃষ্ণ দূৰ গৈলে তাহান্ধ পৰশিয়ো আনন্দ লভিল। কুহু বেলা গিঙা-বেণু বাজ কৰে। ভ্ৰমৰৰ লগতো গুজৰি ফুৰে। কোকিল সময়ে কু-কু-কু কৰে। পক্ষীৰ ছায়াতো লৱড়ে। হংসৰ লগতো বুজে। বক হেন চুপ্পি থাকে। ময়ূৰৰ লগতো নৃত্য কৰে। বানৰৰ লাজুলতো ধৰে। তাৰ লগতে বৃক্ষতে চৰে। লক্ষুটিয়ো কৰে। বৃক্ষৰ পৰা আউৰ বৃক্ষকো যায়। বেঙ্গৰ লগতে নদীকো চৰায়ে। প্ৰতিবিন্দুকো হাসে। প্ৰতিধ্বনিকো শপে। যি জ্ঞানীৰ ব্ৰহ্ম, ভক্তৰ পৰম দেৱতা, সামান্য মনুষ্যৰ বালক হেন কৃষ্ণৰ লগত গোপসৱে বিহাৰ কৰে। যাতো অনেক পুণ্যৰ পূজ কৰি আছে। যাৰ পাদৰেণুক যোগীগণে অনেক জপ কৰিয়ো নাপায়ে, হেন ভগৱন্ত যাৰ চকুৰ গোচৰ হয় আছে। এতেকে ব্ৰহ্মবাসীৰ ভাগ্যক মঞি কি কহিবো।

পাছে অঘানুৰে আসি সৱাকৈ গিলিবে আশাই মহা অজগৰ ৰূপ ধৰি
পহুত বহিল। অধৰ ওষ্ঠ পৃথিৱীত ধাপিল। উপৰ ওষ্ঠ মেঘত লাগিল। বাজ-
আলি হেন জিভ মেলিল। গিৰিশৃঙ্গ হেন দন্ত প্ৰকাশিল। বনায়ি হেন চকু
উবিল। (শ্লোক ১৬—১৭)

হেন দেখি গোপ-ছৱালসৱে বৃন্দাবনৰ প্ৰিজানি সৰ্প হেন অহুমানি, গিলিবে
শঙ্কায়ে কৃষ্ণৰ মুখ চায়া চাপৰি বজাই তাৰ মুখত পশিল। (শ্লোক ১৮—২৪)

সি পুহু কৃষ্ণক অপেক্ষা কৰি তাৰাক নিগিলিল। তথাপি বিষৰ জালে
সমস্তে মৰিল। ভগৱন্তো অশ্বৰ মৰণ, সন্তৰ বৰ্ণণ চিন্তি তাৰ মুখত
প্ৰৱেশিল। তাক দেখি দেৱগণে মেঘত লুকাই ভয়ে হাহাকাৰ কৰিল।

(শ্লোক ২৫—২৯)

হেন শুনি ভগৱন্তে সহৰে তাৰ গলত বাঢ়িল। সিয়ো উৱাস নপাই
চকু খিৰ কৰি মূৰ্দ্ধাফোট কৰি প্ৰাণ এৰিল। পাছে কৃষ্ণে অমৃত-দৃষ্টিয়ে
সৱাকৈ জীয়ায়া গৰ্ভহস্তে বাজ হৈলা। অশ্বৰ জ্যোতিকপ জীৱো কৃষ্ণ-
নিৰ্গম অপেক্ষা কৰি আকাশত আছিল। পাছে কৃষ্ণক পৰশি চতুৰ্ভুজ হয়
বৈকুণ্ঠক গৈলা। পাছে দেৱগণে মহাতুষ্ট হয় গীত-নৃত্য-বাছ কৰি নানা
স্তুতি পঢ়ি পুষ্পবৃষ্টি কৰি জয়ধ্বনি কৰিল। ছৱালসৱো জয় কৃষ্ণ বুলিল।
সেই সন্তুত স্তোত্ৰ-গীত-বাছ শুনি ব্ৰহ্মা আসিয়া ঈশ্বৰৰ মহিমা দেখি মহাবিস্ময়
হৈলা। (শ্লোক ৩০—৩৫)

পাছে অজগৰৰ চৰ্ম শুখাইলে বৃন্দাবনত গোপসৱৰ বহুদিন ক্ৰৌড়া স্থান
হৈল। ই পাঞ্চ বৎসৰৰ লীলা। ছৱালসৱে ছয় বৎসৰত আজি কৃষ্ণ অঘানুৰ
বধিলা; গোপ-গোপীত কহিল। শুকে কহন্ত: জানা বাজা, অঘানুৰেসে
কৃষ্ণক পৰশি পাপ এৰাই পৰম গতি পাইলে। আকে আশ্চৰ্য্য নেদেখিবা।
যাতোঁ আৰ মনোময় প্ৰতিমাক একবাৰ চিন্তিয়ে ভাগৱতী গতি পাৱে। হেন
কৃষ্ণত যাৰ হৃদয়ত আপুনি আছিল, এতেকে তাৰ মহিমা কি কহিবো।

(শ্লোক ৩৬—৩৯)

ৰাজা পুছন্ত: হে গুৰু, কিসক শিশুসৱে আন কালৰ কথা আন কালত
কহে, আৰ মোত কহা। যাতো মোৰ মুহা কৌতুক আছে। স্মৰন্তে
জানিছো সি কৃষ্ণৰেসে মায়া হৈৰেক। আমবা কত্ৰিয় হয়ো ধন্ত। যাতো

কুলাব কুল কুল কমা। কুলাব কুল কমা। হেন কুল কুল কুল কুল কুল কুল
কুল কুল কুল। শাহে কুল কুল কুল কুল কুল কুল কুল কুল কুল কুল কুল কুল

(附註) 本報社址在天津法租界二十一號路

जीतासुखकवचः ।

হেন জানি সকলোক হবি বোঝাইনি

শ্রীক : কুপয়া বোহুলমান সোশায় শান্ত কস্তোবতাবর

উপস্থাপন চিত্রের নোংরা হওয়া ভাবে

ବ୍ରହ୍ମୋଦୟ ଉପାଦ୍ୟାୟ

ব্রহ্মা যোহন

কথা : প্রবোধন অধ্যায়ে প্রকারোচন কহিবা । তবু কহন্ত : হে মহাবাহু, তুমি ভাল কথা কহিলা । বাঙো বাবাবাধ তুমিহো : কুক-কবচে ঘবীন হেম কথা । দাইএহী নকব এহর কভার । সদার কুক কথা জরন-কীর্তন কবন্তেহো কেনে কেনে ঘবীন হেম সেবে ! বেন কারুকারে জৌক জরলাপক নর হেন মানো । এতকে তোখাখ কু কবা কহো : নারদারন জনা । উরহতে কবীন হতে কল, বলা-বলিক কল কবি, যতন সুখিনক আশি কুখিরে-আগিন । হে বাঙো, কল কেনে কল মান, বাউ সকল কলি কবিত্তে পারি, বাঙো জেনলি বাঙোকার বাঙো । এতকে আকবরাখেরী জোকন কবিন, বাঙো কু খব জলি জিন, কবিত্তে হারিন । বাকবো জলপান কবিন, কুক মোক । (চৌধী :—৬)

পূজা : এই বানি মাত্র নাহিহে । পূর্বত হুদোনা বসিনন্দন ককত : ব্রহ্মবাণী
যেমন স্নেহ বাঢ়িল : এবে আপুনি পুজিতো এক বৎসব পৰ্য্যন্তে তেমন স্নেহ
বাঢ়িল । তদন্তিতো এমেনে সৰ্বকৰ্ম ইয়া : নানা ক্রৌড়া কবি বৎসব গয়াইলা ।
তাতে একদিন বৎসব ছয়দিন থাকিতে : বলভদ্র সবে কৃদাবনত ককে বৎস
চাৰিত । সোবিতকৰ উপবত : কেকিলসে বেহ ভাবে কু সেইবেলা কিলসবে
মৌকিত বৎস দেবি পবম স্নেহে : কালকো অসনি : কবি পই বৎসব কবি :
মহাবৈগে বৎসব গয়াই আদি কল পয়াই : কবিকো কেলেকস ।

(শ্লোক ২৫—৩৩)

সোপসকো অক্সা ভাঃ যেনেই যেমি অসিতাবনক । অক্সাঃ ষোলকসর দেখি :
ক্রোধ এবি পবম প্রেমে সাক্ষীঅক্সি : বিকল্পক কবিঃ অক্সাঃ হবিব অতিজ ।
লোভকো কিলিল । (শ্লোক ৩২—৩৫)

সোপসকো অক্সাঃ যেনেই যেমি অসিতাবনক । অক্সাঃ ষোলকসর দেখি : পবম
বিশ্বয়ে মনত বিচাব কবি : জ্ঞান দৃষ্টিয়ে সবাকে ভগবন্ত বুঝি জানিল । পাছে
কৃষ্ণত পুছি সকল কথা পাইলা । (শ্লোক ৩৫—৩৯)

এমনে ব্রহ্মাব নিমিষতে এক বৎসব গৈল । পাছে আসি চায়ন্ত :
পূর্ববতে ভগবন্ত ক্রৌড়া কবিবে লাগিলন্ত । হেন দেখি ব্রহ্মা মনত গুপ্ত :
মঞ্জি যতেক গো-গোপ চুবি কবি নিহো : ইদানিক দেখো : ভেতেক সমে
ক্রৌড়া কবন্ত । তেবে কুন সত্য কুন বা অসত্য আক চিবকাল চিন্তিয়ো থিৰ
কবিবে নপাবিলন্ত । কিন্তু মোহ মাজ হৈলা । যেন দিনত খাতোত্তব প্রকাশ
নাই : তেমনে ব্রহ্মা মহন্ত কৃষ্ণক মোহ কবাইতে : আপুনি মোহ গৈলা :
কৃষ্ণক কিহো কবিবে নপাবিলা । (শ্লোক ৪০—৪৫)

পাছে ব্রহ্মাব আগতে সকল গো-গোপ কুম্ভাদিও চতুর্ভুজ হৈল । সবে
মেঘ-শ্রাম-পীত বসন : শব্দ-চক্রে-গদা-পয়ধারী : কাষিট কুন্তল হাব বনমালা
ক্রীবৎস অজল : কন্তল বলরা : নুপুং কুম্ভাদিও হুয়ে অলকৃত, তুলসীর মালায়ে
সর্বদা ব্যাপিছে । সবাকে একো ব্রহ্মার্তব লোকসমে বৃত্য পীত বাডে
সৌরবে লাগিছা । অনিবাতি দিবি : বরা আদি বিকৃতিঃ চকিঃ তথো
হুতি এবি কুপা কবি : সবে সত্য জাম : অনন্ত অসিন হুত : কবি বাহুবক
জানিয়ে নেদেবে । বাব কান্তিয়ে আচর প্রকাশ কবি : হেব ব্রহ্মকর সূক্ত
ব্রহ্মা দেবি : পবম কৌতুকে নিচল হুতের ইয়া : কবির পাতিত পাব অচেষ্ট
প্রতিজ্ঞা হেন বাহিলা । (শ্লোক ৪৬—৫৩)

কহ্যাক যি সত্ত্ব মূলে একাধারন অর্থ কৰে : নি সত্ত্বতে তুমাক বক্ত
কৰে : যি তুমাক মুক্তি এৰি এ কেবল জানক কৰ কৰে নিতুখ কৰ পাইত :
এতেকে পূৰ্বত বোপীসৰা তুমাক মুক্তি কৰি সত্ত্বতাক পদম পৰি পাইত :

(শ্লোক ১-৫)

নিৰ্মল মতিসৰে যদি নিৰ্ভৰ ব্ৰহ্মৰ জানে : তেওঁ তুমাক কৰ কৰ
নাপারে। তাখাপি কৰ বাক্য মনে তুমাক প্ৰণাম কৰে। নি অমল
মুক্তিৰ বাকী পারে। যাব মোহ কৃত্ত তেওঁ কেওঁ ব্ৰহ্মাও কৰে : যেন
তুমাতো মক্তি য়াৰা কৰি মহিমা দেখিতে খোজে। এতেকে মক্তি অজব
অপৰাধ কমা কৰা : যেন যাত পুত্ৰৰ দোহ নথৰে : তেনে আমাৰ দোহ
কমা কৰিবা। যাতো তুমাক মুক্তি সৰ্ব্ব জনত আছে। বিশেষত তুম
মুক্তি নাৰায়ণ হৈছে, এই বাত হয় আছে। তুমাক পদ পদ প্ৰসাদে
পূৰ্বে ভোমাক ভব জানে। (শ্লোক ৬-৩০)

আহো ব্ৰহ্মৰ গো গোপীৰ কিছু ভাগ্য : যাতো তুমি গো গোবৎস কপে
স্তন খাইয়া : কেনে কেনে ভূপতি হৈছ। এতেকে ব্ৰহ্মবাসীৰ ভাগ্য
মহিমা কি কহিবো। যাব তুমি সৰ্ব ব্ৰহ্ম মিত্ৰ হয় আছে। আৰাও
সৰ্বভাবে সেৱা কৰিছে। এতেকে এই ব্ৰহ্মবাসীৰ লতা ভূপ হইয়া বহিম।
তেবেসে ব্ৰহ্মবাসীৰ পদ-কেনু ভক্তি। যদি কোন, ব্ৰহ্মবাসীৰ কেনে এতেক
মহিমা কহ। যাতো তুমি আৰাৰ কৰী হয় আছে। আপুনাক দিও জন
নুজা নাযাই। (শ্লোক ৩১-৩৪)

যাতো ভক্তি বেশ মাত্ৰেৰে বেৰা ভাবে পূতনা ভোমাক পায়া আছে।
আৰা পুত্ৰ ধৰ্ম, অৰ্থ, ব্ৰহ্ম প্ৰাণ মন তুমাত নিবেদিছে। এতেকে আৰাক
আপুনাকে দিও জন নুজা নাযাই। তাৰে পুৰুষ বাগাদি চোৰ : গৃহ
বলীশাল : মোহ ভবিৰ নিহল : যাবে তুমাক জন নহৰে। তুমাক জন
হৈছে তুমাত নিষ্ট বাগাদি মুক্তিসে কৰাৰে। এতেকে তুমাত মক্তি জনত
সমে দেখা অপিলো। হে কক : ককি কল পদৰ পৰা : সবাবে নুপুজ
তুমাক প্ৰণাম কৰো। (শ্লোক ৩৫-৪০)

ভকে কহন্ত : এই ভক্তি কৰি ব্ৰহ্ম ব্ৰহ্মলোক গৈলা। তুমাতো
বৎসল সৈৱ : সেই পুৰুষক আছিল। তাক দেখি হৰালমবে বোমৰ :
হে কক, তুমি কৰ সন্মানে আছিল। আৰি তুমাক এৰি একপ্ৰাণে ভোজন
কৰো কৰো। আৰি, আনৰ ভোজন কৰো। কক হস্ত কৰি : তাৰা

সবে ভেঁকন কবি : 'অজস্র' চন্দ্র 'সেবাই' প্রভৃতি আসিল। এতেকসে ককক মাক্সিয়ে বোহিত হয়। ইহাও লবে কহিল। 'আজি কক মহা সর্প বহিল' : 'আজি কক কহিল।' (শ্লোক ৪১—৪২)

বাজী পুত্ৰ : হে শুবা, কিসক গোপ-গোপীসরে আগুনাৰ পুত্ৰত কবি পৰ পুত্ৰত স্নেহ কবিল ? আঁক মোত কহ। শুকে বোলন্ত : জানা বাজী, সকল জগতবে আশ্বাসে শ্রিয় : তাৰ অৰ্থেসে পুত্ৰাদি শ্রিয় হইছে। কক পুত্ৰ আশ্বাসে আশ্ব। লোক হিউৰ্থেসে মহন্ত হেন প্রকাশ কবে। (শ্লোক ৪৩—৪৫)

এতেকসে আপুন পুত্ৰত কবি : ককত অধিক শ্রীতি কবিল। শ্রীকৃষ্ণ চরণক বাবা আশ্রয় কবে : তাবাব সঙ্গাব সাগব বৎস-পুত্ৰ মাত্ৰ হস্তে। বৈকুণ্ঠ লোকে স্থান হয় : কদাচিতো সঙ্গাবত নপৰয়। এই কথা বি শ্রদ্ধায়ে শ্রবণ কীৰ্ত্তন কবে : সি অরন্তে পবন্দ পাবে। (শ্লোক ৫৬—৬১)

শ্রীভাগবত, কথায়ঃ দশম স্কন্ধে চতুর্দশোধ্যায়ঃ।

হেন জানি সর্বলোকে হরি-বোল হরিঃ

শ্লোক : যৎপ্রাণ গচ্ছত সর্বলোকেন পবিকল্পিতঃ।

তদ্বৎ সর্বলোকেণ কেন্দ্রং লক্ষ্যাজ্ঞেয়ঃ।

ସଂସ୍କୃତ-ସଂସ୍କୃତ

[illegible]

ঘোষিলা। কুহবেলা গোপন নৃত্য-মীত বাচক প্রাণশো কবিলা। কুহবেলা
আপুনিও নিজে কবিলা : কতো গোপ চরণ ঘসে, কতো পদ্য লৈয়া বিহে :
কতো তানে চবিত্ত গারে। (শ্লোক ১-১৮)

এমনে ভগবন্ত ঈশ্বর : গোপবেশে আপনাক ছয় কবি সামান্ত হেন
জ্যোড়িলা : কুহবেলা ঈশ্বর চেষ্টাক দেখাইলা। আবে তাব প্রসঙ্গ শুনা :
ঐদাম আদি গোপসরে : বাম কৃষ্ণক সাদরি সম্বোধন কবি বোলে : হে
মহাবাহু বাম, হে চুটনাশন কৃষ্ণ, সন্নীপতে মহাতাল বন আছে : তাব
নুপক ফলসব পবিবে লাগিছে : কিন্তু ছুট খেতুকে বাধি আছে। সি মহা
বলবন্তে গর্দভ রূপ : লগত সমান বল জাতিসব আছে। মনুষ্যক পাইল
মাত্রকে খাই : এতেকে সি ফল, মনুষ্যে নতুল প্যারে। (শ্লোক ১৯-২৫)

তাক তুমি আমাক দিয়া : যাঙো তাব গন্ধে আমাব চিত্তক আকবিহে :
এতেকে বব বাছা আছে। যদি 'জুজি' 'ভাঙ্গি' দেখা : তেবে এখনে চলা।
হেন শুনি ছরো ভাই হান্ত কবি তালবন গৈলা। বলভন্তে হাতে ধবি তালক
কঁছাখি 'ফলসব' পাবিলা। তাব 'লক' শুনি পৃথিবী 'ক'পাই' খেতুকে খেদি
আসি পাছে ছুই ভবি 'বলভন্তক' হানিলা। তাকি এবাইলো 'পুহুন্তে' মনে
প্রহাৰ 'কবিলা' : 'তেখনে বারে তাব ছুই চকলত ধবি : 'আলগত কুবাই' মাঝি
তাললৈ দলি হানিলা। 'তাব' প্রহাৰে 'মহা' তাল 'গাই' ভজিল। 'তাব
ঠেলায়ে' আব 'সাই' ভাঙ্গিল। তাকি 'দায়া' আবে 'গাই' পবিলা 'জমসে
অন্তে' 'অন্তে' 'ঠেলাতি' 'সকল' 'তাল' 'কমিল'। 'অনক' 'বাঁজা' 'চিত্র' 'নেদেখিলা' :
যাঙো 'অনন্ত' 'ভগবন্ত' 'সকল' 'ঈশ্বর' 'আছে'। (শ্লোক ২৬-৩৫)

'পাই' 'বাম' 'কৃষ্ণক' 'প্রতি' 'খেতুকে' 'জাতিসরে' 'যদি' 'আসি' 'পাই' 'ছুই' 'ভবি'
'হানিল'। 'তাবাকো' 'বামক' 'ঐদামে' 'ছুই' 'চবিত্ত' 'ধবি' 'আলগত' 'কুবাই'
'দলি' 'হানিলা' : এমনে 'ভাঙ্গি' 'অন্তে' 'কম' 'খেতুকে' 'জমসে' 'পৃথিবী' 'লোভা'
'কবিল'। 'দৈবগণো' 'বাম' 'কৃষ্ণক' 'কম' 'দেবি' 'অব' 'আসি' 'পুণি' 'হুটি' 'কবি' :
'ভাতি' 'নতি' 'কবি' : 'অব' 'বাম' 'হুটি' 'পাই' 'লোভা' 'ভাঙ্গি' 'কবি' 'হুটি' 'কবি' :
'বলভন্ত' 'কি' 'চাবিল' : 'কবি' 'কম' 'দৈবগণে' : 'সকল' 'ঈশ্বর' 'ভাঙ্গি' 'কবি' :
'দৈবগণো' 'আসি' 'আসি' 'কম' 'সুখ' 'পদ' 'দৈব' 'সকল' 'ভাঙ্গি' 'কবি' :
(শ্লোক ৩৬-৪৫)

'যেমনে' 'ঘোষিলা' 'পবন' 'প্রহা' 'বাম' 'কৃষ্ণক' 'ঐদাম' 'পাই' 'ছুই' 'ভবি'
'হানিল' : 'তাবাকো' 'বামক' 'ঐদামে' 'ছুই' 'চবিত্ত' 'ধবি' 'আলগত' 'কুবাই'
'দলি' 'হানিলা' : এমনে 'ভাঙ্গি' 'অন্তে' 'কম' 'খেতুকে' 'জমসে' 'পৃথিবী' 'লোভা'
'কবিল'। 'দৈবগণো' 'বাম' 'কৃষ্ণক' 'কম' 'দেবি' 'অব' 'আসি' 'পুণি' 'হুটি' 'কবি' :
'ভাতি' 'নতি' 'কবি' : 'অব' 'বাম' 'হুটি' 'পাই' 'লোভা' 'ভাঙ্গি' 'কবি' 'হুটি' 'কবি' :
'বলভন্ত' 'কি' 'চাবিল' : 'কবি' 'কম' 'দৈবগণে' : 'সকল' 'ঈশ্বর' 'ভাঙ্গি' 'কবি' :
'দৈবগণো' 'আসি' 'আসি' 'কম' 'সুখ' 'পদ' 'দৈব' 'সকল' 'ভাঙ্গি' 'কবি' :
(শ্লোক ৩৬-৪৫)

মহামুখে নিখঁী গৈলা । আৰ এক দিনা বাম বিনে কৃষ্ণ বন্দাবনে গৈলা :
তথ্যে গো-গোপসৰ ভূষাড শ্ৰান্ত হৈয়া : নজানি যমুনাৰ বিবহুট জলপান
কৰিল । বিবজল-পৰ্ণ মাতে সয়ে শ্ৰাণ চাৰি ভীষত পৰিল । তাক দেখি
ভগবন্ত কৃষ্ণ অমৃত-দৃষ্টিয়ে সবাকে জীয়াইলা । তাৰায়ো স্তুতি পায়ো তেখনে
উঠি মহা বিস্ময় হয় কৃষ্ণৰ প্ৰসাদ মানিল । (শ্লোক ৪০—৫২)

শ্ৰীভাগবতকথায়াম্ দশম স্কন্ধে পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : স্বগোপালজন শ্ৰীঠৈ দিব্যভাল কলাশ্ৰল ।

অবাসয়জ্ঞানান্ধবান্ তং বন্দে ধেম্বকাস্তকম্ ॥

ষোড়শ অধ্যায়

কালি দমন

কথা : ষোড়শ অধ্যায়ে কালি দমন কহিবা । শুকে কহন্ত : পাছে
কৃষ্ণে কালিয়ে বিবহুবিভ যমুনাক দেখি তাৰ শুক্লিৰ ইচ্ছাই : সি সৰ্পক খেদা-
ইলা । বাজা পুহন্ত : হে শুক : কেমনে অগাধ জলত কালি সৰ্প বহুদিন
আছিল : তাক যেমনে ভগবন্তে নিগ্ৰহ কৰিলা : আৰ মোত কহা ।
যাতো কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ শুনি মোৰ মন তৃপ্তি নযাই । শুকে কহন্ত : কালিন্দী
জলত কালিয় সৰ্পৰ মহা হুদ আছিল : যাৰ জল বিবাগিয়ে উতলি থাকে ।
উপৰে যাইলেও পক্ষীসৰ পৰে । তাৰ বাউ লাগিয়ে ভীষৰ দ্বাবৰ জল

মৰে। হেৰ চণ্ড-বেগ বিব-বীৰ্য্য কালিয়ে ছবিত নদী দেখি তাৰ নিঃস্বার্থে :
কটীক বস্ত্ৰ বান্ধি : কদম্ব চৰি : বাহু জকি মাৰি হৃদত পৰিল। ভগৱন্তৰ
পদ্মৰ বেগে হৃদৰ জল উথলি উঠি : চৌভিতি চাৰি শ হাত ঊৰাইল। আক
অনন্তবল ভগৱন্তত চিত্ৰ নেদেখিবা। পাছে বাহক আকাজি হৃদত বিহাৰ
কৰিতে : জলৰ শব্দ শুনি আপুন গৃহৰ পৰা : ভয় দেখি : তাক নসহি :
সৰ্পে খেদি আসিল। শ্যাম সুন্দৰ : পীত বসন : জীবৎস লাক্ষন : হাত্তে
সুন্দৰ মুখ : পদ্ম সম চৰণ দেখি ক্ৰোধে মৰ্ম্ম স্থানত দংশি দেহে সৰ্ব্ব শৰীৰে
বেটিল। (শ্লোক ১—২)

ভগৱন্তো সৰ্পদেহে আবৃত হয় : মনুষ্য চেষ্টা দেখাই : নিচেই হৈলা।
হেন দেখি গোপসৰ দুখ শোক ভয়ে মূঢ় বুদ্ধি হৈয়া : অচেতনে ভীৰত
পৰিল। গোসৱো মহা ছবিত হয় কৃষ্ণৰ মুখক চায়া কান্দিতে বহিল।
ব্ৰজতো অনেক উৎপাত উঠিল। তাক দেখি নন্দাদি গোপসৱে : বামবিনে
কৃষ্ণক যাইবাৰ দেখি : বিমজল দেখি : মৰণ অনুমানি : দুখ শোক
ভয়ে আতুৰ হৈয়া বাল বৃদ্ধ-স্ত্ৰীসৱো গোকুলৰ পৰা বজাই গৈলা।
তাৰাসবে গৰুৰ পত্ৰত ধ্বজ বজ্জ যৱ অকুশ চিহ্ন সমে কৃষ্ণৰ পদ সব দেখি :
যমুনা ভীৰক গৈলা। হৃদৰ মধ্যত সৰ্প দেহে বেষ্টিত নিশ্চেই কৃষ্ণক দেখি
ভীৰত অচেতন গোপক দেখি : ক্ৰন্দনমান গোপসবকো দেখি মহা দুখ
পাইলা। গোপীসবো কৃষ্ণৰ হাত্ত কটাক্ষ বচন শুমৰি : অতিশয়ে দুখিত
হয়া : তিনিও লোক শূন্য দেখিলা। যশোদায়ো কৃষ্ণৰ গুণ গণ শুমৰি অনেক
বিলাপ কৰিলা। এমনে সৱে কৃষ্ণ কথা কহি : কৃষ্ণৰ মুখক দৃষ্টি দিয়া :
মৃতক হেন বহিলা। নন্দাদি গোপসব কৃষ্ণৰ বিবাহে : মহা খেদ কৰি :
সেই হৃদত পৰিবে খোজে। হেন দেখি বলভঞ্জে কৃষ্ণৰ প্ৰভাব দেখি নিবেধ
কৰিলা। ভগৱন্ত কৃষ্ণো গোকুল বাসীক অতি দুখিত দেখি : মনুষ্য
চেষ্টাক দেখাই : ছই দণ্ড মাত্ৰ বহি আফোট কৰি : সৰ্প বন্ধনৰ পৰা তেখনে
উঠিলা। সৰ্পো মহা পীড়া পায় : ক্ৰোধত শ্বাস তেজি ফণাসৰ তুলি কৃষ্ণক
চায়া বহিল। (শ্লোক ১০—২৪)

হেন দেখি ভগৱন্তে চৌভিতি কুৰিবে লাগিল। সিয়ো হিঙ্গ চায়া ফুৰিবে
ধৰিলা। এমনে ফুৰিতে তাৰ বল ক্ষীণ হৈল। হেন দেখি ভগৱন্তে শিবত
চৰিলা। তাৰ শিবৰ বস্ত্ৰ কান্দি লাগি : কৃষ্ণৰ চৰণ অৰুণ বৰ্ণ হৈল।
পাছে সৰ্প কলাধিত ভগৱন্ত তাৰ শিবত নৃত্য কৰিতে উত্তত হৈল। হেন

দেখি সিদ্ধ চাৰণ গজৰ্ব্ব সবে : নানা বাত্ৰ শীত কৰি জ্বতি নতি কৰি উপালা
কৰিল। এমনে ভগৱন্তৰ মৃত্যুত তাৰ শিব লব ভাজিল। ভাতে যি যি শিব
নানামে : উপৰত উঠে : তাক নৃত্যৰ চক্ৰে চৰণ আঘাত কৰি : নমাইলা।
ভাৱে সৰ্পৰ বল টুটিল। নাকে মুখে শোণিত ছেমিল : কণাসৰো ভাজিল।
এমনে মহা পীড়া পায় : চৰাচৰ গুৰু পুৰাণ-পুৰুষ নাৱাক্ষত মনে শৰণ
পশিল। তাৰ পত্নী সৰো : স্বামীৰ প্ৰাণ সৰ্ব্বট দেখি : মহাভয়ে আৰ্ত্ত
হৈয়া : শিশুক আগ কৰি : দণ্ডবত্তে পৰিল। পাছে অঞ্জলি কৰি :
স্বামীক মুক্ত কৰিতে শৰণাপন্ন হয়। জ্বতি আৰজিলা। (শ্লোক ২৫—৩২)

হে ভগৱন্ত : এই অপৰাধী সৰ্পক তুমি যে দণ্ড কৰিলা : ই যুক্ত হয়।
যাতো ছুই নিগ্ৰহাৰ্থে তুমিৰ অৱতাৰ। এতেকে আক বৰ অল্পগ্ৰহ কৰিলা।
যাতো তুমিৰ দণ্ডে আমাৰ পাপ গুচিল। ই পূৰ্বত কিছু তপ ধৰ্ম কৰিছে :
যাত তুমি তুই হৈলা। ই কি পুণ্য ফলে তুমিৰ চৰণ বেগুক পাইলে : তাক
আমি নজানি। যাক আশায়ে লক্ষ্মীয়ে তপ কৰে। এতেকে যি জনে
তুমিৰে পাদ-বেগুক পায়। যি স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালৰ ঐশ্বৰ্য্য সমে মোক্ষকো
নবাঞ্চে : তাক ই মহাক্ৰোধী সৰ্প ছুইয়া পাইলে। যি বেগুক ইচ্ছা মাতে
সকল বাঞ্ছিত সিদ্ধে। হে পৰম পুৰুষ, পৰমাত্মা, অচিন্ত্য ঐশ্বৰ্য্য, তুমাক
প্ৰণাম কৰ। তুমি নিগুৰ্ণ নিহিত হৈয়ো : তিনিগুণে জগতৰ সৃষ্টি স্থিতি
সংহাৰ কৰা। এতেকে শাস্ত, ঘোৰ, মৃৎ তুমিৰে শ্ৰদ্ধা। এতেকে আমাৰ
স্বামীৰ, একবাৰ অপৰাধ ক্ষমা কৰা। আমি অনাথ জীকো স্বামীদান
দিয়া। (শ্লোক ৩৩—৪১)

শুকে কহন্ত : হেন জ্বতি শুনি ভগৱন্তে সৰ্পক এৰিলা। সিয়ো কিঞ্চে মুহ
হৈয়া : অঞ্জলি কৰি : বুলিবে লাগিল। হে ভগৱন্ত, আমি স্বভাৱে
ছৰ্জ্জন সৰ্পজাতি : যাতো তুমি নানা ভাবে জগতক শ্ৰদ্ধিছা। তাতে আমি
মহাক্ৰোধী হৈয়া : কেমনে তুমিৰ মায়াৰ এম্বাৰ। এতেকে তুমি আমাক
অল্পগ্ৰহ নিগ্ৰহ যে লাগে তাকে কৰা। (শ্লোক ৪২—৪৯)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে সৰ্প, তই আউৰ ই ঠাইত নথাকিবি : জ্বতি
কুটুৰ সৰে বৰণ দীপকে বা। কাহন্তা লোকে নদীৰ জল খাইবে। আৰো
এই কথাৰ যি হুই বেলা শবে তাক ভোৰা ভয় নিদিবি। এই হুলত যি দান
তৰ্ণ কৰি উপবাস দিয়া মোক পূজা কৰে সি সৰ্ব্ব পাপ হন্তে মুক্ত হৈব।
যাক ভয়ে বৰণ দীপক এৰি এই হুই আগিলি : সি গৰ্ভে ঘোৰ পদ

চিহ্ন দেখি ভোক নাখাইবো। হেন শুনি সর্পে নির্ভয় হয়। দিব্য গন্ধ চক্ষন
বজ্র অলঙ্কার মণি বস্ত্র দিয়া পূজা কবিল। উৎপল মালাও দিলে। পাছে
কৃষ্ণভ অমৃত্যু লৈয়া : প্রদক্ষিণে প্রণাম কৰি : জ্ঞাতি কুটুম্ব সমে বমণ দ্বীপক
গৈল। যমুনায়ো ত্রীকৃষ্ণ অমৃত্যুগ্ৰেহে নিৰ্ম্মল জল হৈল। (শ্লোক ৬০—৬৭)

শ্রীভাগবত কথায়াং দশম স্কন্ধে বোড়শোঃধ্যায় : ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : কৃষ্ণাহি বিবসন্দুষ্টং মৃষ্টং কৃষ্ণদী জলম্।

যশ্চক্রে কৃপয়া কৃষ্ণঃ তদ্বন্দে নন্দনন্দনম্ ॥

সপ্তদশ অধ্যায়

বনাস্থিৰ পৰা ত্ৰাণ

কথা : সপ্তদশ অধ্যায়ে কালিৰ বৃত্তান্ত : বনাস্থিত ত্ৰাণ কহিবা।
বাজা পুচন্ত : হে শুক, কালি নাগালয় বমণক দ্বীপ তেজিল। গকড়ৰ বা
কি অকার্য্য কবিল। তাক মোত কহ। শুকে কহন্ত : বমণক দ্বীপত
নাগসমে গকড়ৰ ভয় নিবৃত্তিৰ নিমিত্তে অনেক সম্ভাব বস্ত, বৃক্ষৰ মূলত পৰ্বে
পৰ্বে নিবাব নিবন্ধ কবিল। তাতে সকল নাগে আপুনাৰ ভাগ দেই।
কালি সর্পে বীৰ্য্যমদে আপুনি নেদয়। আনে দিলেও গকড়ক কদৰ্থি খায়।
হেন শুনি কৃষ্ণৰ বাহন গকড়ে, মহা জোৰ কৰি, কালিক খেদি গৈল।
কালিদো গকড়ক আসিবাৰ শুনি অনেক শিব ফুলি, গকড়ক দংশিবাৰ খেদিয়া।

গৈল। গকড়ো মহাবেগে ক্ৰোধ কৰি পাৰ্শ্বি ছাট মাৰিল। সেই প্ৰহাবে কালি মহা পীড়া পায়। এই হৃদয় প্ৰৱেশিল। যাক গকড় আসিবে নপাবে। (শ্লোক ১—৮)

যাতো একদিনা এক মহা মন্ত্ৰক গকড়ে ধৰিতে সৌভৰি হাক দিল। তথাপি ক্ষুধাত গকড়ে ধৰি থাইল। তেবে আন মন্ত্ৰসৰ অনাথ দেখি সৌভৰি বুলিল। : এই হৃদ আসি গকড়ে যদি মন্ত্ৰ খাৱন্ত তেখনে তেবে মাৰিবা। মঞ্জি সত্য কৰি কহিলো। তাক কালি মাত্ৰ জানে, আন সৰ্পে নজানে। এতেকেসে গকড়ক ভয়ে তাত নিবাস কৰিল। পাছে গোপ-গোপীসৱে কৃষ্ণক লাগ পায়, সাবটি ধৰিয়া পৰম আনন্দ লভিল। যশোদা-বোহিণী নন্দো কৃষ্ণক পায়, চেতন লভি মহা আনন্দিত হৈল। শুথান বৃক্ষসৱো পুনৰপি জীল। বলভজো কৃষ্ণক সাবটি ধৰি প্ৰভাৱ জানি হান্ত কৰিল। গক্ৰসৱো কৃষ্ণক দেখি মহা হৰিষ লভিল। ব্ৰাহ্মণসৱো আনন্দে নন্দক প্ৰশংসা বুলিল। (শ্লোক ৯—১৮)

যশোদায়ো নষ্ট পুত্ৰক পুত্ৰ পায়। : সাবটি ধৰি হৰিষ লোভক তেজিল। পাছে সকল লোকে, ক্ষুধা ত্বায়ে শ্ৰান্ত হৈয়া যমুনা তীৰত বহিল। তাতে জ্যেষ্ঠ মাসৰ বনাগ্নি আসি চৌভিতি ঢাকি, সৱাকে দহিবে লাগিল। হেন দেখি গোপসৱ মহা ত্ৰাস দেখি কৃষ্ণত শৰণ পশি বোলয়। হে কৃষ্ণ মহাভাগ : হে অপৰিমিত বিক্ৰম বাম, এই ঘোৰ অগ্নিয়ে আমাক দাহ কৰে, তাত তুমি ত্ৰাণ কৰ। আমি হৃত্যত ভয় নকৰো, কিন্তু তোমাৰ চৰণ এৰিতে নপাবি। হেন শুনি জগদীশ্বৰে বনাগ্নিক মুখে পান কৰিল। (শ্লোক ১৯—২৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায় দশম স্কন্ধে সপ্তদশোধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : কালীয় দমনং কৃষ্ণা বনাগ্নিমপি যোৎপিবৎ।

ভং দেৱ দেৱমব্যক্তমনন্তমহমাশ্ৰয়ে ॥

অষ্টাদশ অধ্যায়

প্ৰলম্ব বধ

কথা : অষ্টাদশ অধ্যায়ে প্ৰলম্ব-বধ কহিবা। শুকে কহন্ত : পাছে ভগৱন্তক হৰিষিত মনে, জ্ঞাতিসমে আবৃত হয়, গোকুল পশিলা। তথ্যে গোপবেশে ক্ৰীড়া কৰিতে, ঐশ্ব্য নাম ঋতু হৈল। যাত লোকৰ ঐতি নাই : তথাপি বৃন্দাৱনৰ গুণে বসন্ত হৈল, যাতো ভগৱন্তো বামকৃষ্ণসমে আছ। এতেকে তাত নিজাবাব শব্দে, ঝিঞ্জুৰে নাদ দূৰ কৰিল। নিজবা জলৰ কণিকা পায়া, বৃক্ষসৱ স্নিগ্ধ হয়। থাকে। শীত গন্ধ বায়ু পায়া লোকে ঐশ্ব্যৰ তাপ নাপারে। অগাধ নদীৰ ঢৌ পৰশে পৃথিৱীৰো বসৰ প্ৰচণ্ড আদিত্য নহবে। বনসৱো ফুলিত হয়। থাকে। যাত পশু-পক্ষীসৱে শব্দ কৰে, ভ্ৰমবসৱে গীত গাৱে, কোকিলসৱো নাদ কৰে। হেন বনত ক্ৰীড়াক ইছাই বলভদ্ৰসমে, গোপগণ লৈয়া, বেণুক বজায়া গকক আগ কৰি, লৰি গৈলা।

(শ্লোক ১—৮)

গোপসৱো পত্ৰপুষ্প ধাতুৱে, আপুনাৰ ভূষিত কৰি, নৃত্য-গীত যুদ্ধ কৰিল। কৃষ্ণে নৃত্য কৰন্তে, কেয়ো গীত গাৱে, কেয়ো বেণু শিলা বাজ বাৱে, কেয়ো হাতভালি বজাৱো কেয়ো তাকে প্ৰশংসা কৰে। কুহু বেলা সৱে বাহু যুদ্ধ কৰে। কুহুবেলা আনে নৃত্য কৰিতে, বাম কৃষ্ণ গায়ন বায়ন হন্ত। কুহুবেলা প্ৰশংসন্ত, কুহুবেলা বিধ আমলকী ফলে দলি যুদ্ধ কৰন্ত, কুহুবেলা পশু পক্ষীকো চেষ্টা

কবন্ত, কুহুবেলা বাজা হয়ন্ত । তাতে পাত্ৰ মন্ত্ৰী পাতন্ত, দণ্ডকলো কবন্ত,
লোকতো আন্ত্ৰা প্রবর্তান্ত, নানা থানভো কুবন্ত, গককো চাবন্ত ।

(শ্লোক ১—১৬)

এমনে নানা ক্রীড়া কৰিতে বাম কৃষ্ণক বধিবে ইছাই, গোপ কপ ধৰি,
প্রলম্ব অশ্বৰ আসিলা । তাক জানিয়ো ভগৱন্তে, বধিবে ইছাই গোপ কপ ধৰি
প্রলম্ব অশ্বৰ আসিলা । তাক জানিয়ো ভগৱন্তে, বধিবে ইছাই লগ দিলা ।
এতেকে গোপসৰ মাতি এক ক্রীড়া আবন্তিলা । বাত হাবন্তা কৰৈ, জিনন্তা
কৰৈ । তাত দুয়ো ভাই নায়ক হৈলা । কতো গোপসৰ বামৰ ভিত্তি হৈল, কতো
সব কৃষ্ণৰ ভিত্তি হৈল । এমনে অনেক বেলি ক্রীড়া কৰি তান্ত্ৰিৰ বটে গৈল,
যেখনে বাম লগৰীয়া শ্রীদামাদি গোপসৰ জিতিল । তেখনে শ্রীকৃষ্ণে শ্রীদামক,
ভদ্রসেনে বৃষভক, প্রলম্ব দৈত্যে বলভদ্রক বহিল । তাত দৈত্যে কৃষ্ণ দৃষ্টি
বক্ষনার্থে নমাইবার স্থানকো অতি শীঘ্ৰে মৈল । পাছে বামক পৰ্বত হেন মানি,
আপুনাৰ ঘোৰ কপ ধৰি, আকাশে লবিল । যাক দেখি বলভদ্রো কিছু ভ্ৰাস
হৈলা । পাছে স্মৃতি পায়৷ নিৰ্ভয় হৈয়া, ক্রোধ কৰি শিৰত ঘোৰ মুষ্টি হানিলা ।
অশ্বৰো ভয়শিৰ হয়৷ মহা বার তেজি কধিৰ বাস্তি কৰি প্রাণ ছাৰি পৃথিৱীত
পৰিল । হেন দেখি গোপসৰ বিশ্বয় হয়৷, সাধু সাধু বুজি প্রশংসা কৰিল ।
দেবসৱো পৰম সন্তোষে পুষ্পৱষ্টি কৰি জয় বাম বুজিলা । (শ্লোক ১৭—৩২)

শ্রীভাগৱতকথায়৷ দশম স্কন্ধে অষ্টাদশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যন্নিবাসেন গ্ৰীষ্মোহপি বসন্ত সদৃশং যবো ।

তদ্বন্দ্বেনন্দনয়ঃ শ্লোকলৱণ্যাকাষণম্ ॥

— — —

উনবিংশ অধ্যায়

বনাগ্নিৰ পৰা গো-গোপৰ বন্ধা

কথা : উনবিংশ অধ্যায়ে মুঞ্জ বনাগ্নিত গো-গোপ বন্ধা কহিবা।
শুকে কহন্তু : পাছে গোপগণ ক্ৰীড়া কৰিতে, গো অজ মহিবসব স্বেচ্ছাই
চৰিতে দূৰ যায়, মুজ্জাটবীত প্ৰৱেশিয়া, বনাগ্নি পায়৷ মহা পীড়া পাইল।
গোপসৱো গৰুৰ নেদেখি, আকুল হয়৷ বিচাৰিবে লৈলা। মুজ্জাটবীত পশু
হৰুৱাই গৰুসব নপাই ভ্ৰান্ত হয়৷ নিবৰ্ত্তি আসিল। কৃষ্ণে উচ্চ বৃক্ষত উঠি,
আপুনাৰ ৰূপ দেখাই, নামৰূপ ধৰি গৰুৰ ডাকিল। গোপসৱো কৃষ্ণৰ বাক্য
শুনি, মহা হৰষিত হৈল। এতেকে বনাগ্নি আসি সবাকে বেটিল। তাক দেখি
গোপসব মহা ভয় হৈয়া, কৃষ্ণ ৰামত শৰণ পলি, বুলিবে লাগিলা। হে কৃষ্ণ :
মহাৱীৰ্য্য, হে ৰাম মহা বিক্ৰম, বনাগ্নিত হস্তে জ্ঞাণ কৰা, যাতো আমি
ভোমাৰ বান্ধৱ। দুখ পাইবাক নৰি। বিশেষত আমাৰ তুমিলে নাথ,
পৰম আশ্ৰয়। (শ্লোক ১—১০)

হেন কাৰ্ণ্য শুনি ভগৱন্তে চকু ঢাকা বুলিল। তাৰায়ে চকু মুদিল।
ভগৱন্তে মুখে বনাগ্নিক পান কৰি গো-গোপকো যোগবলে ভাস্তিৰ কৰিলা।
গোপসৱো চকু মেলি কৃষ্ণৰ মহিমা দেখি তাক দেৱতা বুলি মানিলা।
পাছে গোখুল হৈলে গৰু লৈয়া বেণু বাদন কৰি, গোকুল প্ৰৱেশিলা।

গোপীসরো গোবিন্দক দেখি পৰম আনন্দ হৈল, বাভো ভাবাব কৃষ্ণ বিনে
কণেকে যুগসম হয়। (শ্লোক ১১—১৬)

ত্ৰিভাগৱতকথায়ঃ দশম স্কন্ধে ঊনবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো বনায়িঃ মুখেনাত্ত পৌষা গোপানভাবয়ৎ।

তমহং শৰণং যামি প্ৰপন্ন ভয় ভঞ্জনম্ ॥

বিংশ অধ্যায়

বৰ্ষা আৰু শৰৎ বৰ্ণন

কথা : বিংশ অধ্যায়ে বাৰিষা শৰৎ বৰ্ণনা কৰিবা। শুকে কহন্তু :
পাছে গোপসৱে, বাম কৃষ্ণৰ অন্তত কৰ্ণক গোকুলত কহিল। তাক শুনি
ভাৰায়ো বিস্ময় হয়, বামকৃষ্ণকো দেবোত্তম কৰি মানিল। পাছে বাৰিষাকাল
প্ৰৱৰ্ত্তিলে, যাত সৰ্ব প্ৰাণীৰ উত্তৰ হয়। দশোদিশ প্ৰসন্ন হৈল, যেন তিনি
শুণে ছন্ন হয়। জীৱ প্ৰকাশ কৰে, তেমনে মেঘছন্ন হয় আকাশো প্ৰকাশ
কৰিল। যেন ৰাজ্য নুখ কালত লোকৰ কৰ লৱে, দুখ কালত দেই, তেমনে
নূৰ্বেয়ো ভূমিৰ আঠ মাস জীৱল শুহিছে, তাক এবিৱে আবৰ্জিল। যেন
কুপালুসৱে লোকৰ দুখ দেখি, আপুনাৰ জীৱন এবে, তেমনে মেঘসৱে লোকক
কুপায়ে জলহুষ্টি কৰিল। যেন সকামী তপস্বীৰ তপৰ ফল পাইলে, দেহৰ
বৃদ্ধি হয়, তেমনে ঐশ্বকালৰ তাপিত ভূমিয়ো হুষ্টি জল পায়। পুষ্টি হৈল।
যেন কলিযুগত আপো পায়ণ প্ৰকাশ কৰে, বিবেক কৰে, তেমনে বাৰিষা কালৰ

বাজিত্ত খণ্ডোভেসে প্রকাশ কৰে। যেন শিশুসকল গুৰু বাক্য শুনি উচ্চ কৰি পাঠ কৰে, তেমনে বেঙ্গসৱে মেঘৰ শব্দ শুনি আটাস পাবিল। (শ্লোক ১—৯)

যেন অজিতেন্দ্ৰিয় পুৰুষৰ ধনাদি সম্পত্তি নানা পন্থে যাই, তেমনে বাৰিষাতো ক্ষুদ্ৰ নদীসকলো অনেক পন্থে বহিল। যেন বাজাৰ লগত দণ্ডহুত্ৰে সেনাসকল বাহিৰ হয়, তেমনে পৃথিৱীতো গুৱালি পকুৱা, বেঙ্গছটা, কোমল তৃণ দেখা দিল। যেন দৈবধীন নজানি পুৰুষে সুখ-দুখ পাৱে, তেমনে কৃষকসকলো শস্যৰ সম্পত্তি বিপত্তিয়ে হৰিষ বিষাদ দিল। যেন হৰি সেৱা কৰি কদৰ্য্যে সুন্দৰ হয়ে, তেমনে নবজল পায়। জল-জলবাসী সুন্দৰ ৰূপ হৈল। যেন কুযোগীৰ চিত্ত বিষয় সজে ক্ষোভ হয়, তেমনে নদীৰ সজ পায়। সাগৰ ক্ষোভ হৈলা। যেন হৰিভক্তসকল নানা দুখ পায়ো তাপ নকৰন্ত, তেমনে পৰ্ব্বতসকলো বৃষ্টি ধাৰা পায়। দুখ নমানন্ত। যেন অভ্যাগত এৰিলে ব্রাহ্মণে বেদ পাসৰে, তেমনে লোকৰ আয়াযাত বিনে পন্থসকল তৃণে ঢাকিলে। যেন বেষ্ঠাসকল গুণৱন্ত পুৰুষতো থিৰ বুদ্ধি নকৰে, তেমনে লোক বন্ধু মেঘতো বিদ্যাতকল চঞ্চল হৈল। যেন নিগুণ পুৰুষো গুণময় প্ৰপঞ্চত প্ৰকাশ কৰা, তেমনে নিগুণ ইন্দ্ৰধনুয়ো শব্দ গুণৱন্ত আকাশত প্ৰকাশিল। যেন অহংকাৰী হৈলে, পুৰুষ প্ৰকাশ নকৰে, তেমনে মেঘাচ্ছন্ন হৈয়া চন্দ্ৰ প্ৰকাশ নকৰিল।

(শ্লোক ১০—১৯)

যেন সাধু গৃহস্থসকলে বৈষ্ণৱক পায়। মহা আনন্দ পায়। তেমনে মেঘ দেখি মন্থসকলে আনন্দ লাভিল। যেন ভপস্তাত কৃশ দেহসকলো কাম ভোগ কৰি দিব্য ৰূপ হয়ে, তেমনে বৃক্ষসকল জল পায়। সুন্দৰ শৰীৰ হৈলা। যেন ছৰ্ব্বক্ষী-সকলে বহু দুখ গৃহতো নিবাস কৰে, তেমনে পক্ষ কটকযুক্ত সৰোবৰতো, চক্ৰবাক থাকে। যেন পাৰশুৰ বাদে কলিত্ত বেদ পন্থ নষ্ট কৰে, তেমনে বাৰিষাত জলৰ বেগে, আলীসকল ভাঙিল। যেন পুৰোহিতৰ বাক্যে, বাজাসকলে ধনাদি দান কৰে, তেমনে বায়ুৰ প্ৰৱল মেঘে লোভক বৃষ্টি কৰিল। এমনে ভগৱন্তে নানাবিধ সুখক ফলযুক্ত বনতো, ক্ৰৌড়াৰ নিমিত্তে গো-গোপালসমে প্ৰৱেশিলা। ওসাবৰ ভবে মল্লগামী ধেনুসকলো ভগৱন্তৰ আহ্বান শুনি, শীঘ্ৰে চলে। তাত ভগৱন্তে দেখন্ত বনবাসীসকল হৰিষ হয়। আছে। বৃক্ষসকলো মদ শ্ৰৱে, পৰ্ব্বতৰ জলধাৰা বহে, দেৱে বৃষ্টি কৰিতে বৃক্ষসকল মূলত পৰ্ব্বতৰো পদৰ পৰি, সখিগণলমে কলমূল খায়। আনন্দ কৰন্ত। জলৰ সৰীৰতো

শিলিতে থৈয়া, দধি অন্ন ভোজন কবন্ত । গো-বৎস কৃষ্ণক চান্দা থাকন্ত, বাৰিষা
খড়্গকো প্ৰশংসা কবন্ত । এমনে কৃষ্ণে বাৰিষাত ক্ৰীড়া কৰিতে শবৎকাল
হৈল । যাত মেঘ দূৰ গৈল, জলো নিৰ্গল পখিল, শীতল বায়ুয়ো বহিল ।

(স্লোক ২০—৩২)

যেন ভ্ৰষ্ট যোগীৰ চিত্ত যোগ সেৱায়ে নিৰ্মল হয়, তেমনে শবৎকালে
জলক নিৰ্মল কৰিল । যেন ব্ৰহ্মচাৰীৰ গুণ সেৱা হুখ, গৃহস্থৰ পুত্ৰ ভাৰ্যা সঙ্গ
হুখ, বানপ্ৰস্থৰ মলধাবনাদি হুখ, সন্ন্যাসীৰ কামবাসনা হুখ, কৃষ্ণ ভক্তি দূৰ
কৰে, তেমনে শবৎ কালেও আকাশৰ মেঘ, প্ৰাণীৰ একত্ৰ বাস, পৃথিৱীৰ পঙ্ক,
জলৰ মল দূৰ কৰিল । যেন মুনি সবে সকল বাহা এৰি, শুদ্ধ শাস্ত হয়,া
প্ৰকাশ কবন্ত, তেমনে মেঘসবো জল পৰিত্যাগ কৰি, শুদ্ধ বৰ্ণ হয়,া প্ৰকাশ
কৰিল । যেন জ্ঞানী সবে জ্ঞানায়তক কুহু ঠাই কহে, কুহু ঠাই নকহে,
তেমনে পৰ্ব্বতৰ কুহু ঠাই নিখৰা বহে, কুহু ঠাই নবহে । যেন মহা মূঢ় গৃহস্থ
সবে আপুনাৰ আয়ুক্ষয় নজানে, তেমনে অন্ন জলৰ মংগ্ৰ সৰো জলক্ষয়
নজানিল । যেন দৰিদ্ৰ গৃহস্থে, গৃহত থাকি নানা হুখ পাবে, তেমনে দোঙাৰ
মংস্যসৰো, আদিত্যৰ তাপ পাইল । যেন ধীৰ সবে দেহাদিত অহঙ্কাৰ
মমকাৰ কিছো কিছো কৰি এৰে, তেমনে স্থলসৰো লতাৰো পঙ্কক মল
পৰিত্যাগ কৰিল । যেন মুনি আত্মবোধ হৈছে শাস্ত্ৰ অভ্যাস এৰে, তেমনে
শবৎকালত সাগৰো নিশ্চল হৈল । (স্লোক ৩৩—৪০)

যোগীসৰে ইন্দ্ৰিয়ক নিগ্ৰহি জ্ঞানক বন্ধা কৰে, তেমনে কৃষকসৰে দৃঢ় আলি
বান্ধি জল বাখিল । যেন মুকুন্দে ব্ৰজ ক্ৰীসবৰ তাপ দূৰ কৰা, তেমনে লোকৰ
আদিত্যৰ তাপক চক্ৰে দূৰ কৰা । যেন সৰ্ব গুণত চিন্তে বেকাৰ্ধ ভগৱন্তক জানি
শোভা কৰে, তেমনে স্বেৰ বিনে, নিৰ্মল নকল্প সমে, আকাশ প্ৰকাশিল । যেন
যত্ববংশে আহুত হয়, শ্ৰীকৃষ্ণ প্ৰকাশ কবন্ত : তেমনে নকল্প সমে পূৰ্ণ চক্ৰ
প্ৰকাশিল । যেন মুকুন্দত চিন্তা দিয়া গোপীসৰে তাপ নপায়ে, তেমনে শীতল
সুগন্ধ বায়ু পায়ী লোকে তাপ এবাইল । যেন ঈশ্বৰাৰ্পিত কৰ্ম বাহা
নকৰিলেও ফল খৰে, তেমনে পশুপক্ষীলৰ অনিচ্ছাতো গৰ্ভবতী হৈল । বাজাৰ
উদয়ে দল্ল্য বিনে লোকসৰ নিৰ্ভয় হয়, তেমনে স্বৰ্ঘ্যৰ উদয়ে কুহু বিনে পঙ্কসৰে
প্ৰকুঞ্জিত হৈল । যেন বায়কৃষ্ণ অক্লান্তাবে সোঁতুৰ ওপাজ কৰে, তেমনে
ধন-ধাতু হৈলেও ভূমি প্ৰকাশ কৰিল । যেন কোপীসৰে দেহ এৰি যোগ

সিদ্ধি পালে, তেমনে বণিজ সব বাণিজ্য কবিল, মুনিসব সুচন্দ্রে লড়িল, বাজা-
সবো দিখিলয় কবিল । (শ্লোক ৪১—৪২)

শ্রীভাগৱত কথায়াং দশমস্কন্ধে বিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসব, দেখ । গ্রাহ আত্ম দৃষ্টান্ত সমে কৃষ্ণ লীলাৰ অৰ্থেই,
বাৰিষা শবৎ বৰ্ণন কবিল । এতেকে পৰম আদৰে আৰু ভ্ৰৱণ কৰি নিবন্তৰে
হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : কৃষ্ণ লীলা বিৱক্ষার্থং গ্রাহত্যাঙ্ক্যোপমানতঃ ।

কৃতং শ্রীশুক দেৱেন শৰদ্বর্ষাণুবৰ্ণনম্ ॥

একবিংশ অধ্যায়

বেণুগীত

কথা : একবিংশ অধ্যায়ে বেণুগীত কহিবা । শুকে কহন্তু : এমন
শবৎ কালত শ্রীকৃষ্ণ শিৰত পুচ্ছ ময়ূৰ, কৰ্ণত কৰ্ণিকাব পুষ্প, কটিত গীত বসন,
কৰ্ণত বৈজয়ন্তী মালা ধৰি অধবাস্তৱ বেণু বদ্ধ নটবৰ বেশে, গোপগণ সমে
বৃন্দাবনত প্ৰবেশিয়া মনোহৰ বাস্তৱ কবিল । তাক ব্ৰজৰ স্ত্ৰীসবে শুনি সখীৰ
আগন্ত বৰ্ণাইবে লাগিল । (শ্লোক ১—৬)

ভাতে কৃষ্ণ-লীলা অৰি কামৰ বেগে মোহিত হয়। সমৰ্থন হৈল ।
তথানি তাকে কহি কণে কণে, পৰমানন্দ লভিল । আবে সেই কথা শুনা :
গোপীসবে বোলয় : হে সখি, বাবা বেণুবাস্তৱ কৰিতে বাম কৃষ্ণৰ মুখ পদ দেখে,
ভাবাসে চকুৰ ফল সমগ্ৰে পালে, বাতো কৃষ্ণৰ দৰশনে চকুৰ মুখ ফল ।
অহো গোপসৱৰ কি ভাগ্য, বাৰাব মধ্যত নটবৰ বেশ ধৰি বামকৃষ্ণ প্ৰকাশ

কৰা। হে সখীসব, ই বেণু কি পুণ্য কৰিছে, যাতে আমাৰা ভোগ্য, কৃষ্ণ অধৰায়ত স্বতন্ত্ৰে পান কৰে। এতেকে যাৰ জলে পুষ্ট হয়াকে, হেন মাতৃ তুল্য নদীসবো পদ্মপুষ্প জলে বোমাঙ্কিত হয়াকে। যাৰ বংশত জাত হয়াকে, হেন তৰুসবৰ মধুধাৰা চলে অঞ্জনপাত হয়, যেন আৰ্য্যাসবৰ আপুনাৰ বংশত বৈষ্ণব দেখি, হৰিধিতে অঞ্জনপাত হৰে। হে সখি, বৃন্দাবনে পৃথিৱীৰ কীৰ্ত্তি বিস্তাৰিত কৰে। যাতে দৈবকীৰ পুত্ৰৰ পাদ পদ্মৰ কান্তি লভিছা। যাতে গোৱিন্দৰ বেণুগীতে, মন্ত ময়ূৰ নৃত্য দেখি সকল শ্ৰাণী চায়া থাকে। এই মূঢ় হৰিণীসবো ধন্ত, যাতে বেণুগীত শুনি আসি প্ৰেম অবলোকন কৰি কৃষ্ণাৰ পতিসমে কৃষ্ণ তক পূজা কৰে। আমাৰ গোপসবসে মূঢ়, যাতে কৃষ্ণক চাহিবেক নেদে, স্বৰ্গৰ অপেক্ষাৰাসবো বিমানে যাইতে কৃষ্ণৰ দিব্যৰূপ দেখি বেণুগীতো শুনি, কামে মোহ হয় বস্ত্ৰ সম্বৰিতে নপাৰে। গোপসবো কৃষ্ণৰ বেণুগীত শুনি মনে গোৱিন্দক পৰশি পৰম আনন্দে হৰিষ লোভক এৰে। (শ্লোক ৭—১০)

বৃন্দাবনৰ পক্ষীসবো, অৱশ্যে জাহ্নু মূনিগণ হৈব, যাতে বৃক্ষ শাখাৰ অগ্ৰত চড়ি, বেণুগীত শুনি থাকে। নদীসবো মুকুন্দৰ বেণুগীত শুনি, কামে ভগ্নাৰেগ হয় পদ্ম পুষ্প অপিয়া, উন্মিভূজ কৃষ্ণৰ পাদপদ্ম ধৰে। মেঘসবো ৰোদ্ৰিত কৃষ্ণক গক চাৰিবাৰ দেখি প্ৰেমে উপবত উদয় হয়, দেহে ছত্ৰ ধৰি কণিকা বৃষ্টি কৰে। কিৰাভৰ স্ত্ৰীসবো ধন্ত, যাতে কৃষ্ণ পাদলগ্ন প্ৰিয়াৰ স্তনৰ কুঙ্কম তৃণত পায় মুখত ধসি কাম গীড়া এড়ায়। এই গোৱৰ্দ্ধন গিৰি অৱশ্যে জানো হৰি-ভক্ত, যাতে কৃষ্ণৰ চৰণ পৰশি হৰিষ লভে। আৰো গো-গোপসমে, ৰামকৃষ্ণক পত্ৰ পুষ্প ফল জল দিয়া পূজা কৰে। যেখন ৰামকৃষ্ণ গোপগণ সমে বেণু বায়া গক নিয়ন্ত্ৰ, তেখন জঙ্গমসবো স্থাৱৰ সববো, জঙ্গমৰ ধৰ্ম্ম পুলক হয়। শুকে কহন্তু : এমনে গোপীসবো অন্তে অন্তে কৃষ্ণ লীলা বৰ্ণায়া ভগ্নয় হৈল।

(শ্লোক ১৪—২০)

শ্ৰীভাগৱত কথায়াং দশমস্কন্ধে একবিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যদ্ধেহুগীতৈঃ পশুপক্ষী দেব্যোনতশ্চ মোহং যযুৰাত্ত ভাবাৎ
সন্তোষি বেণুং তমহং মহেশং প্ৰপত্ত আত্মং ভুবনৈকবন্দ্যম্ ॥

দ্বাবিংশ অধ্যায়

বস্ত্ৰ-হৰণ

কথা : দ্বাবিংশ অধ্যায়ে বস্ত্ৰ-হৰণ লীলা কহিবা । শুকে কহন্তু :
পাছে হেমন্ত ঋতু, অগ্রহায়ণ মাস, গোপকুমারীসবে, হবিষ্য কৰি কৃষ্ণক পতি
বাছাই কাত্যায়নী ব্ৰত আৰম্ভিলা । তাবাসবে প্ৰভাতে উঠি, অশ্বে অশ্বক
মাতি, কৃষ্ণ লীলা গায়৷ যমুনাক বাই, স্নান কৰি বাণুকাৰ প্ৰতিমা সাজি গন্ধ
পুষ্প ধূপ দীপ নৈৱেদ্য দিয়া দেৱী-পূজা কৰিল । এমনে একমাস ব্ৰত
আচৰিলা । তাতে একদিনা তাবাসবে পূৰ্ববতে ভীষত বস্ত্ৰ খৈয়া হৰিগুণ
গায়৷ জলত বিহাৰ কৰিলা । তাক জানি বোগেশ্বৰ কৃষ্ণ তাৰাৰ কৰ্মৰ সিজিব
অৰ্থে গোপগণ সমে গৈয়া, সকলৰ বস্ত্ৰ লৈয়া, কদম্বত চড়ি পৰিহাস বুলিলা ।
হে সখীসৱ, তোৰা এঠাই আসি বস্ত্ৰ লৱা, মজ্জি সভ্য কহো, পৰিহাস নকৰো,
যাতো তোৰা ব্ৰতত শ্ৰান্ত হৈয়া আছা । মজ্জি পূৰ্বতো মিছা নতো কহো ।
এতেকে তোৰা একুটি একুটি কৰি বস্ত্ৰ লৱা লুহি একেলগে বা আসা ।

(শ্লোক ১—১১)

গোপীসৰো কৃষ্ণৰ পৰিহাস বাক্য শুনি প্ৰেমে হাস্ত কৰি লজ্জাত ৭কি
কেয়ো উঠি নাসিল । কিন্তু জলত আকণ্ঠে মগ্নপদে, শীতে কম্পিত হয়৷
বোলয় : হে শ্ৰাম সুলব, অশ্ৰায় নকৰিবা, যাতো তুমি নন্দৰ পুত্ৰ, ব্ৰজৰ প্ৰিয়
আৰু আমি জানো । শীতে কম্পিত হয়৷ আছো, তুমাব আমি দাসী হৈলো ।
যেই বোলা তাকে কৰিম । বস্ত্ৰ দিয়া, যদি নোৱা তেবে বজাৰ আগত কহিম ।
ভগৱন্তে বোলন্তু : যদি তোৰা মোৰ দাসী হৈলা, তেবে মোৰ বাক্য

কবিবা। এতেকে এঠাই আসি বজ্জ লগা। নচেৎ বাজা ক্ৰোধ কবিবা মোক কি কবিবো। হেন শুনি কন্তাসবে শীতত থাকিবে নপাবি, হুই হাতে অঙ্গ ঢাকি জলব পৰা উঠিল। (শ্লোক ১২—১৭)

হেন দেখি ভগৱন্তে স্বকৃত বজ্জ থৈয়া বুলিবে লাগিলা। তোবাসবো বিবজ্জ হৈয়া জলত স্নান কৰিলা। এতেকে দেবহেলন হৈল। সেই দোষ নিবৃতিৰ অৰ্থে আঞ্জুলি কৰি প্ৰণাম কৰা। হেন শুনি তাৰা এক হস্তে অঙ্গ ঢাকি, এক হস্তে প্ৰণামিলা। তাক দেখি ভগৱন্তে বোলন্তু : যি এক হস্তে অচ্যুতক প্ৰণাম কৰে তাৰ কৰ ছেদ কৰিবে লাগে। এতেকে তোঁৰা হুই হস্তে প্ৰণাম কৰা। হেন শুনি কন্তাসবে ব্ৰত ভঙ্গ-ভয়ে হুয়ো হস্ত তুলি প্ৰণাম কৰিল। এতেকে সবে কৃষ্ণক চায়া বহিল। ভগৱন্তো তাৰাৰ মনোবাঞ্ছা জানি বুলিবে লাগিলা, হে সখীসব, তোৰা যি নিমিস্তে ব্ৰত কৰা তাক মঞি জানো। এতেকে সি অৱশ্যে হৈব। কিন্তু চিৰকাল নাথাকিবে। যাভো তোমৰা ভক্তৰ বিষয় বাঞ্ছায়ে পুহু ভোগ নকৰয়ো, যেন ভজ্ঞা ধান নগজে। এতেকে তোৰা এখনে ব্ৰজক যাৱা। আসে শবতত মঞিসমে ক্ৰীড়া কৰিম।

(শ্লোক ১৮—২৮)

হেন শুনি কন্তাসব কৃষ্ণৰ চৰণ চিন্তি ব্ৰজক গৈলা। কৃষ্ণো গোপগণ সমে গকক চাৰিতে অনেক দূৰ গৈলা। বৃন্দসব দেখি বুলিবে লাগিলা : হে স্তোক কৃষ্ণ, অংশ, ত্ৰীদাম, শুবল, অৰ্জুন, দেৱপ্ৰসূ, বকধপ, বিশাল, বৃষভ, ওজস্বি, মহা ভাগৱন্ত বৃন্দসব দেখ। আৰা পৰব অৰ্থেসে জন্ম হয়ছে, যাভো পত্ৰ পুষ্প ফল চায়া বাকল দাক দিয়া লোকৰ কামনা পূৰে। মধ্যত আৰাবেসে জন্ম সাফল্য, যাভো প্ৰাণ দিয়া লোকৰ কুশল কৰে। এমনে বৃন্দৰ ছায়া গৈয়া যয়না পাইলা। তাত গোপসবে গকক পানী দিয়াই আপুনিও জল পান কৰিল। পাছে তথাই গক চাৰিতে গোপসবো কুখাই পীড়িত হয়৷ বাব কৃষ্ণক বুলিবে লাগিলা। যাভো বজ্জ-হৰণ ক্ৰীড়ামনে প্ৰভাতে অগ্ন জৈয়া আলিহা। (শ্লোক ২৯—৩৮)

ত্ৰিভাগৱত কথায়াং নশবন্ধে দাবিংগোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : গোপুৰ্ণ পিধানানি হৃদ্য কৰে নিধায় যঃ ।

প্ৰোৱাত পৰিহাসক ভস্মৈ দেৱায় মে নমঃ ॥

ত্ৰয়োবিংশ অধ্যায়

পত্নী প্ৰসাদ

কথা : ত্ৰয়োবিংশ অধ্যায়ে পত্নী প্ৰসাদ কহিবা। গোপসৱে বোলয় :
হে ৰাম মহাবাহু, হে কৃষ্ণ হুই নাশন : আমাক ক্ৰোধায়ে গীড়া কৰে। তাক
তুমি দূৰ কৰা। হেন শুনি ভগৱন্তে বিপ্ৰ-পত্নীক প্ৰসন্ন হয়। বুলিবে লাগিলা :
হে গোপসৱ, তোৰা যজ্ঞশালা গৈয়া আমাৰ কথা কহিবা। ঋষিসবত অন্ন
খোজা। হেন শুনি গোপসৱে যজ্ঞশালা গৈয়া, ব্ৰাহ্মণসৱক দণ্ডৱতে প্ৰণাম
কৰি, অঞ্জলি কৰি ৰামকৃষ্ণৰ কথা কহি অন্ন খুজিল। (শ্লোক ১—৮)

তাক ঋষিসৱে শুনিও হুতুনি। যাতে ক্ষুদ্ৰ স্বৰ্গক আশাই বিস্তৰ
কৰ্ম কৰিবে লাগিছে। এতেকে মূৰ্খ হৈয়ো আপোনাক পণ্ডিত হেন মানে,
যাতে যজ্ঞমূৰ্ত্তি ভগৱন্তকো মনুষ্য বুলি মানিল। পাছে গোপসৱে একো
সমধান নপাই নিৰাশা হয়, ৰামকৃষ্ণৰ আগত সকল কথা কহিলা। হেন শুনি
ভগৱন্তে বোলন্ত : কোন বাচকে পৰাভব নভো পাৱে, কামাৰ্হীসৱো বৈবাস্য
নকৰে, এতেকে তোৰা পত্নীসৱত আমাৰ কথা কহি অন্ন খোজা, তেৱে তাৰা
যথেষ্ট অন্ন দিৱেক। যাতে তাৰাৰ দেহে গৃহত আছে। মন পুহু মোত
দিয়া থাকে। হেন শুনি গোপসৱ পত্নীশালা গৈয়া অলঙ্কৃত দ্বিজ ভাৰ্যাসৱ
দেখি প্ৰণাম কৰি বুলিবে লাগিলা। হে বিপ্ৰ পত্নীসৱ, তোৰাক প্ৰণাম

করো। আমায় বাক্য কল। সমীপত বান কক গক, চাকিতে কুখারে পীড়িত
হইয়া অন্ন খুজি পঠাইল। যদি প্রজ্ঞা থাকে তবেই অন্ন দিয়া। হেন গুনি
পত্নী সর সন্তান, স্বামী করি ধৰি হুত হুত, যথু শিষ্টক পান্ন, মোদক লৈয়া দ্বিধি
বৈল। যজ্ঞশি পতি পুত্র তাত্ ককুরে নিবেশ কবিল : তথাপি অন্নাক কল
লভি গৈল। (শ্লোক ২—১৭)

সমুদায়, ভীষত অশোক বনত গোপ বাস সবে ককক দেখিলা। ক্রম
হুতব : পীত বনন : বনমালা মনুৰ পুত্ৰ : বৈরিক ধাতু নর পত্নে, নষ্ট বেশ
ধৰিছা। গোপ ককক এক হস্ত খৈয়া আউক হস্তে পদনোট কুৰাইবে আসিলা।
কৰ্ম্ম উৎপল : কপোলত অলকা, হুত, হুত প্রকাশ কবে। চিককান কথ
গুনি যাত মন ময় হয়ছে : হেন ককক চকুরে দেখি মনে আসিলা ধৰি সকল
চাপে এবাইলা। যেন বহন্তক পায় অহকাবী জীয়ে তাপ এবায়ে : ভগবন্ত
অন্নাক সকল আশা এবি আপুনাক দেখিবে ইচ্ছাই আসিবার জানি : হস্ত
বদনে বুলিবে লাগিলা। হে মহা ভাগ্যবতীসর : কুশলে আসিলা। ইচ্ছাই
বলা : জামি কি কৰ্ম্ম করিম : তোবা যে আমাক দেখিবে ইচ্ছাই আসিলা,
ই যুক্ত হয় : যাতো নিপুণসবে আন কামনা এবি মোতে মাত্ৰ ভক্তি কবে।
যি মোৰ নিমিত্তে দেহাদি প্রিয় হয়ছে : হেন মোত পব প্রিয় কুন আছে।
এতেকে তোবা মোক দেখি কৃতার্থ হৈলা : তথাপি পতিক অন্নগ্রহার্থে গৃহক
বারা। যাতো তোবাসব গৈলেসে তাবা যজ্ঞ সমাপ্তি কবিত্তে পাবে।
ব্রাহ্মণীসরে বোলয় : হে ভগবন্ত, তুমি আমাক বাতুক বাক্য মূলিবা : তুমি
যি বুলিছা মোৰ ভক্ত নষ্ট নোহে : তাক সত্য কবা : যাতো আমি সকল বন্ধ
এবি তুমার পাদ সেবা ইচ্ছাই আসি আছে। আমাব আউব পতি পুত্র
জ্ঞাতি সবে স্বীকার নকবে। এতেকে আমি তুমার চরণত পবিলো : দাসী
কবি লরা। (শ্লোক ২১—৩০)

ভগবন্তে বোলন্ত : তোবাক কেয়ো অন্ন্য নকবিবে : যাতো মজ্জি
অন্নমতি দিলো। দেখি দেবসবো অন্নজ্ঞা দেই : সমীপতে থাকিতে ক্রীতি নবাড়ে :
এতেকে তোবা দ্বতে থাকিলে মোত ভক্তি হৈব। সমীপত থাকিলেও
ভেদনে নহৈব। এতেকে তোবা গৃহ যায় মোব কথা প্রবণ কীর্তন কবা।
হেন গুনি বিজ-পরীসর মজ্ঞ-শালাক গৈলা, বিজ সরো তাক অন্ন্য নকবি যজ্ঞ
সাক কবিল। তাত্তে ককক দেখিবে আসিতে : এক ত্রীক স্বামী ধৰি বাখিল।
তথাপিভো ককক বনে চিহ্নি নি দেহ এবি : ভগবন্তক পাইলা। ভগবন্ত ককো

সেই অগ্নি গোপসদ্বক ভোজন করাই আপুনিরো ভোজন করিলো। ভ্রাক্ষণস্রো
পরীক্ষণ হবি-ভক্তি দেখি : অনেক অল্পভাণ কবি আপুদাক পবিহা কবি
বোলয় : আমাব জন্ম-কর্ম বিত্ৰাব থিকাব হৌক। যাডো আমি হবি-
বিশুখ হৈলো। নিশ্চয়ে জানিলো হবির মায়ায়ে বোলিকো মোহ কবায়ো।
যাডো আমি লোকব গুণক হইয়ো আপুনাৰ কাৰ্য্যভ মোহ হৈলো।
(শ্লোক ৩১—৪১)

দ্বী সবব শৌচ আচাব কর্ম ধর্ম বিত্ৰা গুণ ব্রত নাই। তথাপি ভগবন্ত
মুঢ় ভক্তি হৈল। আমি সকল গুণে যুক্ত হয়ো হবিক নাভিনিলো : তথাপি
ভগবন্তে কুলায়ে গোপ বাক্যে স্তমবাইলো। আত থিনে পূর্ণ-কাম জন্মী-পতি
ভগবন্ত আমাত অন্ন ধুজিবাব কি কাৰ্য্য আছে : হেন সৰ্ব্বকণ ভগবন্ত
বহুবংশত অল্পভাব হয়। তাক আমি গুনিছোয়ো, তথাপি মায়ায়ে
মুঢ় হয়। জানিবে নপাবিলে। যাব মায়ায়ে আমি কর্ম পছত ত্রমো, হেন
ভগবন্ত কৃষ্ণক প্রণাম কবো। আমি অজ্ঞানীৰ অপবাধ ক্ষমা কবা। এমনে
ভ্রাক্ষণস্রো আপুনাৰ অপবাধ আমি কৃষ্ণক দেখিবে ইচ্ছা কবিরো কংস-ভয়ে
জড়ি নগৈল। কিন্তু গৃহতে থাকি ভক্তি কবিল। (শ্লোক ৪২—৫২)

শ্রীভাগবত কথায়ঃ দশম স্কন্ধে ত্রয়োবিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হবি বোল হবি।

শ্লোক : যত্ৰ ভক্তি বহিতা বিপ্রা জন্ম কর্ম গুণাবিতা।

ভরন্তি বিকলায়ৈর বন্দে তং ভক্ত বংসলম্ ॥

চতুৰ্বিংশ অধ্যায়

ইন্দ্রৰ যাগ ভঙ্গ

কথা : চৰিষ অধ্যায়ে ইন্দ্রৰ যাগ-ভঙ্গ কহিবা। শুকে কহন্ত : ভগৱন্ত কৃষ্ণ ইন্দ্র-যাগক প্ৰতি নন্দাদি গোপৰ উত্তম দেখি সৰ্ব্বভক্ত হুয়ো নিজৰ ভাৱে পুছিৱে লাগিল। হে পিতৃ, তোৰা কি নিমিত্তে উত্তম কৰা। যদি বোলা যাগ কৰিম তেৰে আৰ কি কল, কি দেৱতা, কি অৰ্য্য লাগে : আক শুনিব লাগি মোৰ ইচ্ছা আছে। সাধুসবৰো গোপ্য কথা নাই। লোকে জানিয়ো নজানিয়ো কৰ্ম কৰে। তাতে জানন্তাৰ কৰ্ম সিদ্ধি হয়। নজানন্তাৰ নোহে। এতেকে ই কৰ্ম শাস্ত্ৰত বিচাৰ কৰিছা : হুই লোক ব্যৱহাৰ কৰা।

(শ্লোক ১—৭)

নন্দে বোলন্ত : ভগৱন্ত ইন্দ্রৰ মেঘ সব প্ৰিয় বৃত্তি তাৰাৰো লোকৰ জীৱন ভল বৃত্তি কৰে : সেই ইন্দ্রক সকল লোকে পূজা কৰে। তেৰে বৃত্তি হৈছে লোকৰ কুশল হয়ে। আক বাবা নকৰে তাৰা কুশল নপায়ে। হেন জনি ভগৱন্তে গৰ্ব পৰ্বতৰ পৰা ইন্দ্রক নমাইতে বুলিবে লাগিলা। প্ৰাণীসবৰ কৰ্ম্মেৰে ভৱ যবন হুথ হুথ পাৱে। ঈশ্বৰো কৰ্ম্মাকেসে কল দেৱন্ত : অকৰ্ম্মাক নৈন্ত। এতেকে কৰ্ম্মাৰ্থীন লোকক ইন্দ্রে কি কবিবন্ত : বাতো বভাৱ মিহিভক অভবা কৰিবে নপাবন্ত। তাতে ব্ৰাহ্মণসৰ বেদ পঢ়ি প্ৰৱৰ্ত্তান্ত : কজিৱৰে পৃথিৱী পালন্ত : বৈত্ৰসবে কবি বাণিজ্য গো বকা কবন্ত।

(শ্লোক ১৬—২০)

ভাতে আমবা গকমাত্র বন্ধা কবি নগৰ গ্ৰামতে নাথাকি উত্তৰ গৃহে
নাই। সদাই বন পৰ্বতত নিবাস কবি : এতেকে আমাব ইল্ল বাগত কি
কৰ্ম আছে। যদি বোলা দেৱপূজা নকৰিলে কেনে বৃষ্টি হৈব; তাত শুনা :
পূজা বিনেয়ো সাগৰ পৰ্বতত বৃষ্টি দেখি। এতেকে ইল্ল বাগ এবি সেই সম্ভাবে
গো ব্ৰাহ্মণ পৰ্বতত পূজা কৰা। পিষ্টক পায়সাদি নানা জব্য পাক কৰা :
অগ্নিতো হোম কৰাইবা : গককো তৃণ দিয়া পৰ্বতকো উপহাৰ দিয়া।
ব্ৰাহ্মণ সবাকো ভোজন কৰাই ধেনু দক্ষিণা দিয়া। পাছে তোৰায়ো ভোজন
কবি বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ পিন্ধি : গো ব্ৰাহ্মণ অগ্নি পৰ্বতত প্ৰদক্ষিণ কৰিবা। এমনে
কৰিলে সৱাবে প্ৰীতি হয়। আক যদি তোৰা ভাল দেখা তেবে কৰা।

(শ্লোক ২১—৩০)

হেন শুনি গোপসৰ সাধু সাধু বুলি সকলখানি কৰিল : পৰ্বতকো বলি
দিয়া : প্ৰদক্ষিণ কৰিল। গোপীসৱো শকটত উঠি কৃষ্ণ-গুণ গায় প্ৰদক্ষিণ
কৰিল। কৃষ্ণে গোপৰ বিখ্যাসাৰ্থে এককণ ধৰি বৃহৎ শৰীৰে : মণ্ডি পৰ্বত
বুলি সকল সম্ভাব খাইলা। ব্ৰহ্মবাসীসমে কৃষ্ণে সেই কপক প্ৰণাম কৰি
বুলিলা। দেখ এই পৰ্বতে মূৰ্ত্তি ধৰি আমাক অনুগ্ৰহ কৰি জব্য সৱ খাইলা।
আক নজানিবাৰ পদে নানাকপে : আমাব গকগাই মৰে। এতেকে গকৰ
কুশলার্থে আত্ম প্ৰণাম কৰো। এমনে যজ্ঞ সাজ কৰি গোপসৰ গোকুলক
আসিলা। (শ্লোক ৩১—৩৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে চতুৰ্বিংশোহধ্যায়ঃ

হেন জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰিবোল হৰি।

শ্লোক : হস্তঃ পৌৰন্দৰং দৰ্শং সৰ্বং গৰ্বং হৰো বিভূঃ।

যো বাগনাশমকৰোৎ তদ্বন্দে কৰ্মবান্ধকম্ ॥

পঞ্চবিংশ অধ্যায়

গোরদীন ধারণ

কথা : পঞ্চিমা অধ্যায়ে গোরদীন ধারণ কহিবা । শুকে কহন্তু : পাছে ইন্দ্রে আপুনার পূজা নাশ জানি গোপগণক ক্রোধ কবি প্রলয়র মেঘক বুলিবে লাগিলা । হে মেঘসর : দেখ । শ্রীমদ গোপব মহিমা : যাতো কৃষ্ণ মাহুযক আশ্রয় কবি : মণ্ডি দেয়ক অরজ্ঞা কবিল : যেন অজ্ঞানীসরে আশ্রয়িত্তা মহানৌকা এবি : কর্মময় পচা নারে সংসার সাগর তবিবে খোজে । ভেমনে কৃষ্ণ মাহুযক আশ্রয় কবি গোপ সরকো মোব আশ্রয় কবিল । এতেকে তোবা শ্রীমদ গোপব গর্ব নাশ কবা । গকসরো ক্ষয় কবা : যঞো ঐবারতে উঠি বায়ুগণ সমে ব্রজক যাঞু । এতেকে তোবা ভয় নকবিবা । (শ্লোক ১—৭)

ইন্দ্রব এই আজ্ঞা শুনি মেঘসর বহন এবাই গোকুল গৈয়া মহা হুষ্টি কবিল । বায়ুরো বহিল । বড়মতে গজ্জিল : শিলায়ো পবিল । এমনে মহা ধাৰায়ো দেহে হুষ্টি কবিতো : সকল গোকুল জল প্রাবিত হৈল । এমনে মহারষ্টি বায়ুরো গো গোপ গোপীসরে মহাপীড়া পায়ো কম্পমান হয়ো কৃষ্ণ সমীপ যায়ো বুলিবে লাগিলা । হে কৃষ্ণ : ভক্তবৎসল : মহাযোগী : আমাব গোকুলব ভূমিসে নাথ । এতেকে কুপিত ইন্দ্রত হস্তে পালন কবা । ভগবন্তো গোকুলব হুত্ব দেখি ইন্দ্রব কার্য্য জানি কিঞ্চিৎ ক্রোধ কবি ইন্দ্রব মদ নাশ কবো বুলি একে হাতে গোরদীন পর্কত ভুলি লৈয়া বুলিবে লাগিলা । (শ্লোক ৮—১৯)

হে কল্বাসীসর : কথা শুখে আসি এই শিবি গহবত প্রবেশ হয়ো মোব

হাতব পৰা পৰ্বত পৰিবে শঙ্কা নকৰিবা । মঞ্জি বাত বৃষ্টিত ত্ৰাণ কৰিম ।
 হেন শুনি তাৰা সৱে পৰ্বত গৰ্ভত পশিল । তথ্যে কৃষ্ণ মুখ চায়া কুখা
 ভুলাত দুখ নপাই সাত দিন আছিল । কৃষ্ণে সাতদিন ভৰিয়ে নপাবিলা ।
 পাছে ইষ্টে কৃষ্ণ মহিমা দেখি বিষয় হয় গৰ্ব এৰি : মেঘগণ নিবাবিলা ।
 ভগৱন্তো বৃষ্টি উপশম দেখি ব্ৰজবাসীক বাহিব হৱা বুলিলা । (শ্লোক ১০—২৬)

তাৰা গহবৰ বাইৰ হৈলে পূৰ্বৱৰ্ত্তে কৃষ্ণে পৰ্বত খেলা । গোপ
 গোপীসৱো কৃষ্ণক আলিঙ্গিয়া দধি চুৰ্বাক্ত সিদ্ধি আশীৰ্বাদ কৰিলা । নন্দ
 বলোদা বোহিগীয়ে বাম কৃষ্ণক আলিঙ্গি আশীৰ্বাদ দিলা । স্বৰ্গতো চন্দ্রুতি
 বাস্ত কৰি : পুষ্প বৰবিয়া দেৱ মুনি সিদ্ধ সৱে শুভি নতি কৰি জয় কৃষ্ণ বুলিলা ।
 পাছে গোপ গোপীসমে ত্ৰীকৃষ্ণ গোষ্ঠক আসিলা । গোপীসৱো কৃষ্ণৰ লীলা
 পাইলা । (শ্লোক ২৭—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে পঞ্চবিংশোহধ্যায়ঃ ।

হেন জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰিবোল হৰি ।

শ্লোক : যো লীলয়া গিৰিবৰং দধাবৈকেন পানিনা ।

ভীত গোকুল ত্ৰাণার্থং তমহং শৰণং ব্ৰজে ॥

ষড়বিংশ অধ্যায়

নন্দ আৰু গোপগণৰ কথোপকথন

কথা : ষড়বিংশ অধ্যায়ে গোৰ বিষয়ত নন্দে পৰ্গবাৰ্য্য কহিবা।
তাকে কহন্ত : এমনে গোপসৱে কৃষ্ণৰ অদ্ভুত কৰ্ম দেখি তান প্ৰভাৱ নজানি
সৱে একত্ৰ হয় বুলিবে লাগিলা। হে নন্দ : দেখ বালক কৃষ্ণৰ এতেক অদ্ভুত
কৰ্ম, এতেকে কেমনেয়ো গ্ৰাম্য গোপত জন্ম হৈবাক অবিহন্ত। দেখ সাত বৎসৰৰ
ছাত্ৰালে একে হাতে গোৱদ্ধ নখৰি সাত দিন আছিল। শিশুকালত পুতনা বান্ধসীৰ
প্ৰাণসমে স্তন পান কৰিল। তিনি মাসতে চৰণ আঘাতে শকট উলটাইলা।
এক বৎসৰতে তুপাৱৰ্ত্ত দৈত্য আকাশক নিলা। তাকে গলত চিপি ধৰিল :
নন্দনীত চুৰি কৰিলে : যশোদা উকথলে বান্ধি থৈলা। তেখনে আঠকাটি
বাৱা ধমলাৰ্জুন উজাবিলা। (শ্লোক ১—৭)

গক চাৰিতেয়ো বৎসান্ধবক মাৰিলা। দুই হাতে ধৰি বককো ছিড়িলা,
বেহুকক বধিয়ে গোপক তাল কল তুজাইলা। প্ৰলম্বকো মৰাই বনাপ্তি হন্তে
গো-গোপক বন্ধা কৰিলা। কালিক দৰিয়ে যমুনাক নিৰ্মল কৰিলা। আৰো
দেখ আন্ত স্নেহ এৰিবে নপাবি এঞু আমাক দেখো সদায় স্নেহ কৰন্ত।
এতেকে তুমিৰ পুত্ৰত আমাৰ শঙ্কা কিবা। এঞু সন্মোহো আত্ম।

(শ্লোক ৮—১৪)

নন্দে বোলন্ত : হে গোপসৱ : তোৰা কিহো আমাৰ পুত্ৰত শঙ্কা
নকৰিবা : বাতো এই ছাত্ৰালক পৰ্গবাৰি নাৰায়ণ সম বুলিলা। আন প্ৰসাদে

আমাক আপন ভবিষ্যে বুলিছা। এতেকে মই আক নায়াগ বুলি মাঝিছো।
যাতো অনায়াসে মহা কর্ণসর কথা। হেন শুনি গোপসর আনন্দিত হয় নন্দক
প্রশংসিলা : কককো পূজা কবিল। (শ্লোক ১৫-২৫)

শ্রীভাগবতকথায়ঃ দশমস্কন্ধে ষড়বিংশোধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সর্বলোক হবি বোল হবি।

শ্লোক : গোপালেভ্যা যম্মহিষং সদানন্দেন বর্ণিতম্ ॥

তমহং প্রশংসাম্যাতাং নায়াগমনাময়ম্ ॥

সপ্তবিংশ অধ্যায়

ইন্দ্রব স্তুতি

কথা : সাতাইশ অধ্যায়ে ইন্দ্রব স্তুতি কহিবা। শুকে কহন্ত : পাছে
ইন্দ্রে মহাত্ময়ে : শ্রবতিসমে গোকুলক আসি : নির্জন স্থানত কৃষ্ণক জাগ
ধবি : প্রশংস কবি কৃতাজলি হয় বুলিবে লাগিলা। হে ভগবন্ত : বিত্তর
সম্বর্দ্ধি : বাত দ্রায়াময় সংসার নাই। তাত বাপ সোভামি কেমনে হৈব :
তথাপি ধর্ম বক্ষার্থে ছষ্টক লগু কবা। (শ্লোক ১-৫)

যাতো তুমি শুক জগতর পিতৃ ঈশ্বর। এতেকে নানা অস্ততার ধবিরো
জগতর হিত কবা। ঈশ্বর মানিবো, পর্বত হুব কবা। এতেকে অগ্নি অন্তরীক
অপবাধ কমা কবা, যেন পুনবলি যোব এমন প্রতি নহে। হে ভগবন্ত :
মহাপুরুষ বাহুদেয় কৃষ্ণ : তুমাক প্রশংস কবো। বজ্র নাশ হৈলে বাহু বর্জিত
গোকুল নাশ কবিতো এতেকে ভেটা কবিলো। তথাপি তুমি অক্লান্ত কবিলো।
এতেকে পর্বত এবি তুমাক শরণ লগিলো। (শ্লোক ৬-১৩)

হেন জনি ভদ্রবস্ত্রে কাশিয়া পড়িবার বারক্য বোঝায় : হে ইন্দ্র ! যদি
 দুখাত অল্পগ্রহ করিলেও কল্যান কবিলো । বাতো তুমি ইন্দ্রব সঙ্গতিতে
 যশ হৈয়া মোক পানবিল । একত্রে তুমি অমর্যাব এনি মোর ভক্ত হবা ।
 বরক হারা মোর আঁজা করা । থাকে কুন্তি আগুনাথ সন্তান সবে কুন্তি
 প্রশামি হুজিবে লাগিয়া । হে কল : মহাবোধী : বিদ্যাত্মা : বিশ্ব-পালক :
 তুমি নাথ আমি সনাথ হৈলো । আরাধ তুমি শ্রবন দেবতা : একত্রে মো-
 ত্রাঙ্গণ দেবতা সাধুব কৃপনার্থে ব্রহ্মার আঁজার তুমি ইন্দ্র পাতক । বাতো
 তুমি বিদ্যাত্মা : তুমিভাব হবিত্তে অরতাব হুয়াহা । (শ্লোক ১৭—২০)

এই বুলি শ্রবতি আগুনাৰ দুখে ককক অভিবেক কবিল। ইয়ে
আকাশী পলাব জল নিকিলা, খবিসবো বহু পঢ়িলা : দেৱ মাভসবো বহু
কবিল। এমনে লবে মহা মহোৎসৱ কৰি ককক পোব ইয়ে পাতি গোৱিল
নাম থৈলা। তেখন সিহঁত গৈলৈ ভক্তি কৰিল : গন্ধৰ্বৰ গীত গাইল :
অপেন্থবাসে বৃত্ত কবিল : বিহুৰে বৃত্ত কবিল। দেৱ সবে পুণ্য বৃত্ত
কৰি জয় গোৱিল বুলিল। তেবে তিনিও লোক মহাশুখী হৈল। খেঙ্গবো
হুঙুৰ ধ্বনি ডুবাইল : নাই বৰো নান্য বৰ বহিল : বহু বহিল :
কনি বিনোয়ে কাৰাহি কলিল : কলিলো নান্য গণি কিল : জয়সবো কিল
বৈল : এসকল ইয়ে খেঙ্গিক কককৈ কৰি সজতা হৈলা : দেৱগণকে বৰ
বৈলা।

১৭৩০ খ্রিষ্টাব্দে কথারী কান কান সংঘটিত হইয়াছিল : ১৭৩০ খ্রিষ্টাব্দে কান কান
১৭৩০ খ্রিষ্টাব্দে কান কান সংঘটিত হইয়াছিল : ১৭৩০ খ্রিষ্টাব্দে কান কান

[illegible][illegible]

অষ্টাবিংশ অধ্যায়

বকপাল্লব পৰা নন্দক আনয়ন

কথা : অষ্টাবিংশ অধ্যায়ে নন্দপাল্লব বৈকুণ্ঠ নদীন কাঁহিবা । তৎকৈ কহন্ত :
এক দিনা নন্দে একাদশীত উপবাসে হবিষ পূজা কবি আতিব দিনা অল্প
বাজ্র ছাদল দেখি : পাবণক আদৰ্শে বাজিত্তে বহুনাং স্নানিধে নাথিল । তেঁথনে
বকপৰ মূর্ত্তে নন্দক ধৰি নিলা । গোপ সবো নন্দক নেদেখি আতঁনাক কুঁথি
ধাম কুন্তত কহিলা । হেন শুনি কুঁকে জলত নাথিয়া বকপৰ হাৰি গৈলা ।
বকণো কুন্তক দেখি পৰম আদৰ্শে মহা পূজা কবি স্তুতি আবতিলা । হে
পৰমেশ্বৰ : আক্ৰিমে জয় মোৰ সকল হৈল । হুহু কর্ণকোত্ত হৈল : মোক
মিলিল : বাভো তোমাংক সেরিলো : সাত সাতকৈ অধিক নাই : হেন ব্রহ্ম
পৰমাত্মা ভগবন্ত তুমাক প্রণাম করো । নন্দাশিষ্যোহন মূৰ্ত্তে কুন্তক পিতৃক আনিল :
তাক ছুঁই কমা করা । এহি দুটি বকপে নন্দক এৰি নিলা । (শ্লোক ১—৮)

কুকো পিতৃক লৈয়া গৃহক আনিল । নন্দো বকপৰ মহিমা দেখি কুন্তকো
ভক্তি দেখি : বিস্ময় ছয়া জাতি সবক কহিলা । তাবারো পৰম উত্তমক হৈয়া
ইক স্নানি বৈকুণ্ঠক দেখিবে ইচ্ছা কবিল । তাক জানি ভগবন্তে তাকাক
সেহত পৰ ব্রহ্মজানত মগ্ন কৰাইলা । পাছে তাৰ পৰা ছুঁই : আপুৰাব
মোক বৈকুণ্ঠ দেখাইলা । গোপসবো বৈকুণ্ঠক দেখি পৰম আনন্দ পাইল ।
তাতে কুন্তকক দেখি পৰম বিস্ময় তৈল । (শ্লোক ৯—১৭)

বিলসে বুলিবে আসিল। হে মহাভারতীয় কৃষ্ণ! তুমি কি কর্ণ করিব। ত্রাবো কৃষ্ণ! তোরা কি নিমিত্তে আসিলি?

(শ্লোক ১৩—১৮)

ডাক মোত কহ। এই মোর রাজিহ ব্যাধি হৈব সৰ কবে : এতেকে তোবা জীসর এঠাই নাথাকিবা। আৰো পিতৃ মাতৃ ভাতৃ পুত্র পতিসরে : তোবাক বিচাৰ কৰি কবে। এতেকে আৰাক হুখ নেদিবা : গৃহক যাত্রা : পতি শুভ্রা কবা : দেখুকো দোহন করা। শিশুকো স্তন পান কবার। যদি মোব স্নেহে আসিছা সি যুক্ত হয়, তথাপি জীব বামী শুভ্রাসে পবম ধর্ম : যাতো কুংচিৎ বৃদ্ধ বোগী নির্ধনী পতিকো জীসরে এবিবে নপাবে। উপপতি কবিলে কর্ণ নপাই : যশো নষ্ট হয় : ভরো দুগুহে, লোকবো নিন্দিত হয়। মোকে শ্রবণ কীর্তন কবিলে যেমনে ভক্তি হৈব : সমীপত নাথাকিলেও তেমনে ভক্তি হৈব। এতেকে তোবা গৃহক যাত্রা। (শ্লোক ১৯—২৭)

শুকে কহন্ত : গোপীসরে কৃষ্ণ অশ্রিয় বাক্য শুনি : মহা হুখ চিন্তা লভিল। অন্থ হৈয়া শোকর সোতকে কুব কুহুম অটাইল। পাছে নেত্রব সোতক মলটি গদ গদ বাক্যে বুলিবে আসিল। হে বিতু : তুমি এমন ব্যতুক বাক্য নবুলিবা : যাতো আমি কর্ণ বিকল এরি তুমাব পাদ মূল ভজিলো। এতেকে আমাক নেবিবা। যি পতি-শুভ্রা জীব ধর্ম কহিলা নিরো ধর্ম তুমি ইবুবেত বহোক। যাতো তুমি কবাবে সমাধা কহ : বিবেকীসরে তুমাত যাত্র ভক্তি কবে। এতেকে আমাব হুই পতি পুত্র কি কার্য। তুমি যাত্র প্রেম হৈয়া : আশ্রয় নলনিয়। যাতো তুমাক এরি জামাব মল গৃহত নপশে : হুজো কর্ণ নপবে : চবণে একথোক বাবাকো : কেমনে গরু বাইয়। এতেকে তুমি স্বধারাতু দিয়া আমাব কামারি দর কব। কুচি নকবা তোবে আমি তুমাক চিহ্নি কামারি বিবহুসিলে মোর দার কবিনী। তুমাব চব মূল বাইয় যেমনে সনত তুমাক পাদ মূল হুইকো তুমিও ভজিত কবাইলা। সেইনিয় পদা মলব সমীপত আসিবো কামি। এতেকে অর্জু তুমাব মন্দব কল দেখি দানী হৈকো। তোমাব মলব তুমাব মলব পদাক আমাক স্তনব শিবত অর্প। (শ্লোক ২৮—৩১)

শুকে কহন্ত : এমন জীক যেমি মাতাক পতি মলব কবিতুক কবে কামাক পতি কবিল। আমাক কল মল পদাক কবিল। তুমাক মোর কল মল পদাক পতির মল। এতেকে আমাক পদাক কবিল।

কি তপ কবিহা : বাতো কৃষ্ণ চৰণ পৰশে : পুলকিত হৈরাহা । কৃষ্ণ হ
অনিৰ কৃষ্ণচৰণ কৃষ্ণ চৰণ পৰশে হৈলা নিকি । বাহনৰ আক্ৰমণে বা
ববাহব আলিঙ্গনে হুৱাহে । তাক আঘাত কৰা । (শ্লোক ১—১০)

হে হৰিশীসব : তোৰাৰ গুৰিৰ শ্ৰীতি কৰি : ত্ৰিহাসমে ঐক্যক এই পথে
নৈলা : বাতো কৃষ্ণম বৃত্ত কৃষ্ণ পূৰ্ণ মাল্যৰ গুৰু বহে । কেয়ো বোলে :
হে নখী সব, লভাত ঐক্যক বাতী পূহা : বাতো তান নথ পৰশে পুলক
ধৰিহে । এমনে গোপী সব উন্নত হৈয়া কৃষ্ণকিত পূহি : কৃষ্ণলীলা সব কৰিবে
লাগিলা । কেয়ো পুতনা হুৱা : কেয়ো কৃষ্ণ হুৱা : স্তন পান কৰে ।
কেয়ো শকট হুৱে : কেয়ো শকটক লাঠি বাৰি উটীয়ে : কেয়ো কৃষ্ণ হুৱে :
কেয়ো আতৰ্ত হৈয়া হৰি নৈই । কেয়ো কৃষ্ণ হেন আৰ্ঠ কাঢ়ি কৃষে, কেয়ো
বৎস হুৱে : কয়ো তাকে ধৰে : কেয়ো বক হুৱা গিলে, কেয়ো তাকে ছিৰি
মাৰে । কেয়ো বজ্জক তুলি বোলয় : হে গোপগোপী সব : বাত বৃষ্টিও ভয়
নকৰিবা : বাতো মঞ্জি গোবৰ্দ্ধন ধৰিলো । কেয়ো কালি দৰে : কেয়ো
বনান্তি হুৱে । এমনে গোপীসবে কৃষ্ণলীলা কৰিতে : ঐক্যকৰ খোজ দেখিল ।
সেই খোজ নিবন্ধনে কভো দূৰ বাইতে লগত ত্ৰীৰ খোজ দেখি অনেক খেদ
কৰিল । কেয়ো বোলে ধন্ত গোবিন্দৰ পাদ বেণু : হাক ব্ৰজা মহেশো
ধৰে । আলা অসিৰো ধৰোঁ : তেবে কৃষ্ণক লাগ পাইম । কেয়ো বোলে
কেবে সতিনীৰ খোজ মাজত নাথাকে : তেবে সি বোলা এই হয় : তাইৰ পদ
কেপুৱে পুৱ আমাক মহা হুখ দিব । বাতো তাই সবাবো ভাঙ্গা কৃষ্ণ
অধবাহুতক আপুনি পান কৰে । (শ্লোক ১১—৩০)

এটাই দেখো তাইৰ খোজ নেদেখি : এতেকে জাহু তাইৰ চৰণ কৃষ্ণ
কটকে বিহিল, আলগাই ধৰি নিলা । বাতো বৰমতে খোজ বাছিহে ।
এটাই কৃষ্ণ পূৰ্ণ পৰিলা : বাতো আদৰ্শ হাজ খোজ বাছি আহে । এটাই
কেবা কেন বাছি পূৰ্ণ শিকাইলা । তকে কহত : জানা বাতী : আত্মবাব
ভগৱত কাৰুণ্য হুখ : জাবো হুৰু দি বেবাই : এতক কৰিলা । তাই পুৱ
স্নাত্তে জেট দাৰিল : বাতো সবাকৈ এবি : কৃষ্ণ বোক জৰিহা

(শ্লোক ৩১—৩৬)

এতেকে কভো দূৰ নৈয়া বহাদৰে কৃষ্ণক বোলয় : হাক বাতৰ হাৰিতে
নবাবো । কৰিতে বোলয় : তেবে কৰিত জা । কেব তনি ভাৰিহা : তকে
হৈলা : এতেকে কৃষ্ণ অন্তৰ্ধান হৈলা : তেবে তাই অনেক ভাপ কৰিল ।

সোণি আর কুকুর বিচারিতে : তাহিক জানা নাহা কখন সত্যি নহা বিচার
হৈল : নাহে বিদান হইল কহিলে একজন কবিল তবু কুকুর বিচারিল।
নাহে অককাব সোণি উলটি আসিলো : সেই সোহাদিরো কাকুর হুদবকিল।
কিন্তু সবে একত্র হৈলো : কখনা পুসিনত কুকুর আসাই কুকুর গুন আসিল।
(শ্রোক কব—কব)

ঐতাপরতকথায়ান পদিকবে জিহোবখ্যার।

হেম জামি সর্বসৌক হুবি বোদ হুবি।

শ্রোক : হো সোণিকাদশ জামিনে বাকুরবে সর্ববজোনি বিহু।

তমীবর বাসিবত পবেশ জিহ জিহতককতাব।

একত্রিশ অধ্যায়

কির সীত

কথা : একত্রিশ অধ্যায়ে বিবহগীত কহিবা। সোণিসবে বোলয় :
হে অজিত : তুমাব জনে সোকুল সর্বসপন্ন হরা আছে : বাতো কখনা আভয়
কবিহা। বাত সর্বজনে সুখে থাকে। আমি পুহ তুমাব কিছরী হৈলো
তুমাত প্রাণ দিয়া বিচার কবো। সতবে সেখা দিরা। হে স্ববত নাথ : তুবি
জানা তরতো আমাক বকা কবিহা। আবে কেনে উপেকা কবা। তুবি
কশোকা-জনয় হৈলো কিন্তু সবারে বুদ্ধি, সখি, বাতো কখনা প্রাণিনে
জসত বকাৰে বহুসত করতাব হরা আছে। হে বুদ্ধি বশেব সের্ত : তুমাব
অজর হুত পদক আমাব সিবত থরা। হে সখী : আমি কিছরী সবক তজা।

দ্বাত্রিংশ অধ্যায়

গোপীগণৰ প্ৰতি কৃষ্ণৰ সাক্ষ্যনা

কথা : বত্ৰিশ অধ্যায়ে দেখা দিয়া ভগৱন্তো গোপীক শাস্ত কৰিবা ।
 শুকে কহন্ত : এমনে গোপীসবে কৃষ্ণগীত গায়া উচ্চ কৰি বিলাপ কৰিল ।
 ভগৱন্তো তাৰাৰ প্ৰেম-গীতে আকুল হয়৷ মদনমোহন বেশে দেখা দিলা ।
 গোপীসবে শ্ৰীকৃষ্ণক দেখি পৰম উৎসুকে একেলগে উঠিল । কেয়ো অঞ্জলি
 কৰি কৃষ্ণৰ হস্তপদ্মত ধৰিল : কেয়ো বাহু আনি কন্ধত থৈল : কেয়ো অঞ্জলি
 কৰি চৰা লৈল : কেয়ো চৰণ পদ্মক স্তনত থাপিল : কেয়ো কটাক্ষ কৰি বহিল ।
 কেয়ো অনিমিষ নেত্ৰে মুখপদ্মক চায়া থাকিল । কেয়ো নেত্ৰদ্বাৰে হৃদয়ত থৈয়া
 আনন্দত মগ্ন হৈল । এমনে সকল গোপী কৃষ্ণৰ অবলোকনে পৰম আনন্দিত
 হয়৷ বিৰহ তাপ এৰাইল । ভগৱন্তো তাৰায়ে আবৃত হয়৷ প্ৰকাশ কৰিল৷ ।

(শ্লোক ১—১০)

পাছে তাৰাসমে মনোহৰ যমুনা পুলিনে গৈল । গোপীসবো ভগৱন্তৰ
 দৰ্শন নুখে কৃতার্থ হৈয়া : আপুনাৰ উপৰি আন বস্ত্ৰে আসন কৰি দিলা ।
 ভগৱন্তো তাতে বসি ত্ৰৈলোক্য মোহন মূৰ্ত্তি ধৰি গোপীৰ সভাত প্ৰকাশ
 কৰিল । গোপীসবো হাত্ত কটাক্ষ কৰি কৃষ্ণৰ হস্তপদ পৰশি আনন্দ কৰাই
 তান বাক্যে তান আত্মা কৰিতে অল্প কোপ কৰি বুলিবে লাগিল । হে কৃষ্ণ,
 কতোলোকে ভক্ত্যাক ভজে, কেয়ো ভক্ত্যাক নভজে, আক আমাত ভালমতে
 কহা । (শ্লোক ১১—১৬)

তাব অতিপ্রায় বৃদ্ধি ভগৱন্তে বোলন্ত : হে সখীসব : যি ভজন্তাক মাত্ৰ
ভজ্ঞে তাত কিহে। সুহৃদ ধৰ্ম্য নাই : যাতে সি গো মহিবত জনব সদৃশ
আপুনাকসে ভজ্ঞে। যি নভজন্তাক ভজ্ঞে, সি পিতৃ সম দয়ালু, যাতে তাত
ধৰ্ম্য সুহৃদ হয়। থাকে। যি ভজন্তা নভজন্তা ছইকো নভজ্ঞে সি চাৰিবিধ :
কতো আত্মাবাম, কতো পূৰ্ণকাম, কেয়ো অকৃতজ্ঞ, কেয়ো গুণদ্রোহী। হেন
তনি গোপীসবে অন্তে অন্তে চায়। গুঢ় হাস্ত কবিল। তাক বৃদ্ধি ভগৱন্তে
বোলন্ত : জানা সখীসব, মঞি পুহু সবাতো বাহিৰ পৰম সুহৃদ, পৰম দয়ালু,
এডেকেসে সদায় শ্রীতিৰ অৰ্থে ভজন্তাকো নভজ্ঞে। তোৰা পুণ মোৰ অৰ্থে
লৌকিক বৈদিক জ্ঞাতিকো এবিলা। ময়ো তোৰাৰ প্ৰেম আলাপ শুনিয়ো
দেখা নিদিলো। এতেকে দেৱৰ আয়ুয়ো তোৰাৰ প্ৰত্যুপকাৰ কৰণ নযায়।
যাত্বে সবাকো এৰি মোক ভজিলা : এতেকে তোৰা আপুনাৰ গুণে তুষ্ট হয়।
(শ্লোক ১৭—২২)

শ্রীভাগৱত কথায়াং দশমস্কন্ধে দ্বাত্রিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো গোপজায়া জনিতাহুতাপ মালাপনেনাশুদাজ্জহাৰ।

তমীশ্বৰং সাত্ৰায়মপ্ৰতৰ্ক্যং বন্দে মহানন্দকৰং পৰেশম্ ॥

— — —

ত্ৰয়োবিংশ অধ্যায়

বাস লীলা

কথা : ভেতিশ অধ্যায়ে মহাবাস কহিবা। শুকে কহন্ত : এমনে ভগৱন্তৰ বাক্য শুনি গোপীসব বিবহ তাপ এৰাইলা। গোৱিন্দো তাবাসমে বাসক্ৰীড়া আৰম্ভিলা। হুহু হুহু গোপীৰ মধ্যে এহু কৃষ্ণ প্ৰবেশিল। এতেকেসে সবে কৃষ্ণক আপুনাৰ নিকটত থাকিবৈ মানিল। দেহ-দেহীৰ বিমানে আকাশ ঢাকিল : স্বৰ্গত দেৱে হৃন্দুভি বজাইল, পুষ্পৱৃষ্টি কৰিল, গন্ধৰ্বো গীত গাইল। এঠায়ো কৃষ্ণৰ গোপীৰ বলয়া নৃপুৰ কিঙ্কিণীৰো মহা শব্দ হৈল। ভগৱন্তো গোপীগণসমে সুবৰ্ণ মণিৰ মধ্যত মৰকত মণিহেন প্ৰকাশ কৰিলা। গোপীসবো কৃষ্ণসমে নানা গতি বিলাসে মেঘত বিদ্যুতিকা হেন প্ৰকাশিলা। এমনে বাস মণ্ডলত গোপীগণসমে শ্ৰীকৃষ্ণ নানাতাবে গীত নৃত্য কৰিলা। তাতে কতো গোপী ক্ৰীড়াত শ্ৰান্ত হৈয়া বাহমেলি কৃষ্ণৰ স্বৰূপত ধৰে, কেয়ো কৃষ্ণৰ সুগন্ধ বাহু স্পৰ্শি বোমাক্ত হয়। (শ্লোক ১—১১)

কাকো কৃষ্ণে নৃত্যৰ ভঙ্গীত চৰা দেৱন্ত, কেয়ো গোপী কৃষ্ণৰ হস্তক তনুত আৰোপে। এমনে গোপীসবে লক্ষ্মীপতি ভগৱন্তক পতি পায়। তান বাহুৱে গৃহীত কৰ্ণ হয়, গীত নৃত্য বিহাৰ কৰিল। ভগৱন্তৰ বিলাসে তাবাসবো মোহিত হৈল। এতেকেসে বহুসব অলঙ্কাৰ সৰবিবৈ নপাবিল। তাবাস বিলাসে ভগৱন্তৰ কিছো নহৈল : বাতো তাবাত আপুনাৰ কুশল অৰ্পিসে

বিহাৰ কৰিলা। যাক দেখি দেৱবো দ্বীপে মোহিত হৈল, চম্পো কামে পীড়িত
হুয়া গ্ৰহণসমে বিন্ময়ে বহিলা। এতেকে দীৰ্ঘবাত্ৰি পায় বিহাৰ কৰিল।

(শ্লোক ১২—১৮)

যতেক গোপী ততেক কৃষ্ণ হুয়া আত্মাৰামো ক্ৰীড়া কৰিলা। পাছে
গোপীসবে ৰতি-শ্ৰাস্ত হৈলে তাৰাৰ মুখক কৃষ্ণে শীতল হস্তে মাৰ্জন কৰিলা।
গোপীসবো হস্ত কটাক্ষে কৃষ্ণক আনন্দ কৰাই তান পৰশে আনন্দিত হুয়া
তান চৰিত্ৰ গাইলা। পাছে শ্ৰীকৃষ্ণে শ্ৰম এৰাইবাক প্ৰতি তাৰাসমে জলত
প্ৰবেশি নানামতে জলকেলি কৰিলা। গোপীসবো কৃষ্ণক জল সিকিল :
তেখনে দেৱগণে পুষ্পৱষ্টি কৰি স্তুতি নতি আচৰিলা। পাছে তাৰ পৰা উঠি
মনোহৰ বৃন্দাবনত ফুৰিল। পাছে ৰাতি হৈলে প্ৰবোধি তাৰাক পঠাইল।
এমনে শৰত কালৰ ৰাত্ৰি সবাত নিতে নিতে কৃষ্ণে ক্ৰীড়া কৰিলা।

(শ্লোক ১৯—২৫)

পৰীক্ষিতে পুছন্ত : হে গুৰো, ধৰ্ম্ম বন্ধাৰ্থে অধৰ্ম্ম নাশাৰ্থে, শ্ৰীকৃষ্ণ
অৱতাৰ হুয়া আছে। তেঞু কিয় পৰদাৰ-গমন পাপ কৰিলা। পূৰ্বকাম
হৈয়ো কি নিমিত্তে নিন্দিত আচৰিলা। তাক মোত কহ। শুকে কহন্ত :
জানা ৰাজা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ কথা থাকোক। আন ঈশ্বৰ সবৰ অগ্ৰায় দেখিছি : যাতে
ভেজ্জয়ক একো দোষে নপাৱে। যেন অগ্নি সবাক দাহ কৰে। অনিষ্টৰে
পুহু মনেও অগ্ৰায় নকৰিবেক, কৰিলে পুহু অৱশ্যে নাশ হৈবে। যেনয় কজে
বিষ খায় নমৰে। (শ্লোক ২৬—৩০)

এতেকে ঈশ্বৰ সবৰ বাক্য সত্য, কাৰ্য্য পুহু কতো সত্য কতো অসত্য।
এতেকে স্তুতি সৰে বাক্যে আচাবে, সম দেখিলেই কৰিবেক, বিকল্প
নকৰিবেক। ঈশ্বৰ সৱক পুহু নিবহুতাৰ পদে পাপ পুণ্যে জাপ নপাৱে।
শ্ৰীকৃষ্ণ পুহু ঈশ্বৰো ঈশ্বৰ : এতেকে তাস্ত কৈত পাপ পুণ্য সম্বন্ধ আছে। যাৰ
চৰণসেৱা কৰি সৰ্বপাপ এৰাই তেস্ত কৈত পাপ বন্ধ হৈবেক। বিশেষত কৃষ্ণ
সৰাবে আত্মা : লোকৰ অন্তঃপ্ৰহাৰ্থেই মনুষ্য অৱতাৰ ধৰিছ। এতেকেই
তাস্ত কৈত পৰদাৰ আছে : তথাপি মনুষ্য হেন জীলা কৰা। যাক শুনি লোকে
সংসাৰ ভৰিবেক। গোপসবো কৃষ্ণক অশ্লীল নকৰিলা, যাতে তান মায়ায়ে
মোহিত হুয়া আপুনাৰ সমীপতে ভাৰ্য্যাক দেখিলা। এমন ঐশ্বৰ্য্য যাত
নাথাকে : তথাপি পৰদাৰ কৰে সি অৱশ্যে পাতকী হৈবেক। এই কথা ক যি

অক্ৰায়ে অৱণ কীৰ্ত্তন কৰে সি অৱশ্যে কৃষ্ণত ভক্তিমন্ত্ৰ হয়। কাম পীড়া
এৰাইবেক । (শ্লোক ৩১—৩৯)

শ্ৰীভাগৱত কথায়াং দশমস্কন্ধে ত্ৰয়স্ত্ৰিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰিবোল হৰি ।

শ্লোক : মহাবাস বিহাবেণ যো ব্ৰজস্ত্রী মুদং দদৌ ।

নমামি তমহং দেৱং কামকেশি কুতূহলম্ ॥

চতুস্ত্ৰিংশ অধ্যায়

নন্দমোচন আৰু শঙ্খচূৰ বধ

কথা : চতিশ অধ্যায়ে নন্দমোচন শঙ্খচূৰ বধ কহিবা । শুকে কহন্ত :
একাদিনা দেৱ যাত্ৰা হৈল । গোপসবো কোতুকে শকটত চৰি অম্বিকা-গৃহক
গৈল । তথ্যে সৰস্বতীত স্নান কৰি শিৱ ছুৰ্গাক অৰ্চা কৰিল । ব্ৰাহ্মণকো
গে' সুবৰ্ণ দান কৰিল । জল মাত্ৰ খায়। নদৌৰ ভাৰত সবে নিজা গৈলা ।
ভাতে এক মহা অজগৰ আসি নন্দক ধৰিল । নন্দো কৃষ্ণ কৃষ্ণ বুলি আভাস
পাবিল । তাক শুনি গোপসৱ তেখনে উঠি নন্দক গিলিবাৰ দেখি আধড়া
লয়া : সৰ্পক কোবাইল । তথাপি সৰ্পে নন্দক নেবিল । পাছে ভগৱন্ত আসি
চৰণে পৰিলিলা । তেবে সি তেখনে সৰ্পদেহ এৰি দিব্য বিজ্ঞাধৰ হয়। কৃষ্ণক
প্ৰমাণ কৰিলা । (শ্লোক :—১)

তাক দেখি ভগৱন্তে পুছন্ত : কুন ডয়ি, কেনে বা এনে অৱস্থা পাই
আছিলি, আৰু আমাত কহ । সৰ্পে বোলয় : মজ্জি শূদৰ্শন নাম বিজ্ঞাধৰ :

আপুনাৰ কপ দৰ্পে বিকপ অজিবস ঋষিক দেখি হাস্ত কৰিলো। তেবে
তাৰায়ে মোক এই অৱস্থা কৰিল। শাপে মোৰ অমুগ্ৰহ হৈল, যাতো তুমি
ঈচৰণে পৰশিলা। হে মহাপুৰুষ, প্ৰপন্ন ভয় ভঞ্জন : ভগৱন্ত সৰ্বেশ্বৰ :
তুমাক প্ৰণাম কৰো। অমুক্তা দিয়া স্বৰ্গক যাওঁ। যাৰ নাম মাত্ৰে পুৰুষ
পৱিত্ৰ হয়ে হেন তুমিৰ চৰণ পৰশিলো। এতেকে মোৰ কি ভাগ্য কহিম।

(শ্লোক ১০—১৭)

এই বুলি কৃষ্ণক প্ৰদক্ষিণে প্ৰণাম কৰি স্বৰ্গক গৈলা। গোপসবো
কৃষ্ণৰ মহিমা দেখি বিস্ময় হয়। গোকুলক আসিলা। একদিনা বামকৃষ্ণ
গোপগণ সমে বৃন্দাবন গৈয়া : বিহাৰ কৰিতে মনোহৰ গীত গাওঁল। তাতে
গোপীসৰ মগ্ন হৈয়া আপুনাকো পাহৰিল। (শ্লোক ১৮—২৪)

সেইবলা শঙ্খচূৰ যক্ষ আসি গোপীগণ লৈয়া গৈল। তাৰায়ে বামকৃষ্ণ
বুলি আটাস পাবিল। তাক শুনি ছয়ো ভাই শালবৃক্ষ ধৰি খেদি গৈলা।
যক্ষো বাম কৃষ্ণক দেখি মহাভয়ে গোপীসৰক এৰি লৰ দিল। কৃষ্ণে তাৰ
পাছে পাছে খেদি গৈল, স্ত্ৰীসৰ বাশি বলভজ বহিলা। কৃষ্ণে যক্ষক লাগ
পায়া মুষ্টি হানি শিৰ ভাঙ্গিলা। এমনে শঙ্খচূৰ বধি তাৰ শিৰৰ দিব্য মণি
বলভজক দিলা। (শ্লোক ২৫—৩২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে চতুষ্টিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : শঙ্খচূৰ-বধেনান্ত ব্ৰজবালাঃ মুমোচ যঃ।

তং প্ৰপত্তে মহাবাহুমহিতাচ্চ বিমোচকম্ ॥

পঞ্চত্রিংশ অধ্যায়

গোপীগণৰ সন্তাপ

কথা : পঞ্চত্রিংশ অধ্যায়ে গোপীৰ গীত কহিবা। শুকে কহন্ত : দিনত কৃষ্ণ বৃন্দাবন গৈলে গোপীসবে তান জীলা গায়া মহাহুখে দিন গোঞাইল। আবে তাক শুনা। গোপীসৱে বোলয় : হে সখীসব, যেখন কৃষ্ণ বাম বাহু মূলত বাম কপোল খেয়া : ভ্ৰূৰ চলায়া : অধৰত বেণু দিয়া : আঙ্গুলিসৰ বন্ধত অপিয়া : যেখন গীত গায়ন্ত : তেখন বিমানত যাইতে দেৱজী সব লগত পতি থাকন্তো কামে বিহ্বল হয়। মহা মোহ হয়। বস্ত্ৰ সখৰিবেয়ো নপাৰে। আমি কেমনে তান বিবহ সহিবো। যেখন নন্দপুত্ৰ অধোবদনে শূলৰ বেণু বাদন কৰা, তেখন ভ্ৰূৰ বুৰ যুগ গোসৱো মুখত গ্ৰাস লৈয়া কৰ্ণতুলি শুনি থাকে। যেখন ময়ূৰৰ পুচ্ছ গোবিক ধাতু বৃক্ষৰ পত্ৰেও মল্লবেশ ধৰি, কৃষ্ণা বেণুবাণ কৰি গকক আহ্বান কৰন্ত। তেখন নদীসৰবো ভগ্নবেশ হয় : উন্মিভূজ চালি : তান পাদবেণুক বাছা কৰে। (শ্লোক ১-৭)

যেখন পৰ্বত সমীপত গোপগণ সমে ত্ৰীকৃষ্ণ বেণু বায়ন্ত তেখন বনৰ তকলতা সৰো : পুষ্প-ফল ভাৰে নন্ত হয় : বোমাঙ্কিত হয়। মধু-ধাৰা চলে : অশ্ৰুপাত কৰে। যেখন গোবিন্দৰ মালাৰ দিব্য তুলসীৰ গন্ধত মন্ত মধুকৰৰ গীতক আদৰ কৰি বেণু বায়ন্ত : তেখন সৰোবৰৰ পক্ষীসৰো আসি মৌন হয়। উপাসা কৰন্ত। যেখন ত্ৰীকৃষ্ণ বেণুবাণ কৰি জগতক হৰিষ কৰন্ত : তেখন মেঘ সৰো ছায়াছত্ৰ ধৰি : অল্ল অল্ল কৰি গজ্জি কণিকা বৃষ্টি কৰন্ত। যেখন

ভগৱন্তে নানা মূৰে গীত গায়ন্ত তাক ব্ৰহ্মা মহেশাদি দেৱগণে এমনে শুনিয়ো,
ভৱ নজানি মোহ যায়ন্ত । যেখনে ধ্বজ বজ্জ যৱ অকুশ পদ্যযুক্ত চৰণ কমলে
ব্ৰজ ভূমিত গতি কৰন্ত : তেখন তান বিলাস হান্ত কটাকৈ আসি মোহিত
হয়া : বস্ত্ৰকেশ সম্বৰিবে নপাৰি । (শ্লোক ৮—১৭)

যেখন মণি লৈয়া গকক গণিতে সখিৰ স্বকৃত বাহু থৈয়া বেণুনাদ কৰন্ত,
তেখন হৰিণীসবো গৃহৰ আশা এৰি কৃষ্ণক উপাসা কৰে । যেখন কুন্দ পুষ্পৰ
মালা ধৰি কৃষ্ণে যমুনাত বিহাৰ কৰন্ত : তেখনে মলয় সমে গন্ধৰ্ব বিছাধৰ গীত-
নৃত্য-বাহু কৰিয়া থাকে । যেখন গকক লৈয়া ব্ৰজক আসন্ত : তেখন ব্ৰহ্মাদি
দেৱগণে পথত প্ৰণাম কৰে । কতো সবে বোলে : হে সখি সব, দৈৱকীৰ
পুত্ৰ চন্দ্ৰ আমাৰ দিন তাপ দূৰ কৰিবাক লাগি হেৰ আসন্ত । শুকে কহন্ত :
এমনে ব্ৰজ স্ত্ৰীসবে কৃষ্ণলীলা গায়া দিনতো কৃষ্ণতে চিত্ত দিয়া আনন্দ কৰিল ।

(শ্লোক ১৮—২৬)

ঐভাগৱত কথায়াং দশম স্কন্ধে পঞ্চত্ৰিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যল্লীলা বৰ্ণনেনাপি জহন্তাপং ব্ৰজাঙ্গনাঃ ।

ভগ্নদে পৰমানন্দং কীৰ্ত্তন্যযশসং প্ৰভূম্ ॥

—

ষট্‌ত্ৰিংশ অধ্যায়

বৃষভানুৰ বধ

কথা : ছত্ৰিংশ অধ্যায়ে বৃষভানুৰ বধ : নাৰদ বাক্য : অক্ৰূৰক আদেশ কৰিবা । শুকে কহন্তু : এমনে ব্ৰজত পৰম উৎসৱ হৈল । পাছে তাৰ বিক্ৰদ্ধকৰ অৰিষ্ট বৃষভানুৰ পৃথিৱী কম্পাই গোকুলক আসিল । যাৰ চুটত মেঘসবে পৰ্বত বুলি বাস ক'ৰ । শৃঙ্গৰ আগত মাখি দোহাৰ হয় । যাৰ শব্দত গো মনুষ্যৰ গৰ্ভস্ৰাৱ হয় । হেন অনুৰক দেখি গোপ গোপীসব মহা ত্ৰাস হৈয়া কৃষ্ণ কৃষ্ণ বুলি গোৱিন্দত শৰণ পশিল । ভগৱন্তো গোকুলৰ মহাভয় দেখি নিৰ্ভয় দিয়া বৃষভানুৰক খেদি গৈয়া বুলিবে লাগিলা : অবে চুট অৰিষ্ট, তোৰ অন্তক মগ্নি থাকিতে কেনে গো-গোকুলক ত্ৰাস দেহ । এহিবুলি বাহু টানি মাৰি সখিৰ কন্ধত বাহু মেলি বহিলা । দৈত্য মহাক্ৰোধ কৰি খুৰায়ে পৃথিৱী বিদাৰি পুচ্ছৰ ছাটিত মেঘ ফুৰায়া : দুই শিঙ তুলি খেদি গৈলা । (শ্লোক ১—১০)

ভগৱন্তো তাৰ দুই শিঙত ধৰি আঠাৰ ভৰি পৰ্যন্তে পাছক ঠেলি পেহ-
লাইলা । সিয়ো পৰিয়া তেখনে উঠি পুহু খেদি গৈলা । কৃষ্ণে শৃঙ্গত ধৰি
চৰণে আক্ৰমি : পৃথিৱীত পেহলাই : ঘাৰ মোচাৰি : শৃঙ্গ উভাৰি প্ৰহাৰিলা ।
সিয়ো মলয়ত্ৰ এৰি শোণিত বাস্তি কৰি প্ৰাণ চাড়িলা । দেৱগণো পুষ্পৱষ্টি
কৰি জয় কৃষ্ণ বুলিলা । এমনে কৃষ্ণে অৰিষ্ট বধি : গোষ্ঠত প্ৰবিষ্ট হৈল ।

(শ্লোক ১১—১৫)

নাৰদে আসি কংসৰ আগত বুলিবে লাগিল । আবে কংস, গোকুলত
কি কৃষ্ণ আছন্তু : তেঞি দৈবকীৰ অষ্টম পুত্ৰ বলভদ্ৰ ৰোহিণীৰ পুত্ৰ : যি

কঙ্কাক মাৰিবে চাহিলি, ভেঞু যশোদাৰ পুত্ৰী, যাতে ভয়ত বহুদেৱে
পলাই আনিছে। ৰামকৃষ্ণে তোৰ দৈত্যসব বধিছে। হেন শুনি কংসে
মহাক্ৰোধে খান্দা ধৰি বহুদেৱক বধিবে উত্তম হৈল। হেন দেখি নাৰদে
বোলন্ত : এখনে বহুদেৱক বধিলে তোৰ মৃত্যু ৰামকৃষ্ণ পলাইবা এতেকে
এখন নবধিৱি। এহি বুলি নাৰদ চলি গৈল। কংসো ৰাম কৃষ্ণক বধিবে
লাগি কেলীক পাঞ্চিল। (শ্লোক ১৬—২৩)

পাছে পাত্ৰ মন্ত্ৰী মাল মতাই বোলয় : হে বীৰসব, মোৰ মৃত্যু
বহুদেৱৰ দুই পুত্ৰ আছে গোকুলত। তাক মঞি এঠাই আনিম। তোৰা
মল্লযুদ্ধ কৰি বধিবা। বজ্জশালাৰ চৌপাশে মঞ্চ সব ৰাজা, যেন সকললোকে
যুদ্ধ চাহিবাক পাৰে। দ্বাৰতো কুবলয়াপীড় হস্তীক থৈয়া : ৰাম কৃষ্ণ আসিলে
পন্থতে মাৰিবা। চতুৰ্দলীতো ধনু যাগ আৰম্ভি পশুসব বধি : মহেশক পূজা
কৰা। "পাছে অক্ৰুৰক মাতি আনি হাতত ধৰি বোলয় : হে দানপতি,
মোৰ তুমাত পৰ আন প্ৰিয় নাই। যেন ইল্লো বিষ্ণুক সহায় কৰি আপুনাৰ
কাৰ্য্য সাধন্ত, তেমনে মঞি তুমাক আশ্ৰয় কৰিলো। গোকুলক যায়া
ৰাম কৃষ্ণক আনা। (শ্লোক ২৪—৩০)

যাতো তাৰা দুয়ো মোৰ মৃত্যু, এতেকে গোপগনসমে আনি হস্তী
ফেটাই মাৰিম। যদি তাত এৰা তেবে বজ্জসম মল্লৰ হাতে মৰাইম। তেবে
বহুদেৱ আদি তাৰ বজ্জগণ বধিম : উগ্ৰসেন পিতৃকো নষ্ট কৰিম। এমনে
সৰ্ববশত্ৰু সংহাৰি অকণ্টক পৃথিৱী ভোগ কৰিম। যাতো মোৰ বৰ বৰ দৈত্য
সৰ সংহায় আছে। এতেকে তুমি ধনুৰ্যাগ চলে শীঘ্ৰে ৰাম কৃষ্ণক আনা।
অক্ৰুৰে বোলন্ত : হে ৰাজা, তুমি মহা ভাল বুদ্ধি কৰিছা, যাতো আপুনাৰ
মৃত্যু দুৰ কৰিবে খোজা। কিন্তু সিদ্ধি অসিদ্ধিৰ দৈবেসে কাৰণ। তথাপি
তুমাৰ আত্মা কৰিম। শুকে কহন্ত : এমনে কংস মন্ত্ৰীগণক আদেশ কৰি
গৃহত প্ৰবেশ হৈল। অক্ৰুৰো আপুনাৰ গৃহক আসিলা। (শ্লোক ৩১—৪০)

ত্ৰিভাগৱত কথায়াং দশম স্কন্ধে ষট্‌ত্ৰিংশোহধ্যায়ঃ ॥

আক জ্ঞানি সৰ্বজন হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : দুষ্টাবিষ্টহৰং কৃষ্ণমিষ্টং শিষ্টজনপ্ৰিয়ম্।

প্ৰণমামি জ্ঞানভ্যাং গোষ্ঠেতুষ্টি বিবৰ্দ্ধনম্ ॥

সপ্তত্রিংশ অধ্যায় কেশী আৰু ব্যোমানুৰ বধ

কথা : সাত্ত্ৰিংশ অধ্যায়ে কেশীবধ, নাৰদস্তুতি, ব্যোমানাশ কহিবা ।
শুকে কহন্তু : কংসৰ আজ্ঞায়ে কেশী অনুৰ মহা হয় হয়। কেশৰ ছাটিয়ে বিমান
উক্লাই চৰণে পৃথিৱী বিদাৰি : শব্দতে জগতৰ ভয় কৰি : গোকুলক আসিল ।
ভগৱন্তো দৈত্যক দেখি যুদ্ধক আহ্বান কৰিল । সিয়ো মহানাদ কৰি সমুখে
খেদি গৈল । পাচ দুই চৰণে প্ৰহাৰ কৰিল । তাক এবাই ভগৱন্তে দুই হাতে
তাৰ দুই পদত ধৰি আলগতে ফুৰায় চাৰি হাতত আচাৰি পেলাইলা । সিয়ো
ক্ষণেকে চেতন পায় : সত্বে উঠি মুখ মেলি : গিলিবে খেদি গৈল ।
ভগৱন্তো হাসিয়া বামবাহু প্ৰৱেশাইলা । তাৰ পৰশে কেশীৰ দন্তসৰ সৰিল ।
বাহুয়ো বাঢ়িবে লাগিল । তেবে কেশী বায়ু নিকক হৈয়া ভৰি আচৰি : চকু
থিৰ কৰি প্ৰাণ ছাবিল । শৰীৰো বালিয়া ছিনাল হেন ফাটিল । তেবে ভগৱন্তে
বাহু বাৰ কৰিলা । দেৱসবো পুষ্পবৃষ্টি কৰি স্তুতি নতি কৰিলা ।

(শ্লোক ১—৮)

পাছে ভাগৱত নাৰদ ঋষি বহন্তু থানত কৃষ্ণক লাগ ধৰি বুলিবে লাগিলা ।
হে কৃষ্ণ, হে যোগেশ্বৰ, জগদীশ্বৰ, বাহুদেৱ, অখিলবাস, তুমি সবাবে
আত্মা । তুমিসে জগতক স্ৰজন পালন সহাব কৰা । হেন দেখিবো দৈত্য
বধাৰ্থে সাধুৰ বন্ধাৰ্থে অৱতাৰ হয় আছা । ই কেশী দৈত্যক মাৰিলা : মোৰ
মহা আনন্দ হৈল : যাৰ শব্দতে দেৱতা স্বৰ্গ এড়য় । পৰম দিনা চাহুৰ মুষ্টিক

মল্ল কুবলয় কংস বধিবা । তাত পাছে কংস যৱন মূৰ নৰক সংহৰিবা ।
কণ্ঠাসবো বিহাইবা : ইন্দ্রকো জিনি পাৰিজাত হৰিবা । জাম্বুবতীসমে
শ্রমস্তুক আনিবা : নৃগক মোচন কৰিবা : পৌণ্ড্রক বধিবা : বাবানসী দহিবা :
বাজসূহিতো শিশুপাল বধিবা : দণ্ড চক্ৰ নিপাতিবা । ব্রাহ্মণবো মৃত পুত্ৰক
দিবা । অৰ্জুনৰ সাৰথি হয়ো ভূভাৰ হৰিবা : দ্বাৰকাত আনো যি যি কৰ্ম
তুমি কৰিবা তাক মঞি দেখিবো । এইবুলি নাৰদ কৃষ্ণক প্ৰদক্ষিণ কৰি
অতুজ্ঞা লৈয়া লড়ি গৈলা । (শ্লোক ৯—২৪)

ভগৱন্ত কৃষ্ণো গৰুড় চাৰিতে চোৰ ক্ৰীড়া কৰিলা । তাতো কতোসব
চোৰ হৈলা : কতোসৰ গিৰী হৈল : কতোসবো মেঘ হৈল । তাতে ময়ৰ পুত্ৰ
ৰ্যোম নাম দানব : গোপাল ৰূপ ধৰি মেঘ চোৰ কৰি নিয়া পৰ্বত গহ্বৰত
থৈয়া : উপৰত শিলায়ে ঢাকিলে । পাছে পাছে গিৰীকো নিবে লাগিল ।
তাক জানি ভগৱন্তে হাতত ধৰিলা । পৰ্বত সম সিয়ো নিজ দেহ ধৰি
এবাইবে খুজিয়ো সমৰ্থ নহৈল । ভগৱন্তো তাক পৃথিৱীত পেলাই ঘাৰ মোচাবি
প্ৰাণ লৈলা । পাছে গভৰৰ শিলা দূৰ কৰি গোপসৱক ছুত তাৰিলা ।
দেৱসবো ভূতি নতি কৰিলা । তেৰে গো গোপসমে ব্ৰজত প্ৰবেশিলা ।

(শ্লোক ২৪—৩০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে সপ্তত্ৰিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰিবোল হৰি ।

শ্লোক : লীলয়া নিহতো যেন ৰ্যোম দানৱ পুত্ৰঃ ।

নমামি তমহং দেৱং কেশৱং কেশীন্দ্রদনম্ ॥

অষ্টত্রিংশ অধ্যায়

অক্ৰুৰ গোকুল আগমন

কথা : আঠত্রিংশ অধ্যায়ে অক্ৰুৰ যান কহিবা । শুকে কহন্তু : অক্ৰুৰে সেই বাত্ৰিতে মথুৰাত নিবাস কৰি : প্ৰভাতে বথত উঠি গোকুলক গৈলা । যাই পদ্মত ভগৱন্তত ভক্তিমন্ত হয়। চিস্তিবে লাগিলা । মঞি কি তপ ধৰ্ম্ম দান কৰিছো, যাতো আজি কেশৱক দেখিম । মঞি বিষয়ীৰ কৃষ্ণ দৰ্শন দুৰ্দ্ধৰ্ত্ত মানো । তথাপি দেখো দৰ্শন ঘটিবে । যাতো দুৰ্দ্ধৰ্ত্ত কংসো কৃষ্ণক আনিবে আন্ত্ৰা কৰিল । মোৰ জানো অমঙ্গল গুচি জন্ম সাফল হৈল, যাতো কৃষ্ণ পাদপদ্মক প্ৰণাম কৰিম । যাক বোঙ্গী সবে চিন্তে, যাৰ নথ মণ্ডল কান্তিয়ে অশ্বৰীষাদি ৰাজ্যসৱে সংসাৰ তৰিছে, যাক ব্ৰহ্মা মহেশ লক্ষ্মীয়ো অৰ্চা কৰে, যি ভক্তি মাত্ৰতে স্নাত হন্ত, হেন মুকুন্দৰ মুখ পদ্ম মঞি সাক্ষাতে দেখিম আজি । যাতো পৱিত্ৰ পণ্ডসবে মোক প্ৰদক্ষিণ কৰে । (শ্লোক ১—৯)

যাৰ গুণ কৰ্ম্মে নিম্নত সামান্য বচনে জগতক পৱিত্ৰ হুন্দৰ কৰে । হেন ভগৱন্ত যত্ববংশে অৱতৰি যশ বিস্তাৰিয়া ব্ৰজত আছন্ত । তাক মঞি আজি অৱশ্যে দেখিম । তেখনে বথৰ নামিয়া চৰণত প্ৰণাম কৰিম । ভগৱন্তো মোৰ শিৱত অভয় হন্ত দিবা : মোক কংসৰ দূত বুলি পৰ বুদ্ধি নকৰিবা । যাতো মঞি ৰাধ্যোলে কংসক অহুবৰ্ত্তী : মনে বুলো কৃষ্ণকোসে চিন্তো । আক অন্তৰ্ভামী ভগৱন্ত আপুনি জানা । এতেকে মোক সদয় দৃষ্টিয়ে চায়া আলিঙ্গি ধৰিবা । অক্ৰুৰ খুড়াই বুলি হাততে ধৰি গৃহক নিয়া সংকাৰ কৰিবা । বাৰ্ত্তা

পুছিবা : বলভজ্ঞো তেমনে সংকাৰ কৰিবা । তেবে মঞি মহা হৰিষ পায়৷
সৰ্বপাপ এৰাই কৃতার্থ হৈবো । (শ্লোক ১০—২৩)

শুকে কহন্তু : এমনে অক্ৰুৰে পথত কৃষ্ণক চিস্তিতে গোকুল পাইলা ।
এতেকে সূৰ্য্য অস্ত গৈলা । পাছে গোকুলত ধ্বজবজ্জ যব অক্লুশ চিহ্ন যুক্ত
খোজ সব দেখি পৰম আকুলে, প্ৰেম পুলক নয়ন সলোতক হয়৷, শীত্ৰ বথৰ
নামি প্ৰভুৰ পদৰেণু বুলি খোজত বাগবিলা, যাতো দেহৌৰ এইমানে ফল ।
দম্ভ দৰ্প শোক বিনে হৰিৰ চিহ্ন দৰশনে অক্ৰুৰৰ যি ভক্তি কহিলো পাছে
বথত উঠি যায়৷ গো দহন থানত বাম কৃষ্ণক দেখিলা । শ্যাম গুৰু পীত নীল
বস্ত্ৰ : কিশৌৰ বয়ন : কমল নয়ন : মহাবাহু সুন্দৰ মুখ : বনমালা ধৰিছা :
দিব্য গন্ধ চন্দনে লিপ্ত হয়৷ আছা, দশোদিশ প্ৰকাশ কৰিবে লাগিছা । সুবৰ্ণ
মণ্ডিত অলঙ্কাৰে মণ্ডিত হয়৷ আছা । হেন পৰম সুন্দৰ বাম কৃষ্ণক দেখি শীত্ৰে
বথৰ নামি দণ্ডতে দুই চৰণত পৰিলা । (শ্লোক ২৪—৩৪)

হৰিষ লোতকে চক্ষু ঢাকিল, লোম পুলকেয়ো শৰৌৰ ঢাকিল । এতেকে
প্ৰেমে বিহ্বল হয়৷ : আপুনাৰ নাম কহিবে নপাৰিলা । ভগৱন্তো তান অভিপ্ৰায়
বুজি সৱটি ধৰিলা । বলভজ্ঞো তেমনে সংকাৰ কৰি ছয়ো ভাই হাতত ধৰি
গৃহক নিলা । আসন দিয়া কুশল পুছিলা । চৰণ প্ৰক্ষালন কৰি : মধুপৰ্ক
দিলা । দিব্য পৰমানে ভোজন কৰাই গন্ধ পুষ্প তাম্বুল দিয়া পৰম ক্ৰীতি
কৰাইলা । পাছে নন্দো আসি কথা বাৰ্তা কহিলা । এমনে অক্ৰুৰো পছ
ভ্ৰম পাসৰিলা । (শ্লোক ৩৫—৪৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে অষ্টত্ৰিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : অক্ৰুৰঃ ক্ৰুৰ কংসেন সমাদিষ্টো মুদা পথি ।

চিস্তয়ামাস যং দেৱং বন্দে তং ভক্তবৎসলম্ ॥

উনচত্বাবিংশ অধ্যায়

অক্ৰূৰৰ মথুৰা যাত্ৰা

কথা : উনচল্লিশ অধ্যায়ে কৃষ্ণৰ পয়ানে : গোপীৰ বিলাপ : বিষ্ণুলোকৰ দৰ্শন কহিবা। শুকে কহন্তু : জানা ৰাজা, পথত অক্ৰূৰে যিমান মনোবাঞ্ছা কৰিলে, ভগৱন্তে সকলোখিনি পূৰিল। যাতো ভগৱন্ত প্ৰসন্ন হৈলে কিছো অলভ্য নাই। তথাপি বিষ্ণুভক্ত সবে কিছো বাঞ্ছা নকৰে। কৃষ্ণে ভোজন কৰি শূদ্ৰৰ বাৰ্তা পুছিবে লাগিল। হে খুড়া, তুমি কুশলে আসিলা, আমাৰ জাতি সবৰো কুশল। অহো আমাৰ নিমিত্তে পিতৃ মাতৃক কংসে অনেক দুখ দিল : পুত্ৰ সৰো বধিল : তুমাক দেখিয়া আমাৰ মহানন্দ হৈল। এতেকে আগমন কাম কহ। হেন শুনি অক্ৰূৰে সকল বৃত্তান্ত কহিল। কৃষ্ণে নন্দৰ আগত কংসৰ আদেশ জনাইল। নন্দো নানা দ্ৰব্য লৈয়া প্ৰভাতে যাইবাক গোপীসবক আদেশিল। তাক শুনি গোপীসব আকুল হৈয়া নিখাস কৰিতে মুখ লান পৰিল। কেশ বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰো খসিল : দেহকো পাসৰিল। কৃষ্ণৰ হস্ত কটাক্ষ শূৰি : বিৰহাকুল মনে একত্ৰ হয়। কান্দিয়া বুলিবে লাগিল। (শ্লোক ১—১৮)

হে বিধাতা, তুমাৰ কদাচিতো দয়া নাই, যাতো আগে প্ৰাণী সবক স্নেহে একত্ৰ কৰি কৃতার্থ নতো হস্তে বিয়োগ। এতেকে তুমাৰ চেষ্টা বালকৰ হেন দেখি। তুমাৰ কৰ্মে নিন্দিত, যাতো মুকুন্দৰ শূদ্ৰৰ মুখ পদ্ম দেখাই অদৃষ্ট কৰৱা। এতেকে তুমি মহাক্ৰূৰ : যাতো আমাৰ চক্ষু কৃষ্ণক কাটি

নিয়া। নন্দ পুত্ৰবো শ্বিৰ সৌহাৰ্য্য নাই : যাতে আমি পতি পুত্ৰাদিক এৰি তাহান দাসী হৈলো। তথাপি আমাক অপেক্ষা নকৰন্ত। আজি পূব ত্ৰী সবৰ মনোবাঞ্ছা সিদ্ধি হৈব : যাতে ব্ৰহ্মনাথ কৃষ্ণৰ মুখ পদ্ম দেখিব। কৃষ্ণে তাৰাৰ হস্ত কটাক্ষ মধুৰ বাক্যে মোহিত হয় : কৈত আউৰ আমাক প্ৰতি আসিবা। আজি পথত যি লোকে শ্ৰীকৃষ্ণক দেখে, তাৰ অৱশ্যে চকুৰ মহোৎসৱ হৈব। অহো এমন কপটী জনবো কেনে অক্ৰূৰ হেন লোভন নাম, যাতে আমাৰ প্ৰাণ প্ৰিয় কৃষ্ণক নেই। দেখ কেন কঠিন চিত্ত, কৃষ্ণ আমাক কেন আশ্বাস নকৰি প্ৰেভাতে বথত উঠিলা। ছুই গোৱাল সৰো আখবেথ কৰি লড়িল : বন্ধুসৰো বাধা নেদে : আমাৰ দৈৱো অমুকুল নহে। যাতে এখন বিঘ্ন নপৰে। আসা আমি সৰে কৃষ্ণক নিবাৰো। কুলবন্ধ বন্ধুসৰে কি কৰিবে : কৃষ্ণ বিয়োগত কৰি আন কুন টান আছে : যাৰ লগোত বাস ক্ৰীড়া সময়ত অনেক ৰাত্ৰিকো ক্লেশম মানিলো। আৱে তেওঁ বিনে কেমনে ছবন্ত মোহ তৰিম। (শ্লোক ১৯—৩০)

এই বুলি গোপীসব কৃষ্ণ বিৰহে আকুল হয়। লজ্জা এৰি গোৱিন্দ দামোদৰ মাথৰ বুলি বিলাপ কৰিল। অক্ৰূৰ এতেক স্নানাদি কৰি বথ ডাকিল। গোপী সৰো দধি দুগ্ধ ঘৃত লৈয়া শকটত চড়ি পাচতে লড়িল। গোপী সৰো কৃষ্ণৰ নিৰীক্ষণে : কিছো তুই হয়। আশ্বাস অপেক্ষা কৰি তথ্যে ৰহিল। ভগৱন্ত তাৰাৰ দুখ দেখি আসিম বুলি দূত পঠাই শাস্ত কৰিলা। তাৰায়ে যাবে বথৰ ধ্বজ ৰেণুক দেখিল : তাৰে চায়া আছিল। পাছে নিৰাশ হৈয়া নিবন্তি আসি কৃষ্ণ লীলা গায়া : শোক নকৰি দিন গয়াইল। ভগৱন্তো ৰাম অক্ৰূৰ সমে বায়ুবেগে ৰথে যমুনা পাইল। তথ্যে স্নান কৰিয়া জলপান কৰি বন্ধমূল চাপি বথতে বসিল। অক্ৰূৰ দুয়ো ভাইক মাতি যমুনাত স্নান কৰি ডুব দিয়া গায়ত্ৰী জপিতে দুইকো দেখিয়া : সন্তৰে উঠিয়া বথক চাহিলা।

(শ্লোক ৩১—৪২)

তাৰ পূৰ্বতে ৰাম কৃষ্ণক দেখি পুত্ৰ ডুব দিলা। তেবে কৈলাস সম সৰ্ব স্তম্ভ সহস্ৰ শিৰ নীল বস্ত্ৰ অনন্তক দেখিলা। তান কোলাত মেঘশ্ৰাম : পীত বসন : চতুৰ্ভুজ : কমললোচন : প্ৰসন্ন বদন : সৰ্বাঙ্গ সুন্দৰ : মনোহৰ হাশ্তে : নানা অলঙ্কাৰ মণ্ডিত : শম্ভু চক্ৰ গদা পদ্ম ধৰিছা। ত্ৰীবংস কোমল বনমালা আছে : তাতে সুনন্দ নন্দাদি পাৰিষদ সৰে স্বামী বুলি উপাসা কৰে। সনকাদি সিদ্ধ সৰে ব্ৰহ্ম বুলি মানে : ব্ৰহ্মাদি দেৱগণে মহেশ্বৰ বুলি মানে।

মৰীচি আদি প্রজাপতি সবে শ্ৰেষ্ঠ প্রজাপতি বোলে । প্রহ্লাদ নাৰদাদিয়ে
পৰম দেবতা বুলি ভক্তি কৰে । লক্ষ্মী সবশ্বতী : পৃষ্টি : কান্তি : কীৰ্ত্তি :
তুষ্টি : ইলা : লজ্জা : বিদ্ভা : অবিদ্ভা : মায়া সেৱা কৰিবে লাগিছে । হেন
দেখি অক্ৰূৰে মহা প্ৰীতি পায়৷ পৰম ভাঙিয়ে বোমাক্ৰিড হয়৷ দণ্ডতে পৰি
অঞ্জলি ধৰি সজল নয়নে গদ্ গদ্ বচনে সাৰথানে স্তুতি আবন্তিল৷ ।

(শ্লোক ৪৩—৫৭)

ত্ৰীভাগৱত কথায়াং দশম স্কন্ধে উনচছাৰিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : স্বৰাল শঙ্খাপোহাৰ্থমক্ৰূৰায় মহেশ্বৰঃ ।

দৰ্শয়ামাস ৰূপং সমন্ততঃ সৰ্বসংকৃতম্ ॥

চছাৰিংশ অধ্যায়

অক্ৰূৰৰ স্তুতি

কথা : চলি শ অধ্যায়ে অক্ৰূৰৰ স্তুতি কহিবা । অক্ৰূৰে স্তুতি বোলন্ত :
হে ভগৱন্ত, সৰ্বকাৰণ, নাৰায়ণ, অনাদি অনন্ত, তুমাক প্ৰণাম কৰো ।
তুমাব নাভিপদ্মত ব্ৰহ্মা জাত হয়৷ আছা । তাস্ত হস্তে জগত প্ৰৱৰ্ত্তিছে ।
তুমি পৃথিৱী, জল : তেজ : বায়ু : আকাশ : অহঙ্কাৰ মহন্তৰ : প্ৰকৃতি :
পুৰুষ : ইন্দ্ৰিয় : বিষয় । দেবগণো তুমাব মূৰ্ত্তিতে জাত হয়৷ছে । যোগ
সাম্য বৈকৰ শৈৱ মাৰ্গে তুমাক ভজে । যাতো তুমি সৰ্বমূৰ্ত্তি : এতেকে
অগ্নি তুমাব মুখ, পৃথিৱী চৰণ, সূৰ্য চক্ৰ, আকাশ নাভি, দিশে কৰ্ণ, স্বৰ্গে
শিৰ : দিকপালগণে বাহু, সাগৰ কুক্ষি, বায়ু গ্ৰাণ, বৃক্ষে লোম, মেঘে

କେଶ, ପର୍ବତେ ଅଛି, ଦିନ ବାତ୍ରି ନିମେଷ, ସେନ ଡୁମକ ବୁଦ୍ଧତ ଅନେକ ବର୍ଣକ
 ଶିତବତ ଧରି ଅନେକ କଳ ଥାକେ, କାବୋ ବାର୍ତ୍ତା କେରୋ ନଜାନେ । ତେସନେ
 ତୁମାର ଶରୀରତ ଅନେକ ଲୋକ ସମେ ଅନେକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କଲି । (ଶ୍ଳୋକ ୧—୧୫)

ଏତେକେ ତୁମାର ଶ୍ବରୂପକ କେରୋ ଜାନିବେ ନପାରି । ତଥାପି ତୁମାର
 ଅରତାର କଥା କହି : ଲୋକୋ ସଂସାର ତବେ । ମଂଥ, କୂର୍ମ, ବବାହ, ନବସିଂହ, ବାୟନ,
 ପରଶୁରାମ, ଶ୍ରୀରାମ, ହରିରାମ, ବୁଦ୍ଧ, କବ୍ଧି, ହୟଗ୍ରୀବ, ବାହୁଦେବ, ସକ୍ବିଷ୍ଣୁ, ଶ୍ରୀହରୀ,
 ଅନିରୁଦ୍ଧ, ତୁମାକ ଶ୍ରୀରାମ କବୋ । ହେ ଭଗବନ୍ତ, ସକଲୋରେ ତୁମାର ମାୟାରେ
 ମୋହିତ ହୟା : କର୍ମ ପଞ୍ଚତ ଭ୍ରମେ । ମୟୋ ଶ୍ବପ୍ନସମ ଅନିତ୍ୟ ଅମୁଖ ପୁତ୍ର ଭାର୍ଯ୍ୟା
 ଧନ-ଜନ ବିଷୟତ ଆସକ୍ତି ହୈୟା ତୁମାକ ପାସବିଲୋ । ମନକ ନିଗ୍ରହ କବିବେ
 ନପାବୋ । ତଥାପି ତୁମାର କୁପାୟେ ତୟୁ ପାଦ-ଯୁଗ୍ମ ପାହିଲୋ : ଲୋକସବୋ ସେଧନ
 ତୁମାର କୁପାୟେ ସାଧୁସଞ୍ଜ ଲଭେ : ତେବେ ତୁମାତ ଦତ୍ତ ମତି ହରେ ।

(ଶ୍ଳୋକ ୧୬—୩୦)

ଶ୍ରୀଭାଗବତକଥାୟାଂ ଦଶମ ସ୍କନ୍ଧେ ଚତ୍ବାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥

ହେନ ଜାନି ସର୍ବଲୋକ ହରି ବୋଲ ହରି ।

ଶ୍ଳୋକ : ସନ୍ତାରତାର ଲୀଳାଭିଃ ମନଃ ଶ୍ରବଣ ମଞ୍ଜଳୈଃ ।

ଶ୍ରୀମୁଚ୍ୟନ୍ତେ ଜନା ସର୍ବେ ତମଦ୍ରୁବମହଂ ଭଞ୍ଜେ ॥

—

একচত্বাৰিংশ অধ্যায়

কৃষ্ণৰ মথুৰা প্ৰৱেশ

কথা : একচলিংশ অধ্যায়ে মথুৰা প্ৰৱেশ : বজ্জক বধ : বেশকাৰ সুদামাকো অহুগ্ৰহ কৰিবা। শুকে কহন্ত : এমনে অক্ৰুৰে স্তুতি কৰিতে ত্ৰীকৃষ্ণ সি কপ সংহৰিলা। অক্ৰুৰো জলৰ উঠি : বিন্ময় মুখে বধত উঠিলা। ডাক্ষ দেখি ভগৱন্তে পুছন্ত : খুৰা, তুমি কি অভুত দেখিলা। অক্ৰুৰে বোলন্ত : লোকত যি অভুত আছে সি সব তুমাত দেখি। (শ্লোক ১—৫)

এইবুলি অক্ৰুৰে বধ ডাকিয়া গোধূলি বেলা মথুৰা ঠেকাইলা। গোপসবো বাম কৃষ্ণক অপেক্ষা কৰি বাহু বনতে বহিছে। তাক পায় ত্ৰীকৃষ্ণে অক্ৰুৰৰ গৃহক বাইবে বুলিলা। (শ্লোক ৬—১০)

অক্ৰুৰে বোলন্ত : হে ভক্ত বৎসল ভগৱন্ত, মগ্ধি স্বভক্তক নেৰিবা। এতেকে আমাৰ গৃহক আসি পৱিত্ৰ কৰা। যাৰ পাদ শৌচে পিতৃদেৱ অগ্নি ভূষ্ট হয়। তুমাব চৰণ প্ৰক্ষালন কৰি বলি ৰাজা যশ ঐশ্বৰ্য্য সমে একান্ত ভক্তৰ গতি পাইছা। তযু পাদোদক গঙ্গায়ে তিনিয়ো লোকক পৱিত্ৰ কৰে। বাক মহেশে খৰিছা : সাগৰৰ পুত্ৰসবো স্বৰ্গ পায়ছা : হেন দেৱ দেৱ যত্নসম উত্তম শ্লোক নাৰায়ণ তুমাক প্ৰণাম কৰো। (শ্লোক ১১—১৬)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে খুৰা, মগ্ধি অৱশ্যে কৃষ্ণক বধি তুমাব ঠাইক ৰাইব। এখন তুমি গৃহক জাগি বাৱা। হেন শুনি অক্ৰুৰ বিমন হয় :

নগৰ প্ৰৱেশি কংসৰ আগত বাম কৃষ্ণক আসিবাৰ বাৰ্ভা কহি : গৃহক গৈলা । পাছে বাম কৃষ্ণে দণ্ডহয় থাকিতে গোপগণ সমে : নগৰ দেখিবে প্ৰৱেশিলা । যাত ফটিকৰ দ্বাৰ : সূৰ্য্যৰ দ্বাৰ : তাত্ৰৰ ধাত্ৰ ভাণ্ডাৰ : পিতলৰ অৰ্ঘশালা : দুৰ্গম গৰখাই, বম্য উত্থান উপৰন : সূৰ্য্যৰ চৌপদ্য : বসন্তম গৃহ । প্ৰত্যেক দ্বাৰতে ফল পল্লব সমে পূৰ্ণ কুন্ত দীপ পাতি : সফল কদলী ডাখুল কইছে । ধ্বজ তোৰণ পুতিছে । হাটবাজাৰ পন্থকো লিপিছে : পুষ্প অক্ষত অঙ্কৰ সিঞ্চিছে । পাছে বাজ-পন্থত বাম কৃষ্ণ যাইবাৰ শুনি পুৰন্দ্রীসবে দেখিবে ইচ্ছাই গৃহত চড়ি পুষ্প বৰষিল । কতোসব ভালমতে বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ নসহৰি দেখিবে আসিল , কেয়ো স্নান ভোজন শয়নকো এৰি গৈল । কেয়ো শিশুক স্তন পান কবাই কৃষ্ণক দেখিবে গৈলা । কৃষ্ণে তাৰাৰ চকুৰ মহোৎসৱ দিয়া হান্ত অৱলোকনে মন হৰিলা । (শ্লোক ১৭—২৭)

তাৰাসবো যাৰ কথা বহুদিন শুনিছিল : হেন আনন্দ মূৰ্ত্তিক সাক্ষাতে দেখি : চকুদ্বাৰে মনত ধৰি সকল তাপ এবাই ঠাই ঠাই পুষ্প চন্দন দধি অক্ষত নৈৱেদ্য দিয়া বামকৃষ্ণক পূজা কৰিল । পাছে ত্ৰীকৃষ্ণে বাজ পন্থত বজকক দেখি বস্ত্ৰ খুজিলা । বজকে বোলয় : হে বনচৰ সব, বাজাৰ বস্ত্ৰেৰে তোৰ পিন্ধন । সত্তৰে অন্তৰ । আউৰ এমন প্ৰাৰ্থনা নকৰিব, যদি জীৱাক ইচ্ছা কৰস । যাতো বাজাৰ দূতে পাইলে বান্ধি মাৰি সৰ্ব্বস্ব নিবেক ।

(শ্লোক ২৮—৩৬)

হেন শুনি ভগৱন্তে ক্ৰোধ কৰি চৰৰ মাৰি শিৰ ছিন্দিলা । হেন দেখি তাৰ লগৰীয়া বজকসৱ বস্ত্ৰ এৰি পলাইলা । কৃষ্ণবামো উত্তম বস্ত্ৰ পৰিধান কৰিল । গোপসৱকো দিল : কতো গুলাক পন্থতে এৰিলা । পাছে বেশকাৰে আসি ছুইবো বস্ত্ৰে উত্তম বেশ কবাইলা । তাত তুট ইয়া ভগৱন্তে আপুনাৰ সাক্ষ্য বল ঐশ্বৰ্য্যসমে অচলা লক্ষ্মীকো দিলা । পাছে হয়ো ভাই স্নদামা মালীৰ গৃহক গৈলা । সিয়ো দুববে পৰা বাম কৃষ্ণক দেখি দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰি আসন দিলা । পাত্ৰ অৰ্ঘ্য আচমনী মধুপৰ্ক পুষ্প ডাখুল দিয়া পূজা কৰি বুলিবে লাগিলা । আজি মোৰ জন্ম সাফল হৈল : কুলকো পৱিত্ৰ কৰিলো । দেৱঋষি পিতৃগণো মোত তুট হৈলা । যাতো জগদীশ্বৰ মোৰ গৃহক আসিলা । মণ্ডি ভূত্যক আজ্ঞা কৰা, কি কৰ্ম্ম কৰিম । (শ্লোক ৩৭—৪৭)

পাছে স্নদামা অভিপ্ৰায় বুলি হয়ো ভাইক স্নগন্ধ পুষ্প মালা দিলা । তাৰায়ে মালায়ে অলঙ্কৃত হয় পৰম সন্তোষে ৰব যাচিলা । সিয়ো কৃষ্ণত

ভকতি স্তম্ভন ভূত দায়া প্রার্থিল। কৃষ্ণে তাক অঙ্গীকাৰ কৰি বল আনুসমে
অচলা লক্ষ্মীক দিয়া, গোপ বামসমে লবি গৈল।। (শ্লোক ৪৮—৫৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ দশম স্কন্ধে একচত্বাৰিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : প্ৰৱিষ্ট মথুৰাং যেন বজ্জকো বিনিপাতিতঃ।

সুদামা বৈশকং শ্লাঘ্যঃ কৃতস্তমহমাশ্ৰয়ে ॥

দ্বিচত্বাৰিংশ অধ্যায়

কুজাৰ ঋজুতা আৰু ধনুৰ ভঙ্গ

কথা : বিয়াল্লিখ অধ্যায়ে কুজাৰ ঋজু : ধনুৰ ভঙ্গ কহিবা। শুকে
কহন্তু : পাছে শ্ৰীকৃষ্ণে বাজ পাছে যাইতে চন্দন পাত্ৰ সমে কুজীক দেখি
পুছন্তু : হে স্তম্ভবী, কুন তঞি, কাহাক লাগি চন্দন নেস। তোৰ কি নাম,
আৰু মোত কহ। চন্দন দেহ, তেবে তোৰ এখনে কুশল হৈব। কুজী বোল :
হে স্তম্ভব, মোৰ ত্ৰিবক্ৰা নাম : কংসৰ দাসী : ভালমতে চন্দন কৰ্ম্মক পাবো।
যি চন্দন তোৰা বিনে আনৰ যোগ্য নহে। এইবুলি কৃষ্ণৰ কণ গুল হস্ত কুট
আজ্ঞাপে মোহিত হয় : হুইকো ভালমতে চন্দন পিচ্ছাইল। বাম কৃষ্ণ চন্দনে
মণ্ডিত হয় : শোভা কৰিলা। এতেকে শ্ৰীকৃষ্ণ তুষ্ট হৈয়া : তাইৰ হুই চৰণত

তৰি দিয়া হস্তৰ আগ্ৰে চিবুকত ধৰি খজু কৰিলা। তাইয়ো কৃষ্ণৰ পৰশে :
 তেখনে সমান অঙ্গ হৈয়া : দিব্য স্ত্রী হৈলা। তেবে কাপে গুণে সম্পন্ন হৈয়া
 উত্তৰী বস্ত্ৰত ধৰি কাম পীড়ায়ে বুলিবে লাগিলা। হে পুৰুষ শ্ৰেষ্ঠ, মোত
 প্ৰসন্ন হয় আসা : গৃহক যাঞু : তুমাক এৰিবে নপাৰো। যাতো তুমি
 মোৰ মন মুহিলা। (শ্লোক ১—১০)

হেন শুনি কৃষ্ণে সবাবে মুখ চায়া বুলিবে লাগিল। হে সুন্দৰী, মঞি
 কংসক বধি তুমার গৃহক অৱশ্যে যাইম। যাতো আমি প্ৰৱাসীৰ তুমিসে
 আশ্ৰয়। এইবুলি পত্নত যাইতে বনিজ সবে নানা উপায়ন দিয়া পুষ্প চন্দনে
 ছয়ো ভাইক পূজা কৰিলা। পাছে নগৰীয়াত পুছি ধনুৰ্যাগশালা গৈয়া মহাধেমু
 দেখি : বখীয়াসবে বাধা কৰিলেয়ো : হঠাত বামহস্তে ধেমু ধৰি তেখনে গুণ
 দিয়া : মৃধ্যতে ভাঙ্গিলা, যেন মত্ত হস্তীয়ে ইক্ষু ভাজে। ধনুভঙ্গ শব্দে
 দশোদিশে ব্যাপিল : কংসো মহা ত্ৰাস হৈল। পাছে বক্ষক সব ক্ৰোধ কৰি
 অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে চৌভিতি বেটিল। তাক দেখি বাম কৃষ্ণয়ো মহা ক্ৰোধ কৰি :
 ধনুৰ অৰ্দ্ধখণ্ড ধৰি সবাকে বধিলা। তেখনে কংসে শব্দ শুনি যি সেনা
 পাঞ্চিল : তাক বধিয়া বাহিৰ হয় নগৰ চায়া ফুৰিলা। পুৰবাসী সবৰো
 বাম কৃষ্ণৰ ৰূপ গুণ প্ৰভাব অদ্ভুত কৰ্ম দেখি : দুইকো উত্তম দেবতা বুলি
 মানিলা। এমনে বাম কৃষ্ণ বিহাৰ কৰিতে আদিত্য অন্ত গৈলা। তেবে
 দুইয়ো ভাই শকট স্থান আসি চৰণ পখালি : ভোজন কৰিয়া মহা সুখে নিজা
 গৈলা। (শ্লোক ১১—২৫)

কংসো ধনুভঙ্গ, বখীয়া সেনাৰ বধ শুনি ভয়ত ৰাজি নিজা নগৈল।
 প্ৰতিবিশ্বতো আপুনাৰ শিৰ নেদেখিল : চন্দ্ৰাদিকা দুইগোটা দেখিল :
 ছায়াতো ছিঁড় লখিল : বৃক্ষতো সুবৰ্ণ প্ৰতিবিশ্ব দেখিল। কৰ্দমতো আপুনাৰ
 খোজ নেদেখিল : স্বপ্নতো প্ৰেতৰ লগত থাকে : তৈল লৈয়া দিগন্তৰে গৰ্দ্ভত
 চৰে। বিধ খাই ওৰ ফুলৰ মালা পিন্ধে। এমনে অনেক বিমঙ্গল দেখি
 মৰণক ভয়ে নিজা নগৈল। (শ্লোক ২৬—৩১)

প্ৰভাত হৈলে : মল্ল ক্ৰীড়াত উৎসৱ কৰাইল। মঞ্চসব ধ্বজ পতাকা
 তোৰণ মালায়ে অলঙ্কৃত কৰিল। তাত লোকসবে যথা সুখে বসিল।
 ৰাজ্যসৰো আসন কৰিল : কংসো অমাত্যগণসনে উচ্চ মঞ্চত বসিল। নানা
 ৰাস্ত বজাইল। মল্লসৰো অলঙ্কৃত হয় : বঙ্গশালা পশিল। নন্দ্যাদি নৌপক্ষৰো
 ৰাজ্যত উপায়ন অব্য নিবেদিয়া এক মঞ্চত বসিলা।

ত্ৰীতাগবত কথায়ঃ দশম স্কন্ধে দ্বিচত্বাবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যঃ ত্ৰিবক্ৰানুজুং কৃতা ধনুৰ্দ্ধনুপাতয়ং ।

তমহং প্ৰভঞ্জে বিষ্ণুং বনিগ্ভিঃ পথি পূজিতম্ ॥

ত্ৰিচত্বাবিংশ অধ্যায়

মল্লবঙ্গ প্ৰৱেশ

কথা : তিনিচল্লিশ অধ্যায়ে কুবলয় বধ : বঙ্গ প্ৰৱেশ : চাহুবৰ
বাক্য কহিবা । শুকে কহন্ত : পাছে বাম কৃষ্ণে মল্ল দুন্দুভি শল শুনি :
বঙ্গশালা গৈলা । তাৰ দাবতে অন্তৰ্ঘ মাউত সমে কুবলয়পীড় হস্তী দেখি বল্ল
সহৰি বুলিবে লাগিলা । অৰে অন্তৰ্ঘ : আমাক সহৰে পহু দে । যদি নেদল
ভেৰে কুঞ্জৰ সমে তোক বসঘৰে পঠাইম । হেন শুনি অন্তৰ্ঘে মহা ক্ৰোধ
কৰি : হস্তীক ফেটাই দিলা । হস্তীয়ো ভেখনে শুঙে মেবাই খবিল ।
কুৰ্ণো তাক এবাই চাপব মাৰি ভৰিতে আৰ হৈলা । সিয়ো কৃষ্ণক নেদেখি
ক্ৰোধ কৰি জ্ঞান দাবে লাগ পায় শুঙে খবিল । কৃষ্ণে তাক এবাই পুচ্ছত
খৰি : ছয়ো পাশে কুৰাই শত্ৰুক হস্ত টানি নিলা । (শ্লোক ১—৮)

পাছে সমুখ হৈয়া চাপৰ মাৰি : লড় দিয়া : কভো দূৰত পৰি তেখনে
 উঠিলা। তেখনে হস্তায়ে পাছে পাছে খেদি পৰিবাৰ জানি : ছই দণ্ড পৃথিৱীত
 ভিড়িল। এমনে হস্তাৰ পৰাক্ৰম নষ্ট হৈলে : মহা ক্ৰোধ কৰি বেগে খেদি
 গৈল। তাক দেখি ত্ৰীকৃষ্ণে শুণ্ডত ধৰি পৃথিৱীত পেছাইলা। চৰণেও
 আক্ৰমি : দন্ত উভাৰি লৈয়া সেই দন্তে হাথী হাথীয়াৰ দুইকো মাৰিলা।
 পাছে ছয়ো ভাট দুই দন্ত কান্ধত লৈয়া : গোপগণ সমে বক্শালা পশিল।
 তেখনে সৰ্ববস মূৰ্ত্তি ভগৱন্ত লোকৰ মতি অনুসাৰে প্ৰকাশ কৰিল। তাতে
 মল্লত বজ্জ সম : লোকত নবশ্ৰেষ্ঠ : স্নানবত মূৰ্ত্তিমন্ত্ৰ কাম : গোপসবত জ্ঞাতি :
 ছষ্ট ৰাজ্যসবত শাস্তা : দেৱকী বশুদেৱত পুত্ৰ : কংসত মৃত্যু : অজ্ঞানীত
 বালক : জ্ঞানীত ব্ৰহ্ম : ভক্তত পৰম দেৱতা : এমনে দশ প্ৰকাৰে প্ৰকাশ
 কৰি : বক্শালা প্ৰৱেশিলা। (শ্লোক ৯—১৭)

কংসো কুবলয়া পীড় মাৰিবাৰ দেখি ৰাম কৃষ্ণক দুৰ্জয় মানি মহাভয়
 লভিলা। ৰামকৃষ্ণে বক্শালা পশি বিচিত্ৰ বেশ অলঙ্কাৰে বস্ত্ৰ সমে প্ৰকাশ
 কৰিল। লোকসবো নেত্ৰদ্বাৰে ছয়ো মুখপদ্ম পান কৰি : তৃপ্তি নগৈল।
 এতেকে চক্ষুয়ে পান হেন কৰিল : জিহ্বায়ে চেলেকিল : নাসায়ে যেন শুঙিল :
 বাহুয়ে যেন আলঙ্গিল। (শ্লোক ১৮—২২)

পাছে অন্ত্ৰে অন্ত্ৰে বুলিবে লাগিল। আৰা ছয়ো জগত ঈশ্বৰ বশুদেৱৰ
 গৃহত অৱতাৰ ধৰিছা। বশুদেবো নন্দৰ গৃহত পলুৱাই থৈলা : এতকাল
 গুড়ে তথাই বাঢ়িলা : পুতনাকো বধিলা : চক্ৰৱাতকো নিপাতিলা। অৰ্জুনকো
 উভাৰিলা : বৎস বক বৃষভ কেশী শঙ্খচূৰকো মাৰিলা। কালিকো
 দমিলা : বনায়িকো পান কৰিলা : ইন্দ্ৰবো মদ নাশ কৰিলা : গোবৰ্দ্ধনো
 ধৰিলা। গোকুলকো তাৰিলা। গোপীসৱো আন মুখপদ্ম দেখি তাপস
 তেজিলা। যদুবংশকো বিখ্যাভ কৰিলা : ত্ৰীযশ মহম্বকো দিলা। আন বৰ
 ভাই বলভদ্ৰ প্ৰলম্ব ধেনুকো বধিছা। (শ্লোক ২৩—৩০)

এমনে লোকে ৰামকৃষ্ণ মহিমা কহিছে তাক নসহি চানুৰে বোলয় :
 হে নন্দ পুত্ৰ, হে ৰাম, তোৰা ছয়ো বাহু যুদ্ধত কুশল তাক দেখিবে ইচ্ছাই
 ৰাজা আনাইছে। ৰাজাৰ প্ৰীতি কৰিলেসে প্ৰজাৰ কুশল হয়। এতেকে
 তুমি আমি যুদ্ধ কৰো। ভগৱন্তে বোলয় : ভাল আক মোৰ মন আছে :
 ৰাজাবো প্ৰীতি কৰিবে লাগে। এতেকে তুমি আমি যুদ্ধ কৰো। কিন্তু আমি
 বালক সমান সমে যুদ্ধ কৰিম। তেবেসে সভাসদক অধৰ্ম্মে নপাইব। চানুৰে

বোলয় : তুমি বালক নহা, যাভো লীলায়ো সহস্র হস্তীৰ বল কুৱলয়া পীড়
বধিছা । এভেকে তুমাৰ আমাৰ যুদ্ধত কিছো অত্ৰায় নাই ।

(শ্লোক ৩১—৪০)

শ্রীভাগৱত কথায়াং দশম স্কন্ধে ত্ৰিচত্বাৰিংশোধ্যায় : ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : গজং কুৱলয়াপীড়ং লীলয়া মোহ পীড়য়ং ।

তং বীৰপ্ৰৱৰং বন্দে নানাৰস প্ৰকাশকম ॥

চতুশ্চত্বাৰিংশ অধ্যায়

কংস বধ

কথা : চাৰিচল্লিশ অধ্যায়ে মল্ল কংস বধ কহিবা । শুকে কহন্ত :
এমনে কৃষ্ণে চান্বে, বামে মুষ্টিকে, যুদ্ধক নিশ্চয় কৰি, ছয়ো ছয়োকো
আহ্বান কৰিলা । হস্তক হস্তে বান্ধিলা : পদে পদেও জড়াভড়ি কৰিলা :
মুষ্টিক মুষ্টি হানিলা : জাহ্নক জাহ্নয়ে প্ৰহাৰিলা : শিৰক শিৰে তাৰিলা :
বক্ষস্থলক বক্ষস্থলে ঠেলিলা : হাতে ধৰিয়ে ফুৰাইলা : বাভয়ো পীড়া কৰিলা :
তলভো পেছাইলা : উপৰভো উঠিলা : আগে পাছেও গৈলা : পৰিয়ে
উঠিলা : উঠিয়ে পৰিলা : ধৰিয়ে জঙ্ঘাৰিলা : একপি হৈলা । এমনে অনেক
যুদ্ধ কৰিলা । এমনে বলী অবলীৰ যুদ্ধ দেখি স্ত্ৰীসবে বোলয় : এই সভাসদৰ
মহা অধৰ্ম্ম হৈল । যাভো বালক বলবন্তৰ যুদ্ধ চায়া থাকে । বজ্জসম ছুই
মাল কৈত, স্কুম্ভাৰ ছুই বালক কৈত । এভেকে ই সভাৰ অৱশ্যে অধৰ্ম্ম

হৈল। আসা আমি আত নথাকো : যাতো সমুচিত হুবুলিলে অধর্ম হৈব।
এতেকে পণ্ডিতসবে সভাত প্ৰৱেশ নহৈব। (শ্লোক ১—১০)

তাতে কতো সবে বোলয় : হে সখী সব, বাম-কৃষ্ণৰ ভ্ৰম জল যুক্ত
মুখ-পদ্ম দেখ, চান্ৰ মুষ্টিকক প্ৰহাৰিবে লাগিছ। ধন্য গোকুল, যাত বাম
কৃষ্ণে মহামুখে ভ্ৰমন্ত। আমি সবেসে অভাগী, যাতো যুদ্ধ সময়ত বাম-কৃষ্ণক
দেখি। গোপীসবে কি তপস্তা কৰিছে : যাতো ভগৱন্ত কৃষ্ণক নিত্য দেখে,
নানা কৰ্ম কৰিয়ো অমুবাগে কৃষ্ণক গারে। (শ্লোক ১১—১৬)

পাছে কৃষ্ণে জীসবৰ সভয় বাক্য শুনি পিতৃ মাতৃৰো অমুতাপ দেখি শত্ৰু
বধিবে মন কৰিলা। তেবে কৃষ্ণ-বামৰ বজ্ৰসম প্ৰহাৰ পায়। চান্ৰ মুষ্টিকৰ
অঙ্গসব ভাঙ্গিলা। তথাপি চান্ৰে মহাবেগে আসি দুই হাতে মুষ্টি কৰি কৃষ্ণৰ
বক্ষস্তলস্থ হানিলা। তাক পায়। ভগৱন্তে কিঞ্চিতো নলৰিলা। পাছে তাৰ
দুই হাতত ধৰি আলগতে ফুৰাই প্ৰাণ চৰাই পৃথিৱীত আকলিলা। তেমনে
মুষ্টিকে বাম-কৃষ্ণক প্ৰহাৰিলা। বামো এক চাপৰ মাৰিলা। এতেকে কথিব
বাস্তি কৰি : কম্পিয়া মৰিল। পাছে কুট মাল খেদি আসিল। তাক
লীলায়ে মুষ্টি হানি বধিল। পাছে মল্ল ভূষণ খেদি আসিল। দুইকো কৃষ্ণে
লাঠি হানি মাৰিলা। (শ্লোক ১৭—২৭)

এমনে পাঞ্চজন মাৰিলে। আন মল্লসৱে প্ৰাণভয়ে পলাইল। তেবে
বামকৃষ্ণ সমান বয়স গোপগণ সমে বিহাৰ কৰিবে লাগিলা। তাক দেখি
কংস বিনে সকল লোক হৰষিত ছয়া : সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসিলা। পাছে
কংসে বাঢ় ভাণ্ড নিবাৰি বুলিবে লাগিলা : এই চুপ্ত বাম কৃষ্ণক নগৰৰ বাজ
কৰ। নন্দক বন্দী কৰি গোপৰ সৰ্বস্ব লউ। বহুদেৱ উগ্ৰসেনক বধ।

(শ্লোক ২৮—৩০)

হেন শুনি কৃষ্ণে মহা ক্ৰোধ কৰি : দেও দিয়া উচ্চ মঞ্চত বসিলা।
কংসো আপুনাৰ যত্নক সাক্ষাতে দেখি তেখনে উঠি খৰ্গ চৰ্ম ধৰি ফুৰিবে
লাগিল। ভগৱন্তো তাক আলগতে কেশত ধৰি : মঞ্চৰ পেছাই : জগতৰ
ভৰে উপৰত পৰিলা। যতক কংসকো কেশত ধৰি ঘৰাইলা। হেন দেখি
লোকে হাহাকাৰ কৰিল। সি শয়ন ভোজন কৰিতেও ভয়ত সলাই কৃষ্ণময়
দেখিছে। এতেকে তানে ৰূপ পাইলা। (শ্লোক ৩৪—৩৯)

পাছে কন্য আদি তাৰ আঠ ভাই খেদি আসিল। তাক দেখি বলভদ্ৰে
পৰিষ ধৰি সৱাকৈ মাৰিল। তেবে স্বৰ্গত হনুন্তি বজাইল। ব্ৰহ্মা মহেশাদি

জ্ঞতি নতি কবি : পুষ্প বৃষ্টি কবি প্রশংসিলা । গন্ধৰ্ব্ব অপেখবাসবো নৃত্য গীত
কৰিলা । পাছে কংসৰ ভাৰ্য্যাসৱে আসি অনেক বিলাপ কৰিলা । কৃষ্ণা
আবাক আত্মাস কৰি মৃতকৰ কাৰ্য্য কৰাইলা । মাতৃ পিতৃকো বন্ধন
মেলিল : শিবে প্ৰণাম কৰিলা । তাৰায়ো বাম কৃষ্ণক ঈশ্বৰ বুলি শঙ্কয়ে
সাবটি নধৰিলা । (শ্লোক ৪০—৫১)

ত্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে চতুঃচত্বাৰিংশোঃধ্যায়ঃ ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰিবোল হৰি ।

শ্লোক : বজ্জ প্ৰসঙ্গেঃসং কংস-ধ্বংসকং বংশ মোচকং ।

মল্লং মল্ল কৰং কৃষ্ণং দৰ্পিষ্টহৰমাত্ৰয়ে ॥

পঞ্চচত্বাৰিংশ অধ্যায়

উগ্ৰসেনৰ অভিষেক

কথা : পঞ্চচল্লিশ অধ্যায়ে পিতৃ নন্দ সাস্থনা, উগ্ৰসেনৰ অভিষেক,
গুৰুকুল বাস কহিবা । শুকে কহন্তু : পাছে ভগৱন্তে পিতৃ-মাতৃৰ এমন ঈশ্বৰ
জ্ঞান নহোক বুলি মায়াৰ বেঢ়িয়া নত্ৰভাবে বুলিবে লাগিলা । হে পিতৃ মাতৃ,
আমাত হস্তে তোৰা কিছো আনন্দ নপাইলা । যাতো দৈৱবসে সমাপত
আমি বহিবে নপাইলো । তোৰাত হস্তেয়ো আমাৰ আনন্দ নহৈল ।
শতক বৎসৰ সেৱা কৰিয়ো পুত্ৰে পিতৃমাতৃৰ ধাৰ সুজিবে নপাৰে । তথাপি
যিজ্ঞান তাৰাক ভৰণ পোষণ নকৰে, যমদূতে তাক আপুনাৰ মাংস খুৱাইবেক ।
এতেকে যি পিতৃ-মাতৃ গুৰু ব্ৰাহ্মণ সমৰ্থ হুইয়ো প্ৰতি পালন নকৰে, সি জীৱন্তে
মৰা । আমাৰ কংসক ভয়ত তোৰাৰ সেৱা বিনে এতেক দিন গৈল ব্যৰ্থে ।
সি দোষ তোৰা ক্ষমা কৰিবা । (শ্লোক ১—২)

শুকে কহন্তু : হেন বাক্যে তাৰা মোহিত হৈয়া সাৰটি ধৰি কোলাত লৈয়া নয়নৰ জলে শৰীৰ তিয়াইলা । পৰম স্নেহে কিছো বুলিবে নপাবিল । ভগৱন্তো এমনে পিতৃ মাতৃক আশ্বাস কৰি মাতামহ উগ্রসেনক ৰাজ্য পাতি বুলিবে লাগিলা । হে মহাৰাজা, আমি তুমার প্রজা হৈলো, আজ্ঞা কৰিবা । মণ্ডি উপাসা কৰিলে, তুমাক দেৱসৱে কৰ দিব । আন ৰাজ্যো দিব । . তাক কি বুলিবে । কংসক ভয়ে কি জ্ঞাতিসৱ নানা দেশ গইছে : দূত পঠাই আনায়া অনেক বিস্ত দিয়া পূৰ্বৱৰ্ত্তে থাপিলা । তাৰায়ে কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে নিচিন্ত হয়া পৰম আনন্দে গৃহত বসিলা । (শ্লোক ১০—১৮)

তাতে কৃষ্ণৰ মুখপদ্ম দেখি বৃদ্ধসবো যুবা হৈল । পাছে ৰাম-কৃষ্ণ নন্দৰ সমীপ যায়া পৰম প্ৰেমে বুলিবে লাগিলা । হে পিতৃ, তোৰা আমাক পুত্ৰৱৰ্ত্তে ভৰণ-পোষণ কৰিছা । যাতো পিতৃ মাতৃৰ দেহতো পুত্ৰত অধিক স্নেহ । তাকেসে বুলি পিতৃ মাতৃ : যি পুত্ৰৱৰ্ত্তে প্ৰতিপালন কৰে । তোৰা এখন গৃহক যৱা । মঞি জ্ঞাতি সৱৰ প্ৰীতি সাধি দেখিতে ইচ্ছা কৰিম । এমনে শ্ৰীকৃষ্ণে নন্দক আশ্বাস কৰি, বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ সমে অনেক তাম-পিতলৰ কলহ দিলা । নন্দো ৰাম কৃষ্ণক সাৰটি ধৰি প্ৰেমে আকুল হৈয়া নেত্ৰজলে ভিজাই, গোপগণসমে ব্ৰজক গৈলা । (শ্লোক ১৯—২৫)

পাছে বশুদেৱে গৰ্গ পুৰোহিত সমে ৰাম কৃষ্ণক যজ্ঞ সূত্ৰ দিলা । ব্ৰাহ্মণ সৱকো বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে মণ্ডি, অনেক গো-দান কৰিলা । কৃষ্ণৰ জন্মতো যি গোসৱ মনে উচৰ্গিছা : তাকে স্তুমৰি দিলা । পাছে ৰাম কৃষ্ণ সৰ্ব্বজ্ঞ হুয়া মনুষ্য চেষ্টা দেখাই : কালী দেশত অৱস্থি নগৰত : সান্দীপানি গুৰুৰ ঠাই পঢ়িবে গৈলা । ইন্দ্ৰিয়ক দমিয়া অনেকো শিথিয়া : পৰম আনন্দে গুৰুক গুৰুৰূপা কৰিলা । গুৰুয়ো সেৱাতে তুষ্ট হৈয়া ব্যাকৰণ কল্প জ্যোতিৰ : ছন্দ শ্ৰুতি গ্ৰায় সমে চাৰি বেদ পঢ়াইলা । মন্ত্ৰ দেৱতাসমে ধনুৰ্বেদ জনাই দিলা । ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰসৱো শিখাইলা । ছয় তৰ্কসমে ৰাজনীতিকো দেখাইলা । ৰামকৃষ্ণ একবাৰ মাত্ৰ কহিতে ধৰিলা । যাতো আৰাসে সৰ্ববিদ্যা প্ৰৱৰ্ত্তাইছা । এমনে চৌষষ্টি দিন পঢ়ি লগতে চৌষষ্টি কলা শিখিল । (শ্লোক ২৬—৩৫)

পাছে সৰ্ব শাস্ত্ৰ জ্ঞানি : গুৰুক দক্ষিণা যাচিলা । ব্ৰাহ্মণো তাৰাৰ অদ্ভুত মহিমা জ্ঞানি : পত্নীসমে আলচি সাগৰ জলত সি পুত্ৰ মৰিছে তাকে ধৰিলা । ৰাম কৃষ্ণে ভাল বুলি বখত চৰি যায়া : সাগৰৰ ভীৰত ক্ৰণেক বহিলা । তাক জ্ঞানি সাগৰে আসি ছইকো পূজা কৰিলা । ভগৱন্তে বোলন্তু : তুমি

শীঘ্ৰে গুৰু পুত্ৰ আনি দিয়া, যাতে মহা উৰ্মিয়ে ছৱালক প্ৰাস কৰিছা।
সাগৰে বোলন্ত : হে ভগৱন্ত, মঞি তুমিৰ গুৰু পুত্ৰ নমাৰো। কিন্তু পাকুজন্ত
দৈত্যসে বধিছে। সি মহা শঙ্খৰূপে, মোৰ জলত থাকে। হেন শুনি
ভগৱন্তে সত্বেৰে জলত নামি অনুবক বধিয়া ছৱালক নপাইলা। কিন্তু তাৰ
দেহৰ শঙ্খগোট লয়া : বথত উঠিলা, যমপুৰ গৈয়া শঙ্খধ্বনি কৰিলা। তাক
শুনি যমৰাজা সত্বেৰে আসি ভালমতে অৰ্চা কৰি অবনত ভাবে বোলন্ত :
হে ভগৱন্ত, মঞি কি কৰ্ম কৰিম আজ্ঞা কৰা। (শ্লোক ৩৬--৪৪)

হেন শুনি কৃষ্ণে বোলন্ত : গুৰু পুত্ৰক আনি দিয়া। যমে দেখে আনি
দিলা। তাক আনি বাম কৃষ্ণে গুৰুক দিয়া বোলন্ত : আৰ কি দিবো আক
বোলা। হেন শুনি মহাৰাজে সান্দীপাণি বোলন্ত : হে বাপু, তাৰাৰ যি
গুৰু হৈলে, তাৰ আউৰ কি বাঞ্ছা অবশেষ বৈল। ছুইবো অগত পায়ন
কীৰ্ত্তি বহোক : গৃহক চলা। এমনে ছয়ো গুৰু আজ্ঞা পায় বায়ুবেগ বধে
নগৰক আসিলা। প্ৰজাসবো বাম-কৃষ্ণক দেখি পৰম আনন্দ লভিলা।

(শ্লোক ৪৫—৫০)

শ্ৰীভাগৱত কথায়াং দশম স্কন্ধে পঞ্চচত্বাৰিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যমলোকাহুপানীয় গুৰবে যঃ সুতন্দ্রদৌ।

প্ৰপদে ভমহং ভক্ত্যা মুহুদঃ প্ৰীতিবৰ্দ্ধনম্ ॥

—

ষট্ চত্বাবিংশ অধ্যায়

উদ্ধৱৰ ব্ৰজ গমন

কথা : ছয়চল্লিশ অধ্যায়ে শ্ৰীকৃষ্ণ উদ্ধৱক পঠাই নন্দ যশোদাক সাস্থনা কৰিবা। শুকে কহন্ত : পাছে শ্ৰীকৃষ্ণ ৰূক্ষ বংশত শ্ৰেষ্ঠ পৰম বুদ্ধিমন্ত বৃহস্পতিৰ শিষ্য, আপুনাৰো প্ৰিয়তম ভক্ত উদ্ধৱক হন্তত ধৰি বোলন্ত : হে সখী, তুমি গোকুলক যাৱা। পিতৃ মাতৃৰ প্ৰীতি কৰা, গোপীসবৰো বিয়োগ হৃদয় গুহুৱা। যাতো তাৰা মোত প্ৰাণ মন দিছে। মোৰ অৰ্থে পতি পুত্ৰাদিকো এৰিছে। মঞি দূৰক আসিলে মোকে অৰি বিবহ বিকুলে মোহ পাৱে। যাতো তাৰা সদাই মোত মন দিয়া থাকে। এতেকে বিবহ ভাপে নতো মৰে। দেহত মন থাকিলে গুহু প্ৰাণ এৰিল হয়। এতেকে তুমি গৈয়া প্ৰবোধ দিয়া, শাস্ত কৰা। যিজনো মোৰ অৰ্থে লৌকিক বৈদিক এৰিছে তাক অৱশ্যে মঞি সুখী কৰো। (শ্লোক ১—৬)

হেন শুনি উদ্ধৱে কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰি বথত চৰি গোকুলক গৈলা। গোধূলা বেলা গোপীসবে মণ্ডিত সৰ্ব সম্পন্ন গোকুলত পশি গৰুৰ ধূনিৰে চূৰ্ণবথ হৈয়া : নন্দৰ গৃহক পাইলা। নন্দো কৃষ্ণ ভক্ত উদ্ধৱক দেখি পৰম সন্তোষে বাহুদেৱ বৃদ্ধিয়ে অৰ্চা কৰিলা। (শ্লোক ৭—১৪)

পৰমানে ভোজন কৰাই বিচিহ্ন খাটত বহুৱাই পাদ ঘৰিষণে প্ৰম দূৰ কৰি পুছিবে লাগিলা। হে মহাভাগ, আমাৰ সখি বহুদেৱ পুত্ৰ মিত্ৰ সমে কুশলে আছন্ত। আপুনাৰ পাপে পাপী কংস মৰিল। আত আমাৰ

পৰম আনন্দ, যাভো ধৰ্ম্মশীল যত্ৰ বংশকো সদাই হেৰ কৰিল। ক্ৰীক্ৰমে
আমাক শুমবন্ত কি মুশুমবন্ত। আমাক দেখিবে লাগি একবাৰ এঠাই
আসিবন্ত। তেবে তাহান শুমৰ মুখ পদ্য দেখিম। আমাক অনেক আপদন্ত
বন্ধা কৰিছন্ত। এতেকে তান হাত্ত অবলোকন, বচন শুমৰি আমাৰ সকলে
কৰ্ম্ম শিখিল পৰিল। আউৰ কৃষ্ণ ক্ৰোড়া স্থান সব দেখি মনো তদাকাৰ
হুয়া থাকে। মঞি গৰ্গৰ বচনে বাম-কৃষ্ণক পৰমেশ্বৰ বুলি মানিলো।
কৰ্ম্মসব দেখিয়ো প্ৰমাণ পাইলো। যাভো সহস্ৰ ভক্তীৰ বল মল্ল, কংস,
কুৰলয়ক লীলায়ে বধিলা। মহা খড়্গকো অনায়াসে ভাঙিলা। সাতদিন
একহস্তে গৌৰৱীন ধৰিছা : আৰো শ্বৰাস্বৰ অজয় প্ৰলম্ব খেতুক অবিষ্ট
ভণাবৰ্ত্ত অঘ বক বৎসকো বধিছা। (শ্লোক ১৫—২৬)

শুকে কহন্ত : এমনে নন্দে অম্বৰাগে কৃষ্ণলীলা শুমৰি অশ্ৰু কণ্ঠ হুয়া
প্ৰেমে আকুল হৈলা। যশোদায়ো পুত্ৰৰ চৰিত্ৰ শুমৰি প্ৰেমতে মগ্ন হৈলা।
চক্ষুৰ লোতক জ্বলিল, দুয়ো স্তন স্ৰৱিল। এমনে নন্দ যশোদাৰ কৃষ্ণত পৰম
ভকতি দেখি মহা হৰিষে উক্ৰে বোলন্ত : হে নন্দ যশোদা, তোৰা দুইয়ো
লোকৰ প্লাঘা হৈলা। যাভো কৃষ্ণত এমন মতি দিলা। এই বাম কৃষ্ণ
জগতৰ কাৰণ, পুৰাণ পুৰুষ, যাত মৰণ সময়ত ক্ৰণেক মন দিয়া কৰ্ম্মবন্ধ
এবাই শুদ্ধ সব তহু হৈয়া পৰম গতি পায়। হেন ভগৱন্ত কৃষ্ণত তোৰা
সদায় ভক্তি কৰা, তেৰে তোঠেৰ কিছো অৱশেষ নাথাকে।

(শ্লোক ২৭—৩০)

কৃষ্ণ অল্পকালতে ব্ৰজক আসি তোৰাৰ প্ৰিয় কৰিবা, কংসক বধি তুমাৰ
আগত যি বুলিছা, তাক অৱশ্যে কৰিবা। এতেকে খেদ নকৰিবা। যাভো
সমীপতে কৃষ্ণক দেখিবা, যেন অগ্নি সকল কাঠতে আছা। তথাপি নজানিলে
লাগ নাপায়। তেমনে কৃষ্ণ সবাবে হৃদয়তে আছা। ভকতি কৰিলেহে লাগ
পায়। কদাচিত্তো তান প্ৰিয় অপ্ৰিয় উত্তম অধম নাই। মাতৃ-পিতৃ ভাৰ্য্যা-
পুত্ৰো নঘটে : আপুন পৰ নেদেখে। জন্ম কৰ্ম্মো নাই। তথাপি সাধুৰ
বন্ধাৰ্থে লীলায়ে নানা অৱতাৰ ধবন্ত। কৰ্ম্মসবো কৰন্ত। নিৰ্ভৰ হুয়ো গুণক
ভজন্ত। ভগৱন্ত কৃষ্ণো তুমাৰ মাত্ৰ পুত্ৰ হেন নহে, কিন্তু সবাবো পুত্ৰ, আত্মা,
ঈশ্বৰ, পিতৃ-মাতৃয়ো। এতেকে কৃষ্ণ বিনে কিছু বন্ধ নাই। যাভো তেঞুসে
সৰ্বৰূপে প্ৰকাশন্ত। (শ্লোক ৩৪—৪৩)

শুকে কহন্ত : জনা ৰাজা, এমনে নন্দ উক্ৰৰ সংবাদত ৰাতি অৱশেষ

ভৈল। গোপীসবো উঠিয়া প্রদীপ জগাই গৃহ আবতাই কৃষ্ণ গায়। দধি
 অধিবে লাগিল। যাব দশোদিশৰ অমঙ্গল শুচিল : পাছে সূৰ্য্য উদয় হৈলে
 গোপীসবে নন্দৰ ছাবত স্তৰ্ণৰ বথ দেখি বুলিবে লাগিল। পুত্ৰ অক্ৰুৰ
 আসিল নিকি। যি আমাৰ বন্ধু কৃষ্ণক মথুৰাক নিছে। কিবা ইবাৰ আমাৰ
 মাংস কাটি মৃতক কংসৰ পিণ্ড দেই। এতেকতে যমুনাত স্নানাদি কৰি উদ্ধৰ
 আসি ভৈলা। (শ্লোক ৪৪—৪৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে ষট্চত্বাৰিংশোহধ্যায়ঃ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : উদ্ধৱঃ শ্ৰেয় পিতৃৰ্যশ্চক্ৰে শৌকাপনোদনং।

তমহং ভৱভীতিস্ব ভগৱন্তমুপাশ্ৰয়ে ॥

সপ্তচত্বাৰিংশ অধ্যায়

গোপী উদ্ধৱ-সংবাদ

কথা : সাতচল্লিশ অধ্যায়ে গোপী উদ্ধৱ সংবাদ কহিবা। শুকে কহন্ত :
 পাছে গোপীসৱে প্ৰলম্ব বাহু : কমল লোচন : সুন্দৰ মুখ : পীত বসন : উজ্জল
 কুণ্ডল : পদ্ম মালা ধৰিছা, হেন কৃষ্ণৰ বেশ ভূষণে উদ্ধৱক দেখি মহা বিন্ময়
 হৈয়া এঞু কুন : কৈব পৰা আসিছা বুলি পৰম উৎসৱকে বোড়িল। পাছে
 শোভন বাক্য বুলি বিনয় ভাবে বহুস্ত হানক নিয়া, আসন দিয়া, সৎকাৰ
 কৰিয়া কৃষ্ণ দূত জানি পুছিবে লাগিল। তুমাক আমি কৃষ্ণৰ পাৰিষদ বুলি
 জানিলো, যাতো কৃষ্ণে পিতৃ-মাতৃৰ ক্ৰীতিৰ অৰ্থে পঠাই দিছা। আন্ত বিনে
 তান পোকুলত অৱশি নাই, যাতো বন্ধুৰ স্নেহ মুনিবো হুস্ত্যাজ। কাৰ্য্যৰ অৰ্থেসে

ডাক আনব মৈত্ৰী নিয়ো কাৰ্য্য নহয়ে পৰ্য্যন্তেষে। যেন পুৰুষে ত্ৰীত মৈত্ৰী
কৰে : পুৰুষে ভ্ৰমৰ খবে : দাবিত্যক যেন বেস্তান্ধৰে এবে : অসমৰ্ষ কাৰ্য্যক
প্ৰস্তান্ধৰে তেজ্জ। শিশুসত্তো বিভা জ্ঞানি ককক নোসোধে : পুৰোহিতে
দক্ষিণা নপাইলৈ বন্ধমানক হুপুছে : পক্ষীলয়ে নিমক কুকড় নগবে : অধিকিয়ে
ভোজন কৰি গৃহৰ আশা এবে : পুৰা বনতো মৃগ নাথাকে। উপপত্তিয়ে
স্বতন্ত্ৰ জীক তেজ্জ : তেননে কক কাৰ্য্য নিম্বিজে : পৰিত্যাগ কবন্ত।

(শ্লোক ১—৮)

এমনে গোপীসত্ৰ কাৰ্য্য-কাৰ্য্য-মন কুকড় অৰ্শিয়া : শ্লোক বারহাব এৰি :
লক্ষ্যাকো তেজি : উদ্ধৰব আগত কুকড় গাইল। তাতে কেয়ো কুকড়
চিন্তিতে : ভ্ৰমৰক দেখি কুকড় মানি বুলিবে লাগিলা। হে মধুকৰ :
তঞি শূৰ্ভব বন্ধ : আমাক নমস্কাৰ কৰি প্ৰাৰ্থনা নকৰিবি। যাতো সতিনীৰ
কুঁচৰ কুকুম কুকৰ মানতে লাগিছে। তাতে তঞি চোৰ লোটাইছল : কুকে
সেই জীক প্ৰসন্ন কবন্তোক : আমাক কি কাৰ্য্য : মাৰ তঞি ছেন দূত ছৈলি
ডাক যত্নভাত হস্তাইলি। যদি বোলা কুকে তোৰাব কি অপকাৰ কৰিছে
ডাক শুনা : তঞি যেন পুপক চুগি তেখনে এড়ল : তেননে আমাক একবাৰ
অধবায়ত পান কৰাই এবিলা। তান পাদপদ্মক : লক্ষী বা কেমনে সেরা
কবন্ত। জানিলো তান মিছা কথায়ে চিত্তক আকৰবিলে। (শ্লোক ৯—১৩)

হে ভ্ৰমৰ : কিসক গুঞ্জ গুঞ্জ কৰি গুণ গাস : ডাক আমি ছুন্তনো।
যাতো বিস্তৰ অহুস্তৰ কৰিছে। ইদানিকো তান প্ৰিয় লখিব লগত লান
লগ পাইলু তেৰে তান। তোক যোগ্য প্ৰকাৰ দিব যাতো তাঠেৰ কাৰ্য্যলক্ষ
দূৰ হয়। আত্ৰে। যদি বোলল কুকে তোৰাক স্মৰি কামে ব্যাকুল হয়। মোক
পঠাইছে ডাক শুন। স্বৰ্গ পৃথিৱী পাডালৰ সতোক জী আছে : ডাক কুন
তান লক্ষ্য আছে। মাৰ চৰণক লক্ষী উপানা কবন্ত : ডাক আমি কুন :
তথ্যলি হুখক দয়া কৰিলেই উত্তম শ্লোক বুলি। ছেন কথা তঞি কহিবি :
জেনে আমাৰ চৰণক শিৱ থৈয়া বস সত্ৰবে এব। যাতো তঞি পৰম চটয়।
এতকৈ আমাৰ ভোত বিশ্বাস নাই। মাৰ অৰ্থে আমি পতি-পুত্ৰাদিকো
এবিলো : তথাপি আমাক তেজিলা। তান লক্ষ্য আউৰ কি মিত্ৰতা কবন্ত।
তান পূৰ্বকথা জনিয়ো আমাৰ মহান্তৰ লাগে। যাতো বাম অৱতাৰে ব্যাধ
ছেন বিস্তৰ ৰাসিক ৰখিহা। বনৰ মধ্যক শূৰ্ণনখাৰ কৰ্ণ-নাসিকা ছৈলি।
বনৰ লক্ষ্যকাৰে ৰুলিৰ পুজা লৈয়া পাতালক পঠাইল। মাৰ কথায়ে শূৰ্ণ

অৰ্থ কাম দূৰ কৰায়ে। তথাপি ভাৱ আমি এৰিবে নপাৰি। আৱে কি কৰিম
 যেন হৰিশ্চন্দ্ৰে ব্যাধৰ শব্দ শুনি আসি শবৰ প্ৰহাৰে মহাপীড়া পায়ৈ : তেমনে
 আমিহো তান কপট বাক্যত বিশ্বাস কৰি। নথৰ ঘায়ে কামপীড়া এড়াইলো।
 এতেকে তান কথা থাকোক : আন কথা কহ। পাছে ভ্ৰমৰ কত দূৰ গৈয়া
 উলটি আসিবাব দেখি বোলয়। হে প্ৰিয় সখি : পুত্ৰ দেখো আসিলি নিকি।
 কৃষ্ণে পঠাই দিলা নিকি : কি ভোক লাগে তাকে কহ। যাতো তঞি
 আমাৰ পূজনী হৈলি : আমাক কেমনে কৃষ্ণৰ সমীপ নিবি : যাতো তান
 হৃদয়ত সততে লক্ষী থাকে। আৱে মথুৰাত ক্ৰীকৃষ্ণ কুশলে আছন্ত : পিতৃৰ
 গৃহক স্নমন্ত : গোৱালসৱক স্মৰন্ত : কুহু বেলা আমাৰ কথা কহন্ত :
 কৈলানিকো আগক শৃগন্ধ ভুজক আমাৰ শিৰত দিবন্ত। (শ্লোক ১৪—২১)

এমনে কৃষ্ণৰ দৰশন উৎসুক গোপীসৱ দেখি : কৃষ্ণ-বাৰ্ত্তায়ে সাক্ষনা
 কৰিতে : উদ্ধৱে বোলন্ত : হে গোপীসৱ : তোৰা কৃতার্থ হৈলা : লোকতো
 পুজিত হৈলা যাতো ভগৱন্ত কৃষ্ণত মন অপিলা। দান-ব্ৰত-তপ-হোমাদি
 কৰিলে কৃষ্ণত ভকতি সাধে। হেন দুৰ্লভ ভকতি তোৰা পাইলা। পতি-
 পুত্ৰাদিকো এৰি কৃষ্ণক ভজিলা : বিবহ ভাৱেহো ভকতি কৰিলা। এতেকে
 তোৰা মোক মহা অনুগ্ৰহ কৰিলা। (শ্লোক ২২—২৭)

এৱে কৃষ্ণৰ বাৰ্ত্তা কহো সৱধানে শুনা। যাক লৈয়া মঞি দূত
 আসিছো। ভগৱন্তে বোলন্ত : তোৰাসৱে মোৰ কদাচিতো বিয়োগ মাই।
 যাতো মঞি সৱাৰে আত্মা : সৱাকে ব্যাপিছো : যেন পঞ্চ মহাত্মত চৰাচৰ
 জগতৰ কাৰণ। তেমনে মোকেসে সৰ্ব্ব কাৰণ বুজিবা। এতেকে মঞিসে
 সৱাকে প্ৰজন-পালন-সংহাৰণ কৰো। যদি বোলা কেনে আত্মজ্ঞান কহি
 আমাকে লোভ লগায়া : আমি পুত্ৰ সৰ্ব্ব স্নানৰ গুণযুক্ত : তোমাৰ বিবহ
 সহিতে নাপাৰো ভাত শুনা। সদায় চিন্তিবাৰ অৰ্থেহে মঞি তোৰাত
 আছো। যাতো ক্ৰীৰ দূৰত স্বামী থাকন্তে যেমনে মনৰ ক্ৰীতি বহে : সমীপত
 থাকিলে তেমনে নহে। এতেকে তোৰা সদায় মোত মন দিয়া : তেৱে অল্প
 কালতে মোক পাইবা। আত প্ৰমাণ লয়া : বাসকীড়া সময়ত যি ক্ৰীসৱে
 মোক সাক্ষাতে নপায়া মোৰ লীলা চিন্তিয়ো মোকে পাইলে।

(শ্লোক ২৮—৩৭)

শুকে কহন্ত : এমনে গোপীসৱে কৃষ্ণৰ বচন শুনি পৰম ক্ৰীতি পায়
 উদ্ধৱক বুজিবে লাগিলা। পাপী কংসো মৰিল। আত আমাৰ মহা

আনন্দ হৈল। জ্ঞাতি-কুটুম্বসমে কৃষ্ণে স্থখে বহিল। আকো শুনি মহাবল
মিলিল। আৱে কৃষ্ণে পুৰুষীসৱত আমাত কবি বৰ শ্ৰীতি কবন্ত, নকবন্ত,
আমাক কুহু বেলা ন্যবন্ত, নন্যবন্ত। (শ্লোক ৩৮—৪৩)

ইঠাই ভগৱন্ত আসি আমাক জীয়াইবন্ত। কতোসৱে বোলয় :
ভৈসানি একো ঠাইত পুৰী নাছিল পদে আমাত শ্ৰীতি কবিল। আৱে শঙ্ক
মাৰিল : ৰাজকণ্ঠা বিবাহ কবিল। : স্তন্যন সমেও একঠাই হৈলা : আৱে
কি নিমিষ্টে এঠাই আসিবা। কতোসৱে বোলয় : আমি বা ৰাজকণ্ঠাই
বা লক্ষ্মীপতি ভগৱন্তৰ কি শ্ৰীতি সাধিব। যাতো আপুনি পূৰ্ণকাম :
এতেকেসে পিজলা কহিছে : আশা পৰম হুঃখ : নিৰাশা পৰম সুখ। তাক
আমি জানো তথাপি কৃষ্ণৰ আশা এৰণ নযাই : যাতো ইচ্ছা নকবন্তেয়ো লক্ষ্মী
এৰিবে নপাবন্ত। এতেকে আমি কৃষ্ণৰ আশা কেমনে এৰিম : যাতো
ক্ৰীড়াস্থান সৱে পুহু পুহু স্তমবে আৰো তান হস্ত কটাক আজ্ঞাপে আমাৰ
মন হৰিছে। এতেকে কেন কবি পাসৰিম। হেন কৃষ্ণ : লক্ষ্মীপতি :
ব্ৰজনাথ : হুঃখনাশন : হুঃখ-সাগৰত গোকুলত ময় হৈলো : উদ্ধাৰ কৰা।

(শ্লোক ৪৪—৫২)

শুকে কহন্ত : এমনে গোপীসৱে কৃষ্ণৰ বাৰ্তায়ে : বিবহ তাপ এবাই
উদ্ধৱক পূজা কবিল। উদ্ধৱো কৃষ্ণলীলা গায় : গোপীৰ শোক দূৰ কৰি
গোপীক আনন্দ কৰাই কতোদিন গোকুলত আছিল। তাৱে ব্ৰজবাসীৰ
কৃষ্ণকথাত ক্লণেক হেন গৈল। এমনে গোপীসৱৰ কৃষ্ণত পৰম ভক্তি দেখি :
নমস্কাৰ কৰিবাৰ অৰ্থেৰে তাৰাৰ মহিমা গায়ন্ত। এই গোপীসৱৰসে পৃথিৱীত
সাকল জন্ম হৈল। যাতো গোবিন্দত পৰম শ্ৰেয় লভিলা : যাক মুক্ত
মুমুকু ভক্তেয়ো বাছা কৰে। হৰিকথা বস বিনে ব্ৰাহ্মণ জন্মো বা কি কাৰ্য্য
সাধিল। এতেকে জানিবা হৰিভক্তিসে মহন্তৰ কাৰণ : জাতি-আচাৰাদি
নহে। যাতো অজ্ঞানী নৰ ব্যক্তিচাৰী গোপীসৱো ভজন মাত্ৰে কৃষ্ণক লভিছে।
যাতো বন্তৰ শক্তি জ্ঞান অপেক্ষা নকৰে। যেন নজানি অমৃত খাইলৈয়ো
অজব-অমৰ হয়ে। গোপীসৱে ৰাসমণ্ডলত কৃষ্ণবাছয়ে গৃহীতকণ্ঠ জয়া
যি প্ৰসাদ পাইলে : আক বন্ধহলত থাকিয়ো লক্ষ্মী নতো পান্ত। অপেক্ষা-
সৱো নতো পাৱে। আনে পাইব তাক কি কহিবো। এতেকে মঞি
কৃষ্ণাবনৰ লতা-তৃণ হৈয়ো : আৰাৰ চৰণ-বেণুক আশা কৰো। যাতো
আৰাৰ হৃদয়জ বহু-বাছৱ এৰি কৃষ্ণৰ চৰণ ভজিল : যাক ব্ৰহ্মাদিয়ো মনত

দ্বিষ্ট : লক্ষ্মীয়ে স্বর্গভু, রেখে রাখিব কবে : কেন চরণে আঁরা স্নান
অগ্নি কায়গীড়া এয়াইল। এতেনে মুই স্বাভাব পাদ-বেণুক লুপ্তে বন্দে।
আবার হবিবধা গীতে তিনিও ভুলন পুত্রি কবে। (শ্লোক ৫৭—৬৩)

পাছে উদ্ধরে নন্দ-যশোদা গোপ-গোপীতো অমৃতমতি লৈল্য : মাইবাক
জ্যোতি বধন্ত উঠিল। নন্দাদিয়ে অনেক উল্লাসন দিয়া : পরম প্রেমে সন্তান
নয়ন হয়। বৃত্তিবে লাগিল। স্বামীর মনর বৃত্তি সদায় কৃষ্ণ-পাদলগ্নত কৃষ্ণ
করেক্ত। বাক্যেও তান নাম লউক : দেহেয়ো তান কৰ্ম্ম করোক :
আপুনার কর্ম্মে নানা যোনিতে কৃষ্ণেও কৃষ্ণত মতি হোক। এমনে হুবিভক্ত
কোশীলরে স্তবকাব কবিল। উদ্ধর মধুবাক আসিল। কৃষ্ণব আগত প্রণাম
করি : ব্রজবাসীর ভক্ততি কহিল। বাম-কৃষ্ণ-উগ্রসেনকো উপায়নসর দিল।

(শ্লোক ৬৪—৬৯)

শ্রীভাগবতকথায় দশমস্কন্ধে সপ্তচত্বিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সর্বলোক হবি বোল হবি।

শ্লোক : ভক্তানুজরবাক্যেণ যো গোপানমুশাস্তয়ৎ।

তমহং ভব-তাপস্ব ককর্ণাণরমাশ্রয়ে ॥

—

অষ্টচত্বাৰিংশ অধ্যায়

কুজাব বমণ, অক্ৰুব গৃহক গমন

কল্পা : আৰিচল্লিশ অধ্যায়ে ভগৱন্ত কুজাক বমিৰা : অক্ৰুবৰো গৃহক
যাইবা। শুকে কহন্ত : পাছে ভগৱন্তো সৈবিক্ৰীৰ কাম-তাপ ক্লান্তি :
উদ্ধৱসমে তান বিচিত্ৰ গৃহক গৈলা। যাত অনেক কাম প্ৰকাশক বস্ত আছে :
শয্যা-আসন-চত্ৰতাপো শোভা কৰে। ধূপ-দীপ-মাল্য গন্ধ-চন্দনসমে মণ্ডিত
হয়া আছে। সৈবিক্ৰীয়ো কৃষ্ণক আসিবাৰ দেখি : তেখনে উঠিয়া সখীগণ
সমে আগবাঢ়ি আনি : আসন দিয়া চৰণ পখালিয়া : নানা জ্বব্যো পুজা
কৰিলা। উদ্ধৱকো আসন দিয়া সৎকাৰ কৰিলা। তেওঁ হস্তে আয়ন
পত্ৰনি মণ্ডিত বসিলা। কৃষ্ণো লোকাচাৰ অহুসৰি : বিচিত্ৰ খটাত বসিলা ;
সৈবিক্ৰীয়ো স্নান-পান কৰি বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ শিকি : পুষ্প-চন্দন-গন্ধে মণ্ডিত
হয়া তাম্বুল-কৰ্পূৰ ভূজি : কৃষ্ণক সন্নিপ গৈলা। কৃষ্ণো তাইৰ হাতত ধৰি
শয্যাৰ নিয়া বমণ কৰিলা। সৈবিক্ৰীয়ো কৃষ্ণক সাবটি কুচাদিতো চৰণ বসি
কাম-তাপ এবাইলা। (শ্লোক ১—৭)

এমনে কুজা মুক্তি-দাতা ভগৱন্তক চন্দন দানে পায়া : গহীন পদে ক্ৰাম
প্ৰাৰ্থনা কৰিলা। ভগৱন্তে বোলন্ত : তুমি এঠাই কতোদ্দিন থাকি আনন্দ
কৰা। যাতো মঞি তুমাক এবিতে নপাবো। ভগৱন্ত তাইবো কামনা
পূৰি বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ দিয়া উদ্ধৱসমে গৃহক আসিলা। পাছে একদিনা বলজহ
সমে উদ্ধৱ শ্ৰীকৃষ্ণ অক্ৰুব গৃহক গৈলা। (শ্লোক ৮—১২)

অক্ৰবে তাবাক দূৰতে দেখি তেখনে উঠিয়া সাবটি ধৰিয়া বাম-কৃষ্ণক
প্ৰণাম কৰিলা। তিনিও অক্ৰুবক নমিয়া আসন দিয়া চৰণ পখালিয়া

পাদোদক শিৰড লৈয়া : বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰে গন্ধ-চন্দন-গুণ্ণে পূজা কৰিলা । পাছে কৃষ্ণৰ ছুই চৰণ কোলাত লৈয়া ঘসিডে নম্ৰভাৱে বুলিবে লাগিলা । পাপী কংসো মৰিল : আত আমাৰ পৰম আনন্দ ভৈলা । তোৰা ছুইয়ো মহা হৃৎখত হস্তে আমাৰ কুলক তাবিলা । সমৃদ্ধো কৰাইলা । (শ্লোক ১৩—১৬)

তোৰাসে জগতকাৰণ : পৰম পুৰুষ : এতেকে তোৰাত বিনে কাৰ্য্য-কাৰণ বস্তু কিছো নাই । তিনি গুণে জগতক সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰ কৰা । তথাপি তুমাক গুণ-দোষে লাগ নপায়ে । (শ্লোক ১৭—২২)

সেই পৰমেশ্বৰ তুমি : ভূতাৰ হৰণ কৰিতে : বহুদেৱৰ গৃহত অৱতাৰ ধৰিছা । আজি আমাৰ গৃহ তপোবনতো কৰি পুণ্যৱস্তু হৈল । যাত তুমি পৰমেশ্বৰ প্ৰবিষ্ট হৈলা : কুননো পণ্ডিতে তুমাত বিনে আনত শৰণ পশিব । যাতো তুমি ভক্তন্তা জনক সকল সিদ্ধি সমে আপুনাক দিয়া । হেন ভগৱন্ত তুমি মোৰ ঠাই আসিলা । মোৰ কি ভাগ্য : এতেকে তুমাব মায়াৰূপ দেহ-সেহাদিৰ মোহ দূৰ কৰা । (শ্লোক ২৩—২৭)

এই অক্ৰুৰৰ স্তুতি শুনি ভগৱন্তে বোলন্ত : তুমি আমাৰ খুড়া, গুৰু বন্ধু : আমি তুমাব প্ৰজা : পুৰিবা : পালিবা : স্নেহো কৰিবা । তোৰাসম মহন্তকসে শ্ৰেয়াৰ্থী পুৰুষে সেৱা কৰিবে লাগে । যাতো দেৱসৰ স্বাৰ্থপৰ : সাধুসৰ দীনদয়াল : এতেকে হৃদয় শিলাসম দেৱসৰ, জলময় ভীৰ্ষসৰ চিৰকাল সেৱিলেহে পৱিত্ৰ কৰে । সাধুসৰ পুৰুষ দৰ্শন মাত্ৰকে পৱিত্ৰ কৰে । সেই তুমি আমাৰ সকল সুহৃদতো শ্ৰেষ্ঠ । এতেকে পাণ্ডৱৰ জিজ্ঞাৰ্থে হস্তিনাপুৰক বায়া : পাণ্ডু মৰিলে মাতৃসমে ছৱালসৱক ধৃতৰাষ্ট্ৰ নগৰক আনিছে । তাতে শুদ্ধ আপুনাৰ পুত্ৰত ভাতৃৰ পুত্ৰত সমভাৱে ন প্ৰবৰ্ত্তে : যাতো অন্ধক ছষ্ট পুত্ৰৰ অধীন । এতেকে তুমি তাৰাৰ বাৰ্ত্তা জানি আলা । তেৱে মঞি যেমনে শুল্কৰ স্তম্ভ হয় তেমনে কৰিম । এহি বুলি ভগৱন্ত উক্ৰৰ বাম সমে গৃহকে আসিলা । (শ্লোক ২৮—৩৬)

ঐভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে অষ্টচাৰিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যো জহাবান্তু সৈবিক্ৰিয়াঃ কামতাপং অকেনিনা ।

তং প্ৰপদ্যে সমাবাধ্যমক্ৰুবশ্ৰিয়কাৰণম্ ॥

উনপঞ্চাশৎ অধ্যায় অক্ৰুবৰ হস্তিনাপুৰ গমন

কথা : উনপঞ্চাশ অধ্যায়ে অক্ৰুব হস্তিনাপুৰক যায়। বৃহত্তম বৃদ্ধি আসিলা। গুকে কহন্ত : পাছে অক্ৰবে হস্তিনাপুৰক যায় : ভীষ্ম-দ্রোণাদি সমে ধৃতবাহু ৰাজ্যক দেখিলা। অশ্বে অশ্বে কুশল পুছিলা। ৰাজ্যৰ অভিপ্ৰায় বৃদ্ধিতে তথাই কতোদিন আসিলা। এমনে ছৰ্যোধানাদিয়ে পাণ্ডৱক নসহি যি যি অপকাৰ কৰিলা তাক কুন্তী-বিহবে কহিলা।

(শ্লোক ১—৬)

প্ৰথম কুন্তীয়ে ভাই অক্ৰুবক দেখি : পিতৃগৃহ শ্রমবি : কান্দিয়া বোলন্ত : হে অক্ৰুব, আমাক পিতৃ-মাতৃ-ভাতৃসৱে শ্রবন্ত : নশ্রবন্ত। ভাইব পো ভক্তবৎসল ভগৱন্ত ৰামকৃষ্ণ মোৰ পুত্ৰসৱক শ্রবন্ত। আমাক প্ৰিয়বাক্য বুলি শাস্ত কৰিবন্ত। হে কৃষ্ণ : মহাৰোগী : বিশ্বাত্মা : বিশ্বপালক : গোবিন্দ : পুত্ৰসমে মঞ্জি চৰণাগতক প্ৰতিপালন কৰ। তুমাব পাদ-পদ্মবিনে সংসাৰী লোকৰ আন প্ৰিয় নেদেখো। এতেকে মঞ্জি তুমাত শৰণ পৰিলো।

(শ্লোক ৭—১৩)

এই বুলি কুন্তী কৃষ্ণক শ্রমবি কান্দিবে লাগিলা। অক্ৰুব-বিহবো লগত কান্দিলা। পাছে নবকক হাইবা : এতেকে সৱাত সমভাৱে প্ৰবৰ্ত্তিবা। বাতো পুৰুষৰ দেহ পুত্ৰাদিৰ সমেয়ো একস্থিতি নাই : পুত্ৰাদিৰ লগত হুহিবেক তাক কি বুলিবো। একেধৰেহে জন্ম-মৰণ লভে : একায়েসে পাপ-পুণ্য

ভোগ কৰে। অধৰ্ম্মৰ বিস্তৰ অনেকে যায়। কৰ্ত্তা মাত্ৰ নৰকক যায় :
এতেকে বন্ধু-বান্ধৱ সমাগমক স্বপ্নসম দেখি মনক নিয়ম কৰি সমভাৱ হৈবা।

(শ্লোক ১৪—২৫)

ধৃতৰাষ্ট্ৰে বোলয় : হে দানপতি ! তুমি কি কথা কহা। আক শুনি
মোৰ তৃপ্তি নাই। তথাপি চঞ্চল হৃদয় স্থিৰ নহে : যাতো পুত্ৰস্নেহে
বিষম কৰাইছে। দৈশ্বৰে যি কৰিব তাক কুনে অশুখা কৰিব পাৰে। যি
ভূভাৰ হৰিতে যত্নৰ বংশত অৱতাৰ ধৰিছে, সেই পৰমেশ্বৰক মঞি প্ৰণাম
কৰো। শুকে কহন্তু : এমনে অক্ৰূৰে বাজাৰ অভিপ্ৰায় বুজি : সৱাতে অহুজা
লৈয়া মথুৰাক আসিয়া বামকৃষ্ণৰ আগত সকল কথা কহিলা।

(শ্লোক ২৬—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে উনপঞ্চাশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যতো ভূতানি বৰ্ত্তন্তে চতুৰ্বিধানি নিত্যশঃ।

তং প্ৰপত্তেহখিলাবাসঃ স্বভক্তজনসৌখ্যদম্ ॥

— — —

পঞ্চাশৎ অধ্যায়

জবাসন্ধৰ সৈন্যবধ

কথা : পঞ্চাশ অধ্যায়ে জবাসন্ধৰ সৈন্যবধ কহিবা। শুকে কহন্ত : পাছে অস্তি প্রাপ্তি নাম কংসৰ দুই মহিষী : স্বামী নাশ হৈলে মহাত্ম্য পায়া পিতৃ জবাসন্ধৰ গৃহক বায়া আপুনাৰ বিধৱাৰ কাৰণ কহিলা। হেন শুনি জবাসন্ধে শোকে ক্ৰোধযুক্ত হুয়া পৃথিবীক অযাদৱ কৰিবাক প্রতি উত্তম কৰি তেইশ অক্ষৌহিণী সেনা লৈয়া : চৌভিত্তি মথুৰাক বেটিল। কৃষ্ণা সাগৰ সমান সৈন্য দেখি মনত গুণিলা। (শ্লোক ১—১০)

এতেকে আকাশৰ পৰা অস্ত্ৰ সাৰথি সমে সূৰ্য্যসম দুই বধ আসিল। তাক দেখি বলভদ্ৰ সমে আলোচনা কৰি কৱচ পিন্ধিয়া : বধত উঠিয়া : সেনাসৱ লৈয়া : নগৰ বাইবায়া : শতধ্বনি কৰিলা। যাক শুনি শক্ৰসেনাৰ হৃদয়ত কম্প হৈলা। পাছে জবাসন্ধে বাম-কৃষ্ণক বোলয়। হে কৃষ্ণ : তুমি মাতুল-বধী বালকসমে মই যুদ্ধ নকৰো। যদি বাম তুমাব ব্রজা থাকে : তেৱে থিৰ হৱ। মোৰ শৰত পৰি স্বৰ্গ চলা। নচেৎ মোকে মাৰ।

(শ্লোক ১১—১৮)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে বাজা, বাঁৰসৱে যুদ্ধত আপুনাৰ প্রশংসা নকৰে : পৰাক্ৰম দেখাৱে। এতেকে তোৰ বাক্যক মঞ্জি নধৰো। শুকে কহন্ত : এতেকতে জবাসন্ধে মহাসৈন্য সমূহে সেনাসমে বাম-কৃষ্ণক বেটিল। তেঁওঁসে পুৰাত্নসে বাঁৰ-গৃহত চৰি : পৰুড় তালধ্বজসমে কৃষ্ণ-বামৰ বধ নেদেখি

শোকে আকুল হৈল। ভগৱন্তো আপুনাৰ সেনাক পৰ সৈন্যৰ শৰে পীড়িত দেখি শাবজ ধনু টকাৰ কৰি : শীত্ৰবেগে অনেক শৰ হানিলা। তাৰ প্ৰহাৰে অনেক বধ-হস্তী-অশ্ব-পদাদিক কাটিল। (শ্লোক ১৯—২৪)

তাৰ শোণিতেয়ো মহানদী বহিল। যাতো বাহুয়ে সৰ্প : মনুষ্য শিবে কচ্ছপ : হস্তীসৰ দ্বীপ অশ্বসৰ গ্ৰাহ : কৰ উক মৎস্ত : কেশে শেৱাল : ধনুয়ে চৌ : অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰে জাৰি : চৰ্মচক্ৰে পাক : মণিসৰে শিলা : অলঙ্কাৰে খোলা : যাক দেখি বীৰসৰে হৰিষ কৰে। সামান্যৰ ভয় জন্মে। বলভক্তো মূৰলব কোবে অনেক সেনা মাৰিলা। এমনে বাম-কৃষ্ণ সকল সৈন্য কয় কৰিলা। আক ৰাজ্য আশ্চৰ্য্য নেদেখিবা : যাতো জগতক তাৰা শ্ৰজ্ঞন-পালন-সংহাৰ কৰন্তু। (শ্লোক ২৫—২৯)

পাছে বামে জৰাসন্ধক বধভঙ্গ কৰি বকণৰ পাশে বান্ধিবে খোজন্ত। তাক দেখি কৃষ্ণে নিবাবিয়া এৰি পঠাইলা। সিয়ো মহালজ্জা পায়্য : তপকে মন কৰিল। পথত ৰাজ্যসৰে প্ৰবোধি নিবাবিলা। তেৱে মহান বিমন জয়া নগৰ গৈল। (শ্লোক ৩০—৩৪)

ভগৱন্তো কৃষ্ণে শত্ৰুসেনা জিনি আপুনাৰ সৈন্যৰ অমৃত-দৃষ্টিয়ে ক্ষত দুৰ কৰি : নগৰ পশিলা। দেৱসৰো পুষ্পবৃষ্টি কৰি : স্তুতি-নতি আচৰিলা। মথুৰাবাসীয়ো আগবাটি আসি : জয় কৃষ্ণ বুলি নানা বাত বজাই পৰম উৎসৱ কৰাইল। যুদ্ধত কৃষ্ণে বীৰসৰৰ ভূষণ : যি ধন পাইলা : তাক উগ্ৰসেন ৰাজ্যৰ আগত দিয়া গৃহত প্ৰবেশিলা। (শ্লোক ৩৫—৪০)

এমনে জৰাসন্ধে তেইশ অকৌহিণী সেনা লৈয়া সতৰ বাৰ যুদ্ধ কৰিল। সন্ধ্যাত যুদ্ধবংশে প্ৰাণাৱশেষ কৰি পঠাইল। পাছে অষ্টাদশবাৰ যুদ্ধ সমন্বত : নাৰদৰ ব্যাক্যে তিন কোটি স্নেহ সেনা লৈয়া কালযৱনে মথুৰাক বেড়িল। যাত তাক লোকত কেয়ো যুজ্জনা নাই। বৃষ্ণি বংশক আপুনাৰ সমান জন্মিছে। তাক দেখি ভগৱন্ত বলভক্তসমে আলোচনা কৰন্তু। দেখ, যত্বংশৰ দুয়োমতে মহাৰ্থ মিলিল। এখন যৱনে নগৰ নিৰোধি আছে। জৰাসন্ধো আজি বা কালি বা অৱশ্যে আসিব। যৱনে সবে আমি যুদ্ধ কৰিতে : যদি জৰাসন্ধ আয় : তেৱে সকল বন্ধক বধিব। হুহি আপুনাৰ নগৰক নিব। একেয়ে মনুষ্যৰ হৰ্গম আজি এটা হৰ্গ কৰি : ক্ষত জ্ঞানিসৰ থৈয়া যৱনক বধে।

(শ্লোক ৪১—৪৭)

এই বুলি ভগৱন্তে সাগৰ মধ্যত দ্বাদশ বোজন নগৰ কবিল। বাত
বিশ্বকৰ্ম্মৰ অনেক শিল্প নৈপুণ্য আছে। হাটী-বাটী মাৰালি : চৌপদ্য সৰ
শোভা কৰে : তাত সূৰ্য্যৰ বজ্জতৰ গৃহসৰ প্ৰকাশ কৰে। বাজগৃহেয়ো
শোভা কৰে : উপবন আবাসসৰ আছে। বাতো চাৰি জাতি মহানুৰূপে
আছে। সেইবেলা ইষ্টো মুখৰ্ম্মা সভাক পঠাইলা বাত থাকি মনুষ্য অজ্ঞান
হয়। বৰ্ণে শ্ৰাম এককৰ্ণ : সৰ্ব গুৰুৰ্ণ মনোজয় অৰ্ণসৰ দিলা।
কুৰেবো অষ্টনিধি দিলা। আনো দিকপালসৰে আপুনাৰ ঐশ্বৰ্য্য দিলা।
সেহি নগৰক লাগি যোগবলে ভগৱন্তে সকল প্ৰজা নিয়া মথুৰাক গৈয়া বাম-কক্ষ
বুলিলা। তুমি এঠাই থাকি প্ৰজা পালন কৰা : মণ্ডি পলাঞো। এহি
বুলি পদ্যৰ মালা পিকি নিবায়ুধ হৈয়া : নগৰৰ বাইবাই যতনক খেদি লবি
গৈলা। (শ্লোক ৪২—৫৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে পঞ্চাশদধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : জৰাসন্ধিমিতবলমলং যেন নিপাতিতং।

জীলয়া তমহং বন্দে সদা স্বৰ্গমবৎসলম্ ॥

একপঞ্চাশৎ অধ্যায়

মুচুকুন্দৰ জ্বতি

কথা : এক পঞ্চাশ অধ্যায়ে যৱন বধ : মুচুকুন্দৰ জ্বতি কহিব।।
সুকে কহন্ত : শ্যামসুন্দৰ : গীতবসন : কমললোচন, চতুৰ্ভুজ : সৰ্বাঙ্গ
সুন্দৰ : মকব-কুণ্ডল : শ্ৰীবৎস-কৌস্তুভ : বনমালা ধৰিছা। আনো অলঙ্কাৰে
শোভা কৰে। হেন মূৰ্ত্তি দেখি কালযৱনে বোলয় : নাৰদে যি কহিছা : সি
ই লক্ষণে জানিলো : এই গোট বাসুদেৱ। ই দেখো অস্ত্ৰ নধৰি ভূমিপাৱে
যাই : মঞি আৰ লগত নিবায়ুধে যুজিবো। (শ্লোক ১—৫)

এই নিশ্চয় কৰি পাছে পাছে খেদি গৈলা। যাক যোগীয়ো লাগ
নপাৱে। ভগৱন্তো তাক পাইল : হেন দেখাই আতি দ্ৰবক নিলা : সিয়ো
অনেক আক্ষেপ কৰি পাছে পাছে খেদি গৈয়ো লাগ নপাইল। যাতে
অশুভ নতো নষ্ট হৱে। পাছে ভগৱন্ত পৰ্বত গহ্বৰত প্ৰবেশিলা : সিয়ো
লগতে প্ৰবিষ্ট হয়। সুপ্ত একজন দেখি কক হেন মানি চৰণে প্ৰহাৰিলা।
তেঞো জাগি ধীবে ধীবে চকু মেজি সমীপতে যৱনক দেখিল। সি তেখনে
ক্ৰোধ-দৃষ্টিপাতে : দেহাৱিয়ে ভয় হৈল। পৰীক্ষিতে পুহন্ত : সি জনৰ কি
নাম : কাৰ বংশ : কিসক গভৰত শয়ন কৰিছা। কি তেজো যৱনক ভয়
কৰিল : আক মোত কহ। (শ্লোক ৬—১২)

সুকে কহন্ত : তেঞু ইকাকু বংশত মাছাতাব পুত্ৰ : মুচুকুন্দ নাম
মহাবীৰ। যাক দেৱগণে অনুৰ বধাৰ্থে প্ৰাৰ্থনা কৰিলা। তেঞু চিৰকালে

দেৱক বন্ধা কৰিলা। পাছে দেৱে কাৰ্ত্তিকক সেনাপতি পায়া মুচুকুন্দক
বুলিল। হে মহাৰাজা : তুমি ৰাজ্যভোগ এৰি আমাক প্ৰতিপাল কৰিতে
মহাহুঃখ পাইছা : আৱে তাক এৰা। তুমাব পুত্ৰ-জাৰ্থাসৰো কালে মাৰিল।
যাতো ভগৱন্ত কাম সৱাতে কৰি বলৱন্ত। তুমি মোক বিনে আমাত সকল
বৰ লৱা। যাতো মোক্ষ বিক্ৰমে অধিকাৰী। (শ্লোক ১৩—২০)

হেন শুনি মুচুকুন্দ দেৱদত্ত নিজায়ে গন্তবত পশি নিজা গৈলা। দেৱে
বোলয় : তুমি নিজা কৰিতে যিকনে জৱাৱে : সি তুমাব দৃষ্টিপাতে তেখনে
ভয় হৈবেক। এমনে কালযৱন নষ্ট হৈল। ভগৱন্তে মুচুকুন্দক দেখা দিল।
তেঞো সাক্ষাতে ভগৱন্তক দেখি শঙ্কিত মনে পুছিবে লাগিল। কন তুমি :
কেনে পদ্মসম চৰণে সঙ্কট বনত ফুৰা। কিবা তুমি চন্দ্ৰ-সূৰ্য্য বহ্নি-ইন্দ্ৰ :
মঞি জানো তুমি ভগৱন্ত পুৰুষোত্তম। যাতো গন্তবৰ অন্ধকাৰ শৰীৰ
কাস্তিয়ে দূৰ কৰিবে লাগিছা। এতেকে যদি ভাল দেখা : তেৱে আপুনাৰ
জন্ম-কৰ্ম্ম-গোত্ৰ কহ। (শ্লোক ২১—৩০)

মঞি ইক্ষ্বাকু বংশৰ মাক্ষাতাৰ পুত্ৰ মুচুকুন্দ নাম। চিৰকালে উজাগৰে
প্ৰাস্ত হয় : এই গন্তবত পশি নিজা গৈলো। কন গোট এখনে মোক জগাই
দেহৰ অগ্নিয়ে ভস্ম হৈল। পাছে দেখো তুমি দেখা দিলা। তুমাব তেজ
মঞি কাস্তিহীন হৈছো : আউৰ বিস্তৰ পুছিবে ন পাৰো। (শ্লোক ৩১—৩৫)

হেন শুনি ভগৱন্তে গন্তীৰ ৰচনে বুলিবে লাগিলা। জানা ৰাজা :
মোৰ জন্ম-কৰ্ম্ম নাম অনেক আছে। অনন্ত পদে মঞো তাক কহিবে
নপাৰো। যদি কোনো জনে অনেক জন্মে পৃথিবীৰ ধূলক গণিবে পাৰে :
তথাপি মোৰ গুণ-কৰ্ম্মৰ অন্ত নপাৱে। ইদানিক ক্ৰিছো কহো সাৱধানে
কন। ভূতাৰ হৰিতে ত্ৰন্নাৰ প্ৰাৰ্থনাত : বসুদেৱৰ গৃহত অৱতাৰ হৈলো।
এতেকে লোকে বাসুদেৱ বোলে। কংস-বকাদি অনেক দৈত্য ৰহিছো।
ইয়ো যৱনক তুমাব দৃষ্টিয়ে দাহ কৰিলো : তুমাক অল্পহাৰ্থে এই গন্তবক
আসিলো। যাতো তুমি পূৰ্বজন্মত মোক আৰাধিছা। এতেকে ৰেই
লাগে তাকে বৰা। মঞি সকল বাছা পুৰিৰো। যাতো মঞি প্ৰসন্ন হৈলে
অপূৰ্ণ বুলি শোক কৰিতে নবহে। (শ্লোক ৩৬—৪৩)

হেন শুনি মুচুকুন্দে পৰ্শব ৰাক্য শ্ৰৱি : ভগৱন্ত মানি প্ৰণাম কৰি
বোলন্ত : হে পৰমেশ্বৰ : তুমাব মায়ায়ে সকল লোকে মোহিত হয় আছে।
যাতো বিষয়ত দৃষ্টি কৰি তুমাক নজ্ঞে। আৰো শ্ৰব অৰ্থে হুঃখ মূল গৃহতো

আসক্তি কৰে। এতেকে যি মনুষ্য-শৰীৰ পায় : যত কৰি তুমি ভূমিৰ দান-
পত্নীক নভায়ে : সি গৃহ-অন্ধকূপত পৰি : পশু হৈ নষ্ট হয়। মোৰ ধাণ্ডা
শ্রীমদে দেহ-গেহাদিত আসক্তি কৰিতে ইকাল বিফলে গৈল। বাঠী মহাবীৰ
বোলাই : চতুৰঙ্গ সেনাই আবৃত্ত হৈয়া : তুমাক নগণিলো। তথাপি তুমি
কালকপে ইন্দুৰক সৰ্গ যেন সহবা। যি শৰীৰে পূৰ্বত মহাবীৰ্য্য বোলাই :
সিয়ো দেহ মৰি কৃমি-কীট ভয় হয়। (শ্লোক ৪৪—৫০)

জীয়াস্তয়ো দিগ্বিজয়ী মহাবীৰ্য্যসরো জীবো বানৰ প্রায় অধীন হয়।
আৰো তাতে মহা তৃষ্ণায় : ইন্দুপদ আশায়ে কাঁয়ক্ৰেশ কৰি নানা কৰ্ম
কৰে। কদাচিতো মুখ নপারে। পুৰুষৰ যেনে তুমি কৃপায় সংসাৰৰ সীমা
পৰে : তেৱে সাধুসঙ্গ হয়। তেৱে তুমাত দৃঢ়মতি হৱে। এতেকে
মোৰ সঙ্গসৰ পূৰ্বে যেনে বাজ্যভাৰ গুচিল : আক তুমিৰ অনুগ্রহ মানো।
বাঁকি মহাবীৰ্য্যসরো : একাই বনক যাইবাব আশাই প্রার্থনা কৰে।
এতেকে মঞি তুমিৰ পাদ-পদ্ম সেৱা বিনে : আন বৰ বাঞ্ছা নকৰো।
কোনোহু পুৰুষে : মুক্তিদাতা তুমাক আৰাধনা নকৰি আত্মবন্ধন বৰ কৰিব।
এতেকে মঞি সকল কামনা এৰি : তুমাত শৰণাপন্ন হৈলো। চিৰকাল
কৰ্মফলে দুঃখ পাইলো। তাৰ বাসনায়ে তাপিত হৈলো। তথাপি ছয়
ইন্দ্রিয়ৰ তৃপ্তি নহৈল। এতেকে কুহু ঠাই শাস্তি নপাইলো। আৰে তুমিৰ
অন্ডয় চৰণ পায় শৰণ পলিলো। প্রতিপালন কৰ। উগরন্তে বোলন্ত :
হে মহাবীৰ্য্য : তুমিৰ ভাল নিৰ্মল মতি : যাতো মঞি বৰে লোভ
লগাইলো। থিৰ হৈলা। একান্ত ভক্তৰ ঐশ্বৰ্য্য পাইলোৱো মতি ভেদ নহৈ।
ভক্তি বিনে কেৱল যোগীৰ : কদাচিতো মন থিৰ নাই। এতেকে তুমিৰ
মোঁত সদায় একান্ত মতি হোক। তথাপি লোক সংগ্রহার্থে মোঁতি চিন্তা দিয়া
পৃথিবী ফুৰ। ক্ষত্ৰিয় ধৰ্ম্মে যি পণ্ডিত বহিছা : তাৰ পাপক উপশান্তা কৰি :
মোঁক চিন্তি এৰাৱ। আউৰ জয়ন্তী ব্রাহ্মণ হবা। সৰ্বভূতে দীয়া কৰি
সাক্ষাতে মোক পাইবা। (শ্লোক ৫১—৬৬)

শ্রীভাণ্ডারকথায়ঃ দর্শনম্ভ্যং একপকাশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : নিহন্তো ধৱনো যেন যুটুইল দূশী ধ্বংস।

নমামি ভবহং দৈৱী শক্তিভূতনয়াকম্ ॥

দ্বিগন্ধাশং অধ্যায়

কৃষ্ণৰ গুচৰলৈ কাম্বুগীৰ দূত প্ৰেৰণ

কথা : দ্বিগন্ধাশ অধ্যায়ে : কৃষ্ণে পলাই দ্বাবকাক যাইবা। কাম্বুগীৰ বাৰ্তাকো অমুমোদন কৰিবা। তাকে কহন্তু : এমানে মুচুকুলে কৃষ্ণৰ অমুমুগ্ৰহ পায় প্ৰদক্ষিণে প্ৰণাম কৰি গন্তবৰ বাইবাইলা। দেখন্তু : মনুজ-পদ্ম-পক্ষী-কৃষ্ণানি অল্প হৈলা। এতেকে কলিযুগ হৈল জানি উত্তৰ দিশ যায়। বহুবিজ্ঞান পায়। হৰিকথা আবাধিল। ভগৱন্ত কৃষ্ণে মথুৰাক আসি য়েছ সেনা মাৰি : তাৰ ধনক দ্বাবকাক নিলা। এতেকতে ভেইশ অক্ষৌহিনী সেনা লৈয়া জবাসদ্ধ আসিলা। তাৰ মহাবেগ দেখি ঈশ্বৰ জয়ো মনুজ-চেট্টা দেখাই : অনেক ধন এৰি পলাইলা।

(শ্লোক ১-৮)

তাক দেখি জবাসদ্ধে হস্ত কৰি সসৈন্তে পাছে পাছে খেদি গৈল। বাম-কৃষ্ণ বহু দূৰ গৈলা। মহাপ্ৰাক্ত হৈয়া : প্ৰবৰিষণ গিৰিত উঠিলা। জবাসদ্ধো পৰ্বতত লুকাইল জানি পজাবন পায় পৰ্বত বেড়ি অগ্নি লগাইল। তাক দেখি বাম-কৃষ্ণ একাক্ষণ যোজনৰ পৰা পৃথিৱীত পৰিলা। তাত কেয়ো নজানিলে দ্বাবকাত পুছিল। জবাসদ্ধো বাম-কৃষ্ণ মৰিল জানি সসৈন্তে নগৰক গৈল। পাছে আনৰ্ত্ত দেখিব বেরত ৰাজা ব্ৰহ্মাৰ বচনে : খেৱডী কৰ্ত্তাক আনি বৰাক্ষয়ক দিলা। তাক নৱৰ স্বৰ্গত কহিছো। (শ্লোক ৯-১৭)

ভগৱন্ত কৃষ্ণে ভীষ্মক হুহিতা : লক্ষ্মীৰ অংশ কাম্বুগীৰ ন্যায়বত ৰাজ্যসকল দ্বিগন্ধা বিধাক কৰিলা। বৰাক্ষয় পুৰুষ : হে স্বৰ্গ : যেমানে কাম্বুগীৰ কাম্বুগীৰ

বিবাহ কৰিলা, তাক মোত কহ। যাতো কৃষ্ণকথায়ে মহাপুণ্য সাধে, সকল পাপ হবে : নিত্য নর হয় : তাৰ বস জানি কুম্ভস্থ পুৰবে তৃপ্তি নপারে। শুকে কহন্ত : বিদৰ্ভ দেশত ভীষ্মক নাম মহাবাহু আছিল। তান পাণ্ড পুত্ৰ : এক কন্যা হৈল। কন্বী : কন্ববধ : কন্ববাহ : কন্বকেশ : কন্বমালী। আৰাৰ কনিষ্ঠা ভগিনী কন্ৱিণী। তেঞু লোকৰ মুখে ত্ৰীকৃষ্ণ ৰূপ-গুণ-বীৰ্য-সম্পত্তি শুনি মনে পতিভাবে বৰিলা। ত্ৰীকৃষ্ণে কন্ৱিণীৰ গুণ-ৰূপ-বুদ্ধি-লক্ষণ শুনি বিবাহ কৰিবাক মন কৰিলা। (শ্লোক ১৮—২৪)

পাছে ভীষ্মকে বন্ধুগণ সমে আলোচি : কৃষ্ণক কন্ৱিণীক দিবা ইচ্ছা কৰিলা। কন্বী তাক নিবাৰি শিশুপালক বৰ মানিলা। তাক জানি কন্ৱিণী মন চুখে শুনিয়া কৃষ্ণক আনিবা বেদনিধি ব্ৰাহ্মণক পঠাইলা। ব্ৰাহ্মণো দ্বাৰকাৰ্হ যয়া : দ্বাৰীত জনায়া অভ্যন্তৰ পশি সূৰ্য্য আসনত ত্ৰীকৃষ্ণক দেখিলা। কৃষ্ণে ব্ৰাহ্মণক দেখি আগবাঢ়ি আনি সেই আসন বসাই পূজা কৰিলা। ভোজন কৰাই শ্ৰম দূৰ কৰি চৰণ ঘষিয়া পুছিবে লাগিলা। হে দ্বিজবৰ : তুমিৰ অনায়াসে ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তে : সদায় মন সন্তোষে থাকে : স্বধৰ্ম্ম নেৰি যদি ব্ৰাহ্মণ যথালভে সন্তোষ হয় তেৱে সেই বিপ্ৰে জগতৰ কামনা পূৰণ কৰে। অসন্তোষী হলে ইন্দ্রলোক পাবে : মনত সুখ নপারে। সন্তোষী হৈলে দৰিদ্ৰো মুখে থাকে। এতেকে যথালভে তুষ্ট লোকৰ মুহুৰ্দ : নিবহুকাৰী সন্ত ভক্ত ব্ৰাহ্মণক মঞ্জি সততে প্ৰণাম কৰো। তুমিৰ ৰাজ্যহস্তে কুশল। যি ৰাজ্যৰ ৰাজ্যত প্ৰজাসকল মুখে থাকে সেই মোৰ প্ৰিয়। তুমি কি নিমিত্তে সাগৰ তৰি এঠাই আসিছা : তাক কহ। মঞ্জি কি কাৰ্য্য কৰিম। হেন শুনি ব্ৰাহ্মণে সকল কথা কহি কন্ৱিণীৰ প্ৰেমপত্ৰ দিলা। তাক কৃষ্ণৰ আজ্ঞায়ে ব্ৰাহ্মণে পঢ়ন্ত। (শ্লোক ২৫—৩৬)

কন্ৱিণী বোলন্ত : হে ভূৱন-সুন্দৰ : অচ্যুত : তোমাৰ এমন ৰূপ শুনি মোৰ চিন্ত লজ্জা এৰি : তুমিতে বৰিল। হে পুৰুষ উত্তম : মকুন্দ : কুন কুলৱতী কন্যা বিবাহ সময়ত তুমাক নবৰিব। এতেকে মঞ্জি তুমাক বৰিলো : দেহো অৰ্পিলো : তুমিয়ে এঠাই আসি : মোক বিবাহ কৰি : যেন সিহঁত ভাগক শৃগালে নপারে : তেমনে তুমিৰ ভাগক শিশুপালে নপাউক। মঞ্জি, যদি নানা পুণ্য কৰি পৰমেশ্বৰক ভজিছো : তেৱে সেই পুণ্যে তুমি আসি মোক বিবাহ কৰা। বিবাহৰ আগদিনে তুমি আগে আসিবা। পাছেসে সেনাপতিসকলে লাগ ধৰিব আসি। তেৱে শিশুপাল জৰাসন্ধ আদি ৰাজ্যসকল

শ্রীমিঃ ব্রাহ্মণঃ বিবাহে য়োক বিবাহ কৰা । যদি বোলা তুমি ভক্তবান্ধব
থাকাঃ । বন্ধু নববি বৈশনে হবি আনিবাঃ ভক্ত উপায় জনা । অসম
বিবাহ পুৰুষিলা কুলসেব বাজা আহে । ভক্ত কতা পার্শ্বতীৰ জনীশ
বাই । সে ঠাই পৰা য়োক হবন কল্লকঃ কৰা পদ-পদ ধাক্কা আশুনাব
অকলন নাপাৰ্শ্বে বহুকলোৱা প্ৰাৰ্শ্বে কৰে এতেকে যক্তি তুমাক কল্লিবা ।
যদি ইহকলতো তুমাক প্ৰসাধ নাপাৰ্শ্বেঃ কৰে উপবাস এতেকে বৈ এবি কল্লক
জন্মেয়ো তুমাক প্ৰসাধ লভিম । ব্ৰাহ্মণে বোলকঃ হে বহুসেয়ঃ এই বহু-
বাৰ্তা যক্তি আনিলা । তুমি মনে বিচাৰ কৰি যেন ভক্ত দেখা তেনে কৰা ।
(শ্লোক ৩৭—৪৪)

শ্রীভাগবতকথায়ঃ লক্ষ্যমন্ত্ৰে দ্বিপকাসোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হবি বোল হবি ।

শ্লোক : বতন্তুগোহপি যো দেৱো ভক্তকতাদৃতঃ যচঃ ॥

‘গুপ্তাব পৰয়া শ্রীভায়া স কৃষ্ণঃ শৰণং মম ॥

ব্রিগ্ধাশং অধ্যায়

কল্পিতী হবন

কথা : ব্রিগ্ধাশং অধ্যায়ে ঐক্যক বিকৃত সেন পৈয়া-অনিবীৰ হবিবাঃ ।
তাকে কহিল : এৰনে ঐক্যক কল্পিতীৰ বাৰ্তা জনিঃ ব্ৰাহ্মণ হাতে ধৰি বোলক ।
জানী ব্ৰাহ্মণঃ যেন কল্পিতী মোক চিত্তি সিদ্ধা নবান্ধ, যেনে তেনে তাকে চিত্তি
সিদ্ধা নপাৰ্শ্বে । কল্পিতী মোক নদহিঃ মোৰ বিবাহ নিবান্ধিলাঃ প্ৰাৰ্শ্বে
যক্তি জানো । কল্পিতী কল্পিতী জনি ভক্ত আনিম । পদে পদেই বিবাহ

খিঁচাইব তাঁর জনিত শীত্রে বধ সাজ হুঁসি দাঁককড় কহিলো।^{১০} কবিতা ইনকি
 হুঁসি-মেঘপূর্ণ-বর্ষাইক চাবিবোঁরী সঁধে বর।^{১১} হুঁসি-সঁধে বর।^{১২} কবিতা ইনকি
 কবিতা ইনকি

কঁধোঁ তেখনে বধট চাঁড়ি আঁধারিণীকো তুলি আঁধারিণীকো একে বাঁড়িয়ে কঁধ
 দেখে পাইল।^{১৩} ভাষ্যক "বাঁড়িগো পুত্র-হুঁসি-বধ।^{১৪} কবিতা ইনকি
 প্রতি নগরীক অলঙ্কৃত কবিলো।^{১৫} কবিতা ইনকি

(শ্লোক ৬—১০)

কঁধাক স্নান কঁধাই অলঙ্কৃত-বস্ত্র পিন্ধাইলো।^{১৬} কবিতা ইনকি
 বাঁড়িলো।^{১৭} গো-স্বর্গাদি দান কবিলো।^{১৮} ভেমনে দমঘোষ বাজায়ো পুত্র
 শিশুপালব বিবাহ-ব-নিমিত্তে : অনেক মাজল্য করি চতুর্দশ সেনাসমে কুণ্ডল
 নগর অমুসিলো।^{১৯} আরো মত-বাজাসর অবস্থিলো।^{২০} (শ্লোক ১১—১৫)

ভাবাক ভাষ্যক রাজায়ো যথোচিত্র সৎকার কবিলে দিল।^{২১} পাছে
 বলভদ্র শত্রুবাজাসর উত্তম স্ত্রী কুম্ভে কত।^{২২} হরিভে একলাই বাটবাব
 জানি : বিপদ শঙ্কায়ো ভাতব স্নেহত থাকি অনেক সেনা লৈয়া শীত্রে কুণ্ডলক
 গেলো।^{২৩} (শ্লোক ১৬—২১)

কবিলী কুম্ভক অপেক্ষা করি ব্রাহ্মণ আসিবাব নৈদেখি : মনত গুণন্ত।^{২৪}
 অহো, মঞ্জি অভাগিনীৰ বিবাহক লাগি : বাজি এক আছে : ভাত কুম্ভব
 বার্থা নপাইলো।^{২৫} ব্রাহ্মণো নাসিল।^{২৬} জানিলো আগে আসিবাব উত্তম
 কবিলো : পাছে মোব ঘোষ দেখি নাসিল।^{২৭} এতেকে লাজত ব্রাহ্মণ
 নাসে।^{২৮} চুই আসিতেও মোব দৈববলে কুহু বিয় পবিল।^{২৯} এমনে কবিলী
 চিন্তা কবিতো : মাজল্য সূচায়ো বামউক-ভুজ-নেত্র কলিল।^{৩০} এতেকে কুম্ভে
 কুণ্ডলব উপবন পায়ো ব্রাহ্মণক পঠাই দিলো।^{৩১} (শ্লোক ২২—২৮)

কবিলীযো হরিব বদনে ব্রাহ্মণক দেখি কার্যাসিদ্ধি জানি আনন্দে
 পুহিলো : ব্রাহ্মণো কুম্ভ আসিবাব-কুম্ভে কবিলো।^{৩২} হেন স্ত্রী কবিলী মহা
 আনন্দতে ব্রাহ্মণক দিবাব বস্ত্র নৈদেখি : কেবল প্রণাম কবিলো।^{৩৩} মনত
 ঘোষন্ত : মঞ্জি, অমৃতক পিক, প্রাক্কর কবিলে, সেনা-সম্মিলিত পায়ো, মঞ্জি
 নবিলো, মঞ্জি, অমৃতক পিক, প্রাক্কর কবিলে, সেনা-সম্মিলিত পায়ো, মঞ্জি
 কবিলী-ব-বিবাহ-ব-নিমিত্তে, মাজল্য-ব-সূচায়ো, বামউক-ভুজ-নেত্র কলিল, এতেকে
 কবিলী-ব-বিবাহ-ব-নিমিত্তে, মাজল্য-ব-সূচায়ো, বামউক-ভুজ-নেত্র কলিল, এতেকে
 কবিলী-ব-বিবাহ-ব-নিমিত্তে, মাজল্য-ব-সূচায়ো, বামউক-ভুজ-নেত্র কলিল, এতেকে
 কবিলী-ব-বিবাহ-ব-নিমিত্তে, মাজল্য-ব-সূচায়ো, বামউক-ভুজ-নেত্র কলিল, এতেকে

অলঙ্কার দিয়া অনেক দ্রব্য সম্ভার কবাই : দিব্যগৃহে স্থান দিল। পাছে
নগরীয়া নব-নারীসকল কক্ষ আসিবার কথা শুনি সমস্ত আসি : তান, যক্ষ-
পক্ষক নেত্র-ভ্রমবে পান করি বোলয়। কল্পিতসে তান ভার্য্য হৈবাৎ
অবিহত : জান নহে। যদি আমি কিছো পুণ্য করি, হরিক আবেশিতো :
তেরে ভগবন্ত আমাত চুই হৈলা। (শ্লোক ১৯—৩৮)

এতেকতে কল্পিত নানা বাজে সখীপণ মনে : সেনাসরে অস্তিত্ব দ্বারা :
ভ্রান্তীক পূজা করিতে : যেন কক্ষ চরণে চিত্তি ভূমিপারে লবি মৈলা :
পাছে দেবী গৃহ পায় : ভবি-হাভ পখালি সাজত হৈলা গৃহ প্রবেশিলা।
যক্ষ ব্রাহ্মণীসরে পূজা নমস্কার কবাইলা। কল্পিতসে কক্ষ স্বামী হোক বুলি
বর প্রার্থিলা। ব্রাহ্মণীসরো নানা দ্রব্য দিয়া দেবীক পূজিলা। পাছে
কল্পিতক দেবীক নির্মালা দিল। কল্পিতসে ভীষণ প্রণাম কবি আশীর্বাদ
লৈলা। পাছে সখী হাতত ধরি : দেবীক গৃহে বাজ লৈলা। (শ্লোক ৩৯—৫০)

যাব পরম মন্দর রূপ দেখি বাজাগণ মোহ হৈলা। অস্ত-শস্ত্র এবি বধন
গজর অশ্ব পখায়ো পুথিল। তেঞি যাত্রা হলে ধীরে ধীরে বারা ভগবন্ত
প্রাপ্তিক আপেক্ষা করি : কেশ বলাইবার হলে বাজাসক চারু কক্ষ
দেখিলা। কক্ষ কল্পিতক দেখি শত্রুর আগতে নীজে আসি বখত হুজিলা।
তেরেসে বামাদি বীরসরে একত্র হৈয়া লবি গৈলা। তাক রসহি ভবান্ন
আদি বাজাসরে বোলয়। অহো, আমাব থিকার হোক : যেন সিংহ বশক
হুগে হবে : তেথনে গোপসরে আমাব বুলতা হবিল। (শ্লোক ৫১—৫৭)

ভীষণসুরকম্পিতঃ কক্ষকক্ষে ত্রিপুরাশোধ্যায়ঃ

দেবীক দ্বিবি কল্পিতক দ্বিবি

শ্লোক ৬০ বীৰদৰ্শনপৰিভূত সমক

ভগবন্ত ভগবন্ত বিনীতসরোভগবন্ত

বিনীতসরোভগবন্ত বিনীতসরোভগবন্ত

ভগবন্ত ভগবন্ত ভগবন্ত ভগবন্ত

চতুঃপঞ্চাশৎ অধ্যায়

কল্পিণী বিবাহ

কথা : চাৰি পঞ্চাশ অধ্যায়ত কুৰুে বাজাসক জিনি কল্লোক মুণ্ডি কল্পিণীক বিবাহ কৰিবা। শুকৈ কহন্ত : এমানে বাজাসক মহাক্ৰোধ কৰি কল্পচ শিল্পি অৰ-গজ-বখত চৰি : আপুনাৰ বলে আয়ত হয় : ধনু-শব ধৰি খেদি গৈলা। বছবীৰসকো ভাবাক দেখি : ধনুক টঙাৰি সমুখে বহিল। পাছে পবদলৰ শববুড়িয়ে আপুনাৰ সৈন্ত হয় দেখি : কল্পিণী ভয়ে বিকল হয় : ইবৎ লজ্জা কৰিয়া দানীৰ মুখ চাইল। তাক দেখি ভগবন্তে বোলন্ত : হে সুলভা : তুমি 'ভয়' নকৰিবা। এখানে চুৰাব সেনায়ে শত্ৰুবল নাশ কৰিব। বছবীৰসকো শত্ৰব পৰাক্ৰম নলহি অনেক তীক্ষ্ণ শব হানি : হয়-বখ-গজ-পদাতি মাৰিল। (শ্লোক ১-৮)

তাক দেখি বাজাসকো বিকল হৈল গৈলা। কল্পচ নলগাই নিৰুপায়ে আতুৰ হৈল। তাক নানা কুৰুিমাৰে প্ৰায়ে কৰি ধনুক লয়ে বাজাসক আপুনাৰ গৃহক গৈলা। পাছে কল্পী কল্পিণীক কুৰুে হৰিহৰৰ কানি মহাক্ৰোধে জলৌকাৰ কৰে। আজি নঞি কল্পক নলহি কল্পিণীক বানি : সন্ত কৰি কহিলো : কুণ্ডিলত নশিম। (শ্লোক ৯-২০)

এই দুসি বখত চৰি কল্প শিল্পি ধনু-শব ধৰি পাছে পত্নী খেদি গৈল। কল্পক অনেক আকোপ কৰি ধনু টাঙ্গি জিনি শব হানিল। কল্পক সন্ত কৰি : তাৰ ধনু কৰি : হয় শব কল্পীক বিকল। অৰি শব চাৰি বোবাৰ

হানিল। 'ইহা শৰে কৰ্ম-পাৰ্থক্য ভাবিলা। 'তেওঁৰে কৰ্মী' আন-বহু ধৰি
কুকৰ পাক শৰ হানিলা। 'হানিলা কুকৰ সিয়ো বহু কাটিল। 'পুহু আন-বহু
ধৰিল : তাক 'অন্তৰ্ভে হেছিল। 'পাহে পৰিষ : পটিল : শূল : শক্তি
ধৰিল। তাকে 'ভগৱন্তে' লহাৰিলা। 'বিকৰ' কি 'কৰিম। 'হেই কেই অস্ত
ধৰে : তাকে ভগৱন্তে কাটিল। 'পাহে' কৰ্মী বৰষ-ৰামি : বৰষ-চৰি ধৰি
খেদি গৈলা। কৰ্মো বৰ্ষা-চৰি কিল গ্ৰেহাৰ গ্ৰেহি কৰ্মীক অস্তৰে বৰ্ষা ধৰিলা।
কল্পীয়ো ভাড়াবধৰ উত্তৰ দেখি : 'কৰ্মক পৰি : 'অন্তৰ বিহীন হুয়া : প্ৰাৰ্থনা
কৰি প্ৰাণ বন্ধা কৰিলা। (শ্লোক ২১—৩০)

বধত নিবস্তিৰা : বস্ত্ৰে বান্ধি বিকল কৰি দাড়াই-মুণ্ড চাফিলা। 'তাৰে
যত্নবীৰসৰে শক্তসেনাক নাশ কৰিল। 'পাহে বাস কুকৰ সমীপ আনি
কৰ্মীক দেখি কৃপায়ে বন্ধন মেলি : কুকৰ বোলন্ত : 'তুমি বহু অস্তায়
কৰিলা : বাতো মুহূৰ্ত্তৰ শূন্য-কেশ বপনকে বধ বুলি। কল্পীক বোলন্ত :
'তুমিও ভাড়া বৰ্ষাৰ বৰ্ষাৰ বৰ্ষা আমাক অপুৰা নকৰিবা : বাতো বৰ্ষাৰ বিনে
পুৰুষৰ মুখ-মুখ দাতা আন নাই। 'পুহু কুকৰ বোলন্ত : 'বধৰ দোষতো বন্ধু
বধ নিৰিহে : বাতো সি আপুনাৰ দোষে আপুনি ভাড়া হৈল। 'এতেকে
মৰাক নমাৰি দেৱীকো বোলন্ত : 'অস্ত্ৰিয়ৰ এনয় ধৰ্ম বন্ধা নিৰ্দ্ধাৰ কৰিহা।
'বাতো ভাড়া ভাড়া বধে : 'এতেকে আক ঘোৰ আত্মৰ বুলি।

(শ্লোক ৩৪—৪০)

কুকৰ বোলন্ত : 'বান্ধা-ভূমি-বিশ্বৰ অৰ্থে শ্ৰীমদাকসৰক অজানীসৰে
জীৰ্ণকৰ কৰে। 'ভাষাৰি আশীৰ্ব ই উচিত নহে। 'দেৱীকো বোলন্ত : 'তুমি
ই বিবৰ বুদ্ধি : 'বাতো' বৰ্ষা হেন মুহূৰ্ত্তৰ কল্যাণ : 'অন্তৰ অকল্যাণ বান্ধা
কৰা। 'বাতো হাবিৰ কাগজে অজানী লোকৰ শক্ত-বিত্ত ঘোৰ হতে। 'সন্তৰে
কৰ্মী একে পৰিষেৰ : 'কৰ্মে' দাতা কৰি দেখে। 'সেন-অন্ত-পুৰীক
কৰ্মীৰ কপে দানি দেখি : 'এতেকে' দেখিলে কৰ্ম-বৰ্ষা : 'আশৰ' নাই।
'কৰ্মী' কৰ্মীৰে নৈ চৰে বুলি : 'কৰ্মে' আশৰ বৈ দাতাৰ কৰ্ম
পৰিষেৰ বৰ্ষা। 'একে' কৰ্মী অজানী-কৰ্মী বোলন্ত : 'কৰ্ম-বৰ্ষা
ইহা। (শ্লোক ৪১—৪৩)

কৰ্মীৰ কৰ্মী কৰ্মীৰ কৰ্মী বোলন্ত : 'বাতো' কৰ্মী-কৰ্মী
কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী
কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী
কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী কৰ্মী

মায়া। কৃষ্ণকর আশ্রিত পবন উৎসবে কর্তব্যীক বিদ্যাক করিয়া । .. প্রভাসমুখ্যে
চাহে-মহা উৎসব করি। অ-নাৰায়ণের কল্যাণ যৌতুক দিল।

(附錄一)

শ্রী ভগবদ্‌গীতায়াঃ সপ্তমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সর্বলোক হরি বোল হরি ।

লোক : আবাসস্থানসহ ভূণা লীলয়া যেম নিৰ্দ্ধিষ্টকৃত।

ଉପହଂ କର୍ମିଣୀକାନ୍ତଃ ଭଜେ କର୍ମ-ସିଦ୍ଧାନ୍ତକଂ ।

ମହାମହାଶୟ ଉପାଧ୍ୟାୟ

ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମିତ ଜନ୍ମ

[illegible]

যেবন্ত নাবীঃ নৌঃ জাহাজাঃ কহিলেঃ সেরা দুকক কহিলোনে : প্রাণ
বাহ বামীক বেশি হাত কটাকডারে টালা কহিলাঃ তাক দেখি কহিলে
বোলত : ছবি কেনে হাত্তাক একি কহিলাঃ ॥ ১ ॥ ১ ॥ (পৃষ্ঠা ১০-১১)

বতি বোলন্ত : তুমি যুদ্ধক-সুতা : কান্দিবীজ-জাত হইল অহা। সর্বদা
 হবিয়া সাগবত খেল্লাইলা : যথেষ্ট মিলিল : তাব উদয় হন্তে ব্রহ্মি সন্দ
 পাইলো। এতেকে তুমি কবমন্তে : মই বতি তুমাব পতিত্বতা ভাব্যা। ই
 মারারী তুমকয় শত্রক তুমিলে মারা কবি সবে দাবা। বাতো তুমাক মাতৃ
 কুববী হেন পুত্রসেহে কান্দিবে লানিলা। এই বুলি মারারতী প্রহ্ময়ক সর্ব-
 মায়ানানিনি মহামারা মিল। প্রহ্মায়ো তাব সমুখ দাব দায় : অনেক
 আক্ষেপ কবি যুদ্ধক মাতিল। সমবে মহাক্রোধ কবি হাতে গলা ধরি :
 যুদ্ধক খেদি আসি : মহানাদ কবি : গদাক প্রহাষিলা। প্রহ্মায়ো গদায়ে
 গদাক নিবাৰি আপনাব গদা হানি দব কবিলা। (শ্লোক ১২—২১)

পাছে অশ্রুবে বন্ধ-বাকস-গুহ্যক-লিখাট-সর্পাদি শতেক যাত্রা করিল।
 প্রহ্মায়ো মহামায়ায়ে সরাকে নাশ করি খড়া ধরি কিশীটী-কুণ্ডল সমে : তার
 শিব ছেদিল। দেবগণে গুণপুয়টি জয় জয় করিল। পাছে ভাৰ্য্যা সমে
 আকাশ পড়ে : দ্বাবকাক যাত্রা : কক্ষর অন্তেষ্পূবত পশিলা। তাত কক্ষর
 কল বেশ দেখি দ্রৌসরে কক্ষ আসিল মঙ্গলি ~~কক্ষ~~জায়ে গৃহত আর হৈল। পাছে
 কিতো বিলম্ব দেখি কক্ষ নহন্ত জানি মহা হবিবে সমীপ আসিল।

(附註 4)

[illegible][illegible]

ঐজ্ঞাপন্নকথারায় দশমস্কন্ধে পঞ্চমকণ্ঠস্থানং ৥ ৫ ৥

হের জ্ঞানি সর্বলোক হুহি কোল-হুহি ।

শ্লোক : স্বপুত্রলাভ-হানিভ্যায় দুখং দুঃখং দর্শয় ॥

তুণ্যং মেহপরিষত্ত্বং যোদিনন্তুলাসহে ॥

ষট্ পঞ্চাশৎ অধ্যায়

শ্রমন্তক হরণ

কথা : ষট্ পঞ্চাশৎ অধ্যায়ে শ্রমন্ত হরণ কহিবা । শুকে কহন্ত : সত্রাজিতে কৃষ্ণ অপবীত আচরি শ্রমন্তক মণিসমে আগুনাব হরিভা দিল্য ॥ বাজা পুছন্ত : হে শুক : সত্রাজিতে কৃষ্ণ কি অপবীত কবিল । কেননে বা শ্রমন্তক পাইল ॥ কিসক বা কহা দিল্য : আক রোড কহা : শুকে কহন্ত : জ্ঞান বাজা : সত্রাজিতে সূর্য্য উপাস্য কবি শ্রমন্তক মণি পান্ন ॥ কঠক শিখি ॥ দ্বাতি হেন প্রকাশ কবি দাবকাক আসিল । ॥ শুক দেখি লোকসর মউদী হস্তি : প্রণাম কবি সূর্য্য আসন্ত বুলি কৃতক করিল্য ॥

(শ্লোক : ১১০০০)

কৃষ্ণো বুলিল : সূর্য্য নামন্ত : শিখ সত্রাজিত শ্রমন্তক বৈদ্য পাইল ॥ সত্রাজিতে আগুনাব গৃহক পান্ন ॥ দাবকাক কবি আকাশ হস্তে কোমলক মণি থৈল ॥ বাত দিনে দিনে, অষ্টকাক রূপ ॥ ইত্যং : সত্রাজি : কৃষ্ণো-বুলি আদি লোকক একো কহে নহে ॥ শ্যামে সেই যদি একদিনা উদয়েন বাজাক

[illegible]

(প্রাক ১-২৪)

[illegible]

1. **Introduction**

মহা আনন্দিত হৈল। পাছে সত্রাজিতক' বাজলভাক মাতি 'আনি' নকল
কথা কহি মনি দিল। নিয়ো মহালজ্জা হৈয়া মণি লৈয়া অধোমূৰ্খে 'অনেক'
খেদ কবি গৃহক গৈল। পাছে অনেক চিন্তা কবি কৃষ্ণ বিবোধে আকুল
হয়। তান শান্তিৰ অৰ্থে মণি লৈয়া সভ্যভাষাক যাচিরা' দিল। কহো 'কৃত্যক
বিবাহ কবি মণিক লৈয়। বোলন্ত : 'মণি তুমাত্তে থাকোক : আমাব ফলভাগী
হৈব। (শ্লোক ৩৬—৪৫)

শ্রীভাগৱতকথায়ৈ দশমস্কন্ধে ষট্ঠপঞ্চাশোহধ্যায়ঃ ॥

হেম জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অৰ্থস্থানৰ্থকাৰিণং মণিনা যেন দৰ্শিতং।

বিকপায় স্থনিষ্ঠানাম্ তমহং কৃষ্ণমাত্ময়ে ॥

সপ্তপঞ্চাশৎ অধ্যায়

শ্রমন্তক' আখ্যান

কথা : 'সাত পঞ্চাশ অধ্যায়ে' শতধনু' 'বব' : 'অক্ৰুৰত' 'মণিৰ' ঐকানি
কহিয়া। শুকে কহঁন্ত : পাছে 'ভগৱন্ত' সৰ্বজ্ঞ হ'য়া 'ঈতুৰ' গৃহত' 'পাত্তব' দাহ'
কথা শুনি বাৰ' সমে হস্তিপূৰ্বক গৈল। তথায়ে ঋকুগণ সমে একত্ৰ হ'য়া :
পাত্তবক শ্রমবি খেদ' কৰিল। এতেকতে ছিৰি' পাৰা : 'অক্ৰুৰ-কুন্তবদ্যা' ঈত
ধনুক বোলে। কেনে তই সত্রাজিতৰ মণি নানস। বাডো সি' 'আমাব'
কত্যা' দিবো বুলি কৃষ্ণক দিল। এতেকে তেনে ভাইব লগ নলগে। হেন' শুনি
হুট' 'শতধনু' নিদ্রাত' সত্রাজিতক ব'ৰি মণি লৈয়া গৈল। 'সভ্যভাষায়ো' শিতিবৰ

দেখি অনেক বিলাপ কৰিল। পাছে তৈলজোপীত শব্দক ধৈৰ্য্য :
হৰ্ষিতাপুৰ যাক কালিকা কৃষ্ণৰ আগত পিতৃবধু কহিল। তাক শুনি বাম-
কৃষ্ণা, লোকক অক্লেশে বিলাপ কৰিল। (শ্লোক ১—২)

পাছে শীঘ্ৰে নগ্নবক আসি শতধনু বধিতে উত্তত হৈল। সিন্ধু কৃষ্ণ
উত্তম জানি প্ৰাণজয়ে কৃতবৰ্ম্মাক সহায় হৈবে বুজিল। তেওঁ বোলন্ত :
মঞি বাম-কৃষ্ণক বিৰোধ কৰিতে নাপাবো। ক্ৰাৰ্য্যৰ অপৰাধ কৰি কুনে
কুশল হয় আছে। বাব দেবত ভাঙলণ সমে কংস নষ্ট হৈল। কৰাসকল
সতৰবাব যুদ্ধত বিমুখ হৈ গৈল। হেন শুনি শতধনু অক্লেশক সহায় খুজিল।
তেওঁয়ো বোলন্ত : বাম-কৃষ্ণক কুনে বিৰোধ কৰিবেক। যি লীলায়ে জগতক
সংহৰণ, প্ৰজ্ঞন, পালন কৰন্ত : যি স্যুত বৎসবতে গোরক্ষন ধৰিল, সেই
অদ্ভুত কৃষ্ণক মঞি প্ৰণাম কৰো। (শ্লোক ১০—১১)

হেন শুনি শতধনু কৃষ্ণৰ ইচ্ছায়ে তাহাতে মণি থৈয়া : শত বোজন-
গামী অশ্বত চৰি পলাইল। বাম-কৃষ্ণা বধত চৰি পাছে পাছে খেদি গৈল।
পাছে মিথিলাৰ উপবনত অশ্ব পৰি মৰিল। ভূমিপারে পলাইল। হেন
দেখি কৃষ্ণা ভূমিপারে খেদি গৈয়া চক্ৰে শিব ছেদি বজ্জত মণি বিচাৰিল।
মণি নপাই বলভদ্ৰত কহিল। ব্ৰথায়ে শতধনুক বধিলো। তাত পুহু মণি
নপাইলো। বলভদ্ৰ বোলন্ত : তেৱে শতধনু কৈত বা মণি থৈয়াছে তাক
বিচাৰিতে তুমি দ্বাৰকাক যাব। মঞি মহামিত্ৰ বিদেহৰ ঠাই যাইম। মনত
বোলন্ত : সৰ্বজ্ঞ হুয়ো এওঁ মোক ভাঙিল। এতেকে আন লগ যোব
কি কাৰ্য্য। এই বুলি শীঘ্ৰে মিথিলা প্ৰবেশিল। মিথিলাৰ বাজায়ো বামক
দেখি মহাবল মনে সংকাৰ কৰিল। বামো কতদিন তথায় আছিল।
সেইবেলা হুৰ্য্যোধন আসি বামত গদাযুদ্ধ শিখিল। কৃষ্ণা দ্বাৰকাক যাব
সত্যভামাৰ ভাগত শতধনুৰ বধ, মণিৰ অপ্ৰাপ্তি কহি যতবৰ প্ৰেতকাৰ্য্য
কৰাইল। অক্লেশ-কৃতবৰ্ম্মায়ো শতধনু বধ শুনি মহাভয়ে পলাইল।

(শ্লোক ২০—২১)

মাতো কৰ্ম্মজিতক বধিতে শতধনুক অক্লেশে দিহা, তেৱে দ্বাৰকাবাসী
অনেক হৰ্ষ হৈল। তাত লোকক বুজিল : অক্লেশ নাইবন্ত পদে অক্লেশ
একেক হৰ্ষ, মিলিল। হেন শুনি কৃষ্ণ দূত পঠাই অক্লেশক মাতি আনি লক্ষ্য-
কৰ্ম্মতে সংকাৰ কৰি প্ৰিয়, কৰ্ম্ম কৰি পুহু। হে পুৰা : তুমি শতধনু
কৃষ্ণক মণি থৈয়াছে। সত্যভামাৰ প্ৰেতসে যাত্ৰাহৰ কাৰ্য্য কৰি তাক নিবে।

তখনি ই'মনি আনে ধৰিবে নশাবে : তুমিওঁ থাকোক। কিন্তু মোক
 স্মৃতিৰ আৰ্হে দেখুৱা। যাতো মনিৰ নিমিত্তে দাঁদায়ে মোত মনতিয়াই
 নাহিকে পুৰিবা। যাতো মূৰ্খৰ বেদী কবি আৰিহিমে বজ কৰিবে
 দাঁদিয়া। হেন শুনি অকুৰে বজ মেলি মূৰ্খৰ গজ মণি দিলা। কুৰো
 মোকিত মণি দেখাই আপুনাৰ কলঙ্ক দূৰ কবি পুত্ৰ অকুৰতে থৈলা। যি
 মোকৈ ই কথা কৈ আকাবে অৱণ-কীৰ্ত্তন-মৰণ কৰে মিলকলৰ কলঙ্ক এৰাই
 পৰি পাতি পাৱে। (শ্লোক ৩০—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে সপ্তপঞ্চাশোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হবি বোল হবি।

শ্লোক : স্বাপবাদং যো জহাব স্বভক্তাপহৃতশিৰেঃ।

তমহং সততং বন্দে সদা স্বজনবৎসলম্ ॥

অষ্টপঞ্চাশৎ অধ্যায়

পঞ্চকন্থাব বিবাহ

কথা : অষ্টপঞ্চাশৎ অধ্যায়ে পঞ্চকন্থাব বিবাহ কৰিবা। তাকে কহন্ত :
 একদিনা ত্ৰিভুক পাণ্ডৱক দেখিবাৰ প্ৰতি ইচ্ছাৰ্হত পৈল। পাণ্ডৱগৰো
 ত্ৰিভুকক দেখি তেখনে উঠিৱা আজিবি ধৰিয়া নিশাপ হয় : সুপন্ন চাৱা
 বহা আনন্দ হৈলা। ত্ৰিভুকো যুধিষ্ঠিৰ-ভীষক প্ৰণাম কৰিলা। অৰ্জুনক
 সাৰটি ধৰিলা। নকুল-সহদেৱে ভাঙ প্ৰণামিলা : দ্রৌপদীয়ে আসি কুকৰ
 নাইলা। পাছে কুৰুৰ কুন্তীক প্ৰণামিলা। তেয়ে কুকৰ সাৰটি ধৰিলা।
 তেয়ে অৰ্জু অৰ্জু কুশল পুছিলা। কুন্তী বোলন্ত : হে ভগৱন্ত যেনেক
 আমাক মনত কৰি ভাৱ অকুৰক পঠাইলা। তেখন আমাৰ কুশল হৈলক

সনাথো ককিলঃ ককিলি সৰ্ব স্তম্ভ তুমাব আশ্ৰয়ৰ বৃদ্ধি নাইঃ ভবাশি
ভক্তমেসে হুহু হুবা । (শ্লোক ১—১০)

বৃষ্টিৰে বোলন্ত : হে পৰমেশ্বৰ : আমি কি পুণ্য কৰিছো তাক
নজ্ঞ্যমো । বাতো যোগীৰ হৃদয় ভুৱাকৈ দেখিছো । এনে ত্ৰীকুট ইন্দ্ৰ-
প্ৰস্থবাসীৰ শ্ৰীতি কথাইছে : ভবাই কৰিবা চতুৰ্ভাস বৰিলা । তাতে
একদিনা অৰ্জুনে কৃষ্ণক লগত লৈয়া বথত চৰি ধ্বংসৰ ধৰি হুগুমা কৰিবে
গৈলা । তাত অৰ্জুনে অনেক পত্ৰ কৰিলা । পত্ৰ পত্ৰ চাবা ক্ৰিডবনত
যজ্ঞার্থে বৃষ্টিবক আনিলা । পাছে ভবানে জ্ঞাত হয় যমুনাক যায়া হুয়ো
জলপান কৰিলা : দিব্য কণা দেখিলা । ভাস্ত কৃষ্ণৰ বাক্যে অৰ্জুনে পুছন্ত ।
কুন তুমি : কাৰ হুহিতা : কি কৰিবে খোজা । মঞি জানো পত্ৰক ইচ্ছা
কৰা । এতেকে সত্য কথা কহিবা । (শ্লোক ১১—১২)

কালিন্দী বোলন্ত : মঞি সূৰ্য্যৰ হুহিতা : কালিন্দী নাম । ত্ৰীকুট
পত্ৰক বাহা কৰি এই যমুনা জলত তপস্তা কৰো । কৃষ্ণক বিনে আনহ
নবৰো । হেন শুনি অৰ্জুনে কৃষ্ণক দেখাইলা । কৃষ্ণো তাক বথত ছুটি ইন্দ্ৰ-
প্ৰস্থ আসিলা । যেখনে পাণ্ডৱসকল প্ৰাৰ্থনা কৰিল : তেখন বিখৰ্ণৰ
হাতাই বিচিৱ নগৰ নিৰ্মিয়া দিলা । আৰো সেই ঠাই থাকিতে অগ্নি
আসি অৰ্জুনত ইন্দ্ৰৰ বন খাণ্ডক দাহ কৰিতে খুজিলা । অৰ্জুন তাক দিলা ।
তেৱে বনক দাহ কৰিতে ইন্দ্ৰে জানি মহাবৃষ্টি কৰিলা । তাত অগ্নি নিৰ্ভয়
হস্তে : অৰ্জুনক অনেক কাৰ্পণ্য বুলিলা । অৰ্জুনো শবৰ পাজৰ কৰি বন দাহ
কৰাইলা । তেৱে দেৱগণ সমে ইন্দ্ৰে খেদি আসিলা । অৰ্জুনো কৃষ্ণক সাবধি
কৰি ধুঙত ইন্দ্ৰক জিনিলা । তেৱে অগ্নি তুই হয় : অৰ্জুনক গাওঁৰ ধন
দিলা । শুক চাবি বোবা সমে দিব্য বথখান দিলা । অক্ষয় তুলি, অজেন
কৰত দিলা । অগ্নি হস্তে ময়দানৰৰ মোচন কৰি তাৰ হাতাই কৃষ্ণে দিব্য সজা
কৰাইলা । বাতো দুৰ্বোধনৰ জল-হল জম হৈল । পাছে ত্ৰীকুট সৰাটে
অৰ্জুনা লৈয়া : দাবকাঁক যায়া : শুভলয় চায়া কালিন্দীক বিবাহ
কৰাইল । আৰো পিতৃৰ ভগিনী বাৰ্জাৰি দেৱীৰ হুহিতা বিজিবিলা বনবৰত
কৃষ্ণক বৰিলা । তাক বিদ্য-অভিবিদ হুই ভাই নিবেধ কৰিল । তাত ভৱন্তে
বৰ্জিলিব আগত হুবি আনিলা । (শ্লোক ১৩—১৪)

আৰো কৌণ্ড সেনত পৰম ধ্যানক নৱজত বাৰ্জা আহিল । তান
সত্য নাম কৰাবয় হৈলা । তাৰ বনবৰ নিৰিতে বনবন্ত ভীষ্মক সাত

বৃষভ বটাইল। তাক নিজিনি কুনো বাজা তাক বিবাহ কৰিতে নপালে।
 এই কথা শুনি কুৰু সেনাগণ সমে অযোধ্যাক গৈলা। বাজায়ে কুৰুৰ দেখিঃ
 পৰম আদৰে উঠিয়া পূজা কৰিল।। কস্তায়ে বাহিত বৰ দেখি বোলন্তঃ
 এঞু মোৰ পতি হস্তোক। যদি মঞি ব্রত ধৰিছোঃ তেৰে অন্তিহো
 আশীৰ্বাদ কবন্তোক। বাজায়ে কুৰুৰ পূজা কৰি বোলন্তঃ হে পৰিপূৰ্ণ
 ভগৱন্তঃ মঞি কি কৰ্ম কৰিম। আজ্ঞা কৰ।। যাৰ পাদপদ্ম-বজ্জক ব্ৰহ্মা-
 লক্ষ্মী মহেশো শিবে ধৰাঃ হেন ভগৱন্ত মোত কিমতে তুষ্ট হৈবা। ভগৱন্তে
 বোলন্তঃ জানা বাজাঃ ক্ষত্ৰিয়ৰ যাচনা গৰ্হিতঃ তথাপি মই তুমাৰ মুহুৰ্দক
 ইহাই কস্তাখানি খোজোঃ শুক দিবে নাপাবিবা। (শ্লোক ৩১—৪০)

বাজা বোলন্তঃ হে ভগৱন্তঃ তুমি বিনে কস্তাৰ আন কুন বাহিত বৰ
 আছে। যাতো তুমি সকল গুণৰ আশ্ৰয়ঃ লক্ষ্মীৰ নিবাসঃ কিন্তু আমি
 পূৰ্বত পুৰুষৰ বল পৰীক্ষার্থে সাতোটা বৃষভ বটাইছোঃ আৰায়ে অনেক
 বাজাৰ গাত্ৰ ভঙ্গ কৰিছে। তাক যদি তুমি নিগ্ৰহ কৰিব পাৰাঃ তেৰে
 হুহিতাৰ বাহিত বৰ হবা। হেন শুনি কুৰু তেখনে বস্ত্ৰ সহবি সন্ত্যাক
 সাপত্ৰ দেখাইবাৰ অৰ্থে আপুনাক সাতৰূপ কৰি লীলায়ে সৱকে নিগ্ৰহ
 কৰিলা। বান্ধিয়ে ঘবাইলা। পাচে বাজা মহা বিস্ময় হয়। পৰম সন্তোষে
 কস্তা বিহা দিলা। বাজপত্নীসৱে হুহিতাৰ যোগ্যপতি দেখি পৰমানন্দ
 লভিল। (শ্লোক ৪১—৪৮)

নানা বাস্ত বটাইলাঃ নৰ-নাৰীসৱো হৰষিত হৈল। পাচে বাজাৰ
 দশ সহস্ৰ ধেনুঃ দুই সহস্ৰ অলঙ্কৃত দাসী, নৱ সহস্ৰ হস্তীঃ নৱ লাখ বৃথ, নৱ
 কোটি অশ্বঃ নৱ পদ্ম পদাতিঃ যোতক দিলা। বৰ-কস্তাক বধত তুলি অনেক
 সেনায়ে আবৃত কৰিঃ মহান্নেহে পঠাইলা। হেন শুনি বাজাসৰ পথত্ৰ
 নিবেধ কৰিল। তেখন অৰ্জুনে সখিৰ প্ৰিয় কৰি গাভীৰ ধৰি নিহে বৃথক
 হেন খেদাইল। কুৰু সকল যোতক লৈয়া ঘাবকাক আসিল। পাছে
 পিতৃৰ ভগিনী ঐতকৌস্তিৰ হুহিতা ভ্ৰাতা কস্তাক সন্তদীন আৰি ভাতৃসৱে
 যাচিয়া দিলঃ কুৰু বিবাহ কৰিলা। আৰো মজ দেশৰ বাজা বৃহৎসেনৰ
 হুহিতা লক্ষণা কস্তাক স্বয়ম্বৰ হস্তে গকড়ে অৱত হেন হৰি স্মানিলা। আৰো
 কুৰু নৰকক বধিঃ তাৰ গৃহৰ পূৰা জনেৰু কস্তা বিবাহ কৰিলা।

(শ্লোক ৪৯—৫৫)

ঐতহ্যগতকথায়ঃ দশমস্কন্ধে অষ্টশকাংশঃ অধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সর্বলোক হবি বোল হবি ।

শ্লোক : কালিন্দী লক্ষ্মণা সত্য্য শৈব্যা ভদ্রা বহাননাঃ ।

পৰিণীতা মুদা কেন তমীষবনহং ভজে ॥

ঊনষষ্টিতম অধ্যায়

নবকাম্বব বধ, পাৰিজাত হরণ

কথা : ঊনষষ্টি অধ্যায়ে : নবকাম্বব বধ : পাৰিজাত হরণ : কন্যাগণে
বিবাহ কৰিবা। বাক্য পুহন্ত : হে শুক : যেমনে ঐকুকে নবকাম্বব বধ
কন্যাগণ বিবাহ কৰিলা আৰু মোত কহা। শুক কহন্ত : যেখন নবকাম্ববে :
বকব ছত্ৰ : অদিতিৰ কুণ্ডল : মণি পৰ্বতকো হৰি আনিল তেখন ইন্দ্ৰ
সত্যভামাৰ গৃহ আসি নবকব চোটা কহি : বধার্থে প্রার্থনা কৰিলা। কুষ্মা
ইন্দ্রক অভয় দিয়া পাঠাইল। এতেকতে নাবদ আসি : কাম্ববীৰ গৃহত কক্ষ
আশীৰ্বাদ কৰি পাৰিজাত পুষ্প দিলা। তাক কাম্ববী কক্ষত থুজি লৈলা।
হেন গুনি সত্যভামা বোব কৰিলা। তাক শাশ্বনা কৰিতে ঐকুকে পাৰিজাত
গাছ দিবাক অলোকাব কৰিলা। এতেকসে সত্যভামাসনে গকড়ত চৰি
প্রাণজ্যোতিৰপূবক আসিলা। যি গিৰি দুৰ্গ অগ্নি দুৰ্গ জল আৰু বায়ু মুক
পাশেয়ো আবৃত হয় আছে। তাত ভগবন্তে পদাৰ প্রহাবে পৰ্বত ভাঙ্গিলা।
অগ্নি দুৰ্গক শবে কাটিল। চক্ৰবৰ্ত্তি কলবায়ু-অগ্নিক লগিলা। বজ্জ পাশে
মুকপাশু হৈছিল। শব্দক ধ্বনিয়ে যজ্ঞকো ভেদিয়া। পদাৰ প্রহাবে গড়কো
ভাঙ্গিলা। পাছে শাশ্বনাৰ গুনি খাইব জলব পৰা পৰশিব মুকদানৰ উত্তিষ্ঠিঃ।

মহা ক্রোধ কবি : গকড়ক ক্রিশূল হানি : পাকস্থল মল কবিল। যাব শকে
ব্রহ্মাণ্ড ব্যাপিল। (শ্লোক ১—৭)

কৃষ্ণে শূলক তিনিখণ্ড কবি : ক্রুত শরসর হানিলা। সিয়ো ক্রোধে কবি
গদা প্রহাবিলা। কৃষ্ণে আপনাব গদায়ে জ্বল সহস্র খণ্ড কবিল।। তেয়ে
মুক দানয়ে দশ বাহ তুলি খেদি আসিলা। তেখনে ত্রীকৃষ্ণে চক্রহানি পাঞ্চ
শিব কাটিলা। পাছে তাব সাত পুত্র পিতৃবধে আত্মব হয় : নবকব
আজ্ঞায়ে তাক সেনাপতি কবি বাহিৰাই আসি : অনেক অস্ত্র-শস্ত্র বববিল।
তাক কৃষ্ণে পশ্চাতে কাটি সন্মাকে বধিলা। পাছে নবকামবে আপনাব সেনা
নাশ দেখি : সাগরত উত্তর প্রমত্ত হস্তীগনসমে খেদি আসিল। (শ্লোক ৮—১৪)

ভাৰ্যাসমে ত্রীকৃষ্ণক গকড় কল্পত দেখি : মহা শক্তি হানিল। বীরসয়ে
একেলগ্নে অস্ত্র-শস্ত্র বববিল। ভগবন্তো নীলবৰেণ শরসর হানি : প্রথমে সর
সেনা বধি : পাছেসে তাবাব অস্ত্রক প্রত্যেককে তিনিশবে কাটিলা। গকড়ো
দন্ত-পক্ষ-নখবায় : হস্তীসরক তাবিলা। এতেকে তাবা মহাপীড়া পায়
নগর পশিল। পাছে নবকে গকড়ক মহাশক্তি হানিলা। তাবা প্রহাবত
গকড় নকম্পিলা। পাছে ত্রীকৃষ্ণক মাৰিতে ক্রিশূল লৈলা। তোর ভগবন্তে
চক্র হানি শিব ছেদিলা। হেন দেখি দেৱগণে পুষ্পবৃষ্টি কবি জয় কৃষ্ণ বুলিল।
পাছে তাব মাড় পৃথিৱী : আদিতিব কুণ্ডল : বৈজয়ন্তী মালা : বকণব ছত্র :
মণি পৰ্বত অপিয়া : অঞ্জলি কবি স্তুতি বোলন্ত। (শ্লোক ১৫—২৪)

হে দেৱ দেৱ : শঙ্খ-চক্র-গদাধৰ : তুমাক 'প্রণাম কৰো। পঙ্কজ-
নাত : পঙ্কজমালী : পঙ্কজনেত্র : পঙ্কজচৰণ : ভগবন্ত : বাসুদেৱ :
বিষ্ণু পূৰ্ণবোধ মহাপুৰুষ : তুমাক নমস্কাৰ কৰো। তুমি যে জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি-
সংহাৰ কৰিতে বজ্র-সম-তমোক্ত গৰা। এতেকে তুমি প্রকৃতি পুৰষ হুইতো
পৰ। হে পৰমেশ্বৰ : ই নবকব পুত্র ভগবন্তে পিতৃবধ দেখি মহাভয় হৈল।
মঞ্জি আসি তুমাব চৰণত ভেটাইলো। তাক প্রতিপাল কৰ।। ইন্দ্ৰ-পদ্মকে
আব শিবক ধৰা। (শ্লোক ২৫—৩১)

তকে কহন্ত : হেন স্তুতি শুনি ভগবন্তে তাক অভয় সিয়া : 'অৰ্জুনদুৰ্ভ'
পলিলা। তাত শতাবধিক বোল হাজাব খাজকতা দেখিলা। কন্তাসয়ে
কৃষ্ণক দেখি মনে পতিভাৱে ববিলা। কৃষ্ণে তাবাক চতুৰ্দোলত তুলি ধৰিলাক
পঠাইলা। আৰো বিস্তৰ ধনমান ঐবাহত বংশব চতুৰ্দোল চৌবটি হস্তীকো
পঠাই দিলা। (শ্লোক ৩২—৩৭)

পাছে স্বৰ্গক যায়া অদিতিৰ কুণ্ডল দিলা । ইন্দ্ৰো কৃষ্ণক পূজা কৰিলা ।
 শচীয়ে সত্যভামাক সাদৰিলা । পাছে তৈৰপৰা আসিতে সত্যভামা কৃষ্ণক
 বোলন্ত : ভাল তুমি মোক পাৰিজাত দিলা । হেন শুনি কৃষ্ণে পাৰিজাত
 উভাৰি : গৰুড়কঙ্কত থৈলা । তাক শুনি ইন্দ্ৰে শচীৰ বাক্যত দেৱগণসমে
 খেদি আসিলা । তাক অথহে জিনি পাৰিজাত আনি সত্যভামাৰ গৃহৰ
 সমীপত কইলা । লগতে স্বৰ্গৰ পৰা তাৰ গন্ধলোভে ভ্ৰমবসৰো আসিলা ।
 পাছে শ্ৰীকৃষ্ণে একে লগতে অনেক গৃহত অনেক ৰূপে সকল কন্তা বিহা
 কৰিলা । বজ্জগণৰ সমাগমো তেতেকে কৰাইলা । তাৰাৰ গৃহত থাকি
 ঈশ্বৰো সামান্য হেন আনন্দ কৰিলা । তাৰাসৰো প্ৰত্যেকৰে দাসী শত থাকি-
 তেয়ো : আপুনিসে স্বামীক সততে সেৱা কৰিলা । (শ্লোক ৩৮—৪৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে উনষষ্টিতমোঃধ্যায়ঃ ।

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : নিহত্য নৰকং ঘোৰং পাৰিজাতং দিবোহহৰৎ ।

উদৱহদ্ৰাজকন্তাঃ তমহং পৰমাশ্ৰয়ে ॥

ষষ্ঠিতম অধ্যায়

প্রেম-কলহ

কথা : ষষ্ঠি অধ্যায়ত প্রেম-কলহ কহিবা। শুকে কহন্ত একদিনা
ভগৱন্তে আপুনাৰ বিচিত্ৰ গৃহত দিব্য খাটত বসিছা : তাত কল্পিনী সখীৰ
হস্তৰ পৰা শুক্ল চামৰ ধৰি : বিধিবে লাগিলা। তাক দেখি ভগৱন্তে হাস্ত
কৰি বোলন্ত : হে ৰাজপুত্ৰী : তুমাক শ্ৰীমন্ত গুণৱন্ত বলৱন্ত যশোৱন্ত
ৰাজাসৱে বাঞ্ছা কৰিছে। পিতৃ-মাতৃয়ো দিবাৰ চায়াছে : তাৰাক পায়ো
কেনে অযোগ্য আমাক বৰিলা। আৰো আমি ৰাজাসৱক ভয়ে সাগৰত শৰণ
পৰিছো। বলৱন্তসৱে দ্বেষ কৰে : ৰাজ-আসন এৰিছে : আমাৰ আচাৰক
লোকে নজানে। আমাক ভজিয়া স্ত্ৰী-সৱো হুংখ পাৱে। আৰো আমৰা
আকিঞ্চন : আকিঞ্চনৰ প্ৰিয়। এতেকতে আমাক আঢ়ো নভজ : যাৰাসৱে
সমান হয় : তাৰাসমেসে বিবাহ মৈত্ৰী কৰি : উত্তমে অধমে নকৰি। আকে
তুমি নাজানিসে আমাক বৰিলা। যাতো আমাত কিছো গুণ নাই।
বৃথায়েসে ভিক্ষুকসৱে শ্লাঘা কৰে। ইদানিকো আপুনাৰ যোগ্য বৰ চায়া
বৰা। যাত হন্তে ইহ-পৰলোকে সুখে থাকিবা। যদি বোলা তেৱে কিয়
হৰি আনিলা। তাত শুনা। মোক শিশুপাল জৰাসন্ধ দম্ভবক্ৰ আদি
ৰাজাসৱে দ্বেষ কৰে। তুমাৰ ভাই কৰুয়ো। তাৰাক বল-দৰ্প সংহাৰিবাৰ নিমিত্তে
তুমাক হৰি আনিলো। আৰো দেহ-গৃহত উদাসীন ভাৰ্য্যা-পুত্ৰ-অৰ্থত শ্ৰীতি
নকৰে।

শুকে কহন্তু : এই বুলি ভগৱন্ত মোন হৈলা । কল্লিণীয়ে অশ্রিয় বাক্য
শুনি মহাভয়ে কম্পমান হৈয়া ছবন্ত চিন্তায় অধোমুখে বিলাপ কৰি পৃথিবীত
পৰিল। । কেশ-বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰো খসিল । তাক দেখি ভগৱন্তে কৃপায় আকুল
হৈয়া সত্বে খাটৰ নামি : চতুৰ্ভুজ ৰূপে তুলি ধৰিলা : কেশকো বান্ধিলা :
মুখকো মাজিলা : আলিঙ্গিয়ো সান্দনা কৰিলা । (শ্লোক ২১—২৮)

হে কল্লিণী : মোক অশ্রিয়া নকৰিবা । তুমাক মৎপৰ বুলি জানিলো ।
ক্ৰোধমুখে তুমাব বাক্য শুনিবাৰ অৰ্থে পৰিহাস কৰিলো । স্বৰূপ নহৈ :
শ্রিয়াসমে পৰিহাস কথায় কাল গৱাইলো । এই মনেসে গৃহস্থ লোকৰ লাভ ।
হেন শুনি কল্লিণী পৰিহাস বাক্য জানি ত্যাগ ভয় এৰি মনোহৰ হাশ্ব কটাক্ষে
কৃষ্ণৰ মুখ চায়া তান বাক্যসৰ উলটায় বুলিবে লাগিলা । (শ্লোক ২৯—৩৩)

হে কমললোচন : ভগৱন্ত : যি বুলিছা তুমাব আমি যোগ্য নহো : সি
এনসে : যাতো তুমি পৰমেশ্বৰ কৈত : মঞি গুণময় প্ৰকৃতি কৈত । এতেকে
তুমাৰেসে মঞি যোগ্য নহো । আৰো বুলিছা মঞি ৰাজাসৱক ভয়ে সাগৰত
শৰণ পশিছো । হে উৰুত্ৰম : তুমাতে কিছো ভয় নাই । যি বুলিছা মঞি
ৰাজাসৱক এৰিছো : তাত শুনা । তুমাব ভক্তৰে আচাৰক নব-পশুসৱে
নজানে । তুমাক নজানিব তাক কি বুলিবো । আৰো বুলিছা মোক ভজি
স্ত্ৰীসৱে ছুংখ পাৱে । তাত শুনা । যাক বাছায় মহাৰাজাসৱো বনক যায়
ভক্তি কৰে, হেন তুমাক যি এঠাই ভজে সি নেকি ছুংখ পাৱে । কদাচিতো
নপাৱে । যি বুলিছা আমি আকিঞ্চন : আকিঞ্চনৰ শ্রিয় : তাৰ এনসে
অৰ্থ : যাত বিনে কিছো নাই : তাকেসে আকিঞ্চন বুলি । দৰিদ্ৰ লক্ষণ
আকিঞ্চন তুমাত নঘটে । ৰাতো সৱাৰে পূজ্য : ব্ৰহ্মাদিৰো তুমি শ্রিয় ।
তাৰায়ো তুমাৰে শ্রিয় । আৰো বুলিছা আমাকে আঢ়ে নভজে । তাত
শুনা : যি প্ৰাণক অপিয়া আঢ় বোলাৱে সি তুমি ঈশ্বৰক নজানে । এতেকে
কেমনে ভজিব । আৰো বুলিছা যাৰাসৱে সমান হৱে তাৰ লগতেসে বিবাহ
মৈত্ৰী কৰি । তাত শুনা : যাক বাছায় সুবুদ্ধিসৱে সজাকে এৰে তাৰাব
লগেসে তুমাব সৱ্য-সৱক সম্বন্ধ ঘটে : গৃহাসক্ত জন্মৰ নঘটে । আপো
বুলিছা, মোক ব্ৰথায় ভিক্ষুকসৱে ভ্ৰাখা কৰে । তাক তুমি জানিসে শৈক
বৰিলা । তাত শুনা : পৰম যোগীসৱো তোমাৰ মহিমা গায়ে । ভক্তজনক
আপুনাকে দিয়া জগতৰে আত্মা হেন জানিসে মঞি বৰিলো । যি ৰাজাসৱকো
ধনুৰ টকাৰে জিনি মোক হৰি আনিলা : তাৰাক ভয়েসে সাগৰত শৰণ

পশিবে বুলিলা। ই তুমাৰ বাক্য জড়ৰ হেন। আৰো বুলিছা আমাত
কিছো গুণ নাই : তাত শুনা। তুমিসে সকল গুণৰ আশ্ৰয়। যি বুলিছা
ইদানিকো আনক বৰা : তাত শুনা। মহন্তৰ মুখে তুমাৰ গুণ শুনি : কুমুহু
শ্ৰী আনক ভজিবে। এতেকেসে মঞি তুমাৰ চৰণ-পদ্মক ভজিলো। যাতে
তুমি ভজন্তা জনক সংসাৰ মোক্ষ কৰা। যিজনে তুমাৰ কথাক কুন বেলা নতো
শুনে সি অভাগী শ্ৰীসৱ সম্বন্ধি শিষ্ট ৰাজাসৱ পতি হৌক। যাতে তাই তুমাৰ
পাদপদ্মক জ্ঞাণ নতো কৰে। এতেকে জীয়ন্তাসৱক ভজে। যাতে তাৰ
দেহক বাহিৰত ছাল : দাঁৰি নথ লোম কেশ ঢাকিছে। ভিতৰত মাংস
অস্থি শোণিত মল মূত্ৰ কফ বাত পিণ্ডে ভৰিছে। যত্বেপি তুমি উদাসীন কতো
শ্ৰীতি নকৰা তথাপি তুমাৰ চৰণ সেৱাত মোৰ অনুৰাগ হৌক। যেখনে সৃষ্টি
সময়ত মঞি প্ৰকৃতিক পুৰুষৰূপে কটাক্ষ কৰি চাৱা তেখন তুমাৰ দয়া হৈবে।
তুমি যে মোক আনক ভজিতে বুলিলা : ইয়ো বাক্য মিছা নহে। যাতে
কালীৰাজাৰ হুহিতা অম্বা কন্থাক শিশুকালতে শাস্বত শ্ৰীতি কৰি আছে।
বেশ্য শ্ৰীৰ পুত্ৰ বিবাহ হৈলেয়ো নব নব পুৰুষক মন যাই। এতেকে বিবেকী-
সৱে ছষ্টা নাৰীক নৰাখোক। তাইক ৰাখিলে ছয়ো কুল ভষ্ট হয়।

(শ্লোক ৩৪—৪৮)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে সাক্ষী : এই কথা শুনিবেতো তুমাৰ পৰিহাস
কৰিলো। মোৰ বাক্যক তুমি যি কৈ কহিলা সিসৱে সত্য হয়। মোত
তুমি যি বাঞ্ছা কৰা সি তুমাৰ সৱে সিদ্ধি হৌক : যাতে তুমি মোৰ একান্ত
ভক্ত। মোৰ বাক্যতো মতি নলৰিলা। এতেকে জানিবা যি মোক বিষয়-
কামে ভক্তি কৰে : সি মোৰ মায়ায়ে মোহ হৈল। যাতে বিষয়-সুখক
নাৰকীয়ো নিতে পাই। তুমি যে মোত একান্ত ভক্তি কৰিলা : আক দেখি
মহা আনন্দ হৈলো।

(শ্লোক ৪৯—৫৪)

তুমাৰ সম ভক্ত গৃহিণীক একো ঠাই নেদেখো। যাতে বিবাহৰ অৰ্থে :
ব্ৰাহ্মণক পঠাই : মোক আসিবাৰ নেদেখি দেহকো এৰিবে খুজিলা। আৰো
ভাইক বিৰূপ কৰি অক্ষয়শালাতো প্ৰাণে বধিল। তথাপি শোকতো
আমাক কিছু হুবুলিলা : তাতেসে আমাক জিনি নিলা। এতেকে তুমাৰ
উপকাৰ তুমাতে ৰহৌক। মঞি আনন্দ মাত্ৰ কৰাঞু। হে লোকসৱ :
দেখ : কল্পিণী সৱাতে কৰি ৰজ্জভা মানিবাৰ পদে : পৰিহাস্ত ছলেয়ো :
অহঙ্কাৰ হৰিলা। হেন জানি মঞি হৰিভক্তক হেন অহঙ্কাৰ নকৰিব।

শুকে কহন্তু : এমনে ভগবন্তে কল্লিণীসমে সুবত আলাপে আনন্দ কৰিলা ।
আনো ভাৰ্ঘ্যাব গৃহত গৃহস্থ হেন নানা ধৰ্ম কৰি আনন্দে প্ৰৱৰ্ত্তিলা ।

(শ্লোক ৫৫—৫৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে ষষ্টিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : পৰিহাসেন কল্লিণ্যা যোহহঙ্কাৰমপাহুদং ।

তমহং সততং বন্দে মহানন্দবিবৰ্দ্ধনম্ ॥

একষষ্টিতম অধ্যায়

কৃষ্ণৰ বংশ, অনিৰুদ্ধৰ বিবাহ

কথা : একষষ্টি অধ্যায়ে কৃষ্ণৰ বংশ : অনিৰুদ্ধৰ বিবাহ কহিবা
শুকে কহন্তু : এমনে শ্ৰীকৃষ্ণৰ অষ্টাধিক শতক ষোড়শ সহস্ৰ পত্নী হৈল
সৱাতে পিতৃৰ সদৃশ দশ দশ পুত্ৰ হৈল । পত্নীসৱো সদাই কৃষ্ণক গৃহত
থাকিবাৰ দেখি : সৱে আপুনাক প্ৰিয়তম মানিল । ভগৱন্তৰ বিলাসে তাৰা
মোহ গৈল । তাৰাৰ বিলাসে কৃষ্ণক কিছো কৰিবে নপাবিল । কিন্তু
নিবন্তৰে সেৱা কৰিল । তাতে কল্লিণীৰ পুত্ৰ প্ৰহ্লাদ মহাবতী হৈল । যাক
কল্পৰ ছহিতা কল্পৱতী কহা : স্বয়ম্বৰত আপুনি বৰিল । প্ৰহ্লাদো ৰাজাগণ
জিনি হৰি আনিল । যতপি কল্পে কৃষ্ণসমে বৈৰক স্বৰে : তথাপি ভগিনীৰ
ক্ৰীতি কৰি তাক অমুমোদন কৰিল । তাত হস্তে মহাবীৰ অনিৰুদ্ধ হৈল ।

তাকো কল্পে আপুনাৰ নাতিনীৰো ছয় কন্যাক দিল। সেই উৎসৱত কল্পিণী
ৰামকৃষ্ণ যদুবীৰসৰো : ভোজকট নগৰক গৈল। তাত পৰম উৎসৱে
বিবাহ হৈল। দম্ভবক্ৰ আদি ৰাজাসৰো কল্পক বোলন্ত : তুমি বলভদ্ৰক
পাশা খেলি জিন। যাতো তেঞু পাশা নজানে। (শ্লোক ১—২৭)

হেন শুনি কল্পে বলভদ্ৰক মাতি পাশা খেলি খেলাইবে লাগিল।
তাত শত সহস্ৰ অযুত টকা ৰামে দিল। কল্পে জিনিলা : তাত দম্ভবক্ৰ দম্ভ
দেখাই হাসিল। তাক বলভদ্ৰ নসহি দ্বংগেকো আড়িলা। তাকো ৰামে
জিনিলা। কল্পে বোলে : সভাসদক পুছ : মঞিসে জিনিছো। তাতে
আকাশবাণী হৈল। ধৰ্ম্মত ৰামে জিনিলা বচনত কল্পে মিছা কহে : তাক
কল্পে নসহিয়া ছুট ৰাজাৰ বোলে ৰামক হাশ্ব কৰি অনেক নিন্দা কৰিল।
তাক শুনি : ৰামে মহাক্ৰোধ কৰি : পৰিঘ ধৰি : সভাতে কল্পক বধিল।
দম্ভবক্ৰৰো দাম্ভ সাৰিলা। যাতো দাম্ভ দেখায়া হাশ্ব কৰিছে। অন্ত ৰাজাৰ
বাহু উক শিৰ ভাঙ্গিলে : প্ৰাণভয়ে পলাই গৈল। এমনে কল্প শ্যাল নষ্ট
হৈলে কৃষ্ণৰাম কল্পিণীৰ স্নেহভঙ্গ ভয়ে কিছো হুবুলিলা। যদুবীৰসৰো
পৰমানন্দে বৰ কন্যাক লৈয়া দ্বাৰকাক আসিলা। কৃষ্ণৰ সকল পত্নীতে একু
একু কন্যা হৈল। তাতে কল্পিণীৰ ছুহিতা চাকমতি কন্যা কৃতব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ
বিশালান্ধে বিবাহ কৰিলা (শ্লোক ২৮—৪০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে একষষ্টিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অষ্টাধিকশতদ্ব্যষ্টসহস্ৰ শ্ৰীষু যো বিভূঃ।

পুত্ৰান্দশদশাকাৰ্ষীং কঠৈকৈকাং তমাশ্ৰয়ে ॥

দ্বিষাষ্টিতম অধ্যায়

অনিকঙ্কৰ বন্ধন

কথা : বাষষ্ঠি অধ্যায়ে উষাসমে অনিকঙ্কক দেখি বাণে বন্দী কৰিব। বলি ৰাজ্যৰ শতক পুত্ৰত কৰি শ্ৰেষ্ঠ বাণ হৈল। সি সহস্ৰ বাহুৰ বাহু নৃত্যত শিৱক সন্তুষ্ট কৰাই : পুৰ পালন বৰ লভিল। পাছে একদিনা কিৰীটিৰ অগ্ৰে শিৱক প্ৰণাম কৰি বোলয়। তুমি মোক বাহু সহস্ৰ দিছা : সি কেৱল মহাভাৰ হৈল যাতো তিনিয়ো লোকত তুমি বিনে যজন্তা নাপাঞ্ছ। কুম্ভবেলা হস্তে পৰ্বত চূৰ্ণ কৰি দিগ্গজক যজিবে যাঞ্ছ : তাৰায়ে মহাভয়ে পলাই যায়। (শ্লোক ১—৭)

হেন শুনি মহেশে ক্ৰোধ কৰি বোলন্ত : যেখনে তোৰ ধ্বজগোট ভাগে তেখনে তোৰ দৰ্পহৰ যন্ধ হৈবে। তাক শুনি : কুবুদ্ৰি বাণ হৰিষ হয়। গৃহত পশি ধ্বজভঙ্গক অপেক্ষা কৰি ৰহিল। তাৰ উষা নাম হুহিতা স্বপ্নত অনিকঙ্ক সমে ৰতিক লভিল। পাছে জাগিয়া তাক নেদেখি : আকুল হৈয়া লজ্জিত হৈল। বাণৰ মন্ত্ৰী কুণ্ডাণ্ড : তাৰ হুহিতা চিত্ৰলেখা সখী পুছিল। হে সখী : তুমি কাক বিচাৰ কৰা : কি তুমাৰ মনোবাঞ্ছা ইদানিকে দেখো : তুমাৰ পতি নতো হৰে। উষা বোলয় : আজি স্বপ্নত : শ্ৰাম শূন্দৰ : কমল-লোচন : পীতবসন : স্ত্ৰীৰ প্ৰিয়তম এক পুৰুষ দেখিলো। তাক বিচাৰ কৰো : যাতো মোক অধৰায়ত পান কৰায়া কুন ঠাই বা গৈলা।

(শ্লোক ৮—১৫)

চিত্ৰলেখা বোলয় : হে সখী : সেইজন আনি তুমাৰ হৃথ শুচাইবো :
 যদি ত্ৰৈলোক্যত থাকে । এইবুলি চিত্ৰলেখা : দেৱ, গন্ধৰ্ব, সিদ্ধ, চাৰণ,
 পন্নগ, দৈত্য, বিত্ৰাধৰ, যক্ষ : মনুষ্য সবাক লেখিলা । মনুষ্যৰ মধ্যত বৃষ্টি
 বংশ লেখি : সুৰসেন বসুদেৱ : ৰামকৃষ্ণকো লেখিল । প্ৰহ্মলক লেখিবাৰ
 দেখি : উষাই শহুৰ বুলিয়া লজ্জা কৰিল । পাছে অনিৰুদ্ধক লেখিবাৰ দেখি
 লজ্জায়ে অধোমুখ হয়৷ হস্ত কৰি এই বুলি কহিলা । চিত্ৰলেখায়ো তাক
 কৃষ্ণৰ নাতি জানি : আকাশ পন্থে দ্বাৰকাক গৈয়া মায়াবলে অনিৰুদ্ধক আনি
 উষাক দিলা । উষায়ো পৰম সুন্দৰ পতিক পায়৷ পৰম হৰিষে বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ
 গন্ধ পুষ্প চন্দন দিয়া : স্নান ভোজন কৰাই : শোভন বচনে শুশ্ৰূষা কৰিয়া
 তুষ্ট কৰাইলা । অনিৰুদ্ধো উষাৰ স্নেহ-সেৱায়ে বশ্য হয়৷ দিনৰ সংখ্যায়ো
 নজানিলা । এমনে গুঢ় হৈয়া : অনিৰুদ্ধো উষাক ভোগ কৰিতে : ৰখীয়া-
 সৱে হেতুদ্বাৰে লক্ষ্য কৰি : ৰাজাৰ আগত কহিল । (শ্লোক ১৬—২৭)

বাণো হুহিতাৰ দূষণ শুনি মহাহুংখ পায়৷ সত্বে কন্যাপুৰ গৈয়া পৰম
 সুন্দৰ কামৰ তনয়ক উষাসমে দেখি বিস্ময় হৈলা । অনিৰুদ্ধো সসৈন্তে বাণক
 দেখি : লৌহময় পৰিঘ ধৰি স্থিত হৈল । সেনাসৱো ধৰ ধৰ বুলি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ
 ধৰি চৌভিতি বেঢ়িল । তাক অনিৰুদ্ধে দেখি পৰিঘৰ কোবে বিস্তৰ বধিলা ।
 কতো গুলাক পলাই গৈলা । হেন দেখি বাণে নাগপাশ হানি অনিৰুদ্ধক
 বন্দী কৰিল । উষায়ো স্বামীৰ বন্ধন দেখি শোকে বিহ্বল হয়৷ অনেক
 কান্দিলা । (শ্লোক ২৮—৩৩) ।

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে দ্বিষষ্টিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : কৃষ্ণপৌত্ৰোহপি স্ত্ৰী-সঙ্গাদ্ধনং জগিবান্ যতঃ ।

অতন্তুত্মস্কৃদ্বিষ্টিং দ্বিষষ্টিতম ইষ্টদৈঃ ।

ত্ৰিষষ্টিতম অধ্যায়

বাণ-যাদৱ যুদ্ধ

কথা : তেষ্টি অধ্যায়ে বাণ-যাদৱ যুদ্ধ : জ্বৰৰ শিৱৰো স্ততি কহিবা ।
শুকে কহন্ত : এমনে বহুসৰে অনিৰুদ্ধক নেদেখি : শোক কৰিতে বাৰিষাৰ
চতুৰ্ম্মাস গৈল । পাছে নাৰদৰ মুখে অনিৰুদ্ধৰ যুদ্ধ-বন্ধন শুনি : বাম-কৃষ্ণ
প্ৰমুখ্যে যত্নবীৰসৱো বাহু অক্ষৌহিণী সেনা লৈয়া সম্বৰে শোণিতপুৰ যায়া :
চতুৰ্ভিতি বেঢ়িল । গড়ৰ প্ৰাঞ্চিদ্বাৰকো ভাঙ্গিল । তাক দেখি বাণে তুল্য
সেনা লৈয়া মহাক্ৰোধে খেদি আসিল । বাণৰ অৰ্থে ভগৱন্ত মহেশ কাৰ্ত্তিক-
পুত্ৰ প্ৰমথ সেনা লৈয়া বৃষভত চড়ি বাম-কৃষ্ণক যুজিবে আসিলা । তেৱে উভয়
সেনাৰ মহাযুদ্ধ হৈল । তাত কৃষ্ণ শঙ্কৰে : প্ৰহ্মায় কাৰ্ত্তিকে, কুন্তাপু কৃপকৰ্ণ
সমে বলভদ্ৰ : সান্ধে বাণৰ পুত্ৰে : বাণে সাত্যকি : যোৰ যুদ্ধ কৰিলা ।

(শ্লোক ১—৮)

ব্ৰহ্মাদি দেৱগণো যুদ্ধ চাহিতে আসিলা । ত্ৰীকু্ষে মহেশৰ গণ, ভূত, প্ৰেত,
পিশাচাদিক : ভীক্ৰ শৰৰ প্ৰহাৰে খেদাইলা । তাক দেখি মহেশে ব্ৰহ্মাজ্ঞ
হানিলা । কৃষ্ণে ব্ৰহ্মাজ্ঞে তাক সংহাৰিলা । তেৱে বায়ুশৰ মাৰিলা ।
কৃষ্ণে পৰ্বত শৰে ঢাকিলা । পাছে অগ্নিশৰ যুৰিলা । তাক জলশৰে দ্ব
কৰিলা । তেৱে পান্ডুপত্ৰ প্ৰহাৰিলা । তাক সুদৰ্শন হানি সংহাৰিলা ।
পাছে মোহন অস্ত্ৰে মহেশক মোহিত জ্জ্বলিত কৰায়া : বাণৰ সেনাসৱ বধিবে
লাগিলা । প্ৰহ্মায় শৰে কাৰ্ত্তিক পীড়িত হয় : ময়ূৰসমে পলাইলা ।

(শ্লোক ৯—১৫)

বামৰ মুখলৰ ঘায়ে কুস্তাণ্ড কূপকৰ্ণে প্ৰাণ ছাবিল। সেনাসন্মো ভাগি
পলাইলা। হেন দেখি বাণাসুৰে সাত্যকিক এৰি : কৃষ্ণক খেদি আসিল।
একেলগে পাঞ্চশত ধনু টানি : একে ধনুত দুই শৰ জুৰিল। তেখনে ভগৱন্তে
সকল ধনুক ছেদি : বথ-সাৰথি-অশ্বকো মাৰি শঙ্খধ্বনি কৰিলা। তেখনে তাৰ
কোটৰী মাতৃ পুত্ৰ প্ৰাণৰক্ষাৰ্থে নগ্ন হয় : কেশ মুক্ত কৰি কৃষ্ণৰ আগত থিয়
হৈল। কৃষ্ণে তাইক নচায়া মুখ কাতি কৰিলা। বাণো বিবথ হয় :
নগৰত পশিল। এতেকে মহেশ্বৰ ত্ৰিশিৰা জ্বৰ খেদি আসিল। তাক দেখি
কৃষ্ণে জ্বৰ শ্ৰজিল। তেৱে দুয়ো জ্বৰ একত্ৰ হয়। যোৰ যুদ্ধ কৰিল। পাছে
বিষ্ণুৰ জ্বৰ হস্তে : মহেশ্বৰ জ্বৰ মহাপীড়া পায়। আন ঠাই বন্ধা নেদেখি কৃষ্ণক
স্তুতি কৰিবে লাগিল। (শ্লোক ১৬—২৪)

হে অনন্তশক্তি পৰমেশ্বৰ : সৰ্ব্বাত্মা : জ্ঞানময় : তুমাক প্ৰণাম কৰো।
জগতৰ কাৰণ নিকপাধি যি ব্ৰহ্ম সিও তুমি। যেমনে লীলায়ে নানা অৱতাৰ
ধৰি, দেৱ-সাদুধৰ্ম্মক প্ৰতিপাল কৰা : ছুষ্টকো সংহৰা : তেমনে ইয়ো অৱতাৰ
ভূতাৰ হৰিতে ধৰিছা। তুমাৰ জ্বৰৰ তাপে মঞি মহাপীড়িত হৈলো :
আৱে মোক বন্ধা কৰা। পুৰুষে যাৱে আনক আশা কৰি তুমাৰ চৰণক
সেৱা নকৰে : তেৱে তাৰ তাপ হৈবে লাগে। সেৱাত প্ৰবৰ্ত্তিলে তাপ পাইবে
নৰি। ভগৱন্তে বোলন্ত : হে ত্ৰিশিৰা : তোত মঞি তুষ্ট হৈলো। মোৰ
জ্বৰ হস্তে ভয় নহোক। এই তোৰ-মোৰ সন্দাদক যি শ্বৰে : তাকো তঞি ভয়
নেদিবি। হেন শুনি জ্বৰে কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰি লৰি গৈল। (শ্লোক ২৫—৩০)

বাণো বথত চৰি যুজিবে আসিল। সহস্ৰ বাহুয়ে নানা অস্ত্ৰসমে বৃক্ষসৱ
হানিল। কৃষ্ণে চক্ৰ হানি : বাহুসৱ ছেদিল। তাক দেখি মহেশ্বৰে ভক্তক
কৃপায়ে স্তুতি বোলন্ত। হে ভগৱন্ত : তুমাক নজানি অশ্বৰে যে যুদ্ধ কৰে ই
চিত্ৰ নহে। যাতো তুমি বেদতো গৃঢ় : তথাপি নিৰ্দ্দল মতিত আপুনি প্ৰকাশ
কৰা। আকাশ তুমাৰ নাভি : অগ্নি মুখ : জলে বেতস : স্বৰ্গে শিৰ : দিশে
কৰ্ণ : পৃথিৱী চৰণ : চন্দ্ৰে মন : আদিত্য চক্ষু : মঞি অহঙ্কাৰ : সাগৰে উদৰ :
ইন্দ্ৰে ভূজ : ঔৰধিসৱ বোম : মেঘে কেশ : ব্ৰহ্মায়ে বুদ্ধি : ধৰ্ম্মে হৃদয়। সেই
তুমি লোকময় পুৰুষ। তুমি ই অৱতাৰ ধৰ্ম্ম ৰক্ষাৰ্থে অধৰ্ম্ম নাশাৰ্থে ধৰিছা।
আমি পুত্ৰ তুমাৰ অনুগ্ৰহেহে আপুনাৰ কাৰ্য্য কৰিবে পাৰি।

(শ্লোক ৩১—৩৭)

তুমাৰ মায়ায়ে লোকসৱ মোহিত হয়। পুত্ৰ ভাৰ্য্যা ধনাদিত আশক্তি

কবি : দুঃখময় সংসারত কুবে । যি মন্থয়ে দেহ পায়। তুমাৰ চৰণক আদৰ
নকৰে সি আত্মঘাতকী সৱাৰে শোচ্য হৈল । এতেকে তুমাক এৰি যি
বিষয়-সেৱা কৰে : সি জানিবা অমৃত এৰি বিষ হে ভোজন কৰে । হেন জানি
আমি কায়-বাক্য-মনে তুমাৰ পাদ-পদ্মক আশ্ৰয় কৰিছো । এই বাণাস্থৰ
মোৰ প্ৰিয়ভক্ত : ময়ো তাক অভয় দিছো । তুমাৰ প্ৰসাদ লভোক ।

(শ্লোক ৩৮—৪৫)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে মহেশ : তুমি যি বোলা : তাক মঞি অৱশ্যে
কৰিম । ই বলিৰ পুত্ৰ মোৰ অবধ্য । যাতো প্ৰহ্লাদক বৰ দিছো : তোৰ
বংশ মোৰ বধ্য নহে । দৰ্প নাশাৰ্থেই আৰ বাহুসৱ ছেদিলো । ভূতাৰ পদে
সেনাসৱ বধিলো । এখন আৰ চাৰিখন বাহু বহোক । অৱশ্যে অজব-
অমৰ হয় : কাহাতো ভয় নাপায় : তুমাৰ মুখ্য পাৰিষদ হৌক । হেন শুনি
বাণ নিৰ্ভয় হয়। কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰি : উৰাসমে অনিৰুদ্ধক ৰথত তুলি : আগকৰি
দিল । কৃষ্ণে বধুসমে অনিৰুদ্ধক আগকৰি : আপুনাৰ নগৰক গৈলা ।
পুৰবাসীসৱো পৰম আনন্দে আগবাঢ়ি আসিল । এই কথাক যি প্ৰভাতে
উঠি স্মৰণ কৰে তাৰ কদাচিতো পৰাজয় নহে ।

(শ্লোক ৪৬—৫২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে ত্ৰিযষ্টিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : শঙ্কৰো শঙ্কৰো যেন লীলয়ৈব বিনিৰ্জিতঃ ।

তং প্ৰপত্তো যত্ননন্দং বাণবাহুনিকুন্তনম্ ॥

— — —

চতুঃষষ্টিতম অধ্যায়

নৃগোপাখ্যান

কথা : চৌষষ্টি অধ্যায়ে নৃগোপাখ্যান কহিবা। শুকে কহন্তু : একদিনা যত্নকুমাৰসৰ বিহাৰ কৰিতে উপবনক গৈয়া অনেক ক্ৰীড়া কৰি তৃষ্ণায়ে শ্ৰান্ত হয় : জল বিচাৰিতে অন্ধকূপত অদ্ভুত কঙ্কনাস* দেখি বিস্ময় হয় : কৃপায়ে তুলিবে যত্ন কৰিল। অনেক জৰি বান্ধিয়ে সমর্থ নহৈল। পাছে মহা উৎস্বে কৃষ্ণত কহিল। কৃষ্ণে তেখনে গৈয়া : লীলায়ে বামহস্তে উদ্ধাৰিলা। সিয়ো ভগৱন্তৰ কৰ-পৰশ পায়। কঙ্কনাস ৰূপ এৰি দেৱৰূপ হৈল। তাক জানিয়ে ভগৱন্তে লোকত জানাইবাৰ অৰ্থে পুছন্ত। কুন তুমি : কেনে ই অৱস্থা পাইছিল। আক মোত কহ। (শ্লোক ১—৮)

হেন শুনি নৃগৰাজা প্ৰণামি বোলন্ত : মগ্ৰি ইক্ষাকু বংশত নৃগ নাম মহাদানী ৰাজা আছিলো। আক আপুনিয়ো জানা। তথাপি তুমিৰ আজ্ঞায়ে কহো যিমান পৃথিবীৰ ধূল : বৃষ্টিৰো ধাৰা : স্বৰ্গৰো তাৰা : সেইমানে মগ্ৰি বিশিষ্ট বিপ্ৰক বৎসমে হৃষ্ট-পুষ্ট অলঙ্কৃত কপিলী দান কৰিছো। আৰো ভূমি : সূৰ্য্য : ঘোৰা : দাস-দাসী : তিল-শস্ত-বস্ত্ৰ-বস্ত্ৰ দিছো। যন্ত যজিছো। শত্ৰু মণ্ডপ পুৰ্ণি অন্নশালায়ো কৰিছো। (শ্লোক ৯—১৫)

তাতে এক ব্ৰাহ্মণৰ গক আসি : মোৰ পালত মিসল হৈল। তাক নজানি মগ্ৰি আন ব্ৰাহ্মণক দিলো। তাক পছত নেয়ন্তে : গৃহস্থে মোৰ গক বুলি ধৰিল। প্ৰতিগ্ৰাহী কহিল : মোক নৃগৰাজাই দিছে। এমনে ছয়ো ব্ৰাহ্মণে বিবাদ কৰি : মোত জনাইল। মগ্ৰে লক্ষকে গক লৈয়া হুইকো

* কঙ্কনাস—কুকলাস সংভাগৱত।

পৃথকে পৃথকে কাৰ্পণ্য কৰিলো। তথাপি ছয়ো গক এৰি গৈল। এতেকতেসে যমে নিয়া মোত পুছিল। তঞি আগে পাপ ভোগ কৰিবি, না পুণ্য ভোগ কৰিবি। মঞি পুহু পুণ্যৰ অন্ত নাই : আগে পাপ ভোগ কৰোঁ। এতেকতে কঙ্কনাস হৈয়া অন্ধকূপত পৰিলো। (শ্লোক ১৬—১৪)

তথাপি তুমাৰ ভক্তিৰ বলে : ক্ৰতি নষ্ট নহৈল। যাক যোগেশ্বৰসৱো মনত চিন্তে। হেন তুমি, মোৰ কি ভাগ্য : চকুৰ গোচৰ হৈলা। হে গোবিন্দ : পুৰুষোত্তম : নাৰায়ণ : অনন্ত : অচ্যুত : তুমাক প্ৰণাম কৰো। মোক অমৃত্যু দিয়া : স্বৰ্গক যাঞু। তথাপি মোৰ চিন্ত তুমাৰ চৰণত বহোক। (শ্লোক ২৫—২২)

এই বুলি নৃগৰাজা কৃষ্ণক প্ৰদক্ষিণে প্ৰণাম কৰি : বিমানত চৰি স্বৰ্গক গৈলা। কৃষ্ণো জ্ঞাতিসৱক বোলন্ত : হে মোৰ লোকসৱ : দেখ তেজস্বী-সৱৰো ব্ৰহ্মস্ব চুৰহ। আনৰ কি বুলিবো। মঞি হলাহলকো বিষ খুবুলো : যাতো তাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া আছে। ব্ৰহ্মস্বকেহে বিষ বুলি : যাতো তাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া নাই। আৰো বিষক যি খাই সেই মাত্ৰ মৰে। অগ্নিয়ে জল পাইলে সাম্য হয় : মূলকো নোপোৰে : ব্ৰহ্মস্ব অগ্নি পুহু মূল সমে কুলকো নাশ কৰে। এতেকে অনিচ্ছাত ব্ৰাহ্মণৰ বস্তু খাইলে : তিনি পুৰুষ নাশ কৰে : বলে খাইলে ইভিতি দশ পুৰুষ, সিভিতি দশ পুৰুষ নাশ কৰে। (শ্লোক ৩০—৩৫)

যাৰা নৰকক ভাল বুলি মানে : তাৰাসে ব্ৰহ্মস্বক বাঞ্ছা কৰে। ব্ৰাহ্মণৰ জীৱিকাক যি হৰে : সি ষাঠি হাজাৰ বৎসৰ বিষ্ঠাৰ কীট হয়। থাকে। এতেকে মোৰ ভক্তসৱে অপকাৰ কৰিলেয়ো ব্ৰাহ্মণক দ্ৰোহ নকৰিবা। যদি শপে : মাৰে : তথাপি নমস্কাৰ কৰিবা। যি আত অগ্ৰথা কৰে তাতে মঞি দণ্ড কৰিম। যাতো অজ্ঞানত ব্ৰাহ্মণৰ বস্তু হৰিলে নৰকক যাইবে লাগে। আক নৃগৰ গকতে প্ৰমাণ লৈবা। এমনে লোকক শিক্ষা দিয়া ভগৱন্ত গৃহত প্ৰবেশিলা। (শ্লোক ৩৬—৪৪)

ত্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে চতুঃষষ্ঠিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : কৰ্ম্মমার্গস্থিততাপি স্বভক্তস্ত জনাৰ্দনঃ।

কৃপয়া মোচয়দ্ দুঃখং তমহং দেৱমাত্ময়ে ॥

পঞ্চষষ্টিতম অধ্যায়

বলভদ্রৰ যমুনা কৰ্ষণ

কথা : পঞ্চষষ্টি অধ্যায়ে গোকুলক যায় : বলভদ্রে যমুনা কৰ্ষণ কৰিবা। শুকে কহন্তু : একদিনা বলভদ্র শূহদ দেখিবে ইছাই গোকুলক গৈলা। তাত পিতৃ-মাতৃক প্ৰণাম কৰি : গোপ-গোপীকো যথাযোগ্য আনন্দ কৰাই : বার্তা পুছিল। তাৰায়ো যথোচিত্তে আনন্দ কৰাই বার্তা পুছিল।

(শ্লোক ১—৮)

গোপীসৱো ৰাম দৰ্শনে আনন্দিত হয় : হস্তমুখে কৃষ্ণৰ বার্তা পুছিল। কৃষ্ণৰ হস্ত কটাক্ষে আলাপ আলিঙ্গন স্মৰি : বিলাপ কৰিল। ৰামো তাৰাক সাক্ষনা কৰি : চৈত্ৰ-বৈহাগ দুই মাস তথায় বঞ্চিলা।

(শ্লোক ৯—১৭)

গোপীসৱে কৃষ্ণসমে পূৰ্বত ক্ৰীড়া নাতা কৰে : তাৰা সমে শূন্দৰ বৃন্দাবনত ৰাত্রি আনন্দ কৰিলা। তাতে বাকশী শূৰা পান কৰি : মত্তে বিহ্বল হয় : মত্ত হেন হুৰিলা। জলক্ৰীড়াৰ অৰ্থে যমুনাক মাতিলা। তেওঁ মত্ত বুলি নাসিলা। তাক দেখি অনেক আক্ৰেপি নাজল দিয়া টানি আনিলা। তাত যমুনা মহাভয় হয় : চৰণত পৰি : অনেক স্তুতি-নতি কৰিলা। তেৱে ৰামে যমুনাক এৰি ক্ৰীগণ সমে জলক্ৰীড়া কৰিলা। পাছে ভীৰক উঠিলে লক্ষ্মী আসি নীলবস্ত্ৰ পদ্মৰ মালা দিব্যকুণ্ডল অলঙ্কাৰ দিলা। ৰামো বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ

পিঙ্কি ইল্লৰ ঐবাবত হেন প্ৰকাশ কৰিলা। এমনে বাম দুয়ো মাস বাত্ৰি ক্ৰীড়া
কৰিলা। যমুনায়ো বামৰ বিক্ৰম সূচাই ইদানিকে বক্ৰভাৱে আছা।

(শ্লোক ১৮—৩২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে পঞ্চষষ্টিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

আক জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : বাকশী বসতৃষ্ণে যেন কৃষ্ণা নিকৃষ্টতা।

কৃত্য কৃষ্ণানুজং কৃষ্ণবাম সন্তমুপাশ্ৰয়ে ॥

ষট্‌ষষ্টিতম অধ্যায়

পৌণ্ড্ৰক আৰু কালীৰাজ বধ

কথা : ছয়ষষ্টি অধ্যায়ে : পৌণ্ড্ৰক বধ : কালীদাহ কহিবা। শুকে
কহন্তু : এমনে বলভদ্ৰ গোকুলত থাকিতে ককৰ দেশৰ পৌণ্ড্ৰক আপুনাক
বাসুদেৱ মানি কৃষ্ণক লাগি দূত পঠাইলা। যাতে অজ্ঞসৱে ভগৱন্ত বাসুদেৱ
বুলি স্তুতি কৰিল। এতেকে তাৰ মহাগৰ্ব্ব বাঢ়িল। দূতো দ্বাৰকাক যায়।
সভাৰ মধ্যত তাৰ বাৰ্ত্তা বোলয়। হে কৃষ্ণ : মঞি পৰমেশ্বৰ : বাসুদেৱ।
লোকক কৃপায়ে অৱতাৰ ধৰিছো : তুমি মিথ্যা নাম এৰা। আৰো যুচভাৱে
চিহ্নসৱ ধৰিছা : তাক এৰি মোত শৰণ পশা : নচেৎ যুদ্ধদিয়া।

(শ্লোক ১—৬)

শুকে কহন্তু : দূতৰ বাক্য শুনি : উগ্রসেন আদি সভাসদসৱে উচ্চৰূপে
হাস্য কৰিল। ভগৱন্তো বোলন্তু : হে মৃঢ় ! যি চিহ্ন লৈয়া তথি আপুনাৰ
প্ৰাণ্য কৰস : সেই সমে তোত মোৰ চিহ্নসৰ এবিম। তোক কুকুৰৰ শৰণ
কৰিম। তেৱেসে শঙ্কণসমে আবৃত হয় : মহান্ধুখে থাকিবি। হেন শুনি
দূতে স্বামীৰ আগত সকল কথা কহিল। কৃষ্ণো সেনাসৰ লৈয়া : বথে চৰি
কাশীপুৰ গৈয়া : যাতো পৌণ্ডৱৰ সহায়ৰ অৰ্থে মিত্ৰৰ নগৰ আসিছে। কৃষ্ণ
আসিবাৰ জানি : পৌণ্ডৱে ছই অক্ষৌহিনী সেনা লৈয়া তেখনে খেদি গৈল।
কাশী ৰাজ্যো : মিত্ৰৰ সহায় ভজি : তিনি অক্ষৌহিনী সেনা লৈয়া : পাছতে
বাইবাইল। ভগৱন্তো : পৌণ্ডৱৰ আত্মসম কৃত্ৰিম ৰূপ বেশ ভূষণ দেখি হাস্য
কৰিল। (শ্লোক ৭—১৫)

দুয়ো ৰাজাৰ সৈন্তো : কৃষ্ণক অনেক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ বৰষিল। ভগৱন্তো দুয়ো
সৈন্তক চক্ৰ গদা শৰ খড়্গ হানি : সংহাৰিলা। পৌণ্ডৱকো অনেক
আক্ষেপি : শৰ প্ৰহাৰি বিবথ কৰি : চক্ৰ হানি শিৰ ছেদিলা। কাশীৰাজ্যো
শৰৰ প্ৰহাৰে শিৰচ্ছেদ কৰি : উকুৱাই নিয়া কাশীপুৰত পেলাইলা।

(শ্লোক ১৬—২২)

এমনে ভগৱন্তে শত্ৰু সংহৰি পৰম আনন্দে দ্বাৰকাক গৈল। পৌণ্ডৱকো
নিত্য ভগৱন্তো ৰূপ ধৰি : তাকৈ ধ্যান কৰি : সৰ্বপাপ এৰাই তান সাক্ষ্য
লভিল। কাশীপুৰতো লোকসৱে ৰাজদ্বাৰত কুণ্ডলসমে শিৰগোট দেখি :
কি বলি বিস্ময় হৈল। পাছে তাৰ পুত্ৰ-ভাৰ্যাসৱে : কাশীৰাজ্যৰ শিৰ জানি :
অনেক বিলাপ কৰিল। তাৰ পুত্ৰ স্তদক্ষিণে পিতৃৰ কাৰ্য্য কৰি : পিতৃৰ বৈৰ
বধিতে : পুৰোহিত সমে মহেশ্বক অৰ্চা কৰিল। (শ্লোক ২৩—২৭)

তাত তুষ্ট হৈয়া : মহেশো বৰ যাচিলা। সিয়ো পিতৃবৈৰী বধৰ উপায়
প্ৰাৰ্থিলা। মহেশে বোলন্তু : অভিচাৰ মন্ত্ৰে পৰিচৰ্যা কৰ। তেৱে সেই
অগ্নি ভূতগণ সমে অত্ৰক্ষণ্যত প্ৰয়োজিলে তোৰ কাৰ্য্য কৰিব। সিয়ো শিৱৰ
বাক্যে তেমনে কৰিল। তেৱে কুণ্ডৰ পৰা মহাভয়ঙ্কৰ মূৰ্ত্তিমন্ত্ৰ অগ্নি উঠিল।
যাৰ বস্ত্ৰবৰ্ণ কেশ-দাটি : অগ্নিসম লোচন : দিগন্তৰ : তাল বৃক্ষসম চৰণে
পৃথিৱী কম্পায়া : ভূতগণে আবৃত হয় : দশোদিশ দহিতে দ্বাৰকাক খেদি
গৈল। তাক দেখি সকল লোক মহাভয় হৈয়া : কৃষ্ণত কহিলা। কৃষ্ণো
লোকৰ ছুখ দেখি ৰূপায়ে নিৰ্ভয় দিয়া মহেশ্বৰ কৃত্যা জানি : তাৰ নাপাৰ্থে
চক্ৰক আদেশিলা। (শ্লোক ২৮—৩৮)

সুদৰ্শনো সূৰ্য্য কোটিৰ প্ৰকাশ কৰি : আপুনাৰ তেজে দশোদিশ জুৰি
খেদি গৈয়া : কৃত্যায়িক পীড়া কৰিলা । অগ্নিয়ে চক্ৰেৰে তেজে তাপিত হয় :
পাছ মুখে নিবৰ্ত্তি আসি : বাৰাণসীত পশি : পুৰোহিত সমে সুদক্ষিণক দাহ
কৰিল । চক্ৰো পাছতে প্ৰবিষ্ট হয় : সকল নগৰকে দাহ কৰি : পুত্ৰ কৃষ্ণৰ
সমীপ আসিলা । এই কথাৰ যি ভ্ৰূকায়ৈ শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে সি সৰ্ব্বপাপ
এবাই পৰম গতি পালে । (শ্লোক ৩৯—৪৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে ষট্-ষষ্টিতমোহধ্যায়ঃ ॥

আক জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : সদা মৎসৰভাৱেন যং স্বৰণ্ পৌণ্ড কো গতিং ।

লোভে ভাৱেন তং দেৱং দীনবন্ধুমুপাস্মহে ॥

সপ্তষষ্টিতম অধ্যায়

দ্বিবিদ বধ

কথা : সপ্তষষ্টি অধ্যায়ে দ্বিবিদ বধ কহিব। শুকে কহন্তু : পাছে
দ্বিবিদ বানৰে : সখি নৰকৰ বধ শুনি মহাক্ৰোধে কৃষ্ণৰ ৰাজ্য নষ্ট কৰিবে
লাগিল । অগ্নি দিয়া নগৰ গ্ৰাম দহিল । পৰ্বত উভাৰি পেছলাইয়া : অনেক
দেশ নাশ কৰিল । কুতুবেলা সাগৰৰ মধ্যত থাকি : ৰাহুয়ে জল উজাৰি :
অনেক সেনা নাশ কৰিল : যাতো তাৰ শৰীৰত : অযুত হস্তীৰ বল আছে ।
অশ্বিৰ আশ্ৰম ভাঙ্গিল । কুলদ্বীসৱকো দূষিত কৰিল । দ্বী-পুৰুষক ধৰি
নিয়া : পৰ্বত গছৰত থৈয়া : উপৰত শিলা দিয়া ঢাকিল । (শ্লোক ১—৭)

এমনে দেশ নাশ কৰিতে : ৰেৱত গিৰিত মূললিত গীত শুনি খেদি যায়

সৰ্বাঙ্গসুন্দৰ বামক দেখিল। পদ্মৰ মালা ধৰিছা। বাকপী সুৰা পান কৰি :
 দ্বীপগণ সমে গীত গাইবে লাগিছা। বানৰো শাখাত উঠি : বৃক্ষ কম্পায়া : কিল
 কিল ধ্বনি কৰিল। তকণীসৰো বানৰৰ চেষ্টা দেখি হাস্য কৰিল। দ্বিবিদো
 অকুটি ভাবুকি কৰি : গুদক দেখায়া : তাৰাক অৱজ্ঞা কৰিল। তাক দেখি
 বলভদ্ৰে শিলাখণ্ডক হানিল। তাকে বানৰে পেছলাই : মদিৰা কলস নিয়া :
 আফালি ভাঙ্গিল। নাৰীসৱৰো বস্ত্ৰ কাটি আনি ছিৰি ফালি ফেলাইল।

(শ্লোক ৮—১৫)

তাক দেখি বলভদ্ৰে মহাক্ৰোধ কৰি লাজল মুষল তুলি লৈলা। দ্বিবিদো
 একহস্তে শালবৃক্ষ তুলি : খেদি গৈয়া বামৰ শিৰত গ্ৰহাৰিল। বলভদ্ৰো
 বামহস্তে শালক ধৰি : তাৰ মাখাত মুষল গ্ৰহাৰিলা। তাক পায় বানৰৰ
 মাথা ভাঙ্গিল। কষিৰো বহিল। তথাপি তাক নগণি : শালবৃক্ষ ধৰি
 নিষ্পত্ৰ কৰি : বামক হানিল। বামো মুষল গ্ৰহাৰে তাক শত খণ্ড কৰিল।
 পুহু বানৰে আন গাছ হানিল। তাকো বামে চূৰ্ণ কৰিলা। এমনে দুইৰ
 যুদ্ধত : বনখন নিৰ্বৃক্ষ হৈল। পাছে বানৰে শিলাবৃষ্টি কৰিল। তাকো
 বলভদ্ৰ মুষল গ্ৰহাৰে চূৰ্ণ কৰিলা। পাছে তাল সম দুইবাছ সৃষ্টি কৰি বামৰ
 বক্ষস্থলত গ্ৰহাৰিলা। বামো লাজল মুষল এৰি কন্ধৰ সমীপত হস্তে
 গ্ৰহাৰিলা। তাক পায় : দ্বিবিদ কষিৰ বাস্তি কৰি পৰ্বতক পায় : পৰিয়া
 মৰিল। দেৱসৰো পুষ্পবৃষ্টি কৰি জয় বাম বুলিল। বলভদ্ৰো পৰম আনন্দে
 নগৰ পশিলা।

(শ্লোক ১৬—২৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে সপ্তষষ্টিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো লীলয়া মহাসংগং দ্বিবিদং সমপাতয়ৎ ।

তমহং বামমলমাত্ৰয়ে সুৰ-সংকৃতম্ ॥

অষ্টষষ্টিতম অধ্যায়

বলদেৱ বিজয়

কথা : অষ্টষষ্টি অধ্যায়ে কোঁৱৰে সাত্বক নিৰোধিলে : তান মোক্ষার্থে :
বাম হস্তিনাপুৰ উলটাইবা । শুকে কহন্ত : হুৰ্য্যোধনৰ হুহিতা লক্ষ্মণা কণ্ঠাক :
সয়ম্বৰশালাত জাহ্নৱতীৰ পুত্ৰ সাথৈ হৰিলা । তাক দেখি : কোঁৱৰসৱো
ক্ৰোধ কৰি বোলয় । দেখ কেন হুৰিনীত বালক । যাতে আমাক
কদৰ্শিয়া : নবৰিলেয়ো বলে কণ্ঠা হৰিল । আক আসা বন্দী কৰি থঞু ।
তাক শুনি যদি যত্নবংশ খেদি আসে তেমনে আপুনি বশৱৰ্তী হৈব । যাতে
তাৰা আমাৰ প্ৰসাদেৰে ৰাজ্যভোগ কৰে । এই বুলি কৰ্ণ : হুৰ্য্যোধন :
শল্য : ভূবিজ্ঞা : যজ্ঞকৈতু : ভীষ্ম এই ছয় বীৰে সাত্বক খেদি গৈল । কৃষ্ণৰ
পুত্ৰ তাৰাক আসিবাৰ দেখি : সমুখ জয়া : ধনু টকাৰি : সিংহ হেন বহিল ।
তাৰায়ে কৰ্ণক আগ কৰি : শবসৱ হানিল । (শ্লোক ১—৭)

তাৰ প্ৰহাৰে সাত্ব মহাক্ৰোধ কৰি : সৱাকে শব হানিলা । তাৰায়ে
চাৰি বীৰ চাৰি ঘোৰা মাৰিল । এক সাৰথিক পাবিল । আউৰ গোটে
ধনু কাটিল । এমনে তাৰা : বিবথ কৰি : সাত্বক বান্ধিয়া কণ্ঠাক লৈয়া :
গৃহক আসিল । পাছে নাৰদৰ মুখে যত্নবংশে এই কথা শুনি মহাক্ৰোধ
কৰিলা । এইকথা উগ্ৰসেন ৰাজাৰ আজ্ঞায়ে কোঁৱৰক বুজিতে উত্তম
কৰিল । তাত বলভদ্ৰ বিবাদক ইচ্ছা নকৰি তাৰা সাক্ষনা কৰি : ব্ৰাহ্মণ
কুলবৃদ্ধকো লগতে লৈয়া : বথত চড়ি : হস্তিনাপুৰক গৈল । (শ্লোক ৮—১৫)

গড়ৰ বাহিৰে উপবনত বহি : তাৰাৰ অভিপ্ৰায় বুজিতে উদ্ধৱক পঠাই

দিল। উদ্ধৱো ৰাজসভাত গৈয়া : প্ৰণাম কৰি ৰামৰ আগমন জনাইলা। তাৰায়ো ৰামৰ আগমন শুনি : মহাপ্ৰীতি জয়া : উদ্ধৱক অৰ্চিয়া : অনেক উপায়ন লৈয়া : আগবাঢ়ি গৈলা। তথায় অতিথিৰ ব্যৱহাৰে সংকাৰ কৰি প্ৰণামিয়া অন্ত্ৰে অন্ত্ৰে কুশল পুছিলা। পাছে বলভদ্ৰ পুছন্ত : হে কৌৰৱসৰ : মহাৰাজ উগ্ৰসেনে তোৰাক যি আজ্ঞা কৰিছে : তাক সাৱধানে শুনি : সত্বে কৰিবা। আমাৰ ধাৰ্মিক পুত্ৰক তোৰা বিস্তৰ অহ্ৰায় কৰি বন্দী কৰিলা। তাক আমৰা কুট্টৰ অপেক্ষাই ক্ষমা কৰিলো। ইদানিকো পুত্ৰক আনিয়া এমনে উগ্ৰসেনৰ আজ্ঞা বাক্য। (শ্লোক ১৬—২২)

কুকবংশে শুনি মহাক্ৰোধে বুলিবে লাগিলা। অহো কি আশ্চৰ্য্য : পাছকো শিৱত চৰিবে খোজে। এই বৃষ্ণিবংশক কুনে শ্বশিছিল : আমাৰ কুন্তীক বিহা কৰি একেলগে শয়ন-ভোজন কৰি পাদ দণ্ড ছত্ৰ চামৰ সিংহাসন দিয়া ৰাজ্য কৰিল। ব্যৰ্থ যত্নবংশক ৰাজচিহ্ন দিল : যাতো আমাৰ প্ৰসাদে বাঢ়ি আমাক আজ্ঞা কৰে। যেন সিংহৰ হাতৰ বস্ত্ৰক মূগে নপারে, তেমনে আমি নেদিলে : ইচ্ছা বা কেমনে নিবা। (শ্লোক ২৩—২৮)

এমনে কুকবংশে মহামদে ৰামক অনেক দুৰ্বাক্য বুলি নগৰ পশিল। ৰামো কৌৰৱৰ দুৰ্বচন শুনি পৰম ক্ৰোধে বুলিবে লাগিলা। মদান্ধ অসাধুসৱক যাৱে দণ্ড নকৰি : তাৱে তাৰা শাস্ত নহৱে। এতেকে দণ্ডেৰে তাৰাৰ শাস্তিৰ কাৰণ। দেখ ক্ৰোধাৰিষ্ট যত্নবংশক মণ্ডি সান্দনা কৰি : বিবাদ ভাঙ্গিতে এঠাই আসিলো। তথাপি মন্দমতিসৱে : বিবাদত ৰতি কৰে। যাতো মোক অৱজ্ঞা কৰি : দুৰ্বাক্যসৱ বুলিল। উগ্ৰসেন কি মহাৰাজ্য নহন্ত। যাৰ আজ্ঞাক ইচ্ছাদিয়ো কৰে। যি শ্বশ্ৰু সভাত থাকা, পাৰিজাতকো ভোগ কৰা : তেৱে কি ৰাজ-আসনক যোগ্য নহবা। যাৰ পদৰেণুক মহেশ-লক্ষ্মীয়ো ধৰা : হেন কৃষ্ণক আৰা অৱজ্ঞা কৰিল। হেন দুৰ্জয়সৱৰ কঠোৰ বাক্যক আপুনি দণ্ড কৰিবে পাৰি। কুনে সহিবেক : আজি মণ্ডি পৃথিবীক নিকৌৰৱ কৰিম। এই বুলি লাজল ধৰিলা। নগৰৰ দক্ষিণ গৰখাইত : লাজল ভেজাই : গজাত উলটাই পেলাইবাক বল দিলা। তেখনে সকল নগৰ কম্পিতে লাগিল। তাক দেখি কৌৰৱসৱে মহাভয়ে : লক্ষণা সাধক আগ কৰি প্ৰণাম কৰি : শৰণ পশি : অজুলি ধৰি জ্ঞতি আৰম্ভিলা। হে ৰাম : জগতৰ আধাৰ : তুমাৰ প্ৰভাৱক আমি নজানোঁ।

(শ্লোক ২৯—৪৩)

এতেকে আমি কুব্জিব অপবাধ ক্ষমা কৰিবা। তুমিসে জগতক সৃষ্টি :
স্থিতি : সংহাৰ কৰা। অনন্ত কাপেয়ো : পৃথিবী ধৰিছা। তুমি চুষ্টক
শিক্ষার্থেসে ক্ৰোধ কৰা। দেব-মৎসৰত নহে। হে সৰ্ববান্ধা : সৰ্বশক্তিধৰ :
অব্যয় : অনন্ত : তুমাক প্ৰণাম কৰো। শুকে কহন্ত : এই স্তুতি শুনি বলভদ্ৰ
প্ৰসন্ন হয় : তাবাক অভয় দিলা। চুৰ্যোধনো বৰ-কছাব যৌতুক দ্বাদশ শত
হস্তী : বাহু অযুত অশ্ব : সূৰ্ণমণ্ডিত ছয় হাজাৰ বথ : অলঙ্কৃত দাসীয়ো
এক সহস্ৰ দিলা। বলভদ্ৰো যৌতুকসৰ লৈয়া : বধুসমে পুত্ৰক আগ কৰি :
নগৰক চলি গৈলা। যত্নসভাতো সকল কথা কহিলা। জানা বাজা :
ইদানিকো তাঠেৰ নগৰ বামৰ বিক্ৰম কহি দক্ষিণ উন্নত হৈয়াছে।

(শ্লোক ৪৪—৫৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে অষ্টষষ্টিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : কৌৰৱানাং মদং হস্তং গজসাহস্ৰয় কৰ্ষণং।

দৰ্শিতং লীলয়া যেন তমহং বামমাত্ৰয়ে ॥

উনসত্ততিতম অধ্যায়

নাৰদ-মোহন

কথা : উনসত্ততি অধ্যায়ে নাৰদ-মোহন কহিবা । শুকে কহন্ত : পাছে
নাৰদ ঋষি : কৃষ্ণৰ অনেক কন্যা বিবাহ শুনি : কেমনে একলাই এতেক স্ত্রীত
প্ৰবৰ্ত্তন্ত বুলি : দেখিবে ইচ্ছাই দ্বাৰকাক গৈলা । তাতে কৃষ্ণৰ বিচিত্ৰ
অস্ত্ৰেৰপুৰত প্ৰবেশি দিব্য এক গৃহত প্ৰবেশিলা । তাত দেখন্ত : সুন্দৰ
দাসীগণ সমে : গৃহিণী শুক্ল চামৰ ধৰি : কৃষ্ণক বিচিবে লাগিছা । কৃষ্ণো
ব্ৰাহ্মণক দেখি : তেখনে উঠি প্ৰণাম কৰি : পৰম আদৰে আপুনাৰ খাটত
বসুয়াইলা । চৰণক পখালি : পাদোদক শিৰত লৈলা । পুষ্প-চন্দন-নৈবেদ্য
পূজা কৰি : মঞি কি কৰিম বুলিলা । (শ্লোক ১—১৬)

নাৰদে বোলন্ত : হে ভগৱন্ত : তুমিসে সকল লোকত মৈত্ৰী কৰা ।
দুৰ্জয়ক দণ্ড কৰা । ই অদ্বুত নহে । যাতে জগতক প্ৰতিপাল কৰি : মুক্তি
দিবাক ই অৱতাৰ ধৰিছা । মঞি তুমাৰ চৰণক দেখিলো । যাক ব্ৰহ্মাদিয়ো
মনত চিন্তে : জগতৰো মুক্তি দেই । এতেকে মঞি কৃতার্থ হৈলো । তথাপি
আৰ যেমনে স্মৰণ বহে : তেমনে দায়া কৰিবা । এই বুলি নাৰদে যোগেশ্বৰ
কৃষ্ণৰো যোগমায়া দেখিবে ইচ্ছাই : আউৰ গৃহত প্ৰবেশিলা । দেখন্ত তথাতে
কৃষ্ণে প্ৰিয়াসমে পাশা খেলিবে লাগিছা । তাতো ভগৱন্তে ঋষিক দেখি সত্বে
উঠি সংকাৰ কৰি নজানা হেন বোলন্ত । হে ঋষি : কেতিয়কৈ আসিলা :
তুমি পূৰ্ণৰ আমি অপূৰ্ণে কি কাম কৰিম । তথাপি আমাৰ জন্ম সাফল্য কৰি :
আজ্ঞা কৰা । হেন শুনি নাৰদ বিশ্বয় হয় : মোনে আন গৃহক গৈলা ।
তথায়ে কৃষ্ণক দেখন্ত শিশুক পালন কৰিবে লাগিছা । (শ্লোক ১৭—২৩)

তাৰ পৰায়ো আন গৃহক গৈলা। তথাতো দেখন্ত : কৃষ্ণে যজ্ঞত উত্তম
কৰিছন্ত। পাছে তাৰো পৰা গৈয়া দেখন্ত : অগ্নিহোম কৰিবে লাগিছন্ত।
এমনে নাৰদে দেখন্ত : কুহু ঠাই পঞ্চযজ্ঞ কৰন্ত : কুহু ঠাই ব্রহ্মভোজন কৰন্ত।
কুহু ঠাই অৱশেষ তুজন্ত : কুহু ঠাই সন্ধ্যা কৰন্ত : কুহু ঠাই গায়ত্ৰী জপন্ত : কুহু
ঠাই খড়্গা চৰ্ম্ম চাৰন্ত : কুহু ঠাই অশ্বত কুৰন্ত : কুহু ঠাই হস্তী ঋদ্ধে যাবন্ত :
কুহু ঠাই বখত ভ্ৰমন্ত : কুহু ঠাই খট্টাত শুতি থাকন্ত : কুহু ঠাই নট-ভাটে স্তুতি
কৰন্ত। কুহু ঠাই মন্ত্ৰীগণ সন্মে আলোচন্ত : কুহু ঠাই জলক্ৰীড়া কৰন্ত : কুহু
ঠাই বেস্তাসৰে আবৰি থাকে। কুহু ঠাই গোদান কৰন্ত : কুহু ঠাই ভাৰত
শুনন্ত : কুহু ঠাই পুৰাণ শুনন্ত। কুহু ঠাই শ্ৰিয়া সন্মে হাশ্ব-পৰিহাশ্ব কৰন্ত।
কুহু ঠাই ধৰ্ম্ম আচৰন্ত : কুহু ঠাই আপুনাক চিন্তন্ত। কুহু ঠাই গুৰুগুৰু
কৰন্ত। কুহু ঠাই মিত্ৰ বান্ধন্ত। কুহু ঠাই বামসন্মে সন্তৰ হিত চিন্তন্ত।
কুহু ঠাই পুত্ৰক বিবাহ কৰন্ত। কুহু ঠাই হুহিতা বিবাহ দেয়ন্ত। কুহু ঠাই
জীউক পঠান্ত। কুহু ঠাই বহাবী আনন্ত। এমনে মহামহোৎসৱ কৰন্ত।
কুহু ঠাই যজ্ঞ যজন্ত : কুহু ঠাই মন্ত্ৰ দেয়ন্ত : কুহু ঠাই মণ্ডপ সাজন্ত : কুহু ঠাই
কুপ সাজন্ত : কুহু ঠাই পুৰ্ণি দেয়ন্ত : কুহু ঠাই মৃগয়া কৰন্ত। কুহু ঠাই গুৰু-
কাপে কুৰন্ত। (শ্লোক ২৪—৩৬)

এমনে নাৰদে কৃষ্ণৰ যোগমায়া বৈভৱ দেখি বুলিবে লাগিলা। হে
ভগৱন্ত : তযু পাদ-সেৱায়ে তুমাৰ যোগমায়াক মঞি জানিলো। যাক
যোগীসৰে দেখিবে নপাৱে। আৱে আজ্ঞা দিয়া : তুমাৰ আজ্ঞায়ে : লীলা
গায়া পৃথিৱী প্ৰজট কৰো। ভগৱন্তে বোলন্ত : হে ঋষি : মঞি কৰ্ম্মৰ কৰ্ত্তা :
বন্ধা : অল্পমোদিতা : এতেকে লোকক ধৰ্ম্ম শিখায়া মঞি আচৰো। তাত
তুমি খেদ নকৰিবা। হেন শুনি ঋষি : তাহান কৃপায়ে তাহাৰ সকল ঠাইতে
একে দেখিলা। পাছে পৰম আনন্দে কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰি লৰি গৈলা।
ভগৱন্তো মনুস্ত-নাট্যত থাকি বোড়শ সহস্ৰ পত্নীৰ গৃহত নানা ধৰ্ম্ম আচৰি
আনন্দে বতি কৰিলা। (শ্লোক ৩৭—৪৫)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে উনসপ্ততিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : নানা গৃহেষু যো দেৱো নানা কৰ্ম্মপ্ৰবৰ্ত্তকঃ।

তমহং জনশিক্ষাৰ্থং প্ৰভজে মুক্ত-মোহনম্ ॥

সপ্ততিতম অধ্যায়

কৃষ্ণৰ সমীপক ৰাজদূতৰ আগমন

কথা : সত্তৰি অধ্যায়ে কৃষ্ণৰ গৃহধৰ্ম্য কহি : ৰাজদূত নাৰদৰ বাৰ্তা কহিবা ।
শুকে কহন্তু : এমনে ভগৱন্তে গৃহধৰ্ম্যত থাকি : ৰাত্ৰিত পত্নীসৱক আলিঙ্গি
লীলা কৰন্তু । তাত উবা হৈলে : ভ্ৰমৰসৱে মধুকুটাৰ চটকসৱে ৰাৱ কৰে ।
তাত পত্নীসৱে কৃষ্ণৰ আলিঙ্গন বিয়োগ ভয়ে নসহিয়া শপয় । ভগৱন্তো : দুই
দণ্ড ৰাত্ৰি থাকিতে উঠি : শৌচ-আচমন কৰি : আপুনাকে চিন্তি থাকন্তু ।
পাছে অৰুণ উদয় হৈলে : স্নান কৰি ধৌতবস্ত্ৰ পিন্ধি সন্ধ্যা কৰন্তু । পাছে
অগ্নিত হোম কৰি গায়ত্ৰী জপন্তু । (শ্লোক ১ ৬)

আদিত্যকো আৱাহন কৰি : অৰ্ঘ্য দেয়ন্ত । পাছে দেৱ-ঋষি-পিতৃক
তৰ্পন্তু । পাছে বৃদ্ধ-ব্ৰাহ্মণ-বৈষ্ণৱক অৰ্চন্তু । অলঙ্কৃত কৰি চৌৰাশী তেহু
হাজাৰ গোদানো কৰন্তু । পাছে কিছো ভোজন কৰি : বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ পিন্ধি :
আপুনাৰ চৌৰাত বহি তথাই সকল সভাক পুষ্প-চন্দন-তাৰুল দিয়া আনন্দ
কৰন্তু । তাতে যি যি গোচৰ কৰে তাৰো পৰিছেদ দেয়ন্ত । (শ্লোক ৭ ১৩)

তাৱে দাককে ৰথ আনি প্ৰণামি বহন্তু । কৃষ্ণো সাৰথিৰ হাতত ধৰি :
উদ্ধৱ-সাত্যকি সমে ৰথত চৰন্তু । অশ্বেষপুৰব স্ত্ৰীসৱো : আনন্দে চায়া
থাকন্তু । কৃষ্ণো ক্ৰণেক থাকি সৱাৰো মন হৰি : লৰি যায়ন্তু । এমনে
অনেক গৃহৰ পৰা : অনেক ৰূপে বাইবাইয়া পাছে একে ৰূপ হয় যত্নবীৰ
সমে আবৃত হয় ৰাজসভা স্তম্ভাৰত প্ৰবেশিলা । যাত থাকন্তাৰ হয় উৰ্ম্মি

নষ্ট হইবে। তাত দিব্য আসনত বহি তাবাব স্বৰ্গাত চলি হেন প্রকাশ কবিল।
তাত উপবাসীসহে নানা হস্তবসে কৃষ্ণক উপাসা কবে। গায়নসহে গীত
গারে। বায়নসহে বাস্ত বজারে। নটীসহে নৃত্য কবে : ভাটসহে ভক্তি কবে :
ব্রাহ্মণসহে বেদ ব্যাখ্যান কবে। কতো পূৰ্ব্ব বাজাসহক কথা কহে।

(স্লোক ১৪—২১)

তাতে অপূৰ্ব্ব এক পুৰুষ আমি দাঙিধুখে সভাত প্রবেশি : ক্রীড়াক্ষ
প্রণাম কবি জবাসন্ধ বধ : বাজাসহক দুঃখ নিবেদয়। যি বাজাসহে তাহ
দিব্বিজয়ত কবভাব নেদিল : সেই আঠশ ছুই অমৃত বাজাক বন্দী কবি ধৈয়াছে।
তাবাব বার্তাক অজুলি কবি কহয়। হে কৃষ্ণ : অপবিচ্ছিন্ন স্বৰূপ : প্রপন্ন-
ভয়ভঞ্জন : আমি সংসার-ভয়ে : তুমাত শরণাপন্ন হৈলো। ই লোকসহ
তুমাব ভকতি বিনে যারে কাম্য নিষিদ্ধ কৰ্ম্মত প্রৱৰ্ত্তে : তাহে তাব জীৱন-
আশাক যি তুমি সত্তে নাশ কবা : হেন কালমুৰ্ত্তি তুমাক প্রণাম কৰো।
তুমি সাধুৰ বন্ধার্থে অন্নতাৰ হৈছা। কেনে চুইসহে তুমাব আজ্ঞা অতিক্রমে :
তুমাব ভক্ত বা কেনে দুঃখ পারে : ই ছনো যোগ্য নহে। আমি পূৰ্ব্বত তুচ্ছ
বিষয়-আশায় নিকামে তুমাব পাদ-পদ্মক নভজিলো। এতেকে তবু মায়ায়ে
মোহিত হয় : মহাছুঃখ পাঞু। আৱে আমাক জবাসন্ধ নাম কৰ্ম্মবন্ধনত
মোচন কবা। যাতো তুমি প্রপন্ন জনৰ শোক হবা। যি তুমাক অঠষাব
যুদ্ধ কৰিছে : তাত শতবার পৰাজয় হৈল। পাছে একবার তোমাক জিনি :
মহাগৰ্ব্ব বাঢ়িল। যাতো তুমি মন্থয়ালীলা দেখাইলা। এতেকে তোমাব
ভকত বুলি : আমাক অধিক পীড়া কবে। নুতে বোলন্ত : এমনে জবাসন্ধ
নিকন্ধ বাজাসহে তুমাক দেখিবে আশাই মহাছুঃখে তবু পাদমূলত প্রপন্ন হৈল।
তাবাক কুশল কবা।

(স্লোক ২২—৩১)

এতেকে পিঙ্গল জটা ধৰি হৰি-গুণ গায় : লোকক আনন্দ কবাই
নাবদ ঋষি সূৰ্য্য হেন আসি ভৈলা। তাহ দেখি সকল সভাসমে ক্রীড়াক্ষ
উঠিয়া প্রণামি সংকায় কবি পুছন্ত। হে ঋষি : তুমি সকল লোকত প্রজটা।
এতেকে তুমাব কিছো অবিদিত নাই। মোব মহালাভ হৈল : যাতো সবাব
বার্তা পাইলো। এতেকে পুছো : পাণ্ডৱে কি কৰিবে খোজে।

(স্লোক ৩২—৩৬)

নাবদে কহন্ত : হে ভগৱন্ত : তুমাব মঞ্চি বিস্তৰ মায়া দেখিছো।
একে জবাসন্ধ বধার্থে পাণ্ডৱ কাৰ্য্য নোপোছা। কিন্তু মায়াসে দেখুৱা।

এতেকে মোৰ ই অদ্ভুত নোহে। যাতো মিথ্যা প্ৰপঞ্চ সত্য হেন প্ৰকাশে :
 তুমিৰ অভিপ্ৰায় কুনে জানিবক পাবে। যাতো তুমি সংসাৰী জীৱক সৃষ্টি
 দিবাক লাগি : অৱতৰি যশ বিস্তাৰিবে লাগিছা। হেন তুমাক মঞি প্ৰণাম
 কৰো। অত্ৰাপি তুমি আপুনি জানা : তথাপি তুমিৰ আজ্ঞায়ে ভক্ত
 যুষ্টিৰৰ কাৰ্য্য কহো। তেঞু ৰাজসুয় যজ্ঞ কৰি : তুমাক যজিবে ইচ্ছা
 কৰন্ত। তাক তুমি তথাৰ গৈয়া অহুমতি দিয়া। যাতো সেই যজ্ঞত দেৱ-
 ঙ্গৰি ৰাজাংগ : তুমাক দেখিবে আসি : পৰম পৱিত্ৰ হৈব। যাতো তযু যশ
 অৱণ-কীৰ্ত্তন-স্বৰণতে চণ্ডালসৱে পৱিত্ৰ হৱে : দৰ্শন-পৰ্শনত হৈব তাক কি
 বুলিবো। যাতো তুমিৰ পাদোদক তীৰ্থে : তিনিয়ো লোকক পৱিত্ৰ কৰে।
 তাক কতোসৱে বোলয় : আগে জৰাসন্ধ বধাৰ্থে উদ্ভৱ কৰো : যাতো তাৰ
 দূত আগে আসিছে : বিশেষতঃ ভাৰা হুংখ পায়ে। পাছে যুষ্টিৰৰ ৰাজসুই
 কৰাঞু। তাত হান্স কৰি ভগৱন্তে উদ্ধৱক বোলয়। তুমিসে আমাৰ চকু :
 যাতো অনেক উপায় জানা। এতেকে এখন কি কৰিম তাক কৰা। তুমি
 যি বোলা : তাক আমি অক্ৰায়ে কৰিম। (শ্লোক ৩৭—৪৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে সপ্ততিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যোহদৰ্শং জনশিক্ষাৰ্থমৰ্থধৰ্ম্মক্ৰিয়াদিবু।

প্ৰাৱৰ্ত্তত সদা স্বস্থস্তমহং শ্ৰবণং ব্ৰজে ॥

একসত্ত্বি তম অধ্যায়

কৃষ্ণ ইন্দ্রপ্রস্থ গমন

কথা : একসত্ত্বি অধ্যায়ে : ভগবন্তে উদ্ধর বাক্যো : ইন্দ্রপ্রস্থে গৈলে
পাণ্ডুর উৎসর কহিবা । শুকে কহন্ত : এমনে উদ্ধর : শ্রীকৃষ্ণ বচন শুনি :
দূত নাৰদ সমাজৰো মত বুজি বুলিবে লাগিলা । হে ভগবন্ত : আমাৰ অৱশ্যে
যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজসূয় শৰণাগত ৰাজ্যক ৰক্ষা কৰিবে লাগে । তাত ৰাজ্যগণ
জিনিসে যুধিষ্ঠিৰে ৰাজসূই কৰিবা । এতেকে জৰাসন্ধ বধে ছয়ো কাৰ্য্য সিদ্ধে ।
তেৱে আমাৰো শিশুপাল বধাদি শুলভ হৱে : যশস্তা বাঢ়ে : এতেকে আমি
পূৰ্বে ইন্দ্রপ্রস্থ যাওঁ । পাছে তাঠেত অনুজ্ঞা লৈয়া : তাঠেৰ নিমিত্তে জৰাসন্ধ
বধি । যাতে সি হুমহ ৰাজ্য অযুত হস্তীৰ বল : তাক দ্বন্দ্ব যুদ্ধত ভীম বিনে
আনে বধন্তা নাই । এতেকে ব্ৰাহ্মণ বেশে গৈয়া : যুদ্ধার্থে ভীমে প্ৰাৰ্থন্তোক ।
যাতে সি ব্ৰাহ্মণে প্ৰাৰ্থনা কৰিলে : কদাচিতো বিমুখ নকৰিবেক । তেৱে
তুমাব সন্নিধানত অৱশ্যে ভীমে বধিবে । যাতে জৰাসন্ধ কঙ্ক ৰাজ্যৰ পত্নীসৱে
গৃহকৰ্ম কৰিতে : তুমাব কৰ্ম্ম শত্ৰু জৰাসন্ধ বধ : স্বামীসৱৰ মোক্ষ গাৱে :
বন্দুদেহদৈৱকীৰো শত্ৰু কংস-বধ তাৰ হস্তে মোক্ষ । বাম অৱতাবেয়ো বান্ধ
বধ : সীতাৰ মোক্ষ । হৰি অৱতাবেয়ো গ্ৰাহ বধ : গজেন্দ্ৰৰ মোক্ষ পাৱে ।
কেন গোপী মুনি ভক্তসৱে কীৰ্ত্তন কৰে । এতেকে আৰাক আমাৰ অৱশ্যে
যুদ্ধ কৰিবে লাগে ।

শুকে কহন্ত : এমনে উদ্ধবৰ বিশেষ বচন শুনি দেৱ-ঋষি-যত্নবৃক্ষসৱে
 প্ৰশংসিলা। কৃষ্ণে ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ যাইবাক প্ৰতি উদ্ভম কৰিতে : দাককাদি
 ভৃত্যসৱক আজ্ঞা কৰিলা। বাক্যত অহুজ্জা লৈয়া গুৰুজনতো গুহি :
 বলভদ্ৰকো মাতি : পত্নীসৱ ছলায়া : বথত উঠিলা। পাছে চতুৰঙ্গ সেনাই
 আবৃত হয় : নানা বাঢ় বজাই লৰি গৈলা। পত্নীসৱো পুত্ৰসমে : অশ্ব-গজ-
 চতুৰ্দোলত চড়ি সেনাৰ মধ্যত : কৃষ্ণৰ সন্মীপত লৰিলা। লগতে বেষ্ঠা জ্বীসৱো
 নানা বাহনত চৰি : লগতে লৰিল। সেনাসৱো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ : বস্ত্ৰ-ছত্ৰ : অলঙ্কাৰে
 মণ্ডিত হয় : সাগৰ হেন প্ৰকাশিলা। পাছে ভগৱন্তে নাৱদক সাদৰি পঠাইলা।
 তেঞে কৃষ্ণকে চিন্তি লৰি গৈলা। (শ্লোক ১১—১৮)

ৰাজদূতকো নিৰ্ভয় দিয়া পঠাইলা। দূতো গৈয়া ৰাজাসৱৰ আগত কৃষ্ণৰ
 আশ্বাস কহিল। তাৰাসৱো কৃষ্ণ-দৰ্শন অপেক্ষা কৰি ৰহিল। কৃষ্ণে নানা
 দেশ এৰাই ইন্দ্ৰপ্ৰস্থৰ সন্মীপ পাইলা। পাণ্ডৱসৱো কৃষ্ণ আসিবাৰ কথা
 শুনি : পৰম উৎসৱে নানা বাদ্য বাই : পাত্ৰ-মন্ত্ৰী-পুৰোহিত সমে : আগবাঢ়ি
 আসি কৃষ্ণক দেখি পৰম প্ৰেমে সাৱটি ধৰি : পৰম আনন্দ পাইলা। আনো
 লোকসৱো : যথাযোগ্য স্তুতি-নতি আশীৰ্বাদ : গীত-নৃত্য-বাঞ্চে প্ৰশংসা কৰি :
 কৃষ্ণক উপাসা কৰিল। পাছে শূৰ্যদসৱে আবৃত হয় অলঙ্কৃত নগৰত প্ৰবেশিলা।
 নগৰৰ জ্বীসৱো কৃষ্ণ আসিবাৰ কথা শুনি : বস্ত্ৰ-কেশ-অলঙ্কাৰ নসৰৰি :
 কৰ্মসৱো এৰি পতিকো উপেক্ষা কৰি : লৰি গৈল। ৰাজপন্থত : অশ্ব-গজ-
 সেনাৰ নিমিত্তে : কৃষ্ণক সন্মুখে নেদেখি : গৃহত চৰিল। সাদৰে কৃষ্ণক দেখি :
 আনন্দে পুষ্পৱষ্টি কৰি : কৃষ্ণপত্নীসৱক দেখি বোলয় : আৰা কি পুণ্য কৰিছে :
 যাঁতো পুৰুষোত্তম কৃষ্ণে হাস্ত অৱলোকন লীলায়ে নিত্যে আনন্দ কৰাস্ত।

(শ্লোক ১৯—৩৫)

ঠাই ঠাই নগৰীয়াসৱো নানা ভব্য দিয়া কৃষ্ণক পূজা কৰিল। অস্ত্ৰেবপুৰ
 লোকসৱো উৎসৱে আগবাঢ়ি আসিল। পাছে গোবিন্দ আনন্দে ৰাজমন্দিৰত
 প্ৰবেশিলা। তাত কুন্তী ত্ৰৈলোক্যপতি কৃষ্ণক দেখি আনন্দে উঠিয়া সন্মুখ
 ধৰিলা। কৃষ্ণে তাহ প্ৰণাম কৰিলা। কৃষ্ণকো জ্যোতী-সুহৃদ্য প্ৰণামিলা।
 পাছে কুন্তীৰ আজ্ঞায়ে জ্যোতী কৃষ্ণপত্নীসৱক বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ-পুষ্প-চন্দন স্নিগ্ধ
 সাদৰিলা। বৃথিষ্ঠিৰ ৰাজ্যয়ে কৃষ্ণক নানা ভব্যে সন্তোষ কৰাই : মহাহুত
 নিবাস কৰাইলা। পাত্ৰ-মন্ত্ৰী-সেনাসৱকো বাসা ঘৰ দিয়া ভব্য-ভোজ্য-বস্ত্ৰ
 অলঙ্কাৰ দিলা। (শ্লোক ৩৬—৪৫)

ত্ৰিভাগৱতকথায়ঃ দশমস্কন্ধে একসপ্ততিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যঃ পাণ্ডৱ-মুদং কৰ্ত্তৃমিক্সপ্ৰহং সমায়যৌ ।

তদ্বন্দে দেৱ-দেৱেশং স্বভক্তজনজীৱনম্ ॥

দ্বিসপ্ততিতম অধ্যায়

জবাসন্ধ বধ

কথা : বাসন্তৰি অধ্যায়ে জবাসন্ধ বধ কহিবা । শুকে কহন্ত : একদিনা
যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা সভাৰ মধ্যত জ্ঞাতি-কুটুম্ব : ব্ৰাহ্মণ-কৃত্ৰিয়-বৈশ্য-আচাৰ্য্য :
কুলবৃদ্ধ সমে আবৃত হয় : সৱাকৈ শুনায়া ত্ৰীকৃষ্ণক বোলন্ত : হে গোবিন্দ :
মহাযজ্ঞ ৰাজসুই কৰি তুমাক যজিবে খোজো । তাক তুমি সম্পূৰ্ণ কবৱা ।
যদি বোলা ই চক্ৰৱৰ্ত্তীৰ কাৰ্য্য : তুমি কেন কৰা তাত শুনা । মি তুমাব
পাত্ৰকাকো কায়ে পৰিচৰ্যা কৰে : বচনো তাকে কীৰ্ত্তন কৰে : তাৰাজে
সন্মানৰ মোক্ষ পাৱে । যদি বাছা কৰে তেৱে সকল কামনায়ে সিদ্ধ হয় ।
ভক্তি বিনে চক্ৰৱৰ্ত্তীও নাপাৱে । এতেকে তুমাব পাদ-সেৱাৰ গ্ৰহিমা লোচক
দেখোক । যাৰা তুমাক ভজে : যাৰা নভজে : তুমো লোকত নিষ্ঠা দেখৱা ।
যতপি সৰ্ব্বাশ্বা তুমাব স্ব-পৰ ভেদ নাই : তথাপি কলতক সম : সেৱাৰ আত্মসে
কল-দ্বিয়া ।

(শ্লোক ১—৬)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে, ৰাজা : তুমি ভাল বুজি কৰিলা । যাতে তুমাব
স্বকীৰ্ত্তি সকল লোকে ব্যাপিব । ই যজ্ঞ দেৱ-ঋষি-শিৱ-ব্ৰহ্মদেৱো বাহিৰত ।

এতেকে সকল ৰাজ্যক জিনি পৃথিবীক বশ্ত কৰি : সম্ভাৱসৱ একত্ৰ কৰি : মহাযজ্ঞ কৰা। যদি বোলা ৰাজ্যসৱ কেমনে জিনিম : তাত শুনা : তুমাব ভাট্‌সৱ লোকপালৰ সদৃশ। তুমিয়ো ভক্তিৰ বলে : মোক বশ্ত কৰিছা। এতেকে তুমাব : ৰাজাগণ জিনিতে কি প্ৰয়াস আছে। যাতো মোৰ ভকতক দেৱো পৰাভৱ কৰিবে নাপাৰে। আনে নাপাৰিবে তাত কি বুলিবো।

(শ্লোক ৭—১১)

হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰে ভাট্‌সৱক দিগ্বিজয়ক পাক্‌শিলা। শৃঙ্খয় সেনাসমে দক্ষিণ দিশক সহদেৱক পঠাইলা। মংস্থ সেনাসমে পশ্চিমক নকুলক পঠাইলা। কেকয় সেনাসমে উত্তৰ দিশক অৰ্জুনক পঠাইলা, মদ্ৰক সেনাসমে পূৰ্ব দিশক ভীমক পঠাইলা। তাবাসৱো ৰাজাগণ জিনি বিস্তৰ ধন আনি যুধিষ্ঠিৰক দিলা। পাছে জবাসন্ধক নিজিনিবাৰ শুনি : ৰাজ্য চিন্তাৱিষ্ট হৈলা। তাক দেখি ত্ৰীকৃষ্ণে : সেই উদ্ধৱ কথিত উপায় কহিলা। তেৱে ভীম-অৰ্জুন-ত্ৰীকৃষ্ণ ব্ৰাহ্মণ বেশ ধৰি জবাসন্ধৰ নগৰ গিৰিভ্ৰজত যায় : মধ্যাহ্ন সময়ত ৰাজ্যক আশীৰ্বাদ কৰি বুলিবে লাগিলা। হে ৰাজ্য! আমি অনেক দূৰৰ পৰা : দানক আশাই তোৰ ঠাই আসিছো। আমি যাক খুজিম তাক তঞি দেৱ। যাতো দাতাজনৰ অদেয় নাই। এতেকে বিশেষ কহিবাৰ কি কাৰ্য্য আছে। যি সমৰ্থ ছয়ো সি অনিত্য শৰীৰে নিত্য যশস্তা নাৰ্জ্জ : সি স্থাৱৰসৱবো শোচ্য হয়। যাতো হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰাজ্য : ব্ৰাহ্মণক সকল সৰ্বস্ব দিয়া : আপুনিয়ো চাণ্ডাল হয় : পৰম্পদ পাই আছা। বস্তীদেৱ ৰাজ্যয়ো অযাচিত হুন্তিয়ে আঠচল্লিশ দিন উপবাসে থাকিয়া : কিছো অন্ন-জল পায় : তাকো অতিথিক দিয়া পৰমগতি পাইলা। উৰ্দ্ধবৃন্তি ব্ৰাহ্মণো : অতিথি শুভ্ৰবায় : আপুনি উপবাসে থাকিয়া : ব্ৰহ্মলোক লভিছা। শিৱি ৰাজ্যয়ো : আপুনি মাংস কাটি শেনক দিয়া : শৰণাগত কপোতিক বন্ধা কৰি : সমৰীৰে স্বৰ্গ পাইলা। বলি ৰাজ্যয়ো জানিয়া বিষ্ণুক ত্ৰৈলোক্য দান দিয়া : তাঙ্ক বশ্ত কৰিলা। কপোত-কপোতীয়ো অতিথি ব্যাধক : আপুনাৰ দেহ দিয়া : স্বৰ্গক চলিল। ব্যাধো তাৰ ধৰ্ম্ম দেখি বিবস্ত হয় গতি লভিল। এমনে অনেক লোক অনিত্য দেখে : নিত্য লোক পাই আছে।

(শ্লোক ১২—২১)

শুকে কহন্ত : জবাসন্ধো তাৰাৰ বাহু আকাৰে ক্ষত্ৰিয় হেন জানি : ব্ৰহ্মত গুণয়। আৰ্যাসৱো ক্ষত্ৰিয়। ব্ৰাহ্মণ বেশে আমাত দান খুজোঁ তথাপি দিবো : যদি প্ৰাণ ৰোজে : যাতো বলি ৰাজ্যৰ বামন স্বৰূপে বিষ্ণু আসি ত্ৰিপদ

ছলে : ত্রৈলোক্য কাটি লৈলা। তথাপি তান কীৰ্ত্তি ইদানিকো শুনি।
এতেকে জীয়ন্তা পুৰুষে : ব্রাহ্মণৰ অৰ্থে : দেহ দিয়া যশস্তা নাৰ্জিব নিকি।
এই শুনি বোলয় : হে বিপ্ৰসৱ : যি লাগে খোজা। মঞ্চি আপুনাৰ শিব
দিবো। ভগৱন্তে বোলন্ত : হে মহাবাজা ! আমাক দ্বন্দ্ব যুদ্ধ দিয়া। যাতে
যুদ্ধৰ অৰ্থে : আমি কক্ৰিয়সৱ আসিছো। এঞু কুন্তীৰ পুত্ৰ ভীম : তান ভাই
এঞু অৰ্জুন। দুইবো মাতুলৰ পুত্ৰ : তোৰ শত্ৰু মঞ্চি শ্ৰীকৃষ্ণ। ছেন শুনি
জবাসন্ধে উচ্চ হাস্য কৰি বোলয় : হে মন্দসৱ : ভাল : যুদ্ধ দিবো কিন্তু তঞি
ভয়াতুৰ সমে যুদ্ধ নকৰিম। যাতে আপুনাৰ পুৰী : মথুৰাক এৰি : সাগৰত
শৰণ পৰিছ। অৰ্জুনো মোৰ সম নহে : যাতে অল্প বয়স : অল্প বল। ভীম
মাত্ৰ মোৰ তুল্য বল। (শ্লোক ২২—৩২)

এই বুলি ভীমক এক গদা দিয়া : আউৰ গোট আপুনি লৈয়া : নগৰৰ
বজাই সমান স্থানত যুদ্ধ আৰম্ভিলা। বজ্জ সম গদায়ে দুয়োকো ছয়ো গ্ৰহাৰ
কৰিল। তাত মহা শব্দ উঠিল। এমনে সমবল পৰাক্ৰম দুয়োবো ঘোৰ যুদ্ধ
হৈল। পাছে শ্ৰীকৃষ্ণে ভীমক আপুনাৰ তেজ দিয়া : তাহ দেখায়া : সঙ্কেতে
একডালি তৃণ মধ্যত ছিৰিলা। তাক জানি মহাবল ভীমে : তাৰ চৰণত
ধৰি : পৃথিবীত পেছলাই মধ্যতে ছিৰিলা। (শ্লোক ৩৩—৪২)

যাতো সি পূৰ্বত অৰ্দ্ধখণ্ডে জাত হয় আছে। জবা বান্ধসীসে একত্ৰ
কৰিছা। এতেকতে পুত্ৰ সেই ভাৱ কৰিলে : তেখনে মৰিল। তাক দেখি
সকল লোকে হাহাকাৰ কৰিল। কৃষ্ণ-অৰ্জুনো ভীমক সাৰটি ধৰি : প্ৰশংসা
কৰিলা। পাছে তাৰ পুত্ৰ সহদেৱক ৰাজা পাতি : জবাসন্ধ কঙ্ক ৰাজাসত্ত্ব
বন্ধন চুৰিলা। (শ্লোক ৪৩—৪৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে দ্বিসপ্ততিতমোহধ্যায়ঃ ॥

আক জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো ভীমেন মহাপত্ৰং জবাসন্ধমপাতয়ং ।

বভঙ্কজনবন্ধাৰ্থং তমহং কৃষ্ণমাত্ৰয়ে ॥

ত্ৰিসপ্ততিতম অধ্যায়

ৰাজাগণৰ যুক্তি

কথা : তিনি সত্তৰি অধ্যায়ত : কৃষ্ণে ৰাজাসকল নিজকপ দেখাই কৃপা কৰিবা। শুকে কহন্ত : পাছে তুই অযুত আঠ শ ৰাজাসকলে মহাত্মকৰ যুক্তি হয়। ত্ৰীকৃষ্ণক দেখিল। মেঘ-শ্যাম : পীতবসন : চতুৰ্ভুজ : কমললোচন : সুন্দৰ মুখ : শঙ্খ-চক্ৰ-গদা-পদ্ম হস্তত : ত্ৰীবৎস-কৌস্তভ ধৰিছা। বনমালায়ে আবৃত হয়। আছে। কিৰীটি-কুণ্ডল হাব : কটক বলয় : অঙ্গুৰী মেখলা নৃপুৰে অলঙ্কৃত হই আছে। হেন কৃষ্ণক দেখি : চকুৱে যেন পান কৰা। জিহ্বায়ে যেন আশ্বাদন্ত : নাসায়ে যেন ভ্ৰাণন্ত : বাহুয়ে যেন আলিঙ্গন কৰন্ত। দণ্ডতে চৰণত শিৰ দিয়া প্ৰণাম কৰিলা। কৃষ্ণ দৰশনে বন্ধন দুখ এবাই প্ৰশংসা কৰি : অজুলি ধৰি স্তুতি আৰম্ভিলা। (শ্লোক ১—৬)

হে ত্ৰীকৃষ্ণ : দেৱ-দেৱেশ : হব : আমি শৰণাগতক সংসাৰ হস্তে ত্ৰাণ কৰা। আউৰ আমি জৰাসন্ধক অশ্রুয়া নকৰি। যাতো ৰাজ্যৰ ৰাজ্যনাশক তুমিৰ অনুগ্ৰহ মানি : ৰাজ্য-ত্ৰী হৈল : পূৰবে আপুনাৰ কুশল পদ নজানি। যাতো তুমিৰ মায়ায়ে মোহিত হয় : অনিত্য সম্পত্তিকো নিত্য কৰি মানে। যেন যুগতৃষ্ণাক বালকসকলে জলবুদ্ধি কৰে : তেমনে অজ্ঞানীসকলে মিথ্যা বিষয়কো সত্য কৰি মানে। আমি ৰাজ্যৰ সংযোগ-বিয়োগত সুখ-দুঃখক যতক লাগে অনুভৱ কৰিলো। এতেকে ইহ-পৰলোক সুখক বাছা নকৰি যেমনে তুমিৰ চৰণাববিন্দত আমাৰ স্থিতি বহে : তেমনে অনুগ্ৰহ কৰা।

(শ্লোক ৭—১৬)

শুকে কহন্তু : বাজাসৱ এই স্তুতি শুনি : মধুৰ বচনে ভগৱন্তে বোলন্তু :
 হে বাজাসৱ : আজিৰে পৰা তোৰাৰ মোত স্নদৃঢ় ভকতি জাত হৌক । তোৰা
 যে মোত নিশ্চয় কৰিলা : আত মোৰ মহা আনন্দ হৈল । যাতো মঞ্জি
 শ্ৰীমদ-যশক উন্নত দেখো । হৈহয় : নহব : বেণ : ৰাৱণ : নৰক আদি
 মহাবাজাসৱো : শ্ৰীমদে নষ্ট হই আছে । এতেকে তোৰা দেহাদিক বিনাশী
 জানি : যথা ধৰ্ম্মে প্ৰজা পালন কৰি : গৃহধৰ্ম্মত প্ৰবৰ্ত্তিয়া মুখ-হৃৎকৃত সম হয় :
 মোত ভক্তি কৰা । পাছে দেহাদিত আসক্তি এৰি : মোত চিত্ত দিয়া : ই
 দেহ এৰি : মোকে পাইবা । (শ্লোক ১৭—২৩)

শুকে কহন্তু : ভগৱন্তে বাজাসৱক এই আদেশ কৰি : তাৰাৰ শুশ্ৰূষাৰ
 অৰ্থে : শ্ৰী-পুৰুষসৱক নিয়োজিলা । তাৰায়ো পুজা পায় : সকল শ্ৰম
 এৰাই : পৰম আনন্দ পাইলা । ভগৱন্তো তাৰাক প্ৰিয়বাক্যে আশ্বাস কৰি :
 দিবা ৰথত তোলাই : দেশক পঠাই দিলা । তাৰায়ো কৃষ্ণ চিন্তি : গৃহক
 যায় জাতি-কুটুম্বসৱত কৃষ্ণৰ মহিমা কহিলা । যেমনে শ্ৰীকৃষ্ণ আজ্ঞা কৰিছা :
 তেমনে প্ৰবৰ্ত্তিলা । ভগৱন্তো ভীম-অৰ্জুন সৱক প্ৰণাম কৰি সকল কথা
 কহিলা । তাক শুনি : ৰাজা পৰম আনন্দ পায় প্ৰেমে কিছো বুলিবে
 নপাৰিলা । (শ্লোক ২৪—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে ত্ৰিসপ্ততিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : জৰাসন্ধাভিসংকল্পং স্বং সম্বন্ধং নৃপকুলম্ ।

বন্ধনাদ্ যং প্ৰবন্ধেন মুমোচ তমহং ভজে ॥

চতুঃসপ্ততিতম অধ্যায়

শিশুপাল বধ

কথা : চৌসত্তৰি অধ্যায়ে : ৰাজসুই যজ্ঞত শিশুপাল বধ কৰিবা ।
শুকে কহন্তু : এমনে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা : জৰাসন্ধ বধ : কৃষ্ণৰ মহিমা শুনি :
পৰম ক্রীতি হয় : বুলিবে লাগিলা । যাৰ আজ্ঞাক ব্রহ্মা-মহেশাদি দেৱগণে :
চৰ্ণভ মানি শিবে বহন্তু : হেন ভগৱন্তো আমি অল্পজনৰ আজ্ঞা ধৰা : ই অত্যন্ত
বিবশ্বন । যদি বোলা : আমি ঈশ্বৰ হৈলে : আপুনাৰ তেজ হানিকৰ পৰ
আজ্ঞা কেনে কৰিম : তাত শুনা । তুমি অদ্বিতীয় ব্রহ্মৰ আজ্ঞা দিলেয়ো :
কৰিলেয়ো : তেজৰ হানি-বৃদ্ধি নাই । যেন সূৰ্য্যৰ উদয়াস্ত কৰ্মে তেজৰ হানি-
বৃদ্ধি নঘটে । তুমাৰ ভক্তৰো পুত্ৰ হেন অহঙ্কাৰ মমকাৰ নাই : তুমাৰ
মুহিবেক তাক কি বুলিবো । এই বুলি যজ্ঞকালত ক্রীকৃষ্ণৰ আজ্ঞায়ে : ভাল
ভাল ব্রাহ্মণসৰ বৰিলা । (শ্লোক ১- ৬)

তাৰ নাম শুনা : ব্যাস : ভৰদ্বাজ : শ্রমন্ত : গৌতম : বশিষ্ঠ : চ্যৱন :
কণ্ব : মৈত্ৰেয় : কোশিক : বিশ্বামিত্ৰ : বামদেৱ : শ্রমন্ত : জৈমিনী : ক্রতু :
পৈল : পৰাশৰ : গৰ্গ : বৈশম্পায়ন : অথৰ্ব্ব : কাশ্যপ : ধৌম্য : পৰশুৰাম :
আশ্বৰি : বীতিহোত্ৰ : মধুচ্ছন্দ : বীৰসেন : অকুতব্ৰণ : আন আহুত
মুনিসৰ তথাক আসিলা । জোণ : ভীষ্ম : ধৃতৰাষ্ট্ৰ : বিদূৰ : দুৰ্য্যোধনাদিয়ে
আসিলা । ব্রাহ্মণ : ক্ষত্ৰিয় : বৈশ্য : শূদ্ৰসৰো যজ্ঞ দেখিবাক আসিলা ।
পাত্ৰ-মন্ত্ৰী-পুৰোহিত : পৰীসমে ৰাজাসৰো আসিলা । (শ্লোক ৭-১২)

ব্রহ্মা মহেশ ইন্দ্র প্রমুখ্য দেব : সিদ্ধ : গন্ধৰ্ব : কিন্নব : চাৰণ : নাগগণো
 আসিল। পাছে ব্রাহ্মণসঙ্গে সুর্য লাজলে পৃথিবী শোষণ কৰি : রাজ্যক
 দীক্ষিত কৰাই যজ্ঞ আৰম্ভিলা। যাত উপকৰণ পাত্ৰ সূৰ্য হৈল। ব্রাহ্মই
 বিধিয়ে যাজকসঙ্গে ব্রাজ্যক যজাইলা। ব্রাহ্মায়ো ভাব্যক পূজিতে উত্তত
 হৈলা। তাত অগ্নপূজা পাত্ৰ বিচাৰিতে : অনেকক জ্যেষ্ঠ দেখি : একেক
 নিশ্চয় কৰিতে কেয়ো নাপাবিলা। তাত সহদেৱে বোলন্ত : ত্রীকৃষ্ণ জ্যেষ্ঠ-
 ভাগক যোগ্য হৱন্ত। যাতো জগত-ব্যাপক আহানে কথ। এতেকে কাল-
 দেশ-পাত্ৰ-দেৱতা-দ্রব্যসৰো এগু এক : অধিতীয় : আপুনি জগতক সজ্জন-
 পালন-সংহাৰণ কৰন্ত। এগুৰ প্ৰসাদে লোকে কৰ্ম কৰি : পুৰুষাৰ্থ সাধে।
 এতেকে দানব অন্তত ইচ্ছায়ে পৰিহ্নি কৃষ্ণক অগ্নপূজা দিবাক লাগে। তেৱে
 আশ্বাসমে : সকল জগতৰ পূজা হৱে। (শ্লোক : ১৩—২৪)

এহিবুলি সহদেৱ মৌন হৈলা। সভাসদসৰো সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসা
 কৰিলা। যুধিষ্ঠিৰো ব্ৰাহ্মণৰ বাক্য শুনি : সভাসদৰো অভিপ্ৰায় বুজি ত্রীকৃষ্ণক
 অগ্নপূজা কৰিলা। চৰণ পখালি : সপৰিয়ালে পাদোদক শিৰত লৈলা।
 গীতবন্ত : দিব্য অলঙ্কাৰ দিয়া পুষ্প-চন্দনে পূজা কৰি : পবন প্ৰেমে আকুল
 হৈলা। এমনে ত্রীকৃষ্ণৰ পূজা দেখি : সকললোকে অঞ্জলি কৰি : জয় কৃষ্ণ বুলি
 প্ৰণাম কৰি : আকাশৰ পৰায়ো পুষ্পবৃষ্টি হৈল। (শ্লোক ১৫—২২)

তাক শিশুপাল ব্রাজ্য দেখি : কৃষ্ণগুণ বৰ্ণনা শুনি : মহাক্ৰোধে আসনৰ
 উঠি : বাহু তুলি সভাৰ মধ্যত নিৰ্ভয়ে কৃষ্ণক অনেক নিন্দা বুলিলা। যেন
 শূণালৰ বাহু শুনি সিংহে কিছো নোবোলে : তেমনে তাৰ নিন্দা শুনি : ক্ৰোধে
 কিছু ছুবুলিল। কিন্তু 'সভাসদসকল' কৰ্ত্ত আশুলি দিয়া আশ্বৰি গৈলা।
 যাতো বিষ্ণু-বৈষ্ণৱৰ নিন্দা শুনি যি আশ্বৰ নহে সি সকল পুণ্যত ভ্ৰষ্ট হয়
 নবকন্ত'পৰে। তাত পাণ্ডৱ : সজ্জন : কৈকেয় সৈষ্ঠসৱে : অন্ত-শত্ৰু ধৰি :
 শিশুপাল 'বধিতে উত্তম কৰিল'। সিহঁত তাক ভংগিয়া বড়ল-চৰ্ম ধৰি : প্ৰমুখ
 হৈল। ভগৱন্ত বোলন্ত : ই মোৰ পাৰিষদ : এখনে আৰাসক বধিব।
 এতেকে তাক আপুনি নিবাৰি : চক্ৰ ছানি শিশুপালৰ দেহ-জ্যোতি আসি :
 ত্রীকৃষ্ণক পৰশি পাৰিষদ হয় : সবাৰে আগত বৈকুণ্ঠ গৈলা।

যাতো তিনি জন্ম বৈবভাৱে চিন্তি : তাৰ সাক্ষ্য লভিল। যুঁথিঠিৰো
ব্রাহ্মণসৱক বিস্তৰ দক্ষিণা দিলা। আন সৱকো পূজা কৰিলা।

(শ্লোক ৪৬—৫৪)

শ্রীভাগৱতকথায়াং দৰ্শমন্ধে চতুঃসপ্ততিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যোহযাজয়ব্রাহ্মণ্যুং ধৰ্মৰাজং জনাৰ্দ্দনঃ।

শিশুপালঞ্চ হতৱান্ তস্মৈ জন-পূজিতম্ ॥

পঞ্চসপ্ততিতম অধ্যায়

দুৰ্য্যোধনৰ মানভঙ্গ

কথা : পঞ্চসপ্ততি অধ্যায়ত অৱত্থ উৎসৱ : দুৰ্য্যোধনৰ মানভঙ্গ কহিবা।
শুকে কহন্তু : জানা ৰাজা : তুমাব পিতামহৰ যজ্ঞত বান্ধৱসৱ নানা কৰ্ম্মত
প্ৰৱৰ্ত্তিলা। তাত ভীমে বন্ধনশালাৰ অধিকাৰী হৈল। দুৰ্য্যোধনক ধনৰ
অধিপতি পাতিলা, সহদেৱে পূজা কৰ্ম্মত বহিলা। নকুলে নানা দ্ৰব্য আনিলা।
অৰ্জুনে সন্তক গুণ্ধৱা কৰিলা। কৃষ্ণে ব্ৰাহ্মণৰ চৰণ পখালিলা। দ্ৰোণদী
পৰিবেশন কৰিলা। কৰ্ণে দান দিলা। সাত্যকি : বিৰাট : হাৰ্দ্দিক্য :
বিদুৰ : বাঙ্কীক : ভূৰিষ্ণৱা : সন্তৰ্দ্দন আদি মুহুৰ্দমৱো : ৰাজাৰ ঐতি কৰি :
নানা কৰ্ম্মত প্ৰৱৰ্ত্তিলা।

(শ্লোক ১—৭)

এমনে আচাৰ্য্য : ঋষি : সন্ত : জুহুদ ৰাজাগণ বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰে-পূজা-চন্দ্র-
গন্ধে : পূজিত হৈলে ৰাজা অৱত্থ নানক প্ৰতি পয়লমে ৰথত চৰি : পলাক
লৰিলা। তেখেনে নানাবিধ গীত-নৃত্য-বাণ কৰিল। ৰাজাসৱো চতুৰঙ্গ
সেনায়ে পৃথিৱী কম্পাই : দণ্ড-হস্ত অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰে শোভিত হয় লৰি গৈলা। ৰাজ-

পত্নীসরো নব-বিমানে চৰিলা। নব-নাৰীসরো বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰে মণ্ডিত হয় :
তৈল : গোবস : গন্ধজল : হবিজা : কুঙ্কুম অগ্ৰে অগ্ৰে লেপন কৰি বিহাৰ
কৰিলা। ৰাজপত্নীসরে দেৱৰ সখীগণ সমে : জলাদি সেচন কৰি আনন্দ
কৰিলা। পাছে ব্ৰাহ্মণসরে ৰাজাক ত্ৰৌপদীসমে মন্ত্ৰ পঢ়ি গজাৰ জলত স্নান
কৰাইলা। স্বৰ্গত দেৱসরো ছন্দুভি বাণ্ড কৰি পুষ্পযুষ্টি কৰিল।

(শ্লোক ৮—২০)

তেখন সকল লোকে গজাত স্নানিল। যাতো তাত স্নানি মহাপাণীসরো
পাতক এৰায়। পাছে ৰাজা নবীন বস্ত্ৰ পৰিধান কৰি : অলঙ্কাৰে মণ্ডিত
হয় : গন্ধ-পুষ্প-চন্দনে দেৱসম প্ৰকাশ কৰিলা। পাছে দেৱ-ঋষি-ৰাজাগণ :
ৰাজাত অনুজ্ঞা লৈয়া যজ্ঞক প্ৰশংসি পৰম আনন্দে গৃহক গৈলা। পাছে
যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা জ্ঞাতি-কুটুম্ব ক্ৰীকৃষ্ণক স্নেহত থাকি কতোদিন বাখিলা। কৃষ্ণো
সাত্যকি আদি যত্নবীৰসকল পঠাই আপুনি বহিলা। যুধিষ্ঠিৰ ৰাজায়ো
কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে মনোবাঞ্ছা সাগৰ তৰি নিশ্চিন্ত হৈলা। (শ্লোক ২১—৩০)

তাত একদিনা দূৰ্য্যোধন ৰাজা যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজসুইৰ মহিমা : অশ্বেষ-
পুৰৰো ক্ৰী দেখি তাপিত হয় : যাতো ময়দানৰে তাত দেৱেন্দ্ৰ : অনুৰেষ্ম :
নৰেষ্মৰ ক্ৰীক নিৰ্ম্মি আছে। আৰো সভাত ভাতৃ বন্ধু কৃষ্ণ সমে : সিংহাসনত
বসি ৰাজা আছন্ত। নট-ভাটসৰে স্তুতি কৰিবে লাগিছে। তাত মহামানী
দূৰ্য্যোধন ভাতৃগণ সমে সেই সভাত প্ৰবেশিল। তাত নজানি স্থলকো জল
বুলি বস্ত্ৰ তুলিল। জলকো স্থল বুলি সছেলে পৰিল। যাতো কৃষ্ণৰ
ইচ্ছায়ে ময়ৰ মায়ায়ে মোহিত হৈল। তাক দেখি ৰাজাসৰ স্ত্ৰীগণসমে ভীয়ে
হাস্ত কৰিলা। যতপি যুধিষ্ঠিৰে নিবাবিলা : তথাপি তাক নগণিলা।
যাতো কৃষ্ণৰ অনুমতি আছে। দূৰ্য্যোধনো মহালজ্জা পায় : অধোমুখে
মহাক্ৰোধে নগৰক গৈলা। ভগৱন্তো কলহৰ বীজ তুলি মোনে বহিলা।

(শ্লোক ৩১—৪১)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে পঞ্চসপ্ততিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যঃ কোষৰকুলং হস্তং কলিৰীজসমুদ্ভৱং।

দূৰ্য্যোধনমতিং ব্ৰাহ্মণং ভমহং বিভূষ্যাম্যহং ॥

ষট্‌সপ্ততিতম অধ্যায়

শাৰ-যাদৱ যুদ্ধ

কথা : ছয় সত্তৰি অধ্যায়ত শাৰ-যাদৱ যুদ্ধ কহিবা। শুক কহন্তু :
শিশুপালৰ সখি : শাৰ ৰাজ্যক কল্লিণীৰ বিবাহত যত্নবংশে জিনিলা। সি
পৃথিৱীক অযাদৱ কৰিতে : ৰাজ্যসৱৰ আগত প্ৰতিজ্ঞা কৰি : নিতে এক মুষ্টি
ধূলী খায়া : মহেশক আৰাধনা কৰিলা। আশুতোষ মহেশো আপুনাৰ বৰ
বৈষ্ণৱ্য জানি দেখা নেদন্ত। তথাপি তাৰ আক্ৰোশ দেখি সম্বৎসৰৰ অন্তত
বৰ লো বুলিলা। নিয়ো দেৱাদিৰ অভেদ্য কামগামী যত্নভীষক বিমান এক
বৰিলা। তেৱে শিৱৰ আজ্ঞায়ে ময়দানৱে সোভ নাম লোহময় নগৰ নিৰ্ম্মিয়া
শাৰক জিলা। শাৰয়ো কামগামী বিমান পায়। স্বাৰকাক যায়া : মহাসেনায়ে
নগৰ বেঢ়ি : গড়-প্ৰাচি-দ্বাৰ-উপবন ভাঙিল। মায়াবলে অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ, শিলা, সপ,
বজ্ৰ, বৃক্ষো বৰবিল। প্ৰচণ্ড বায়ুয়ে ধূলায়ে দৰোদিশ ঢাকিল।

(শ্লোক ১—১১)

এমনে সোমন্ত নিমিত্তে নগৰৰ চুৰ দেখি : মহাবীৰী প্ৰহ্লাদ : প্ৰজাক নিৰ্ভয়
দিয়া বাহিৰাই আসিলা। সাত্যকি : চাকদেৱ : শাৰ : অৰ্জুন : হাৰ্দ্দিক :
ভানুবিন্দ : গদ : শুক : সাবণ আদি মহাবীৰসকল : যত্ন এৰি কৱচ-শিঙি :
চতুৰঙ্গ সেনায়ে আবৃত হয়। যুদ্ধক আসিলা : তেৱে দেৱাসকল যুদ্ধসম শাৰ-
যাদৱৰ মহাযুদ্ধ হৈল। প্ৰহ্লাদে দিব্যাস্ত্ৰ হানি সোভ মায়া বিনাশি : শাৰৰ
সেনাপতিক মূৰ্ছন পাখিয়া পৰিণ শব হানিলা। শাৰকো শতক শবে

ভাবিলা। সেনাসৱকো এক এক শৰে প্ৰহাৰিলা : সেনাপতিসৱকো দশ শৰ প্ৰহাৰিলা। বাহনসৱকো তিনি শৰে বিদ্ধিলা। প্ৰহ্মাশ্বৰ হেন অদ্ভুত কৰ্ম্ম দেখি সকল স্ব-পৰ সেনায়ে প্ৰশংসিলা। পাছে মায়াময় সোভ নগৰ বহুৰূপ, একৰূপ, দৃশ্য, অদৃশ্যো হয়। জল-স্থল, আকাশ-পৃথিৱীত ভ্ৰমিবে লাগিলা।

(শ্লোক ১২—২২)

যত্নবীৰসৱো যেঠাই যেঠাই সেনা সমে শাৰব দেখে : সেই ঠাইকে প্ৰতি সূৰ্য্য-অগ্নি-সৰ্প সম শৰ প্ৰহাৰিলা। তাৰ চোটে শাৰব সেনাসৰ মহাপীড়া পাইল। শাৰবসেনাবো শৰৰ প্ৰহাৰে যত্নবীৰসৰ হৃৎ পাত্ৰেয়ো যুদ্ধভূমিক নেৰিলা। যাতো ইহ-পৰলোকক জিনিবে ইচ্ছা কৰে। তাতো শাৰব সেনাপতি দ্ৰুমন্তে আসি : প্ৰহ্মাশ্বক মহাগদা প্ৰহাৰি : আটাসেক দিল। তাক পায়। প্ৰহ্মাশ্ব অচেতন ভৈলা। হেন দেখি সাৰথি বথক পলুৱাইলা। পাছে প্ৰহ্মাশ্বে দুই দণ্ড অনন্তৰে : চেতন পায়। সাৰথিক বুজিলা। তয়ি বৰ অন্তায় কৰিলি। যাতো যুদ্ধৰ পৰা বথ পলুৱাইলি। মোত বিনে কোনো যত্নবীৰ যুদ্ধৰ নতো পলাই। মগ্ধ পিতৃৰ আগত গৈয়া কি কথা কহিবো। মোক ভাতৃবধূসৱে : কেমনে যুদ্ধৰ পৰা পলাইলা বুজি কদথিব। সাৰথি বোলয় : হে বীৰ : মগ্ধ ধৰ্ম্ম জানিসে তুমাক পলুৱাইলু। যাতো সাৰথিৰ হৃৎ হৈছে : বখীৰ বাখিৰে লাগে। বখীৰ সঙ্কট হৈলে : সাৰথিৰ বাখিৰে লাগে। এতেকে শত্ৰুৰ গদা প্ৰহাৰে তুমাক হুঁচুত দেখিসে বথ অন্তৰাইলো।

(শ্লোক ২৩—৩৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে ষট্‌সপ্ততিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : সৰ্বলোকাত্মায় সৰ্বসিদ্ধি-বুদ্ধিবিধায়কং।

সৰ্বকামপ্ৰদং দেৱং কৃষ্ণং কল্পতকং ভজে ॥

সপ্তসপ্ততিতম অধ্যায়

শাল্ল বধ

কথা : সাত সপ্তবি অধ্যায়ে ত্রীকৃষ্ণে শাল্লক বধিবন্ত । শুকে কহন্ত : পাছে প্রহুয়ে করচ পিঙ্গি : ধনু ধৰি : ছ্যামন্তক খেদি যায়। চাবি শৰে চাবি ঘোৰা মাৰিলা । এক শৰে সাৰথিক ছেদিলা । আউৰ ছই শৰে ধনু-ধ্বজ কাটিলা । আউৰ ছই শৰে ছ্যামন্তৰ শিৰ ছেদিলা । যত্বীৰসন্নো : শাল্লক সেনাসন্নক বধিল । এমনে ছয়ো দলে কটা-কটি কৰিতে সাতাইশ দিন যুদ্ধ হৈল । ভগৱন্ত কৃষ্ণে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ ৰাজসুই কৰাই : বিমঙ্গল দেখি : দাককত কহি : সৱাতে অনুমতি লৈয়া : সম্বৰে দ্বাৰকাক আসি যুদ্ধক লাগি খেদি গৈল । (শ্লোক ১—৬)

শাৰ্বো কৃষ্ণক দেখি : দাককক প্ৰতি : ঘোৰ শক্তি হানিল । তাক ভগৱন্তে শৰে শতখণ্ড কৰিলা । শাল্লকো ষোড়শ শৰে হানি সোভকো শৰ-সমূহ হানি কাটিলা । শাল্ল কৃষ্ণৰ বামবাহক শৰে বিদ্ধিলা । তাত কৃষ্ণৰ হাতৰ শাল্লক পৰিল । তাক দেখি লোকৰ হাহাকাৰ হৈল । শাৰ্বো নাদ কৰি কৃষ্ণক নিলিলা । কৃষ্ণে তাৰ উত্তৰ দিয়া গদা প্ৰহাৰিলা । তাক পায়। শাৰ্বো কথিব বাস্তি কৰি : কম্পিত হয়। অন্তৰ্জান হৈল । পাছে ছই দণ্ড অনন্তৰে একজন পুৰুষ আসি : দৈৱকী পঠাই দিছ। বুলি কৃষ্ণক প্ৰণামি কান্দিয়া কহে ।

(শ্লোক ৭—১১)

হে কৃষ্ণ : মহাবাহু : তুমিৰ পিতৃক শাৰ্বো পশুক হেন বান্ধি আনিছে ।

তাক জনি কৃষ্ণে মনুষ্য চেষ্টায়ৈ স্নেহত থাকি বিয়ন হৈলা । এতেকতে শাখ
বাজা বনুদের হেন একজন আনি বুলিবে লাগিলা । হে কৃষ্ণ : যাৰ প্ৰসাদে
তুমি বৰ্ভা : সেই তুমার পিতৃক আগতে কাটো । যদি শক্তি থাকে বন্ধা কৰা ।
এই বুলি বনুদেরৰ শিবছেদি সোভত উঠিল । ভগৱন্তো দুই দন্তমানে মনুষ্য
ভাৱে শোক কৰি : সৱাকে মায়াময় জানি : শবসৱ হানি শাখব কৰচ-কৰ
শিৰোমণি কাটি গদাৰ প্ৰহাৰে সোভকো ভাঙ্গিলা । পাছে শাখ মহাক্ৰোধে
গদা ধৰি খেদি আসিল । ভগৱন্তো শবৰ প্ৰহাৰে : গদাসমে তাৰ বাহু ছেদি :
চক্ৰ হানি শিব ছেদিলা । এই কথা দন্তবক্ৰে জনি : পৃথিৱ উপকাৰ কৰো বুলি
খেদি আসিল । (শ্লোক ২২ ৩৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে সপ্তসপ্ততিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যো দদাৰ গদাঘাতাং সোভঃ শাখং শ্চচক্ৰভুং ।

জযান তমহং দেৱং ভজে জনবিভূষনম্ ॥

অষ্টসপ্ততিতম অধ্যায়

মৃত বধ

কথা : আঠসপ্তবি অধ্যায়ে : কৃষ্ণে দন্তবক্ৰ-বিভূষণ বধিলে : বামে
তীৰ্থ কৰিতে মৃতহত্যা কৰিবা । শুকে কহন্ত : এমনে দন্তবক্ৰে বাজা : মহা-
ক্ৰোধে গদাগোট ধৰি : চৰণে পৃথিৱী কম্পাই : দেখা দিল আসি । ভগৱন্তো
তাক আসিবাৰ দেখি হাতে গদা ধৰি সত্বে বধৰ নামি : বহ বুলি নিবাখিলা ।
দন্তবক্ৰো কৃষ্ণক দেখি অনেক কক্ষ বাক্যে : আক্ষেপে শিৱত গদা হানিলা ।

তাক পান্না শ্রীকৃষ্ণ কথিত নটলিলা। কিন্তু আপুনাৰ গদায়ে তাৰ বক্ষস্থলত
তাৰিলা। তাৰ প্ৰহাৰে সি হৃদয় ভগ্ন হয় শোণিত বাস্তি কৰি : কেশ-পান-
বাহু মেলি পৃথিৱীত পৰি প্ৰাণ ছাবিলা। (শ্লোক ১—২)

তাৰ জীৱৰূপ জ্যোতি আসি কৃষ্ণক পৰশি পাৰিষদ হয় : বৈকুণ্ঠ গৈল।
পাছে তাৰ ভাই বিদ্বৰথ খড়্গ-চৰ্ম ধৰি : কৃষ্ণক খেদি আসিল। কৃষ্ণে লীলায়ে
তাৰ শিৰ ছেদিলা। তাক দেখি : দেৱগণে : গীত-নৃত্য-বাগে স্তুতি-নতি কৰি
পুষ্পবৃষ্টি কৰিলা। তেৱে যত্নবীৰসৱে আবৃত হয় : পৰম আনন্দে আপুনাৰ
নগৰ প্ৰবেশিলা। এমনে শ্রীকৃষ্ণে লীলায়ে মহাবলৱন্তসৱকো জিনিলন্ত।
তথাপি অজ্ঞানীপ্ৰে : তান্ধ ঈশ্বৰ বুলিয়া চিনিতে নাপাৰে।

(শ্লোক ১০—১৬)

কৃষ্ণে পূতনা আদি বিদ্বৰথ অন্তে দৈত্যকুল সংহৰি অস্ত্ৰ এৰিলা।
বলভদ্ৰে সূত বহুল বধিলা। তাৰ প্ৰসঙ্গ শুনা : পাছে বামে কুক-পাণ্ডৱ
যুদ্ধৰ উত্তম শুনি মধ্যস্থ হয় তীৰ্থযাত্ৰা ছলে : ঠাই ঠাই গৈলা। প্ৰথমে
প্ৰভাসক যায় : দেৱ-ঋষি-পিতৃক তৰ্পিয়া : ব্ৰাহ্মণসমে সৰস্বতীক গৈলা।
পাছে পৃথুদক : বিন্দুবস : ত্ৰিতকুপ : সুদৰ্শন : বিশালা : ব্ৰহ্মতীৰ্থ : চক্ৰতীৰ্থ
কৰিলা। গঙ্গা-যমুনাৰ লক্ষ্য কৰি : কতো তীৰ্থ যায় : নৈমিষাৰণ্য পাইলা।
যাত ঋষিসৱে সত্ৰ পাতি আছে। তাত দীৰ্ঘসত্ৰী ঋষিসৱে বামক দেখি :
উঠিয়া প্ৰণামি পূজা কৰিলা। (শ্লোক ১৭—২১)

ব্যাসৰ শিষ্য ৰোমহৰ্ষণে মাত্ৰ নাদৰিলা। যাতো পুৰাণ বক্তা হয়
সৱাতো কৰি উচ্চ আসনত বসিছা। তাক দেখি বামে ক্ৰোধ কৰি : বুলিবে
লাগিলা। কেনে ই সূত জাতি হয় : ধৰ্ম্মিষ্ঠ ব্ৰাহ্মণৰ মধ্যত বসিছে। এতেকে
ই বধ্যক অৰিহে। যাতো ব্যাসৰ শিষ্য হয় : অনেক শাস্ত্ৰ পঢ়ি অবিদিত
হৈল। এহু ধৰ্ম্ম বুজি বধাৰ্থে মোৰ অৱতাৰ। এই বুলি হাতৰ কুশ
প্ৰহাৰি : তান প্ৰাণ লৈলা। তাক দেখি মুনিসৱে হাহাকাৰ কৰি বামক
বোলয়। হে বাম : তুমি বৰ অধৰ্ম্ম কৰিলা। যাতো আমি আন্ধ শাস্ত্ৰ
পঢ়িবাৰ অৰ্থে : আৰু-আৰোগ্য সমে : ব্ৰহ্মাসন দিছো। যতপি তুমি ঈশ্বৰ :
বেদো প্ৰায়শ্চিত্ত বিধায়ক নহে : তথাপি লোক সংগ্ৰহাৰ্থে প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিষাক
লাগে। (শ্লোক ২২—৩২)

ৰামো বোলন্ত : হে ঋষিসৱ : মঞি অৱশ্যে প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিম। তাক
তোৰা মুখ্য পক্ষে বিধান কৰা। যদি তোৰা আন্ধ জীয়াইবে বোলা : তেৱে

তাকো কহা । ঋষিসে বোলয় : হে বাম : অশ্বৰ : তুমার বীৰ্য্যৰ : মৃত্যুৰ :
আমাৰ বচনৰো যেমনে সত্য হয় তেমনে বিধান কৰা । বামে বোলন্ত :
যাতো পুৰুষ আপুনি পুত্ৰৰূপে জাত হয় । এতেকে আন পুত্ৰ উৎকল্লৱা বল-
আয়ু-ইন্দ্ৰিয়ে যুক্ত হয় : তোৰাৰ বক্তা হোক । আৰো তাৰেৰ ধৰ্ম্মদণ্ডার্থে কি
কৰ্ম্ম কৰিম : তাক আজ্ঞা কৰা : প্ৰায়শ্চিত্তো বিহা । ঋষিসে বোলয় :
ইন্দ্ৰলৰ পুত্ৰ বহুল দানৱ পৰ্কেৰ পৰ্কেৰ আসি : আমাৰ সত্ৰত পুৰীষ-শোণিত :
মল-মূত্ৰ-মাংস বৃষ্টি কৰে । এতেকে আমাৰ ধৰ্ম্মদণ্ডার্থে সেই পাপীক বধা ।
পাছে এক বৎসৰ তপাদি কৰি : ভাৰতবৰ্ষিষৰ তীৰ্থ কৰি শুদ্ধ হৈবা ।

(শ্লোক ৩৩—৪০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে অন্তঃসপ্ততিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : দৃষ্ট্বা মহাস্তমুৰ্দ্ধোক্ষমনাদৰণকাৰণাং ।

সত্ত্বঃ প্ৰাণবিপত্তিঃ শ্ৰাদ্ধিতি বিজ্ঞে দ্বিকপিতম্ ॥

ঊনঅশীতিতম অধ্যায়

বহুল দানৱ বধ

কথা : ঊনঅশী অধ্যায়ত বহুল দানৱ বধ কহিবা । শুকে কহন্ত :
পাছে পৰ্ব্ব হৈলে : বহুল দানৱ আসি সত্ৰৰ মধ্যত প্ৰচণ্ড বায়ু বহি : ধূলায়ে
অন্ধকাৰ কৰি : দুৰ্গন্ধ অপৰিত্ৰ বৰষিয়া : ত্ৰিশূল ধৰি আকাশত দেখা দিল ।
বামো উগ্ৰকপ অশ্বৰক দেখি : লাজল-মুৰল স্মৰিলা : তাৰায়ো তেখনে
আসিলা । পাছে তেখনে লাজল দিয়া আকাশৰ পৰা : অশ্বৰক নমাই মুৰল
প্ৰহাৰিলা । তাৰ প্ৰহাৰে সি ভিন্ন লজাট হয় : শোণিত বান্ধি কৰি :
মহানাদ তেজি প্ৰাণ ছাৰিল ।

(শ্লোক ১—৬)

তাক দেখি ঋষিসৰ বামক আশংসি স্তুতি কৰি : অভিবেক কৰি :
 অগ্নান পদ্মৰ বৈজয়ন্তী মালা-দিব্যবস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ দিলা । পাছে বামে তাৰাত
 অঙ্কুড়া লৈয়া : কোশিকী : সবয়ু : প্ৰয়াগ : পুলহাশ্ৰম : গোমতী : গন্ধকী
 গৈলা । গয়াকো গৈয়া পিতৃক যজিলা । মহেন্দ্ৰগিৰিতো পৰশুৰামক দেখি
 প্ৰণাম কৰিলা । তাৰো পৰা অনেক তীৰ্থ কৰি সেতুবন্ধত অযুত গো দিলা ।
 আৰো অনেক তীৰ্থ কৰি : পুত্ৰ প্ৰভাসক আসিলা । (শ্লোক ৭—২১)

তথাই ব্ৰাহ্মণৰ মুখে : কুক-পাণ্ডৱৰ যুদ্ধত সকল ৰাজা মৰিবাৰ শুনি :
 পৃথিবীৰ ভাৰ গুচিল বুলি মানিলা । পাছে ভীম-দুৰ্য্যোধনৰ গদাযুদ্ধ নিবাৰিতে
 হস্তিনাপুৰ আসিলা । তাক দেখি শ্ৰীকৃষ্ণ-যুধিষ্ঠিৰে প্ৰণাম কৰিলা । বামো
 ভীম-দুৰ্য্যোধনক গদাযুদ্ধ কৰিতে দেখি : বুলিবে লাগিলা । হে ৰাজা : হে
 বৃকোদৰ : তোৰা ছয়ো সযবল : যাত এক জনৰ জয়-পৰাজয় নেদেখি : এতেকে
 নিষ্ফল যুদ্ধ ছয়ো এৰা । তাক তাৰা ছয়ো নধৰিলা । যাতো দুইৰো দুই
 অপকাৰ স্মৰিছে । বামো বাক্য নকৰিবাৰ দেখি : দৈৱক মানি : দ্বাৰকাক
 গৈলা । উগ্ৰসেনাদি জ্ঞাতিসৰো আগবাঢ়ি আসিয়া আদৰ কৰিলা । পুত্ৰ
 নৈমিষাৰণ্যক গৈলা । ঋষিসৰো তাক যজ্ঞে যজাইলা । তেঞুয়ো তাৰাক
 জ্ঞান দিয়া অৱভূত স্নান কৰি : চন্দ্ৰ হেন প্ৰকাশিলা । (শ্লোক ২২—৩৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ দশমস্কন্ধে উনঅশীতিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : বৰলো নিহতো যেন লীলয়া দ্বিজশ্ৰীতয়ে ।

তং প্ৰপদ্যে মহাবীৰ্য্যং বামং তীৰ্থ পুনানকম্ ॥

অশীতিতম অধ্যায় শ্রীদাম ব্রাহ্মণৰ আখ্যান

কথা : আশী অধ্যায়ত শ্রীকৃষ্ণে শ্রীদাম সখিক সংকাৰ কৰি : গুৰুকুল-
বাস কথা কহিবা। ৰাজা পুছন্ত : হে গুৰু : মগ্নিঃ গাৰো শ্রীকৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ শুনিবে
ইচ্ছা কৰো। কোনোহু পুৰুষে কৃষ্ণকথা শুনি : তাৰ বসক জানি বিৰাম
হৈব। যদি বিষয়-সেৱায়ে ছুঃখ পায় থাকে : এতেকে তাকেসে বুলি বাক্য মন
কৰ্ণ চক্ষু ভ্ৰাণ হস্তে অঙ্গ যদি সৰ্ব্বভাৱে বিমুখ-বৈষ্ণৱৰ সেৱাত প্ৰবৰ্ত্তে। অমৃতখা
পুহু সৱে বিফল। এতেকে মোত কৃষ্ণকথা কহ। (শ্লোক ১—৫)

শুকে কহন্ত : এমনে ৰাজাৰ প্ৰশ্ন শুনি মহামুনি শূকদেৱে কৃষ্ণত চিন্ত
দিয়া : কহিবে লাগিল। শ্রীকৃষ্ণৰ সখি : পৰম পণ্ডিত এক ব্ৰাহ্মণ আছিল।
তেঞু বিষয়ত বিবক্ত হয়। যাতো ইন্দ্ৰিয়ক জিনিছ। যদৃচ্ছা লাভে, প্ৰাণ
প্ৰবৰ্ত্তান্ত। তান ভাৰ্য্যা মহা পতিব্ৰতা : যি অন্ন মিলে তাক স্বামীক দিয়া :
আপুনি উপবাসে বহন্ত : তথাপি স্বামীৰ ভোগ ইচ্ছা কবন্ত। এতেকে
একদিনা গ্লানমুখে কম্পমান হয়। অঞ্জলি কৰি স্বামীক বোলন্ত : হে স্বামী :
তুমাৰ সখি ক্ষান্তে লক্ষ্মীপতি শ্রীকৃষ্ণ : ভক্তবৎসল : ব্ৰাহ্মণপ্ৰিয়, দ্বাৰকাত
আছন্ত। ভোক্ত : বৃষ্টি : অন্ধক বংশৰ অধিপতি : সাধুলোকৰো আশ্ৰয় :
এতেকে তুমি তান ঠাই যাব। তেৱে তুমাৰ হৃদয় দেখি বিস্তৰ ধন দিব। যাতো
তান পাদপদ্ম স্পৰ্শক জনক আপুনাৰো দেন্ত। অৰ্ঘ্য কাম দিবো : তাক কি
বুলিবো। হেন শুনি ব্ৰাহ্মণে কৃষ্ণ-দৰ্শনক ভাল মানি : বাইৰাক-মন কৰি.

বোলন্ত : হে কল্যাণী : গৃহত কি উপায়ন আছে, তাক বিচাৰ কৰি দিয়া ।
 হেন শুনি ব্ৰাহ্মণী চাৰি ঘৰ ব্ৰাহ্মণত চাৰি মুষ্টি চাউল-চিড়া ভিক্ষা কৰি আনি :
 কানিৰ টোপালি বান্ধি : কৃষ্ণক প্ৰতি স্বামীৰ হস্তত উপায়ন দিলা । ব্ৰাহ্মণো
 তাক লৈয়া দ্বাৰকাক লৰি গৈলা । কেমনে মোৰ কৃষ্ণ-দৰশন হৈব বুলি মনত
 চিন্তিলা । (শ্লোক ৬—১৫)

তাত তিনিখন বন্ধাৰ্থ সৈন্ত খান এৰাই : তিনিদ্বাৰ পদূলিকো অতিক্ৰমি :
 কৃষ্ণৰ এক বিচিত্ৰ গৃহত প্ৰবেশিলা । কৃষ্ণো দ্বাৰৰ পৰা ব্ৰাহ্মণক দেখি :
 তেখেনে উঠিয়া আগবাঢ়ি গৈয়া সাৰাট ধৰি : হৰিষ লোতক তেজিলা ।
 পাছে খাটত বসুৱাই : চৰণ ধুৱাই : পাদোদক শিৰত লৈলা । দিব্যগন্ধ-
 চন্দন দিয়া : ধূপ-দীপ-তাম্বুল নিবেদি কুশল পুছিলা । শৈব্যো দেবীয়ো গুৰু
 চামৰে-বিঞ্চিলা । অস্ত্বেষপুৰৰ লোকসৰে মগনীয়া কুংসিত ব্ৰাহ্মণক কৃষ্ণৰ
 সৎকাৰ দেখি : বিস্ময় হৈলা । (শ্লোক—১৬—২৬)

পাছে শ্ৰীকৃষ্ণে : সখিৰ হস্তত ধৰি : পূৰ্বকথা কহন্ত । হে সখি : তুমি
 শাস্ত্ৰ জানি গুৰুদক্ষিণা দিয়া সদৃশী কন্যা বিবাহ কৰিলা । তুমি জানো ধনৰ
 প্ৰীতি নকৰা : যাতো কামে চিন্তক বিঘাত নকৰে : তথাপি সাধুসৰে বিষয়-
 বাসনা এৰি : লোক সংগ্ৰহৰ অৰ্থে : কৰ্ম কৰে । আমাৰ গুৰুকুলত নিবাসক
 তুমি স্মৰা : যাত হস্তে পুৰুষে জ্ঞান পায়৷ সংসাৰৰ পাৰ পাৱে । এতেকে
 জন্মদাতা পিতৃক আত্মগুৰু বুলি : যাত হস্তে ব্ৰাহ্মণৰ উপনয়ন বেদাধ্যয়ন হৰে :
 তাক দ্বিতীয় গুৰু বুলি । যাত হস্তে ভক্তিজ্ঞান পাৱে তাক তৃতীয় গুৰু বুলি
 পূজা কৰিবে লাগে । যাতো ইজ্ঞন সাক্ষাতে মঞি । এতেকে যি ভক্ত গুৰুৰ
 উপদেশ লৈয়া : সংসাৰৰ পাৰ হয়ে : তাক অৰ্থকোবিদ বুলি । ময়ো গুৰু-
 গুৰুত্বাৰ্থ যেনে তুষ্ট হঞু চাৰি আশ্ৰম ধৰ্ম্মেয়ো তেমনে তুষ্ট নহো । আমাৰ
 যে অযত্নে গুৰুসেৱা হৈল : তাক তুমি স্মৰা । কদাচিত গুৰুপত্নী আমাক
 খৰি আনিবে নিয়োজিলা : আমিযো মহাঅৰণ্য গৈয়া খৰিৰ বোজা লৈয়া :
 গৃহকু আসিতে : সেই বেলা মহাবাত-বৃষ্টি হৈল । (শ্লোক ২৭—৩৬)

আমিযো মাথাত খৰিৰ বোজা ধৰি : বাত-বৃষ্টিয়ে মহাপীড়া পায়৷ :
 দিশ-বিদিশ নজানি : অগ্নে অগ্নে হস্তে ধৰি : সেইমতে আছিলো । পাছে
 প্ৰভাত হৈলে : গুৰু আক্ষেপে বিচাৰিবে যায়৷ : আত্মৰ দেখি কৃপায়ে
 বৃজিলা । হে পুত্ৰসক : তোৰা আমাৰ অৰ্থে : মহা হুংখ পাইলা । যাতে
 দেখক অৰাধকিযো মোৰ-কৰ্ম কৰিলা । শিশুকল্পে গুৰুসেৱা এইখানে মাত্ৰ ।

যেন তোৰা দেহক নচাইলা : তেমনে সৰ্বসাধন দেহকো অপৰি। ভোৰাত
মজ্জি তুই হৈলো। মনোবাহায়ে তুই হোক। সকল শাস্ত্ৰো জানা। এমন
অনেক কৰ্ম গুৰুগৃহত থাকিতে আমাৰ তুমি নুমৰা। যাতে গুৰুৰ কৃপায়ে
পুৰুষৰ অল্পকালতে সিদ্ধি হয়। ব্ৰাহ্মণে বোলন্ত : হে দেৱ দেৱ : জগৎপতি :
আমাৰ কুনোখানি নতো সিদ্ধে : যাতে তুমি সত্যকাম সনে : গুৰুগৃহত
নিবাস হয়। আছিল। যাৰ বেদময় দেহ সকল পুৰুষাৰ্থৰ কাৰণ। হেন
তুমিয়ো গুৰুগৃহত নিবাস কৰিলা। ই অত্যন্ত বিড়ম্বন।

(শ্লোক ৩৭-৪৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে অশীতিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো দৰিদ্ৰং মহামিত্ৰং বিপ্রং ক্ষিপ্ৰং সমৰ্চয়ৎ ।

তং ব্ৰহ্মণ্যং শৰণ্যঞ্চ কৰুণং কৃষ্ণমাশ্ৰয়ে ॥

একঅশীতিতম অধ্যায়

ব্ৰাহ্মণৰ সন্মুখি

কথা : একঅশী অধ্যায়ে ভগৱন্ত ব্ৰাহ্মণৰ চাউল-চিৰা খায়। মহা
সম্পত্তি পাইবা। শুকে কহন্ত : এমনে শ্ৰীকৃষ্ণ ব্ৰাহ্মণসনে কথা কহি : হান্ত-
বদনে ঝুলিবে লাগিলা। হে সখি : তুমি গৃহৰ পৰা মোক লাগি কি সন্দেশ
আনিছ। ভক্তৰ দিয়া অল্প বস্তুয়ো মোৰ বিস্তৰ হয়। অভক্তৰ দিয়া বিস্তৰ
দ্রব্যয়ো মোৰ শ্ৰীতি নহৰে। এতেকে ভক্তে দত্ত পত্ৰ : পুষ্প : ফল : জলকো
মজ্জি ভোজন কৰে। এতেকে বুলিলেয়ো ব্ৰাহ্মণে লজ্জায়ে অধোমুখ হয়।

লক্ষ্মীপতি ভগৱন্তক : চাউল-চিৰা নেদিলা। তাক সৰ্বসাক্ষী ভগৱন্তে মনত গুণন্ত। ই ব্ৰাহ্মণ সম্পত্তি ইছাই পূৰ্বত মোক নতো ভজে। কিন্তু পতিব্ৰতা ভাৰ্য্যাম প্ৰীতি কৰিতেসে মোৰ ঠাই আসিছা। এতেকে আন্ধ দেৱৰ ছন্দৰ সম্পত্তি দিবো। এই চিন্তি ব্ৰাহ্মণৰ কানিৰ টোপলাৰ পৰা ইকি বুলি চাউল-চিৰা আনি বোলন্ত : হে সখি : মোৰ পৰম প্ৰিয়তম বস্তু আনিছা। যাতে এই চাউল-চিৰায়ে বিশ্বাত্মা মোক তৃপ্তি কৰাইবেক। এই বুলি এক মুষ্টি খাইলা। আউৰ মুষ্টিকে হাতে ধৰিলা : তাৰে লক্ষ্মী হাতত ধৰি বোলন্ত : হে প্ৰভু : এক মুষ্টি ভোজনে ব্ৰাহ্মণৰ ইহ-পৰলোকৰ সৰ্ব সম্পত্তি হৈব। যাক দেখি তুমি তুষ্ট হৈবা। দুই মুষ্টি ভোজন কৰিলে পুহু ব্ৰাহ্মণে মোক অধীন কৰিব। (শ্লোক ১—১১)

ব্ৰাহ্মণো ভগৱন্তৰ গৃহত ভোজন কৰি মহানুখে ৰাত্ৰি বঞ্চি : প্ৰভাত হৈলে আপুনি কৃষ্ণত কিছো মুখজিলা। তথাপি কৃষ্ণ-দৰশনে আনন্দিত হয় : অমুত্তা লৈয়া লৰি গৈলা। পথত মনত গুণন্ত : অহো ব্ৰাহ্মণ্যদেৱ ভগৱন্তৰ ব্ৰাহ্মণত ভক্তি মঞি আজিসে দেখিলো। যাতে লক্ষ্মীধৰ ভগৱন্তো মঞি মহা-দৰিদ্ৰকো আলিঙ্গি ধৰিলা। লক্ষ্মীৰ খাটত বসুৱাইলা। মহিষীৰ হস্তেয়ো চামৰে বিঞ্চাইলা। আপুনিয়ো শুশ্ৰূষা কৰিলা। তথাপি ধন নেদিবাৰ কাৰণ আপুনি গুণন্ত। যদি তান চৰণ-সেৱায়ে সৰ্ব পুৰুষাৰ্থৰ কাৰণ : তথাপি দৰিদ্ৰে ধন পাইলে : মহামদে মন্ত হয়। মোক পাসৰিব বুলি : অল্প ধনো নেদিলা। (শ্লোক ১২—২০)

এই চিন্তিতে ব্ৰাহ্মণ আপুনাৰ গৃহৰ সমীপ পাইলা। দেখন্ত : চন্দ্ৰ-সূৰ্য্য সম বিমানসৱে আৱৰি আছে। বিচিত্ৰ উপৰন-উতান-পুৰ্ণিঙ্গসৱ প্ৰকাশ কৰে। অলঙ্কৃত স্ত্ৰী-পুৰুষসৱো শোভা কৰে। হেন দেখি ব্ৰাহ্মণে গুণন্ত ! ই কি : কাৰ স্থান : কিসক বা এমন হৈলা। এতেকতে দেৱ সম নৰ-নাৰীসৱ গীত-নৃত্য-বাতে আগবাঢ়ি আসিল। ব্ৰাহ্মণীয়ো স্বামী আসিবাৰ কথা জনি : পৰম আনন্দে লক্ষ্মী হেন বাহিৰাই আসি : পৰম প্ৰেমে পুত্ৰিক প্ৰণাম কৰিলা। তেৱে দুয়োজন নিজগৃহত প্ৰবেশিলা। যাত মন্দিৰ সাত স্তম্ভ-স্বাক্ষৰ : হস্তী-দন্তৰ খটাসৱ-হংসতুলি সমে প্ৰকাশ কৰে। বহু দণ্ডবৃত্ত গুৰু চামৰসৱ আছে। সুবৰ্ণৰ আসন : বিচিত্ৰ চন্দ্ৰতাপ : ফটিকৰ বাৰসৱো শোভা কৰে।

হেন অল্পুত সম্পত্তি দেখি ব্রাহ্মণে মনে গুণন্ত : শ্রীকৃষ্ণৰ অৱলোকন
বিনে : মঞ্জি দৰিদ্ৰৰ ই সম্পত্তি নঘটে । যাতে মহা লক্ষ্মীপতি ভগৱন্ত আপুনাৰ
দিয়া : বিস্তৰ সম্পত্তিকো অল্প দেখন্ত । ভকতৰ অল্প ভোজনকো বিস্তৰ মানন্ত ।
এতেকে লক্ষ্মীয়ে হেন আগে কিছো নেদিলন্ত । পাছে মহন্ত সম্পত্তি কৰাইলা ।
এতেকে মোৰ জন্মে জন্মে তান ভকতি নছাৰোক । বৈষ্ণৱত শ্রীতি ৰহোক ।
এমনে ব্রাহ্মণ পত্নীসমে : বিষয়-ভোগত হৰিভক্তি নেৰি : কৃষ্ণক চিন্তি দেহ এৰি
পৰম গতি পাইলা । এই কথা যি ব্রাহ্মীয়ে ব্রহ্মণ-কীৰ্ত্তন কৰে : সি ভগৱন্তৰ
ভক্ত হয় : কৰ্মবদ্ধ এৰাই পৰম গতি লভিব । (শ্লোক ৩২—৪১)

শ্রীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে একাশীতিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যো মুদা বুভুজে সখ্যঃ সাক্ষাৎ পৃথুক-তথুলং ।

তমহং শৰণং যামি ভক্তকামপ্ৰপূৰকম্ ॥

দ্বিঅশোতিতম অধ্যায়

কুকক্ষেত্ৰ যাত্ৰা

কথা : বিৰাণী অধ্যায়ে কুকক্ষেত্ৰ যাত্ৰা কহিবা । শুকে কহন্ত : পাছে
ৰাম-কৃষ্ণৰ আগত একদিনা দৈৱজ্ঞসৱে : সৰ্বগ্ৰাস গ্ৰহণৰ কথা কহিবা । তাক
শুনি শূচন্ত : শুক : সাৰণসমে : অনিৰুদ্ধক নগৰ ৰক্ষাৰ্থে থৈয়া : সকল
যজ্ঞবাংশে কুকক্ষেত্ৰক গৈলা : যাত পৰশুৰামে পৃথিবীক নিক্ষেপ্তিয় কৰিতে
ৰাজাসন্নৰ শোণিতে নটা হুদ কৰি : স্নান-দান-যজ্ঞ কৰিছা । এতেকে ক্ষত্ৰিয়ৰ
সি স্থানে সকল পাপ হৰে । সেই মহাভীৰ্থ যাত্ৰাত ভাৰতবৰ্ষবাসী প্ৰজাসৱ
আসিল । চতুৰঙ্গ সেনাসমে ৰাজাসৱো আসিলা । (শ্লোক ১—৮)

সকল লোকে বামৰ হৃদত স্নান কৰি : তীৰ্থ-উপবাস দিয়া : কৃষ্ণত ভকতি
 হোক বুলি ব্ৰাহ্মণক অনেক দান দিলা। ব্ৰাহ্মভোজ কৰাইলা। পাছে
 তাৰাত অনুজ্ঞা লৈয়া : ভোজন কৰি : বৃক্ষৰ ছায়াত বসিলা। তাতে অশ্বে
 অশ্বে সুহৃদ ৰাজাসৱ দেখিলা। তাৰ নাম শুনা : কৌৰৱ : পাণ্ডৱ : পুঞ্জিত :
 নগ্নজিত : দ্ৰুপদ : শৈব্য : ধৃষ্টকেতু : কাশীৰাজ : দমঘোষ : বিশালাক্ষ :
 মৈথিল : যুধামন্যু : শূৰ্মা : মৎস্য : উলীনৰ : কৌশল্য : বিদৰ্ভ : কুক : সৃঞ্জয় :
 কন্বোজ : কৈকয় : মজ : কুন্তি : অৱন্তি : কেবল। আনো আত্মপক্ষ-পৰপক্ষ
 অনেক দেখি : পৰম আনন্দে আলিঙ্গি ধৰিল। কনিষ্ঠসৱে বৃদ্ধক প্ৰণাম
 কৰি : সৱাৰে সৱে কুশল পুছিলা। অনন্তৰে সৱে কৃষ্ণকথা কহিবে লাগিলা।
 প্ৰথমে কুন্তী ভাতৃ ভাতৃ-পত্নী ভগিনীসৱ ত্ৰীকৃষ্ণক দেখি : কান্দিয়া বসুদেৱক
 বোলন্ত। (শ্লোক ৯—১৭)

হে ভাতৃ : মঞি আপুনাক অভাগী কৰি মানো। যাতে আমাৰ এতেক
 আপদতো বাৰ্তা নলৱা। যাৰ দেৱ প্ৰতিকূল হৈল তাক সুহৃদ সন্ত্ৰাসিন্যো
 নুশুমৰে। এতেকে তুমাৰ আমি কি দোষ দিবো। বসুদেৱে বোলন্ত :
 হে মাতৃ : তুমি আমাক অশূয়া নকৰিবা। যাতে সকললোক ঈশ্বৰৰ অধীন।
 এতেকে আমি কংসভয়ে নানা থানক গৈছিলো। আৱেসে এক হৈয়াছি।
 বাম-কৃষ্ণ প্ৰমুখ্যে সকল যজুবংশে কৌৰৱ-পাণ্ডৱ ৰাজাসৱকো পুষ্প-চন্দন-বস্ত্ৰ-
 অলঙ্কাৰে অৰ্চা কৰিলা। তাৰায়ো কৃষ্ণদৰশনে আনন্দিত হয় : যজুবংশক
 প্ৰশংসিবে লাগিল। হে যাদৱসৱ : মনুষ্যৰ মধ্যত তোৰাৰেসে জন্ম সফল :
 যাতে ত্ৰীকৃষ্ণক নিতে দেখা। যাক যোগীসৱে দেখিবে নপাৰে। যাৰ
 কীৰ্ত্তিয়ে জগতক পৱিত্ৰ কৰে : পাদোদকে সৰ্ব্বপাপ হৰে। বাক্যৰূপ বেদেয়ো
 সৱাকে শুদ্ধি কৰে। যাৰ পাদপদ্মৰ পৰশে : পৃথিৱীয়ো আমাৰ সকল কাম
 পূৰে। তান লগত তোৰা নিত্যে দৰশন-পৰশন-শয়ন-ভোজন কৰা। এতেকে
 তোৰাৰ নৰকৰ দ্বাৰক গৃহতে থাকিতেয়ো পৰম সুখ পাইলা।

(শ্লোক ১৮—৩০)

পাছে গোপগণ সমে নন্দ : যজুবংশ আসিবাৰ শুনি : শকটত চৰি :
 তথাকে গৈলা। যজুবংশো নন্দক দেখি পৰম আনন্দে উঠিয়া সাৰটি ধৰি :
 সাদৰ কৰিলা। বসুদেৱো নন্দক আলিঙ্গি ধৰি : কংসকৃত হুংখক শুমৰি :
 প্ৰেমে বিহ্বল হৈলা। বাম-কৃষ্ণো নন্দ-যশোদাক প্ৰণাম কৰি : প্ৰেমাৰুণ
 হয় : কিছো বুলিবে নপাবিলা। তাৰায়ো দুয়ো ভাইক সাৰটি ধৰি শোক

তেজিলা। দৈৱকীয়ো অতি স্নেহত যশোদাক সাবটি ধৰি : তান উপকাৰসৱ
সুখৰি : গদ গদ বাক্যে বুলিবে লাগিলা। হে ব্ৰজেশ্বৰী : তুমাৰ মৈত্ৰীক
কুনেহু পাসৰিব। ইন্দ্রৰ ঐশ্বৰ্য্য পায়ো যাৰ প্ৰতাপকাৰ কৰিতে নপাৰি।
যাতো আমাৰ দুই পুত্ৰক : ভৰণ-পোষণ কৰি প্ৰতিপালন কৰিছিল। ই
যুক্তো হয়। যাতো সম্ভৱ স্ব-পৰ ভেদ নাই। (শ্লোক ৩১—৩৮)

শুকে কহন্ত : গোপীসৱো চিৰকালে : প্ৰিয়তম কৃষ্ণক লাগ পায়ো
চক্ষুদ্বাবে হৃদয়ত ধৰিলা। ভগৱন্তো তাৰাৰ ভকতি দেখি : বহুস্থ স্থানত
আলিঙ্গি ধৰি : কুশল পুছিবে লাগিলা। হে সখিসৱ : আমাৰ জাতি-কুটুম্বৰ
অৰ্থে শত্ৰুসৱ বধিতে বিলম্ব হৈল। তাত তোৰা অকৃতজ্ঞ বুলি অৱজ্ঞা কৰা
নিকি। যেন বায়ু মেঘাদিক একত্ৰ কৰে : বিয়োগ কৰে : তেমনে প্ৰাণীসৱক
ভগৱন্তে সংযোগ-বিয়োগ কৰন্ত। মোৰ সামান্য ভক্তিযো : লোকৰ মোক্ষ
সাধে। তোৰা যে প্ৰেম-ভকতি কৰিলা : আত মোৰ বৰ আনন্দ হৈল।
যাতো সি ভক্তি মোক সাক্ষাতে পাৱে। মজ্জিমে সকল লোকৰে আদি :
অন্ত : মধ্য। এতেকে তোৰা ব্যাপক মোক ভজি কৃতার্থ হৱা। শুকে
কহন্ত : এমনে গোপীসৱে ক্ৰীকৃষ্ণৰ শিক্ষা শুনি তান স্মৰণে লিঙ্গদেহ দহি :
তাহাকৈ পায়ো বুলিবে লাগিল। হে কমলনাত : তুমাৰ পাদপদ্ম আমি
বিষয়ীৰো : সদায় মনত উদয় হৌক। যাক অগাধবোধ যোগীসৱো সদায়
মনত চিন্তে। সংসাৰ-কুপপতিত জনৰো অৱলম্বন স্থান। (শ্লোক ৩৯—৪৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে দ্বিঅশীতিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হেন জ্ঞানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যঃ কৃষ্ণক্ৰয়াজ্জায়াং ননন্দ সুহৃদো বহুং।

তং প্ৰপত্তে কৃপাপূৰ্ণং গোপিকাৰিবহাপহম্ ॥

দ্বিঅশোভিতম অধ্যায়

কৃষ্ণপত্নীস্বৰ আত্মবিবাহ-বৰ্ণন

কথা : তেৰাশী অধ্যায়ে পত্নীস্বৰে দ্ৰোপদীৰ লগত আপুনাৰ বিবাহ-কথা কহিবা। শুকে কহন্ত : এমনে ত্ৰীকৃষ্ণে গোপীস্বৰক অনুগ্রহ কৰি : বৃথিষ্ঠিৰ আদি মুহুৰ্দস্বৰৰ কুশল পুছিলা। তাৰসৱো কৃষ্ণৰ প্ৰশ্নে সংকাৰ আনন্দিত হয়। বুলিবে লাগিল। হে ভগৱন্ত : যাৰা মহন্তৰ মুখে তুমাৰ কথা শুনি : তাৰ কৈত অমঙ্গল আছে। যাতো সেই কথায়ে অবিদ্যা দূৰ কৰে। এতেকে আমি দেহ-দৈহিক সম্পদ এৰি : তুমাক প্ৰণাম কৰো। শুকে কহন্ত : এমনে সকল লোকে : কৃষ্ণক ভূতি-নতি কৰিতে ত্ৰীসৱো একত্ৰ হয়। কৃষ্ণ-কথা কহিবে লাগিল। (শ্লোক ১—৫)

তাতে দ্ৰোপদী পুছন্ত : হে কৃষ্ণপত্নীস্বৰ : তোৰাক যেমনে ত্ৰীকৃষ্ণে বিবাহ কৰিলা : তাক আমাত কহ। কন্সিগী বোলন্ত : মোক শিশুপালক বিবাহ কৰাইতে : জ্বাসন্ধ আদি ৰাজাসৱে ধনু-শৰ ধৰি আছিল। তাত ভগৱন্ত সৱাৰে শিৰত চৰণৰেণু খেপিয়া : যেন সিংহে মেৰঘুথৰ পৰা আপুনাৰ ভাগ হৰে : তেমনে মোক আনি বিবাহ কৰিলা। হেন লক্ষ্মীনিবাস কৃষ্ণৰ চৰণ মোৰ পূজাৰ অৰ্থে বহোক। সত্যভামা বোলন্ত : ভাতৃবধে তাপিত হয় : মোৰ পিতৃ ত্ৰীকৃষ্ণক কলঙ্ক দিলা। তাক দূৰ কৰিতে ভগৱন্ত জাহ্নৱন্তক জিনি মণি আনি দিলা। তাত পিতৃ মহাভয়ে মোক যাচিয়া : ত্ৰীকৃষ্ণক দিলা। জাহ্নৱন্তী বোলন্ত : মোৰ পিতৃ নিজনাথ ত্ৰীৰামক নজানি : সাতাইশ দিন

কৃষ্ণসমে যুজিলা । পাছে পৰীক্ষা পায় : ঈশ্বৰ জানি চৰণত ধৰি : মনিসমে
মোক দাসী কৰি সমৰ্পিলা । (শ্লোক ৬—১০)

কালিন্দী বোলন্ত : মগ্ৰি তান পদ-বসক ইচ্ছাই তপ কৰিবাৰ জানি :
অৰ্জুনসমে গৈয়া : বথত তুলি আনিলা । সেই মগ্ৰি তান গৃহমাজনী । ২৩।
বোলন্ত : যি ভগৱন্তে মোৰ স্বয়ম্বৰ যায়া ভাতৃসমে ৰাজাগণ জিনি মোক
আপুনাৰ পুৰক নিলা । সেই মগ্ৰি তান পাদ প্ৰক্ষালন কৰিম । সত্য
বোলন্ত : মহাবলৱন্ত তীক্ষ্ণশূল সাত বৃষভক নিগ্ৰহ কৰি : ৰাজাসৱকো জিনি :
বহু যৌতুকসমে : মোক গৃহক নিলা । হেন ভগৱন্তক মগ্ৰি সদায়ে সেৱা
কৰিম । মিত্ৰবিন্দা বোলন্ত : মোৰ পিতৃ মাতুল-পুত্ৰ ক্ৰীকৃষ্ণক : তান্ত মোৰ
চিত্ত জানি যাচিয়া দিলা । হেন মোৰ জন্মে তান পাদ পৰশ হোক ।

(শ্লোক ১১—১৬)

লক্ষণা বোলন্ত : ময়ো নাৰদ মুখে : অচ্যুতৰ জন্ম-বৰ্ম-গুণ শুনি :
লক্ষ্মীয়ো আনক এৰি বৰিবাৰ জানি : তাহান্তে চিত্ত দিলে । তাক জানি
মোৰ পিতৃ বৃহৎসেনে : কৃষ্ণক পাইবাক লাগি উপায় কৰিলা । জানা জ্যোপদী :
যেন তুমাৰ স্বয়ম্বৰত অৰ্জুনক আশাই মংস্থ কৰিলে : তেমনে মংস্থ কৰিলা ।
তোঠেৰ মংস্থ পুত্ৰ বাহিৰতেসে ছন্ন : ভিতৰত দেখি : আমাৰ মংস্থ পুত্ৰ
বাহিৰে ভিতৰে নেদেখি । কিন্তু স্তম্ভৰ মূলত কলসৰ জলত ছায়া মাত্ৰ দেখি ।
এতেকে অধক দৃষ্টি উৰ্দ্ধক লক্ষ্য কৰিবে লাগে । তাক ক্ৰীকৃষ্ণত বিনে আনে
নাপাবে । হেন স্বয়ম্বৰ শুনি বৰ বৰ ৰাজাসৱ পিতৃৰ পুৰ আসিল । পিতৃয়ো
যথাযোগ্য সৱাকে সাদৰিলা । পাছে তাৰা মংস্থ ছেদিত ধনু-শৰ ধৰিল ।
কেয়ো ধৰি এৰিল । কেয়ো গুণ দিবাক নাপাবিল । কেয়ো কটি পৰ্য্যন্ত
টানি পৰিল । কেয়ো গুণ দিল । কতোসৱে শৰ গ্ৰহাবিল । কিন্তু মংস্থৰ
স্থিতি নজানিল । (শ্লোক ১৭—২৩)

অৰ্জুনৰ শৰেয়ো চুইল মাত্ৰ : ছেদিবে নাপাবিল । এমনে ৰাজাসৱে
নিবৰ্ত্তিল : ভগৱন্তে লীলায়ে ধনু ধৰি গুণ দিয়া : জলত ছায়া দেখি : শৰ
হানি মংস্থ কাটিলা । তেখনে দেৱগণে হুন্দুভি বজাই : পুষ্প বৰষি জয়
কৃষ্ণ বুলিলা । মহা আনন্দে বঙ্গশালা পশি : কণ্ঠত স্তৱৰ্ণৰ মালা দিয়া :
প্ৰণামি বৰিলো । (শ্লোক ২৪—২৯)

তেখনে নানাবিধ বাস্ত-গীত-নৃত্য হৈল । তাক ৰাজাসৱে নসহিল :
তাৱে ভগৱন্ত মোক বথত তুলি চতুৰ্ভুজ হৈয়া : দুই হস্তে আলিঙ্গি : দুই হস্তে

ধনু-শৰ ধৰি বহিলা । দাককো বথ ডাকিলা । ৰাজাসৰো পাছতে খেদি গৈল ।
কতোসৰ আগবাঢ়ি গৈয়া : পহুত বেঢ়িল । ভগৱন্তে শাৰঙ্গ ধনু টঙ্কাৰি :
শৰসৰ হানি : শিৰ-উৰু-বাহু ছেদিল । (শ্লোক ৩০—৩৫)

পাছে আপুনাৰ অলঙ্কৃত নগৰত প্ৰবেশিলা । পিতৃ চতুৰঙ্গ সেনা দাস-
দাসী-বজ্জ-অলঙ্কাৰ আদি নানা দ্ৰব্যসমে অস্ত্ৰসৰ দিলা । আমিসৰে তপস্তা
কৰিসে : আত্মাবাম ভগৱন্তৰ গৃহদাসী হই আছিলো । ষোড়শ সহস্ৰ
মহিষীসৰে বোলয় : নৰকানুৰে দিগ্বিজয়ত ৰাজাসৰ জিনি : আমৰাসৰক
এক এক কৰি থৈ আছিল । আমিও সংসাৰ-মোচন কৃষ্ণ-পাদপদ্ম স্মৰিছিলো ।
তাক জানি ভগৱন্তে নৰকক বধি : পূৰ্ণকাম ছয়ো আমাক বিবাহ কৰিলা ।
আমি স্বৰ্গ-মৰ্ত্য-পাতালৰ সম্পত্তিক বাঞ্ছা নকৰো । ইহ-পৰলোকৰ মুখক
ইচ্ছা নকৰো । অগ্নিমাৰি সিদ্ধ সমে ব্ৰহ্মলোকতো কাম নাই । ব্ৰহ্মলয়
মোক্ষসমে বৈকুণ্ঠৰ সালোক্যাদিয়ে নোখোজো । কিন্তু লক্ষ্মীৰ কুচ-কুঙ্কম
গন্ধযুক্ত কৃষ্ণ-পাদৰেণুক মাত্ৰ শিৰে ধৰিবে বাঞ্ছা কৰি । যাক ভক্তিৰ বলে
গোপ-গোপীসৰে পায়োছে । (শ্লোক ৩৬—৪৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে ত্ৰিঅশীতিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : শ্ৰীভ্যঃ ত্ৰিয়োঃশুৰাগেন মুদা যন্ত যশো জগুঃ ।

তং জগদ্বন্দ্যমীশানং বন্দে নন্দপ্ৰিয়ঙ্কবম্ ॥

—

চতুৰশাৰ্দ্ধিষ্ঠম অধ্যায়

বসুদেৱৰ যজ্ঞানুষ্ঠান

কথা : চৌৰাশী অধ্যায়ে মুনীগণৰ আগমন : বসুদেৱৰ যজ্ঞ : শূদ্ৰদৰ
প্ৰস্থাপন কৰিবা । শুকে কহন্ত : এমনে কুন্তী : গান্ধাৰী : দ্ৰৌপদী : শ্ৰুভদ্ৰা :
ৰাজপত্নী : গোপীসৰো : কৃষ্ণপত্নীসৰৰ কৃষ্ণত প্ৰেম-ভকতি শুনি : মহা
বিশ্বয়ে সজ্জল নয়ন হৈলে । এমনে স্ত্ৰীত স্ত্ৰীয়ে : পুৰুষত পুৰুষে : কৃষ্ণকথা
কহিতে : ৰাম-কৃষ্ণক দেখিবে ইচ্ছাই মুনিসৰ আসিলা । তাৰ নাম শুনা ।
বাস : নাৰদ : চাৰন : দেৱল : অসিত : বিশ্বামিত্ৰ : শতানন্দ : ভৰদ্বাজ :
গৌতম : পৰশুৰাম : বশিষ্ঠ : গালৱ : ভৃগু : পুলস্তি : কাশ্যপ : অত্ৰি :
মাৰ্কণ্ডেয় : বৃহস্পতি : দ্বিত : দ্বিত : একত্ৰ : অঙ্গিৰা : অগস্ত্য : যাজ্ঞবল্ক্য :
বামদেৱ আদি অনেক মুনিসৰ শিষ্যসমে আসিলা । তাৰাক দেখি : যাদৱ-
পাণ্ডৱ : ৰাজাসৱ উঠি প্ৰণাম কৰি অৰ্চা কৰিল । ৰাম-কৃষ্ণে নমস্কাৰ কৰি
পাণ্ডৱ-অৰ্জ্য-আচমনী দিয়া : পুষ্প-চন্দন : ধূপ-দীপ : নৈবেদ্য দিয়া পূজা কৰি :
সকল সভাৰ আগতে বুলিবে লাগিলা । (শ্লোক ১—৮)

আহো আজিসে আমাৰ সকল জন্ম হৈল । যাতো দেৱৰ তুৰ্গত তোৰাক
দেখিলো । আমি অন্ন পুণ্যৰ : তোৰাৰ দৰশন-পৰশন-অৰ্চন-বন্দন-আলাপ
কেমনে ঘটিল । দেৱৰ প্ৰতিমা তীৰ্থসৰ চিৰকালে সেৱিলেহে পাপ হৰে ।
সাধুসৰ পুত্ৰ দৰ্শনমাত্ৰ পবিত্ৰ কৰে । ভেদ দৰশি পুৰুষৰ উপাসা কৰিলেহে
দেৱাদি সকল পাপ নহৰে । সাধুসৰ পুত্ৰ হই দণ্ড সেৱিলে সকল পাপ হৰন্ত ।
যিজনো দেহত আত্মাবুদ্ধি কৰে : পুত্ৰ-ভাৰ্য্যাক আত্মীয় মানে : প্ৰতিমাক

দেৱতা বোলে : জলকেসে তীৰ্থ দেখে : মহমৃত এতেক বুদ্ধি নকৰে : তাক
গকতো কৰি অধম জানিবা । (শ্লোক ৯—১৩)

শুকে কহন্তু : হেন শুনি ব্ৰাহ্মণসৱে মোহিত বুদ্ধি হয়। ক্ষণেক মৌনে
বহিল। পাছে বিচাৰ কৰি : কৃষ্ণৰ বাক্যে লোক সংগ্ৰহ জানি বুলিবে
লাগিলা। হে ভগৱন্তু : তুমাৰ মায়ায়ে আমি তত্ত্ববেত্তাসৱো মোহ
হৈলো। আপুনি ঈশ্বৰ ছয়ো : নৰ-চেষ্টায়ে গুঢ় হয়। অনীশ্বৰ হেন আচৰ।
অনীশ্বৰ ছয়ো জগতক স্ৰজন-পালন-সংহৰণ কৰ। তথাপি বন্ধ নহৱ।
এতেকে তুমাৰ চেষ্টাক কুনে জানিব। বেদ তুমাৰ হৃদয় : যাত ব্ৰাহ্মণসৱে
কাৰ্য্য-কাৰণ জগতসমে পৰমেশ্বৰক প্ৰকাশ কৰে। এতেকে ব্ৰাহ্মণকুল
তোমাৰ প্ৰকাশৰ স্থান : তুমিয়ো এই নিমিত্তে আপুনাক ব্ৰহ্মণ্যতা দেখাই
লোক সংগ্ৰহাৰ্থে : ব্ৰাহ্মণক সৎকাৰ কৰ। আজিসে আমাৰ জন্ম-কৰ্ম্ম-বিড়া
ব্ৰত-তপস্যা সাফল্য হৈল। যাতো সন্তৰ গতি তুমাৰ লগ পাইলো। সেই
ভগৱন্তু কৃষ্ণ : অকুণ্ঠ মেধা : পৰমাত্মা : তুমাৰ প্ৰণাম কৰো। যাক কেয়ো
জানিবে নাপাৰে। হেন তুমাৰ পাদ-পদ্মক দেখি আমি কৃতার্থ হৈলো।
তথাপি আৰ যেমনে স্মৃতি ৰহে তেমনে অমুগ্ৰহ কৰ। যাতো ভক্তিব বলে :
লিঙ্গদেহ দহি তুমাৰ স্বৰূপ পায় : তপাদি কৰি নপায়। (শ্লোক ১৪—২৬)

এমনে মুনিসৱে কৃষ্ণত অমুগ্ৰা লৈয়া : আশ্ৰমক যাইবাক মন কৰিলা।
তাক বশুদেৱে : প্ৰণাম কৰি চৰণত ধৰি পুছিতে লাগিলা। হে মুনিসৱ :
যেমনে কৰ্ম্মে কৰ্ম্মনাশ কৰিব : তাক মোত কহ। হেন শুনি মুনিসৱ মহা
বিস্ময় হৈলা। তাত নাৰদে বোলন্তু : হে ঋষিসৱ : বশুদেৱে কৃষ্ণক পুত্ৰ বুলি :
আমাত পুছিলা। আত তোৰা আশ্চৰ্য্য নেদেখিবা। যেন তীৰবাসীসৱ :
গঙ্গাজল এৰি শুদ্ধিৰ অৰ্থে আন ঠাই যাই : তেমনে সন্নিহ হৈলে অনাদৰ কৰি
নজানিবা। যাৰ জ্ঞানৰ কুনোমতে নাশ নাই : হেন পৰমেশ্বৰ কৃষ্ণকো সামান্য-
সৱে মহম্ম বুলি মানে। (শ্লোক ২৭—৩৩)

হেন শুনি : মুনিসৱে বশুদেৱক বোলন্তু। হে বশুদেৱ : শ্ৰায়-অজিহত
বিস্তে বিষ্ণুক শ্ৰদ্ধায়ে ভজিব। এই কৰ্ম্মে সকল কৰ্ম্মক নাশ কৰে। চিত্তক
শান্ত কৰাৱে। মোক্ষৰো এই সুগম পন্থ : এতেকে বিষ্ণুক যজনেসে পুৰুষৰ
কৰ্ত্তব্য। কবিসৱে শাস্ত চকুয়ে দেখাইছে। তুমি পুছ সহজে কৃতার্থ : যাতো
পৰম ভক্তিৱে ঈশ্বৰক ভজিছা : এতেকেসে সাক্ষাতে তুমাৰ পুত্ৰ হয়। (শ্লোক ৩৪—৪১)

‘হেন তুমি বহুদেৱে বিকৃক যজিতে তাবাকে প্ৰশাস কৰি অধিক কৰিলা।
তাবায়ে যজ্ঞ বিকৃক যজাইলা। তাত যত্বংশ বজ্জ-অলঙ্কাৰে মণ্ডিত হুয়াঃ
শোভা কৰিল। শাহান সকল পত্নীসৰো অলঙ্কৃত হুয়াঃ দিব্যবজ্জ পৰিধান কৰি :
যজ্ঞশালা পশিলা। তেখন নানা বাস্ত যজাই : নট-নটীসৰো হুতা কৰিল।
ভাটসৰে স্তুতি পঢ়িল : গায়কসৰে গীত গাইল। অধিসৰো পত্নীসৰো :
বহুদেৱক অভিব্যেক কৰিলা। তেজু তাৰাৰ মধ্যত চক্ৰ হেন প্ৰকাশিলা।
অধিকসৰো বজ্জ-অলঙ্কাৰে মণ্ডিত হুয়াঃ প্ৰকাশ কৰিলা। বাম-কৃষ্ণ পত্নী-
পুত্ৰ-জ্ঞাতিগণ সমে শোভা কৰিলা। (শ্লোক ৪২—৫১)

বহুদেৱো বজ্জ সাজ কৰি : অধিকসৰক দক্ষিণা দিয়া : পত্নীসমে অৱত্থ
স্নান কৰিলা। পাছে সকল লোককো প্ৰোক্ষন কৰাই যথাযোগ্য বজ্জ-অলঙ্কাৰ
দিল। তাবাসৰো যজ্ঞক প্ৰশংসা কৰি : গৃহক গৈলা। অধিসৰো কৃষ্ণত
অহুস্তা লৈয়া : ‘আজিৰক’ লৈলা। নন্দাদি ‘গোপসকলো’ : ‘যত্বংশৰ মতাপূজা
পায়া স্নেহত তথায়ে বহিলা। (শ্লোক ৫২—৫৩)

বহুদেৱো মনোবাঞ্ছা সাগৰ তাৰি পৰম আনন্দে নন্দক হাতত ধৰি :
বুলিবে লাগিলা। হে তাই নন্দ : মনুষ্যৰ স্নেহ-পাশ ‘ঈশবে’ কৰিছা। ‘তাক
মণ্ডি হুত্থাৰ মনো। ‘আমৰাসৰত’ ‘তুমি যি বিকল বৈত্ৰী কৰিলা’ : সি
কদাচিতো হুত্থাচ। ‘আমি পূৰ্বত অসমর্থ পদে : তুমার হিত নকৰিলো।
আৰে ক্ৰীমদে অন্ধ হুয়া : আগতে নেদেখো। এতেকে শ্ৰেয়াৰ্থী পূৰ্বৰ ৰাজ্যজী
নহোক। ‘যাতো সম্পাভয়ে’ অন্ধ হুয়া ‘জ্ঞাতি-কুটুম্বক’ নেদেখো। এমনে
বহুদেৱে মঙ্গল উপকাৰ হুমাৰি কান্দিবে লাগিলা। নন্দো বাম-কৃষ্ণৰ স্তুতি
কৰিতে কতোদিন বহিলা। আজি-কালি কৰি তিনিমাস গয়াইলা। পাছে
বহুদেৱে : ‘উগ্রসেন : ‘বাম-কৃষ্ণ : ‘অজ্জ-ব-উজ্জাদি সৰো : প্ৰত্যেকে আনেক অমূল্য
বজ্জ-অলঙ্কাৰসৰো গাঁৱে গাৱে দিল। ‘তাক’ লৈয়া কৃষ্ণ-চৰ্ণ চিহ্নিয়া গৃহক
লৈলা। ‘পাছে’ যত্বংশে বাৰিবাৰ কাল হইবাৰ দেখি : বাৰকাৰ আসিলা।
লোকসৰতো উত্থাৰ মহোৎসৱ কৰিলা। (শ্লোক ৬৫—৭১)

‘আজিৰক’ কথায় : ‘নন্দক’ চতুৰ্থাতিতমোহন্যায় : ৥

‘হেন জানি সৰলোক’ হবি বৈদেহবি।

শ্লোক : ‘বো’ ‘কনক’ ‘নন্দ’ ‘সত্য’ ‘বিশ্বামিত্ৰ’।

‘বহুদেৱ’ ‘জ্ঞান’ ‘সত্য’ ‘তত্ত্ব’ ‘জীৱক’ ‘নন্দ’ : ৥

পঞ্চম অধ্যায়

বাম-কৃষ্ণ দাবা বৈষ্ণবীৰ কৃতপুত্র জ্ঞানজন

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে ত্রীকণ্ঠে স্তুতি শুনি পুত্রক জ্ঞান : মাতৃক মৃত-
পুত্র দিব। শুকে কহন্ত : পাছে একদিনা বাম-কৃষ্ণে আসি : বহুদেবক, পুণ্যম
কবিল। তেঁও অভিনন্দা করি : স্মরিসক বচন সুমবি দুইকো ঈশ্বর জানি :
স্তুতি আবন্তিল। হে কৃষ্ণ : মহাযোগী : হে শঙ্কৰিষণ : সনাতন : জগত-
কাৰণ : যি প্রকৃতি-পুরুষ তাবো ঈশ্বর বলি, তোবাক জ্ঞানিলো। এতেকে
সমস্ত কার্য-কাৰণ জগত, তুমাত কল্পি। পূৰ্বমার্থত নথটে। তাক নজানিসে
লোকসর সংসারত ফবে। এতেকে জগত সন্ন্যাসীৰ পায় : যি তুমাক নজকে :
তাৰ জন্ম বিকলে গৈল। তোবা হয়ো মোব পুত্র কহরা। কিন্তু শেকতি-
পুরুষ ঈশ্বর তুভাব হবিতেনে গুহত জাত হয়াক। হেন তুমার পাদ-পুণ্ডিত
মন্দির শরণ পশিলো। যাতে প্রসন্ন হৈলে সংসার তর হুর হয়ে। এতেনে
বিস্ক-ভোগে মোব সীমা পবিল। যাত হযে সৰ্ব-দেহে, অসংখ্য হৈল।
তুমি পৰমেশ্বরতো পুত্রবুদি কবিল। (শ্লোক ১-১০)

শুকে কহন্ত : এমনে পিতৃর স্বাক্ষর জ্ঞানি, স্মরণে দাসকবি মধু বচনে
বলিবে লাগিল। হে পিতৃ, তুমি জ্ঞান দাতা বুলিলো : যাতে পুত্রক উদ্দেশে
পৰম তত্ত্ব কহিল। এমনে চরিত্রর জ্ঞানতকো কবি স্তুতি জানিল। যাতে
একে আশ্রয় : কাঠত অগ্নি হেন মানবজন প্রজ্ঞান কর। (শ্লোক ২১-২৫)

শুকে কহন্ত : এমনে বহুদেবে কৃষ্ণ দাবা শুনি : নানা স্তুতি এৰি শ্রীতি

একদিন রাতে প্রবীণ কবি গৃহক আশ্রিত ভোজন করাইল। তৎকালে
অজ্ঞান দ্বিগুণ বস্তা দেখি : প্রবীণ নরমে চান্দ্রাঃ কামভায়ে এককিঞ্চিৎ
সুভদ্রায়োঃ প্রবীণকবির পদমুখ্যব লক্ষ দেখি : হস্ত অঙ্গলোকনে কবিরাজে ইন্দ্র
কবিলি : প্রবীণোঃ ভাঙে অরভঃ কবি : কবির মোহিত : কবির কামভায়ে
সংকাষেয়ো আনন্দ নগাইল।

পাছে বহুদলে সৈন্যকীরো : জীকরতো। অসুখতি লৈয়া : দেহবাত্রাতো।
 তুর্গক পক্ষা-বাহির হৈলে সৈন্যবৎপক্ষা-হুঙ্কি মিলিল। পাছে আপুণ্ডন বধন্ত, ছবি :
 ধনু-শব-ধবি চন্দ্রবদন্তাসরক খেলি লবি মৈল্লা-। ছেল দেখি জ্ঞাতিলসে সন্ন্যাসী
 অর্জুন কহা নেই বুলি আশঙ্ক কবিল। তাক শুনি বামে মহাকোষ ককি :
 লাজল খবিল।। কহে চবণত খবি-প্রাখিল।। সুহৃদসরো সাধনা কবিল।।
 তেহে বলভদ্রে বব-কস্তাক অনেক যৌতক দিল।। (শ্লোক ২-১২)

ঐক্যবান ভক্ত অতঃপরে নান্ন ব্রাহ্মণ মৈথিলৰ নগৰত বসন্ত ৷ তেওঁ
কৃষ্ণৰ ভক্তিয়ে পূৰ্ণ হয় ৷ বিষয়-লক্ষণট নহস্ত ৷ গৃহাশ্রমী কয়ো : অৰ্থক স্ব
নকৰন্ত ৷ তথাপি দেহনিৰ্বাহ পৰ্যন্ত অপুনি দিলে ৷ তাত ভুট হয় : নিজ
ধৰ্মত আবৰ্ত্তন্ত ৷ সি বাজ্যৰ বাজ্যো জমকৰ গোষ্ঠী বহলাখ নাম : নিবহকাৰী
বিকুলন্ত দুইয়ো ঐক্যকৰ-প্ৰিয় ৷ এতেকে দুইতো প্ৰসন্ন হয় : ভগবন্ত স্বৰ্গিন ৷
সমে কথত চৰি : বিদেহ নগৰক গৈলা ৷ (শ্লোক ১৩—১১)

পৰ্বত দেশবাসী লোকসমূহে নানা উপায়ন বস্তু দিয়া উলাস কৰিলে।
কুম্ভৰ মুখপদ্মক চক্ষুদ্বাৰে পান কৰিয়ে তৃপ্তি নহৈল। ভগৱন্তে তাৰাক
তত্ত্বজ্ঞান সম্ভে অভয় দিলা। তাৰাব মুখে নিম্নয়ণ শুনি : বিদেহ নগৰ
পাইল। সি নগৰবাসীসমূহ কুম্ভ আশিৰ্বাক কৰা শুনি : অনেক উলাসন কৈয়া।
পৰম হৰিকৈ জাগৰাটি আদি মুনিসমূহ সমে কীৰ্ত্তন গৃহক আশিলে।
একেদৰে নিমন্ত্ৰণ কৰিলা। ভগৱন্তে হৰি শ্ৰীতিৰ আৰম্ভ : হৰিকৈ হৰিকৈ
গুহত প্ৰবেশিলা।

[illegible]

আশুনায়ে দিয়া। সন্ধ্যা লোককে সন্ধ্যা শুভাইতে। বহুলাঙ্ক। অকলিঃ
 যশাধিকারিকা। সেই ভগবন্ত কৃষ্ণ কৃষ্ণ প্রণাম করি। কলবিয়া। অকলিঃ
 গৃহস্থঃ কৃষ্ণ। সন্ধ্যায় কৃষ্ণ পণ্ডিত কৰা। ভগবন্ত। ভগবন্ত কৃষ্ণ।
 কলবিয়া। অকলিঃ। এমনে কলবিয়া ভগবন্ত কৃষ্ণ সন্ধ্যা কৃষ্ণ আকি।
 সন্ধ্যা প্রণাম কৰি মহা হৰিবে বহু সুবাই নাচিবে লাগিলা।

(প্রাক ১৩০-১৩৮)

পাছে 'তপসীবা দিয়া : জাবাক বহুলাই চরণ পধাতিঃ সন্ধ্যায়
 পান্যদকে স্নান কৰিলা। পাছে ফল-মূল-জল-শুভসী কৃষ্ণ-গুণে পূজা কৰিলা।
 শৃঙ্গ শৃঙ্গিকায়ে দিয়া। শ্বেতবৰ্ণ মূল ঘনি চন্দন শিলাইলা। অযাচিত
 অন্নভোজন কৰাই মনত গুণত : মঞ্জি গৃহস্থসীৰ কেমানে বিষ্ণু-বৈষ্ণব স্নান
 হৈল। সন্ধ্যায় কৃষ্ণ চরণ মর্দন কৰি বসিবে লাগিলা। হো-ভগবন্ত :
 তুমি আমাক আজি দেখাইলা ই নহে : কিন্তু যেমন ভগবন্ত শক্তি প্রবেশ
 হয়না : তেখনে দেখিছা। আজি পুষ্ণ কেবল দয়া কৰিলা। যজ্ঞি তুমি
 সন্ধ্যায় আছা : তথাপি যাবা অরণ্যকীৰ্ত্তাদি তক্তি সত্যে কৰে তাবাব
 হৃদয়ভেদে প্রকাশ কৰা। কৰ্মসৰব হৃদয়ত থাকন্তেয়া আতি লুপ্ত হয়।
 অরণ্যকীৰ্ত্তনকৰ পুষ্ণ সমীপতে থাক। এতেকে তুমি ভক্তব সন্ধ্যায় প্রকাশ
 কৰা। ভক্তব সন্ধ্যায় দিয়া। হেন তুমাক মঞ্জি প্রণাম কৰে। সেই
 তুমি : আমা দেহকক শিক্ষা দিয়া : কি কৰ্ম কৰিবো : তাব মোক বহু।

(প্রাক ১৩৯-১৪৯)

হেন গুনি ভগবন্তে হাতত ধৰি : হৃদয়বদনে বুসিবে লাগিলা।
 ব্রাহ্মণ : তুমাক ভক্তবহারে : এই ব্রাহ্মণদয় অসিহা।
 ধৰ্মপৰবেগে : মোকক পণ্ডিত কৰি কৃষ্ণ। দেব-ভগবন্তে সন্ধ্যায় পণ্ডিত
 অকলিঃ কৰিলে : ভিকালে শক্তি কৰে : সন্ধ্যায় পুষ্ণ সত্য কৰে। এতেকে
 ব্রাহ্মণদয় কলবিয়া প্রেষ্ঠ। তপ-বিদ্যা সন্ধ্যায় মোক ভক্তিযুক্ত হৈল।
 হৈল। জাক কি বুলিছা। অকলিঃ অকলিঃ অকলিঃ অকলিঃ অকলিঃ
 নাই। হাতত সন্ধ্যায় সন্ধ্যায় সন্ধ্যায় সন্ধ্যায় সন্ধ্যায়
 ব্রাহ্মণদয় কলবিয়া : দেবদয় মোক প্রকাশ কৰে।
 আকলিঃ সন্ধ্যায় কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ। সন্ধ্যায় কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ
 মোক প্রকাশ কৰে। সন্ধ্যায় কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ

শঙ্কদেৱে কল্পনে ব্রাহ্মণস্বৰ্গ একান্ত ভক্তিৰূপে আৰাধন কৰি : পূৰ্বম গতি
পাইলা । বৈষ্ণৱ বাজায়ো কক উপদেশ পায়া : বৈষ্ণৱ বিপ্রক আৰাধিয়া
পৰম গতি পাইবা । ভগৱন্তো আপুনাৰ দুই শ্লোক : বেদপত্ৰ কল্পন কৰি :
পুত্ৰ হৰিকাক জ্ঞানিলা । (স্কন্ধ ৫০—৫১)

ঐত্যাগ্ৰহকথায়াঃ দশমস্কন্ধে বড়শীতিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোকক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : বক্তৱ্য বিদ্যুৎপাতাঃ সৰ্বলোকপ্ৰসাদিকা শুভা ।

যেনোক্তো ব্রহ্মণবা যা বেদব্যাগ্ৰহকথায়াঃ ॥

সপ্তঅশীতিতম অধ্যায়

বেদ-জুতি

কথা : সাতাশী অধ্যায়ে বেদ-জুতি কহিবা । বাজা পুহন্ত : হে গুৰু :
নিৰ্গুণ জগত সত্ত্ব বেদ কেনে প্ৰবৰ্ত্তে : জ্ঞান মোত কহা । গুৰু কহন্ত :
ঈশ্বৰ ভগৱন্তে প্ৰসন্নত লীনোপাধি জীৱন্তৰ ধৰ্ম্ম-অৰ্থ-কাম-মোক্ষাৰ্থে বহি-ইন্দ্ৰিয়
মুদ-প্ৰাণ ব্ৰহ্মত্ব । এতেকে বেদে সত্ত্ব ভগৱন্তকে নিৰ্গুণ সৰ্বভূত : সৰ্বলোক-
প্ৰসাদ : সৰ্বকোপশান্ত : সৰ্বনিরস্তা : সৰ্বকৰ্ম্ম কৰ্ম্মফলনাশী : সকল কল্যাণ
প্ৰদায়ক : সন্তোষনন কৰি জুতি কৰে । তেওঁৰ জীৱে উপাধি এৰি : হিন্দু
একত্ব হুৱে । আৰু যি ব্ৰহ্মায়ে ধৰে : সি মহাকল পাৱে । জাত নাহিল
নষ্টকৰ জ্ঞান কহে : কাক শুনা । একবিন্দু বাবদ অৰি : বাৱাৰণত দেখিবে
ভানু আৱৰ্ণমে গৈলা । যি মোক্তৱিতাৰ্থে ব্ৰহ্মাৰ্হিবে তপ কৰিবে জুতিৰ ।

তাত কলাপগ্রামবাসী মুনিসরে আবৃত হয়। নাৰায়ণৰ শিষ্য : নাৰদো প্ৰণাম কৰি তুমি যি পুছিলা : তাকে পুছিলন্ত। নাৰায়ণো চাৰি সিঁদ্ধৰ সংবাদ তুলি কহন্ত। (শ্লোক ১—৮)

হে নাৰদ : পূৰ্বত জনলোকত : ব্ৰহ্মাৰ সভাত মনকাদি চাৰি সিঁদ্ধৰ সংবাদ হৈল। 'যদি বোলা : তেঁৱে মজ্জি কিয় নজানিলো' তাত শুনা। তুমি শ্বেতদ্বীপত মোৰ মূৰ্ত্তি অনিৰুদ্ধক দেখিব' গৈছিল। 'তাৰায়ে এই প্ৰশ্ন কৰিলা। যতপি তাৰাসৰে সমানে জ্ঞানী হুয় : তথানি কোতুকে' একজনক বক্তা কৰি : তিনিজন শ্ৰোতা হৈলা। তুমি সন্দেহ কহন্ত : প্ৰলয়ত ভগৱন্তে : সৃষ্টি জগতক সংহৰি শক্তিগণ সমে শয়ন কৰন্ত। আৰ অস্তত প্ৰথম নিশ্বাসত জাত হয় : ঋতিগণে তান মহিমা কহি বোধ কৰন্ত। যেন মহাবাজা নিজা গৈলে স্তাৱকসৰে উষা সময়ত আসি পৰাক্ৰম কহি বোধ কৰন্ত। (শ্লোক ৯—১৩)

তেমনে ঋতিসৰে বোলয় : হে অজিত জয় জয় : আপুনাৰ মহিমা প্ৰকাশ কৰি সকল জীৱৰে অবিভা হৰা। যদি বোলা : কিসক গুণৱতীক নাশ কৰিম : তাত শুনা : যেন বেণ্ডা পুৰুষৰ ধন হৰিতে গুণক ধৰে, তেমনে জীৱৰ আনন্দ দিয়া বৰিবাব অৰ্থে : সকল ঐশ্বৰ্য্য পায়োছা। মায়াকো বশ্য কৰিছা। যদি বোলা : তেৱে জীৱেবা : কিসক জ্ঞান-বৈৰাগ্য বলে নাশ নকৰে। তাত শুনা : তুমিসে সকল জীৱৰ জ্ঞানাদি শক্তি-বোধ কৰা। এতেকে তাৰা স্বতন্ত্ৰ নহে : আত আমাকে প্ৰমাণ লৱা। যেখন তুমি : অখণ্ড ঐশ্বৰ্য্য ছয়ো মায়াসমে : সৃষ্টি আদি কাৰ্য্যত প্ৰবৰ্ত্তা : তেখনে আমি সকল বেদগণে তুমাক প্ৰতিপাদন কৰো। (শ্লোক ১৪)

যদি বোলা : কৈত মোক প্ৰতিপাদন কৰি : ইন্দ্ৰ-চন্দ্ৰ-দেৱগণকেসে ঈশ্বৰ বুলি কহা : তাত শুনা। 'ইন্দ্ৰাদি সকল জগত তুমি জন্ম হন্তে উৎপত্তি হয়। তুমাত 'প্ৰলয়ো' যায় : তথানি তোমাৰ নাই। 'যেন মূৰ্ত্তিকা হন্তে : বটাদি উত্থে নশি হয় : তেমনে তোমাতো বেদে কহে। এতেকে ঋতিসৰে কাকো-মনে 'তোমাতে প্ৰবৰ্ত্তে : আত দৃষ্টান্ত শুনা। 'যেন চন্দ্ৰৰ প্ৰকাশসৰে : শিল-ইন্দ্ৰ-পৰ্বততৌ ভাৰি দিলোয়ো : পৃথিবীক এৰি নাযায় : তেমনে বেদে 'মমা' বৈৰতী কহন্তো সৰ্বকাৰণ তুমাকেসে প্ৰতিপাদন কৰে। (শ্লোক ১৫)

আত সৰ্বৰ আচাৰে প্ৰমাণ দেখাছা। হে ঐশ্বৰ্য্য বাদ্যৰ আধাৰ : যিবেকিসৰে তুমাক সৰ্বকাৰণ জানি তুমাক কহাত সাক্ষাৎ সৰ্ব-ঈশ্বৰ সৰ্ব-সকল

পাপ-তাপ পৰিত্যাগ কৰে। এই দুই প্ৰকাৰে সি মগ্ধা তুমাক নভঞ্জে : সি অৱশ্যে আত্মঘাতকী হয়। অসূৰ্যা নাম নবকত পৰে। যদি তুমাক ভঞ্জে : তেৱে সফল জীৱন হয়। অন্যথা পুত্ৰ ভাতীৰ হেন নিশ্বাস কাটে। যদি বোলা : অভক্ত জনৰো কামাদি সুখ দেখি, তাত শূনা : তুমি কাৰ্য্য-কাৰণ সকল জগতকে অনুগ্ৰহ কৰিছা। এতেকে জীৱন হেতু : তুমাব অনাদৰে বিষয়-ভোগ নঘটে। আৰো অন্নময় : প্ৰাণময় : মনোময় : জ্ঞানময় : ব্ৰহ্মপুচ্ছ এই পাঞ্চকোষতো প্ৰবেশ হয় : সেই সেই ৰূপে প্ৰকাশ কৰা। তথাপি সেই সেই সমে তুমাব সঙ্গ নথি। যাতো সৰ্বাত্ম্যে পৰব্ৰহ্ম পুছহেমে স্থিতি হৱা। যেন শাখাক লক্ষ্য কৰি চন্দ্ৰক দেখাৱে। তেমনে শুদ্ধ বুদ্ধ স্বৰূপ জানাইতেসে : পাঞ্চকোষত প্ৰবেশ কৰে। (শ্লোক ১৬—১৭)

এতেকে কতো যোগীসৱে ঋষিৰ উপদেশে উদৰক অংলম্বি : মণিপুৰ চক্ৰত তুমাক উপাসা কৰে। কতোসৱে হৃদয়ক অংলম্বি সূক্ষ্মৰূপকে চিহ্নে। তেৱে সূক্ষ্মাধাৰে তুমাব স্বৰূপ পাৱে। যাক পায় পুত্ৰ যুত্ৰৰ মুখ সংসাৰত নপৰে।

(শ্লোক ১৮)

যদি বোলা মোৰ উদৰ হৃদয় সম্বন্ধ হৈলে : তেৱে জীৱন কৰি কি বিশেষ হৈলো তাত শূনা : যেন অগ্নি নানা কাৰ্ণত নানাকৰূপে প্ৰকাশ কৰা। তুমিয়ো তেমনে সম্বন্ধ নানা দেহত প্ৰবেশি নানা ৰূপে প্ৰকাশ কৰা। এতেকে বিনাশী দেহত তুমাব স্বৰূপ সত্যসম এক কৰা। তাক নিম্নলম্বিসৱে জানে : এই হেতু তুমাব উপাধিকৃত তাবতম্য নাই। অথগু ঐশ্বৰ্য্য জীৱৰ উপাস্ত হৱা। এতেকে আমি চৰণ ভজনক উপদেশ বোলা। আপুনাৰ কৰ্ম্মে উপাৰ্জিত নানা দেহত প্ৰবৰ্ত্তমান জীৱক সৰ্ব্বশক্তিধৰ তুমাব অংশ বুলি কহে। এমনে জীৱৰ স্বৰূপক বিবেকীসৱে বিচাৰ কৰি : অৰ্চন-বন্দন কৰি : পৰম বিশ্বাসে তুমাব চৰণ উপাসা কৰে। (শ্লোক ১৯—২০)

যাত হস্তে সংসাৰ দূৰ হৱে। কতোসৱে বোলয় : ভক্তি অন্ন সাধন তাক অল্পচিত মানি ভক্তিক গৰিষ্ঠ কৰো। হে ভগৱন্ত : বিবলসৱে তুমাব চৰিত্ৰ-অমৃতক শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰি সকল ভ্ৰম দূৰ কৰে। মোক্ষকো ইচ্ছা নকৰে। আনক নকৰিব তাক কি বুলিবো। যাতো সাধুসঙ্গত : তব কথা যুখে : সৰ্ব্বসিদ্ধ গৃহাদি মুখকো উপেক্ষা কৰিছে। এতেকে তোমাৰ কথায়ত-লাগৰত বিহাৰ কৰিতে ধৰ্ম্ম-অৰ্থ-কাম-মোক্ষকো ভূণ হেন দেখো। (শ্লোক ২১)

হে ভগৱন্ত : ই মনুষ্য শৰীৰ তুমাব সেৱাৰ যোগ্য। মৰি পৃথিৱীত নয়

যাই : যি আত্মা প্ৰিয় মুহুৰ্দ হেন প্ৰৱৰ্ত্তে । তুমিয়ো প্ৰিয়আত্মহিত হয়
সমুখ হয়। তথাপি অখণ্ড বিষয়-সেৱায়ে তুমাত ৰতি নকৰে । এতেকে
আত্মঘাতী হয় : কুৎচিৎ শৰীৰ পায় : মহাভয়ে সংসাৰ ভ্ৰমে । এতেকে
লোকে শ্ৰীকৃষ্ণক শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন-স্মৰণ কৰিব । (শ্লোক ২২)

যাতো যোগীসৱে প্ৰাণ-মন-ইন্দ্ৰিয়ক দমি : যোগাভ্যাসে যাক পাৱে :
তাক শত্ৰুসৱে বৈৰভাৱে স্মৰণতে পায় আছে । গোপীসৱো কামভাৱে
লভিছে । আমি বেদসৱো সমভাৱে তুমাৰ চৰণ চিন্তি : তাকে পায় আছি ।
তুমাৰ স্মৰণৰ এমনে মহিমা । যোগী : কামা : বৈৰী : সমদৰ্শী সৱেয়ো তুমাৰ
পাৱে । (শ্লোক ২৩)

হে পৰমেশ্বৰ : তুমাক জানন পৰম দুষ্কৰ : যাতো তুমি পূৰ্ব্ব সিদ্ধক :
ইদানীক লোকে কেমনে জানিব । তুমাত হস্তেসে ব্ৰহ্মা জাত হয়।
ব্ৰহ্মাৰ পাছতেসে দেৱগণ হয়। এতেকে তুমাৰ লোকৰে অনেক অস্তৰ ।
প্ৰলয়ত যদি বিস্তৰ অস্তৰ নহয় : তথাপি তাত জ্ঞানসাধন কাৰ্য্য-কাৰণ :
দেশ-কাল : শাস্ত্ৰ কিছো নেদেখি । এতেকে তুমাত এক শৰণ লৈয়া :
শ্ৰৱণাদি ভক্তিসে সুকৰ । (শ্লোক ২৪)

এমন জ্ঞানো সুকৰ নহে । যাতো উপদেশদাতাতো বিস্তৰ ভ্ৰম দেখি ।
তাক শুনা : বৈশেষিকসৱে অখণ্ড জগতৰ উৎপত্তি কহে । পাতঞ্জলসৱে সন্ত
ব্ৰহ্মৰে জন্ম বোলে । নৈয়ায়িকসৱে সন্ত দুঃখৰে বিনাশ কহে । সাঙ্খ্যমতে আত্মাৰ
ভেদ কহে । মীমাংসকসৱে কৰ্ম্মফলক নিত্য বোলে । যদি ত্ৰিগুণময় পুৰুষ
হয় : তেৱেৰে ঘটে । সি পুৰুষ অজ্ঞানতসে বোলে । তুমি পৰমেশ্বৰত অজ্ঞান
নঘটে । (শ্লোক ২৫)

এতেকে আমি তুমাৰ নাম লৈয়া : কৈসানিনো মুক্ত হৈবু । যদি বোলা :
যেৰে মিথ্যা জগৎ উৎপত্তি নহে : তেৱে পুৰুষৰো ত্ৰিগুণময় নঘটে । জগৎ
সত্য হৈলে কেমনে ঘটিব । তাত শুনা : তুমি সত্যৰ প্ৰকাশত পুৰুষৰ পৰা
মিথ্যা প্ৰপঞ্চ প্ৰকাশ কৰে : তুমাৰে ৰূপ বুলিসে জ্ঞানীসৱে প্ৰপঞ্চক কহে :
পৃথক নকহে । যেন সূৰ্য্যৰ বিকাৰ কুণ্ডলাদিক লোকে সূৰ্য্য বুলি ধৰে ।
তেমনে তয় কাৰ্য্য বিশ্বকো তুমি বুলি কহে । (শ্লোক ২৬)

যতপি আমি বেদে তুমাৰ জ্ঞানক সাক্ষাতে কহিছো : তথাপি যি তুমাৰে
সেৱা কৰে : সেইহে তুমায়ুক্ত সংসাৰ তৰে । অভক্ত পুৰুষ বেদজৰীয়ে পণ্ডক
হেন বন্ধন কৰা । এতেকে তুমাত যি শ্ৰীতি কৰিছে সি পুৰুষ আপুনাৰ পৱিত্ৰ

কৰে। বিমুখসৱে আপুনাকো নাপায়। এতেকে জানিবা হৰিভক্তি বিনে :
তপ-জপ-তীৰ্থ-ব্ৰত-বাগ-যোগাদিতো মোক্ষ নঘটে। (শ্লোক ২৭)

হে ভগৱন্ত : তুমি ইন্দ্ৰিয়-সংক্ৰমণহিত হৈলোয়ো : সকল লোকৰে ইন্দ্ৰিয়ৰ
শক্তি ধৰা। এতেকে ব্ৰহ্মাদি আনৰ পূজা হস্তেয়ো : তুমাক সেৱা কৰে, যেন
খণ্ড-মণ্ডলপতিসৱে মহাৰাজাক কৰ যোগাৱে। স্থাৱৰ-জঙ্গম জীৱসৱ জাত
হয়। কৰ্ম অমুসৰ বিনে সম ঈশ্বৰত বিষম ঘটে। (শ্লোক ২৮—২৯)

হে নিত্য : যদি অনন্ত নিত্য-সৰ্বগত জীৱসৱ হয় : তেৱে তুমাৰ নিয়ম
নঘটে। যদি তুমাৎ হস্তে জাত হয় : তেৱে ঘটে। যদি বোলা : সেই মঞ্চ
কুন : তাক কহিতেয়ো নপাৰি। যাতো তুমি বচনৰো অগোচৰ : মনৰো
অগোচৰ। (শ্লোক ৩০)

প্ৰকৃতি-পুৰুষ দুইৰো উদ্ভৱ নঘটে : যাতো দুইকো বেদে অজ বুলি
কহিছে। যেন জল বৃদবৃদ কেৱল জলে নোহে : কেৱল বায়ুয়ো নহে :
কিন্তু দুইৰো সংযোগে হৱে : তেমনে কেৱল প্ৰকৃতি-পুৰুষ হস্তে : জীৱসৱ
নহে : কিন্তু দুইৰো সংযোগেহে হৱে। যেন নানা পুষ্পৰ অনেক বসে
মধুত লীন হয়। থাকে : পৃথক কৰিতে নপাৰি। তথাপি তাৰ ভেদ আছে।
তেমনে প্ৰলয়ত জীৱসৱ : তুমাৎ লয় যাত্বেয়ো অবিভাসমে অন্তৰ আছে।
যেৱে গুৰুৰ কৃপায়ে মুক্তি পাৱে। তেৱে জলত জলহেন তুমাতে অত্যন্ত লয়
হৱে। (শ্লোক ৩১)

এমনে জীৱসৱ মুক্তিবিনে ঈশ্বৰ হস্তে : সৃষ্টি প্ৰলয় পায় : সংসাৰত
ফুৰে। আক জানি শ্ৰুত্বসৱে তুমাৎ ভক্তি কৰে। যাত হস্তে
সংসাৰৰ ভ্ৰম দূৰ হৱে। ভক্তজনক কালো ভয় নকৰাৱে : অভক্ত
জনৰেহে সংসাৰ কৰাৱে। সিয়ো হৰিভক্তি মনে নিয়মিলেহে হৱে। তাক
গুৰুসেৱায়েহে পাৰি। এতেকে পুৰুষে সন্তোক উপাসা কৰোক। আতবিনে
আনৰহে মনক নিয়া নযায়। যেন বগিঙ্গসৱে কৰ্ণধাৰ বিনে সাগৰৰ পাৰ
নপাৱে : তেমনে গুৰুসেৱা বিনে সংসাৰ-তৰণ নযায়। গুৰু-উপদেশে অনায়াসে
তৰে। (শ্লোক ৩২—৩৩)

এমনে গুৰু-সেৱা কৰি সৰ্বানন্দময় তুমাক পাইলে : তুমি বিষয়ত কি
কাৰ্য্য আছে। আক নজানি যি জ্ঞানমে মৈথুন-মুখত প্ৰবৰ্ত্তে তাক বিনাকী
বিষয়-মুখে কি আনন্দ কৰাইবো। এমনে বিবেকীসৱে বিষয়ত বিৰক্তি কৰি
গুৰু-উপদেশে তত্বক জানি সংসৰ আশায়ে তীৰ্থক্ষেত্ৰ কৰি ফুৰে : কদাচিতো

সিষয়-সেৱা নকৰে। এমনে উত্তম জনে নকৰিব তাক কি বুলিবো। একবাৰ যি তুমাত মন দিয়াছে : সিয়ো পুৰুষৰ সাৰ হয় : গৃহৰ সেৱা নকৰে।

(শ্লোক ৩৪—৩৫)

যদি বোলা বেদ কৰ্ম্মপৰ হৈলে : যি উপনিষদসৰে কৰ্ম্ম নকহে : সি বিফল হৈল। যাতে জৈমিনী আচাৰ্য্যে : বেদ কৰ্ম্মপৰ কৰি কহিছে। এতেকে উপনিষদসৰৰো : সেই সেই যুক্ত হয়। বৃত্তিকাৰো যজ্ঞকলকো প্ৰতিপাদনে উপনিষদৰ নিৰাকারকো কহিছা। ই মত কদাচিতো নহে। যাতে বেদে কহে : এক অদ্বিতীয় ব্ৰহ্ম বিজ্ঞান আনন্দময় : এতেকে অদ্বিতীয় পৰমানন্দৰ কৰ্ম্মজ্ঞ যুক্ত নহে। এই হেতু তাৰাৰো ই মত নহে। তাতে যদি প্ৰপঞ্চ সত্য হয় : তেৱে ঘটে। এতেকে প্ৰপঞ্চৰ সত্যতা প্ৰশ্ন-উত্তৰে দেখাশু ই জগত সত্য : যাতে সত্য ব্ৰহ্মত জাত হয়। যেন সূৰ্য্যৰ জাত কুণ্ডলাদিক সূৰ্য্য বুলি। যদি ই মনে অভেদ সাধে : তেৱে জাত হয়। পদতে ভেদ হৈল। যদি বোলা অভেদ নাসাধে : কিন্তু ভেদকেসে সাধে : তেৱে অভেদ হৈব ইয়ো নঘটে। কুন ঠাই জাত হয়। বস্তু পিতৃ-পুত্ৰাদিত ভেদ দেখিছি। যদি বোলা উৎপন্ন পদে মগ্নি উপাদানকেসে কহিলো নিমিত্তে নকহো : তাত শুনা : কুম্বাই গুণ উপাদান হন্তেয়ো সপক মিথ্যা দেখি। তাতে যদি বোলা কেৱল গুণমাত্ৰে সৰ্পৰ উপাদান নহে : কিন্তু অজ্ঞানতেসে হয়। তাত শুনা। তেমনে আতো অজ্ঞান বুজিবা। তেৱে একোমতে প্ৰপঞ্চ সত্য নহে। তথাপি যদি বোলা মিথ্যা হৈলে কেমনে কাৰ্য্য কৰে : আৰো উত্তৰ শুনা। কুম্ব ঠাই তামচকীয়া টকায়ে ক্ৰয়-বিক্ৰয় কৰে। আৰো যদি বোলা : কুনো ঠাই থাকিলেসে : আউৰ ঠাই আৰোপ ভ্ৰম ঘটে : সাক্ষে নথাকিলে কেমন ঘটেসে হৈবে। তাত শুনা : অণু পৰম্পৰায়ৈ মিথ্যা ভ্ৰমো প্ৰবৰ্ত্তে : পৰমার্থত নঘটে। যদি বোলা সৰে মিথ্যা হৈলে কিসক বেদে কৰ্ম্মফল কহে : তাত শুনা। কৰ্ম্মজড়সৰক বেদো ভ্ৰম মাত্ৰ কৰাৱে। পৰমার্থত সত্য কৰি নকহে। এতেকে প্ৰপঞ্চক সত্য কৰিতে কিছো সাধক নাই। অসত্যক লাগি : অনেক কহো।

(শ্লোক ৩৬)

ই বিশ্ব সৃষ্টিৰ পূৰ্বত নাছিল। প্ৰলয়ৰ অন্ততো হুহিবেক : এতেকে মধ্যত মিথ্যা ছয়ো : তুমাত প্ৰকাশ কৰে। আক যি সত্য কৰি কহে : তাক অজ্ঞানী বুলি। যদি বোলা মিথ্যা প্ৰপঞ্চ সমে : জীৱৰ সঙ্কল্প গছো নাই : তেৱে কিয় সংসাৰত ফুৰে। কেনে বা ঈশ্বৰ নিত্য যুক্ত : জীৱ বা কেনে নিত্য

বন্ধ : তেৱে কিসক লাগি বা কৰ্মকাণ্ড বিহিলা : আৰ উত্তৰ শুনা । জীৱ
পুৰুষে মায়ায়ে অবিছাক বস্ত্ৰ কৰি নামানে এতেকে পৰমেশ্বৰত প্ৰকাশ কৰা ।

(শ্লোক ৩৭—৩৮)

হে ভগৱন্ত : যি সন্ন্যাসীসৱে : পুত্ৰ-ভাৰ্যা সঙ্গ এৰি মনৰ কাম-বাসনা
নেৰে : সি কদাচিতো তুমাক নপাৰে । যেন কণ্ঠত মণি থাকন্তোয়ে পাসৰিলে
অপ্ৰাপ্ত হয় । তেমনে হৃদয়ত থাকন্তোয়ে তুমাক নপাৰে । কিন্তু ইহ-পৰলোকে
দুঃখ মাত্ৰ পাৰে । যদি বোলা সন্ন্যাসীৰ কিছো কৃত্য নাই : তাত কেনে বৃথা
তাপ কৰা । দুয়ো লোকত ব্ৰহ্ম হৈলে বলি : তাত শুনা : যি তুমাকে
সাক্ষাতে জানে : সি পাপ-পুণ্যৰ ফল সুখ-দুঃখক অনুসন্ধান নকৰে । তেৱে
বিধি-নিষেধৰো অধিকাৰ গুচে । হুহি সন্তৰ উপদেশে অনুবৰ্ত্তে : তুমাৰ কথা
শ্ৰৱণ কৰে : সিয়ো গুণ-দোষৰ হাত এৰাৱে । যি যোগৰ ছলে : ইন্দ্ৰিয়ৰ মাত্ৰ
প্ৰীতি কৰে : তাৰেবে দুয়ো লোকত দুঃখ হুগুচে । (শ্লোক ৩৯—৪০)

হে পৰমেশ্বৰ ভগৱন্ত : তুমাৰ অন্তক ব্ৰহ্মাদিয়ো নপাৰে । তুমিয়ো
নপাৰা । যদি বোলা : তেৱে মোৰ কেমনে সৰ্বব্ৰহ্ম সৰ্বশক্তিধৰ ঘটে : তাত
শুনা । যাতো তুমাৰ অন্ত নাই : যেন মংগ্ৰ সিংহ নজানিলে সৰ্বব্ৰহ্ম হুগুচে,
তেমনে অনন্ত পদে তুমাৰ অন্ত নাই । যেন আকাশত ধূলা উৰায় : তেমনে
তুমাতে সপ্তাৱৰণ সমে : কোটি কোটি ব্ৰহ্মাণ্ড একেলগে ফুৰে । এতেকে বেদ-
সৰ তাৎপৰ্য্য তুমাত সীমা পৰে : সাক্ষাতে কহিতে নপাৰে । যাতো সপ্তাৱৰণ
গুণৰ অন্ত নাই : নিগুণকো মনে-বাক্যে নজানে । এতেকে অত নিৰসণ
সুখে তুমাত পৰ্য্যৱসান হয় । এতেকে আমৰা জয় জয় কৰি : তুমাৰ পাদপদ্মক
ভজো । (শ্লোক ৪১)

নাৰায়ণে বোলন্ত : জানা নাৰদ : এমনে ব্ৰহ্মৰ পুত্ৰসৱে বেদস্তুতি কথা
শুনি : তিনিয়ো সনন্দক অৰ্জা কৰিলা । ই কথা নিঃশেষে বেদ-পুৰাণৰ
তাৎপৰ্য্য বহন্ত : মহামুনিসৱে উদ্ধাৰ কৰিছে । তুমি আকে ব্ৰহ্মায়ে ধৰা ।
শুকে কহন্ত : হেন শুনি নাৰদে কৃতার্থ হৈয়া : ব্ৰহ্ম অৰ্থক মনত চিহ্নিলা ।
কৃষ্ণৰ অৱতাৰ মানি : নাৰায়ণক প্ৰণাম কৰিলা । তান শিষ্যসৱকো নমস্কাৰ
কৰি : মোৰ সাক্ষাত পিতৃ ব্যাসৰ ঠাই গৈলা । যাতো মঞ্জি যোনি ব্যৱধান
বিনে অগ্নিমথন সময়ত কাৰ্ঠত ব্যাসৰ ৰেতঃ পৰিল । তাত হন্তে মঞ্জি জাত
হয়্যাহো । ব্যাসো নাৰদক দেখি : উঠিয়া সৎকাৰ কৰিলা । নাৰদো এই কথা
তাস্ত কহিলা । ময়ো তুমাৰ প্ৰসন্নত যেমনে নিগুণ ব্ৰহ্মত মন প্ৰবৰ্ত্তে তাক

কহিলো। সকল বেদৰ স্তুতিৰ অৰ্থক সংক্ষেপে কহন্তু। যি ভগৱন্তৰ জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰক আলোচনা কৰন্তু। আদি মধ্যাতো প্ৰবৰ্ত্তন্তু : প্ৰকৃতি-পুৰুষকো নিয়ম কৰন্তু : বিশ্বক স্ৰজিয়ো প্ৰবেশ হৱন্তু : প্ৰতিপালো কৰন্তু : জীৱকো ভোগ ভুঞ্জান্তু : উপাসক জনকো মোক্ষ দন্তু : হেন হৰিক সততে ভজা। যাতে হস্তে সকল ভয় দূৰ হৱে। যাতে তেঞি স্বৰূপ স্থিতিয়ে মায়াৰ দূৰ কৰিছা। যাৰ পাদপদ্ম সকল বেদ-শিৰোবৰ্ত্তত প্ৰকাশ কৰে। যি কৰ্ম্মীক ভোগ দন্তু : ভক্তক মোক্ষ কৰান্তু : হেন মাধৱক মঞি প্ৰণাম কৰো।

(শ্লোক ৪২—৫০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দশমস্কন্ধে সপ্তাশীতিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসৱ : ই বেদস্তুতি কথা পৰম গহন। তাত মঞি অল্পমতি : তথাপি শ্ৰীদামোদৰৰ আজ্ঞায়ে : টীকা-ভাষ্য মিশ্ৰ কৰি : সংক্ষেপে কিছো নিবন্ধিলো। সামান্যৰ দুৰ্ব্বোধক ভয়ে বিস্তৰ নেদেখিলো। তোৰা পুত্ৰ তাক আপুনি জানা। এতেকে আত নিন্দা নুবুলি অনুমোদন কৰিবা। যাতে সাধুসৱে এহুয় স্বভাৱ। বিশেষত কৃষ্ণকথা বিনে সংসাৰ তৰিতে আন উপায় নাই। এতেকেসে সাধুসৱে একে কথাকে লোক অনুগ্ৰহাৰ্থে : নানা ৰূপে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে। যাতে পুৰুষৰ এই মানেসে কৰ্ত্তব্য। হে কৃষ্ণ : ভক্তবৎসল ভগৱন্ত : মঞি অধমক দয়া কৰি তুমাৰ কথাৰস দিয়া : যাতে তম্ চৰণত শৰণ পৰিছো। এতেকে তুমাৰ কথাৰস দিবাক লাগে। বিস্তৰ কি বুলিবো। তুমি আপুনি জানা। তথাপি কাৰ্পণ্য কৰো কৃপা কৰা।

সামাজিকসৱ ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যন্নিগুণং গুণময়াঃ শ্ৰুতয়ঃ স্তৱন্তি

যন্ত্ৰাবধিং দিবিসদোহপি সদা নমন্তি।

তং সৰ্ব্বশক্তিৰমচ্যুতমাদিদেৱং

বন্দে পবং গুণগণাৰ্গৱমপ্ৰতৰ্ক্যম্ ॥

অষ্টাশীতিতম অধ্যায়

বৃকাসুৰ বধ

কথা : অষ্টাশী অধ্যায়ে বৃকাসুৰ বধ কহিবা। ৰাজা পুছন্ত : হে গুৰুদেৱ : অসুৰ মনুষ্যৰ মধ্যত যি ভোগবৰ্জিত মহেশক ভজে : সি মহাধনৱন্ত হয়। যি সৰ্বভোগযুক্ত লক্ষ্মীপতিক ভজে : সি কিয় অতিআঢ্য নহে। আক মোত কহ। শুকে কহন্ত : জানা ৰাজা : শক্তিযুক্ত মহেশ্বৰ সৰ্ব : ৰজ : তম : তিনি গুণ আছে। এতেকে তাক ভজিয়া গুণময় সম্পত্তিক পাবে। হৰি সাক্ষাতে নিগুৰ্ণ : প্ৰকৃতিত পৰ : সৰাবে সাক্ষী : এতেকে তাক ভজি পুৰুষ নিগুৰ্ণ হয়। এই কথা পূৰ্বতে তুমাৰ পিতামহ যুধিষ্ঠিৰে : অশ্বমেধ কৰি ভাগৱত ধৰ্ম্ম শুনিতে ক্লীকৃষ্ণত পুছিছ। তেঞুয়ো তুষ্ট হয়। কহিছা : যাতো লোকৰ মোক্ষার্থে যত্নকুলত অৱতাৰ ধৰিছ। (শ্লোক ১—৭)

ভগৱন্তে বোলন্ত : জানা ৰাজা : যিজনে ধনত আসক্তি কৰে তাৰ নিমিত্তে দুঃখ পাবে। এতেকে তাৰ অনুগ্ৰহার্থে ধনক হৰো : তেৱে তাক নিগুৰ্ণ দেখি : কুটুম্বসৰে পৰিত্যাগ কৰে। সিয়ো ধনৰ উত্তমত বিৰক্ত হয় : বিষ্ণু-ভক্তসমে মিত্ৰ কৰে। তেৱে তাক মগ্নি : অনুগ্ৰহ কৰে। এতেকে মোক ছৰাবাধ্য দেখি : আনক ভজে। তেৱে আশুতোষ দেৱ : যাত হন্তে : ৰাজ্য-ক্ৰী পায়। মহামদে মন্ত হয় : দেৱকো পাসৰে। (শ্লোক ৮—১১)

শুক কহন্ত : হৰি-হৰ-ব্ৰহ্মা তিনিয়ো শাপ-বৰ দিব পাৰ। তাতে ব্ৰহ্মা-মহেশে সত্তে শাপ-বৰ দেন্ত। অচ্যুত পুত্ৰ তেমন নহন্ত। আত পুৰাতন এক

কথা শুনা : যেমনে মহেশে বৃকাসুৰক বৰ দিয়া আপুনি শঙ্কট পাইলা । শকুনিৰ পুত্ৰ বৃকাসুৰে পন্থত নাৰদক দেখি : ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু-মহেশৰ মধ্যত আশুতোষ পুছিল। নাৰদে বোলন্ত : মহেশক ভজ : তেৰে অল্পতে কাৰ্য্য সিদ্ধ হৈব । যাতে তেওঁ অল্প গুণতে তুষ্ট হন্ত । অল্প দোষতে ক্ৰোধ কৰন্ত । পূৰ্বত বাৰণৰ স্তুতিত তুষ্ট হয় : অতুল ঐশ্বৰ্য্য দিয়া : কৈলাসক উৎপাতন শঙ্কটো পাইলা । বাণাসুৰকো বৰ দিয়া পুৰ পালন শঙ্কট পাইলা ।

(শ্লোক ১২—১৬)

হেন শুনি অশুৰে কেদাৰতীৰ্থক যায় : আপুনাৰ মাংসে : অগ্নিমুখ হৰকো হোম কৰি : উপাসা কৰিল । সাতদিন অশুৰে দেৱক লাগ নাপাই বৈৰাগ্য কৰি শিব ছেদিতে উত্তম হৈলা । হেন দেখি কৃপালু মহেশে হাতত ধৰি বুলিবে লাগিলা । হে বৃক : তঞি বাঙ্কিত বৰ লো । মঞি জল জল মাগে তুষ্ট হঞু । তঞি কেনে বৃথায়ে দেহক ছুঃখ দেহ । হেন শুনি পাপী অশুৰে বোলে : মঞি যাৰ শিবত হন্ত দেঞু : সি তেমনে মৰোক ।

(শ্লোক ১৭—২১)

হেন শুনি মহেশে বিমন হয় সৰ্পক ছুঙ্ক হেন বৰ দিলা । সিয়ো বৰৰ পৰীক্ষার্থে : মহেশৰ শিবত হন্ত দিবে খুজিলা । তাক দেখি মহেশে ভয় হয় লৰ দিলা । সিয়ো পাছে পাছে খেদি গৈল । এমনে স্বৰ্গ : পৃথিবী : পাতালৰ অন্তক পাইলা । তথাপি তাৰ হাত নেবাই স্বৈতদ্বীপ গৈলা : যাত সাক্ষাতে নাৰায়ণ আছা । তাত ভগৱন্তে মহেশৰ ছুঃখ দেখি : ব্ৰহ্মচাৰী বেশ ধৰি : আগবাঢ়ি আসিলা । বৃকাসুৰো তাক দেখি প্ৰণাম কৰিল । ভগৱন্তো মধুৰ বচনে বুলিবে লাগিলা । হে শকুনিৰ পুত্ৰ : তঞি অনেক দূৰ আসি মহাপ্ৰান্ত হৈলি : ক্ষণেক বিশ্রাম কৰ । যাতে ই দেহ সৰ্ব্ব কাৰ্য্য সাধে । এতেকে আক ছুঃখ নেদিবি । যদি তোৰ নিশ্চয় শুনিতে আমি যোগ্য হঞু : তেৰে কহ । যাতে লোকে প্ৰিয়জনসমে আলোচিসে কাৰ্য্য কৰে ।

(শ্লোক ২২—৩০)

শুকে কহন্ত : ভগৱন্তৰ মধুৰ বাক্যে সি শ্ৰম এৰি : কহিবে লাগিল । হে ব্ৰহ্মচাৰী : দেখ : মহেশে মোক বৰ দিয়া পলাই ফুৰে । ময়ো বৰ পৰীক্ষার্থে পাছে পাছে খেদো । হেন শুনি ভগৱন্তে বোলে : হে ৰাজেন্দ্ৰ, আমি মহেশৰ কথাত সজ্ঞাত নকৰো : যাতে তেওঁ দক্ষৰ শাপত পিণাচৰ বৃদ্ধি হয়ছে । ভূত-প্ৰেতৰ ৰাজা বোলন্ত : তথাপি জগতৰ গুৰু বুলি তান

বাক্যক বিশ্বাস কৰা। তেবে আপুনাৰ শিৰত হাত দিয়া পৰীক্ষা চাৱা।
তেবে দেখা যদি মহেশ্বৰ বাক্য সত্য নহে : তেবে তাক খেদি বধা। এম্মন
পুত্ৰ শিক্ষা বাক্য নোবোলা। হেন ভগৱন্তৰ বাক্যে : সি ভিন্ন বুদ্ধি হয় :
আপুনাৰ শিৰত হস্ত দিলা। তেখনে ভগ্ন শিৰ হয় প্ৰাণ ছাড়ি পৰিল। হেন
দেখি দেবগণে জয় জয় বুলি প্ৰশংসিয়া পুষ্প বৃষ্টি কৰিল। ভগৱন্তে বোলন্ত :
হে মহাদেব : ই পাপী অন্তৰ আপুনাৰ পাপে নষ্ট হৈল। কুহু পুৰুষে মহন্তক
অপৰাধ কৰি : শূন্য হয় আঁহে। তুমি জগতৰ গুৰুকে অপকাৰ কৰিতে শূন্য
হইবেক তাক কি বুলিবো। এই মহেশ মোক্ষ কথাক যি ব্ৰহ্মায়ে ব্ৰবণ কীৰ্ত্তন
কৰে : সি অনায়ায়ে সংসাৰৰ মোক্ষ পায়। (শ্লোক ৩১-৪০)

ত্ৰিভাগৱত কথায়াং দশমস্কন্ধে অষ্টাশীতিতমোহধ্যায়ঃ ।

হেন জানি পৰ্বলোক ইন্দ্ৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যং নিসেব্যাতি সামান্ত ভবন্তি কিল নিগুণাঃ ।

তং ভক্তমোদং সংস্থনে সঙ্কটোচ্ছিৰ মোদকম্ ॥

— — —

উন্নতবিশিষ্ট অধ্যায়

উপলব্ধিৰ মহিমা বৰ্ণন

কথা : উন্নতৈ অধ্যায়ত সৰু পৰীক্ষা : অৰ্জুনৰ প্ৰতিভা ভঙ্গ : ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰসব আনি দিবা । শুকে কহন্ত : একদিনা সৰস্বতী তীৰত সত্ৰ কৰিতে ঋষিসবৰ মধ্যত : ব্ৰহ্মা বিষ্ণু মহেশ্বৰ মাজত কুন দেব বৰ বুলি বিচাৰ হৈল । তাক জানিতে ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ ভৃগুক পঠাই দিলা । তেঞু ব্ৰহ্মাৰ তাক গৈয়া সৰু পৰীক্ষাৰ অৰ্থে : স্তুতি নতি নকৰিলা । হেন দেখি ব্ৰহ্মা মহাক্ৰোধ কৰিলা । পাছে পুত্ৰ বুলি ক্ষমা কৰিলা । (শ্লোক ১—৪)

হেন দেখি ভৃগু কৈলাসক গৈলা । তাক দেখি মহেশ্বৰে ভাই বুলি : উঠিয়া সাবটি ধৰিতে গৈলা । তাক ভৃগু উপপথগামী বুলি ইচ্ছা নকৰিলা । হেন শুনি মহেশ্বৰে ত্ৰিশূল ধৰি বধিতে উত্তম হৈলা । হেন দেখি পাৰ্ব্বতী চৰণত পৰি : সান্নিধ্য কৰিলা । পাছে ভৃগু বৈকুণ্ঠক গৈলা । যাত ভগৱন্ত লক্ষ্মীৰ কোলাত শিথান দিয়া : শয়ন কৰিছন্ত । হেন দেখি ভৃগু বন্ধহুলত চৰণে প্ৰহাৰিলা । ভগৱন্তো তেখনে উঠি : খাটোৰ উঠি প্ৰণাম কৰি বুলিবে লাগিলা । হে ব্ৰাহ্মণ : কুশলে আসিলা । ই ঠাইত খানিক বস । মঞি তুমাক আসিবাৰ নজানিলো । তাক ক্ষমা কৰিবা । তুমার পাদোদকে লোক লোকপাল সমে মোক পবিত্ৰ কৰা । তুমার পদজলে তীৰ্থকো পবিত্ৰ কৰে । আজিসে মঞি লক্ষ্মীৰ একান্ত ভাজন হৈলো । যাতো তুমার চৰণে সকল পাপক দূৰ কৰিল ।

(শ্লোক ৫—১১)

হেন শুনি জ্ঞান পৰম সম্ভাৱে : শ্ৰেয়াকুলে মৌন হৈলা । পুত্ৰ সেই
আশ্ৰমক আশি : ঋষিসবৰ আগত সকল কথা কহিলা । ঋষিসৰো সেই কথা
শুনি মহা বিস্ময় হয় : সংশয় এৰি : বিজ্ঞক শ্ৰেষ্ঠ মানিলা । যাত হস্তে অভয়
হয় : যাত জ্ঞান বৈবাগ্য : ঐৰ্হ্য যশস্যা আছে । যাক মুনিসবৰ পৰম আশ্ৰয়
কহি । যাৰ সৰ্ব গুণ প্ৰিয় যুষ্টি : ব্ৰাহ্মণ সৰ্ব ইষ্ট দেবতা : যাক নিকামে নিপুণ
বৃক্ষিসৰে ভজে । যতাপি তিনিয়ো গুণ তাতান যুষ্টি : ততাপি সৰ্বগুণেৰে পুৰুষাৰ্থ
সাধন বৃজিবা । এমনে ঋষিসব লোকৰ : সংশয় দূৰ কৰিতে : পৰীক্ষা কৰি :
পৰমেষ্ৱৰৰ চৰণ ভজি : পৰম গতি লভিল । আক যি শ্ৰৱণ কৌৰ্ভন কৰে :
সিয়ো সংসাৰৰ আশ পৰিত্যাগ কৰে । সেই ভক্ত লক্ষণ ভগৱন্ত : ঐকৃষ্ণক
বৃজিবা । তাৰ অসঙ্গ শুনা । (শ্লোক ১২—২০)

এক দিনা দ্বাৰকা নগৰত এক ব্ৰাহ্মণীৰ পুত্ৰ উপজি মৰিল । ব্ৰাহ্মণ মৃত
ছাত্ৰালক নিয়া : বাজাৰ দ্বাৰত পেছলাই বিলাপ কৰিয়া বোদয় । মোৰ
কিছো দোষ নাই । এই দুৰ্জ্জন বাজাৰ দোষে মোৰ পুত্ৰ নষ্ট হৈল । যাতে ই
ব্ৰাহ্মণক দ্বেষ কৰে । মহা লোভী হয় : নিবন্তৰে বিষয় নেৰে । হেন
অজিতেশ্বৰিয় বজাক যি প্ৰজাসৰে ভজে : সি দৰিত্ৰ হয় : মহা দুখ পাৱে ।
এমনে যথাক্ৰমে মৃতক নব ছাত্ৰাল পেছলাই সেই নিলা কৰে । তাক একদিনা
অৰ্জুনে শুনি বোলন্ত : হে ব্ৰাহ্মণ তুমাৰ ৰাজ্যত হুইবে ক্ষত্ৰিয় ধনুৰ্কৰ নাই ।
আৰ সব ব্ৰাহ্মণ হুইবে সত্ৰ পাতিছে । যাৰ ৰাজ্যত পুত্ৰ ভাৰ্যা : ধনৰ নিমিত্তে
ব্ৰাহ্মণ সব দুখ পাৱে : সি ৰাজ বেশ ধৰি : নট হেন জীৱিকা কৰে । এতেকে
তুমাৰ পুত্ৰক মঞি ৰক্ষা কৰিম । যদি নাপাৰো : তেবে অগ্নিত প্ৰবেশি
ব্ৰাহ্মণৰ বিলাপ শ্ৰৱণ এৰাইম । (শ্লোক ২১—২২)

ব্ৰাহ্মণে বোলন্ত : যাক জগদীশ্বৰ : বাসুদেৱ : সৰ্ববিষণ প্ৰহ্লাদ : অনিৰুদ্ধে
ৰাখিবে নপাবিছা । তাক তুমি কেনে ৰাখিবা । অমৃত আমি বিশ্বাস
নকৰো । অৰ্জুনে বোলন্ত : মঞি বাসুদেৱ সৰ্ববিষণ প্ৰহ্লাদ : অনিৰুদ্ধ নহে ।
মোৰ অৰ্জুনে নাম : যাৰ গাভীৰ ধনু : যাৰ বলে মহেশকো তুষ্ট কৰাইছো ।
এতেকে মোক তুমি অৱজ্ঞা নকৰিবা । মঞি যত্নক জিনিয়া তুমাৰ পুত্ৰক
অৰ্জুনি দিবো । এই অৰ্জুনৰ প্ৰতিজ্ঞা থাকো ব্ৰাহ্মণ বিশ্বাস যায় ক্ৰীতয়নে
পুত্ৰক গৈলা । পাছে ভাৰ্য্যাব প্ৰসূতি কাল হৈলে : পাৰি পাৰি বুলি অৰ্জুনক
প্ৰাৰ্থিলা । অৰ্জুনে আচম্ভ হয় : ব্ৰাহ্মণক নৱমন্ত পদে ঐকৃষ্ণ এৰি

মাতৃগণক প্রণামি দিব্য অস্ত্র স্মৰি : গাণ্ডীব ধনু স্মৰি : নানা অস্ত্রসমে :
স্মৃতিকা গৃহক শৰে আৱৰি : শৰ-পঙ্কজ কৰিলা । (শ্লোক ৩০—৩৭)

তেৱে ব্ৰাহ্মণীৰ ছাৱাল জাত হয় : কান্দিয়া শৰীৰসমে অদৃষ্ট হৈল ।
তেখনে ব্ৰাহ্মণে কৃষ্ণৰ আগতে অৰ্জুনক দিহাৰ কৰি অনেক নিন্দিলা । অৰ্জুনে
বিভাক আশ্ৰয় কৰি : যমৰো পুৰী বিচাৰিলা । তাত ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ নাপায় :
ইল্ল অগ্নি : বায়ু বৰুণৰো নগৰি বিচাৰিলা । সূৰ্য : পৃথিৱী পাতালতো
ফুৰিলা । একো ঠাই ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ নপাই : অঙ্গীকাৰ ভজ জানি : অগ্নিত
প্ৰৱেশিবে উত্তম হৈলা । হেন দেখি কৃষ্ণে নিষেধ কৰি : বুলিবে লাগিলা ।
হে সখী : ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰক মণ্ডি দেখাইম । তুমি আপুনাক আপুনি অবজ্ঞা
নকৰিবা । এখন যে ই নিন্দে : সেই তুমাব কীৰ্তি বিস্তাৰ কৰিবে ।

(শ্লোক ৩৮—৪৫)

এইবুলি আপুনাৰ দিব্য বথত চৰি : অৰ্জুন সমে পশ্চিম দিশক প্ৰতি
ক্ৰীকৃষ্ণ চলিলা । সাত দ্বীপ সাত সাগৰ এবাই লোকালোক অতিক্ৰমি : মহা
অন্ধকাৰত প্ৰৱেশিলা । তাত ঘোৰা পন্থ নপাইবাৰ দেখি : সহস্ৰ আদিত্যসম :
সুদৰ্শন চক্ৰ ক্ষেপিলা । চক্ৰৰ প্ৰকাশে অন্ধকাৰ এবাই : ব্যাপক জ্যোতি
পাইলা । যাক দেখি : অৰ্জুনে ছয়ো চকু মুজিলা । পাছে মহা ভয়ঙ্কৰ জলত
প্ৰৱেশি অদ্ভুত দিব্য এক গৃহ দেখিলা । যাক সহস্ৰ স্তম্ভে শোভা কৰে ।

(শ্লোক ৪৬—৫২)

তাৰ মধ্যত অদ্ভুত অনন্ত আছন্ত । যি সহস্ৰ শীৰ্ষ ফনা মনিয়ে প্ৰকাশিবে
লাগিছা । দুই সহস্ৰ চকু : কৈলাশ সম শুক্ল বৰ্ণ তান দেহ আসনত
পুৰুষোত্তমক দেখিলা । মেঘশ্ৰাম : পীত বসন : প্ৰসন্ন মুখ : কচিৰ নয়ন :
মণিময় কিৰিটী কুণ্ডল : লম্বিত অষ্ট ভুজ : ক্ৰীবৎস কোম্বত : বনমালা ধৰিছা ।
সুন্দ নন্দাদি পাৰিষদ সবে উপাসিবে লাগিছা । অস্ত্ৰসৰো মূৰ্তি ধৰি সেৱা
কৰে । হেন ভগৱন্তক দেখি : কৃষ্ণ অৰ্জুনে প্ৰণাম কৰিলা । তেওঁ হস্ত
বদনে বুলিবে লাগিলা । হে কৃষ্ণ অৰ্জুন : তবাক দেখিবে ইহাই মণ্ডি
ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰসৱ আনিছোঁ । তাক তোৰা লৈয়া যা । হেমাশ্বতী কৃষ্ণ অৰ্জুনে
তাক প্ৰণাম কৰি : পুত্ৰগণ লৈয়া দ্বাৰকাক আসি ব্ৰাহ্মণক দিলা । অৰ্জুনে
এমনে কৃষ্ণৰ মহিমা দেখি : পৰম বিস্ময় হয় : পুৰুষৰ পুৰুষাৰ্থ : কৃষ্ণ
কৃপায়েসে হৈ বুলি মানিলা । শুক কহন্ত : এমনে ক্ৰীকৃষ্ণে অনেক বীৰ্য
দেখাই : অনেক বিৰয় ভোগো কৰিলা । লোকতো কামনা ধৰিলা । কুক

পাণ্ডৱৰ যুদ্ধত অৰ্জুনৰ হতাই : দুষ্ট ৰাজাসৰ বধি : যুধিষ্ঠিৰাদিৰ হতাই ধৰ্ম
প্ৰবৰ্তাইলা ।’

(শ্লোক ৫৩—৬৫)

শ্ৰীভাগৱত কথাগ্ৰাং দশমস্কন্ধে উনবতিতমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যঃ শ্ৰেষ্ঠঃ কথিতঃ কৃষ্ণো বিজয়স্ব পৰীক্ষয়া ।

তং শুদ্ধ সৰ্ব সমুদ্ভিমাঃ শ্ৰেয়েঃকৰুন মোক্ষদং ॥

নবতিতম অধ্যায়

কৃষ্ণ লীলা

কথা : নবৈ অধ্যায়ত সংক্ষেপে কৃষ্ণলীলা কহিবা। শুক কহন্ত :
এমনে লক্ষীপতি ভগৱন্ত : দ্বাৰকা নগৰত মহান্থে বসিলা। যাত্ৰাসকল
সমৃদ্ধি হয়ছে। বৃষ্ণি বংশ সৰ নিবাস কৰে। অলঙ্কৃত নব নাৰী সৰ অৰবধ
পদাতি সমে : মন্ত : হস্তীসৱো অলঙ্কৃত হয়ছে। পুষ্পিত উপৰন উত্তম সম
মণ্ডিত হয়ছে। হেন বিচিত্ৰ নগৰত’ বোড়ল সহস্ৰ ক্ৰীৰ এক পতি হয় :
তাৰাব দিব্য গৃহত : এতেক ৰূপে বিহাৰ কৰিলা। নদী সৱতো পন্নীল
সমে জল কেলি কৰিলা। পন্নীসৱো কৃষ্ণক যন্তে জল সিঞ্চিলা। গন্ধৰ্ব :
বিভাধৰ গীত বাছ কৰি উলাল কৰিলা। ভাটসৱো স্তুতি আৰতিয়া :
পাছে ভগৱন্তে পন্নীপন্নসমে জল ক্ৰীড়াৰ উঠি : উলাসক জনক ক্ৰীড়াৰ বৰ
অলঙ্কাৰ দিলা। এমনে কৃষ্ণ বিহাৰ গতি আলাপে : হান্ত কটাকৈ :

কেজি পৰিহাস আলিঙ্গনে নাৰীসকল মোহিত বৃত্তি হৈল। এতেকে কৃষ্ণ
চিন্তা দিল্লী : কক্ষ উন্নত হেন বুলিবে লাগিল। (শ্লোক ১—১৪)

হে কুবৰী : ভগৱন্ত বাজিত নিজাকবন্ত তেঞি নিজা নযাই : তান
নিজা ভজ কৰি বিলাপ কৰা : ই তোৰ যুক্ত নহে। লুহিবা আমি সম তান
হাস্ত কটাক্ষে ভিন্ন চিত্ত হয়াল। হে চক্ৰ বাকী : তঞি বাজিত বন্ধক
নেদেখি : চক্ষু লুপ্তি আটাস পাবস। কিবা আমি তান হেন চৰণ লগ
মালাক কেশত ধৰিবে বাধা কৰস। হে সাগৰ : তুমি দেখো নিজা নযাই
নিখাস কাটা। কিবা মুকুন্দে তুমার ত্ৰীকোন্তত চিহ্ন হৰিছা। এতেকে
জানো আমাৰ অৱস্থাক তুমিয়ে পায়াল। হে চক্ৰ : তুমি বলৱন্ত যন্তা বোণে
ক্ষীণ হৈলা। এতেকে আপুনাৰ কাস্তিয়ে অন্ধকাৰ দূৰ কৰিতে নপাৰা।
কিবা কৃষ্ণ বাক্য শুমৰি : মৌনে বহিছা। হে মলয় বায়ু : তোৰ আমি
কিছো অপ্রিয় নতো কৰো, তথাপি গোবিন্দৰ কটাক্ষে ভিন্ন হৃদয়ত কেনে
কাম জলাস। হে ত্ৰীমন্ত মেঘ : তঞি জানো অৱশ্যে কৃষ্ণৰ প্ৰিয় হৈবি :
যাতো আমি হেন প্ৰেমে ধ্যান কৰস। এতেকে তাহাঙ্ক শুমৰি লোভক এৰস।
যদি এহুয় হস : তেবে তয়ো আমাৰ সম দুখ পাইবি। (শ্লোক ১৫—২০)

হে কোকিল : তঞি কৃষ্ণৰ সম বাকাসৰ বোলস : এতেকে কহ
তোৰ মঞি প্ৰিয় কৰিম। যাতো তোৰ বৰণীয় কণ্ঠ হে। পৰ্বত : তঞি
দেখো : নচলস : ন মাতস : এতেকে জানো কৃষ্ণৰ চৰণ চিন্তস। যাতো
আমি হেন শূদ্রে তাহান চৰণ ধৰিবে খোজস। হে সিদ্ধ পত্নী নদীসকল :
তোৰা দেখো সুখাইলা : পদ্যো গুচিল। যাতো ইদানিক সাগৰে বৃষ্টি কৰি :
তোৰাক আনন্দ নকৰন্ত। আমি যেন মদুপতি কৃষ্ণৰ : প্ৰেমাংলোকন নাপায়া
কৃষ্ণ হৈলো : তোৰাকো ভেমনে দেখো। সেই বেলা দৈব যোগে হংস এক
দেখি : বুলিবে লাগিল। হে, হংস : তঞি কুশলে আসিঙ্গি। এই ঠাই বস :
দুখ পাব কৰ : কৃষ্ণৰ কথা কহ : তোৰ আমি দূত কৰি জানিলো। ত্ৰীকু
কুশলে আহন্ত। আমাক পূৰ্বত যি বুলিহন্ত : যদি বোলস : শুমৰিতো
যোক পঠাই দিহন্ত। তেবে কিহু তাহাঙ্ক ভজিব। যদি বোলস : কায়র
অৰ্থে আজ্ঞা নকৰন্ত : তেবে তাহাঙ্কে এৰাই আন। যদি যাস : তেবে লক্ষী
বিহে তাহাঙ্ক আনিবি : যাতো তেঞি আমাক কঞি একলে বসন কৰে।
যদি মোক্ষল : তেঞি একনিষ্ঠা কৰি যা কেমনে এৰিহে পাবিৰা : তাহ
গুনা। আমাৰ মধ্যন্ত একনিষ্ঠা আমি নহো নিকি ? (শ্লোক ২১—২৪)

শুকে কহন্তু : এমনে পত্নীসহে ত্রীকুম্ভত ভক্তি কৰি : বৈষ্ণৱী গতি পাইলা । আৰু তুমি আশ্চৰ্য্য নেদেখিবা : যাতো তান কথা শুনিগৈ কহিগৈ : শ্ৰী বংশ আৰু বৰিসে । দেখন্তা সৱ আৰু কৰিব তাক কি বুজিব । যাৰা জগৎ শুক ভগৱন্তক স্বামীভাৱে সততে সেৱা কৰিল তাৰাৰ ভাগ্যক মজি কি কহিম । ভগৱন্তো এমনে গৃহ ধৰ্ম্মত থাকি : ধৰ্ম্ম অৰ্থ কামক সম্পাদন কৰিলা । যাৰ অষ্টোত্তৰ শতাব্দিক ষোড়শ সহস্ৰ পত্নীসহ আছিল । সৱাতে দশ দশ পুত্ৰ জাত কৰাইলা । এতেকে একলক্ষ একষষ্ঠি হাজাৰ এক আশী পুত্ৰ হৈলা । তাৰ মধ্যত আঠাৰ জন মহাবৰ্ণী হৈলা । তাৰ নাম শুনা : প্ৰহ্মায় : অনিৰুদ্ধ : দিশ্ণীমন্ত : ভানু : শাস্ব : মধ : বৃহদানু : ভানুৰন্দ : বৃক : অংকণ : পুষ্কৰ : দেববাহু : শ্ৰুতদেৱ : সুনন্দন : চিত্ৰৱৰ্হি : বৰ্দ্ধ : কবি : শ্যাম্ৰোধ । আৰাৰে মধ্যত কঞ্জিণীৰ পুত্ৰ প্ৰহ্মায় শ্ৰেষ্ঠ হৈলা । তান পুত্ৰ মহাবলৱন্ত অনিৰুদ্ধ হৈলা । তান তনয় বজ্জ হৈলা : যি মূষল যুদ্ধত অৱশেষ বহিলা । তান পুত্ৰ প্ৰতি বাহু হৈলা : প্ৰতিবাহুতো সুবাহু হৈলা : সুবাহুৰ পুত্ৰ উপসেন : তান পুত্ৰ ভদ্ৰসেন হৈল । এই যত্ৰকুলত দৰিদ্ৰ অন্নায় অন্নবীৰ্য্য : অন্নাক্ষ্য : অৱজ্ঞাত : কুনজন নাই । (শ্লোক ২৫—৩৯)

যত্ৰকুলৰ অযুত বংশৰেয়ো সংখ্যা কৰিতে নপৰে । যাতো তিনি কোটি আঠ আছিল । এতেকে মোক্ষ যাদব সৰব সংখ্যা কুনে কৰিব । যাতো অযুতৰ অযুত লক্ষ সমেসে উঠসেন বসি থাকা । দেবানুৰব যুদ্ধত যি দৈত্যসৰ মৰিছে : তাৰাসবে মনুগ্ৰত বহুকাপে জাত হয় : প্ৰজাসবক বধ কৰে । তাৰাৰ বধাৰ্থে : হৰিৰ আজ্ঞায়ে : দেবসবো যত্ৰকুলত জাত হয়াছে । যাৰ একাৰ্ষিক শত বংশ বাঢ়িতে সবাৰে ঈশ্বৰ কৃষ্ণ আছিল । যাৰাসবে তাক সেৱা কৰিল : তাৰাসবে মহা সমৃদ্ধ হৈল । যাতো বিশিষ্টসে কৃষ্ণত চিত্ত দিয়া : শয়ন : ভোজন : ভ্ৰমণ আলাপ : জৌড়াদি কৰন্তেয়ো আপুনাক নজানিল । এতেকে জানিবা ত্ৰীকুম্ভৰ কীৰ্ত্তি সকল তীৰ্থত কৰি শ্ৰেষ্ঠ । ত্ৰীকুম্ভো সৰ্ব ষেষতাত শ্ৰেষ্ঠ : আৰু চিত্ৰ নেদেখিবা । পূৰ্ব্বত সবাতে অধিক পঙ্গা মহাতীৰ্থ আছিল । ইদানিক কৃষ্ণ কীৰ্ত্তিয়ে তাক দৃষ্ট কৰি : আপুনি সৰ্বতীৰ্থ উপবত প্ৰকাশ কৰিলা । যাক হেৰ কৰি : গ্নেহ কৰিয়ো তান সাৰ্ক্ষ্য পাইলা । যাতো পুনৰে কৃপাশুণ দেখাইলা । লক্ষ্মীয়ে আনক এৰি উজিহা । ই চিত্ৰ নহে । যাতো তান নামৰ ভ্ৰবণ কীৰ্ত্তনে : সকল অমঙ্গল দূৰ কৰে । খৰি বংশতো ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাইছা । কালমূৰ্ত্তি ভগবন্তেয়ো লীলায়ে ভূভাৰ হৰিছা । ইয়ো চিত্ৰ

নহে। যাতে দূৰন্ত প্ৰভাব সুদৰ্শন হাতত আছে। হেন জন নিবাস দৈবকী নন্দন কৃষ্ণ সবাতো কৰি শ্ৰেষ্ঠ : যাৰ যত্ন শ্ৰেষ্ঠ সব সেবক হয়াছে। লীলায়ে ভূভাৰ হৰিছা। বন্দাবনৰ তকলতাদিৰো সংসাৰ গুচাইছা। ব্ৰজনাৰী পুৰনাৰী সবৰো : কাম ভোগ দ্বাৰায়ে মোক্ষ দিছা। হেন কৃষ্ণৰ চৰণত যাৰা ভক্তি বাঞ্ছা কৰে : তেবে তান চৰিত্ৰসৰ গুনোক। তেবে ভক্তিৰ বলে : তান লোক বৈকুণ্ঠ পাৱে। যাক কালো কিছো কৰিতে নপাৰে। যাক আশাই মহা মহা ৰাজাসবো বনক যায়। আছে। (শ্লোক ৪০—৫০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ দশমস্কন্ধে নবতিতমোহধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদ সব : পূৰ্বত সন্ত মহন্ত মহাশুণবন্ত শ্ৰীশঙ্কৰে শ্ৰীভাগবত শাস্ত্ৰৰ পয়াড় কৰিলা : কত ভক্তি পন্থ প্ৰবৰ্তাইল। যাক পাই অন্ত্য জাতিয়ে সংসাৰ তৰিল + পাছে তাৰ অৱশেষ কথা অনন্ত কন্দলী পদ ৰচিলা। তাক দেখি : মোৰ কৃষ্ণগুণ বৰ্ণাইতে মনত ইচ্ছা হৈল, তাক জানি : শ্ৰীকৃষ্ণে শ্ৰীদামোদৰ কপে আঞ্জা দিলা। এতেকে মঞি টীকা ভাষ্য অনুসৰি : মতিৰ অনুসাৰে সংক্ষেপে কথা নিবন্ধিলো। কিন্তু ভাগৱত অমৃত সাগৰ, গহন অৰ্থ : মঞি অল্পমতি : এতেকে কতো অৰ্থ ব্যক্ত হৈল, কতো নহৈল। তথাপি আক শ্ৰবণ কীৰ্ত্তন কৰিলে : মহাফল সিদ্ধি। যেন ঘটত উদ্ধৰা গঙ্গা জলো সৰ্বপাপ হৰে : তেমনে মোৰ বাক্য ঘটত উদ্ধৃত কৃষ্ণ কথায় সৰ্বকাৰ্য্য সিদ্ধিৰ। হেন জানি আদৰে : আক শ্ৰবণ কীৰ্ত্তন কৰা। আক কি বুলিবো। হে কৃষ্ণ : মোৰ ইষ্টদেব তুমার প্ৰসাদে মঞি কথা কৰি তুমার চৰণত সমৰ্পণ কৰিলো। আত তুষ্ট হয় মোক ভক্তিদান দিয়া। হে দামোদৰ : মহাপুৰুষ : তুমার আঞ্জা পালিলো। কৃপা কৰ। কৃষ্ণত ভকতি হোক : তান গুণত জগতৰ ৰতি নচাৰোক। বৈষ্ণৱত শ্ৰীতি ৰহোক। মঞি তুমার চৰণত কোঁটবাৰ প্ৰণাম কৰো। সভাসদসব উচ্চ কৰি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : কৃষ্ণনিষ্টগুণকথনে স্বচ্ছক্ৰজন কামদঃ ।

যৎপ্ৰসাদাৎ কথ্যাহোবা কৃতালোক হিতাময়া ॥

দামোদৰং দীনবন্ধুং কৃপাসিদ্ধুং নমাম্যমহং ।

যদাজ্ঞয়া ভাগৱতী কথ্যাকাময়া মুদা ॥

নমঃ শ্ৰীকৃষ্ণায়, ওঁ দামোদৰায় নমঃ

দশম স্কন্ধ সমাপ্ত ।

একাদশ স্কন্ধ

প্রথম অধ্যায়

শ্লোক

যেনা হৰি মহীভবঃ শুবনবানাবক্ষ্যবক্ষোগণা
ছেনাকাৰি শুবিস্তৃতং নিজ যশো পুণ্যং জগদ্বঙ্গলং ।
যেনাত্ম পৰাত্মতত্ব মমলং চখে মুদা মুক্তয়ে
তস্মৈ শ্ৰীযতু নন্দনায় হৰয়ে কৃষ্ণায় নিত্যং নমঃ ॥

যতুবংশ-ধ্বংসৰ উপক্ৰম

কথা : যি ভগৱন্তে ভূমি ভাৰ হৰিলা : যশ বিস্তাৰিলা : পৰম তত্বো
কহিলা : ছেন যতুনন্দন কৃষ্ণক সহস্ৰবাৰ প্ৰণাম কৰে। একাদশ স্কন্ধত
একত্ৰিশ অধ্যায়ে মুক্তি কহিবা। অবিভা এবাই : স্বৰূপ স্থিতিকে মুক্তি বলি।
প্ৰথম অধ্যায়ে বৈৰাগ্যৰ অৰ্থে : ব্ৰহ্মশাপ কহি : মহা বিভৱৰো অনিত্য
দেখাইবা। পাছে চাৰি অধ্যায়ে নিমিনব সিদ্ধ সংবাদ পৰম তত্ব নিকপিবা।
ষষ্ঠ অধ্যায়ত বেদস্তুতি : উদ্ধৱৰ প্ৰাৰ্থনা। পাছে তেইশ অধ্যায়ে কৃষ্ণ উদ্ধৱৰ
সম্বাদ : পাছে দুই অধ্যায়ে মুবলক্ৰীড়া। এমনে একত্ৰিশ অধ্যায়ে : একাদশ
স্কন্ধ কহিবা। তাৰ মতি অনুসাৰে সংক্ষেপে কথা নিবন্ধে।।

(শ্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকা)

শ্রীশুকো কহন্তু : জানা রাজা : এমনে শ্রীকৃষ্ণ দৈত্য বধ কৰি : ভূভাৰ হৰিলা । যাদব পাণ্ডৱক নিমিত্ত কৰি : ৰাজাগণ বধি মনত গুণন্তু : মঞি অল্পসে ভূভাৰ হৰিছো । যাতো মোৰ সঙ্গ মাহাভাৰ যত্নকুল আছে : যাবাক দেবাদিয়ো পৰাভৱ কৰিতে নপাৰে : স্বহস্ত বধেয়ো যুক্ত নহে : যাতো আপুনাৰ বংশ । এতেকে আৰাৰ মাজতো বিবাদ লগাই : সবাকে সংহৰি : বৈকুণ্ঠে যাইবো । এই নিশ্চয় কৰি : বিপ্ৰশাপ ছলে : যত্নকুল সংহাৰিলা ।

(শ্লোক ১—৫)

অৱতাৰৰ প্ৰয়োজন সাধিলা : যাতো তৈবানিৰ লোকক দৰ্শন স্পৰ্শন, আলাপো, আতমানিষ্ঠ কৰি, কলিৰ লোকক প্ৰতি যশ বিস্তাৰিলা । যাৰ অৱগণ কীৰ্ত্তনে অনায়াসে সংসাৰ তৰে, পাছে সেই শৰীৰে বৈকুণ্ঠক গৈলা । ৰাজা পৰিষ্কাৰিত প্ৰশ্ন কৰন্তু : হে গুৰু সকল যত্নবাংশে দাতাবন্তু, সন্তু, ব্ৰাহ্মণতো ভক্তি কৰন্তু, কৃষ্ণতো চিত্ত দিয়া থাকন্তু, তথাপি কিয় ব্ৰাহ্মণে শপন্ত ।

(শ্লোক ৬—৯)

শ্রীশুকো কহন্তু : জানা ৰাজা, ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাতেসে শাপ হৈল । তাৰ প্ৰসঙ্গ শুনা : ভগৱন্ত কৃষ্ণ পৰম শুল্কৰ শৰীৰ ধৰি দ্বাৰকা নগৰত লোক শিক্ষাৰ্থে ঋষি সৱ আনি কৰ্ম কৰিলা, যি কৰ্মে কালমল বিনাশে : মহা পুত্ৰ সাধে : পৰম মুখ দেহ । ঋষি সবো কৃষ্ণত অনুজ্ঞা লৈয়া পিণ্ডৱিক তীৰ্থ যায়া অহাঙ্কে চিহ্নিলা । সেইবেলা যত্নকুমাৰসৱে ক্ৰীড়া কৰিতে মুনিগণ দেখি শাস্তক স্ত্ৰীবেশে—কচাই, প্ৰণাম কৰি পুছয় । হে মহাঋষি সৱ : এই গৰ্ভৱতী প্ৰশ্ন কৰে : কি জাত হৈব তাক কহ ।

(শ্লোক ১০—১৫)

হেন উপলন্তু শুনি, মুনিসৱে বোলয় : হে ছট্টসৱ : তোৰাৰ কুল নাশক মুষলেক জাত হৈবেক । হেন শাপ শুনি, তাৰা মহাভয় হয় : উদৰ মেলি, মুষল দেখি, অনেক খেদ কৰি, সবাৰ মধ্যত ৰাজাৰ আগত মুষল নিয়া দিলা । তাক দেখি সকল লোকে মহা ত্ৰাস হৈল । উগ্ৰসেন ৰাজা কৃষ্ণত হুপুছি, মুষল চূৰ্ণ কৰি, অবশেষ লৌহ সমে সাগৰত পেলাইলা । চৌৰ বেগত চূৰ্ণ সৱ তীৰক আসি, এৰকা হয় গাজিলা । অৱশেষ লৌহকো মস্ত্ৰে গিলিল, তাকো কৈৱৰ্ত্তে জালত ধৰিল । তাৰ উদৰৰ লৌহক বাঁধে নিয়া শৰৰ আগত লগাইলা । ভগৱন্ত কৃষ্ণ আক জানি, সমৰ্থ হয়ো শাপক নাশ কৰিতে ইচ্ছা নকৰিলা । ক্লিষ্ট অনুমোদন কৰিলা । যাতো আপুনি কৰাইছা ।

(শ্লোক ১৬—২৪)

ত্ৰীভাগৱত কথায়াং কবিৰত্ন কৃতয়াং একাদশ স্কন্ধে প্ৰথমোধ্যায়ঃ ॥

হে লোক সব দেখ । ভগৱন্ত কৃষ্ণে লোক বৈবাগ্যার্থে, আপুনাৰ কুলকো
নাশ কৰিতে ইচ্ছা । আক জানি ধন জন দেহাদি অনিতা জানি সত্বে কৃষ্ণ
চৰণত শৰণ পশি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : বিবেকিনো বিবাগায় স্বকুলং যাদবৰ্ষভঃ ।

বিপ্রশাপামিষং কুৰ্ব্বন্ হৰ্ত্তুমাৰভতেষ্বয়ং ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

নিমি-সিন্ধু-সংবাদ, ভাগৱত ধৰ্ম্ম

কথা : দ্বিতীয় অধ্যায়ে বশুদেবত নাৰদে নিমি-সিন্ধু-সংবাদে ভাগৱত
ধৰ্ম্ম কহিবা । শুকে কহন্ত : কৃষ্ণে বাৰম্বাৰ পঠাইলেও নাৰদ ঋষি, তান সেন্না
লোভে দ্বাৰকাত থাকন্ত । যাৰ সেন্নাৰ যুক্তো অভিলাষ কৰে তাক কুনে
নভজিব । যাতো কৰ্ণমন স্থ হৈলে যোগ্য হয় । একদিনা সেই নাৰদ :
বশুদেবৰ গৃহক গৈলা । বশুদেবো ঋষিক অৰ্চিয়া, প্ৰণামি পুছন্ত । হে মহামুনি,
তুমাৰ আগমনে, সকল লোকৰে কুশল হৱে, যাতো তোৰা দীনদয়াল । দেবতা
পুত্ৰ সেবাৰ অমুকপেসে ফল দেই । এতেকে গুহেঁ তুমাৰ যি ধৰ্ম্মে ভগৱন্ত ভূষ্ট
হৈলা, তাক মোত কহ । যাক শুনি লোকে সকল ভয় এবায় ।

(শ্লোক ১—৯)

নাৰদে বোলন্ত : হে মহাভাগ, তুমি ভাল নিশ্চয় কৰিলা যাতো তুৰন
পাবন ভাগৱত ধৰ্ম্ম পুছিলা । যাৰ শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন শৰণে বিশ্বজোহীয়ে তৰে ।

তুমি মহা উপকার কৰিলে, যাতে প্ৰশ্নদ্বাৰায়ে নাৰায়ণক স্মৰাইলা। আত পুৰাতন কথা, নিমি সিদ্ধ সংবাদে শুনা। স্বৰ্গত দেবৰ পুত্ৰ কবি, হৰি, অন্তৰীক্ষ, প্ৰবুদ্ধ, পিপ্পলায়ন, অবিহোত্ৰ, ক্ৰমিল, চমস, কৰ-ভাজন এই নবজন মহাভাগৱত মহামুনি, দিগম্বৰ জ্ঞান সিদ্ধ হয়, সকল লোকতে কুৰন্ত। কুনো ঠাই আসক্তি নকৰন্ত। একদিনা যদৃচ্ছায়ে নিমি যজ্ঞ গৈলন্ত। তাৰাক দেখি, সকল সমাজে উঠিয়া সাদৰিলন্ত। নিমিয়ো সাদৰে অৰ্চ্ছিয়া প্ৰণামি পুছন্ত : হে মুনিসব, তোৰাসবে হৰিৰ পাৰিষদ। যাতে বৈষ্ণব সবলোকক পবিত্ৰ কৰি কুৰন্ত। মোৰ কি ছল্লভ লাভ হৈল, যাতে বিষ্ণু ভক্তক দেখিলো। অনেক সাধু সঙ্গো পুৰুষক মহাফল দেই। এতেকে তোৰাত আত্যন্তিক কথা মোক্ষ পুছন্তু। তাৰ অৰ্থে ভাগৱত ধৰ্ম্ম কহ। যাত তুষ্ট হয় ভগৱন্তে আপুনাক দেখ্ত।

(শ্লোক ১০—৩১)

আহাৰ সিদ্ধান্ত কবি সিদ্ধ কহন্ত। জানা ৰাজা, বিষয় বিৰক্ত পুৰুষৰ কৃষ্ণ সেবাকে আত্যন্তিক মোক্ষ বুলি। যাত সকল ভয় দূৰ হয়। ভগৱন্তে নিজ মুখে আপুনাক পাইবাক লাগি যাক কহিছা তাকে ভাগৱত ধৰ্ম্ম বুলি, যাক বিস্ময়ো নষ্ট নকৰে, নজানি কৰিলেয়ো ভ্ৰষ্ট নহে। যদি বোলা তেবে কুন ভাগৱত ধৰ্ম্ম, তাক শুনা। কায় বাক্য মনে যতেক কৰ্ম্ম কৰি, তাকে ঈশ্বৰত অৰ্পিলে ভাগৱত ধৰ্ম্ম বুলি। যাৰ মায়ায়ে ভয় হয়ছে, পুৰুষে তাহাক ভজোক। গুৰুকো ঈশ্বৰ মানোক, মনকো নিয়ম কৰোক। আক যদি ছুৰৰ দেখা, তেবে শূগম উপায় শুনা। লজ্জা এৰি নিষ্কামে হৰিগুণ গাউক, শুনোক। এমন কৰিতে হৰি প্ৰীতি হৈব, হৃদয়ো দ্ৰবিবো, বাতুল হেন হাস্য গীত নৃত্য কৰিব। সকল প্ৰাণীকে হৰিৰ শৰীৰ মানি, প্ৰণাম কৰিব। যদি বোলা আকট যোগী যাক বহুজন্মে নপাৱে, তাক কেনে এক জন্মে নাম কীৰ্ত্তন মাৱে পাইব। তাত শুনা। যেখন পুৰুষে শুদ্ধ ভাবে, হৰিক ভজে, তেখনে ভক্তি বিৰক্তি ঈশ্বৰ জ্ঞান হয়। তথাপি প্ৰমাণ নাপাৱে, যেন একগ্ৰাস ভোজন কৰিলেয়ো, কিছো তুষ্টি পুষ্টি উদৰ-ভৰণ হয়, তথাপি তাক নজানে, বহুগ্ৰাস ভোজনেসে জানে। তেনে অন্ন ভঞ্জে অন্ন প্ৰেমাতি হয়। বিস্তৰ ভঞ্জে বিস্তৰ হয়। তেবেসে প্ৰমাণ পাৱে। এমনে নিত্য হৰি ভক্তি কৰিতে জ্ঞান বৈৰাগ্য, ভগৱন্ত দৰ্শন, অন্তত পৰম শাস্তি পাৱে। (শ্লোক ৩২—৪৩)

নিমি পুছন্ত, হে মুনিসব ! আবে ভক্তৰ লক্ষণ কহ। হৰি সিদ্ধে কহন্ত : যি জনে সৰ্ব্বভূততে ভগৱন্ত দেখে, তাক উত্তম ভাগৱত বুলি। যি জনে ঈশ্বৰত

প্ৰীতি, ভক্তত মৈত্ৰী, অজ্ঞানীত দয়া, শত্ৰুত উপেক্ষা কৰে তাক মধ্যম ভাগৱত বুলি। যি জনে প্ৰতিমাত মাত্ৰ হৰিক পূজে, তন্তুকো নাদৰে, আনকো নোসোধে তাক প্ৰাকৃত ভক্ত বুলি। পুত্ৰ উত্তম ভাগৱতৰ লক্ষণ কহোঁ। বিষয় ভোগতো হৰিত চিন্তা থাকে, জগতক মায়াময় দেখে, দেহৰ জন্মাদিতো মোহ নহৰে, কামাদিয়ো মনত নুপূজে, ধন জন বিছাতো গৰ্ব্ব নকৰে। আশ্ব পৰ ভেদ নেদেখে, সবাতে সম হয় থাকে, ত্ৰৈলোক্যৰ সম্পত্তিৰ অৰ্থেও ক্লণেক হৰিপদ নেৰে, যাতো হৰিপদ নথচক্স কাস্তিয়ে মনৰ কাম সন্তাপ দূৰ কৰিছে, নিৰন্তৰে নাম লৱে। আৰে সবাৰে সাৰ লক্ষণ শুনা : যাৰ নামক অনিচ্ছায়ৈ উচ্ছাৰিয়ো পাপ সমূহ নাশ কৰে, হেন হৰি যাৰ হৃদয়ৰ পৰা আপুনি মুগ্ধতা, যাতো প্ৰেম জৰীয়ে চৰণত বান্ধি আছে, ইহাক বৈষ্ণৱতে শ্ৰেষ্ঠ বুলি।

(শ্লোক ৪৪—৫৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ একাদশস্কন্ধে দ্বিতীয়াধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদ সব, যাৰাৰ হৃদয়ত হৰি চৰণ প্ৰকাশে, তাৰাক মঞি নিত্যে প্ৰণাম কৰোঁ। তোৰা সবে ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যেবাং হং পঙ্কজে বিৰূপাঃ পাদপদ্মং বিৰাজতে।

প্ৰেমে বক্তো অহং তেভ্যোনমামিনিতিবাং বুধাঃ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

মায়াতৰণ, ব্ৰহ্মকৰ্মপ্ৰপঞ্চ

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে মায়া, ভাব তৰণ ব্ৰহ্ম কৰ্মপ্ৰপঞ্চ উদ্ভব কহিবা ।
নিমি পুছন্ত : হে সিদ্ধসৰ, আবে মোত ভগৱন্তৰ মায়া কহা । যাতে তমু
মুখে হৰি কথাযত শুনি তৃপ্তি নপাই । অন্তৰীক্ষে কহন্ত : জানা ৰাজা,
মায়াৰ স্বৰূপ সাক্ষাতে কহা নযাই, কাৰ্য্য দ্বাৰে শুনা । ঈশ্বৰ কৃষ্ণে মায়ায়ে
জীৱৰ ভোগ নিমিত্তে পঞ্চ মহাভূতে জগত স্ৰজন্ত, জীৱকো ভোগ কৰাস্ত ।
সেই ভোগে জীৱ বদ্ধ হয় : নানা কৰ্ম কৰি দুখ দুখ ভঞ্জি উপজে, মৰে ।
আৱে প্ৰলয়ৰ কথা শুনা । (১—৮) শতেক বৎসৰ ভূমিত দেৱে নববিষে,
প্ৰচণ্ড আদিত্যে তাপ কৰে । অনন্তৰ মুখাণ্ডি উঠিয়ে ত্ৰৈলোক্য দহে । পাছে
প্ৰলয়ৰ মেঘে শতেক বৎসৰ বৰিষে, তেবে পৃথিৱী জলত পশে । জল জ্যোতিক
যাই, জ্যোতিয়ো বায়ুত লাগে । বায়ু আকাশত পশে, আকাশো অহঙ্কাৰক
যাই অহঙ্কাৰো মহতত্বত পশে, মহতত্বো প্ৰকৃতিত লয় যাই । আক ভগৱন্তৰ
মায়া বুলি । নিমি পুছন্ত : হে মুনিসব ! যেমনে অজ্ঞানি পুৰুষো মায়াক
তৰিব, আৱে তাক কহা । (৯—১৭) প্ৰবুদ্ধে কহন্ত : যি জনে উত্তম
মুখক ইচ্ছা কৰে, সি ইহলোক পৰলোক ভোগক অনিত্য অমুখ জানি বিশিষ্ট
গুৰুক উপাসা কৰিব । তথাই ভাগৱত ধৰ্ম্ম শিখিব, সকল কৰ্ম হৰিত অৰ্পিব,
ভাগৱত কথা শুনিব, আন শাস্ত্ৰকো নিন্দা নকৰিব । হৰি ভকতত শ্ৰীতি
কৰিব । মহন্তকো সেৱা কৰিব । হৰিগুণ গ্ৰহণ কীৰ্ত্তন কৰিব । এই সাধনে

হৰিত প্ৰেম ভকতি হৈব। তেবে লোক পুলক হয়, হৃদয় জবয়, হাসয়, কান্দয়, আনন্দে নাচয়, অলৌকিক বোলয়, মৌনেয়ো বহয়। তেবে অনায়াসে মায়া তৰয়। (শ্লোক ১৮—৩৩)

নিমি পুছন্তু : হে সিন্ধুসৰ আৰে নাৰায়ণ ব্ৰহ্ম পৰমাত্মাৰ স্বৰূপ কহ। পিপ্পলায়নে কহন্তু : জানা ৰাজা ! নাৰায়ণে জগতক স্ৰজন, পালন, সংহৰণ কৰন্তু। ব্ৰহ্মোজাগ্ৰত স্বপ্ন সূয়প্তিত প্ৰৱৰ্ত্তন্তু, পৰমাত্মা দেহ ইন্দ্ৰিয় মন প্ৰাণ চলান্ত। এমন লক্ষণ ভেদেও একে ভগৱন্তু জানিবা, যাক বাক্যে মনে নপাৰে, যাৰ জন্ম বৃদ্ধি বিনাশ নাই। ই কেৱলে জ্ঞানময়, পৰমানন্দ। যেখন পুৰুষে আন আশা এৰি কেৱল হৰি কথাত প্ৰৱৰ্ত্তিল, তেৱে তাক সাংকাত পায়।

(শ্লোক ৩৪—৪০)

নিমি পুছন্তু : হে মুনিসৱ ! আৰে মোত কথায়োগ কহ। পূৰ্বত এই কথা সনকাদিত পুছিছোঁ। তাৰা বা কিয় নকহিলা ? আৰো কাৰণ কহ। আবিৰ্হোত্ৰে কহন্তু : জানা ৰাজা, বেদবিহিত কথ, তাক নকৰিলে অকথ, নিষেধ কাৰণে বিকথ, আৰু বেদে কহিছে। বেদো ঈশ্বৰত হস্তে হয়াছে, যাত সুৰি সৰো মোহ যাই। এতেকে তুমি ছৱাল পদে তাৰা তৈসানি নকহিল। যি অজ্ঞ অজিভেস্ত্ৰিয় ছয়া বেদবিহিত নকৰে, সি অকথ পাতকে নৰকত পৰে। এতেকে ঈশ্বৰত অপিয়া বেদোক্ত কথ আচৰিব। প্ৰতিমা ধাপিয়া হৰিক পূজিব, তেবে অনায়াসে মোক্ষ লভিব। (শ্লোক ৪১—৫৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ং একাদশস্কন্ধে তৃতীয়োঃধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসৱ যি ভগৱন্তু কাৰ্য্যভেদে ব্ৰহ্মপৰমাত্মা নাম ধৰিছা সেই কৃষ্ণত মগ্নি শৰণ পৰিগোঁ। তোৰা সৰো ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো ব্ৰহ্মপৰমাত্মেতি তথানাৰায়নেতিচ।

ধন্তে ত্ৰিধা ক্ৰিয়া ভেদেস কৃষ্ণঃ শৰণং মম ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

অৱতাৰ চৰিত্ৰ

কথা : চতুৰ্থ অধ্যায়ে অৱতাৰ চৰিত্ৰ কহিবা। নিমি পুছন্ত : হে গুৰুসৱ ! আৱে মোত হৰিৰ অৱতাৰ লীলা কহ। ঢ্ৰমিলে বোলন্ত : জানা ৰাজা, হৰিৰ অৱতাৰৰ অন্ত নপাই। তথাপি কতো সৱ কহো, সাৱধানে শুনা। ভগৱন্ত ঈশ্বৰ পঞ্চ মহা ভূততে বিৰাট অজিয়া, পুৰুষ অৱতাৰে তাত প্ৰৱেশিলা, যাৰ দেহত ত্ৰৈলোক্য প্ৰকাশে যাৰ তিনিগুণে ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু মহেশ হয়, জগতৰ সৃষ্টি স্থিতি সংহাৰ কৰে। (শ্লোক ১—৫)

ধৰ্ম্মৰ ভাৰ্য্যা যুদ্ভি কণ্ঠাতো নৰনাৰায়ণ অৱতাৰ হয়, তপ আচৰিলা। যাক দেখি ইন্দ্ৰো মোৰ স্থান লৈবে বুলি অপ্সৰা বসন্ত-মলয়-সমে, কামদেৱক পঠাইলা। তাৰা সৱো তান আশ্ৰমে গৈয়া জীৱ কটাক্ষৰে প্ৰহাৰিলা। তথাপি কিছো কৰিতে নপাৰি ভয়ে কম্পমান হৈলা। তাক দেখি নাৰায়ণে বলিলা, হে দেৱসৱ ! ভয় নকৰিবা আমাৰ কিছো দ্ৰব্য লৱা। যাতে অতিথি গুৰুৰণ বিনে আশ্ৰম শূন্য হয়। হেন অভয় শুনি তাৰা প্ৰণামি বোলয় : হে ভগৱন্ত। তুমি যে আমাক দয়া কৰা ই চিত্ৰ নহে। আমি যে তুমাৰ ভক্তক জোহ কৰি ইয়ো আশ্চৰ্য্য নহে। তথাপি তাৰা বিগ্নিৰ মাথাত ভৰি দিয়া বৈকুণ্ঠক পাৱে। অভক্তে পুহু সংসাৰত ফুৰে।

(শ্লোক ৬—১১)

দেবসৱে এই স্তুতি কৰিতে ভগৱন্তে মোগমায়া বলে দিবা জীৱস দেখাইলা।

সরে ভাঙ সেৱা কৰিতে লাগিছে। যাক দেখি তাৰা কান্দিহীন হয়। সেই
গৈলা। হেন দেখি ভগৱন্তে বোলন্ত : হে দেৱসৱ ! আৰ একজন তোৰা নিয়া।
তাৰা বোলয় : আমি অধম হয় কেনে উত্তম নিম ? ভগৱন্তে বোলন্ত :
তেৱে সম চাই নিয়া। তাৰা বোলে, জনেকো আমাৰ সম নহে। ভগৱন্তে
বোলন্ত : তেৱে স্বৰ্গ শোভাৰ্থে নিয়া। এতেকে দেৱগণে ভগৱন্তৰ আজ্ঞা মানি,
ঊৰ্বশীক লৈয়া স্বৰ্গক যায়। ইন্দ্ৰৰ আগত সকল কথা কহিল। যাক জনি ইন্দ্ৰে
বিস্ময় হৈলা। আৰো ভগৱন্তে দক্ষ, কুম্ভাৰ, হুংস, অৰু অৱতাৰে জ্ঞান
কহিল। হনুগ্ৰীৱ অৱতাৰে মধুকৈটভ বহিলা, মৎস্যৰূপে সত্যৱত তাবিলা।
বৰাহৰূপে পৃথিৱী উদ্ধাৰিলা, কুৰ্ম অৱতাৰে মন্মথ ধৰিলা। হৰি অৱতাৰে
গজেন্দ্ৰক তাবিলা। নৰসিংহৰূপে ঈশ্বৰক বহিলা। বামনৰূপে বলিক
ছলিলা। পৰশুৰাম অৱতাৰে ক্ষত্ৰিয় সাহাৰিলা। বামচন্দ্ৰকৰে বাৰণ বহিলা।
শ্ৰীকৃষ্ণ অৱতাৰে ভূভাৰ হৰি, যশ বিস্তাৰি লোকক তাবিলা। বুদ্ধ অৱতাৰে
পাৰশুৰাদে অশ্বৰ মুহিৰা। ককি অৱতাৰে দুৰ্জয়ক দণ্ডিৰা। এমানে ভগৱন্তে
অনেক অৱতাৰ ধৰি লোকক বাখিছ। (শ্লোক ১২—২৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে চতুৰ্থোহধ্যায়ঃ ॥

হে বৈষ্ণৱসৱ। যি ভগৱন্তে লোকহিতাৰ্থে নানা অৱতাৰ ধৰন্ত, হেন
কুপাময় কৃষ্ণত শৰণ পৰিণী। তোৰাসৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো লীলয়া জনান্ পাভুং ধন্তে কপাণ্যনেকশঃ।

তন্মেন্নমমহম্মদে দেৱদৈত্যহিতাহিতম্ ॥

পঞ্চম অধ্যায়

অভক্তৰ গতি, যুগধৰ্ম্ম

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে অভক্তৰ গতি যুগধৰ্ম্ম কহিবা। নিমি পুছন্ত : হে জ্ঞানীসৱ ! যাৰা হৰিক নভজে, তাৰা কি ফল পাৱে, তাক মোত কহ। চমসে কহন্ত : জানা ৰাজা ! ভগৱন্তৰ মুখ-বাহ-উক-পাদ হন্তে চাৰি জাতি জীৱিকা সমে জাত হয়াছে, তাৰ মাৰত যিজনে ঈশ্বৰ নিজ পিতৃক নভজে, সি অৱশ্যে নৰকত পৰে। তাত অজ্ঞানী জী-শূদ্রক তোৰা হৰিভক্তি উপদেশ দিবা। ব্ৰাহ্মণ-ক্ষত্ৰিয়ৰ সমীপে নয়াইবা। যাতে তাৰা জন্ম-কৰ্ম-বিভায়ে উত্তম অধিকাৰী হৈ আছে। তথাপি বেদৰ কাম্য কৰ্ম্মে মোহ হয়া, ঈশ্বৰাৰ্পিত কৰ্ম্ম নজানে, মহন্ততো হুপুছে। মূৰ্খ হয়ো আপুনাক পণ্ডিত মানে, দম্ভ-দৰ্প-অহঙ্কাৰ নেৰে বৈষ্ণৱকো নিন্দা বোলে। (শ্লোক ১—৭)

জীক মাত্ৰ উপাসা কৰে, গৃহস্থকে পুৰুষাৰ্থ মানে। পশুহিংসা কৰিও নানা দেৱতা পূজে। ধন-জন-বিভাৰদে অন্ধ হয়া, সাধুকো অৱজ্ঞা কৰে। এতেকে বেদাৰ্থ ভগৱন্তক নজানে। আপুনাক মহন্ত মানে, হৰিক নভজিয়া আত্মাঘাত কৰে, পুত্ৰ-ভাৰ্যা মাত্ৰ পোহে, পাছে মৰি নৰকত পৰে। যি পশু-হিংসা কৰিছে, সেই পশুৱে বেটি খাই, কদাচিতো তাৰ নিস্তাৰ নাই। নিমি পুছন্ত : হে মুনিসৱ ! ভগৱন্তৰ কুন যুগত কি বৰ্ণ, কি নাম, কি বিধিয়ে যজে আৰু মোত কহ। (শ্লোক ৮—১৯)

কবভাজনে কহন্ত : সত্যযুগত ভগৱন্ত শুক্লবৰ্ণ ব্ৰহ্মচাৰী বেশ, দশনাম জপি ধ্যানপথে যজে। ত্ৰেতাযুগত ৰক্তবৰ্ণ, যজ্ঞমুদ্ভি, আঠ নাম লৈয়া নানা যজে যজে। দ্বাপৰত, শীতবৰ্ণ, মহাৰাজ বিভূষিত ভগৱন্তৰ দ্বাদশ নাম লৈয়া

পূজা কৰি যজ্ঞে । কলিযুগত কৃষ্ণবৰ্ণ, ত্ৰীকৃষ্ণক নাম-কীৰ্ত্তন প্ৰধান কৰি পূজা কৰে, স্তুতি কৰে । হে প্ৰণতপালন মহাপুৰুষ, তুমিৰ চৰণাবলিন্দক বন্দো, যাক চিন্তিলে সকল পৰাভৱ গুচে, বাহ্যিত সিদ্ধি মোক্ষ সাধে । আপুনি নিৰপেক্ষ ছয়ো ভক্তাৰ্থে সাপেক্ষ হেন । বাম অৱতাৰে সীতাৰ নিমিত্তে মায়া-মৃগক খেদি গৈলা । (শ্লোক ২০—৩৪)

এমন নামৰূপে চাৰিয়ো যুগত ভগৱন্তক পূজা কৰে । তথাপি সাধুসৱে, কলিকেসে প্ৰশংসে, যাত নাম-কীৰ্ত্তন মাত্ৰে চাৰিয়ো যুগৰ ফল পালে । কীৰ্ত্তন বিনে আন পৰম লাভ নাই, যাত অনায়াসে সংসাৰ গুচে । এতেকেসে তিনিও যুগৰ লোক, কলিত জন্মিবাক বাঞ্ছা কৰে । যাতো কলিত লোক ঠাই ঠাই নাৰায়ণপৰায়ণ হৈব । ভ্ৰূবিড় দেশত বিস্তৰ হৈব । যে ঠাইত তাত্ৰপৰ্ণী, কৃতমলা, পয়স্বিনী কাৰেবী, প্ৰতীচী মহানদী থাকে, আৰাৰ জলক যাৰা পান কৰে, তাৰা অৱশ্যে নিৰ্ম্মল মতি হয় হৰিত ভক্তি হৈব । পুৰুষ হৰিত ভক্তি হৈব । পুৰুষ হৰিত ভক্ত হৈলে, বিধি-নিষেধৰ হাত এৰাই কৃতার্থ হয় । যাতো কায়-বাক্য-মনে হৰিত শৰণ পশিছে । (শ্লোক ৩৫—৪২)

নাৰদে কহন্ত : জানা বন্দুদেৱ ! এহি কথাক কহি নৱসিদ্ধ লবি গৈলা । নিমিও হৰিত ভক্তি কৰি পৰম গতি পাইলা । তুমিও কৃষ্ণ ভকতি কৰা । যাৰ স্নেহত তোৰা কৃতার্থ হৈলা । যাতো বৈৰভাৱে ৰাজাগণ সাক্ষ্য পায়্যাছে, স্নেহভাৱে পাইবো, তাক কি বুলিবো । তথাপি কৃষ্ণত পুত্ৰবৃদ্ধি নকৰিবা, যাতো পৰমেশ্বৰৰ অৱতাৰ হয়াক্ষন্ত । শুকে কহন্ত : জানা ৰাজা, এই কথা শুনি বন্দুদেৱ-দৈৱকী বিস্ময় হয়, কৃষ্ণত পুত্ৰবৃদ্ধি এৰিলা । এই কথা যি প্ৰৱণ কৰে, সিয়ো সৰ্ব পাপ এৰাই পৰম গতি পালে । (শ্লোক ৪৩—৫২)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে পঞ্চমোঃধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসৱ, দেখ, যাক নভজি শুবৃদ্ধিসত্তো নবকত পৰে, যাৰ সেৱায়ে অজ্ঞো সংসাৰ তৰে, হেন কৃষ্ণগুণ-কীৰ্ত্তনাদিক মক্তি প্ৰাৰ্থনা কৰো । তোমা-সৱে ডাকি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যন্নাধিগম্য শূন্যিয়ো নবকং ব্ৰজন্তি,

যৎ সেৱয়া কৃমভয়োহপি ভজন্তি সন্ত : ।

ভং কৃষ্ণমুৰ্ত্তিময়কং কলিলোকনাথং

যাটৈ যশঃ প্ৰৱণকীৰ্ত্তনমঙ্গলানি ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

দেৱৰ স্তুতি, উদ্ধৱৰ প্ৰাৰ্থনা

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে দেৱৰ স্তুতি উদ্ধৱৰ প্ৰাৰ্থনা কহিবা। শুকে কহন্ত :
 আভ পাছে দ্বাৰকা নগৰত ব্ৰহ্মা পুত্ৰগণ সন্ম, মহেশো ভূতগণ সন্ম, ইন্দ্ৰো দেৱ
 গণ সন্ম আসি। কৃষ্ণক সাক্ষাতে দেখি পুষ্পবৃষ্টি কৰি জয়কৃষ্ণ বুলি স্তুতি
 আৰম্ভিলা। হে ভগৱন্ত কৃষ্ণ ! তুমাব চৰণত আমি দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰোঁ।
 তবু যশ শুনি লোক যেমান শুদ্ধি হয়, যজ্ঞ-দান-পুণ্যেও তেনে নহে। এতেকে
 তুমাব চৰণে আমাব বিষয়-বাসনা নাশ কৰোক। যাক যুনি সাক্ষত জ্ঞানী,
 কামী, যোগীসৱে নানা কামে সেৱা কৰে। একান্ত ভকতে সততে পূজে, তুমি
 ভকতক ঐতি কৰা। (শ্লোক ১-১১)

যাতো লক্ষ্মীক অনাদৰি তাৰা দ্বিত্বা বাসিমালাকো নেড়, যশপ্ৰিয় পদে
 কীৰ্ত্তিময়ী মালাক সৰ্ব্বাঙ্গে ধৰা। তুমি পুৰুষোত্তমে লৈ প্ৰকৃতি-পুৰুষক প্ৰবৰ্ত্তা।
 তুমাবেলে পাদোদক ভীৰ্ক, কীৰ্ত্তি ভীৰ্ক সাধুসৱে সেৱা কৰে। এই স্তুতি
 কৰি ব্ৰহ্মা আকাশতে থাকি বুলিবে লাগিলা : হে ভগৱন্ত ! পূৰ্বত আমি
 ভূভাৱ হৰিতে তুমাক গোচৰ কৰিছোঁ। তুমিও তাক সকলো কৰিলা, ধৰ্ম্মকো
 ধাপিলা, কীৰ্ত্তিকো বিস্তাৰিলা, যাক অৰূপ-কীৰ্ত্তন কৰি কলিৰ লোকে সন্সাৰ
 ভবিব। তুমাব পকিণ অধিক পাতক বধনক পৈল। আমাৰে বৈকুণ্ঠে আলা।

(শ্লোক ১২-২৭)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে বিধাতা ! তুমি যি বোলা তাক আমি জানিছোঁ।

যাতো তুভাব হবি, ভোবাব সৰ্ব-কাৰ্য্য সাধিলো, কেৱল বহুকুল যাত্ৰ আছে।
আক সংহবি নষ্টগৈল, সকল লোককে নষ্ট কৰিব। এতেকে বিপ্ৰশাপহলে আধাক
সংহবি বৈকুণ্ঠক যাইতে ভোবাব লোকক যাইবো। (শ্লোক ২৮—৩১)

হেন শুনি ব্ৰহ্মাদি দেৱগণ আপুঁৱাৰ স্থান গৈলা। ভগৱন্তো দ্বাবকাত
অনেক উৎপাত দেখি বহুব্ৰহ্মসৱক বোলন্ত : হে বৃক্সৱ, দেখ। আমাব
নগবত অনেক উৎপাত হয়, কুলৰো বিপ্ৰশাপ হুৱাছে। এতেকে ইঠাই নাথাকি,
আমা প্ৰভাসক যাঞু, যাত স্নান কৰি চন্দ্ৰে কৰ্মবোণ এড়াই-কলা বৃদ্ধি
লভিলা। আমিও স্নান-তৰ্পণ-দেৱাৰ্চন কৰি, ব্ৰাহ্মণক ভোজন কৰাই, নানা
দান কৰি আপদ তৰিম। (শ্লোক ৩২—৩৮)

কৃষ্ণ এই আদেশে শুনি, সৰ্ব হৃদয়সৱ চলিবাক সাজু হৈল। তাক
দেখি উদ্ধৱ বহুব্ৰহ্মহানত কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰি অঞ্জলি ধৰি বলিবে লাগিলা :
হে দেৱ দেৱ যোগেশ্বৰ ! তুমি অৱশ্যে কুলক সংহবি বৈকুণ্ঠে যাইবা, যাতো
সমৰ্থ হুইয়ো বিপ্ৰশাপ নষ্ট নকৰিলা। যদি তবু পাদপদ্মক কণেকো এবিতে
নপাৰো। এতেকে মোকো লগতে নিয়া। তুমাব কথা-অৱগতে লোকে
আন স্পৃহা এৰে। যদি সৰ্বভাৱে সেৱা কৰিম, কেমনে তুমাক এবিহ।
সন্তানীসৱো মহাহুখে সঙ্গাব তবে। আমি পুহু সাধুসঙ্গত তুমাব কথা
শুনি অনায়াসে তৰিম। এতেকে মোব আন ভয় নাই, এবিবে নপাবিনে,
প্ৰাৰ্থনা কৰো। (শ্লোক ৩৯—৪০)

শ্ৰীভাগৱতকথায় একাদশকে বৰ্ত্তোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, দেখ। যাক সন্তানীসৱো যোগাত্ম্যসে, মহাহুখে
কথকিত পায়, তাক সাধুসঙ্গতে সৰ্ব্বজনে, যথকীৰ্ত্তন যাত্ৰে, অনায়াসে
পায়। আক জানি সাধুসঙ্গ লৈয়া হবি বোল হবি।

শ্লোক : বোণেন বতয়ো বাস্তি যং বাস্তি যংসা জনা : ।

ভমনায়সিতঃ সৰ্বে সাধুসঙ্গাদ্ভাগমন ॥

সপ্তম অধ্যায়

যত্ন-অৱধূত সংবাদ

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে যত্ন-অৱধূত সংবাদত আঠ গুৰুৰ কথা কহিবা। ভগৱন্তে বোলন্ত : জানা উদ্ধৰ ! তুমি মোক যি বোলা, ই সৱে হয়। যাতে মোক দেৱগণে বৈকুণ্ঠে যাইবাক প্ৰাৰ্থনা কৰে। ময়ো যি নিমিত্তে অৱতৰিছো, তাক সকলো কৰিছো। যত্নকুলো বিপ্ৰপাশে অস্ত্ৰে অস্ত্ৰে বিৰোধে নাশ হৈবেক। নগৰকো সাতদিন অন্তৰে সাগৰে তল কৰিবেক। মন্দ্ৰি পৃথিৱী এৰিলে লোকৰ মঙ্গল গুচিবেক, কলিয়ো উপদ্ৰৱ কৰিবে। তুমিও এঠাই নাথাকিবা। যাতে লোকৰ অধৰ্ম্মে কচি হৈব। এতেকে তুমি সৱাৰে সজ এৰি মোত চিত্ত দিয়া সমদৃষ্টি হয় পৃথিৱীত ফুৰা। দৃষ্ট-শ্ৰুত বিষয়কো অনিত্য অনুখ জানিবা। (শ্লোক ১—১২)

উদ্ধৰে পুহন্ত : হে ভগৱন্ত ! তুমি যি উপদেশ দিলা, আক মন্দ্ৰি ছুৰুৰ দেখোঁ। যাতে সৰ্ব্ব বিষয় এৰিবে বুলিলা। তথাপি যেমনে বুঝিবা, তেমনে শিখৰা। এতেকে নানা তাপে তাপিত হয়, তুমাব শৰণ পশিলোঁ।

(শ্লোক ১৩—১৮)

ভগৱন্তে বোলন্ত : জানা উদ্ধৰ ! বিচক্ষণসৱে আপুনাক আপুনি সংসাৰত তাৰে। যাতে মনুষ্য শৰীৰে সকল কাৰ্য সাধে, ভগৱন্তকো জানে। আত পূৰ্ব্বকথা যত্ন-অৱধূত সংবাদ কহো, সাৱধানো শুনা। এক অৱধূত ব্ৰাহ্মণক, যত্নবাজা দেখি প্ৰণাম কৰি সাদৰে পুহন্ত : হে ব্ৰাহ্মণ ! কেমনে

তুমিৰ বুদ্ধি নিপুণ হৈল । যাক পায় সৰ্ব্বজ্ঞ হুয়ো অজ্ঞ হেন ফুৰা । অসমৰ্থ লোকো নানা কামে নানা কৰ্ম্মত প্ৰবৰ্ত্তে, নানা তাপো পালে । তুমি সমৰ্থ হুয়ো কেনে কৰ্ম্ম নকৰা ? কিছোকো নবাঞ্ছা, তাপো নাপাৱা, ভোগো নকৰা, তথাপি কিয় আনন্দ পৱা আৰু মোত কহা । (শ্লোক ১৯—৩০)

ব্ৰাহ্মণে বোলন্ত : জানা ৰাজা ! মঞি অনেক গুৰুক বুদ্ধিয়ে ধৰিছোঁ । তাতেসে আনন্দে ফুৰো । তাৰ নাম শুনা : পৃথিৱী, বায়ু, আকাশ, অপ, অগ্নি, চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, কপোত, অজগৰ, সিন্ধু, পতঙ্গ, মধুকৰ, গজ, মধুছা, হৰিণ, মীন, পিঙ্গলা, কুৰৱা, ছৱাল, কুমাৰী, শৰসজা, বাঘপক্ৰা, সৰ্প, প্ৰজাপতি-পতঙ্গ । এই চবিশ গুৰুক । আৱে আৰ শিক্ষা শুনা : যেন পৃথিৱী লোকৰ নানা উপজ্জৰ সহে, যোগীয়ো তেমনে সহিবেক । যেন বায়ু কাতো আসক্তি নকৰে, তেমনে যোগীয়ো বিষয়াসক্তি নহৈব । যেন ব্যাপক আকাশৰ পৰিচ্ছদ নাই, তেমনে আত্মাৰো অনুমান কৰিব । যেন জল স্বভাৱে নিৰ্মল, পৰিচ্ছদ, যোগীয়ো তেমনে হৈব । যেন অগ্নি কাৰ্ত্তৰ অনুসাৰে উচ্চ-নীচ হয়, তেমনে আত্মাৰো দেহ সম্বন্ধি স্থল-সূক্ষ্ম দেখি । যেন কলাসে কম্ব-বুদ্ধি হয়, চন্দ্ৰৰ নাই, তেমনে দেহৰেমে জন্ম-মৰণ, আত্মাৰ নঘটে । যেন সূৰ্য্যৰ ৰশ্মিয়ে জলৰ আদান-প্ৰদান কৰন্ত, আনিলো, দিলো নমানন্ত, তেমনে মহন্তো প্ৰবৰ্ত্তন্ত । যেনে কপোতক-কপোতী অৰণ্যত বাসা কৰি, মহান্নেহে পুত্ৰসৰ পুৰিল, পাছে ব্যাধে পুত্ৰক বধিলে, স্নেহপাশে ছয়ো নষ্ট হৈল, তেমনে নৰ-নাৰীসৰ গৃহত থাকি পুত্ৰাধিৰ স্নেহে নষ্ট হয় । এতেকে মুক্তিৰ দ্বাৰ নৰদেহ পায়, যি গৃহত আসক্তি কৰে, সি অৱশ্যে সংসাৰত পৰে । (শ্লোক ৩১—৭৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ একাদশস্কন্ধে সপ্তমোঃধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, দেখ ! কপোত-কপোতীয়ো পুত্ৰস্নেহে নষ্ট হৈল । আৰু জানি কতো স্নেহ নকৰি, হৰিভক্তি কৰি ডাকি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : কপোতোঃপি গৃহাসক্ত্য যতঃ শূত্ৰশুখাশয়া ।

অতঃ কেৱপি ন শ্ৰীতিং কৃষা হৰিপদং ভজেৎ ॥

অষ্টম অধ্যায়

নরপুংকব কথা

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে নরপুংকব কথা কহিবা। ব্রাহ্মণে বোলন্ত : জানা
বাজা ! যেন ছুখক বন্ধ নকবিলেয়ো পায়, তেমনে শূখো মিলিব। এতেকে
উত্তম এষি অঙ্গণৰ হেন বসি থাকিব। অযাচিতো যি মিলে, তাতে ভুট
হৈব। নপাইলেও ব্যাপাৰ নকৰিব। যেন সাগৰ স্বভাৱে গভীৰ, নিশ্চল,
যোগীয়ো স্বভাৱে তেমনে বহিব। যেন পতঙ্গ অগ্নিৰ প্ৰকাশ দেখি পৰিৱা
মৰে, তেমনে যোগীয়ো জীবৰূপে মোহ হয়। নাশ হয়। (শ্লোক ১-৮)

যেন মধুকৰসকলে পুষ্পৰ অন্ন অন্ন মধু খায়। কুৰে, যোগীয়ো তেমনে
ভিক্ষা কৰিব। সি যেন মধু সৰ্ব্ব নষ্ট হয়, যোগীয়ো তেমনে অৰ্থ সৰ্ব্ব নষ্ট
হয়। যেন হস্তী হস্তিনীৰ সঙ্গত বন্দি পৰে, যোগীয়ো জীব সৰ্ব্ব লৈয়া বন্ধ হয়।
যেন মধুহা পৰসংকিত মধু খায়, যোগীয়ো তেমনে পৰৰ অন্ন ভিক্ষা কৰি
খাইব। যেন হৰিণ ব্যাধৰ শব্দ শুনি আশিতে গ্ৰীণ হানে, যোগীয়ো গ্ৰীণ-
কথা শুনি সংসাৰত পৰে। (শ্লোক ৯-১৮)

যেন মীন বস লোভে বৰনী মিলি মৰে, তেমনে যোগীয়ো বসাসক্ত হৈলে
নষ্ট হয়। এতেকে আন ইন্দ্ৰিয় জিনিয়ো জিতেন্দ্ৰিয় নহে, যাৱে বসনা
নিজিনে। তাক জিনিলে, পুত্ৰ সৰে জিনা বাই। আক জানি যোগী স্বাদ
নচাৱা, উদব মাত্ৰ ভৰিব। একদিনা বিদেহ নগৰত পিঙ্গলা বেস্তাৰ উপপতি
আশাই, তাহাৰ গৃহত আৱাযাত কৰিতে ছই গ্ৰহৰ বাজি গৈল। পাছে

চিন্তা-হুংখতো মহা বিকৃত হুংখ, আশা এবি হুংখ নবৰ্ণ পশিল। এতেকে জানিবা আশা পৰম হুংখ, নিবাশা পৰম হুংখ। (শ্লোক ১৯ - ৪৪৭)

ব্রীভাণ্ডাৱকথাৱাৰ একাদশকল্পে অষ্টমোঃধ্যায়ঃ ॥

হে সাদুসুৱ দেখ ! আশা-নিবাশাৰ হুংখ, হুংখ। হেন জানি কাভো আশা নকৰি সদায় কুক্ষসেৱা কৰিব। প্রথমে ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : বিলোকা পিঙ্গলা গীতানামানামাং ফলং বুধঃ।

জনাদিনপদাভোজং ভজ্যে বগ্নেন সজ্জনঃ ॥

নৱম অধ্যায়

সাত গুৰুৰ কথা

কথা : নৱম অধ্যায়ে সাত গুৰুৰ কথা কহিবা। ব্ৰাহ্মণে বোলন্ত : যেন মৎস্তযুক্ত কুৰাক অস্ত কুৰাসৱে উপভৱ কৰিলে, মৎস্ত এবিয়েসে হুখী হৈল, যোগীও তেমনে অৰ্থ পৰিগ্রহ এবি মহাহুখী হয়। যেন ছয়ালৰ মনে অপমান নাই, যোগীও তেমনে মান-অপমান এবি আত্মবাম হৈব। যেন কুমাৰী অভ্যাগতৰ অৰ্থে, ধান্ত বানিতে, হাতৰ শাখাৰ মহা শৰ শুনি, এক এক কৰি খসাই থৈল, হুই পাতিভো কিছো শৰ শুনি এক পাতি মাত্ৰ বাখিল, তেমনে যোগীৰো বিস্তৰ সঙ্গে বিবাদ হয়। হুই জনভো কিছো বহয়। এতেকে একেধৰে কুৰিব। যেন কাণ্ডসেকা সন্নীপতে বাজা মাইবাব নেদেখিল, যোগীয়ো ত্ৰতত মন দিয়া তেমনে বহিব। যেন সৰ্পে পৰব গৃহত পশি হুংখ

থাকে, তেমনে যোগীয়ো অনিত্য দেহৰ গৃহাবস্তৱ হুংখ মানি পৰৰ গৃহত নিবাস কৰিব। (শ্লোক ১—১৫)

যেন মকৰা জাল অজি ক্ৰীড়া কৰে, সংহৰিয়ো একলাই থাকে, তেমনে জানিবা, ঈশ্বৰো জগত অজন্ত, তাত লীলা কৰন্ত, সৱাকো সংহৰি একাই থাকন্ত। (শ্লোক ১৬—২১)

যেন কীটে ভয়ত বাঘপকৱাকে চিন্তি, তাৰ ৰূপ হয়, যোগীয়ো হৰিক চিন্তি তান সাক্ষ্য পায়। এমনে এতেক গুৰুত এতেক শিক্ষা পাইলো। আৱে দেহৰ শিক্ষা শুনা। মোৰ দেহ গুৰু যাতো জন্ম-মৰণৰ হুংখ ধৰি, বৈৰাগ্যৰ হেতু হয়, পৰমেশ্বৰক ভজি জ্ঞানকো জানয়। তথাপি বিনাশী মানি, আত আসক্তি নকৰো। যাৰ শ্ৰীতিৰ অৰ্থে পুত্ৰাদিক পুৰি, সি পুহু আপুনাৰ আয়ু টুটিলে, পুৰুষৰ আন দেহ অজি হুংখ দিয়া এৰে। জীয়েন্তে একাদশ ইন্দ্ৰিয়ে একাদশ ভিত্তি টানে। ভক্তিসাধন পদে ভগৱন্তো মনুষ্য দেহ অজি আনন্দ কৰিছ। এতেকে বিচক্ষণ পুৰুষে দুৰ্লভ নৰদেহ পায়। ভক্তিক যত্ন কৰোক। যাতো দেহ কেতিয়াও পৰে তাৰ স্থিতি নাই। বিষয়-ভোগ পুহু পশুশৰীৰতো পায়। মঞি এই জ্ঞান পায়, দেহত অহঙ্কাৰ এৰি সাৱধান হয়, পৃথিবী পৰ্য্যটো। এহি বুলি দণ্ডাত্ৰেয় লড়ি গৈলা। যত্নবাজ্যো এই কথা শুনি কৃতার্থ হৈলা। (শ্লোক ২২—৩৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে নৱমোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ! দুৰ্লভ নৰদেহ পায়, ধন, জন, স্নেহ এৰি হৰিপদ ভজি, ভৱনদী তৰ।। প্ৰথমে ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : লব্ধা দুৰ্লভ মাতৃদেহং ত্যক্তা ধন-জন-মন্দিৰস্নেহং ।

ভজ্য হৰিপদয়ুগলমুদাৰং উত্তৰ বহুভয়ভৱনদীপাবম্ ॥

দশম অধ্যায়

মোক্ষ সাধন

কথা : দশম অধ্যায়ে পৰম মোক্ষ সাধন কহিবা । ভগৱন্তে বোলন্ত :
পুৰুষে মোত শৰণ লৈয়া, নিকামে মোত অৰ্পি সকল কৰ্ম কৰিব । সকাম কৰ্ম
এড়িব, নিত্য-নৈমিত্তিক মাত্ৰ আচৰিব । সদা অৱগণপৰ হৈলে সিয়ো কৰ্ম
নাদৰিব । কিন্তু হিংসা-পৈশুণ্য নকৰিব । গুৰুক মাত্ৰ সেৱা কৰিব । মদ-
মৎসৰ এৰিব, গুৰুত দোষ নেদেখিব, বৃথা কথা নকহিব । পুত্ৰাদিতো আসক্তি
এৰিব । উদাসীনভাৱে থাকিব, হৰিক মাত্ৰ চিন্তিব । তেৱে গুৰুৰ প্ৰসাদে
পৰম জ্ঞান পায়, সংসাৰ এবাই পৰম আনন্দ লভিব । কতো বাদীসৱে, কৰ্ম-
ফলক নিত্য কহে, সৰ্বকারণ ঈশ্বৰকো নমানে । তাহ কদাচিতো নমাৰিবা ।
যাতো অহিজে কৰ্ম কৰিতে নপাৰে । যদি পাবিলে তথাপি পুণ্যকৰ্ম হৈলে,
অৱশ্যে পৰিব । অবিধিয়ে পশু বধিলে, নবকতো পৰিব । লোকপালসৱো
কালক ভয় হুগুচে । আনৰ কি কহিবো । ব্ৰহ্মায়ো মোত ভয় কৰে ।
এতেকে সৰ্ব্বেশ্বৰ মোক জানি সততে ভজা । (শ্লোক ১—৩৪)

উদ্ধৱে পুহন্ত : হে ভগৱন্ত ! আৱে বচস্কৰ লক্ষণ কহা ।

(শ্লোক ৩৫—৩৭)

ঐতৰ্গৱতকথায়াক একাদশস্কন্ধে দশমোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসর, দেখ কর্মীর অৱস্থা ! এতেকে একান্ত শবশে পবমেশ্বৰক
ভক্তি নিবন্তবে হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : বিলোক্য কর্মীগাং নাশং সদা কর্মকলক্ষণাং ।

সৰ্বেশ্বৰপদাভোজমভয়ং ভজ যত্নতঃ ॥

একাদশ অধ্যায়

বন্ধযুক্ত ভক্ত, ভক্তিব লক্ষণ

কথা : একাদশ অধ্যায়ে বন্ধযুক্ত ভক্ত, ভক্তিব লক্ষণ কহিবা । ভগৱন্তে
বোলন্ত : জানা উদ্ধৱ, মায়া গুণতেনে বন্ধযুক্ত ব্যৱস্থা, পৰমার্থত নঘটে ।
গুণকাৰ্য্য সঙ্গাবকো মায়ায়ৰ জানিবা । যানে অবিজ্ঞা শ্ৰবণাৱে আৱে বন্ধ ।
যেখন জ্ঞান দেখে, তেখন মোক্ষ । সিয়ো মোৰে অংশ জীৱবেসে যাতে
কৰ্মকল ভোগ কৰে । এতেকে জানিবা জীৱ নিত্যবন্ধ, নক্তি নিত্যমুক্ত ।
মোৰ ভক্তিসে জীৱ যুক্ত হয় । তেৱে দেহত থাকিতেয়ো দেহ-ধৰ্মে মূহুৰে ।
যাতো তাত অহৰ্ষি নকৰে । অতিষ্ঠ পুহু দেহৰ অহৰ্ষাবে বন্ধ হয় শাশ্ব
জানিয়ো যদি ইবিভক্ত নোহে, তেৱে শাশ্ব পাটী জম যাত্ৰি পাৱে । এতেকে যি
হৰিষশ বিনে আন শাশ্ব অভ্যাসে, তাক মহা দুৰ্দ্ধৰ্ম্ম বুলি । হেম জামি পুৰুষে
সদা মোতে চিত্ত দেউক । যদি আক নপাবে তেৱে মোত অপিয়া নিকামে
কৰ্ম কৰোক । তেৱে চিত্ত প্ৰসন্ন হৈলে, মোৰ বাক্য কৰ্ম্মাৰ্থে অৱশ-কীৰ্তন

কবিব। ধর্ম-অর্থ-কামকো মোব অর্থে আচবিব। তেরে মোত দৃঢ়ভক্তি
লভিব। তেরে সাধুৰ উপদেশে অনায়াসে মোব স্বরূপ পাইব।

(শ্লোক ১—২৫)

উকরে গৃহস্থ : হে ভগবন্ত। আরে তুমাব সন্নত ভক্ত, ভক্তিব লক্ষণ
কহ। ভগবন্তে কহন্ত : যিজনৈ মোক জানি বা নজানি একান্তভাবে সততে
ভজে, তাকে মোব মত ভক্ত জানিবা। আরে ভক্তিব সাধন শুনা : মোব
মূর্তি, ভক্তব দর্শন, স্পর্শন পরিচর্যা কবিব। প্রজ্ঞায়ে মোব কথা শুনিব।
সকল বস্তুকে মোত অর্পিব। দেহকো নিবেদিব, নাম-কীর্তন কবিব, যাত্রা-
মহোৎসব কবিব, একাদশী উপবাস দিব, প্রতিমা থাপিয়ো পূজা কবিব, মোব
গৃহক শুদ্ধিবা কবিব। দম্ভ-দর্প-অহঙ্কার এবিব। বৈকরসরক আদবিব।
তেরে সাধুসঙ্গত মোব ভক্তি পায়, মোক সাক্ষাতে লভিব। যাতো সংসঙ্গ
বিনে আন ভাল উপায় নাই। আরে পবন গুহ্য কহো, সারধানে শুনা।
যাতো তুমি মোব একান্ত ভক্ত, প্রিয় মুহূদ। (শ্লোক ২৬—৪২)

শ্রীভাগবতকথায় একাদশস্কন্ধে একাদশোধ্যায়ঃ ॥

যি সাধুসর সন্তসঙ্গত কৃষ্ণর অমৃত কথায় আন ভুজ্ঞা এবিহে, ভাবাক
মত্রিঃ নিত্য প্রশাম কৰো। সামাজিকসর হবি বোল হবি।

শ্লোক : সাধুসঙ্গেন সততং যে ভজন্তি জগদ্বন্দকং ।

কৃষ্ণামৃতকথা শ্রুত্বা স্তেভ্যো নিত্যং নমো নমঃ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

সাধুসঙ্গৰ মহিমা, কৰ্মত্যাগৰ ব্যৱস্থা।

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে সাধুসঙ্গৰ মহিমা কহি, কৰ্মত্যাগৰ ব্যৱস্থা দেখাইবা। ভগৱন্তে বোলন্ত : জানা উদ্ধৱ, মোক সংসৰ্গেৰে বশ্য কৰে। যাগ, যোগ, কৰ্ম, ধৰ্ম, তীৰ্থ, ব্ৰত, জপ, তপেয়ো নপাৰে। যাতো সংস্কৃত স্ত্ৰী-শূদ্ৰাদিয়ে তপাদি নকৰি, যুগে যুগে মোক পায়। আছে। এতেকে জানিবা, সংস্কৃত সাধুসঙ্গ ভেদ নাই। যাতো বৃন্দাবনৰ পশু-পক্ষী-বৃক্ষো ব্ৰতাদি বিনেয়ো কেৱল সংস্কৃত মোক পাইলে, যাক যোগাদি পথে যত্ন কৰিয়ে নপায়ে। গোপীৰ ভাৱক কি কহিবো যাতো মোৰ বিৰহতে, মোত লয় গৈল। দেহ-গেহাদিক নজানিল। জাৰ-বুদ্ধি ভজিয়ে সাক্ষাতে মোক লভিল। মোৰ ভজনৰ এহুই মহিমা। এতেকে তুমি বিধি-নিষেধ কৰ্ম এৰি মোত এক শৰণ লৱ। তেৱে অনায়াসে মোৰ পদ পাইবা।

(শ্লোক ১—১৫)

উদ্ধৱে পুছন্ত : হে ভগৱন্ত ! তুমি পূৰ্বত অৰ্পিত কৰ্ম কৰিবে বুলিলা। ইদানিক তাক এৰিবে বুলিলা। আক শুনি মোৰ সংশয় হৈল, তাক দূৰ কৰ। ভগৱন্তে বোলন্ত : জানা উদ্ধৱ ! যাৱে পুৰুষে সংসাৰক অনিত্য অনুখ নজানে, তাৱে শুদ্ধিৰ অৰ্থে কৰ্ম কৰিব। পাছে ভক্তি-বিকল্প কৰ্ম এৰি, দৃঢ় বিশ্বাসে ভজিব। ভক্তি দৃঢ় হৈলে কিছো কৰ্তব্য নথাকে। এতেকে কৃতার্থ হয়।

(শ্লোক ১৬—২৪)

শ্রীভাগৱতকথায় একাদশস্কন্ধে দ্বাদশোঃধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসর । যারে দেহাদিক অনিত্য জানি ভগৱন্তত এক শবণ
নলয়ে, তারে নিত্য-নৈমিত্তিক কৰ্ম কবি হবিব আবাধনা কবিব । ইদানিক
ডাকি হবি বোল হবি ।

শ্লোক : দেহাদিভারমসদৰ্শবদাকলব্য যাবজ্জগদ্গুণকপদং শবণং ন গচ্ছতং ।

তারমিবৃত্তবিহিতং কুকতাচ্চ জন্তুবিভূতাক্ষায় গদিতং

পূর্ববোত্তমেন ॥

ত্রয়োদশ অধ্যায়

হংস-সিদ্ধ সংবাদ

কথা : ত্রয়োদশ অধ্যায়ে হংস-সিদ্ধ সংবাদ কহিবা । উদ্ধরে পুছন্ত : হে
ভগৱন্ত ! লোকসরে বিষয়ক অনিত্য অশুখ জানিয়ো কেনে ভোগ কবে !
আক মোত কহা । ভগৱন্তে বোলন্ত : জানা উদ্ধর, অজ্ঞানৌজনব মিছা
বিষয়ত গুণ-বৃদ্ধি হয় । তেৱে ভোগক ইচ্ছা কবে । পাছে অজ্ঞিতেশ্রিয়
হয়া কৰ্ম্মসর আচবে । তেৱে ই কৰ্ম্মে সংসারত পৰে । এতেকে বিবেকীজনে
আনত মতি নেদি মোক চিন্তোক । এই যোগকো মোৰ শিষ্য
সনকাদিও কহিছে । (শ্লোক ১—১৪)

উদ্ধরে পুছন্ত : হে ভগৱন্ত ! যেখন যিকপে সনকাদিত যোগ কহিছা,
তাক মোত কহা । ভগৱন্তে কহন্ত : পূৰ্ব্বত একদিনা সনকাদি মুনিসরে
ব্রহ্মাত যোগ পুছিলা । তাক শুনা : হে পিতৃ, স্বভাৱে বিষয়ক মনত ধৰে ।

মনতো বিষয় প্রকাশ কৰে, তাৰ কেমনে বিয়োগ হয়; আৰু মোত কহা।
হেন শুনি ব্ৰহ্মা কৰ্মপৰ পদে তাৰ উত্তৰ নপাই মোক চিহ্নিলা। মঞোঁ
হংসৰূপে সমীপ আসিলো। তাৰা মোক প্ৰণামি, কুন ভূমি বুলি পুছিল।

(শ্লোক ১৫—২০)

মঞি বুলিলো : তোৰা আত্মাক পুছিল। না দেহক পুছিল। যদি
আত্মাক পুছিল, তেৱে তাৰ নানা ভাৱো নাই। এক বস্তুত কি লৈয়া উত্তৰ
দিবো? যদি দেহক পুছিল, সিয়ো কাৰণ পঞ্চমহাভূত ৰূপে একেসে।
এতেকে তোৰাৰ প্ৰশ্ন নিৰর্থক হৈল। বাক্য-মন-ইন্দ্ৰিয়ে যি মনে ধৰে, সবাকে
মঞি বুলি জানিবা। এমনে প্ৰশ্ন খণ্ডন ছলে আপুনাৰ স্বৰূপ কহি, পূৰ্বৰ
প্ৰশ্নৰ সিদ্ধান্ত কহন্ত। জানা সিদ্ধসৱ! অৱশ্যে চিন্ত বিষয়ৰ অগ্ৰে অগ্ৰে
সংযোগ আছে। তথাপি মোত চিন্ত দিয়া বিষয়ত স্পৃহা এৰিব। নেৰিলে
পুহু সংসাৰ হয়। এতেকে সকল বিষয়ক অনিত্য জানি সদায়ে মোক ভজিবা।
তেৱে জীৱন মুক্ত হয়, দেহকো নেদেখিব। এই সাধ্যাযোগৰ গুহকথা
তোৰাত কহিলো। যাতো তোৰাক উপদেশ দিবাক লাগি মঞি পৰমেশ্বৰ
আসিহোঁ। হেন শুনি তাৰা সংশয় এৰি মোক স্তুতি-নতি কৰিল। মঞোঁ
তাৰাৰ আগত বৈকুণ্ঠে গৈলো।

(শ্লোক ২১—৪২)

ত্ৰীভাগৱতকথায়্যং একাদশস্কন্ধে ত্ৰয়োদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসৱ! মিথ্যা বিষয় এৰি, হৰিপদ ভজি সংসাৰ এৰাইবা।
ইদানিক ডাকি হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : বিনিময় বিষয়বিষামিষসেৱাং পৰিহৰ্য সত্বৰমশুববিভাৱং ।

মধুসূবনাশনমজ্ঞং জগদীশং ভজ্য ভজ্ঞনীয়পদাজ্ঞানীশমেকম্ ॥

চতুৰ্দশ অধ্যায়

ভক্তি-যোগ

কথা : চতুৰ্দশ অধ্যায়ে ভক্তিযোগ কহিবা। উদ্ধৱে পূছন্ত : হে ভগৱন্ত ! অনেকে অনেক সাধন কহে। তুমি ভক্তিমাত্ৰ কহ। তাত কোন শ্ৰেষ্ঠ আৰু মোত কহ। ভগৱন্তে বোলন্ত : পূৰ্ব্ব প্ৰলয়ত বেদ নষ্ট হৈলে মণ্ডি আত্মতে ব্ৰহ্মাত কহিলোঁ। ব্ৰহ্মায়ো মনু আদি পুত্ৰসকল কহিলা। তাৰায়ো পুত্ৰত কহিলা, তেৱে দেৱ-দৈত্যে বেদক জানিলা। সৰে আপুনাৰ স্বভাৱে বেদক ব্যাখ্যা কৰি নানা কামে নানা সাধনত প্ৰবৰ্ত্তিল। তাক দেখি আন লোকে আচৰিল। তুমি সৱাকো তুচ্ছ কল জানিবা। ভক্তিৰ মুখ্য ফল শূনা : নিৰপেক্ষ ভকতৰ যি মুখ হৈব তাক কদাচিতো নলভিব। যাতো ভক্তৰ দশোদিক সুখময়। এতেকে একান্ত ভকতে মোত বিনে মোক্ষ ব্ৰহ্মপদকো বাছা নকৰে। মোৰো দেহত কৰি সেইসে প্ৰিয়তম। যাতো মণ্ডি তাৰ পাছে পাছে কৰোঁ। সি যি সুখ পায়, তাক আন কেহো নজানে। উত্তম ভকতৰ কি কথা কহিবোঁ। বিষয়ীজনো মোৰ ভক্তি কৃতার্থ হয়। এতেকে জানিবা ভক্তিসে মোক বশ্ত কৰে। . (শ্লোক ১—২০)

যোগাদিও নপাৰে, যাতো মোৰ ভক্তি দুবাচাৰ চণ্ডালকো পবিত্ৰ কৰে। ভকতি বিনে আন সাধনে চিত্ত শুদ্ধ নকৰে। প্ৰেমাৰি বিনে কেমনে ভকতি জানিব। ভকতি বিনে কেমনে চিত্ত শুদ্ধ হৈব। এতেকে প্ৰেম-ভক্তিযুক্ত জনে জগতকে পবিত্ৰ কৰে। যেন অগ্নিয়ে স্বৰ্গৰ মল হৰে, তেমনে জানিবা

ভকতিসে মল দূৰ কৰে। আন সাধনে ভেমানে নপাৰে। ভকতি হৈলে
অবশ্যে জ্ঞান মিলয়। তেৱে মোত মাত্ৰ চিন্তা লাগি থাকয়। এতেকে তুমি
আন সাধন এৰি মোত মাত্ৰ ভক্তি কৰ। বিশেষতঃ মুমুক্ জনে দ্বীপঙ্গ এৰি
নিবন্ধন থানত বসি, মোক ধ্যান কৰিব। (শ্লোক ২১—৩০)

উদ্ধৱে পুছন্ত : হে ভগৱন্ত ! কেমনে মুমুক্ জনে তুমাক চিন্তে তাক
মোত কথা। ভগৱন্তে বোলন্ত : সম আসনত বসি, উকত হস্ত থৈয়া, নাসাগ্ৰ
চায়া বহিব। হৃদয়ৰ অধোমুখ অষ্টদল পদ্মক উৰ্দ্ধমুখ কৰি চিন্তিব। তেৱে
মোৰ শ্ৰাম মনোহৰ, সৰ্ব্বাঙ্গসুন্দৰ, গীতবসন, শব্দ, চক্ৰ, গদা, পদ্মধৰ,
জীবৎস-কৌন্তভ, বনমালা যুক্ত, কিৰীটি, কুণ্ডল, বলয়, অঙ্গদ, অঙ্গুৰী, হাৰ,
মেখলা, কিঙ্কিণী আছে। এমনে সৰ্ব্বাঙ্গ চিন্তিয়া মুখপদ্ম মাত্ৰ দেখি থাকিব।
তেৱে অল্পতে মন থিৰ পৰিব, মোককো লভিব। (শ্লোক ৩১—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে চতুৰ্দশোঃধ্যায়ঃ ॥

হে নৰনাৰীসৱ দেখ ! যাৰা ভগৱন্তক নিৰপেক্ষ ভাৱে ভজ, তাৰা
অবিচ্ছিন্ন সুখ পায়। ছেন জানি নিৰপেক্ষ ভক্তি ধৰি ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যে ভজন্তি জগন্নাথং ভক্ত্যাশ্চনিৰপেক্ষয়া ।

তেষাং সুখমবিচ্ছিন্নমিত্যাভাষি চতুৰ্দশে ॥

পঞ্চদশ অধ্যায়

যোগসিদ্ধি

কথা : পঞ্চদশ অধ্যায়ে যোগসিদ্ধি কহিবা। ভগবন্তে কহন্তু : প্রাণ-মন-ইন্দ্রিয়ক দমি মোত চিত্ত ধারণা করিতে সিদ্ধিসর লাগ ধবে। তাৰ নাম গুণা : অনিমা, মহিমা, লঘিমা, প্রাপ্তি, প্রকামা, ঈশিতা, বশিতা, কামাদ্ভাসায়িতা এই আঠোটা মোৰ সহজ সিদ্ধি। (শ্লোক ১—৫)

অনুশ্মি, দ্ব্য অঙ্কণ, দ্ব্য দৰশন, মনোময় কামবশ পৰাক্ৰম প্রক্ৰেশ, মনোময় মৃত্যু, দেহক্ৰীড়া দৰশন, সঙ্কল্প-সিদ্ধি, অখণ্ড আভ্যাস, ইন্দ্রিয় গুণ হেতু। ত্রিকালজ্ঞ অকল্মষ পৰচিহ্ন জ্ঞান, অপবাজয়, অগ্নি-জল-বিষমি শুভন, ই পঞ্চ ক্লেশ সিদ্ধি। এই সিদ্ধিসর পৃথক পৃথক ধারণায়ে পাৰে। মোক একাক্ষেপনে চিন্তিলে সৱাকৈ পাৰে। তথাপি ইন্দ্রিয় শুদ্ধৰ বিমুক্তকৰী জানিবা। যতৌ মোৰ পদ-প্রাপ্তিব বিলম্ব কৰায়ে। এতেকে নিকামে যোগী মোক সন্মার চিন্তিব। (শ্লোক ৫—১০)

ঐভাগবতকথায়ঃ একাদশতমে পঞ্চদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসর দেব ! যোগসিদ্ধিসরকৈ শুদ্ধৰ বিমুক্তকৰী কহিলা। আন বিধৰক কুন কথা ? হেন জানি নিকামে ভক্তি কৰা। প্রথমে উক্ত কৰি হবি বোল হবি।

শ্লোক : সিদ্ধিবশি খণ্ডজ্ঞান বিদ্যায়ঃ যতৌ হবিঃ।

ততৌ নিকামভাৱেন শুভজ্ঞান বিচক্ষণাঃ ॥

ষোড়শ অধ্যায়

বিভূতি

কথা : ষোড়শ অধ্যায়ে বিভূতি কহিবা। উদ্ধরে পুছন্ত : হে ভগৱন্ত,
আৱে তুমাৰ বিভূতিসৱ কহা। যাক প্ৰথমে চিন্তি, পাছে তুমাৰ মন দিবাৰ
পাৰিম। (শ্লোক ১-৫)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে উদ্ধৰ ! পূৰ্বত এই কথা অৰ্জুনে পুছিছা। ইদানিক
তাকে কহো, সাৱধানে শুনা : সকল জগতৰ মণ্ডিগ্ৰসে ঈশ্বৰ। সৃষ্টি-স্থিতি-
সংহাৰৰ কাৰণ। এতেকে গতিমন্তৰ গতি মণ্ডি, বলীকৰন্তাৰ মধ্যত কাল
মণ্ডি। দুৰ্জয় মध्ये মন মণ্ডি, দেৱতাৰ মধ্যত ইন্দ্ৰ, বশুৰ মধ্যত অগ্নি,
আদিত্যৰ মধ্যত বামন, কদ্ৰৱ মধ্যত নীল-লোহিত, ব্ৰহ্মৰ্ষিৰ মধ্যত ভৃগু, বাজ-
ঋষিৰ মध्ये মনু, দেৱঋষিৰ মध्ये নাৰদ। ধেনুৰ মধ্যত কামধেনু সিদ্ধৰ
মধ্যত কপিল, পক্ষীৰ মধ্যত গকড়, প্ৰজাপতিৰ মধ্যত দক্ষ, দৈত্যৰ মধ্যত প্ৰহ্লাদ,
নক্ষত্ৰৰ বাজা চন্দ্ৰ, যক্ষ-ৰাক্ষসৰ প্ৰভু কুব্জৰ, গজৰ মধ্যত ঐৰাৱত, জল-জন্তুৰ
বাজা বকৰ, দীপ্তিমন্তৰ মध्ये সূৰ্য্য, মনুষ্যৰ মध्ये বাজা, অশ্ব মध्ये উচ্চৈশ্ৱৰ্য্য, দণ্ড-
কৰ্ত্তা মध्ये যম, সৰ্পমধ্যে বাসুকি, নাগগণ মध्ये, অনন্ত, পশুमध्ये সিংহ, বৰ্ণमध्ये
ব্ৰাহ্মণ, তীৰ্থमध्ये গজা, অস্ত্ৰ মध्ये ধনু, দুৰ্গম মধ্যে হিমবন্ত, বৃক্ষमध्ये অশ্বখ,
সেনাপতি মध्ये কাৰ্ত্তিক।

ব্ৰতमध्ये অহিংসা, স্ত্ৰীৰ মধ্যত শতকণা, পুৰুষ মध्ये স্বাগন্তুৱ মনু, মূনি
मध्ये নাৰায়ণ, ব্ৰহ্মচাৰী মध्ये কুমাৰ, গুহ্যৰ মध्ये মৌন, ঋতুৰ মध्ये বসন্ত, মাস

মধ্যে আজ্ঞা, যুগৰ মধ্যত সত্যযুগ, কবিৰ মধ্যত শুক্ল, বৈকল্প মध्ये তুমি, বানৰৰ মধ্যে ইলুমন্ত, গন্ধৰ্ব মধ্যত বিশ্বাবসু, অশ্বৰা মধ্যে পূৰ্বাভিভি, পৰ্বন্তৰ হৈৰ্যা, পৃথিবীৰ গন্ধ, জলৰ বস, আকাশৰ শব্দ, ইন্দ্ৰিয়ৰ বিষয়, ব্রহ্মণ্যৰ মধ্যে বলি, বীৰৰ মধ্যে অৰ্জুন । (শ্লোক ৬—৩৫)

বিস্তৰ কি কহিবো। কাৰ্য্য-কাৰণ সকল জগত মঞ্চে জানিবা, যাতে মঞ্চে বিনে কেহো বস্তু নাই। এতেকে তুমি বাক্য-মন নিয়মি সদায় মোত ভকতি কৰ। তেৱে অযত্নে কৃতার্থ হৈবা। (শ্লোক ৩৬—৪৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায় একাদশস্কন্ধে ষোড়শোধ্যায়ঃ ॥

যাত মন-বাক্য দিবাক লাগি নানা বিভূতি কহিলা, হেন সৰ্ব্বশ্ৰেয় ভগৱন্তত শৰণ পশিলো। সামাজিকসত্তা ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যস্মিন্ বাস্মনসী দাতুমুক্তা নানাবিভূতয়ঃ ।

তমহং শৰণং যামি পৰাপৰজনাশ্ৰয়ম্ ॥

সপ্তদশ অধ্যায়

ব্রহ্মচাৰী-গৃহস্থৰ ধৰ্ম

কথা : সপ্তদশ অধ্যায়ে ব্রহ্মচাৰী গৃহস্থৰ ধৰ্ম কহিবা। উদ্ধৱে পুছন্ত : হে ভগৱন্ত ! আৱে তুমাব ভক্তিৰ সাধন ধৰ্ম কহা। ভগৱন্তে কহন্ত : জানা উদ্ধৱ, আদি সত্যযুগত মোৰ ভক্তি-লক্ষণ, ধৰ্ম মাত্ৰ আছিল। ত্ৰৈতাযুগতেসে আন ধৰ্ম প্ৰৱৰ্ত্তিল। তাকে মোত আৰ্পি কবিলে, ভক্তিৰ সাধন হয়। (শ্লোক ১—১২)

কথমে কথামাত্র উপস্থি শুনা। বৈরাগ্য পুরুষের মুখত ব্রাহ্মণ, বাহুত
জন্মিয়, উক্কত বৈষ্ণব, চরণত শূত্র, জন্মত গৃহাশ্রম, ক্ষয়ত ব্রহ্মচর্য, বক্ষত
রনরাস, শিবত সন্ন্যাস। তাতে ব্রাহ্মণের ধর্ম, দম, শৌচ, বস্ত্রোন্নয়, দান্য,
সত্য, ক্ষমা, ক্ষতি স্বাভাবিক ধর্ম। কত্রিয়ের তেজ, বল, ধৃতি, উত্তম; বৈষ্ণব
সদয়, অর্পণ, দান; শূত্রের গো-ব্রাহ্মণের দেহ। (শ্লোক ১৩—২১)

কথমে ব্রাহ্মণ ধর্ম শুনা। ব্রহ্মসরে যথাক্রমে উপনয়ন লৈয়া ব্রহ্মচর্য
ধরি, গুরুগৃহত থাকি বেদ পড়ি; দণ্ড-কর্মকুল, ক্ষুণ্ণ, জাপ্যমালা ধরিব।
নখ-লোম নকাটিব। শ্রী সন্তোষা নকবিব। ত্রিসঙ্খ্যা স্মাচবিব। গুরু-
গৃহত থাকি বেদ পড়ি। ঈশ্বরবুদ্ধিয়ে গুরুক দেহা করিব। মনুষ্য বুলি
অনুষ্য নকবিব। কদম্বচিত্তে গুরুবাক্য নকজিব। নৈমিত্তিক জ্ঞান, গুরুত
দেহ নিবেদিব। সর্বভূততে ঈশ্বর দেখিব। মোতো ভক্তি করিব।
তেরেসে মোক্ষ লভিব। নহি গৃহস্থ হৈরাক ইচ্ছা করে, তেরে গুরুক দক্ষিণা
দিয়া সদৃশ কণ্ঠাক বিবাহ করিব। যজ্ঞ, দান, বেদ-পাঠ আচরিব। পাঠ
লৈয়া যাজন, দান গ্রহণ করি, জীৱিকা করিব। অতিথিকো গুজ্জা করিব।
সমর্থ হৈলে, ব্রাহ্মণ-বৈষ্ণবক অনুকূল ভজিব। পুত্রাদিত আসক্তি নকবিব।
এমনে স্বধর্ম নেবি হবিভক্তি করিলে, গৃহতে থাকিয়ো মোক্ষ লভিব।
হবিভক্তি বিনে কেবল গৃহাশ্রমযুক্ত হৈলে নবকত পবে। এতেকে গৃহস্থো
যিমান পাবে হবিভক্তি করিব। যি ব্রাহ্মণ-বৈষ্ণবক অনুকূল করে, তাক
মই অরন্ত্রে সংসাৱ তাবিম। এতেকে যিমান পাৱা ব্রাহ্মণ-বৈষ্ণবক অনুকূল
কবা। (শ্লোক ২২—৫৮)

শ্রীভাগৱতকথায় একাদশস্কন্ধে সপ্তদশোহধ্যায়ঃ ॥

আক জানি সর্বলোক হবি বোল হবি।

শ্লোক : যে বিপ্রান্ বৈষ্ণৱাদিকান্ তাবয়ন্ত্যয়দানতঃ।

তান্তাবয়তি শ্রেয়সিন্ কুতি সন্তোষে হিতম্ ॥

অষ্টাদশ অধ্যায় বানপ্রস্থ-সন্ন্যাসী ধৰ্ম

কথা : অষ্টাদশ অধ্যায়ে বানপ্রস্থ-সন্ন্যাসী ধৰ্ম কহিবা। ভগৱন্তে বোলন্ত : পঞ্চাশ বৎসৰ হৈলে পুত্ৰত ভাৰ্য্যা সমপি, বনক চলিব, তথাভ কল-মূল ভোজন কৰিব। বাকলি পিচ্ছিব, নখ-লোম বাখিব। তিনিবেলা স্নান কৰিব। ভূমিত শুইব, ঐশ্বৰ্য্যত পঞ্চাশি তাপ কৰিব। বৃষ্টিধাৰা সহিব। শীতকালত জলত আকণ্ঠ ময় হুয়া ৰহিব। আপুনাৰ পৰিচৰ্যা আপুনি কৰিব। কিছো বস্তু নসাক্ষিব। কপ-যজ্ঞ-হোম কৰিব। এমনে পঞ্চসত্তৰি বৎসৰ হৈলে কৰ্মভোগত বৈবাগ্য কৰি সন্ন্যাস লৈব। দণ্ড-কমণ্ডলু বিনে আন কিছো নবাখিব। কটিবেষ্টন মাত্ৰ ধৰিব। শিখ্যা বাক্য শ্রবণি, সদায় মৌন থাকিব। দেহৰ ব্যাপাৰ এৰিব, গ্ৰাণ-মন নিয়মিব। সাত ঘৰ ভিক্ষা কৰিব। নদীৰ ভাঁৰ যায়া ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, আদিত্যক ভাগ দিয়া ভোজন কৰিব। দেহ মাত্ৰ বাখিব। (স্কন্ধ ১—২৫)

নিষ্টোন্নাদিক যত্ন নকৰিব। অযত্নে পাইলে ত্যাগ নকৰিব। নিবন্ধন থানত সদায় মোক চিহ্নিব। বন্ধ-মোক বিচাৰ কৰিব। ইঞ্জিয় নিয়ন্ত্ৰে মোক জ্ঞানিব। তাৰ নিয়ন্ত্ৰে বন্ধ বৃথিব। এতেকে ইঞ্জিয় নিয়ন্ত্ৰে হুয়া, একেধৰে কৰিব। কাৰ-ভোগত বিবৰ্ত্ত হৈব। আত্মাত মাত্ৰ ঐতি কৰিব। কাৰাত্মেভ্য নকৰিব। কাকো ভয় নোহিব। কাৰো লব্ধ বৈব

নাচৰিব। নপায়ৱ ক্ৰোধ নকৰিব। পায়ো সন্তোষ নহৈব। এমন ধৰ্ম্মে
মোত ভক্তি কৰি মোক্ষ লভিব। (শ্লোক ২৬—৪৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায় একাদশস্কন্ধে অষ্টাদশোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ ! যাক বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্ম্মে ভক্তি পৰম গতি পায়, হেন দৈৱকী-
নন্দনক যিঞা প্ৰণাম কৰোঁ। তোৰাসৱে ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যশ্বৰ্ণাশ্ৰমধৰ্ম্মেন ভজন্ সিদ্ধিং সমন্মুতে।

তমহং দেৱকীশুভ্ৰং বন্দে নন্দযশস্কৰম্ ॥

উনবিংশ অধ্যায়

জ্ঞানাৰ্হি নিৰ্ণয়

কথা : উনৈশ অধ্যায়ে জ্ঞানাৰ্হি নিৰ্ণয় কৰিবা। উদ্ধৱে পুছন্তঃ হে
ভগৱন্ত, জ্ঞান, বিজ্ঞান, বৈবাগ্য, ভকতি, যম, নিয়মাদিও কহা। ভগৱন্তে
বোলন্ত : পূৰ্ব্বত এই কথা যিধিষ্ঠিৰো ভীষ্মত পুছিছা। আৱে তাক কহোঁ
সৱধাৰ্হিণে শুনা। (শ্লোক ১—১৪)

কাৰ্য্য-কাৰণ জগতত এক পৰমাশ্ৰাৰ প্ৰবেশ দৃষ্টিক জ্ঞান বুলি। এক
পৰমাশ্ৰা মাত্ৰ দৰশনক বিজ্ঞান বুলি। ইহ-পৰলোক ভোগৰ অনিত্য দৰশনক
বৈবাগ্য বুলি। ভক্তিযোগ পূৰ্ব্বতে কৰিছো। তথাপি তাত তুমাব ক্ৰীতি
দেখি, ভক্তিৰ সাধন কহোঁ। মোৰ কথা শুনিবাক আশ্ৰা কৰিব। শুনিয়ো

মনত গুণিব। মুখতো নাম-কীর্তন নেবিব। মোৰ অৰ্চন, বন্দন, পাদ-সেৱন
কৰিব। ভক্তক অধিক মতে পূজা কৰিব। সৰ্ব্ব জগততে বাসুদেৱ দেখিব।
মোত কায়-বাক্য-মন অৰ্ণিব। মোৰ অৰ্থে কাম-ভোগ মুখ-জৰ্ব এৰিব।
সৰ্ব্ব ধৰ্ম্মো মোত অৰ্ণিব। তেৱে মোত প্ৰেমভক্তি লভিব। ভক্তি সাধনৈসে
ধৰ্ম্ম। একাত্মা দৃষ্টিয়ে জ্ঞানবিষয় অসঙ্গে বৈবাগ্য অগ্নিহাদিসে ঐৰ্ব্য অহিং-
সাদি যম-শৌচাদি নিয়ম, মোত নিৰ্ভবুজিসে শম, ইন্দ্ৰিয় সংযমে দম, হৃৎ সহনে
তিতিষ্কা, জিহ্বা-উপস্থৰ বেগ জয়ে ধৃতি, স্বভাৱ বিজয়েসে শৌৰ্য্য, শম-দমে সত্য,
ধৰ্ম্মেসে ধন, মোৰ ভক্তিসে লাভ, মুখ-হৃৎ অত্যাৱে মুখ, বিষয় অপেক্ষায়ে হৃৎ,
বন্ধ-মোক্ষ জানিলেসে পণ্ডিত, দেহত অহঙ্কাৰীসে মুৰ্খ। বিস্তৰ কি কহিবোঁ।
গুণ-দোষ দৰশনে দোষ, ছয়ো অদৰ্শনে গুণ। (শ্লোক ১৫—৪৫)

শ্ৰীভাগৱতকথায় একাদশঙ্ক্বে উনবিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

যি ভগৱন্তে উদ্ধৱৰ প্ৰশ্নত জ্ঞানাদি নিৰ্ণয় কৰিলা তান ভকতি মহালাভক
মন্ত্ৰি প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ। সভাসদসৱ হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : জ্ঞানাদিনিৰ্ণয়ো যেন কৃতো লোকহিতৈষণা।

তন্ত্ৰক্তিমুত্তমং লাভং যাচেৎহং কৰুণানিধি ॥

বিংশ অধ্যায়

কৰ্মজ্ঞান-ভক্তিযোগ

কথা : বিংশ অধ্যায়ে কৰ্মজ্ঞান ভকতি যোগ কহিবা। উদ্ধরে পুছন্ত :
হে ভগৱন্ত ! তুমি গুণ-দোষ দৃষ্টিক দোষ বুলি কহিলা। সি নহিলে বিধি-
নিষেধ লক্ষণ বেদবাক্য কেমনে ঘটে। বেদ বিনে কেমনে লোকৰ পুৰুষাৰ্থ
সিজে। আক মোত কহ। (শ্লোক ১—৫)

ভগৱন্তে বোলন্ত : অধিকাৰী ভেদে কিছো বিৰুদ্ধ নাই। তাৰ অৰ্থে
তিনি যোগ স্তনা। সকাৰীৰ কৰ্মযোগ, বিৰক্তৰ জ্ঞানযোগ, যি অতি বিৰক্ত
নহে, তাৰ ভক্তিযোগ বুজিবা। এতেকে শাস্ত্রজ্ঞানী নিত্য-নৈমিত্তিক কৰ্ম
ঈশ্বৰত অপিয়া কৰিব। যারে বৈৰাগ্য নহে, ভক্তিৰ কথাত শ্রীতি নহে
পর্যন্ত কৰিতে লাগে। যাতো সেই কৰ্মে জ্ঞান-ভকতি জনারে। জ্ঞান-
ভকতি সিদ্ধ হৈলে কিছো কৰিতে নলাগে। জ্ঞান-ভকতি সাধন পদে মনুষ্য-
শৰীৰক দেৱো প্রার্থনা কৰে। এতেকে পুৰুষে পাপ-পুণ্য নকৰি হৰিভক্তিক
যত্ন কৰোক, যাতো কেতিয়গে শৰীৰ পৰে তাৰ স্থিতি নাই। নবদেহ-নৌকা
পায়, যি হৰিভক্তি কৰি সংসাৰ-সাগৰ এবিতে যত্ন নকৰে, তাক আশ্বাষাতী
বুলি। (শ্লোক ৬—১৭)

যাত গুৰু কৰ্ণধাৰ, মঞি অনুকূল বায়ু আছোঁ। এতেকে পুৰুষে মোৰ
কথাত শ্রদ্ধা কৰিব। সকল কৰ্মতে বিৰক্ত হৈব। যদি কামভোগ এবিতে।

নাপাবে, তথাপি তাত হুং দেখিব। দৃঢ় বিশ্বাসে মোৰ ভকতি ধৰিব। কাম-
ভোগকো নিন্দা কৰিব। মোৰ গুণ শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰিব। তেৱে যথি জ্ঞানত
প্ৰকাশ হৈবোঁ। তেৱে কামভোগ শুচিব, অহঙ্কাৰ এৰিব, পৰমানন্দ লাভিব।
এতেকে জানিবা মোৰ ভকতৰ জ্ঞান বৈবাগ্য সহায় নালাগে। যাতো জ্ঞানাদি
আচৰি যি ফল পাৱে, তাক মোৰ ভকতে অনায়াসে লভে। স্বৰ্গ মোক্ষ
বৈকুণ্ঠক পাৱে। তথাপি বাছা নকৰে। যাতো নিৰপেক্ষ ভাৱে মহাফল
পায়া আছে। এতেকে মোৰ একান্ত ভকতৰ কিছো গুণ-দোষ নাই। মোৰ
ভক্তিতে কৃতার্থ হৱে। বৈকুণ্ঠক পাৱে। (শ্লোক ১৮—৩৭)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে বিংশোঃখ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, দেখ! আন লোকে ব্ৰত-দান কৰি যি ফল পাৱে, তাক
হৰিভকতে অনায়াসে লভে। এতেকে আন কৰ্ম্ম এৰি কেৱল ভক্তি কৰা।
হেন জানি ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যৎ ফলং লভতে হুংখং ব্ৰত-দানাদিভিচ্চিবাং ।

তৎ সৰ্ব্বমঞ্জসা সাক্ষাৎসৰো ভক্তিপৰোহুত্ ॥

একবিংশ অধ্যায়

সকামী জনৰ গুণ-দোষ

কথা : একবিংশ অধ্যায়ে সকামী জনৰ গুণ-দোষ কহিবা। ভগৱন্তে বোলন্তু : জ্ঞান উদ্ধৱ, যি মোৰ ভক্তিপন্থ এৰি ক্ষুদ্ৰ কামক আশাই আন কৰ্ম কৰে, সি সকল গুণ-দোষযুক্ত, স্বৰ্গ-নৰকত ফুৰে। যাতো কাল-দেশ-দ্রব্য-মন্ত্ৰ কৰ্তা-কৰ্ম শুদ্ধ হৈলেনে ধৰ্ম হয়। এক অন্তৰ্ভেদেও অধৰ্ম হয়। পুৰুষৰ বিষয়ত আসক্তি হৈলে, কাম-ক্ৰোধ-লোভ-মোহে স্মৃতিহত হয়, ইন্দ্ৰিয়ৰ মাত্ৰ শ্ৰীতি সাধে। মোক নজানে, নানা কামেও পশুহিংসা কৰি নানা দেৱতা যজ্ঞে। মোৰ কথাত শ্ৰীতি নকৰে। এতেকে বেদাৰ্থে মোক নজানি সংসাৰত পৰে।

(শ্লোক ১—৪৩)

ত্ৰিভাগৱতকথায়্য একাদশস্কন্ধে একবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

যাৰ ভক্তিপন্থ এৰি লোকসৱ নানা গুণ-দোষযুক্ত হয়। সংসাৰত ফুৰে, সেই ঈশ্বৰক মই প্ৰণাম কৰো। সামাজিকসৱো হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যন্তুক্তিমার্গান্ পৰিহায় লোকা ভৱন্তি নানা গুণ-দোষভাজঃ।

ব্রহ্মন্তি স্বৰ্গ নৰকক যুচ্চাস্তমীশ্বৰং দেৱমহং প্ৰপত্তে ॥

দ্বাবিংশ অধ্যায়

পুৰুষ-প্ৰকৃতি বিবেক

কথা : দ্বাবিংশ অধ্যায়ে তত্ত্ব সাধ্যৰ অবিবোধ, পুৰুষ-প্ৰকৃতি বিবেক, জন্ম-মৃত্যু প্ৰকাৰ কহিবা। উদ্ধৱে পুছন্ত : হে নিত্যমূৰ্ত্তি ভগৱন্ত ! তুমি অষ্টাবিংশতি তত্ত্ব কহা। কেও ষড়্-বিংশতি তত্ত্ব কহে, কেও ত্ৰয়োদশ, কেয়ো একাদশ, কেয়ো নৱ, কেও সপ্ত, কেও ষষ্ঠ, কেও পঞ্চ, কেও চাৰি কহে। তাত কুন যুক্ত, কিবা নিমিত্তে কহে, তাক মোত কহা। (শ্লোক ১—৩)

ভগৱন্তে বোলন্ত : জানা উদ্ধৱ, পণ্ডিতসৱে যেমনে ব্যাখ্যা কৰে, সৱে যুক্ত হয়। যাতো কাৰ্য্য-কাৰণ ৰূপে, সৱাতে সৱে আছে। আৰো মোৰ মায়াক লৈয়া সকলে ঘটে। যেমন মৰীচিকা জলক যি যিমান বোলে সেই সেই হয়। (শ্লোক ৪—২৫)

উদ্ধৱে পুছন্ত : যত্ৰাপি প্ৰকৃতি-পুৰুষ স্বভাৱে বিলক্ষণ হয়, তথাপি অস্তো অস্ত্ৰেৰ আশ্ৰয় পদে ভিন্ন নেদেখি। আক মোত বুজাই কহা। ভগৱন্তে বোলন্ত : জানা উদ্ধৱ ! প্ৰকৃতি বিকাৰী, সাপেক্ষ, জড় ; পুৰুষ অবিকাৰী এক, নিত্য, চৈতন্ত। এতেকে হুইবো অত্যন্ত ভেদ বুজিবা। এই বিজ্ঞেয়ক নজানি লোকসৱ মিছা সংসাৰত ক্ৰূৰে। (শ্লোক ২৬—৩৪)

উদ্ধৱে পুছন্ত : আত্মা নিত্য ব্যাপক অকৰ্ত্তা হয় কেনে উপায়ে, নৰে, গমনাগমন কৰে, কেনে বা কৰ্ম কৰে। ভগৱন্তে বোলন্ত : দেখহ জন্ম-মৰণ, ইন্দ্ৰিয়ৰ কৰ্ম-কৰণ, মনৰ গমনাগমন। এই পৰৰ কাৰ্য্যক যাতো অজ্ঞানী

আপোনাত মানে। এতেকে শুদ্ধ আত্মাও সংসাৰত ফুৰে। হেন জানি তুমি
 স্বপ্নসম মিছা সংসাৰত ইন্দ্ৰিয় বিষয়ত ভোগ নকৰিবা। আনে অপকাৰ
 কৰিলেয়ো প্ৰতিকাৰ নাচৰিবা। তেৱেৰে মোক্ষ লভিবা। উদ্ধাৰে বোলন্ত :
 হে ভগৱন্ত, জ্ঞানীসৰো দুৰ্জ্ঞানৰ উপদ্ৰৱ সহিতে নপাৰে। তাক মঞি যেমনে
 সহিম তাক কহা। (শ্লোক ৩৫—৬১)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে দ্বাবিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসৱ ! মোৰ মন-মাতঙ্গ গঙ্গাজল সম হৰিগুণত সদায় আনন্দ
 কৰোক। তোৰাক এইমান প্ৰাৰ্থনা কৰো। সামাজিকসৱ ডাকি হৰি
 বোল হৰি।

শ্লোক : মম্মনো মৎ যাতঙ্গো গঙ্গোদকসমং হৰেঃ।

কৌৰ্ণ্ডিবাচি নিৰমতামিতি যাচে সত্যং কুলে ॥

দ্বাবিংশ অধ্যায়

কদৰ্ঘ্যৰ কথা

কথা : তেইশ অধ্যায়ে কদৰ্ঘ্যৰ কথা কহিবা। ভগৱন্তে বোলন্ত : হে
 উদ্ধাৰ ! তুমি যি বুলিলা দুৰ্জ্ঞানৰ উপদ্ৰৱ সহন নযায়, ই সত্য হয়। যাতো
 পৰৰ নিন্দাবাক্যে যিমান পীড়া কৰে, শৰৰ প্ৰহাৰো যিমান নকৰে। তথাপি
 বিষ্মতে লহিব, সেই পুৰাতন কথা শুনা। (শ্লোক ১—৪)

অৱন্তি দেশত এক কদৰ্ঘ্য ব্ৰাহ্মণ আছিল। কৃষি-বাণিজ্য কৰি অৰ্থ
 জমাছিল। সদায় কাম-ক্ৰোধ নেবিল। পুত্ৰ-ভাৰ্য্যাকো দুঃখ দিল, অতিথিকো

নাদবিল। আপুনিয়ো কিছো ভোগ নকৰি, অথমাত্ৰ সঙ্কল্প কৰিল। দেৱ-
পিতৃকো বঞ্চিল, হৰিকাৰ্য্যতো কিছো ব্যয় নকৰিল। এই দোষে তাৰ অৰ্থ-
সৰ নানামতে নষ্ট হৈল। ধন নষ্ট হৈলে জ্ঞাতি-কুটুম্বে এবিল। পাছে ব্ৰাহ্মণ
পৰম বিৰক্ত হয় আপুনাৰ অনেক নিন্দা কৰি হৰিৰ কৃপা মানি সন্ন্যাস লৈল।
তাতো দুৰ্জ্জনসৱে অনেক নিন্দা উপদ্ৰৱ কৰিল। তথাপি সেই কাৰ্য্যক
অৱলম্বন কৰি স্বধৰ্ম্ম নেৰিল, আনকো কিছো দোষ নেদিল। মনকে সৰ্ব্বকাৰণ
মানিল, যাৰ পদে জীৱ সংসাৰত ফুৰে। এতেকে মনক নিগ্ৰহ কৰিল। মোৰ
সেৱায়ে সংসাৰ তৰিল। তুমিয়ো মোত চিন্ত দিয়া, মনক নিগ্ৰহ কৰ। যদি
আক নপাৰা, তেৱে এই কথা শ্ৰৱণ-কৌৰ্ত্তন কৰি সংসাৰ তৰা।

(শ্লোক ৫—৫৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে ত্ৰয়োবিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

যাৰ কৃপায়ে কদৰ্য্যো সংসাৰ তৰিল, হেন সদানন্দ দেৱকীনন্দনক প্ৰণাম
কৰোঁ। সামাজিকসৱ হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যৎকৃপালেশমাত্ৰেণ কদৰ্য্যোঃপি ভৱং তৰেৎ।

তমহং দেৱকীপুত্ৰং সদানন্দময়ং ভজে ॥

—

চতুৰ্বিংশ অধ্যায়

সাধ্যাতত্ত্ব

কথা : চবিশ অধ্যায়ে সাধ্য কহিবা। ভগৱন্তে বোলন্তু : জানা উদ্ধর ! বিবেকীৰ মনত আদি সত্যত, প্ৰলয়ৰ অন্তত প্ৰপঞ্চ বিনে মঞি একলায়ে থাকঞু। পাছে প্ৰকৃতি-পুৰুষৰূপে দুই ভাগ হঞো। তেৰে পুৰুষৰ কটাক্ষে প্ৰকৃতি হন্তে তিনিগুণ জাত হয়। তিনিগুণ হন্তে মহত্ত্ব, তাত হন্তে অহঙ্কাৰ, তাৰো পৰা ভূতেশ্বিয় দেৱতাগণ হয়। তাৰ অংশ ব্ৰহ্মাণ্ড উপজ্ঞে, তাত মঞি নাৰায়ণৰূপে লীলা বিগ্ৰহে স্থিৰ হঞু। তাতে নাভিপন্নত ব্ৰহ্ম জাত হয়। ব্ৰহ্মায়ো তপস্তা কৰি বজ্জোপুণে তিনিলোক ব্ৰজা। তাতে পাতালত নাগ-অশ্বৰ থাকে। পৃথিৱীত মনুষ্য ; স্বৰ্গত দেৱ। যোগী-তপস্বী-সন্ন্যাসীৰ জপ-তপ সত্যলোক। ভক্তি কৰিসে মোৰ লোক বৈকুণ্ঠ পায়।

(শ্লোক ১—১৪)

“ভক্তি বিনে সকল জীৱে কৰ্ম কৰি সংসাৰত ফুৰে। এমনে ঈশ্বৰৰ কটাক্ষ পৰ্য্যন্তে সৃষ্টি প্ৰবৰ্ত্তে। পাছে প্ৰলয় হৈলেসে নাশ হয়। তাৰ ক্ৰম-গুনা : শতক বৎসৰ দেৱে নববিধে, তেৱে লোকসৱে নিবসে নষ্ট হয়। পৃথিৱী আদি ‘পঞ্চমহাভূত’ো প্ৰতিলোমে অহঙ্কাৰত পৰে। অহঙ্কাৰো আপুনাৰ কাৰ্য্য সমে, মহাভৱক যায়। মহত্ত্বৰ গুণত প্ৰবেশে, গুণো প্ৰকৃতিত

পশে, প্রকৃতিয়ে। কালক যাই, কালো পুৰুষত পশে, পুৰুষো যোক পায়ে।
আক বিজ্ঞানে মনে বিচার কবে, তার কৈত আউক সংসার ভ্রমণ আছে।

(শ্লোক ১৫—২৯)

শ্রীভাগবতকথায় একাদশস্কন্ধে চতুর্বিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসর ! যাত হস্তে কার্য্য-কাৰ্য্য জগত উৎপত্তি-প্রলয় হস্তে,
সেই ব্রহ্মময় শ্রীকৃষ্ণক প্রণাম কৰো। ভোবাসর হবি বোল হবি।

শ্লোক : যত্রোদেতি লয়ং যতি সকাৰণমিদং জগৎ ।

তং ব্রহ্মময়মানন্দং কৃষ্ণসংজ্ঞং নমাম্যহম্ ॥

পঞ্চবিংশ অধ্যায়

গুণর বিভাগ

কথা : পঞ্চবিংশ অধ্যায়ে গুণর বিভাগ কহিবা। ভগবন্তে বোলন্ত :
জানা উদ্ধর ! শম, দম, তিতিক্কা, বিবেক, সত্য, দয়া, স্বধৰ্ম্ম, স্থতি, তৃষ্টি, দান,
বৈবাগ্য, অজ্ঞা, লজ্জা, সন্তোষ আক সদ গুণর বৃত্তি বুলি। কাম্যকৰ্ম্ম, দৰ্প,
ভৃক্ষা, বিষয়-ভোগ, হাস্ত, পবাক্রম ই বজো গুণর বৃত্তি। ক্রোধ, লোভ, মিথ্যা,
কলহ, শোক, মোহ, বিবাদ, হিংস, নিদ্রা, আশা, ভয়, আলস্য আক ভয়ো
গুণর বৃত্তি বুলি। (শ্লোক ১—১৮)

সবত জাগরণ, বজো গুণত স্বয়, তমো গুণত নিদ্রা। সবগুণত হবি স্বর
স্বয়, বজোগুণত হবি মনুষ্য হয়। তমোগুণত হবি মবকত পৰে। যোক
চিহ্নিলে যোক পায়ে। বনবাস সাধিক, গ্রামবাস বাকস, দ্যুতবাস ভাকস।

মোৰ গৃহ নিগুণ । এমনে মদাশ্রয় কৰ্তা, মোত অৰ্পিত কৰ্ম, মোৰ সেৱাত
 শ্ৰদ্ধা, মোত নিবেদিত বস্তু নিগুণ বৃজিবা । তাতে হিংসা সকাম হৈলে, তামস-
 ৰাজস হয় । এতেকে তুমি তিনিগুণ জিনি নিষ্কামে মোত ভক্তি কৰা ।
 তেৱে অনায়াসে মোক্ষ লভিবা । বিবেকীসৱে সৰ্বসাধন মহুগ্ৰ শৰীৰ পায়৷
 মোত ভক্তি কৰোক । তেৱে সংসাৰত নপৰিব । (শ্লোক ১২—৩৬)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে পঞ্চবিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

যি ভগৱন্তে যত্নকুলত অৱতাৰ ধৰি ভূতাৰ হৰি জগত তাবিলা, তাক
 মণ্ডি প্ৰণাম কৰো । সভাসদ হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যো জহাৰ ভূৱো ভাৰং যাদৱকুলভূষণঃ ।

সম্ভাৱিতং জগদ্যেন তমহং প্ৰণতো হৰিম্ ॥

ষড়্‌বিংশ অধ্যায়

ঐলগীত

কথা : চাৰিংশ অধ্যায়ে ঐলগীত প্ৰপঞ্চিবা । ভগৱন্তে
 বোলন্ত : যিজনে মুক্তিৰ সাধন নবদেহ পায়৷ মোত ভক্তি কৰে, সি
 অনায়াসে পৰমানন্দ পায়৷ । এতেকে সৰ্বজননে সাধুসজ লোক । অসাধু সজ
 এড়োক । যাতে অসম্ভৱ সজ নেবিলে, নৰকত পৰে । তাত এক পুৰাতন
 কথা শুনা । (শ্লোক ১—৩)

চক্ৰৱৰ্তী ঐল ৰাজা পূৰ্বত উৰ্বশী বিবাহে মহাহুংখ পাইলা । পাছে বজ্জ
 কৰি, উৰ্বশীক লাগ পায়৷ কামভোগত দিন-ৰাতি নজানিলা । কতো কাল

ভোগ ভুজিলে, বিবক্তি হৈয়া এই গীত পাইলা। আপুনাকো অনেক খেদ-
নিন্দা কৰিলা। জীমুখকো বীভৎস দেখাইলা। হৰিবিনে আনত ৰতি
নকৰিলা। পাছে মন নিশ্চয় কৰি, সাধুসঙ্গ লৈয়া, পৰম গতি পাইলা।
এতেকে বিবেকী জনে পুত্ৰ-ভাৰ্য্যা, বিষয় সঙ্গ এৰি সাধুসঙ্গ লোক। তেৱে
সাধুসৱে উপদেশ দিয়া মনৰ মল শুচাৱে। যাতো তাৰা নিতে কৃষ্ণকথা শুনে,
কহে। যেন অগ্নিৰ সমীপ চাপিলে শীত-অন্ধকাৰ-ভয় শুচে, তেমনে সাধুৰ
সঙ্গতো কৰ্ম-জাড্য সংসাৰ ভয়, অজ্ঞান দূৰ হয়। এতেকে সংসাৰীজনৰ সম্বন্ধে
আশ্ৰয় জানিবা। যেন অগ্নে প্ৰাণীক বৰ্তাৱে, মগ্নি আৰ্ত্তক বাৰ্থে। যেন
ধৰ্ম্মে পৰলোকত উপকাৰ কৰে, তেমনে জানিবা সংসাৰীজনৰ সম্বন্ধে
আশ্ৰয়। যাতো তাৰা জ্ঞানচক্ৰ দিয়া সংসাৰ পাৰ কৰে। এতেকে সাধুক
দেৱতা, বান্দৱ, আত্মা, ঈশ্বৰ বুলি জানিবা। (শ্লোক ৪—৩৫)

ত্ৰিভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে ষড়্ বিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ! নৰদেহ-ভূমিত সংসঙ্গবীজ অৱণ-কীৰ্ত্তন-বৃক্ষত ভক্তি-
মহাকল প্ৰকাশ কৰে। তাক যদি শ্ৰদ্ধা কৰা তেৱে সম্বৰে সংসঙ্গ ধৰা।
ইদানিক উচ্চ কৰি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : সংপ্ৰসঙ্গমহাবীজাধৰিকীৰ্ত্তি-শ্ৰুতিদ্ৰুমাং।

নূদেহ-ভূময়ে ভাতি ভগৱন্ত্তিসংকলম্ ॥

সপ্তবিংশ অধ্যায়

পূজাৰ প্ৰকাৰ

কথা : সাতাইশ অধ্যায়ে পূজাৰ প্ৰকাৰ কহিবা। উদ্ধৱে পুছন্ত : হে ভগৱন্ত, যেমনে ভক্তসৱে তোমাক পূজা কৰি বাঞ্ছিত সিদ্ধি পালে, তাক মোত কহ। ভগৱন্তে কহন্ত : জানা উদ্ধৱ, মোৰ পূজা-বিধিৰ অন্ত নাই। তথাপি সংক্ষেপে কহো সান্নিধ্যানে শুনা : মোৰ আঠবিধ প্ৰতিমা। শিলাময়, দাক্ষয়, মৃন্ময়, চিত্ৰময়, স্বৰ্ণ-বজ্জত-তাম্ৰ-পিতলময়।^১ তাতে চল-অচল দুইবিধ আছে। তাতে সকাম ভক্তে প্ৰসিদ্ধ দ্ৰব্য দিয়া মোৰ পূজা কৰিব। নিকাম ভক্তে যথালব্ধ দ্ৰব্যে পূজিব। যাতো মগ্নি ভক্তৰ জলমাত্ৰেও তুষ্ট হঞু। অভক্ত জনৰ বিস্তৰ বস্ত্ৰত ভূপিতি নাযাঞু। (শ্লোক ১—১৯)

আৱে পূজাবিধি শুনা। স্নানাদি কৰি শুদ্ধভাৱে সুবাসিত জলে মোক স্নান কৰাই, পুষ্প-চন্দন-গন্ধ দিয়া বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰে প্ৰতিমাক অলঙ্কৃত কৰি, মোক চিন্তি পূজা কৰিব। মন্ত্ৰ পঢ়ি, পাছ-অৰ্ঘ্য-আচমন-নিয়ম মধুপক^২, ধূপ-দীপ, নৈবেদ্য দিব। স্তুতিপাঠ কৰি দণ্ডৱত প্ৰদক্ষিণ কৰিব। সন্মুখ হৈলে অগ্নিত হোম কৰিব। নিতে পিষ্টক-পায়স-অন্ন-ব্যাঞ্জন দিব। এমনে মোক পূজা কৰি, ভক্তি মুক্তিক অৰ্হণে পালে। যি নিকামে কৰে, সি লপ্ৰেম ভকতি পালে।

১. মূৰ্য্যৰ মতে আঠবিধ প্ৰতিমা এই : শিলাময়ী, দাক্ষয়ী, মৃন্ময়ী, চিত্ৰময়ী, স্বৰ্ণময়ী, বজ্জময়ী, তাম্ৰময়ী, পিতলময়ী।
(চন্দনময়ী) ময়ী, লেখনময়ী (চিত্ৰ), মৃন্ময়ী, মনোময়ী আৰু মণিময়ী।

যি দেহ-ব্রাহ্মণৰ জন্ম হ'বে, সি অমৃত্যুত বৎসৰ নবকত থাকে। যি হৰিকণ্ঠ
কবিতে সহায় ভঞ্জে নিও সমকল পালে। (শ্লোক ২০—৪৫)

ঐভাগৱতকথায়ঃ একাদশস্কন্ধে সপ্তবিংশোহধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদসৱ ! যাক প্ৰেমভাৱে জলমাত্ৰ দিয়া সৰ্বসিদ্ধি লাভে, হেম
ভাগৱন্তক সততে ভজা। আৰো ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : প্ৰেমা পৰোমিত্ৰনিবেশনেন ঐত্যা স্বভক্তায় দদাতি যোহখিলং।

তং ভাগৱন্তং ভজনীয়পাদং ভজত্বমাত্ৰং পুণ্ড্ৰিক্যুত্ৰাঃ ॥

অষ্টাবিংশ অধ্যায়

জ্ঞান-যোগ

কথা : অষ্টাবিংশ অধ্যায়ে জ্ঞান-যোগ উপসংহৰি কহিবা। ভগৱন্তে
বোলন্তু : পৰম স্বভাৱ কৰ্মক নিন্দা-প্ৰশংসা নকৰিবা। কবিলে স্বার্থহানি
হয়। যাতো আত্মা বিদে কিছো বস্তু নাই। যদি দেখা গিয়ো মিছা। যাক
জানি বিবেকীসৱে জ্ঞতি-নিন্দা এৰি, সৱান্তে সমদৃষ্টিয়ে অঙ্গল হয়। হুবে।

(শ্লোক ১—৯)

উক্তয়ে পুৰুষ : আত্মা চৈতন্ত, দেহ জড়। ভেদে কাৰ সংসাৰ হয়, আক
মোত কহা। ভগৱন্তে বোলন্তু : প্ৰকৃতি-পুৰুষৰ অবিবেকে জীৱৰ বিখ্যা সংসাৰ
হয়। ভবাশি অজ্ঞানীৰ হুঙতে। জ্ঞানীয়েনে হুৰ হয়। এতেকে অজ্ঞানী-
জ্ঞানৰ কাম-ক্ৰোধ-লোভ-মোহ-মেধি, জ্ঞানীৰ নেমেধি। যাতো জ্ঞান

দেহেন্দ্ৰিয়-প্ৰাণ-মনক আত্মা নোৰোলে। তাৰ হৃৎ-হৃৎথৈয়ো আত্মাক নোহোৱে। তথাপি ইসৰ পৰিত্যাগ কৰে। যাভো তাৰা সল্লে অনৰ্থ কৰে। পাছে জীৱন মুক্ত হয়, দেহাদিকো নেদেখি কৃতার্থ হৱে। এতেকে সাধুসৱে নানা উপায়ে বিস্তি প্ৰতিকাৰ কৰি জ্ঞান অভ্যাস কৰে। মোত শৰণাপন্নৰ বিদ্বশঙ্কাও নঘটে। এতেকে তুমি মোত শৰণ লৱা। (শ্লোক ১০—৪৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং একাদশস্কন্ধে অষ্টাবিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

যাৰ পদাশ্ৰয় মহানন্দৰ মূল, হেন পৰমানন্দ নন্দপুত্ৰক আমি উপাসা কৰোঁ। সভাসদসৱ, উচ্চ কৰি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : অহ অমন্দানন্দসন্দোহমস্কন্দপাদসংশ্ৰয়ম্।

তং দেৱং পৰমানন্দং নন্দপুত্ৰমুপাস্মহে ॥

উনত্রিংশ অধ্যায়

ভক্তি-যোগ

কথা : উনত্রিংশ অধ্যায়ে ভক্তি-যোগ উপসংহৰি কহিবা। উদ্ধৱে পুছন্ত : 'হে ভগৱন্ত, তুমি যি জ্ঞান কহিলা আৰু বিষয়ীজনৰ পৰম হৃৎকৰ দেখোঁ। এতেকে শূন্য মৰ্গ কহা। হে কমললোচন, বিবেকীসৱে তুমাৰ পাদপদ্মক আশ্ৰয় কৰি হৃৎকৰ সংসাৰ তৰে। জ্ঞানী-কৰ্মী পুছ মায়ায়ে মোহিত হয়। সংসাৰ নতৰে। হে অনাথবন্ধু, অচ্যুত, তুমিয়ে একান্ত ভক্তৰ কণ্ঠ হৱা। ই চিত্ত নহে। যাভো শ্ৰীৰামৰূপে বনৰ বানৰকো সখি কৰিছা। হেন উপকাৰ নহি কুনো পুৰুষে তুমাক এৰি, কি নিমিত্তে আনক ভজিব। ভক্ত্য

জনৰ কি নিসিদ্ধিৰ। যাতে তাৰ লুপ্তজিলেয়ো সৰ্ব্ব পুৰুষাৰ্থ সিদ্ধে। এতেকে দেহ-নিবেদন বিনে, তুমিৰ উপকাৰৰ প্ৰত্যাশকাৰ নাই। যাতে তুমি বাহিৰত গুৰুৰূপে, ভিতৰত আত্মৰূপে অজ্ঞান লুপ্ত কৰি, স্বৰূপ প্ৰকাশ কৰা।

(শ্লোক ১—৬)

ভগৱন্তে বোলন্ত : হে উদ্ধৱ, জায়ে মুগ্ধ উপায় কহো, সাধুধানে শুনা, যাক শ্ৰদ্ধায়ে আচৰি, অনায়াসে সংসাৰ তৰে। মোত মন দিয়া মোৰ অৰ্থে সকল কৰ্ম কৰিব। মোৰ ভজনত শ্ৰদ্ধা কৰিব। মোৰ কথা শুনিব। মোৰ নাম-কীৰ্ত্তন কৰিব। সমৰ্থ হৈলে, মোৰে যাত্ৰা-মহোৎসৱ কৰাইব। তেৱে সৰ্বভূততে মোক দেখিব। মোতো সৰ্বভূতক দেখিব। এমনে সন্মতে সম-দৃষ্টি হয়, অনায়াসে মোক লভিব। আতপৰ আন শ্ৰেষ্ঠ উপায় নাই। যাতে নিগুণ পদে মঞি আপুনি কহিছোঁ। যাৰ অৱৰো নষ্ট নাই, আৰম্ভ মাতে কৃতাৰ্থ হৱে, সামান্য কৰ্ম মোতে অৰ্পিলে মহাধৰ্ম হয়। ভক্তি পৰম ধৰ্ম হৈবো তাক কি বুলিবোঁ। এতেকে বিচক্ষণসৱে মোৰ ভকতিৰ যত্ন কৰোক। যাতে মহা অনিত্য দেহেও অমৃত নিত্য মোক পালে। এমনে তোমাৰ প্ৰস্তুত ভক্তিজ্ঞান কহিলোঁ। তাক জানিলে লোক কৃতাৰ্থ হয়, অজ্ঞান নাথাকে। আক শ্ৰদ্ধায়ে কখন-পঠন-শ্ৰৱণ কৰিয়ো পৰম পদ পালে। এই পৰম বহুত্ব কথা। তুমি যাতে তাতে নকহিবা। শ্ৰদ্ধাপৰ ভক্ততেসে কহিবা। অভক্ত জনৰ অনেক জানিবাৰ আছে। ভক্তৰ পুহু সৱে জ্ঞাতব্য মঞি। এতেকে তুমি মোত এক শৰণ লৱা। যাতে জ্ঞান-যোগাদি কৰি যি ফল পালে তাক মোৰ ভক্তে অনায়াসে পালে।

(শ্লোক ৭—৩৪)

শুকে কহন্ত : এই কথা শুনি, উদ্ধৱে প্ৰেমাৰুণ হয় কিছো বুলিতে নপাবিলা। পাছে ধৈৰ্য ধৰি, আপুনাৰ কৃতাৰ্থ মানি প্ৰণাম কৰি অঞ্জলি ধৰি বুলিবে লাগিলা। হে ভগৱন্ত ! তুমিৰ সকাহতে মোৰ মোহাঙ্ককাৰ গুচিল। তথাপি তুমি কৃপায়ে জ্ঞান-দীপ অৰ্পিলা। হেন অল্পগ্ৰহ জানি, কুনহু পুৰুষে আনত শৰণ পশিব ? মোৰ মনৰ সকল মোহ-পাশ ছিৰিল। তথাপি প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ, যেমনে মোক অৱহাতে তুমাত ভক্তি বহে, তেমনে শিক্ষা দিয়া। যাতে তুমাত শৰণ পশি প্ৰাৰ্থনা কৰো।

(শ্লোক ৩৫—৪০)

ভগৱন্তে বোলন্ত : ভাল তুমিৰ বাহিত কৰিবোঁ। তথাপি তুমি লোক-সংগ্ৰহৰ অৰ্থে বদৰিকাশ্ৰম যাৱা। তথাই মোৰ পদতীৰ্থ গঙ্গাত স্নানাদি কৰি শুদ্ধ হয়, মোৰ ভক্তি কৰিবা। বাকলি পিচ্চিবা। ফল-মূল খাইবা।

মুখত স্পৃহা এড়িবা। প্রাণ-মন-ইন্দ্রিয় দমিবা। কাম-ক্ৰোধ এড়িবা। অন্ন
মোকে চিন্তিবা, মুখে নাম লৈবা। তেয়ে তিনি গুণ এবাই মোক পাইবা।
গুকে কহন্তু : ভগবন্তৰ এই বাক্য শুনি উদ্ধৱে প্রদক্ষিণ কৰি, দণ্ডৱতে পৰি,
কৃষ্ণৰ চৰণ শিৰত থৈ নেত্ৰজলে ছয়ো পদ তিৰাইলা। বিয়োগে বিহ্বল হয়
কৃষ্ণক এবিবে নপাৰি মহাছুখে পাইলা। হেন দেখি কৃষ্ণে কৃপায়ে পাছকা
মুগল দিলা। তাক শিৰত ধৰি, কৃষ্ণআঙা মানি তাহে মনত চিন্তি লড়ি
গৈলা। পাছে বদবিকাক্ৰম যায়। ভক্তি কৰি ভগবন্তক পাইলা। এই কথা
যি শ্ৰদ্ধায়ে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে সি মুক্ত হৈব। তাক কি বুলিবোঁ। যাতে
তাৰ সঙ্গৈয়ো জগত কৃতার্থ হৈব। হেন জানি পুৰুষোত্তম কৃষ্ণক প্রণাম কৰোঁ।

(শ্লোক ৪১—৪২)

শ্ৰীভাগবতকথায়াং একাদশস্কন্ধে উনত্রিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

যি ভগবন্তে যোগমার্গত কৰি ভক্তিমাৰ্গ স্মগম কহিলা, হেন দেৱ দেৱ
ভগবন্তক মত্ৰি প্রণাম কৰোঁ। সামাজিকসৰ হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যো যোগমাৰ্গাদপি ভক্তিমাৰ্গমবোচদাৰ্য্যজনতা বিমুক্তো।

তন্নেৱ দেৱং প্রণমামি কৃষ্ণমষ্টাঙ্গযোগৈককলং বিশিষ্টম্ ॥

ত্রিংশ অধ্যায়

যতুকুল-জয়

কথা : ত্রিংশ অধ্যায়ে যতুকুল জয় কহিবা। রাজা পরীক্ষিতে প্রসন্ন কবন্ত :
 হে মহামুনি ! মহাভাগৱত উদ্ধার বনক গৈলে, ছাবকাত কৃষ্ণে কি কর্ম
 কবিলা ? যাৰ মূৰ্ত্তিয়ে সকল ইন্দ্ৰিয়ৰ ক্রীতি দেই, যি কাল সম্ভব কর্মবন্ধে
 প্রৱেশিয়া হৃদয়ত লেখিত হেন বহে, যাক দেখি নাবীসরো চক্ষু আন ভিত্তি
 নিবে নপাৰিল, যাক বর্ণাইলে বাক্যসরো পবন শুল্কব হয়, কবিরো অগত পুঙ্খ
 হয়, যাক বীকসরে অর্জুনব বখত দেখি হৃদয়ত প্রাণ এষি, সাক্ষ্য পায় আভে
 হেন কর্মক কেনে অস্তর্জান কবিলা, আক যোত কহা। (শ্লোক ১—৫)

শ্লোকে কহন্ত : ছাবকা নগরত অনেক বিসঙ্গল দেখি, ভগৱন্ত কৃষ্ণে সভ্যতে
 বোলন্ত : হে যাদৱসর ! দেখ, নগরত অনেক উৎসাহত উঠি আবার কৃত্য
 সূচাইছে। এতেকে ইঠাই ধানিক নথাকি ক্রী-বাল-কৃষ্ণসরো ছাবকাক
 যাউক। আমি সঙ্গে প্রভাসক যাওঁ। তাত্ত জন-তর্পণ কবি ব্রাহ্মণসরকো
 মহাদান দিহো। ভেয়ে তাঠেই অশীর্বাদে আয়ার-কুল হৈব। হেন-কিন-সরক
 যত্ববশে আগন্তু ভবি প্রভাসক সৈন্য দান-দান কবি-কৃষ্ণব হারায়। বেহিক-হুজ
 বাকসী-কৃষ্ণ-পান কবিল। তাব বসে হতবুদ্ধি হয়, মহানরো কলহ-জমাইল।
 বুঝো কবিল, অস্ত-পরো প্রহাবিল। বধ, গজ, অধ, উই, গর্ভজ, গৌ, কহিক-
 নহকো-কীট অস্তে-অস্তে কর্ণা-কর্ণা কবিল। প্রহরো-সারব-জনিক-পাখত-কীট

অক্লুৰ ভোজে, সুভদ্রে সংগ্রামজিতে, সুমিত্ৰ সুবথে, ছই গদাই সমৰ কৰিল।

(শ্লোক ৬—১৭)

দাশাৰ্হ বংশ, বৃষ্ণি বংশ, সাত্বত বংশ, মধুবংশ, বিসৰ্জ্জন বংশ, কুকুৰ বংশ, কুন্তী বংশ আৰাসৱো স্নেহ এৰি, যোৰ যুদ্ধ কৰিল। অৰ্ৰুদ, মাথুৰ, শ্বৰ-সেনবাসী লোকসৱো লগতে যুঁজিল। তাতে পিতৃক পুত্ৰে, ভাতৃক ভাতৃয়ে, ভাগিন মাতুলে, খুড়া ভাতিজে, মিত্ৰক মিত্ৰে, শ্বশ্বদক শ্বশ্বদে প্ৰহাৰ কৰিল। এমনে ধনু-শৰ-অস্ত্ৰ ক্ষয় হৈলে মুষ্টি কৰি এৰকা ধৰিল। ধৰা মাত্ৰকে এৰকা বজ্ৰসম পৰিষ হৈল। সেই পৰিষে কুৰা-কুৰি কৰি অনেক মৰিল। তাক নিবাৰিতে বাম-কৃষ্ণকো বধিবে খোজে। হেন দেখি ছয়ো এৰকা মুষ্টি ধৰি, অনেক বধিলা। এমনে সকল বংশ নষ্ট হৈলে, ভূভাৰ হৰিণৌ বুলি কৃষ্ণে মানিলা। বলভদ্ৰো ঈশ্বৰ ধাৰণা কৰি দেহ এৰিলা। হেন দেখি কৃষ্ণো অশ্বখৰ মূল গৈয়া, দিব্য চতুৰ্ভূজ ৰূপ ধৰি ভূমিতে বসিলা, যাৰ কাস্তিয়ে দশো-দিশ প্ৰকাশ কৰে। মেঘগ্ৰাম, পীতবাস, শূলদৰ মুখ, কমলনয়ন, নীল কুঞ্চিত কেশ, কিৰীটি কুণ্ডল, কটি শুদ্ধ যজ্ঞসূত্ৰ, অঙ্গদ বলয়, হাৰ-নুপুৰ, অঙ্গুৰী, কৌন্তভ, বনমালা যুক্ত। মুৰ্ত্তিমন্ত্ৰ অস্ত্ৰসৱে উপাসা কৰিছে। দক্ষিণ উকত বাম পাদপদ্ম থাপিছা। সেইবেলা জৰা ব্যাধে মুৰলারশেৰ লৌহশৰ ধৰি, মৃগমুখাকাৰ চৰণ দেখি মৃগ শঙ্কায়ে শৰ হানিল। (শ্লোক ১৮—৩৩)

পাছে চতুৰ্ভূজ ৰূপ দেখি মহাভয়ে চৰণত পৰি, বুলিবে লাগিলা। হে পৰমেশ্বৰ, মঞি নজানি মহাপাপ কৰিণৌ। যাৰ স্মৰণ মাত্ৰে অজ্ঞান-অন্ধকাৰ দূৰ হয়, তাক মঞি শৰ হানিলেঁ। এতেকে আউৰ অপেক্ষা নালাগে, সৰবে কাটা। পুত্ৰ যেন মহন্তক অপকাৰ নকৰৌ। ভগৱন্তে বোলন্তু : হে জৰা, তঞি ভয় নকৰিবি। যাতো মোৰ বাঞ্ছিত কৰিলি। এতেকে মোৰ আজ্ঞায়ে স্বৰ্গক লড়। হেন শুনি তিনিবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰি বিমানে স্বৰ্গক গৈলা। দাককো কৃষ্ণক বিচাৰিতে তুলসীৰ গন্ধ পায়। সমুখে যায়। অশ্বখমূলত স্বামীৰ দিব্যৰূপ দেখি, স্নেহে আকুল হয়। চৰণত পৰি, অনেক কাৰ্পণ্য বুলিল। এতেকে অশ্বখসমে বধ উপবক গৈলা। তাক দেখি দাকক বিস্ময় হৈল। ভগৱন্তে বোলন্তু : হে সাধু, তুমি দ্বাৰকাক যাবা, বজ্ৰসম্বত কুলক্ষয়, বাম-নিৰ্য্যাণ মোৰ অৱস্থা কহিবা। তোৰাসৱে আউৰ দ্বাৰকাত নথাকিবা। যাতো মঞি এৰা মাত্ৰে লাগৰে বুৰাইবে। এতেকে সপৰিৱালে আশাবো পিতৃক লৈয়া ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ যাইবা। পৱত অৰ্জ্জুনে বক্ষা কৰিবা। তুমি পুত্ৰ

সৰ্ব সজ এৰি মোত ভক্তি কৰিবা। আউৰ কিছো খেদ নকৰিবা। যাজো মোৰ ইচ্ছায়েসে শৰীৰত শৰ পৰি আছে। নিজমূৰ্ত্তি অন্তৰ্ধান হৈল।

(শ্লোক ৩৪—৫০)

শ্ৰীভাগৱত কথায়াং একাদশস্কন্ধে ত্ৰিংশোঃধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ, দেখ, আতি শুদ্ধ যদ্বংশো এককণে নাশ হৈল। আক জানি, সমৃদ্ধিক বিনাশী জানি সৰ্বৰে হৰিচৰণ ভজা। প্ৰথমে নিবন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : সুসমৃদ্ধ-যদ্বংশনাশমালোক্য তৎক্ষণাৎ।

দেহাত্মনিশ্চিতং জ্ঞাত্বা ক্ৰতং হৰিপদং ভজ্যে ॥

একত্ৰিংশ অধ্যায়

শ্ৰীকৃষ্ণৰ বৈকুণ্ঠাবোহণ

কথা : একত্ৰিংশ অধ্যায়ে শ্ৰীকৃষ্ণৰ বৈকুণ্ঠাবোহণ কহিবা। শুক কহন্তু : পাছে ব্ৰহ্মা, কজ, ইন্দ্ৰ প্ৰমুখ্যে দেৱ-পিতৃ-মুনি-সিদ্ধগণ কৃষ্ণৰ প্ৰয়াণ দেখিবে ইচ্ছাই আসি গীত-নৃত্য-বাত্ত কৰি পুষ্প বৰষিল। ভগৱন্তো ভাবাক দেখি সন্মাদি কৰি চকু মুদিল। সেই শৰীৰে বিছাং হেন বৈকুণ্ঠে গৈল। তাক নেদেখি দেৱগণ বিস্ময় হয় প্ৰশংসা কৰি স্বহানে গৈলা। কৃষ্ণৰ লগতে ভূমিব পৰা সুধৰ্ম্মা সভাও গৈল। জানা ৰাজা। ভগৱন্তৰ জয়-স্বৰণ লীলাক নটৰ হেন মায়া জানিবা। বাস্তৱ নবটে; যাতো সদায় অকপত থাক। দেখ, মহন্ত আকাৰে বকশালয় হস্তেও শুকপুত্ৰ আনিল। ব্ৰহ্মা দত্ত কুমাৰো

বাখিলা। কতকো জিনিলা। সখবীৰে ব্যাধক স্বৰ্গক নিলা। তেঞু কি আপুনাক বাখিতে নপাবিলা। তথাপি কুল সংহৰি ইঠাই বহিবে ইচ্ছা নকৰিলা। যাতো আত্মনিষ্ঠসৱক দিবাগতি প্ৰধান দেখাইলা। হেন নহৈলে তাৰায়ো যোগবলে ইঠাই বহিতে যত্ন কৰিল হৈ। এই কথাৰ যি শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে, সিয়ো সেই গতি পায়। দাককো দ্বাৰকাৰ গৈয়া, বনুসেৱ-উগ্ৰসেনৰ চৰণত পৰি কান্দিয়া সকল বৃদ্ধান্ত কৰিলা। তাক শুনি সৰ্বলোকে শোকে আকুল হয়। সহৰে সেই ঠাই গৈয়া, অনেক বিলাপ কৰিলা।

(শ্লোক ১—১৭)

দেৱকী, বনুসেৱ, বোহিণী কৃষ্ণ-ৰাম পুত্ৰক নেদেখি, শোকে মুৰ্ছিত হয়। প্ৰাণ এৰিলা। কল্পিণী আদি কৃষ্ণপত্নীয়ো স্বামীক নপায়, তন্ময় হৈয়া অগ্নিত প্ৰৱেশিলা। আন স্ত্ৰীসৱো পত্নিক আলিঙ্গি শোকে অঙ্গগমন কৰিলা। অৰ্জুনো কৃষ্ণ-বিৰহে আতুৰ হয়, তাৰ বাক্যসৱ শুমৰি কিছো শুনু হয়, জাতি-গণৰ দাহাদি কাৰ্য্য কৰাইলা। কৃষ্ণ বৈকুণ্ঠক গৈলে দ্বাৰকা নগৰক সাগৰে ডুৰাইলা। কেৱল কৃষ্ণৰ মুখাগৃহ মাত্ৰ বহিলা। পাছে অৰ্জুনে স্ত্ৰী-বাল-বৃদ্ধ-সৱক লৈয়া, ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ গৈয়া বজ্জক ৰাজ্য পাতিলা। পাছে যুধিষ্ঠিৰে অৰ্জুনৰ মুখে সকল কথা শুনি তোমাক ৰাজ্য পাতি মহাপথ গৈলা। এই কথাৰ যি শ্ৰদ্ধায়ে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে সি সৰ্ব পাপ এৰাই কৃষ্ণত ভকতি পাৰে।

(শ্লোক ১৮—২৮)

শ্ৰীভাগৱতকথায়ঃ একাদশস্কন্ধে একত্ৰিংশোঃখ্যায়ঃ ॥

এই স্কন্ধে এইমানে সমাপত। হে লোকসৱ দেখ! ভগৱন্ত কৃষ্ণ সৰ্ব সমৰ্থ হয়ো, মনুষ্য-দেহক অনিত্য জনাইবে লাগি পৃথিৱীত নবহিলা। হেন জানি সৰবে কৃষ্ণপদ ভজ। এই স্কন্ধৰ এইমানে অৰ্থ বুজিবা। যাত ভগৱন্তে জ্ঞান-ভকতি কৰ্ম কৰি, লোকৰ মুক্তিপথ দেখাইলা। তাতে ভকতিক শ্ৰেষ্ঠ জানিবা, যাত ভগৱন্ত বন্ত হন্ত। হে কৃষ্ণ, স্বজন-বৎসল, পৰমানন্দ, তুমাব পাদপদ্মত মোৰ কোটিবাব প্ৰণাম। কিঞ্চিত কৃপা কৰা। যেমনে জান চিন্তা এৰি তোমাত বতি বহে। মোৰ তুমি বিনে আন পুৰুষ নাই। যাঁক অজ্ঞানত বন্ধ বুলিছো, সি পুৰুষ কেৱল শত্ৰুহে। এতেকে যদি অনাথৰ নাথ হুৱ। সামাজিকসৱো ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : নৃলোকানিত্যজ্ঞা জ্ঞৈশ্চৈব সমর্থোহপি বপূৰ্বতঃ ।
 নান্নশেষয়েদিত্যেবং জ্ঞায়া কৃষ্ণপদং ভজেৎ ॥
 এবমেকাংশক্কে তত্ত্বিজ্ঞান ক্রিয়া ভিদাঃ ।
 যেনোক্তা জনমুক্ত্যর্থং তন্মৈ কৃষ্ণায় মে নতিঃ ॥
 নমামি শিবস্বা কৃষ্ণং আশ্রনিষ্ঠজনেষ্টদং ।
 দামোদবৎকপেন যেনৈব দিক্ প্রকাশিতা ॥

একাদশ স্কন্ধ সমাপ্ত

দ্বাদশ স্কন্ধ

প্রথম অধ্যায়

শ্লোক

যন্মামধেয়ধুনিভেবিধুনন্তি পাপং
সত্যং কলাবপি তবন্তি হ্রবন্ত তাপম্ ।
বিন্দন্তি চামৃতপদং পৰমাস্বভূতাঃ
তস্মৈ নমোহিস্ত হবয়ে শুবয়ে পৰায় ॥

আশ্রয়

কথা : যাব নাম-কীৰ্ত্তন ধ্বনি কবি কলিৰ লোকেয়ো পাপ এড়াই
সংসাৰ তৰি পৰম গতি পাব, হেন হৰিশুক পৰমেশ্বৰক প্ৰণাম কৰো। দ্বাদশ
স্কন্ধত ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ে আশ্ৰয় কহিবা। অধিষ্ঠান ৰূপে ঈশ্বৰ, অবিধি ৰূপে
ব্ৰহ্ম। এতেকে বুদ্ধিমন্তসকলে আশ্ৰয় ভগৱন্তক আশ্ৰয় কৰিতে বিলম্ব
নকৰোক। এই নিমিত্তে চাৰি অধ্যায় কাল বৈধৰ্ম্য কহিবা। তাত ছয়
অধ্যায় শুক-পৰীক্ষিতৰ কথা, সাত অধ্যায় শূতে সৌনকাদিত কহিবা। তাত
প্ৰথম অধ্যায় মাগধ বংশৰ ভাবীৰাজ্যসক কহিবা। (শ্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকা)

শ্লোকে কহন্ত : জানা ৰাজ্য, নৱম স্কন্ধত মাগধ বংশত যি পুৰুষ নাম
ৰাজ্য কহিছো, তাৰ পাত্ৰে ৰাজ্যক বধি পুত্ৰ প্ৰাত্যোতনক ৰাজ্য পাতিব। তাৰ

পৰা পঞ্চম পুৰুষে আঠত্ৰিংশ অধিক শত বৎসৰ ৰাজ্য কৰিব। তাত পাছে
 শিশুনাগৰ পৰা দশ ৰাজ্যএ তিনিশ বাঠি বৎসৰ ৰাজ্য কৰিব। পাছে
 নন্দৰাজ্যয় ক্ষেত্ৰিয় উচ্ছন্ন কৰি আঠ পুত্ৰ সমে একছত্ৰে শত বৎসৰ ৰাজ্য কৰিব।
 তাত পাছে ৰাজ্যসয় শ্লেচ্ছসম অৰ্ধাশ্বিক অসত্যবাদী হৈব। অন্নমাত্র দিব,
 ক্ৰোধ বিস্তৰ কৰিব। গো-ব্ৰাহ্মণক অপকাৰ কৰিব। প্ৰজাসবোৰে ধন, সৰ্বস্ব,
 ভাৰ্য্যায়ে হৰিব। প্ৰজাসবোৰে ৰাজ্যৰ ধৰ্ম ধৰি অশ্ৰে অশ্ৰে বিবাদাদি কৰি
 নষ্ট হৈব। (শ্লোক ১—৪১)

শ্ৰীভাগৱতকথায় কবিরত্নকৃতায়ান্নাদশস্কন্ধে প্ৰথমোঃধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসয়, সম্ভৱ আশ্ৰয় ভগৱন্ত কৃষ্ণক মঞি আশ্ৰয় কৰো। সামাজিক-
 সত্তা হৰি বোল হৰি ॥

শ্লোক : সৎ সংশ্ৰয়ঃ শ্ৰিয়ঃ কান্তং শ্ৰেয়সামেকবল্লভং ।

নিঃশ্ৰেয়সকৰং কৃষ্ণমহমাশ্ৰয়মাশ্ৰয়ে ॥

দ্বিতীয় অধ্যায়

কলিৰ দোষ : কৰ্ম অৱতাৰ

কথা : দ্বিতীয় অধ্যায়ে কলিৰ দোষ কৰ্ম অৱতাৰ কহিবা।

শুকে কহন্ত : জানা ৰাজ্য, কলিযুগত অহুৰিনে লোকৰ ধৰ্ম-মৰ্য্য-শৌচ-
 কৰ্মাচুটি হাইব। বল-আত্ম-বৃত্তিও হৰিব। বিস্তেছে কুলোচাৰ বৃত্তি হৈব।
 বনেসে ধৰ্ম ছাড়ব কাৰণ হৈব। অতিকচিসে বিবাহৰ কাৰণ হৈব। ক্ৰম-
 বিক্ৰমত কপট কৰিব। যজ্ঞযজ্ঞে মাত্ৰ ব্ৰাহ্মণ বোলহিব। নগ্ন-কমণ্ডলুৰে
 সন্ন্যাসী। বহু ভাৰণে পণ্ডিত। দৰিদ্ৰ হৈলৈ অসাড় হৈব। দম্ব হৈলৈ সাধু,
 স্বীকাৰ মাত্ৰ বিবাহ, নানে অলঙ্কাৰ, উলব ভাৰণে স্বাৰ্থ, কুটুৰ শোধণে দক্ষ,
 বশস্তাৰ অৰ্ধে ধৰ্ম কৰিব। (শ্লোক ১—৫)

এমনে ছষ্ট প্রজাসরে পৃথিবী ব্যাপিলে চাৰিয়ো জাতিতে যেই বলৱন্ত
সেই ৰাজ্য হৈব। ৰাজ্য ছয়া প্রজাক নানামতে হুংখ দিব। লোকসৱো
নানামতে পীড়া পাইব। ত্ৰিংশ বিংশ মাজ মনুষ্যৰ আয়ু হৈব। কলিৰ দোবে
ধৰ্ম নষ্ট হৈলে পাবণ্ডে ৰাজ্য ঢাকিব। ৰাজ্যসৱো দস্যুৰ কৰ্ম কৰিব।
লোকসৱো চৌৰ্য্য-অসত্য-হিংসাবৃত্তি ধৰিব। চাৰিও জাতি শূদ্ৰৰ আচাৰ
ধৰিব। খেতুসৱো ছাগ তুল্য হৈব। শস্ত্ৰসৱো অন্ন মাত্ৰ কলিব। গৃহ-
সৱো ধৰ্মহীন হৈব। ৰাজ্যতো হৰিকথা নপ্ৰৱৰ্ত্তিব। (শ্লোক ৬—১৭)

তেৱেসে শস্ত্ৰল গ্ৰামত বিষ্ণুঘণা নাম ব্ৰাহ্মণৰ গৃহত ককি অন্নতাৰ হৈবা।
দেৱদত্ত অশ্বত উঠি মহাশূল মহিমায়ে খড়গ ধৰি সকল দস্যু ছয় কৰিবা। তানে
দেহৰ চন্দন-গন্ধ পায়। লোকৰ মন প্ৰসন্ন হৈব। নিৰ্মল মনত বাসুদেৱ স্থিতি
হৈলে সাত্বিক প্ৰজা বৃদ্ধি হৈব। তেৱে সত্যযুগ প্ৰৱৰ্ত্তিব। চন্দ্ৰ-সূৰ্য্যৰ বংশৰ
দেৱাপি-মকত হৰিব আজ্ঞায়ে ৰাজ্য ছয়া যথাধৰ্মে প্ৰজাপালন কৰিব।

(শ্লোক ১৮—৩২)

যেখন কৃষ্ণ বৈকুণ্ঠ গৈলা, তেখনৰে পৰা কলিযুগ প্ৰৱৰ্ত্তিব। যাত লোক-
সৰ পাপত প্ৰৱৰ্ত্তে। পাচে প্ৰত্যোতনৰে পৰা বৃদ্ধি ছয়া নন্দৰাজকে ৰাজ্য
পাতি ক্ষত্ৰিয় বৃদ্ধি হৈব। পাছে দেৱৰ বংশৰে দ্বাদশ বংশৰ অনন্তৰে সত্য-
যুগ হৈব। এমনে অল্পক্ৰমে লোকত চাৰিযুগ প্ৰৱৰ্ত্তে।

এমনে কলিৰ লোকৰ বহু হুংখ দেখাইলা। তাতে ভকতিকে শ্ৰেষ্ঠ
জানিবা। যাত ভগৱন্তে বশ্য হোন্ত। হে কৃষ্ণ, স্বজনবৎসল, পৰমানন্দ,
তোমাৰ পাদপদ্মত মোৰে কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰো। কিঞ্চিতমান কৃপা কৰা।
যেমনে আন চিন্তা এড়ি তোমাতে ৰতি ৰহে।

কলিৰ ৰাজ্যসৱে যেমত হুংখ হেতু পুত্ৰ শুকে কহন্ত : আবাসৱে
পৃথিৱীকে মমতা কৰি সৱেয়ো নষ্ট হৈল। যি দেহ মৰি বিষ্ঠা-কীট
ভক্ষ্য হয় তাৰ অৰ্থে ভূতদ্বোহ কৰি মৰে, সি আপুনাৰে স্বাৰ্থ জানে। যাত
ভূতদ্বোহ নৰক হয়। যিটো ৰাজ্যসৱে পৰাক্ৰম বলে পৃথিবী ভোগ কৰিল,
তাৰাসৱকো কালে সংহবিল, ৰাজ্যাদি কিছো নৰহিল। কেৱল কীৰ্ত্তিমাত্ৰ
বহিল। (শ্লোক ৩৩—৪৪)

ঐভাগৱতকথায়্যাদিশ্লোক দ্বিতীয়োঃধ্যায়ঃ ॥

হে লোকসৱ দেখ, যি জীৱসৱ লোকক হিংসা কৰি, আপুনাৰ জীৱিকা-

মাত্র কবে, সি অরঞ্জে নবকত পড়ে। হেন জানি প্রাণীহিংসা তেজি নিবন্তবে
হবি বোল হবি।

শ্লোক : যে জীবন্তি হি জীৱানান্ জীৱা জীৱনহিংসরা।

তেষামিষ্টকলং দৃষ্টং শিষ্টং নবকসেৱনম্ ॥

তৃতীয় অধ্যায়

ভূমিগীত

কথা : তৃতীয় অধ্যায়ে ভূমিগীত কহিবা। শুকে কহন্ত : জানা
বাজা, আপুনাক জয়াকাংক্ষী বাজাগণ দেখি পৃথিবী হাসন্ত। অহো, মৃত্যুযো
বশ্তসয়ে মোক জিনিবে খোজে। তাবাব বাহ্যাসর কেৱলে বিকল। বাতো
জলবিশ্ব সম দেহত বিশ্বাস কৰি, আশা-পাশে বদ্ধ হয়। অন্তরক নেদেখে, যাক
এড়ি মনু, মনুপুত্রসরো মবিল, হেন মোকে অবুজিসরে জিনিবে খোজে।
তাবাবে বাহ্যাসর কেৱল বিকল। মোব নিমিত্তে পিতৃ-পুত্রয়ো বিৰোধ আচবে।
পুত্রবরা আদি বাজাসরো মোতে মমতা কবি নষ্ট হৈল। কেৱল কীৰ্ত্তিমাত্র
বহিল। হেন জানি লোকে যদি ইবিভক্তি বাছা কবে, তেৱে সদায়ে ইবিত্ত
ভক্তি কবোক। বাক দেৱসরো গারে। যাক "ঈকবাৰ" মাইলৈয়ো অনেক
জয়ক, অমঙ্গল নষ্ট হয়।

ৰাজা শোহন্ত : হে শুক, বি উপায়ে লোকে কলিমল নুব কৰিব ভাক মোত কথা। যুগ যুগৰ ধৰ্ম, প্ৰলয়ৰ কাল, কালৰ গতিকো কথা। কহন্ত : সত্যযুগত লোকসকল সম্পূৰ্ণ ধৰ্ম অৱৰ্তে। প্ৰজাসকলো শান্ত-দান্ধ, সন্তুষ্ট হৰিভকত। দ্বেতাবুগত অৰ্ধৰ্ধ ধৰ্মৰ একপাদ হানে প্ৰজাসকলো ধৰ্ম-কৰ্মপৰ হোৱে। দ্বাপৰযুগতে ধৰ্ম অৰ্দ্ধেক হুটে, প্ৰজাসকলো মলমলপৰ, মহা-গৃহস্থ, হুটে-পুটে। কলিযুগত ধৰ্মৰ তিনিপদ হৰিল, অল্পত সিয়োৰপদ নষ্ট হৈব। প্ৰজাসকলো নিৰ্দ্দয়, ছৰাচাৰ, কলহপ্ৰিয়, কামুক, বিতৰ্কহীন হৈব; দম্ভাসকলো ৰাজ্য মাৰিব, পাৰশ্বকলো বেদক নিৰ্দ্দৰ, ৰাজ্যকলো প্ৰজাৰ ধনাদি হৰিব, বিপ্ৰসকলো শিল্পোদৰপৰ হৈব। ব্ৰহ্মচাৰীকলো ব্ৰত নকৰিব। গৃহস্থকো ভিক্ষা নেদিব। তপস্বীসকলো গ্ৰামতে বহিব। সন্ন্যাসীসকলো অৰ্থলোভী হৈব। স্ত্ৰীসকলো প্ৰায়ে বেজা হৈব। বিস্তৰ আহাৰ কৰিব। বহু অপত্যক জন্মাইব। কাতে লজ্জা নকৰিব। সদায় কটুৰ বুলিব। চৌৰ-মায়া সাহ আচৰিব। ভৃত্যে দৰিদ্ৰ পতিক এড়িব। পতিয়ে আসক্তে স্ত্ৰীমুখতে জীব। সৰ্বলোকে সগোত্ৰকো বিবাহ কৰিব। ভাৰ্য্যাৰ সম্বন্ধে কটুৰ মানিব। শূদ্ৰসকলো উত্তম বেশ ধৰি দান-প্ৰতিগ্ৰহ কৰিব। অধ্যাত্মিকসকলো ধৰ্ম বখানিব। সৰ্বত্ৰে লোকৰ ভয় হুণ্ডচিব। হুৰ্ভিক্ষতো কৰতো গীড়া লভিব। অনাহুতিতো হুখ পাইব। এমনে লোকে অন্ন-বস্ত্ৰাদিহীন জয়া পিচাচৰ সম হৈব। পক্ষগণৰ নিমিত্তেয়ো বিবাদ কৰি প্ৰাণক তেজিব। জাতিকো বধিব। বৃক্ষসকলো পুত্ৰে হুপুৰিব। আৰো কলিভ মহা অৰ্ধৰ্ধ শুনা : যাক ত্ৰৈলোক্যনাথ সনো প্ৰণাম কৰে, হৰিনাম অনিচ্ছাতো উচ্চৰি কৰ্মবন্ধ এড়াই পৰম গতি পালে, হেনয় জগতগুৰু ভগৱন্তক লোকে নভজিব। যাতো পাৰশ্বো মতিভেদ কৰিব।

(স্লোক ১৬—৪৪)

আত্মে কলিমলনাশক উপায় শুনা : মনত হৰি প্ৰকাশ হৈলে লোকৰ কলিকৃত্য সকলো দোষ হৰে। অৱণ, কীৰ্ত্তন, ধ্যান, পূজন, আদৰ কৰিয়ে অমৃত জন্মৰ পাপ দূৰ কৰে। যেন স্তৰ্ঘৰ মলক অগ্নি বিনে আনে দূৰ নকৰে, তেনে হৰিক চিন্তিলে পুৰুষ সকলে পাপ দূৰ কৰে। তপু আদিও তেনে হৰিক চিন্তিলে নকৰে। যেমনে হৰি জগত থাকিলে চিন্তিত হয়। এত্ৰেকে হৰি স্মৰণে কাম-বাক্য-মনে মৰণ সময়তে হৰিক চিন্তা। তেৰে পৰম গতি লভিব। যাতো স্মৰণাবেলা হৰিক চিন্তিলে তান বন্ধ পায়। এত্ৰেকে হৰিৰ স্মৰণ কৰিবো এক মহাৰক্ষণ আছে, যাতো কীৰ্ত্তনমাত্ৰে সঙ্গাৰ এড়াই

পৰম পদ পালে। সত্যত ধ্যান কৰি, ত্ৰেতাতে যজ্ঞে যজি, দ্বাপৰতে পূজা কৰি
যি গতি পালে, তাক কলিত নাম-কীৰ্ত্তনমাত্ৰে পালে। (শ্লোক ৪৫—৫২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দ্বাদশস্কন্ধে তৃতীয়োহধ্যায়ঃ ॥

হে সাধুসৱ দেখ, দোষৰ সাগৰ কলিতো হৰিনাম কীৰ্ত্তন এক মহাৰত্ন
আছে, যি সৰ্বপাপ হৰে, সৰ্বকামো পূৰে। হেন জানি সৰ্বলোকে নিবন্তৰে
হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : দোষসিদ্ধোঃ কলেৰেকং বঙ্ক শ্ৰীহৰিকীৰ্ত্তনং।

সৰ্বাৰ্থসাধকং সৰ্বপাপ-তাপ-নিবাৰকম্ ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

চাৰিবিধ প্ৰলয়

কথা : 'চতুৰ্থ অধ্যায়ে চাৰিবিধ প্ৰলয় কহিবা। শুকে কহন্তু : জানা
ৰাজা, ভোমাত পৰমাণু আদি দ্বিপৰাৰ্দ্ধ পৰ্য্যন্তে কালৰ গতি তৃতীয় স্কন্ধতে
কহিছে। আৱে কল্প প্ৰলয়ৰ মান শুনা। চাৰি হাজাৰ যুগে ব্ৰহ্মাৰ একদিন,
তাকে কল্প বুলি, যাত চৌধ্য মনু হয়। তাৰ অন্তত প্ৰলয়, তাকে ব্ৰহ্মাৰ
ৰাত্ৰি বুলি, যাত তিনিয়ো লোক নষ্ট হয়। আৰু নৈমিত্তিক প্ৰলয় বুলি,
যাত ব্ৰহ্মা নাৰায়ণ সমে শয়ন কৰন্ত। এমন দিন-ৰাত্ৰিৰ ক্ৰমে ব্ৰহ্মাৰ শত
বৎসৰ ভৈলে মহাপ্ৰলয় বুলি, যাত পাছে কাৰ্য্য সমে সাতো প্ৰকৃতি লয় যাই।
আৱে তাৰ ক্ৰম শুনা : শতেক বৎসৰ ভূমিত নবৰিষে। লোকসৱো নিবন্ত
কথা কথাতো নাশ হয়। পাঁচো সন্নাৰে বসকে প্ৰচণ্ড বজ্জিৰ আক্ৰমণে বজ্জিৰ

শোবন্ত । অনন্তৰ মুখাৱলীয়ে সৰ্বলোকক দহে । তেৱে দন্ধ-গোময়পিণ্ডসম
ব্ৰহ্মাণ্ড প্ৰকাশে । (শ্লোক ১—১০)

পাছে শত বৎসৰমানে বায়ু বহে । শত বৎসৰ মেঘে বৰিষে । তেৱে
সকল ব্ৰহ্মাণ্ডক জলে ব্যাপয় । তেৱে অল্পক্ৰমে পঞ্চমহাত্মত লয় যাই ।
গন্ধ-স্পৰ্শ-ৰূপ-বস-শব্দ-তন্মাত্ৰাসমে তামস অহঙ্কাৰত পশে । ইন্দ্ৰিয় দেহগণে
ৰাজস সাধিক অহঙ্কাৰে যাই । সাধিক অহংকাৰো দেহগণসমে মহত্ত্বত
পশে । মহত্ত্বো গুণ দ্বাৰায় প্ৰকৃতিক পাৱে । প্ৰকৃতিয়ো পুঙ্কৰত লয় যাই ।

যাতো অনাদি অনন্ত, নিত্য কাৰণ অৰায়, আকে প্ৰাকৃত প্ৰলয়
বুলি । মোক্ষকে আত্যন্তিক লয় বুলি, যাত ব্ৰহ্মজ্ঞানে সৰ্ব প্ৰাপক লয় হয়,
কেৱল অধিতীয় ব্ৰহ্ম বহন্ত । (শ্লোক ১১—৩৪)

আৱে নিত্য প্ৰলয় শুনা : সকল লোকৰে সদায় উৎপত্তি-প্ৰলয় বুজিবা ।
যাতো কালবেগে দ্বীপৰ জ্বালা সম, ক্ষেণে ক্ষেণে দেহৰ অনেক অৱস্থা হয় ।
যেন আকাশত চন্দ্ৰাদিৰ গতিক লোকে ক্ষেণে ক্ষেণে কল্পিবে নাপাৰে, দূৰ দেশে
গেলেসে কল্পি, তেমনে দেহৰ অৱস্থা ক্ষেণে ক্ষেণে কল্পা নাযাই । বাল্য-যুগ-যুবাৰি
দেখিসে কল্পি । জানা ৰাজ্য, তুমাত নৈমিত্তিক, প্ৰাকৃত, আত্যন্তিক, নিত্য—
এহি চাৰিবিধ সংক্ষেপে কহি হৰিলীলা বৰ্ণাইলো । ব্ৰহ্মায়ো বিস্তৰ
মতে নপাৰন্ত । তিনিতাপে তাপিত জনৰ হৰিকথাৰস বিনে সংসাৰ
তৰিতে আন উপায় নাই । (শ্লোক ৩৫—৪০)

এহি ভাগৱতকথা পূৰ্বত নাৰায়ণ ঋষি নাৰদত কহিলা । নাৰদো ব্যাসত
কহিলা । ব্যাসপিভূয়ো মোত কহিলা । আকে স্মৃতে নৈমিষাৰণ্যত
শৌনকাদিত কহিবা । এহি বুলি অঙ্গুলি নিৰ্দেশিলা । (শ্লোক ৪১—৪৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াম্ব দ্বাদশস্কন্ধে চতুৰ্থোঃধ্যায়ঃ ॥

হে কৃষ্ণ, মোৰ নিজনাথ, যিমতে তোমাৰ কথাৰ সতে মোৰ মন মন্তগজ
বহে, তেমনে দাৱা কৰা । সামাজিকসৱো হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যথৈব মে নাথ তব কথাৰসে মনো মদোদ্যন্তগজো নিবন্তবং ।

বমেত তাপং পৰিহায় সৰ্বদা তথৈব “গোবিন্দ কৃপাং

কুক প্ৰভো” ॥

পঞ্চম অধ্যায়

জ্ঞান-কথা

কথা : পঞ্চম অধ্যায়ে জ্ঞান-কথা কহি বাজাৰ মৃত্যুভয় গুচাইবা । শুকে
কহন্তু : জানা বাজা, ই ভাগৱতত বিখ্যাতা ভগৱন্তক বৰ্ণাইবো । যাৰ প্ৰসাদত
ব্ৰহ্মা, ক্ৰোধত কদ্ৰ জাত হয়। ছন্ত । হেন ঈশ্বৰক গুনস্তা জনৰ কৈত আনত
হস্তে ভয়-শঙ্কা আছে । এতেকে তুমি মৰিম হেন পশুবুদ্ধি এড়া । জাতো
নতো হুৱা, নমৰিবা, দেহেৰে উপজে মৰে, আত্মাৰ কিছো নাই । যেন ঘট ভয়
ভৈলে ঘটাকাশ মহাকাশতে লাগে । তেমনে জ্ঞানে দেহনাশ হৈলে জীৱে ব্ৰহ্ম
হয় । মনেৰে গুণ-কৰ্ম দেহক অজে । মনকো মায়ায়ে অজে । তেৱেৰে জীৱৰ
সংসাৰ হয় । যাৱে তৈলমানে শলা অগ্নিৰ সংযোগ থাকে, তাৱেৰে দীপ
জলে । তেমনে কৰ্ম-মন-দেহে জীৱৰ সংযোগ যাৱে তাৱে সংসাৰ প্ৰকাশে ।
এতেকে দীপ হেন সংসাৰ নষ্ট যাই । ব্ৰহ্মৰূপ আত্মাৰ নাশ নাই । তুমি হৰিক
চিন্তি এৰন বিচাৰ কৰা । তেৱে বিপ্ৰবাক্যে তৰুকে আসি নদংশিবে । মঞ্জি
ব্ৰহ্ম, ব্ৰহ্মে মঞ্জি, হেন দেখিলে, দংশিতেয়ো তৰুকে নদংশিবা । আত্মাত
পৃথক শৰীৰকো নজানিবা । ইসৰ কথা তোমাত কহিলো । আউৰ কি
গুনিবে ইচ্ছা কৰা তাকে কহা । (স্লোক ১—১৩.)

শ্ৰীভাগৱতকথাস্থাং দ্বাদশঃশ্লোকে পঞ্চমোঃস্থায়ঃ ॥

হে সাধুসর, দেখ, যাব বশবর্তী সৰ্বলোকপতি ব্রহ্মা-মহেশ, হেন ভগৱন্ত
কৃষ্ণত মঞ্চি শৰণাপন্ন হৈলো। তোবাসরো ডাকি হবি বোল হবি।

শ্লোক : যক্ষণে সৰ্বলোকন্ত পতন্তঃ প্ৰস্থিধায়কাঃ।

তমহং জনানামানং ভগৱন্তমুপাঅয়ে ॥

ষষ্ঠ অধ্যায়

পৰীক্ষিতৰ মোক্ষ, সৰ্পসত্ত্ব, তিনি বেদৰ বিভাগ

কথা : ষষ্ঠ অধ্যায়ে পৰীক্ষিতৰ মোক্ষ, সৰ্পসত্ত্ব, তিনি বেদৰো বিভাগ
কহিবা। সূত্রে কহন্ত : পৰীক্ষিত ৰাজা শুকৰ এহি বাক্য শুনি তান পাদপদ্মক
শিৰে প্ৰণামি অঞ্জলি কৰি বুলিবে লাগিলা : হে পৰমশুক, মঞ্চি কৃতার্থ
হৈলো। যাতো তুমি কৃপায়ে সাক্ষাতে ভগৱন্তক শুনাইলা। সংসাৰ-জাপিত
অজ্ঞানক মহন্তসরে যি অহুগ্ৰহ কৰে, ই অকৃত নহে, যাতো তোৰাৰ একম
স্বভাৱ। তুমাৰ প্ৰসাদে মঞ্চি ভাগৱত শাস্ত্ৰ শুনিলো, যাত ভগৱন্তক মান্য
বৰ্ণায়ে। মঞ্চি তক্ষকাদি শূদ্ৰক ভয় নকৰে, যাতো তুমাৰ প্ৰসাদে অভয় পানত
প্ৰৱেশ হৈলো। জ্ঞাননিষ্ঠায়ে মোৰ অজ্ঞানসৰ নষ্ট হৈল। যাতো তুমি
ভগৱন্তৰ স্বৰূপ দেখাইলা। আৰে মোক অহুজ্ঞা দিয়া। কৃষ্ণতে, ৰাক্ষ-বন
অপি দেহ এড়ো। (শ্লোক ১—৭)

শূদ্ৰ বোলন্ত : হেন শুনি শুকদেৱে ৰাজাত অহুমতি লৈয়া ভিক্ষুণ সনে
লভি গৈলা। পৰীক্ষিত ৰাজায়ো গজাব ভীৰতে উত্তৰক মুখে কুশাসনে ৰহি।

কৃষ্ণত একাগ্ৰে মন দিয়া নিশ্চলে বহিলা। তক্ষকো বিপ্রবাক্যে ৰাজাকে দৰ্শিবে আসিতে পথত কাশ্চাপক দেখি ঔষধৰ গন্ধ পায়। বার্তা পুছিল। কাশ্চাপে কহিলা : তক্ষকে দৰ্শিলে পৰীক্ষিতক জীয়ায়া ধন আৰ্জিবাৰ কথা। হেন শুনি তক্ষকে ক্ৰোধি বটবৃক্ষকে দৰ্শি ভয় কৰিলা। কাশ্চাপো মন্ত্ৰবলে জীয়াইল। হেন দেখি সৰ্পে বহু ধন দিয়া তাক নিৰ্ভয়া, বিপ্রৰূপে আসি ৰাজাক দৰ্শিলা। সি পুত্ৰ পুত্ৰ-কৃত্য হেন হিতসে হৈল। যাতো তেখনে মেহ ভয় হৈল। হেন দেখি সৰ্ব্বজনে খেদ কৰি বিস্ময় হৈল। স্বৰ্গতো গীত-নৃত্য-বাত্ত কৰি পুষ্পবৃষ্টি কৰিল। (শ্লোক ৮—১৫)

পাছে জন্মেজয়ে তক্ষকৰ কাৰ্য্য জানি সৰ্পসত্ৰ আৰম্ভি অনেক সৰ্প দাহ কৰিলা। তাত তক্ষকক নেদেখি ব্ৰাহ্মণত পুছিল। তাৰা ইন্দ্রে ৰাখিবাৰ কথা কহিল। পাছে ৰাজাৰ বাক্যে তক্ষক সমে ইন্দ্র আহুতি দিলা। তক্ষকো বিমান সমে ইন্দ্র পড়িবাৰ দেখি বৃহস্পতি আসি জন্মেজয়ক প্ৰবোধিয়া সৰ্পসত্ৰ নিবৰ্তাইল। যদি বোলা বিপ্ৰশাপত পৰীক্ষিত মৰিলা, জন্মেজয়ৰ কোপত সৰ্পগণ হত হৈল, কেনে মহন্তৰ ক্ৰোধ দেখি, ভাল বুলিলা। এইতো বিষ্ণুৰে মহামায়া। যাক একোমতে বাধিতে নাপাৰি, যাত হস্তে লোকৰ বিৰোধ ঘটে। সি মায়া পুত্ৰ বিষ্ণুৰ আগত থাকিবে নাপাৰে। সেই বিষ্ণুক ভজিলেহে পুৰুষে মায়াক তৰে। (শ্লোক ১৬—৩৫)

শৌনকে পুছন্ত : হে সূত, যেমনে ব্যাসশিষ্যসৱে বেদক বিভাগ কৰিল আক মোত কহ। সূতে কহন্ত : প্ৰথমে ব্ৰহ্মাৰ হৃদয়ৰ পৰা চাৰিমুখে চাৰিবেদ জাত হৈল। তেৱে পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিকপে ক্ৰমে চাৰি যুগ প্ৰৱৰ্ত্তিল। প্ৰত্যেক মনুতে দ্বাপৰৰ অন্তত লোকক নিঃসন্ত দেখি হৰিৰ আজ্ঞায়ে মুনিসৱে বেদ বিভাগ কৰন্ত। এই সপ্তম মনুত দেৱৰ প্ৰাৰ্থনাত ভগৱন্ত পৰাশৰ হস্তে সত্যৱতীত ব্যাস অৱতাৰ হৈয়া বেদক চাৰিভাগ কৰিলা। তাতে পৈলক ঋকবেদ, বৈশম্পায়নক যজুৰ্বেদ, জৈমিনিক সামবেদ, শ্ৰুগন্ধক অথৰ্ববেদ পঢ়াইল। তাতে ঋকবেদৰ সংহিতা শিষ্য-প্ৰশিষ্যৰূপে পঞ্চদশ ভাগ হৈল। বৈশম্পায়ন ঋষিৰো চৰকনাম শিষ্যগণ হৈল। যাতো গুৰুৰ ব্ৰহ্মহত্যা ব্ৰতক তাৰা আচৰিলা। তান শিষ্য যান্ত্ৰক্যে বুলিলা, হে গুৰুদেৱ : অল্পজনৰ ছুৰুৰ ব্ৰত আচৰিবাৰ কি কাৰ্য্য। মঞি আচৰিৰো। হেন শুনি গুৰুৱে ক্ৰোধ কৰিলা : অৰে পাপিষ্ঠ, তঞি ব্ৰাহ্মণক অল্প বুলিদি। মোত হস্তে যিবা জানিছা তাক পৰিত্যাগ কৰ। যান্ত্ৰক্যেও বেদক উদ্ধাৰ কৰি লড়ি গৈলা।

তাক দেখি তিস্তিৰী পক্ষী ছয়া, কতো শিশুসৱে ভক্ষণ কৰিল। এতেকে সিভাগ
তিস্তিৰী শাখা হৈল। যাজ্ঞবল্ক্যে গুৰুত কৰি অধিক জানিতে বিকল্প
সূৰ্য্যক স্তুতি কৰিলা। (শ্লোক ৩৬—৬৬)

সূৰ্য্যে বাজিকপে আসি বেদক জনাইলা। এতেকে কাষ মাধ্যমিন
বাজসনীয় বেদৰ শাখা হৈল। জৈমিনি কোণিয়ো সামবেদক তিনি ভাগ কৰি
পুত্ৰ পৌত্ৰ শৃকৰ্ম্মা শিষ্যক পঢ়াইলা। তাতে শৃকৰ্ম্মা সামবেদৰ সহস্ৰ সংহিতা
কৰিলা। তাত তিনি শিষ্যে পড়ি সহস্ৰ শিষ্যকে জনাইলা।

(শ্লোক ৬৭—৮০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্যং দ্বাদশস্কন্ধে ষষ্ঠোঃধ্যায়ঃ ॥

হে শ্ৰীকৃষ্ণ অৰ্জুনৰ প্ৰিয়, কালিয়দমন, যমুনা-শোধন, বলভদ্ৰপ্ৰিয়,
ব্যাসামুগীত মহিমা, ভগৱন্ত তোমাক নমস্কাৰ কৰে। সামাজিকসৱো হৰি
বোল হৰি।

শ্লোক : শ্ৰীকৃষ্ণ কৃষ্ণহিত কৃষ্ণপয়োনিধান কৃষ্ণাহিহুষ্টজনমুক্তকৰপ্ৰভাৱ।

বামামুজপ্ৰিয় বিশিষ্টজনেষু শ্ৰেষ্ঠ কৃষ্ণামুগীতমহিমন্

ভগৱন্তমস্তে ॥

সপ্তম অধ্যায়

অথৰ্ব-বেদৰ শাখা, পুৰাণৰ লক্ষণ

কথা : সপ্তম অধ্যায়ে অথৰ্ব বেদৰ শাখা বিভাগ, পুৰাণৰ লক্ষণ কহিবা। সূত্ৰে কহন্তু : জানা শৌনক, অথৰ্ব বেদৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যৰূপে ষোড়শ শাখা হৈল। আৰু পুৰাণৰ বিভাগ শুনা : প্ৰথমে ব্যাসে ছয় পুৰাণ কৰি মোৰ পিতৃ বোমহৰ্ষণত কহিলা। তেওঁৰ ছয় শিষ্যকে ছয়খান জনাইলা। মঞি পুত্ৰ ব্যাসহস্তে সকলে পুৰাণ পঢ়িলো। তাৰ লক্ষণ শুনা : সৰ্গ, বিসৰ্গ, বৃত্তি, বন্ধা, উতি মন্বন্তৰ, ঈশানুকথা, নিৰোধ, মুক্তি, আশ্ৰয়। এই দশ লক্ষণ। আৰু আৰ ব্যাখ্যা কহে। কাৰণ সৃষ্টিকে সৰ্গ বুলি, কাৰ্য্য সৃষ্টিক বিসৰ্গ বুলি, বিহিত জীৱিকাক বৃত্তি বুলি, অচ্যুতৰ অৱতাৰ চৰিত্ৰক বন্ধা বুলি। কৰ্ম-বাসনা উতি, মনুৰ কথা মন্বন্তৰ, বংশাৱলী ঈশানুকথা, প্ৰলয়ক নিৰোধ, স্বৰূপ স্থিতিক মুক্তি, ভগৱন্তক আশ্ৰয় বুলি। এই দশ লক্ষণযুক্ত অষ্টাদশ পুৰাণ। তাৰ নাম শুনা : ব্ৰাহ্ম, পদ্ম, বৈষ্ণৱ, শিৱ, লিঙ্গ, গকড়, নাৰদি, ভাগৱত, অগ্নি, ঋদ্দ, ভবিষ্য, ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত্ত, মাৰ্কণ্ডেয়, বামন, ববাহ, মৎস্য, কুৰ্ম, ভৃগু এই অষ্টাদশ পুৰাণ। আত অন্ত পঞ্চলক্ষণে যুক্ত অল্প পুৰাণ বুজিবা।

(শ্লোক ১—২৫)

ত্ৰিভাগৱতকথায়ান্ধাদশলক্ষণে সপ্তমোঃধ্যায়ঃ ॥

হেন জানি সৰ্বলোক হবি বোল হবি।

শ্লোক : নাৰায়ণায় কৰুণাবকশালয়ায় সংসাৰবাৰণবিদাৰণকাৰণায় ।

বেদোপবেদনয়তৰ্কপুৰাণ শাস্ত্ৰসংজ্ঞায় দেৱ হবয়ে গুৰুয়ে

বনন্তে ॥

অষ্টম অধ্যায়

মাৰ্কণ্ডেয়ৰ চৰিত্ৰ

কথা : অষ্টম অধ্যায়ে মাৰ্কণ্ডেয়ৰ চৰিত্ৰ কহিবা। শৌনকে পোছন্ত :
হে সূত, তুমি চিৰকাল জীয়া। যাতো লোকক সংসাৰৰ পাৰ দেখাৱা।
এতেকে আমাত মহাভাগৱত মাৰ্কণ্ডেয়ৰ চৰিত্ৰ কহা, যি শ্ৰৱণতো অৱশেষ
বহিলা। (শ্লোক ১-৫)

সূত বোলন্ত : হে মহাঋষি, তোৰা ভাল শ্ৰৱ কৰিলা। যাতো
কলিমলহাৰী হৰিকথা পুছিলা। প্ৰথমে মাৰ্কণ্ডেয় ঋষি উপনয়ন লৈয়া নৈষ্ঠিক
ব্ৰহ্মচৰ্য্য ধৰি বেদ পড়িলা। দণ্ড-কমণ্ডলু-জটাকো ধৰিলা। বাকলি-বসন
পৰিধান কৰিলা। অগ্নি, আদিত্য, গুৰু, ব্ৰাহ্মণকো হৰিবুদ্ধিয়ে অৰ্জিলা।
ভিকা কৰিও গুৰুত নিবেদিলা। তান আজ্ঞা লৈয়াসে ভোজন কৰিলা।
এমনে ব্ৰত ধৰি অযুত অযুত বৎসৰ হৰিকে আৰাধি চুৰ্জয় মৃত্যুকো অনায়াসে
তৰিলা। তাক দেখি সৰ্ব্বজনে বিস্ময় হৈল। এমনে তানে হৰিতে ভক্তি
কৰিল। ছয় মৰুস্তৰ বহি গৈল।

এই সপ্তম মন্ত্ৰৰ কালতে পুৰন্দৰ ইন্দ্ৰে বাৰ্তা জানি ইন্দ্ৰপদ লৈবাক
শঙ্কায়ে ভগভজ কৰিতে গগনমে কামদৈৱক পঠাই নিলা। তাৰাও পুণ্ডৱা নদী-
তীৰত তান বিচিত্ৰ আভাষ পৰি মলয়া বাহু বহিল, বনন্তো মিলিল, পূৰ্ণচন্দ্ৰো

উদয় হৈল । ঋষিও অগ্নিতে হোম কৰি বসি আছন্ত । সেইবেলা গৈয়া
গন্ধৰ্বৰ গীত গাইল । বিছাধৰে বাত বজাইল । অঙ্গবাসৰো নৃত্য কৰিল ।
লোভে-মদেও মনত পশি পৰাভৱ কৰিল । কন্দুক ক্ৰীড়াত যেন জনীৰ বস্তক
বায়ুৱে হৰিল, তেখনে কামদেৱে শোষণ, মোহন, দীপন, তাপন, উন্মাদন এই
পাঞ্চশৰ হানিলা । এতেক প্ৰকাৰেও মুনিক মুহিবে নাপাবিল । পাছে
ঋষিৰ তেজে তাপিত হয়৷ সৰে নিৰ্বস্তিয়া গৈলা । তথাপি ঋষি মঞি
জিতেন্দ্ৰিয় বুলি গৰ্ব নকৰিল । আক বিষ্ণুভক্ত মহন্তত চিত্ৰ নেদেখিবা ।
ইশ্বে দেৱসমে কামদেৱকো নিন্তেজ দেখি ঋষিৰ প্ৰভাৱ শুনি মহাবিস্ময় হৈলা ।
(শ্লোক ৬—৩১)

পাছে ঋষিক অনুগ্ৰহাৰ্থে নৰ-নাৰায়ণ তানে আশ্ৰমক আসিলা । ছয়ো
শুক্রবৰ্ণ কৃষ্ণচতুৰ্ভুজ কমললোচন চন্দ্ৰ বকল পৰিধান কৰিছা । দণ্ড, কমণ্ডলু,
জটা, জাপমালা, যজ্ঞসূত্ৰ, কুশ ধৰি তপোময় মূৰ্ত্তি দেখি হৰি-অৱতাৰ জানি
পৰম আদৰে উঠি দণ্ডৱতে প্ৰণাম কৰি পৰম প্ৰেমে আকুল হয়৷ আসন দিয়া
পাত্ত, অৰ্ঘ্য, আচমনী, পুষ্প-চন্দন, ধূপ-দীপ, উপহাৰ নিবেদি অৰ্চা কৰিল ।
পুহু প্ৰণামি স্তুতি আৰম্ভিলা । হে বিভূ, ভগৱন্ত, মঞি কি স্তুতি কৰিবো ।
যাতো তুমি প্ৰৱৰ্ত্তাইলেসে প্ৰাণ-মন-ইন্দ্ৰিয়সৰো প্ৰৱৰ্ত্তে । তথাপি ভজন্তা জনৰে
ভৱন্ধ হয়৷ তুমি পুহু লোকহিতাৰ্থে অৱতাৰ ধৰিছা । হেন তুমাৰ চৰণতে
প্ৰণাম কৰো । যাক যোগীসৰো স্তুতি-নতি কৰে । এতেকে তোমাৰ চৰণ
ভজন বিনে সংসাৰ-তাপিত জনৰে আন আশ্ৰয় নাই । হেন জানি মঞি তুচ্ছ
বিনাশী দেহাদিত প্ৰীতি এড়ি তুমাৰ চৰণ ভজিলো । যত্বেপি ব্ৰহ্মা-কদ্ৰো
তুমাৰে মূৰ্ত্তি, তথাপি শুদ্ধ-সত্ত্ব মূৰ্ত্তি তোমাকেহে ভজো ।

এতেকে বিবেকীসৰে ভক্তসমে তুমাকে মাত্ৰ ভজে । হেন নাৰায়ণ
পৰম পুৰুষ ভগৱন্তক প্ৰণাম কৰো । (শ্লোক ৩২—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দ্বাদশস্কন্ধে অষ্টমোহধ্যায়ঃ ॥

হে প্ৰাণনাথ ভগৱন্ত, যদি তোমাৰ চৰণত মোৰ মন সদা নিশ্চল নহে,
তথাপি তুমাৰ কৃপায়ে তাত ৰতি নছাড়োক । আকে যদি সভাসদস্ব ৰতি
কৰা, তেৱে ডাকি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যদি নহি স্থিৰং সত্তো মন্থনস্তব পাদয়োঃ ।

তথাপি ৰমতান্নাথ সদা তব প্ৰসাদতঃ ॥

নৱম অধ্যায়

মাৰ্কণ্ডেয়ৰ মায়া-দৰ্শন

কথা : নৱম অধ্যায়ে মাৰ্কণ্ডেয়ৰ মায়া দৰ্শন কহিবা। স্মৃতে কহন্তু :
ঋষিৰ এহি স্তুতি শুনি পৰম প্ৰীত হুয়া নাৰায়ণে বোলন্তু : হে ব্ৰহ্মঋষি, তুমি
একাগ্ৰমনে মোত ভক্তি কৰি কৃতার্থ হৈলা। আমিও তুষ্ট হৈলো। বাহিৰ
বৰ লৱা। ঋষি বোলন্তু : হে দেৱ দেৱ অচ্যুত, তুমি যে মোক দেখা দিলা,
এহিমানতে মঞি কৃতার্থ হৈলো। সামান্য জনে যাৰ পদসেৱা কৰি তোমাকে
পাৱয়, সেই তুমি চক্ৰৰ গোচৰ হৈলা। আতপৰ আন বৰত কি কাৰ্য্য।
তথাপি তুমাৰ মায়া দেখিবে খোজো, যাত লোকসৱে বস্তুত ভেদ দেখে।

(শ্লোক ১—৬)

স্মৃতে কহন্তু : নাৰায়ণো তাক অঙ্গীকাৰ কৰি আশ্ৰম গৈলা। মুনিয়ো
তথ্যে বহি সবাতে হৰিকো দেখি মনোময় দ্ৰব্যে অৰ্চা কৰিলা। প্ৰেমভৰে
পূজাকো পাসৰিলা। সেইবেলা সন্ধ্যা সময়ত প্ৰচণ্ড বায়ু হৈল। বায়ুৰ পাচত
মহামেঘে বৰিবিলা। চাৰিয়ো দিশৰ সাগৰ পৃথিৱী ডুবাইলা। এমনে তিনি
ভুৱন জলত মগ্ন দেখি, ঋষিয়ো মহাত্ৰাস হৈলা। একা উটি ফুৰিবে লাগিলা।
ক্ষুধা-তৃষ্ণা-ব্যথাও লাগ ধৰিলা। চৌয়ো আফালিলা। মংস্ত-মগৰেও
কাযুৰিল। এমনে নানা স্থখে অন্ধকাৰ দেখি দিশকে পাসৰিল। কতো জলতে
তল গৈল। কতো উফলিলা। এমনে অযুত বৎসৰ সহস্ৰ শত জলত ফুৰিতে
গৈল। পাছে ঐশান কোণতে নদীৰ কোণতে উন্নত স্থানত অশ্বখ শাখাত পত্ৰ-

পুটত বাল-মুকুন্দক দেখিলা। মৰকত শ্ৰাম ক্ৰীমন্ত মুখপদ্ম, পৰম সুন্দৰ দুই
হস্তে চৰণ-পদ্মকে আনি মুখত থৈয়া পান কৰিবাক লাগিছা। কৃষ্ণ-দৰ্শনে
সকল ভ্ৰম গুচিল। মন প্ৰসন্ন হৈল। লোমো সিঁহঁবিল। যেখনে আনন্দত
তেন্তে পুছিবে গৈলা, তেখনে তানে নিশ্বাসত ৰোমৰঞ্জে মশ হেন শৰীৰতে
প্ৰৱেশিলা। তথাতে সকল জগতকে দেখি বিস্ময় ভৈলা। পুহু শিশুৰে নিশ্বাস
তেজনাশ্তে পড়িল। এমনে উশ্বাস-নিশ্বাসে আয়াযাত কৰিতে সাতকল্প গৈলা।
তেখনে ভগৱন্তে অন্তৰ্দ্ধান হৈলা। প্ৰলয়ো দূৰ গৈলা। (শ্লোক ৭—৩৪)

শ্ৰীভাগৱতকথায়্যং দ্বাদশস্কন্ধে নৱমোহিধ্যায়ঃ ॥

হে ভগৱন্ত কৃষ্ণ, যদি ময়ো তোমাৰ মায়ায়ে সততে মোহিত হঞু তথাপি
মঞি কুপণকো অনুগ্ৰহ কৰা। সামাজিকসৰো ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যত্ৰহং মোহিতো নিত্যং তব তুৰ্জয়মায়ায়া।

তথাপি কুপণং কৃষ্ণ কুপয়ানুগৃহাণ মাম্ ॥

দশম অধ্যায়

শিৱ-ঋষিৰ সম্বাদ

কথা : দশম অধ্যায়ে শিৱ-ঋষিৰ সম্বাদ কহিবা। স্মৃতে কহন্তু :
এমনে মাৰ্কণ্ডেয়ো নাৰায়ণৰ মায়া-বৈভৱ অনুভৱ কৰি তাহান্তে শৰণ পশি
একাগ্ৰমনে তাহাঙ্কে চিন্তি ৰহিলা। নাৰায়ণো শ্ৰান্ত য়ুনিক শান্ত কৰিতে
মহেশ ৰূপে তানে আশ্ৰমে গৈলা। ঋষিয়ে নেদেখিবাৰ দেখি, যোগবলে তানে
মনতে পশিলা। হেন দেখি ঋষিয়ে বিস্ময় হৈয়া চকু মেলি আগতে পাৰ্ৱতী
সমে শিৱক দেখি দণ্ডৱতে পৰি সাদৰে উঠিয়া অনেক স্তুতি-নতি কৰিলা।

(স্লোক ১—১৭)

মহেশো ঋষিক আশ্বাস কৰি মধুৰ বাক্যে বুলিবে লাগিলা : হে ঋষি,
তুমি বাহ্লিত বৰ লৱা। কদাচিতো আমাৰ দৰশন ব্যৰ্থ নোহে। যাত হন্তে
লোক মোক্ষ লভে। বৰদান ছলে তোমাকে আমি সেৱা কৰো। যাতো
তোৰা সহজে কৃতার্থ। হেন বিষ্ণুভক্ত ব্ৰাহ্মণক ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু মণ্ডি সমে সকল
লোকে উপাসা কৰে। যাতো তাৰা কাতো কিঞ্চিৎ ভেদ নেদেখে। এতেকে
দেৱতা-তীৰ্থকো কৰি মহন্তসৱেৰে শ্ৰেষ্ঠ। যাতো তাৰা দৰ্শনমাত্ৰে পৱিত্ৰ
কৰে। দেৱতীৰ্থ চিৰকাল সেৱিলেহে পৱিত্ৰ কৰে। যি ব্ৰাহ্মণসৱে ভক্তিবলে
হৰিকে হৃদয়ত ধৰে হেন ব্ৰাহ্মণসৱকে আমি প্ৰণাম কৰোঁ। যাৰ দৰ্শনমাত্ৰে
মহাপাপী চাণ্ডালো পৱিত্ৰ হয়। দৰ্শন-স্পৰ্শন হৈলে তাক কি কহিবোঁ।

(স্লোক ১৮—২৫)

স্মৃতে কহন্তু : শিৱৰ এহি ধৰ্ম্ম ৰহস্য বচন শুনি, ঋষি তৃপ্তি নপাইলা ।
 বিষ্ণুৰ মায়ায়ে চিৰকাল দুঃখ পাইলা । শিৱৰ বাক্যামৃতে সৱলোকৰ হস্তে
 বুলিবে লৈলা, যাৰ দৰ্শনমাত্ৰে পুৰুষ পূৰ্ণকাম হয়, হেন তোমাত মঞ্জি এক
 বৰ মাগোঁ । মোৰ সদায় বিষ্ণু-বৈষ্ণৱত ভক্তি ৰহৌক । মহেশে তান অভিমত
 বুজি বুলিৰে লাগিলা : হে মহাঋষি, তোমাৰ সকলো বাহা সিদ্ধ হৌক ।
 যাতো তুমি বিষ্ণুভক্ত । এতেকে অজৰামৰ হোৱা । ব্ৰহ্মাৰ এক কল্পমান
 জীয়া । ভূত-ভৱিষ্যত-বৰ্ত্তমানো জানা । জ্ঞান-বৈবাগ্য মিলৌক । পুৰাণৰ
 আচাৰ্য্য হোৱা । এহি বৰ দিয়া পাৰ্ব্বতীৰ আগতে অনেক কথা কহি
 কৈলাসক চলি গৈলা । মহাভাগৱত মাৰ্কণ্ডেয়ো যোগসিদ্ধি লভি পৃথিৱীতে
 ভ্ৰমিলা । এহি কথা ক যি শ্ৰদ্ধায়ে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে সিয়ে অনায়াসে সংসাৰ
 তৰে । (শ্লোক ২৬—৪২)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দ্বাদশস্কন্ধে দশমোঃধ্যায়ঃ ॥

যি ভগৱন্তে স্বভক্ত ব্ৰাহ্মণৰ মহিমা বৰ্ণায় মাৰ্কণ্ডেয় মুনিক শাস্ত কৰিলা,
 হেন হৰিকে প্ৰণাম কৰো । তোৰাসৰো ডাকি হৰি বোল হৰি ।

শ্লোক : যো মুনিং শিৱৰূপেণ শাস্তুয়ামাস সৰ্ব্বথা ।

স্বভক্ত-বিপ্ৰসন্তুজিৎ বৰ্ণয়ন্তুমহং ভজে ॥

—

একাদশ অধ্যায়

মহাপুরুষৰ বৰ্ণনা, সূৰ্য্যৰ ব্যূহ

কথা : একাদশ অধ্যায়ে মহাপুরুষৰ বৰ্ণনা কৰি সূৰ্য্যৰো ব্যূহ কহিবা।
শৌনকে পুছন্ত : হে সূত, যি যি দ্ৰব্যে ভগৱন্তৰ অংগ, উপাংগ, আয়ুধ, ভূষণ
হুয়া আছে, তাক মোত কহা। সূতে বোলন্ত : হে শৌনক, গুৰুক প্ৰণাম
কৰি, বিষ্ণুৰে বিবৃতি কহো, সান্নিধ্যানে শুনা। বিৰাট দেহকে ভগৱন্তৰ ৰূপ
বুলি। যাত তিনিয়ো ভূৱন প্ৰকাশে। তাক প্ৰপঞ্চি কহো। পৃথিৱী চৰণ,
স্বৰ্গে শিৰ, আকাশে নাভি, সূৰ্য্যে চকু, বায়ু নাশা, দিশে কৰ্ণ, দিগপালে বাহু,
চন্দ্ৰে মন, বৃক্ষে নোম, মেঘে কেশ। আৱে অলঙ্কাৰ শুনা : জগত জীৱে
মণি, তাৰে কাস্তিএ জীৱৎস, গুণময়ী মায়ায়ে বনমালা, ছন্দগণে পীতবস্ত্ৰ,
প্ৰণৱে যন্ত্ৰসূত্ৰ, যোগসাংখ্যে মকৰ-কুণ্ডল, ব্ৰহ্মলোকে কিৰীটি, বৈকুণ্ঠে ছত্ৰ,
প্ৰকৃতি আসন, প্ৰাণৰ তন্ত্ৰে গদা, জলৰ তন্ত্ৰে শঙ্খ, তেজৰ তন্ত্ৰে চক্ৰ, সমগ্ৰ
ঐশ্বৰ্য্য পদ্ম, কালে ধনু, কৰ্ম্মে টোণ, ইন্দ্ৰিয়ে শৰ, ধৰ্ম্মে-যশে হুই চামৰ, আকাশৰ
তন্ত্ৰে খড়্গা, অবিভায়ে চৰ্ম্ম, বেদে গৰুড়, আশিমাৰ্গে গুণে দ্বাৰপাল বুজিবা।

(শ্লোক ১—২০)

যি একে জীৱকে বাসুদেৱ, প্ৰহ্লাদ, সত্ৰুৰ্ণ, অনিৰুদ্ধ ভেদে চতুৰ্ভুজ
ৰূপে পূজ্য হুয়াহা, হেন অৱণ-মঞ্জল গোবিন্দক প্ৰণাম কৰো। মোক প্ৰতি-
পালন কৰা। এহি কথা যি অৱণ-কীৰ্ত্তন-স্বৰণ কৰে সি ভগৱন্তকে পাৱে।
শৌনকে পুছন্ত : হে সূত, আমাত সূৰ্য্যৰ ব্যূহ কহা। সূতে কহন্ত : একে

ভগৱন্ত সূৰ্য্যে চৈত্ৰাদি দ্বাদশ মাসত দ্বাদশ ৰূপে ঋষি, যক্ষ, ব্ৰাহ্মণ, নাগ, গন্ধৰ্ব, অম্বৰীষা সমে লোকৰ কুশলৰ অৰ্থে পৃথিৱীতে ভ্ৰমন্ত। তাৰ নাম শুনা : অৰ্য্যমা, মিত্ৰ, বৰুণ, ইন্দ্ৰ, বিৱস্বান, ত্বষ্টা, বিষ্ণু, পুষা, ভগ, অংগু, পৰ্জ্জন্ত, ধাতা। আৰাকে মাসে মাসে ভিন্ন ভিন্ন ঋষিসে স্তুতি কৰে। গন্ধৰ্বৰ গীত গায়ে। অম্বৰীষায়ে নৃত্য কৰে। নাগৰথে বান্ধে। যক্ষৰ বথ যোজন কৰে। ৰাক্ষসে পাচতে বথ খেলে। আৰো বালখিল্য নামক অদৃষ্ট প্ৰমাণ ষাঠি হাজাৰ ঋষি স্তুতি কৰে। এমনে সূৰ্য্যালোকৰে যাত্ৰা প্ৰৱৰ্ত্তায়ে। (শ্লোক ২১—৫০)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং দ্বাদশস্কন্ধে একাদশোহধ্যায়ঃ ॥

আক জানি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : যস্মিন্ বিভাতি ভূৱনং পৰ্য্যটদ্ গুণ-কাৰ্য্যতঃ।

বদ্ধ ব্যূহোপি পূজ্যোহয়ং তমহং শৰণং মহঃ ॥

দ্বাদশ অধ্যায়

সৰ্বভাগৱতৰ্থ

কথা : দ্বাদশ অধ্যায়ে সৰ্ব ভাগৱতৰ্থ সংক্ষেপে কহিবা। সূত কহন্ত : শ্ৰীকৃষ্ণ, তানে ভক্ত ব্ৰাহ্মণকো প্ৰণামি সনাতন ধৰ্ম্ম কহো। হে বিপ্ৰসৱ, তোৰাতে মদ্ৰি কহিলো। পুৰুষতে মদ্ৰি কহিলো। পুৰুষৰে কৰ্তব্য হৰিৰে চৰিত্ৰ ভাগৱত পুৰাণ, যাতে শ্ৰীকৃষ্ণকে নিকপণ কৰে, ব্ৰহ্মজ্ঞান কহে, ভক্তিকো প্ৰকাশ কৰে। তাতে প্ৰথম স্কন্ধত ব্যাস-নাৰদ সন্বাদ কহিছোঁ। পৰীক্ষিত ৰাজাৰ জন্ম, কৰ্ম, প্ৰায়োপবেশন, শুক-পৰীক্ষিতৰ সন্বাদ, আন্তগতি, ব্ৰহ্ম-নাৰদ সন্বাদ, অৱতাৰ কথা, ভাগৱতৰ লক্ষণ। তৃতীয়তে বিহ্ব-উজ্জৱ সন্বাদ, মৈত্ৰেয়-বিহ্বৰ সন্বাদ, পুৰাণ-সংহিতাৰ প্ৰশ্ন, সন্ত পুৰুষৰ স্থিতি, প্ৰাকৃতৰ কৃতসৃষ্টি,

ব্রহ্মাণ্ড উদ্ভৱ, কামৰো গতি, পৃথিবীৰ উদ্ধাৰ, হিবণ্যাক্ষৰ বধ, ব্রহ্মাৰ সৃষ্টি, কপিলাখ্যান, চতুৰ্থতে নৱ প্ৰজাপতিৰ সৃষ্টি, মতী, ধ্ৰুৱ, পৃথু, প্ৰাচীনবৰ্হি, পুৰঞ্জান, প্ৰচেতাৰ চৰিত্ৰ। পঞ্চমত প্ৰিয়ৱ্ৰতৰ চৰিত্ৰ, ভূগোল, জ্যোতিৰ্ৰক্ষ, পাভাল, নৰকৰ স্থিতি। ষষ্ঠ স্কন্ধত অজামিল উপাখ্যান, দক্ষকন্তাৰ সৃষ্টি, বিশ্বকপৰ কথা, ব্ৰহ্মাসুৰ বধ, চিত্ৰকেতু উপাখ্যান, বায়ুৰ জন্ম। সপ্তম স্কন্ধত হিবণ্যকশিপুৰ তপ, প্ৰহ্লাদচৰিত্ৰ, নৰসিংহ অৱতাৰ, দৈত্যেন্দ্ৰ বধ, বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্ম। অষ্টমতে মনুস্তব, গজেন্দ্ৰ মোক্ষ, অমৃতমখন, বলিহলন, মংস্ত-অৱতাৰ। নৱমতে সূৰ্য্য-চন্দ্ৰৰ বংশ, ৰাজাসুৰৰ চৰিত্ৰ, তাতে শ্ৰীৰামচৰিত্ৰ, যজ্ঞ-বংশতে শ্ৰীকৃষ্ণঅৱতাৰ।

(শ্লোক ১—২৭)

দশমতে মথুৰাতে শ্ৰীকৃষ্ণজন্ম, গোকুলত বৃদ্ধি, তাতে পুতনা-শোষণ, শকট-উচ্ছেদ, অৰ্জুন-ভঞ্জন, নবীন বৃন্দাবনগমন, ব্ৰহ্মমোহন, ধেনুকনাশন, কালীয়দমন, বনাগ্নিশোষণ, প্ৰলম্ববধ, বস্ত্ৰহৰণ, পদ্মীপ্ৰসাদ, মথ-ভঞ্জন, কৃষ্ণৰ ব্যক্ত গোবিন্দক স্তুতি, বৈকুণ্ঠদৰ্শন, বাসক্ৰৌড়া, বৃষভ-কেন্দ্ৰী-ব্যোমৰ বধ, অক্ৰুৰাগমন, গোপীৰ বিলাপ, অক্ৰুৰৰ ভূতি, নগৰপ্ৰবেশ, কুৱলয়পীড়, মল্ল কংসবধ, উদ্ধৱ যান, জৰাসন্ধ যুদ্ধ, যৱন বধ, মূচুকুন্দ স্তুতি, কল্মীষীৰ বিবাহ-কাহিনী, শ্ৰমন্তক উপাখ্যান, অষ্টমহিষী বিবাহ, নৰকৰ বধ, পাবিজাত-হৰণ, প্ৰেমকলহ, অনিৰুদ্ধৰ বিবাহ, বাণৰ যুদ্ধ, যুগৰ মোক্ষণ, যমুনা কৰ্ষণ, পৌণ্ড্ৰক বধ, নাৰদমোহন, ৰাজাসুৰৰ মোহন, মাল দম্ভবক্ৰ-বিহ্বৰথৰ বধ, পৃথোকপাখ্যান, কুৰুক্ষেত্ৰ যাত্ৰা, ভূতাৰ-হৰণ, এমনে কৃষ্ণৰ অনেক লীলা কহিছে।

একাদশত ব্ৰাহ্মণৰ শাপ, নিমি, নৱসিদ্ধ সম্বাদ, উদ্ধৱ-সংবাদ, যজ্ঞকুল সংহাৰ, বৈকুণ্ঠগমন। দ্বাদশত যুগৰ লক্ষণ, কলিৰ দোষ, যুগধৰ্ম, চাৰিবিধ প্ৰলয়, পৰীক্ষিতৰ দেহত্যাগ, বেদৰ শাখাবিভাগ, মাৰ্কণ্ডেয় চৰিত্ৰ, মহাপুৰুষ বৰ্ণন, সূৰ্য্যৰ ব্যুহ।

(শ্লোক ২৮—৪৫)

এহি কৃষ্ণলীলা কথা তোৰাত কহিলো। যাতে অনিচ্ছায়ো অকস্মাতে হৰিনাম উচ্চাৰিলে সৰ্বপাপতে মুক্ত হয়। যেন আদিত্যে অন্ধকাৰ হ'ব, বায়ুয়ে মেঘকে দূৰ কৰা, তেনে ভগৱন্তো তানে কথা শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰা পুৰুষৰো চিত্ততে প্ৰবেশি সকলে হৃৎকৰ দূৰ কৰা। এতেকে যাতে ভগৱন্তক নকহে, সিটো বাক্য মিথ্যা কবি জানিবা। বিচিত্ৰ বাক্যতো যদি ভৱন-পাৱন হৰিৰ চৰিত্ৰ নাথাকে, তেৱে তাকে কামী

বানবৰ ৰতিস্থান বুলি। এতেকে তাতে জ্ঞানী ৰতি নকৰে। যাত অচ্যুতৰ কথা থাকে তাক সাধুসৱে শ্ৰীতি কৰে। সামান্য বচনতো যদি হৰিৰ চৰিত্ৰ থাকে, তাকে মহন্তসৱে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে। এতেকে জ্ঞানিবা ভক্তি বিনে ব্ৰহ্মজ্ঞানো শোভা নকৰে। হৰিত নৰ্পিলে দুঃখময় কৰ্ম কৈতো শোভা নকৰে। এতেকে পুৰুষে বৰ্ণাশ্ৰম বিছাতে যতেক পৰিশ্ৰম কৰে সিসৱে সম্পত্তিৰ অৰ্থেই হয়। যি হৰিৰ স্মৃতিয়ে অভ্যস্ত নাশ কৰে, কুশলকো সাধে, চিন্তো শুদ্ধ কৰে, জ্ঞান-বৈবাগ্যো জন্মৱে, পৰম ভক্তিকো সাধে, এতেকে তোৰা মহাভাগৱন্ত। যাতো সাক্ষাতে নাৰায়ণকো ভজিলা। মোকো স্মৰাইলা। মঞোঁ তোৰাত হৰিৰে চৰিত্ৰ ভাগৱত কহিলো, যাহাক নিত্য প্ৰহৰেক অণুমাৰো শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰিলে আত্মাকে পৱিত্ৰ কৰে। ছাদশীত একাদশীত শুনিয়ে পুণ্যভাগী হয়। চাৰিবেদ পঢ়িলেও যি ফল পালে, আক কীৰ্ত্তনতে সি ফল পালে। ব্ৰাহ্মণে মহাসিদ্ধি, ক্ষেত্ৰিয়ে পৃথিৱী পালে, বৈশ্যে মহানিধি পালে, শূদ্ৰে পাপত শুদ্ধি হোৱে। (শ্লোক ৪৬—৬৫)

ই পুৰাণৰ কথা শুনা। ই শাস্ত্ৰত কলিমলনাশন ভগৱন্তক মাত্ৰ কহে। কিন্তু কথাৰ প্ৰবন্ধত পড়ে। হেন অচ্যুতক প্ৰণাম কৰো। যাৰ ব্ৰহ্মস্বতে মগ্ন চিন্তকো হৰিৰ ভক্তিয়ে আকৰ্ষি আনে। এতেকে তত্ত্বপ্ৰকাশক ভাগৱত-পুৰাণ কহিলো। হেন সৰ্বদুঃখহাৰী ব্যাসপুত্ৰকো নমস্কাৰ কৰো।

(শ্লোক—৬৬—৬৯)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং ছাদশস্কন্ধে ছাদশোঃধ্যায়ঃ ॥

হে সামাজিকসৱ দেখ, ছাদশস্কন্ধৰ অৰ্থ একাধ্যায়ে কহিছো। এড়িবাৰ জ্ঞানি দোষ নেদিবা। কিন্তু কৃষ্ণকথা জ্ঞানি আদৰ কৰিবা। প্ৰথমে ডাকি নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : ছাদশস্কন্ধসম্বন্ধপুৰাণং মুনিবল্লিতং।

ছাদশে ছাদশাধ্যায়ে কথিতং সূত শৌনকে ॥

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়

পুৰাণৰ সংখ্যা

কথা : ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ে পুৰাণৰ সংখ্যা কহিবা। শূতে বোলন্ত :
জানা শৌনক, আৱে তোমাত পুৰাণৰ কথা কহো। মংস্তপুৰাণতো ভাগৱত
দান পাঠাদিবো নিয়ম মহিমা কহো। ব্ৰহ্মপুৰাণ দশ সহস্ৰ শ্লোক। পদ্ম
পুৰাণ পঞ্চমন্দ ষাঠি হাজাৰ, বিষ্ণুপুৰাণ তেইশ হাজাৰ, শিৱপুৰাণ চক্ৰিংশ
হাজাৰ, ভবিষ্যপুৰাণ চৈধ্য হাজাৰ পঞ্চাশত, ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত্তপুৰাণ ওঠৰ হাজাৰ, গিৰ্জ-
পুৰাণ একাদশ হাজাৰ, স্বন্দপুৰাণ একাশী হাজাৰ একশ, বামনপুৰাণ দশ
হাজাৰ, কুৰ্মপুৰাণ সোতৰ হাজাৰ, মংস্তপুৰাণ চৈধ্য হাজাৰ, গৰুড়পুৰাণ
উনৈশ হাজাৰ, ব্ৰহ্মাণ্ডপুৰাণ বাহু হাজাৰ। এমনে সকল পুৰাণ চাৰি লাখ
বুজিবা। (শ্লোক ১—৯)

তাতে অষ্টাদশ অধ্যায়ে ভাগৱত। যাক কুপায়ে ভগৱন্তে ব্ৰহ্মাণ্ডৰ
উদ্ধাৰার্থে প্ৰকাশিছে। যাৰ হবিলীলাবসে সাধুসৱো আনন্দ লভে।
যাতো সৰ্ববেদ সাৰোদ্ধাৰ, ঈশ্বৰ-সেৱাকে মাত্ৰ নিষ্ঠা কৰাৱে। কেৱল ভক্তিকে
প্ৰয়োজন কহে। আৰু যিটো শূৰঙ্গসিংহাসনে থৈয়া ভাৱৰ পূৰ্ণিমাত দান
কৰে সিটো পৰম পদ পাৱে। তাৱত আন পুৰাণে প্ৰকাশ কৰে, বাৱে অমৃত
সাগৰ ভাগৱত হুণ্ডনে, তাৱে ভগৱন্তত বতি হুপজে। নদীৰ মধ্যত যেন গঙ্গা,
দেৱ-মহুগ্ৰত যেন অচ্যুত, সকল পুৰাণতো ভাগৱত শ্ৰেষ্ঠ বুজিবা। এতেকে
শ্ৰীভাগৱত শাস্ত্ৰ সৰ্ববেদান্তসাৰ, যাক ব্ৰহ্মৰূপে বিচাৰ কৰি পুৰুষ বৃত্ত হোৱে।

যি ভগৱন্তে কৃপায়ে ব্ৰহ্মাত ভাগৱত কহিছা, ব্ৰহ্মস্বৰূপে নাৰদত কহিছা, নাৰদ
ৰূপে ব্যাসত কহিছা, ব্যাসৰূপে শুকত কহিছা, শুকৰূপে পৰীক্ষিতক কহিছা,
হেন ভগৱন্তকে সদায় চিন্তো। যাক ব্ৰহ্মা-কঙ্ক-ইন্দ্ৰেও স্তুতি কৰে, বেদেও যাক
গাৱে, যোগীও যাক হৃদয়ত চিন্তে, হেন যোগেন্দ্ৰ শুকৰূপকে প্ৰণাম কৰোঁ।
যিটো মহামুনি ভাগৱত শুনায়া বাজাক মুক্ত কৰাইলা হেন যোগেন্দ্ৰ শুকৰূপক
প্ৰণাম কৰোঁ। (শ্লোক ১০—২৩)

শ্ৰীভাগৱতকথায়াং কবিৰত্নকুতায়াং দ্বাদশস্কন্ধে ত্ৰয়োদশোঃধ্যায়ঃ ॥

হে সভাসদসৱ, এহিমাণে মঞোঁ দামোদৰৰ আজ্ঞা মানি সংক্ষেপে এহি
কথা নিবন্ধন কৰিলো। মোক দোষ নেদিবা, যাতো মুনিৰো মতিভ্ৰম হয়। মঞি
পুণ্ড্ৰ মহামন্দ মতি, তথাপি কৃষ্ণকথা বুলি আদৰিবা। যাতো সামান্য বাক্যও
কৃষ্ণকথা মিত্ৰ হৈলে মহন্তসৱে শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে; সেই বাক্যে জগতকে মুক্তি
দেই। হে কৃষ্ণ, কৃপাৰ সাগৰ, পৰমানন্দ, তোমাৰ চৰণত কোঁটিবাৰ প্ৰণাম
কৰো। মোক কৃপা কৰা। তোমাৰ যশ-কীৰ্ত্তনতে মোৰ যেন কৰ্ণ-মন বিৰাম
নহৈ তেমনে কৰা। যাতো তোমাৰ চৰণতে শৰণ পৰিছোঁ। হে বঙ্কু,
প্ৰতিতপাৱন, এতেকে নামক সহায় কৰি মোক কৃপা কৰা। সামাজিকসৱো
ডাকি হৰি বোল হৰি।

শ্লোক : তৎ প্ৰসাদেন কথিতা কথা লোকে সত্যং প্ৰিয়া।

শ্ৰীদামোদৰশিৰ্য্যেণ কবিৰত্ন-দ্বিজম্মনা ॥

দ্বাদশ স্কন্ধ সমাপ্ত